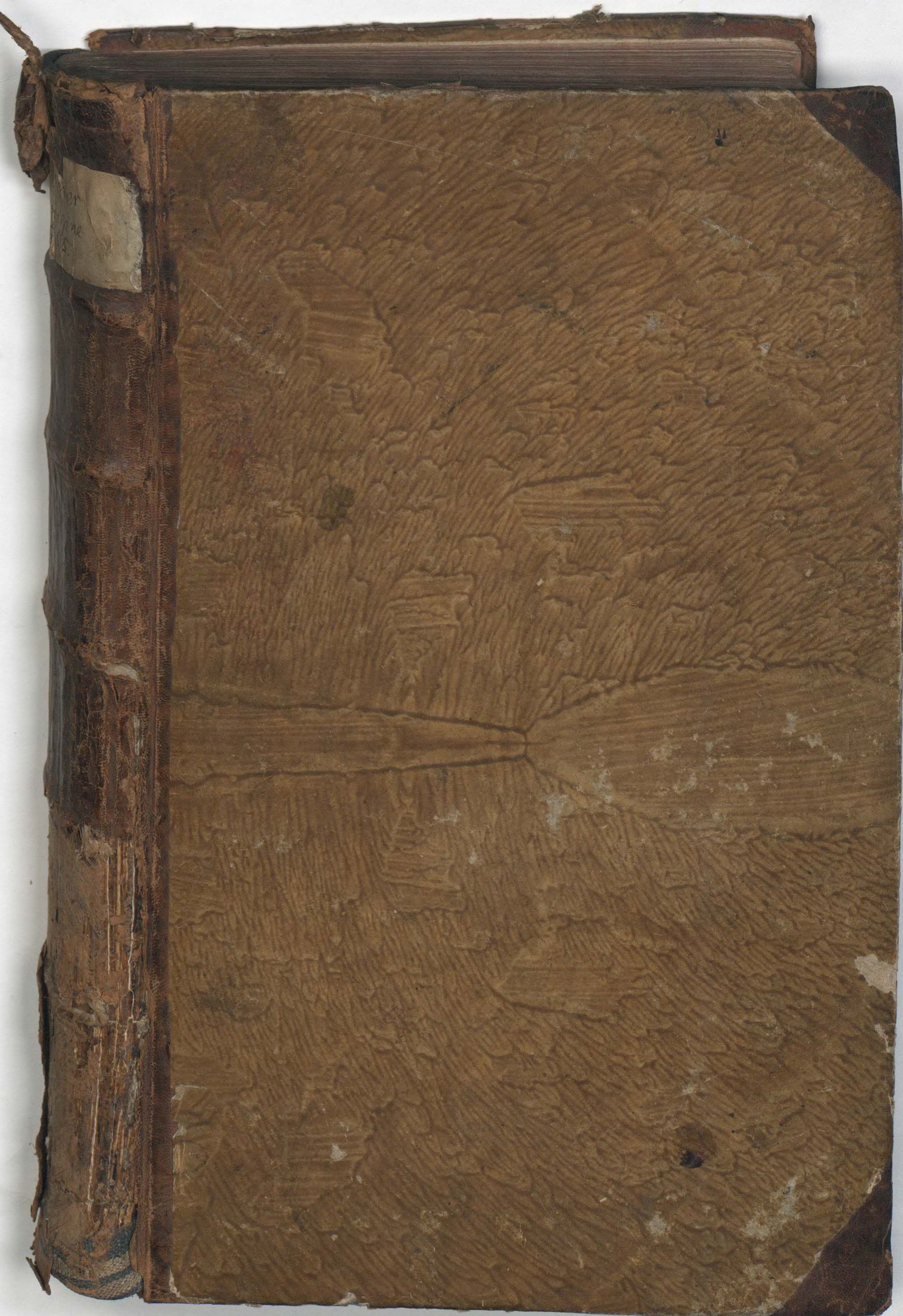

LIBRARIÆ UNIVERS JAGELL CRACOVI

Nabyłem od Idem Jarockiego za 66 złp. d. 17 Lipca 1865.

MARTINI CROMERI
DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBRI XXX.

Adiecta est in fine, eiusdem autoris funebris Oratio, SIGISMVNDI Regis uitam compendiose complexa.

F. R. de Jarocki

Cum Cæs. Maiest. gratia & priuilegio ad annos decem.

BASILEAE PER IOANnem Oporinum.

1555

SIGISMVNDVS AVGVSTVS, DEI GRATIA REX POLONIAE, MAGNVS DVX LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, POMERANIAE, SAMOGITIAE AC MAZOVIAE, ETC. DOMINVS ET HAERES, ANNO DOMINI AETATIS M.D.LIIII. XXXV.

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM, *INCLITVM REGEM POLONORVM, Magnum Ducem Lituanorum, Russorum, Prussorum, Masouiorum, & Samagitarum dominum & hæredem, totius Operis Procœmium.*

Petrus Gamratus, archiepiscopus Gnesnensis, & episcopus Cracouiensis.

CVM PETRVS GAMRATVS, archiepiscopus Gnesnensis, idemq; Cracouiensis episcopus, uir consilio promptus, gratia populari, & autoritate, quã partim liberalitate & beneficentia singulari, partim egregio in parentes tuos, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex inclyte, & in Rempub. Polonã studio collegerat, florentissimus, honestum ac luculentum præsidium ad uitam degendam, & ocium literariũ mihi parauisset, post mortem eius retuli me totum protinus ad ea studia, quibus ab ineunte ætate delectatus eram, quæq; ne in ipso quidem aulicæ uitæ cursu penitus deserueram. Tunc autem longè liberior & expeditior, non habui satis, mihi ipsi (quod aiunt) & Musis canere: sed cœpi circumspicere, quo'nam modo fructum studiorum meorum ad publicam plurimorum utilitatem referrem. Perpendebam cum animo meo, non solum quid à nostris quidem hominibus potissimum expeteretur, ab externis uerò cupidè, & cum nonnulla Polonici nominis fama acceptum iri uideretur: sed etiam quid à me, hac ingenij, doctrinæ, iudicijq; tenuitate & angustia præstari utcunq; posset. Occurrit mihi in primis historia nostræ gentis, quæ tractata quidem est ante nos cùm à Vincentio Cadlubco, episcopo Cracouiensi, & Gallo quodam monacho ante trecentos annos: tum ab Ioanne Dlugosso, & Mathia Miechouiensi, & alijs quibusdam anonymis longè posterius: tum uerò nostra ferè ætate ab Iosto Ludouico Decio, & Bernardo Vapouio, Cantore Cracouiensi: uerùm ita tractata, ut homines partim accuratius, partim emunctius & elegantius aliquid requirerent. Qua de re memineram, Rex optime, quem sermonẽ Vilnæ mecum familiariter habuisses, prius quàm ad regni gubernacula accessisses: cum eò non modò ab illo ipso Petro Gamrato, patrono meo, uerùm etiam à parẽtibus tuis præclarissimis ablegatus, ad te uenissem. Tenebam etiam, quam ego spem honestissimi desiderij tui ex-

Occasiones scribẽdæ historiæ.

Polonicarũ rerum scriptores.

Sigism. Aug. regis sermo de historia.

plendi tibi ostendissem: cum indicassem, datum quidem esse à patre tuo, rege sanctissimo & sapientissimo, negocium uiro in primis docto ac pio, & eloquentia iudicioq; singulari, Stanislao Hosio, præceptori meo, qui nunc opera tua Varmiensis episcopus est, ut historiã Bernardi Vapouij, quã is aliquãto ante mortuus, imperfectam & rudiusculã reliquerat, recognosceret atq; expoliret: sed eum negare, id à se, alijs grauioribus negocijs occupato, commodè præstari posse: & maioris autem negocij uideri, alienis scriptis limã admouere, quàm proprio Marte opus detexere. Hoc igitur magis de conscribenda Historia cogitare cœpi, quæ & originem ueram, & res gestas gentis nostræ complecteretur. Et intelligebã equidem, quid res tanta requireret. Sed cum neq; Hosius, neq; quisquam alius laborem illum susciperet, suscepi ego: non tam uirium mearum, & ingenij eloquentiæq; fiducia, quàm ne præclaro tuo, multorumq; præterea nostratium hominum desiderio, & publicæ utilitati deessem. Verùm in prosequendo opere, plus quàm credideram initiò, difficultatis reperi. Neq; hoc dico, quòd uiri clarissimi, & cùm alijs præclaris uirtutibus, tum integritate & honestate uitæ, humanitate, elegantia, lenitate & mansuetudine ornatissimi, Samuelis Maceouij, episcopi Cracouiensis, & cancellarij Poloniæ, uoluntate primùm: deinde tua quoq;, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex benignissime, autoritate, ad scriptionem, aliaq; aulica negocia, & ad longa ac frequentia itinera tecum, legationesq; pro te obeundas, ab instituto opere identidem reuocatus sum: non has, inquam, remoras mihi obiectas esse queror, quanquam hæ quoq; diutius me ab absoluendo opere inchoato distrahebant: sed illud magis, quòd in tot seculorũ historia, quem certum ducem sequerer, non habebam. Animaduertebam Vapouium, Decium, & Miechouiensem, Dlugossum potissimùm secutos esse: illum uerò non magnopere uersatum in externis historijs, quæ Polonica scribenti magno adminiculo esse poterant: nõnunquam perplexum esse, nec perpetuò sibi constare, nec rationem temporum tenere: & πλείω πάρεργα τῶν ἔργων, ut Græcis est in prouerbio, persecutum esse: & operi imperfecto immortuum, ad recognoscendum id nihil temporis habuisse. Neque tamen magis reprehensione dignum iudicabam ob id, quòd non omnia præstitisset, quàm laude, quòd primus maximo labore,

> *Stanislaus Hosius, episcopus Varmiensis.*

> *Autoris consilium.*

> *Impedimenta.*

> *Samuel Maceouius, episcopus Cracouiẽsis, & cancellarius Poloniæ.*

& indefesso studio glaciem, quod dicitur, perfregisset. Quamuis enim scripsisset ante eum Vincentius, & quidam alij, quemadmodũ superiùs attigi, sed concisè admodum, nonnulla etiam fabulis, ut mihi uidetur, quàm historiæ propiora. Itaq; coactus sum externas ueterum iuxtà ac recentiorum historias, uicinarumque gentium annales conquirere, & peruigili cura euoluere. Nec tamen in eo posita erant omnia. Multa à scriptoribus partim ignoratione rerum externarum peruerti, aut omitti, partim maleuolentia & inuidentia, uel assentandi suaque extollendi studio deprauari solere, non ignoramus. Sic autem æstuãti, tu mihi, SIGISMVNDE AVGVSTE, licet aliud agens, succurristi: idq; siue ultro: siue uiris omni ingenij, prudentiæ, dexteritatis, fidei, uirtutisq; laude cumulatissimis, & erga me propensissimis, Ioanne Ocesio affini meo, Cancellario, & Ioanne Prærembio Procancellario, consultoribus: dum mihi archiuium tuum Cracouiense recognoscendi, & in certum ordinem redigendi prouinciam mandasti. Ibi enim reperi non pauca publica literarum monumenta, quæ magnam lucem Historiæ nostræ attulerunt, quemadmodum suis locis planum fiet. Iure igitur optimo hoc opus nostrum tu tibi quasi proprium uendicabis, quòd & incitator atque autor quodammodo ad id suscipiendum initiò mihi fuisti: & in eo perficiendo, non solum fauore tuo, uerùm etiam archiuio aperiendo, magnopere me adiuuisti. Non ornabit fortassis, augebit quidem certè hic liber bibliothecam tuam, quam omni genere librorum instructissimam, exornandæ arci Vilnensi, splendidè & magnificè à patre quidem tuo inchoatæ, abs te uerò extædificatæ, quasi colophonem addidisti. Cognosces tamen hic incunabula, incrementa & conuersiones Reipublicæ nostræ, & regni tui. Cognosces non solùm Polonorum & Lituanorum tuorum, sed etiam aliorum quorundam finitimorum populorum origines, & successus uarios. Cognosces quasi in speculo imaginem rerum præsentium, & quem quæque consilia nostrorum hominum atque regum exitum habuerint: ita ut quamuis absque eo abundes consilio & ingenio, rectius tamen è præteritis præsentium moderandorum rationem inire posse uidearis. Et scitus est ille poetæ cuiusdam uersiculus:

Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

> *Ioãnes Ocesius Cancellarius. Ioãnes Prærembius Procancellarius.*

> *Archiuiũ regium ab autore in ordinem redactum.*

> *Vilnensis arx, & bibliotheca regia.*

> *Fructus legendæ huius historiæ.*

Cognosces denique res gestas bello & pace clarissimas proaui, aui, cæterorumq; maiorum tuorum, in gloriam tuam redundantes. Quibus non inferiora sunt, quæ pater tuus diuus SIGISMVNDVS Rex gessit, quæq; abs te etiam expectantur. Sed ea nos segregauimus, siue ipsi alio rursus opere prosecuturi, siue (quod malumus) alijs uegetiori ingenio, uberiore doctrina & eloquentia præditis relicturi. nam ad alia nos iam uocat institutum uitæ nostræ. *Veritas huius historiæ.* Nihil autem hîc auribus hominum nostrorum dedimus, nihil domesticorum malorum dissimulauimus, neque alienas res gestas data opera eleuauimus: sed ueritatem, quæ prima est historiæ uirtus, ubiq; potissimùm sumus consectati. *Styli attemperatio.* Ita uerò stylum temperauimus, ut Latinè quidem, quoad à nobis præstari potuit, scriberemus, & succinctè: intelligi tamẽ cùm ab alijs, tum à nostris hominibus, etiam qui leuiter literis tincti essent, non difficulter possemus. Quo factum est, ut nobis nonnunquam uerbis minus puris uti necesse fuerit, dum lectorum captui seruimus. *Barbarorũ nominũ inflexio.* Cæterùm locorum & hominum barbara nomina, exemplo ueterum Græcorum, & Latinorum scriptorum, inflexímus ita, ut Romanum quidem sonum, & quasi ciuitatem acciperent: indolem tamen suam genuinam, quoad fieri posset, retinerẽt, quo agnosci à peritis linguæ Polonicæ & Slauicæ absque negocio possent. *Operis distinctio.* Totum autem opus triginta libris distinximus. Ac primis quidem decem originem, & prima quasi incunabula gentis, sub barbaris & idololatris ducibus: deinde florem iuuentæ sub Christianis regibus: morbum denique & καχεξίαν quasi ægrotantis Reipublicæ sub pluribus ac dissidẽtibus inter se principibus post sublatum regnum, persecuti sumus. Medios à restituto regno orsi, ad exitum Vuladislai Iagellonis, proaui tui, Rex, detexuimus. Extremos uerò cæteris quatuor regibus, usq; ad SIGISMVNDVM patrem tuum, dedimus. *Origo gẽtis Polonæ exquisita.* Operæprecium autem facturi uidebamur, si gentis nostræ originem, non admodum celebrem, neque multis cognitam, initiò diligentius persequeremur, uerumque in profundo latens erueremus: in quo multum sanè elaborauimus. Cæterùm assecuti'ne id simus, an minus assecuti, æqui & candidi lectoris erit iudicium: alijs quidem duntaxat acriori ingenio, maioriq; siue usu & cognitione rerum, siue felicitate præditis, ad peruestigãdum

& inue-

& inueniendum uerum, uiam aperuimus. Quòd si cui morosulo, reprehendendis claris receptisq; scriptoribus plusculum indulsisse uidebimur, cogitabit is, modicè & uerecundè, ac non nisi necessariò id à nobis factum esse: cum uerum inueniri, & animis aliquo fortasse præiudicio præoccupatis insigi non facilè posse uideretur, nisi falsa aut incerta refellerentur. *Aliorum scriptorum reprehẽsio modesta.*

Sed iam ad rem ipsam tuis, Rex inclite,
auspicijs aggrediamur.

LECTORI.

Commonendus est nobis Lector, in Polonicis & alijs barbaris nominibus, quo peculiarem sonum uocum exprimat, ut legat:

Uu medio sono inter b & f, quomodo Græci β pronunciant.

z pro c nonnunquam exili, quemadmodum à Latinis in cibo uel cera legitur: nonnunquam asperiore sono, quemadmodum Germani sz proferunt.

ss asperius, sicut Germani sch. nonnunquam, sicut ijdem cz legunt.

Alicubi inter plures consonantes uocalem interseruimus, quo mollior esset uox: ut pro Mscislao Mescislaus, Mesciugus pro Msczugo.

In summa, stridores omnes & sibilos uocum barbararum, qui uix, aut ne uix quidem Latinis literis exprimi possunt, quoad potuimus, emolliuimus.

AVTORES IN HOC OPERE CITATI.

Albertus Crantius.
Antonius Bonfinius.
Aeneas Syluius.
Appianus Alexandrinus.
A. Sabellicus.
Annales Russorum.
Annales Lituanorum.
Anonymos Polonus.
Berosus Chaldæus.
Bernardus Vapouius.
Blondus Foroliuiensis.
Cornelius Tacitus.
Eutropius.
Erasmus Stella.
Ezechiel propheta.
Eusebius Cæsariensis.
Eginhartus.
Franciscus Irenicus.
Gallus monachus.
Gregorius magnus.
D. Hieronymus.
H. Mutius.
Hermannus Contractus.
Iornandes Alanus.
Iosephus Hebræus.
Ioannes Dlugossius.
Iostus Ludouicus Decius.
Ioannes episcopus Olomucensis.
Lambertus Schaffnaburgensis.
Luitprandus.
Mathias Miechouiensis.
Moyses.
Martinus Gallus.
Nauclerus Tubingensis.
Otto Frisingensis.
Olaus Magnus Gothus.
Procopius Cæsariensis.
Philippus Callimachus.
Ptolemæus Alexandrinus.
Paulus Diaconus.
Plinius.
Pomponius Mela.
Paulus Constantinus Phrygio.
Paulus Iouius.
Radeuicus.
Strabo.
Saxo Grammaticus.
Sigismundus Herbersteinus.
Terentius.
Vitichindus Saxo.
Venceslaus Hagecus.
Vincentius Cadlubcus.

MARTINI CROMERI, De origine & rebus gestis Polonorum, Liber primus.

DE SLAVORVM NOMINE ET POPVLIS. CAPVT I.

PRIMVM omnium constat, Polonos Slauicam gentem esse: Slauorum autem siue Slauinorum nomen ante Iustiniani Imperatoris tempora incognitum fuit Gręcis & Latinis scriptoribus. Primus, quod equidem sciam, Procopius Cęsariensis de bello Gotico huius imperatoris scribēs, eorum meminit. Tametsi Fl. Blondus Foroliuiensis, qui ante centum annos historiam ab inclinatione Romani imperij conscripsit, Arcadij & Honorij tēpora prosequens, Slauorum mentionem facit. Postea uerò sic ij nomen & fines suos armis propagarunt, ut Mœsiam, siue Mysiam, Daciam, Pannonias, Dardaniam, Liburniam, Dalmatiam, Illyricum, Istriam, & nonnullas alias in Septentrionem uergentes prouincias Romanis Imperatoribus eriperent: Macedoniam, Thraciam, Epirum, Græciam, & Italiam uexarent: Romanumq; imperium, diuo Gregorio & Iornande Alano testibus, prorsus uastarent atq; debilitarent: ne Germaniæ quidem parcerent. Ad eam deniq; amplitudinem peruenere, ut propè dimidiam Europę, nonnullam etiā Asiæ partem occuparint. In ea natione maximæ & fortissimę gentes etiam nunc censentur: nempe Russi, quos Ruthenos pleriq; uocant, Volynij, Moschi, Bulgari, Rasciani, Serbi, Bosnenses, Carni, Croatæ, & ij qui Dalmatiam, Illyricum, Istriam, Vngariæq; montana tenent, Slauorumq; seu Slauinorum nomen peculiariter retinent: itemq; accolæ sinus Venedici, & Oceani Germanici, Sala & Albi tenus: quorum reliquiæ hodieq; à Germanis Vindæ seu Vendi uocantur, olim uarijs distincti nominibus ac populis, ut est uidere apud Vitichindum Saxonem: deniq; Boëmi, Lusacij, Moraui, Cassubij, Pomerani, Masouij, Silesij, & ipsi, de quibus hęc nobis instituta est historia, Poloni. Cunctæ enim hæ gentes, quamuis dialectis aliquantum uariantibus, eadem tamē lingua Slauica, nec ualde diuersis moribus utuntur. licet autem tam uarijs appellationibus distinctæ sint, cunctæ tamen commune Slauorum nomen agnoscunt. Quo fit, ut & originem cunctis communē & eandem esse necesse sit. Operæpreciū ergo facturi esse uidemur, si primùm uniuersę Slauorū

Procop. de bello Gott.
Fl. Blond. ab incl. Imp.
Slauorum res gestæ.
Greg. in epist. Iornā. de regn. & temp. succession.
Slauorum populi.
Vitich. de reb. gest. Sax.

originem perquiramus. Ita namq; facilius deinde, qui'nam homines Poloni sint, ubi habitent, unde & quando exorti sint, inuestigabimus.

DE ORIGINE SLAVORVM TRES OPINIONES. Cap. II.

Origines gentium obscuræ, & antiquitatem affectantes.

NON inusitatum est, ut maximæ & nobilissimæ quæq; gentes, cum obscuros ortus habeant, & ex paruis initijs creuerint, uetustate tamen originis, & generis nobilitate seu uera, seu ficta duntaxat, sese uenditēt, authoresq; & conditores suos uel cœlo à fabulosorum deorum stirpe deuocent, uel ab ipso usq; orbis terrarum diluuio, & ex arca Noe memoriter repetant. Ita Romanos, è pastorum & fugitiuorum colluuie ad summam potētiam & claritatem euectos, Romuli sui pœnituit, nisi genus eius atq; suum ad Martem & Venerem deos referrent. Ita Persæ Persea Iouis filium, Thraces Martem, generis sui authorem iactarunt. Athenienses αὐτόχθονας, hoc est, indigenas se esse uoluerunt: itemq; Ægyptij, argumento animalium, quæ secundum Nili inundationes in limo imperfectis etiam membris reperiuntur. iam & prisci Itali Aborigines ex eo sese dixere, quasi iam inde ab initio & origine mundi ibi extitissent. Hebræi porrò, apud quos ut antiquissima, ita certissima est historia, ab Abrahamo, clarissimo & constantissimo ueri Dei cultore, ortos se esse memorant: eiusq; stirpē non modo à diluuio, sed ab ipso usq; orbe terrarum condito repetunt. Ad eundem Arabes quoq;, & Saraceni, originem suam referunt: Galli ad Comerum siue Gomerum, Iberes siue Hispani ad Iobelum seu Tubal, Iapeti filios, Noe nepotes: Iosepho Hebræo, & Beroso Chaldæo, scriptoribus peruetustis authoribus. Germani siue Teuthones, à Tuiscone prisci Iani, quem eundem Noam esse uolunt, & Araxē filio orsi, Mannum, Ingeuonē, Hermionem, Marsum, Gambriuium, Suæuum, Vandalum, Teuthonem, Alemannum, & alios deinceps reges & progenitores suos, Corn. Tacito & eodem Beroso authoribus, longo ordine recēsent. Sic Hunni & Vngari, magnitudine rerum gestarum Attilæ sui non contenti, ab Hunore usq; & Magore Nemroti, siue Nini primi Assyriorum regis filijs, perpetua successione (uerâ ne an falsa, non disputo) originem suam deducunt. Sic deniq;, ut ad rem ueniamus, Slauorum genus ab ipso usq; Iapeto Noe filio repetunt ij, qui Polonorum & Boemorum annales conscripserunt. Ex Iapeto quidem Iauanum ortum esse: ex hoc Philaram: ex eo porrò Alanum: inde Anchisen: inde Æneam: inde Ascanium: ex eo Pamphilum: hinc Reasilinam: hinc Alanum secundum, qui primus ex Asia in Europam commigrarit. Eum uerò quatuor habuisse filios: ex his natu maximum Vandalum, Vistulæ flumini, & Polonis nomen dedisse, ut Vandali dicerentur. Hunc deniq; multos liberos suscepisse, qui quartam partem Europæ occupauerint: & Polonorum, Russorum, Cassubiorum, Sueciorum, Boemorum, Morauorum, Slauorum, Dalmatarum, Pannonum, Bosnensium, Croatarum, Bulgarorumq; regna condiderint:

Romanorum origo.
Persarum. Thracum. Atheniensium. Aegyptiorum.
Itali Aborigines.
Hebræorum.
Arabum. Saracenorum. Gallorum. Hispanorum. Iosf. antiq. Iud. lib. 1. cap. 11. Berosf. antiq. lib. 4. & 5.
Germanorum origo. Cor. Tacit. de situ & mor. Germa. Berosf. antiq. lib. 4. & 5.
Hunorum & Vngarorum.
Slauorum origo.

diderint: atq; hic subsistūt, quasi aut Phedriæ ac Thrasones è comœdijs, aut Capeti Tyberiniq; ex historijs eis defuerint, aut comminisci plura ipsi arbitratu suo non potuerint. Alij uerò ridiculam fabulositatem, nulla neq; authoritate neq; probabilitate nixam, auersati, longā quidem stirpis enumerationem prætermittunt: ab ijsdem tamen Iapeto & Iauano, sed per Helisam filium, harum gentium genus deriuant: illam rationem secuti, quòd Slauos, Dalmatas & Illyrios esse opinantur, qui retineant etiamnum ferè ea loca, in quibus hę gentes ab initio, cum à turri Babylonica in uniuersum orbem terrarum coloniæ deducerentur, cum Ionibus, Æolibus, Hellenibus siue Grecis, ac cętera Helisæ & Iauani siue Ionis posteritate consedisse, à suprà memoratis autoribus Iosepho & Beroso memorantur. Adduntq;: Iauani quoq; siue Ionis nomen ei rei argumēto esse, quo Slaui etiam nunc multum utantur, Ianum & Iuanum appellantes. In hac autem sententia fuere Ioannes Dlugossus, & Matthias Miechouiensis, & alij quidam nostrates: tametsi Miechouiensis uariat in eo libro, quem de Sarmatijs scriptum reliquit: è Boemis Venceslaus Hagecus, & qui ab eo recensentur Bryslaus & Cosmas Boemi, Ioannes Merignola archiepiscopus Florentinus, & Philippus Callimachus Itali. Alij porrò, cum animaduerterent nationem Slauorum Vindos, seu Vendos à Germanis appellari: eamq; gentem antiquitùs hæc loca, quæ nunc Poloni, Silesij, Marchiani Brandeburgenses, Cassubij, & Pomerani, sinus Codani siue Balthici, marisq; Sarmatici accolæ tenent, antiquitùs ad Chersonesum usq; Cymbricam tenuisse ex ueteribus historicis & geographis recognoscerent, eosdem esse existimarunt Slauos ac Vandalos, quos ipsi Vindas seu Vendos, Latini uerò historici & geographi Vinidas, Venedos, & Venetos: & ab eis Venedicum sinum Balthicum appellant. Nec scio an Vindelicos etiam, qui Boemis uicini sunt, non magna Bauariæ portione interiecta: cuius gentis caput, Augusta Vindelicorum etiam nunc dicitur. Tametsi sunt, qui diuersos à Vandalis Vindelicos esse uelint. Cumq; Germani homines (nam hi ferè sunt in hac sententia) iure suo, ut mihi quidem uidetur, Vandalos sibi uendicarent, crediderunt ad amplitudinem & gloriā nationis suæ pertinere, si cum ea Gallias per Francos & Gotos, Britanniam per Saxonas, Hispanias & Africam per Gotos atq; Vandalos, Italiam primùm per Cymbros, deinde per eosdem Gotos, Vandalos, & per Langobardos, Pannonias item, & alias oriētis regiones & gentes nobilissimas per eosdem partim uexasset, partim domuisset, subiugasset, ac tenuisset, ne Vandaliæ ac Boemiæ antiquissima possessione à barbara & obscura gente Slauorum, quę ne ipsa quidem certam originem suam edere posset, depulsa esse uideretur. Iam huic ita præiudicatæ opinioni non solum necesse, uerùm etiam facile erat cętera attexere, quæ de Vandalorum origine ex Beroso colliguntur: nempe Vandalum gentis conditorem à Tuiscone, prisci illius Noe filio, post diluuium orbis terrarum nato, quemadmodū nos etiam superius attigimus, duxisse originem: eumq;

Alia opinio.
Io. Dlugossus. Math. Miech.
Vencesl. Hag.
Tertia opinio.
Vindæ, seu Vendi.
Vindelici.
Germanorum res gestæ illustres.

ipsum Tuisconem à Tanai ad Rhenum usq; regnasse. deniq; & illud: è Boemia & Polonia ac Vandalia, Slauos, in Dalmatiam & Illyricum progressos esse. Hanc opinionem adstruxit in primis Albertus Crantius, qui patrum nostrorum memoria Vandaliam conscripsit, & in eo opere cunctas res gestas Polonorum, Boemorum, ac cæterorum Slauorum Vandalis, atq; ita Germanis suis honorificè attribuit. Idem sensere Ioannes Dlugossus, & Mathias Miechouiensis alicubi, & complures alij recentiores. Antonius quoq; Bonfinius in eo opere, quod in gratiam regis Mathię scripsit de origine & rebus gestis Vngarorũ, licet non figat ferè uestigium: non uidetur tamen ab illis in hac parte dissentire. Nec defuit eis è uetustioribus author, quem sequerentur, Iornandes Alanus: qui in eo libro, quem scripsit de rebus Geticis, Slauos, siue Slauinos Vandalorum gentem esse, asserere ipsis uidetur.

Crant. in Vād.

Dlugoss. Math. Miech. Bonf. de orig. & reb. gest. Vngar.

Iornandes.

SVPERIORES OPINIONES FALSAS esse. Cap. III.

S ED horum nihil nos probamus: nec id temerè, aut leuibus argumẽtis adducti, quemadmodum statim demonstrabimus. Et illam quidem fabulosam genealogiam, quam primo loco posuimus, pluribus, quàm suprà fecimus, refellere operæprecium non est. Contra reliquas duas opiniones, quæ quamuis diuersæ, eodẽ tamen ferè argumento locorũ, quę Slaui incolunt, nituntur, illud communiter dici potest: Non esse necesse, Slauos eosdẽ esse siue cum Dalmatis & Illyrijs, siue cũ Vandalis: propterea, quòd eorum loca incoluerunt, atq; etiãnum incolunt: sicut neq; Vandalis communis fuit origo cum Pœnis, Mauritanis, & Afris: neq; Gallis, Gotis, & Langobardis cum Italis: neq; Francis cum Gallis: neq; Hebræis siue Israelitis cum Chananęis, quamuis Vandali Africam: Galli, Goti, Langobardi, Italiam, alij post alios: Franci Gallias: Hebræi Chananitidem, pulsis uel deletis uetustioribus habitatoribus, tenuerint. Pannoniam quoq; olim Galli, deinde Goti, Sarmatæ, Vandali, Langobardi, Hunni, Slaui, & Vngari, inuicem sibi succedentes, inuaserunt. Nec tamen omnes hi populi ijdem sunt, aut eandem habẽt originem, nisi fortè illam omniũ gentium communem à Noa, uel Adamo etiam, si quis altius uelit repetere. Non semper sanè eædem gentes easdem sedes tenent, neq; tenuere: uerùm aliæ subinde ab alijs pelluntur suis sedibus, aut etiam delentur. Nonnunquam ultrò in alias regiones commigrant, aliqua uel commoditate inuitatæ, uel necessitate adactæ: quemadmodum cùm de his, quas modò enumerauimus, tum de Tyrijs, Phocensibus, Lacedæmonijs, Arcadibus, Troianis, & alijs compluribus uetusti & graues historici literis prodidere: ita ut quod uniuersè à Comico seruo dictum est, Omnium rerum uicissitudinem esse, de hac etiam commigratione populorum, regnorumq; mutatiõe uerum sit. Sed in alijs quidem gentibus facilius id probari ac demonstrari potest, siue quòd eæ ipsæ à literis & humanitate non abhorruerunt, siue quòd ipsæ qui-

Gentium mutationes & migrationes.

Pannoniæ habitatores.

Terent. in Eunucho.

Cur obscura Slauorum origo.

dem barbaræ, uicinos tamen habuerunt excultos literis, quibus neq; ocium ac studium ad perquirendum, neq; facultas ac diligentia ad conscribendum non modò uicinarum, sed etiam remotarum gentium res gestas & origines defuit. Poloni & Slaui omnes literas & literatos contempserunt, ac ne ocio quidem ad studia doctrinæ & humanitatis abundarunt, cum barbari inter barbaros consedissent: & continentia cum finitimis bella gererent. Cumq; prius obscuri & ignobiles in uasta barbararum gentium colluuie latuissent, ijs temporibus extiterunt, quibus Romani atque Græci, apud quos literarum atque doctrinæ studia semper in primis floruere, barbaricis Parthorum, Gotorum, Vandalorum, Alanorum, Langobardorum, Saracenorum, Hunnorum, & ad extremum ipsorum Slauorum armis implicati, diuexati, & penè deleti, doctrina quoq; & eloquentia propemodum exciderunt: & domesticis perpetuis malis atq; calamitatibus impediti, ne ocium quidem ad perquirendum, & literis mandandum origines & res preclarè gestas externorum, eorum pręsertim quos meritò oderant, habuerunt. Itaq; cùm omnis illorum temporum historia perplexa & incerta est, tum Slauorum in primis: qui ad faciendum res memoratu dignas, quàm ad memorandum promptiores, & magis appositi, ne gloriæ quidem ualde cupidi fuere. Quo factum est, ut non modò nihil de rebus gestis & origine sua comminiscerentur: quemadmodum Goti fortassis, & solent multi alij: sed ne tenerent quidem memoria, aut posteris suis uicissim quasi per manus traderẽt, si quid ueri certiq; à maioribus suis accepissent. Vixdum sexcenti aut septingenti duntaxat anni sunt, ex quo Slauica gens literas unà cum religiõe Christiana amplexa est: nec magnopere sanè unq; earum studiũ postea coluit, satisq; habuit unusquisq; sensa animi sui alteri absenti literis utcũque aperire, præteritorum iuxtà ac futurorum neutiquã curiosus. Sed nos ita adhuc egimus, ut ostenderemus duntaxat, non esse necesse, eandem esse nationem et gẽtem Slauorũ cum Dalmatis, Illyrijs, atq; Vandalis. deinceps ergo, prorsus non eandem esse, demonstremus, si possumus, & quidẽ distinctè, prius de Dalmatis & Illyrijs, mox de Vãdalis.

Poloni & Slaui alieni à literis.

Quibus temporibus effloruerint. Romani & Græci à barbaris euersi.

Slauorum ingenium.

Slaui quando literas acceperunt.

SLAVOS NON ESSE DALMATAS, NEQVE Illyrios. Cap. IIII.

M VLTA de Dalmatis & Illyrijs peruetusti Greci & Latini scriptores memoriæ prodidere. Nam & Macedones & Romani olim cum eis bella gesserunt. Appianus quidem Alexandrinus etiam peculiarem de his librum conscripsit, cui nomen dedit Illyrico. In quo originem harum gentium, quamuis diuersam à Beroso, persequitur. Sed hoc nihil ad rem nostram. Commemorat autem is, itemq; Ptolemæus in Geographia, & alij scriptores ante & post eum, urbes earum gentium, ut Segestam, Delminium, Salonem, Promonã, Terponium, Metulium, Scardonam, Iaderam: fluuios, ut Naronem, & Saum, siue Sauum: populos, ut Scordiscos, Triballos, Liburnos,

Dalmatæ & Illyrij. Appiani Illyricus.

Ptol. Geog. li. 2. cap. 17. Dalmaticarũ urbium, populorum, & fluminum uetusta nomina.

Dardanos, Atintanos: quorum nominum etymologia nihil commune habet cum lingua Slauorum, sicut habet eorum quæ posterius ab ipsis Slauis indita, hodiéq; in usu sunt: nempe Iaiza, Zagrabia, Cluz, Camennygrad, Belogradum, Nouogradum, Cremen, Otocum, Iablanez, Gurca, Lipa, urbes & arces: Reca & Dobra fluuij: Craina regio, siue territorium. Vnde apparet, nouam gentem post tempora Ptolemæi & Appiani in illis oris consedisse, ueteribus habitatoribus uel pulsis, uel subactis, & pedetentim extirpatis, quæ noua nomina locis dederit, longè diuersa à ueteribus. Iam uerò quæ ratio excogitari potest, cur populi ipsi, qui prius Dalmatæ & Illyrij dicti sunt, posterius Slaui, & regio Slauonia dici cœperit, si ab initio Slaui eam tenuere? Sed hæ quamuis graues, coniecturæ tamen sunt. Quid si demonstramus, quo tempore primùm Slaui Dalmatiam & Illyricum, uelut alienas sedes, armis inuaserint & occuparint? Nullus opinor dubitationi locus relinquetur. Ad hoc autem demonstrandum non utemur Alberti Crantij, qui quidem et ipse pro nobis facit in hac parte, uel cuiusquam recentioris scriptoris testimonio: sed Procopij Cæsariensis, qui Iustiniano imperatori à commentarijs, & Belisario nonnullarum expeditionum comes fuit: qui eorum quæ ipsius tempore, & sub oculis penè ipsius acciderunt, certissimus testis esse potest: nec est causa, cur in gratiam aut odium cuiusquam finxisse uideatur. Is igitur de bello Gotorum libro primo sic scribit: Martinus interea, Valentinianusq; ad Belisarium peruenere, milites mille ac sexcētos ductantes, quorum pars maxima Huni erant, Slauini, Antæq;, qui trans Istrum fluuium, nec procul ab eius ripis incolunt loca. Libro aūt tertio sic: Magnæ nuper Slauinorum hominum manus Istrum fluuium traijcientes, & eius regionis loca depopulati, Romanorum uim maximam cæperant. Et mox: Sed Childibius posthac adeò terrori barbaris fuit, ut per triēnij spacium, & quamdiu eo præfecturæ munere hic fungebatur, barbarorum nemini unquam id flumen licuerit Romanos inuadendi de causa pertransire: quin potius in alteram continentis partem Romani Childibio duce, ac sæpe transuecti, barbarorum uim maximam trucidarant, & in seruitutem abduxerant. Nec multo pòst de ijsdem Slauinis, & consanguineis eorum Antis memorans: Affatimq;, inquit, terras habent, ut qui in ulteriore Istri fluminis ripa incolunt partē. Trans Istrum, qui idem Danubius est, Slauinos tunc incoluisse scribit. Constat autem Dalmatiam & Illyricum cis Istrum esse Romanis & Constantinopolitanis. Aliquanto uerò pòst, eodem libro idē Procopius ita scribit: Per id tempus Slauinorum exercitus flumine Istro traiecto, Illyrios omnes adusq; Epidamnum malis ingentibus affecere, partim hos trucidando, & partim sine ullo ætatis discrimine in seruitutem, quos licuit, abigendo: & eorum bonis direptis desæuiebant. Ad hæc & præsidia illis in locis non pauca, & quidem præualida occuparunt. Hic manifestè apparet, diuersos tunc fuisse à Slauis Illyrios. Certè ipsi sese tam immaniter non infestarunt, nec ea præsidia occuparunt, quæ

Noua nomina diuersa à ueteribus.

Mutatarum gētium in Dalmatia & Illyrico argumentum.

Slaui & Slauonia.

Slaui quando Dalmatiam & Illyricum occuparint.

Albert. Crant.

Procopius Cæsariensis.

Proc. de bello Got. lib. 1.

Ibid. lib. 3.

Ister, Danubius.

prius ditione tenebant. Prosequitur ibidem idem author multa bella, & nonnulla prælia à copijs ac ducibus Iustiniani cum Slauis, cùm alibi, tum in Dalmatia minus prosperè gesta: memoratq; eos non incursantium, & prædas agentium in morem ea loca infestasse, uerùm perinde ac domi hyberna habere iam tum cœpisse, nihil hostile reformidantes. Atq; hæc fermè Procopius de Slauis. Nam quæ idem scribit de moribus eius gentis, inferius loco suo referemus. Gregorius uerò cognomento Magnus, eius nominis primus pontifex maximus, qui aliquanto post Iustiniani tempora Mauritio imperante, post sexcentesimum annum à Christo nato, ecclesiæ præfuit, ita scribit ad Episcopos Istriæ: Equidem de Slauorum gente, quæ uobis imminet, & affligor uehementer, & turbor. Affligor in his, quæ in uobis iam patior: conturbor, quia per Istriæ aditum iam in Italiam intrare cœperunt. Addamus iam his & Blondum, recentiorem quidem, sed diligentem antiquitatis indagatorem. Is ergo uerbis diui Gregorij, quæ nos modò retulimus, descriptis, hæc addit: Quanquam uerò Gregorius plura de hac Slauorum in Istriam irruptione non scribat, tamen nos compertum habemus, eam gentem, quam ultra Danubium sedes habere, & socerum filiúmque Mauritij illis oppositos fuisse diximus, tunc primùm oram Adriatici sinus dextri litoris occupasse, & ita habitationem in ea continuasse, ut quicquid prius Istria & Dalmatia dicebatur, ad tempora usq; nostra dicatur Slauonia. Sequenti autem libro, Phocæ, qui Mauricio successit in imperio, tempora persequens, ita scribit: Per id etiam tempus imperio Constantinopolitano tumultibus illis in Africa & Asia agitato, Slaui, quos ostendimus in Dalmatiæ & Istriæ ora consedisse, quæcunq; propinquis in regionibus imperio parentia inuaserunt, & militibus, quos Phocas præsidio imposuerat, subita irruptione occisis, omnem Dalmatiæ & Illyrici Adriatico adiacentis, prouinciam subegerunt. Hinc igitur satis iam cōstat, ni fallor, serò Slauos in Dalmatia & Illyrico consedisse: nec esse eos Dalmatas, aut Illyrios: atq; ita ne accommodari quidem eis posse ea, quæ de illarum gentium origine literis & memoriæ prodita sunt. Iam igitur ad Vandalos quoq;, quos Procopius Vandilos uocat, transeamus.

Greg. ad Episcopos Istriæ.

Blon. ab incli. Imp. lib. 8. primæ Decadis.

QUOD SLAVI VANDALI NON SINT. Cap. V.

AC tenuisse quidem Slauos, atq; adeò nunc etiam tenere eas sedes, in quibus olim Vandali habitasse commemorantur, dubium non est, ueterū & recentiorum scripta euoluenti. Nec de ijs modò locis hoc dictum uolumus, quę ad utramq; ripam Vistulę Odra tenus, & secundum Oceanum Germanicum usq; ad Cymbricam Chersonesum, nunc à Polonis, Silesijs, Cassubijs, Pomeranis, Masouijs, Prussis, & Vindis tenentur, olim Vandalis, & Venetis seu Vinidis habitata esse constat: uerumetiam de alijs quibusdam, quæ Vandalis

Vandalorum sedes, eædemq; Slauorum.

Slauorū sedes.

Vandalis attributa sunt. Nam & Procopius, cuius dudum mētionem
fecimus, à Mæotide palude Vandalos, quos ipse Vādilos uocat, pro
dijsse, indeq; fame pulsos in Francos Germanos impetum fecisse, scri-
ptum reliquit in eo libro, quem peculiarem de bello Vandilico con-
scripsit: & Iornandes, eiusdem ferè temporis scriptor, in libro de re-
bus Geticis memoriæ prodidit, eos quodam tempore ea loca tenuis-
se, quæ ab oriente quidem Gotos, quos tunc in Dacia habitasse scri-
bit, ab occidente Marcommanos, à Septentrione Hermundulos, à
meridie uerò Istrum siue Danubium finitimum habuerint. At Slauini
quoque & Rusi, quemadmodum inferius ostendemus, circa Mæo-
tim incoluere. Tametsi modò quoq; ad eam usq; paludem ferè Mo-
schorum imperium protenditur. Ad Septentrionalem etiam Istri
partem à Dacis, qui nunc Valachi sunt, & Moldaui, & Transylua
ni, ad Boemiam usque, quam Strabo Buiemum uocat, Marobudi
Marcomannorum regis regiam, etiam nunc Rasciani, Serbi, Bosnen-
ses, ac cæteri Slaui habitant, olim liberi ac domini, deinde ab Vn-
garis ferè regnati: ad extremùm partim patrum nostrorum, partim
nostra etiam memoria, à Turcis subacti. Fatemur hæc ita esse. Nec ta-
men hinc necessariò colligitur, hos populos eosdem esse cum Vanda-
lis: sicut ne cum Dalmatis quidem & Illyrijs, quemadmodum superi-
us ratiocinati sumus. nihilq; prohibet, diuersis temporibus diuersas
gentes ijsdē in locis habitasse: ac uno etiam tempore amplam aliquam
regionem, qualis est Italia, Sarmatia, uel Asia minor, non ab uno uni-
ús ue nationis populo teneri. Constat autem & Mæotidis oram lon-
gè & latè patêre: & quòd ea nauibus adita, notior esset Græcis & Ro-
manis: interiora uerò Sarmatarum incognita, propter barbariem,
eos loca remotiora etiam à Mæotide, de quibus auditu aliquid ac-
ceperant, ad Mæotin sita esse existimauisse, & cùm Vandalis, tum
Roxanis atque Slauis attribuisse. Et inter Dacas autem, Marcoman-
nos, Hermundulos, siue Hermunduros, & Istrum, permagna loco-
rum intercapedo est. Deniq; tractum eum, qui secundùm Vistulam,
& mare Germanicum, Vandalis & Vinidis, seu Venetis attribuitur,
multarum gentium capacem esse, dubium non est. Facile autem est,
cùm è suprà memoratis Iornande & Procopio, tum ex alijs etiam scri-
ptoribus deprehendere, quid de diuersis hisce Vandalorum sedi-
bus (nam de Vinidis posterius dicetur) sentire debeamus: nempe
eos à Mæotide profectos uersus occidentem solem, ad Vistulam in
extrema ora Germaniæ consedisse, & cùm alios Germanos, ut qui-
que proximi erant, tum Francos bello uexasse. Deinde uerò ad melio-
res sedes in Pannoniam, indéque in Galliam, Hispaniam, & Africam
deniq; commigrasse. Perinfirmæ igitur coniecturæ sunt, quibus isti
adstruere nituntur, Slauos eandem esse nationem cum Vandalis &
Germanis omnino. Nam quod quidam ridiculè, cum Vandalos à
Vandalo fluuio, qui nunc Vistula est, dictos esse uelint, hunc à Van
da Polonorum regina nomen accepisse existimant. nonnulli porrò
opinan-

Procop. de bello Vandil.
Iorn. de rebus Geticis.
Moschici imperij terminus ad Mæotin fermè.
Strabo geograph. lib. 7.
Slauorum populi à Turcis subacti.
Diuersi populi etiam in una regione habitantes.
Vandali unde, & quò progreßi.
Vandalus fluuius.

opinantur, quòd Vandali Slauica lingua dicantur, quasi Ven dali, quæ
uox est cohortantium sese, ut ulterius porrò ire pergant, eiusmodi ine-
ptias ne refellere quidem libet. Nos quidem certioribus longè argu-
mentis Polonos & Slauos Vandalos non esse probabimus. Primùm
enim mores his gentibus diuersi sunt. Ac Vandalos quidē sub regibus
semper fuisse, & mollissimos atq; delicatissimos esse testis est Procopi-
us. Idem uerò Slauinos Antasq; uitam duriorem, & incultam, negle-
ctamq; ducere, & sordibus sese ingurgitare, & incondita quædā tuguria
longo ab inuicē interuallo habitare, & singulos domicilij locū sæpe mu
tare, indeq; Sporos à Græcis cognominatos esse: nec ab uno aliquo eos
regi, sed plebea cōmuniq; libertate uiuere, memorat. Deinde lingua pe-
nitus diuersa utunt̄ Slaui omnes, ab ea qua Vandali usi sunt. Constat sa-
nè inter omnes, Vandalos Gotorū & Germanorū gentem fuisse, eadēq;
lingua cū eos usos fuisse. Testes sunt eius rei Eutropius, Paulus Diaco-
nus, Procopius, & his omnibus antiquior Cor. Tacitus: neq; negat Crā-
tius. Quin citat is etiā ex Metodio martyre epistolā Vandalorū ad Con-
stantinum imperatorē, Germanos se esse profitentium. Quod Irenicus
quoq; facit. His adstipulantur ducum ac regum eius gentis nomina, quę
Germanicam originem atq; etymologiam redolent: qualia sunt Gense-
ricus, Hunericus, Gildericus, Sigericus, quasi ex anserum, gallorum galli
naceorum, auri, & uictoriæ opulentia deriuata: itemq; Trasamundus,
Gutamundus, Sigismundus, & alia eiusdem modi: quorum similia etiā
alia Goti habuerunt, & partim Burgundiones, qui & ipsi inter Vanda-
los numerantur: partim ij, qui nunc peculiariter Germani siue Teutho-
nes appellantur, adhuc retinent. Slauicum uero uocabulum ne unum
quidem mihi quisquam ex omni Vandalorum historia protulerit: nisi
fortè illa apud Crantium, Lubecæ, Rostochij, Vismariæ, Stargardi, seu
Starogradi, urbium nomina: quæ nos à Slauis post migrationem Van-
dalorum indita esse, suo loco indicabimus. Satisne igitur argumenti est,
Slauos, qui nihil penitus commune habent cum lingua Germanica, nisi
fortè ex uicinitate & commertijs mutuatū, Vandalos non esse? Qui e-
nim, aut unde mutarent linguam ij præsertim, qui uetustissimas Germa
niæ, quam Vistula secundum Plinium, Ptolemæum, Pomponium Me-
lam, Iornandem, & alios authores terminat, sedes non reliquerunt? Hic
hæret omnino Crantius, & qui eum sequuntur. Franciscus uerò Ireni-
cus ui ueritatis uictus, manus dat: quamuis ut uidetur, repugnate Ior-
nande. Verum de Iornande statim, si prius refutauerimus illud Crantij
argumentum, quo is adstruit, Slauos Vandalos esse, quòd à Germanis
etiam nunc Vendi seu Vindę uocantur eius linguæ & generis homines.
Non est certum inusitatum, populos, qui aliunde aliò commigrarint,
cùm à locis & regionibus nomina assumere, tum eorum populorum,
quibus successerint, nominibus appellari. Nec longè huius rei exempla
petemus. Constat certè, Prussiam ab alijs, quàm nunc populis olim ha-
bitatam esse, qui siue Prussi, siue Borussi, siue Borusci secundum Stellam
dicti sunt: quorum extant adhuc reliquiæ quędam in uicis atque pagis
b tractus

Ven dali falsa etymologia Vandalorum.
À diuersitate morum.
Proc. de bello Vandal. Idē de bello Got. li. 3.
Linguæ diuersitas.
Vandali Germani sunt.
Eutro. hist. li. 10. & 14.
Paul. li. 1. ca. 1. de gestis Lāg.
Proc. de bello Vand.
Tacitus de situ et mor. Germ.
Alb. Crant. li. 1. Vandaliæ.
Iren. Germ. exegesi li. 1. c. 33.
Vandalica dura nomina.
Burgundiones Vandali sunt.
Venedicarum urbium nomina.
Germaniæ finis olim Vistula.
Plin. nat. hist.
Ptol. Geogr.
Mela Geogr.
Iorn. de rebus Get.
Iren Germ. exegesi li. 1. c. 13.
Crantius.
Vindæ seu Vēdi Slaui.
Populorū appellationes.
Prußi prisci.
Erasm.
Stella de Boruscis.

tractus Varmiensis, & Sambiensis, lingua utentes Lituanicæ non absimili. Quodã autem tempore partim à Polonis, partim à Teuthonibus Marianę militiæ adscriptis subactam & occupatam, in hoc usq; tempus à Germanis & Polonis habitari, deletis ferè ueteribus illis Prusis: nihilo tamen minus hi quoq; Poloni & Germani Prussorum nomen retinent. Quis autem nescit, Gallias, Gallis siue migratione, siue bello exoneratos, quodam tempore Francis Germanis cessisse? & tamen hos etiam à Latinis Gallos appellari? Sic Troiani cum Æ nea profecti, in Latinorum & Italorum: Goti & Alani, qui corruptè Catalani nunc uocantur, in Hispanorum: Zechi Slaui in Boemorum Germanorum, quemadmodum postea demonstrabitur, nomen transierunt. Eadem igitur ratione credibile est, Slauos, eos qui priscorum Venedorum secundum Ptolemæum, seu Venetorum & Vinidarum secundum Iornandem, sedes occuparint, Vendos seu Vindas à finitimis Germanis appellari non desijsse. Indeq; propter linguæ & originis cognationem, cæteris quoque Slauis accommodatam, hactenus manere. Nisi fortè diuersos esse uelimus à Vandalis Venetos, seu Venedas, seu Venedos, siue Vinidas: qua de re nunc disputabimus.

Prußiam qui homines inhabitent.
Franci Galli appellantur.
Catalani.
Zechi Boemi.
Slaui cur Vindæ appellẽtur.

AN VENEDI, SEV VENETI, ET VINIDAE, ijdem sint cum Vandalis. Cap. VI.

Ornelius quidem Tacitus dubitat, Germanis'ne an Sarmatis Venedos ascribat: & quamuis ad extremum eò magis inclinet, ut inter Germanos eos referat, infirmis tamen argumentis, id confirmat. Ptolemæus Venedas uult esse gentem Sarmaticam. Vandalos autem Germanos esse, iam satis, opinor, demonstratum est. Iornandes uerò apertius etiã, alios omnino esse à Vandalis Venetos & Vinidas innuit. Cum enim Vandalos, à Geberichо rege Gothorum profligatos, & ad paucitatem redactos, migrasse ex suis sedibus, & à Constantino magno Imperatore in Pannonia nouas sedes impetrasse, narrasset, unde postea in Gallias, Hispanias, & Africam commigrarunt, mox Ermanarici, qui aliquanto post Geberichum apud Gothos regnauit, mentionem faciẽs, in Venetos cum arma mouisse, & quamuis abundante multitudine, uictos tamen, & subactos eos esse memorat: statimq; adijcit: Eos ab una stirpe exortos, tria tunc nomina reddidisse: id est, Venetorum, Antarum, Slauorum. qui quamuis, inquit, nunc ita faciẽtibus peccatis nostris, ubiq; desæuiant, tamen tunc omnes Ermanarici imperijs seruiere. Hæc ibi Iornandes. Aliquanto autẽ antè his uerbis scribit: Introrsus illi (Gepidarum genti scilicet) Dacia est, ad coronæ speciem arduis alpibus emunita: iuxta quorum sinistrum latus, quod in Aquilonem uergit, et ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spacia uenit, Vinidarum natio populosa consedit: quorum nomina licet nunc per uarias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur. Hic mecum diligenter perpendant ij, qui Venetos & Vinidas eosdem cum Vandalis esse autumant, uerba scriptoris huius de rebus sui

Tacit. de situ & mor. Ger.
Venedæ an Germani sint.
Ptol. Geogr. lib. 3 cap. 5.
Iornand. de rebus Getor.
Vandalorum migratio in Pannoniam.
Venedi à Gotis uicti.
Dacia.
Slauini & Antes.

sui temporis & sibi notis scribentis. Profectò si is eosdem esse uellet Venetos cum Vandalis, non temerè mutasset nomina: ut illicò post factam Vandalorum mentionem, Venetos, ac non Vandalos, ab Ermanarico bello petitos esse, memoraret. Nec mihi quisquam obijciat, in Venetis quoq; idem eum fecisse, ut Venetos appellaret, cum prius Vinidas dixisset: quos eosdem esse dubium non est, ipsomet etiam authore attestante. Maior est enim cognatio nominum in Venetis & Vinidis, quàm in his utrisq;, & Vandalis. Vel nunc etiam Germani, partim Vendos, partim Vindos, siue Vindas dicunt. Deinde tam Vinidis, quàm Venetis, Slauinos adiunxit. Vandalis non adiunxit, quorum paulo ante Venetos mentionem fecerat: cum rationi magis consentaneum fuerit, in prima mentione gentis, genus eius explicare. Præterea in Aquilonem secundum Alpes, hoc est, Carpathum montem, à fontibus Vistulę, Venetis, siue Vinidis sedes attribuit, hoc est, in Sarmatia: Vandalos autem ad eam partem Vistulæ, quæ Germanis citerior est, habitasse, isti ipsi affirmant. Iam illud longè etiã efficacius argumentum est, non esse eosdem Vinidas & Venetos cum Vandalis, quòd post deuictos & ad paucitatem redactos, pulsosq; suis sedibus Vandalos, Venetos multitudine abundantes, ab ijsdẽ Gotis infestatos & subiugatos esse scribit. Illud uerò longè efficacissimum, quòd Venetos atq; Slauinos, Antasq;, quos in Boream ad Vistulam, Danastrum & Danubium flumina, Musianum lacum, qui fortè Mysianus est, & mare Ponticum commorari, paulo antè dixerat, ubiq; desæuire suo tempore queritur: cum Vandali longè antè Pannonia nõ pulsi, sed à Stilicone euocati, in Gallias & Hispanias populariter migrassent, atq; adeò illis etiam regionibus relictis, in Africa Iustiniani armis attriti, afflicti, ac deleti essent: quod quidem tum Paulo Diacono, tum hoc ipso Iornande & Procopio, oculatis ferè testibus, confirmare possumus. Congruunt cum his ea quæ superius de prouincijs Romani imperij ab hac gente afflictis, ex diuo Gregorio & Flauio Blondo descripsimus. Ex his igitur satis, ut arbitror, liquet, Venetos & Vinidas, quos Germani Vendos, seu Vindas uocant, diuersos esse à Vandalis. Atq; hinc apparet error Alberti Crantij, Francisci Irenici, & aliorum, qui in eo quòd Slauos cum Vandalis eandem esse gentem affirmant, Iornandis authoritatem sequi sibi uidentur: cum tamen is, quemadmodum nos modò ostendimus, non cũ Vandalis, sed cum Vinidis, seu Venetis, Slauorum gentem coniungat.

Vindarum sedes.
Vandalorum è Pannonia migratio.
Vandali deleti.
Paul. Diac. de gest. Lãg. lib. 1. c. 17.
Iorn. de reb. Geth. & de reg. ac temp. succeß.
Procop. de bello Vandil.

QVOD SLAVI GERMANI NON sint. Cap. VII.

VOD si quis cum Tacito Venedos quoq; inter Germanos referre contendat, non magnopere pugnabimus: dummodo is meminerit, fieri potuisse, quod sæpe alijs gentibus usu uenerit, ut Slaui, quos lingua moresq; arguant Germanos non esse, Venedorum Germanorum nomine iam tum Iornandis tempore etiam appellarentur, cum eorum sedes occupassent: sicut etiam nunc à Germanis appel-

Slaui cur Venedi uocati.

Germanicæ linguæ uſus apud Boemos & Polonos.

lantur. Nam quod Crantius ex uſu Germanicæ linguæ non infrequenti
apud Boemos, addam ego, & apud Polonos, & è Germanicis concioni-
bus colligit, eos Germanicã gentẽ eſſe, eadem ratione colligat licebit, Ita
los uel Latinos eos eſſe. Nam hæ quocꝫ linguæ in uſu eſſe cœpere apud
Polonos præſertim. Hiſpanis quocꝫ & Italis noſtra tempeſtate, ijs præ-
ſertim qui uel militarunt uel negociati ſunt in Germania, non inſolens
eſt uſus linguæ Germanicæ. Ne Latinæ quidem olim fuit Græcis, cum
Romanis parêrent. Ergóne ijdem erunt aut Græci cum Romanis, aut
Itali, & Hiſpani, cum Germanis? Non rectè hic ratiocinatur Crantius.
Quòd ſi Slaui Germani ſunt, uel ex Germanis orti, eademꝗ olim lingua

Slauica lingua diuerſa ab omnibus alijs.

uſi. Vnde igitur Slauicæ linguæ uſus apud eos inoleuit? quæ ut à Ger-
manica, ſic ab omni finitimorum, atꝗ adeò quorumuis aliorum populo-
rum, de quibus auditu aut literis ali quid accepimus, lingua penitus di-
uerſa eſt. Quid quòd apud Bulgaros, Ruſſos, atꝗ Moſchos, qui & ipſi
Slaui ſunt, uel nullus omnino, uel certè rariſsimus eſt Germanicę linguę
uſus? Fateatur ergo neceſſe eſt Crantius alterutrum, uel non extirpatos

Germani in Polonia et Boemia quando.

penitus olim eſſe à Slauis Germanos & Vandalos, uel certè poſterius
ab ijs colonias è Germania deductas eſſe, agreſtium prẹſertim & opificũ
omnis generis, cũ ipſi ferè militię uacarẽt. Quod nos à Polonis quodam

Beroſ. lib. 4. & 5.

tempore factum eſſe ſuo loco oſtendemus. Iam, ne ex illo quidem Beroſi
teſtimonio, quo is Tuiſconem Germanorum omnium conditorem à

Slauos nõ eſſe ortos à Tuiſcone.

à Tanai ad Rhenum, uſꝗ regnaſſe, & ab eo Sarmatas maximos populos
conditos eſſe aſſerit, ſatis rectè comprobatur Slauos Germanos eſſe.
Nam ut illibata ſit fides & authoritas Beroſi, ut etiam demus Slauos uel
Sarmatas eſſe, uel omnino cum Tuiſcone in Europam profectos, in his
oris, quas nunc incolunt, inter Tanaim & Rhenum conſediſſe, certè non
ſtatim conſequetur, eos Tuiſconis poſteritatem eſſe. Neꝗ enim neceſſe
eſt, populos alicui regi ſubiectos, uel ab eo conditos, ab eodẽ etiam pro-
creatos, aut eadem duntaxat cum illo ſtirpe ortos eſſe. Quin cernere eſt
non modò in priſcis annalibus, uerùm etiã noſtro tempore multas gen-
tes, externi generis regibus parêre. Legimus etiã nonnullorum populo-

Sarmatiæ fines ſecundum Beroſum.

De Beroſi teſtimonio iudicium.

rũ colonias ab externis ducibus deductas eſſe. Quid? quòd Sarmatiã Be-
roſus ab ortu ſolis Tanai fluuio, ab occaſu Rheno terminat, Sarmatæ
uerò Græcorum & Latinorum ſcriptorum teſtimonio multum terrarũ
ultra Tanaim tenent, nec ſcio an plus quàm citra Tanaim, & quidem an-
tiquitùs, ita ut hinc progreſsi eſſe uideãtur potius, quàm hinc illuc: cum
& ſolum hic ſit uberius, & cœlum mitius, & propinquior ſit Aſiatica,
quàm Europea Sarmatia Babiloniæ, unde in totum orbem terrarum
coloniæ deductę ſunt. An nõ licebit credere uel interpretem perperam
nobis reddidiſſe ſcriptoris Chaldæi ſententiam, cum in diuerſis linguis,
diuerſis nonnunquam nominibus & flumina, et loca, & gentes appellen-
tur, uel ipſum etiam authorem de rebus tam procul à ſe remotis halluci-
nari potuiſſe, & aut ignoraſſe fines harum gentium, aut Sarmatarum no-
mine Germanos pariter & Sarmatas complexum eſſe? ſicuti Sarmatis
quocꝫ nonnulli uiciſsim Germanorum nomen accommodant: Scytha-
rum

Scytharum appellatio. Plin. nat. hiſt. lib. 4. cap. 12.

rum uerò nomen uſꝗquaꝗ tranſire in Sarmatas atꝗ Germanos, teſtis
eſt C. Plinius. Sarmatę quidẽ certè Germani non ſunt, quod ex hoc ipſo
Plinio, Corn. Tacito, Strabone, & Ptolemæo rectè colligimus, neꝗ ex
Tuiſcone progeniti, quamuis ſecundũ Beroſum à Tuiſcone cõditi, quip

Sarmatarum origo. Geneſ. 10. Ioſeph. ant. li. 1. cap. 14.

pe qui à Sarmate, quem Moſes et Ioſephus Aſarmotem uocant, Iſtri ſiue
Iectani filio, & ipſo ex Noa, ſed per Semũ filiũ deſcendente, nomẽ & ge
nus duxerint. Non igitur Vandali, neꝗ Germani omnino ſunt Poloni,
Boemi, ac cęteri Slaui. Vnde autem Slaui ducant originem, aut undè, &
quando in has oras, quas nunc tenent, aduenerint, utinam tam facile eſ-
ſet uerum inuenire, quàm falſa refellere. Conemur tamen etiam illud,
quantum poſſumus, ut ſi minus inueniamus, uiam certè ad inueniẽdum
poſt nos quæſituris uel muniamus, uel indicemus.

VNDE SLAVI ET SLAVINI APPELlentur. Cap. VIII.

Slauorum nomen quando clarere cœperit.

C nomen quidem Slauorum, & Slauinorum ante Pro-
copij, & Iornandis hiſtoriam, & Iuſtiniani Imperatoris
tempora, nuſquam neꝗ apud Latinos, neꝗ apud Græ-
cos ſcriptores adhuc inuenimus, quemadmodum initio
ſcripſimus. Nã Alberto Crantio, & Saxoni Grãmatico,
niſi uetuſtiores authores proferant, fidem in hac parte
non habemus. Neꝗ uerò loci ullius in terris neꝗ hominis cuiuſꝗ priſci
nomen apud ueteres, uel geographos, uel hiſtoricos adhuc reperimus,
hæc unde gens, ſiue natio uериſimiliter denominata eſſe uideatẽ. Slauoniã
enim à Slauis, nõ hos ab illa appellationẽ accepiſſe, ſatis opinor conſtat
ex his, quę ſuprà memorata ſunt. Slauorum autẽ etymologiam, uel à Slo

Slaui à Slouo uel Slaua dicti.

uo, quod uerbum, & ſermonem, uel à Slaua, quod famam, ſiue gloriam
genti ſignificat, omnes deriuant, nemo, quod ſciam, aliunde: ita ut cum
ipſi ſe Slouacos et Slouanos, quaſi uerboſos, ut uult Crantius, ſiue Slaua
cos, & Slauanos, quaſi celebres dicerent, â Latinis Slaui, & Slauini dicti
ſint. Propius autem uero eſt, eos à celebritate & gloria potius, quàm à
uerboſitate, quę in uituperio eſt, nomen ſibi ſumpſiſſe, cum res magnas,
& pręclaras, contra Romanum imperium, et finitimos quoſꝗ gererent.
Et conuenit ſanè, cum hac etymologia, quod non Sloui, aut Slouini, ue-
rùm Slaui, & Slauini à Latinis appellantur. Corrigendus uerò, hic eſt er

Sclauos perperam dici.

ror eorum, qui eos Sclauos, ſiue Sclauinos uocant: qui quidem etiam in
pleraꝗ Procopij, & Iornandis, & Blondi exemplaria irrepſit, ab Italis,
niſi fallor, quòd ij dum mollius loqui ſtudent, ſæpe i, pro l, proferunt, ut
pro flatu, fiato, pro placet, piace: ſic pro Slauo, Siauo. Nihil autem ferè
intereſt apud eos in enunciando, ſiue quis dicat Siauum, ſiue Sciauum,
c litera interſerta. Inde fortaſsis imperiti cum Latinè loqui uellent, uel

Sclaui apud Italos qui uocentur.

ſcribere, non Slauum reddidere, ſed Sclauum: quo nomine nunc quemli
bet ſeruum appellant Itali, cùm alij, tum Adriatici maris accolæ, ex nomi
ne gentis, cum qua multa bella geſſere: quemadmodum Romani olim
Getas & Syros. Sed ad inſtitutum reuertamur.

VNDE SLAVORVM GENTES PRODIErint, ratiocinatio. Cap. IX.

CVM igitur Slauorum nomen tam sit recens, nec à loco, uel conditore gentis deriuatum esse appareat, uideamus num inter eos populos, qui Slauorum nomine censentur, eademqꝫ lingua utuntur, quisquam sit, qui uetustius nomen habeat: ut inde ceterorum omnium examina prodijsse, & cùm singulos noua nomina, tum uniuersos communem Slauorum appellationem accepisse demonstremus. Ac Polonorum quidem, Zechorum, Silesiorum, Pomeranorũ, Bosnensiũ, Croatarum, siue Caruatorum, Rascianorum, Dulebianorum, Dreslanorum, Traslanorum, Volyniorum, Podoliorum, Palucorum, Pouazanorum, Masouiorum, Vilzorum, Velataborum, Lusicorum, qui nunc Lusacij uocantur, Lunchinorum, Licauicorum, & si qua sunt praeterea nomina, etiam recentiora sunt. Recens est & Morauorum, siue à Marotho rege, qui longè post Attilæ tempora fuit: siue à Moraua flumine, Olomucium urbem primariam preterlabente id inditum est. Marcomanni enim, qui loca illa & uicinam Boemiam, deletis Boijs, Gallica gente, quæ regioni nomen dedit, prius tenuere, Germani fuere: Ptolemæo, Cornelio Tacito, & L. Floro testibus. Vnde & illud apparet, quòd priscorum Boemorum gens, licet uetustior sit, quippe cuius & Ptolemeus, & Tacitus, atqꝫ etiam Strabo meminerint, Gallica tamen fuerit initiò: deinde, quæ eam deleuit, cum esset Germanica, & ipsa Boemorum appellationem retinuerit: quam postremò Zechi quoqꝫ Slaui in hanc usqꝫ diem retinent, cum longe pòst in ea regione domiciliũ fixissent. Quanquam ipsi se Zechos appellant, & à cæteris Slauis ita uocantur. Nam quod scribit Crantius, è Boemia & Pannonia Slauos profectos, in Illyrico ac Dalmatia cõsedisse: non probat nobis, cum neminem è uetustioribus huius sententiæ authorem habeat. Sicut ne illud quidẽ, quod authore Saxone Grammatico prodidit, Cassubios, & ipsos gentem Slauicam, ante Christum natum extitisse: & quæ nunc teneant loca, tenuisse. Nam & Saxo ille non multo uetustior est ipso Crantio: & cum de re procul à memoria sua remota nullo authore scribat, non maiorem & ipse meretur fidem. Itaqꝫ ne illud quidem recipimus, quòd Saxo idem, uetustiora Christo nato tempora persequens, etiam Poloniæ facit mentionem. Modocas equidem populos in Sarmatia Asiatica apud Ptolemæum, Moschicos, siue Moschios montes in Cappadocia, siue Armenia, apud eundem Ptolemæum, & C. Pliniũ reperio. Moschenos etiam populos, & Moschorum tractũ, idem Plinius commemorat. Strabo quoqꝫ Moschos populos Colchis finitimos esse scribit. Iosephus uerò Hebræus Moschinos populos, Cappadocas postea dictos, à Mosochim, siue Mosoch Iapeti filio, ut est in Genesi apud Moysen, oriundos esse, scriptum reliquit. Et Modocarũ quidem nomen minus, Moschenorum uerò, seu Moschinorum, siue Moschorum, admodũ conuenit ijs populis, qui nunc in Europea pariter & Asiatica Sarmatia longè lateqꝫ imperantes, Slauica lingua utuntur, & Moschi

Slauorum populi.

Moraui unde nomẽ habeãt.

Marcomanni. Ptol. li. 2. ca. 11.

Tacit. de situ et mor. Germ. et annal. lib. 2. L. Fl. Epi. li. 4.

Boemi qui, & unde appellati.

Strabo Geog. lib. 7.

Zechi.

Albert. Crant. lib. 1. & 2. Vand.

Saxo in Dani. 4. Cassubij.

Moschi. Ptol. li. 5. cap. 9. & 13.

lib. eod. cap. 6. Plin. nat. hist. li. 5. ca. 27. Ibid. lib. 6. cap. 9. & 10. Strabo lib. 11. Geogr. Ioseph. ant. lib. 1. cap. 11. Genes. 10.

Moschi Latinè, Moschouitæ, Germanicè, Slauicè uerò Mosqua appellantur. Et à multis quidem seculis ij sedes illas tenent, quod eorum ipsorum annales testificantur: sed hoc nomen Moschorum non ita pridem usurpare cœperunt, nec uniuersè primùm. Sed unus de multis populis, à flumine & arce Mosqua, ita dici cœptus est, ex eo ferè tempore, quo post diuisum in multos principatus Russorum eius regionis imperium, Ioannes quidam dux Danielis filius, (quemadmodum uir grauis ac diligens, Sigismundus Herbersteinus, regis Ferdinandi consiliarius, in Moschouia sua, ex eius gentis annalibus compertum, nuper memoriæ prodidit) ei territorio præfuit, & instaurata arce, quæ modica & obscura antè fuerat, sedem ibi suam cõstituit. Cuius posteri cum subactis proximis quibusqꝫ eiusdem nationis atqꝫ linguæ principibus, principatum suum longè lateqꝫ dilatassent, tum demum cæteri quoqꝫ Russorum populi longè maiores, antiquiores, & nobiliores, quàm Moschi ad eam diem fuerant, nempe Vuladimirienses, Nouogrodenses, Iaroslauienses, Tiuerenses, Mosaiscenses, Susdali, Piskouenses, Rezanenses, Seuerienses, & alij, ut quiqꝫ deuicti sunt, in Moschorum nomen abiere: sic tamen, ut cuncti pariter Russorum nomen libenter etiamnum agnoscant. Itaqꝫ olim Kiouiensis metropolites, & nunc Moschicus etiam, Russiæ metropolites cùm ab alijs, tum à patriarcha Constantinopolitano uocatur: & ipse hunc titulum, uelut ampliorem, & augustiorem, quàm Moschouiæ, usurpat: & uerò ipsi quoqꝫ Moschorũ principes non tam Moschorum, quàm Russiæ totius dominatum in inscriptionibus, quanquã falso, sibi arrogant. Vnde liquet, nec antiquum esse Moschorum nomen: & Russorum partem, ac unum quendam populũ eos esse, ab arce & oppido, quod maximis terrarũ spacijs à priscorum illorum Moschorum siue Moschinorum tractu abest, non ita pridem appellationem mutuatos. Ab his igitur, Slauorum origo deduci nõ potest. Bulgaros cum Slauinis coniungit Iornandes, cum ab his pariter, & Antis, atque Slauinis Romanum imperium uexari scribit. Attribuit autem eis alibi sedes in Europa supra mare Ponticum. Huic adstipulatur Blondus, qui Danubij accolas eos esse prodidit. Pomponius autem Lætus memorat, Anastasium Imperatorem duxisse longum murum à mari ad Selibriam, ne incursiones Mysorum, Bulgarorum, & Scytharum Constantinopolitanis obesse possent. Verùm aliunde eos in illa loca uenisse, Blondus idem testis est, nimirum è Scythia. Scythiæ uerò nomine Sarmatiam complexus est. Constat enim, in Sarmatia Asiatica Bulgarorum antiquas sedes esse: ad Rha, seu Volgam fluuium. Ac Ptolemæus quidem horum non meminit: Sergorum uerò meminit, Sarmatiam Asiaticam describens. Constat autem, hos quoqꝫ à recentioribus in Europa, inter Slauorum populos numerari: nec eos modò qui Bulgaris & Rascijs proximi consedere, uerùm etiam eos qui Saxoniam & proxima Albi loca tenuere, & à quibusdam Sorabi dicti sunt: quo fit, ut non incredibile sit, eos ex Asia in Europam uenisse. Sed ij siue Serbi, siue Bulgari, quota pars sunt Slauorum? Profectò non est credibile, unum aliquem tam exiguum

Moschi unde, & quando appellari cœpti.

Russorum septentrionaliũ populi, qui Moschorum principi parent.

Metropolitæ in Russia duo.

Moschorum principes Russiæ totius dominatum sibi arrogant.

Bulgari.

Iorn. de success. regn.

Idem de reb. Get.

Blond. Dec. 1. lib. 9.

Pomp. lib. 2. hist.

Blond. ibidẽ.

Bulgarorum sedes.

Ptol. lib. 5. c. 9.

Serbi Slaui, & sedes eorum.

exiguum populum ex angusto terræ, angulo profectum, tam paruo tempore tantas uires & incrementa sumpsisse, ut dimidiam ferè totius Europæ partem occuparit impleretq;. Deinde si è Bulgaris prognati sunt Slaui, Serbi Slaui non erunt: si ex his illi nõ erunt: sin ex utrisq; profectò ambobus communis origo & commune aliquod esse debet. Nec id Slauorum est, quippe quòd sit recentius.

VERA SLAVORVM ORIGO. *Cap.* X.

Rußiæ fines.

RVSSORVM nomen latissimè patet in Sarmatia, quemadmodum dudum indicauimus. Complectitur enim ferè quicquid terrarum est inter sinum Venedicum, Liuoniã, Suetiam, Oceanum glacialem, Rha, siue Volgam, Mæotim, mare Ponticũ, Sarmaticos montes, Poloniam, Lituaniam, & Samagitiam. Sed non perinde celebre aut antiquum uidetur esse id nomen: ne illis quidem ipsis scriptoribus, qui primi Slauorum et Bulgarorum mentionem fecere, fortasse notum. Extant etiam eius gentis annales, uerum non supra septingentos annos à nostra hac ætate. Nã Ruthenorum uetusta gens in Gallia Aquitanica, non est eadem cum Rusſis. Quo fit, ut nos cum Russorum meminimus, nunquam eos Ruthenorum nomine appellemus, quemadmodum fecerunt cùm alij plerìq; ante nos, tum Saxo Grammaticus, qui Ruthenos Rusiæ siue Ruscię populos uocat, cũ eisq; Danos et Sueonas seu Suetios finitimos multa bella etiam longe antè Christum natum gessisse memorat. Minimè uerò mirum est, primùm, nullos extare annales apud gentem barbaram, quæ post susceptam demum religionem Christianam uix literis, à Bulgaris suis paulo antè ad imitationem Græcarum inuentis, uti cœpit, & modicè utitur. Deinde incognitam fuisse Græcis & Latinis eam gentem, sicut alias quoq; septẽtrionales, quas communi uocabulo, uel Sarmatas, uel Scythas appellauere, cum propter longa terrarum interualla, incultas regiones, ferosq; & barbaros earum mores, nihil cum eis haberent commertij. Tametsi Roxanorum, siue Roxolanorum nomen, quod Russorum uel Rusianorum nomini, non ualde dissimile est, non est incognitum ueteribus. Nam & Ptolemeus, & C. Plinius Roxolanos populos in Sarmatia ad latus Mæotidis collocat, & Corn. Tacitus Ottonis Syluij, qui octauus post C. Cæsarem apud Romanos imperauit, tempora persequens, ita de eis scribit: Conuersis ad ciuile bellum animis, externa sine cura habebantur. Eò audentius Roxolani Sarmatica gens priore hyeme cęsis duabus cohortibus, magna spe ad Mœsiam irruperant. Strabo autem ita: Roxani uerò magis ad Aquilonem spectantes, inter Tanaim, & Boristhenem campestria pascuntur. Et Paulo pòst: Num qui uerò supra Roxanos habitent, ignotum est nobis. Roxani quidẽ aduersus Mythridatis Eupatoris ductores belligerarunt. Hic mihi consideret uelim diligẽs lector, eas sedes ab his tã uetustis grauibusq; scriptoribus attribui Roxolanis, siue Roxonis, quas Rusi in hanc diẽ retinent: eosq; iam tum Ottone imperante Mœsiam finitimam iufestare cœpisse: ita ut uerisimile sit ab ijsdẽ posterius, debilitatis partim Gotorum, Hunnorum,

Russorũ nomẽ · *Russorum annales.* · *Rutheni non ijdem cum Rußis.* · *Rußicæ literæ* · *Roxani, seu Roxolani.* · *Roxanorum sedes.* · *Ptol. lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 4. ca. 12. Tacit. annal. lib. 17.* · *Strabo lib. 7. Geogr.* · *Slauos è Rusia prodijsse.*

norum, Vandalorum, Alanorum, & Langobardorũ: partim Parthorum, Persarum, & Saracenorum incursionibus atq; bellis Romani imperij uiribus, non solum eam ipsam Mœsiam, uerùm etiã Daciam, Pannoniam, Dardaniam, Liburniam, Illyricum, Dalmatiam, & Istriam subactas & habitatas: Thraciam, Macedoniam, & Græciam diuexatas, & ad extremum Græcam linguam penitus corruptam esse: rebusq; tam feliciter gestis, eos Slauorum, siue Slauinorum nomẽ à gloria sibi sumpsisse. Eadem autem facilitate alia ipsorum quasi examina ad occidentem solem progredi, & omnem eam Germaniæ partem, quæ à Vistula ad Salam & Albim, seu Visurgim usq; inter Carpathum montẽ, Danubium, & Oceanum Germanicum protenditur, occupare, & in ditionem suam redigere potuisse, cũ ea populis exhausta & uacua esset, Gotorum, Vandalorũ, Alanorum, Burgundionum, & Langobardorũ continentibus bellis, & in alias sedes migrationibus: easq; gentes mox imperijs distinctas, diuersis etiam nominibus appellatas esse, ita ut partim à ducibus, partim à situ locorum, partim à prioribus incolis, deniq; à studijs, habitu, uel euentu aliquo noua nomina sumerent. Solos autem eos, qui in natali suo solo manserunt, antiquum Roxanorum nomen retinuisse: cuius facilis est flexus in Rusianos, & Russos. Nam & inter x literam, & geminum ss, in enunciando permagna est cognatio cùm apud ueteres, tum apud recentiores, Italos præsertim: & Rosiam pro Rusia etiamnunc proferunt & scribunt Græci: quod nos in diplomate quodam antiquo patriarchæ Constantinopolitani Vilnæ ante aliquot annos uidimus.

Slaui unde dicti. · *Poloni & Boemi unde uenerint.* · *Roxani ijdem qui Rußi.*

AVTHORES SVPRA` MEMORATAE *sententiæ.* *Cap.* XI.

IN hac autem sententia fuit ante nos Bernardus Vapouius, qui nostra memoria Polonorum res gestas ab initio ad sua usq; tempora stylo persecutus, imperfectum opus reliquit. Nec diuersum sensisse uidetur Antonius Bonfinius in Vngarica historia, quamuis non satis sibi constet. Vterq; autem Blondum Foroliuiensem secutus esse uidetur: qui libro primo primæ Decadis historiarũ, de Vandalis & Burgundionibus mẽtionem faciens, ita memoriæ prodidit: Facta autem est postmodum alia in dictis gentibus mutatio. Siquidem Vandali à fluuio regionis sic dicti, paulo pòst, quàm illi, quos Stilico concitauit, patria erant profecti, se Slauos dixere, à nomine gentis, quæ à Bosphoro Cimmerio in Tanaim fluuium habitare solita, se contulit in sedes Vandalorum, Burgundionumq;, patria profectorum. Nec tamen diu tenuere hi populi eam Slauorum nominationem: sed cum eorum pars Mauritij Imperatoris temporibus in Dalmatiam, Illyricumq; emigrasset, qui manserunt domi, paulo pòst mutarunt nomina, & partim se Polonos, partim Boemos nominauere. Et libro octauo de illa Slauorum in Dalmatiam & Istriam inuasione scribens, ita prodidit: Nec tamen omnis illa gens reliquit primas ad Danubium sedes: quin ijdem mutato nomine magnam obtinent partem illius regionis. Siquidem locutionis similitudo ac penè proprietas ostendit, eos qui nunc Poloni & Boemi dicuntur, ex Slauorum reliquijs

Bern. Vapouius. · *Bonfinius.* · *Fl. Blondus.* · *Vandali unde dicti.* · *Slaui.* · *Poloni & Boemi.*

quijs fuiſſe. Incoluerant autem prius, ut ſuprà docuimus, ea loca Vandali: quos credendum eſt, quando ad inuadendas Romanorũ prouincias ſunt profecti, partem gentis in patria reliquiſſe. Quare Slaui paulo pòſt ſuperuenientes, ita locutiones commiſcuere, ut ex utraq; tertiam effecerint, quę pro regionis & ducum diuerſitate partim Boemica, partim Polonica poſtmodum ſit dicta. Sunt etiam certiores proximis in regionibus Slauorum reliquiæ apud Saxones, quorum coloni maiori ex parte puram habent, qua Dalmatę utuntur, Slauonicam locutionẽ. Hactenus Blondus. Perplexè quidem & uariè, ut qui de rebus à ſua memoria aſpectúq; & cognitione remotis & alienis ſcribebat: illud tamẽ non obſcurè oſtendit, Slauos Vandalos non eſſe, Vandalorũ tamen nomine fuiſſe appellatos: & quo tempore, undé ue ij primùm in Vandaliam, Saxoniã & Germaniã, Dalmatiamq́; & Illyricum aduenerint, nempe à Cimmerio Boſphoro ac Tanai, quæ loca geographi omnes Roxanis, ſiue Roxolanis & Sarmatis attribuunt. Nec omnino diſſentit ab his Iornandes. Is enim cum Slauinos & Antas, & uniuerſam Vinidarum nationem ad ſiniſtrum latus Sarmaticorum montium ab exortu Viſtulæ in Aquilonem per immenſa ſpacia conſediſſe memoraſſet, quod nos quoq; ſuperius retulimus, addit: Slauinos quidem ab exortu Viſtulæ uſq; ad Danaſtrum commorari, & paludes ſyluasq́; pro ciuitatibus habere: Antas uerò, fortiſsimos eorum, qui ad Ponticum mare curuantur, à Danubio uſq; ad Danaſtrum extendi. Siue autem Danaſter is eſt, quem etiam nũc accolæ Ruſsi & Valachi Neſtrum, ſiue Dneſtrum uocãt, & multi Tyrã antiquis dictum eſſe uolunt: ſiue Boriſthenes, ut ipſe Iornandes uelle uidetur: dubium nõ eſt, eam oram ferè Ruſsia, Sarmatia quidem certè, contineri. Et tamen de Slauinis & Antis tantum hic ille ſcribit. Nihil autem prohibet, alios eiuſdem linguę & nationis populos ulterius ad Aquilonem habitaſſe, aut etiam illos ipſos inde ad meridiem & mitiores fertilioresq́; oras non modò in Mœſiam, & ad Danubium, ſed longè ultra etiam, ſicut nos iam oſtendimus, progreſſos eſſe. Ruſsis igitur Slauorum omnium originem nos quoque cum his ſcriptoribus libenter acceptam referimus.

Slauos Vandalos dictos eſſe.

Iorn. de rebus Get.

Danaſter fluuius.

RVSSORVM DENOMINATIO ET Origo. Cap. XII.

QVO'D ſi quis porrò quærat, quo tempore primùm Ruſsi Sarmatiã habitare cœperint, unde eò uenerint, & unde nomen acceperint: ingenuè fateor, me, quamuis diligenter inueſtigantem, neſcire tamen. Reperio quidem apud Ezechielem prophetam fieri mentionem principis Ros, Moſoch, atque Tubal: ſic enim legunt Euſebius Cæſarienſis, Theodocion, Symmachus, & Septuaginta interpretes. Nam diuus Hieronymus ambigit, propriúm ne gentis alicuius nomen ſit Ros, an caput eo loci ſignificet: ſicut etiam habet uulgaris editio Latina. Ac de Tubale quidem, & Moſocho, iam nobis dictum eſt. Ros, ſi gentis nomen eſt & ipſum, Ruſsis affine eſſe uidetur. Verùm Euſebius

Ezech. cap. 38. & 39.

Euſ. Demonſt. euang. lib. 9.

Hiero. in Eze.

Ros.

bius idem, eam gentem Romanos uult eſſe. Hieronymus, quæ ſit, non inuenit. Non incognitum autem iam tunc fuit nomen Roxanorum Græcis & Latinis, ſicuti ſuprà diximus. Quo fit, ut non auſim Ruſſorum, ſeu Roxanorum originem ab illo Roſſo, ſiue Ros deducere: præſertim cum neque apud Beroſum, neq; apud Ioſephum, neque apud Moyſen in priſcis genealogijs de eo quicquam reperiam. Ruſsi ſeu Ruſsiæ oppidi antiqui in ditione Nouogrodenſi mentionem facit uir grauis ac diligens, Sigiſmundus Herberſteinus, in deſcriptione Moſchouiæ: nec inuſitatum eſt, ab ignobilibus etiam oppidis populos denominari, qui cum obſcuri fuiſſent initio, poſtea uirtute & armis nomen ſuum unà cum imperio propagarunt: ſicut nos de Moſchis dudum oſtendimus. Et adſtipulari uidetur huic opinioni, id quod in annalibus Ruſſorum legitur, dominatum Ruſſorum apud Nouogrodum magnam, Bialoiezorum ſiue Album lacũ, et Isborſcum initium ſumpſiſſe à Rurico, Sineo ac Trubore Varaijs fratribus. Quod ſi quis hoc nõ probat, uel altiorem etiam gentis originem requirit, nihil opinor prohibet credere, Polonos ac cęteros omnes Slauos Sarmatas eſſe: præſertim cum conſtet iam, Bulgaros, Serbos & Roxanos Sarmatiæ gentes eſſe, indéq; egreſſos populos quodam tempore, nouas ſedes occupaſſe in Germania & Romano imperio, & Slauos, ſiue Slauinos ſeſe dixiſſe: demonſtrari autẽ non poſsit, unde aut quo tẽpore populi illi in Sarmatiã aduenerint, et priſcos illos Sarmatas (ſi qui modò alij fuerunt) inde pepulerint, uel deleuerint: ſicut de Gotis atq; Tartaris poteſt, quorum illi quidem tenuerunt aliquando, hi uerò etiam nunc tenent, partem aliquantam Sarmatiæ. Nam de Pruſſis, Liuonibus & Lituanis, & ipſis Sarmatiæ populis, poſtea ſuo loco dicemus. Quod ſi cui non ſatis adhuc probamus, Polonos ac Slauos omnes Sarmatas eſſe, non magnopere pugnabimus: modò illud certum teneat, eos populos, qui Slauica lingua & natione cenſentur, partim in Sarmatia ſedes habere antiquitùs, partim inde profectos, per magnam Europæ partem ſeſe diffudiſſe. Atq; hæc nos de origine Slauorum in uniuerſum attuliſſe ſufficiat. Si quis exquſitius ac certius quicquam attulerit, non modò non moleſtè feremus, uerùm ſequemur etiam. Nunc certè prolixiores eſſe nolumus in diſceptandis & explicandis ijs, quæ ueteres ſcriptores uariè de Sarmatarum gente memorię prodiderunt. Quin Slauos etiam miſſos faciemus, & ad inſtitutam Polonorum hiſtoriam propius accedemus.

Rußia oppidũ uetuſtum.

Sigiſm. Herberſt. in Moſchouia.

Ruſſorũ principatus initiũ.

Poloni & Slaui omnes Sarmatæ ſunt.

Goti & Scythæ in Sarmatia.

DE SITV POLONIAE, ET NOMINE gentis. Cap. XIII.

IGITVR Slauorum ij populi, qui ad Sarmaticos montes, ſiue Carpathum, & in extrema ora Sarmatię, quà Germaniæ Viſtula flumine interlabẽte coniungitur, & inde porrò uerſus occidentem ſolem ad Odram fluuium (ſiue is Viadus, ſiue Guttalus eſt ueteribus) atq; adeò ad Boemiam uſque, & Albim, quà is relicta Boemia in mare decurrit, ut uolunt noſtrates ferè, & ad extremam Sarmatici maris oram conſederunt,

Poloni qui.

 Polaci,

Poloni unde dicti. Polaci, siue Polane, à uicinis eiusdem linguæ populis, atque inde Poloni à Latinè loquentibus dicti sunt: regio uerò Polonia. Duplex autem nominis huius ratio assignatur. Vel enim à Pole, quod & planiciem, & uenationem Slauis significat, Polanos & Polacos appellari uolunt: propterea quòd & planam ferè, apertamque regionem ij tenent, & apprimè tenentur uenandi studio: uel à conditore ac primo duce gentis Lecho siue *Polachi.* Lacho, Polacos, quasi Polachos, hoc est, posteritatem Lachi, dici autumant. Cui rationi ac denominationi adstipulatur illud, quòd Russi & Moschi, nec scio an alij quoque Slaui, præter Boemos, non Polanos, neque *Lachi.* Polacos, uerùm Lachos eos in hanc usque diem uocant. Nec multũ ab hac *Lengel.* diuersa esse uidetur ratio nominis Vngarici, qui Polonos Lengel, quasi Lechel, ut mihi quidem uidetur, hoc est, à Lecho conditos, appellant. *Zechus & Lechus fratres principes.* Conuenit certè inter omnes, Zechum & Lechum, siue Lachum, germanos fratres, hunc quidem apud Polonos, illum uerò apud Boemos primùm regnasse. Quamuis enim Vincentius Cadlubicus, nullam horum mentionem fecerit: Lechitas tamen Polonos uocat, à Lecho proculdubio. Aliundène autem ij cum suis populis in has oras commigrauerint, an ipsi alibi nati, ad cognatas gentes, antiquitùs ea loca tenentes, accesserint: an uerò & ipsi siue in Polonia, siue in Boemia nati, quodam tempore gentium harum regna, priuati cum essent, inuaserint, aut oblata susceperint: deinde si aliunde uenerunt, unde nam, & quo tempore, non perinde cõuenit. Qua de re nos, expositis breuiter aliorum sententijs, quid sentiamus, subijciemus: de Polonis præsertim, de quibus hoc nobis opus instituitur.

VNDE, ET QVO TEMPORE POLONI in has oras uenerint. Cap. XIIII.

QVI Slauos, Vandalos & Germanos esse uolunt, non habent necesse affirmare, Polonos cum suo duce aliunde in has oras, quas nunc incolunt, post uetustam illam Tuisconis migrationem uenisse, si modò constare sibi uolũt. Itaque Albertus Crantius asseuerat, Slauos regionem suam *Crant. Vand. lib. 2. Idem lib. 1.* ab omni memoria ad Sarmaticos campos tenuisse: & cum angustæ eis essent sedes in Polonia, Morauia, Boemia, & Russia, nouas in Pannonia à Cõstantino magno Imperatore eos impetrasse: indeque, imperãte Mauritio, in Dalmatiam & Illyricum profectos esse. Verùm huius opinionis fundamẽtum iam conuulsum est: constititque, Polonos atque Slauos Vandalis successisse in his locis, ubi nũc est Polonia. Quocirca refellere nunc eam operæprecium non est. Alij uerò aliunde omnino Polonos & Boemos uenisse, pro comperto habẽt: et quidem complures è Croatia pro- *Lechi & Zechi peregrinatio. Vnde. Quare. Quò.* fectos esse consentiunt. Lechum enim & Zechum fratres, principes uiros, apud Crapinam & Psaros degentes, cum pertæsi essent disidiorum & bellorum ciuilium, coadunata suorum hominum & aliorum uoluntariorum manu, ad quærendas nouas sedes è patria uersus occidentem solem per syluas montesque iter habuisse: donec ad Albim flumen, & Boemiam uenerint. Ibi Zechum soli bonitate delectatum, cũ parte multitudinis

dinis in incultis locis consedisse: Lechũ uerò cum cæteris ad Aquilonem ire perrexisse, eumque tractũ qui Silesiam & maiorem Poloniam complectitur, & ipsum habitatoribus uacuum tenuisse. In hac sententia fuerunt Æneas Syluius Senensis, & ferè Boemi Polonique chronographi. Quanquam Ioannes Dlugossus, et Mathias Miechouiẽsis, nostri, non satis cõ- *Matth. Miech. de dupl. Sarm. et Coron. lib. 4.* stanter & conueniẽter id asseuerare possunt, ut qui ipsi & Polonos Vandalos Germanosque esse uolunt. Adijcit præter cæteros Æneas Syluius, *Aen. Syl. in hist. Boem.* Zechum cædis perpetratæ iudicium fugisse, eique fratrem Lechum fugæ comitem adhæsisse. Vnus est, quod sciam, inter nostrates, atque is Anony- *Anonymos.* mos, cuius mihi copiã fecere nuper Cracouiæ sodales Dominicani: qui suprà memoratos fratres, ac tertium cũ his Russum non è Croatia, sed è *Russus Lechi frater, uel nepos.* Pannonia profectos, Boemiã, Poloniam & Russiam occupasse scribit. Nã alij Russum hunc, non fratrem, sed nepotem Lachi fuisse uolunt: sed falso, ut nos iam ostendimus. Porrò quo tempore id factum sit, non satis cõuenit inter omnes. nostrates ferè nõ multo post Oecumenicũ diluuiũ *Quando.* opinantur: quippe qui fratres illos partim filios, partim nepotes, partim pronepotes, aut nõ remotã certè posteritatẽ Iauani & Noe fuisse memorent. Vincentius, licet migrationis huius nullam faciat mentionem, anti- *Vincentius.* quissimã tamen Lechitarũ gentem (sic enim Polonos nonnunque uocat) esse ostendit, cum eos cum Gallis (quo tẽpore ij sese per Europam & Asiã diffuderunt) & cum Alexandro Magno rege Macedonũ bella gessisse, Craco & Lesco, qui post Cracũ longè regnauit, ducibus, prodiderit. Æneas Syluius nullum tempus huic migrationi adscribit. Venceslaus *Aeneas Syluius.* Hagecus, imperante Constãtino tertio, post IESVM CHRISTVM De- *Venceslaus Hagecus.* ũm & hominem natũ anno sexcentesimo quadragesimo quarto, à creatione uerò mundi quinquies millesimo octingentesimo quadragesimo tertio, fundamenta regni Boemici à Zecho iacta esse scriptum reliquit. Hæc ferè de Polonorum & Boemorum origine & aduentu à recentioribus memorantur. nam apud ueteres nihil de ijs reperio.

REFVTATIO SVPERIORVM OPInionum. Cap. XV.

SED nobis horum nihil satisfacit. Primùm enim fabulæ illæ, nempe Zechum & Lechum filios aut nepotes Iauani, aut certe è propinqua posteritate eius, & Noe proge- *Zechum & Lechum longè post diluuium fuisse.* nitos, non multò post diluuium è Croatia, siue Pannonia in Boemiam & Poloniam commigrasse, ipsæ se refellunt: et facile ex ijs quę nos de Slauis superius attulimus, refelluntur. Neque enim de prosapia eorum à ueteribus Græcis & Latinis, ac ne ab ipsis quidem Slauis quicquam memoriæ proditum est: ac neque de rebus gestis Polonorum, aut Boemorũ, aut Slauorũ, aut Vandalorum omnino (quos quidã ex his eosdẽ cum Slauis esse uolunt) siue contra Alexandrum Magnum, siue contra priscos Gallos: quamuis pleraque omnia de Gallis iuxtà ac de Alexandro ueteres historici cùm Latini tum Græci diligenter persecuti sint. Neque ante Iustiniani tempora

Slaui quo tempore occupauerint eas, quas nunc tenent, sedes.

Pan. Pannonum etymologia falsa.

Slauica gens Croatiam, aut Dalmatiam, aut Slauoniam tenuit, sicut nos iam demonstrauimus: ac ne Pannoniam quidem, quam anonymus ille de Pani, quo uerbo Slauica lingua dominus uocatur, regis nomine dictam esse fabulatur. Multo minus autem hanc Germaniæ partem, qua nunc Polonia ferè, Silesia, Morauia, Boemia, Lusacia, & Pomerania continetur. Quòd si contendant pertinacius, habitasse quidem longè antè, & iam inde à diluuio, has gentes in his locis post Lechum & Zechum conditores, uerùm alijs nominibus appellatas fuisse: cur quæso tã serò priscorũ conditorum nomina accepere? Sin autem affirmant, tenuisse quidem eas antiquitùs hasce sedes, uerùm longè pòst, Lechum & Zechum, eiusdem linguæ homines peregrè aduenientes apud eas regnasse, & tum primùm noua nomina eis indidisse: de Zechis quidem non penitus absurdè dici id posset: de Polacis etiam fortassis, si à principe, ac non à planicie seu uenatione id nomen habent. Sed Polanorum & Polonorum denominatio à campis certè, quàm à Lecho, rectius deducitur. Est ne autem credibile, externos duces, exules præsertim, ab his gentibus quodam tempore non dico expetitos, sed ea dignatione habitos esse, ut abiectis prioribus nominibus suis, ab ijs ipsæ dominari se paterentur? Subactas quidem, nec ipsi huius opinionis authores dictitant. Nos uerò satis euidenter ostendimus, ad Constantini certè primi tempora Poloniam à Germanis habitatam fuisse: nec esse Germanos eos populos, qui nunc Boemiam & Poloniam tenent. Iam qui post sexcentesimum demum à Christo nato annum Polonos & Boemos cum suis authoribus è Croatia profectos, in his locis consedisse uolunt: aliquid illi quidem afferunt, in quo non iniuria quisquam acquiescere posse uideatur. Iam enim tunc illustre erat nomen Slauorum, & iam aliquanto prius ij sedes in Illyrico, Dalmatia, & Croatia fixerant, & numero ac uiribus abundabant, ita ut in alias quoq; terras deducere colonias potuerint. uerùm tria sunt, quę nos ab hac sententia reuocant. Primum, ratio migrationis. Nam si Zechus patrati homicidij iudicium fugitans, ut uult Syluius, sedes mutabat, quid causæ erat, cur Lechus frater insons eum sequeretur: cui manenti in patria, fratris fuga bono futura fuerat, propter accessionem fortunarum ab illo relictarum? Aut si is tantopere dilexit fratrem, ut omnem fortunam cum eo subeundam sibi esse duceret, uel conscius admissi sceleris pœnam & ipse metuebat: quid multitudo illa tanta, quanta ad occupanda duo perampla regna suffecit, non potuit ea tam charos principes suos iudicio supplicioq; eripere? Quomodo autem ea cum uxoribus, paruulis liberis, & omni supellectili fugam, ad quam celeritate opus est, expediebat? Deinde siue patratum facinus, siue intestina dissidia migrandi è patria causam eis præbebant, siue commodiores atque patentiores sedes ij quærebant, quæ ratio fuit tam longinquæ & incertæ peregrinationis per auios montes atque syluas suscipiendæ? Cur non potius petiere Macedoniam, aut Epirum & Acarnaniam, aut Italiam, finitimas & non incognitas sibi, tum cœli

Germani fuere olim, ubi nunc Poloni sunt.

Polonos & Boemos non è Croatia uenisse.

clemen-

Populi à Septẽtrione uersus meridiem ferè migrant.

clementia pariter et ubertate soli, & omni cultu agrorum urbiumq; prestantes regiones? Et sanè usitatius est, gentes à Septentrione ad meridiẽ, uelut è rigidis ad temperatiora, ex incultis ad cultiora loca migrare. Exemplo sunt Galli, Cymbri, Goti, Vandali, Langobardi, Scythæ, Hunni, Normanni, Circassi, Turcæ deniq;. Aut si æstuantibus fortè Boreæ flatus adlubescebat, cur non in Pannonia, uel Bauaria, & ipsis cultis ac fertilibus terris, per quarum alterutram iter facere necesse habuerunt, substitere? Quòd si lacessere bello horum locorum populos nolebant, qui scire poterant, si porrò uersus occidentem solem, uel septentrionem ire pergerent, inculta & habitatoribus uacua loca se reperturos esse? aut si id alicunde cognouerant, cogitare certè secum poterant, ea non futura fuisse inculta & uacua, si excoli cura & industria humana posse putarentur. Postremò ut hasce coniecturas, tametsi graues, mittamus, certis profectò authoribus demonstrare possumus, ante illud tempus quod suprà memorauimus, & ante Constantinum tertiũ Imperatorem, atq; adeò ante Mauritium etiam, Slauorũ gentem hęc loca tenuisse, quæ nunc Poloni tenent. Non utemur autem ad id probandum neq; Alberti Crantij, neq; Fl. Blondi testimonio, qui Slauos, quemadmodum etiam retulimus, ex his oris in Dalmatiam, Illyricũ, et Croatiam, Mauritij temporibus, qui Constantinum tertium propè quinquaginta annis præcessit, profectos esse asserũt. Certior nobis testis erit Iornandes, qui cũ ante Mauritij tempora historiam sui temporis scripserit, Slauorũ & Slauinorum mentionem faciens, ad sinistrum latus Sarmaticorum montium, & ad Vistulam fluuiũ, qui nunc Poloniã interluit, habitare eos memorat. Per quæ tempora Dalmatiam, Illyricum, & Istriã infestatas quidem, sed nondum habitatas fuisse à Slauis, ex hoc ipso Iornande, diuo Gregorio, & Procopio cõprobatur. Procopius quoq; memorat, Iustiniano regnãte Erulos à Longobardis deuictos, partim in Illyrico consedisse: partim cum Istrum flumen haudquaquam traijcere statuissent, Slauinorum gentem prætereundo, cũ in loca deserta euasissent, ad Harmos primùm, deinde ad Dacas, hinc ad Oceanum peruenisse, eoq; traiecto in Thule insula constitisse. Vnde apparet, Illyricum quidẽ tunc adhuc Slauinos non tenuisse: tenuisse autem ea loca, quæ Eruli ab Istro, qua is Illyrico proximus est, per Daciam (quæ eadem Dania est) ad Oceanum ac Thulen uersus Septentrionem proficiscentes, præterire necesse habuerunt. Non igitur probabile est, è Croatia tunc Lechum & Zechum cum Slauis in Boemiam & Poloniam uenisse. Ac ne ex Pannonia quidem: quippe quam ante Valentis imperium à Vandalis, mox à Gotis, deinde usq; ad Martianum imperatorem ab Hunnis habitatam: post Attilæ uerò mortem à Gotis, siue Ostrogotis recuperatam esse, ex his ipsis Procopio & Iornande constat. deinde uerò circa Iustiniani tempora à Langobardis subactam, & post quadraginta duos annos ab his ipsis, in Italiam populariter commigrantibus, sub pacto Hunnis relictam esse, ex Paulo Diacono notum est: quod quidem paulo ante Mauritij tempora factũ esse, dubiũ non est: quo tempore Slauos iam ad Vistulã habitasse, paulo

Poloni ante Mauritiũ Imp.

Crant. lib. 1. Vand. Blon. Dec. 1. lib. 1. et 8.

Iorn. de reb. Get.

Procop. de bello Got. lib. 2.

Poloni non è Pannonia.

Iornan. ibidẽ. Paul. de gest. Langobard. lib. 1. & 2.

ante

antè ostẽdimus. Manifestum est igitur, neq; è Croatia, neq; è Pannonia tunc, aut etiã prius eos populariter uenisse in hanc oram: multo minus posterius. Quanquã enim regnauere postea Slaui in Pannonia, subiugatis, ut reor, Hunnis, qui pauci post Attilam ibi remanserant, usque ad Suaten, siue Suatibolugum, siue Suatoplugum Marothi filium, qui post septingentesimum quadragesimum annum à Christo nato, uel ut alij uolunt, longè posterius, ab Hunnis, uel Vngaris ex Asia tunc uenientibus deuictus, fugiens Danubij uorticibus haustus perijt: sed iam tunc longe antè habitata fuit à Slauis Polonia. Quin istum ipsum siue Suaten, siue Suatoplugum nonnulli scriptores Polonum, nonnulli Morauum fuisse memorant: Slauum quidem uel ipsa etymologia prodit. Cæterum ne Blondo quidem & Crantio assentimur in eo, quòd è Polonia & Boemia Slauos in Dalmatiam & Illyricum uenisse uolunt. Potest enim probari è Procopio & Sabellico, Thraciam & Macedoniam, uelut uiciniores, ab ijs prius, quàm Illyricum & Istriam, uexatas esse. E' Polonia uerò & Boemia proficiscentibus hæ regiones prius sese offerunt, quàm illæ: nonnullaq; præterea superius à nobis commemorata sunt, & statim commemorabuntur, quę ad refellendam illam opinionem ualde accommodata sunt, si sit operęprecium. Atq; hęc aduersus suprà memoratas opiniones dicta sunto.

Slaui regnauerunt in Pannonia.
Bonf. Vngar. Dec. 1. lib. 9.
Suatoplugus.
Slaui unde in Dalmatiam uenerint.
Proc. li. 3. de bello Got. Sabell. Ennead. 8. lib. 4.

DE LECHO ET POLONIS, VNDE ET QVANdo extiterint, probabilior sententia. Cap. XVI.

QVID igitur certius, aut probabilius duntaxat nos afferimus? Illud nimirum, quòd cum ostensum sit superius, è Russia & Sarmatia Slauos in Mœsiam, Daciamq;, ac Pannoniam secundum citeriorem Danubij ripam penetrasse: inde uerò non ante Iustiniani Imperatoris tempora, in Thraciam, Macedoniam, Dalmatiam, et Illyricũ inundasse: & aliquanto pòst demum, nempe circa Mauritij & Phocæ tempora, in ijs oris certum domicilium fixisse, ante quod tempus iam eadem gens ad Sarmaticos montes & fontes Vistulæ, ubi nunc est Polonia, habitabat: aliquanto prius autem Vandalos ex ijs locis in Pannoniam, atque inde mox in Gallias, Hispanias, & Africam commigrasse: consentaneum, ac propè necessarium est, tunc, uel certè paulò posterius circa Attilæ tempora, eos populos, qui nunc Poloni & Boemi dicuntur, progressos è Russia & Sarmatia, itidem atque illos alios Slauos, uacuas, aut certè infrequentes Vandalorum sedes occupasse, indéque porrò in interiorem Germaniam & Boemiam arma protulisse. Et sanè minore longè negocio, citiusq; hàc secundum dextrum latus Carpathi montis ad interiorem Germaniam, uacuam aut certè semiuacuam tunc, sicuti modò diximus, ij penetrare potuerunt, è patria sua profecti, quàm in Slauoniam ac Dalmatiam, longius à se distantes, & Romanorum imperatorum armis desensatas. In hac sententia fuit ante nos Bernardus Vapouius: tametsi neque tam firmis argumentis, neque tam multis aut tam certis testimonijs usus. Idem Blondus quoque sensisse

Polonos & Boemos è Russia profectos esse.
Bern. Vap. lib. 1. hist. Polo.

sensisse uidetur. Antonius uerò Sabellicus disertè scribit, Slauos à Cimmerio Bosphoro bipartitò digressos, partem unam ad dextram deflexisse septentrionem uersus, scissamq; in duos populos, Boemos & Polonos: alteram transmisso Istro, secundum Sauum amnem ad Dalmatiam usq; sedes tenuisse, nihil mutato nomine. Hæc nos de Polonorũ & Boemorum origine & aduentu ad has terras, grauibus argumentis & authoribus, ratione temporum & locorum consentiente comprobamus. Siue autem ij Lecho & Zecho ducibus initio è Sarmatia profecti, hæc gesserunt, siue cum initiò nullo aut uno duntaxat imperio regerentur, successu temporis, longè lateq; propagato imperio, hi duo principes regnũ inter se partiti sunt: alterum Polonis, alterum Boemis nomen dedisse, dubitandum non est. Neq; enim fabulosum omnino habendum est id, quod diuturno non tantum horum ipsorum populorum, sed cunctæ Slauicæ nationis consensu celebratur, Lechum & Zechum principes hisce Slauorum populis prefuisse, & nomina indidisse. Vapouius quidem etiam certum tempus edidit, quo hæc acta sint: nempe circa annũ Christi quingentesimum quinquagesimum. cuius rei penes authorẽ fides esto. Illud uerò, quod de aduentu Slauorum è Croatia uulgò & ipsum circumfertur, credibile est à sciolo quopiam, rationem temporũ & historiæ ueteris non satis tenente, assutum esse: cum is aduenas esse in his oris Polonos & Boemos persuasum haberet, nec unde huc uenissent inueniret, nesciuisse tamen id uideri nollet. Eum uerò locum ab eo potissimùm electum esse, unde cum hi populi commune Slauorum nomen acceperint, originem quoq; duxisse probabiliter uideri possent. Nisi fortè existimandum est, has gentes nõ ab uno aliquo homine regi, sed ab antiquo plebeia cõmuniq; libertate uiuere solitas, teste Procopio: cum longè antè in his sedibus consedissent, quodam tempore uel utilitate, uel necessitate adductas, peregrinos reges, sed eiusdem tamen secũ linguæ, è Croatia acciuisse, oblatosue ultro accepisse. Quod credere, uel nõ credere, per nos liberum cuiq; esto. Nos explicata, quoad fieri potuit, origine Polonorũ, iam ad res gestas eorum aggrediamur, à Lecho sumentes initium, quando de uetustioribus gentis temporibus nihil exploratum habemus.

Blon. Dec. 1. lib. 1.
Sabel. Ennea. 8. lib. 2.
Boemi & Poloni à ducibus nomina accepere.
Lechus & Zechus quãdo in has oras uenerint.
550. annus à Christo nato.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER SECVNDVS.

LECHVS.

LECHVS igitur omni illa, quam siue armis, siue imperio tantum occuparat, regione quàm latissima, ad colendum & habitandum multitudini suorum distributa, arces & castella opportunis locis muniuit: ipse in una ex ijs domicilium fixit, quam sexto à Varta flumine milliario, uersus Septentrionẽ in patentissima planicie, ex rudi & non dolata materia inter lacus & paludes, ad necessitatem magis & quale-

Varta fluuius.

& qualequale receptaculum, quàm ad splendorē atq; delicias extruxit, eiq; oppidum adiunxit, quo esset tamen aliqua hominum circum principem frequentia: & Gnesno, seu Gnesnę nomen ipsi imposuit, à nido, quē Gnasdo uocamus, paulū deflexo uocabulo: siue quòd eo sibi loco arx illa futura esset, quo nidus auibus, per apertam aera uagātibus: siue quòd aquilarum nidū ibi reperisset. indeq; insigne boni auspicij acceptū, mansisse & manere successoribus eius principibus Polonorum existimatur, alba aquila, erecta, expāsis alis. Sic igitur fundato regno Lechus partim Gnesnæ manendo, partim obeundo regnum, ius dabat populo æquabile, non ex præscripto legum, quę nullæ erant: sed ex arbitrio suo, hoc est, ex æquo & bono: imperio, quod credere par est, moderato utens, magis ut patris charitatem quàm domini seueritatem obtineret, in eos qui fidē ductumq; suū secuti essent. Nec enim facile liber & ferox populus asperum, superbum, stolidum & impotentem tyrānum aut initiò secutus esset, aut postea pertulisset. Reditus tūc & agros peculiares nullos habebat princeps: sed ei cuncti seminabant & metebāt, deq; omnium rerum prouentu fructibus ipsis uectigal pendebant. Nam numus tunc incognitus erat apud Polonos: sed permutatione rerum, quod cuiq; opus erat, sibi comparabāt. Quamdiu uerò Lechus regnauerit, quid pręclari bello paceq; gesserit, quosq; liberos reliquerit, nihil cōperti habemus. Aliquandiu quidem posteri eius post eum regnasse ferūtur, ita ut natu maximus principatum, cæteris libenter concedentibus, obtineret: sed qui'nam hi, quotq; sibi inuicem successerint, donec stirps omnis deficeret, nō liquet. Bernardus Vapouius, nescio quem authorem secutus, uult, Lechum aliquoties cum Germanis, secundis pręlijs dimicasse, ac de regulo quodam singulari certamine uicto et interfecto opima spolia retulisse: multas munitiones partim ui, partim per deditionem cæpisse, & ad Vesserā seu Visurgim usq; imperium protulisse, & in eius fluminis ripa urbem cōdidisse, eiq; propter onus perpetui præsidij Brzemie siue Bremæ nomen imposuisse: posteritatem uerò eius centū quinquaginta fermè annis regnasse in Polonia, nempe ad septingētesimum ferè annū à Christo nato: multaq; bella gessisse cum Germanis, & alijs finitimis gentibus. Nam ea quę sequuntur, è Saxone Grammatico, & Alberto Crantio paulùm immutata sumpsisse uidetur: nempe, maris quoq; fortunam Polonos tunc feliciter tētauisse. Instructa enim classe, traiectoq; sinu Codano, siue Balthico, Rugiam, Fœoniam, & alias quasdam insulas de Danis Polonos tunc cæpisse, & cum ea gente uario marte terrestribus & naualibus pręlijs dimicasse. Ad extremū duce Visimiro, uno de Lechi posteris, Syuardū Danorum regem nauali pugna insigni ab ijs profligatum, pulsumq;, precario regni partem sub annuo tributo recepisse, cōcessa Polonis Iutia, Scaniaq;: filias uerò eius duas captiuas, alteram Noruegijs, alterā Germanis uenditas: filium autem Iarmericum in obsidis loco asseruatum esse. Inde Visimirum principem captiuis abundantem, duas urbes maritimas citra mare condidisse: & ex his alteram Visimiriam de suo nomine, alterā Dantiscum, siue Gdanū, à Danis deuictis, eoq; deductis appellasse: quę

Gnesna condita. Gnasdo. Aquila alba, Polonorū principum insigne. Lechi studia. Imperium placidum. Principis reditus. Pecunia incognita. Bern. Vapouius. Lechi res gestæ. Brema urbs cōdita. Brzemie. Lechi posteri quamdiu regnarint. Saxo in Dania lib. 8. Crant. in Van. Dani à Polonis bello petiti & uicti. Syuardus rex Danorū uictus à Visimiro. Visimiria quæ nūc Vismaria. Dantiscum, siue Gdanum.

parua

parua obscuraq; aliquandiu, ad eum splendorem postea peruenit, ut sit celeberrimum, & non solum Septentrionis & occidentis, uerùm totius ferè orbis terrarum copiosissimum, & omni genere mercium refertissimum emporium, portu ac tribus oppidis permunitū. Addit idem Vapouius, Syuardum postea seruitutis impatientem, Visimiro rebellasse, & in pugna occubuisse: filium uerò Iarmericum aliquanto pòst è custodia elapsum, nouos motus in Dania concitasse: uerùm eos à Polonis tunc sedatos esse. Quo tempore autem Dani iugum Polonorum penitus excusserint, non memorat Vapouius.

DVODECIM DVCES, SEV PALATINI.

VM autē stirps Lechi defecisset, Poloni comitijs de constituenda repub. Gnesnæ habitis, ad neminem unū principatum deferunt: uel quòd in pari multorum dignitate uariarent sententiæ, uel quòd monarchiæ ad tyrannidem (ut sunt res humanæ in deterius mutabiles) declinantis pertæsi iam essent. duodecim uerò ex omni procerum numero, potentes & spectatos in primis uiros, deligunt, qui siue nouo tunc populi placito, siue usitato etiam sub principibus instituto, suæ quisque regioni, diuisa in totidem regiones tota Polonia, præessent: & Voieuodæ, hoc est, duces belli & copiarum, uernacula lingua dicerentur. His reipub. in pace iuxtà ac in bello summam in commune mandant. Et rectè quidem illi initio, eq; repub. initum magistratum gessere, legesq; paucissimas & simplicissimas, ut rude illud ferebat seculum, non in libris, neq; in tabulis, sed in animis hominū atq; in usu, perinde atq; Lycurgus apud Lacedæmonios quondam, incidêre: quæ instituta uerius, quàm leges dixerimus. Sed pòst aliquanto ad ambitionem uersi, dum ex suo quisq; nutu omnia geri uult, & rem priuatam potētiamq; suam augere studet, assentari multitudini, eiusq; licentiam alere, suos quisq; per fas nefasq; defendere & euehere, terrori esse ijs quos beneuolentia sibi adiungere non posset: inde contentiones, simultates, & factiones deniq; è studijs partiū exortę: inde edicta et imperia ipsorum uulgo negligi cœpta, rempub. ab unius imperio ad paucorum dominatum dudum traductam, nec multo pòst eò redactam, ut rex iam sibi quisque & lex esset, penè funditus euerterunt. Quibus rebus commoti finitimi populi, Polonorum uim atque potentiam dudum ueriti, & experti etiam: celatum bene ad eam diem timore odium atq; dolorem in apertum proferendum, & armis uindicandum, nomenq; Polonum delendum, uel affligendum certè sibi esse existimarunt, tam luculenta occasione sese offerente. Quamdiu uerò horum duodecim ducum imperium durauerit, nihil comperti habemus. Mansit quidem deinceps etiam sub principibus & regibus, manetq; in hanc diem is siue honor, siue magistratus: uerùm aliquantum restricta potestate & iurisdictione. & ab ijs qui latinè loqui uolunt, Palatini usurpantur: quo nomine à nobis quoq; deinceps appellabūtur, habentq; ij principem secundum episcopos in senatu regio locum. Cum autem nō ijdem perpetuò fines Polonię fuerint, sed accisi aliquādo, rursusq; prolati sint,

Voieuodæ. Ambitio rerū pub. pestis. Palatinorum dignitas.

ne regionum quidem eadem diſtinctio, nec idem Voieuodarum ſiue Palatinorum numerus manſit.

CRACVS.

PERTAESI igitur malorũ Poloni, quę ſub duodecim Palatinorum imperio agminatim ipſis incubuerant, ad unius principatum reſpexere, & aliquid de guſtata libertate ipſi ſibi detrahere, quàm perire prorſus malebant. Itaque conuentu apud Gneſnam acto, poſt longam conſultationem una omnes ſententia ad Cracum principatum deferunt: quem noſtrates quidem perperam Gracchum appellant, Romanumq; exulem fuiſſe, & ſupra quadringenteſimum, uel ut alij uolunt, quingenteſimum annum ante Chriſtum natum apud Polonos regnaſſe, fabulantur. Quo quidẽ tempore, necdum Polonorum gẽs extiterat: & incognitum, ni fallor, adhuc erat apud Romanos Gracchorum nomen. Ac ne ijs quidem temporibus, in quę nos hunc Cracum conijcimus, aliquem de Gracchorum familia superfuiſſe, in Romana hiſtoria reperimus. Veriſimilius eſt igitur, quod etiam Dlugoſſus ſentit, Polonos Polonum potius, quàm externũ ſibi regem creaſſe. Ac Vapouius quidem circa ſeptingenteſimum annũ à Chriſto nato id factũ eſſe uult: Hagecus uerò paulò poſterius, fingitq; idem Lechi filium Cracum ſiue Crocum hunc fuiſſe. Verùm is neq; hoc, neq; item alia multa nobis probat. Siue autem Cracus unus de Voieuodis fuit, ſiue non, domicilium quidem habebat apud Viſtulam, tertiodecimo milliario à fontibus eius fluminis: uir cùm amicitijs, copijs & facultatibus potens, tum prudentia, animi magnitudine, & iuſticiæ atq; integritatis opinione apud omnes gratioſus, ita ut ſolus rectè dilabentẽ rem publ. ſuſtinere & recreare poſſe uideretur. Is multum diuq; reluctatus, eo quòd perdifficile eſſe uideret rempub. partim ciuium licentia & inteſtinis diſsidijs perturbatam, partim externis bellis quaſſatam reſtituere „ & reficere: tandẽ precibus & contentione multitudinis, & charitate pa„ triæ uictus, reipub. curam ſuſcepit: hoſtes alios fœderibus, alios armis à ceruicibus patrię remouit. in his Gallos, ut uolũt noſtrates pleriq; omnes, per Pannoniam ſeſe magnis copijs in Poloniam infundentes profligat, atque depellit. Vnde uerò hi Galli uenerint in has oras, inueſtigare difficile eſt. Nam Scordiſci ac Tauriſci Gallorum populi, qui Mœſis mixti, ut author eſt Strabo, multo antè ad Iſtrum conſederant, iam à Romanis primùm, deinde à Gotis, & mox ab Hunnis deleti erant. Boij quoq;, & ipſi Gallica gens, qui Boemiæ, quemadmodum ſuperiore libro indicauimus, nomen dedere, multo antè iam à Marcomannis Germanis, & hi porrò à Zechis Polonorum cõſanguineis, uel pulſi, uel ſubacti erant. Nec per Pannoniam certè ijs Polonos adoriri neceſſe fuiſſet: niſi fortè eos Boemia pulſos, in Morauia uel extremis finibus Pannonię conſediſſe, & inde in Poloniam inuaſiſſe exiſtimandum eſt: aut certè credendũ eſt, eos Francos fuiſſe oriẽtales, quorum regnum Auſtraſiam et Bauariã cõplexum, ad Vngariã uſq; pertinuiſſe fertur: apud quos per ea tempora Pipinũ, Caroli magni proauum, dominatũ eſſe, Blondus et Sabellicus memo-

Cracus qui & cuias fuerit, et quo tempore.

700. ann. poſt Chriſtum natum.

Cracus inuitus regnum ſuſcepit.

Franci à Craco repulſi.

Franci orientales.

Pipinus Caroli magni proauus.

Blondus. Sabellicus.

memoriæ prodidere. Illud autem fortaſſe noſtris errandi occaſionẽ prębuit, quòd ea gens, cum Gallias ſubegiſſet & inſediſſet, priſcorum Gallorum nomine etiamnunc à Latinis appelletur. Sed quicunq; tãdem ij fuere populi, qui tunc Poloniam bello uexauerunt, eos Cracus repreſsiſſe memoratur. Vincentius etiam in Carinthiam eum expeditionem feciſſe uult, antè ſuſceptum principatum: indeq; reuertentem, cum perſuaſiſset Polonis, ut ſub unius principatu, quàm ſine principe uiuere mallent, omnium conſenſu principem factum eſſe. Deinde uerò Cracus pacatis foris rebus, domi licentiam & audaciam perditorum coercuit: iudices priuatarum controuerſiarum per loca conſtituit: urbem in læua Viſtulæ ripa in loco domicilij ſui condidit, ac de nomine ſuo Cracouiam appellauit: eiq; arcem in colle Vauelo, Viſtula eum ab oppido tunc dirimente, felicibus auſpicijs ſuperædificauit: quam regni caput, Gneſna relicta, fecit. Quæ quidem urbs è paruis illius ſeculi initijs ſucceſſu temporum ad eam, quam uidemus, amplitudinem & ſplendorem, principum poſteriorum habitatiõe & fauore peruenit, ut mœnium ac turrium firmitudine, ędificiorum publicorum iuxtà ac priuatorum magnificentia, copia rerũ quæ non modò ad ſobrium uictum cultumq; corporis, uerùm etiam ad luxum & uoluptatem requiruntur: deniq; urbanitate & elegantia ciuiũ & incolarum, cum Germanicis & Italicis urbibus certet: inter totius autem Septentrionis, nedum Poloniæ, urbes facilè principatũ teneat. Fertur etiam, immanem beluam, quam Holophagum uocant, in antro montis, cui arx Cracouienſis ſuperimpoſita eſt, cubile habentem, & uiciniam omnem deuorandis pecudibus, iumentis & hominibus uaſtantẽ, à Craco aſtu interemptam eſſe, cum corpora illi obijcienda, pice, ſulfure & fomite ſuccenſo infarciri iuſsiſſet, & ignis conceptus uiſcera beluæ torruiſſet: quod neſcio an fabuloſum ſit. Antrum quidem in hanc uſq; diem extat ſaxo exeſo profundum, quod ſpecum Draconis uocant: quod tamen etiã natura ſic extitiſſe potuit. Celebri Craci fama moti conſanguinei Polonorum Zechi ſiue Boemi, ipſi quoq; ultrò principem ſibi eum aſciuerunt, uti Dlugoſſo & Vapouio placet. Tametſi Æneas Syluius, & Hagecus, non hunc, ſed alium Cracum ſiue Crocũ tunc apud Boemos regnaſſe uolunt, et Cracouiam ſiue Crocoueciam arcem in Boemia condidiſſe: morientemq; eo ferè tempore, quo noſter regnare cœpit, tres filias reliquiſſe: è quibus una Libuſſa ſaga paternum regnũ ſuſceperit, aſſumpto ſibi in ſocietatem thori & principatus Præmiſlo ruſtico homine, quem miſsi ad hoc equites in ferrea tabula, hoc eſt, in uomere prandentem repererant: eorumq; poſteritatem longa & perpetua ſucceſsione per multa ſecula Boemis præfuiſſe. Verùm ad noſtra reuertamur. Cracus cum permultum tempus bene & feliciter regnaſſet, obijt, & è conſpectu Cracouiæ ultra Viſtulam in monte Laſſotino, aggeſto inſtar montis tumulo, quemadmodum mandauerat ipſe, ſepultus eſt: extatq; in hunc uſque diem is tumulus, haud procul à delubro, quod diui Benedicti nomine appellatur.

Cracus expeditionem fecit in Carinthiam.

Pacis ſtudia.

Cracouia condita.

Regia Cracouiam trãslata.

Cracouiæ laus.

Holophagus à Craco extinctus.

Cracus an & apud Boemos regnarit.

Cracouia in Boemia.

Libuſſa cũ Præmiſlo Boemorum principe.

Craci monumentum.

LECHVS SECVNDVS.

VRATO Craci funere, filius eius natu minor Lechus, maiorem cui Craco nomẽ erat, per ſpeciem uenationis in ſyluas eductũ, incautum occultè interimit: ac fortuito caſu eum perijſſe mentitus, ſimulatis lachrymis atque luctu honorificè ſepelit: principatumq́; ſceleratè appetitũ, qui maiori natu debebatur, ſublato illo ſuſcipit. Verùm aliquanto pòſt patefacto ſcelere, principatu deiectus, & in exilium actus eſt. Alij dolore & conſcientia patrati parricidij, cum dijs hominibusq́; exoſus eſſet, domi eũ contabuiſſe, nullis relictis liberis, aiunt. Vincentius uiuẽte adhuc patre parricidium ab eo patratum, ſed mortuo demum patre, & iam ipſo regnante, ſcelus patefactum eſſe, memorat.

Lechi paricidium & pœna.

Vincentius.

VENDA.

AM gratam autem, atq; iucundam ſui memoriam Cracus princeps apud Polonos reliquerat, ut utroq; filio eius, quemadmodum iam commemorauimus, orbati, Vendæ filię ſuperſtiti, uirgini, principatum mandarẽt: ea ſpe ducti, quòd præſtantem aliquem & inclytũ principẽ de externis regibus, aut principibus, cõiugio Vendæ inuitatum, habituros ſe eſſe exiſtimarent. Erat Venda uenuſtiſsima puella, ita ut meritò uendæ, hoc eſt, hami nomen ipſi inditum eſſe uideretur: quòd quaſi piſces hamo, ſpecie eius contemplantes caperentur. Nec ſanè fefelliſſet Polonos opinio, niſi per Vendã ſtetiſset. Nam Ritigerus (Ritogarum ferè noſtri uocant) illuſtris & potens ea tempeſtate in Teuthonibus finitimis ſiue Germanis, apud quos in uſu eſt etiamnum Rutigeri ſeu Ritigeri nomen, princeps, miſsis oratoribus coniugium eius petiuit. At illa excelſi et minimè muliebris animi uirago, facundaq́; iuxtà ac prudens, negare ſe cuiquam nupturam: principem, quàm principis uxorem eſſe malle. Indignè repulſam illam Ritigerus ferre: orare iterum atq; iterum, & minas adijcere. Vbi fruſtra ſe omnia tentare uidet, coacto ingenti exercitu, armis negatum coniugium, atq; principatum contemptu muliebris imperij perſequi ſtatuit. Nec ſegnius Venda cũ expeditis ſuorum copijs aduenięti hoſti ad fines regni ſui occurrit. Miſcere rurſus Ritigerus preces atq; minas. Exprobrare illa armato importunã libidinẽ. Renunciant oratores duci ſuo eximiam puellæ pulchritudinem & ſapientiam, et animum ad belli dimicationem quàm ad nuptias paratiorem, adhæc permagnas & inſtructiſsimas armatorũ copias. Quibus auditis, labaſcere Teuthonum animi: monere & orare ducem ſuum, ne ſeſe exercitumq́; ſuum, propter intempeſtiuum amorem, atq; cupiditatem ſuam, „ tam turpiter cõijciat in periculum. Inglorium eſſe uiro cum fœmina cer„ tamen, etiamſi exploratam habeat uictoriam. Ni deſinat, relicturos ſe eum, domumq́; ſignis conuerſis reuerſuros. Ille ubi omnibus tentatis, obſtinatos ſuorum animos, & à prælij dimicatione alienos eſſe uidet, cùm amoris impatientia, tum ignominiæ conſcientia, quòd à muliere ſine ullo prælio uictus eſſe uideretur, mortem ſibi conſciuit. Teuthones

Vendæ etymologia.

Ritigerus dux Vendæ coniugium ambit.

Teuthonicum bellum.

Ritigeri interitus.

nes ictis cum Venda fœderibus, finibus Poloniæ deceſſerunt. Hæc ita magno conſenſu à noſtris prodita ſunt. Quænam autem illa gens Teuthonum fuerit, nihil comperti habemus. Marcomannos ſiue Morauos, uel Saxonas certè fuiſſe, ſuſpicari nihil fortaſsis prohibet. Hagecus Pruſſos fuiſſe ſcribit. Lętata hoc ſucceſſu Venda, ouãs Cracouiam inuehitur: mactatisq́; quamplurimis uictimis, ad extremum ipſa dijs patrijs ſolenni ritu ſeſe deuouet, ac de ponte in profluentem Viſtulæ, ne quis aduerſus caſus felicitatem eius contaminaret, proijcit. Proceres inuẽtum cadauer eius, uno ab urbe milliario editiore loco è cõſpectu urbis, ſupra amnem Dlubniam ſepeliunt, aggeſto, itidem ut patri, tumulo. Indeq́; ſubiacens pagus Mogilæ, hoc eſt, tumuli nomen adeptus, adhuc retinet.

Vendæ uirilis animus, & mors.

Dlubnia flumen.

Mogila.

DVODECIM PALATINI ITERVM.

OST Vendæ obitum, cum nemo regiæ ſtirpis ſupereſſet, commutata rurſus reipub. forma, à duodecim ducibus, uel Palatinis, iterum Polonia cuncta militiæ domiq́; adminiſtrata eſſe fertur aliquandiu: donec ex huiuſmodi euentu, rurſus ad unum principatus delatus eſt. Vincẽtius memorat, Alexandrum magnum regem Macedonum legatos miſiſse ad Polonos, qui tributum ab ea gente exigerent: eos cum Poloni uiuos excoriaſſent, cutesq́; auro pariter & herbis infartas ipſi remiſiſsent, Alexandrum indignatum, permagnas copias in Poloniam immiſiſse: à quibus cum ea crudeliter uexaretur, uaſtareturq́;, Poloniq́; ſua defenſuri occurriſſent, & aliquoties profligati animos deſponderent, hominem quendam plebeium & aurificem, Pręmislum nomine, coadunata aliquanta manu uoluntariorum militum, huiuſmodi arte hoſtem circumueniſſe. Nempe galeas & clipeos eum è tenerioribus arborum corticibus, & quauis alia materia magno numero fabricari curaſſe, eaq́; partim felle, partim litargyrio extrinſecus illita, noctu è conſpectu hoſtilium caſtrorum in extrema ſylua truncis arborum, arbuſtis & ramis terræ infixis impoſuiſſe, uel appendiſſe, ad exorientem ſolem obuerſa, ita ut repercuſſu radiorum ſolis armati exercitus ſpeciem eminus inſpectantibus exhiberent. Id conſpicatos hoſtes, paucos tumultuariè correptis armis, contemptu ſæpe uicti fugatiq́; à ſe hoſtis, quaſi ad certam pręadam procurriſse: & quoniam noſtri interea galeas & clipeos ſummouerãt, ſiue combuſſerant, fugere creditos eſſe: ibi illos, cum longius in ſyluas fugientes, Polonos perſequi inſtituiſſent, in præparatas à Præmislo inſidias præcipitatos, & conciſos eſſe. Polonos deinde cæſorum armis indutos, ad caſtra hoſtilia contendiſſe, & pro socijs atq; commilitonibus habitos, in imparatos & nec opinantes impetum feciſſe, magnamq́; ſtragem edidiſſe: ad extremũ re animaduerſa, hoſtes in fugam ſeſe effudiſſe, omni rerum copia referta caſtra noſtris diripienda reliquiſſe, & inglorios Polonia exceſsiſſe. Ita quidem ferè Vincentius. Verùm Dlugoſſo id non probat. Itaque non Alexandrum, quem nos quoque multis ſeculis hæc tempora præceſsiſſe ſuperius attigimus, ſed Pannonas & Morauos is ab hoc Præmislo, hoc ipſo quẽ modò retulimus euẽtu, atq; etiã ſtratagemate profligatos & eiectos eſſe

Alexãdri Macedonis bellum cũ Polonis fabuloſum.

Præmislus aurifex magni animi.

Stratagema.

Pannones & Morauí à Polonis pulſi.

esse refert: preter quòd is uult, exercitum hostilem, cum Polonos, qui sese ostentarant, non reperisset, ad castra reuersum esse, securumq; genio liberius indulsisse: Premislum deinde crapula somnoq; stratos, prima noctis uigilia è syluis prouolãtem, adortũ esse. Sed uerisimilius futurũ erat, si galeis illis & clipeis de nocte suspẽsis, relictisq; ibidem paucis hominibus, qui sub exortum solis clamore sublato, tubarumq; ac tympanorum sonitu, & galearũ clipeorumq; illorum asimulatorum agitatione, exercitus aduentantis speciem hostibus preberent, Præmislus cũ reliquis copijs diuersa parte in castra hostium impetũ fecisset, eosq; ancipiti periculo perterrefactos in fugam uertisset. Sed utut gesta res est, illud quidem cõuenit, arte ac dolo hostes illos à Premislo deuictos & pulsos esse. Quinam autem hostes illi fuerint, Dlugosso quàm Vincentio libentius assentimur: nisi quod nõ explicat is, qui nam ij Pannones fuerint. Nos, Vngaros, qui è Sarmatia Asiatica, ut superiori libro indicauimus, egressi, Pannoniam tunc iterum occuparant, fuisse existimamus: eisq; Morauos, utpote uictoribus uictos, militasse. In illa quidem tempora Præmisli huius principatus incidere uidetur: nempe pòst septingẽtesimum & quinquagesimum, uel sexagesimum annum à Christo nato.

Vngari è Sarmatia Asiatica uenientes Pannoniam occuparunt.

760. ann.

PRAEMISLVS, SIVE LESCVS PRIMVS.

OB tam præclarum igitur facinus atq; meritũ in rempubl. Præmislus omnium ãcclamationibus princeps renunciatur: & blãdum Lesci nomẽ, gratiosum apud Polonos, ob Lechi conditoris memoriam, oblatum accipit. Quanquã Vincentius Lesticum, ab astu uult appellatum fuisse. Post susceptum principatum, nullum Lesci huius insigne factum, quod ad laudem uel uituperium pertineat, memoratur: nisi quòd in pace, una illa uictoria sibi suisq; parta, moderatum in suos gessit principatum. Nec ausus est quisquam eo uiuente Poloniæ fines infestare. Quamdiu uerò regnauerit, ubi, quaq; morte absumptus sit, non constat. Liberos quidem post se nullos reliquisse fertur.

Lestici etymõ.

LESCVS SECVNDVS.

PRAEMISLO, siue Lesco eius nominis primo uita defuncto, exoritur noua de principatu cõtentio. Cumq; nullus appareret neq; modus, neq; finis, multis ambiẽtibus, neq; quoquam eorum alium sibi preferri patiente, placuit rem fortunæ committere: indictoq; ad certam diem maculosorum equorum cursu, qui primus ad metam peruenisset, eius dominus ut princeps esset cunctę Polonię. Figitur meta apud Prandinicum amnem, in aperta planicie ad septentrionalem plagã Cracouiæ. Status curriculo dies adest: effunditur ad spectaculum ingens hominum multitudo, uaria studia: sollicita omnium, quem det euentum fortuna, expectatio. Consident delecti iudices & munerarij, dant signũ certaminis. Ibi Lescus quispiam, procerum & competitorum unus, cum stadium uafro cõsilio stratis clàm in sabulo ferreis hexagonis, siue stylis cæcis, quibus currentium equorum pedes lęderentur, impediuisset, ipse obliquo & minimè impedito

Prandinicus fluuius.

Cursus equorũ de principatu.

Styli cæci.

dito tramite primus, cæterorũ equis in cursu offendentibus ac cespitantibus, ad metam peruenit. Munierat is etiã equi sui calces ferreis soleis, ut ne offenderet in stylis, si fortè cũ impetu currens in eos incidisset, cum omnes omnium aliorum equi de more illius temporis soleas nullas haberẽt. Rei prorsus ignaris & miraculo attonitis omnibus, & iam uictorem atq; principem diuinitùs sibi oblatum Lescũ conclamantibus, techna deprehenditur. protrahitur Lescus in medium: conuincitur: damnatur: concerpitur. Notarant commentum illud impediti curriculi, duo quidam iuuenes tenues & obscuri. Cum enim nemine etiamdum præsente, in stadio illo pedestri cursu fortè certarẽt, ioco principatum inter se pacti, offendunt in stylis: subsistunt: inuestigant rem curiosius: notant tramitem stylis uacuum. Eorum alter, equitibus à carceribus procurrentibus, procurrit & ipse pedester noto iam sibi tramite, omnibus effuso risu eum prosequentibus. Omnium uerò equis, cum ad stylos uentũ esset, ita ut par erat, cespitantibus, iuuenis ille pedester primus post doli fabricatorem ad metam peruenit. Eum igitur, Lesco interfecto, principem populus omnis salutat: & ne quid ad authoritatẽ ac maiestatem ipsi desit, Lescus commutato nomine appellatur. Atq; is cum tam insperato euentu rei mirabundus atq; dubitabundus principatũ suscepisset, sedulò dedit operam, ne tanto munere indignus iudicaretur: nec modò repressit finitimorum uim & incursiones, sed quibusdam etiam populis ultrò bellum intulit. Quantum uerò ocij dabatur ipsi à bellis & ferijs reipubl. negocijs, in exercenda militari uirtute atq; disciplina ferè consumere: uarios ludos & certamina equitibus pariter & peditibus indicere: certantibus & ampla & honorifica præmia proponere: ipse arbiter atq; iudex præsidere, & pro meritis quenq; collaudare. Fuit autẽ in hospites splendidus & munificus: in suos cùm uirtute aliqua præstantes, tum egestate pressos liberalis: ita ut egere ipse mallet, quàm tristem aliquem à se dimittere. adeuntibus facilis & comis: eorum qui potentiorum ui & iniurijs premebantur, acer uindex. In uictu cultuq; corporis singulari parsimonia: rudibus & crassis pannis aulæorum loco utens: nisi si quando in publico dare aliquid splendori atq; maiestati principatus, maximè propter externos homines, cogebatur. Quin ibi quoque crassos pannos, quibus ante adeptum principatum usus esset, ob oculos poni sibi iubebat, quibus admoneretur asiduò fortunæ suæ pristinæ, & unde ad tantũ honoris fastigiũ euectus esset. Quod non absimile est illi, quod de Agathocle Siculorum tyranno memoratur: quem, quòd figulo patre natus esset, fictilia inter aurea uasa apponere in mensa solitum esse ferunt. Ab ebrietate uerò Lescus maiorẽ in modũ abhorrebat, quòd pecudis quàm hominis similiorẽ esse ebrium hominem iudicaret. His moribus & hac moderatione animi quamdiu, quibusq; rerum succesibus regnauerit, & quomodo uita defunctus sit, itidem atq; alia illius temporis, incertũ est: nisi fortè ad hunc Lescum pertinere existimandum est id, quod Dlugossus Martinũ Gallũ memorię prodidisse refert, Lechum, seu Lechonem, ut scribit ille, principem, in prælio cum Carolo, Caroli magni imperatoris

Lescus arte uictor, deprehensa fraude trucidatur.

Principatum obscurus homo fortuitu adeptus est.

Lesci studia in pace & in bello.

Certamina militaria.

Mores.

Pristinæ fortunæ memoria.

Agathocles Siculorũ tyrannus.

Sobrietas.

Lesci mors.

Mart. Gallus.

Caroli magni bellum cum Polonis.

804. ann.

Imperium ad Francos trãslatum.

Blond. Dec. 2. lib. 1.

Sabell.

Rom. filio notho, quem pater contra Polonos & Boemos, Saxoniã bello uexantes cum exercitu miserat, occubuisse: idq; actum esse anno quarto uel quinto post octingentesimũ à Christo seruatore nostro nato, trãslato iam ad Francos & Germanos occidẽtis imperio. Quanquam Blondus Foroliuiensis, et Sabellicus, Leonem Boemorum ducem ab hoc Carolo interfectum esse scribũt. Sed nullum per ea tempora Leonem apud Boemos regnasse comperio: ne Lechonem quidem. Apud Polonos Lescus regnauit: quẽ Gallus, & H. Mutius Lechonem, cæteri Leonem uocant. Facilis est autem Lechonis in Leonem commutatio. Tametsi nihil uetat credere, Polonis pariter & Boemis eũ præfuisse.

H. Mutius de Germ. lib. 9.

Tam Dlugossus autem cum suo Gallico, quàm Blondus & Sabellicus, Carolũ eo bello Polonię fines depopulatum, repressis modò hostibus, citò ad patrem reuertisse, memorant. Eginhartus, qui Caroli magni uitam conscripsit, eumq; dominum ac nutritorem suum appellat, Polonorum quidem nusquam meminit: sed omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenũ ac Vistulam fluuios, Oceanumq; & Danubium positæ, lingua quidẽ penè similes, moribus uerò atq; habitu ualde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuisse Carolum scribit, ut eas tributarias effecerit.

Eginhartus in uita Caroli magni.

Sabell. Ennea. 8. lib. 9.

Sabellicus uerò Slauorum, Polonorum & Boemorum legatos Aquisgranum cum amplissimis muneribus ad hunc ipsum Carolum uenisse refert, ut pax sibi cum Gallis (quos equidẽ Francos fuisse crediderim) incolumis maneret. Verùm de his sententiam nostram statim aperiemus.

LESCVS TERTIVS.

ESCO huic è rebus humanis sublato, unicus filius, eiusdem nominis, successit, nõ degener à paternis uirtutibus: qui ita se gessit in principatu bello paceq;, ut patrem nõ adequare modò, sed superare etiam uideretur. Multa hic cum finitimis, qui nouitate & humilitate generis eius despecta, nouos ciebant motus, bella gessit: eosq; uel perdomuit, uel ad officium reuocauit: Slauis cõsanguineis Polonorum, Pannoniam tunc imperio tenentibus, ut uult Dlugossus, et cũ orientis atq; occidentis imperatoribus bellum gerẽtibus, rogatus, auxilio affuit aliquoties, collatisq; signis cum utroq; hoste prosperè dimicauit. Nec tamen is memorat, quinam hi fuerint imperatores.

Poloni cum imperatoribus Rom. bella gessere.

Vincentius.

Fabulosius etiam id est, quod scribit Vincẽtius, C. Iulium Cęsarem tribus pręlijs ab hoc Lesco superatum, sororem suam Iuliam in matrimonium ei collocasse: Crassum item Romanum cum exercitu ab eo deletum esse. Magis consentaneum est rationi temporum, Lescum superiorem quidem, Vngaris et Slauis promiscuè Pannonias tunc incolentibus contra Carolum magnũ, paulo antè quàm Imperatoris Romani titulum, Pontificis maximi beneficio, adeptus est, octo annis in Pannonia bellum gerentem præstò fuisse, & nonnunquam bene rem gessisse: ad extremum uerò debellatis Vngaris propter latam illis opem, uel infestatam, ut uult Blondus, Saxoniam à Carolo, Caroli eiusdem filio, bello petitum: cõmissoq; pręlio interfectum esse: Albiq; & Salæ fluuijs, quod idem Blondus memorat,

Caroli magni bellum contra Polonos.

morat, imposita præsidia. Tum demum autem illud accidisse, quod è Sabellico superius memorauimus, ut filius interfecti, de quo nunc agimus, legationem Aquisgranum ad Carolum patrem de pace mitteret: & quidem cũ muneribus: eaq; munera tributi nomine ab Eginharto, Carolũ suum ornante, appellata esse.

Legatio Polonorum ad Carolum magnũ.

Posterius quidem certè hoc bellum contra Boemos siue Polonos, quàm illud contra Pannonios & Vngaros, à Carolo magno gestum esse, ab ijs qui res gestas eius quoquo modo attigerunt, memoratur: ante Carolum uerò trecẽtis plus minus annis uacauit occidentis imperium. Orientis quidem imperatores, nullũ per hęc tempora bellum in Pannonia gessisse reperio. Cum Bulgaris gesserunt Imperatores orientis & occidentis & antè & pòst etiam, sed in Thracia: ac nõ inferentes, sed illatum depellentes. Quanquam Nicephorũ imperatorẽ in Mœsia contra Bulgaros bellum gerentem, uictum, et interfectum esse huius Caroli tẽpore, reperio. Sed Bulgaria quoq; & Mœsia longissimè tunc aberat à finibus Poloniæ, partim Vngaris, partim Russis & Valachis siue Moldauis magna terrarum intercapedine interiectis, ita ut difficulter eò auxiliares copiæ à Polonis transmitti potuerint. Verùm penes lectorem esto horum iudicium.

Imperium occidentis quãdiu uacauerit.

Bulgarorũ bella cum imperatoribus.

Nicephorus imp. à Bulgaris occisus.

Sabell. Ennea. 8. lib. 9.

Bulgariæ situs.

Suscepit autẽ Lescus hic liberos mares, ex legitima quidem uxore Popielum: è cõcubinis uerò Boleslaum, Cazimirum, Vuladislaum, Vuratislaum, Otam, Baruinũ siue Barnimũ, Pribislaum, Præmislum, Iaxam, Semianũ, Zemouitum, Zemomyslũ, Bogdalum, Spicigneuum, Spicimirũ, Sbigneum, Sobeslaũ, Vissimirum, Cessimirum, et Vislaum. Ex his Popielum in spem principatus liberaliter educatum, successorem sibi uiuens designauit: cæteris sacramento, ut Popielo pareant, adactis, occidentalẽ et maritimam oram omnem inter Albim & Habelam fluuios, quemadmodum Dlugossus prodidit, ad Oceanũ & Germaniã spectantem, inter eos partitus est. Tametsi Habela qui sit, cõpertum non habemus. Nisi fortè is est Bola, è lacu quodã in Vistulam ab occidente influens, qui ducatum Stolpensem, nisi fallor, à Pomerania regia quadamtenus diuidit.

Lesci filij.

Lescus successorem sibi designauit Popielũ filium.

Et Boleslao quidẽ natu maximo, Baruino siue Barnimo, atq; Bogdalo Pomerania, quasi tu maritimam dicas, obtigit: Cazimiro & Vuladislao Cassubia: Iaxæ & Semiano Serbia siue Sorabia: Vuratislao Rama siue Rugia, ut uult Bernardus Vapouius: Pribislao, Cessimiro, & Otæ Dituonia, quæ nũc à nostris Lusatia, ab alijs Lusitia dicitur: Præmislo, Zemouito, & Zemomislo ea quæ nunc Marchia Brandenburgensis, à metropoli Brandeburgo, quæ à nostris Sgorelecia uocata fuit. Reliquis reliqua eius orę. In quibus Vislaus Mezibozum arcem, quam nunc Meideburgum siue Magdeburgum uocãt: Sobeslaus Dale, quod Dalemburgum: Vissimirus in litore Oceani Vissimiriam, quæ antiquũ nomen in Vismariã à Teuthonibus deflexum retinet, condiderũt. Quanquam de Vismaria uariat Vapouius: nunc enim ab hoc Vissimiro, nunc à quodã eiusdẽ nominis, de Lechi posteris, multo antè uult eam esse conditam, ut nos quoq; in Lecho indicauimus. Alias præterea cõplures arces & oppida ijdem duces posteriq; eorũ ædificarunt, & uernaculis suis uocabulis appellarũt. De quibus sunt Brema,

Poloniæ diuisio.

Pomerania.

Cassubia.

Serbia.

Rugia.

Dituonia, siue Lusaria.

Sgorelecia, siue Brandenburgensis.

Magdeburgũ urbs.

Dalemburgũ.

Vismaria.

ut uult Dlugossus, in confinio Frisiorum & Vestualorũ (tametsi Vapouius à Lecho primo eã cõditam esse prodidit:) Luna, quàm Germani Luneburgum uocãt, à resplendẽtia: Bucouicia, quæ à Germanis Lubeca uocatur, apud Slauos uerò accolas antiquũ nomen etiamnũ retinet: tametsi Lubecę quoq; nomen Slauicã etymologiam redolet. Bacchiborũ: Zuerinum: Lubouia siue Lucouia, Germani Mechelburgũ à Mikelo conditore: eiusq; orę duces Mechelburgẽses, nõnulli Magnopolenses, ineptè cõposito uocabulo dicunt. item Rostocũ, Verla, Suanouum, Ostrouũ, Cesslinum, Marlouum, Bolelum, Trebessouũ, Vologossum, Ciasni, Volynessum: addit Crantius Vinetã & Iulinum. quæ omnes fuere Polonorum colonię. Et subactę quidẽ atq; possesę sunt regiones illę posteriori tempore à Francis, Saxonibus, Turingis, Frisijs, Vestualis, & Holandis, Teuthonũ populis, siue per ignauiam posteriorũ principum Polonię, siue per cõniuentiam, cum duces earum, Lesci huius nepotes ab imperio principũ Poloniæ, quemadmodũ dicemus inferius, desciuissent. Quanquam Eginhartus, cuius dudũ mentionẽ fecimus, iam inde à Carolo magno Slauos Viulsos siue Velatabos, australe litus sinus Codani siue maris Germanici tenẽtes, una expeditione ita cõtusos ac domitos esse perhibet, ut deinceps imperata facere nõ renuerent. Verùm idem paulo pòst scribit, Salam fluuiũ Turingos à Sorabis, qui & ipsi Slaui erãt, diuidere. Blondus addit, et Bonfinius, eo ipso tẽpore Albi & Salæ fluuijs pręsidia cõtra Sorbiẽses Slauos (sic ille Serbos uel Sorabos uocat) à Carolo, Caroli huius magni filio, uiuẽte patre imposita esse. Vitichindus quoq; lõgè recẽtior, bella quędã cũ Slauis eius orę à Francis, Turingis et Saxonibus gesta cõmemorat: itemq; Crãtius & H. Mutius, ita ut ij à Carolo magno debellari cœpti, longe pòst partim à successoribus eius imperatoribus & regibus, partim ab alijs ducib. & populis Germanorũ paulatim subacti esse uideant. Pagos quidẽ atq; uicos cõplures Slaui in tractu illo maritimo etiamnũ colũt, cõmuni cũ Polonis lingua, quãuis Teuthonicę admixtione corrupta, utẽtes. Sed ad institutũ reuertamur. Lescus igit̃ cũ ita inter filios imperiũ diuisisset, uita pariter atq; principatu defunctus est.

Brema. Luneburgum. Lubeca. Bachiborum. Zuerinum. Mechelburgũ. Vrbes Polonicæ, seu Venedicæ. Alb. Crant. Poloniæ occidentalis fines, quãdo et à quibus accisi. Eginhartus in uita Caroli. Blond. Dec. 2. lib. 1. Bonf. Dec. 1. li. 9. hist. Vng. Vitich. de gest. Sax. lib. 1. & 2. Crant. in Vandal. H. Mut. de Germ. Slauicæ linguæ usus.

POPIELVS SENIOR.

SVSCEPIT destinatum à patre principatũ Popielus, proceribus pariter atq; fratribus assentiẽtibus, patris auiq; dissimilis, ignauus atq; timidus. Itaq; nihil is pręclari in principatu gessisse memorat̃. Regiã quidem & domiciliũ suũ Cracouia Gnesnã primùm retulit, indeq; non multo pòst Crusuiciã: cum eã arcem in planicie ad lacum Goplum, & inter paludes, in ea ora quæ Cuiauia dicit̃, ipse cõdidit & trãstulit: uel quod mõtanę regionis, in qua sita est Cracouia, pertęsus, apertis cãpis delectaretur: uel quòd ab Vngaris & Russis ferocibus populis longius, à fratribus uerò propius abesse, tutius sibi fore existimaret. Iuuenili adhuc ætate, cum aliquot annos regnasset, in morbum incidit: & priusquã fratres fratrem uisitaturi aduenirent, obijt. Fertur autem subinde solitus esse murium deuorationem sibi suisq; imprecari: quo malo filius eius, ut mox dicemus, absumptus est.

Popieli ingenium. Regia rursus translata. Crusuicia. Cracouiæ situs.

Popielus

POPIELVS IVNIOR.

PERACTO solenni ritu Popieli funere, filius eius eiusdem nominis impubes etiamtum, principatui cõcordi patruorum procerumq; uoluntate inauguratur, omnibus subiectionem ipsi interposito iureiurando promittentibus. Pupilli tutela, reiq; publicę administratio, delectis aliquot de numero patruorũ, qui maximè idonei uidebantur, mandatur. In regia ij sedulò & ad latus principis esse: causas & cõtrouersias cognoscere ac disceptare: nec ulla in parte deesse reipub. quoad princeps ipse per se publica munera obire posset, siue adeò donec regi se illorum cõsilijs passus est. Nam cum pubertatẽ attigisset, quę maximè lubrica et procliuis ad licentiam uoluptatesq; ætas est, suo iam arbitratu uiuere: patruorũ monita aspernari: cũ æqualibus consilia capere: cõuiuia compotationesq; largiores cum ijsdem frequẽtare: in lustris, & in choreis, lusibus & amplexibus puellarũ pernoctare: deinde crapulę stupriq; plenus ad multã diem stertere, rempub. iudicia & querimonias hominũ negligere: ad res agendas ineptus, ingenio nullo, stipes, caudexq;: indeq; omnibus iam erat despicabilis, ita ut Chostek, uulgò per contẽptum appellaretur, cũ dissolutos & perditos mores eius deformis facies, rarus in capite & in barba pilus, quales ferè lasciui sunt, magis etiã deformaret. Capiunt patrui cum alijs proceribus cõsilium, quonã modo tam dissoluta illa principis sui uita, tamq; profligata licẽtia refrenaret̃: uxorem ei dãt eleganti forma puellã, Teuthonici principis cuiusdam filiam. Et uidebatur sanè mulier auara et ambitiosa mariti uitam ad meliorem frugem reductura, torporemq; ignauo excussura. Sed res aliter cecidit: nimirũ, ut nihil ille de flagitijs & nequicia sua remitteret: quibus uerò uitijs antea caruisset, uxoris consuetudine ea sibi adiungeret. Nam & auarior factus, decreta honores atque magistratus uendebat: & cum uirtute ac dignitate non posset, quotidianorum peccatorum suorum sibi conscius, fastu & crudelitate principatum sibi stabilire: & metui à suis uolebat, cum amari nõ mereretur. Atq; hæc omnia uxore & impellente, & sequestra faciebat. Quæ degustata semel dominatus atq; lucri dulcedine, despectaq; uiri inertia, muliebri astu imperium omne ad se transtulerat: maximè cum duobus filijs Lecho & Popielo aucta, mollem uiri animum amore sui penitus adstrictum teneret, & firmum perpetuumq; apud Polonos dominatum suum fore, sibi persuaderet. Vnus obstabat scrupulus, patruorum uiri sui gratia, & authoritas apud multitudinem, integritate uitæ, grauitate morum & prudentia collecta. Hos metuebat: hos iam blandius admonentes, iam liberius obiurgantes oderat: horum tacitam etiam conscientiam pertimescebat. Itaque uiros eos quàm maximè potest suspectos & inuisos, confictis etiam criminibus, reddit: persuadet, illis uiuis & incolumibus, principatum ipsi certum firmumq; esse non posse. Quem si retinere ipse uellet, & liberis suis relinquere, tolleret patruos de medio. Si ipse animi satis ad id facinus non haberet, sibi mandaret eam prouinciam: illos armis atque uiribus, se dolis instructiorem esse.

Tutores principis. Iuuenilia studia & cõsilia. Chostek. Auaritia & tyrannis. Muliebris improbitas. Muliebre consilium atrox.

 Conse-

Cōfecturam se negocium sine ulla populi offensione, siue adeò suspicione. Quibus dictis, facilè ęgrum atq; timidum uiri animū in deteriorē partem impulit. Initur necandorum illorum ratio. Grauem & periculosum morbum princeps simulat. patruos neci destinatos acciri eius nomine uxor iubet: conueniūt sine mora: circumstant mœsti ęgrotum principē: consolantur. Ille morbi magnitudinem gemitu assimulabat: adesse uitæ suæ finem, diuinitùs sibi indicatum: uxorem paruosq; filios illorū tutelæ fideiq; etiam atq; etiā cōmendabat. Completur muliebribus eiulatibus, planctibus & lamentis regia: parantur funebres exequiæ, ipso iubente principe. Absumpto in his die, cū iam ad occasum sol tenderet, princeps patruos quasi moribundus iā dimissurus, nomine quenq; blandè cōpellat, & in signū amoris et beneuolentię suę erga ipsos, circūferri medicatū poculū, paratū ad eam rē, iubet: pręgustare se simulat: cęterùm spumā tātum à medio extantē halitu difflat, potū ne extremis quidem labijs attingit. Cum omnes bibissent ordine, fingit somno se premi, et uelle quiescere. Discedunt illi, reuerenter salutato principe. Conceptū pręcordijs uenenū uitalia mēbra occupat. Nec mora, de statu mentis dimoti, et furentes maximo cū cruciatu cadunt & exanimantur. Ibi mulier re statim per exploratores nunciata, cadauera insepulta proijci mandat. Insidiatos eos uitę necessarij & bene merentis principis: iusta & euidenti deorū immortaliū uindicta percussos, repentè perijsse diuulgat. Quanquā autem liuores corporū, & effusa ruptis pręcordijs uiscera, manifestū ueneni indicium faciebant: nemo tamen indignū optimorum principū interitū apertè deplorare ausus est, metu tyranni nō amplius morbū mortemq; simulantis. Sed non sinit inulta esse diu diuinū numen scelera. Nam ex cadaueribus putrefactis enati mures inusitatæ magnitudinis, impiū parricidam cum scelerata uxore atq; liberis fugientē quoquò uersus per aquā flammamq; persequuntur: nec claustra prosunt, aut abigentium satellitū præsidia. Ad extremum diffugientibus omnibus, absumptis prius filijs, dein de uxore, postremus ipse infelix miserabiliter lenta morte cōsumitur in arce Crusuicia. Ita nō cassę ceciderūt patris eius imprecationes. In hoc tēpus incidere uidetur id, quod H. Mutius in annum Christi 823 confert: nempe duos fratres, quos in Saxonia Polonici siue Slauici generis fuisse cōstat, cum de principatu paterno contenderent, Francofordiam ad Ludouicum Pium imperatorem, Caroli magni filium uenisse: eoq; authore principatum natu minori, cōcedente maiore, attributum esse, cum eum magis gens illa per legatos expeteret.

Popielus patruos & proceres ueneno extinxit.

Popielus cū uxore & liberis miserè à muribus absumptus perijt.

823. ann. H. Mutius de Germ. lib. 10. Ludouicus pius Imperator.

INTERREGNUM.

EXTINCTO, ut iam diximus, Popielo cū uxore & liberis, cōuenit magna procerū multitudo Crusuiciā, ad creandū nouum principē. Agitata re aliquandiu, eo quòd uaria essent hominū studia, & ambitiosi quidā magnas post se traherent factiones, infecta tandē discedit. Ac dū nemo alteri paret, neq; cedit, in summa omniū licētia, cędes et latrocinia passim exercebātur, et iustis interdū pręlijs inter dissidētes cōcurrebāt. Nec finitimę gentes, Germani præsertim, occasionem impunè uel proferendorum finium suorum, uel prædas agendi pretermittunt: diuexatur miserè Polonia. Indicunt iterū primores comitia, cōsultatur diu frustra. Nam non modò non remittuntur, sed intenduntur etiā studia partiū. Non desunt sibi interfectorum Popieli senioris filiorum filij, quasi hęreditariū principatū poscētes. Verùm ij quasi nothi, ex nothis certè orti, & indigni qui bene natis imperēt, repelluntur. Iam tanta multitudo, quantā illuc partim ultrò, partim à potētioribus euocatū conuenisse credibile est, caritate annonę atq; penuria premebatur, neq; apparebat tamē, quorsum tanta contentio euaderet, quiq; comitiorū exitus futurus esset: cum ecce insperata salus, diuinitùs, si modò nō fabulosum est quod memoratur, afflictæ Polonię oblata est. Erat Crusuicię oppidanus, Piastus nomine, Cossisconis filius, statura infra mediocrem, crassis atq; robustis artubus, mediam ętatem supergressus, agello modico colendo & mellificio uitam sustentans, homo simplex & iustus, & beneficus tamen in egenos, atq; hospitalis pro modo facultatum suarum. Is ex uxore à suis moribus nō aliena, cui Repichæ nomen erat, unicum filium susceperat: eiq;, uiuente adhuc Popielo, primam comam gentili ritu tonsurus, & nomen impositurus, amicos ad eam ceremoniam atq; conuiuium porco mactato, et aquę mulsæ uase infusò, inuitarat. Priusquam stata dies adesset, fortè obtulerūt ei sese ignoti duo homines habitu peregrino: quos ille, cum regia excluderentur, comiter inuitatos, hilarè domum suam introduxit: instruxit mensam, apposuit affatim ex his quæ ad futurum conuiuium præparauerat. Ibi res mira & stupenda accidit. Accreuit porcina, redundauit ex uase mulsa: excepit Piastus, uasis admonitu hospitum conquisitis. Iisdemq; authoribus non ciues modò, uerùm etiam principem ipsum (ut tunc minimè fastuosi ac delicati erant principes) cum omni comitatu destinato conuiuio accepit. Eisdem igitur hospitibus sub tempus comitiorum reueniētibus, & iubentibus, Piastus ex tenui pœnu cellaq; sua conuentum illum omnem penuria laborantem, augescente rerum carū quæ promebātur copia refecit. Quo miraculo animaduerso, uulgatoq;, una uoce omnes Piastum non humanis suffragijs, sed diuino iudicio principem sibi dari conclamant. Fit domum eius concursus orantium, & obsecrantium, labenti reipubl. ut succurrat. Recusat ille. Tandem hospitibus illis suis authoribus assensus, ita ut erat ueste & peronibus ex tiliæ cortice textis indutus, in regiam à primoribus deducitur. Hospites illi perfuncti officio suo disparuerunt. Existimantur autem ij fuisse angeli Dei, beneficentiam & hospitalitatem etiam in alieno à uera religione remunerantis. Neque id magnopere mirabitur, quisquis de Abimelech rege in Genesi, ac de Cornelio centurione in Actis apostolorū, non omnino dissimilia legerit. Alij uolunt, eos Ioannem & Paulum, quos Iulianus imperator ob Christi nomen & magnas facultates in usus egentium expensas ante aliquot secula necauerat, fuisse: itaque percontanti Piasto nomina sua edidisse, quemadmodum Dlugossus memorat.

Comitia de rege Crusuiciæ.

Polonia tumultuatur.

Piasti genus et conditio.

Tonsura primæ comæ.

Miraculum.

Beneficentiæ remuneratio.

Ioannes et Paulus martyres.

Piastus

PIASTVS.

Piaſti beneficẽtia.

NAVGVRATVS principatui Piaſtus, nõ mutauit cum
ſtatu uitæ animum. Quin auctus copijs, multum ad priſti
nam ſuã beneficentiam atqꝫ benignitatẽ adiecit: uxore nõ
modò non dehortante, uerùm adiuuante etiam. Conquie
runt autem ſub eius principatu, hoſtium incurſiones: ceſ-
ſarunt & inteſtina diſsidia, cędes & latrocinia, reuerentia magis boni &
uigilantis principis, quàm armis, ſeueritate & ſuplicijs: præſertim quòd
eum dijs curæ eſſe, & ipſorum non obſcuro iudicio in illa reipub. ſpecu-
la collocatum, certò ſibi perſuaderent. Nihil enim æquè ualet ad religan
dos atqꝫ deuinciẽdos hominũ animos, & ad moderandas ſtabiliendasqꝫ

Religio efficax ad regendã rempub.

» reſpub. quàm religio: quæ pietate & integritate principis maximè ex-
» citatur, & cõtinetur. Nam principũ diligentiam & animaduerſionẽ mul
» ti fruſtrantur ſæpe: legum etiã uincula uel perrumpunt, uel declinant: di
» uini uerò numinis nemo eſt qui ſe uel prouidentiã fallere, uel uindictam
» effugere poſſe credat. Hoc ergo pręſidio Piaſtus et bonis charus, & ma-
lis reuerẽdus, & finitimis uenerabilis erat: eodem longã principum re-
gumqꝫ Poloniæ poſteritatem permulta ſecula uſqꝫ ad Cazimirũ ſecun-
dum, qui Magni cognomen adeptus eſt, propagauit. Cuius etiam nunc
quędam, licet tenues, extant reliquię, in Alberto duce Ceſsinenſiũ in Si-
leſia, & Anna filia Conradi ducis Maſouię: quę nõ ita pridem cũ Staniſ-
lao Odrouãzo Palatino Ruſsię, iuuene nobiliſsimo, nupta fuit, eiqꝫ filiã
peperit: quam nuper Ioannes comes Tarnouius, Caſtellanus Cracouien
ſis, uir non ſolũ genere illuſtris, ſed etiã peritia rei militaris & rebus bel-
lo geſtis domi foriſqꝫ clariſsimus, ætate, conſilio ac dignitate facile prin-
ceps ſenatus Polonici, unico filio ſuo Ioanni deſpondit. Nihil autẽ ad fe
licitatẽ Piaſto defuiſſet, ſi liberos interfectorũ à Popielo ducum, qui pręe
latum ſibi in principatu hominem plebeium atqꝫ humilem dolebant, &
parêre ei dedignabantur, ad officium & parẽdi neceſsitatem reduxiſſet.
Qui ex eo tempore non modò alieni à repub. Polona, ſed hoſtes etiã Po
lonis, progenitoribus ſuis, nonnunquã fuerunt. Abominatus uerò Cruſ
uiciam Piaſtus, nefario ſcelere diroqꝫ interitu Popieli contaminatam,
Gneſnã priſci Lechi regiàm, domiciliũ ſuũ tranſtulit: cumqꝫ per multos
annos ſapienter clementerqꝫ regnaſſet, ſenex admodum mortuus eſt, an
num agens centeſimũ & uiceſimũ. Per hæcſanè tẽpora tres fratres Va-
raij, Ruricus, Sineus, et Trubor, dominari apud Ruſſos ſeptentrionales
cœpiſſe memorantur, partiti inter ſe principatum, quemadmodũ libro
primo ex ipſorum annalibns retulimus: nempe circiter annum 6370. à
creatione mundi, ſecundum ſupputationem ipſorum: qui nobis uidetur
eſſe à Chriſto nato 861. Apud Auſtrales uerò, tres itẽ, nempe Kius, Scie-
cus, & Choreuus, cũ ſorore Libeda, quatuor principatus fundaſſe, ac de
ſuis nominibus appellaſſe feruntur, aliquãto antè, ut uidetur. Quorum
ſtirps cum defeciſset, poſt mortẽ Rurici, Aſcoltum ac Dyrũ, Kiouiam
urbem à Kio conditam, occupaſſe, & per Pontum inuectos, nauali bello
Conſtantinopolitanum imperium uexare adortos, naufragium feciſſe.

Piaſti poſteritas.

Stanislaus Odrouanzus, Pal. Ruſsiæ.

Ioannes Tarnouius.

Regia Gneſnã rurſus tranſlata.

Piaſti ætas.

Ruſsiæ principatuum initiũ.

6370. annus mundi ſecundum Ruſſos. 861. ann.

Kiouia cõdita. Ruſſorum bellũ cũ Græcis.

Deinde

Deinde Olgũ, cui Ruricus, ueluti propinquo, unici filij ſui Igori tutelã
moriens mandauerat, interfectis illis, Kiouienſem principatum Igoro
adiunxiſſe, & cum Græcis bellum geſsiſſe: & cum ampliſsima dona ab
ijs accepiſſet, reduxiſſe exercitum Kiouiam, ibiqꝫ ſerpentis ſeu uiperæ
morſu extinctum eſſe. Manſit autem deinceps imperij Ruſsici ſedes Ki-
oui. Circa hæc eadem tempora ſcribit H. Mutius, Ludouicum cogno-
mento Balbum regem Germaniæ, Ludouici Pij imperatoris filium, Ca-
roli Magni nepotem, aduerſus Slauos, gentem irrequietam, & rapinis
intentam, in Germania bellum geſsiſſe, uictiſqꝫ pacem certis conditio-
nibus dediſſe: principem aũt eorum luminibus priuaſſe, ut homo ferox
inutilis ad ciendos motus redderetur. Hunc aliquẽ de Popieli poſteris
fuiſſe oportet. Mutius quidẽ nomẽ eius nõ edidit. Paulus uerò Conſtan
tinus Phrygio, Rasliz eum uocat. Sed ad inſtitutum noſtrũ reuertamur.

Olgus. Igorus.

Kiouia ſedes Rußici imperij.

H. Mut. lib. ii.

Ludouicus Baldus rex German.

Germ. bellum cum Popieli nepotibus.

Rasliz dux excæcatus.

ZEMOVITVS.

VCCESSIT Piaſto unicus filius Zemouitus, cuius uica
ria opera uiuens adhuc & ſenio confectus pater in bellis
& grauiſsimis quibus negocijs magno omnium fauore
& beneuolentia uſus erat: uir impiger, & ad rem milita-
rem factus: æſtus iuxtà ac frigoris, laboris & inediæ pa-
tiens: ſomni parciſsimus: uictu cultuqꝫ corporis non multum à grega-
rijs militibus differens: alieni abſtinens: de ſuo munificus: facilitate & li-
beralitate, militum procerumqꝫ ſtudia & uoluntates tenere ſolitus: in
animaduertendo, ſi quando neceſſe erat, lenis: noctu excubias ipſe per
ſe crebrò obibat. His artibus atque ſtudijs ſummam ſibi hominum
ſuorum charitatem comparauerat. Principatum poſt patrem adeptus,
conſtituta primùm diſciplina militari, creatoqꝫ magiſtro militiæ, & or-
dinum ductoribus, ex ijs quos maximè dignos & idoneos nouerat, ad
recuperanda ea quæ Vngari, Moraui & Germani ſub Popieli princi-
patu iuuaſerant: neque ad eam diem recuperata erant, totum ſe conuer-
tit: easqꝫ res ex animi ferè ſui ſententia confecit, eo quidem minore nego
cio, quòd eæ tunc gentes inter ſe belligerabant. Moraui enim bello exa-
gitati à Ludouico Balbo rege Germaniæ, poſt mortem eius, Suatoplu-
go rege, qui primus cum eã gente Chriſto nomen dedit, ductore, Ger-
maniam uehementer afflixerant. Contra quos Arnolphus imperator,
idemqꝫ ſucceſſor Ludouici in regno Germaniæ, Vngaros in auxilium
euocauit: qui profligatis Morauis, & rege eorum interfecto, cum ſibi
merita ſtipendia ab imperatore non exoluerentur, magnis deinde & i-
pſi cladibus Germaniam affecere. Sic igitur diſtentis Morauis, Vnga-
ris atqꝫ Germanis, facile fuit Zemouito ab ijs ſua recuperare, ac plura e-
tiam, de Morauis præſertim, capere, & regno ſuo adijcere: cum Suato-
plugus, quemadmodum Venceslaus Hagecus memoriæ prodidit, fi-
lium Suatoboium, è ſorore Arnolphi ſuſceptum, iuuenem admodum
reliquiſſet: atque is ob impietatem in Deum, & acerbitatem in ſanctum
epiſcopum Methodiũ, Chriſtianæ religionis in Slauorum natione pro-
pagatorem, afflictus, & ſuis exoſus, in ſolitudinem & auias ſyluas ſeſe

Principis uirtutes.

Moraui Germaniam uexarunt.

Moraui Chriſtiani facti.

Arnolphus imperator.

Vngari Morauiam, ac deinde Germaniam, infeſtarunt.

Morauia diuexata.

Suatoboius, Morauorum rex Monachus factus.

 ſub-

ſubduxiſſet. Vbi etiam pœnitentia anteactæ uitæ compluribus annis religioſe peracta, uitam finiuit: & moriens demum, tribus inſtituti eiuſdem ſocijs, qui'nam eſſet, indicauit. & in eo Morauorum regnum finem accepit, à Germanis, Vngaris, Boemis & Polonis diſcerptum. Sic igitur proſperè ab ea parte rebus geſtis, Zemouitus à Pruſsis quoque, quæ ij ſuperiori tempore de Polonis cæperant, bello repetiuit. Ad extremum Pomeranorum & Caſſubiorum, & Vinidarum, ſiue Slauorum ducibus, Popieli ſenioris nepotibus & poſteris, qui à patre ſuo defecerant, bellum infert: quod quidem illi, locorum difficultatibus magis quàm uiribus freti, diutius extraxerunt: domitiq́; eſſent ad extremum, niſi Zemouitus rebus humanis, Gneſnę moriens, exemptus eſſet, altero & triceſimo principatus ſui anno.

Morauorum regni finis.

Zemouitus, de Prußis ſua recuperauit.

Pomeranis & Caſſubijs illatum bellum à Zemouito.

LESCVS QVARTVS.

MAGNO tam boni tamq́; bene merentis de republ. principis deſiderio ducti proceres, filium eius unicum, cui Leſco nomen erat, in principatu ipſi ſurrogant adoleſcentulum, eiq́; cuſtodes & moderatores conſiliorum primores aliquot adiungunt. Quorum incuria & ignauia bellum aduerſus Pomeranos, Slauos, & Caſſubios à Zemouito ſuſceptum, & nonnullo iam ſucceſſu proſpero geſtum, intermiſſum eſt. Quod ne ipſe quidem Leſcus poſtea cum adoleuiſſet, unquã proſecutus eſt, quietis & ocij, quàm bellicæ gloriæ amantior: contentus eo, quem à patre per manus acceperat, principatu. Quin & ipſe, & filius eius Zemomislus, de quo mox dicemus, habuit eos derelictui, cum Germanis bellum gerentes. Itaq́; uehementer ij tunc diuexati ſunt, & attriti, quemadmodum Vitichindus memorat, ab Henrico cæſare, ſiue rege Germanorum, qui Conrado ſucceſsit: & nonnulli ex ijs cum dedicionem feciſſent, tributarij facti, Zorelicia ſiue Brãdeburgum et Grona urbes captæ. Cumq́; paulo pòſt quidam ex eis rebellaſſent, apud Lunchinos urbẽ maritimam ab exercitu & legatis eiuſdem regis ad internecionem profligati ſunt, ita ut ad ducenta millia hominum eo prælio perijſſe putarentur. Boemi quidem duce Venceslao, uiro pio & ſancto, in fide regis Henrici permanſerunt, donec Boleslaus, interfecto per ſummum ſcelus fratre Venceslao, dominatum inuaſit, & Ottoni eius nominis primo Cæſari, Henrici filio, ſemel atq́; iterum rebellauit, Germanos magna ſtrage uicit, Boemiaq́; eiecit. Sed & ipſe tandem bello fractus, & Brandeburgum cum omni regione Slauorum citra Odram, proditione Tugumiri ducis pecunia corrupti, in poteſtatem Cæſaris reuenit. Nec ita tamen gens ea quieuit, & Germanorũ iugum pertulit, quin ſubinde eis negocium faceſſeret. Leſco certè Polonorũ principi, & Zemomyslo filio nihil horũ curę fuit. Tametſi Venceslaus Hagecus, ſubegiſſe Leſcũ hunc Pomeranos, & Polonis adiunxiſſe ſcribit. Et fieri ſanè potuit, diuiſa in tot principatus ea gente, ut alij cum Germanis bellum gererent, alij ſubigerentur à Polonis. Principatum quidem, iuſtè, continenter & clementer, magna ciuium beneuolentia complures annos geſsit Leſcus,

Conſilij regij moderatores ignaui.

Vitich. Saxo. lib. 1.

Henricus Cæſar.

Poloni occidẽtales debellati à Germanis.

Brandeburgũ & Grona à Germanis capta.

Boemi tributarij Cæſaribus.

S. Venceslaus.

Otto Cæſar.

Vitich. lib. 2. & 3.

Brandeburgũ proditione receptum à Germanis.

Pomerani à Polonis ſubacti.

Leſci moderatio.

ut uult Dlugoſſus: qui eum ſenem obijſſe, & adultum filium reliquiſſe, ſcribit. Quod ſi uerũ eſt, pauciores ergo Zemouitus regnauit, aut multo ante nongenteſimum uiceſimum primum, ut idem uult, regnare cœpit. Nos quidem potius deſijſſe eum tunc regnare credimus: niſi Hagecum ſequi malumus, qui Zemouitum anno Chriſti nongenteſimo ſexto uult obijſſe, cum uiginti annos regnaſſet: aut noſtrum quendam anonymum, qui Leſcum hunc anno 913 poſt Chriſtum natum obijſſe, & Zemomyslum filium ei ſucceſsiſſe memorat. Alioquin non quadrabit ratio temporum ad poſteriorem ſupputationem, quæ certior eſt apud nos ex eo tempore, quo Polonia religionem Chriſtianam ſuſcepit.

Temporũ ratio.

921. ann.

906.

913. ann.

ZEMOMYSLVS.

SVCCESSIT Leſco patri Zemomyslus, probus & ipſe, lenis, beneficus, hoſpitalis, & quietis amãs, quas uirtutes quaſi hæreditarias à maioribus ſuis habebat. Sed non alia re nobilior, quàm filio. Nam cum aliquot annis, nullos ex uxore ſuſciperet liberos, naſcitur ei tandem filius: ſed cæcus. Quæ res ipſi breui gaudio delibuto, maioris mœſticiæ cauſa fuit, præſertim cum uxor uno illo partu edito, párere deſijſſet. Septimum annum puer attigerat, quo prima coma pueris gentili ritu attonderi, & nomen imponi ſolebat. Adſunt ad celebritatem frequentes proceres, epulantur cum principe mœſto, et ſortem ſuam, orbitatis non ita multum diſsimilem, deplorante: mœſti & ipſi, & principis uicem dolentes: cum ecce inſperata omnibus affulſit lætitia. Puer abſq́; ulla medicorum, aut cuiuſquam omnino ope, lucem aſpexit. Nec mora, uidentem mater exultans ad patrem in conuiuium adducit. Conuiuæ miraculo attoniti, effuſo gaudio principibus, ſibi & reipubl. tantum bonum diuinitùs oblatum certatim gratulantur: feſtum diem largioribus inuitationibus, concentibus, plauſibus, choreis, acclamationibus, & omni iucunditate inſtaurant. Puero, Miezislao, quaſi qui gladio gloriam ſibi pariturus ſit, nomen inditum, ut uult Dlugoſſus: is poſtea à matre & pediſſequis blandius, ut fit, Meſco uocitatus eſt. Vincentius eum cæcum adhuc, cum tonderetur, ex tumultu atque turbatione ominoſe Mieſſcam appellatum, id'que nomen poſtea boni ominis gratia in Miecislaum in baptiſmo commutatum eſſe ſcribit. Zemomyslus peracto conuiuio, ſplendidè remuneratis ac dimiſsis proceribus, diuinos & ariolos de filij ſucceſsibus, & quid portenderet, quòd is cęcus natus, tanto interuallo uidere cœpiſſet, ſciſcitatur. Reſpondent illi, Poloniam eius principatu illuſtratam iri. Accuratè igitur puer, & ut principe dignum eſt, iuſſu patris educatus eſt. Quamdiu uerò Zemomyslus regnauerit, non conſtat ſibi Dlugoſſus, qui octo tantum annorum principatum ei tribuit: & ad Piaſti tamen proaui ætatem, perducto ad maturitatem filio, perueniſſe eum, & anno Chriſti nongenteſimo ſexageſimoquarto obijſſe ſcribit. Venceslaus, ſupra quadraginta annos uult eum regnaſſe. Sed iam hic liber unà cum Zemomysli, qui mortuus Gneſnæ ſepultus eſt, principatu finem habeat. alterius

Zemomysli uirtutes.

Meſco cæcus natus.

Miraculum.

Miezislai etymologia.

Mieſſca.

Arioli.

964. ann.

initium à mutata religione, quemadmodū par est, faciemus, pauca prius de prisca Polonorum & Slauorum religione præfati.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER TERTIVS.

DE RELIGIONIBVS PRISCORVM POLONORUM & SLAUORUM, & RELIGIONE CHRISTIANA AB IJS SUSCEPTA.

De religionibus priscorum Polonorum & Slauorum, & religione Christiana ab ijs suscepta.

TOTVS quidem penè orbis terrarum iam inde ab initio propemodum humani generis, post maximum illud uniuersæ terræ diluuium, fallacium dæmonum fraude inductus, ueram unius ueri Dei religionem, impio multorum & falsorum deorum cultu & superstitione cōmutauerat: mortuos homines primùm propter merita & beneficia accepta: deinde impios dæmonas, ementitis miraculis & prodigijs, hominum oculis atq; mentibus sese insinuantes: postea solem, lunam, et eximia quæq; naturę Deiq; opera ueneratus: deinde uerò mutis etiam animantibus, feris, beluis, atq; serpentibus, cepis atq; allijs, & ad extremum, nullū exitum inueniente insania, sculptis, fictis, pictisq; humana arte simulachris, diuinum honorem impertitus. Verùm eas tenebras tetras & horribiles, IESV CHRISTI Dei hominisq; benignitas, post multa secula quasi lux clarissima cœlitùs affulgēs, dispulit: dimissis quoquò uersus certis hominibus, omnium, pręter uitę integritatem, miraculorumq; & inspiratæ diuinitùs doctrinæ efficaciam, egenis: qui genus humanum dæmonum fallacia pessundatum, ab errore ad ueritatem, à scelere ad innocentiam, à nequitia ad sanctimoniam, deniq; à falsorum deorum innumerabili multitudine, & abominandis ritibus, ad unius ueri Dei agnitionem, & rectam sanctamq; religionem reducerēt. Sedenim à Slauis, cæterisq; Septentrionalis plagæ populis diutius, q̄ ab alijs gētibus, inueterata illa de multis dijs opinio & superstitio retenta est, cum propter barbariem & feritatem, ut equidem existimo, difficilis ad eos externis hominibus esset aditus: nec uerò multū homines militiæ & bellis dediti, de religione disquirerent. Colebant itaq; pro dijs Poloni, & cæteræ Slauici nominis gentes, præcipuè Iouem, Martem, Plutonem, Cererem, Venerem, Dianam: quos Iessam, Ladum siue Ladonem, Niam, Marzanam, Ziziliam, Zieuanam siue Zieuoniam, uocabant. De his eadem quæ cæteri homines ferè sentiebant: his delubra lucosq; dedicabant: his simulachra et sacerdotes cōsecrabant: his libabant, his imolabāt: his festos dies epulis, choreis, plausibus, cātibus lusibusq; uarijs indulgentes, agebant. quem ritum festorum dierū Dlugossus usq; ad suam tempestatē, aliquot post susceptam religionē Christianam seculis perdurasse memorat. Solitos enī uiros & mulieres, senes & iuuenes, ad

Religiones falsæ.

Gradus impietatis.

Christiana religio.

Iesus Christus.

Apostoli.

Slaui diutius falsas religiones retinuerūt.

Polonorum & Slauorum dij falsi.

Ludi prisci in Polonia.

ad lusus & choreas pariter conuenire ijs diebus, quos nos Pentecosten uocamus: eumq; cœtum, Stado, quasi gregem uel armentum, appellatū esse. Nec scio an hoc sit, quod Rusi & Lituani, presertim in pagis, adhuc retinent, dum Ladonem choreas ducentes, & manibus complodentes, ingeminant. Fuisse uerò Gnesnæ sanctissimum Niæ siue Plutonis templum, idem Dlugossus refert. Adhæc autem Ziuie, quasi tu dicas uitalis (aura nimirum) Pogoda, hoc est, serenū, siue temperies: Pochuist, quam Miechouiensis aurā, nos intemperiem interpretamur, (indeq; Pochuiscel à Masouijs adhuc cœli intemperies dicitur) Polonis dij fuere. Sunt qui his addunt Lelum & Polelum, quos in conuiuijs & compotationibus appellari adhuc audimus, eosq; Castorem & Pollucem esse autumant. Piorunum autem, hoc est, fulmē, & Stribum, & Chorsum, & Moceslum Rusi peculiariter coluere, ut proditum est eorum annalibus. In hoc igitur errore & uana superstitiōe hęc natio diu perstitit. Primi Slauorū Bulgari, Nicolao eius nominis primo Pontifice maximo, post annum Christi octingentesimum sexagesimum: hinc minus quàm triginta annis interiectis, proximi his Rascij, Serbi, Bosnenses, Croatæ, Dalmatæ, Illyrici, Suatoplugo siue Sueropilo, ut est apud Blondum, regnante, religionem Christianam, cultumq; ciuiliorem à uicinis Græcis & Italis acceperunt. Venceslaus Boemus Suatoplugum hunc apud Morauos, Velegradi domicilium habentem regnasse, & cum ea gente Christo nomen dedisse, eius'que opera Boriuoium Boemorum ducem & ipsum Christianum factum esse, & uxorem Ludimilam gentemq; suam in eandem sententiam adduxisse, circa annum Christi nongentesimum, memorat. Dlugossus uerò tres duces Slauorum, Roscislaum, Suatopolcum, et Cocelum à Græcis Christianæ religionis leges accepisse uult circa octingentesimum annū, imperantibus in oriente quidem Michaele, in occidēte uerò Arnolpho, qui pediculari morbo perijt. Nos Blondum & Sabellicum, utpote diligētiores, & qui magis sibi constant, quàm Dlugossum, in supputatione horum temporum sequi malumus. Præclaram aūt his populis noua religione imbuendis operam nauarunt Methodius & Cyrillus episcopi: à quibus & illud perfectum est, assentiente pontifice maximo, ut Slauis sua lingua in sacris uti liceret. Aliquanto pòst Rusi, imperantibus apud Græcos Basilio & Constantino fratribus, Ioannis Zemiscæ filijs, post nongentesimum octogesimum annum à Christo nato, hoc est, 6497 ab orbe condito, ut ipsorum annales habent, publicè ad eandem religionem accesserunt, cum Volodimirus dux eorum Suentoslai, siue ut alijs placet, Stoslai è concubina filius, sororem imperatorum in matrimonium, & magistros religionis Græcos accepisset: ac Metropoliten quidem Kiouiæ, Archiepiscopum uerò Nouogrodi, in alijs autem urbibus episcopos, à Constantinopolitano patriarcha sacris initiatos, collocasset. Itaque ergo Græcos ritus ex eo tempore Rusi mordicus retinent. Tametsi Olga siue Helena Volodimiri huius auia aliquanto antè, post Igori mariti sui mortē profecta Constantinopolim.

Stado.

Niæ templum Gnesnæ.

Pochuiscel.

Russorum dij.

Bulgari Christiani facti. 860. ann.

Rascij, Serbi, Bosnēses, &c.

Suatoplugus.

Moraui.

Velegradum.

Boemi.

Boriuoius & Ludimila 900. ann.

Methodius & Cyrillus episcopi.

Slauicæ linguæ usus in sacris.

Rusi.

Ioannes Zemisces imp. Constantinop.

980 ann.

6497 mundi annus secundū Russos.

Rusi Græcorum sectam amplectuntur.

Olga.

Lamb. Saffnaburgenſis error. 960.

nopolim Zemiſce imperante Chriſtiana facta erat. Lambertus Saffna-
burgenſis, qui ante quingentos ferè annos chronicon rerum Germani-
carum annotauit, ſcribit, anno Chriſti nati 960, Ruſciæ gentis legatio-
nem ad regem Ottonem primum ueniſſe, orantem, ut ſibi epiſcopus ali-
quis, qui religionem Chriſtianam apud ſe docendo propagaret, mitte-
retur: miſſumqꝫ eſſe Adalbertum, qui uix manus eorum effugerit. Sed

Adalbertus epiſcopus.

hallucinatur Lambertus. Venceslaus Hagecus, à Boemis eum epiſco-
pum nominatim expetitum fuiſſe memorat, ſed iam longè antè Chriſtia
nis. Et adijt is quidem Vngariam & Poloniam, quemadmodum & nos
ſuo loco attingemus: uerùm & aliquanto poſterius, quàm uult Lamper-
tus, & poſt ſuſceptam ab ijs populis religionem Chriſtianam, Ruſsiam
nunquam adijt. Pruſsiam adijt quidem, ſed non expetitus: neqꝫ manus
eius gentis effugit, quod nos inferius narrabimus. Certiora ſunt, quæ
Ruſsi ipſi de ſe memoriæ prodidere, qui Volodimirum adhuc impio
dæmonum cultui deditum, miſiſſe exploratores ad nonnullas gentes
ferunt, cognoſcendarum religionum gratia: Chriſtianámque ipſi in
primis apud Græcos & Conſtantinopolitanos placuiſſe. Aliquanto

Poloni Chriſtiani.

autem ante Poloni Miezislao authore, & ipſi Chriſto nomina dedere.
Quod quomodo & quando factum ſit, omiſsis ijs quæ ſuperius atti-
gimus, cum ipſius Miecislai principatu pariter proſequemur.

MIEZISLAVS.

PERACTO Gneſnæ ſolenni ceremonia Zemomysli fune-
re, Miezislaus filius principatum ſuſcepit: & iuſtè quidem
adminiſtrabat, ſed tamen infra ſpem omnium, diuinorúm-
que uaticinia, quorum ſuperiori libro meminimus: ex qui-
bus præclarum quiddam & eximium Poloni de ipſo ſibi
uulgò pollicebantur. Vxores ſeptem barbarico more duxit: ijsqꝫ & libi-

Vxores ſeptē. Chriſtianiſmi occaſio apud Polonos.

dini ſuæ liberius indulgens, nullos ſuſcipiebat liberos. Erant iam tunc
inter Polonos nonnulli, qui peregrè reuertentes à Boemis & Morauis,
religionem Chriſtianam domum referebant. Erant & externi partim in
miniſterio & comitatu principis, partim mercaturam in Polonia exer-
centes, partim etiam in receſsibus ſyluarū & ſolitudinum, quo liberius
cultui diuino uacarent, degentes, Chriſtiani non pauci. His monentibus
atque ſuadentibus, & religionis Chriſtianæ ueritatem caſtitatemqꝫ præ
dicantibus, poſteritatem deniqꝫ & felicitatem principi, ſi eam religio-
nem amplecteretur, pollicentibus, Miezislaus priores uxores dimit-
tit, Dambrouucamqꝫ Chriſtianam, Boleslai primi Boemorum ducis fi-

Dambrouuca Boema Miezislai uxor. Boemorum ducum propago.

liam uirginem, de conſilij ſententia nouo matrimonio ſibi iungit. Libet
autem hic Dambroſcæ huius ac Boemorum ducum genus paulo altius
repetere. Premislus ruſticus Boemorum princeps, Nezamislum filium
è Lebuſſa ſuſceptum, ſucceſſorem reliquit: huic Mnata filius ſucceſsit:
hunc porrò Voien filius, quem Æneas Syluius Vorcium uocat, exce-
pit: poſt hunc filij Creſomyslus & Vuratislaus principatum inter ſe
partiti ſunt, ita ut Creſomyslo Viſſegradēſis, Vuratislao Lucenſis ſiue
Zatecen-

Zatecenſis cederet. Huic Vulaſtislaus, illi Neclā, filij ſucceſſere. Neclan
porrò, uicto & interfecto Vulatislao patruele, & filio eius Zbislao pue
ro, Turingi curatoris fraude ſublato, principatū Boemorum redintegra
uit. hunc Hoſtiuitus filius excepit: cuius filius Boriuoius, primus Boe-
morū principū, cum uxore Ludimila, quemadmodū ſuperius attigimus,

Boriuoius dux Boemorū primus Chriſtianam religionem fundauit in Boemia.

religionem Chriſtianam in Boemia fundauit: priuatamqꝫ uitā ſecutus,
Spitigneuo filio natu maiori, deinde eo breui ſine liberis uita defuncto,
Vuratislao minori principatum cōceſsit. Hic autem è Dragomira uxo-
re impia, & à Chriſtiana religione aliena, Venceslaū & Boleslaum filios

Diuerſæ educationis diuerſi fructus.

ſuſcepit: quorū hunc mater, illum auia, ſuis utraqꝫ moribus conuenienter
cum educeſſet, patre mortuo ſic ij diuiſere dominatum, ut Auſtralem o-
ram ad Albim uſqꝫ Venceslaus, inde porrò ſeptentrionalem Boleslaus

Venceslaus 6. à fratre occiſus.

obtineret. Sed crudelis & impius Boleslaus, pio ſanctoqꝫ fratre per do-
lum interempto, redintegrauit rurſus principatum: & ex Brena uxore

Dambrouucæ parentes. Miezislaus fit Chriſtianus.

Boleslaum filium, & hanc iſtam, de qua nunc agimus, Dambrouucam
ſuſcepit. Quæ poſteaquam Gneſnā ſplendido comitatu aduecta eſt, Mie
ſca ſiue Miezlaus princeps, baptiſmo, ut conuenerat, ritu Chriſtiano-
rum initiatur, & ſubſequentibus diebus nuptias magna celebritate pera
git, anno Chriſti nongētesimo ſexageſimo quinto. deinde Boemos, qui

965. ann.

nouam nuptam deduxerant, honorificè habitos, & ſplendidè donatos,
remiſit. Mox totum ſeſe ad propagandam per omnem principatum ſuū

Religionis propagandæ cura.

religionem, hortante & adiuuante uxore, conuertit. Baſilicas nouem di-
uerſis locis ędificat, easqꝫ ſupellectili omnis generis precioſa ornat, cenſi
bus & poſſeſsionibus locupletat, & in diœceſes diſtributas, duas quidē
ex his Archiepiſcopis, nempe Gneſnenſem & Cracouiēſem: reliquas ue
rò, hoc eſt, Poſnanieſem, Smorogouienſem, quæ poſtea Bicinēſis, ac de-

Epiſcopæ & Baſilicæ primæ in Polonia.

mum Vratislauienſis dicta eſt: Cruſuicienſem, quæ Vuladislauiam ſuc-
ceſſu temporis translata eſt, Plocenſem, Culmenſem, Lubuſſenſem, &
Camenenſem, ſingulis epiſcopis attribuit: ijsqꝫ decimas omnis generis

Decimæ epiſcopis attributæ.

frugum, de ſuis iuxtà ac nobilitatis plebisqꝫ agris edicto perpetuo ad-
ſcribit, ita quidem, ut eæ decimæ poſt meſſem ab ijs qui dant, ad conſti-
tutum locum comportentur. Quanquam anonymus quidam uetu-

Cracouiæ Archiepiſcopus.

ſtus rerum Polonicarum annotator, uerius quàm ſcriptor, Cracouiæ
quoque initiò non Archiepiſcopum, ſed epiſcopum uult eſſe conſti-
tutum: deinde uerò Aaronem abbatem Tinecenſem à Benedicto pa-
pa nono primū Archiepiſcopum Cracouienſem renunciatum eſſe: eam
uerò prærogatiuam ſucceſſorem eius proximum, Lampertum Zulam,
neglexiſſe. De Culmenſi quoqꝫ epiſcopa Dlugoſſo non aſſentior. Longè
poſterius enim eam conditā eſſe, ac de Plocenſi quaſi deductam, certa

Culmenſis epiſcopa quando condita ſit.

extant monumenta literarum cùm alibi, tum in archiuio regio Cracoui-
enſi, quemadmodum ſuo loco indicabimus. Niſi fortè initio quidem à
Miezislao cōditam, poſterius uerò à Pruſsis ſubacta ea regione deletā,
ac deinde à Conrado Maſouiorū duce denuò reſuſcitatā potius quàm
conditam fuiſſe, exiſtimare uolumus. Vtut eſt, tunc quidem primùm e-
piſcopæ & baſilicæ in Polonia conditæ, & ſolenni ceremonia dedicatæ
ſunt.

Legatus Pontificis max.

ſunt. His autem rebus perficiendis Ægidius Cardinalis epiſcopus Tuſculanus, Ioannis tertijdecimi Pontificis max. qui per illud ipſum tempus Leoni octauo ſucceſſerat, legatus præfuit: qui primos Archiepiſcopos & Epiſcopos Italici, nec ſcio an quoſdam Gallici & Germanici generis fecit, cum noſtri rudes adhuc eſſent, & nouitij. Additi ſunt & inferiores ſacerdotes, qui partim ſocij & conſiliarij, partim adminiſtri eſſent Epiſcoporum, quos uulgò Prelatos & Canonicos, & plebanos, ſiue parochos, ſeu rectius parœcos dicimus: quibus etiam poſſeſsiones à principe, & locupletioribus quibuſqꝫ, ac certæ decimę ab Epiſcopis attributę ſunt: templaqꝫ in oppidis & pagis permulta, ſtudio pietatis certantibus inter ſe cunctis, extructa.

Epiſcopi Itali in Polonia.
Sacerdotes inferiores.
Parœci.
Religiõis propagandæ ſtudium in Miezislao.

Horum itaqꝫ opera, ſtudio atqꝫ diligentia religio Chriſtiana celeriter magna cępit incrementa in Polonia, pręſertim cum alij muneribus & honoribus à pio principe, ditionē ſuam omnem eius rei gratia circumeunte, allicerentur: alij minis adigerentur: deorum ſimulachra ubiqꝫ in oppidis atqꝫ uillis confringerentur, comburerenturqꝫ: & uani priſcæ ſuperſtitionis ritus atqꝫ ceremoniæ abolerentur à magiſtratibus edicto regio, conſtituta ad eam rem publicè peragendam ſeptima die Martij.

Simulachrorũ demerſio.

Repræſentari autem eius rei memoriam etiam ſua ętate Dlugoſſus teſtatur, quòd in pagis quibuſdam ſimulachra Marzanę & Zieuoniæ contis præfixa, (uel ut nos è maioribus natu didicimus, trahis impoſita) cum querulo & lugubri cantu uulgò in pompa geſtari, & in paludem uel in flumen abijci ſoleant, ea die, quæ eſt quarta Dominica Quadrageſimæ.

Boleslaus natus 967. an.

Dum in his totus eſt Miezislaus, naſcitur ei filius ex uxore Dambrouuaca, anno Chriſti nongenteſimo ſexageſimoſeptimo, ut uult Dlugoſſus: eiqꝫ apud ſacrum fontem aui materni Boleslai, qui per idipſum tempus è uiuis exceſſerat, nomen imponitur.

Boleslai uxor Iuditha.
Adleida Miezislai filia.
Vngari Chriſtiani facti.

Adulto deinde, pater uiuens adhuc uxorem accepit Iuditham, Geiſæ ſiue Ieſſæ Vngarorum principis affinis ſui filiam, ex priore uxore ſuſceptam. Nam ea mortua, ſororem ei ſuam Adleidam Miezislaus in matrimonium collocarat: à qua perſuaſus Geiſa, cum Vngaris ſuis Chriſtianam & ipſe religionem quinto poſt Polonos anno ſuſcepit, quemadmodum Dlugoſſus & Vapouius memorant. Vngari annales nullam Adleidę huius, aut omnino alterius uxoris Geiſæ, mentionem faciunt: ſed eum Chriſtianum iam antè factum, Vngaros ad ſuſcipiendam religionem eandem adduxiſſe, & ex Aſcolta Giulæ Tranſyluanorum ducis filia Stephanum filium & hæredem reliquiſſe. Quanquam autem certam eius temporis hiſtoriam Vngari non habent, nec ſatis ſibi conſtat etiam in temporum ratione Bonfinius: nos tamen litem hanc non dirimemus.

Bonfinius.
Stephanus Geiſæ regis Vng. filius.

Illud quidem conſtat, uel eodem tempore, uel certè paulo poſterius Vngaros quàm Polonos, populariter cum ſuis principibus Chriſto nomina dediſſe, Stephanumqꝫ Geiſæ filium à diuo Voicecho ſiue Adalberto (de quo paulo pòſt plura narrabimus) primis Chriſtianorum myſterijs initiatum, uel certè confirmatum eſſe, anno poſt CHRISTVM natum nongenteſimo nonageſimo.

947. ann. hyems aſpera.

Anno 974, narrat Dlugoſſus acrem & niuoſam hyemem à principio Nouembris uſque ad ęquinoctium uernum in Polonia

Dambrouucã mortua.

Ionia perduraſſe. Tertio autem anno pòſt, Dambrouucam rebus humanis exemptam eſſe, quæ ſerto & corona redimita incedere, nec unquam uelare caput ſolita ſit. Pijs autem & quietis conſilijs ferè principatum ſuum Miezislaus annis triginta quinqꝫ adminiſtrauit: præter, quòd cum Volodimiro Ruſſorum duce, ditiones ſuas inuadente, neceſſarium bellum geſsit, ſucceſſu quidem uario, iam huc, iam illuc inclinante uictoria, euentu uerò non ſatis proſpero. Nam Præmisliam, Ceruenum, & aliquot præterea arces & oppida à Volodimiro capta amiſit.

Rußicũ bellũ.
Præmislia amiſſa.
Ruſſorũ principum ſtirps.
Igorus.

Quo planior autem decurrat hiſtoria, non abs re fuerit, Volodimiri genus paucis repetere: à quo Kiouienſium, ac totius Ruſsiæ duces, cum quibus multa bella noſtri geſſerunt, orti ſunt. Iorus, ſiue Igor Rurici filius, Kiouiæ ac Nouogrodi principatum obtinens, multa cum Græcis Imperatoribus bella proſpero euentu geſsit: ictóque cum eis fœdere, à Dreſlianis populis (qui neſcio an Bulgari ſint) cum grauibus tributis eos premeret, Coroſtani interfectus eſt.

Dreſliani.
Coroſtanum.
Luitpran. rerũ per Europam geſt. lib. 5. c. 6.

Quanquam Luitprandus Ingerum Ruſſorum regem (ſic enim ille eum appellat) cum ingenti claſſe uenientem à Romano imperatore, Conſtantinopolitano nauali prælio uictum, & magna ſtrage repulſum eſſe prodidit.

950. ann.
Olga uidua Conſtantinopoli facta Chriſtiana.
Stoslaus.

Poſt Iori mortem circa annum Chriſti 950, uxor eius Olga uidua principatum aliquandiu adminiſtrauit: Dreſlianoſqꝫ dolo ulta, Stoslao filio, cum adoleuiſſet, principatum tradidit: & Conſtantinopolim profecta, Ioanne Zemiſce imperante, religionem Chriſtianã ſuſcepit. Stoslaus uerò, nequicquam ſuadente matre, ut ipſe Chriſtianus fieret, in impietate perſeuerans, ſeptuaginta arces ſecundum Danubium cæpiſſe fertur: reuocatuſqꝫ à matre, Pecinigos (quos Vapouius Peucinos, eius oræ, qua Danubius in Pontum influit, populos eſſe uult) ditionem ſuam infeſtantes, & Kiouiam obſidentes, repreſsit.

Pecinigi.
Iaropolcus.
Olgus.
Volodimirus dux.

Sed ab his deinde, cum eis uiciſsim bellum inferret, cæſus eſt. Viuens autem principatum inter filios Iaropolcum & Olgum, ex iuſta uxore natos, partitus erat: Volodimirum porrò è Maluſſa concubina ſuſceptum, Nouogrodenſibus petentibus principem dederat. Sed non diuturna manſit concordia inter fratres.

971 ann.

Poſt mortem enim patris, et annum Chriſti 971, Iaropolcus Kiouienſium dux Olgo fratri Pereaslauicenſium duci bellum intulit, incitante Suenceldo, qui principem gratiæ & honoris locum apud Iaropolcum obtinebat, quòd filium eius Olgus interfecerat: Olgoqꝫ ſuorum perfidia perempto, dominatum eius in poteſtatem ſuam redegit. Nec multo pòſt ipſe quoque Iaropolcus à Volodimiro per ſpeciem colloquij euocatus, ſimilem exitum habuit.

Volodimiri res geſtæ, & uxor.

Volodimirus uerò paterno principatu omni potitus, finitimos Bulgaros, Croatas, Viaticos, Dulepios, & Iazygas, quos Iazuuingos noſtri uocant, ſubegit, ac tributarios ſibi fecit. Cum Piecinigis quoque proſpero Marte bella geſsit. Imperatoribus Conſtantinopolitanis Corſunum urbem Ponti, quam Cherſonam uocat Sabellicus, eripuit: ductaqꝫ in matrimonium Anna ſorore imperatorũ Baſilij & Conſtantini, et religione Chriſtiana ſuſcepta, reddidit.

Sabel. Ennead. 9. lib. 2.
Ruſsi Polonorum fines infeſtarunt.

Quibus ſucceſsibus elatus, proximas Polonorum ditiones adortus eſt, &

985 ann.

quas dudum memorauimus munitiones, anno Christi nongentesimo octuagesimo quinto, de ipsis cæpit, quemadmodum Dlugossus scriptũ reliquit. Russorum annales nullam cuiusquam expeditionis Volodimiri huius contra Polonos mentionem faciunt. Venceslaus autẽ Hagecus memorat, Miezislaũ, uiuẽte adhuc Boleslao pio Boemorũ duce, Dambrofcæ fratre, anno Christi 994, crebris incursionibus Boemiam tunc infestasse, cum Volodimirus illas munitiones Polonorum, in potestatẽ suam redegit. Contra quem cum Miezislaus, Boemis omissis, duxisset exercitum, & bello illo Russico distineretur, Boleslaũ magnas Boemorum copias duce Crasata Suchoradio in Poloniã immisisse, & cùm alias munitiones, tum Cracouiã expugnasse, & præsidijs muniuisse: sexto demũ anno pòst, cũ Boleslao pio Boemorũ principi extincto, filius Boleslaus tertius in principatu successisset, à Miezislao & Boleslao filio eas recuperatas esse, eiectis & ad internecionẽ cæsis Boemis. Sed uiderit Hagecus, quem secutus sit authorẽ in eo, quod Miezislaũ, mitem & quietis amantem principem, nulla iniuria prouocatum, cũ affine suo Boleslao bellum gessisse uult. Nostrorũ quidem nemo quicquã eiusmodi memoriæ prodidit. Vitichindus uerò etiam adiutũ esse à Boleslao socero Misicam ducem (sic fortassis ille Miesconem appellat) Ottonis imperatoris amicum, contra Vigmannum, et concitatos ab eo Vuloinos Slauos, indicat. Nisi fortè alius à Miezislao nostro hic est Misica, unus fortè de posteris Popieli: quem Vitichindus Licicauicorum Slauorum ducẽ siue regem appellat: qui potuit & ipse gener esse Boleslai Boemi, sed fratris potius, quàm patris Dambrofcæ, si diligẽtiorem temporum, quibus hæc gesta esse uult Vitichindus, rationem ineamus. Scribit quidẽ Dlugossus noster, & Vapouius, Miezislaum unà cũ filio suo Boleslao fecisse expeditionem in Boemiam, sed post Russicum illud bellum, & post mortem Boleslai pij, in gratiã filij ipsius pupilli: cui & ipsi Boleslao nomen fuit: cuius imperium proceres Boemi proteruè contemnebant, & bona principis inter se diripiebant. idq; bellum magna celeritate ab eo confectum esse, Praga metropoli, quę sola ipsi uenienti portas clauserat, expugnata, pręsidioq; militum aduersus rebellionem procerum in ea relicto. Venceslaus Cracouiam à Miezislao & Boleslao Polonorum principibus expugnatam & receptam falsò affirmat: & quidem anno post Christum natum 1000, nempe altero post Miezislai mortem. Æneas uerò Syluius eam ipsam urbem per fraudem à Mescone Polonorum principe Boemis ereptam esse refert: qua de re nos paulo inferius in Boleslao sententiam nostram exponemus. Nunc de Russico & Boemico Miezislai bello hæc dicta sufficiant. Cæterùm quo augustiorem posteris suis principatum relinqueret Miezislaus, hortante senatu, Lampertum Cracouiensem Archiepiscopum siue episcopum, uirum doctum & eloquentem, oratorem mittit ad Benedictum eius nominis septimum Pontificem maximum, ut regium diadema sibi mitteret, regemq; Polonorum se & posteros suos esse iuberet. Quo tempore etiam Stephanus Geisæ filius, post defunctum patrem Vngariæ princeps, eadem de re

Hageci error.

Boemicum bellum.

Vitich. de gest. Sax. lib. 3.

Boemicum bellum.

Praga expugnata.

Diadema regium à Pontifice max. petitum.

suum miserat. Atque ille quidem impetrauit: quanquam Vngari uulgò crediderunt, ab angelo cœlitùs ei diadema esse impositum. nostro negatum est, uel quòd de morte eius nunciatum esset, uel quòd differre eam rem Pontifex diuino oraculo iuberetur: eò quòd Poloni uenationibus, rapinis ac cædibus mutuis dediti, duri & immanes, cõtumeliosi & asperi aduersus tenuiores atq; subditos, minus castè religionem colere dicerentur. Regnauit Miezislaus annis triginta quinq; ferè: mortuus uerò uicesimosecundo post uxorem lectissimam et pientissimam fœminam defunctam, & nono post natum sibi nepotem Miezislaum anno. Posnaniæ honorificè sepultus est eo anno, qui fuit à Christo nato nongentesimus nonagesimusnonus. Non uidetur silentio prætereundũ esse, quod sub hoc principe mos inoleuit apud Polonos, ut homines equestris ordinis in templis, dum sacerdos apud altare pronunciat unde recitaturus sit Euangelium, gladios mediotenus stringerent, quasi profitentes Euangelij & religionis defensionem. Choro autem respondente, Gloria tibi Domine: rursus reconderet. Diuq; hic mos mansit in Polonia. Fuerunt etiam hoc tempore in solitudine apud Donaiecium fluuium, qui è finibus Vngariæ profluens, Vistulæ apud Opatouecium oppidum miscetur, duo monachi sanctimonia uitæ celebres: quorum Benedictus ab Vngaris, quòd Christum profiteretur, cæsus: Suiradus post uitam durissimè exactam, in monasterio Montis ferrei in Vngaria, quo ambo eò migrarant, sua morte absumptus est.

Vngarici regni principiũ.

Polonorum mores antiqui.

Miezislai regni & uitæ finis.

999 ann.

Mos distringẽdi gladium, dũ Euangelium recitatur.

Donaiecius fluuius.

Donaiec. Opatouec.

Benedictus & Suiradus monachi.

BOLESLAVS PRIMVS REX, COGNOmento Chrobry.

SVSCEPIT paternum principatum Boleslaus, summa Polonorum omnium uoluntate: quippe quos non indoles tantum eius egregia, sed specimen etiam uirtutis, nec uulgare, nec unum uiuente patre ab eo editum, spe optima impleret. Nam præter ingenij prompti & perspicacis, ad omnia cum decoro atq; dignitate sese accommodantis, acrimoniam, præter studium laudis, rerumq; & hominum militarium singulare, præter animi denique magnitudinem summo principe dignam, elucebat in eo rara modestia, uerecundia, comitas, suauitas morum grauitate temperata: nullum intemperans dictum aut factum, sordes nullæ, sed cum delectu ac iudicio paulatim sese proferens liberalitas, & cæteræ mitiores uirtutes, quæ magnopere adolescentiam commendant. Nec sanè spem & opinionem hominum fefellit. Hic enim princeps, Polonorum nomen regia dignitate externorum principum necessitudinibus, & clarissimis rebus gestis uehementer illustrauit: militarem disciplinam auxit, regni fines longè lateq; propagauit: religionem stabiliuit, & augustiorem reddidit: denique feros & agrestes homines ad ciuiliorem aliquanto uitæ cultum redegit. Quæ priusquam explicemus, operæprecium est paulum ab instituto cursu deflectere: quo maiorem sequenti historiæ lucem afferamus. ERAT apud Boemos secundus ordine Pragensis episcopus Voicechus, qui Adalbertus ab externis appellatus est, uir nobilis, &

Boleslai uirtutes.

Boleslai merita erga Poloniam.

Voicechus siue Adalbertus episcopus, uir sanctus.

Boemorũ mores.

& sanctimonia uitæ, pietatisq; studio clarus. Is Boemicæ pertinaciæ in retinendo impio idolorum cultu, & feritatis, iniustitiæ, rapinarum, & neutiquã conuenientiũ Christianæ professioni morum pertæsus, cũ crebris admonitionibus, acribusq; obiurgationibus nihil proficeret apud populũ, atq; adeò multos etiã infestos sibi reddidisset, Romã primùm, ac

Adalberti iter in Vngariam.

deinde impetrato à Pontifice max. cõmeatu, tentatis tamen iterũ, an resipiscerent, Boemis, in Vngariam, Razino siue Gaudentio fratre, & uiris aliquot religiosis comitantibus, profectus erat: ibiq; annum & amplius commoratus, Geisa principe cum uxore fauentibus, Vngaros religione Christiana, nõ ita pridem, nec uniuersè adhuc suscepta, per interpretem accuratius imbuit: Stephanum regis filium uel baptizauit, ut uolunt

Adalb. in Poloniam aductus.

quidam, uel baptisatum iam antè confirmauit. Inde in Poloniam ire perrexit. Acceptus honorificè à primoribus, & cætera multitudine, & ab ipso Miezislao duce, eandem Polonis, quam Vngaris, nauauit operam, cùm Cracouiæ & in itinere, quà ueniebat, tum Gnesnæ in primis: & eò quidem maiore studio & alacritate, quòd linguæ & sanguinis cognatio

Robertus primus Archiepiscopus Gnesnensis.

Boemis suis cum Polonis intercederet. Mortuo uerò illis diebus Roberto primo Gnesnensi Archiepiscopo, Adalbertus magnis principis precibus exoratus, quemadmodum uolunt nostrates, sufficitur. Sed non

Adalberti in Prussiam iter.

multo interiecto tẽpore, uiso nocturno diuinitùs admonitus, iam inde ab initio susceptam ad Prussos, de quibus paulo pòst dicemus, peregrinationem, ægrè dimittẽtibus eum principibus, persequitur: relicto pro

Gaudẽtius archiepiscopus.

Adalberti cædes.

se Gaudentio, siue Razino fratre Archiepiscopo. Ibi dum religionem Christianam magna cum difficultate & patientia disseminat, à gente barbara & immani, dæmonum & idolorum sacrificulis cum antistite instigantibus, ueneranda mysteria peragens prope oppidum, quod Fisshausum Germani postea dixere, ad litus Oceani à barbaris confossus in-

997 ann.

terficitur, die uicesimatertia mensis Aprilis, anno Christi nongentesimo nonagesimoseptimo. Cuius corpus postea Boleslaus dux, patre iã mortuo, dilata in aliud tempus ultione, à Prussis redemit: & minimo quidẽ,

Miraculum.

propterea quòd appenso in statera, perexiguum ipsi pondus, diuina, ut creditum est, uirtute efficiẽte, inesset. Tantum enim argenti, siue auri, ut alij uolunt, barbari pacti erant, quantum corporis ponderi respõderet.

Adalberti corpus Gnesnam translatum.

Miracula.

deductum solenni põpa primùm in Tremesnensi monasterio collocauit: nec multo pòst ad Gnesnensem basilicam transtulit. Nec mora, cœpit locus & monumentum inclyti martyris CHRISTI plurimis & salutiferis humano generi clarere miraculis. Hac igitur fama motus Otto Ruf-

Ottonis Imperatoris aduentus in Poloniã.

Crant. lib. 2. cap. 36. Vand.

fus, tertius eius nominis (quãuis Crantius secundũ fuisse uelit) imperator. Rom. ab Italica siue expeditione, siue peregrinatione reuertens, cum permagno & splendido comitatu pacatus in Poloniã ad sepulchrũ noui martyris uenit, siue exoluendi uoti, q; graui morbo implicatus uouerat, gratia, siue expiandi sceleris causa, quo comitem quendam insontem, calumnia libidinosæ uxoris suę incitatus, pro adultero indicta causa interfici iusserat. Et erant inter se cum Boleslao Polonorũ principe paterni amici. Acceptus est à Boleslao, habitusq; unà cũ suis omnibus plusquam

regali

Boleslai splendor & munificentia.

Regni Poloniæ initium.

regali magnificentia & liberalitate, & cùm alijs amplissimis donis, tum abaco & instrumento mensæ omni aureo & argenteo, quod triduo nouum semper promebatur, auleisq; & uestibus preciosis donatus. Volens autem tam splendido hospiti & amico principi parem referre gratiam, collocutus cum consilio, quod secum in comitatu habebat, regem eum appellat, sociumq; & amicũ Rom. Imperij: à tributo & omni iurisdictione Imperatorum immunem. Ac diadema suum, Gaudentio archiepiscopo solennes cæremonias peragente, ipsi imponit: eumq; honorem sempiternum ipsi & posteris ipsius, in Polonia regnaturis esse iubet. His adiungit hospitale munus: unum de clauis, quibus CHRISTVS

Clauus sacer & D. Mauritij lancea.

Dominus & Deus noster cruci affixus esse dicitur, & lanceam D. Mauritij: quæ in basilica Cracouiensi, ubi sedes est episcopi, adhuc uisuntur. uicissim autem brachium diui Adalberti à nouo rege accepit: quod Romæ in insula apud diui Bartholomæi ædem ab eo postea depositum esse fertur. Et quo arctior firmiorq; esset inter ipsos & posteros ipsorum necessitudo, Rixam Hezonis Erenfridi comitis Palatini Rheni filiam, è

Rixa Miecislao desponsa.

sorore sua Machtildi susceptam, Miecislao regis filio, puero duodecimum annum agenti, despondet imperator. Quæ paruula apportata in Poloniam, & à socru educata, duodecimo demum anno pòst, adulta adulto Miezislao nupsit. Annus autem, quo hæc acta sunt, & Boleslaus

1001. ann.

rex appellatus est, millesimus primus à CHRISTO seruatore nostro nato fuit. His ita peractis, Otto Romam rursus ad sedandos nouos motus

Otto Imperator Romã profectus.

Imperij Romani electores.

contendit: ijsq; compositis, sequenti anno cum Gregorio eius nominis quinto Pontifice max. propinquo suo, cui Bruno prius nomen fuerat, cõstituit, ut penes certos Germanię principes semper deinceps libera electio Rom. regis siue Cęsaris esset: nimirum tres Archiepiscopos, Moguntinensem, Coloniensem, ac Treuerensem: comitem Palatinum Rheni, ducem Saxonię, & Marchionem Brandeburgensem. Quibus postea rex Boemiæ septimus à Rudolpho imperatore adiunctus est, qui paribus illorum suffragijs, controuersiam dirimeret: nec tamen prius is qui electus esset, imperator appellaretur, quàm à Pontifice max. confirmaretur, & ritu solenni ungeretur atq; coronaretur. Conrado autem Sueuo imperante, quemadmodum scribit Blondus, illud quoq; his institu-

Blon. Dec. 2. lib. 3.

Imperij diademata.

tis additum est, ut imperator designatus, priusquam Romæ à Pontifice confirmaretur, siue inauguraretur, Modoecię primùm palea, deinde Mediolani ferro coronaretur. Posterius deniq; Aquisgrani fieri cœptũ est

Ottonis mors.

Henricus imperator primus.

1003. ann.

id, quod Modoeciæ prius fiebat. Non multo pòst Otto, cum ex Italia in Germaniam reuerteretur, ueneno, ut creditum est, extinctus, Henricum Bauarorum ducẽ nouo instituto electum, successorem accepit, anno Christi 1003. Boleslaus aũt nouus rex, cũ Volodimiro duce Russiæ, non recuperatis ijs quæ is patri ipsius ademerat, pacẽ fecit: ad Boemicũ

Boemicum bellum.

bellũ spectans, ne pluribus eodẽ tempore bellis implicaretur. Nã Boleslaus Boemorũ dux, ferox iuuenis, & futuri incogitans, de quo superius in Miecislao mentionẽ fecimus, improbo quorundam procerũ suorum cõsilio adductus, q; ij non permissos se à Miecislao, Boemiã pro libidine

g 3 sua

ſua uexare dolerent: Poloniæ fines circum Cloſcum oppidum ferro & igni, prædisq́; agendis uaſtabat. Mittit ad eum Polonus legationem res repetitum, cognationi ætatiq́; illius aliquid remittens: componitur pax. Eam non multo pòſt Boemus, repetita in Poloniam incurſione, rupit. Ibi rex læſam iterum patientiam ſuam indignatus, & grauibus ſuorum iniurijs & querelis iritatus, tumultuaria manu Boemum perſequitur: quem cum intra regni ſui fines non eſſet aſſecutus, auctis copijs Boemiam longè lateq́; populatus eſt: oppida & arces partim ui expugnauit, partim in deditionem accepit: Pragam metropolim, & Viſſegradum arcem, quò ſe dux Boleslaus cum Iaromiro filio receperat, biennio obſeſſam, fame ad deditionem compulit, fautoribus & adiutoribus ad omnia uſus Cochano, & cæteris Rauitis, ſeu Verſouicijs, principe tunc inter Boemos familia: cuius ſtemma gentilitium eſt, puella urſo inſidens. Ducem Boleslaum, ne nouos poſſet ciere motus, Boemorum ſuaſu oculis priuauit: Iaromirum filium eius, Rauitis in cuſtodiam aſſeruandum tradidit. ipſe, cum præfectos, qui nomine ſuo Boemiam adminiſtrarent, partim de ſuis, partim de Boemis, quos fideles ſibi expertus erat, conſtituiſſet, præſidijsq́; opportuna loca firmaſſet, uictorem reduxit exercitum: Vdelricum alterum Boleslai filium, ab Henrico imperatore affini ſuo, qui tunc bello Gallico ualde diſtinebatur, petenti ſibi deditum, cum in cuſtodia habuiſſet aliquandiu, non modo liberum, ſed etiam equis, ueſtimentis, ſatellitibus, & uiatico lautè inſtructum, domum remiſit, motus lachrymis & pollicitationibus cognati adoleſcentis: & quòd ſanctè is deieraret, ſemper ſe in poteſtate regis Poloniæ futurum. Verebatur etiam rex, ne ſi Rauitæ uel fidem erga ſe mutarent, uel populi conſenſum reformidarent, Iaromirus, cui propter ætatem paternus principatus debebatur, ex ipſorum cuſtodia elaberetur, & nouos cieret motus. Hunc ergo alterum beneficio ſuo ſibi obligatum, ac dominandi cupidum, illi obijciebat. Is poſteaquam ad ſuos peruenit, principatum ſuſcipit, regi Polono obnoxium ac tributarium: fratrem Iaromirum excæcat, quo minus eum metuat. Ita de hoc Boemico bello Dlugoſſus, Miechouienſis, & Vapouius, noſtri memoriæ prodidere. Æneas Syluius, qui poſtea fuit Pontifex max. aſſumpto Pij ſecundi nomine, aliquanto aliter hæc refert. Scribit is, à Meſcone Cracouiam Boleslao tertio duci Boemorum per fraudem ereptam: ipſum deinde per inducias, poſt bellum utrinque geſtum, & agros uaſtatos, factas, eòdem ad colloquium euocatum, non ſeruata fide captum, & luminibus orbatum: comitatum eius, exceptis Rauitis, quos ille Vrſouicenſes, ab urſa fortaſsis, uocat, trucidatum: Boemiam uaſtatam, & in ditionem Polonorum redactam: excepta arce Viſſegradenſi, quam Iaromirus non filius, ſed frater, ut ipſe uult, ducis, è manibus Rauitarum, necare eum uolentium, populi concurſu liberatus, retinuerit. Vdelricum poſtea tertium fratrem, re cognita, ab Henrico Imperatore dimiſſum, Boemiam omnem deiectis Polonorum præſidijs recuperaſſe, & Iaromiro fratri oculos eruiſſe: filium Prædislaum, quem ille deprauatè

Boemia ſubacta à Polonis.

Praga & Viſſegradum regi Polono dedita.

Rauitæ, ſeu Verſouicij.

Boleslaus Boemus excæcatus.

Vldericus dux Boemiæ, Polono regi tributarius.

Boemi regi Polono tributarij.

Iaromirus dux excæcatus à fratre.

Aeneæ Syluij error.

Prædislaus Vdelrici filius.

uatè Bizetislaum uocat, (niſi fortè typographi hic error eſt, quòd ſecũdam literam i pro r poſuit) ex Bozena ruſtica uxore ſuſcepiſſe, eumq́; adultum Iutham Ottonis Ruffi imperatoris filiam rapuiſſe: eam bellum inter patrem & ſocerum atq; uirum, propter ſe exuſcitatum, interuentu ſuo ſuſtuliſſe. Tametſi Venceslaus Hagecus eam Ottonis, non imperatoris, uerùm Comitis Bauari filiam fuiſſe uult. Hæc fermè, tametſi non ijſdem uerbis, Æneas Syluius: uir magnus quidẽ ille, & in magnis rebus uerſatus, ſed uel Polonis ob negatam epiſcopam Varmienſem, ut aiunt, nimio plus iniquus: uel à Boemis malè edoctus, cum quibus in aula Friderici tertij Imperatoris, qui tunc Ladislai pueri Boemorum regis, propinqui ſui tutor erat, familiariter uixit. Obſeruare is certè aliquanto diligentius conuenientiam rerum atq; temporum debuit, ſi ſcriptis ſuis fidem derogare noluit. Primùm enim confundit Æneas hanc expeditionem Polonorum in Boemiam cum ſuperiori, cuius nos in Miezislao meminimus: et nullam facit Boleslai Poloni, clariſsimi principis mentionem. Noſtri eas diſtinguunt, diſerteq́; utriuſque cauſas produnt: nec ullum à Miezislao, ſiue Meſcone, bellum contra Boleslaum affinem ſuſceptum, ſed principatum ei puero ſtatim poſt mortem patris uindicatum memorant: & quidem eo ipſo anno, quo Miezislaus quoquè mortuus eſt. Porrò à Boleslao rege ſuſceptum quidem eſſe bellum contra illum ipſum Boleslaum, ſed prouocato iniuria. Et ſanè, ut demus Syluio, quamuis contradicente Hageco, longè pòſt quàm Boleslaus Boemus in principatu patri ſucceſsit, Miecislaum noſtrum obijſſe: tamque cupidum eum fuiſſe, ut affini principatum per ſcelus eriperet, haud ita pridem ſuſcepta, ac tam ſanctè, quàm oſtendimus, culta religione Chriſtiana, eſt'ne credibile, eum ab obſidione Viſſegradenſi re infecta, dimiſſaq́; è manibus uictoria, diſceſſurum, & Iaromiro renouandi belli, atque eripiendæ ſibi tanto ſtudio, labore & ſumptu petitæ Boemiæ opportunitatem relicturum fuiſſe? Non conueniunt cum tanta cupiditate, tanta incogitantia & ignauia. Iam Cracouia in Polonico ſolo, quod Syluius non uidit, à Polono condita, & minimum quadraginta milliaribus Germanicis à finibus Boemicæ ditionis tunc remota, qui eripi Boemis potuit, quam illi imperio nunquam obtinuerunt, nec ſanè potuerunt, niſi pariter interiacentem partem Poloniæ permagnam, quæ poſtea Sileſia dicta eſt, aut Morauiam etiam finitimam obtinuiſſent? At Sileſia quomodo aut quando Polonis adempta ſit, nuſquam ille oſtendit: nos alibi oſtendemus. Tunc autem eam in Polonorum ditione fuiſſe, iam liquere debet ex eo, quòd Smogorouienſem ſiue Vuratislauiẽſem eccleſiam, ac diœceſim, quæ Sileſiam ferè omnem complectitur, ab iſto ipſo Miezislao, quem Æneas Meſconem uocat, conſtitutam eſſe conſtat. Morauiæ uerò permagnam partẽ à Polonis ſubactam fuiſſe, Arnolpho Romanis imperante (qui ſunt ſexaginta plus minus anni ante Meſconis tẽpora) ipſe etiã Syluius teſtat̃, et nos ſuperius memorauimus. Boemi uerò poſterius in ea pedẽ poſuere, uel ipſo Hageco teſte: q hęc nõ uidit, cũ Syluiũ ſequeret̃. Quanq́; illud tamẽ animaduertit, nõ potuiſſe hęc geri à Miezis-

Aeneas Syluius cur Polonis iniquior.

Polonorum expeditiones in Boemiam.

Cracouia an fuerit in ditione Boemorũ.

Sileſia pars Poloniæ.

Morauiæ magna pars ſubacta à Polonis.

Miezislao ſiue Meſcone, præſertim quod ad excæcationẽ Boleslai tertij Boemi attinet: proinde ipſe Boleslao Miezislai filio id atrribuit. De Iaromiro quoq;, & Vdelrico, & Prædislao diſſentit idem à Syluio: propterea quòd ille temporum rationem ita confundit, ut ipſe ſe paulo pòſt refellat. Cum enim & ipſe Vdelricum iuuenem etiamtum ab Henrico imperatore, cuius tempora in Meſconis principatum nuſquam incidũt, dimiſſum, ac non Polonorum regi, quemadmodum ſuperius nos diximus, condonatum eſſe ſentiat: mox Prædislaum Vdelrici filiũ, Ottonis imperatoris filiam uxorem ſibi rapuiſſe, eamq́; contumeliam Ottonem bello perſecutum eſſe uult. At enim, non Otto Henrico, ſed Henricus Ottoni defuncto, & quidem priuſquam naſceretur Prædislaus, in imperio ſucceſsit. Fratres quidem Boleslai huius Boemi fuiſſe Iaromirum & Vdelricum, ac non filios, ut uult Dlugoſſus noſter, atq; etiam Hagecus, non difficulter Syluio conceſſerimus. Nam cum pauciores quàm decem anni, inter ſuperius illud Miezislai, & alterum hoc Boleslai filij eius bellum, ſecundum eundem Dlugoſſum, interceſſerint, non eſt uerisimile, Boleslaum Boemum, iuuenem etiamtum, hoc bello adultos iam filios habere potuiſſe. Tametſi Hagecus aliter ſentit de ętate illius, inconſtanter quidem & inconueniẽter, ut nobis uidetur: de Vlderico autem fabuloſe etiam, ſicut pleraq; alia. Quem diuinitùs liberatum è carcere Henrici Cæſaris, & in Boemiam delatum, ſubulci opera cum paucis adiutoribus, Pragã, pulſo ignominioſe Boleslao rege Polono, exercituq́; eius conciſo, recepiſſe ſcribit. Idem aliquãto pòſt memorat, Boleslaum, cum bellum contra Vdelricum & Boemos inſtauraret, graui morbo à cœpta expeditione retractum eſſe: reſumptis autem uiribus, mox proſecutum intermiſſam expeditionem, Cloſcum obſediſſe: inde uerò, coorta in exercitu eius dira peſte, quaſi diuinitùs admonitum, inglorium ab inauſpicato bello reuertiſſe: uno autem anno intermiſſo, Morauis eum bellum intuliſſe, totamq́; Morauiam peruaſtaſſe: nec potuiſſe ab Vngaris inde depelli, ac ne à Boemis quidem, cum ij Morauis amicis ſuppetias iuiſſent. Ac Morauici quidem belli etiam Vincentius ac Dlugoſſus, & alij noſtri mentionem faciunt, uoluntq́; illam quoq; gentem tunc tributariam regi Polono factam eſſe: Boemici uerò iſtius alterius, nemo. Et ſanè leuiuſculus in eo, ſicut in pleriſq;, uidetur eſſe Hagecus. Hæc nos, non quòd diſsimulandũ nobis eſſe in hiſtoria domeſticũ aliquod ſcelus aut crimen exiſtimemus, neq; contẽtionis ſtudio, ſed ueritatis uindicandæ gratia ab inſtituto digreſsi, diſputauimus. De quibus liberum lectori iudicium relictum eſto. Vincentius quidem noſter, & qui poſt eum, ante Dlugoſſum, Polonorum res geſtas literis mandarũt, breuiter, ſubactos eſſe ab hoc Boleslao Boemos & Morauos, ac tributarios factos, prodidere. Vtrumq; autem bellum, Boemicum ſcilicet ac Morauicum, intra quintum annum poſt ſuſceptum regnum ab eo confectum eſt. Deinde anno Chriſti 1008, quemadmodũ Dlugoſſo placet, Ruſsicum bellum eum excepit, maiore apparatu, ac prolixius, ſed non minus proſpero euentu geſtum. Ruſsiæ principatum ampliſsimum Volodimirus uiuens

De Vlderico duce fabulæ.

Moraui Polono regi tributarij facti.

1008. ann. Rußicum bellum.

uens inter duodecim filios partitus erat, & Viſſeslao natu maximo Nouogrodum, Iſaslao Pultuſcum (niſi fortè Poloſcum legendum eſt) Stopolco Turouiam, neſcio an Tuuerã potius, Iaromiro Roſtouiam. Nec multo pòſt, cum Viſſeslaus obijſſet, translato Nouogrodum Iaroslao, Roſtouiam Borislo, Glebo Muromum, Stoslao Dereuos, Vuſieuolodo Vulodimiriam, Meſcislao Torocanum, Stanislao Smolenſcum, Pleſcouiam Sudislao, Volyniam Poſuiſdo attribuerat. Verùm ij partitione paterna nõ contenti, poſt mortem patris mutuò inter ſe principatus inuadebant, bellumq́; ciuile concitabant. Ex his Stopolcus, ſiue Suentopelcus, qui cognita morte patris Kiouiam occuparat, duobus fratribus Glebo & Borislo, quos Ruſsi in diuorum numerum poſtea retulerunt, dolo occiſis, ab Iaroslao tertio fratre, cæſorum necem ulciſcente, ſuperatus, & Kiouienſi principatu eiectus, in Poloniam ad Boleslaum regem confugit. Eius rogatu ſuſcepit impigrè Boleslaus expeditionem aduerſus Ruſſos, cùm ut exulem ſupplicẽ reduceret, tum ut ea quæ pater ſuus Miecislaus amiſerat, recuperaret, & regni ſui fines cum gloria longius proferret. Ingreſſus fines Ruſsiæ, obiter obuia quæq; populatur, incendit, diripit, arcibus oppugnandis abſtinet, quæ tamen perpaucæ munitæ erant. Nam pagis, uicis, & oppidis ferè, nulla arte munitis, Ruſsi, itidem atq; Poloni, & omnes ferè Septentrionales gentes, antiquitùs habitant. Iamq́; ad Lucenſem ſiue Volynienſem oram rex cum infeſto exercitu peruenerat. Ibi occurrit ei ad Bogum fluuium, quem Hipanim eſſe uolunt, Iaroslaus cum expeditis ſuorum copijs, & magnis Varaiorum atq; Pecinigorum auxilijs: quarum gentiũ memoria quoq; iam extincta eſt. Prior rex maledicto Bludi Palatini Ruſsi, Iaraslao chariſsimi iritatus, copias ſuas celeriter armatas fluuium traijcit. hoſtes ſubita re tumultuantes, & inſtruenda acie impeditos adortus, magna ſtrage, quamuis acriter repugnantes, profligat: caſtra opulenta diripit: Iaroslaum fugientem perſequitur. quem ubi ſuis diffiſum, in remotiores paludes ſeſe recepiſſe accepit, Kiouiam, inſignẽ ea tempeſtate urbem, cuius amplitudinem & ſplendorem ingentes ruinæ adhuc teſtantur, non longi temporis obſidione & fame, propter infinitam hominum multitudinem, quę undiq; eò confugerat, adactam, per deditionẽ accepit: intactamq́; theſauro tantum principis in donatiua militum & in ſumptus belli ablato, Stopolco reſtituit. Diſtributo in hyberna exercitu, ipſe Kiouiæ cum paruo præſidio ſtabiliendi Stopolco principatus gratia, hyemare ſtatuit. Quo exploráto, Iaroslaus raptim coacto exercitu, Boleslaum ſecurum & inopinantem opprimere conatus eſt. Sed re per exploratores regi nunciata, non modò fruſtratur, ſed magna iterum occidione ſuperatus, Nouogrodum, quæ urbs in ditione eius, patris inſtituto erat, profugit. Aliud autem hoc eſt Nouogrodum in ditione Seuerienſi, ab illo, quod magnum uocatur: quod quidem ad occidentem ſolem & Liuoniam uergens, longiſsimè abeſt à Kiouia. Nouogrodenſes, ut erant potentes & opulenti, ducem ſuum ulteriorem fugam, abiecta ſpe omni, meditãtem, recreant, confirmant, ſtipendio militibusq́; ad inſtaurãdum bellum iuuant. Dum

Volodimiri filij.

Ruſſorum bella ciuilia.

Stopolci fuga in Poloniam.

Gleb & Borißi ſancti apud Ruſſos.

Boleslai regis expeditio in Rußiam.

Septentrionales populi carent urbibus munitis.

Boh fluuius Hipanis.

Rußi profligati à rege.

Kiouia per deditionem accepta.

Iaroslaus bellum renouans, iterum ſuperatur.

Nouogroda duo in Rußia.

hæc fiunt, Kiouienſes pertæſi impendiorum, tamq́; diuturnæ moræ regis apud ſe, milites Polonos nihil tale metuentes per omnẽ occaſionem clàm excipere ac trucidare, ſiue iubente, ſiue conniuente Stopolco. Hac iniuria commotus Boleslaus, cum nihil amicè monendo proficeret, in prædam dat Kiouiam, militibus indignantibus. Arcem receptam de poteſtate ducis, & alia quædam loca opportuna præſidijs munit. ipſe cum reliquo exercitu, primoribus Ruſsis compluribus, atq; duabus filiabus Volodimiri ducis in loco obſidum deductis, quarum unam Prædislauam, ut habẽt annales ipſorum, per uim ſtuprauerat, primo uere uictor in Poloniam reuertitur, cum tres columnas ferreas permagnas fixiſſet in Boriſthene ſeu Nepro, quà Zula fluuius influit, ad memoriam uictoriæ ſempiternam. Diſcedentem Iaroslaus cum ualido exercitu, apud Nouogrodum comparato, ad Bogum conſequitur: ſed tamen uictorem, quamuis incompoſitè reuertentem, ac dilabentem iam exercitum adoriri non auſus, bene gerendæ rei occaſionem, clam ſubſequens, captabat. Cuius aduentu ab exploratoribus cognito, rex, reuocatis celeriter, quos potuit, militibus, pauca apud eos concionatus eſt, quibus eos fiducia ſuperiorum uictoriarum ad delẽdas reliquias bis uicti hoſtis inflammaret: ſimul periculi imminentis & ignominiæ admoneret, ſi pugnam detrectarent, aut adeò trepidarent, & cùm præteritas uictorias ſibi eripi, tum patriam cędibus & incendijs fœdari, uxores, liberos & parentes ſuos chariſsimos in ſeruitutem & in contumeliam abripi paterẽtur. His dictis incenſos, & ad mortem, ſi quid durius accidat, pro patria, pro libertate, & pro gloria nuper parta, paratos, in hoſtem ducit. Ille Polonorum paucitate contempta, acriter initiò manus conſerit. Sed urgentibus noſtris, regeq́; & imperatoris & militis officium faciẽte, pelluntur Ruſſi. Magna in prælio, maior multo in fuga cædes editur, ita ut Bogus ſanguine cæſorum rubuiſſe dicatur. Viui multi in poteſtatem uenêre, capta impedimenta, relata complura ſigna militaria: dux hoſtium abiectis ducalibus inſignibus, mutatisq́; equis euaſit. Ruſſorum annales nullam neque ſecundi, neq; tertij huius prælij mentionem faciunt. Sed poſt diſceſſum regis, Iaroslaum contra Stopolcum arma reſumpſiſſe memorant: eum uerò Pecinigorum auxilium imploraſſe: commiſſoq́; prælio prope eum locum, ubi Boriſſus interfectus erat, totum diem dubio Marte dimicatum eſſe: ad extremum, Stopolcum ictuum in Poloniam profugiſſe, & in ſolitudine quadam inter Poloniam & Boemiam hiatu terræ hauſtum perijſſe. Verùm hæc etiam poſt tertiam uictoriam, & poſteaquam Boleslaus rex Ruſsia exceſsit, accidere potuerunt. Ille quidem uictor in regnum ſuum reuectus, uota Deo perſoluit: templa complura, ſed Gneſnæ in primis, hoſtium ſpolijs ditauit, ornauitq́;: proceres & milites eos, quorum uirtus maximè præclaro aliquo facto perſpecta erat, pro meritis collaudatos, honoribus et pręmijs affecit. Chrobri, hoc eſt, acris appellationem, propter excellentem uirtutem & animi magnitudinem à Ruſsis tributam, accepit: indeq́; nouam arcem uno à Viſlicia milliario conditam, Chroberſum nuncupauit: uſus Chabrum Boleslaum

Kiouia direpta.

Columnæ Boleslai in Boriſthene.

Ruſsi tertium profligantur.

Ruſsica hiſtoria.

Donaria ex manubijs Deo dicata.

Chrobri.

Chroberſum arx condita.

laum pro Chrobro dici obtinuit. Monaſterium Secechouiẽſe ſupra Viſtulam in tractũ Sendomirienſi Benedictinis ſodalibus conſtruxit, conferente patrimonij ſui partẽ Sececho Palatino Cracouienſi, & magiſtro militiæ Polonæ ex gente Topororum, à quo monaſteriũ id nomen accepit. Conſtruxerat etiam idem rex ijſdem monachis paulo ante Ruſsicũ bellum, aliud monaſterium in monte Lyſezo, ſiue Caluo, orante & hortante Emerico Stephani regis Vngarię filio, uiro ſancto & caſto, qui lubens cum Boleslao propinquo uitã degebat in Polonia. Atq; is portionem crucis CHRISTI, quã Conſtantinopolitanus imperator patri eius Stephano magni muneris loco miſerat, quaq; ipſe pro amuleto utebatur, in eo loco repoſuit, ubi in hanc uſq; diem ſalutaria hominibus eduntur miracula. Hoc tempore, atq; adeò ante Ruſsicum bellum, quemadmodum Dlugoſſo placet, ſex uiri religione & ſanctimonia uitę inſignes, durã & incultam uitam degebãt in ſolitudine maioris Poloniæ, ubi nũc eſt Cazimiria oppidũ. ex his quinq; à conſceleratis quibuſdã, crudeliter excarnificati, pridie Idus Nouemb. interfecti ſunt: ſextus, qui tunc abfuerat, aliquãto pòſt ſua morte uitã finiuit. Cũ diuo Adalberto eos ex Italia in Poloniã ueniſſe, Hagecus exiſtimat: Dlugoſſus uerò, duos ex his Boleslao regi poſtulãti, à Romualdo Camaldulẽſi abbate ſancto miſſos eſſe, his deinde reliquos quatuor noſtrates in ſocietatẽ uitæ ſeſe adiunxiſſe, ſcribit. Cauſa autem ſceleris fuit, aurũ, quod latrones à Boleslao rege ipſis donatum eſſe cognouerant, ſed repudiatum remiſſumq́; ab ipſis neſciebant. Ferunt, tuguria eorũ ab ijſdem latronibus incenſa non arſiſſe: ipſos cum exitum ſylug non inuenirent, regis iuſſu comprehenſos, & ad martyrum tumulum alligatos, ut acerbiſsimũ famis ſupplicium expenderent, diuinitùs cadentibus ultrò uinculis ſolutos eſſe: cum pœnitentia patrati ſceleris ducti, ad Dei clementiam, & eorum quos dudum necarant, patrocinium confugiſſent. Per hæc eadem tempora Turcæ Scythica gens, ſubacta Cappadocia, Bitynia & Armenia, imperium in Aſiã, Syriamq́; protulerunt, & Ieroſolymam urbem anno Chriſti 1012 cęperunt. Deinde uerò ex paruis pudendisq́; initijs, ad tantam, quantã nunc cernimus, magnitudinem imperium ſuum ſucceſſu temporum perduxerunt, Chriſtianis imperatoribus & principib. inter ſe belligerantibus, et ad reſtinguendũ cõmune quaſi incendium non concurrẽtibus. Confecto, ut iam diximus, Ruſcico bello, Boleslaus rex, ne ſui diuturno ocio torpeſcerent, & ut ea quæ Poloniæ maiorũ ſuorũ negligentia adempta erãt, recuperaret, eo ipſo anno cuius modò mentionẽ fecimus, Saxonibus bellum intulit. Saxones eñ Henrico primo Saxone rege, et filio eius Ottone primo eius nominis Imperatore Rom. regnantibus in Germania, pleraq; omnẽ eam Poloniæ oram, quã Leſcum tertiũ inter uiginti filios partitũ eſſe ſuprà narrauimus, partim armis, partim proditiõe Tugumiri ducis, ditioni ſuę ſubiecerãt, quemadmodũ ſuperius expoſuimus. In hos ergo duxit Boleslaus, & ſub ſignis progredit, ſperãs hoſtes ad dimicationem pręlij uenturos eſſe. Quę poſtq; eum opinio fefellit (nam hoſtes in auias ſyluas ad impeditas paludes ſeſe abdiderãt) longè lateq́; excurrit, rapidi

Secechouienſe monaſterium conditum.

Lyſecenſe monaſterium.

Emericus ſanctus Stephani regis Vngar. filius.

Crucis Chriſti portio in monte Caluo.

Sex eremitæ martyres.

Cazimiria maioris Poloniæ.

Romualdus abbas ſanctus.

Miraculum.

Turcarum incrementa.

Ieroſolyma capta. 1012.

Saxonicum bellum.

Saxonia uaſtata à Polonis.

Magdeburgū. Misna. Hiltēseimum. Mechelburgū. Henricus Bauarus Imperator.

torrentis in modū obuia quęcꝫ sternens et euertens, ita ut Meideburgū, siue Magdeburgū, Misna, Hiltenseimū, Mechelburgū, insignia oppida, exitiali illa quasi inundatione & incendio Polonorū consumerent. Quæ Henricus Bauarus imperator, de quo superius mentionē fecimus, aliquāto pòst à Gallicis & Italicis bellis, quibus tunc impeditus abfuerat, reuersus, instaurauit. Porrò qui Polonici seu Slauici erant nominis, certatim

Vindarum seu Slauorum deditio.

Boleslao, partim propter cognationē linguę & sanguinis, partim clemētia & liberalitate eius inuitati, partim etiā metu adacti, sese dedebāt. Ita is hostico uexato, uastatoq́ꝫ, cum nusq̄ꝫ in aciem prodirent hostes, & sua quocꝫ auertendorum nostrorum causa ipsi exurerent, omnem illam orā latissimam, quæ olim à Slauis & Polonis possessa fuerat, usqꝫ ad Albim

Chersonesus Cimbrica Dania.

& Salam fluuios, & Chersonesum Cimbricam, quę nunc Dania siue Dacia est, magna celeritate in suam potestatem redegit. Principibus Slauis, qui adhuc supererant, Saxonū dominatu liberatis, nullum tributū imposuit. Ac cętera quidem eos sui iuris esse passus est: sed sacramēto tantum in sua & successorum suorū regum Poloniæ uerba adegit & obstrinxit,

Vindæ religionē Christianā suscepere. Bōf. Dec. 2. l. 1. Poloni & Boemi ante Henricum Imperatorem Christiani fuere.

& ad suscipiendā religionem Christianam, quā propagare quoquouersus in primis studebat, adduxit: tametsi Henrici Bauari imperatoris armis eos Christianos factos esse, apud Bonfinium, Vngaricarū rerū scriptorem, & alios quosdam historicos reperio: uultq́ꝫ idē Bonfinius, Boemos quocꝫ & Polonos uniuersè ab eodē imperatore armis ad professionem Christi adductos esse. Verùm facile id ratio temporum rēfutat, cū utramcꝫ gentem longè ante hunc imperatorem, religionem Christianā suscepisse cōstet. Ille enim anno Christi millesimo ac tertio imperare cœpit.

Boleslai columnæ in Sala. Hagecus. Falsa quædam de Boleslao Chrobro.

Posuit autem Boleslaus rex itidē in ripa Salę tres columnas ferreas, uictoriæ suæ monimentum, & regni Poloniæ limites. Venceslaus Hagecus, nescio quo authore, scripsit, Boleslaū prędabundū crebras excursiones in Marchiā Brandenburgensem & Saxoniā fecisse: cūq́ꝫ legatis Henrici imperatoris ab instituto eū reuocantibus superbius respondisset, imperatorem cū magnis copijs ingressum in Poloniam, haud longè à Cracouia abfuisse. Ibiq́ꝫ duobus prælijs uictorem Boleslaum, dum pertinacius fugientes Germanos persequitur, captū, Henricoq́ꝫ traditum, ingenti pecunia sese redemisse. Verū uiderit ille, ne imprudēs his Henrico & Boleslao accommodarit, quę de alijs memoriæ prodita sunt à nostris: & quidē affingens nonnihil, ne dicā multa, de suo, quę nos suo loco attingemus. Aliorū quidē quotquot de Henrico hoc literis aliquid mandarūt, nemo quicq̄ꝫ eiusmodi de eo scriptū reliquit, quod ego sciā, pręter Lam-

Lampert. in hist. Germ.

pertum Saffnaburgensem: qui tamen Henricū bis duxisse modò exercitū cōtra Polonos memorat, nimirū anno Christi 1015, & iterū anno 1017. nisi fortè huc detorquendū esse duxit id Hagecus, quod apud H. Mutiū

H. Mut. lib. 14 Germ.

uel alium quempiam Germanum scriptorem legerat: Henricum hunc exercitū duxisse in Boemos & Slauos, & cum his sæpius congressum, semper uictorem discessisse, admodū exiguam suorū iacturam passum. Eos uerò prælio pręter alia maiore postremò uictos pacem petiuisse, & iugum admisisse. Subiugatis autem Boemis, & eorū principe Boleslao,

quem

quem ille Bodislaū deprauatè uocat, apud illos iura & leges in reb. profanis ac sacris ordinasse. Hæc ipsis ferè Mutij uerbis relata, uiderit ęquus lector, an ad Boleslaum nostrū & Polonos pertineant: nos ad curriculū nostrum reuertamur.

Prußicum bellum.

Non multo tempore post hoc bellum quieti dato, aliam rursus expeditionem Boleslaus rex in Prussos suscepit, indignam diui Adalberti, necem ulturus, & illam quocꝫ gentem suo adiecturus imperio.

Prussorum origo.

Fuerit aūt operæ precium hic paulò altius eius gentis originē ac mores repetere. Inter multas Sarmatiæ Europeæ gentes Borusci à Ptolemæo in geographia ad Septentrionē ualde remoti ponuntur in ea

Borusci.

ora, quam nunc Liuones & Moschi, ut opinor, obtinēt, ultra Cherniscū amnem, Rhyphæis uicini. Eos ego aliquo tempore ad meridiem & occidentem progressos, magnam Sarmatiæ partem, quæ ab oriente Russis & Moschis coniungitur, à meridie nemoribus & Hercinio saltu clauditur: & omnem illum tractum qui secundū Venedici, siue Balthei & Codani sinus litus, usqꝫ ad Vistulam & Ossam fluuios pertinet, tenuisse: & Borussos siue Prussos, deflexo paulum nomine, dictos esse, cum Erasmo

Erasm. Stella. Prußi, Lituani, Liuones & Samagitæ, eadē ferè lingua utuntur.

Stella crediderim. Quibus finibus nunc Liuones, Lituani, Samagitæ, & Prussi uetus nomen retinētes, continentur, gentes imperijs quidē & rei pub. ratione nunc distinctæ, sed eadem penè inter se lingua uulgò adhuc utentes, Slauicæ prorsus dissimili, sed quæ non paucas habeat admixtas latinas uoces, corruptas ferè, & magis Italica uel Hispanica nota signatas q̄ꝫ Latina.

Germanicæ linguæ usus in Prußia.

Quanq̄ꝫ Theutones & Germani in eam orā quę maritima est, & Prussia ac Liuonia nunc uocaт̄, deuictam, colonias posteriori tempore deduxerunt: quod suo loco attingemus. Hinc usitatior iā est apud eas gentes lingua Germanica, q̄ꝫ uetus illa & uernacula, præsertim in urbibus & oppidis: quemadmodū & apud Lituanos usuuenit, ut propter

Rußicæ in Lituania.

uicinitatem cōmerciaq́ꝫ Russorum, & colonias etiam deductas, multum utanт̄ sermone Russico.

Prußi unde dicti.

Nā quod Dlugossus à Prusia Bithynię rege originē illius gentis deducit, fabulosum est omnino, nec refutatiōe indiget.

Preissen, quasi beireissen.

Quidā Borussos, quasi Russis finitimos, à Germanis lingua uernacula dictos esse existimant: uerè ne an falso, non disputo.

Latina uerba apud Prussos.

Quando aūt & quonam modo Latina lingua cū uernacula Prussorū, Lituanorū, Liuonūq́ꝫ sese miscuerit, dicere non habemus. Erasmus quidem Stella Prussiā Romanis armis tentatam magis, quàm uictam esse, memorat, Pliniumq́ꝫ authorem citat: quo fit, ut cum imperio Latina lingua eò peruenire nō potuerit. Dlugossus uerò scribit, ciuili bello, quod inter Cæsarem & Pompeium gestum est, manum quandam Romanorum deserta Italia, in ijs oris consedisse, urbemq́ꝫ cōdidisse, & Romoue de Romæ nomine dixisse, eamq́ꝫ diu metropolim gentis fuisse.

Romoue urbs in Prußia.

Quod si uera est Dlugosi sententia, suspicari quis posset (si quis tamen locus est suspicioni in Historia) eam Romanorum manum, duce Libone aliquo, ad ea litora Venedici sinus, quæ ad exorientem solem spectant, & Russis finitima sunt, uel ui tempestatum appulsam esse: uel certo cursu Cæsarum tyrannorum sæuitiam fugientem, secessisse, & Liuonum siue Liuoniorum appellationem à Libone accepisse. Deinde propagatis finibus alios, Lituanos,

Liuonij.

magis iam corrupto uocabulo dictos esse, alios uetus Prussorum nomē
retinuisse. Quanq; autem Pomeraniæ quoq; magna pars, & Culmensis,
ac Michalouiensis ora, posteaq; eodem cum Prussis iure uti cœperunt,
& in ditionem Theutonũ Crucigerorum, uti post dicetur, concesserũt,
Prussiæ nomine censeri cœperunt, atq; ita nos quoq; nonnunq; posteri
us utemur eo nomine: reuera tamen, ac propriè Prussia ea est, quæ est
inter Vistulam, Deruanciam, Ossam & Nemenum fluuios, & sinum ma
ris suprà memoratum: & à Lituanis atq; Masouijs, densis ac palustribus
syluis dirimitur. Nemenum autem eum esse uolunt, qui à ueteribus geo-
graphis Chronus appellatur, Germani Memelam uocant: qui in finibus
Russiæ, quæ Podlassensis dicatur, ortus, Lituaniamq; & Samagitiã emē
sus, in sinum Venedicum, qua is extremã Prussiam & Liuoniam alluit,
sese exonerat. Fuit autē antiquitùs gens Prussorũ fera & bibax, lac equi-
num in delicijs habens, ante mellis cũ aqua despumationē cognitã. Vxo
res quot cuiq; libuisset ducere ius fasq; erat, easq; pro ancillis habere: hy
pocaustorũ siue balneorum usu penè quotidiano lassitudinē, labore uel
intemperantia & ebrietate contractam, depellere, indeq; excalfacta cor-
pora frigidæ aquę immergere aut abluere, etiamnũ hyberno quoq; tem
pore solēt. Corpora defunctorum cũ preciosissima quaq; & charissima
uestiũ, equorum & armorũ supellectili cremabant: manibus interfecti
cęde humana parentabant. Solē, lunã, bestias, serpentes, aues, aquã, ignē,
& nescio quid non pro Dijs colebant. Criue aũt uocabant sacrorũ anti-
stitē. His ergo Boleslaus rex bellũ intulit, & per Culmensem tractũ, qui
Polonicę ditionis erat, hostiles terras ingressus, agros uastat: Razinum,
Romoue & Balgã arces, nullo negocio capit & incendit: uicos & pagos
diripit. Oppida enim pauca, eaq; ferè natura locorum, non arte manuq;
munita, tũc Prussi habebãt: sed in syluas atq; paludes ad primũ aduentũ
hostilis exercitus sese occuluerant. Ex quibus cũ regionem suam uastari
longè lateq; prospicerent, supplices pacē à rege petunt, & impetrant: tri
butum pendunt, & pensuros se deinceps quotannis promittunt. Dimit
tit ibi rex, qui barbarã gentem rationē & ritus Christianę religionis do-
cerēt. Ipse uictor recedens, in Ossa flumine ferream columnã ponit, mil-
le passibus à Rogosno oppido. Vnde uicina uilla Slupi, hoc est, colũnæ
nomē accepit. Bienniũ ab eo bello quieuit Boleslaus, quo tempore mul-
ta quæ ad religionis maiestatem, & ad rempub. belli domiq; administrã
dam pertinere uidebantur, sapienter constituit. Interim optatam pacem
Iaroslaus dux Russorũ turbauit. Is enim, dum Boleslaus alijs bellis, quæ
modò commemorauimus, distinetur, Kiouiensem principatum, Stopol
co fratre uno, quemadmodũ suprà indicauimus, siue duobus, secundum
Dlugossum, secundis pręlijs uicto, & dũ ad Boleslaum refugit in itinere
mortuo, denuò inuaserat: Nouogrodensem etiã à Prędislao, Isaslai fra-
tris filio sibi ademptũ receperat: Rededã Cosarorũ ducē singulari certa-
mine uictũ interfecerat, genteq; illã tributariã sibi fecerat: & quamuis às
Miecislao fratre superatus, & Kiouiēsi principatu exutus esset, tñ fratris
eiusdē benignitate & misericordia restitutus erat, quēadmodũ à nostrię
memori

Prußiæ nomine etiam Pomerania & Culmensis quàdoq; accipitur.
Prußiæ fines.
Oßa fluuius.
Deruancia.
Nemenus, siue Chronus, siue Chronis flu.
Mores Prussorum.
Balnea Prussorum & Lituanorum.
Prussorum exequiæ.
Dij.
Criue antistes Prussorum.
Culmensis tractus Polonicæ ditionis.
Prußi munitionibus caruere olim.
Prußi tributarij Polonorum regi.
Columna Boleslai in Oßa.
Rogosnum oppidum.
Iaroslaus Russorum dux.
Kiouiensis principatus à Iaroslao occupatus.

memoriæ proditum est. Nam Russorum annales hoc loco Kiouię captę
& restitutæ nullam faciunt mentionem. Illud modò memorant: post a-
trox prælium inter fratres commissum, Mescislaum partitum esse cum
Iaroslao principatum Russiæ, ita ut ei quicquid cis Neprum est conce-
deret, ipse Seueriensi ditione ultra Neprũ contentus. His igitur consti-
tutis rebus, cum fratre Iaroslaus bellum aduersus Boleslaum regem ma
gno apparatu renouabat. Rex nõ rumoribus modò, sed crebris atq; cer-
tis præfectorum suorum, & præsidij, quod in Russia reliquerat, nuncijs
excitus, contra hostem cum exercitu proficiscitur. Ducebat & Iaroslaus
ingentes copias, in Poloniam inuasurus. Veniunt in conspectum apud
Bogum amnem exercitus. Decreuerat eo die Boleslaus prælio non di-
micare, ob reuerentiam diei Dominici, simul ut hostium copias & consi
lia prius cognosceret. Sed magnam in bellis uim fortuna habet, paruisq;
interdum momentis permagna fit rerum atq; consiliorum mutatio: ut
tunc accidit. Nam pugna inter paucos primũ lixas & aurigas, dum ada-
quant equos, apud flumen, quod castra dirimebat, orta, mox pluribus
utrinq; cõcurrentibus incaluit. eminus res sagittis & iaculis, & cominus
etiam ab audacioribus nonnullis in flumine gerebatur: cũ Polonicus e-
xercitus omnis celeriter armatus fluuiũ tranat. Cõmittitur acre præliũ:
cedere loco hostes, nostri magis instare: ibi dux hostiũ à suis impulsus, fu
ga saluti suæ cõsuluit. Tunc effuso cursu omnes passim ex acie diffugiũt.
Magna strage cùm in pręlio tũ in fuga concisis atq; debilitatis hostibus,
rex pacem dedit supplicibus, tributum modicũ imposuit: captiuos om-
nes, quos uel hoc, uel superiori bello cęperat, uel obsidũ loco habuerat,
liberaliter dimisit. Hoc bellum anno post Christũ natum 1018. confectũ
est, ut uult Dlugossus. Non assentior autem ijs, qui siue alterũ hoc bellũ
Russicum, siue prius etiam, à Boleslao propter negatum sororis Iaroslai
cõiugium, quã postea in concubinę loco ipsi fuisse aiũt, susceptũ esse au-
tumant. Nã ut faciamus, principem tam temperantē, ut non melius po-
pulis & gentibus, q̃ suis cupiditatibus dominaretur, prouecta iam æta-
te, tot rebus gestis clarissimis, tantum libidini indulsisse, ut bello uxorē
sibi quærendã existimaret: quid causæ erat, cur eã aliunde peteret, nega-
tamq; bello persequerēt, quã domi ipse obsidis loco, ut diximus superi-
us, habebat? aut partã bello cur uiduus pro concubina, ac non pro iusta
uxore haberet, cuius amore tantum exarsisset, & in qua ipsa nulla hære-
bat culpa, quòd à fratre tradita non esset? Sed mitto disputationem: pa-
ce per circuitum parta, auctoq; & propagato in omnes partes cum lau-
de atq; gloria imperio, Boleslaus rex reliquum uitę tempus quieti et cõ-
stituendę domi reipub. dabat, duodecim utens consiliarijs, quos è tota
Polonia probatissimos, & annis iudicioq; graues delegerat: quos etiam
quoties animum remittere uolebat, unà cum uxoribus ipsorum mensæ
suæ & conuiuio adhibebat. iudicia exercebat: tenuiores, dum litis finem
expectant, sumptu mensaq; sua subleuabat. Fertur aũt quadraginta men
sas, exceptis minoribus alijs, quotidie apud eum solitas esse instrui, ad
quas accũbere uolētibus licuerit. In itinere si quē rusticum hominē, aut
alio-

Rußicum bellum.
Prælium.
Boleslai uictoria de Rußis.
1018 ann.
Falsa causa belli Rußici.
Boleslai studia in pace.
Consiliarij duodecim.
Comitas regis.

Comitas regis.

alioqui pannoſum conſpexiſſet, accerſebat ad ſe ultrò: & num quid à ſe
uellet, percontabatur. Quòd ſi is de potentioris iniuria querebatur, euo
catum illum qui accuſabatur, cauſa cognita, placidè obiurgabat: ac in po
ſterum ne quid eiuſmodi cõmitteret interminatus, ſatis facere iniuriam
paſſo iubebat. ſi quis autem è pauperibus cauſam ipſe ſuam agere neſcie

Polonorũ ius atq; ſtudia.

bat, ei cauſidicum attribuebat, mercede de ſuo data. Quanquam ſimpli-
ciſsimum tunc ius erat apud Polonos, & non ſummo iure diſceptaban-
tur, ſed ex æquo & bono, aut armis nonnunquam & ſingulari certa-
mine dirimebantur priuatorum controuerſiæ. Pluris erat fortis uir,
quàm diſertus cauſidicus: mẽtiri, fallere, calumniari, alienum appetere,
iniquam litem alere, turpe & infame ducebatur. Hinc maius, ac ſolum fe
rè, exiſtebat in hominibus illis laudis & bellicæ rei ſtudium. Hoc rex co-
mitate, clementia & liberalitate ſua alebat, hoc moderata ſeueritate uin-

Iudithæ reginæ clementia.

dicabat: Iuditha regina, fœmina lectiſsima, quæ ſub alterius belli Ruſ-
ſici tempus extincta eſt, mariti iram & ſeueritatem leniente, & ſontium
ſupplicia deprecante. Cuius clementię illud in primis exemplum prædi-
catur, quòd nobiles quoſdam adoleſcentes ob latrocinium damnatos
à rege, occultè ſeruari inſciente rege iuſsit: aliquanto pòſt captato tem-
pore, & iniecta eorum quaſi necatorum mentione, ubi regem ad miſeri-
cordiam flexum uidit, ſupplex cum nonnullis proceribus adoleſcentum

Religio Boleslai.

illorum mortem deprecata eſt. Nulla autem in re Boleslaus erat ſeueri-

Sacerdotibus honos habitus.

or, quàm in contemptu religionis, templorum profanatione, & ſacer-
dotum iniurijs atq; contumelijs uindicandis: ad quæ facinora, cum ple-
riq; equeſtris ordinis homines partim priſtinæ impietatis conſuetudi-
ne, partim licentia militari incitati ferrentur, & decimarum quoq; onus
detrectarent, ſacerdotesq́; pulſarent, in authores quidem pœna capitis
animaduertit: cæteros partim uerberibus, partim uerbis atq; minis ca-
ſtigauit: epiſcopos & ſacerdotes ipſe magnopere colebat, & ab omni-
bus coli uolebat. nec ſedebat ſtante aut ueniente Epiſcopo, niſi & ille aſ-

Militandi ratio.

ſediſſet. Ab hoc etiam rege, ipſo ſtatim initio regni, deſcripta eſt equiti-
bus Polonis militandi ratio per regiones atque tractus, quos noſtri
uulgò Palatinatus ac diſtrictus uocant: ita ut ex præſcripto certum nu-
merum armatorum, quilibet Palatinus è ditione ſua, ad expeditionem
à rege indictam educeret. Oppidanis quoq; pedites & currus onuſti
cõmeatu, ad numerum imperati ſunt. Sed hæc abuſu arbitraria poſtea
facta ſunt, magno reipubl. detrimento: de quo nos alibi uberius ſcripſi-

Curſus publici, ſiue ſubuectiones.

mus. Equorum quoque diſpoſitio & ſubuectio oppidis iniuncta, per
quam celerrimè regi, ſi quid cognitu dignum aut neceſſariũ uſquam in
regno extitiſſet, nunciaretur, & rex uiciſsim quæ uellet iuberet, huius re-

Arcium munitio.

gis eſt inſtitutũ. Quod quidem abuſu noſtri temporis, ualde oneroſum
eſt oppidanis. Muniuit is etiam arces pleraſq; in finibus regni, quo rece-

Præfecturæ & reditus earum.

ptus eſſet equitibus iuxtà atque agricolis ad ſubitos uicinarum gentium
motus, & unde furta & latrocinia domeſtica, excurſiones prædationes-
que finitimorum reprimerentur, domi inter ciues pax & tranquillitas
pręſtaretur: ijsq́; arcibus præfectos cum modicis militũ pręſidijs impo-
ſuit,

ſuit, & certos pagos adſcripſit, qui & excubias nocturnas per uices ſer-
uarent, & materiam ad reficiendas, cum opus eſſet, eas arces comporta-
rent, & certam ſiliginis atq; auenæ menſuram in cellam arcis & alimen-
tum præſidij hoſtiatim quotannis præberent. Indeq́; id uectigal Stroſ-

Stroſza.

za, hoc eſt, cuſtodia, eo quòd cuſtodibus expenſum ferretur, dictum eſt.

Eccleſiaſtici ordinis immunitas.

Cæterùm hominibus eccleſiaſticis omnium onerum, laborum & pen-
ſionum regi & reipubl. præſtandarum, immunitatem ſempiterno iure
conceſsit. Ipſe rex crebrò arces & præfecturas, atque omne penè re-

Regis peragratio regno ſalutaris.

gnum obibat, ut ſuperſtitiones ritusq́; priſcæ religionis, ſi qui adhuc uſ-
quam extarent, penitus extirparet, ac de iniurijs atq; controuerſijs om-
nium cognoſceret, & quid quoque loco opus eſſet præſens mandaret:

Præclarè dictum.

dicere ſolitus, malle ſe gallina ueſcentem, ſalutem atque tranquillitatem
ſuorum tueri, quàm delicijs indulgentem, pati ut quiſquam uexaretur,

Liberalitas.

aut opprimeretur. Pecuniam contemnebat, omniaq́; ad decus religio-
nis, ſalutem reip. ornamentum templorum, & præmia bene merentium
de republ. conferebat. Cum autem annis pariter atq; laboribus, & con-
tentione animi confectum atq; debilitatum ſe eſſe animaduerteret, indi-

Succeſſor deſignatus.

ctis Gneſnam comitijs, Miecislaum filium ſucceſſorem ſibi ſummo to-
tius conuentus conſenſu deſignauit, eumq́; deinceps iudicijs pro ſe præ

Iudicia filio mandata.

fecit: cætera per ſe ipſe adminiſtrauit. Nec multo pòſt in morbum inci-
dit: quem ubi menſium aliquot ſpacio inualeſcere, mortemq́; appropin-
quare ſibi ſenſit, ſacris myſterijs ritu Chriſtianorum procurari mini-
mè neglexit. Primores ſacri pariter ac militaris ordinis Poſnaniam, ubi
decumbebat, ad ſe conuocauit. his mandata dat, de cõcordia inter ipſos

Pia cohortatio.

& beneuolentia erga poſteritatem ſuam retinenda. Seorſum filio cùm
de rebus priuatis, tum ut ſenatoribus ſuis honorem habeat: ab omnibus
amari magis, quàm metui ſtudeat: pietatem erga Deum, uirtutem, iuſti-
tiam, benignitatemq́; in omnes colat: ocium & uoluptates tanquam pe-

Prædictio futurorum.

ſtem fugiat. Ad extremum, multa coram omnibus de futuro ſtatu & mo
tibus reipubl. & poſterorum ſuorum ſucceſsibus quaſi diuinitùs præ-

Boleslai mors.

dixiſſe fertur, quę rerum euẽtus poſtea comprobarit. His actis dictisq́;,
ſummo omnium dolore atq; mœrore moritur: & Poſnaniæ moderata,

Aetas.

quemadmodum uiuus præceperat, pompa ſepelitur, cum annos uigin-

1025. ann.

tiquinq; regnaſſet, uixiſſet octo & quinquaginta. Fuitq́; is aunus poſt

Conradus Sueuus imperator electus.

Chriſtum natum milleſimus uiceſimusquintus. Per quod tempus Con-
radus Sueuus Henrico Imperatori mortuo à principib. electoribus ſuc

Habitudo corporis Boleslai.

ceſſor datus eſt. Fuit autem Boleslaus ſtatura mediocrem nõ excedente,
oris & corporis totius habitu eleganti, & ad modeſtiam compoſito, ca-
pillo denſo, criſpo, nigroq́;: uictu cultuq́; corporis non neglecto, neq; ni

Luctus publicus.

mis tamen exquiſito. Eius morte uniuerſa Polonia, optimè merenti rege
orbata, annum totum in luctu fuit, ita ut neq; conuiuia ulla, neq; choreę
celebrarentur, neque cultoribus ueſtibus quiſquam nobilium uirorum

Vngarica bella.

aut feminarum ſeſe ueſtiret. Scribit Vincentius, frequenter Vngaros ab
hoc rege ſuperatos, & uſq; ad Danubiũ ſubactos eſſe. Mihi non fit ueri-
ſimile, aliquid ei hoſtilitatis cum Vngaris interceſsiſſe, regnante tum

apud eos Stephano, cum quo magna neceſsitudine coniunctus erat. Et
iam diximus, Emericum Stephani filium libenter in Polonia cum Boleſ-
lao uictitaſſe: dicemusq́; poſterius, eiuſdē Stephani fratres patrueles fu-
ga in Polonia ſalutem ſibi quæſiuiſſe. Niſi fortè Stephano regi propin-
quo aduerſus Cupan cognatum, res nouantem in Vngaria, preſtò fuiſſe
exiſtimandus eſt.

MIEZISLAVS SECVNDVS REX.

Coronatio Miezislai.

CVRATO Boleslai primi regis funere, Miezislaus filius tri-
ginta quinq; annos natus, deſtinatum iam prius regnū in-
it, frequenti procerum & nobilum conuentu, qui ad exe-
quias regias conuenerant. His ſtipatus Gneſnam uenit, i-
biq́; diadema regium ipſi & Rixæ uxori eius, Hippolytus
archiepiſcopus Gneſnenſis cū alijs epiſcopis ſolenni ceremonia impo-
ſuit ea die, quæ Chriſtianis Pentecoſte dicitur. Inde dies aliquot feſtis e-
pulis & conuiuijs dantur: ſparguntur in uulgus miſsilia: apparantur &
in egenos atq; mendicos pię uiſcerationes. Æſtate ſequēti rex in Ruſſos
facit expeditionē.

Rußicum bellum.

Nam ij Boleslai regis morte nunciata, Iaroslao & Me
ſcislao ducibus rebellauerant: quas oras rex ille ditionis ſuæ fecerat, eas
armis infeſtabant: Ceruenum, & alias arces, & præſidia Polonorum op-
pugnabant: abactosq́; ex Polonia agreſtes cōplures, ad Porſum amnē
non procul à Kiouia collocarūt, ut agros ob aſsidua bella cultoribus exi
nanitos colerēt. Hos primo aduentu Miezislaus repreſsit: & multos ex
Ruſsis primores comprehenſos, in arces ſuas cuſtodiēdos diſtribuit: ſed
Iaroslaū tamen ducem ad officiū non reuocauit. Quin monarchæ is titu

Iedinouuladez monarcha.

lū, qui apud Ruſſos Iedinouuladez dicit̄, poſtea Meſcislao fratre defun-
cto uſurpauit. Ex Ruſsia reuertens Miezislaus, pleraſq; Poloniæ regio-
nes obit, cùm iuris dicendi, tum uiſendi gratia: filium Cazimirū ſepten-
nem literas docere curat.

Boemicum bellum.

Boemicum bellum uix ſuſcepit, & nulla cū lau-
de geſsit. cuius hæc fuit cauſa. Obtinebat Boemię principatum Vdelri-
cus, cuius in Boleslao ſuperius meminimus. Is morte Boleslai confirma-
tus, & Prædislao filio, impigro & feroci iuuene, fretus, tributum, quod
Boleslao quotannis pependerat, Miezislao negauit: nec eo contentus,
regia præſidia per filium (nam ipſe cæcus erat, & iuriſiurandi religione
teneri ſe ſimulabat) undiq; deturbauit et interfecit: Morauiam, quę tunc

Morauiam Poloni amiſere.

in Polonorum ditione erat, inuaſit: oppida aliquot cum arcibus obſeſſa
& oppugnata, nemine opem ferente, in deditionē accepit: quorum auto
ritatē ſecuta Morauia cuncta, breui tempore in poteſtatē Boemi uenit,
Polonis uel eiectis, uel trucidatis. Qua de re nō fuit neceſſe Hageco cita-
re autores Critiū & Callimachū, quorū neuter de temporibus illis quic-
quam ſcriptum reliquit. His itaq; rebus motus rex Miezislaus, & ma-
gnis populi clamoribus & conuicijs uix tandem impulſus, & ſibi iam re-

Morauiam populatus eſt Miezislaus.

gnoq́; timens, è Ruſsia reuerſus, in Morauiam duxit exercitū: & oppidū
quidem nullum oppugnatione tentauit, quippe quæ Boemorum præ-
ſidijs tenerentur, et per ſe etiam oppidani conſcientia deditionis atq; de-
fectionis, obſtinatè ea defenſuri eſſe uiderentur: ſed agris tantum & ſub-
urbanis

urbanis uaſtatis, magnaq́; hominum, pecudum & iumentorum præda
abacta, domum reuerſus, dimiſit exercitum.

Vindarum defectio.

Boemorum exemplum ſecu
ti, qui trans Odram erant duces, & præfecti regij, in ijs regionibus quas
Boleslaus rex de Saxonibus uindicarat, molliciem & ipſi ignauiamq́; re-
gis contemnunt: imperium detrectant: uectigalia regia, impendens à ui-
cinis bellum cauſificantes, pro ſe uſurpant: cum uicinis Theutonibus clā
fœdera, amicitias & affinitates iungunt: poſtremò ubi inulta hæc eſſe ui
dent, in apertam rebellionem erumpunt: & partim nouos ipſi ſibi domi
natus conſtituunt, partim Romano imperio ſocios & uectigales ſeſe fa-
ciunt: idq́; uel conſcientia defectionis, & metu regis Poloni: uel ut Ger-

Otto Friſing. Naucler. Tubing. H. Mutius. Bonfinius. Falſa de Boleslao & Miezislao.

manici ſcriptores prodidere, ui & armis Conradi ſubacti. Nam quod ij-
dem ſcribunt, & ſequitur Bonfinius, Boleslaum regium titulum, impe-
rante adhuc Henrico uſurpantem, tributumq́; negantem, à Conrado
multis & grauibus prælijs ſuperatum & ſubactum eſſe, Meſconemq́; fi-
lium eius aliquanto pòſt eadem molientem eiectum: & fratrem eius Ot-
tonem, qui à Meſcone pulſus fuerat, reſtitutum: Meſconem uerò profu-
gum ad Boemos, ab Vdelrico quidem penè proditum, Conradi uerò
clementiam & magnanimitatem expertum, eius fidei ſeſe cōmiſiſſe: prin
cipatum cum fratre partitum, regia dignitate ſe abdicaſſe, contentum
principis nomine: Poloniam imperatori tributariam manſiſſe: longè in
eo aberraſſe à uero uidentur. Nam neq; Conradus imperium uiuente
Boleslao adeptus eſt: neque Boleslaus præter Miezislaum ſiue Meſco-
nem alium filium habuit: neq; diadema regium ille ipſe Boleslaus teme-
rè uſurpauit, ſed ab Ottone tertio imperatore ultrò oblatum accepit, at-
que poſteris ſuis reliquit: neq; Conradus, compluribus alijs externis pa-
riter ac ciuilibus bellis diſtētus, ocium ad perſequendos bello Polonos

Poloni nunquā fuere tributarij Rom. imperio.

habuit: neq; uerò Polonos principes cuiquam omnino imperatori Ro-
mano unquam tributarios fuiſſe, iſti uetuſtioribus & fide dignis teſti-
monijs aut argumentis docere poſſunt. Sed cum partem aliquam Polo-
niæ Germani, ut ſuperius meminimus, ſeu per deditionem, ſeu ui cæpiſ-
ſent, uniuerſam ſe Poloniam ſubiugaſſe iactarunt.

Gallus anonymos Polonicarū rerum ſcriptor. Lamp. Saffnaburg. de reb. geſtis Germ. Herm. Contractus in ſupplemento Chron.

Hoc unus aliquis ab
alijs auditum, uel ne auditum quidem fortaſsis, poſtea literis mandauit,
& cæteri ſecuti ſunt. Gallus quidam, qui non ita multo pòſt hæc tempo-
ra Boleslai tertij & ſuperiorum regum Poloniæ res geſtas tribus libris
complexus eſt, nullam neq; de fratre Meſconis, neq; de ulla Conradi hu
ius imperatoris expeditione in Poloniam facit mentionem: ac ne Lam-
pertus quidē Saffnaburgēſis, aut Hermannus Contractus, quamuis pro
pinquiores etiā illis temporibus, nec indiligentes eorum quæ ad gloriā

Luitici ſeu Vilſi à Conrado Cæſare uectigales facti.

Germanicę nationis pertinebant. Hermānus quidē Luiticos, quos eoſ-
dē Vilſos à Crantio uocari uideo, Slauos ſcilicet, citra et ultra Panim flu
uiū habitantes, non pręterijt, quos cū Virbinā caſtellū in confinio Saxo-
niæ intercepiſſent, à Conrado deuictos, & uectigales factos eſſe memo

Lubecenſis reſpubl. Holſatiæ comites. Mechelburgenſ. Rugiæ et Pomeraniæ duces.

rat. Ab illa aūt defectione ducū & pręfectorum regiorū, Lubecenſis reſ-
pub. abrogato poſteriori tēpore unius dominatu, opibus creuit. Hinc
Holſatiæ comites, hinc Mechelburgēſes, ſiue Magnopolēſes, Rugij Po-

 merani,

Marchia Brandeburgensis. Lubussensis et Camenēsis diœceses olim in Polonia.

merani,& nonnulli alij eius oræ duces,originem habuere.hinc Marchionum Brandeburgensium ditio exorta,magna cœpit incrementa:quanquam Lubussensem & Camenensem diœceses posteriori tempore detractas esse Polonis,argumento est pensio nummi S.Petri,de qua pauló inferius dicemus:quæ ijs tantum,qui tunc Poloniæ finibus regnoq; continebantur,imposita est,quam Lubussensis quidem diœcesis adhuc pendit. Camenēsi uerò posterius singulari sedis Apostolicæ indulgentia, ob liberatum legatum Apostolicum, remissa est. Cęterùm ex eo tempore nunquam illa loca,quæ tunc sese abalienarunt, in ditionem Polonorum reuenere:præter Pomeranos,quibus , cum ducem sibi potentem quendam & factiosum inter ipsos creassent , intulit bellum Miecislaus,habēs secum in exercitu Andream,Belam & Leuentam, Vngaros, Ladislai calui filios,Stephani regis fratres patrueles: qui,cum Petrus eiusdem regis sororis filius regnum Vngarorum Stephano moriente inuasisset,in Poloniam confugerant. Cum his igitur & magnis suorum copijs cum ingressus esset Miecislaus in Pomeraniam,occurrit illi cum armatis Pomeranus,& in aciem suos educit necessitate magis,ne qua suos defectionis & noui dominatus ipsius pœnitentia subiret,quàm aliqua suarū uirium fiducia. Quanquam nonnullam etiam bene gerendæ rei spem ignauia Miecislai regis ipsi dabat.Concurritur infestis armis, hinc ira stimulante,illinc consciētia defectionis spem ueniæ precidente;ad extremum inclinata acie , funduntur Pomerani , & in potestatem regis ueniunt : autores defectionis capitali pœna afficiuntur, cæteræ multitudini parcitur. nam dux in prælio occubuit . Nonnulli à Bela eum singulari certamine uictum & interfectum esse uolunt. Præclara quidem certè eo prælio uirtus atq; opera Belæ enituit.Itaq; generum eum sibi rex filiæ matrimonio adoptauit: Pomeraniam ipsi in dotem dedit. cętera neglexit, nec unquam ad recuperanda quæ amiserat,animum adiecit. Verùm torpori ac desidiæ se dedit, ac uoluptatibus ijs quæ gustu tactuq; percipiuntur. Aliarum etiam,præter uxorem, mulierum consuetudine usus esse dicitur. Vxori tamen, mulieri auaræ & importunæ, ita fuit obnoxius , ut eius maximè nutu & arbitrio regnum administraret.Quæ quidem deinceps,cum rex amentia correptus,sui compos non esset,dominatum omnem regium ad se transtulit:quo maius etiam hominum in se & in regem odium concitauit. Moritur haud ita multo pòst ex morbo illo Miezislaus, anno Christi 1034 , & Posnaniæ sepelitur : homo tardus & hebes, leuitate iuuenili,& iuuenum atq; uxoris consilia plerunq; sectatus. quibus rebus factum est, ut suis atq; externis hostibus pariter atque socijs esset contemptui : sic ut in se uerum esse comprobaret id, quod Græcis est in Prouerbio, Heroum filios noxas esse. Regnauit autem annis ferè nouem,uixit quadraginta quatuor.Sunt qui eum in colloquio quodam insidijs exceptum à Boemis, gigendo inutilem redditum, & mox mente captum, non diu patri mortuo superstitem fuisse uolunt.

Pomeranicum bellum.

Andreas, Bela & Leuenta, duces Vngari in Poloniam profugi.

Pomerani uicti & recepti.

Bela gener regis Poloniæ, et Pomeraniæ dux.

Vicia Miezislai.

Muliebre imperium.

Miezislaus amentia correptus.

Ann. 1034.

Miezislaus captus, & excitus à Boemis.

Martini

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVARTVS.

INTERREGNVM.

NICVM reliquit post se Miezislaus rex superstitem filium, Cazimirum : sub cuius ortum tremor terræ acciderat. Quod ita rarum & insolens est in Polonia, regione mediterranea, ut magni prodigij loco habeatur, quoties accidit : & tunc quoque habitum sit. Is igitur Cazimirus, siue iam uicesimum annum, ut placet Dlugosso, attigerat: siue paruulus puer adhuc erat,ut uult Gallus, non dum regiam dignitatem & reipubl. curam sustinere posse uidebatur. Itaq; ex uniuersi conuentus, qui Gnesnam ea de re conuocatus erat, sentētia,differtur noui regis coronatio. Interim penes Rixam reginam pueri matrem regia potestas relinquitur : qua abusa mulier, pia alioqui & religiosa, quemadmodum uideri uolebat, cæterùm audax & auara : uarijs & grauibus exactionibus , uiuo marito institutis , rusticanos homines tam regios, quàm nobilitatis, magis ac magis premebat : nouas rationes cogendæ pecuniæ exquirebat: Polonos despicatui habebat: Teuthonas suos in consilium adhibebat , hos ad honores & magistratus euehebat: hos diuitijs & possessionibus augebat, etiamsi nullum industriæ & uirtutis specimen præ se ferrent. Indignè hæc ferre nostri : orare reginam , ut quorum armis atque sanguine regnum defenderetur , & ad tantam amplitudinem, quanta regnante Boleslao fuit , perductum esset, eorum maiorem , quàm externorum , quam'que suæ cupiditatis, rationem duceret. Multa Polonos principibus suis ultrò concedere & indulgere, asperioris dominatus insuetos esse : externis hominibus , in quibus aliquid modò ingenij uirtutis'que sit, maiorem , quàm gens ulla habeat , honorem habere: sed posthaberi se omnino in patria sua, dignis'que indignos præferri non oportere. Cæterùm ubi uident , orando apud reginam se nihil proficere , fremebant inter se uulgò , atq; adeò palàm etiam loquebantur : non ferendum esse uiris tam graue & contumeliosum externæ mulieris imperium. Contemnebant uicissim potentiores iussa reginæ, & regias possessiones atq; reditus nonnulli inuadebant: atq; ut inter quosque simultates & clandestina odia antè id tempus fuerant,tunc in apertam hostilitatem erumpebant: comparabantur factiones , & omnia dissidijs atque seditionibus plena erant. Regina uerita , ne in tanta licentia , & irritatis in se hominum animis,maius aliquod malum in se redundaret,consilium fugæ cum filio atque Teuthonibus suis clàm init: regium fiscum , in quo cùm preciosæ res multæ, tum duo diademata Regis & Reginæ erant, compilat , regno excedens , in Saxoniam se contulit : ab imperatore

Terræ tremor insolens in Polonia.

Cazimiri ætas.

Rixa regnum administrat.

Nouæ exactiones, et contemptus gentis.

Polonorum obsequium erga principes suos.

Pol. humanitas erga externos.

Turbantur res in Polonia.

Rixa profugit è Polonia.

 Conrado,

Conrado, oblatis ei magnis muneribus, & inter ea duabus coronis è Polonia asportatis, Salefeldum, uti uult Vapouius, seu Magdeburgum, & Brunsuicam oppida cum suis territorijs uel emit, uel dono accepit. Cazimirum uolunt nonnulli non cum matre pulsum esse, uerùm aliquanto pòst, cum ij qui maternæ eius fugæ autores fuerant, magnasque clientelas & factiones comparauerant, ab eo sibi metuerent, siue adeò impotentius agerent: ipsum quoque solum uertisse, & in Vngariam ad Stephanum regem propinquum profugisse. Deinde post Stephani mortem, qui anno Christi 1036 obijt, & cum Emerico filio in numerum diuorum relatus est, à successore & sororis eius filio Petro commeatu & comitatu instructum, ad matrem in Saxoniam missum esse: nec Boemis proditum, qui simulatione misericordiæ eum deposcebant, ulturi in eo clades ab auo acceptas: & in posterum ut sine metu essent, sibi prospecturi. Quam enim Vincentius præterea refert nescio cuius opinionem, quasi Cazimirus hic paruulus post matris in puerperio mortem, clam nouerca, quæ ut necaretur infans, apud uirum instabat, in monasterio quodam educatus sit: mortuoque patre cum res reginæ odio turbatæ essent, proditus ab eo, à quo educabatur, ad paternum regnum uocatus sit: eam inquam opinionem, ne refellere quidem pluribus libet. apertè enim ijs refellitur, quæ statim exponemus. Profectus est autem Cazimirus Lutetiam, uoluntate matris, ut ingenium honestis disciplinis excoleret: inde post aliquot annos uisa obiter Italia, & Romualdo abbate sancto, Cluniaci in Benedictinorum monachorum sodalitatem se dedit, monasticam uitam professus. Reginæ & regij filij discessu, quasi limphatico furore Polonia cuncta exagitatur. Miscentur omnia cædibus mutuis: latrocinijs uiæ publicæ infestantur: incenduntur pagi atque oppida: tumultuatur: collatisque signis inter ciues atque proceres concurritur: ut quisque audacissimus est, ita maximam perditorum hominum manum cogit, aliena inuadit, ueteres possessores possessionibus deturbat: trucidantur passim diuites & locupletes patresfamilias, liberi eorum eliduntur, cæsorum coniugijs atque bonis interfectores per uim potiuntur: stuprantur honestæ uirgines, & matresfamiliâs. In tanta uastitate atque confusione, agrestes quoque à laboribus & agricultura feriati, in patronos ac dominos suos insurgunt: in nobilitatis excidium conspirant: ueteres nonnullorum iniurias & oppressiones, concepto in omnes odio, omni crudelitate summaque acerbitate ulciscuntur. Neque ministris sacrorum, ac ne ipsis quidem templis, aris atque sacris parcitur: & in pristinam barbariem atque impietatem Polonia, abiecto ueri Dei cultu, relapsura esse uidebatur. In latebras sese abdebant proceres & episcopi. Eratque miserabilis ubique rerum facies. Nihil usquam tutum: nihil cuiusquam proprium: nemo mali exors erat. Per hoc tempus Maslaus, qui & Masos dictus est, qui pocillator regis Miecislai fuerat, uir potens & audax, dominatum inter suos in tractu Plocensi arripuit: confluenteque ad eum undique magna hominum, partim ui & armis exercitatorum, partim potentiorum uim

Salefeldum Rixæ emptum.

Cazimirus in Vngariam.

Stephanus Vngar. rex cũ Emerico filio in diuos relatus.

1036. ann.

Cazimirus monachus fit.

Poloniæ status turbatißimus.

Rusticorũ tumultus contra dominos.

Vis illata sacris, & ministris sacrorum.

Maslaus tyrannus.

Masouia.

uim & iniurias declinantium, multitudine, permagna potentia auctus est, & Masossiæ, siue Masouiæ nomen ei oræ, quã dominatu complexus est, dedit. Ad hęc domestica mala accedebant hostiles incursiones: erumpebant deuota deuictarum dudum gentiũ in Polonos odia. Hinc Iaroslaus Russiæ dux terrestribus & naualibus copijs secundo Bugo uiciniã omnem, quæ nũc Polesia siue Podlassia est, & à Russis atque Lituanis tenetur, usque ad eam oram, quam Mosouia pòst ea tempora finibus suis complexa est, infestauit. Illinc Prędislaus Boemus quũ post Vlderici patris mortẽ, Iaromiro cæco patruo concedente, principatum suscepisset, cum ualido exercitu ferro & igni Silesiam, quæ sic posterius dicta est, & maiorem Poloniam quàm longissimè populatus est: Vuratislauiam, Posnaniam, aliaque minora oppida complura diripuit & incẽdit, nulli neque sexui neque ætati hominum pepercit, nec à templis impias & sacrilegas manus abstinuit (nam de Cracouia Syluio & Hageco non assentimur, refellitque eos locorum ratio) Gnesnam metropolim nec manu munitam, & habitatoribus defensoribusque uacuam primo impetu cæpit: ad basilicam eius oppidi spoliandam, ubi iussu ipsius uenere milites, aliquoties irrumpere conati, subitò cæcitate & lethargo diuinitùs percutiuntur. Erat in castris Prædislai, Seuerus Pragensis episcopus. Is miraculo attonitis omnibus, & spoliationem templi in religionem uertentibus, persuasit, non ob id quod putabant omnes, sed propter nefanda flagitia & enormia scelera Boemorum, cæcitatem illam & obliuionem ipsis accidisse: triduanoque ieiuno diuinam iram placandam esse censuit. Quo expleto Boemi liberè iam episcopo authore templum ingrediuntur: aurum & argentum omne, uestes sacras & omnem basilicæ supellectilem, quæ erat munificentia superiorum principum satis ampla, tollunt: itemque quinque eremitarum, de quibus in Boleslao meminimus, corpora, quæ illuc à pio rege translata erant, auferunt. Gaudentij corpus, pro Adalberti corpore à ministris templi pio mendacio indicatum, etiam tollunt. Nam Adalberti corpus ijdem ministri in adyto templi clàm defoderant. Quamuis Boemi eius reliquias habere se iactent. Hæc omnia Pragam asportauit Prædislaus, & in basilica Pragensi reposuit: præter Cristini, unius de quinque illis heremitis, corpus, quod Olomucensibus concessit. Atque hæc anno Christi 1038 acciderunt: Hagecum enim multa temere de hoc bello nugantem, non sequimur. Nec unquam postea Prædislaus, quæ iure belli cæperat, Polonis restituit: quamuis postulatus ea de re apud Pontificem max. à Stephano archiepiscopo Gnesnensi, qui Polonus Polono Bozentæ successerat. Grauioribus etiam fortasse incommodis ferox Boemus Poloniam tunc affecisset, ni metus domestici belli, à Conrado quidem imperatore intentati, ab Henrico autem filio & successore Conradi illati, eum repressisset. Conradum quoque imperatorem Rixæ reginæ precibus & muneribus adductum, ad uexandos & infestandos Polonorum fines exercitum misisse, Dlugossus memorat: sed eum non multum progressum, nec magnis damnis illatis, citò domum uertisse: uel quòd inuitus

Rußi uastant Septentrionalem oram Poloniæ.

Prædislaus dux Boemorũ meridionalem & occidentalem.

Vuratislauia. Posnania.

Gnesna incensa.

Gnesna capta ac direpta.

Miraculum.

Episcopi impietas.

Quinque eremitarum & Gaudentij corpora asportata à Boemis.

S. Adalberti corpus occultatum.

1038. ann.

Romæ litigatũ cum Boemorũ duce de spoliatione templorum.

Conradus imperator Poloniam uexauit.

uitus imperator eo se bello cum Polonis implicabat, & reginę tamen utcunq; satis esse faciẽdum putabat: uel quòd ad sedandos motus Burgundicos & Italicos, & Boemicum fortasis bellum, auocabatur. Nec multo post uitam is cum morte commutauit, Henrico filio, sicut modò attigimus, Imperij successore relicto: quem longè ante mortem, Cæsarem, siue regem Rom. ipse de principum electorum sententia designarat.

Henricus filius Conradi successor in imperio.

Nec tamen huius belli Polonis à Conrado tunc illati, quisquam omnino, præter Dlugossum, mentionem fecit. Cæterùm Pomeranos quoq; defectores Poloniam tunc diuexasse, Gallus innuit.

Pomerani Poloniam infesta runt.

His tam sæuis tempestatibus totos penè sex annos iactati ac fatigati Poloni, & acerbiora etiam, extremumq; tam florentis dudum regni naufragium metuentes, ut maximè quisq; consilio, dignitate & authoritate pollebat, remittunt nonnihil de intestinis dissidijs, condonant sibi mutuò priuatas offensas, de republica cogitationem suscipiunt, req; per internuncios inter se cõmunicata, comitia Gnesnam indicunt: ibi de summa reib. consultatur.

Procerum Polonorum prudentia.

Comitia & cõsultatio de republ.

Et inter omnes quidem conueniebat, rempub. nisi ad unum rursus deferatur principatus, saluã esse non posse: quem nam uerò potissimum deligant, uariabãt sententiæ: nõnulli reuocandum esse Cazimirũ, optimè de ipsis meriti Boleslai regis nepotem, censebant: alij negabant, quòd metuendum esse dicerent, ne is paternam ignauiam & maternam auaritiam imitatus, uniuersa perderet: ne'ue memor iniuriæ, crudelis ultor & acerbus tyrannus in ipsos existeret. Sed cum de proceribus atque ciuibus neminem deligi placeret, externi uerò principes ij qui erant finitimi, partim hostes essent, partim impares tanto oneri iudicarentur, partim etiam domesticis malis atque dissensionibus laborarent: uicit tandem ea sententia, quæ Cazimirum, ubi ubi sit, quærendum, placandum, & reducendum esse censebat.

Cazimirus reuocatur.

Iuuenem esse, & facie liberali, nec sanè crudelis patris filium: facilè ueniam daturum, culpam deprecantibus: indolem uerò eius omnia meliora, quàm de patre matreq;, polliceri: ad hæc autem, calamitate & exilio non ad ocium & nequitiam, sed ad industriam & modestiam eruditum esse. Oratores delecti primores uiri ad reuocandum eum, luculento uiatico & amplis muneribus publicè contributis instructi, ad Rixam in Saxoniam proficiscuntur: ei dona dant: quo in statu sit res Polona, ad quid'ue ipsi ueniant, supplici & miserabili oratione exponũt. Illa implacabilis mulier, aspernari preces: exprobare eiectionem suam: insultare malis miserorum: negare filium postulata ipsorum facturum esse, ipsorum scelere eò redactum, ut calamitatis tædio, exilijq; pudore, in Gallias secederet, Cluniacicq; monasticæ uitæ sese addiceret. Hoc accepto à regina responso, oratores Cluniacum rectà contendunt: inueniunt Cazimirum mutato nomine Carolum, non modò professum religionem, sed iam Diaconum.

Cazimirus Diaconus.

Deprecantur culpam exilij ipsius, quæ tamen penes reginam ferè fuerit: orant, respiciat afflictam & penè euersam patriam: suscipiat paternum & auitum regnum ab extremo interitu uindicandum: in eo solo spem Polonorum sitam esse. Qua si decidant, funditus se perisse. Respondet ille modestè obortis lachrymis:

Cazimiri modestia.

mis: Exilium suum non ipsis, uerùm arcano Dei iudicio, & nonnulli fortassis parentum suorum culpæ se imputare: casum dulcissimæ patriæ, quam sui maiores florentissimam reliquissent, miserari: & adiutam eam omni ope & consilio uelle, si integrum id sibi sit. Nec ignorare, maioris esse pietatis & meriti, publica administrantem multorum saluti consulere, quàm priuatum, & in solo loco conclusum, innocentiam uitę suę tueri. sed alieni iam se iuris factum esse: datam semel Deo, atq; ijs quorum se potestati ultrò subiecisset, fidem fallere non posse. Mœsti hoc responso legati, ac de spe propemodum deiecti, omnia tamen tentanda sibi esse existimant. Abbatem monasterij adeunt: eadem illa orant: muneribus animum eius mollire conãtur. Ab eo ad Pontificem max. reijciuntur. Ne eum quidem itineris laborem & molestiam defugerunt: Romam è Gallijs profecti, magna diligentia importunisq; precibus tandem à Pontifice maximo Benedicto, eius nominis nono, uel à Clemente secundo, ut alij uolunt, impetrant, ut Cazimirus monachus & Diaconus, professionis & sacramẽti religione solutus, ad regnum maiorum suorum redeat, uxorem ducat, liberos procreet.

Oratores Poloni Romã profecti.

Votũ relaxatur Cazimiro.

Pro hoc Polonis, quo beneficium sedis Apostolicę agnoscant, iniunctum, primùm ut de singulis capitibus, exceptis nobilibus siue equitibus, & qui sacris addicti sunt, quotannis obolus unus in lucernam perpetuò in æde diui Petri Romæ arsuram pendatur: qui etiamnum sancti Petri numus dicitur: tametsi Dlugossus, regnante apud Polonos Vladislao Loctico ad hanc rationem uult redactam esse pensionem illam, cum prius tres oboli & cribrum auenæ de unaquaq; familia pensitatum esset.

Polonis iniuncta onera à Põtifice max.

Numus S. Petri.

Deinde præscriptum est, ut omnes Poloni rotunda in morem monachorum tonsura capillorum utantur, nec ultra auriculas ritu barbarico quisquam omnino comam promittat: tum festis solennibus, dum sacra peraguntur, ut singuli equites fasciam lineam candidã in modum stolæ, qua in sacris utuntur sacerdotes atq; diaconi, è collo suspensam ferant. Suscipiunt non grauatim præcepta & leges Pontificis oratores, & Poloniam omnem ad seruanda hæc obstringunt. His rebus è sententia confectis, curriculo Cluniacum repetunt cum mandatis pontificijs: atq; inde porrò læti Cazimirum reducentes, ad Rixam, ita uolente ipso, diuertunt. Ea frustra reditionem filio dissuadere conata, salutataq;, ad Henricum deinde imperatorem adeunt, orant, ut diademata, quæ Rixa è Polonia sublata Conrado patri ipsius donarat, propinquo regi reddat eumq; auitum socium & amicum Rom. Imperij tuendum ac defendendum suscipiat: Boemum ducem ab inferendo Polonis bello cohibeat: & ad reddenda, quæ superiori tempore abstulerat, cogat. Non difficilem se in ijs quę petebantur, Henricus præbuit. Nam & coronas reddidit, & sexcentorum equitum præsidium Cazimiro deducendo addidit: & de Boemo, cum quo bellũ tunc gerebat, curę sibi fore promisit.

Henrici imperatoris animus erga Cazimirum.

Igitur auctus comitatu Cazmirus, & plenus bonæ spei, salutato Imperatore, in Poloniam contẽdit.

Cazimiri reditus.

Cũ aũt Poloniæ fines attigisset, effusa obuiam hominum omnis generis, ætatis, atq; sexus ingens multitudo, officij gratia, læta ac tripudians regẽ suum tanto-

tantopere expetitū, quasi pręsens quoddam numen, atq; salutem suam, faustis ominationibns & acclamationibus, gaudioq; profluentibus ubertim lachrymis, excipit: reducem gratulatur: certatim omnes præteritorū ueniā & obliuionē supplices petunt. Ille lachrymans & ipse, comiter omnes consolatus, suspicione culpæ metuq; supplicij liberat. Quicquid factum sit, non sine diuino nutu factum, pro suis fortasse & maiorum suorum meritis. Adesse iam se, quem alio uitæ generi deditum, & in eo acquiescentem, tanto studio expetissent, & reuocassent: salutem omnibus, ac nō perniciem cuiquam afferentem. cōfidere autem se uicissim, ipsos omni fide atq; beneuolentia complexuros se esse, boni ac uigilantis principis officio fungentem. Ita densissimis lęticiaq; exultantibus hominum cateruis præcedentibus & subsequentibus, Gnesnam honorificentissimè deducitur, septimo posteaquàm excesserat anno.

Cazimiri comitas & pietas.

CAZIMIRVS PRIMVS REX.

1041. ann.

RESTITVTVS igitur paterno regno Cazimirus, uicesimū sextum annum agens, & summa omnium ordinum gratulatione lęticiaq; Gnesnæ de more inunctus & coronatus, legatis externorum principum gratulantibus, celebritatemq; illam cohonestantibus, benignè & sapiēter respondit, eosq; liberaliter donatos dimisit. mox ad reipubl. uulnera sananda animum adiecit: pacem publicam inter ciues grauibus edictis sanxit. & quoniam ex tanta rerum perturbatione, obducēdam potius afflictę reipubl. cicatricem, quàm acerbis quęstionibus & iudicijs uulnus refricandum esse existimabat, uetus Atheniensium exemplum imitatus, præteritorum quidē obliuionem edicit, restitutis modò in suas possessiones ijs quibus per uim ablatas esse constabat: in posterum uerò eis qui se ui, cæde, latrocinio non abstinuissent, omnem spem uenię præcidit: in paucos contumaciores, qui à consuetis rapinis ægrè recedebant, ad terrorem cæterorum, non sine moderatione tamen, animaduertit. Rebus domi maxima ex parte bene constitutis, ad externa circumspicit: & ut debilitatas regni uires externis auxilijs confirmaret, simulq; ut posteritati suæ consuleret, amplissimi senatus suasu atq; rogatu cum Iaroslao Russorum principe fœdus & affinitatem init: sorore eius Maria, cuius mater Constantinopolitanorum imperatorum, sicut suprà memorauimus, soror fuerat, uxore cum ampla dote ducta: quam ingenti pompa Cracouiam aduectam iuxtà ac exceptam, Gnesnam deduxit: Græcorum schisma abdicantem, ecclesiæ catholicæ reconciliauit: Reginam solenni ceremonia fecit, & pro Maria Dobrogneuam appellauit. Iaroslaum affinem iure omni, quod pater auusq; suus in Russia habuere, donauit: societatem tantum, & auxilia contra quosuis hostes pactus. Quibus auxilijs, itemq; sexcentis Germanis equitibus, quos præsidij sui causa ex Germania secum adduxerat, fretus, insequenti æstate Masouios infesto exercitu adoritur. Nec segnius Maslaus tyrannus, non parua suorum manu raptim coacta, aduenienti regi occurrit: nec mora, pugnæ copiam facit: Prussorum, quos in societatem belli asciuerat, auxilijs non expectatis. Fit acre præ-

Consilium salubre in rebus turbatis.

ἀμνηστία.

Fœdus & affinitas cum Russis.

Dobrogneua regina.

Russorum schismate abdicato, coronatur.

Russiæ ius Iaroslao duci donatum.

Masouiense bellum.

prælium, hinc iusta ira, illinc ueniæ desperatione pugnante. franguntur tandem, funduntúrque Masouiorum acies: dant manus uictori regi. Dux ipse & author belli Maslaus, nihil sibi tutum forè inter suos ratus, ad Prussos fugit: ab his simul & à uicinis Slonēsibus & Iazygibus, siue Iazuingis facilè non modò auxilia, sed ualidos exercitus contra regem impetrat, quòd ipsorum rem agi diceret. Non quieturum enim esse regem se uicto, quin ipsis quoq; arma inferret: & non tantum tributum quod pendere desijssent exacturum, uerumetiam graues pœnas rebellionis de ipsis sumpturum esse. Tuerentur libertatem, in quam se asseruissent: cogitarent, non eas iam Polonorum uires esse, quæ Boleslai regno floruissent, quibúsque ipsi debellati essent: magnam uim hominum partim externis bellis, partim intestinis cædibus exhaustam esse: qui supersint, quiq; maximè bellicosi sint, eos ferè secum sentire: & partim apertè id profiteri, partim clàm consilia communicare: in regem non optimè animatos esse, quippe qui ocio & superstitioni in monasterio imbibitæ deditus, militaribus hominibus minus indulgeret. Se quidem cum paucis non tam iusto prælio superatum, quàm inopinantem oppressum; non incruentam tamen hosti uictoriam reliquisse: ipsos tantis pollere copijs, ut Poloniam omnem nullo negocio possent subigere, afflictam præsertim atq; laceram, ut tunc esset. ad hæc, ipse etiam de suo ingentibus pollicitis eos onerat: nec difficulter homines barbaros ad societatem prædę magis, quàm belli, quemadmodum uideri uolebat, allicit. Iazuingos autem & Slonēses, siue Slomēses, Prussici tractus populos fuisse, Dlugossus indicat. Siue autem ijdem fuerunt Iazuingi cum Iazygibus Metanastis, quorum extant adhuc reliquiæ quædam ad Tibiscum fluuium in Vngaria, nomen antiquum retinentes, & quodam tempore ad Septentrionem in mediam Sarmatiam progressi colonias deduxerunt, siue diuersi prorsus ab illis, inter Poloniam quidem, Russiam atq; Prussiam medij, in extrema ora Lituaniæ habitasse, & acerrimi ac bellicosissimi fuisse memorantur: donec à uicinis attriti, & ad extremum deleti sunt. Quanquam feruntur adhuc tenues quædam eorum reliquiæ superesse in Lituania & Russia. Hi ergo cum Prussis pariter ad inuadendam Poloniam exciti, publico consensu belli totius administrationem Maslao mandant. Per id tempus Cazimiro regi Boleslaus filius natus est. Æstate insequenti Maslaus cum ingentibus barbarorum copijs in fines Masouiæ ingressus, facilè eam recepit: carebat enim præsidijs & munitionibus. Nec multò pòst Cazimirus de aduentu hostium certior factus, adest & ipse, auctis numero & robore militum superioris anni copijs. Venientem apud Vistulam Maslaus spei & animorum plenus, operitur: conferuntur propemodum castra castris. Rex ubi copias hostium suis longè maiores uidit, concidere animo: pœnitere præsentis fortunæ atq; regni: pristinam monasticæ uitæ quietem atq; tranquillitatem animo requirere. His curis atq; cogitationibus fatigatum sopor opprimit. Ibi per uisum diuinitùs recreatus & confirmatus, postero die pro con-

Maslaus uictus reparat exercitum.

Iazuingi & Slomenses populi.

Prussicum bellum.

Boleslaus Cazimiro natus 1043.

Cazimiri pœnitentia

cione militibus uisum exponit, & repletos fiducia diuini auxilij, alacres
in aciem educit. Nec hostes pugnam detractarunt. canunt signa: clamor
utrinq; attollitur. Nusquam deest suis, regis prouidentia & adhortatio,
Visum.
ut duce Deo certam uictoriam amplectãtur. Et ferunt, conspectum esse
in aere iuuenem augusta specie corporis, ueste candida, candido equo
Prußi & Iazyges profligati à Polonis.
insidentem, & in hostiles turmas uexillum inferentem. Nec mora, terga
uertunt barbari: instãt acrius nostri fugientibus: fit strages maxima. In
eo prælio cæsa feruntur hostium quindecim millia, capta duo millia: ex
Cazimiri labor in prælio.
nostris pauci saucij, pauciores desiderati sunt. Rex inter primos hostem
fugientem persequens, uociferando, cædendoq́; lassus, & cruore resper-
sus, semianimis propemodum à gregario quodam milite in castra rela-
tus est: quem postea militaribus affecit præmijs, & in equestrem ordi-
Maslai interitus.
nem retulit. Cæterùm Maslaus ex fuga perpetuo cursu in Prussiam con
tendit. Ibi à barbaris cognito euentu prælij excarnificatus, in crucem
actus est: insultantibus, ut alta teneret, qui alta petiuisset. Sic mali consilij
author, malè perijt. Ab hoc prælio Masouia penitus in ditionem regis
reuenit: nomen tamẽ semel acceptum in hanc diem retinet, quamuis mu
tatis deinde finibus. Prussi clade suorum permoti, & ueriti ne statim sibi
Cazimirus uictricia signa inferret, missis legatis culpam rebellionis de-
precantur: Regi se & sua subijciunt: tributa debita persoluunt, ac dein-
ceps quotannis soluturos se esse recipiunt. Ita pax eis data est, & captiui
Vuladislaus nascitur.
dimissi. Rex altero filio Vuladislao auctus est. Interim autem dum hęc
geruntur in Polonia, Henricus imperator, cum meditatum etiam à pa-
Boemi ab Henrico Imp. uicti, ac denuò tributarij facti.
tre bellum Boemis intulisset, superbo Prædislai ducis responso, de red-
dendis Polono regi munitionibus, magis etiam fortassis iritatus, princi
pio quidem rem non satis prosperè gessit: sed altero anno repetita maio-
ribus uiribus in Boemiam expeditione, uictum fractumq́; Prædislaum
grauiter multauit, & iureiurando in sua uerba adactum, quas de Po-
Morauia Boemis cessit.
lonis cęperat, uel ipse in finibus Poloniæ munierat munitiones, Cazimi-
ro reddere coëgit: concessaq́; ipsi Morauia, tributum auxit, ita ut quin
Boemorum tributum.
gentas libras, siue ut uulgo uocant marcas argenti, ac centum uiginti bo
ues dux Boemus deinceps Romano imperio quotannis penderet. Atq;
hoc illud est, quod Æneas Syluius, & alij nonnulli historici scribunt,
ab hoc Henrico Boemorum ducem domitum esse, quòd is iniussu suo
Poloniam uastasset. Neq; enim existimandum est, Poloniam tunc in di-
Silesia in Polonorum ditione mansit.
tione Romanorum imperatorum fuisse. Nam quod addit Syluius, Sile-
siam Boemis ab imperatore, imposito tributo traditã esse: de Morauia
id rectius accipitur. Silesiam enim etiam tunc in Polonorũ ditione man-
sisse, uel S. Petri numus, cuius dudum mentionẽ fecimus, argumento est.
Nam cum Silesij quoque, itidem ac cæteri omnes, qui tunc in regno Po-
lono censebantur, etiamnunc pẽdunt: & aliquanto pòst, ut nos inferius
ostẽdemus, ea regio Silesia dici cepta est. Adde quòd posterius Cazimi-
Vuratislauia urbs.
rus rex Polonorũ, cuius tempora nunc prosequimur, Smogorouiensem
siue Bicinensem cathedram & episcopam Vuratislauiam, propter Odrę
fluuij

fluuij cõmoditatem transtulit: quæ urbs in umbilico Silesiæ sita est. Re-
ctius igitur Silesiæ munitiones Polonis tunc à Boemo iussu Henrici red
ditas esse crediderimus. Pacato per circuitum regno, Cazimirus memor
pristinæ conditiõis, & uitæ monasticę, uictoriamq́; contra Maslaũ atq;
Benedictini monachi Cluniaco acciti in Poloniam.
barbaros diuino beneficio acceptã referẽs, Cluniacũ, ubi monachus fue
rat, legationem cum amplis muneribus mittit, benignitatem erga se Dei
prædicat: sodalitati uniuersæ se suosq́; commendat: aliquot monachos
ad se mitti postulat, qui sectæ illius quasi colonias quasdam in Poloniam
Tinecense monasterium. Lubenense.
deducant: mittuntur duodecim. His partim Tineciam arcem uno à Cra
couia milliario supra Vistulam, cum centum amplius pagis: partim Lu-
bensum oppidum ad Odram situm, cum compluribus itidem pagis &
prouentibus alijs attribuit: domicilia monachis extruxit, atq; tẽpla, eaq́;
perampla supellectili ad cultum diuinum apta ornauit. Fuit autem pri-
mus abbas Tinecẽsis Aaron Gallus: cuius integritas, pietas, & industria
Aaron archiepiscopus Cracouiensis.
Cluniaci adhuc Cazimiro perspecta erat. Atq; is deinde Rachelino, se-
xto archiepiscopo siue episcopo Cracouiẽsi uita defuncto, à sacro eius ba
silicæ collegio postulatus septimus succesit, regis fauore & cõmendatio
ne adiutus: decimas, quæ ex bonis Tinecensis monasterij Archiepisco-
po Cracouiensi præbebantur, Abbati & monasterio iure sempiterno
Graduũ preces in Cracouiẽsis diœcesi.
addixit & adscripsit: diœcesim psalmodijs & precationibus ijs, quæ Gra
duum uulgo dicuntur, onerauit. Multa item alia Cazimirus rex fecit &
instituit, quæ ad religionis & reipubl. instaurationem pertinere existi-
mabat: pace perpetua, post Maslaicum bellum fatigatam superioris tem
Cazimirus instaurator pacificus.
poris malis Poloniam, mirum in modum recreauit: eoq́; instauratoris
pacifici cognomentum meruit. Henrico imperatori bellum in Polonos
Vngaricæ res. Petrus rex Vngarorum.
paranti, quòd auxilia contra Petrum regem, propinquum ipsius, An-
dreæ & Leuentæ Vngaris misisse dicerentur, missis legatis, & refutatis
Boemorum, qui imperatorẽ in Polonos iritabant, calumnijs, satisfecit:
& contra Vngaros ipsi, Petri necem ulciscenti, auxilia postea misit. Vn-
Abas rex Vng.
gari enim pulso Petro, Abam, siue Ouonẽ, cum quo soror diui Stepha-
ni regis nupta erat, regem sibi creauerant. Atq; is ob receptum ab impe-
ratore Petrum, æmulum suum, Austriam & Bauariam infestarat. Qua-
re iritatus Henricus, defunctus bello Boemico, in Vngariam semel atq;
iterum exercitum duxerat, quo Petrum in regnum restitueret. Sed re-
sistentibus Vngaris, re infecta recesserat. Deinde uerò accitus ab Vn-
garis, quibus Abas ob crudelitatem & contemptum nobilitatis exo-
sum se reddiderat, Petrum profligato & interfecto Aba restituerat. Sed
cum is quoq; impotenter dominaretur, ac Teuthonas Italosq́; Vnga-
ris non modò in consuetudine uitæ, sed etiam in honoribus mandandis
Andreas rex Vngariæ.
anteponeret, Vngari Andream, & Leuentam, Ladislai Calui filios, a-
pud Russos tunc pòst Miezislai Poloni regis mortem exulantes, clàm
acciuere: & regnum ad Andream, Leuenta concedente, detulere, ea
Vngari à religione Christiana defecere.
conditione, ut sibi, abiecta Christiana religione, extirpatis'que sacer-
dotibus & externis omnibus, pristinam & Scythicam impietatem

 publicè

publicè resumere liceret. Quod ubi factum est, Petrus fuga sibi cōsuluit: sed retractus & excæcatus, paulo pòst angore animi perijt. Andreas regno potitus, edictum suum de religione abrogauit, capitali'que pœna sanxit cultum religionis Christianæ. Nec tamen ea re Henricum imperatorem placauit: quin is Boemorum & Polonorum auxilijs accitis, denuò cōtra Vngaros expeditionem faceret, ut Petri regis mortem ulcisceretur, & Vngariam Romano imperio uectigalem redderet. Ad hoc igitur bellum Cazimirus auxilia ipsi misit. Verùm id bellum æquis conditionibus diremptum est, ut mox in Boleslao referemus. Scribit Bonfinius, & uetustior quidam Vngaricarum rerum scriptor, quem in plerisq; sequitur Bonfinius, Andream hunc Boemiam, Poloniam & Austriam tribus continuis annis infestasse, & uectigales sibi reddidisse: irritatum, ut uidetur, ob missa contra se imperatori auxilia. Cæterorum nemo ullam huius rei mentionem facit. Hagecus uerò memorat, Latrunculos è Polonia, ducibus Versouijs siue Rauitis Boemis circum Closcum infestasse: & multos ex his à Cazimiro rege captos, & suspendio necatos esse, Prædislao Boemorum duce postulante: atque ita pacem inter Boemos & Polonos redintegratam, nequicquam dissuadentibus Prædislai filijs: Vuratislauiam'que & alias urbes Polonis à Prædislao redditas, ea lege, ut Boemorum principi certum tributum quotannis inde penderent. Sed hoc quoque inconuenienter & obliuiose ille, ut cætera ferè. Quomodo enim ad Closcum prius Poloni excurrissent, Boemis Vuratislauiam & cæteras intermedias munitiones tenentibus? Syluius quidem, ex quo pleraq; sumpsit Hagecus, Boemorum principi tributum id ab Henrico imperatore impositum esse uult: sed is quoq; re ipsa, quemadmodum superius attigimus, facilè refellitur. Nos cætera de Cazimiro persequamur. Suscepit autem is ex Dobrogneua uxore liberos, mares quidem quatuor, Boleslaum, Vuladislaum, Miesconem & Ottonem: fœminam uerò unam, Suentochnam. Ex his Otto puer admodum, uiuo patre: Miesco adultior iam, octauo post patrem anno, rebus humanis exempti sunt. Cum autem Cazimirus decimumoctauum regnaret annum, incidit in grauem morbum: quo mensem unum afflictus, ubi finem uitæ suæ adesse sensit, proceribus liberos commendat, & sacramentis ritè procuratus, religiose tranquillo'que animo, quarto Calendas Decembris, extremum uitæ clausit diem: & magno omnium mœrore Posnaniæ sepultus est, anno post Christum natum 1058. Mortem eius cometes portenderat. Fuit autem Cazimirus procera statura, forma liberali, bona & uegeta corporis habitudine, capillo denso, promissa barba, comptus & elegans: literis mediocriter eruditus, primus quidem inter reges Poloniæ: in pupillos & uiduas clemens & beneficus: in Ecclesiasticos homines in primis propenso animo: erga omnes comis, lenis & benignus: deniq; in omnibus rebus agendis Dei timorem maximè ob oculos habere solitus. Hic rex sedem episcopi, quæ primùm Smogorouiæ, deinde

Petri regis mors. — *Andreas religionem Christianam apud Vngaros reuocauit.* — *Henricus imperator bellū infert Vngaris.* — *Polonorū auxilia contra Vngaros.* — *Bonf. rerum Vngar. Dec. 2. lib. 2.* — *Boemorum cū Polonis pacificatio.* — *Cazimiri regis liberi.* — *Cazimiri mors.* — *1058 ann.* — *Cazimiri effigies & mores.*

deinde Bicinæ fuit, Vuratislauiam transtulit: insula urbi uicina ad confluentem Odræ & Olauæ fluuiorum sita, Episcopo & collegio sacerdotum attributa.

BOLESLAVS SECVNDVS REX.

ONVENTV apud Gnesnam acto, summa omnium uoluntate ad Boleslaum Cazimiri filium natu maximum, solenni cerimonia regnum & diadema defertur, cùm quod ætati is honor habendus esse existimaretur: tum quòd is adolescentulus etiamtum singulari industria, liberalitate, animi magnitudine, laudis atq; gloriæ studio præditus, ad res maximas gerendas factus, & regno dignissimus esse uideretur. Ad eum primis tribus annis tres illustres exules cum confugissent, magnam ei materiam sequentium bellorum præbuerunt. Ii uerò fuerunt, Izaslaus princeps Kiouiensium, Iaroslai Dobrogneuæ reginæ fratris filius: Bela dux Vngariæ, Andreæ regis frater, quorum superius meminimus: & Iaromirus, Prædislai Boemorum principis filius. De quibus omnibus, quo res fiat dilucidior, ab instituto digrediētes, paulo altius repetemus. Ac primùm de Izaslao. Iaroslaus monarcha, de quo plura suprà scripsimus, inter quinq; filios Izaslaū, Suentoslaum, siue Stoslaum, Vuseuolodum, Igorum siue Gregorium (ut habent Dlugossus & Vapouius) & Viceslaum siue Visseslaum, Russiæ principatus moriens partitus erat. Sextus enim Volodimirus, uiuente adhuc illo obierat. Ex his Izaslaus cui Kiouia, & Vuseuolodus cui Pereaslauia obtigerat, Visseslaum Polocensium ducem cum duobus filijs, post patris mortem dolo captum, in uincula coniecerant. Per id tempus Polouuzi, barbara gens, Russis ab oriente sole & meridie confines, quos nostrates quidam Gotos, Vngarici uerò scriptores (nescio an rectè) Cunos & Cumanos esse uolunt, Tanai transmisso, in Vuseuolodi ditionem impetum fecerant: cum'que unà cum Izaslao fratre & Russorum copijs sibi obuiam progressum, bis magna strage profligarant: Russiam longè latè'que uastabant, & ingenti terrore extremi excidij cunctos impleuerant. Ibi Russica nobilitas uinctum Visseslaum dimitti sibi poposcit. Cumq; id negatum esset, ipsa eum per uim atque tumultum inuitis ducibus suis liberauit, & cum eo arcem Kiouiensem inuasit, ac ducem eum sibi pro Izaslao constituit. Izaslaus diffisus rebus suis, in Poloniam ad propinquum regem confugit. Ita Dlugossus & Vapouius. Russorum annales nullam faciunt Visselai, capti & liberati, mentionem: nec ab eo, sed à Stoslao Cernechouiensium, & Vusseuolodo Pereaslauiensium ducibus, Izaslaum Kiouia eiectum esse uolunt, paulo pòst, quàm tres ij Smolenscensem principatum à morte Igori inter se partiti erant. Ac ne Boleslai quidem & Polonici belli meminerunt: sed Stoslaum cum Izaslao in gratiam redijsse, Kiouiam'que ipsi reddidisse memorant: atque adeò pleraque omnia, quæ Poloni in Russia præclarè gesserunt, subticent. In Vngaria uerò, Andreas rex prouecta iam ætate, post Leuentæ fratris mortem, alterum fratrem Belam, cum filijs

Vuratislauiēsis basilica. — *Boleslai secūdi indoles.* — *Bellorum seminarium.* — *Russiæ principatuum partitio.* — *Fatrum dissidium.* — *Polouuzi Russiam uastant.* — *Goti.* — *Cumani.* — *Visseslaus è carcere liberatus.* — *Izaslai fuga in Poloniam.* — *Russicorum annalium fides de Polonorum rebus gestis.* — *Bela uocatus à fratre in Vngariam.*

Vngariæ ducatus.

filijs è Polonia & Pomerania euocauerat, ut quē exilij sociū habuisset, secundarū quoq; rerum participem faceret: & cum eo sic Vngariam partitus erat, ut ipse quidem duas partes regni cū titulo regio, Bela uerò tertiā ac ducis nomen obtineret. Postea bello petitus Andreas ab Henrico Imperatore, quemadmodum dudū memorauimus, pace facta, filiā Henrici uxorem, siue filio Solomoni è Russa uxore suscepto acceperat, siue ipse duxerat, & Solomonem filium ex ea susceperat (uariant enim scriptores) & eum ipsum filiū, paruulum adhuc, socero contendente, successorem sibi destinarat, regemq; uiuus nuncuparat. Igitur indignè ferens Bela puerum sibi seni prælatū esse, initiò quidem dissimulauit: mox collectis clam sarcinis, cum uxore, tribus filijs, & familia in Poloniam ad affinem regem se recepit, ueritus ne quid durius in se frater statueret. Subolfecerat enim, eum sibi insidiari. Porrò in Boemia Prędislaus princeps ex Iuditha uxore quinq; filios susceperat, Spitigneum, Vuratislaum, Ottonem, Conradum & Iaromyrum. Moriens Spitigneum natu maximum successorem sibi fecerat: Iaromirum natu minimum sacerdotio destinarat: tribus autem reliquis Morauiam attribuerat. Eo mortuo, cum Spitigneus impotēter dominatum gerere cœpisset, Germanos & externos omnes, & in his matrem suam Iuditham excedere Boemia iussisset, primoresq; nobilitatis Morauicæ euocatos ad se prehendisset, & per arces custodiendos distribuisset, Vuratislaus fratris acerbitatem timens, relicta uxore in Vngariam ad Andream regem profugerat. Vxore deinde mortua, alterā, Andreæ regis filiam, ultro oblatam exul duxerat. Id cum comperisset Spitigneus, ueritus ne ille soceri auxilio fretus, bellū sibi inferret, ultrò eum reuocarat: nec multo pòst supremum uitę clausit diem. Vuratislaus à Boemis ad suscipiendum principatum accitus, Morauiā Ottoni & Conrado fratribus totam concesserat: Iaromirum, itidem ac Spitigneus, exortem patrimonij fecerat, persuaseratq; ipsi episcopæ spe iniecta, ut sacris initiaretur. Is igitur cum iam esset Diaconus, pœnitentia ductus, mutata sententia & uestitu, in Poloniam & ipse, apud Boleslaum regem militaturus, & rebus suis commodius consulturus, paruo comitatu se cōtulit. Nunc iam ad institutum nostrum reuertamur. Vuratislaus ergo permolestè ferens, receptum ex fuga fratri suo Iaromiro in Polonia patēre, ueritusq; ne quid ille noui cōtra se Polonorū fauore & auxilijs fretus moliretur, cum infesto exercitu in fines Polonię ingressus est: Silesiam ferè omnem, quæ necdum hoc nomen acceperat, populatus, igni ferroq; uastauit: quo nuncio ad se perlato, celeriter Boleslaus cum tumultuaria manu hosti occurrit, & inopinantem in sylua quadam assecutus, reficere corpora & iumenta suos festinatione defatigatos iubet, postera die hostem aggressurus. Boemus regis aduētu cognito, neq; dimicare cum Polonis, quorum uires non nosset, quosq; locorum peritia adiuuaret, tutum sibi esse ducebat: & manere eum diutius in eo loco, penuria rerum omnium non sinebat: tum autem uerebatur, ne succisione arborum uel ab agrestibus receptu prohiberetur. itaq; fugæ consilium cæpit: à rege fallendi causa colloquium in posterum diem petijt, quasi

Solomon Andreæ regis filius. *Belæ fuga in Poloniam.* *Boemicæ res.* *Prædislai filij.* *Spitignei acerbitas.* *Vuratislai fuga in Vngariā.* *Morauiæ Marchiones.* *Iaromiri diaconi fuga in Poloniam.* *Boemicum bellum.* *Boemorum fuga.*

quasi de admissis satisfacturus, & secunda noctis uigilia relictis impedimentis, & paucis infirmis, maioribusq; ignibus, quo facilius excubias nostrorum frustraretur, accensis, silentiò suos eduxit, & festinus fugam arripuit. Insequenti die Boleslaus, ubi hostem effugisse animaduertit, dolore atque ira percitus, aliquot dies eum persecutus est, nec tamen assequi potuit: sed extremos tantum agminis debiliores atque lassos, excepit. Nec mora, in Morauorum fines diuertens, uillas, uicos & oppida incendit, multos'que mortales, nihil eiusmodi metuentes, in agris oppressit, & magnam prædam abegit & abduxit. In sequentem uerò annum maius bellum parabat. Quod ubi Vuratislaus comperit, cùm hostiles uires, tum suorum proditionem & fratrum insidias metuens, de pace per communes amicos agit: & quòd aliò spectabat Boleslaus, facilè impetrat, his quidem legibus, ut damna nostris illata sarciat: sororem Boleslai Suentochnam, quam Suantauam Boemi uocarunt, tertiam uxorem ducat: alteram enim anno superiore defunctam amiserat. Suentochna ad sponsum non multo pòst à primoribus Boemis accita ac deducta, & nuptiæ magno splendore celebratę. Iaromirus autem Poloni regis & reliquorum fratrū opera in gratiā cum Vuratislao redijt: & Pragensis, deinde uerò etiam Olomucensis episcopus non sine iniuria alterius factus est. Per id tempus Aaroni archiepiscopo uita defuncto, cū sedes ob discordiam sacri collegij toto biennio uacua fuisset, tandē Lampertus cognomento Zula Polonus successor electus est. Nec tamen is palliū de more à Pontifice maximo petiuit. Inde igitur in posterum Cracouia archiepiscopum habere desijt. Per idem tempus Prusi contemnētes Boleslai regis adolescentiam, & quòd eum Boemico bello distineri sciebant, rebellarunt: Pomeraniam finitimam transmisso flumine Vistula repentina excursione populantur: arcem Grodecum, quò se cum præda recipiant, muniunt. inde crebro in adiacentes oras Poloniæ, nemine prohibente, grassantur. In eos igitur Boleslaus, pace cum Boemis facta, duxit exercitum: Grodecum oppugnare adoritur. uerùm difficultate expugnandi eius deterritus, eo quòd natura munitus esset locus, egregie'que à Prussis defenderetur, soluit obsidionem, in qua plusculum temporis frustra consumpserat: fremens'que, quòd syluis & paludibus & munitione illa sese tenerent hostes, nec ullam pugnandi copiam facerent, & se aliò festinantem distinerent, arte sibi domandos esse, quos aperto marte non posset, existimauit: reducere se exercitum simulat: cæterùm in insidijs latebat. Prusi abijsse hostem rati, è latebris prodeunt, & in Poloniam excursionem facere parant. Quod cum Boleslaus ab exploratoribus accepisset, ducit in hostem alacer. Priusquam ad hostem ueniretur, transmittendus erat Ossa fluuius, qui Poloniam à Prussia dirimit. hunc primi armati incunctanter ingressi, pondere armorum, & altitudine aquarum, quæ imbribus tunc fortè excreuerant, absorpti sunt. Cæteri exuti armis & loricis, quæ magni ponderis fiebāt antiquitùs, minori periculo tranarunt: hostesq; secutos, & nihil tale suspicantes opprimunt: & ingenti strage concisos, in potestatem suam redigunt. Gallus in

Morauia à Polonis uastata. *Pax affinitate sancitur inter Boemos et Polonos.* *Lampertus Zula episcopus Cracouiensis.* *Prußicū bellū.* *Grodecū arx.* *Prußi uicti à Boleslao rege.*

Armatura leuior Polonorum.
Pomeranico bello id uſu ueniſſe narrat: nec fluminis nomen prodit. Ex
illo autem tempore Poloni grauioribus armis & loricis minus utuntur.
Vngaricũ bellum.
Pruſsicum bellum excepit Vngarica expeditio. nam Boleslaus rex Be-
læ exulis, & uxoris eius amitæ ſuæ, precibus fatigatus, & perfugientium
ad eos Vngarorum multitudine, clandeſtinis'que nonnullorum pro-
cerum, fidem & ſtudia ſua Belæ deferentium, legationibus motus, ne-
que prætermittendam ſibi eſſe tam luculentam gloriæ comparandæ
occaſionem iudicans, reducere propinquos inſtituit: ac tribus agmini-
bus, Belam in comitatu ſuo ducens (uxor & liberi in Polonia manſe-
rant) Vngariam ingreditur. Venientibus adiungunt ſe complures
Vngari, ita ut quartum ex ipſis agmen conficeretur. Nec ſegnius An-
Tibiſcus fl.
dreas rex hoſti aduentanti ad Tibiſcum, ſiue Ciſſam amnem, qui è Sar-
maticis montibus ortus, in Danubium influit, occurrit: magnas Vn-
garorum copias, maioraꝗ Germanorum & Boemorum auxilia du-
cens. Cum enim bellum contra ſe à Bela & Polonis parari intelligeret,
miſerat Solomonem filium in Germaniam. Regnabat tunc apud Ger-
Henricus quartus Imp. Rom.
manos poſt mortem Henrici patris Henricus puer, eius nominis inter
Cæſares quidem quartus, inter imperatores uerò tertius, cum Agnete
matre: quæ ſiue ſocrus, ſiue auia Solomonis erat. Ab his igitur Solo-
mon non contemnenda auxilia, ducibus Guilhelmo & Botho accepe-
rat: à Boemis item alia, quibus Vuratislaus ipſe princeps præerat. His er-
Prælium.
go uiribus fretus, tranſmiſſo Tibiſco acies inſtruit: neꝗ noſtri pugnam
detrectarunt. Concurritur infeſtis ſignis, & aliquot horis dubio marte
& incerto euentu pugnatur. Ad extremum cedunt loco Andreæ copiæ.
Boleslai uictoria de Vngaris, Germ. & Boem.
Ibi Vngari qui cum Andrea rege erant, premi ſuos, noſtros urgere con-
ſpicati, ad Belæ partes tranſeunt: nec diutius Germani & Boemi, deſerti
Vngari ad Belam tranſeunt.
ac proditi ab Vngaris, impetũm Polonorum pariter & Vngarorum ſu-
ſtinuere. In fuga oppreſsi ſunt multi, capti item non pauci, & in his Vu-
Boem. dux captus.
ratislaus princeps, & Germanorum duces. Vapouius pro Vuratislao
Conradum fratrem eius, Marchionẽ Morauiæ, Boemicis auxilijs præ-
Andreæ regis fuga & mors.
fuiſſe, & captum eſſe, excæcatumꝗ à Boleslao ſcribit. Rex Andreas lon-
gius fugiens, tandem ad portas Moſonienſes comprehenſus ab Vnga-
ris, & malè tractatus in ſylua Boconienſi, uitam finiuit. Magna eo prælio
Boleslai uirtus & ſolertia extitit. Poſt uictoriam Boleslaus Belam Al-
bæ Regiæ in ſede regia collocauit: uictorem exercitum præmijs ab eo
& Vngaris affectum, domum reduxit. Deinde procerum ſuorum ſua-
Vxor Boleslai.
ſu uxorem duxit, præſtanti forma uirginem, Viſſeslauam Ruſſorum
principis cuiuſdam filiam unicam, ad quam hæreditas paterna perti-
Rußicum bellum.
nebat. Tantiſper autem quieuit Boleslaus à bello Vngarico, & à nu-
ptijs, quantum ſat erat ad apparatum belli Ruſsici, ad quod ſummo
ſtudio & omni cogitatione incumbebat. Paratis omnibus, coaduna-
to'que ad conſtitutum locum omni exercitu, in hanc ſententiam apud
Oratio Boleslai regis ad milites.
milites in concione uerba feciſſe memoratur. Non ignoratis milites,
compluſculos iam annos Izaslaum cognatum noſtrum, principatu ſuo
paterno iniuſtè pulſum, apud nos exulare: eiꝗ reſtituendo nos hanc o-
peram

peram dare exiſtimatis. Nec ſanè fallimini. Debemus hoc propinquita-
ti: debemus humanitati. Quin ita hoc natura comparatum eſt, ut afflictæ
principum fortunæ, principes quamuis alienos maximè ad miſericor-
diam moueant. Sed nobis hic nos etiam ſerimus milites. Scitis quantum
nobis imperium, quàm amplam gloriam maiores noſtri reliquerunt, &
ut alios prætercam, Boleslaus quidem proauus meus imperium hoc no-
ſtrum Boriſthene, Albi & Sala fluuijs, Sarmaticis montibus, & Germa-
nico Oceano: gloriam uerò nominis Poloni ijſdem penè, quibus orbis
terrarum clauditur, finibus terminauit. Nunc quanto noſtro cum dede-
core & imperium hoc acciſum, & gloria obnubilata ſit, quis neſcit? Equi-
dem uix teneo lachrymas, quod ad patrem auumꝗ meum hæc infamia
in primis attinet. Tametſi patrem ueſtra excuſat iniuria, & afflictæ nimi-
um interregno uires. Auo ueniam, niſi ſim ipſe ignauiſsimus, dare
non poſſum. Verùm enimuero eam labem à genere noſtro detergere,
Ruſsiam regno huic rurſus adijcere, columnis'que Boleslai (quem
ego ut nomine refero, ita & factis referre cupio) imperium noſtrum
terminare, mihi in animo eſt. Quod uobis placere debet, milites, ni-
ſi fortè à uirtute maiorum ueſtrorum degenerauiſtis. Atque maio-
res quidem noſtri gentem hanc, ſibi prius incognitam, adierunt, ue-
xarunt, debellarunt. Nos iugum excutientem, & quidem domeſtico-
rum noſtrorum malorum, non ſuarum uirium fiducia, non ulciſcemur?
non ad officium reuocabimus? Niſi fortè ubertas ſoli illius admiranda,
Rußiæ ubertas & opulentia.
hominum ingens opulentia, & ex rerum copia ortus luxus atque mol-
licies, ab hoc bello uos deterrent milites. At ego nobiſcum hæc o-
mnia, contra ipſos facere iudico. Quin iſta ipſa in primis ad ſpem lu-
culentæ prædæ nos inuitant. Plura dicere parantem, clamore interpel-
lant uniuerſi: duceret quò uellet, bono omine: ſe impigrè ſecuturos, &
imperata facturos eſſe. Hinc magnã pecuniæ uim inter milites, ut quen-
Liberalitas Boleslai in milites.
que ſuperioribus bellis meritum eſſe nouerat, aut uſui ſibi deinceps fo-
re ſperabat, diſtribuit. Sic animatis & optima ſpe impletis militibus,
inſtructa acie triplici, Ruſsiam ingreditur: propterea quòd credebat
hoſtes mox ad prælij dimicationem uenturos eſſe. Et aderat quidem
ad Bialogrodum Viſſeslaus dux, cum non contemnendis Ruſſorum,
Viſſeslai fuga.
Piecinigorum & Varaiorum copijs: uerùm explorata noſtrorum
multitudine atque apparatu, Poloſcum paucis conſcijs fuga conten-
dit. Exercitus quoque, cognita ſui ducis fuga, nulla interpoſita mo-
ra diffugit. Trepidare tota Ruſsia, Kiouienſes deditionem facere uelle,
ni metuant iratum Izaslaum, quem principatu eieciſſent: implora-
re Stoslai & Vuſſeuolodi opem: ni adſint, exuſturos ſe eſſe urbem,
& in Græciam cum coniugibus atque liberis migraturos. Bono eos
Ruſſorum ducum legatio ad fratrẽ Izaslaum.
animo Stoslaus & Vuſſeuolodus eſſe iubent. Ipſi legatos ad Izaslaum
fratrem mittunt, orant ut parcat ciuibus atque patriæ, dimittat exer-
citum, Kiouiam recipiat ſupplicem: Viſſeslaum Poloſco ſeſe conti-
nentem, non iam de uictoria aut Kiouia, uerùm de ſua ſalute eſſe ſo-
licitum. Neminem præterea ipſi aduerſaturum. Quod ſi dolorem

exilij ex animo delere non posset, ipse de sontibus supplicium arbitratu suo sumeret, Polonis patriam utcunq; de se meritam, in seruitutem atq; prædã ne daret. Cogitaret quàm bene olim Stopolco successisset, quòd exul per eosdem Polonos restitutus esset. Ad hæc Izaslaus de Boleslai sententia nihil aliud, quàm periculum se facturum esse, quàm uerè illa de Kiouiensibus dicerentur, qua'que ij uoluntate in se essent, respondit.

Kiouiæ deditio.

Mouet Boleslaus exercitum propius Kiouiam, & Mescislaum Izaslai filium cum expeditis aliquot turmis ad urbem præmittit. Is intromissus, cum opportuna loca præsidio occupasset, authores seditionis paterni'que exilij septuaginta comprehensos partim necat, partim excæcat. Patri & Boleslao regi pacatas esse res Kiouiæ renunciat. Contenderunt ij tamen, eo pacato agmine. Venientibus tota ciuitas ad septimum milliarium obuiam effusa esse dicitur. Dies ea fuit secunda Maij.

Poloscum redactum in potestatem.

Rex restituto in paternum principatum Izaslao, partem exercitus cum eo contra Visseslaum misit. Atq; is fuga elapso Visseslao, nulla mora Polosco potitus est, filium'q; Mescislaum, & non multo pòst eo mortuo, alterum Suentopelcum, siue, ut Russi habent, Stopolcum Michaelem, cum præsidio ibi reliquit: ipse cum Polonis Kiouiam reuertitur.

Kiouienses illecebræ.
Fœminarum uenustas.

Rex distributo in æstiua, ac deinde in hyberna exercitu, ipse cum delectis æstatem atque hyemem illam Kiouiæ peregit, amœnitate loci ac delicijs urbis, & mulierum uenustate, teneritudine & lepôre admirando captus. Præbuit autem Izaslaus uniuerso exercitui per omne id tempus alimenta & uestes, insuper & regem perquàm honorificè & exercitum pro meritis remuneratus est.

Præmisliense bellum.

Exacta hyeme maturè Boleslaus ex hybernis mouit, & in Pręmisliensem tractum, iniuria'ne prouocatus, an quòd ea paterna esset uxoris suæ hæreditas, an uerò sola proferendi regni cupiditate ductus, non constat. ac minoribus quidem oppidis, quæ erant in itinere, primo aduentu potitus est: cæterùm Pręmislia à Septentrionali quidem latere, quà ipse ueniebat, Sano fluuio, qui è Sarmaticis montibus haud ita longè à Tibisci fontibus oritur, ab reliquis uerò fossis & aggeribus munita erat, & à magna præterea multitudine hominũ urbanorum simul & agrestium, atq; nobilium, qui ex agris eò se cum familijs & facultatibus suis receperant, defendebatur.

Præmisliæ situs.
Sanus fluuius.

Ad hæc ab uno latere arx oppido imminebat, in edito loco sita, & ualidis mœnibus turribus'q; expugnatu, ut illa ferebant tempora, perdifficilis. Rex igitur cum fluuium, nequicquam prohibentibus Russis, uado satis alto transisset, oppidum summa ui oppugnat: nec segnius defendunt Russi, & crebris eruptionibus, abundante multitudine, nostros oppugnationi intentos adoriuntur: sed reprimuntur, magna'q; cæde in oppidum repelluntur. Postremò uim nostrorum diutius sustinere se posse diffisi, deserto oppido, in arcem se receperunt.

Præmisliense oppidũ in prædam datum.
Arx obsessa.

Rex oppidum summa rerum omnium copia diuitijs'q; refertum, quarto posteaquam oppugnare cœpit, die captum, in prædam dat militibus. Arcem, quia difficilis esse uidebatur eius expugnatio, propter multitudinem defensorum, neq; contrucidari suos uolebat, corona obsedit, sperans fame siti'q; breui se eam sedendo in potestatem

testatem

testatem suam redacturum esse: equites pedites'que quoquouersus pabulatum dimittit, cõmeatum quamplurimum in castra comportare, uillarum incendijs abstinere iubet. Ipse dispositis custodijs obseruabat, ne quid ad obsessos importaretur, ne'ue ij libera è flumine aquatione uterentur. Nullas enim arx intus perennes habebat aquas. In magna difficultate, obstinatis tamen animis, obsessi obsidionem sustinebant: donec fame siti'q; enectis iumentis, & peste in homines grassante, deditionem extremo æstatis tempore fecerũt, uitam, & quæ singuli uno onere secum efferre possent, pacti.

Præmisliensis arcis deditio.

Rex arcem deditam quantum potest reficit & adornat, in ea'q; hyemem sequentem commoratus est, exercitu in hyberna distributo. Fuit hic annus à Christo nato millesimus sexagesimus nonus.

1069. ann.

Belæ regis Vng. interitus.
Solomon reductus in Vngariam.

Eo tempore, cum Bela rex Vngariæ tertio regni sui anno cameræ ruina in uilla quadam afflictus, paulo pòst obiuisset, Solomon Andreæ filius ab Henrico quarto imperatore affini suo in Vngariam ualidis copijs reducebatur: quo cognito, Geisa, Vuladislaus & Lampertus Belæ filij, nihil præsidij sibi in fluxa Vngarorum suorum fide fore rati, ex Vngaria in Poloniam excesserant: & Cracouiam rectà contendentes, à Vuladislao regis fratre & regina comiter & benignè accepti sunt, Rege tunc apud Præmisliam cum exercitu moram trahente.

Belæ filiorum fuga in Poloniam.

Cum'que hybernaturus is esse in Russia referretur, Geisa relictis Cracouię fratribus, illuc ad eum uenit, opem eius implorans. Quem Boleslaus comiter consolatus, cogitare ipse secum, ac deinde cum senatu consultare, quid faceret: propinquos'ne exules atque supplices, intermisso Russico bello, reduceret, an hoc prius conficeret. Ac consilium quidem in eam ferè inclinabat sententiam, ut Russiam prius pacandam domandam'que, & alienam rem suæ posthabendam esse censeret. Cæterùm regi placuit, non esse differendam expeditionem in Vngariam, donec Solomon regnum suum stabiliret, Germanorum'q; auxilia accerseret.

Vngarica expeditio.

Igitur æstate proxima, cum iam maturescerent segetes, Boleslaus rex relicto Præmisliæ, quantum satis esset, præsidio, in Vngariam cum reliquo exercitu & Belæ filijs, superatis montibus, qui Poloniam & Russiam ab Vngaria diuidunt, contendit. Confluxit statim ad ipsos non paruus Vngarorum numerus.

Solomon rex in tutum se recipit.

Solomon rex, ubi de aduentu hostium cognouit, Buda regia urbe relicta, Mosonum (arx ea erat munitissima) se recepit, eo quod inops ab externis auxilijs, parum præsidij sibi contra patrueles in Vngarorum suorum uiribus atq; fide esse existimaret. Ibi episcopi medios sese interponunt: Belæ filios orant, ne se patriæ parricidio contaminent: pacem deinde eos & Solomonem, non abnuente Boleslao, qui ad intermissum Russicum bellum festinabat, componunt his conditionibus, ut Belæ filij regium honorem cum duabus partibus regni Solomoni permittant, ipsi tertia, ducum'que nomine contenti sint.

Pax inter Solomonem & Belæ filios.
Solomon regnat in Vngaria.

His rebus magna omnium lætitia confectis, Boleslaum cum exercitu, datis de publico amplissimis muneribus, dimittunt. Reuertens autem Præmisliam Boleslaus, reperit Izaslaum principatu Kiouiensi

Russicum bellum instauratum.

ensi iterum à fratribus prętextu controuersorum finium illato bello eie-
ctum. Itaq; æstate quę consecuta est, in Volyniensium fines infestum du
xit exercitum. Regio tunc erat diues, & omnium rerum propter fertilita
tem agri abundans, & oppidis castellisq; frequens, quę pleraq; omnia
partim ui capta, partim dedita, citò in potestatem regis uenere. Arces

Volynia in potestatem Boleslai uenit.

tres præcipuę, Luscum, Vuladimiria & Chelma, è materia quidem limó
que, ut pleræq; omnes harum regionum, constructæ, sed bene munitę,
ualidis Russorum præsidijs tenebantur. Ex his ad Luscum primùm ca-
stra ponit, arcem ui capere nititur: ubi sæpius res tentata non successit,
animi dubius deliberat, quid faciat. Et ad Kiouiam quidem prono ani-
mo ferebatur: itaq; iudicabat, ea recepta facile cæteras eius oræ muni-
tiones deditionem facturas esse: uerùm relinquere post se hostem inte-
grum, & cæteris Rusis horum exemplo animos ad resistendum ad-
dere, neque consultum, neque tutum fore arbitrabatur. Itaque obsi-
dendo ad deditionem adigere, quos expugnare non poterat, statuit.

Luscum obsessum ac deditū.

Igorus dux regi se dedit.

Obsesi sex propemodum menses, uim & obsidionem cum sustinuis-
sent, ad extremum freti benignitate regis, pacti'que liberum cum rebus
suis discessum, arcem dedunt. Ibi Gregorius, siue Igorus dux, qui oram
illam ditione tenebat, diffisus munitioni reliquarum arcium, missis pri-
mùm legatis, deinde ipsemet ueniens, imperata se facturum promisit,
obsides dedit, pacem impetrauit. Anno sequenti ad Kiouiam mouit

1074.

Vusseuolodus dux.

castra Boleslaus: obuiam sese ipsi offert Vusseuolodus cum ualido e-
xercitu, è suis iuxtà ac fraternis ditionibus collecto. Nam Stoslao
fratre mortuo, principatum eius sibi adiunxerat: & ij qui Lusci, Vula-
dimiriæ & Chelmæ in præsidijs fuerant, dimissi, ad eum ferè sese recepe
rant: eóq; inuitum multa suadendo & orando impulerant, ut prælio
cum nostris de summa rei decerneret. Rex quod in primis cupiebat ade-
ptus, acies contrà instruit: milites paucis cohortatur, ut optatam con-

Oratio regis ad milites.

ficiendi illius belli occasionem, ab hoste præter spem sibi oblatam, elabi
è manibus ne sinerent: & extremum illum eius conatum desperatione
magis, quàm spe uincendi susceptum, fortiter retunderent: eundem
esse, qui prius ad manus uenire nunquam ausus esset: & ex ijs militi-
bus ferè collectum, qui uicti prius, ac uel fuga elapsi, uel deditione facta
dimissi à se essent. Si ipsi uiri esse pergerent, penitus debellatum iri ea ui-
ctoria, nec nisi præmia belli, & ea quidem amplissima, ipsis reliqua fore.
Quòd si quid eos paulum fefellisset, cogitaret in hostico se esse: ne eos
quidem quieturos, quos pacatos à tergo reliquissent, ut sunt Russorum
ingenia mobilia. Adniterentur, ne fortuitu, sed sua uirtute atq; fortitu

Russorum leuitas.

dine superiores, uictorias adepti esse uiderentur. His dictis, & cla-
more crepitu'que armorum alacritatem significante uniuerso exerci-
tu, canere signa iubet. Cohortatur & Vusseuolodus suos, fortiter ut
pro patria, pro liberis, pro coniugibus, pro parentibus, pro aris &
focis, pro libertate denique dimicarent: ex eius prælij euentu uel lætio-
ra omnia deinceps, si uicissent: uel si, quod absit, uicti essent, duram serui-
tutem,

tutem, summamq; miseriam expectarent. Congrediuntur infestis armis

Prælium.

& animis instructæ acies: incalescit pugna, & magis quisque ut hostem
feriat, quàm ut ictum ipse declinet, dat operam. Adsunt ubique suis du-
ces. Iam'que premi & conturbari Poloni cœperant in dextro cornu, ho
stium clamore, fugere nostros uociferantium, magis etiam consterna-
ti: cum Boleslaus laborantibus subsidium submisit, & non modò pu-
gnam restituit, uerùm etiam hostilem aciem perfregit, & conuertit.
Perturbatis ordinibus, fugiunt Rusi: Vusseuolodus, ubi aliquamdiu

Victoria Boleslai de Russis.

suos nequicquam reuocauit, in fugam se & ipse coniecit. Ita plena, nec
incruenta tamen, uictoria nostris obtigit. Multi nanque saucij in castra
relati, mille propemodum desiderati sunt. Boleslaus aliquantum recre-
ato ab ea pugna exercitu, ad Kiouiam contendit: quam cum primo im-
petu capere non potuisset, opportuno loco castra metatus, oppugna-

Kiouia oppugnata.

uit urbem iterum atque iterum: sed nullo operæ precio, imò uerò non
minimo suo detrimento. Nam etsi locus neque situ, neque opere ad-
modum munitus erat, sed tamen acriter cùm ab urbana multitudine,
tum ab ijs qui è prælio dudum fuga elapsi eò se receperant, defendeba-
tur: nec à uiris modò, sed à mulieribus etiam atque pueris, nostri
mœnia subeuntes eminus, atque è superiore loco iaculis omnis gene-
ris uulnerabantur. Omissa igitur oppugnatione, obsidione urbem,
multitudine hominum abundantem, premere statuit, dispositisq; in o-
mnes partes custodijs, commeatu oppidanos prohibet. Quod quidem
facile fuit, longum prospectum quoquo uersus prębente planicie, in qua
Kiouia sita est. Nec multo pòst cū angustiore annona uti cœpere obses-
si: ueritiq;, ne extrema pati cogerentur, & ad extremum in potestatem
ho stium uenirent, culpam & necessitatem deprecati, urbem dedunt.
Boleslaus ingrediens in portam urbis ferro intectam, gladium uibra-

Kiouia deditur Boleslao.

Moderatio Boleslai.

uit, quod proauum item suum fecisse acceperat: oppidanorum autem
facultates atque corpora capitali edicto à militum ui atque iniurijs &
rapinis tutatus est. Qua clementia eius, & animi moderatione moti op-
pidani, ingentia dona ultrò ipsi accumularunt. Ea rex pleraq; omnia in-
ter milites uirtutis ergò collaudatos, pro meritis cuiusq; distribuit. Pa-

Russia Polonis uectigalis facta.

cata omni Rusia, uectigalia magna non solum pecuniæ, sed & omnium
rerum ad uictum cultumq; corporis pertinentium, instituit. Izaslaum
summæ rerum pręposuit. Is porrò filios suos, Stopolcum quidem Polo
censibus & Nouogrodensibus, Vuladimirum Smolēscijs, Iaropolcum
uerò Vissegradensibus præfecit. Rex quo magis imperiū suum in Rus-
sia stabiliret, & quo diutius notis iam sibi antea Kiouię delitijs atq; uolu-
ptatibus perfrueretur, hyemem illam ibi mansit. Ibi robur nostrorum

Deliciæ uicere uictorem.

hominum illecebris opulentæ, luxuriosæ, & Græcorum cōmercijs cor-
ruptæ ciuitatis, ut Pœnorum olim apud Capuam, elanguit, ac disciplina
militaris licentia dissoluta, & ille uictor multarum gentium exercitus,
deuictę urbis lasciuia, libidinibus & flagitijs uictus est: ita ut ei uinci ma
gis propemodum, quàm uincere expediuerit. Etenim plurimorum ma-
ximorumq; malorum, quæ Poloniam postea implicarunt, hæc uictoria
causa

causa & origo fuit. Nam dum illi Kiouiæ nulla se nequitia & libidine, quamuis fœda, & sibi inusitata prius, abstinent, uxores eorum & filiæ domi relictæ, non ferentes tam diuturnam uirorum absentiam (iam enim septimum fortè annum in Russia & Vngaria militantes domibus aberant) tum autem libidinibus eorum quæ crebris nuncijs ad ipsas perferebantur, & iniurijs iritatæ, flagitijs uicissim uiros & propinquos suos pleræq; ulciscuntur: nonnullarum etiam pudor & constantia partim blanditijs & falsa extinctorum uirorum persuasione corrumpitur, partim ui expugnatur, iusta diuini numinis uindicta atq; permissu. Libet hic præclarum muliebris pudicitiæ exemplum referre. Margaritha Nicolai Zembocij comitis uxor, pudicitiæ suæ metuens, grassante passim impunè flagitiosorum iuuenum licentia, in turri templi Zembocinensis, uno â Prossouia milliario cū duabus sororibus per multum tempus latuit, familia per funem alimenta ipsi subministrante. Hæc ubi uiris in hyberna renunciata sunt, fremere multi ad quos illa pertinebāt, & indignari, commeatum'q; domos uisendi à rege petere. Sed uel non admissi ad regem, uel superbius repulsam passi, clàm pauci primùm sese subduxere, deinde plures paucorum exemplum secuti, ipsi quoque discesserunt, ita ut pauci cum rege remanerent. Raptim is quoque cum reliquis consequitur, ueritus, ne Russi mutatis animis, despecta'q; Polonorum paucitate, opprimendi sui consilium inirent. Posteaquam peruenit Cracouiam, concœptam animo in desertores iram, in apertum profert: à quibus fugæ initium ortum erat, eos capitali pœna afficit: in cæteros autem bonorum confiscatione, aut diuturno carcere animaduertit. Sæuit & in mulieres, quæ culpæ affines esse uidebantur, quibus'q; misericordia & indulgētia uirorum pepercerat, & quidem inaudito modo. Abstractis enim, et abiectis infantibus, quos è stupris et adulterijs enixę erant, catulos ad ubera earum admouisse dicitur. Adhæc uulgus atque plebem nouis & grauibus exactionibus premebat. ius non dicebat, nec iniurias tenuiorū uindicabat: impeditus consuetis uoluptatibus, fœdisque & abominandis libidinibus, de quibus nihil remittebat. Quin Cristina, nobili fœmina, à Mescislao marito abducta, palàm per adulteriū abutebatur. His commotus, ita ut decuit, Stanislaus Cracouiensis episcopus, uir pius & nobilis de Prussorum, quam uocant, familia, cognomento Scepanouius, qui Lamperto defuncto paulo antè suffectus erat: uidens'q; iniurias & exempla regiorum flagitiorum ad multos pertinere, regem adit, & semotis arbitris blandè admonet, orat & obsecrat, ut illis moribus & corruptelis finem statuat, ne quod grande malum sibi suis'q; & uniuersæ Poloniæ accersat. Peccata per se maxima, longè tamen maiora esse in rege, quàm in priuato homine: cum ea quoq; quæ in alijs leuia sint, in eo qui loco & honore eminet, grauissima esse uideantur: propterea quòd ultro hominum sese oculis ingerant, & plurimos secum malo exemplo in præceps detrahant. Quo sublimior sit & fortunatior, hoc maiore uitæ puritate & innocentia eum niti, Dei'q; beneficentiam agnoscere oportere. Ni faceret, metueret, ne diuina ultione de summo

Polonorum fœminarum petulantia.

Margarithæ Zembociæ pudicitia.

Boleslai receptus è Russia fugæ similis.

Boleslai sæuitia & scelera.

Boleslai regis adulterium.

Stanislai Cracouiēsis episcopi officium, & animi magnitudo.

Principum exempla illustria.

summo gradu in imum deturbaretur, neu deniq; falsas & momentaneas uoluptates diris sempiternis'q; cruciatibus commutaret. Hæc dicta rex iniquiori animo pati: & ira odio'q; inflammatus, conuicijs & maledictis sanctissimum antistitem incessere: quærere quo pacto authoritatem eius eleuaret, linguæ'q; libertatem comprimeret: neq; tamen quicquam eiuscemodi in uita & moribus Stanislai, quod opportunum esset crimini aut reprehensioni, comperiebat. Emerat fortè illo triennio Stanislaus pagum Petrauinum in tractu Lublinensi, à Petrico quodam equite Polono. atqui is Petricus accepto precio iam obierat: nec satis tamen Stanislaus propter perpetuum bellum & iusticium, actorum publicorum monumentis de iure suo sibi cauerat. Eius rei Boleslaus ab assentatoribus submonitus, Petrici agnatos subornat, qui de interuersa hæreditate sua legitima Stanislaum in ius uocent, auxilium suum ipsis pollicetur. Illi tum authoritate regis, tum insperati compendij spe adducti, iussa faciunt. Fortè tunc iudicia, quæ nostri uulgo colloquia & generales terminos uocant, in pratis inter Solezum, & illud ipsum Petrauinum in papilionibus, ut moris erat antiquitùs, à rege exercebantur. Comparet Stanislaus citatus: emisse se pagum, & soluisse precium affirmat: testes eius rei nonnullos citat. Qui cum à rege deterriti, testimonij dictionem subterfugerent: ibi Stanislaus non tam pagi retinendi, q; criminis depellendi causa anxius, tandem facinus aggreditur, humanas uires atq; cogitationes fidem'q; excedens. Tridui dilatione à rege impetrata, Petrauinum contendit: ibi peracto cum sacerdotibus & alijs pijs hominibus, quos in comitatu habebat, ieiunio, Dei'q; ope peruigili oratione & perpetuis lachrymis implorata, detectum Petrici putre cadauer, pedo, quo utuntur episcopi, tangit: magna'q; fiducia exurgere Petricum à mortuis in nomine Dei patris & filij & spiritus sancti iubet. Nec mora, attollit ille sese, quasi è somno expergefactus, & à Stanislao per manum deductus, ad tribunal regium sistitur. Rei miraculo rege & omnibus qui aderant obstupefactis, Petricus uendidisse se pagum, & precium omne accepisse fatetur. Regem, ac deinde propinquos, quod iniustè innocenti & sancto episcopo negocium facessant, liberè obiurgat. Ita ingratis & inuito rege uincit causam Stanislaus. A' tribunali discedens, optionem dat Petrico, reuerti'ne ad sepulchrum, an diutius uita hac frui malit. Æternam ille cœlestem'q; malle, à qua nō longius abesset, si exiguum id quicquid esset reliquum supplicij, quo anteactæ uitæ suæ maculas eluere adhuc deberet, oratu ipsius sibi remitteretur. His dictis, & annuente postulatis eius episcopo, sepulchrū subiens, animam iterū exhalauit. Non deterruit ea res Boleslaum regem, à contaminatis moribus & libidinibus. Quin is iterum atq; iterū monitus, & acrius obiurgatus ab eodē Stanislao, adhibitis etiam secundū præceptum CHRISTI grauibus aliquot uiris, furere, cędem'q; minari ipsi cœpit. Nec segnius Stanislaus, ubi non resipiscere regem animaduertit, graui anathemate eum percellit: uetat sacra fieri tota urbe, quò ille detestatione & conuicio populi, qui sacris arcebatur, ad saniorem mentem reuocaretur. Ipse per pontem Vistulę fo-

Boleslai peruicacia.

Calumniæ occasio.

De Petrauino lis intenta episcopo.

Colloquia generalia in papilionibus.

Petricus mortuus à Stanislao resuscitatus.

Rex diris deuotus ab episcopo.

Interdictorum ratio.

ras ad diui Michaelis ædem, in rupe prærupta supra Vistulam è conspectu arcis sitam, ad faciendam rem diuinam clàm cum paucis sacerdotibus commeabat. Quod ubi Boleslaus, à suis certior factus, cognouit, quadam die correptis armis amens cum compluribus asseclis & satellitibus eò contendit. Præmittit, qui Stanislaum sacris operantem ad destinatam necem ab ipsis altaribus abstrahant. qui introgressi erant, subito & insolito fulgore perculsi, supini cadunt: inde manibus pedibusq; reptantes sese proripiunt. Submittit rex alios iterum atq; iterum: idem & ijs, quod primis, accidit. Ille moræ impatiens, & furore percitus, increpita satellitum ignauia & formidine, ipse stricto ense in templum irrumpit, lethaliq; ictu sacrosanctũ episcopum in uerticem ferit, ita ut cadens cerebro parietem proximum aspergeret. Ibi satellites cohortati sese mutuò, corpus humi procumbens templo extractum, minutatim concidunt, morem gerentes furori regio, & in subiectis pratis, canibus & uolucribus laniandum disijciunt. Erant autem ij satellites equestribus & honestis quatuor ferè familijs, quæ in hodiernum diem in Polonia durant, orti: nempe Stremenij, Srenauij, Drucinij, & Iastrembecij. Dies, quo hæc patrata sunt, fuit octauus Maij, anno Christi millesimo septuagesimo nono: cum Stanislaus uix triennium episcopus fuisset. Rege cum consceleratis satellitibus post perpetratum paricidium abeunte, quatuor aquilæ inusitatæ magnitudinis apparuisse feruntur, circum eum locum uolitantes, corpusq; sanctum à laniatu canum & rapacium auium defendentes toto biduo: donec moti ea re pij quidam sacerdotes, resumptis animis, membra disiecta collegerunt, & suo ordine composuerunt, quę eusestigiò mirandum in modum coaluisse dicuntur. Ita corpus integrum pro foribus ædis illius, ubi martyr Dei cæsus est, in urna uenerabundi condiderunt: quod decimo pòst anno in arcem Cracouiẽsem illatum, in medio basilicæ reconditum est. Quin & lucernæ permultæ in aere supra eum locum ubi disiectum erat corpus Stanislai, nocte proxima, quæ cędem consecuta est, ardere à nonnullis uisæ esse memorantur. Fertur etiam pijs quibusdam hominibus diuinitùs reuelatum esse, regnum Polonum insequenti tempore in multas partes discerptum iri, quemadmodum corpus Stanislai sectum fuisset: itaq; per multum tempus mansurum. Hæc ubi Romæ nunciata sunt, Pontifex max. Gregorius eius nominis septimus, atrocitate rei commotus, toti Polonię sacris interdixit, Boleslaum diris deuouit, regnumq; ipsi solenni ritu abrogauit. In posterum quoq;, ne quem episcopi regem iniussu suo ungerent & coronarent, edixit. Qui uerò socij sceleris regi fuissent, eos simul & posteros eorum usq; ad quartam propaginem, à sacerdotij & omnium magistratuum ecclesiasticorum functionibus & emolumẽtis alienos esse iussit. Nihilominus tamen annum & amplius Boleslaus postea regnauit, sed inuisus omnibus, & externis etiã contemptibilis: ita ut iam Russorum principes ab eo subacti, imperium eius detrectarent. Conspirarunt deinde in necem eius nobiles & proceres nonnulli: qua conspiratione detecta, ueritus ne ad plures etiam ea pertineret, in Vngariã cum filio

Stanislai cædes.

1079 ann.

Aquilæ defendunt corpus sanctum.

Corpus dissectum ac disiectum coaluit.

Polonici regni dissectio.

Poloniæ sacris & regio nomine interdictũ à Pont. max.

Interfectores qua pœna affecti.

Boleslai fuga.

filio Mescone & paucis comitibus fugit. Regnabat tunc in Vngaria post Solomonem eiectum, & Geisam mortuum, Ladislaus Geisæ frater: quos ambos à Boleslao reductos in Vngariam fuisse, superius narrauimus. Ab eò Boleslaus exul sanè quàm comiter & honorificè acceptus est: mansitq; apud eum aliquandiu. Verùm exagitante eum in dies magis ac magis patrati sceleris conscientia, acerbo & infatigabili sceleratorum carnifice, amentia correptus, mortem sibi ipse consciuit, anno post Christum natum millesimo octogesimo primo: qui quidem æstu & siccitate insignis fuit. Alij uolunt, cum in uenatione concito equo efferatiore, in auias syluas delatum esse, canibus consequentibus: excussumq;, ab ijs discerptum, ac deuoratum. Sunt qui uelint, eum clam omnibus errabundum inter Alpes ad monasterium quoddam, siue id ad Enipontem, siue ad Villacum situm sit (utrumq; enim memoratur) peruenisse, ibiq; latentem quis'nam esset, post multos labores in coquinę ministerio ultro & pœnitentia commissi paricidij susceptos & exhaustos, uitam finiuisse. Sed Mechouiensis scribit, quærentem se in illis locis, nihil eiuscemodi comperire potuisse. Fuerat autem futurus hic rex clarissimus & felicissimus, si fortunam perpetuò cœptis suis adspirantem ferre didicisset. Verùm secundis rebus elatus & insolens, animo suo minus quàm oportuit moderatus est. Et sanè libidini & iracundiæ moderari longè est cùm difficilius, tum præclarius: quàm gentibus & nationibus, quamuis feris atq; barbaris, imperare. Mirari satis nequeo, à Lamperto Saffnaburgensi, qui per hæc tempora uixit, & res gestas Germanorum conscripsit, memoriæ proditum esse, quòd anno Christi millesimo septuagesimo septimo, dux Polonorum, qui per multos annos regibus Teuthonicis tributarius fuisset, cuiusq; regnum iam olim Teuthonum uirtute subactum, atq; in prouinciam redactum fuisset, repentè in superbiam elatus, regiam dignitatem regiumq; nomen sibi usurpauerit, diadema imposuerit, atq; ipso die natalis Domini à quindecim episcopis in regem sit consecratus. Atqui plus septuaginta annis ante hoc tempus Polonia regem cum habuisset, & quidem Ottonis Ruffi Germani Imperatoris beneficio, per hoc tempus habere desijt. Iam uerò quindecim episcopos Poloniam, non modò tunc, sed nunquam omnino habuisse, ipsa rei euidentia falsum esse conuincitur. Construxit autem Boleslaus uiuens, ac ditauit, Mogilnẽse monasterium, in eoq; Benedictinos collocauit. Audacis & liberalis cognomentum uiuo inditum, mortuus etiam retinuit. Regnauit autem annos fermè duos & uiginti, cum sextum decimum annum nondum egressus regnare cœpisset. Sed iam Cazimiri, & Boleslai filij regno, librum hunc terminemus. Quintum à sublato regno, auspicaturi, duobusq; principibus finituri, quorum filius patris, atq; adeò superiorum ferè omnium principum claritatem, rerum gestarum magnitudine & gloria sua obscurauit.

Ladislaus rex Vngariæ.

Boleslai interitus.

1081 ann.

Libidinem & iracundiam domare difficile.

Lamp. Saffnaburgen. error.

Mogilnense monasterium.

Boleslaus audax & liberalis.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER QVINTVS.

VVLADISLAVS PRIMVS, PRINCEPS.

Rußi populantur fines Poloniæ.

EXACTO rege Boleslao, priusquam ex motu illo sese recolligeret respub. Rusi incunctanter arripuere eam nouandarum rerum occasionem: & coacto è suis & auxiliaribus Polovuzorū militibus exercitu, Polonas ditiones duce Basilio Roscislai filio, ferro & igni depopulati sunt, & cum magna præda ad sua se incolumes recepere. Quo incommodo permoti proceres, ueriti ne quo grauiore etiam casu rursus interregnum illud rempub. affligeret, comitijs habitis, ad Vuladislaū Boleslai fratrem, quē Hermannum etiam uocarunt, qui unus supererat, regnum deferunt. Et suscepit is quidem principatum: sed tamen regem se appellari passus non est, uel quòd inunctus & coronatus solenni regum ritu, Pontificis max. interdicto, non esset: uel quòd reuersurum aliquando Boleslaum, regnumq́ repetiturum existimaret. Principis uerò & hæredis regni Poloni nomen sibi sumpsit: uir prudēs quidem, & uirtute præditus, uerùm ad quietem & ocium, quàm ad bellum propensior, & humanitatis atq́ religionis amantior, quàm gloriæ. Initio statim principatus sui Poloniam commotam nonnihil, magna dexteritate pacauit, latrocinijsq́ purgauit. Ad Pontificem maximum de tollendo interdicto, quo Polonia uniuersa ob necem Stanislai episcopi obnoxia, sacris se abstinebat, oratorem misit, uirum eruditum & eloquentem, Lampertū, equestri apud Polonos ortum familia, canonicum Cracouiensem, quem Pontifex diuo Stanislao successorem dedit, & sublato interdicto episcopum remisit. Vxorē deinde Vuladislaus duxit de amplissimi consilij sententia, Judithā Vuratislai Boemorum principis filiam, ex Adleida Andreæ Vngarorum regis filia susceptam. Miesconem, siue Miecislaum Boleslai fratris filium, cum cæteris exulibus ex Vngaria reuocauit, fortunæ eius misertus: aut ueritus fortasse, ne quando is ope Vngarorum, apud quos ob indolem gratiosus esse dicebatur, paternum regnū repeteret. nam pater eius iā perierat. Reuersum in filij loco dilexit. Atque is cum egregia indole, uirtute & comitate sua paruo tempore animos multitudinis mirum in modum sibi deuinxisset, & optima spe omnes impleret, sexto, posteaquàm redijt, anno, immaturam mortem obijt, nullis relictis liberis, & magnum sui desiderium apud omnes reliquit. Creditumq́ est uulgò, ueneno sublatum à paternæ eius fugæ authoribus, ueritis, ne quando eos, iniuriæ memor, ulcisceretur: Vuladislao principe & patruo si non iubente, conniuente quidem certè: ne se aut liberos suos, populari gratia fretus, regno eijceret. Volunt nonnulli, quemadmodum refert Dlugossus, non tunc perijsse Miecislaum hunc, sed altero demum post Vuladislai mortem anno,

Vuladislaus Hermannus dictus.

Vuladislaus regem se dici noluit.

Hæres regni Polonorum.

Interdicti relaxatio.

Lampertus episcopus Cracouiensis.

Vxor Vuladislai principis.

Miesco Boleslai filius extinctus.

anno, uenenato poculo, unà cum Eudoxia uxore Russa Stopolci ducis sorore, Izaslai filia, de medio sublatum esse, cum Crusuiciensem tractum complures annos obtinuisset. affirmatq́ue idem Dlugossus, uidisse se diploma eius authenticum, quo is donationem paternam Mogilnensi monasterio confirmauit. Sed uiderit Dlugossus, ne alius ille sit Miezislaus, nempe Boleslai tertij filius, cuius diploma illud fuerit. Vngarorum historiæ memorant, circa illud tempus, quo Miecislaum à patruo reuocatum esse diximus, regem suum Ladislaum Polonis bellum fecisse, quòd ij cū Rusis & Cunis, quos nostri Polouuzos uocant, conspirasse contra se dicerentur. Cumq́ eos insigni & cruento prælio profligasset, Cracouiā urbē tribus mensibus obsedisse, & fame oppidanos ad deditionem adegisse: deinde deditione facta, ius omne cum urbe Polonis restituisse, admonitis ne deinceps amicitiam cum Vngaris pridem constitutam uiolarent. Hæc an uera sint nescio. Nostri quidem, eius belli nusquā meminerunt. Quòd si quam tandem Ladislaus expeditionem per hæc tempora in Poloniā fecit, credibile est Miecislai reducendi causa, quamuis nullam eius illi faciant mentionē, eam esse susceptam, lætioreq́ Polonorum euentu confectā, Miezislao cum patruo æquis conditionibus reconciliato. Nā cum Rusis & Cunis non uideo quid cōmune tunc Poloni habuerint, ut pariter contra Vngaros arma sumerēt. Rusi quidē post exactū regno Boleslaum, hostiliter etiā uexarant Poloniā: & ipsi uerò uehementer per illa ipsa tempora ab ipsis Polouuzis diuexebantur. Nec facilè crediderim, Vuladislaū nouū principē nondum bene constitutis domi rebus suis externo, et nō necessario bello sese implicasse. Neq́ uerò intelligo, cur Ladislaus Vngarus dubiā Martis aleam cū Polonis subijsset, ac tā diuturnę obsidionis laborē hausisset, si culpā omnē uictis et obsessis remissurus, captamq́ urbē hostibus liberā omnino & iure optimo cōdonaturus erat. Sed omittamus Vngaros. Iam aūt Vuladislaus princeps habebat liberos, cū Miezislaus hic mortuus est, Sbigneū nothū, ante initū principatū è concubina susceptū: & Boleslaū legitimū in principatu ex Iuditha uxore, cū aliquot annis sterilis ea fuisset, diuinitùs, quēadmodū creditū est, in gratiā sancti abbatis Ægidij datū. Cum enim orbitate sua principes coniuges maiorē in modū angerētur, & Iuditha religiosissima fœmina assiduis precibus, ieiunijs, & eleemosynis in egenos liberaliter erogandis de prole Deū assiduò fatigaret, omniaq́ tentaret eius rei gratia, admonita à Lamperto episcopo Cracouiēsi, mittit unà cū uiro, in eandem sententiam adducto, oratores in Narbonensem prouinciam, ad monasteriū diui Ægidij, ubi corpus sancti illius uiri mortui conditum erat. Vbi eò peruenerunt oratores, dedicant templo diui amplissima aurea & argentea donaria, quæ secum attulerant: Abbati præterea & monachis non contemnenda dant munera principum suorum nomine: exponunt quid ueniant, quidue postulent. Indicitur monachis tridui ieiunium: oratur Deus, ut intuitu grati serui sui Aegidij, masculam prolem concedat pijs principibus. Triduo illo reuelatur per uisum seni cuidam & pio monacho, impetratum esse, quod tanto studio peti-

Bonfinius.

Cuni seu Cumeni Polouuci.

Sbigneus nothus Vuladislai filius.

Boleslaus filius legitimus diuinitùs per diuum Aegidium impetratus.

Aegidij abbatis sepulchrū.

tum eſſet. Dimittuntur cum ſpe certa oratores: reuerſi reperiunt Iuditham grauidam: quæ poſtea maturo partu puerum edidit, cui Boleslao nomen inditum eſt.

Iudithæ mors.

Iuditha poſt quartum menſem à partu, extremum clauſit diem, fœmina pietati in primis & beneficentiæ dedita: quæ & ipſa facultates ſuas, mundū q; muliebrem penè omnem in uſus pauperum, & ad cultum templorum uiua elargita eſt: & à marito impetrauit, ut Croppenſem ſiue Pabianicenſem comitatum collegio ſacerdotum Cracouienſis baſilicæ, Lagouienſe territorium Cruſuicienſi ſeu Vuladiſlauienſi epiſcopo, Xanſnicenſia uerò bona Tinecenſi monaſterio ſempiterno iure donaret.

Pabianicenſis comitatus eccleſiæ Cracouiēſi donatus. Lagouienſe territorium Vuladislauienſi. Xanſnice Tinecenſi monaſterio.

Dobrogneua mortua.

Non multo pòſt etiam Dobrogneua, Vuladislai principis mater, ſenex uita defuncta eſt.

Vuladislai uxor altera. Ladislaus rex Vngarorum ſanctus.

Duxit deinde alteram uxorem Vuladislaus, ſuaſu Ladislai regis Vngarorum, Sophiam uiduam, Henrici quarti imperatoris ſororem, quæ Solomonis uxor fuerat, honeſtè et honorificè poſt mortem uiri à Ladislao rege ſancto pio q; habitam: ex ea q; tres filias ſuſcepit, quamuis ea cum Solomone nullos habuiſſet liberos. Quanquam Bonfinius eam ex aliorum ſententia in Agmondenſi monaſterio, poſt Solomonis mortem ſiue exilium, obijſſe memorat.

Ruſsi in libertatem ſeſe aſſeruere.

Per hæc tempora Ruſsi, cognita Meſconis & uxoris eius morte, in libertatem ſeſe rurſus aſſeruere: munitiones, quæ Polonorum præſidijs tenebantur, recepere: militibus Polonis partim pecunia & largitione corruptis, partim ui eiectis, partim longa obſidione ac deſperatione nequicquam petiti & expectati à principe ſuo auxilij deditionem facere coactis.

Pomeranicum & Pruſsicum bellum.

Defecere & Pruſsi & Pomerani. Hos Vuladislaus, dilatis in aliud tempus Ruſsis, bello perſecutus, & Pomeranorum fines depopulatus eſt, arces q; & munitiones aliquot primo aduentu recepit. Nec ſibi defuere Pomerani: ſed cum Pruſsis pariter coniunctis uiribus, magno impetu Polonorum caſtra die quintodecimo menſis Auguſti adoriuntur. Nolebat eo die Vuladislaus cum hoſte manus conſerere: habebat eum honorem Virgini matri, cuius aſſumptionē dies ille anniuerſaria celebritate repræſentabat. Verùm laceſsitus, & iuſta penè neceſsitate adductus, educit ſuos in aciem.

Pomerani & Pruſsi uicti, uictori Polono ſeſe ſubdunt.

Atrox prælium in magnam diei partem, utriſque dubio euentu pro uictoria contendentibus, committitur. Incipiunt deinde pedem referre hoſtes: noſtri cohortati ſe inuicem, inſtare cedentibus. nec mora, illi effuſo curſu diuerſi diffugiunt: quos noſtri ira elati longius perſequuntur, magnam q; in fugientibus ſtragem faciunt: qua fuſi fracti q;, principis poteſtati & clementiæ ſeſe ſua q; omnia permiſerunt. Facilè dedit ille ueniam uictis & ſupplicibus, arces tamen & munitiones opportunas, quæ illis rebellandi anſam dare poſſent, in poteſtatem ſuam redactas, partim præſidijs firmauit, partim demolitus eſt.

Pomeranorum & Pruſſorum rebellio.

Nec diu quieuere Pruſsi & Pomerani, ſed præfectis à Vuladislao ſibi datis, partim dolo necatis, partim pulſis, rebellant iterum.

Pomeranicum bellum alterū.

Quam rebellionem Vuladislaus ut in primo ſtatim ortu opprimeret, tumultuarijs copijs coactis, media hyeme magnis itineribus ad fines Pruſſorū & Pomeranorum peruenit. Quos ubi munitionibus ſeſe tuentes, aut in ſyluas atque paludes abditos, pugnandi copiam non facere animaduertit, partitus

titus exercitum cum Sececho palatino Cracouienſi, & magiſtro militię, hoſtiles terras crudelem in modum uaſtauit ac depopulatus eſt.

Drenum arx. Naclus fluuius.

Reuertenti, apud Drenum, quam arcem Naclus amnis circumfluit, nunciatur, hoſtes ſubſequi, nec longius quinque milliarijs abeſſe: ſtatuerant enim ij noſtros nec opinantes, animaduerſa ac deſpecta eorum paucitate, magna ui adoriri: & magna celeritate ſeſe undiq; conuolantes collegerant. Debilitabat principis animum, hoſtium multitudo: ſed cedere non tam iuſtis hoſtibus, quàm fugitiuis & cōtumacibus ſeruis, turpe ſibi Poloni milites & infame ducebant: barbarorū rabiem, ni mox reprimatur, efferatam, in tergis cedentium hæſuram, & Poloniæ uiciſsim infeſta arma faces q; illaturam. Dictis in conſilio caſtrenſi ſententijs, uicit ea quæ cenſebat, occumbendum potius honeſtè, ſi ita ſors tuliſſet, quàm per ſummam turpitudinē concedendam eſſe ultro ſæpius à ſe uictis uictoriam.

Præliū anceps.

Itaq; conuerſis ſignis pugnam flagitant. Vbi in conſpectum uentum eſt, magna uociferatione, magno q; impetu noſtri in hoſtem feruntur. Concurritur utrinq; infeſtis, & obſtinatis ad uincēdum aut moriendum animis. Noſtri peritia rei militaris hoſtium uim ſuſtinebāt: illi contra abundante multitudine integros in ſauciorum ac defatigatorum locum ſubmittebant. Pugnatum eſt à mane uſq; ad ueſperam, neutrò inclinante uictoria: niſi quòd nocte prælium dirimēte, aduerſarij pro uictis, nemine tamen perſequente, diſceſſere. Tantus autem erat ardor utrinq; in militibus, ut perpauci uiui caperentur, ſed omnes aduerſis pectoribus uulnera mortem q; exciperent. dies, quo hæc acta ſunt, fuit pridie eius diei Dominicę, quæ Chriſtianis Palmarum nomine celebris eſt. Poſtero die dilapſis hoſtibus, conſultant noſtri quid porrò faciant, inſtent ne perculſis & perterritis, nec ullū dent reſpirandi & colligendi ſeſe ſpaciū: an potius abacta & ablata præda, quæ ingens erat, domi ſeſe prius exonerent: & mox aucto mercenarijs militibus, qui è Boemia & Vngaria expectabantur, exercitu, cōmodiore anni tēpore, maiore ui hoſtē adoriantur: neq; pauci multos in ſolo ipſorum inuadentes, ſępius fortunā periclitentur. Huic ſententiæ facile omnes aſſenſi ſunt. & mouebat illud quoq; plurimos, quod ſacrū Paſchæ tempus pro foribus aderat, quo Chriſtianos impēſius cultui diuino uacare oporteret. Itaq; diuerſi ex hoſtico diſcedunt.

In Pomeraniā expeditio tertia Vuladislai.

Nec ita multo pòſt recreatis ab illa hyberna expeditione iumentis, auctis q; tum domeſtico, tum externo milite copijs, Vuladislaus princeps Pomeraniā ingreſſus, hoſtē quærit: quo nuſquam in apertū prodeunte, uaſtat iterū agros pagos q; & oppida quàm acerbiſsimè.

Nakel. Naclum arx obſeſſa.

Deinde Naclum arcem in primis munitam, quæ receptaculum erat Pomeranis, ad excurſiones in Poloniam faciendas ualde opportunum, cum primo impetu capere nō potuiſſet, eo quòd ualido teneretur præſidio, operibus circūuallare inſtituit, ut obſeſſorum eruptiones reprimeret.

Spectra nocturna.

Vbi res mira & prodigij ſimilis accidit: nocturnis temporibus lucente luna, crebrò uiſebantur ab excubitoribus noſtris quaſi armatorum hoſtiū acies, ex apertis campis ad ſtatiua noſtrorum adequitantes & incurſantes: quas noſtri exciti, raptim q; correptis armis, ſatis habebant à foſsis caſtrorum propellere,

ueriti

ueriti nocturnas insidias. Cum id sæpius accideret, indignari nostri, inquietari sese, nec usquam in apertum certamen prodire hostes: itaq; nocte quadam, cum itidem hostes adesse nunciarentur, fremebundi agminatim è castris sese proripuere, diffugientesq; casso labore longius persecuti sunt. Obsessi tumultu nostrorum exaudito, & excursione è castris animaduersa, erumpunt subitò, & ignem in opera atq; tuguria militum stramine arundine'que contecta inijciunt: quo celeriter pluribus in locis sese diffundente, paucis qui in castris manserant defendentibus, facile opera cum magna castrorum parte conflagrarunt. Nocturnas umbras illas fuisse autumant, quæ hostilis exercitus speciem ostentantes, Polonos ita diuino permissu exagitarunt: propterea quòd solenne omnibus Christianis quadraginta dierum ieiunium, priore expeditione, promiscuo ac temerario esu carnis & lactariorum, moribus & institutis Ecclesię catholicę contemptis, temerauerant. Hoc incommodo accepto nostri, quod hyems, quæ citius & asperius regiones illas affligit, iam instabat, tuguriaq; amiserant, sine quibus uim & iniuriam hyberni cœli perferre non potuissent, simul quòd terrores illos nocturnos in religionem uerterant, re infecta ab oppugnatione Nacli, iussu regis domos discedunt. Insequenti ęstate rursus in eosdem Pomeranos, & mox in Prussos, infestis animis impetum faciunt: regiones'que eorum, quæ quidem cultæ erant, quoquo uersus quàm crudelissimè uastant, nulli neque sexui neque ætati hominum parcunt. His igitur fatigati fracti'que malis hostes, publico consilio deditionem fecerunt, misericordiam principis supplices implorarunt. Ille populariter adesse iussos, grauiter castigat, authores rebellionis edere imperat, & in eos supplicio capitis animaduertit: cæteram multitudinem metu soluit, & iusiurandum conceptis uerbis dare sibi iubet. Ita perdomiti Prussi & Pomerani, ad tempus quieuerunt. Secutum est Boemicum bellum, quod ut temerè excitatum, ita citò, neque graui admodum exitu, consopitum est. Vratislaum Boemorum principem Henricus quartus imperator, de consilij sententia Maguntiæ regem appellauerat, anno post Christum natum 1087: eiq; & posteris eius Poloniam omnem, in qua uterq; ne tantillum quidem habebat, quantum uestigio calcare posset, attribuerat. Vuratislao, ac deinde Conrado item Vuratislai fratre, qui post fratrem regnum susceperat, intra paucos menses uita defunctis, Prædislaus Vuratislai filius ex Vngaria, ubi iustam patris iram fugiens exulabat, reuocatus successerat. Neque is tamen, ac neque Conradus, neque succedentium post principum quisquam, usque ad Vuladislaum, regium nomen usurpauit. Is ergo Prædislaus immemor necessitudinum, quæ ipsi cum Vuladislao intercedebant, siue persequendi imaginarij illius iuris causa, & spe occupandi aliquid de Polonis, siue prædæ cupiditate, Poloniæ fines cum infesto exercitu inuaserat, Vuladislao principe Pomeranico & Prussico bello, quod modò exposuimus, implicato: omnem'que eam oram, quæ ab Albi fluuio, & Grezo siue Gradezo, ut uocat Hagecus, arce, quæ tunc in Polonorum ditione erat, quemadmodum uult Ioannes

Castra Polonorum incensa.
Ieiunium Quadragesimæ temeratum.
Obsidio Nacli relicta.
In Pomeraniã quarta expeditio.
Pomeranorũ & Prussorum deditio.
Boemicũ bellum.
Boemiæ rex primus. Vuratislaus. 1087 ann.
Conradus dux Boem.
Prædislaus dux.
Prædislaus Poloniam infestauit.

nes Dlugossus, usq; ad Odram amnem pertinet, copiosam tunc diuturna pace, & abundantem, incendijs & populatione diuexauerat. Hanc iniuriam ulturus Vuladislaus, quoniam tunc per anni tempus cõmodè bellum gerere non poterat, proximè consecuta æstate, qui fuit annus à Christo nato 1094, exercitum in Morauiam, Conradi principatu in unius principis ditionem cum Boemia redactam, mittit, eiq; Secechum Palatinum Cracouiensem, præstantem in re militari uirum, præficit. ipse enim aduersa ualetudine, & pedum dolore proficisci ad eam expeditionẽ prohibebatur: nec tamen uolebat institutum bellum differre. Mandata cum dabat Sececho proficiscenti Vuladislaus, aderat fortè Boleslaus filius, nonum tunc agens annum: attentoq; animo omnia hauriebat, & in leonini catuli morem, qui teneris etiamdum unguibus, laniatu tamen iam gaudet, generosum pueri pectus belli glorięq; cupiditate impendio exardescebat: neq; diutius animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, uix magnis precibus, osculis & blanditijs eum exorat, ut cum Sececho ad id bellum mittatur. Sececho pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum uentum est, puer singula quæ fiebant curiosius obseruare, uersari inter ordines, omnibus arridere, æstum imbrem'q; pati, uigilare, humi cubare, uigilias cum Sececho obequitare, aliaq; multa præter ætatem facere, ferreq;: ita ut indoles illa, studium'q; pueri, futuram eius magnitudinem non obscurè portenderet. Vastata igni ferroq; aliquò usq; Morauia, & paucis hostiũ turmis, quæ sese nostris tulerant obuias, aliquot pręlijs profligatis (munitionũ enim oppugnatione abstinere Vuladislaus iusserat) reduxit cum Boleslao copias Secechus, præda onustas. Hagecus more suo fingit, Vuladislaũ illa tam acri Prędislai in ditionem suam inuasione consternatũ, statim auertendi belli causa oratores ad eum cum tributo duorum annorum misisse, deincepsq; perpetuò se & posteros suos Boemorum principibus uectigales fore promisisse, atq; ita pacem impetrasse. Homo ridiculus, cui pueriliter & leuiter tanquam inter aniculas garrire studiũ est. Nec tamẽ memoratis, quomodo aut quando tributum illud ante id tempus Vuladislao fuerit impositum, quod quasi debitum etiam superiori anno, dependisse eum scribit. Reuertẽte è Morauia Sececho & Boleslao, magna fuit inter patrem & filium gratulatio. Nec diu tamen à bello feriati sunt. Nam cum arcem Medirezum à Pomeranis quibusdam priuato consilio interceptam esse, ex eaq; latrocinia in subiectas oras, & quicunq; eà iter facerent, exerceri nunciatũ esset: difficulter quidẽ, sed tamẽ impetrat rursus à patre Boleslaus, ut sibi cum exercitu ad recuperandum Medirezũ, & coercendos prædones ire liceat. Summa tamen rerũ, & administratio belli, ipseq; adeò tyrũculus Boleslaus, Secechi curę fideiq; cõmittit. Nec mora, operibus à castris ad arcem ductis, quatit murum aries: cuius non exigua ruina cum paucos defensores partim oppressisset, partim debilitasset, mutilassetq;: cæteri diffisi rebus suis, & liberam cum singulis equis & sarcinis abitionem pacti, arcem dediderunt. Recepta & refecta arce, dimissoq; exercitu, Secechus & Boleslaus intra dies non ita multos

Odra fluuius.
1094. ann.
Morauia Boemiæ rursus iuncta.
Secechus pal. Cracouien.
Boleslai pueri indoles generosa.
Pomeranica expeditio.
Miezirzecz.
Medirezum receptum.

ad Vuladislaum ouantes reuertuntur. Felix admodum sibi esse Vuladislaus tali filio uidebatur: sed fortuna, quæ nihil ex omni parte beatum, nihilq́; stabile in rebus humanis esse sinit, felicitatem eius nonnulla ex parte contaminauit. Valebat plurimùm apud eum gratia & authoritate Secechus, id'que nonnullo suo merito: magnam'que potentiam sibi compararat, ita ut ex eius ferè nutu respubl. omnis & princeps ipse pendere uideretur. Magnam ea res ipsi apud nobilitatem Polonam inuidiam conciliauerat, maius ipse sibi in dies odium, intolerabili fastu suo & immoderato dominatu conflabat. Itaq; complures ab eo bonis exuti, proscripti, aut aliqua insigni iniuria uel contumelia affecti: multi item potentiam & importunitatem eius reformidantes, aut necessarios afflictos secuti, solum uerterant. Quibus omnibus apud Boemos tutus erat receptus, Prædislao principe comiter & benignè eos recolligente. Quos ex crebris sermonibus & querelis, ubi irarum aduersus Secechum, & ipsum adeò Vuladislaum, (quod tantum is Sececho indulgeret) plenos esse, & patria ægrè carere animaduertit, odium suum in Polonos conceptum exatiare, damnaq́; ab eis accepta alieno periculo ultum ire cupiens, facilè ægros animos eò, quò ferebantur ipsi sua sponte, impellit: nempe ut armis patriam repetant: auxilia pollicetur: ducem quoq; satis, ut uidebatur, opportunum ad eam rem ipsis edit, Sbigneum Vuladislai principis filium nothum: quem pater literis à puero utcunq; imbutum, propter nouercale odiũ (& ueritus, ne quid is postea negocij Boleslao, quem pòst ex iusta uxore susceptum in spem principatus alebat, facesseret) in Saxoniam relegarat, & monasticæ uitæ addixerat. Eum igitur è monasterio extractum, ducem sibi exules Poloni adsciscunt, & Vuratislauiam cum eo & cum auxilijs Boemorum & uoluntarijs Saxonibus contendunt. Obtinebat præfecturam Vuratislauiensem Magnus, comes illustris & spectatæ probitatis, cui simultas etiam nonnulla cum Sececho intercesserat. Ad eum præmittunt exules legationem, recipi se & Sbigneum principis filium postulantes: nolle se patriæ bellum facere, neq; principi optimo & mitissimo. Parentum, coniugum, liberorum, tectorum ac domorum suarum, ipsius deniq; patriæ aspectu iucundissimo diutius carere non posse: unde non ob aliquod scelus suũ, neq; iusta principis indignatione, sed per summam Secechi iniuriam, & impotentẽ superbiam eiecti essent. Ipsum quoq; Magnum, multo præstantiorẽ digniorem'q; Sececho uirum, scire se tamen haud penitus expertem esse illius iniuriæ. Ne pateretur se in auxilio consenescere: ne'ue ipse deterioris dominatum ferret, sua'q; patientia aleret. Miseraretur uel Sbigneum principis filiũ, qui Secechi opera suasu'q; ab oculis patris auulsus, et in monasterium, quasi in carcerem quendam ærumnosum, retrusus esset. Cauẽdum esse, ne homo ambitiosus eadẽ audacia alterũ quoq; principis filiũ circũueniat, dominatum'q; Poloniæ, non expectata etiã Vuladislai morte, inuadat. Frangendis Secechi conatibus atq; potentiæ neminem aptiorem fore, quàm principis filium, iuuenem magni animi consilij'q;, & Sececho infestum. Eũ igitur Magnus necessario illo ipsius tempore beneficio suo sibi

Secechi Palatini potentia & acerbitas, occasio rerum nouandarum.

Prædislai Boemorum ducis odium in Polonos.

Sbigneus nothus Principis filius monachus.

Sbigneus dux exulum.

Exules Poloniam repetũt.

Magnus præfectus Vuratislauiensis.

sibi deuinciret, per quem eum locum adipisci posset, quem tunc Secechus obtineret. Quieturos se cum illo esse Vuratislauiæ, quò facilius è propinquo reuocationẽ à benigno & clementi principe impetrare possent, & reuocati accurrerent. Hac legatorum postulatione, iusta in speciem, & honesta, aliquantum permotus Magnus: tamen ne quid imprudens contra fidem & officium suum faceret, conuentu Vuratislauiensis territorij ciuitatis'q; celeriter conuocato, rogat ea de re sententias. Exosum erat uulgo Secechi nomẽ: miserabantur exulum gentilium pleriq;, & necessariorum suorum: miserabantur Sbignei: audierant magna esse principem erga suos indulgentia: non oportere sese inter patrem & filium medios interponere. alioqui hunc offensuros: ab illo autem paruam uel nullam gratiam ituros. Tum autem uerebantur, ne hostes eos in agris experirentur, quos hospites & amicos recusarent. Ita de conuentus sententia, Magnus exulibus aduenientibus portas urbis aperit: Sbigneum honorificè in arcem deducit, omnia'q; ad uictum abundè ipsi suppeditat. Quæ cum ad Vuladislaum principem perlata essent, commotus animo maiorem in modum, mittit certos homines, qui Magnum & Vuratislauiẽses suis uerbis castigent, fidei'q; & officij admoneant, eo'q; prætextu ociosè & accuratè rem omnem & consilia exulum cognoscant. Responsum est à Vuratislauiensibus, eos nõ hostem, sed filium principis recepisse: putasse'q; gratum id fore principi, à cuius fide non recessissent, neq; auelli se à quoquam omnino passuri essent. de exulibus autem orare, ut optimus princeps, calamitosos homines clementia sua, reditu'q; in patriam dignaretur, ne'ue desperatione salutis ad duriora consilia capessenda eos cogeret. de Secechi crudelitate eos queri: eum ne plus pateretur posse, quàm ipse sibi sumat princeps: ne omnium uoluntates propter unum hominem, qui dominatum omnem ad se transtulisset, pergat offendere. Hæc missi, principi referunt. His addunt, parum se abfuisse, ut lapidarentur à conuentu, cum Secechum purgare uellent. Non cessandum sibi ratus Vuladislaus, neque patientia sua confirmandum uires & ausa exulum, raptim quantas potest copias cogit: cum ijs ipse, quamuis infirmus, proficiscitur. Nam Secechum quo minus mitteret, uerebatur, ne plus incommodi eius odio & inuidia acciperet. Porrò Boleslaus tener adhuc erat, necdum aptus administrando bello: & metuebat pater, ne is à fratre, cuius ambitio & audacia iam sese ipsa prodebat, insidijs appeteret. Itaq; reliquit eum Cracouiæ cum Voislao, quem puero custodem & curatorem, & quasi magistrum dederat. Vbi de principis aduentu Vuratislauienses certiores facti sunt, uniuersa multitudo nobilium pariter & oppidanorum, obuiam sese ipsi effudit cum Ziroslao episcopo, ueniam errati petens. Resalutata comiter pro tempore multitudine, princeps patentem urbem & arcem ingreditur. Deinde aduocata concione, clementer obiurgatis omnibus, culpam remisit: cæterùm Magnum à præfectura amouit, & pro eo Voislaum Boleslai pædagogum absentem illis præfecit. Pridie quàm Vuratislauiam adueniret Vuladislaus, Sbigneus cum suis inde profugerat, & Crusuiciam con-

Sbigneus Vuratislauiam occupat.

Vuratislauiensis conuentus postulata à principe.

Vuladislai expeditio contra exules.

Voislaus pædagogus principis.

Vuratislauiensibus uenia data à principe.

Magnus præfectura amotus.

Sbignei fuga.

contendit, frequentem adhuc ea tempestate & copiosam urbem. Eum i-
gitur Vuladislaus, pauculos dies cōmoratus Vuratislauiæ, persecutus
est: ueritus ne ille uicinorum Pomeranorum, ad nouādas res procliuiū,
auxilijs sese confirmaret. Nec eum opinio fefellit. Cognito enim aduen-
tu & consilio Sbignei, magna mox uis Pomeranorum, atq; etiam Prusso
rum, ad eum confluxit: quorum ille suasu atq; fiducia hostilem prorsus

Prælium inter patrē & filiū. Goplum lacus.

animum aduersus patrem induit. Venienti, cum septem aciebus instru-
ctis ad marginem Gopli lacus, qui Crusuiciam in insulæ modum ambit,
occurrit. Nec mora, expedit et Vuladislaus ordines: canūt utrinq; signa:
concurrunt infestæ acies: acrius multo pugnabant ipsi exules, utpote in
suo periculo, quàm auxiliarij. Ibi sors gentiles etiam, necessarios, agna-
tos & fratres inter ipsos commisit, ut manus inter se consererent, ita ut
necesse erat in ciuili bello accidere: cædunt, cæduntur'q;. ad extremum a-
crius instantibus ijs qui cum Vuladislao sentiebant, fusi aduersarij, ma-
xima pars in lacum compelluntur: ibi'q; uel à persequentibus trucidan-
tur, uel aquis merguntur. Magna ea strages fuisse memoratur, ita ut
aqua eius lacus cruore & cadaueribus infecta, usibus hominum & iu-
mentorum aliquandiu pòst apta non esset. E' Vuladislai exercitu non

Sbigneus captus. Crusuicia direpta.

ita multi desiderati sunt: uulnerati fuere plurimi. Sbigneus fuga in ur-
bem relapsus, uiuus in potestatem patris uenit. Vrbs, quòd receptum
ipsi præbuisset, militi in prædam concessa: & ex eo tempore in eam, quæ
etiam nunc cernitur, solitudinem redacta est. Dimisit deinde Vuladi-
slaus exercitum, Sbigneum'q; in custodiam Sececho dedit: ipse in Maso-
uiam inde diuertit. Vnde cum Gnesnam ad basilicæ dedicationem à

Sbigneus in gratiam receptus & Boleslao exæquatus.

Martino archiepiscopo inuitatus, cum multis proceribus, & aliquot e-
piscopis uenisset, eorum precibus expugnatus, ueniam Sbigneo dedit,
filium agnouit, & liberaliter apud se deinceps habuit: nec ita multo
pòst cum Boleslao legitimo filio, pessimo exemplo, & magno reipubl.
malo, honore eum exæquauit, & quibus finibus uterque post se princi-
patum obtineret designauit. cui rei dissensio ipsorum occasionem de-

Pomerani Santocum adorti repelluntur.

dit. Nam quo tempore basilica Gnesnensis dedicabatur, Pomerani San
tocum arcem penè interceperant. Re enim cum paucis proditionis con-
scijs constituta, noctu intromissi, cæteros arcis custodes dormientes tru
cidare parabant. Verùm terrore diuinitùs, ut creditum est, quasi equi-
tis armati cum strepitu & impetu in ipsos incurrentis oblato, perculsi,
dum pauidi & locorum ignari in tenebris discursant, à custodibus stre-

Dißidium Sbignei cum Boleslao.

pitu atq; trepidatione excitis concisi sunt. Hoc facinus ulturus Vuladi-
slaus, ambos filios cum exercitu in Pomeranos misit. Qui cum disside-
re cœpissent, nulla re memorabili gesta, citò ad patrem reuerterunt. Hac
igitur dissensione ipsorum motus pater, ac ueritus ne magis in dies inter

Boemi Silesiā inuadunt.

eos odia gliscerēt, certos principatus fines utriq; descripsit. Cęterùm in-
terea dum Vuladislaus Sbigneum Crusuiciam persecutus erat, Prædi-
slaus Boemorum dux, ad omnem occasionem, qua Polonis noceret, at-
tentus, simul ut exulibus promissum præstaret, cū tumultuaria suorum

Nyssa fluuius.

manu raptim in eam oram, quæ ad Nyssam fluuium est, prædabundus
excur-

Bardum captū & incensum. Camenicia arx in Silesia.

excursionem fecit: Bardam arcem defensoribus uacuam, ut in pace, nul-
lo negocio cæpit, & exussit. Aliam ipse in rupe quadam eminenti & un-
dique prærupta, loco opportuno celeriter construxit, & Cameneciam
appellauit: relicto'que ibi aliquanto præsidio, cum reliquis copijs do-
mum se recepit. Verùm hoc antè, quàm Sbigneus in gratiam à patre

Rumor falsus Boemicæ excursionis.

reciperetur, acciderat. Tertio autem anno pòst fama uulgatur, Boemum
clàm comparare exercitum, ut ex improuiso Poloniam inuadat. Con-
tendit statim Boleslaus uoluntate patris, cum expedita suorum manu,
quam ex tempore cogere poterat, ad tutandos fines, & uim Boemi pro-
pulsandam: non expectandum sibi esse ratus, dum aliquo prius ille incō-
modo Poloniam afficeret. Adueniens nullum tumultum, nullum metū
reperit apud suos, qui Boemis & Morauis erant finitimi. Missi explora-
tores, pacata esse omnia apud Boemos referunt. Ibi rumor à paucis, ex in
uidia'ne confictus, an ex uero timore ortus nescio: mox tota peruasit ca-

Secechi inuidia.

stra: unoquoq;, ut fit, addente aliquid ijs quæ ab alijs acceperat: nimi-
rum, famam illam de motu Boemorum à Sececho sparsam esse, ut confla
to adolescentis temeritate bello, periculo ipsum obijceret, aut à patre
duntaxat seiungeret: ipse interim liberius potentiam suam stabiliret, om

Secechi opes & ingenium.

nia'q; ad inuadendum principatū, et ad exitiū absentis Boleslai compara
ret. Erat enim Secechus homo callidus, præpotens, & factiosus: magnas
habebat clientelas: cū multis proceribus necessitudine & affinitate sese
implicauerat: complures propinquos & gentiles suos ad multos hono-
rum gradus euexerat: præfecturas regias plerasq; per suos, & per se i-
pse administrabat. Is porrò erat fastus & ambitio hominis, & subla-
tus secundis rebus, & nonnullis in rempubl. meritis animus, ut rem ue-
risimilem faceret, eum in præsenti illo rerum suarum statu acquietu-
rum non esse: neque æquo animo laturum, ut minus ualeret gratia a-
pud iuuenes, quàm apud patrem: quos animaduerteret suo merito non
optimè in se animis affectos esse. augebat suspicionē & illud, quod Voi-
slaus Boleslao de more ad expeditionem illam comes non iuerat. nam
& is Secechi cognatus erat. Extollunt apud Boleslaum in immensum
omnia ij, quorum animos uel iniuria aliqua, uel nimia potentia Secechi
offenderat, & quibus priores cū Sbigneo conatus non malè ceciderant,
qui'q; crescere ipsi aliena inuidia uolebant. Et facilè ambitiosi adolescētis

Conspiratio contra Secechum.

in eum iram exacuunt. Fremitur totis castris: indignum esse facinus, ab
uno sic omnes ludificari. Non ferendum esse diutius impotentem eius
dominatū, & intentas in capita principum suorum insidias. Placet acci-
ri Sbigneum, quem sciebant Sececho ob relegationem & custodiam in-
fensum esse. aduolat ille: initur societas inter adolescentes aduersus Se-
cechum, dato & accepto inuicem iureiurando: patrem aut exorandum
sibi esse statuūt, aut terrore exercitus cogendum, ut Secechum à se, & ab
administratione reipubl. penitus amoueat. Vuratislauiam in primis in
potestatem suam redigunt, propterea quòd Voislaum præfectum eius

Voislaus præfectura amotus.

urbis cum Sececho sentire credebant. Ibi dum cætera comparant, ue-
nientem fortè Voislaum, rerum omnium ignarum, urbis aditu prohi-

bent.

bent. Miranti, & causam sciscitanti, proditio & insidiæ obijciuntur. Purgare crimen cupiens, non auditur. Repulsus, ad Vuladislaum in Masouiam magnis itineribus contendit. Degebat is tunc apud Zarnoueciam, uicum ignobilem. Nec multo pòst adsunt Boleslaus & Sbigneus cum copijs suis: haud longè à uico castra metantur. missis legatis, constantem fidem & pietatem suam erga patrem plurimis uerbis, & iureiurando asseuerant: inuidiosam & intolerabilem omnibus Polonis Secechi potentiam, maximo cum contemptu & dedecore principis coniunctam, & ad principatum iam adspirantem, atque adeò grassantem exaggerant: insidias sibi ab eo comparatas, & manifestè à se deprehensas esse. Orant, ne inultum scelus illud, & lęsam maiestatem suam esse patiatur. Per omnia se patrem indulgentissimum debito honore & obseruantia prosecuturos esse, eius'que dicto audientes fore. Cæterùm salutem suam dignitatem'qꝫ ipsius minimè neglecturos, & ingratum atqꝫ sceleratum Secechum uel inuito patre persecuturos: idem secum sentire uniuersam Poloniam, paucis necessarijs malefici illius exceptis. Videret ergo pater, utrum'ne uni malefico, qui se incantamentis dementasset, immoderatius indulgendo, plurimorũ animos offendere: an unum illum Deo hominibus'que exosum, à se & à superbo dominatu amouendo, cunctorum beneuolentiam retinere malit. Aderant episcopi aliquot & proceres è uicinioribus locis, qui ad primum noui illius motus nuncium, ad principem euocati accurrerant. Ab ijs persuasum est principi, ut filiorum postulata faceret potius, quàm uim & furorem multitudinis unà cum Sececho experiretur. Restitui postea Secechum in suũ locum, & iuuenibus recõciliari posse, ubi iræ eorũ paulùm resedissent. Itaqꝫ dat fidem princeps filijs, facturum se de Sececho, quod postulassent. Adeũt ipsi ad patrẽ adolescentes inermes, & læti euentu illo consilij sui: uenerabundi patrem salutant, & ueniã cœpti sui non tã temerarij, qꝫ necessarij, ut ipsis uidebatur, supplices petunt. Facilè indulget pater, & mox in amplexus eorũ ruit. Secechus conspectum eorum declinans, discessit ad arcẽ suam Secechouiã, fossis atqꝫ propugnaculis bene munitã. Id ubi adolescẽtes cognouerũt, statuunt eũ persequi: neqꝫ quieturi esse, nisi aut sublato illo, aut è Polonia pulso, uidebant. Nõ poterat id pati Vuladislaus. Itaqꝫ nocte intempesta clàm, traiecta nauigio Vistula, tribus tantum ministris comitatus, ad Secechum contendit: præsentia sua periculum à capite ipsius, quẽadmodũ credebat, depulsurus. Nec eũ spes fefellit. Cognito nãqꝫ patris consilio, adolescentes mutant consiliũ: partiti'qꝫ inter se copias, ad ditiões à patre sibi destinatas uterqꝫ proficiscunt: arces capitales, eiectis Secechi partiũ pręfectis & custodibus, in potestatẽ suam redacturi. Et Boleslaus quidẽ facilè, & nemine repugnante, Cracouia, Sendomiria, Siradia, & alijs quibusdã suæ ditionis munitionibus potitus est. Sbigneus à Plosco repulsus, Boleslai opem implorat. nec moratur ille: iunctis uiribus Ploscum obsidetur. Interea Martino Gnesnensi archiepiscopo, sene optimo, interueniente & adnitente, pax iterum inter patrem & filios Secechi exilio sancita est: qui in Russiam exulatum abijt. & quamuis

Zarnouecia.

Legatio filiorum ad patrẽ principem.

Boleslaus & Sbigneus ueniam à patre petunt.

Secechouia arx.

Secechi gratia apud Vuladislaum.

Ploscum obsessum à Sbigneo.

Secechus in exiliũ pellitur.

uis longò pòst tempore placato Boleslao ab exilio redierit, nunquam tamen ad pristinum dignitatis atqꝫ potẽtiæ gradum peruenit. Arces quas occuparat Boleslaus, patri reddidit. Pertęsi quietis Pomerani, & commodam rerum nouandarum occasionem ciuili Polonorũ bello oblatam sibi esse rati, Santocum arcem, nostris ad reprimendos ipsorum motus ualde opportunam, per fraudem intercipere conati sunt: ubi dolus non processit, ac ne aperta quidem uis, alteram & ipsi arcem è regione illius, quæ à nostris defendebatur, magna celeritate excitarunt: unde nostros commeatu & pabulatione prohibeant, & ipsi liberius in Poloniam incursiones faciant. Quod publicóne consilio, an priuato quorundam latrocinio factum sit, incertum est. Valida certè ea fuisse manus memoratur. In eos mittit Sbigneum Vuladislaus, cum iusto exercitu. Verùm is difficultate expugnandæ hostilis munitionis deterritus, re infecta recessit. Indignè id tulit Boleslaus, excelsi animi adolescens: & mox cum expeditis copijs profectus, ad hostem peruenit. Pomerani superioris temporis successu feroces, impetũ in Polonos ex arce faciunt. Quos fusos Boleslaus in arcem compellit: parum'qꝫ abfuit quin cum fugientibus simul irrumperet. Repressi Pomerani, & qui dudum nostros obsidebant, uicissim obsessi, desperatis rebus, incensa'qꝫ munitione sua, sub obscuræ noctis silentio diffugêre. Celebris iam erat Boleslai fama apud exteros. Cuius admiratione ductus Prædislaus Boemorum princeps, auunculus ipsius, conspectum eius expetebat: fecit ille satis desiderio eius, & à Santoco rectà ad eum profectus est. Nec minuit famam ueniens: paucos'qꝫ dies apud auunculum commoratus, maiore beneuolentia & charitate eum sibi deuinxit: & Camenecia arce, quam supra Nyssam amnem à Prædislao munitam esse, superius memorauimus, ab eo donatus, magnis'que præterea muneribus ornatus, quæ tamen ille pleraque omnia mox inter milites distribuit, in Poloniam ad patrem reuertit. Qui alendam sibi esse laude & honore præcocem adolescentis uirtutem existimans, baltheo militari quatuordecim annos natum cingere statuit. Conuocati primores utriusque ordinis, Ploscum ad præstitutam diem conueniunt. Interim nunciatur, Pomeranos iterum summa ui Santocum oppugnare: nec diutius nostri, qui erant in præsidio, hostiles impetus sustinere posse dicebantur. Ibi Boleslaus cum equitibus, quos ad manum tunc habere poterat, necquicquam retinentibus patre & proceribus, celeriter ad ferendam Santoco opem excurrit. Et facto tota nocte itinere, primo diluculo in hostes, securos ab ea parte, irruit: inermes ac dormientes uel contrucidat, uel capit: pauci ex magno exercitu fuga elapsi sunt. Ita summa celeritate confecto bello, uictor cum longo captiuorum agmine, magnis'que spolijs, Ploscum ad intermissam celebritatẽ reuertens, ingenti lætitia patrem omnes'qꝫ perfudit. Et mox solenni ceremonia ipse primùm, deinde complures nobiles iuuenes, qui uirtutis aliquod specimẽ ediderant, baltheis militaribus à Vuladislao principe donati sunt. Insequenti anno Russi ducibus Vuladimiro Nouogrodensiũ, Dauide Olecho Pereaslauiensiũ, Volodoro Premisliensium,

Pomerani à Boleslao adolescentulo uicti.

Boleslaus in Boemiam profectus.

Camenecia arx in Silesia Polonis donata.

Pomerani iterum profligati à Boleslao.

Baltheo militari donatur Boleslaus.

Russorum excursio in Poloniam.

sliensium, principibus, & Iaroslao Iaropelci filio, cum ualido exercitu Poloniȩ fines inuasere, & ad Vistulam usq; excursionibus longè latéque factis, ingentem prædam & magnum captiuorum numerum abigebant. Hos Boleslaus tantisper dum raptim copias cogit moratus, iam extra Poloniæ fines uno agmine euntes, & nihil hostile à tergo metuentes consecutus, nocte intempesta, dum fessi poti'que dormiunt, sublato ad terrorem hostium clamore adoritur. Nec magni erat negocij, quamuis longè paucioribus, re subita trepidantes superare. Ad fugam spectabant omnes, resistebat nemo: nec tamen fugæ consilium explicabant, ueriti, ne subducentibus aspectum hostium tenebris, in insidias sese præcipitarent. Impeditos cædunt nostri, neque captiui cessant: sed scissis ruptis'que uinculis obuios quosq; uel obtruncant, uel ijsdem quæ ipsi dudum gestarant, uinculis constringunt. Ita longè maiore, quàm pro numero nostrorum, strage fusi Rusi, temeritatis & perfidiæ suæ pœnas dedere. Duces tamen noctis præsidio cum paucis effugêre.

Rußi superantur à Boleslao.

Sequenti anno, qui fuit à Christo nato millesimus centesimus & secundus, Vuladislaus morbo & angore confectus obijt, pridie Nonas Iunij: cum uiginti regnasset annos, uixisset propemodum quinquaginta nouem. Scribit Dlugossus, opinari nonnullos, qui ante se scripserint, eum à Sbigneo filio dolo interemptum esse. Vtcunq; est, procuratus quidem certe est ante mortem sacris mysterijs, à Martino archiepiscopo Christiano ritu: & solenni pompa ab ambobus filijs, & magna procerum atq; nobilitatis frequentia in basilica Plocensi sepultus. Mortem uerò eius non eodem modo tulere filij. Nam Boleslaus quidem mœrori ac luctui totum se dedit: Sbigneus uerò omnibus rebus posthabitis, thesauro manus iniecit, totum sibi uendicans: propterea quòd is in arce Plocensi, quæ ipsi erat destinata, esset reconditus. Tandem episcopis & proceribus medios sese interponentibus, conuenit, ut æqualem uterq; partem acciperet.

1102 ann. Vuladislai principis mors

De thesauro controuersia fratrum.

BOLESLAVS TERTIVS COGNOMENto Criuoustus.

ERSOLVTIS Vuladislao principi iustis, nihil eorũ mutatum est, quæ is uiuens de principatu constituerat. Concessit enim Boleslaus Sbigneo fratri Masouiam atq; Cuiauiam, & Lenciciensem tractum: cætera ipse cum summo imperio obtinuit. Nam quod Dlugossus maiorem Poloniam, hoc est, Posnaniẽsem & Calissiensem tractum, Sbigneo adiungit, mihi non admodum uerisimile fit, Vuladislaum maiorem portionem, & ipsam Poloniæ totius uetustam metropolim Gnesnã, quæ in maiore Polonia est, notho potius quàm legitimo filio attribuisse. Nec sanè quicquam negocij Boleslao prius, q̃ in suam potestatem paternum omnem principatũ redegit, cum Pomeranis atq; Prussis, quod paulo pòst exponemus, fuisset: si maior Polonia cum Cuiauia & Masouia, quȩ orȩ populos illos à cætera Polonia disiungũt, in Sbignei sortẽ cessisset. Tanto aũt patris desiderio Boleslaus tenebat, ut diu sanè lachrymis & fletibus nõ tempe

Poloniæ diuisio.

Boleslai mores.

temperaret, gestabat'q; de collo suspẽsam in pectus auream laminã, in qua nomen & imago patris insculpta erat, qua subinde memoriã eius sibi refricaret, et quicquid uel faceret, uel loqueretur, sic ageret, quasi inspiciẽte omnia, & exaudiente patre, ita ut summa in iuuene existeret modestia & uerecundia. Exacto luctu annuo, suadente & orante senatu uxorẽ duxit, Sbislauam Suẽtopelci siue Stopolci Michaelis (sic eum Russorũ annales uocãt) Kiouiensiũ principis filiam: non sine indulgentia tamẽ Pontificis maximi, ne propter intercedentem cognationẽ incestȩ essent eæ nuptiȩ. Fuit enim Suẽtopelcus hic Izaslai filius: is porrò Iaroslai: cuius soror germana eodẽ patre Vuladimiro, sed alia tamẽ matre orta Dobrogneua, paterna Boleslai huius auia fuit. Eas nuptias Sbigneus non modò nõ cohonestauit, sed penè defœdauit & interturbauit, si euentus conatui respondisset. Etenim improba mens, malus animus, cum fraternȩ gloriæ inuideret, atq; ad uniuersum principatũ adspiraret, moliebatur fratri exitiũ. Boriuoius Vratislai filius è Suentochna Polona uxore, tũc in Boemis post Prȩdislaũ fratrem, Vngara matre natũ, suorum'q; fraude occisum, principatũ tenebat. Ad eum se contulit Sbigneus, persuasit precibus & pecunia, ut sub nuptiarum tẽpus in Boleslai ditionem inuaderet. Ad Grezum iã Boemi peruenerant, cum subitò murmure & fremitu castra cõplentur, ad iniustũ se bellum et cõtra cognatos et cõfœderatos duci: minimè necessaria expeditione: nec minoribus propemodũ, quàm in quos eãt Polonos, incõmodis se ab auaro principe suo confici. Boriuoius ubi uidet alienos esse ab illo bello Boemorum suorum animos, reduxit exercitum. Ita conatus ille primus, sumptus'q; Sbignei tunc incassum cecidit, nisi quòd in sequentẽ annũ bellum tamẽ conflatum est. Nam Boleslaus incursione illa Boemorũ superiori anno facta prouocatus, primo uere coegit exercitum, eum'q; mox duce Zelislao misit in Morauiã. Nam ipse ne unà proficisceret, magnis precibus à proceribus & noua nupta exoratus est. Iam'q; Zelislaus peruastata tripartito agmine Morauia, ingẽti præda onustum reducebat exercitum, cum certior fit, Suentopelcũ Morauorum ducẽ cum magnis copijs à tergo ueniẽtẽ, nõ longius duobus miliarijs à se abesse. Itaq; prȩmissis impedimentis atq; captiuis, signa cõuertit, & instructa acie manus cũ hoste cõferit. Pugnatum æquo marte aliquandiu, plurimum'q; humani sanguinis utrinq; fusum est, ducibus ubiq; prȩliũ instaurantibus. Ad extremũ neutrò inclinãte uictoria, utriq; mœsti et pro uictis se gerẽtes: illi quidẽ in Morauiã, nostri uerò cum prȩda incolumes in Poloniã sese recepere. In eo prȩlio Zelislaus, dum ducis pariter atq; militis officio fungit̃, dextrã amisit. Quẽ Boleslaus princeps, collaudatum pro meritis & uirtute, aurea manu donauit. Nec longa quiete data militibus, iterũ eadẽ æstate Boleslaus ipse transmissis mõtibus atq; syluis, quib. Morauia à Polonia uersus occidentem solẽ disiungitur, incursionem in Morauiã fecit: exustis'q; nemine resistẽte, plurimis uicis atq; pagis, aliquãto tamen minorẽ prȩdam, quàm Zelislaus reuexit: propterea quòd agrestes à Sbigneo, ut creditũ est, de aduẽtu Boleslai certiores facti, in uastas syluas cũ gregibus & armentis sese occuluerant. Reuertente & ouante ex Morauis Boleslao, legatus Pontificis maximi

Boleslai uxor.

Sbignei improbitas.

Boriuoius Boemorum dux.

Boemorũ contra Polonos expeditio.

Poloni infestãt Morauiam.

Suentopelcus Morauorum dux.

Zelislaus uirtutis ergò donatus aurea manu.

Morauia iterũ uastatur à Boleslao.

Legatus Pontificis max.

maximi Gualtho episcopus Beluacensis in Poloniã uenit, adhibitaq; scelerum ac flagitiorũ indagine & correctione, fauente & adiuuante principe, duos episcopos Gnesnensis prouinciæ sedibus suis eiecit. Qui uerò ij fuerint, nõ liquet: nisi quòd Dlugossus alterũ ex ijs Ciaslaũ fuisse suspicatur, qui Cracouiensem sedẽ permittente Boleslao, sine authoritate Pontificis max. usurpauerat. Geminata est aũt Boleslao uictoriæ Morauicæ lætitia nato filio Vuladislao. Quanquã cõtaminabant eam lęticiã Sbignei nõ obscuræ machinationes, à quo exciti esse Boemi, sollicitati Pomerani dicebãtur: et rem credibilẽ faciebat, ꝙ ipse cum suis copijs ad Boemicã expeditionem non adfuisset. Dissimulabat tamen Boleslaus, & patientia sanare fratrem uolebat. Cæterũ Pomeranos è Polonia prædas agentes coercere, & insigniter ulcisci cupiens, æstate sequenti in Boemos expeditionẽ simulat. Ad Glogouiã conuenire equites iubet. Inde cõuerso itinere, per densas syluas septimis castris, ad Colbergũ, frequens & opulentũ ea tempestate oppidum, peruenit: & nocte quidẽ in syluis quieti data, insequentis diei diluculo, uadato amne, qui oppidũ præterfluit, & maiore copiarum parte ad subitos hostiũ impetus, si fortè eos aduentus suus nõ fefellisset, sustinẽdos relicta, cum reliquis oppidũ improuisò adortus est. Iamq; portas oppidi effregerat, cũ facto ab oppidanis cõcursu, recipere se coactus est: ueritus, ne sui pauci à multis, in quib. & pueri & mulieres bonã de domibus atq; tectis operã nauare possent, opprimerentur. Pleriq; enim è nostris prędæ cupidiores, ad suburbana diripienda discurrerãt. Primo tumultu dux hostium, qui in eo tunc oppido cõmoratus erat, in fugã se eiecit. Boleslaus castigatis ijs, quorũ importuna auaritia factum erat, ne oppidũ primo impetu caperetur, maiore deinde ui & omnibus copijs oppugnationẽ aggressus: ubi casso labore et uulnerib. confici suos ab oppidanis strenuè mœnia defendẽtibus animaduertit, direptis & incensis suburbanis, in Poloniam cum præda reuersus est. Paucisq; diebus quieti datis, cum ijsdẽ copijs inexpectatus in Pomeraniã rursus inuadit: Suatoborum maritimæ oræ ducem, socium et consanguineum suum liberaturus. Nam is propter iniustũ & crudelem dominatum captus à suis, in uincula cõiectus erat. Itaq; præmissis, qui Suatoborum repeterent, ipse nõ magno interiecto spacio cũ exercitu subsequitur. Pomerani repentino hostiũ aduẽtu territi, Suatoborum dimittunt, & in Boleslai castra perducunt. Boleslaus Suatoboro admonito officij sui, & non optimę erga se ante eũ diem fidei, statim reduxit exercitum. Insequenti anno rursus, missa cum Scarbimiro magistro militum, quẽ comitem palatij uocat Vincentius, aliquanta manu, Pomeraniã, nemine prohibente, depopulatus est. Nam ipse cũ prędatoribus illis profectus non est. Haud longè tamẽ à Pomeranorũ finibus aberat. Reuertẽs è Pomerania Scarbimirus, ad principẽ contendit, ab equite quodam familiari suo ad nuptias pariter atq; dedicationẽ templi inuitatum. Aduenięs maiore lęticia explet conuiuiũ. inde princeps hilarior, uenatum se in syluã cum centũ, nõ amplius, equitibus è cõuiuio proripuit. ibi in Pomeranos, qui tũc fortè raptim in Poloniã incursionẽ fecerant, sua damna cõpensaturi, cũ incidisset: fugere turpe ratus, manus cũ hoste, quamuis longè impar, conse-

Episcopi duo depositi.

Vuladislaus filius Boleslao natus.

In Pomeraniã expeditio Boleslai.

Colbergum.

In Pomeranos altera expeditio.

Suatoborus Pomeranorũ dux.

Pomerania rursus uastatur.

Boleslai periculum & fortitudo.

conseruit. Magnaq; in eis strage edita, dum iterum atq; iterum perrumpit hostile agmen, deficiente ex uulneribus equo ipsius, & uno de comitibus equum ipsi suppeditante, uix cũ triginta suis, inter quos & Scarbimirus erat, saluus euasit: Pomeranis in stuporẽ uersis, & persequi abeuntes nõ ausis. et mox ad suos peruenit: qui re cognita, correptis armis è cõuiuio ad ferendam principi suo periclitãti opem accurrebant. Pomerani sine mora, omissa instituta incursiõe, quæ malè adhuc ipsis ceciderat, curriculo domos sese recepere. Feruntur aũt fuisse ad tria millia. Sic temeritas principis, prosperum tamen euentum habuit. In ea pugna Scarbimirus ualde consauciatus, dextrum etiã oculum amisit. Implet mox fama huius prælij atq; periculi principis omnem Poloniã, multa (ut fit) ueris affingens. Cõcurrunt ad uisendum primores: obiurgant principem periculosę temeritatis: orãt, in posterũ ne sese, remq; pub. in tantum discrimen præcipitet. Ille contrà, reprehensionem facti sui, quòd iam infectum fieri nequeat, in aliud tempus, si ipsis uideatur, differendã esse censet: hostem uerò, si uicem suam, cęsorumq; fratrum doleant, secũ statim ulciscantur. Annuunt omnes, & mox domos ad arma capienda dilapsi, quantũ quisq; copiarum ex tempore contrahere poterat, contrahunt. Acciuntur ex fœdere Russorum auxilia: cõducuntur etiam ex Vngaris mercenarij milites. Nunciatur interim Boleslao, Suentopelcum Boemorum principẽ cum ualida equitum peditumq; manu expeditionem parare in Poloniã. Erat aũt is Suentopelcus, quem & Conradũ dici reperio, Ottonis Morauorum ducis, cuius suprà meminimus, filius: qui pulso Boriuoio patruele, Boemorũ principatum illis diebus inuaserat. Atq; id eo liberius faciebat, ꝙ magni erant motus in Germania, bellumq; ciuile primùm inter Henricum eius nominis quartum Cæsarem, & Rudolphum ducem Sueuorum, Henrico uiuenti à principib. Electoribus suffectum: deinde Rudolpho extincto, inter eundem Henricum, & filium eius Henricum, quẽ pater ipse imperij consortem & regem Germaniæ fecerat. Is igitur Suentopelcus siue suopte ingenio, siue ob receptũ è fuga Boriuoium Polonis infensus, siue adeò à Sbigneo subornatus, incursionem in Boleslai ditionem, dum ille Pomeranico bello distinetur, facturus esse dicebatur. Distrahebatur ancipiti cõsilio Boleslaus, Pomeranos'ne prius ulcisceretur, an Boemorũ excursionẽ reprimeret. Hic salus multorũ agebat: illuc iustus dolor & ira pectus generosum impellebat, ueritũ ne crescerent hostibus animi patiẽtia sua. Tandẽ aduenientib. Russis & Vngaris, utrumq; bellũ persequi statuit. & Scarbimirum quidẽ cum parte copiarũ in Pomeranos mittit: ipse cum reliquis ad saltum Herciniũ, qui Boemiã terminat, Boemis obuiã ire pergit. Verùm ij cognito Boleslai occursu, quieuerunt: nec eos tunc sibi lacessendos Boleslaus existimauit. Scarbimirus uastatis, ut mandatũ erat, Pomeranorũ finibus, nemine obuiã prodeunte, exercitũ præda onustũ reduxit. Mentio facta Vngarorũ admonet nos, ut ne prætereamus, id quod in ipsorũ annalibus reperimus. Tradunt ij, Almũ Geisę regis filiũ, propter metum Colomanni fratris, cui Almus regnum, à Vualadislao patruo sibi delatum, ultrò cõcesserat, profugum, hoc anno, qui fuit à Christo nato 1106, à Polonis in Vngariã reductum, & cum fratre pacificatum, non tentata dubia Martis alea, Polonorum auxilia dimisisse. Nostri

Scarbimirus oculo priuatus.

Senatus principem obiurgat.

Suentopelcus siue Suatoplugus Boemorũ dux.

Germanici motus.

Henricus quartus & quintus, & Rudolphus, Cæsares.

Pomerania uastata à Polonis.

Almus rex Vngarorum à Polonis reductus. 1106 ann.

nullā per hęc tēpora Polonorū in Vngariam expeditionem cōmemorant:
cæterùm ipsos ab Vngaris cōtra Pomeranos adiutos esse referunt. Nobis
cōtrouersiā hanc dirimere nō libet. Hoc etiā anno Boleslaus filia Suētosla
ua auctus est: & cū Sbigneo fratre, opera Suentopelci siue Stopolci Kioui-
ensiū principis, ad quē Sbigneus profugerat, in gratiā rediјt. Sequenti an
no maiore ui Pomeranis bellū fecit. Iam ij malorū pertæsi, & assiduis agro
rum suorū uastationibus fracti, ad deditionē animis inclinabāt. soli Bialo-
gradēses, ciuitas ea fuit Pomeranorū in primis diues & populosa, ferocio-
res, cęteros quoq; à proposito auerterunt. Itaq; in eos omnē belli molē cō-
fert: sed prius tamen missis cum legato duobus scutis, animos eorū tentat,
album'ne, in quo pax, an rubrū, in quo bellū excidium'q; significabāt, mal-
lent. Superbius illi responsum dedere, ambobus scutis acceptis: Sanguine
Polonorū se sibi candidā uictoriā pacem'q; paraturos. Itaq; Boleslaus ad-
motis ad mœnia Bialogradi castris, actis uineis, et turribus celeriter excita
tis, summa ope urbem expugnare nititur: quatit murū aries: ipse princeps
periculi immemor, inter primos uersari, nec deterreri multitudine telorū
hostiliū, aut suorum circa se cadentium miserabili interitu, quin ad portam
urbis excindendā suis pręiret. Depellūtur tandē summa nostrorū ui è pro
pugnaculis hostes, nostri'q; liberius effractis portis, cæsis'q; uel summotis
qui in introitu urbis repugnabant, in urbē signa inferunt. Tunc demū Bia-
logradenses abiectis armis, clemētiam uictoris supplices implorant. Parci
iubet inermibus Boleslaus: & receptui signo dato, ab excidio & direptio-
ne urbis abstinere milites iubet: euocato'q; & castigato magistratu urbis et
omni multitudine, dat ueniā uictis. Hac uictoria & uictorię moderatiōe ac
cepta, Colberga, Camenū, Vielenū, Cosminū, & aliquot prætereа oppida
Pomeranorū, in potestatē Boleslai uenere. Zarnicouū excitatis turribus
maiore ui oppugnatū, dū Boleslaus ad Boemiæ fines excurrit, ad extremū
sub autumnū reuertēte eo, per deditionē receptū, & Gneuomiro, qui eius
oppidi dominus fuerat, redditū est: cū is religionē Christianā, à qua alieni
adhuc erant Pomerani, à Boleslao de sacro fonte leuatus, suscepisset, & in
Boleslai successorum'q; eius principū Polonię uerba iurasset. Quod aūt de
excursione Boleslai ad Boemorum fines attigimus, ita se habuit. Cozle arx
supra Odrā sita, ad reprimēdas Boemorū siue Morauorū incursiones per-
opportuna, cōflagrauerat. Suspicabatur Boleslaus dolo Boemorū incen-
dium id conflatū esse: eos'q; mox locum denuò munituros, & præsidio fir-
maturos, ni ipse anteuerteret. Nec tamē eum, quē in Pomeraniā duxerat e-
xercitum, longo itinere & labore belli defatigatū, nondum cōfecto eo bel-
lo, deducere, & nouo labore cōficere uolebat. Itaq; Sbigneū fratrē auxilia,
cum quib. ad instaurandam arcem Cozle iret, poposcit. At ille non modo
nō fecit postulata, uerumetiā legatis fratris superbo et pleno cōtumelię re-
spōso oneratis, uix manus abstinuit. Permolestè id tulit, ut par erat, Boles-
laus. Itaq; cum paucis uoluntariјs, summa celeritate cōfecto itinere, restau
rata arce Cozle, ac mox recepto Zarnicouo, quòd hyems iam instabat, di-
misit exercitū. In Poloniā reuersus, ad amplissimū senatum de iniuriјs, con
tumeliјs & perfidia Sbignei refert. Cōstabat, eum aduersus cōmune placi-
tum (quod inter fratres iureiurādo interposito cōuenerat, ut neuter sine al
tero

Suētoslaua Boleslai filia.
Pomeranicum bellum.
Bialogradum Pomeraniæ captum.
Clementia Boleslai.
Vrbium Pomeranicarum deditio.
Zarnicouum à Boleslao in potestatē redactū.
Gneuomirus Zarnicoui dominus Christianus factus.
In Silesiam excursio Boleslai.
Cozle arx exusta & instaurata.
Sbignei contumacia.
Sbignei doli.

tero fœdus cum quoquam percuteret, & alterius hostē, suum uterq; duce
ret) cū Pomeranis fœderatū esse: his crebros nūcios & munera mittere, ui
cissim'q; ab eis accipere: captiuos, si qui fortè de eius ditione capti essent, ei
cōdonari. Proferebant testimonia, & literæ eius interceptę, ad Boemos &
Pomeranos scriptę, quib. eæ gētes aduersus Boleslaū solicitabant, ac doli
in caput Boleslai cōcinnati aut meditati aperiebant. Certatim quisq; in se-
natu partim hęc exaggerāt, partim alia pręterea, quę acceperāt, aut cōpere
rant, proferūt. Cēsent omnes nō esse ferendū diutius monstrū illud, sed ar-
mis persequendū: et aut tollendū de medio, aut certè pellendū hostē publi
cum, qui eo sit capitalior, q; sub specie societatis & amicitiæ fallat. His co-
gnitis Sbigneus, diffisus rebus suis, maluit ad clementiam & misericordiā
fratris, quam summā esse in eo nouerat, cōfugere: quam uirium & armorū
eius, uniuersæ Polonię consensu nitentium, in se periculum facere: præser-
tim cum suorum animos alienos à se esse intelligeret, & in Boemis atq; Po-
meranis parum iam spei reponeret. Etenim Boleslaus cum Boemis quidē
pacem fecerat, Pomeranos uerò fregerat: & distinebant ij tunc, ut uidetur,
Saxonū Danorum'q; bellis. Itaq; Sbigneus per Balduinū Cracouiensem e-
piscopum, & Iaroslaum Russorū ducem, ut uult Gallus, ueniam, & Maso-
uiam, cętera ditione sua Boleslao cōcessa, impetrauit, & in potestate illius
semper se fore sanctè promisit. Hoc tēpore Pomeranorum manus, siue ea
prædabunda fortè incursionē fecerat, siue intentis in unū insidiјs ad rē cer-
tam uenerat, Spicimirū uicum improuiso inuasit. Secesserat eò tunc cū par
uo comitatu Martinus Archiepiscopus Gnesnensis, pius & uenerandus se
nex. Atq; is ad primum tumultū & aduentū hostilē, timore subministrāte
cōsiliū atq; uires, inter contignationē tēpli abscōsus latuit: ministri uerò &
comites eius, dilapsi partim euaserūt, partim in fuga ab hostib. capti sunt, in
ter quos erat Archidiaconus Gnesnēsis. eū Pomerani, q; et sacerdos, et splē
didè uestitus, et magna oris dignitate pręditus esset, Archiepiscopum esse
rati, spoliato raptim tēplo, secū abduxerūt. Ferunt, Pomeranos omnes, qui
cūq; Archidiaconū et sacra tēpli uasa attigissent, domū reuersos, cū liberis,
cōiugibus, propinquis, atq; domesticis familiјs, uel comitiali morbo corre
ptos ad parietes et saxa sese allisisse, uel in amentiā uersos partim mutuis cę
dibus cōcidisse, partim dētib. & unguibus in seipsos sęuiјsse. Hoc malo igit
perculsi, causa'q; mali notata, Archidiaconū cū sacris uasis & omni instru-
mento tēpli Spicimiriensis conquisito, domū remiserunt. Hæc ita diuini-
tùs ad preces piј sancti'q; Archiepiscopi accidisse existimant. Addunt Dlu
gossus & Vincētius, ex eo tēpore Pomeranos religionē Christianā suscepis
se. His adstipulatur Albertus Crant. qui & ipse Pomeranos Boleslai hu-
ius principis opera Christianos factos esse scribit: tametsi paulo posterius.
Longè quidem antè ij cum cæteris eius oræ Slauis, quos Vandalos uocat
Crantius, Christo nomina dederant, partim Germanorum, partim Polo-
norum armis adacti: sed rursus ad pristinam impietatem semel atq; iterum
desciuerant. Post hæc Boemicum, & ex eo Teuthonicum bellum exarsit in
Polonia, ex huiusmodi causa. Hērico quarto Imperatore capto, & in carce
rem coniecto, ac deinde angore animi confecto, liberè iam Henricus filius
eius tenebat habenas imperiј: inferebat'q; is bellum Vngaris, ob uexatos

 &uio-

Clementia Boleslai erga malè merentem fratrem.
Spicimirus uicus à Pomeranis direptus.
Archidiaconus Gnesnen. captus à Pomeranis.
Sacrilegiј pœna.
Pomerani religionem Christianam suscepere.
Alb. Crāt. li. 5. ca. 28. Vandaliæ.
Henrici quinti Imper. expeditio in Vngariā.

& uiolatos milites, qui ex uniuerso orbe Christiano ad Asiaticā contra Saracenos & Turcas expeditionē, & recuperandam Hierosolymā per Vngariam proficiscebantur, & Almū Colomanni regis fratrē exulē reducebat. Ad quod bellū Boemos etiā, utpote tributarios Rom. imperij, secum in exercitu ducebat. Hac tāti belli mole territus Vngarorū rex Colomannus, Geisę filius, qui Ladislao patruo in regnū successerat, à Boleslao colloquiū petijt. Loco die'q; cōstituto, cōueniunt principes in Scepusiensi territorio: societatē inter se ineunt: cōmunes amicos, communes hostes sibi fore promittunt: fœdus, quo firmū perenne'q; sit, noua affinitate sanciunt: Colomānus enim Iudithā Boleslai filiā, Stephano filio suo natu maiori despondit: Scepusiēse territoriū, quod Polonicę ditionis erat, in dotē datū, ex eo tempore in Vngarorū potestatē uenit. Veniebat iā Henricus imperator cum ualido exercitu contra Vngaros, Almū Colomanni regis fratrem natu minorē secū ducens. Id'q; factum esse quinq; annis antè, quàm Bonfinius supputat, multis authoribus et argumētis docere possumus. Ibi Boleslaus Vngaris, quemadmodū conuenerat, auxilia mittit: ipse cū non contēnendis alijs copijs in Boemiā inuadit, Boriuoium & Sobeslaum Suentopelci Boemorum principis fratres patrueles, Colomāni regis sororis filios exules in comitatu suo habēs. Tametsi Venceslaus Hagecus uelle uidet, non interfuisse huic expeditioni Boleslaum. Suentopelcus Henricū ad Vngaricum bellū cum auxiliaribus copijs sequens, Vasconi & Mutinę procerib. summā rerum Boemicarū commēdauerat. Hi igitur Boleslao fines Boemię ingredienti, cū aliquanta suorū manu occurrūt: inito'q; prælio profligati, Pragā se receperunt. Polonus uastata magna parte Boemię, oppidis'q; aliquot captis atq; direptis, incolumē & ingenti prēda ditatū reduxit exercitum. Suentopelcus de domestico periculo certior factus, ęgrè impetrato ab Imperatore fremēte, & Polonis iā tunc minante, cōmeatu, raptim cum suis in Boemiam reuertit: cum'q; Polonos tunc ulcisci procliuè ipsi nō esset, in suos iram cōuertit, quasi eorū conniuentia & proditione Boemia uastata esset. Et Vasco quidē alter de ijs, quib. princeps abiēs imperium mandarat, in collegā culpam omnē transferebat. Res uerisimilis esse uisa est, eò q; Mutina gente Rauita siue Versouius, in Polonos semper propensa, erat. Itaq; is cū duobus filijs, & alijs nōnullis primoribus Rauitis, & paruulis eorum filijs, iussu principis indicta causa capitali supplicio affectus est. Reliqui ex ea familia fuga elapsi, in Poloniā cōmigrarūt. In Vngaria nihil præclari gestū est à nostris: sed reb. cum Cęsare et Almo fratre amicè cōpositis, dimisit Colomānus auxilia. Reuertentē aūt à Boemica expeditione Boleslaū, duę res aduersę & molestę excepere. Nam Sbislaua uxor eius uitam cū morte cōmutarat: Pomerani aūt Vsce arcē Gneuomiro Zarnicouiensi domino uel authore, uel adiutore, per deditionē interceperāt, deceptis qui in prēsidio fuerāt, cū falsum de Boleslai morte rumorē cōfinxissent, quasi is uictus à Boemis, captus'q;, et Hērico Cęsari traditus esset. Itaq; omnib. rebus post habitis Boleslaus, à Boemica expeditione maximis itineribus rectà in Pomeraniā cū paucis expeditis militibus contendit, reliquo exercitu dimisso, ut præda Boemica exoneratus, ad Pomeranorū fines sibi occurreret. Nec tamen expectauit, dum is exercitus conueniret: sed cum paucis illis, ita ut

Boleslai cū Colomanno rege fœdus & affinitas.

Scepusiū in dotem datum Vngaris.

Boemia uexatur à Polonis.

Rauitarum excidium in Boemia, & in Poloniam migratio.

Pomerani Vsce arcem intercepere.

Pomeranicum bellum.

uenerat

uenerat rapida excursione, cædibus hominū & incendijs uillarum, hostium fines uastauit: non quo sic ulcisceretur eorū iniurias, sed magis ut incolumē se esse, & mox iustas pœnas de perfidis exacturum, ipsis ostenderet. Posteaquā uniuersus cōuenit exercitus, Velenū oppugnat. nam id quoq; recepto Gneuomiro defecerat: nec ita magno, ut Vsce, præsidio tenebat. Iam aūt hyems aduentabat. Erat in exercitu cum fratre Sbigneus: sed cum hostibus, qui aliquāta manu coacta, opportunitatē inuadendorū nostrorum obseruabāt, sentiebat, eos'q; clàm per internūcios de omnib. rebus & cōsilijs fratris certiores faciebat, & prodēdi perdēdi'q; eius occasionē quærebat. Nocte quadā castris clàm egressus, persuadet Pomeranis, ut se duce castra Polonorū adoriantur: perfacile esse, quāuis paucis multos inopinātes opprimere. Sequuntur Pomerani. Agebat fortè in statione et excubijs Boleslaus, quod quidē crebrò facere solebat. is re animaduersa, hostes cū tumultu & strepitu in castra irrumpentes, cum ijs qui in statione erāt à tergo adoritur: suos in castris subita re perculsos, uoce sublata animat: concidunt animis hostes, in insidias præcipitatos se esse rati: conciduntur & capiunt utrinq;: pauci tegentibus eos tenebris effugiunt. Captus est & Sbigneus, detracta'q; galea agnitus, & ad Boleslaum adductus, in sequentē diē asseruatus est. Orto die, refert rem Boleslaus ad castrēse consiliū. Ibi alius alio acerbiorē in Sbigneum dicit sententiā. Sed omnium acerbissimam Secechus palatinus Cracouiensis, qui iam ab exilio reuerterat. Is grauissimè in genus, mores, ingratitudinē, impietatem & perfidiā Sbignei inuectus, exaggeratis, quæ is in patrē indulgentissimum, quæ in fratrē mansuetissimum, quę in patriā optimè merentē peccasset, nullo non supplicio dignū, & unguibus atq; dentibus, si ferrum desit, populariter laniandum ac discerpendum esse pronunciauit: Boleslaum etiā de nimia & perniciosa ipsi toti'q; reipub. facilitate & clemētia obiurgauit. Productus, & causam dicere iussus Sbigneus, cum se nō explicaret, & re manifesta redargueret, non morte tamen, quemadmodum censebant omnes, sed exilio à mitissimo fratre damnatus, in Boemiā abijt. Velenenses uigilijs, defendendæ'q; arcis labore assiduo fatigati, & desperato suorum auxilio, arcē apertis portis dedūt. Introgressi milites, crebris Pomeranorū defectionibus & immedicabili perfidia cōmoti, in omne genus hominū nullo neq; sexus, neq; ætatis, neq; ordinis discrimine desæuierunt: nequicquam reuocante Boleslao, & uictis parci iubente. Gneuomirus ad principē uiuus adductus, cōminuto fustibus capite, iustas perfidiæ pœnas dedit. Boleslaus cum per hyemem iam nihil rectè geri posset, reduxit dimisit'q; exercitum. Gallus per hyemē etiam Prussos adortum eum esse memorat, cōcretis glacie lacubus & paludibus, quib. ea regio impedita, difficilē prębet aditum alijs tēporibus: per uastatis'q; ferro & igni agris, magnā hominū & pecudum prædā abegisse, nemine obsistente, aut pugnę copiam faciente. Sequēti anno, qui fuit post Christū natum 1109, Germanicū bellū exarsit: breue quidē illud, sed prospero successu, magna'q; gloria Polonorū & Boleslai principis gestū. Cuius hęc fuit causa. Adiutos à Polōis Vngaros, et uexatos retractos'q; è suis castris Boemos, ipse per se indignè ferēs Hēricus Cęsar, magis etiā à Boemis

Velenum oppugnatum.

Sbignei perfidia.

Pomerani funduntur à Boleslao.

Sbigneus exceptus.

Iudicium de Sbigneo.

Sbigneus exilio multatus.

Velenum direptum.

Gneuomirus fuste comminuto capite interfectus.

In Prussiam excursio Polonorum.

1109 ann. Germanicum bellum.

contra

cōtra Polonos incitabatur. Sollicitabatur et à Sbigneo exule magnis pol-
licitationibus, eáq; spe implebat, ut per Sbigneum Poloniā omnem nullo
negocio in potestatē suam redacturum se esse crederet. Affirmabat enim
Sbigneus, primo eius aduētu, certatim ad se Polonos defecturos esse. Igi-
tur initio æstatis, quæ Vngaricū bellum cōsecuta est, cum maximis copijs
atq; uiribus totius Germaniæ et Boemiæ Poloniā, qua Saxonibus atq; Tu
ringis cōfinis est, & nūc Marchiæ Brandemburgensis ac Silesiæ nomē ha-
bet, ingreditur: Lubus arcē & oppidū, quæ sedes episcopi etiam nunc est
in prouincia Gnesnensis Archiepiscopi, capit (tametsi negant quidam) &
Magdeburgensi Archiepiscopo donat. Bythomiā deinde, nō hanc quę in
Oppoliensi tractu est, tentat: sed à Polonis audacter ex oppido erumpen-
tibus repulsus, spei suę & Sbignei pollicitis nō respondere euentū, iniqui-
us tulit. & omissa atq; in aliud tēpus reseruata Bythomia, ad interiora con
tendit: Recenū recepit: inde ad Glogouiā duxit. Iam eò Boleslaus partem
copiarum præmiserat, quæ hostem transitu Odræ fluuij prohiberēt, dum
ipse Russorum & Vngarorū auxilia expectat. Verùm Cæsar nouo inuen
to uado, haud ita procul à Glogouia transducit exercitum ad nonum Cal.
Septemb. penéq; nostros ultra Odrā statiua habentes oppressit: paucos
quidē milites in agris uagantes, & magnā agrestium pecudúmq; prædam
cæpit. Reliqua militum manus partim in oppidum sese recepit, partim fu-
ga dissipata est. Magna ui oppugnat oppidum, frequens quidē ea tempe-
state, sed non munitissimum. Oppidani ueriti, ne capto per uim oppido,
extrema quæq; ab irato hoste paterentur, quinq; dierū inducias petunt,
quib. nisi succursum sibi esset, deditionē promittunt. obsides dant primo-
rum ciuium liberos: ad Boleslaum principem mittunt, quāto in discrimi-
ne sit oppidum, et quid cum hoste cōstituerint exponunt: orāt, celeriter si-
bi ut opem ferat. Collaudat ille eorum consilium: affuturum se esse maturè
pollicetur. Quod ni affuerit ad cōstitutū cum hoste tempus, sustinere eos
porrò impetum hostilē iubet. Ni faciant, deleturum se esse eos post disces-
sum Cæsaris iurat. Malint ergo paucorum obsidum iacturā facere, quàm
uniuersi perire. Valuit apud Glogouienses plus fides & authoritas princi
pis, quàm priuata pietas. Itaq; biduo, quod de inducijs erat reliquū, ad su-
stinendā uim hostium omni ope sese cōparant, turres & mœnia quassa &
labefacta reficiunt, lapidū & aliorū telorum maximā uim in turres conge-
runt. Adueniente quinta die, imperator promissam deditionē poscit: ubi
mutatos oppidanorū animos uidet, iratus corona oppugnat oppidū, ob-
sides pallijs alligari, & ad mœnia obuerti iubet, ut dum suis oppidanorū
misericordia parcit, facilius & liberius milites mœnia subeāt. Sunt autem
pallia asseres cōpacti, qui milites mœnibus succedentes tegunt, & à missi-
libus defendūt. Sed nihilo minus oppidani omne telorum genus in suos
iuxtà ac in hostes congerunt: qui propius ad mœnia accesserant, aut scalis
admotis muros iam scandebant, eos contis deturbant, lapidibus obruūt,
pice & aqua feruenti perfundunt, pręcipitésq; agunt. Cæsar hostium siue
pertinaciā, siue constantiā admiratus, & suorum uulnera & pericula mise-
ratus, receptui canere iussit. Sic eo die & succedentibus aliquot deinceps,
frustra

Lubus arx capta à Cæsare, et Archiepiscopo Magdēburgen. donata.

Bythomia oppugnata.

Recenum oppidum.

Glogouia oppugnata & fortiter defensa.

Glogouiensiū fides & cōstantia.

Pallia.

frustra tentata expugnatio est. Nec uoluit postea Cæsar suos periculo obij
cere. Permultos enim fortes uiros, Bauaros, Saxonas, & Boemos una illa
oppugnatione amiserat. Ac Bauarorū quidē & Saxonū funera honorificè
domos remisit, Boemi uerò ad Glogouiā in cāpis tumulati sunt. Nō recessit
tamē ab obsidione Glogouię Cęsar. Iam Boleslaus expectata auxilia acce
perat, ualidásq; de suo milite copias habebat: itaq; propius hostē accedit:
nec tamē pugnandi copiā, quāuis flagitantibus suis, faciebat: sed è latebris
& insidijs hostilē exercitū carpebat, pabulatores excipiebat, noctu subdu-
cendę alui causa castris egressos trucidabat: sæpius intēpesta nocte cū cla-
more & clangore tubarum hostiū castris adequitabat, excubias aut oppri-
mebat, aut è stationibus depellebat: interdiu quoq; nonnunquā prandētes
aut quiescentes tumultuariè adoriri, persequēti hosti cedere, recipientē se-
se rursus persequi, celeritate equorū suorū, & hostiliū tarditate grauíq; ar-
matura fretus. Itaq; neq; oppugnādi oppidū, neq; reficiēdi se, neq; quiescē
di spaciū hosti dabat. Exurebat etiā circumiacentes uillas, obsidebat itine-
ra, ita ut integras legiones pabulatū mittere hostes, & longius petere com
meatū necesse haberent: sæpéq; reuertentibus præda excutiebat. Celebre
his rebus erat Boleslai nomen inter hostes, totáq; castra laudes & uirtutes
eius, cōpositis etiā ad id carminib. personabant: ita ut Cęsar capitali pœna,
ne id fieret, sancire cogeret, ueritus ne ea res formidine atq; desperatione
animos militū suorū deijceret. Angebatur aūt ancipiti malo, obsesso quàm
obsidēti similior. Et infectis quidē rebus ab obsidione discedere turpe, ma
nere aūt diutius in loco, periculosum ducebat: ne non mutantē castra exer-
citū & pestis, & fames, & peruigilia, propter crebros nostrorū insultus cō-
ficerent. Tandem ui expugnare oppidū statuit. Cæterùm Suentopelcum
cum Boemis ad sustinendos nostrorū impetus, ne se oppugnationi urbis
intento, castra sua caperēt, obijcit. Et impediebant nonnihil Boemi nostro
rū conatus, tum in statione illa, tum aliâs. Verùm Suentopelci mors nō pa
rum adiumenti nostris attulit, aduersariorū uerò animos deiecit. Occidit
aūt eum Ioānes Cistes, eques Boemus exul, siue Boleslai cōsilio, & præmio
percussori proposito adductus, (nam & hoc fertur) siue proprij exilij cæ-
sorúmq; propinquorū Rauitarū dolore stimulatus. Certè patrata cæde, fu
ga, nequicquā persequentibus Boemis & Germanis, pernici equo elapsus,
magnis pręmijs à Boleslao affectus est. Perculit is casus uehementer Cæ-
sarē, & omnem eius exercitū. Itaq; tumultuatū in castris, ac tota nocte in ar
mis uigilatum est, ne quid maius noctu nostri aggrederent. Neq; enim in
uno illo tā audaci facinore cōquietura esse Polonorū audacia uidebat. Po-
stero die cōploratione circa cadauer facta, Cęsar ut Boemorū studia & uo-
luntates retineret, permittit eis, ut principē ipsi sibi, quē uelint, eligant. Illi
Henrico & Venceslao Suentopelci filijs, & Vuladislao eiusdem fratre pa
truele, quē prius Suentopelco successorē interposito iureiurando designa
rant, pręteritis, Ottonē eiusdē Suentopelci fratrē germanū Morauię Mar
chionē absentem regnare iusserunt: à Cæsare missionē flagitarunt, deducē-
di funeris gratia: & q uerebantur, ne Boriuoius & Sobeslaus exules, qui
uel authores uel certè cōscij necis fraternæ esse credebantur, principatum
inuaderēt. Ac ne Vuladislaus quidē tam insigni iniuria affectus, quieturus
p esse

Belli gerendi ratio.

Suentopelcus Boemus dolo interfectus.

Otto dux Boemis datus.

Vuladislaus principatū apud Boemos occupat.

esse existimabatur. Et ita sanè accidit. Ad primum enim nuncium fraternæ mortis, principatū is occupauit. Ægerrimè Boemorū discessionē tulit Cęsar: maluit tamen hoc ipsis cōcedere, ꝙ ut ij nequicquā aduersante se, iritatis animis discederent.

Legatio Boleslai ad Cæsarē.

Boleslaus ratus Cæsarē non satis auspicati belli iam pertęsum, simul ꝙ hyems instabat, faciliorē placidioremq; fore, legatos ad eum de pace misit.

Henrici Cæsaris arrogantia.

Edit ille pacis conditiones, ut Sbigneus in principatum suū restituatur, & ut Poloni tributarij sint Romano imperatori. Duræ uidebantur nostris hæ conditiones, neq; existimabant principē eas accepturū esse. Ibi Henricus Cæsar ambitiose admodū & arroganter, ostendens legatis thesaurū, quē ingentē habebat: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Erat legationis princeps Scarbicus comes ex ea gente, quę insigne habet lineas iunctas in modū duorum trigonorū æqualiū, acutos angulos habentiū, quorū bases sursum uersus pateant: uel, ut planius ac rudius dicam, in modum VV literę geminę maiusculę.

Habdancorum familiæ origo.

Is igitur Scarbicus stultā Cæsaris iactātiam notans, annulo, quem digito gestabat, in thesaurū proiecto: Aurum, inquit, adijciamus auro. Id scomma intellectū Cæsar, gratias agēdo elusit, Habdank, inquiēs lingua Germanica, quod est, gratias ago. Inde familię id nomē mansit, ut Habdanci dicant. Ex qua familia Michael comes Lubensē monasteriū in maiore Polonia paulo pòst construxit atq; dotauit. Hęc eo libentius cōmemoramus, ꝙ ex hac familia fuit Ioānes Choinius episcopus Cracouiensis, & Cancellarius Poloniæ, uir clarissimus, admirabili ingenio, excelso animo, maximo consilio, eruditione & iurisperitia non uulgari, rara celeritate ac dexteritate in rebus agendis præditus, in uictu cultuq; corporis elegans & moderatus, temporis parcissimus, constantia uerò, integritate & libertate in defendenda iusticia & iniustitia oppugnanda singulari: quib. rebus cū potentes & factiosos quosdā offendisset, eorū obtrectationibus minus gratiosus fuit apud multitudinē, quàm esse debuit.

Ioannes Choinius episcopus Cracouiensis, & Cancellarius Poloniæ.

Cęterùm regi Sigismundo, cuius iudiciū diuinum erat, ita fuit charus, ut inuidi quidā & inimici, plus quàm filiū eum diligi ab illo, dictitarent. Atq; is uiueret adhuc fortasse, si chariora sua cōmoda, quàm uirtutē & rempub. habuisset. Cæterùm ante octo annos immaturā mortē obijt, maximo nostro dolore. Etenim non in clientis, sed in alumni atq; filij loco nos dilexit, ac de ornamentis nostris sedulò cogitabat. Sed unde defleximus, reuertamur. Reuersi ad Boleslaū legati, mandata Cæsaris referunt. mirari ille cōfidentiam Cæsaris, & iniquitatē conditionū, quasi uictor uictis leges imponeret, ac nō dubia adhuc esset Martis alea. Itaq; quā non impetrabat pacē, ui & armis extorquere pergit, ac maioribus quàm prius dānis & incōmodis hostē afficit, minus aptū per se, abductis Boemorū auxilijs, ad nostrorum insultus diurnos atq; nocturnos reprimendos: nec ullam ei dat lignādi, pabulandi, cōmeatus petendi, atq; adeò è castris prodeūdi facultatem. His malis fatigati Germani, maioraq; metuentes, aliò transferre bellū statuunt, ut loci mutatione & aura meliore, & pabulatione cōmeatuq; laxiore uterentur. Simul aūt elicere se nostros ad decernendū de summa rei uniuersis copijs aliqua occasione posse sperabant. Soluta igitur Glogouiæ obsidione, ad interiora Poloniæ & Vuratislauiam urbem instructa acie contendunt. Inuadit à tergo, carpitq; extremos hostium Boleslaus, turbat ordines,

dines, impedit iter: nec sustineri nostrorum impetus à paucis poterat. uulnerabantur hostes hastis cominus, eminus sagittis: cum illi cōuersis signis ad præliū se expedirent, nostri diuersi refugiebant, rursusq; ex interuallo, iter prosequentes adoriebant. Orabant principē nostri pleni fiduciæ, tota ut acie cum hoste dimicaret: satis sibi esse animorū, satis uiriū ad apertum certamen: defungi se cupere semel totius belli labore: indignū esse, uastari agros suos, expugnari arces et oppida se intuētibus. Quietos esse iubet Boleslaus, & ad omnia paratos: sibi curę fore, quid facto opus sit. Cæsar magno cum labore & cæde suorū, ægrè in conspectū Vuratislauiæ uenit. Est circum Vuratislauiā latè patens planicies: Boleslao locus uisus est peropportunus ad dimicationē prælij, & nostris propter leuē armaturā & pernicitatē equorū, equitumq; multitudinem, quàm hostibus, cōmodior. Itaq; paucis milites cohortatus, adesse tempus, quod dudum flagitassent: meminissent pollicitationum suarū: cogitarent in eo prælio imperiū, salutem & libertatem patriæ uerti: uiri, & maioribus suis digni esse pergerent: uastatos agros, incensas uillas, capta oppida, in seruitutē redactos agricolas, ulciscerentur: gloriā deniq; maiorum suorū, imperatore orbis terrarū deuicto, illustrarent.

Boleslai cohortatio.

Deinde maiore, quàm aliâs, ui hostes à tergo & ab lateribus lacessit. Cōuertunt illi acies more solito, nostros repulsuri. Nō iam refugiebāt nostri: sed celeriter ad signa et ordines ita ut iussi erant, concurrētes, præter opinionē hostium, pugnandi copiā fecere.

Prælium Polonorum cū Germanis.

Prælium fermè exoriente sole initū, durauit usq; ad meridiem. Et inclinabat quidem ad hostes uictoria: reprimebant nostri equites graui illorū armatura, nec densas peditum phalanges perrumpere poterāt, sed quasi in murū incurrebant, maiore suo quàm hostiū detrimento: iamq; audacius illi uicissim signa inferebant, nutabant Poloni: uerùm Boleslaus omnia sollicitè prouidens, ubicunq; deteriori loco rem suorū esse animaduertebat, accurrebat, & hortando, orando, subsidiarias cohortes submittendo, instaurabat pugnam. Ad extremū cohortes aliquot Silesiorum, facto cuneo, ab aperto latere curriculo in hostiles acies inuehi iussit. Quod ubi factū est, celeriter inuadentibus nostris in auersos & inopinantes, perturbari cœpere hostiū ordines. Nostri alacriores, mutua significatiōe et clamore sese cohortati, instare utrinq; trepidantib. nec spaciū colligendi sese dare. Acrius tamē adhuc à fronte nostrorū impetū sustinebant hostes: sed ubi suos à tergo cedere nostris urgētibus respexere, in fugam sese omnes conijciunt, in primisq; Cęsar ipse, nequicquā reuocare fugientes conatus.

Boleslai de Hērico Cæsare uictoria.

Henrici Cæsaris fuga.

Iamq; nō in ancipiti dimicatione, sed in cæde fugientiū & impedientiū sese, nostri uersabant. Plurimi mortales interfecti sunt, permulti uiui in potestatē uenere: atq; ij honestè & liberaliter, iussu Boleslai habiti & asseruati sunt. Multi etiā ex nostris ceciderunt: lōgè plures (ut in nudis, aut certè leui armatura tectis euenire necesse erat) uulnerati sunt. Campus, ubi pugnatū erat, plenus cadauerū, acerbū & miserabile spectaculū exhibebat. Ac nostri quidem conquisiti & sepulti sunt. Germani uerò insepulti, canibus & uolucribus esca iacuere. Inde cū eò tanta uis canū conuenisset, ut difficilem transitū præberet paucis iter facientibus, Caninus cāpus à Polonis atq; Germanis locus ille dictus est: & in hodiernum usq; diem utraque lingua nomen hoc, is qui ibi est uicus, retinet.

Caninus cāpus.

Abeſt autem uno à Vuratislauia milliario. H. Mutius longè diuerſum ab hoc exitum, diuerſamq́ꝫ item cauſam huius belli memoriæ prodidit. Sic enim is ſcribit: Poſt comitia illa Aquiſgranen. ſequẽti anno iterũ Francofordiæ cõueniunt principes & imperator, deliberantq́ꝫ de bello ſuſcipiendo contra Polonos: qui tributũ imperatori debitũ dare recuſabant, regemq́ꝫ ſibi elegerant, ipſiq́ꝫ coronam impoſuerant: qui tum imperatoris erat ſummus contemptus. Quare conſcripto exercitu, in eos proficiſcitur. Rex ante imperatoris aduentũ in caſtris eſt: pugnatur aliquoties multo utrorumq́ꝫ ſanguine: ad extremũ uerò uicit imperator, milite Germano fretus, & potentia ſua. Polonis igitur in fidem receptis, tributoq́ꝫ ueteri aucto propter belli expenſas, reuertitur in patriã. Hactenus Mutius: neq́ꝫ cum Gallo illius temporis ſcriptore, neq́ꝫ cum ratione temporũ congruẽter. Neq́ꝫ enim tunc regem ſibi crearunt Poloni: ſed ante centũ annos creatum, paulo ante illud tempus habere deſierũt. Sed nos cætera perſequamur. Boleslaus tam inſigni, tametſi non incruenta, uictoria triumphans, ꝙ hyems iam aderat, dimiſit exercitum ſuum, auxiliares uerò Ruſſos & Vngaros pro meritis remuneratus, in hybernia diſtribuit. Clarius uerò quàm antehac, ea uictoria Boleslai & Polonorum nomen apud Germanos factũ eſt. Itaq́ꝫ cũ Henricus Cæſar acceptã à Polonis apud Caninum campum cladem ulciſci inſequenti æſtate pararet, minus alacres militum animos ad eam expeditionẽ habuit: & res Italicæ præterea eum ab illa cogitatione auertebant. Verebatur autem, ne ſe in Italiam profecto, Poloni uicinam ſibi Germaniã infeſtis armis inuaderent. Ad hæc ſciebat, multos nobiles et egregios tribunos militum, centuriones, turmarũ & alarũ præfectos, quorum pręclara opera in illa Italica expeditione uti poſſet, captiuos à Polonis detineri. & pacem quidem cum Boleslao facere cupiebat: ſed offerre eam ultrò, quam dudũ à ſe petitam negarat, turpe ſibi ducebat. Tandem communes amicos ſubornauit, qui Boleslao perſuaderent, ut ipſe eam à Cęſare peteret: ac de uoluntate ipſius illi prolixè pollicerent̃. Vicit animum ſuum Boleslaus, ut ipſe ad Cæſarem Babenbergam, oppidum id eſt Franconiæ, ſplendido apparatu & comitatu proficiſceretur. Aduenięs comiter & honorificè acceptus eſt à Cæſare. Ibi multis inter ſe ſermonibus habitis, & cauſis offenſarum & inimicitiarum diſcuſſis atq́ꝫ ſublatis, pacem inter ſe fecerunt ęquis conditionibus. Renouantur uetera primi Boleslai cum Ottone tertio Imperatore fœdera, nouaq́ꝫ affinitate ſempiterna amicitia inter ipſos principes & poſteros ipſorum ſancitur et ſtabilitur. Nam Boleslaus Henrici ſororem Adleidam uxorem duxit, & filio ſuo Vuladislao impuberi adhuc Criſtinã eiuſdem Cæſaris filiam paruulã deſpondit: captiuos omnes Cæſari liberaliter remiſit, & ab eo uiciſsim oppida capta ſuperiore bello recepit: peractisq́ꝫ magna celebritate & ſumma omniũ lætitia nuptijs, datis & acceptis ultro citroq́ꝫ magnis munerib. aucto nobilibus Germanis, nouas nuptas deducẽtibus, comitatu, Boleslaus in Poloniã reuertit. Tametſi Radeuicus Phryſingenſis in eo libro, quem de rebus geſtis Friderici imperatoris ſcripſit, Gertrudim Leopoldi Marchionis Auſtriæ filiam, Henrici Cæſaris neptẽ, Vuladislao uxorem fuiſſe memorat. Poſt Germanicũ bellũ, quod dudum expoſuimus, Boriuoius oblatam Suentopelci fratris interitu, & Ottonis

Boleslaus princeps ad Cæſarẽ profectus pacẽ petit.

Pax & affinitas inter Henricum quintum Cæſarem, & Boleslaũ Polonorũ principem.

Boemicũ bellũ, et Borouoij reductio

atq́ꝫ Vuladislai de Boemię principatu contentione, occaſionẽ non prętermittendã ſibi eſſe ratus, quin principatũ, unde à Suentopelco eiectus fuerat, repeteret, impetrat à Boleslao Polono auxilia: & confluentib. certatim ad eũ procerib. & equitibus, paruo negocio Pragam & Viſſegradũ caput Boemiæ, in ſuã redegit poteſtatẽ. Sed euocatus à Cæſare ad cognitionẽ ac diſceptationẽ cauſæ pariter cũ Vuladislao fratre, qui impar uirib. Cæſaris opẽ implorarat, in uincula coniectus eſt: Vuladislaus uerò Boemorũ princeps declaratus. Moleſtè aũt ferẽs Boriuoij circũſcriptionẽ Boleslaus Polonorum princeps, motusq́ꝫ Sobeslai fratris eius, qui apud ſe adhuc exulabat, precibus, inſequẽti anno, cũ Henricus Cęſar Romã ad ſuſcipiendũ diadema imperatoriũ profectus eſſet, in Boemos duxit exercitũ. Præmiſsis autẽ legatis, poſtulat à Vuladislao miſsionẽ Boriuoij, et ut ſe arbitro cõſtitui de principatu inter fratres patiatur. Recuſat Vuladislaus, et ad arcẽdã uim Boleslai ſeſe cõparat. Itaq́ꝫ deſperata pacificatione noſter Boemiæ oram eã quæ cis Albim eſt, ferro & incendijs uaſtauit: Boemumq́ꝫ ſua defendentẽ, cõmiſſo ad Cidlinã amnẽ pręlio, profligatũ, in fugã uertit: et mox cũ magna præda & ſpolijs hoſtium, propter anni tempus in Poloniã ſeſe recepit. Ad octauũ enim Idus Octobris præliũ factum erat. Hagecus Polonos uictos, & præda parta exutos, Sobeslaumq́ꝫ humero ſaucium Boemia raptim exceſsiſſe ſcribit. Sed neq́ꝫ Vuladislaus ſecundis rebus ſuis tam facile ſe ad reconciliandum ſibi, reuocandumq́ꝫ Sobeslaum fratrem adduci paſſus eſſet: neq́ꝫ Boleslaus aduerſo pręlio debilitatus, Pruſſos & Pomeranos mox bello perſecutus eſſet. Excurrerant ij prædabundi in Maſouiã, uaſtatisq́ꝫ raptim agris & pagis permultis, celeriter ſe cũ pręda domũ recipiebãt. Præerat tunc Maſouiæ Magnus comes, quem à Vuradislauienſi pręfectura amotum fuiſſe, ſuperius in Vuladislao expoſuimus. Is tumultuaria manu facta, reuertentes barbaros perſecutus, & prima luce inopinãtes, & poſt populationis laborẽ, largioresq́ꝫ ex pręda epulas altum dormientes adortus, ad internecionem omnẽ illã hoſtilem manum deleuit, nullo de ſuis deſiderato. Hoſtes aũt ſexcenti interfecti ſunt, capti mille ducenti. Cæteri qui in proximas ſyluas effugerãt, ſequentibus aliquot dieb. ab agreſtibus excepti ac trucidati ſunt. Quin à mulieribus quoq́ꝫ duabus fraga legentib. unus captus, & reuinctis poſt tergũ manibus adductus eſſe memorat̃. Atq́ꝫ hęc uictoria de barbaris, Simoni epiſcopo Plocẽſi, pietate & ſanctimonia uitę uenerãdo ſeni refert̃ accepta, ꝙ is & animauerit noſtros in hoſtẽ, & pugnãtibus ijs Dei opẽ implorare nõ ceſſauerit: Moyſen populi Dei ducẽ imitatus, cuius precibus & extenſione manuũ, magis quàm armis atq́ꝫ uirib. Amalechitas profligatos eſſe, ſacris Hebręorũ literis proditũ eſt. Nõ ſatis aũt pœnarũ Pomeranos atq́ꝫ Pruſſos dediſſe ratus Boleslaus, ęſtate ſequẽti expeditionẽ in Pomeraniã ſuis indixit. cõuenit exercitus ad Cruſuiciã. iamq́ꝫ moueri caſtra debebãt: ecce clara die, inſpectãte omni exercitu, apparuit in culmine baſilicę Cruſuiciẽſis formoſus iuuenis, cãdida ueſte refulgẽs: cũctisq́ꝫ ſtupentibus deſilijt, & ante ſigna progreſſus eſt. Ibi uniuerſus exercitus lætus, e ueſtigiò motis caſtris, diuinitùs oblatum ducẽ ſequitur, inſignem uictoriam ex hoſte barbaro ſibi pollicens. Vbi ad Naclum Pomeranorum tunc urbem facile principem, natura loci manuq́ꝫ munitam, uentum eſt,

Boriuoius à Cæſare captus.

IIII. ann. Boleslai expeditio in Boemiam.

Boleslai uictoria de Boemis.

Pomeranorum & Pruſſorum excurſio in Maſouiam.

Pomerani profligati à Magno comite.

Simon epiſcopus Plocenſis pius.

In Pomeraniã expeditio Boleslai.

Naclum obſidetur.

iuuenis ille malū aureum,quod manu geſtabat , aduerſus oppidum proie-
cit,ſubitoq́; diſparuit.Noſtri alacres partim ſcalis admotis muros ſcande-
re,partim portas refringere ſumma ui cōtendūt:parumq́; abfuit, quin op-
pidū eo die caperēt.Sed plenior et illuſtrior ipſis de perfido hoſte uictoria
debebatur.Oppidani prima oppugnatione perculſi , quindecim dierū in-
ducias à Boleſlao impetrāt,ea lege, ut ni ſibi interea ſuccurſum eſſet, dede-
rēt ſeſe:circū ſuos dimittūt,qui de periculo urbis certiores eos faciāt, & au

Pomeranorum exercitus.

xiliū petant.Iam ingentes Pomeranorū & Pruſſorū copię conuenerant,ac
de ratione belli gerēdi inter ſe cōſultabāt:fit fremitus totis caſtris ad primū
nunciū Naclenſium.Deinde inito cōſilio,reſpondent Naclenſibus,in tem
pore ſe affuturos,opemq́; obſeſsis laturos.Quanquā aūt quadraginta, uel
ut uult Dlugoſſus,quinquaginta milliū armatorū numerū excedebant,nō
auſi tamen aperto Marte cum noſtris,quorū uirtutē ſępe experti erant, cō
gredi,ex inſidijs eos aggredi ſtatuunt. Amotiſq́; equis, ne eorum hinnitu
proderent,& quo maiore fiducia,exæquato inter omnes periculo dimica-
rent,per ſyluas,quę à ſtatiuis eorum ad Naclum uſq; pertinebant,ſilenti a-
gmine iter faciunt, ut incautos & inopinātes noſtros opprimerēt. Nec ſa-
nè inanis eorū conatus fuiſſet,ſi ſtatim ex itinere caſtra Polonorū adorti eſ-
ſent.Dies erat Laurentio martyri ſacra:noſtri nihil de hoſtibus ſuſpicati,et
ꝙ inducię cū oppidanis adhuc durabāt,inermes diuinę rei uacabāt.& iam
ſacris peractis diuerſi diſcedebāt,cū ſubitò conſpicant hoſtes, agmina è ui-
cinis ſyluis explicantes.Conclamatur ad arma:tumultu ac trepidatione ca-
ſtra cōplentur.Perturbabat omnes non tam multitudo hoſtiū,quàm ꝙ in
puncto tēporis omnia prouidenda & faciēda erant. Sed hoſtiū cunctatio
noſtris colligendi ſeſe , arma capiendi , & ordines explicandi ſpaciū dedit.

Pomeranorum castra expugnata.

Nā poſteaquā illi cōſpectos ſe à noſtris animaduertere, de prima ſpe deie-
cti,locū caſtris cęperunt, frontē & latera ſudib. pręuſtis & haſtis tranſuer-
ſis in modū ſepis munierunt.Boleſlaus metu hoſtiū animaduerſo , paucis
pro tēpore milites cohortatus,in aciē educit.loco ſe cōtinebāt hoſtes:et dif
ficilis atq; periculoſa noſtris futura erat pugna,ꝙ et ſepes quib.impeditus
erat ad hoſtē aditus,conuellendi,& foſſæ tranſeundæ,& denſa illorū iacu-
la ſagittæq́; declinandę erant.Animaduertit fortè Boleſlaus nuda eſſe ter-
ga hoſtiū,nec impeditū ea parte acceſſum.Itaq; Scarbimiro magiſtro mili-
tię negociū dat,ut cū ipſe hoſtē à fronte adortus in ſe cōuerterit , ille cū par
te copiarū facto circuitu, à tergo in auerſos impetū faciat.Quod ubi factū

Boleslai de Pomeranis et Prussis insignis uictoria.

eſt,clamore cędeq́; à tergo orta,impellunt ab extremis primi.Summa fit in
ter hoſtes trepidatio & cōfuſio. perculſis inſtat etiā à frōte Boleſlaus , per-
rumpit impedimenta.Hoſtes utrinq; circumuenti,& uallo illo ſuo ac ſepe
impediti,fugā non explicabant.Itaq; in medio maxima ſtrage conciſi ſunt,
ita ut cęſorum numerus ad uiginti ſeptē millia perueniſſe dicatur : lacubus

Captiuorū numerus.

etiam & paludibus multi hauſti eſſe memorantur:capti fuere bis mille. Ca
dauera comportata,& humo,ne tetro odore aerem inficerent , operta,tu-
mulum inſtar collis effecere:quem Dlugoſſus ad ſua tempora extitiſſe ſcri-

Naclum per deditionem receptū à Polonis.

bit,monimentū tantę uictorię.Naclenſes deſperatis rebus ſuis , deditionē
fecere,eorumq́; factū ſex alia oppida ſecuta ſunt.Quibus omnib.Boleſlaus
Suentopelcū,unum de procerib.& conſiliarijs ſuis pręfecit,de Gryphonū
ſiue

ſiue Gryphiū familia, hominē non tam opibus aut nataliū ſplēdore, quàm

Boemicum bellum.

uirtute & ſciētia rei militaris clarū.Exarſit deinde rurſus Boemicū bellum,
à Boleſlao quietis & ocij impatiente conflatū.Cuius prętextus fuit Sobes-
lai exulis reſtitutio.Reuocauerat quidē eū Vuladislaus frater poſt Poloni
cum bellū,cuius dudū fecimus mentionē,& in gratiā cū eo redierat, Zate-
cenſemq́; tractū ipſi attribuerat,Suatauæ matris precibus & lachrymis ui-
ctus:& uim Boleſlai,cui Cęſare abſente impar erat,metuēs. Verùm Sobe-
ſlaus aliquanto pòſt,cū non ſatis placatū & beneuolū fratris animū erga ſe
animaduerteret, & à Vaſcone primo & intimo cōſiliario incitari eū in ſe,ſi
ue certo indicio,ſiue falſa ęmulorum delatione (ut refertę ſunt ęmulationi "
bus,ſuſpicionibus,obtrectationib. & calumnijs aulæ principū)didiciſſet, "

Sobeslaus captus et elapsus.

per inſidias eū interfecit:& fratrē ob id facinus iratū fugiēs,in itinere ab E-
kenbergo Cęſareo arcis Donini prefecto dolo captus,in cuſtodia aſſerua-
tus eſt. Vnde,cū negligētius aſſeruarēt,poſt unū menſem elapſus,in Polo-
niā euaſit.Huius ergo rogatu Boleſlaus Polonorū princeps, bellū in Boe-
mos iterū ſuſcepit. Præmiſit aūt legatos ad Vuladislaum,poſtulans,ultrò
ut cū Sobeslao fratre in gratiā rediret,principatumq́; partirēt: cui reſpon-
dit Vuladislaus, Nō eiectū à ſe eſſe Sobeslaū , neq; ulla iniuria affectū: ſed
ipſum ingratū & immemorē benignitatis ſuę,fideliſsimū conſiliariū ſuū in
dignè interfeciſſe,& cōſcientia ſceleris profugiſſe.Exulare etiā apud ſe Sbi
gneū Boleſlai fratrē:eum ſi Boleſlaus in partē principatus à patre attribu-
tum reſtituat,neq; ſe recuſaturū de Sobeslao. Boleſlaus cū nihil impetraſ-
ſet,Boemiā cum infeſto exercitu ingreditur, obuia quæq; uaſtat & exurit:
nequicquā,ne id faceret,orante Sobeslao. Prodit obuiam cum ſuis copijs
Vuladislaus,ſua defenſurus. Cibina amnis duos exercitus dirimebat, nō

Cibina fluuius.

tā altitudine aquarū,quàm ꝙ limoſum ſolū habet,uadatu difficilis. Dat o-
ptionē Boemo Polonus,ut uel ipſe,permittēte ſe,amnē traijciat,uel ſe trāſi
re patiaī.Neutrum Boemus accepit. Fortè nubila dies & procellę tēpeſta-
teſq́; ualidę proſpectū ademerāt:ibi Boleſlaus paucis ad ſeruāda caſtra,&
qui clamore atq; ſtrepitu hoſtē à ſuſpicione auerterēt,relictis,reliquū exer
citū ſecundū amnē progreſſus aliquātum ſilenti agmine traducit, haud ita
lōgè ab eo loco,ubi Cibina in Albim influit.Curſuq́; ad hoſtilia caſtra con
tendēs,uacua ea reperit.Etenim Boemi , cū trāſmiſiſſe amnē Polonos per-

Boemorum fuga.

Closcum exustum.

ſenſiſsent,raptim abierant. Vaſtati deinde ſunt à noſtris ultra Cibinā agri:
Cloſcū oppidū incenſum,& in prędā datū militibus.Deficiēte porrò,quē-
admodū ſcribit Dlugoſſus,cōmeatu,reduxit Boleſlaus alio itinere exerci-
tū,neq; tamē populationes intermiſit. Vbi ad ſyluas,quę Boemiā in modū
coronę ambiūt,peruentū eſt,nocte intēpeſta clamor ab uno temerè ortus,
tumultu ac trepidatione,quaſi adeſſent hoſtes,caſtra cōpleuit. Verùm is tu
multus ſtatim,procurrēte in mediū Boleſlao,qui tūc fortè uigilans in papi
lione ſuo precationi uacabat,ſedatus eſt.Poſtero die ab exploratoribus co
gnitū eſt,Boemos ſyluas inſediſſe. Itaq; re diuina facta, procuratoq́; ſacris
Chriſti myſterijs exercitu à ſacerdotib.Boleſlaus graui ac diſerta oratione
milites ad cauēdas inſidias,et ad refutandū hoſtiū impetū,ſi quē in ſe reuer
tētes,locorū opportunitate,non uiribus freti facerent, animauit.Primā &
extremā aciē,ac latera quoq;,robore militū cōmunit:in medio captiuos,im
pedimen-

Boemi repressi à Polonis.

pedimēta, ac infirmos milites collocat. Ita quadrato agmine progreditur.
Et iam ferè ad exitum syluæ peruenerat, cum subitò hostes dato signo è la-
tebris prosiliunt, et quàm tumultuosissimè undiq; in Polonos inuadūt. Su
stinent nostri impetū inuadentium, saluis & integris ordinibus. In primis
Boleslaus dux hostē, qui fortè ante alios pugnā ciebat, manu sua peremit.
huic proximū Derslaus pocillator: horū exemplo incensus ardor cætero-
rum militū, Boemorū uim ea parte primùm repressit. Nec minore alacrita
te alijs quoq; locis nostri, nō iam sustinebant hostē, sed referre pedē coge-
bant: præsertim cum Boleslaum bene rem gerere intellexissent. Ibi signum
dat receptui suis Vuladislaus: aderant enim unà cum Sbigneo. Nec nostri
eos sese recipientes initiò persecuti sunt, ueriti ne in insidias præcipitarent.
Vallis enim, densitate arborū obscura, & insidijs apta, in quā Boemi refu-
giebant, suspicionē nostris faciebat, ex cōposito simulari fugā. Verùm ubi
ueram illā esse fugā cognouere, fugientes aliquousq; persecuti, extremos ta
men nō paucos hostium partim cęperunt, partim trucidarūt: repetitaq; e-
uestigiò in Boemiā excursione, quemadmodū Dlugossus memorię prodi-
dit, incolumes cū ingenti pręda in Poloniā reuerterunt. Hagecus Closcum
modò à Sobeslao incensum ac direptum hoc anno, qui fuit à Christo nato
1114, memorat: nihil præterea. Magni per hæc tēpora fuere motus in Italia
& Germania, quib. distentus Cæsar, ad res Boemicas animū aduertere nō
potuit. Etenim Henricus Romā ueniens, Paschalē pontif. max. et aliquot
purpuratos seu Cardinales, ut uocāt, sacerdotes cępit, et abductos in custo
dia habuit: cumq; hoc modo diadema imperatoriū, & alia quædā à pontifi
ce extorsisset, diris ab eo deuotus est postea: quæ res plerosq; omnes Ger-
manorum principes ab Henrico alienauit, ita ut intestino bello Germania
Saxonibus authorib. exagitaretur, & sacra iuxtà ac prophana uexarentur.
Ipse uerò Henricus pulso Paschali, aliū Romanis inuitis dedit pontificem:
eoq; celeriter extincto, aliū ei suffecit: cum Paschali mortuo Gelasius eius
nominis secundus à purpuratorū sacerdotū collegio, ipso inconsulto, suc-
cessor electus esset. Sequenti anno cum parari rursus in se à Polonis expe-
ditionē Vuladislaus Boemus accepisset, fractus animo, de pace legationē
ad Boleslaū mittit, Sobeslao fratri partē principatus, & obliuionē superio
rum offensarū promittit: constitutoq; loco ac tempore, conueniunt princi
pes apud Nyssam fluuiū: ibi pax inter fratres, et Ottonē Marchionē Mora
uiæ patruelē, quē Vuladislaus paulo antè è carcere dimiserat, authore Po-
lono certis conditionibus atq; iureiurando utrinq; dato, redintegrata est:
Sobeslao Gradecēsis tractus cū quinq; castellis in Boemia, in Morauia ue-
rò Olomucensis, cuius domini Vdelricus & Litoldus, Conradi filij, per il-
lud ipsum tempus extincti, & continuatis funeribus elati erant, à Vuladis-
lao fratre cōcessus: datisq; & acceptis ultrò citroq; muneribus, & conuen-
tu soluto, principes diuersi discessere. Nec tamen quieuit illo anno Boles-
laus: uerùm hyberno tēpore cum expeditis copijs Prussiā ingressus, uicos,
pagos, et oppida, longè lateq; extēta populatione, ferro et igni uastauit, &
nusquā prodeūte ad dimicationē hoste magnā prędā abegit: captiuos, quo
rū ingens erat numerus, ad colendos agros in Polonia per diuersa loca di-
stribuit. Extantq; etiamnum nonnulli pagi, qui ex eo tempore Prussorum
nomen

1114 ann.

Germaniæ motus.

Paschalis pontifex cum Cardinalibus captus à Cæsare.

Saxones rebellant Henrico Cæsari.

Boem. et Polo. principum cōuentus.

Pax inter Boemos principes.

Prussicū bellū.

nomen retinent. Sbigneus reliqua spe, quam habebat in Boemorū & Po-
meranorū armis, penitus abiecta, cū hos quidē debellatos à Boleslao acce
pisset, cū illis aūt pacē factā esse sciret, Cęsaris uerò affinitate potentiorē etiā
Boleslaū esse iudicaret, fratris clementiā & misericordiā supplici legatione
rursus tētat. Agnoscit ac deprecat̄ culpā: fratris fidei atq; potestati totū sese
permittit: orat ne inops egēsq; in exilio uitā finire cogat̄, ut paululùm quid
sibi in patria præ manu detur, unde uitā sustentare possit: quicquid id fue-
rit, eo se contentum: & fratri, quē ipsi Deus et uirtus ipsius dominū consti-
tuisset, obsequentē semper fore. Emollijt fregitq; hæc legatio Boleslai ani-
mū, pronū suapte natura ad misericordiā: reuocatur Sbigneus, nequicquā
reclamantib. proceribus. Veniens, nihil de fastu & uanitate sua remisit: sed
quem legati supplicē ad pedes fratris prostraturū se esse polliciti fuerant, is
cum tubis atq; tympanis incedēs, pręferri sibi strictū gladiū de more prin-
cipū iussit. Dissimulauit id quidē Boleslaus, & comē se fratri præbuit: sed
tamen cœpit mox animū eius subire facti pœnitentia, φ insanabile cerne-
bat ingeniū Sbignei. Alebant eum igniculū in pectore Boleslai conceptū
proceres, qui Sbigneo infensi erant, & multis uerbis atq; suspicionibus o-
dium eius inflāmabant. Nunquā esse quieturū illum: eoq; reditū impetras-
se, ut quē aperta ui frustra tentatis multis, tollere de medio nequiuisset, do-
lo circumueniret. Anteuerti oportere scelus eius, si sibi liberisq; suis Bole-
slaus consultū uellet. His dictis eò perpellunt principē mitissimū, ut de ne-
ce fratris quibusdā mandaret. Faciunt illi iussa: iurgio de industria aggressi
Sbigneū, frustra implorantē fratris opem, interfecerunt. Quidā non inter-
fectū, sed oculis orbatum esse, nec ita multo pòst animi dolore uita eum de
cessisse memorant. Vehementer quidē Boleslaum admissi facinoris, conta
minatæq; una illa labe existimationis suę pœnituit: multisq; postea lachry
mis, eleemosynis & laboribus peregrinationū ultro susceptarū id scelus e-
luit, quemadmodū inferius exponemus. Non multò aūt interiecto tempo
re, post patratum in Sbigneū facinus illud, Scarbimirū quoq; palatinū Cra
couiensem cæpit: in carcerē cōpegit, excęcauit: senatu mouit, & abdicare se
utroq; magistratu coegit: propterea φ is elatus rebus secundis, & bellis a-
liquot suo ductu prosperè gestis, omnia sibi arrogaret, ac de principis lau-
de uirtuteq; detraheret: eumq; propinquorū, necessariorū, et beneficiario
rū suorū multitudine, & gratia populari fretus, contēneret, conuicijs & ma-
ledictis incesseret, & iam in apertā rebellionē euasurus esse uideret̄. Erat au
tem uir magni ingenij, lingua manuq; prōptus, & factiosus, Scarbimirus.
Cuius aūt gentis fuerit, nō reperio. Atq; ex eo tēpore deinceps Castellano
Cracouiensi, qui longè inferior fuerat, prior in senatu locus datus est. Hoc
tēpore Maurus episcopus Cracouiensis, patria Romanus, mortuus, Ra-
dossum Polonū successorē accepit. Hoc etiā anno, qui fuit à Christo nato
1117, Boriuoius Boemus, Henrico imperatore ab Italica expeditione reuer
tēte, è custodia dimissus, Boleslai opera & arbitrio cū Vuladislao fratre re
cōciliatus est: partemq; principatus Boemici ab Albi fluuio ad meridiem
uergentē, ut scribit Dlugossus, secundū Hagecum aūt septentrionalē, in di
tionē accepit. Nec diu tamē firma fratrū gratia stetit, assentatoribus impro
bis, ut fit, alterum alteri suspectū & inuisum reddentibus. Itaq; non multo

Sbigneus fratris misericordiam implorat, & impetrat.

Sbignei fastus.

Sbignei cædes.

Scarbimirus Palatinus Cracouiensis excæcatus & magistratu motus propter arrogantiam.

Castellanus Cracouiensis Palatino prælatus.

Radossus episcopus Cracouiensis.

1117 ann.

Boriuoius Boemus exul restitutus, et rursum profugus.

pôst Boriuoius à Vuladislao sibi metuens, solum uertit: & ad Polonos pri
mùm, inde mox ad Vngaros se cõtulit, ibiq; diẽ uitæ clausit extremũ. Per

Vngarorũ excursio in Poloniam.

hęc tẽpora memorat Bonfinius, Stephanũ regẽ Vngarorum, qui aliquan-
to ante Colomanno patri mortuo successerat, exercitũ in Poloniã immisis-
se, propterea ꝙ Poloni ipsi patriq; ipsius sæpe iniurij fuissent, & latrocinijs
atq; incẽdijs fines Vngarię uiolassent: eumq; exercitum longè lateq; grassa
tum, cuncta ferro & igni uastasse, & abacta ingenti prȩda domum redijsse.
Cuius rei prȩter Bonfiniũ nemo facit mentionẽ. Cum Boemis quidẽ ac du
ce eorum Vuladislao Stephanũ fortuito prȩlio cõmissum esse, quod idem
Bonfinius subiungit, Hagecus quoq; ac Dlugossus noster prodidere, euẽ-

1118 ann.

tu tamen diuerso. Sequenti anno Boleslaus pacatis domi rebus, statuerat
Prussos & Pomeranos, fractos iã atq; debellatos magna ex parte, ad extre-

Inundatio aquarum et tempestates.

mũ perdomare. Verùm imbres anni illius perpetui, & ingens aquarũ uis
atq; inundatio, quę neq; seri agros, neq; meti passa est: neque id in Polonia
modò, sed in uicinis quoq; regionibus, quiescere eũ coegere. Præcesserat
aũt eos imbres tale prodigium, ꝙ cœlum totas tres horas post occasum so
lis ardere uisum est. Per quod tempus Martinus archiepiscopus Gnesnen-
sis, uenerãdus senex, mortuus, successorẽ sacri collegij suffragijs accepit Ia-

Iacobus archiepiscopus Gnesnensis.

cobũ Znenensem municipẽ. Venit hoc anno in Poloniã Iaroslaus Vula-

Iaroslaus Russorum dux ad Polonos confugit cum uxore & liberis.

dimiriensium dux, Sbislauę reginę frater, Vulodimiri patrui, qui Kiouien
sem principatũ post mortẽ Stopolci fratris occuparat, insidias fugiẽs. Ac-
ceptus à Boleslao comiter et humanè, quadriennio cũ eo mansit, dũ Prusi
co & Pomeranico bello Boleslaus defungitur: quod quidẽ sequenti anno
persecutus est, sedatis uentis atq; tempestatibus, quæ post imbres superio

Pomeranicum bellum.

ris anni coortę, uehemẽtes ac diuturnę fuere. Extremam aũt uastitatem ti-
mentes Prusi & Pomerani, iuuentutẽ omnem, opificumq; et agrestiũ mul
tudinem armarunt, & Boleslao cum exercitu aduenienti occurrerunt, ulti
mã prȩlij fortunã tentaturi, & uiã ipsi ad interiora ditionum suarũ corpori
bus suis prȩclusuri. Nec noster cunctatus est, quin mox cum hoste, quãuis

Boleslai uictoria.

numerosiore, manus cõsereret. Pugnatũ à primis est marte dubio: ibi enim
robur omne exercitus sui hostes collocarãt. Vbi cedere ij loco cœpere, im-
mittit Boleslaus perculsis nouas aliquot cohortes, quæ mox totã aciẽ con-
uertêre. Primis enim partim cæsis, partim perturbatis, reliqua multitudo
imbellis in fugã effusa est. Parci iussit Boleslaus fugientibus, ne regio culto
ribus prorsus uacua redderet̃. Itaq; multo plures capti, quàm cæsi: reliqui
flore omni iuuẽtutis amisso, cũ oppidis & munitionibus, & rebus suis om

Suentopelcus rebellis Boleslao.

nibus Boleslao sese dedidere. Restabat Suentopelcus Nacli præfectus, cu-
ius mentionẽ superius fecimus: qui dominãdi cupiditate ductus, minus e-
rat dicto audiẽs Boleslao, & cũ Pomeranis hostibus Polonorũ societatem
iniuerat. Hic perfidię suę sibi conscius cum ueniã desperaret, obstinatius in
rebellione permanebat, Naclumq; armis, propugnaculis, et cõmeatu bene
munierat. Motis igitur castris Boleslaus Naclũ obsidere cœpit, ad sextum
Idus Septemb. Tentabat principis animũ Suẽtopelcus per internuncios,
culpã deprecabatur, pecuniã & obsides pollicebatur. Sed surda hæc aure
Boleslaus accipiebat, eo ꝙ pessimi exempli facinus nolebat impunitũ re-
linquere: & uulnere, sagittę iactu, è mœnibus accepto iritatus erat. Sed cũ
paratio-

ratiores quàm initiò crediderat, ad perferendam obsidionem hostes, op
pugnationẽ aũt oppidi, eo præsertim anni tempore, perdifficilem esse ani
maduerteret: fremeret uerò exercitus, ne hyberno quidẽ tempore militiæ
uacationẽ sibi cõcedi, nec solũ cum hostibus, uerùm etiã cum frigore, pro-
cellis, & niuibus se cõflictari: tandẽ negatam diu ueniã dat Suentopelco &
Naclensibus: pecuniã & obsides imperat: fuitq; inter obsides Suentopelci

Suentopelci deditio, & noua rebellio.

filius. His peractis, dimittit Boleslaus exercitũ circa Calend. Ianuarij. Ve
rùm ęstate proxima, noua Suentopelci et Naclensiũ defectione permotus,
non iam cum totis Polonię uiribus, sed cũ euocatis haud ita multis raptim
in Pomeraniã contẽdit. Iam enim domiti pleriq; omnes reliqui Pomerani

Vissegradũ captum.

erãt, neq; cũ Suentopelco sentiebãt. Aduenies Vissegradũ, arcẽ et oppidũ,
quod à Suẽtopelci prȩsidio tenebat̃, sextodecimo die expugnat & capit: &

Naclum oppugnatum & captum.

octo dies ibi, ut ęgrotos & saucios reficeret, cõmoratus, ad Naclũ duxit. In
itinere quędã oppida primo impetu cępit. Naclũ post superioris anni obsi
dionẽ melius etiã munitum, & cõmeatu refertũ erat, et Suentopelci prȩsen
tia & industria magnũ momentũ oppidanis ad resistendũ principi affere-
bat. Itaq; plus ibi negocij, quàm putarat, reperit Boleslaus: eoq; maiore stu
dio & conatu ad expugnationẽ eius cœpit intendere. Turres oppidi mœ-
nibus altiores excitauit, expletisq; fossis ad oppidũ admouit, defensoresq;
mœnium balistis, catapultis, & scorpionibus è propugnaculis summoue-
bat. Nec segnius oppidani uim nostrorũ sustinebãt, & uel de superiob. lo-
cis saxis, aqua, & pice feruenti eos qui propius successerãt, propellebãt: uel
apertis portis in eos, operibus & materię cõportandę intẽtos, erũpebant.
Et quidẽ nõ sine magno operęprecio. Obseruata enim nostrorũ negligen-
tia, & uenti opportunitate, cõiectaq; magna ui sarmentorũ, butyri, picis, la

Machinæ incensæ à Naclensibus.

ridi & olei, ter turres nostrorũ exusserunt: cũ Boleslaus prioribus confla-
gratis, maxima celeritate nouas subinde excitaret. Quartę tamen acerrimè
defensę ab incendio, & maiore militũ cõtentione promotę, nequicquã pro
hibẽtibus hostibus, mœnibus adhæsere. Inde nostri cominus hastis atquę
gladijs rẽ gerentes, oppidanos è propugnaculis deiecere, & ipsi in oppidũ
transcẽdere cœpere. Obstinatè tamẽ hostes ad eum locũ cõglobati resiste-
bãt, neq; cõsistere nostros in mœnibus patiebant̃. Pacẽ deinde à Boleslao

Suentopelcus in carcere perijt.

postulant, ut excedere ipsis oppido et facultates suas omnes efferre licerȩt.
Vbi id negatũ est, inducias aliquot dierũ petunt: cum ne eæ quidẽ concede
rentur, tandẽ desperatis rebus, uitã modò pacti, oppidũ & Suentopelcum

Pomerania citerior subacta à Polonis, & Christiana facta.

ducẽ dedunt: quẽ Boleslaus mox perpetuo carceri mancipauit. Naclo rece
pto, cuncta Pomerania, ut uult Dlugossus, in potestatẽ Polonorũ uenit: re
ligionemq; Christianã bis antè susceptã, & bis rursus repudiatam, cũ Var-
cislao duce, tunc demũ authore Boleslao Polonorum principe, sicut ab Al
berto Crantio memorię proditum est, tertiùm recepit, & hucusq; retinet.
Boleslaus pacata omni Pomerania, dimissoq; exercitu reuersus in Poloniã,

Vuladislai ducis Polo. cum Cristina Henrici imperatoris filia nuptiæ.

sequenti anno nuptias Vuladislao filio, cum Cristina Henrici Imperatoris
filia, qui tunc demũ ambo puberes facti erãt, maximo apparatu fecit, quib.
Stephanus rex Vngarię, Boleslai gener, cũ magno procerũ Vngarorũ co-
mitatu, & Russorum quidam duces interfuere. Interfuit & Boriuoius Boe
mus: itemq; Iaroslaus Vuladimiriensiũ dux, affinis Boleslai, uterq; fuga sa

lutem sibi quærens, quemadmodum paulo antè memorauimus. Exacto aũt post eas nuptias anno, Adleida Boleslai uxor, post decẽ annorum sterilitatem, filiũ Cazimirum peperit. Eodẽ quoq; anno Volodor Præmisliensium dux, cum sępe latrocinantiũ in morẽ prędas è Polonia ageret, nec desisteret, admonitus à nostris apud Vyssokie profligatus, captus, & ad Boleslaum adductus, uicies mille pondo, siue marcis argẽti sese redemit. Fuit etiam eodẽ anno magna caritas annonę, arefactis segetibus perpetuo trium mensiũ uernorũ æstu & siccitate. Insequenti anno Vuladislaus Boemorũ et Sobeslaus Morauorũ duces, fratres germani, ad iurgia, testatas'q; rursus uenere inimicitias, cùm propter alias causas, tũ propter Boriuoiũ tertium fratrẽ exulem. Quinetiã coactis utrinq; copijs præliũ inter se cõmisere. In quo uictus Sobeslaus, ad Cæsarẽ: atq; inde, cum nihil æqui ibi impetraret, ad Boleslaum in Poloniã rursus confugit. Et comiter quidẽ eum tunc Boleslaus accepit, & consolatus est: sed auxiliũ tamen distulit, propter Rusßicã expeditionẽ, quam Iaroslai affinis sui exulis causa susceperat. Quam cũ prosequeret̃, coniunxit se cum eo apud Pręmisliã Colomannus dux, Stephani Vngarorũ regis frater, qui & ipse cum non contẽnendis copijs, reducendi Iaroslai causa ueniebat: item'q; Volodor et Basilius Pręmisliensium duces, et Vuladimirus alterius cuiusdã Volodori filius. Itaq; cõmunibus armis et cõsilijs à Polonis, Vngaris, & Rusßis illud bellũ gerebat̃. Breui'q; Belzum, Ciruenum & Vuladimiria arces, & quędam alię ignobiles munitiones uel expugnatę, uel releditę, in potestatẽ Iaroslai uenere. Inde ad Kiouiã Russorũ metropolim itum est. Præcedebat aũt Iaroslaus exercitũ, cum septẽ millibus equitum ab Vngaris & Polonis attributorũ. Qui ubi Kiouię propinquauit, obuiũ habuit ex urbe hostilẽ exercitum pedestrẽ, cum quo conserta pugna superior esse uidebat̃: sed summisere suis oppidani subsidiũ: itaq; instauratũ est præliũ: Iaroslaus dum inter primos pugnã ciet, confosso ab hostibus equo, in terrã excussus est. Acre circa eum certamẽ fit, hinc Kiouiensibus opprimere, inde Polonis & Vngaris eripere eum satagentibus. Cedunt tandẽ Rusßi, & in urbẽ se recipiunt. Iaroslaus saucius relatus, paucis dieb. mortuus est. Nihilo tamẽ minus Vngarus & Polonus Kiouiã obsidere pergunt. Sed nõ multo pòst re infecta discessere, pace data Kiouiẽsibus: orantibus Rusßis, qui in castris nostrorũ militabant, & Andrea præfecto arcis Kiouiensis. Nam princeps ipse Vuladimirus iam inde ab initio in ulteriorẽ Rusßiã se receperat, neq; mœnibus neq; fidei Kiouiensium sese credens. Aliquanto aliter hęc Vngarorum habent historiæ. Bezen eæ uocant principẽ, cui hæc opera à Stephano rege, qui nullũ fratrẽ habuerit, nauata sit: nec ullã in ea nostrorũ expeditione mentionẽ faciunt. Suos, occiso (quẽadmodũ & nos exposuimus) eo qui reducebat̃, murmure ac tumultu contra regem concitato, q; magna strage primo illo prelio fusi essent, & cũ periculo expugnare metropolim Russorũ iuberent̃, conuersis subitò signis, nec ulla re cum hoste cõstituta, in Vngariã reuertisse memorãt. Poloniam quoq; iterũ ab eodem rege per legatos uexatã uastatam'q; narrant. Quod nobis non admodũ fit uerisimile, propterea q; necesßitudo & affinitas Stephani cum Boleslao, nihil hostile de ipsis inter ipsos opinari sinit. Et ut fuerit tam ferus, & immemor non solũ humanitatis, uerùm etiã necessitudinũ Stepha-

1122 ann.

Cazimirus filius Boleslao natus.

Volodor Præmisliensiũ dux captus, ac dimissus.

Annonæ caritas.

Sobeslai Boemi fuga in Poloniam.

Rusßicũ bellũ.

Belzum. Ciruenum. Vuladimiria dedita.

Iaroslaus Rusßus interfectus.

Rusßis pax data.

Stephanus, quam fuisse fertur: Boleslaus quidẽ noster tam ignauus & patiens non fuit, ut impunè sua uexari pateret̃, præsertim cum alijs bellis tunc non distineretur: ita ut sequenti anno, qui fuit post Christum 1124, nouã in Danos expeditionẽ susceperit. Est aũt Dania, siue Dacia (nam & ita appellatur) ea regio, quæ Chersonesum Cimbricã, & adiacentes in sinu Baltheo seu Venedico insulas, ultra mare uerò magnã partẽ alterius Chersonesi maximę, & ueteribus Cosmographis incognitę, quę ad Moschiã siue Moschouiã angustis faucibus cõtinẽti iuncta est, complectit̃: nam reliquum eiusdẽ Chersonesi, Suetiam & Noruegiã, duo ampla regna continet, illustrata nuper Olai Gothi, archiepiscopi Vpsalensis (quẽ nos Romę nuper, cũ legatione apud Paulũ tertium pontif. max. Sigismundi senioris regis nomine fungeremur, cognouimus) descriptione: à quo etiã Gothicam historiã fratris eius Ioannis, qui & ipse Vpsalensis archiepiscopus, post diuturnũ exilium Romę mortuus est, expectamus. Sed ad institutũ reuertamur. Causa uerò expeditionis Danicę Boleslao fuit, Petrus, clara & illustri apud Danos ortus familia: qui cũ se iuuenis in aulã Boleslai, quæ tunc longè florebat apud exteros gloria rei bellicæ, contulisset, magna ingenij dexteritate, industria, uirtute, officio & suauitate morũ, adhęc cõmendatione regis Danorũ, citò se in gratiam & amicitiã Boleslai insinuauit, ita ut postea multis magnis'q; possesßionib. & in primis comitatu Scrinnẽsi, & uxore illustri è genere ducum Rusßię, quę Sbislauã priorẽ Boleslai coniugẽ cognatione attingebat, ab eo cohonestaret̃. Perdidicerat aũt linguam Polonicã, & ita se ad mores Polonorũ accõmodabat, ut nemo tãta illa bona externo homini inuideret. Pater uerò eius Guilelmus, cui Suẽtoslao nomẽ nostri dedere, facilè princeps erat procerũ Danię, et plurimũ ualebat gratia apud Henricũ regẽ Danorum, prefectus ab eo maximis quibusq; regni negocijs. Cum aũt regem Abelus frater occidisset, regnum'q; inuasisset, habebat in potestate sua thesaurũ regium ingentẽ pater Petri. Certiorẽ is filiũ facit rerum Danicarũ: admonet, ut cũ aliquanto pręsidio militũ ueniẽs, thesaurũ illũ auferat, potius quàm ut is ad manus crudelisßimi parricidę, et inuisi omnib. suis tyrãni perueniat. Refert ea de re ad Boleslaũ principẽ Petrus. Pollicet̃ is nõ grauatim opẽ suã, cùm ut homini de se bene merenti gratificaretur, tũ q; ea expeditione et opes Polonię augere, & nominis sui gloriã trãs mare etiã, & ad extremos Septẽtriones proferre & propagare cupiebat. Itaq; classe apud Gdanũ Pomeranię maritimũ oppidũ, ad transportãdum exercitũ instructa, distributo'q; in milites donatiuo, cũ primùm per anni tẽpus rectè potuit, naues cõscẽdit: & cõmoda tẽpestate usus, improuisus in primo litore Danię, ad q̃d clasßis appulerat, nemine prohibente copias exposuit: dimissis'q; circũ proceres et nobiliores Danos nuncijs, per familiares & ministros Petri ac patris eius, omniũ Danorũ uoluntates facile sibi adiũxit: cũ profiteret̃ se ulciscẽdi parricidę tyrãni, & uindicãdę libertatis Danorũ causa aduenisse. Tyrãnus desertus à suis, profugit. Boleslaus facilè potitus omni Dania, munitiones Danis reddidit: regẽ eos, quẽ uelint, creare sibi iussit. Confectis & cõstitutis rebus omnib. thesaurũ et oẽm Petri cognationẽ secũ auexit: & secunda nauigatione usus, paucis dieb. in Poloniã reuersus est. Fertur aũt successu tẽporis hic Petrus 77. tẽpla diuersis in locis in Polonia de secto lapide

1124 ann.

Daniæ descriptio.

Olaus & Ioannes Magni, fratres, Archiepiscopi Vpsalenses.

Petrus Duninus.

In Daniam Boleslai expeditio, & successus eius.

Petri Dunini opera.

extruxisse ac dotasse, quorum pleraq; adhuc extãt: itemq́; duo monasteria, ijs qui se Premonstratenses uocant, qui tunc primùm extiterũt: alterũ quidem puellis in Vuladislauiẽsi diœcesi, in Chalino pago, quod postea Strelnũ trastulit: alterũ uerò uiris, in suburbanis Vuratislauiẽsibus, titulo sancti Vincẽtij, quod Vuratislauiẽses nostra memoria prætextu metus Turcarũ demoliti sunt. Floret adhuc in Polonia huius ipsius Petri posteri, cygno in rubro scuto insigni utẽtes, indeq́; Labenciorũ nomẽ habet ea familia. Interim dũ Boleslaus Danicã expeditionẽ obit, Volodor Præmisliensiũ dux, cum abesse eũ cõperisset, immemor fœderũ & iurisiurandi, quod Boleslao Kiouiæ dederat, misso Volodimiro filio cũ exercitu, uicinã sibi Poloniam presidio uacuã, cedibus & incẽdijs uastauit, usq; ad Biezzũ oppidũ, ingentemq́; pecudũ iumentorum & hominũ predã abegit. Itaq; reuersus à Danica expeditione Boleslaus, & hyeme illa quieti militũ data, insequẽti estate bellũ Volodoro fecit. Adueniẽti occurrit impigrè Volodor, cũ non cõtemnendis suorũ copijs, & aliorũ Russorum principum auxilijs, uastitatẽ suarũ ditionum prohibiturus. Cui fecit mox Boleslaus pugnandi copiam, nec ille detrectauit. conserunt manus: sed uix primum nostrorũ impetum Rusi sustinuere: mox in fugã acti, nequicquã reuocante Volodoro, diuersi dilapsi sunt: castra fugientiũ à nostris direpta. Cecidere de Rusis in eo prelio & in fuga multi fortes & insignes uiri: inter quos prestabãt, Nauorotnicus et Sazithnicus. Dux Volodor Haliciã fugit, ibi uires reparaturus. Post uictoriã Boleslaus liberius hostiles regiones diuexauit ac depopulatus est, uicemq́; Rusis cũ fœnore reddidit: citoq́; deduxit exercitum, nulla munitionum expugnatione tentata propter urgentem hyemem, quæ sæuissima ac diuturna eo anno fuit. Cracouia urbs eo anno penitus conflagrauit: incertũ, fortuitoń e incẽdio, an à Boemis clàm subornato, propter receptũ Soboslaũ exulẽ: cui Boemiã eodẽ anno repetenti (propterea ꝙ Vuladislaum fratrẽ rerum Boemicarũ tunc potientẽ, periculose egrotare acceperat) Boleslaus pecuniã et milites liberaliter suppeditauit. Et redintegrata quidem pax est inter fratres, Suatana matre interueniẽte. Verùm paucis illis dieb. Vuladislaus extremũ clausit diẽ: eiq́; Sobeslaus in principatu, procerũ & populi fauore successit. Quod molestè ferens Otto Marchio Morauie, cũ ipse Sobeslai uiribus impar esset, Lotharij Cesaris, qui Hẽrico quinto paulo antè uita defuncto successor designatus erat, opem implorauit. Ac dedit quidẽ Lotharius Saxonibus suis negociũ insequẽti anno, ut eũ in Boemorum principatũ inducerent: uerùm is exercitus apud Chlumeciũ oppidum Boemie, à Sobeslao profligatus est. Vbi Otto etiã cecidit: Sobeslaus uerò cum Cæsare, cui grauius tunc à Conrado Sueuorũ duce, Henrici defuncti sororis filio, & ipso ad imperiũ adspirãte, bellũ imminebat, in gratiã redijt, & impotẽtius dominari Boemis cœpit. Fratrũ enim filios, & proceres nõnullos in carcerẽ cõiecit. Hoc ipso aũt anno Volodor Russorũ Premisliẽsium dux, in medio belli apparatu uita decessit. Verùm filij eius Volodimirus & Rocislaus, exercitũ à patre cogi cœptum, nihilo minus ad uastãdos Polonorum fines immiserũt: sed is pauculis pagis ad Vislocam flumẽ exustis, citò se domum recepit: non plus habens animorũ, quàm sui duces, qui ad eam expeditionẽ profecti non erant. Quieuit à bellis eo anno & consequenti-

Præmonstratẽses monachi. *Vuratislauienses monasteriũ S. Vincentij demoliti.* *Labencia familia.* *Russicũ bellũ.* *Biezz oppidũ.* *Rusi uicti à Polonis.* *Cracouia conflagrauit.* *Sobeslaus Boe. princeps.* *Lotharius Cæsar.* *1126 ann.* *Saxones profligati à Boemis* *Sobeslai crudelitas.* *Russorum excursio in Poloniam.*

quentibus aliquot Boleslaus princeps, cum plereq; omnes finitime gentes partim externis alijs, partim ciuilibus bellis distinerentur. Etenim Stephanus Vngarorũ rex cũ Grecis & affine suo Constantinopolitano imperatore bellum gerebat. Apud Russos Volodimirus et Rocislaus Volodori ducis filij belligerantes inter se, uires eius gẽtis distrahebãt. Nẽ apud Boemos quidẽ quietæ res erant, quemadmodũ dudũ memorauimus. In Germania uerò & Italia Conradus Sueuus cũ fratre Friderico contra Lothariũ Cæsarem arma sumpserãt, donec uicti ab eo, Bernardi Clareuallensis Abbatis, doctrina, pietate & sanctimonia uite clari, opera ipsi recõciliati sunt. Rogerius aũt Normannus, Innocentio eius nominis secundo pontifice max. Roma pulso, utriusq; Sicilie regis titulũ primus usurpauit. Quietem igitur nactus Boleslaus, ad religionẽ cultumq́; diuinũ animũ adiecit. Nam basilicã Cracouiensem, humilẽ etiamtum & neglectã, in augustiorẽ formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera adiunctis: supellectilẽ quoq; eius ueste preciosa auroq́; & argento facto maiorẽ in modũ auxit. Quin et collegium sacerdotũ siue canonicorũ eius basilice, uiginti ad ueterẽ numerum adiectis, amplificauit, eisq́; certos pagos & possessiones ipse, Radossus uerò episcopus decimas attribuit: permisit autem pius princeps episcopo ius omne conferendi ea sacerdotia, ipsius arbitratu. Auctus est deinde filio sui nominis Boleslaus: cui quidẽ postea Crispo, à capillorũ figura, cognomentũ fuit. Anno Christi 1128 memorat Dlugossus, Boleslaũ filio suo filiã regis Daniæ cum ampla dote uxorẽ accepisse. Sed quiń am is filius fuerit, ille nõ meminit, nec nos cõijcere possumus. Nam Vuladislaus quidẽ natu maximus è Sbislaua susceptus, habebat Cristinam uxorẽ superstitem. Cazimirus aũt uix septimũ tunc annum attigerat. Saxo quidẽ Danice historie scriptor, quẽ sequitur Albertus Crantius, memorie prodidit, Boleslaũ Polonorum principẽ Magno Nicolai regis Danorum filio, filiã suam per internuncios desponsam in matrimoniũ collocasse, eamq́; cum exercitu et classe instructa in Pomeraniã deduxisse: eódẽ Nicolaũ regem & ipsum naualibus copijs instructũ, occurrisse: coniunctisq́; copijs Iulinũ urbem insignẽ & uetustam eos expugnasse, & Varcislao duci Pomeranorũ cõmuni hosti pacẽ petenti dedisse: inde Nicolaũ sponsam filij secum deduxisse. In Daniã uerò expeditionis Boleslai neuter facit mentionẽ. Post hec Boleslaus, quãuis magnis in ornatũ templorũ, & in alimenta sacerdotum atq; egenorũ impendijs atq; donationibus, iugiq́; precatiõe & lachrymis, & aspero tenuiq́; uictu & cultu corporis, cilicio pro ueste utens, & cinere sese aspergens, egrotorumq́; mendicorũ pedes subinde manib. suis abluẽs, admissum in Sbigneum fratrem facinus sedulò expiaret, cum alijs satisfaceret, tamen ipse sibi non satisfaciebat, nisi & laborem longe molestæq́; peregrinationis adijceret. Itaq; solẽne Christianis quadraginta dierũ ieiunium, pane tantum & aqua gustandis, cilicium indutus cum exegisset, paucis sacerdotibus & alijs pijs hominibus comitatus, ad Ægidij tutelaris diui sui sepulchrum, peregrinationem priuati habitu suscepit, atq; id iter magna ex parte nudis pedibus confecit, nullum templum, nullum monasterium, nullum egentium domicilium, neminem deniq; sacerdotẽ aut mendicum preteriens, quin liberalitatis & munificentiæ quippiam in eum depromeret.

Quinde-

Vngari regis cum imperatore Cõstant. bellum. *Russorum ducum intestinũ dissidium.* *Conradi Sueui bellum contra Cæsarẽ Lotharium.* *Siciliæ utriusq; primus rex Rogerius.* *Cracouiẽsis basilica à Boleslao exornata.* *Canonicatus uiginti Cracouiæ additi à Boleslao.* *Boleslaus Crispus natus.* *1128 ann.* *Danorũ regis affinitas cum Boleslao.* *Sax. li. 13. Dani. Crant. lib. 3. ca. 29. Vandal.* *Iulinum Pomeraniæ expugnatum.* *Boleslaus pœnas de se ipse sũmit interfecti fratris.* *Peregrinatio Boleslai in Narbonensem prouinciam.*

Quindecim dies apud diui ſepulchrũ ieiunijs & ſupplicationibus uacans, cõmoratus, cũ in Poloniã reuertiſſet, & reliquum illius anni tempus quieti dediſſet, uere proximo in Vngariã ad diui Stephani ſepulchrũ alterã peregrinationẽ inſtituit: eaq; religioſe & pedeſtri itẽ itinere obita, & quidẽ nõ ſine moleſtia, propterea ꝙ ſplendidè & honorificè contra animi ſui ſententiam, à Stephano rege, genero ſuo, et à primoribus Vngaris acciperetur ac deduceretur. Gneſnam etiam adijt, ad diui Adalberti reliquias, paulo antè Iacobi Archiepiſcopi opera in propatulũ prolatas è latebris, in quibus diu poſt captũ & uaſtatũ à Boemis, exulante Cazimiro rege, id oppidũ, paucis conſcijs delituerant: & octoginta pondo auri et multas gẽmas in urnã diui contulit. His peractis, non ita multo pòſt Cazimirum filiũ immatura morte defunctũ amiſit. uerùm eum mœrorẽ uiri, mox uxor alio filio edito mitigauit, cui Miezislao nomen inditũ: ſenisq; cognomen poſtea puero, propter grauitatẽ morum & prudentiã, additũ eſt. Alium item ſequenti anno enixa eſt, qui aui materni & auunculi Cęſarum nomine, Henricus appellatus eſt. Quo quidẽ anno Boleslaus expeditionẽ in Vngariã fecit, ut nepotes ſuos, quẽadmodũ Dlugoſſus memorat, Stephani regis filios, exules cũ matre reduceret. Nam obierat Stephanus rex anno ſuperiori, & Vngari Belam cæcum, quem Colomannus rex patruus unà cũ Almo patre excæcauerat, regem ſibi, præteritis Stephani liberis, creauerant. Ii ergo paterno regno fruſtrati, & uitę præterea ſuæ à nouo rege, quamuis propinquo, metuentes, in Poloniã ad Boleslaũ auum confugerant. Motus eorum precibus & calamitate Boleslaus, cum ualido exercitu, & euocatis ex fœdere Ruſſorum auxilijs, in Vngariã cõtendit. Occurrit ei in Scepuſienſi territorio, cum magnis Vngarorũ et Auſtriorũ copijs, Albertus, Marchio ſuperioris Pannoniæ, ſiue Auſtriæ, cum quo ſoror Belæ regis nupta erat. Committitur durũ præliũ. Tandem uirtute & conſtantia noſtrorũ, ac ducis ſolerti diligentia, in fugam agunt aduerſarij: nec longius eos fugientes noſtri perſecuti ſunt. ita enim à principe præceptũ erat. Duxit deinde ad Budam metropolim Boleslaus: ſed in itinere certior fit, Sobeslaũ Boemũ in gratiã Vngarorũ, excurſionẽ in Poloniã feciſſe, & Vuratislauienſem tractum ferro et igni uaſtare. Aduocato caſtrenſi conſilio, conſulitur in mediũ, quid facto opus ſit: uicitq; ea ſententia, quæ propria defendẽda potius, quàm aliena appetẽda eſſe cẽſebat. Itaq; intermiſſo in pręſens Vngarico bello, Boleslaus magnis itinerib. aduerſus Boemũ ſua inuadentẽ rectà per Morauiã contendit. Verùm Boemus cognito Boleslai aduentu, domũ ſe cũ præda raptim recepit: nec anni tẽpus ſpaciũ noſtris dabat, ingratũ & perfidũ hoſtẽ ulciſcendi. Quocirca dimiſit tunc exercitũ Boleslaus. Cæterùm æſtate quę cõſecuta eſt, parantẽ eũ in Boemos arma, magnis precibus expugnãt exules Vngari, qui ad Stephani liberorũ partes multi indies perfugiebãt, ut cœptã potius in Vngariã expeditionẽ proſequeretur. Itaq; Vuratislauienſi conuẽtu & comitatu omni pręſidio ad tutandos fines ſuos aduerſus uim Boemorũ relicto, cum reliquis copijs et auxiliaribus Ruſsis Vngariam ingreditur, & nemine magnopere reſiſtente, atq; adeò cõpluribus Vngaris cum eo ſe cõiungentibus, ad Viſſegradũ, quò Bela ſe receperat, contendit. Interim cognoſcit, Boemos maiore ui Sileſiã rurſus, cedentibus ſuis, qui relicti

In Vngariam. — *Gneſnam.* — *S. Adalberti reliquiæ è latebris erutæ.* — *Donarium Boleslai templo Gneſnen.* — *Miezislaus filius Boleslao natus.* — *1132 ann.* — *Henricus Boleslai filius.* — *In Vngariã expeditio Boleslai.* — *Bela cæcus rex Vngarorum.* — *Albertus Marchio Auſtriæ.* — *Sileſiam depopulantur Boemi.* — *Boleslaus ex Vngaria in Sileſiam cum exercitu contendit.* — *Boleslaus iterũ in Vngariã ducit exercitum.* — *Sileſia iterum uexata à Boemis.*

licti erant in pręſidio, nec ſuſtinere uim hoſtiũ ualentibus, crudeliter diuexare. Itaq; omiſsis iterũ Vngaris, tranſmiſsisq; celeriter montibus atq; ſyluis, qui Morauiã ab Vngaria diſterminant, magnã Morauię partẽ, ut par pari referret, depopulatus eſt: uaſtatisq; agris, et abacta ingẽti pręda, in Poloniam reuertit. nec deinceps reductionẽ nepotum & Vngarorũ exulum tẽtauit, ne maiorẽ quàm pro uiribus belli molem in ſe attraheret: eo quòd accepiſſet, Lotharium imperatorẽ magnis precibus & munerib. à Bela rege inuitatum, opem ſuam illi promiſiſſe. Aliter hęc ab Vngaricarum rerũ ſcriptoribus narrantur. Negant illi Stephanum regem ullos liberos reliquiſſe. nec Polonæ uxoris eius mentionẽ ullam faciunt: ſed Borichum ex Ruſſa Colomanni regis uxore natum, ſiue is uerè Colomanni filius fuerit, ſiue ex adulterio ſuſceptus, pro Colomanni filio ſit habitus: eum inquã, poſt Stephani mortem à Polonorũ & Ruſſorum principibus adiutũ, quaſi hæreditarium regnum Vngarorum armis repetiuiſſe. Nec tamen Polonos atque Ruſſos eo bello ad prælij dimicationem ueniſſe. Sed amica Belæ regis legatione & poſtulatione motos, deſerto Boricho, uti notho, populariter domos reuertiſſe. Paucos uoluntarios, qui cum Boricho manſerant, ab aduerſarijs profligatos, & in his fratrẽ comitis Cracouienſis (ſic enim illi habẽt) captũ eſſe. Horum utrũ uerius ſit, legentiũ eſto iudicium. Inſequẽti anno Boleslaus iniurias Boemorũ quàm cumulatiſsimè ultum ire cupiens, ualidis ſuorũ, & auxiliariorum Ruſſorum copijs Boemiã longè lateq; uſq; ad Albim flumen, ferro et incendijs omnia miſcẽs, peragrauit. Nam Boemus, quãuis iuſtum & ipſe haberet exercitũ, nuſquã tamen cum noſtris aperto marte cõgredi auſus eſt. Verùm ex inſidijs in pabulatores Polonos, & quicunq; ab uniuerſo exercitu caſtrisq; prædabundi excurrerant, impetum faciebat, interim occaſionẽ bene gerendę rei captans. Itaq; noſter agris, uicis & oppidis hoſtilib. fœdè uaſtatis, cum ad pugnã elicere hoſtem nõ poſſet, ingenti præda onuſtum exercitũ reduxit atq; dimiſit. Nec multo pòſt Boemus citato agmine eam Poloniæ ſiue Sileſiæ oram, quæ ad Odram eſt, aliquãtiſper depopulatus, raptim ſe inde domũ recepit: ueritus, ne Boleslaus reuocato quem dimiſerat exercitu, reditum ſuũ impediret. Hoc tempore Ruſsi cœpere nouas res moliri, eo ꝙ moleſtè ferrent, aſſiduo ſibi milites et auxilia imperari: & ea fortaſsis opinione elati, quaſi ſine ſe Poloni gerere bella non poſſent. Author eius conſilij Iaropelcus Vuladimiri filius, Kiouienſium princeps erat, qui in cõuentu cęterorũ principum Ruſsię, huiuſcemodi orationẽ habuiſſe perhibetur. Quàm dura cõditione Polonorũ principi ſeruiamus, Principes, nõ eſt neceſſe pluribus uerbis exponere. nam ut uos, qui ad imperandũ alijs, non ad parendum nati eſtis, pretere am: multitudini quidẽ certè noſtrorum hominũ, quę ſeruituti aſſueta, ſine alieno dominatu rectè uitã degere non poteſt, tamen quàm acerbus ſit iſtius ſeruitutis ſenſus uidetis. Quis autẽ omnino tam patiens eſt, ut & graue tributum pendere, & in alieno ſolo procul à patria, nullo ſuo cõpendio, alieno iuſſu ductuq; perpetuò militare, & apertis periculis obijci ſe, aliumq; expertem periculi laborum & uulnerum ſuorum pręmia tollere, æquo animo ferat? Sed fuerit hoc maiorũ noſtrorũ, qui pernicioſa ambitione & inteſtinis diſſidijs hoc malũ ſibi accerſiuerunt, & florentiſsimũ imperiũ fœda ſeruitute

Morauia uaſtatur à Polonis. — *Vngarorum hiſtoria.* — *1134 ann.* — *Boemicum bellum.* — *Sileſiam depopulantur Boemi.* — *Rußorum à Polonis defectio.* — *Iaropelci oratio ad Rußos ſuos.* — *Seruitutis incommoda.*

commutarunt, nullum'ne nos queremus eius mali exitum? Ego uerò hone stè mori, quàm turpiter seruire malim, principes: idemq; de uobis iudico. Subdiderunt colla iugo maiores nostri, suis magis quàm Polonorũ armis uicti, cũ ciuili & parricidiali bello mutuò se afflixissent, & alij contra alios Polonorũ opẽ, suo iuxtà ac aduersariorũ malo, implorassent: hostes experti, quos in auxiliũ aduocarant. Nos cõiuncti & cõcordes id iugũ non excutiemus? Quasi uerò non magis nos, quàm Boemi & Vngari, atq; adeò ipsi impotentes domini nostri Poloni, multitudine & uirib. abũdemus. Quòd si bene ij rem gerunt aduersus Vngaros & Boemos, nostrũ id est totũ: nostris illi uiribus ualent, nõ suis: nostra iuuentus primos et acerrimos hostiũ impetus sustinet, illi sibi cauẽt post principia. Quod si ullũ unquã fuit tempus, quo asserere nos nullo negocio in libertatẽ possemus, nunc certè id nobis fortuna, siue adeò Deus, qui sanctius & rectius à nobis quàm ab illis colitur, obtulit, cum Poloni maximis duob. bellis Vngarico & Boemico distinentur: quorũ neutri sanè pares erũt, si nostra ipsis auxilia detrahamus. tantũ abest, ut nostra preterea arma sustineãt. Ego uerò, principes, nõ tam ad certam libertatẽ, quàm ad uictoriã & amplissimũ imperium uos uoco, si uiri esse pergitis. Illi nobis seruierint, nobisq; militauerint, quę nos dudũ ipsis pręstitimus, si uos uolueritis. Et habemus sanè cùm ad omnia obsequentem, tum odio durę seruitutis & Polonici nominis inflammatã multitudinem. Videte modò, ne studiũ illi uestrũ ductusq; defuisse uideatur. Assensi sunt omnes Iaropelco: obstringunt sese mutuo iureiurando. Consultatũ de apparatu, & de initio belli faciẽdi. Placuit tandẽ, celari ac dissimulari id cõsilium ad tempus, dum quæ opportuna ac necessaria essent ad tãtum bellũ comparantur. Permanauit fortè ea res, ut sunt Russorũ fluxa & infida ingenia, ad Boleslaũ: conturbabat eum illa alieno suo tempore constituta rebellio: q ad duo maxima bella tertiũ non minus, nec scio an maius, ipsi accedebat. Cõuocat senatum: exponit de intempestiua Russorũ defectione: dicuntur sententiæ. ibi inter alios proceres Petrus Vulostouicius, comes Xansensis, uir magni ingenij & consilij, in eam sententiã uerba fecit, ut diceret nõ maximo negocio nascentẽ rebellionem opprimi posse, si caput eius rebellionis Iaropelcus amputetur. Id arte facilius esse factũ, quàm apertis armis: nec dedecere, si dolo perfidia uindicetur. ad eamq; rem operam suã pollicetur: cętera quietos esse iubet. Inde paucis fidis comitibus, neq; tamẽ consilij conscijs, assumptis, in Russiã ad Iaropelcum proficiscitur. Exilium & fugam simulat, Boleslai crudelitatem in se & graues iniurias incusat: fugæ perfugium, tutumq; latibulum à Iaropelco, de cuius humanitate & uirtute multa audiuerit, petit: addit multa de impotentia et sæuitia Boleslai in omne genus hominum, quib. rebus, suis exosus factus sit. Pergratus fuit aduentus Petri Iaropelco, pergrata oratio: gaudebat diuinitùs sibi oblatum consilij sui adstipulatorem & adiutorem: multa de Boleslao, & statu rerũ Polonicarũ quęrit, nonnihil etiam de defectione sua significat. Accommodabat Petrus responsa sua ad illius uoluntatem, approbabat consiliũ. Quibus rebus fidem sibi adstruxit apud eum, et in intimam eius familiaritatem sese insinuauit. Itaq; Iaropelcus communicato cum cęteris principibus cõsilio, maturare rebellionẽ statuit. Rus fortè secesserat cum paruo comitatu: secutus

Russi quomodo subacti à Polonis.

Russorũ uires.

Occasio recuperandæ libertatis.

Russorum ingenium.

Petri Vulostouicij consiliũ.

secutus erat & Petrus: qui obseruata bene gerendæ rei occasione, Iaropelcum cum paucis prandentem, signo dato comitibus suis, cõprehendit, cõstringit: & equo impositũ celeriter, dispositis prius per loca equis & nauibus, auehit, & incolumis ad Boleslaũ perduxit. Collaudauit fidem, studiũ & operã Petri Boleslaus, & peramplis eum muneribus ornauit, Iaropelcũ uerò custodię tradidit. Vnde intra uertentẽ annũ, maximo auri & argenti pondere à Basilisco, siue Vasilco, fratris sui filio redemptus, ad principatũ suum data Boleslao fide reuersus est: in qua tamen fallenda, patrio indulsit ingenio. Nam cum aperta ui imparem se esse Boleslao cerneret, ad dolos animum conuertit, ut par pari referret. Vngarum quempiam, hominẽ non ignobilem, cæterũ uafrum atq; callidũ, subornauit, qui pro perfuga ob defensas Stephani liberorũ partes, ad Boleslaum delatus, captata occasione, uel uitam eius peteret, uel insigni aliqua clade Polonos afficeret. Qui quidem industria sua & eloquentia, & bene assimulatis ad tempus officijs, ita se in amicitiã creduli principis breui tempore insinuauit, ut ad consilia, quę habebantur de repub. adhiberetur, ac præfectura Vislicienſi donaretur. Cum sedatos penitus Russicos motus Boleslaus existimaret, maiore apparatu ad Boemicum bellum sese accingebat. Hoc agentem, legati Lotharij Cæsaris Rom. conueniunt: postulant, ut iudicio siue arbitrio Cæsaris potius quàm armis, cum Boemo de iniurijs disceptet: illum Cæsaris esse tributarium: à Cæsare ad æqua omnia coactũ iri, si legatos ad Cęsarem cum summa potestate Boleslaus mitteret: aut si ipse eò proficisci dignaretur, quod quidem futurum esset Cæsari gratissimum. Hoc eo faciebat Lotharius, q in Italiam festinabat, nec uolebat Boemum Polonico bello distineri, quo minus auxilia ex fœdere sibi mitteret. Proficiscitur Boleslaus ipse Bambergam ad Cæsarem perquàm splendido comitatu. Venerat eodem & Boemus. Tentatur pax inter dissidentes principes: quæ cum coire non posset, tamen ne magis irritatis animis discederent, trium annorũ inducias, instante maximè & orante Cæsare, inter se paciscuntur. Quæ priusquam finitæ sunt, pax perpetua inter Polonos & Boemos, sed post Halicienſem demũ cladem, de qua paulo inferius dicemus, interuenientib. utriusq; gentis proceribus firmata est. Nugatur hîc more suo Venceslaus Hagecus, dum hæc non multò aliter enarrat. Cæterùm H. Mutius magis ociosum, quàm tunc fuit, fingit Lotharium. Non tam comiter enim, neq; per legatos eum egisse cum Polonis, sed bellum in eos comparasse: idq; non ut Boemis commodaret, sed q rebellabant Poloni, tributumq; Rom. Imperatori debitum à duodecim annis non pendebant. Eos uerò bellum timentes, ducem suum cum magnis muneribus imperatori obuiã misisse: atq; eum in Saxonia occurrentem, ad Lotharium admissum non esse, nisi prius tributa debita solueret, & iusiurandum daret, se Romano imperatori deinceps dicto audientem fore. Id utrunq; cum ille fecisset, magnaq; insuper dona dedisset, pacem ei datam esse. Huius aũt narrationis penes authorem fides esto. Multum sanè interfuit Lotharij, huiuscemodi rumores tunc in uulgus spargi. Ac noster quoq; Dlugossus scribit, Lotharium à Boleslao tributũ Pomeraniæ Rugiæq; nomine, tanquam ad Romanum imperium pertinentium,

Petri Vulostouicij audax facinus.

Iaropelcus captus, ac dimissus.

Vngarus perfugam se simulat.

Vngarus præfectus Vislicienſis.

Lotharij Cæſ. ris legatio ad Boleslaum.

Boleslaus ad Lothariũ Cæsarẽ profectus.

Polonorũ cum Boemis induciæ.

Hagecus.

popoſciſſe:uerùm illum negaſſe, quòd eas ſuas prouincias eſſe affirmaret.
Ita conſtitutis rebus cum Cæſare,ad Italicam expeditionē,pontificemq́ re
ducendum,ac diadema imperiale ab eo accipiendum ſpectante & feſtinan
te,Boleslaus in Poloniam reuertit. Dum autem is hac de cauſa abeſt à Po-
lonia, Vngarus ille, cuius dudum meminimus, commodā proditionis oc-
caſionem nactus,celeri nuncio Iaropelcum euocat:ad ſextum Idus Februa
rij ad Viſliciam adeſſe cum expeditis copijs iubet. Eſt autem Viſlicia op-
pidum nono à Cracouia milliario,in rupe, quam Nidæ amnis reſtagnatio
inſulam facit,ſitum: ad quod non niſi per aggerem,nec eum latiſsimum,&
pontes ſublicios aditus eſt. Eratq́ tunc temporis frequens & populoſum
id oppidum,quāquam ne nunc quidem deſertum eſt. Eò igitur Vngarus,
de aduentu Ruſſorum certior factus, commigrare uiciniam omnem cum
liberis,uxoribus,& facultatibus ſuis iubet. Libenter facit iuſſa plebs pari-
ter & nobilitas, ut ſe ſuaq́ loco munito ab hoſtium armis defendat. Ad-
ſunt ad condictum tempus Ruſsi: intromittuntur ab Vngaro clàm in op-
pidum intempeſta nocte: ingentem uulgi, nullo neq́ ſexus neq́ ætatis di-
ſcrimine aut miſericordia,cædem edunt:oppidum ſuccendunt:nobiliores
ac ditiores cum reliqua præda,pecudum in modum curſim abigunt. Pro-
ditori Iaropelcus princeps præmij loco linguam præcidit, oculos effodit,
genitalia membra abſcidit. Sic ille perfidus dignam ſceleris ſui mercedem
» tulit.Oderunt enim ferè proditorem principes atque reges,quamuis pro-
» ditionem ament.Reuerſus autem è Germania Boleslaus,cum de Viſlicien
ſi excidio,& Iaropelci perfidia didiciſſet, ingentes aduerſus Iaropelcum &
Ruſsos iras concipit:cumq́ primùm per anni tempus res geri potuere, nō
modò ex nobilitate, uerùm etiam ex oppidanis & agreſtibus magnum cō-
parauit exercitum: & Ruſsiam fremens, perinde ac leænæ uel urſæ rapto
fœtu ſolent,ingreditur. Cum autem nemo ipſi prodiret obuiam (nam Ia-
ropelcus peccati ſimul & uirium ſuarum ſibi conſcius,procul in paludes at
que ſyluas ſeſe abdiderat) Vuladimirienſi regione omni & proximis qui-
buſq́ crudeliſsimè uaſtatis,afflictis,& exuſtis,cum ingenti præda reuertit
in Poloniam. Iritatus magis quàm fractus ea ſuorum clade & calamitate
Iaropelcus,& cæteri Ruſſorum principes, de ratione belli cum Polonis ge
rendi conſultabant:& in eam ueniebant ſententiam, ut dolis aggrederen-
tur eos, quibus uirtute pares non eſſent. Fortè fortuna optatam eis occa-
ſionem obtulit.Etenim cum comperiſſent Iaroſlaum Halicienſium ducem
cum Polonis ſentire, & ab eo conſilia ſua prodi, principatu eum eiicere.
Itaque in Poloniam is ad Boleslaum confugit. Nec ambigebant Ruſsi,
eum à Polonis reductum, & ſe ultum iri: anteuertendos & fallendos ſi-
bi eos eſſe iudicant,ut pacato agmine tanquam in tranquillis rebus uenien
tes, ex improuiſo opprimerent potius, quàm aperta ui non ſine periculo
graue bellum repellerent.Halicienſes ſubornant, ut ſimulato principis ſui
deſiderio,à Boleslao petant,ut eum primo quoque tempore reducat:affir-
ment, pœnitere Ruſſos, quòd eum eieciſſent: quippe qui offenſum Bole-
ſlaum uehementer metuant: quieturosq́ eos eſſe, & culpam deprecatu-
ros.Faciunt iuſſa Halicienſes:eadem penè confirmant nobiles quidam Vn
gari,

Viſlicia oppidum. *Viſlicia direpta à Ruſsis, et incenſa.* *Proditionis præmium.* *Ruſsicū bellū.* *Vuladimirienſis ora uaſtata.* *Iaroslai Halicienſium ducis fuga ad Polonos.* *Ruſſorū fraus.*

gari,Halicienſibus finitimi, ab iiſdem principibus ad aſtruendam & perfi-
ciendam inſtitutam fraudem conducti & ſummiſsi. Habuit dictis fidem
Boleslaus,ut erat natura credulus & apertus.Itaque iuſto quidem, ſed mi-
nori tamen, quàm pro belli magnitudine & clandeſtino apparatu Ruſſo-
rum,exercitu Iaroſlaum reducit,nihil hoſtile ſuſpicatus.Appropinquanti
Haliciæ, quod oppidum ad radices Sarmaticorum montium, Vngariam
à Ruſsia diuidentium, ſitum, ſalinas habet, primæ Vngarorum turbæ in-
ſtructæ gratulabundæ occurrunt: & præteruectæ noſtros, extremum ag-
men claudunt:ſubſecuti deinde Halicienſes, idem & ipſi faciunt. Suſpecta
ea res eſſe Boleslao cœpit. Accitoq́ Vuſeborio palatino Cracouienſi, &
magiſtro militiæ,ſuſpicionem ſuam cum eo communicat.Dum hæc illi in-
ter ſe conferunt, ac de euitando periculo & inſidijs conſultant, ecce appa-
rent procul à fronte inſtructæ Ruſſorum acies,quas Iaropelcus citato cur-
ſu ducebat.Sublata erat omnis dubitatio.Precipitatū ſe in inſidias,et in me
dio hoſtium concluſum Boleslaus uidebat: & quanquam longè imparem
ſe numero hoſtium animaduertebat, tamen qui ſemper ſolitus eſſet uince-
re,ſatius eſſe ducebat,honeſtè occumbere,quàm fugiendo uictoriam ultrò
hoſti concedere.Itaq; inſtructis pro tempore contra utrunq́ hoſtem acie-
bus,& paucis cohortatus milites, ſigno dato primus in imminentē à fron-
te hoſtem impetum facit.concurrunt infeſtæ acies:extollitur ad cœlos cla-
mor uirorum,clangor tubarum,& armorum ſtrepitus. Contendunt no-
ſtri de ſalute,Ruſsi de uictoria.Iamq́ noſtrorum res,ueterani exercitus uir
tute et peritia,meliore loco eſſe incipiebat:ea maximè parte,qua Boleslaus
militis pariter & imperatoris officio fungebatur, magnamq́ in hoſtibus
ſtragem edebat: cum ſubitò perturbatis ordinibus,& fugæ initio à palati-
no quodam,cuius nomen non memoratur,orto, ſequētibus eum qui pro-
ximi ſteterant,magna pars exercitus Polonici in fugam cōiecta eſt.Pugna-
bat nihilo minus cum paucis,& ijs quidē partim ſaucijs, partim laſsis,Bo-
leslaus: & cum fugere turpe ſibi duceret, nolebat tamen inultus mortem
oppetere.Fortè equus cui inſidebat,multis uulneribus confectus atque de
bilitatus concidit.Ibi miles quidam gregarius,obſcurus, & originarius,ut
ait Vincentius, ſubleuatum eum equo ſuo impoſuit, & ut patriæ magis
quàm gloriæ ſuæ rationem duceret, fugaq́ melioribus ſe rebus ſeruaret,
orauit. Sic ille tunc quadragies ſepties uictor princeps (tot enim ſecundis
prælijs dimicaſſe memoratur) nobiliſsimi uiri fuga proditus, gregarij mi-
litis opera præſenti ſe morti eripuit. Reuerſus in Poloniam, palatino qui-
dem illi fuge principi leporis pellē, colū,& fuſum dono miſit, meticuloſita
tē eius & muliebrē animū notans.qua ignominia ille ad uoluntariū ſuſpen
diū adactus eſt:militem uerò ſalutis ſuæ authorem(nam & is fortè ſaluus è
prælio euaſerat)inſignibus nobilitatis, luculēta pecunia & poſſeſsionibus
remuneratus,etiā ad honores amplos & magiſtratus euexit, poſteritateq́
eius omnē nobilitauit.Deinde fiſcū ſuū in redemptionem captiuorum,qui
permulti erāt,effudit.Nec tamē omnes redimi potuere:multi barbaris uē-
diti,in fœda ſeruitute conſenuerunt. Et uehementer quidē angebat animo
Boleslaus,ut ſolēt ij qui perpetuò ſecūdis reb. uſi, aduerſo aliquo caſu affli-

Boleslaus credulus. *Haliciæ ſitus.* *Ruſſorum cum Polonis prælium.* *Boleslai uirtus.* *Palatini fuga.* *Gregarij militis præclarum facinus.* *Boleslai uictoriæ.* *Fugæ merces.* *Virtutis præmium.* *Boleslai excelſus animus.*

guntur: pudebatq; & pigebat eum sui ipsius, quòd tantæ illius cladis culpam in se agnoscebat, quippe qui credulus nimium & incircumspectus fuisset. Sed tamen de labe illa delenda, & ulciscendis perfidis Rusis atque Vngaris, sedulò etiam atque etiam cogitabat. Et quo liberius id faceret, cum Sobeslao Boemorum principe Closci cõuentum egit, pacem'q; fecit, arbitris utriusq; populi proceribus. Pudore autem ac dolore stimulantibus, conspectum hominũ & colloquia uitabat. Quę res ei maturauit mortem. Nam ex mœrore illo et anxietate animi, in languorẽ corporis & morbum incidit: qui sensim ingrauescens, omnem medicinam renuentem, toto anno lecto affixum, magnopere debilitauit. Nec angorem ac morbum eius natus filius Cazimirus leuauit. Vbi mortem appropinquare sibi sensit, conuocatis proceribus, qui officij causa undique conuenerant, & quatuor filijs adstantibus, de concordia apud eos uerba fecit: partitusq; omnia quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, principatum & summã rerum penes Vuladislaum natu maximum constituit, cæteros eius authoritatem sequi iussit. In partitione quintum filium, qui superiori anno natus erat, præterierat. Id eũ proceres obliuione fecisse existimabãt. Itaq; admonent, ut ne illum exortem patrimonij relinquat. Respondit princeps: Iam illi quoq; portionem suam esse designatã. Admirantibus cunctis: Non aduertitis, inquit, in curru inter quatuor rotas quintam esse eam partem currus, cui homines insident, & onera imponunt, quæ quidem à rotis sustentatur atque portatur. Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisq; suo tempore succedet. Diuinitus ne id quod futurum erat, præsciuerit, an ut solent homines ferè instante morte alienati mente diuinare, an uerò discerpere in plures partes principatum noluerit, dicere non habemus. Nec ita multo pòst sacris Christianorum mysterijs ritè procuratus, uita excessit, maximo totius Poloniæ desiderio: cum regnasset post patrem annos triginta sex, uixisset quinquaginta tres. Funus Ploscum solenni pompa elatum, & iuxta patrem conditum est. Fuit autem Boleslaus hic, habitudine corporis satis firma, uegeta, & laborum patiente, colore fusco, statura mediocri: os ei carbunculus morbus ab ineunte adolescentia distorserat, atq; inde Criuousti cognomentum habuit. Animo uerò excelso fuit, & periculorum contemptore: iusti & æqui obseruantissimus: ad iram, gratiam, misericordiam ex æquo pronus: ad credendum perfacilis, quæ res ei multarum aduersitatum, & ad extremum exitij causa fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cùm in omnes, tum præsertim in eos qui in re militari præstabant, promptus: modestia & clementia singulari: laudis & gloriæ cupidus: pacis artium non penitus expers, uerùm belli studijs longè præstantior: ad quæ à teneris, quod aiunt, unguiculis toto animo ferebatur. Hinc omnem ferè principatum suum bella gerendo exegit: miles strenuus & audax: dux prouidus, solers, animosus & felix, excepto ultimo illo Haliciensi prælio. Obijt autem anno Christi nati 1139, cum eũ Lotharius imperator uno anno anteuertisset: cui Germanorũ principes Conradum ducem Sueuorũ, cuius mentionem superius fecimus, suffecere. Sed nos exitu Boleslai Criuousti claudamus hunc librũ: sequẽtes quinq;, secto ac discerpto monstro-

Polonorum fœdus cum Boemis. — *Cazimirus filius Boleslao natus.* — *Polonia diuisa inter Boleslai filios.* — *Vaticinium Boleslai.* — *Boleslai mors.* — *Anni uitæ & regni Boleslai. Boleslai figura, ingenium, & studia.* — *Criuoustus unde dictus.* — *1139 ann.* — *Lotharij imp. mors.* — *Conradus Cæsar.*

se in plures principatus imperio, bellisq; ciuilibus dicaturi. Ex his autem proximus, Boleslai filiorum res gestas complectetur.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEXTVS.

VVLADISLAVS SECVNDVS, PRINCEPS.

MORTVO Boleslao, torpor quidam animos hominum occupauit, futurorum malorũ omine, propter sectionem regni, quam testamento Boleslai nucupatam, filij eius flagitabant. Videbant enim omnes, se, qui dudum sub unius imperio florentes & formidabiles cũctis in circuitu uicinis populis fuissent, deinceps discerptis uiribus atq; studijs, quorumuis iniuriæ fore obnoxios. Neq; enim diu cõcordiam inter fratres, constitutionem'q; paternam ualere posse, cum infida ferè sit omnis regni societas: neq; contentos illos fore suis sortibus, degustata semel regnandi dulcedine: sed iniustè aliena inuadentes, & uim atq; iniuriam uicissim propulsantes, ciuilibus & parricidialibus armis inter se concursuros esse: quibus necesse esset tam amplam ac florentem dudum rempub. euerti. Itaque aliquandiu triste silentium omnes tenuere, promiscueq; à fratribus imperabat, donec ij diuersa iubendo perturbare omnia cœpere. Tum demum conuentu apud Cracouiam acto, cum flagitatio fratrum, studiaq; & factiones comparatæ, ad unum deferri uniuersam rerum summam non paterentur, nec rectius quicquam in mentem cuiquam ueniret: necessariò Boleslai constitutio approbatur, ut iuuenes certis ac definitis à patre finibus dominarentur: principatus uerò & summa belli, pacisq; authoritas penes natu maximum esset. Partitione regni secundum descriptionem patris facta, Vuladislao quidem natu maximo Cracouiensis, Siradiensis & Lenciciensis tractus, itemq; Silesia obtigêre: Boleslao, qui Crispus appellatus est, Masouia & Cuiauia, Culmensisq; ac Dobrinensis tractus: Miezislao Gnesnensis, Posnaniensis, Calisiensis & Pomerania: Henrico Sendomiriensis atq; Lublinensis. Cazimirus uerò infans exors, quemadmodum pater uoluerat, à Vuladislao curandus atque educandus susceptus est. Ita ad suas quisq; ditiones & quasi satrapias discessere, ut Vuladislaum tamen principem agnoscerent, eiusq; maiestatem comiter conseruarent: qui iam sextum ac tricesimum agebat annũ. Nam hæc anno Christi 1140 acta sunt. Extincto uictore ac terrore gentiũ Boleslao Criuousto, mutataq;, uti diximus, forma reipubl. non diu uicinorum arma quieuere. Primus omnium Sobeslaus Boemorũ dux, immemor fœderũ, quæ cum eo principe & uniuersa Polonia iurisiurandi religione interposita dudum icerat, nondũ exacto à morte Boleslai anno, Silesiã infesto exercitu longè lateq; populatus est: nec ea prǫda, quamuis magna, contentus, ad subigendam omnẽ eam oram animum adiecit: & quo facilius id faciat, locum opportunum apud uicum Coscenũ inter lacus & paludes munitione & pręsidio firmare adorit. Sed

Principatus multorũ perniciosus reip. — *Comitia Cracouiæ.* — *Diuisio regni Polonici.* — *Vuladislao summa rerum permissa.* — *1140 ann.* — *Silesia uexata à Boemis.*

Sed hoc molientē uindicta diuina, iuſta uiolati fœderis & iuriſiurandi ultione perculit. Nam ualida febre correptus, incœpto deſiſtere coactus eſt: relatusqꝫ Pragā, non multo pòſt, inualeſcente morbo, extinctus eſt. Ita bellum exoriens repentè inter initia, unius morte ſedatū eſt. Necꝫ enim Vuladislaus, Vuladislai regis filius, qui Sobeslao patruo, filijs eius prǫteritis, apud Boemos in principatu ſucceſsit, et bello uacare potuit, domeſticis motibus prohibitus: nec noſter acceptas iniurias, uaſtationemqꝫ ditionis ſuæ ulciſci perrexit, ad inferendā, quàm ad propulſandā iniuriā magis ſpectās, & inuadendis alienis potius quàm ſuis defendendis inhians, propterea quòd moleſtè ferret acciſum & mutilatū principatū, ſibiqꝫ erepta eſſe duceret ea quæ fratribus patris uoluntate cunctęqꝫ Poloniæ cōſenſu ceſſerant.

Sobeslaus Boemus extinctus.

Vuladislaus Boemorū princeps.

Vuladislai Polonorum principis ambitio.

Ægrum ſua ſponte eius animū uxor Criſtina, ſuperba, auara & ambitioſa mulier, & quæ Polonos omnes in porcorū loco habebat: nec eos ad miniſterium, ac uix ad conſpectū ſuum admittebat, Germanis ſuis impēdiò delectata, magis etiam inflammauit, ꝙ eum præter mores iuraqꝫ gentium ad quartam modò partem principatus detruſum eſſe dictitaret, qui in uniuerſum principatum patri, utpote natu maximus, ſuccedere debuiſſet: ſe Cæſaris filiam, Cæſaris neptē, ex inclyta familia, cum ampliſsima dote in ſpem uniuerſi principatus ipſi nupſiſſe: nunc uerò ad exiguam ſortem cum liberis cōmunibus redigi, qui quidem poſt patris mortē ad egeſtatem, indignā ſuo genere et ipſorum ordine, redituri eſſent. Quòd ſi ille uir eſſe pergeret, nec à moribus & uirtute paterna degeneraret, breui ſe uiſuram eſſe domi totum regnum. Patrem eius non tuliſſe unum fratrem participē imperij: ipſum tres ferre? Quartum quoqꝫ, ubi adoleuerit, ſi ſapiat, portionē ſuā repetiturum eſſe. Summum illud ius & authoritatem monarchiæ umbratilē eſſe: neminē ipſi obſecundaturum. Quid ſi quis reliquorū fratrum ad ſummum illum principatum adſpiret? Quid ſi omnes inter ſe contra unum cōſpirent? Tunc uerò nullam ipſi fore ſpem ſalutis, niſi in fuga & exilio. Præſtare ergo anteuertere, quàm anteuerti. Hæc eadem identidem iterando, querendo, lachrymando, fremēdo & obiurgando, tandem ad maturandū impium facinus uirum impulit. Sed ut ſub honeſto prǫtextu latêret ſcelus: & quo facilius uel adiuuante, uel certè non aduerſante multitudine ſuorū, cogitata perficeret, ſenatum conuocat: queritur, Pernicioſam & exitialem eſſe reipub. partitionem principatus à patre ſuo inſtitutā, propterea quòd multitudo principum cùm hoſtes ad inuadendum audaciores, tum ciues ad reſiſtendum infirmiores redderet. cuius rei aliquem iam guſtum paruo temporis ſpacio ipſi feciſſent, uexati impunè à Boemis: qui non modò cōmouere ſe, dum penes unum patrem ſuum fuit imperium, auſi non eſſent, uerùm etiam pacis conditiones ab eo accepiſſent. Necꝫ uerò diu quietā eſſe poſſe ab inteſtinis diſcordijs atqꝫ ciuilibus bellis eam rempub. quǫ à pluribus exæquato dominatu, non certis legibus, ſed arbitrio cuiuſqꝫ gubernetur. Nec diu maieſtatem unius cuiuſpiam ab ijs conſeruari ſolere, qui non modò genere, ſed uiribus etiam & potentia uni illi pares ſe eſſe ſentirent. Exemplo eſſe recenti penè hominum memoria Sbigneū, qui licet genere impar, tamen ꝙ pater eum fratri ex iuſta uxore ſuſcepto exæquaſſet, tantis malis, cladibusqꝫ rempub. inuoluerit, ut eam euerſurus omnino fuerit, niſi iuſta

Criſtinæ ingenium et mores.

Criſtinæ maritum in fratres incitat.

Vuladislai principis oratio in ſenatu.

iuſta fratris indignatio aliquando tamē eum de medio ſuſtuliſſet. Boemos quoqꝫ et Ruſſos uicinos ſuos nullam aliam ob cauſam ciuilibus bellis inter ſe ad excidium penè collidi, quàm ꝙ in multos partita ſint eorum imperia. Quocirca uellent, iuberent, ut penes unum ſe, quem primogeniti prærogatiua cǫteris fratribus prǫtuliſſet, uerè eſſet regnū. Attributurum ſe eſſe fratribus aut definitos è fiſco ſuo reditus, aut uerò agros nonnullos & territoria, in quib. illi uitam honeſtè ſuſtentare queant, nec tamen calcitrandi materiā aut occaſionē habeant. Multo eſſe prǫſtabilius, paucos quoſdā incōmodo ac detrimento affici, quàm uniuerſos perire. His addit Criſtina (aderat enim in ſenatu, quo minus liberè eius intuitu ſentētiæ dicerentur) cùm alia quǫ uidebantur, tum, ſic in ſua Germania, ſic apud alias gentes, quǫ cultu uitǫ, ingenijs, & ſapientia præcellerent, moribus atqꝫ legibus receptum eſſe, ut maximus natu in bona paterna ſuccedat, cæteris fratribus paululū aliquid prǫ manibus det, unde uiuant: hac ſpe ſe Vuladislao nuptui datam eſſe. Deinde ſententias rogati ſenatores, cū ſtupefacti rei nouitate aliquandiu ſilentium tenuiſſent, tandem omnes, paucis à Criſtina ſubornatis exceptis, impium & crudele principis conſiliū deteſtari: orare, monere, ne patris ultimā uoluntatē irritam faciat, ne uniuerſǫ Poloniæ conſenſum aſpernetur, ne leges naturǫ labefaciat. Valde eſſe diſsimile, quod de Sbigneo cōmemoratum ſit: illum nothū fuiſſe, nec ullo more aut iure in partem principatus admitti debuiſſe: hos legitima uxore, et quidem Cǫſaris filia ortos, exortes paterni dominatus fieri rectè non poſſe. Illum improbum, impudētem, & iam inde ab initio in patrē impiū, extitiſſe: hos liberalibus ingenijs, honeſtiſsimè educatos, ſummo eſſe pudore & modeſtia: æquiſsimisqꝫ animis ferre, & laturos porrò eſſe maximi natu fratris principatum. Magis autem conſultum eſſe reip. ſi plurium ea conſilijs & armis coniunctis defendatur, quàm ſi ex unius iudicio & propugnatione depēdeat. Non poſſe cōmodè unum omnia proſpicere, nec ad omnes regni partes ſuis opem ferentem pariter accurrere, nec omnia per ſe munia principatus obire. Quòd ſi uicaria cuiuſquam opera utendum ſit, magis fidum, magisqꝫ beneuolentem eſſe fratri fratrē, quàm extraneū. His & alijs dictis propemodum ad ſanitatē reuocata erat mens principis, niſi uiolentior uxoris amor, nocturnǫqꝫ eius perſuaſiōes & blanditiǫ, quǫ plurimū apud uxorios uiros ualent, tantoqꝫ peſtilentiores ſunt, quanto plus poteſt is quē ſuperant, prǫcipitem eum egiſſent. Deliberato ſcelere, tributum ſiue ſubſidium pecuniarium fratribus & fraternis ditionibus primùm imperat, ut eorum tentaret patientiā: & ſi renuerent, iuſtū haberet belli ipſis inferēdi prætextum. Vbi paritum eſt, deinceps ad intercipienda quæ eorum ditionis eſſent, animū conuertit, nec tamen Polonorum, quib. iam ſuſpectus & exoſus eſſe cœperat, quoſqꝫ alienos à cupiditate ſua eſſe nouerat, miniſterio & militia uti ad eam rem auſus eſt: ſed Ruſſorum, cum quibus materno genere coniungebatur, auxilia clàm acciet, cum his apertè iam in fraternas ditiones graſſatur: edicit, ne cuiquam Poloni, præter ſe, obediant: contumaces aut uinculis, aut uerberibus coercet, aut bonis multat. Nonnullas iam fratrum munitiones & oppida cum pagis adiacentibus, partim per Ruſſos occuparat,

Criſtina in ſenatu.

Primogenitorū ius apud multas gentes.

Libertas ſenatus Polonici.

Vxorum ſuaſiones efficaces.

Vuladislaus princeps pecuniam fratribus imperat.

Vuladislaus fratrum poſſeſsiones inuadit.

partim in deditionem acceperat, ad florentiorem fortunam uel metu, uel (ut est uulgus ferè nouarum rerum, nouorumqꝫ dominorum auidum) defluentibus passim hominibus. Ibi iuuenes impio fratris proposito perspecto, quid faciant porrò cum suis consultant. Animaduertunt à bello ciuili animos populariũ suorum abhorrere: nec ipsi satis animorũ ad uim fratris propulsandã habebant, propterea ꝙ & uiribus minus ualebant, & quantum cuiqꝫ fidendũ esset nesciebant. Itaqꝫ ad misericordiã procerum confugiunt, paternorũ meritorum, paternę uoluntatis, publiciqꝫ omniũ ordinũ consensus de partiẽdo imperio ipsos admonent, ipsorũ fidei & protectioni se suaqꝫ cõmendant. Ad fratrẽ etiam proficiscuntur: & quoniã caput illorum consiliorũ Cristinam glotem suam esse senserant, ad mulieris pedes sese prosternunt: clementiam eius supplices implorant. Verùm ea surdis auribus lęuirorũ preces accipiebat, et salutẽ reip. quę omni necessitudini prę ponenda esset, causificabatur. Cõmouit ea res multos ex primoribus, cùm iuuenum misericordia, tum metu exorientis tyrannidis: cuius argumentũ erat, ꝙ Vuladislaus externũ militem in suos immitebat: tum aũt auarę importunęqꝫ mulieris odio, quę prẽter hanc in fratres mariti sui inclementiã, nouis etiam exactionibus animos multorũ offenderat. Etenim ea, cùm alia quędã auarè & crudeliter instituerat, tum uerò illud excogitauit, ut homines oppidani & rusticani statis et solennibus ferijs honoraria quędã munera, nempe pullos gallinaceos, anseres, oua, mel, auenã, porcos, triticũ in cellam principis inferrent. Quod cum semel atqꝫ iterum ac tertiũ in gratiam principis non inuiti fecissent, lege uiri, ut id perpetuũ deinceps esset, sanciuit. Itaqꝫ impensius iam et apertius nonnulli iuuenibus fauebant. In primis aũt Vuseborius palatinus Sendomiriẽsis, & magister militię, et Petrus Danus comes Scrinnẽsis, quorũ ille nonnunquã Russos ex insidijs paruis prælijs fundebat, Petrus uerò monendo & obiurgando principẽ ab instituto auocabat: quę res ei, si non exitiosa, calamitosa quidẽ certè fuit. Nam Vuladislaus, ut omnib. de rebus cum uxore cõmunicabat, ita de Petri quoqꝫ cõsilio ac studio ipsi narrauit. Excanduit subitò in hominẽ iracunda mulier, alioqui etiã ipsi infensa, ex huiusmodi causa. Venatum fortè Vuladislaus princeps & Petrus hic in remotas syluas ierant: ibi totum diẽ inuestigãdis & persequendis feris defatigati, ad uesperũ ad focum constructa è cespite mensa, cũ se pane & ferina carne, & aqua fontana utcunqꝫ refecissent, & humi stratis penulis cubituri essent, Vuladislaus domesticarũ lautitiarum, & molliũ stratorũ recordatus, ioco Petrũ appellans: Mollius, inquit, nũc Petre uxor tua cum Abbate Scrinnensi siue Suleouiensi cubat, quàm nos. Petrus cõtrà, ut iocum ioco retunderet: Fortasse, inquit, et tua cum Dobesso. Erat aũt Dobessus iuuenis ex equestri ordine non inelegans, quo familiarius Cristina utebatur, ita ut mussitaret uulgò, eum cum illa clàm consueuisse. Tetigit id dictũ principis animũ, & sermonibus quidẽ tunc iocisqꝫ finem fecit: uultu uerò ne postea quidẽ satis dissimulauit siue dolorẽ, siue sollicitudinẽ: incertum, liberiori ne dicto Petri offensus, an de crimine uxoris ex uerbis Petri, & superioris temporis coniecturis, quas non tã scrupulose ad eã diẽ notarat, suspiciones colligens. Cristina ubi tristiorẽ cogitabundumqꝫ

Boleslai filij deprecãtur fratris iniuriam.

Procerum alienatio à Vuladislao.

Exactiones nouæ institutæ.

Honoraria.

Petrus Danus dolo Cristinæ petitus.

Iocus perniciosus.

Dobessus de adulterio reginæ suspectus.

dumqꝫ prẽter morẽ uirum reuersum animaduertit, sciscitatur causam. dissimulat aliquandiu Vuladislaus: ad extremũ uictus blãditijs & importunitate uxoris, detegit ei uulnus animi sui. Inde grauiores ea in Petrũ iras concœperat, occasionemqꝫ ulciscendi eius quærebat: quam cum fortuna percommodam attulisse uideretur, in eo ꝙ Petrus apertè cupiditati principis aduersabatur, ibi uerò instare uiolẽta mulier apud maritũ noctesqꝫ diesqꝫ, ut Petrus de medio tolleretur. Eo uiuo, nunquã animi compotẽ futurum Vuladislaum. Erat enim uir ingenti spiritu Petrus, summaqꝫ potentia præditus: quippe qui prẽter priuatas opes & facultates ampliss. Calissiensem Crusuiciensemqꝫ tractum omnẽ, Boleslai Criuousti nomine, administrasset. Subornat tandẽ Dobessum Cristina, partim probri infamia iritatũ, partim pollicitatione bonorũ Petri illectũ, ut eũ quouis modo uel caperet, uel interficeret. Non est tamẽ ausus Dobessus hominem aperta ui aggredi: sed obseruabat tẽpus, quo per fraudẽ eum incautũ opprimeret. Fortè Petrus nuptias filiæ, quam laxę Serborũ siue Vinidarum duci in matrimoniũ collocabat, Vuratislauiæ insigni pompa atqꝫ celebritate apparabat: eò se Dobessus quoqꝫ magno comitatu confert, securumqꝫ & nihil eiusmodi suspicantẽ Petrum, solum fortè conspicatus, dum ministri circa apparandas nuptias, & hospites comiter accipiendos satagunt, correptũ, celeriter paratis & dispositis ad hoc equis asportat, & ad principẽ adducit. Diu, quid eo faceret Vuladislaus, animi dubius fuit. Reuerebatur hominis dignitatẽ, gratiamqꝫ popularẽ: reminiscebatur, quo is honore apud patrem suũ fuisset. Cõtrà suggerebat Cristina, si incolumis Petrus dimittatur, acerbiorẽ eum capitalemqꝫ hostem fore principi, iniuria illa exacerbatũ. Vbi cunctari uirum uidet, minatur se ab eo discessurã, ubi impunè probro prostitutæ pudicitiæ afficeretur. Vicit tandem, perfecitqꝫ, ut indicta causa lingua Petro præcideretur, atqꝫ oculi effoderẽtur. Sic ei, & sępe multis, liberior cũ principe iocus malè cessit. Vixit tamẽ post eam calamitatem Petrus quinqꝫ annos. Mortuus, apud Vuratislauiã in sancti Vincentij, quod templũ & monasterium ipse cõdiderat, honorificè sepultus est. Vnde fit mihi uerisimile, Vuratislauiensem etiam præfecturã eum tenuisse. Ferunt nonnulli, quemadmodum Dlugossus memorat, ei postea propter pietatem, qua summa erat, uisum, & sermonis usum diuinitùs restitutum fuisse. Per hæc tempora Bela cæco Vngarorũ rege uita defuncto, Geisa filius eius de quatuor natu maximus, regno paterno suscepto, Henricũ Austriorũ ducẽ cum totius ferè Germaniæ auxilijs Vngariã inuadentẽ, cruento prẽlio superauit. Petro tam crudeliter, quemadmodũ dictũ est, excarnificato, minus ausi sunt cæteri proceres uoluntati tyranni aduersari: creuerunt tamen omniũ in eũ odia, quę secundo fortunæ flatu occultata, postea afflictis reb. eius in apertum erupere. Minus aũt dissimulanter is iam agere, & fratres ditionibus ipsorum pellere, magnis Russorũ fretus auxilijs, quib. Suatoslaus, Vuseuolodi Kiouiensiũ principis filius, Izaslaus Dauidis, & Vuselodimirus Haliciensium duces prẽfuere. Iamqꝫ Henricum Sendomiria, et Boleslaum Plosco, omniqꝫ Masouia propulerat. Restabat Miezislaus, ad quem cæteri fratres confugerant. Ad eos igitur Vuladislaus in maiorem Poloniam cum

Petri Dani opes & præfecturæ.

Petri Dani calamitas.

Miraculum.

Geisa rex Vngarorum Austrios uicit.

Vuladislaus princeps fratres uiolat cum Rußis.

Ciuile bellum inter fratres.

exercitu magnis itineribus contendit, in celeritate plenam uictoriæ spem reponens. Veniens Posnaniā, quæ ipsi portas clauserat, cum primo impetu capere non potuisset, obsidione cinxit. Vastabāt interim Rusi agros liberioribus excursionibus, exurebant uicos & pagos, captiuos uiros ac mulieres in seruitutem abducebant, diripiebāt fana, uimq; honestis puellis ac matronis inferebant, ne à pueris quidem abstinebant. Viuebat adhuc Iacobus archiepiscopus Gnesnensis, plebeius quidem, sed uenerabilis & pius senex, excelsiq; animi. Is igitur cupiditatem et crudelitatem Vuladislai perosus, & cùm optimi principis Boleslai Criuousti filiorum, tum patriæ indignam et calamitosam sortem miseratus, sacro pontificum cultu et infula, quo augustiorem speciem principi exhiberet, indutus, et carpēto in castra, & usq; ad ipsum Vuladislai tentorium inuectus, comiter principem nefarij cœpti admonet: negat esse boni principis, patriam, à qua in lucē editus, indulgenter educatus, & ad summum honorem euectus sit, externis armis hostilem in modum impetere, uexare, ac diripere: negat esse Christiani hominis, fratres coniunctissimos & obsequentissimos, quos tuendos susceperit, oppugnare: & non modò attributis à patre & uniuersa repub. ditionibus exuere, sed uitam etiam & sanguinem eorum sitire. Desisteret ergo cœptis: moderaretur diræ & insatiabili cupiditati suæ: & cum optimis fratribus in gratiam rediret: pręstare, ut eorū fideli ope & opera, aduersus quosuis externos hostes uteretur, quàm ut infidis & sitientibus Poloni sanguinis Russorū armis illos iret perditum, & quasi in sua ipse uiscera sæuiret. Si homines non reuereretur, at Deum metueret, acerrimum scelerum omnium, & maximè uiolatæ humanę coniunctionis & societatis ultorem. Non commouit hęc Archiepiscopi oratio, quāuis grauis & prudens, Vuladislaum, nec ab instituto deterruit. Quod cum uir diuinus animaduerteret, quasi numine afflatus, è sella assurgens: Quādo, inquit, humana simul ac diuina iura superbè contēnis, & paterna mea monita obstinatè respuis, Dei omnipotentis, cuius uices gero, authoritate, sacris & Christianorum hominum societate tibi interdico, caputq; tuum & omnium adiutorum & asseclarum tuorum diris deuoueo. Deindè multa in eum & in exercitum eius execratus, recedebat. Fortè dum imprudentius auriga carpentum conuertit, in columnam, quę tentorium principis sustentabat, extremo axe impingens, mota loco columna, tentoriū solo prostrauit. Mali ominis ea res cunctis uisa est. Tenuit tamen irā Vuladislaus, nec acerbius quicquā in Archiepiscopum aut fecit, aut dixit: ita ut mirarentur omnes patientiā eius. Commouerat nonnullos de proceribus, qui in castris Vuladislai erant, Iacobi archiepiscopi authoritas & execratio. Itaq; deducere & ipsi à proposito principem instituēre, sed nullo operęprecio. Nam is diligentius etiam omnia ad expugnationē Posnaniæ administrare perrexit. Tamen cum nullus hostilis subesset metus, nec magnopere è paruo oppido eruptio timeretur, securius agebant Rusi, quàm ratio castrorum exigit: & uel ad prædas agendas quoquouersus discurrebant, uel genialibus epulis & compotationibus, ludisq; & lusibus indulgebant, uel his rebus grauati & fatigati altū stertebant: in stationibus rari, nec ij satis sobrij excubabant. Delitescebant in ab-

Posnania obsessa.

Iacobus Archiepiscopus principē obiurgat, ac diris deuouet.

Omen malum.

Castrensis negligentia.

dito Boleslaus, Miezislaus & Henricus, cum modico militum præsidio, occasionem bene gerendæ rei captantes: ij postea quàm uel ex transfugis, uel è captiuis per insidias, dum incautius pabulantur, exceptis certò didicere de negligentia & securitate aduersariorum, silenti agmine ad castra propius accedunt. Oppidani è turribus procul suos conspicati, nec ignari quid in subiectis oppido castris ageretur, proposito uexillo signum dant suis faciendi in hostem impetus tempestiui. Animaduertēre id uexillum pręter morem extēsum Russorum duces, qui tunc fortè cum Vuladislao conuiuabantur: rogant, quid'nam rei sit, & quid sibi uelit uexillū illud? Respondet Vuladislaus, deditionis esse signum. parcendum esse Rusi censent supplicibus: negat Vuladislaus ullum fore ijs qui tam obstinatè obsidionē sustinuissent, misericordię locum. Nec multo pòst, exauditur ab extremis castris ingens clamor atque strepitus, iam intra uallum, & in cæde uersantium hostium. Erumpunt eodem tempore & oppidani, & turribus ac cæteris operibus, tugurijsq; militum, è stipula stramentisq; factis, celeriter ignem subijciunt. Fit trepidatio & discursatio totis castris, perculsis re subita & inopinata omnibus: nec quid agerent, aut quò se uerterent, ac ne fugæ quidem consilium explicantibus. Nec à uero abhorret, diuinitùs formidinem illam tanto exercitui meritò iniectam fuisse. Nec fuit, qui se uictoribus opponeret, fusis nullo negocio, qui ad primum tumultum pauci & inordinati occurrerant. Nam cæteri uel ad ducum tentoria, uel ad corripienda arma, uel ad sternendos equos, uel ad efferenda quæ cuiq; charissima habebat, festinabant, uel attoniti deniq; amentium more huc atq; illuc discursabant. Ad extremū grassante latè undique ferro & incendio, effundunt sese castris, qua quisque exitum inueniebat. Fugientes partim trucidantur ab equitibus, partim in Vartham et Glorunam fluuios, qui non ita procul à castris erant, compulsi merguntur. Vuladislaus cum Rusis ducibus, & paucis quibusdam euadens, effuso cursu Cracouiam contendit. Inde quoque Rusi non multum morati, nudi penè & inermes, & omnium rerum egeni, domos sese recepere. Direpta sunt copiosa & opulenta Vuladislai Russorum'que castra. Dlugossus aliquanto aliter hæc exponit. Ait enim, Boleslaum, Miezislaum & Henricum, primo Vuladislai aduentu Posnaniæ se cum paruo præsidio tenuisse, diuturnam'que obsidionem in magna commeatus inopia tolerasse: & clementiam atque misericordiam fratris per internuncios implorasse. Cum autem is inexorabilem se ipsis præberet, nec aliter ueniam daret, nisi sese & sua omnia ei dederent, dura hæc, ita ut erant sanè, uisa esse iuuenibus: & in magna salutis desperatione, decreuisse eos, honestè mori potius, quàm crudelis uictoris, & apud quem nihil sancti esset, fidei sese committere. Erupisse deinde aliquoties ex oppido, & nonnulla strage in hostibus edita, repulsos tamen esse. Deinde cum quieuissent aliquandiu, quasi abiecta iam erumpendi cogitatione, & securiores neglīgētioresq; reddidissent eos qui in stationibus & ad opera excubabant, captato tempore, armatisq; omnibus, qui arma ferre poterant in ciuitate, erupisse in inopinantes, eo proposito, ut aut uincerent, aut non inulti occumberent: & clarissima illa uicto-

Vuladislaus uincitur & fugatur.

Dlugossus.

ria, de qua iam diximus, potitos esse. Annus quo hæc acta sunt, fuit à Christo nato millesimus cẽtesimus quadragesimus quintus. Parsum est aũt ciuibus iussu iuuenum, quoad in summa illa perturbatione & confusione fieri potuit. Magna fit statim ea uictoria rerum commutatio. Defluebant omnes passim à uicto ad uictores, & augebant eorum exercitum: arces & munitiones interceptę, in fidẽ & potestatẽ pristinorum dominorum ultrò redibant. Non contenti aũt uictores iuuenes eo, quòd fratrem se oppugnantem profligassent, suáq; omnia recuperassent, exterminare eum etiã uicissim proprijs ditionibus, & principatu eijcere instituunt, rati nunquã eum ad sanitatem et modestiam rediturum esse: uerùm Russorum auxilijs fretũ, bellum renouaturum. Itaq; æstate sequenti, cum eo quem ad manum habebant exercitu, ualidiori iam aliquanto, quàm fuerat initio, Cracouiã cõtendunt. Quod cum Vuladislao nunciatum esset, diffisus munitioni arcis, suorumq; studijs & uoluntatibus, & fratrum desperata misericordia, quippe quos ipse supplices nulla misericordia dignatus esset, relicta Cracouię uxore ac tribus filijs, per Silesiam in Germaniam profugit, Conradi tertij Cęsaris, uxoris suę sobrini, opem imploraturus. Cracouienses cum primùm aduenìente Boleslao, Miezislao & Henrico portas clausissent, cognita principis longiore fuga, & consensu totius Poloniæ, aperuere: nec multo pòst arx etiam deditur. In qua recipiẽda, summa animorum moderatione iuuenes usi sunt. Liberos & uxorem Vuladislai, quamuis infestam sibi, & quæ origo malorum illorum fuerat, ab omni iniuria & contumelia iratorũ militum atq; procerum defenderunt: & cum omni supellectili in Germaniam, aut quò uellent, additis pręsidij causa, qui abeuntes deducerent, dimiserũt.

1145 ann.

Defectio Polonorum à Vuladislao.

Vuladislaus principatu pulsus.

Cracouia in potestatem fratrũ iuniorũ uenit.

Moderatio iuuenum uictorum.

" Sic infelix Vuladislaus, qui suasu uxoris iniustè aliena concupiuerat, sua iu-
" stè amisit: & qui in amplissima fortuna principatusq; prærogatiua non ac-
" quieuerat, in exilio cum mala consultrice uxore miser contabuit: quemad-
" modum inferius exponemus. Obtinuit autem principatum Poloniæ Vuladislaus, non totos septem annos. Sub ipsum principatus eius initium Ianicus, qui postea Vuratislauiensis episcopus, ac deinde archiepiscopus Gnesnensis fuit, Ianislaus'que dictus est, & Clemens, fratres germani, equestri Gryphium siue Gryffonum, ut uulgò uocant, familia orti, monasterium Andreouiense condiderunt: eiq; oppidum ipsum Andreouum, & septem pagos de bonis suis attribuerunt, atque in eo Cisterciensis sectæ monachos, à Bernardo abbate sancto conditos, è Morimundensi Burgundiæ monasterio euocatos, collocarunt. Imposuerunt autem conditores illi tributum perenne oppidanis, addictis monasterio: ut corda cæsarum pecudum, & paucula haleca sibi posteris'que suis memoriæ sempiternæ gratia penderent. Verùm id tributum postea Abbas nescio qui redemit. Addiderunt etiam Radossus & Gedeon episcopi Cracouienses, decimas quasdam eidem monasterio: item'que Ianicus, posteaquam Gnesnensis archiepiscopus factus est, non modò decimis, uerùm etiam duodecim pagis ad superiores adiectis, id locupletauit.

Andreouiense monasterium.

Androuiensis monasterij tributum.

Boleslaus

BOLESLAVS CRISPVS.

EXACTO cum uxore & liberis Vuladislao principe, concordi fratrum iuxtà ac procerum nobilitatisq; sententia ad Boleslaũ, qui Vuladislao natu proximus erat, principatus & summa rerum defertur, & quæcunq; in ditione Vuladislai fuerant: Cazimirus etiã natu minimus frater, eius curæ commendatus est. Et moderatè is clementerq; regnauit: fratres magna beneuolentia & charitate complexus, beneficentia etiam & liberalitate maiorem in modum sibi deuinxit. Nonnulla enim bona & possessiones, quæ ipsius iuris fuerant, ipsis ultro donauit & addixit: eoq; summa ij fide summoq; studio uicissim eum defenderunt, nihil neque Russorum, neque Boemorum, neque Germanorum & Conradi Cæsaris minis deterriti, aut precibus emolliti. Nam instabat Vuladislaus asiduò, tum apud Vuladislaũ ducem Boemorum, ad quem ea de re adierat, tum apud Cæsarem, ut eorum uel authoritate in paternum principatum restitueretur, uel armis reduceretur. Sollicitabat & Russos legationibus. Verùm hi nondum se satis è clade Posnaniensi refocillarant, & nolebant cónsentientem Poloniam iritare, à cuius exigua quadam parte uicti profligatiq; nuper essent. Cæsar uerò & Boemus prolixè promittebant: uerùm hic domesticis motibus, ille Asiatica expeditione, impediti, præstare commodè promissa non potuere. Rebus enim Normannorum in Syria Saracenorum Turcarumq; ui inclinatis, Edessáq; nobili & uetusta urbe Mesopotamiæ, quæ tunc à Gallis tenebatur, expugnata, & magno terrore Christianis in Asia militantibus iniecto, Cæsar & rex Gallorum Ludouicus cum compluribus principibus uiris & episcopis à Bernardo Abbate Clarȩuallis concitati, expeditionem in Syriam susceperunt. Ne tamen Vuladislai causam penitus deseruisse uideretur Cęsar, misit legationem ad Boleslaum, cęterosq; fratres, ut Vuladislao ademptas ditiones & principatum sua sponte redderent, potius quàm arma sua experirentur. Neque enim se rectè & affini, & calamitoso ac supplici principi deesse posse. Cui legationi Boleslaus princeps de sentẽtia fratrum & procerum ita respondit: Nulla à se fratribusq; suis iniuria affectum esse Vuladislaum, se nequicquam deprecantes impio bello ab eo petitos, & attributis à patre & ab uniuersa rep. ditionibus & principatibus iam penè exutos, cum pacem tamẽ nullis ęquis conditionibus impetrare possent, uitam defendisse suam: illumq; omnis diuini & humani iuris uiolatorem, fratres insontes & obsequẽtissimos eijcientem, intolerabilem in liberos populos dominatum usurpantem, non tam ipsorum uiribus, quàm diuina ultione euidenter perculsum: fugientem'que, magno uniuersæ Poloniæ consensu sempiterno exilio damnatum esse. Recipere eum talem, tamq; iustè consensu publico pulsum, neque sibi tutum esse, neque Polonis expedire. Ne ergo Cæsar id à se postularet, néue ab inuitis extorquere pergeret, quod sine periculo, & sine magno malo reipublicę facere non possent. Esse quidem tanti principis atque Cæsaris, afflictis subuenire: sed
" ijs demum, qui immeritò afflicti essent. Cæterùm ad uim & iniuriam faci-
" endam, nemini opem eius patêre debere: quippe qui ab innocentia contra
" scelus,

Boleslai Crispi benignitas.

Vuladislai exulis solicitudo.

Conradi Cæs. & Ludouici Gall. regis expeditio in Syriam.

Bernardus abbas Claræ uallis.

Conradi Cæsaris legatio ad Polonos.

Boleslai Crispi responsum.

Principis officium.

„ ſcelus,ab officio contra improbitatem,à modeſtia contra audaciam,à iuſti
„ tia contra iniuſtitiam, deniꝗ à pietate contra parricidiũ ſtare debeat. Eſſe
Vuladiſlaum affinem Cæſaris, ſe uerò cognatos etiam: auxilium ſe ab eo
ſperare,non bellum expectare, cuius nullam neque dediſſent,neque datu-
ri eſſent occaſionem. Habere ſe illi eum honorem, quem & cognato &
maximo principi haberi par eſſet: libenter'que in alijs rebus authorita-
ti eius obſecundaturos, in una illa re id fieri non poſſe. Libentius ſe cum
quouis capitali hoſte,quàm cum illo tali fratre in gratiam redituros eſſe:&
„ quiduis potius paſſuros,quàm commiſſuros,ut ſuo ſibi iumento,quod di-
„ citur,malam rem adſciuiſſe,& rempub.quæ in fidem ſuam confugerit,pro
didiſſe uiderentur.Fregit ea reſponſio Conradi animum, ita ut multum de
ſtudio ſuo in Vuladiſlaum deinceps remitteret, præſertim quòd ad expe-
ditionem Aſiaticam totus ſpectabat, quãuis à proceribus ſuis & Boemo,
Remenſe concilium.
quos ſedulò unà cum liberis & uxore prenſabat Vuladiſlaus, in Polonos
incitaretur. Porrò in concilio Remenſi, quod Eugenius tertius pontifex
max.initio pontificatus ſui coegerat,Henricus Bauarorum dux, Criſtinæ
propinquus,de principibus & epiſcopis Polonorum per legatos queſtus
eſt,quòd illi quidem fratrem,hi uerò dominum ſuum contra fidem et iuſiu
randum paterno principatu pepuliſſent.Sed quid effecerit, nõ comperio.
Conradi Cæſaris expeditio in Aſiam.
Conradus uerò Cæſar expeditionem illam ſuam cum maturaſſet,per Polo
niam,quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, ſtatuit iter facere: quòd & com-
pendioſior ea uia eſſet, & minus periculorũ haberet: ſimul ꝙ non diffide-
ret,ſe Vuladiſlaũ cum fratribus coràm reconciliaturum eſſe. Et acceptus
Boemorũ principes in Aſiam militatum profecti.
quidem eſt à Boleſlao cæteriſꝗ fratribus perquàm honorificè & liberali-
ter, unà cum Vuladiſlao Boemorũ principe, & fratribus eius Henrico &
Spicigneuo, omniꝗ Germanorum & Boemorũ exercitu, & uſꝗ ad pon-
tum Euxinum deductus: cæterũ de reconciliatione nihil tunc aliud impe-
trauit,niſi ꝙ pollicitus eſt Boleſlaus cum fratribus,ſe, cum reuertiſſet ab il
la expeditione Cæſar,quę is uellet,facturum eſſe. Multi uerò uoluntarij è
Polonis militię illi nomina dedere,& cũ Cęſare profecti ſunt. Alij,per Vn-
gariam eum non ſatis cõpoſito agmine profectũ eſſe in Thraciam, uolunt.
Vincentius uerò crebrioribus legationibus eum de reſtitutione Vuladiſ-
1147 ann. Ruſsicũ bellũ.
lai cum Polonis egiſſe memorat. Sub hyemẽ eiuſdem anni,duxit Boleſ-
laus cum Henrico fratre exercitum in Ruſsiam, Izaslai Kiouienſium prin-
cipis, conſpiratione cæterorum principum principatu eiecti, precibus &
muneribus inuitatus:caſtriſꝗ apud Cemerinũ poſitis, totã hyemẽ ibi con
ſumpſit:& nulla re memorabili geſta, propter ignauiã Izaslai, & non ſatis
certam fidem Ruſſorũ,in Poloniã redijt.Izaslaus uerò poſt diſceſsionẽ au-
xiliorum,Luſci obſeſſus ab hoſtibus,pacem tandem ab eis impetrauit.Per
Ianislaus Archiepiſcopus.
hoc tempus Iacobus Archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus, Ianicũ ſiue Ia-
niſlaum,cuius paulo antè mentionẽ fecimus,è Vuratiſlauienſi epiſcopa e-
uocatum.Boleſlai principis ſtudio adiutũ, ſucceſſorem accepit. huic uerò
Vuratiſlauienſis baſilica,& ritus eius.
Valterus equeſtri Zadoreorum ortus familia,ſucceſsit:qui baſilicã Vura-
tiſlauienſem,ligneã ad id tempus, muro exædificauit, rituſꝗ Lugdunen-
1149 ann.
ſis baſilicę in eam induxit. Anno uno interiecto,reuerſus ab Aſiatica ex-
peditio-

Conradi Cæſ. expeditio in Poloniam.
peditione Conradus,cum non multum ibi operępretij feciſſet,magnamꝗ
copiarũ ſuarum partẽ partim Turcico pręlio,partim dolo Emanuelis Cõ-
ſtantinopolitani imperatoris amiſiſſet, bellum Polonis intulit, ut per uim
Vuladiſlaum exulem in principatũ reſtitueret:cum Boleſlaus cęteriꝗ fra-
tres promiſſorũ admoniti,tergiuerſarentur,ꝙ dicerent, Vuladiſlao redu-
cto,ſe nouos motus, noua pericula, ſummamꝗ reip. perturbationẽ refor-
midare. Verùm id bellum in ſpeciem ingens & formidabile,Boleſlai prin-
Polonorum cũ Germanis belli gerendi ratio.
cipis humanitas & ſapientia inter ipſa initia reſtinxit.Nam ut Cæſar cũ ua-
lidis Germanorum, Boemorum & Morauorum copijs Poloniæ fines atti
git,non deſtitit Boleſlaus cum expeditis turmis, quas de ſuis tumultuariè
coegerat,omnib.locis opportunis hoſtilia itinera,pabulationes,frumenta
tiones & aquationes ex inſidijs obſeruare, & in incautos hoſtes impetum
facere,interdumꝗ totum exercitũ reficientem ſe aut quieſcentẽ, ſubitò tu-
multu,& ad caſtra adequitantis exercitus oſtentatione exagitare & perter
refacere.Illis uerò ad arma conclamãtibus, ad impedita loca raptim ſe cum
ſuis recipiebat,nec unquam rem fortunæ & uniuerſę dimicationi cõmitte-
bat.Cum aũt ad Odram ſubſtitiſſet & caſtra metatus eſſet Cæſar, eo quòd
aquę eius fluminis tunc fortè excreuerant,& noſtri ulteriores ripas obſer-
uantes,difficilẽ traiectionem ipſi effecerãt: ſimul aũt è Germania noui qui-
dam motus ipſi afferebantur, quib. ad rerum domeſticarũ curam reuoca-
Boleſlaus ad Cæſarem in caſtra uenit, & bellum ſuſtulit.
batur:accepta fide Boleſlaus in caſtra ad eum uenit,factaꝗ publica audien
tia, Vuladiſlai fratris facinora & peccata omnia, in ſe ac cæteros fratres,&
in omnes ordines reip.Polonæ luculenta oratione expoſuit: neceſſariã ex-
pulſionem,iuſtamꝗ reſtituendi eius recuſationem ſuã & uniuerſæ reip.ex
cuſauit: neceſsitudinem ſuam cum Conrado maiorem, quàm Vuladiſlai
cõmemorauit:ſtudia & officia ſua nonnulla in Cæſarem & Germanos mo
deſtè refricauit:ne cognatum & Chriſtianum ſanguinem ſitirent,neu ſe ad
extrema adigerent,orauit.Munera etiam nõ contemnenda Cæſari & non-
nullis principibus,maximeꝗ ijs quos gratia plurimùm ualere apud Cęſarẽ
didicerat, priuatim miſit.Ita poſcente Boleſlao, ſuadentibus primoribus,
ad ſua defendenda feſtinantibus militibus, ipſo Cæſare ductum iri diutius
opinione ſua bellum animaduertente, & ad componendas res domeſticas
feſtinante,bellum illud ſtatim ſolutũ eſt: dimiſſuſꝗ poſtridie exercitus,ne
quicquam reclamante Vuladiſlao exule: & item Boemorum principe,nõ
tam exulis rem agente, quàm Polonis inimico. Hagecus hic neſcio quid
de Tartaris & Saracenis unà cum Ruſsis à Vuladiſlao exule contra Polo-
nos ductis,& à Boleſlao uictis pulſiſꝗ:qui utriꝗ populi procul tunc abe-
Boleſlai et Miezislai uxores.
rant à Polonia.Pace cum Cæſare facta,aut uerius bello in aliud tempus di-
lato,Boleſlaus & Mieziſlaus uxores duxere ſorores germanas, Vuſeuolo
dimiri Halicienſium principis filias: Boleſlaus quidem Anaſtaſiam, Mie-
ziſlaus uerò Eudoxiam.uerùm is, hac non ita multo pòſt mortua, nondũ
exacto à primis nuptijs biennio,aliam duxit, Gertrudim Geiſæ regis Vn-
Henricus dux ad Hieroſolymitanam militiam profectus.
garorum ſororem,Belæ cæci filiam.Cæterum Henricus cœlibem uitam ſe
cutus,ad Hieroſolymitanam militiam cum non contẽnendo comitatu prò
fectus eſt,principatu ſuo Boleſlai fratris fidei ac tutelæ cõmendato:cumꝗ
t totum

totum annum ibi commoratus, non uulgare uirtutis suæ specimen aduersus barbaros Sarracenos edidisset, sospes reuersus est. Reuertens autem, in Zagosce pago ad Nidam amnē parœciam ac domicilium Templariorū sodalitati, quę tunc bonam in bello Asiatico Christianis nauabat operam, condidit, & luculentis reditibus instruxit. Cum hoc Henrico crediderim profectum Iaxam, nobilem & locupletem equitem de familia Gryphium, ut fama est: qui cum in Asia aliquandiu militasset, reuertens, unum de canonicis sepulchri Christi domini nostri, diui Augustini instituto uiuentibus, & geminam crucem rubram in toga insigne professionis suæ gestantibus, secum deduxit, eamq; sodalitatem in Polonia propagauit, condito templo ac domicilio in pago suo Mechouo, quod nūc oppidū est, quinto à Cracouia milliario: eoq;, & duob. item pagis sodalitati attributo: cui etiā Gedeō episcopus Cracouiensis decimas quasdā posterius adiunxit. Condidit idē Iaxa, dotauitq; etiam monasterium uirginibus professionis Pręmonstratēsis, ut uocant, in suburbano suo Cracouiensi, quod Zuerinecium, quasi tu dicas uiuarium, dicitur. Impetrauit aūt utriq; loco subiectis hominibus à Boleslao Crispo principe, omnium onerum, munerum atq; pensionū, quę ad principem ac remp. pertinerent, sempiternam immunitatē. Sed ad institutum reuertamur. Vuladislaus exul, quamuis desiderio & spe sua frustratus iterū atq; iterum, pergebat tamen molestus esse Cæsari de reductione sua: & commouebat quidem Cæsarem, cùm assidua flagitatione & querimonia, tum aspectu ipso miserabili, ac tāta fortunę commutatione: pudor etiam cum indignatione mixtus, Cæsarem stimulabat, q contemni & postulata & minas suas, nec promissa pręstari à Polonis principibus, maiestate sua indignum iudicaret. Sed tamen exulem reducere non potuit, partim aduersa ualetudine ac diuturno morbo impeditus, partim etiam proprijs & necessarijs negocijs, & nōnulla imperij perturbatione distētus. Verùm quo leuius interea Vuladislaus ferret exilium, possessiones quasdam ei dedit utendas fruendas, unde se & uxorē liberosq; sustentaret: adiungit exiguas equitū peditumq; copias, cum quib. ille crebris excursionibus Vratislauiensem tractum & uiciniā illam omnē, extructis in confinio duabus arcibus Nemcio & Grothecio, quò se tutò recipiebat, infestauit. Nō tulit hoc Boleslaus. Nam coacto exercitu, ad prędatores illos persequendos, & arces euertendas profectus est. Id ubi cognouit Vuladislaus, munitis præsidio militum arcibus, in Germaniam se recepit, siue metu, siue auxiliorum petendorum gratia. Qui in præsidijs relicti erant Germani siue Boemi, sustinuerunt aliquandiu impetum & obsidionem Polonorum: tandem deficiente annona, & morbis inualescentibus, ac desperatis auxilijs, deditionē fecere. Nec ita multo pòst, nempe anno Christi nati 1153. Conradus Cæsar mortuus, antequā imperatoris diadema adeptus esset, sollicitudine & metu grauis belli nostros liberauit. Quieuitq; tunc Polonia annis aliquot, donec Fridericus cognomento Barbarossa, Friderici Sueuorum ducis filius, qui Conrado patruo in imperio successit, petendo imperiali diademate, pacandisq;, seu potius turbandis rebus Italiæ & Galliæ Cisalpinæ, quæ nunc Langobardia dicitur, ac pontificibus maximis arbitratu suo creandis

Templarij in Poloniam deducti.

Iaxa Gryphius.

Canonici sepulchri Christi.

Miechouiense cœnobium.

Zuerinecense cœnobium.

Vuladislaus exul infestat Poloniam.

Nemciū et Grothecium arces in Silesia constructæ, & Polonorum principi deditæ.

1153 ann. Conradus Cæsar mortuus.

Fridericus Barbarossa Cæsar.

atq;

atq; deijciendis, occupatus fuit. Reuersum autem in Germaniam, & conuentū totius Germanię agentem Virceburgi, siue Herbipoli, supplex adit Vuladislaus, orat de reductione sua: & quo magis eum ad misericordiam flecteret, tres filios iuuenes pedibus propinqui imperatoris admouit: idē pro eo petijt Vuladislaus princeps Boemorum, fastum Polonorum et cōtemptionem Cæsareæ maiestatis & authoritatis exaggerans: idem plæriq; Germanorum principes atque duces, quibus iam Vuladislaus exul diuturna consuetudine familiaris factus erat, quosq; ea de re prehensauerat. Quanquam autem rebellarant imperatori Mediolanenses cum socijs suis, tamen exoratus Fridericus, priorem in Polonos expeditionem de amplissimi senatus sententia decreuit. Ac legatos quidem statim ex illis comitijs ad Boleslaum principem & fratres eius misit, qui ipsis, nisi reciperēt Vuladislaum, aut nisi ipsi tributum, quod fortasse pollicebatur Vuladislaus, imperatori Romano penderent, bellum denuncient: ipse uerò hyemem illam in apparatu belli consumpsit. Reuersi Cracouia legati, non dissimile eius, quod Conrado olim datum erat, responsum retulerunt: cuius ea uis erat, ut quiduis potius passuri Poloni principes, qui ea de re Cracouiam ad Boleslaum conuenerant, quàm aut tam immanem ac turbulētum fratrem recepturi, aut tributum cuiquam daturi esse uiderentur. Itaque æstate anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1158, Fridericus imperator cum maximis Germanorum omnium atque Boemorum copijs, per Saxoniam in Polonorum fines ingreditur, & ad undecimum Calendas Septembris Odram amnem nemine prohibente uado transiuit. Nam Poloni principes, etsi non contemnendam & ipsi manum habebant, nusquam tamen ausi sunt apertè eum tanto ac tam ualido exercitui opponere: sed munera inter se copiasq; partiti, quòd equitatu abundarent, & leui armatura uterentur, partim in prædatores & pabulatores ex insidijs uim faciebant: partim uillas & oppida sua, quà iter facturum esse imperatorem suspicabantur, ipsi comburebant: partim etiam munitiones deijciebant, ita ut neque progredi rectè imperator propter pabuli & commeatus inopiam, neque uestigium ponere firmo aliquo & munito loco posset. Eo nostrorum incendio tunc Bythomia, cuius etiam superius mentio facta est, atque Glogouia, nō obscura oppida, conflagrarūt. Erat in magna difficultate res Germanorū: quippe quibus neque frumentum, neque pecudes ad uescendum, neq; uinum aut cereuisia ad bibēdum suppetebat, omnia itinera nostris obsidentibus. Itaq; intestinorum dolore laborari uulgò cœptum, quo morbo multi mortales absumpti sunt: iamq; non mussitabant milites, sed apertis conuicijs & maledictis imperatorem incessebant, quòd ab eo ad inauspicatum bellum ob rem alienam educti essent. Quibus rebus permotus Fridericus, simul quòd res Italicæ discessu eius turbatæ, eum ad se reuocabant, de reducendo exercitu cogitare cœpit: uerùm metuebat, si nulla pace facta retrocederet, ut satis tutò id facere posset: quòd non dubitabat nostros terga reuertentium pressuros, & aliquam Germaniæ oram dimisso à se exercitu uicissim inuasuros ac deuastaturos esse: sin pacis mentionem prior fecisset, pro uicto se habitum atque contemptum iri: utrumque autem non ex di-

Legatio Friderici imperatoris ad Polonos.

1158 ann. Friderici imp. expeditio in Poloniam.

Bythomia & Glogouia exustæ ab ipsis Polonis.

Friderici consultatio.

t 2 gnitatē

„ gnitate imperatoria fore. Etenim ex ęquo turpe & ignominiosum est, cum
„ qui bellum alteri intulerit, aut pacē ultro offerre, aut rebus infectis retro-
„ cedere. Eum sensum imperatoris cum probè calleret Boemorũ princeps, siue iussus, siue pertæsus & ipse belli, agit cum Polonis, ut de pace ad imperatorem mittant, aut ipsi ueniant: sperare se, ac recipere, æquis conditionibus eam iri compositam. Placabiliorem enim ipsis Fridericum se reddidisse. Amplectuntur nostri eius consiliũ, petita acceptaq; fide, ad hostem proficiscuntur: ibi multis ultro citroq; habitis sermonibus, pax tandē his legibus constituitur, ut Vuladislaus ad Silesiæ dominatum modò restituatur, cæteris se abstineat: & ut Boleslaus unà cum fratribus trecētos hastatos equites Friderico in auxilium ad Mediolanense, siue Langobardicum bellũ mittat. Et quo firmior hęc pax sit, Adleidam imperatoris sororis filiā Miecislaus tertiam uxorem ducit. Nam alterā, quæ fuit Vngara, haud ita multo antè amiserat, susceptis ex ea duobus filijs, Ottone & Stephano. Quanquam quod ad restitutionem Vuladislai attinet, perplexus est Dlugossus. Nam cum restitutionem illā, quam postea Fridericus uelut sanctè promissam, mortuo Vuladislao liberis eius efflagitauit, in pactis fuisse memorasset, paulo pòst subijcit, Boleslaum recepisse imperatori, se ad natalem Christi Dei nostri Magdeburgum uenturũ esse, & Polonis Boemisq; disceptatoribus & arbitris de expulsione & restitutione Vuladislai fratris, usurũ: quod tamē non pręstiterit. Paulo aliter de hoc bello Radeuicus in supplemento eius libri, quem Otto episcopus Frisingensis, illius temporis, de gestis huius Friderici imperatoris conscripsit, memoriæ prodidit. Et causam quidem belli eandē, quam nos exposuimus, fuisse memorat: successum uerò & exitum aliquanto diuersum. Ait enim, posteaquàm imperator in Poloniam (arte scilicet & natura permunitam) penetrauit, & Odram flumen copias transduxit, Polonos, quamuis magna haberent Russorum, Parthorum, Prussorum & Pomeranorum auxilia, in fuga tamen spem uitę constituisse: ac desperatione adductos, non certo consilio, munitiones, oppida, pagosq; suos uastasse. Ad extremũ aũt peruastata ab hostibus Vuratislauiensi & Posnaniensi ora, Boleslaum ducē supplicē, & imperata se facturũ recipientem, prouolutum ad pedes imperatoris, ueniā impetrasse, cum iusiurandum dedisset non ad contumeliam Rom. imperij fratrē à se suisq; pulsum esse: promisissetq; imperatori, præter auxilia ad bellum Italicum, duo millia marcarũ, principibus mille, aulico eius comitatui ducentas marcas argēti: Augustę uerò, siue imperatrici uiginti marcas auri, & obsides Cazimirũ fratrem cum alijs quibusdam nobilibus dedisset. De Vuladislai uerò iniuria rem ad arbitrium Boemorũ et Polonorum Magdeburgum, ut nos quoq; è Dlugosso retulimus, reiectam esse. Neq; tamen stetisse ulla ex parte promissis & iureiurando Boleslaum. Tributi Radeuicus hic nullam facit mentionē: quod neq; imperator exigere, si prius pensitatum esset, neq; Radeuicus cōmemorare, si tunc exactum esset, omisisset. Pace facta cũ Polonis, deduxit imperator exercitum, et anno sequenti expeditionem in Italiam prosecutus est, Boemorum & Polonorum auxilijs adiutus. In ipso autem procinctu Vuladislao Boemorum principi Ratisponæ diadema imposuit,

Pax inter imperatorem & Polonos. *Silesia Vuladislao attributa.* *Polonorum auxilia imperatori ad Italicum bellum.* *Miezislai tertia uxor filia sororis Friderici imp.* *Radeuicus historicus.* *Vuladislaus rex Boemorũ factus.*

posuit, regemq; eum appellauit: quo nomine post Vuratislaum sexaginta annis amplius nemo principum Boemorum usus erat. Fames deinde Poloniam afflixit, frumento belli tempore partim non demesso, partim ab hostibus consumpto, partim uerò à nostris, quemadmodum diximus, corrupto. Mortua est eo anno Anastasia Boleslai Crispi uxor, ex dolore partus, cum Lescum alterum filium peperisset. nam biennio antè Boleslaum pepererat. Duxit postea Boleslaus alteram uxorem Helenam, Roscislai Pręmisliensium principis filiam, suasu fratrum, cum ad Adleidę Miezislai uxoris puerperium conuenissent. Apparabat iam Vuladislaus reditum in patriam, opera & beneficio Friderici imperatoris impetratũ, post tredecim annorum exiliũ. uerùm in ipso apparatu extinctus, et Aldenburgi in Holsacia, quę urbs à Slauis condita, Starigradum olim dicta fuit, sepultus est: ita ut non irrita ceciderit Iacobi archiepiscopi deuotio, nec potuerint humani conatus diuinam sententiam, & iustam fratrum & patriæ uiolatoris ultionem immutare. Tametsi proditũ est à nonnullis, ut refert Dlugossus, eum ad constitutum cum fratribus colloquium uenientem, Plodeci clàm ueneno sublatũ esse. Vixit autem Vuladislaus quinquaginta quinq;, præfuit Polonis non totos sex annos. Liberos reliquit masculos tres, Boleslaum, Miezislaum & Conradũ, cui Lansconogo, propter gracilitatem crurum, cognomen fuit: quem quidem Conradus imperator Fuldensi abbati educandum dederat. Cristina uerò Vuladislai uxor, Aldenburgi in exilio consenuit, & uitam cum morte commutauit. Nam filij non ausi absente imperatore Silesię principatum ex fœdere patri promissum repetere, quarto demum anno post mortem patris, nempe anno post Christũ natum 1163 instante precibus atq; minis apud Boleslaũ Friderico, cum is ab Italica expeditione capto euersoq; Mediolano reuertisset, reuocati, Silesiam omnē, quæ continentibus syluis à reliqua Polonia dirimitur, usq; ad Boemorum Saxonumq; fines in ditionem suā acceperũt, ea quidem lege, ut maiestatē summi principis Polonorũ comiter conseruarent, neue patris tyrannidē imitarentur. Silesię uerò nomē à cōfluxu multorũ populorũ inditum esse uidetur, siue tunc, siue aliquanto prius, nempe posteaquam Sbigneus nothus Vuladislai primi principis filius, cum Boemis & Saxonibus eam oram inuasit, ita ut Silesij, siue Slezaci, quasi conuenæ dicantur lingua Slauica. Eam igitur partem Poloniæ Vuladislai mortui filij ex pacto obtinuerunt. Atque hinc ferè omnes Silesiorum duces propagati sunt. Vt autem omnis dissidiorum materia inter fratres deinceps tolleretur, patrui inter eos ditiones partiti sunt, ita ut Boleslao, qui Procerus siue altus cognominatus est, Vuratislauiensis tractus: Miezislao Ratiboriensis & Oppoliensis, Conrado uerò Glogouiensis & Crosnensis obtingeret. Ex his Miezislaus insano mulierculæ cuiusdam amore captus, Opauiam ipsi sempiterno iure donauit. Fuit autem restitutio illa Vuladislai filiorum curæ Friderico imperatori, cùm ob misericordiam cognatorum exulum, & ut perficeret, quod se authore cœptum atque constitutum fuerat: tum in primis Boleslai ex ijs natu maximi gratia, qui præclarum uirtutis suæ specimen in exercitu ipsius apud Mediolanum ediderat. Nam

Fames in Polonia. *Boleslai Crispi filij.* *Boleslaus alteram uxorem duxit.* *Vuladislai mors.* *Plodecz.* *Vuladislai filij.* *Cristinæ mors.* *1163 ann.* *Mediolanum euersum.* *Silesiæ ducum origo.* *Silesiæ fines & nomen.* *Slezaci.* *Silesiæ diuisio.* *Oppauia donata amicæ.* *Boleslai proceri uirtus.*

cum eques quispiam uasto corpore & gigantea statura Mediolano pro-
diens, identidem Cæsarianos contumeliosis uerbis ad singulare certa-
men prouocaret, nec prodiret quisquam, prodijt hic Boleslaus inconsul-
to imperatore, & inscijs omnibus, non ferens uniuersi exercitus ignomi-
niam: cumq; infestis hastis concurrissent, effuso ad spectaculum omni e-
xercitu, obsessis quoq; de mœnibus prospectantibus, & utrisq; euentum
pugnæ expectantibus, primo impetu deiecit noster hostem, humiq; pro-
stratum celeriter de equo desiliens confecit, & cum opimis spolijs uictor
in castra reuersus est, acclamante & applaudente uniuerso exercitu, & Bo-
leslai uirtutem ad sidera efferente. Ex eo autem tempore magno in hono-
re iuuenem apud se imperator habuit: & cum alia amoris sui documenta
ei præbuit, tum in restitutionis eius, fratrumq; curam maiore studio, sicut
iam commemorauimus, cõfecto Mediolanensi bello incubuit. Restitutis
Vuladislai filijs, sublatoq; omni metu belli, Boleslaus Crispus princeps
Polonorum, ex fratrum et fratris filiorum, consilijq; totius sententia, Pru-
sis, qui iam inde à Boleslai Criuousti morte à fide principum Poloniæ, &
à religione Christiana desciuerant, bellum fecit: transductoq; Ossam am
nem exercitu, tripartito agmine ad interiora ipsorum penetrauit: ferro &
incendijs omnia miscens, & magnas prædas agens. Ea uastatione moti
Prussorum primores, cum uires suas impares tanto bello sustinendo esse
animaduerterent, quippe qui non plus decem millibus peditum, & sexde-
cim equitum facere possent, pacẽ supplices à Boleslao petunt, imperata se
facturos pollicentur. Negat is pacem se eis daturum, ni stulta & uana mul-
torum deorum superstitione sese abdicent, & Christianam religionem po
pulariter recipiant. Durius hoc Prusis uidebatur: sed tamen præsentibus
iuxtà ac impendentibus malis adacti, accipiunt conditionem: demoliun-
tur fana & simulacra falsorum deorum: uni uero Deo, quem nos colimus,
deiecta aut desolata pridem instaurant: liberos post desertam religionem
sibi natos, ritu Christianorum initiant. Et quo celerius religio Christiana
in tota Prussia coalescat, tributum quidem exiguum Boleslaus genti impo
suit: edixit autem, Quicunque ad certũ tempus Christiani facti non essent,
ut in seruitutem abducerentur, & sub hasta uenundarẽtur. Et certatim qui-
dem omnes nomina dabant Christo, sed magis deuitandi pręsentis pericu
» li metu, quàm ex animo: & lingua quidem iurat, quemadmodum inquit
» poeta quidam, mens iniurata manet. Itaque ergo deducto exercitu, & amo
» to metu, citò ad ingenium rediere. Neque enim firmam atque stabilem se-
» dem habere potest religio, ui & metu expressa: quæ, quamlibet foris ne-
» cessitati seruiat, intus quidem in animo liberrima est. Vixdum circumacto
anno, Prusi in pristinum errorẽ aperte relabuntur: ritus Christianos ex-
plodunt: sacerdotes, cæterosq; qui cõstantius Christianam religionem re-
tinebant, eijciunt: templa profanant. Veriti autem, ne extrema quæq; pro
his quæ patrarant paterentur, ad Boleslaum principem legatos mittunt
cum donis magni precij: profitentur se in fide eius permanere, cæteraq;
omnia iussa eius facturos esse, religionis modo Christianæ necessitatem
ut sibi remitteret: multitudinem patrias & auitas religiones neutiquam
uelle

Prußicum bellum.

Prußi religionem Christianam recipiũt, & mox rursus abijciunt.

uelle aut posse abijcere, & omnia prius malle perpeti, quàm ab inuete-
ratis tempore & consuetudine ritibus ad nouos transire. Leuius quàm
par erat Christiano principi, uiolatam & neglectam ab ipsis religionem
Boleslaus ferre uisus est, cum ij de fide erga ipsum sua nihil mutarent.
itaque sic tunc legatos eorum dimisit, ut factum eorum approbasse uide-
retur, pluris faciens suam quàm Dei maiestatem: siue adeò muneribus,
« quæ sapientum quoque mentibus caliginem offundunt, delinitus. neque
« cogitabat, non habere modum, neq; finem, temeritatem, cui semel habenæ
« impunitate relaxatæ sint. Offendunt autem plerunq; homines in eo, quod
« causæ Dei pręposuerint: ut tunc accidit. Nam Prusi uidentes impune sibi
cessisse prima ausa, sublatis animis haud ita multo post exactores principis
propellunt: factaq; manu ualida è promiscua hominum multitudine, Cul-
mensem tractum & Masouiam nec opinãtibus nostris ingressi, crudeliter
uastarunt ac diripuerunt, ingentesq; pecudum & hominum prædas abe-
gerunt. Qua de re certior factus Boleslaus, nihil sibi fecit reliqui ad celerita
tẽ: quin cum paucis, quos circũ se habebat, & quos proficiscens sibi adiun-
gere potuit, militibus, auxilio suis accurreret. Sed iam barbari abierãt, nec
eos longius ille cum paucis cursu defatigatis persequi ausus est. Verùm fre
mens, & sibi ipse ob superiorem conniuentiam displicens, tunc quidẽ ditio
nis suæ fines qualiquali præsidio aduersus repentinas barbarorum excur-
siones muniuit: cæterùm anno sequẽti, qui fuit post Christum natum 1167,
maiore ui & apparatu expeditionem in eos fecit. Aderant & fratres cum
instructis suorum copijs. Barbari sceleris & perfidiæ suæ sibi conscij, de-
sperabant ueniam, nec satis uirium ad sustinendos Polonos habere se iudi-
cabant. itaque in remotas syluas & inuias paludes se cum gregibus & ar-
mentis abdunt: nihilo minus exquirunt, quomodo nostros dolis & insi-
dijs circumueniant. Erant apud Boleslaum in castris Prusi quatuor perfu
gæ, non ignobiles, qui sic iam probarant fidem suam Boleslao, ut ijs duci-
bus & consultoribus in expeditione illa maximè uteretur: erant enim peri
ti regionum, & rerum Prussicarum. Eos Prusi clàm per certos homines,
qui & ipsi transfugas se simularant, magnis donis, maioribus promissis, ad
proditionem pellexerunt: tempus & ratio proditionis constituitur. Ma-
gnam iam Prussiæ partem nostri depopulati, ad syluestria quædam, palu-
stria, & uliginosa loca peruenerant, quæ in speciem herbida et compascua,
limosos abscessus & uoragines occultabant: circum hæc, uti conuenerat,
latebat Prussorum exercitus. Ibi transfugæ magnum numerum pecoris ad
ea loca compulsum esse, magnamq; multitudinem hominum cum rebus et
facultatibus suis se recepisse affirmant, persuadentq; principi, ne prædam
illam contemnat. Vbi primũ agmen, quod Henricus Sendomiriensis dux
Boleslai frater ducebat, ægrè aliquantũ progressum est, dictitãtibus trans-
fugis perbreuem esse eam difficultatem: ibi signo dato subitò Prusi pedi-
tes undiq; è latebris prosiliunt, & sagittas ac omnis generis tela eminus in
impeditos conijciunt. nostri neque progredi iam, aut consistere ex aduer-
so hostiũ, neq; regredi poterãt, terra abscedente, et equites ac pedites arma
tos deuorãte: & à fronte quidẽ & ab laterib. acriter instabãt hostes, à tergo
uerò

Religionis contemptus nõ negligendus principibus.

Prussorum defectio et excursio in Culmensem & Masõuiam.

1167 ann. Polonorũ expeditio contra Prußos.

Proditio Prussorum.

Poloni profligati à Prußis.

uerò noſtri extremi primorum receptum implicabant,ita ut nihil omnino uirtuti loci eſſet,neqꝫ ſubmitti ſubſidia laborãtibus poſſent: quin ut quiſqꝫ ſuis opem laturus, aut hoſtem exultantem in cęde ulturus procurrerat, ita & ipſe ſe,& illos quib.ſuccurrebat, magis etiã impediebat. Eratqꝫ miſerabile ſpectaculum,cum noſtri ſine ordinibus progreſſi, & inopinato hoſtiũ occurſu aut impulſi,aut perterrefacti,terga uertebant, ſeqꝫ inuicem proterebant & proculcabant.Multi ibi mortales cęſi,longè plures uoraginibus abſorpti ſunt.Pauci per cæterorũ corpora ſalui ad extremum agmẽ, quod firmiori loco ſubſiſterat,ſeſe recepere. Ibi Henricus dux inter primos pugnans, fortiter occubuit:ibi omne penè robur Polonorũ afflictũ atqꝫ debilitatum eſt. Reliquas copias Boleslaus princeps cum Miezislao fratre nihil cunctati in Poloniam tumultuariè reduxere, ne Henrici quidem fratris corpore recepto,aut perquiſito.Pruſſi mortuorũ ſpolijs potiti,dijs ea ſuis, quib.uictoriam illã acceptam referebant,conſecrarũt. Sub finem eiuſdem anni edixit comitia Cracouiã Boleslaus cùm alijs de rebus, tum de Sendomirienſi atqꝫ Lublinenſi ditione,Henrico ſine liberis extincto,quid fieri oporteret.Poſt longam conſultationẽ placuit,ut Cazimiro minimo de filijs Boleslai Criuouſti,qui ad eam uſqꝫ diẽ exors patrimonij fuerat, principatus ille mandaret. tametſi Sendomirienſis urbs cum territorio & alijs quibuſdam proximis oppidis, conſentiente Cazimiro, Boleslao Criſpo conceſſa eſt,quoad uiueret,quo cõmodius onera principatus poſſet ſuſtinere. Nec multo pòſt duxit Cazimirus uxorẽ, Helenã Vuſeuolodi Belzenſium ducis filiã.Diſplicuerat id,quod factũ erat de Sendomirienſi ac Lublinenſi ditione,filijs Vuladislai:exiſtimabãtqꝫ ij,partẽ eius aliquã poſt patrui mortem agnationis iure ad ſe pertinere. Et iam antè alienioribus erant animis à Boleslao patruo, ꝙ is munitiones quaſdã in Sileſia, cum eam ipſis traderet,in poteſtate ſua retinuiſſet.Reſidebant etiam in animis eorum irę ueteres,& dolor exilij,ereptiqꝫ ſummi principatus,et Cracouiẽſis ditionis,quę utraqꝫ hęreditario iure ſecundũ patrem ſibi arrogabant.Hęc omnia percõmodam repetendi occaſionem oblatã ſibi eſſe arbitrabãtur, quòd inuiſum eſſe offenſione illa & re malè atqꝫ inconſideratè geſta imperium nomenqꝫ Boleslai proceribus ac equitibus pleriſqꝫ animaduertebant. Fortaſſe non deerant etiã,qui eos in ſpem recuperãdi illa uel omnia,uel pleraqꝫ,clàm uocarent,& operã ſtudiumqꝫ ſuum pollicerentur.Itaqꝫ apertè querebãtur de iniurijs Bolaslai principis: arma bellumqꝫ ciuile non diſſimulanter parabant:è Germania auxilia & mercenarios milites accerſebant. Id ubi Boleslaus cognouit,uiriũ ſuarũ & offenſionis popularis ſibi conſcius,ac ueritus ne latius incendium illud diffunderetur,neu certa finitimarum gentiũ fiducia rem illam iuuenes inceptarent, per proceres & conſiliarios communes de cõponẽdis rebus agit,ijſdemqꝫ arbitris de ſummo quidẽ principatu, ac de Cracouienſi,itemqꝫ Sendomirienſi et Lublinenſi ditione poſtulata filiorum fratris modeſtè refutauit,ꝙ Cracouienſem ditionẽ cum ſummo principatu totius Polonię conſenſu coniunctã eſſe diceret:principatũ aũt iuſtè eiecto patre eorũ,ſumma omniũ uoluntate ad ſe delatũ,& alioqui illo è uiuis ſublato,ad ſe qui illi eſſet natu proximus, nõ immeritò attinere. Porrò

Henricus dux interfectus.

Cazimirus Sendomirienſium dux creatur.

Cazimiri uxor.

Sileſiorum duces in Boleslaũ principem concitantur.

Cracouienſis ditio principatui addicta.

Sendomirienſem ac Lublinenſem ditionem rectè fratri Cazimiro datã, quem nòn oporteret exortem eſſe patrimonij. Et eam fuiſſe mentem patris,ut is cęteris fratribus abſqꝫ liberis decedẽtibus ſuccederet.De Sẽdomirienſi nonnihil ſe uoluntate eius detraxiſſe,quo rectius onera ac dignitatem principatus ſuſtineret.Idem ſe feciſſe in Sileſia,cùm fratribus cæteris, tum ſenatu uniuerſo aſſentiente. Sed tamen liberaliter ſe eis remittere & condonare,quæ ad eam uſque diem in Sileſia retinuiſſet,quo maiorem in ſe patrui benignitatem agnoſcerent. Quo iuniores illi eſſent, hoc impenſius ſe,qui ſenior & uſu rerum peritior ſit, rebus eorum conſulere æquum eſſe, ne temeritate ſua, aut prauis aliorum conſilijs ſeducti, eant præcipites.Ita deliniti iuuenes Boleslai commoditate & facilitate,procerumqꝫ perſuaſione conquieuerunt, & naſcens etiamdum pernicioſum bellum ſuppreſſum eſt.Non ceſſarunt tamen ſeditioſi quidam è Cracouienſi ditione homines equeſtris ordinis res nouare. Etenim conſpiratione facta,cuius capita fuêre,Iaxa,cuius ſuperius mentionẽ fecimus,et Suẽtoslaus,potentes & factioſi homines, ad Cazimirũ Sendomirienſem ac Lublinenſem ducem,ętate & gratia populari florentẽ,ſummũ principatum deferebant:Boleslaũ peroſi,ꝙ ignauum & imbellem,et ineptiorem ad obeunda principatus munera eſſe dicerent:ſimul ut Miezislao,qui ętatis beneficio Boleslao ſuccedere debebat,uiam pręcluderẽt,de quo nõ optimè ſentiebant.Et egit quidẽ ipſis gratias Cazimirus de ſtudio ac iudicio:cæterùm principatũ delatum modeſtè recuſauit,quòd negaret ſuũ eſſe, fratri maiori et optimè de ſe merito principatum eripere,quẽ omni ope defenſum & adiutum ire deberet.Illos quoqꝫ non ęquum facere,qui tot annos clementi & moderato illius imperio uſi,ad extremum quaſi uetulum canem eum expellerent:& quidem bene merentẽ, & ęquitate animi prudentiaqꝫ ſua potius,quàm armis exorientia bella amolientẽ.Nam cladem Pruſsicam,qua maximè offenderentur,non tam temeritate eius, quàm diuino permiſſu acceptam eſſe.Neminem neqꝫ tam felicẽ eſſe,neqꝫ tam omnibus horis ſapere, quin offendat aliquando: perturbari etiam interdum diuinitùs conſilia principũ,& bene conſulta malè cadere,propter peccata populi. Quòd ſi deterius etiam aliquanto principatum adminiſtraſſet,quàm adminiſtrarit Boleslaus,ferri tamen eum conueniret, propter patris Boleslai optimi et maximi principis memoriam:in quem ingratiſsimi futuri eſſent,ſi progeniem eius, tolerabiliter tamen imperãtem,de principatu,quem ille maiorem in modum auxiſſet,ornaſſetqꝫ,deijcerent. Se quidem non modò non fore ſocium eius conſilij & periurij, uerùm etiam ſummo conatu fratri coniunctiſsimo & beneficentiſsimo opitulaturum eſſe.Ita rurſus gliſcens ciuile diſsidium Cazimiri grauitate & conſtantia ſopitum eſt. Pręerat tunc quartum decimũ annum Plocenſi eccleſię epiſcopus Vernerus,equeſtri Roſarum familia,integritate & ſanctimonia uitæ clarus,& eleganter eruditus: ei per uim & iniuriam Boleſta uir potens & uiolentus,ex ea familia ortus,quę ſoleam equi cum cruce altrinſecus ſuperpoſita inſigne gerit, Carſcũ pagũ adimebat. Erat autem is caſtellanus Viznenſis, & oram illam Pruſsis finitimã pro Bo-

Pacificatio inter cognatos duces.

Cracouiẽſis nobilitatis motus contra Boleslaum principẽ.

Cazimiri moderatio & ſapientia.

Vernerus epiſcopus Plocenſis Boleſtæ fraude occiſus.

Boleſta familia.

leslao Crispo administrabat. Eū igitur comiter & blandè Vernerus per se & per amicos orat & admonet, ne uim faciat ecclesiæ. Vbi nihil proficit, in ius uocat: causam obtinet: in possesionē reponitur. Molestissimè id ferebat Bolesta, multaq; maledicta in mansuetum episcopū ingerebat, & necem ei machinari cœpit. Erat ei non modica cum uicinis Prusis cō suetudo: qui cum non pauci fortè ad eum uel ius petituri, uel compotaturi conuenissent, acceptos lautè, & bene potos, promisis etiam oneratos, noctu ad obtruncandum Vernerum, qui tunc fortè ad Biscupice uillam suam uenerat, cum Benasso fratre suo germano misit. Peragunt illi iussa: effractisq; portis, in cubiculo dormientē episcopum cum fratre Benedicto, monacho Benedictensis sectę, trucidant. Delituerat per eum tumultum sub lecto episcopi puer cubicularius: is igitur authores sceleris prodidit. Re cognita, archiepiscopus Gnesnēsis Petrus, familia Szenauius, qui Ianico non multo antè successerat, de consilio & uoluntate cæterorū episcoporum toti prouincię suę sacris interdixit. Motus & atrocitate facinoris, & interdicto Archiepiscopi Boleslaus princeps, cōprehendi Bolestã, & ex uinculis causam dicere apud se, condēnatumq;, in foro Gnesnensi, ubi hęc agebanť, extructo rogo cremari iusit. Benassus uero post patratum illud scelus nusquã postea cōparuit: creditumq; est uulgò, eum terræ hiatu absorptū, meritum sancto episcopo supplicium expendisse. Verneri corpus Ploscū delatum, honorificè sepultum est. Nec ita multo pòst uarijs et salutiferis hominū generi miraculis cœpit sepulchrū eius celebrari: cui Lupus gente Gozembius custos eius ipsius basilicę succesit. Aliquot deinde annis, quib. uixit Boleslaus Crispus, quietæ fuerunt res in Polonia, neq; memoratu dignū quicquam gestum est. Postea moritur Boleslaus, & Cracouię sepelitur, anno Christi 1173, cum principatum Polonię annos 27 tenuisset, uixisset sex & quadraginta, relicto uno filio Lesco, cui posterius Albi cognomē inditum est. Nam maior natu Boleslaus paulo ante patrem obierat. Moriens tutelam filij Cazimiro fratri cōmendauit, eumq; hęredem filio substituit. Supellectilem autem omnem inter eundem fratrem, filium & uxorem partitus est. Quo quidem anno etiã Stephanus tertius Geisæ filius Vngarorum rex uita excesit, continuato ferè funere cum duob. patruis Ladislao & Stephano, qui alter post alterum infeliciter regnum eius inuaserant. Huic autē frater germanus Bela tertius succesit. Porrò sequenti anno cum Vuladislaus rex Boemorū senio confectus, Fridericum filium natu maximum inconsulto Friderico imperatore pro se regnum administrare iusisset, successorem ab imperatore accepit Sobeslaum, Sobeslai filium, patruelem suum, quem aliquandiu in uinculis asseruarat. A' quo cum sibi metueret, solum uertit cum uxore & liberis, & intra quartum mensem in Germania diem clausit supremum. Sobeslaus autē regio nomine abstinens, principatum paucos annos gesit: ac totus tunc ferè orbis Christianus mutuis bellis collidebať. Veneti quidē cum Vngaris & oriētis imperatore Emanuele de Dalmatię dominatu decertabãt. Idē aūt Emanuel ab Alexãdro pontif. max. nō ignarus inimicitiarū eius cum Friderico Barbarossa, magnis pollicitationibus

Petrus archiepiscopus Gnesnensis.
Interdictū archiepiscopi.
Bolesta parricida uiuus exustus.
Miracula ad Verneri sepulchrum.
Lupus episcopus Plocensis.
Boleslai mors. 1173 ann.
Lescus Boleslai filius.
Stephanus rex Vng. mortuus.
Bela rex Vng.
Vuladislaus rex Boemorū regno motus.
Sobeslaus dux Boemis datus ab imperatore.
Veneti cum Vngaris & Græcis bellū gerūt.
Emanuel ambit occidentale imperium.

nibus ac donis occidentis imperium ambiebat. In Anglia Henricus rex Thomã Canthuariensem archiepiscopū, uirum sanctum, libertatē & immunitatē ecclesiasticã defendentē, cum occidisset, à filio regno pellebať. Porrò Fridericus Imp. Langobardiam & Italiam uexabat, Germaniæq; motus ab Henrico Saxonū duce concitatos compescebat. Verùm nos à nostris ne lōgius recedamus. Ante obitum Boleslai Crispi, Gedeon gēte Gryphius, post Mattheum, hominē gulosum & helluonē, qui Roberto, uiro bono pioq;, Radosi successori successerat, episcopus Cracouiensis factus est: & ab Archiepiscopo Gnesnēsi Petro, ut tunc moris erat, assentiente Boleslao, confirmatus. Qui postea Kelce oppidum in remotis syluis cōdidit, in eoq; templum secto lapide exędificauit, & collegium sacerdotum primariorum, quos Prelatos et canonicos uocant, iuxtà ac uicariorū ibi instituit, cum eis pagos ac decimas attribuisset. De Matthæo uerò illud memorať, eum Boleslai principis nunciū, subsidiū in sumptus belli postulantē, ad latrinam duxisse, & spurcè ibi facultates suas recōditas esse dictitasse. Per eadem ferè tempora Crusuiciensis cathedra Vuladislauiam translata est ab Honoldo Italo, eius orę episcopo.

Thomæ Canthuarien. archiepiscopi cædes.
Angliæ rex regno pulsus.
Friderici imp. acta.
Gedeon episcopus Cracouiensis.
Episcoporū cōfirmatio ab Archiepiscopo.
Kelcense oppidū & collegiū à Gedeone episcopo conditū.
Matthæi episcopi Cracouien. ingluuies.
Vuladislauiam translata sedes episcopi.

MIEZISLAVS SENEX.

BOLESLAI Crispi funebribus exequijs peractis, conuentus Cracouiæ à fratribus eius, fratrisq; Vuladislai filijs, & proceribus cunctis, de creando nouo principe instituitur. Et quanquam omnis eius orę, quę minor Polonia dicitur, procerū & equitū studia in Cazimirū inclinabãt: uicit tamen maior pars, quę Miezislaū, qui maiori Poloniæ & Pomeranię præerat, utpote natu maiorē, nequaquã pretereundum esse censebat. Verùm is, qui puer ob grauitatem morum & prudentiam, senis cognomen adeptus erat, suscepto principatu, prouecta iam ætate, spes hominū fefellit. Nam consultore malo Henrico Ketlicio utens, initio statim aspero, & auaro dominatu, hominum uoluntates offendit: noua onera, noua uectigalia, & uarias exactiones equitibus iuxtà ac plebeis imponens: & leuibus de causis, uelut ob cæsum ursum aut ceruum, captamue dorcam, bonorum confiscatione multans. Solius enim tunc principis erant in Polonia omnes ubiq; uenationes. Ad hæc, præfectos etiam suos & ministros aulicos in possesiones & facultates aliorum grassari aut iubebat, aut certè permittebat: neq; afflictorum querimonias audiebat, sed eos inclemētioribus dictis à conspectu suo repellebat. Iudicia et alia munera publica questuose mandabat: ita ut mirum non esset, plura peccari ab huiusmodi magistratibus, quàm ab ipso principe. Vendebant enim liberè, quæ ipsi emerant. Audiebantur uulgò suspiria, gemitus, & querelæ calamitosorū hominum: quibus permotus Gedeō Cracouiensis episcopus, uir magni animi & constantiæ, Miezislaum semotis arbitris adit: mixtisq; cum grauitate blanditijs, orat & admonet placidè & benignè, more maiorum ut regnet: contentusq; usitatis uectigalibus, & operis hominū, ne quid præterea à libero populo exigat. abhorrere enim uehementer animos popularium à nouis oneribus, quamuis leuibus. Magistratus ritè atq; ordine

Miezislaus mutauit mores.
Miezislai asper dominatus.
Venationes principis erant in Polonia.
Magistratuum peccata.
Gedeon episcopus corripit principem.

 dignis

" dignis hominibus mandet, neu quid iniustè aut crudeliter ab eis fieri pa-
" tiatur. Eius enim periculo omnes eius uicarios & ministros peccare: cō-
memorabat nonnulla exempla domestica, uetustiora & recentia, quibus
eum ab instituto deterrebat. Sed nihil planè profecit, nisi quòd infensum
eum sibi reddidit. & ita dimissus est, ut sua curaret: illa ad ipsum nihil per
tinere. Addiditq; princeps: non ad cuiusquam præscriptum, sed suo arbi
tratu se gesturum esse principatum. Tam superbè & procaciter reiectus
Gedeon, haud remisit tamen sollicitudinem subueniendi afflictę patriæ,
atq; emendandi tyranni. Cum autem apertis monitis suis prȩclusum esse
aditum ad aures eius intelligeret, callidè comminiscitur, quomodo suo
eum sibi iudicio reuincat. mulierem subornat, quæ sordido & miserabili
habitu assumpto, ubi in conspectum principis uenit, lamentabili uoce &
eiulatu emētito opem eius implorat. Motus eius lachrymis et importu-
no clamore Miezislaus, accitam quid queratur, quidúe sibi uelit, rogat.
Ibi illa: gregem se ouium numerosum habuisse, & filio commendasse, illū
porrò mediastinis pascendum commisisse: eorum negligentia gregem à
lupis dilaniatum, seq; ad extremam inopiam inde redactam esse: rogare,
ut cuius culpa damnum datum esset, ab eo præstaretur. Citati mediasti-
ni, qui pariter subornati uenerant, negant sua negligentia damnum da-
tum esse: uerùm adolescentis, qui priuignus, non filius esset eius mulie-
ris, culpa. Eum enim uenationi deditū, feros canes alere: qui soluti, par-
tim ipsi gregem laniarint, partim disiectum ac dissipatum lupis in præ-
dam dederint. eum igitur damnum præstare oportere: se neque canes a-
bigere, neque dispersis ouibus succurrere potuisse. Aderat & adolescēs,
crimen'que in mediastinos referebat: se præsidio gregi canes alere: neq;
tamen satis illorum dicta refellebat. Cognita causa Miezislaus, cum
nonnihil cogitasset, condemnat matri siue nouercæ adolescentem da-
mni infecti. Approbant, qui tum aderant senatores, principis iudicium.
ibi tum Gedeon: Iustè, inquit, & sapienter iudicasti, princeps inclyte. A-
dolescens certè maternæ calamitatis & laniati gregis culpam sustinet,
quippe qui eiusmodi canes apud gregem habuerit: & relaxarit: qui non
modò prȩsidio gregi aduersus lupos non fuerunt, uerùm ipsi uel concer
pserunt, uel certè dissiparunt, quo magis luporū morsibus esset obnoxi-
us. Verùm tunc demum iusti & ueri iudicis functus eris officio, si iudi-
catum ipse facias: & quæ in alios statuis, primus ipse in te præstes. In te
ipse nunc iustam tulisti sententiam: te ipse condemnasti. Tu filius es hu-
ius amplissimæ & florentissimæ dudum reipub. Sed tu te priuignum e-
ius dici mauis. Tametsi non tam tua culpa hæc est, quàm aliorum. Te illa
in lucem editum, ac tenerè educatum, ad hoc honoris fastigium extulit:
tibi gregem suum, seq; ipsam curandam atque tuendam commendauit.
Tu porrò gregem eum numarijs iudicibus & magistratibus tradis: tu
feros canes, hoc est, acerbos & crudeles exactores & præfectos faculta-
tibus & sanguine innocentium hominum saginas: quorum cæca cupidi-
tate & asperitate fit, tenuiores ut à potentioribus, perinde quasi à lupis
" impunè diripiantur & opprimantur. Hæc damna omnia ac incommo-
da rei-

Miezislai contumacia.

Sapiens cōmentum.

Gedeonis oratio liberior ad principem.

Numarij iudices.

da reipublicæ tibi præstanda sunt, quemadmodum ipse iudicasti, si non "
humano, at diuino quidem certè iudicio: quod nemo, quamuis ma- "
gnus, quamuis potens, quamuis sapiens recusare potest, aut effugere. "
Quanquam autem te uolente ac iubente ista fieri, uita abs te antè acta,
cuius meritò senis cognomen iam inde à puero meruisti, credere uetat,
in te tamen omnis culpa hæret. tu mali occasionem das, dum canes illos
tuos non coerces, dum lupos non persequeris, dum denique precio
magistratus addicis. Resipisce igitur, & miseram sordidatam'que ma-
trem, afflictam rempublicam, quam florentem accepisti, respice: ne eas
perditum, quàm seruare debes. Si præstare præterita non uis, aut non
potes, at in posterum ne quid loci querelis hominum relinquas. Ita au-
tem existimato, per me tibi nunc uniuersam rempublicam ad genua tua
accidentem supplicare. Quod si preces eius repudias, illa quidem for-
tasse diuinitùs salutem & præsidium nacta fuerit: at tu ultorem Deum
experiere, seueriorem fortasse, quàm cognominis tuus Miezislaus rex,
quàm Boleslaus eius nominis secundus, maiores tui, quàm Vuladislaus
frater: quàm denique omnes, quicunque usquam auarè & crudeliter
dominati sunt: quando quidem eorum exemplis & exitu non commo-
ueris. Incensus hac oratione episcopi Miezislaus, fremens è senatu se-
se proripuit: multa Gedeoni, multa cæteris senatoribus, qui Gedeonis
dicta approbare uidebantur, minitans: & plusculum iræ & odio suo in-
dulgens, grauior etiam deinceps hominibus esse pergit. Fortè is in ma-
iorem Poloniam proficiscebatur: eam occasionem nacti primores,
cum auctam etiam esse monendo acerbitatem principis uiderent, &
minas atq; sæuitiam eius cū animis suis reputarent, conueniunt certo lo-
co, & secretò inter se de salute sua & reipublicæ consultant. Princeps
Gedeon, amouendum esse principatu Miezislaum, tam præfractum &
impotenter dominantem, censet. Eius sententiam sequuntur cæteri: sed
unus omnes premebat scrupulus, quem ei successorem darent. Ibi Ste-
phanus palatinus Cracouiensis, Cazimirum Sendomiriensium ducem
nominat: grauitatem eius, humanitatem, facilitatem, iustitiam, solerti-
am, uigilantiam, & animi moderationem prædicat, iudicium ac diligen-
tiam in mandandis iudicijs & magistratibus, liberalitatem in remune-
randis rectè factis, seueritatem in puniendis sceleribus & flagitijs etiam
suorum ministrorum, in primis laudat. Quàm sit fratris dissimilis, uel
uno facto eius posse recognosci. Accidisse aliquando, ut cum aulico
quodam suo equite, Ioanne Conario, alea luderet animi oblectandi gra-
tia. Incensum utrunque uincendi studio, in profundam noctem ludum
produxisse: pertæsos deinde ludi & uigiliarum, uno iactu summam reli-
qui lusisse: uincentem'que Cazimirum, & quod lucratus erat argentum
non modicum auferentem, palma manus in faciem à Conario ictum es-
se: illum'que noctis beneficio elapsum, postridie inuentum, & ad Cazi-
mirum adductum. Clamantibus autem cunctis, eum capitis pœnam
commeruisse, qui principis maiestatē imminuisset: Minimè gentium, in-
quit Cazimirus, eum occidi oportere, qui dolore grandis iacturæ inco-

Miezislai contumacia.

Procerum de principe consultatio.

Cazimiri Sendomiriensiū ducis laus.

Iustitiæ & moderationis insigne exemplū.

gitans deliquiſſet: & cum fortunam, à qua damno affectus erat, ulciſci
» non poſſet, in ſe fortunæ alumnum commotus eſſet: ſe magis in culpa
» eſſe, qui conditionis ſuæ ac dignitatis oblitus, eum ad ludendum pro-
» uocaſſet. Non modò igitur ſe illum abſoluere, uerùm etiam gratias ipſi
» agere, ꝙ ſe ictu illo admonuiſſet, ne quid indignum principe in ſe admit-
» teret, neu ſe ludo, aut ulli rei leui ac inhoneſtę deinceps daret. Sic igitur il
lum principē, ſeueriorem in ſeſe quàm in alios iudicem, homini à quo læ-
ſus erat, omnium iudicijs damnato, indulſiſſe. Quin & argentum omne
quod ludo quęſierat, ipſi reddidiſſe. Ad eum igitur deferēdum eſſe prin-
cipatum: eum iure & more Miezislao ſuccedere debere: eum fama uirtu
tum ſuarum & gratia plurimùm ualere apud omnes ordines, ita ut ei ni-
hil negocij futurum ſit: uim Miezislai, ſi is principatum repetat, repelle-
re. Si recuſet, conſenſu ſuo & authoritate reip. cuius ipſi perſonam ſuſti-
neant, uel inuitum cogendum eſſe, ut cauſam publica ſuſcipiat. Huic ſen-
tentię cum omnes aſſenſi eſſent, indidem ad Cazimirum rectà contende
runt: eum recuſantem, & pietatem ſuam, ætatis'que fraternæ prærogati-
uam cauſantem, & repudiatum à ſe prius eundem principatum comme-
morantem, excipiunt illi & refellunt: quòd dicerent, longè diuerſam eſſe
rationem huius temporis à ſuperiori: quòd tunc quidem priuatorū quo
rundam conſilio & conſpiratione delatum principatum non ſine iuſta
ſugillatione uiolati officij in optimè de ſe meritum, & iuſtè imperantem
fratrem Boleslaum, accepturus fuerit. Nunc uerò Miezislai mores atq;
tyrannidem publicè peroſis omnibus, neque diutius tolerare ualētibus,
à publico eum conſilio rogari & flagitari, ut afflictæ & oppreſſæ patriæ
ſubueniat. Si perſiſtat recuſando, uideat, ne ingratus et impius in patriā
iudicetur, ne'ue ea aliunde opem ſibi petere neceſſe habeat. His atq; alijs
dictis uix tandem eum, ut poſtulatis ſuis annueret, impulerunt. Sic Mie
zislaus cum non multum ſupra quatuor annos aſperè & impotenter do
minatus eſſet, abſens principatu deiectus eſt, anno poſt Chriſtum na-
tum 1177. Quo quidem anno cum Alexander tertius pontifex max. Fri-
derici imperatoris uim metuens, ad Venetos confugiſſet, & Otto impe-
peratoris filius cum claſſe pontificem repetens, à Venetis uictus & ca-
ptus eſſet, pax Italiæ reddita eſt. In Aſia uerò Emanuel Orientis impera-
tor in prælio quodam captus à Turcis, mox ex pacto dimiſſus, paulo
pòſt obijt, Alexium filium puerum adhuc hæredem relinquens. Quem
cum breui Andronicus, tutor à patre datus, extinxiſſet, imperiū uacans
occupauit. Ad noſtra reuertamur.

Cazimirus reluctās ad principatum uocatur.

Miezislaus quandiu principatum obtinuerit.

1177 ann.

Alexāder papa tertius fugit ad Venetos.

Otto Fri. imp. filius captus.

Emanuel Conſt. imperator captus & mortuus.

CAZIMIRVS.

AZIMIRVS igitur ad ineundum principatum, redi-
gendum'que in ſuam ditionem Cracouienſem tractum,
qui principatui peculiariter attributus erat, paruo comi-
tatu profectus eſt: ne nō accitus, ſed uelut inuaſor alieni, ue
nire uideretur. Venienti magna cum lætitia & gratula-
tione obuiam prodijt ingens omnis generis atque ordinis multitudo,
liberatorem & ſeruatorem eum ſalutans. Cracouienſis quoque urbis
atq;

atq; arcis portę ei apertę ſunt, et breui nemine aduerſante rerum potitus
eſt. Certior aūt de excluſione ſua factus Miezislaus, cū intelligeret ſum-
mo totius conuentus Cracouienſis conſenſu Cazimirū fratrem receptū
eſſe, & ita ſe comparare, ut nihil domeſticas ipſius uires atq; potentiā re-
formidaret, ad externa ſibi auxilia confugiendū exiſtimauit. Habebat ma
gnas cum finitimis principibus neceſsitudines, pleraſq; affinitatibus cō-
ſtitutas. nam generi eius erant Sobeslaus Boemorū princeps, Saxonum
item atq; Lotariorū ſiue Lotoringorum duces, quemadmodū uult Dlu-
goſſus. Ac apud Saxonas quidē Henricū, cuius mentionē ſuperius feci-
mus, tunc dominatum eſſe, eundem'q; Norico pręfuiſſe reperio. De Lo-
toringo uerò nihil conſtat: nec eum, aut quenquā alium pręter hos duos
Miezislao generū tunc fuiſſe Vincentius memorat, quorū is opē implo
rarit. Hi uerò rogati, nihil tunc opis ſocero attulerūt, partim domeſticis
diſſenſionibus atq; bellis, partim auxilijs imperatori mittendis in Italiā
& Aſiam, quemadmodum Dlugoſſus ſcribit, impediti. Sobeslaus quidē
Boemus à Friderico Vuladislai defuncti regis filio graui bello premeba
tur: à quo etiam ad extremum uictus, & principatu eiectus eſt. Saxonum
uerò dux Henricus cum Fridericum imperatorē in Langobardia bellū
gerentem deſeruiſſet, & Germanos in eum concitaret, abſens in comitijs
Germanorū dānatus ab imperatore, dominatu ferè omni exutus eſt: ut
ſcribit H. Mutius. Nam Aſiatica expeditio poſterius à Friderico compa
rata eſt. Deiectum autē de ſpe externorum auxiliorum Miezislaum, ac
de recuperādo principatu ſollicitum, grauior etiam caſus perculit. Otto
enim filius eius natu maximus, procerū quorundā fauore & ope fretus,
maiorē etiam Poloniā, quæ in fide Miezislai adhuc erat, occupatis non-
nullis arcibus & munitionibus, ipſi eripuit, miſsis'q; ad Cazimirum lega
tis, in poteſtate eius fore ſe, & imperata facturum recepit: iratus patri, ꝙ
is pręcipua quæq; ditionis ſuę natu minoribus filijs, è tertia uxore ſuſce-
ptis, deſtinabat. Lubens hoc accepit Cazimirus, & potiri paternę ditio-
nis Ottonem facile paſſus eſt: Gneſnam modò, propter ueterem loci di-
gnitatem, quippe quę metropolis Polonię fuiſſet, in poteſtatem ſuam re
degit. Exemplū Ottonis Pomerani quoq; proceres ſecuti ſunt, & in Ca-
zimiri fidem ſe contulerunt. Atq; is citeriori quidem Pomeraniæ, cuius
Gdanum, ſiue Dātiſcum caput eſt, Samborium comitē Ziræ, quē Leſco
puero fratris filio curatorem dederat, filium, ut uult Vincentius: ulterio
ri uerò, quę Slupenſis, & corrupto nomine Stolpenſis dicitur, Boguslaū
ſiue ducē ſiue comitē gente Gryphiū præfecit. Quorū uterq; poſteriori
tēpore non pro pręfecto, ſed pro domino atq; principe gerere ſe cœpit,
conciliatis ſibi populariū et uicinorū ſtudijs. Quanquā perplexi hic ſunt
noſtri ſcriptores, quod ad res Pomeranicas attinet. Nam qui hic Pome-
raniā omnem à Miezislao ad Cazimirū deficientē, duob. pręfectis guber
nandā mandatā eſſe ſcribunt, ijdē alibi ante hęc tēpora Sobeslaū, et filios
eius Meſciugū & Samboriū duces Pomeranorū memorāt: Boguslaū e-
tiā à Criuouſto Boleslao Pomeranis & Caſſubijs ducē datū eſſe teſtanī.
Ad hęc Boguslaū patrē & filiū duces maritimæ oræ, generos Miezislai:
Pome-

Miezislai conatus ad recuperādum principatum.

Miezislai affines.

Boemici motus.

Sobeslaus principatu eiectus.

Henricus Saxo dominatu pulſus.

Miezislaus ſenex ab Ottone filio pulſus.

Gneſna Cazimiro conceditur.

Pomerani à Miezislao ad Cazimirum deficiunt.

Pomeraniæ præfecti.

Pomeranorum uerò & Rugianorũ ducum filias cum eiusdem Miezislai filijs nuptas fuisse produnt. Posterius aũt Lescum principẽ, Pomeranorum precibus exoratum, ꝙ ij quererent nimis longè se à principe, Cracouię ferè degente, ius petere, Suentopelco Mesciugi ducis filio pręfecturã Pomeranię cum summa potestate mandasse, & Gdanensem Suecẽsemq; palatinos ei parêre iussisse: atq; eum ipsum deniq; Suentopelcum principatum Pomeranię arripuisse. Nos hanc difficultatẽ sic explicabimus. Pomeranię nomẽ longè lateq; patuit, atq; etiam nũc patet, in eo tractu, qui est secundum mare Sarmaticum, unde etiam nomẽ habet. Eam à suis ducibus longè ante hęc tẽpora gubernatã fuisse, testes sunt Saxo Grammaticus Danicę historię scriptor, & Albertus Crantius, et nos etiã superius aliquoties indicauimus. E quibus Varcislaũ, de Popeli fortasse posteris ortum, Boleslai Criuousti opera cum gẽte sua ad religionem Christianã conuersum fuisse illi memorãt. Nos etiã è Dlugosso et Vincentio magnã Pomeraniæ partem ab eodem Boleslao detractam: reliquæ Boguslaum (Varcislai illius, ni fallimur, filium) ducem datũ, seu uerius relictũ esse retulimus. Hic aũt Boguslaus cum à Friderico incitatus Danos bello prouocasset, ut scribit Crãtius, ab eis uictus fractusq;, Vologostum, Iulinũ, Osnam, Camenũ urbes, et alia nonnulla minora oppida à Danis capta, amisit. Cętera, ut uidetur, reitnuit, cum se ad Polonorũ opes cõtulisset: in quorũ fide et cliẽtela metu Danorũ deinceps etiã mansit. Atq; hęc est Pomerania Slupensis, siue Stolpensis, à Polonis remotior. Citerior uerò à Boleslao Criuousto subacta, à pręfectis eius, ac deinde filij eius Miezislai cognomento senis administrata, cũ ad Cazimirũ, uti dudum ostẽdimus, defecisset, ab eo Samboriũ satrapam siue pręfectũ accepit: qui & ipse postea pro principe se gesit, & Oliuense monasteriũ uno ab urbe Gdano milliario Cisterciensibus monachis cõdidit. Lescus deinde Cazimiri huius filius, Polonię principatũ adeptus, Suẽtopelcũ Mesciugi (siue is Sãborij frater, siue alioqui prępotẽs in ea gẽte uir fuit) filiũ, orę illi pręfecit: ad quẽ ij Pomerani, qui à Danis subacti erant, defecerunt: quo successu ille auctus & elatus, contemptis Polonorũ uirib. & imperio, principatũ arripuit, aut certè à patruo patreq; suo, dissimulanter tamen, usurpatum, apertè et ex professo sibi uendicare & gerere cœpit, et ad posteros transmisit. Fieri autẽ potest, ut librariorũ errore, Mesciugi & Samborij pater Sobeslaus pro Ziroslao, qui idẽ est Zira, apud Vincẽtiũ ac Dlugossum legatur. Nec inusitatũ est Dlugosso temporũ rationẽ peruertere, et nonnullos non suis titulis appellare: quod hic quoq; accidere ei potuit: nempe ut ante hęc tempora ducũ nominib. appellauerit eos qui posterius ea usurparunt: & generos affinesq; Miezislai uocarit, qui postea facti sunt, uel etiã nunquã fuerunt. Vincentius quidem Mesciugum duntaxat quæstorẽ & generũ fuisse Miezislai memorat. Recuperauere deinde Poloni magnã Pomeranię citerioris partẽ, id quod suo loco narrabitur. Vlteriorem uerò partim cùm ab alijs uicinis, tũ à Marchionib. Brandenburgensibus accisam, partim citerioris detrimentis auctam, duces etiamnum retinent: sed stirpis Germanicæ, & Romano imperatori obnoxij. Tametsi

ijdem

Gdanensis & Succensis palatini.

Pomeraniæ descriptio, & nomen.

Pomeraniæ ulterioris duces.

Varcislaus dux Pomer. Christianus.

Boguslaus dux Pomeranorum à Danis uictus.

Boguslaus in clientela Polonorum.

Stolpensis.

Pomeraniæ citerioris ducum origo.

Samborius satrapa.

Oliuense monasteriũ conditũ.

Suentopelcus præfectus Pomeran. principatum arripuit.

Dlugoßi incuria.

Mesciugus quæstor & gener Miezislai.

Pomerania ditionis Polonicæ.

Pomeraniæ fines mutati.

Pomeraniæ duces clientes imperat. è Polon.

ijdem Bythouię arcis, & Lẽburgi urbis nomine beneficiarij sunt, & clientes regum Polonorum. Sed nos ad historiam cursum reflectamus. Pulsus & exclusus omni suo dominatu Miezislaus, Ratiboriam cum uxore & liberis se recepit. Inde ad Fridericum imperatorẽ affinem suum profectus, cũ nequicquã opẽ eius implorasset, propterea quòd is & Italicis rebus distinebatur, & in Asiã expeditionem parabat: reuersus, & omni auxilio destitutus, ad fratris misericordiã per internuncios cõfugit: nec sanè durũ se et inexorabilẽ Cazimirus fratri calamitoso, & supplici, & summo principatu sese abdicanti, suamq; modò portionẽ petenti, præbuit. Indignum enim iudicabat, fratrẽ nihil malè unquã de se meritum, filij scelere omnib. fortunis exutum, exulare & egere: cõmouebat etiam eum ingens illa in fratre fortunę mutatio, & inconstans humanarum rerum cõditio. Itaq; ad senatum de reuocando Miezislao, & ad dominatum suũ restituendo refert. Grauiter cunctus senatus, & nõ obscuro murmure eã orationẽ principis excepit: petitoq; seorsum ab ipso colloquendi & consultandi spacio, obiurgat principem, ꝙ priuatum officium publicæ saluti atq; tranquillitati anteferret, pręsentemq; pestem optimè de se merenti patrię, ac sibi ipsi quoq; uellet accersere. Illum nunquã conquieturum, neq; ullam recuperandi summi principatus occasionẽ prætermissurum esse: nihil de moribus & crudelitate sua mutaturum, eiectionis suæ recordatione. Desineret itaque restitutionis illius mentionem facere, aut ipse quoq; sibi ab infensa Miezislao multitudine caueret. Hoc responso senatus deterritus Cazimirus, gratias agere singulis de tam constanti erga se uoluntate, neq; quicquam deinceps apertè de reuocando Miezislao mouere: clàm tamen, uincente misericordia & pietate, impensius ipsi fauere, & ut sibi aliqua ratione prospiceret, monere: non aduersante se id facturum esse. Habebat Miezislaus filiam nuptam cum Mesciugo, cuius mentionem paulo antè fecimus, siue is oræ maritimæ princeps fuit, ut uult Dlugossus: siue satrapa & quæstor Miezislai in Pomerania, quemadmodum Vincentius prodidit, qui eum Miezislao in illa demum aduersa ipsius fortuna generum factum esse indicat. Florebat autem is opibus & gratia populari inter Pomeranos. Eius igitur opera reconciliatis sibi Pomeranis, & collecta aliquanta manu, inopinantibus omnibus Gnesnam intercepit: nec mora, complures alias munitiones partim ui, partim per deditionem recepit, non ignaro, uerum conniuente Cazimiro. Quibus rebus consternatus Otto, petita & impetrata uenia, patris potestati sese omniaq; permisit. Sic Miezislaus post biennium rursus omni dominatu suo à patre attributo potitus est. Cazimirus uerò initio statim principatus sui, uectigalia illa & labores, cęteraq; onera, quibus instituendis & exigendis Miezislaus offenderat, sustulit: iudicia correxit: magistratuũ licentiam coercuit, infinitamque potestatem circumscripsit: calumniatores uel exilio multauit, uel inusta fronte aut facie notauit. Ad maiora deinde animum intendit. Inoleuerat superiorum principũ negligẽtia & conniuentia prauus & barbarus mos apud proceres & equites Polonos, ut iter facientes, quotiescunq; & ubicunq; collibitũ esset, agros atq;

x prata

Miezislai exilium.

Cazimiri pietas.

Senatus principi aduersatur.

Miezislaus Pomeranorum ope ditionẽ suã recuperat.

Otto Miezislao patri recõciliatus.

Cazimiri studia digna principe.

Barbara procerum immanitas lege abrogata.

prata agreſtium & oppidanorum depaſcerentur, ac non modò pabulũ, ſed etiam uictum omnem ipſis imperarent, ſiue adeò ipſi effractis horreis atq; cellis per uim auferrent: neq; contenti quantum libuiſſet abſumpſiſſe, reliquum etiam malicioſe profundebant, diſsipabant, & corrumpebant, iumenta è paſcuis & ſtabulis, atq; etiam iuncta curribus & aratris, utenda, uel potius ad curſum abutenda abducebant: eaq́; uel defatigata & enecta dimittebant, uel ſi fortè placuiſſent, retinebant, & uſurpabant. Ad hæc in poſſeſsiones & facultates morientium epiſcoporum, ac cæterorum ſacerdotum inuadebant, eaſq́; crudeliter diripiebant. Quin & pręfecti principis idem faciebãt, & principis horrea, prædia, fiſcumq́; bonis cultus diuini miniſtris & egentibus addictis, augebãt. Hęc quãuis iniqua, iniuſta, crudelia, et impia, quãuis acerba miſeris hominibus et intolerabilia: tamen quia longa conſuetudine inueterauerant, legiſq́; uim propemodum obtinebant, et à proceribus, quibus erant utilia, defendebantur, perdifficile erat abrogare. Sed tamen anno Chriſti 1180 comitijs apud Lenciciam habitis, omni cura ſtudioq́; contendit & perfecit Cazimirus, & legem pertulit, qua barbari illi, & indigni Chriſtiano populo mores & abuſus omnino ſublati ſunt. Ac ne quando reſumerentur, octo epiſcopi, qui in ijs comitijs aderant, de ſynodi eam ob rem inſtitutæ ſententia, graui anathemate, audiente & aſſentiente uniuerſo conuentu execrati ſunt, diriſq́; deuouerunt, quicunq; in poſterum agricolę cuipiã pabulum, annonam, obſonium, iumentumúe ui aut arte aliqua, præterquã ad hoſtium aduentum denunciãdum, rapuiſſet, rapiúe iuſsiſſet: item qui in bona epiſcoporum & ſacerdotum decidentium inuaſiſſet, aut inuaſorem recepiſſet, adiuuiſſet, defendiſſet, quocunq; is tandẽ eſſet genere, honore ac dignitate, etiam ſumma, præditus. Fuêre uerò epiſcopi qui hæc decreuerunt, Zdislaus archiepiſcopus Gneſnenſis, qui non multo antè Petro defuncto ſucceſſerat, Gedeon Cracouienſis epiſcopus, Ziroslaus Vuratislauienſis, Onoldus Vuladislauienſis, Cherubim Poſnanienſis, Lupus Plocenſis, Conradus Camenenſis, Gaudẽtius Lubuſſenſis. Interfuerunt etiam ijs comitijs Otto Poſnanienſis, Boleslaus Vuratislauienſis, & Leſcus Maſouienſis, duces. Deinde legati ex eo conuentu ad pontificem maximum, de confirmando ſalutari illo & pio decreto ſimul & conſtitutione miſsi, facilè, quod petebant, ab Alexandro tertio impetrarũt. Domeſticos quoq; motus quoſdã per ea tẽpora excitatos, optimus princeps placidè & ſine bello compoſuit, ita ut nulla non pars reip. curata, ac melius quàm dudũ conſtituta eſſe uiderẽt. Obtinebant Sileſiæ dominatũ certis ac diſtinctis finibus Vuladislai filij, quẽadmodũ ſuperius expoſuimus. ex his Miezislaus ſorte ſua nõ cõtentus, Vuratislauiã Boleslao ademerat: uerùm Cazimirus inter eos pacem fecit, & Boleslao quidem Vuratislauiam reſtituit, Miezislao uerò, quo ęquiori animo conquieſceret, Oſuencimenſe territoriũ de ſuo largitus eſt: filiũq́; tũc ei natũ, è ſacro fonte ſuſcepit, ac de ſuo nomine Cazimirũ appellauit. Nam quod Dlugoſſus etiã Bythonienſe territoriũ Miezislao tũc à Cazimiro donatũ eſſe ſcribit, nõ placet. Iam inde enim ab initio ille id adeptus erat, ſicuti nos

Eccleſiaſtica bona uexati.

1180 ann. Comitia Lenciciæ.

Synodus Lenciciæ.

Execratio uim facientium bonis eccleſiaſticis, et agreſtiũ.

Epiſcopi Poloni. Zdislaus archi epiſcopus.

Sileſiorum duces recõciliati.

Oſuencimenſe territoriũ Sileſiæ additũ.

nos ex eiuſdem Dlugoſsi ſententia ſuprà memorauimus. Subdit idem Dlugoſſus, Breſtenſem, Drohicinenſem, Vuladimirienſem & Pręmislienſem oram omnem, quę non parua eſt pars Ruſsiæ, tunc à Cazimiro in poteſtatem redactã eſſe. Ac Breſtenſem quidẽ, cum à Polonis defeciſſet, à Cazimiro mox receptam eſſe, etiam Vincentius, quo uiuente hæc acta ſunt, memorię prodidit: de cęteris nullam facit mentionẽ. Verùm Drohicinenſem non incredibile eſt pariter in poteſtatem Polonorũ ueniſſe, quippe quę Breſtenſi proxima ſit: Pręmislienſem, neceſſariũ etiam, ſi ad hoſtes reciderat. Neq; enim penetrare ad Haliciam cum exercitu Cazimirus potuit, ut ſtatim exponemus, niſi per Præmislienſem terram. Cæterùm Vuladimirienſem tractum, Belzenſi & Chelmenſi, qui intermedij ſunt, ſaluis & intactis receptum, aut adeò aditum eſſe, minus ueriſimile eſt. Niſi fortè poſterius uictis prælio Ruſsis, Vuladimirienſium dux Romanus in fidem Polonorum ſe cum ſuis tradidit. Adfuit quidem Cazimiri filio Leſco, quod ſuo loco indicabitur, ex fœdere euocatus. Addit Dlugoſſus, Cazimirum Breſte oppido intra duodecimum, poſteaquam id oppugnare cœpit, diem, potitum eſſe: authores defectionis, capitis pœna affeciſſe: arcem ſupra oppidum extruxiſſe, eiq́; præſidium impoſuiſſe: atque hæc anno Chriſti 1182 acta eſſe. Inde porrò ad Haliciam duxiſſe exercitum, Meſcislaum ducem quaſi nothum à fratribus pulſum, reducentem. Moleſtè ferebant eam expeditionem plerique proceres, fortaſsis recordatione cladis apud illud oppidum Criuouſto Boleslao regnante acceptæ: muſsitabant'que, ſe ad externum & iniuſtum bellum pro notho contra iuſtos duces & hæredes, procul domo educi. Hæc ad Cazimirum cum perferrentur, diſsimulauit, & in propoſito perſtitit. Ad Haliciam uentum erat, cum nunciatur, Vuſeuolodum Belzenſium, & Volodimirum Halicienſium ducem, Meſcislai exulis fratrem cum magnis copijs, ac cæterorum Ruſſorum auxilijs appropinquare. Tunc uerò apertè noſtri fremere in principem, & in Nicolaum palatinum Cracouienſem, ductorem exercitus, uelut authorem illius expeditionis: queri, ſe planè prodi hoſtibus. Contrà Ruſsi alacres, & pleni bonæ ſpei ex reſponſis ſagarum, magorum & aruſpicum, quibus ea gens, quamuis Chriſtiana, apprimè dedita eſt, proſpera omnia ſuis pollicentium, conuitijs noſtros laceſſebant. Nihil his commotus Cazimirus, paucis pro tempore milites ad prelium capeſſendum cohortatur: eoſdem eſſe hoſtes, quos ipſi cùm aliàs ſępenumero, tum ſuperioribus aliquot annis apud Poſnaniam, fratribus ſuis ducibus, pauci multos uiciſſent atque profligaſſent: alacritatem illam inconſultæ temeritatis, conuicia uerò mulieroſitatis eſſe argumentum. Ipſi qui ſe uiros ſemper, quàm mulieres eſſe maluiſſent, manu ferroq́; maledicas linguas ulciſcerentur: ſe'que indignos eſſe illis maledictis, dignos maioribus ſuis Ruſsiæ domitoribus oſtenderent: & manibus partim patrũ, partim propinquorũ ſuorũ, qui ijs ipſis in locis, non uirtute, ſed dolo ac proditione uicti cecidiſſent, ſanguine perfidorũ hoſtium parentarent. His animatos in aciem educit: ac ſiniſtro quidẽ cornu Palatinũ Cracouienſem pręficit, ipſe

Ruſsiæ pars recuperata Polonis.

Breſte Lituanienſ. receptum à Polonis.

1182 ann.

Halicienſe bellum.

Polonorum fremitus.

Rußi magis & ſagis deditі.

Cazimiri oratio ad milites.

ipſe uerò dextrum adminiſtrat: nec mora, ſignis, canere iuſsis, pugnandi poteſtatem facit. explicant & Ruſsi ſuas acies: concurrũt infeſtis animis, ac durum prælium committitur. Premebantur noſtri in ſiniſtro cornu à ſagittarijs, nec iam ſatis ſeruabant ordines. Ibi Cazimirus re intellecta, ſubſidium ſuis laborantibus ſubmittit: ſiue adeò ipſe ſatagens, ut ſcribit Vincentius, magno uitę ſuæ periculo ſuccurrit, & inclinatam aciem uix reſtituit. Reprimuntur deinde feroces Ruſsi, & mox cõmutata fortuna, pedem referre incipiunt. Inſtant noſtri acrius turbatis ac trepidantibus: & cohortati ſeſe mutuò, in fugã eos cõijciunt. Quo animaduerſo cęteri, qui dextrũ noſtrorũ cornu adhuc ſuſtinebãt, terga uertunt & ipſi: perſequunt noſtri: maiorẽ longè in fugiẽtibus, quàm dudũ in reſiſtẽtibus, ſtragẽ edunt: permultos uiuos capiũt: duces hoſtiũ cõmutandis equis euaſere. Deinde reuerſi noſtri, caſtra opulenta diripiunt: Halicienſes mox deditionem fecere. Quibus Cazimirus Meſcislaum ducem præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd ſemper in fide & clientela principum Poloniæ futurus eſſet. Aliquanto aliter hæc prodit Vincentius. Nempe ſtatim poſt receptum Breſte Cazimirum de aduentu hoſtium certiorem factum, diſsipatis ſuis, cum parua manu ferociter & animoſè in multos & inſtructos impetum feciſſe, & per hoſtilem aciem cum uictrice aquila penetraſſe. Id conſpicatos cæteros Polonos, & ipſos perturbatis hoſtibus inſtitiſſe: atque ita parta uictoria, fugatis'que hoſtium ducibus, Cazimirum ad Haliciam contendiſſe, eius'que dominatum Meſcislao ſororis ſuæ filio tradidiſſe. Dum hæc in Ruſsia geruntur, Miezislaus ſenex, iam antè ad omnem recuperandi ſummi principatus occaſionem intentus, & multa ſæpe apud ſuos de Cazimiro fratre queſtus, conatus'que clàm procerum animos ab eo alienare, ac ſibi adiungere, tunc uerò abſente Cazimiro magis etiam curam atque cogitationem ſuam omnem in id ſtudium intendit: Leſcum Boleslai fratris filium blanditijs captabat, Ziram'que comitem, qui curator Leſco à Cazimiro datus, Maſouiam atque Cuiauiam omnem, & Leſci conſilia gubernabat, muneribus & ingentibus promiſsis, & fallacibus dictis induxit, ut ipſe à Leſco, qui lento morbo conſumebatur, hæres ſcriberetur, tutor'que reiecto Cazimiro nuncuparetur. Videbat enim permultum rebus atque uiribus ſuis acceſſurum eſſe, ſi Maſouiam & Cuiauiam ſibi adiunxiſſet. Et expugnata quidem eſt adoleſcentis conſtantia, curatoris perſuaſione, quòd is uerebatur, ne paulo pòſt à curatione illa Miezislai authoritate amoueretur. Aſſeuerabat enim Miezislaus, conueniſſe ſibi ſecreto cum Cazimiro fratre, ut pro interuerſo principatu ius ſuccedendi Leſco haberet. Igitur cum à Ruſsica expeditione Maſouij & Cuiauij reuertiſſent, iurant omnes in uerba Miezislai, iubente Leſco. Id cum accepiſſet Cazimirus, nihil temerè & præcipitanter agere, uerùm tacitus apud ſe, quid'nam facto opus eſſet, cogitare. A' ciuili quidem bello uehementer abhorrebat: inſultare ipſi pleriꝗ proceres, ꝙ intempeſtiua lenitate ſua & miſericordia eò redactus eſſet, ut hoſtem experiretur, cui ipſe impenſius indulſiſſet, quem'ꝗ meritò pulſum exulem pati nequiuiſſet. Ferebat tamen hæc æquo animo Cazimirus, & quauis ratione, quàm armis, fratrem, & alterius fratris filium ſanare, & ius ſuum recuperare malebat.

Cazimiri uictoria de Ruſsis.

Meſcislaus in Halicienſem principatũ reſtitutus, in fide & clientela Polonorum principum ſe fore promittit.

Miezislaus Maſouia & Cuiauia potitur.

Zira curator Leſci.

Miezislaus hæres à Leſco, tutorꝗ ſcriptus.

Cazimiri lenitas & manſuetudo.

Et citò ſanè manſuetudini & lenitati eius fortuna reſpõdit. Nam ut Miezislaus curationem Leſci, ac dominatus eius adminiſtrationẽ inijt, amouit ueteres prꝗfectos & magiſtratus in Maſouia & Cuiauia, nouos'ꝗ arbitratu ſuo inſtituit, ac pro domino, non pro curatore gerere ſe cœpit. Moleſtè ferebat Leſcus, negligi ſe, uiuentem'ꝗ dominatu ſuo penè excludi: Zira uerò authoritate ſua excidiſſe ſe, & ad extremùm contemptũ ſpretum'que iri animaduertebat. Vtrunque pœnitebat præcipitis conſilij, quo ſe ab optimo & benigniſſimo principe Cazimiro alienaſſent, & ultimam patris uoluntatem temerè immutaſſent. Ad hæc, quo magis inſignem illam iniuriam diſſimulabat Cazimirus, hoc magis iram & potẽtiam eius reformidabant. Itaque optimum factu rati, malè conſulta emendare, ad Cazimirum cum primoribus Maſouijs & Cuiauijs proficiſcuntur. Fatentur peccatum: excuſant imprudenter uerius, quàm malicioſè factum: deceptos ſe eſſe, & in fraudem inductos à Miezislao, quòd ei crediddiſſent affirmanti, ita ſibi cum Cazimiro conſtitutum eſſe, ut ipſe Leſco hæres eſſet. procidunt: errati ueniam petunt: orant, & obſecrant lachrymantes, ut ſe in gratiam fidem'que recipiat: deierant fore ſe deinceps ſemper in poteſtate eius, & Miezislaum cum magiſtratibus eius propulſaturos. Ignoſcit Cazimirus ſupplicibus, comiter prius caſtigatis: & quòd reſipuiſſent, collaudatis. inde Leſcum amplexatus, exoſculatus, & ampliter muneratus, flens dimittit, & ad recipienda ſua reuerti iubet. Atque ita ille fecit: & uix biennium poſtea uixit. Cum autem diurno ac perpetuo morbo exhauſtus, deſtitui ſe uiribus & uitali uigore ſentiret, Cazimirum ad ſe accerſijt, & ſe uiuente Maſouiæ & Cuiauiæ poſſeſsionem adire iuſsit, ne quid poſtea Miezislaus turbaret. Mortuus, Ploſci à Cazimiro honorificè ſepultus eſt. Ex eo tempore Maſouia ſemper, Cuiauia etiam aliquandiu deinceps in ditione Cazimiri, & poſterorum eius permanſit. Ægrè ſucceſsionẽ illam Cazimiri tulit Miezislaus, quòd diceret, iure ſe quoque è ſemiſſe fratris filio hæredem eſſe. Sed tamen gratiam & potentiam Cazimiri reueritus, quieuit. Anno deinde poſt Chriſtum natum milleſimo centeſimo octogeſimo quinto, bellum Ruſsicum, & ex eo natum Vngaricum, Cazimirum excepit, ex huiuſmodi cauſa. Meſcislaus ad Halicienſem principatum à Cazimiro, quemadmodum ſuperius expoſuimus, reductus, uix exacto triennio propter impotentem dominatum, & quòd Polonos milites circum ſe præſidij cauſa habebat, in eos'que erat propenſior, parum fidei ſuis habens, ueneno ſublatus eſt: & reuocatus Volodimirus ex Vngaria, quò ſe ex aduerſo illo Halicienſi prælio receperat. Atque is quòd audierat Romanum Vuladimirienſium ducẽ, fratris ſui filium, à Cazimiro Polonorum principe miſſum Haliciam contendere, cõmeatum, auxilia & reductionem à Bela rege Vngarorũ petijt. Sed non modò non impetrauit, uerùm etiam in uincula coniectus eſt: miſſus'que celeriter cum non contemnenda manu à Bela Andreas filius, qui

Leſci pœnitentia.

Cazimirus Maſouiam & Cuiauiã redigit in poteſtatẽ ſuã. Leſcus mortuus.

1185 ann.

Meſcislaus dux Halicienſium ueneno ſublatus à ſuis.

Volodimirus à Bela rege Vngar. captus. Vngari Haliciam interuertunt.

Haliciam in ditionem ſuam redigeret. Venienti Andreę magno cũ plau
ſu Halicienſes portas arcis aperiunt, rati Volodimiri eum, nõ ſuam rem
agere, pręſertim affirmante illo, Volodimirum ponè ſe ſequi. Occupata
arce, profitetur id quod erat, non Volodimiro, ſed ſibi ſe dominatũ quæ
ſiuiſſe. Deinde iurare omnes in uerba ſua cogit. Renuentes, aut cunctan-
tes modò, capit: cęteros arce excludit, magiſtratibus amouet, ac per ſuos
Vngaros omnia adminiſtrat. Cæterùm Volodimirus tam apertè cir-
cumſcriptus à Bela, cum biennium ferè in cuſtodia aſſeruatus eſſet, cor-
ruptis cuſtodibus effugit, ijſdem'q; ducibus atque comitibus Haliciam
peruenit: ſed arce tamen potiri non potuit, tenentibus eam ac defenden-
tibus Vngaris. Confluxere mox ad eum Ruſsi, cum quibus uiciniam o-
mnem latrocinijs infeſtare cœpit, ingentes'que prædas hominum, pecu-
dum & iumentorum etiam è Pręmislienſi tractu, qui tunc in ditione Ca
zimiri & Polonorum erat, egit. Non tulit id Cazimirus: uerùm miſſo
cum expeditis copijs Nicolao Cracouienſi palatino, prædatores illos
perſecutus, in remotiores ſyluas ac montes, quibus Polonia et Ruſsia ab
Vngaria diſiungitur, propulit. Cum autem in anguſto res ſuas poſitas
eſſe Volodimirus ſecum perpenderet, iam'que non tam de recuperanda
Halicia, quàm de ſalute ſua cogeretur eſſe ſollicitus, damnabat ipſe con-
ſilium ſuum, quòd Ruſſos atque Polonos, à quibus auxilium ſperare de-
buerat, parui compendij cauſa in ſe prouocaſſet. Reſpicere deinde ad Ca
zimiri clementiam cœpit: ad quem cum petita per internuncios fide ue-
niſſet, facilè nõ modò ueniam, ſed etiam auxilium impetrauit, dato iure-
iurando, ſe in fide & poteſtate Polonorum ſemper fore. Mittitur ad eũ
reducendum cum ualido exercitu Nicolaus palatinus, mirantibus cun-
ctis tantam in Cazimiro uel facilitatem, uel lenitatem animi, atque teme-
ritatem, quòd hoſtem adiutum iret: amicum'que regem, & quidem po-
tentiſsimum bello laceſſeret. Verùm Cazimirus non tam miſericordia
exulis & ſupplicis Volodimiri commouebatur, quàm quòd ſibi ſurre-
ptam eſſe Halicienſem ditionem, per iniuriã atque fraudem, doleret: cu-
ius recuperandæ primam occaſionem Ruſsis ipſis, qui Vngarorum do-
minatum iam oderant, inuitantibus & fauentibus, non amittendum ſibi
eſſe iudicabat. Coniungunt ſe cum noſtris Ruſsi, pariter'q; corona Ha-
liciam obſident: foſsis'que & caſtellis circummuniunt, ne quid ad obſeſ-
ſos importaretur, quos nouerant breui difficilli annona uſuros eſſe. A-
lacres initiò obſidionem, atque omnia incommoda ferebant Vngari,
qui arcem tuebantur, quòd propediem Belam regem cum magnis co-
pijs ad liberandũ filiũ affore ſperabant. Sed cum is moraret̃, nec iam ali-
menta obſeſſis ſuppeterent, deditionẽ fecere, pacti cũ Nicolao palatino,
ut ipſis unà cũ rebus ſuis ſaluis diſcedere liceret: excedentibus adiunxit
Palatinus præſidiũ militũ uſq; ad fines Vngariæ, ne quid hoſtile paterẽ-
tur. Arx et dominatus Volodimiro tradita ſunt. Magnã ea uictoria et re
ſtitutione Volodimiri laudem atq; gloriam apud exteras gentes, & ma-
ximè apud Ruſſos Cazimirus adeptus eſt: quòd quem Bela hoſpitem
uiolarat, ipſe hoſtẽ, deuicto ac eiecto maximi regis filio, in paterna ſede
collocaſ-

Volodimirus elapſus principatum Halicienſem repetit.

Cazimirus Ruſſos latrocinantes reprimit.

Volodimirus à Cazimiro reducitur.

Halicia obſeſſa à Volodimiro.

Vngari Halicia eijciuntur à Polonis.

ſet. Hoc anno, qui fuit à natali Chriſti 1188, Hieroſolyma à Saladi
no & Saracenis capta ſunt, poſt octauum & octogeſimum annũ, poſtea-
quam in Chriſtianorũ poteſtatem redacta fuerãt. Eam ob rem Clemens
tertius pontif. max. de recuperanda ea urbe ſollicitus, cum omnem, ꝙ di
citur, moueret lapidem, Poloniæ quoq; totius eccleſijs, epiſcopis & ſa-
cerdotibus decimã, miſſo ad id legato, imperauit. At Bela rex non ferens
contumeliam oppugnati, obſeſſi & eiecti filij, ereptę'q; Haliciæ, quereba
tur uiolata à Cazimiro fœdera, quæ Vngari cum Polonis ex multo tem
pore ſanxiſſent, & ad illud uſque tempus ſeruaſſent: & iuſtum quidem in
Polonos bellum maiore ui moliebatur. Tunc autem miſſo, quem ad ma-
num habebat, exercitu, Polonię fines depopulatus eſt. Idem fecerunt no
ſtri uiciſsim in Vngaria: uaſtabantur utrinque agri, exurebantur uillæ,
diripiebantur uici & oppida, miſeri agricolæ & mercatores in ſeruitu-
tem abducebantur, greges & armenta abigebantur. Grauiter id ferre
noſtri, fremere contra principem, uiolatam ab eo cum Vngaris pacem
& amicitiam, exuſcitatum'q; minimè neceſſarium bellum perfidi hoſtis
gratia, quem non adiutum ac reſtitutũ, ſed ſupplicio, propter temerita-
tem uexatam'que Poloniam, affectum eſſe oportuerit. Ne Vngaris qui-
dem bellum illud placebat. Et deſtinebantur ij tunc bello Dalmatico
cum Venetis gerendo. Quod tamen ipſum quoque Clementis pontifi-
cis max. opera duorum annorum inducijs interceptum eſt. Concitabat
enim tunc is pontifex omnes Chriſtianos principes atque ciuitates ad re
cuperanda Hieroſolyma, ferendam'que rebus Chriſtianorum in Aſia af-
flictis opem: effecit'que, ut Veneti & Piſani claſſes ſuas in Aſiam mitte-
rent: Fridericus uerò imperator, Philippus Gallorum, Guilelmus Sici-
lię, & Ricardus Anglorum reges, Otto dux Burgundiæ, & plurimi prę
terea principes uiri & epiſcopi, ipſi per ſe cum magnis copijs eò profici-
ſcerentur. Sed ea quoque expeditione non multum operæprecij fa-
ctum eſt. Nam plurimi mortales de exercitu Chriſtiano morbis, peſte,
fame'que abſumpti ſunt, multi à barbaris trucidati. Fridericus uerò in
Armenia minore, dum ſe in flumine quodam abluit, ui & fluminis &
uortice correptus, extinctus eſt anno Chriſti milleſimo centeſimo nona
geſimo. Porrò Gallus cum Anglo, & Veneti cum Piſanis ex eo tempo-
re poſtea diuturnis & grauibus bellis inter ſe conflictati ſunt. Sed unde
digreſsi ſumus, reuertamur. Igitur Vngaris iuxtà ac Polonis à mutuo
bello abhorrentibus, agitur de pace per proceres utriuſque gentis. Quę
cum difficilius coiret, quòd utrique ab alteris iniuria ſe affectos eſſe aſſe-
uerarent, tandem triennes induciæ fiunt, ut interim de pace per oci-
um conſtitueretur. Collegerat permultum odij Cazimirus apud ple-
roſque proceres atque equites illa Volodimiri reſtitutione, & bello Vn
garico. Igitur cum is fortè in Ruſsiam controuerſiarum quarundam de
finibus inter Vuſeuolodum Belſenſium, & Romanum Vuladimirienſi-
um duces componendarum cauſa profectus eſſet, celeriter conſpirarunt
contra eum proceres. Miezislaum accerſunt ad recipiendum amiſſum
pridem principatum: & quo magis ſtudia populi in eum inclinent,
fingunt

1188 ann.

Hieroſolyma à Saracenis capta.

Decima imperata eccleſiaſticis à pontifice.

Vngaricum bellum.

Vngari cũ Venetis de Dalmatia bellum gerunt.

Chriſtianorũ expeditio in Syriam.

Friderici imp. mors.

1190 ann.

Gallorum cum Anglis, & Venetorum cũ Piſanis belli origo.

Induciæ cũ Vngaris.

Miezislaus ſenex à minoribus Polonis ad principatum reuocatur.

fingunt Cazimirum in Ruſsia ueneno extinctum eſſe. Accurrit properè
Miezislaus, recipitur à proceribus, præfectis, & cætera multitudine.
Cracouiæ arx clauditur Miezislao.
Cracouiam uenienti, portæ urbis aperiuntur: arcis uerò aditu arcetur à
Fulcone epiſcopo & Nicolao palatino fratribus, familia Vulpijs, qui à
cõſpiratione illa alieni, firmo eam militum & clientum ſuorũ præſidio te
nebant. Nec mora, aliam ex aduerſo illius arcẽ in oppido excitauit Mie-
zislaus, è materia duroq́; robore. Bochnæ item aliã, de quarũ munitioni-
bus aduerſariorum & Cazimiri conatus reprimeret, ac ipſe uiciſsim re-
Cazimirus principatum recuperat Ruſſorum auxilio.
belles impeteret. At Cazimirus certior factus de defectiõe ſuorũ, auxilia
Volodimiro, Romano & Vuſeuolodo imperat, ipſosq́; duces proficiſci
ſecum iubet: præterea quantum poteſt, uoluntariorum et mercenariorũ
militum cogit. Cum his copijs Cracouiam contendit: coniungit ſe cum
eo Nicolaus palatinus, cum non cõtemnenda manu. Miezislaus, ubi ap-
propinquare Cazimirum cum ualido exercitu cognouit, Boleslaum filiũ
cum Henrico Ketlicio, qui ipſi cùm aliorum conſiliorum, tum repetendi
principatum ſemper author fuerat, in pręſidio nouæ arcis relinquit: ipſe
in maiorem Poloniã, maioris exercitus comparandi cauſa, magnis itine-
ribus cõtendit. Verùm antequam ille ueniret ſuis ſuppetias, Cazimirus
Clementia Cazimiri.
ſumma ope adniſus, nouam arcem uel expugnauit (nam uariè traditur)
uel per deditionem accepit & exuſsit. Fratris quidem filio & pleriſq; om
nibus aduerſę partis militibus non modò uitam & libertatem conceſsit,
uerùm etiam ampla munera largitus eſt: qua indulgẽtia & clementia ſua
ita ſibi cùm omnium, tum in primis Miezislai fratris animum deuinxit,
ut nunquã is deinceps, quoad uixit Cazimirus, de repetendo principatu
H. Ketlicius malus consultor in exilium miſſus.
cogitarit. Cæterùm Ketlicius, cum culpã illius belli ſolus ſuſtineret, ſup-
plicioq́; deſtinatum ſe eſſe intelligeret, in penetralia primarij tẽpli, quod
Trinitatis appellatur, Cracouiæ ſeſe abdiderat. Sed Ruſsis uictoriæ fidu
cia & innata auaritia ad diripiendum templum irruentibus, in turbam
ſe immiſcuit, ut ignotus effugeret. Verùm tumultu Ruſſorum interuen-
tu Cazimiri ſedato, defenſoq́; theſauro templi, Ketlicius in turba agni-
tus & comprehenſus, Romano duci à Cazimiro traditus eſt in exilium
Pax & congreſſus regis Vngari cum duce Polono.
deportandus. Ruſsi præmijs affecti domos remiſsi ſunt. Cum Vngaris
deinde certa pax conſtituta, ſiue adeò innouata eſt, & principum ipſo-
rum congreſſu apud antiquum pagum in Scepuſienſi territorio confir-
mata, ea lege, ut obliteratis utrinque iniurijs, & condonatis inuicem of-
Vngari Ruſsiæ dominatu ſeſe abdicarunt.
fenſis rex Vngarorum Halicienſi ditione & Ruſsia omni ſe abſtineret:
communes amicos, cõmunesq́; hoſtes Vngari & Poloni haberẽt: ad ex-
tremum proceres & principes ipſi donis inter ſe certarunt, cõuentumq́;
Pruſsicũ bellũ.
amicè ſoluerunt. Pacatis domi rebus, Cazimirus Pruſsis ijs quos Po-
leſsianos uocant, ſicut ſcribit Vincentius, bellum intulit, ut cladem ſub
Boleſlao Criſpo acceptam, fratris'que Henrici mortem ulciſceretur, &
gentem barbaram atque rebellem domaret. Secuti ſunt ipſum ad eam
expeditionem Boleſlaus Miezislai, Boleſlaus altus, & Miezislaus Vula
dislai, fratrum filij. Vbi ad fines barbarorum uentum eſt, cautius exerci-
tum ducere Cazimirus, inſtructa'que acie & exploratis itineribus pro-
gredi

gredi, pabulatum & frumentatum non niſi cum armatorum præſidio
mittere: omnia denique circumſpicere, ne quid detrimenti per inſidias
à uafro hoſte acciperet. Nec ſanè caſſa fuit ea cura atque diligentia. Ob-
ſeruabant enim noſtros ex inſidijs barbari, ad omnem occaſionem bene
gerendæ rei attenti. Sed in irritum ipſis cadebant omnes conatus at-
que doli. Noſtri quacunque proficiſcebantur, incendijs atque cædi-
dibus omnia uaſtabant, nec ulli ætati aut ſexui parcebant, iuſta ira &
memoria cæſorum ſuorum animos omnium extimulante. Quibus ma-
Pruſsis pax data.
lis uicti Pruſsi, pacem ſupplices à Cazimiro petiuerunt: parci reliquijs
ſuis flagitarunt: ſuperiorum annorum tributa perſoluerunt: impera-
ta omnia in poſterum ſe facturos ſanctè promiſerunt, obſides centum
dederunt primorum filios: captiuos Polonos dimiſeruut: ſigna ſupe-
riori bello de noſtris capta reddiderunt. Nam ad religionem Chriſtia-
nam, quam abiecerant, reduci ſe paſsi non ſunt. His legibus pacem im-
petrarunt. Deducto è Pruſsia exercitu, bellis omnibus uel armis, uel be-
nignitate, ſapientia & felicitate Cazimiri extinctis, pacis artibus, hoc eſt
arcibus & oppidis inſtaurandis, moribus'que & legibus ciuium emen-
dandis, reliquum ætatis tempus Cazimirus tranſmittere cogitabat: &
magnam ſibi uirtutis & ſapientiæ opinionem apud exteros iuxtà at-
que ſuos conciliauerat: ita ut felix, & admirabilis, & omnibus ſuis
charus, deinceps regnaturus eſſe uideretur, cum ſubitus eum caſus humi
D. Floriani martyris reliquiæ Cracouiã apportatæ.
proſtrauit. Impetrarat à pontifice maximo Lucio, eius nominis tertio,
reliquias Floriani martyris: eas'que ab Ægidio Mutinenſi epiſcopo al-
latas, ad ſeptimum milliarium à Cracouia cum ingenti omnis generis
hominum caterua, & ſolenni ſacerdotum pompa obuiam progreſſus,
reuerenter exceperat: & in ſuburbano Cracouiæ Septentrionali, quod
Clepárienſe oppidum, templũ & collegium ſacrum.
poſt in formam oppidi redactum, Clepária nunc dicitur, extructo ma-
gnifico templo, collocarat: id'que templum ſplendida ſupellectili do-
tauerat, & collegium ſacerdotum canonicorum in eo inſtituerat, at-
tributo ijs cenſu luculento, tum de ſua, tum de Gedeonis epiſcopi bene-
ficentia: peculiariter autem Præpoſito maximam partem redituum pa-
rœciæ diui Michaelis Rupenſis detractam, addixerat, & ſumma uene-
ratione nouum hoſpitem & patronum proſequebatur. Fortè dies mar-
tyris memoriæ ſacra, quæ ad quartum Nonas Maij anniuerſaria inſti-
Cazimiri pietas.
tuta eſt, aduenerat. Ibi Cazimirus totum eum diem rei diuinæ in æde
diui, & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod ferè omnibus
feſtis diebus facere conſueuerat: neque temerè eos luſibus & conuiuijs
contaminabat. Inſequenti die grande conuiuium inſtruxit: proceres
omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis con-
uiuis, & multa de præteritis bellis atque periculis inter ſe conferentibus,
& principis res geſtas & felicitatem celebrantibus, ipſe nonnulla de im-
mortalitate animi, atque cœlitum beatitudine non inepta, in medium
propoſuit. Erat enim ab ineunte pueritia non peſsimè educatus & inſti-
Cazimiri mors.
tutus. Deinde hauſto mediocri poculo, ſubitò concidit, & paucis horis

animam exhalauit. Subitúsne morbus eum inuaserit, an uenenum à mu-
liercula, in quam deperibat, præparatum hauserit, incertum est. nam
& hoc sermone hominum diuulgatum est. Nec sanè immunis & in-
corruptus ab illicitis amoribus & adulterijs, de quibus etiam aliquan-
do à Fulcone episcopo admonitus & obiurgatus sit, uixisse fertur. Cæ-
terà moderatus, candidus, frugi & abstinens, seuerus iuxtà atque cle-
mens, bello pacé que clarus, & laude dignus princeps. In fratres uerò
& fratrum filios ita pius & indulgens, ut multa detrimenta, incommo-
da & pericula, eorum gratia subiret. Diuini cultus perquàm stu-
diosus, multa ad ornatum templorum contulit. Monasterium Suleo-
uiense in Gnesnensi diœcesi, Cisterciensi sodalitati, antequam summum
principatum adeptus esset, in uilla Ruslai comitis, qui decedens abs-
que liberis, Christum hæredem instituerat, ad Pilciam amnem condi-
dit & locupletauit: cui monasterio postea Petrus archiepiscopus eti-
am complures decimas eius rogatu adiecit. In principatu uerò & Flo-
riano martyri ædem atque collegium, ut iam commemorauimus, in-
stituit, & Copriunicense monasterium eidem Cisterciensi sodalitati ex-
citauit. Quod amplius etiam deinde nobiles Bogorij & Habdanci lo-
„ cupletarunt, principis exemplum secuti. Fit enim plerunque, ut ad prin-
„ cipis sui studia cæteri homines libenter sese accommodent. Itaque sub
Cazimiri principatu etiam alij alia quædam monasteria condidere, ue-
lut Gedeon Cracouiensis episcopus Vanchocense in sua diœcesi ijsdem
Cisterciensibus: Vitus uerò Plocensis episcopus, gente Ianinus, Buscen
se in Cracouiensi diœcesi, Vitouiense in Gnesnensi, & Plocense, partim
uiris, partim puellis Præmonstratensis sectæ. Oliuense quoque Cister-
ciensibus item monachis, in Vuladislauiensi diœcesi, eodem tempore à
Samborio conditum esse, nos è Dlugosso superius retulimus. Regnauit
autem Cazimirus annos septemdecim propemodum, uixit sex & quin-
quaginta. Reliquit que duos filios impuberes, Lescum, cui albo, à co-
lore capillorum, cognomen fuit: & Conradum: & filiam Adleidam,
quæ septimodecimo post patrem anno mortua est, cum castè religio-
sé que uixisset. Nam Boleslaum puerum admodum, uiperæ morsu ex-
tinctum, uiuens Cazimirus amisit. Fuit autem is annus, quo mortuus
est Cazimirus, post Christum natum millesimus centesimus nona-
gesimus quartus. Quarto uerò post mortem die in basilica
Cracouiensi sepultus est, magna uxoris, filio-
rum, & omnium ordinum com-
ploratione.

Mores & studia.

Fulco episcopus Cracouiensis.

Suleouiense monasterium.

Copriuunicense.

Vanchocense. Buscense. Vitouiense. Plocense. Oliuense.

Liberi Cazimiri.

1194. ann.

MARTI-

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER SEPTIMVS.

LESCVS ALBVS CVM HELENA MATRE.

FVNEBRIBVS iustis Cazimiro peractis, non e-
xistimarūt proceres cessandum sibi esse, quin pri-
mo quoq; tempore nouum principem crearent,
ne qui nouus motus domi forisúe, præbente occa
sionem interregno, excitaretur. Itaque Cracouiæ
ut frequentes proceres iuxtà ac equites ad funus
Cazimiri conuenerant, comitia instituūt. Ibi dies
aliquot uarijs studijs atq; sententijs certatum est.
Et Fulco quidem episcopus Cracouiensis, qui Gedeoni successit, ob me-
moriam Cazimiri meritorum, censebat ad filium eius Lescum natu ma-
iorem deferendum esse principatum, & quidem priusquàm Miezislaus
senex aut Vuladislai filij moliri aliquid possent. Negabat enim omnino
ex re atque dignitate Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus fore, a-
liunde principem sibi adsciscere. Atque huic sententiæ Nicolaus palati-
nus Cracouiensis, Fulconis frater, & magna pars conuentus adstipu-
labatur. Alij contrà, stultum & periculosum esse affirmabant, puero tan- „
ti imperij habenas committere: cauendum esse, ne hæreditarium princi- „
patum facerent, quem liberis suffragijs, cui uellent, mandare more ma-
iorum possent. Quod si ualere quicquam deberet sanguis & successio,
Miezislaum senem unum de filijs Boleslai Criuousti superesse: ei deberi
principatum, cæteris fratribus extinctis, iure & more gentium. Sin cru-
delitatem eius pristinam & impotentem dominatum perhorrescerent,
esse proximos gradu Silesiæ duces, Vuladislai principis, qui maximus
liberorum Criuousti fuerit, filios. Ex his Miezislaum Oppoliensium
& Ratiboriensium ducem, & uicinum sibi esse, & armis prudentia que
multum ualere: eum, si princeps renunciatus sit, & Miezislai senis cona
tus, quem uerisimile sit non esse quieturum, reprimere, & tributarios
principes atque populos, si qui fortè ad res nouas adspirent, in officio
posse continere. Quanquam autem non est proditum, quí nam huius
sententiæ author fuerit, non iniquis tamen auribus ea accepta est: uicis-
sét que adeò, ni Fulco eam refellisset, quòd diceret, referendam esse hanc-
ce gratiam optimo principi Cazimiro, ne eius filij posthabeantur. Po-
tentiores autem eos esse paternis meritis, clientelis, amicitijs, atque do-
minatu hæreditario, quam utrunque Miezislaum. Nam quòd ætatem
eorum & infirmitatem consilij quis causificetur, nihil esse. Esse iam pu-
bertati propinquum Lescum: nec obstare quicquam, quin ei, dum ado-
lescit, curatores & moderatores consiliorum de senatu dentur. His gra-
uiter & copiosè dictis, assentiuntur tandem Fulconi omnes, & Lescum

Comitia Cracouiæ de creando principe.

Lescus Albus princeps creatur.

Cazimiri filium natu maiorem, principem renunciant. Sed interim dum
Curatores principis.
is adolescit, penes matrem eius Helenam imperiũ omne, & summi prin-
cipis authoritatẽ esse iubent: ea quidẽ lege, ne quid illa sine cõsilio episco-
pi & palatini Cracouiensis, qui curatores puero & gubernatores princi
patus dati sunt, faceret. Ibi Nicolaus palatinus facta audientia, gratias a-
Iusiurandũ in uerba principis.
git cunctis de gratitudine erga defunctũ principem suũ, ac de studio er-
ga filium eius Lescum, primusq; in uerba eius iurat: & quoniã se cum fra
tre curatorẽ eius esse uoluissent, eiuscemodi iusiurandum ab omnib. exi-
git, mobilitatem & leuitatem multitudinis, & quorundam propensa in
Miezislaos senẽ & Oppoliensem studia suspecta habens. Nec mora iu-
rant cuncti, semper se Lesco principi fideles & obsequentes fore. Hæc
ubi Miezislao seni ita ut acta erant, nunciata sunt, excanduit maiorem in
modũ, non modò ꝙ preteritus esset, sed ꝙ temporis etiã puncto exclu-
Miezislaus iterum ad principatũ adspirat.
sus, ne adesse sibi in comitijs posset. Itaq; cõparare ipse arma ad persequẽ
dam iniuriã: et suos, atq; etiã Silesios iritare, ꝙ ad creandũ cõmunẽ prin-
cipem, quem communi totius Poloniæ iudicio eligi & creari oporteret,
neq; uocati, neq; expectati essent. Facile aũt persuasit Silesiorũ ducibus,
ut secũ consilia armaq; in cõmuni causa coniungerẽt, quippe quos idem
stimularet dolor, surrepti quasi per fraudẽ principatus, quem ad se maxi
mos natu Criuousti Boleslai nepotes, magis quàm ad Lescũ puerũ, eius
quẽ Boleslaus pater exortẽ & exhęredem esse uoluisset, filium, pertinere
asserebant, & in cuius adipiscendi spẽ nonnullã Miezislaus Oppoliensis
Bellum ciuile inter Polonos.
iã uenerat. A' Mesciugo quoq; genero, Pomeranorũ siue duce, siue satra
pa, auxilia Miezislaus senex corrogauit: & è suis quantũ potuit maximũ
exercitũ coegit, & magna celeritate Cracouiã contendit, sperans terrore
solo exercitus, absq; ulla prælij dimicatione se aduersarios & principatũ
ipsum in potestatẽ suam redacturũ esse. Sed eum spes fefellit. Nam Cra-
couiensis palatinus cognito hostili aduentu, nõ contemnendas et ipse co
pias ex omnib. regionibus, quę in ditione Cazimiri fuerant, collegit, &
Romanus Vuladimiriensiũ siue Luscensiũ dux euocatus, nõ paruã Rus-
sorum manũ in auxiliũ Lesci adduxit. Iam in Cracouiensis oræ fines Mie
Mosgaua fl.
zislaus senex inuaserat, & apud Mosgauã amnẽ septimo à Cracouia mil-
liario statiua habebat, cũ hostes adesse prius propemodũ uidit, quàm au
diuit. Nondũ ei Silesiorum auxilia conuenerant: id cum scirent aduersa-
rij, anteuertendũ sibi esse prelio existimarunt, dũ pares hostibus esse pos
Prælium ad Mosgauam.
sent, quib. uniuersis, si se coniungerẽt, impares futuri erant. Itaq; instru-
unt acies, & pugnandi copiã faciunt. Nihil cunctatus Miezislaus, educit
& ipse suos: concurrũt infestis animis: magno ardore utrinq; pugnatur:
cerneres miserabile spectaculũ, notorum, amicorũ, affinium, gentilium,
Boleslaus Miezislai filius occisus.
propinquorũ, atq; fratrum, deuoto odio, nullaq; misericordia aut respe
ctu pietatis inter se configentiũ: cadebant multi utrinq;: nemo referebat
pedẽ: & magis ferire hostẽ, quàm declinare ictũ omnes studebant. Bole-
Romanus Vuladimiriensium dux uulneratus.
slaus Miezislai senis filius inter primos fortiter pugnans, in cõspectu pa
tris hasta traiectus occubuit. Romanus pluribus uulnerib. acceptis, Rus
sis suis partim cęsis, partim disiectis, prælio excessit semianimis. Miezis-
laus

laus ipse sauciatus, cũ sese quinã esset detracta casside prodidisset, & sup-
Miezislaus uulneratus.
plex uitam peteret, seruatus, & ex acie clàm eductus, fuga sibi consuluit.
Tunc demũ maiores Poloni ad paucos redacti, amissis ducibus (nam &
Miezislaũ cecidisse putabant) pugnandi pertinaciã remisere. Nec mino-
res cedẽtibus institere, lassi et ipsi, debilitatiq; uehementer, & ꝙ satis sibi
esse ducebant in funesto ciuiliq; bello, belli authores sustulisse. Et ipsi e-
nim credebant Miezislaũ in acie inter cõfertos milites prelìantẽ perisse.
Ita ex acie quasi ex cõposito utrinq; discessum est, cum dubio ferè marte
à mane usq; ad uesperã propemodũ pugnatum esset. Nec multo pòst, Le
scianis cęsos recognoscentibus, et spolia legentibus, superuenere Miezi-
slaus Oppoliensiũ & Ratiboriensiũ dux, & Iaroslaus Boleslai alti Vura
tislauiensiũ ducis filius, cũ recẽtibus copijs: ad quos se recollegere disper
si exercitus maiorũ Polonorũ & Pomeranorũ reliquię: fixisq; signis qua
si uictores, haud longè à loco certaminis cõsedere, cum ij qui ex aduerso
erant, perterriti atq; diffugientes, pugnandi copiã facturi nõ esse uideren
tur. Sed non tulerunt ij intempestiuã Silesiorũ exultationẽ cum ignomi-
Prælium renouatur.
nia sua coniunctam: uerùm celeriter à Gouoricio gente Rauita, palatino
Sendomiriensi, cuius agmen in subsidijs superiori prælio collocatũ, erat
integrius, recollecti, & in ordines redacti, in aciẽ processere. Nec Silesij
feroces pugnã detrectarunt. Certatũ est collatis signis, ab his quidẽ, ut rẽ
sua mora perditã restituerent: ab illis uerò, ut uictoriã partã retinerent.
Gouoricius palatinus captus.
Cum ingẽs utrinq; cędes fieret, Gouoricius ab hostibus captus est. Quo
facto minores Poloni perturbati terga uertêre: sed nox tamẽ fugiẽtes te-
Silesij uincunt.
xit. Postero die Silesij, cum Miezislaũ senẽ saucium lectica domum refer-
ri cognouissent, et à maioribus Polonis atq; Pomeranis ducẽ suũ sequen
tibus deseri se uiderent, nec usq; adeò fractos profligatosq; minores Po
lonos esse animaduerterẽt, quin ij recollectis animis atq; uiribus præliũ
instaurare, aut alioqui negociũ facessere uictorib. paucis, & non incruen
ta uictoria usis, domi presertim possent, tropheis erectis, & abductis ca-
Fulconis episcopi studium.
ptiuis nõ paucis ex nobilitate, domũ reuerterunt. Erat Fulco siue Pelca
episcopus in uilla sua Dersanzina, uariosq; de exitu prelij rumores acci-
piebat: & quanquã nõ erant secundę res Lescianorũ, tristiores tamẽ etiã
aliquãto, ut fit ferè, afferebant. Itaq; anxius et pendẽs animi, misso uno de
sacerdotibus administris suis ad locũ prelij, qui duobus tantũ aberat mil
liaribus, rem omnẽ certò cognoscit: et ꝙ uerebatur, ne Miezislaus senex re
parato exercitu mox ad expugnandã Cracouiã & occupandũ principa-
tum rediret, conscenso equo Romanum Vuladimiriensium ducem fu-
gientem curriculo insequitur: quem cum nocte altera consecutus esset,
orat, ut memor beneficiorum Cazimiri, liberos eius in rebus maximè du
bijs ne deserat. Excusat ille debilitatem suam è uulneribus, & partim cę-
sos, partim dissipatos suos: nec retineri se ullis precibus passus est. Inde
reuertens Fulco, cum fratrem suum Nicolaum palatinum ex fuga non
contemnendas copias collegisse, & persequi hostes, acceptamque igno-
Fulconis consilium.
miniam detergere uelle accepisset, ad eum se contulit, & ut Cracouiam
potius aliasq; arces opportunas præsidijs muniret, persuasit: dubiã esse

Martis aleam, hostes diuersos abijsse: metuendum esse, ne, dum alteros insequeretur, alteri ipsum à tergo adorirentur, aut sanè uacuas defensoribus munitiones inuaderent: deinde parum esse animorum & roboris in militibus, aduerso prælio dudum perculsis: tum autem incertum esse, quantum sit fidei in singulis præfectis arcium, atque etiam in oppidanis.
» Solere plerunque homines aduersis principum suorum rebus nutare,
» atq; adeò mutare fidem. Hæc ubi ambobus iuxtà placuere, distributis in cæteras munitiones pro necessitate & ratione locorum militibus, ipsi cum maiore parte Cracouiam tenuere, ubi uxor & liberi Cazimiri sese continebant. Quieuere tamen permultum tempus tam Silesij, quàm Miezislaus senex, cùm quòd non satis prosperè primi conatus ipsis cessarant, tum quòd Cracouiensibus & socijs eorum, quamuis malè affectis Mosgauiensi prælio, neque animos, neque uires, neque constantiam ad defendendum Lesci principatum deesse intelligebant. Dum in hoc statu est respubl. Polona, uenit in Poloniam Petrus diaconus Cardinalis, cognomento Capuanus, legatus à pontifice maximo Cælestino eius nominis tertio: habitis'que synodis cum alia quædam, quæ aduersa religioni Christianæ & constitutionibus ecclesiasticis in sacro pariter & profano ordine inoleuerāt, correxit: tum sacerdotibus imperauit, ut cōcubinas & uxores, quibus tunc passim liberè utebantur, à se abdicarent. Quod Poloni quidem non grauatè amplexi sunt. In Boemia uerò cum idem legatus hoc ipsum ageret, parum abfuit, quin à sacerdotibus occideretur. Non adscripsissemus de uxoribus, cum non ignoremus longè antè decretis synodorum & pontificum in toto Occidente matrimonio interdictum fuisse presbyteris, diaconis, & hypodiaconis: nisi à Dlugosso, uiro graui, memoriæ proditum esset: nisi'que Lampertus Saffnaburgensis, uir pius, idem à Gregorio, eius nominis septimo pontifice maximo, ante centum annos ætate sua in Germania tentatum esse scriberet: & eodem quidem ferè successu, quo in Boemia Dlugossus memorat. Constituit idem legatus, ut profani homines publicè in templis matrimonio coniungerentur. Annus, quo hęc acta sunt, fuit 1197, à Christo nato. Insequenti anno Volodimirus Haliciensium dux mortuus, nouæ expeditioni occasionem Polonis prębuit. Ambiebant dominatum Haliciensium nōnulli Russorū duces: & in his facile princeps Romanus dux Vuladimiriensiū, suo quodā iure sibi eum deposcebat, quòd & Volodimiri fratris filius esset, & bene meritū de Polonis & Lesco principe ciuili illo bello se esse diceret. Poloni cupiebāt Haliciā in formā prouincię redigere. Sed eos respectus ciuilis belli nondū extincti mouebat, ut eā Romano traderet, tributo cōstituto, quod ille Polonorū principi quotānis penderet. Verebātur enim, ne si nulli eā Russorū cōcessissent, omnes eos penitus à se alienarēt. Quanquā aūt non satis consultū esse uidebatur reip. Polonę, Romani potentiā, quę nō minima iā tū erat in Russis, accessione illa Halicię magis etiam augere: tamen offendere eum repulsa, alieno suo tempore, minus tutum iudicabāt: quippe qui repulsam passus, nō modò auxilia negaturus, uerùm etiā ultrò bellum nostris illaturus esse uiderēt.

Itaq;

Legatus pontificis max. uenit in Poloniam.

Sacerdotibus uxores adēptæ.

Legati apostolici periculū in Boemia.

1197 ann.

Haliciensium dux Volodimirus mortuus.

Itaq; decreuit frequens senatus, ut Romanum Nicolaus palatinus cum exercitu in Haliciensem principatum induceret. Abhorrebant enim à Romano Halicienses, crudelitatem eius ueriti. Ibi Lescus orare, ut sibi cum exercitu illo proficisci liceret. Pertæsum se iam esse mollis & ociosæ uitæ, quam hactenus inter cœtus muliebres apud matrem exegisset. Cupere se deinceps armatum inter armatos uiros uersari, & quæ principis essent munera, usu condiscere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum se usum in exercitu præstiturum, quem signa sua præstarent. Quod si nō impetraret, tamen uel cum uno comite se castra secuturum esse. Itaque approbante senatu, & indolem dignam principe, & neutiquam degenerem à maioribus ipsius certatim extollēte, cum exercitu proficiscitur, palatini Cracouiensis custodiæ commendatus. Vbi in Haliciensem agrū uentum est, occurrunt Halicienses armati & instructi: præsenserāt enim, Romano se addictum iri. excipiunt Poloni eorum impetum, & minimo negocio eos in fugam conijciunt. Pulsi fusi'que, ueniam petunt, auri & argenti, gemmarum, uestium & equorum magnam uim Lesco pollicentur, si ipse eos in ditione sua teneat, nec Romanum ipsis dominum imponat. Posteaquam id non impetrarunt, imperata omnia se facturos promiserunt: portas arcis aperuerunt: iussi'que Romano sacramentum publicè dixerunt. is porrò Lesco & Poloniæ principibus fidem suam obstrinxit: Haliciensibus autem iustè & clementer se dominaturum esse sanctè promisit: quod tamen postea non præstitit. His peractis, dimisso'q; exercitu, Lescus Cracouiam redijt.

Haliciēsis principatus Romano duci concessus.

Lesci principis indoles.

Rußi à Lesco profligati.

Romanus dux iurat in uerba Lesci.

MIEZISLAVS SENEX ITERVM.

MIEZISLAVS uerò senex, quamuis post Mosgauiensē prælium ad malè tentata prius arma esset segnior, animo tamen haudquaquam conquiescebat: neque cogitationem recuperandi iniustè prærepti sibi, quemadmodum ipse existimabat, principatus deponebat. Sed cum aperta ui peruenire se ad eum posse diffideret, ad dolos conuersus est. Ac primùm quidem Cuiauiensem oram, quæ in potestate Cazimiri liberorum erat, ditioni suæ finitimam, per fraudē quarto postquam apud Mosgauam malè pugnauerat anno intercepit. Quod facinus eius cum armis uindicatum non esset, propter ætatem puerorum, atque dissensionem palatinorum Cracouiensis & Sendomiriensis, quæ ab æmulatione & obtrectatione orta, eò usque progressa est, ut Gouoricius solum uertere cogeretur, maiora deinde moliri Miezislaus cœpit. Episcopum Cracouiensem, & palatinum fratrē eius, donis & ingētibus pollicitationibus ad proditionē sollicitat. Quod ubi non successit, mulie-
“ brē sexum credulum, atq; deceptioni propter infirmitatē consilij obno-
“ xium, blandis dolis adoritur. Ad Helenam Lesci matrē, penes quam tūc erat summa rerum, allegat: negat Lescum ritè principem creatum esse, neq; se inuito certum stabilem'q; principatum obtinere posse: quem ipse bis sibi præreptum, omni ratione repetiturus atque uindicaturus esset. Non deesse sibi consilia, non uires domesticas, non auxilia externa:

Lescum

Cuiauia subacta à Miezislao sene.

Dißensio palatinorum.

Gouoricij fuga.

Miezislai conatus.

Lescum uerò puerum esse, curatores eius inuidia laborare, bonam nobilitatis partem clàm secum sentire, senatũ in duas factiones diuisum inter se dissidere. Hæc omnia pro se, & contra puerum facere. Nuper id adeò rem ipsam declarasse, cum Cuiauiensem terram impunè occupasset. Verùm si sibi ea principatũ concedat, redditurũ se esse filijs eius Cuiauiam, cincturumq́; ipsos militari baltheo, & in filiorum locũ adoptaturũ, certosq́; sibi successores in principatum ipsos designaturum. Et sanè senem se esse, nec diu uiuere & regnare posse: interim dum Lescus aptus fieret principatui, rectius atq; conuenientius eum à se, qui tamen de regia stirpe, & patruus Lesci esset, quàm ab alienis ac seruis suis administrari. Dedignaturos esse Polonos equites atq; proceres ęqualium suorum dominatum, quo illi ad stabiliendam potentiam suam abutantur: se uerò & cęteros duces minimè laturos inferioris ordinis hominum imperium: atq; ita principatum Lesci unà cum ditionibus paternis in discrimen uenturum esse. Eius rei non obscurum argumentum esse Gouoricij cum Nicolao dissensionem: quem, quamuis in præsens potentiori Nicolao cesserit, credibile sit, non esse quieturum, cùm familię & factionis suę uiribus, tum Boemorum, ad quos confugerit, & à quib. comiter acceptus sit, auxilijs fretum. Hæc omnia authoritate sua si princeps factus sit, sedatũ pacatumq́; iri, tranquillumq́; & florentem principatũ maturè se esse Lesco relicturum. His inducta & persuasa credula mulier, nequicquam aduersantibus curatoribus, ac cæteris proceribus, annuit Miezislai postulatis, modò ut is iurisiurandi religione promissa stabiliat. Quod ille cum se facturum recepisset, condicta die, quę diui Bartholomęi memorię consecrata est, Cracouiam cum splendido procerum suorum comitatu ueniens, haud grauatim fecit. Iurarũt & proceres utriusq; partis, se ea omnia, quemadmodum pacta conuenta essent, rata firmaq́; habituros esse. Episcopi uerò, authore Henrico archiepiscopo Gnesnensi, qui Zdislao defuncto, Miezislai contentione, non liberis suffragijs successerat, diris caput eius deuouerunt, quisquis aliquis aliquid eorũ non seruasset. Ita rursus Miezislaus principatu potitus est. Helena uerò cum filijs Sendomiriam commigrauit. Nec multo pòst Gouoricius amicorum literis reuocatus, quòd iam nihil commune cum Nicolao habiturus esset, è Boemia redijt. Hoc anno, qui fuit à Christo nato 1200, ad quintum Nonarũ Maij, terrę motus uehemẽs meridiano tẽpore excitatus, aliquot dieb. cõsequentibus permulta ædificia in Polonia, & in uicinia eius cõquassauit. Quę res inaudita propemodũ in his regiõibus, prodigij loco habita est. Eodẽ anno, Cõstãtinopoli à Gallis & Venetis capta, imperator Cõstantinopolitanus Alexius pulsus, Haliciã ad Romanũ cõfugit: cui cũ Alexius puer à uictorib. suffectus, & paulo pòst interfectus à suis esset, Balduinus Gallus successit, Orientẽq́; sublato schismate Rom. ecclesię recõciliauit & subdidit. In Asia uerò Christianorũ res per id tẽpus in deterius lapsę, nec multo pòst euersę sunt. Quin Betica etiã siue Granata à Saracenis subacta est. Anglia et Hibernia insulę Rom. pontif. uectigales factę sunt. In Germania uerò Henricus imp. Friderici filius & successor, cũ regnum Siciliæ

Miezislai iusiurandum.

Henricus archiepiscopus Gnesnensis.

Miezislaus principatũ recuperauit.

1200 ann.

Terræ motus.

Constantinopolis à Gallis & Venetis capta.

Orientales cõiuncti cum Romana ecclesia.

Granata à Saracenis subacta.

Anglia & Hibernia Romano pont. uectigales.

Siciliæ uxoris Constantiæ nomine recepisset, ac Fridericum filium trimulum Cæsarem siue regem Romanorum renũciasset, moriens longam litem & controuersiam de imperio reliquit. Philippus enim dux Sueuorum, patruus ac tutor pueri Cæsaris, nõ pro tutore, sed pro Cęsare se gessit, inunctusq́; & coronatus est ritu solenni Maguntiæ. Id uerò molestè ferentes nonnulli principes, æmulum ei excitarunt Ottonem Saxonum ducem: quem Innocentius tertius pontifex max. Philippo diris deuoto confirmauit. Inde studijs partium crescentibus, Germania intestino bello aliquandiu collisa est: donec Philippo interfecto, & Ottone defuncto, Fridericus iam adultus imperio suscepto, pacem restituit. Ab hoc autem Philippo Pręmislus, siue Ottocarus Boemorum princeps regium diadema, à proximis principibus bello ciuili distentis neglectum, suscepit, & successoribus suis reliquit. In Vngaria uerò per idem tempus Emericus post Belæ patris mortem cum paruo tempore, nec sine impedimẽto Andreæ fratris regnasset, Ladislaum filium, & eo statim extincto, Andream successorem reliquit. Sed ad nostra redeamus. Annũ totum nequicquã Helena Miezislaum senem literis atq; legationibus crebris de promissis admonuerat, nunc occupationes publicas, nunc aduersam ualetudinem causantem: ad extremũ ipsa eum Cracouiæ adit, eadem illa quę in pactis conuenerant, coràm orat & flagitat. Blandis ille eam uerbis & pollicitationibus ducebat. Instare illa importunius, fidemq́; datam requirere, & iurisiurandi religionem uiolatam queri. Ibi ille nihil iam dissimulans: iniquis pactis & iureiurando, contra ius gentium atq; ipsius naturę exacto, se non teneri: habere se iure gentium & naturæ certos & suos hæredes, filios ex iusta uxore susceptos, & quidem iam adultos, atq; maturos principatui: eos pactis ullis aut priuilegio à successione sibi debita excludi nefas esse: & adultis filijs præteritis, alienis pueris tantum principatum tradi non oportere. Ita dimissa atq; reiecta Helena, ingenti animi sui dolore damnare ipsa credulitatem suam & præceps consilium: serò procerum dicta & consulta, quibus in tempore non obtemperasset, probare. Neq; tamen sollicitudinem pro filijs remisit. Reuersa Sendomiriam, dimissis circum proceres Cracouienses, quorum prius consilia contempserat, & apud quos gratam Cazimiri mariti sui memoriam residere iudicabat, literis atq; nuncijs, de iniuria & perfidia Miezislai queritur: eorum fidem implorat: Cazimiri merita publicè priuatimq́; extantia commemorat: liberorum eius pupillorum solicitudinem, & indignam deiectionem Miezislai fraude & sua stulticia factam deplorat: quæ à se malè cõsulta essent, ab eis corrigi petit, quippe qui iureiurando suo se inauspicatis illis pactis cum Miezislao staturos esse promisissent. Promissa etiam non leuia addit: adhæc odium Miezislai exaggerat. Et offenderat is iam sanè non leuiter animos procerum atque equitum, propterea quòd nonnullos possessionibus certis & antiquis deturbarat, easq́; possessiones suis quibusdam è maiore Polonia asseclis & ministris donarat: & quòd eisdem magistratus mandabat, indigenas præteriens.

Henricus Imperator Rom.

Germanici motus.

Fridericus secundus Cæsar.

Præmislus. Ottocarus rex Boemorum.

Emericus rex Vngarorum.

Ladislaus & Andreas reges Vng.

Miezislaus promissa non seruat.

Helena pro filijs solicita.

Miezislai odium.

LESCVS ALBVS CVM HELENA matre iterum.

Lescus Cracouia potitur.

ITAQVE quasi sublato signo plerique omnes proceres Cracouiẽses in Miezislaũ conspirarunt: quorũ princeps Nicolaus palatinus Cracouiẽsis idoneam, absente tunc forte Miezislao, occasionẽ nactus, Cracouiã occupauit, Helenamq́ cum Lesco filio celeriter accersitos intromisit. Reliquas deinde arces atq; munitiones Cracouiensis ditionis nullo negocio recepit, cedentib. ultrò, qui eas pro Miezislao tenebãt, cum totius Cracouiensis conuentus consensum & conspirationem uiderent. Bythomia modò, ut ait Dlugossus, in potestatẽ Miezislai mansit: quam arcem ille duodecimo à Cracouia milliario, in confinio Silesiorũ, iam inde ab initio in eiusmodi casus mœnib. & præsidio munierat. Sed quomodo ea in potestatem eius uenerit, cum in Oppoliensis ducis ditione prius fuisset, non reperio. Inde postea excursiones crebræ in subiectos agros pagosq; factæ sunt. Hoc anno Boleslaus procerus, siue altus, Vuladislai filius, dux Vuratislauiensium, amissis intra breue spacium temporis quatuor filijs mortuus, solum Henricum Barbatum hęredem reliquit. Hic pro Benedictinis monachis Cistercienses in Lubensi monasterio collocauit, de Portensi monasterio euocatos: qui delicatorũ malorum genus, quæ etiamnum Deporta siue daporta uocantur, in Polonia propagarũt. Filius uerò eius de quatuor natu maximus, Iaroslaus, episcopus Vuratislauiensis, Nyssam urbem cum territorio à patre sibi datam, Vuratislauiensi episcopæ sempiterno iure adiunxit. Tertiũ deiectus principatu Miezislaus, non destitit tamen rursus ad eum adspirare: nec eum conatus fefellit, & quidem ijsdem quibus prius artibus grassantem. Bello enim repetere amissum principatũ, perdificile sibi esse ducebat. sed Helenam iterũ blanditijs atq; dolis aggreditur: affirmat, nõ per se stetisse, quo minus pactis satisfaceret: uerũ per proceres Cracouienses, & in primis per Nicolaum Palatinum. Eos non siuisse se promissa implere: eamq; eiectionis suæ causam esse, quòd obnixius contra eorum sententiam filios Cazimiri fratris adoptare pertenderet. Se paratum esse fidem suam liberare, & absq; ulla procrastinatione Cuiauiensem tractum ipsi & filijs eius redditurum. De cæteris quoq; quæ in pactis essent, quibus illa uellet modis & monimentis cauturum esse. Quibus cum eam emolliuisset, monet ut clam proceribus omnia faciat: Nicolaum autem ante omnia à se amoueat & releget, si sibi liberisq; suis bene consultum uelit: illum seditiosum esse hominem, & pro libidine sua principes instituere ac destituere, ut ipse alieno nomine dominetur. Probè enim intelligebat Miezislaus, unum illum, cuius authoritatem reliquus cõuentus Cracouiensis sequebatur, sibi ad recuperandum principatum obstare. Nec difficulter persuasit mulieri omnia timenti, & omnia credenti. Nec deerant inuidi quidã & maleuoli, qui muliebrem animum in Nicolaũ magis ac magis irritarẽt. Fit enim ferè, ut rectè geri summi magistratus absque offensione multorum non possint. Tametsi ipsis quoq; secundis rebus, atq; etiã rectè factis necessarius propemodum

Bythomia retenta à Miezislao. *Boleslaus Vuratislauiensium dux mortuus.* *Henricus Barbatus.* *Lubense monasterium.* *Daporta mala.* *Nyssa episcopæ Vuratislauiensi donata.* *Helena à Miezislao decepta.* *Nicolaus Palatinus Cracouiensis obex conatuum Miezislai.*

pemodum comes est inuidia. Neq; Gouoriciũ tantam ulciscendi inimici occasionem neglexisse credibile est. Factus aũt certior de mulieris consilio Nicolaus, adit ad Helenam & filios eius, merita sua & studium in illos cõmemorat: orat, ne se, famam, caputq; suum æmulis & inimicis suis prodant: quos quidẽ inimicos cœpisset, dũ ipsis fidelis esse studet, dumq; caput suum pro eorum salute & imperio multis periculis obijcit. Non priuato cuiusquã odio se oppugnari, sed uelut obstantem uafris Miezislai conatibus, & Cazimiri optimi ac de se bene meriti principis filiorum partes enixius defendentẽ, summa cum contumelia remoueri: propterea quòd se incolumi circumscribi illi, & à principatu excludi nõ possent. Sic canes à lupis peti, quo liberius in gregẽ, aut in pecudes desæuiant: ni resipiscerent, in ipsorum capita citò hoc malum esse redundaturum. Vbi uidet non commoueri precibus suis implacabilem mulierem, Rosnaniam ad Miezislaum, quamuis infensum sibi hostẽ, contendit, saluti & incolumitati suæ prospecturus: simul & inimicos, ingratamq; mulierẽ ulturus. Non ferunt contumeliam magni & illustres uiri: sæpeq; irritati, impotentia animi ad multa se indigna impelluntur, atque adeò in perniciem patriæ nonnunquam feruntur præcipites. Existimabat autem, non ingratam Miezislao transitionem suam fore Nicolaus: quippe qui sciret, quantum in se uno momenti esset ad assequendum & obtinendum principatum. Nec eum spes fefellit. Ab eo igitur ueniam præteritarum offensarum petit, & in posterum ei studium suum defert: qua fide erga Cazimirum & liberos eius eousq; fuisset, eadem se erga ipsum fore: quantumq; dudum obfuisset, tantum breui profuturum. Accepit eum comiter & honorificè Miezislaus, benigneq; & liberaliter habitum, & magnis promissis oneratum, dimisit. Ac per eũm nullo negocio Cracouiensem omnem regionem in ditionem suam redegit. Tanta erat authoritate & gratia apud omnes ordines Nicolaus.

Nicolaus palatinus ad Miezislaũ transijt. *Cracouiensem principatũ Nicolaus palatinus reddit Miezislao.*

MIEZISLAVS SENEX TERTIVM.

ATQVE inde iam apertè profiteri Helenæ Miezislaus, se pactis & iureiurando non teneri, quòd nõ ipsius concessione aut ex pacto, sed Nicolai opera principatum adeptus esset. Nec satis habuit, non reddere fratris filijs Cuiauiensem tractum: quin & Vislicìense territorium, & tria præterea castella de Sendomiriensi ditione ipsis ademit: sua illa esse, & ad principatum pertinere asseuerans. Hæc angentem, ac de redintegratione uniuersi principatus atque regni Poloni cogitantem, mors inopinata oppressit, septuagesimum tertium uitæ annum agentem, anno Christi 1202. Sepultus est Calissiæ in templo Pauli apostoli memoriæ dicato, quod ipse condiderat, & collegio sacerdotum canonicorum instituto ornauerat. Verùm oppido temploq; in alium locum postea translato, sepulchrum eius sub diuo relictum est. Contulit autem is & alibi non parum ad amplificandum cultum diuinum. Nam Landense & Vangrouecense monasteria iam inde à pulso fratre

Miezislaus pactorum immemor. *Miezislai mors. 1202 ann.* *Calissiense collegiũ conditũ.* *Landense & Vangrouecẽse monasteria Teuthonibus attributa.*

Vuladiſlao condidit, & locupletauit: & in ambobus Teuthonas Ciſterciēſis ſodalitatis ex monaſterio ueteris montis tertio à Colonia milliario deductos, collocauit: edictoq; perpetuo ſanxit, ut non niſi Colonienſes ad ea monaſteria cooptarentur & reciperentur, propterea quòd honorificè à Colonienſibus habitus eſſet, cum eò adoleſcens religionis cauſa ueniſſet. Extruit etiam Ptochodochium, ſiue hoſpitale, ut uocant, recipiendis & ſuſtentandis egenis Poſnaniæ apud diui Michaelis, & compluribus pagis dotauit, eiusq; curam hoſpitalarijs fratribus Hieroſolymitanis mandauit. Coſciolenſe quoq; monaſteriū Benedictinorū in ſuburbano Caliſsienſi, eius opus eſſe Dlugoſſus ſcribit: itēq; Lubenſe, ad Odram amnē in diœceſi Vuratislauiēſi. Tametſi quod ad Coſciolēſe attinet, nō conuenit ratio tēporis. nam octauo demū anno poſt Miezislai mortem cōditum id eſſe memorat. Niſi fortè uiuente eo inchoatū, tunc demum à liberis eius perfectum, uel ex teſtamento ædificatū eſt. De Lubenſi aūt uariat idem ſcriptor: quod ex ijs quæ ſuperius commemorata ſunt, deprehēdi poteſt. Sed Lubinenſe opinor dicere uoluit, ſupra Vartam flumen in diœceſi Poſnanienſi ſitū. Reliquit aūt Miezislaus ſenex hæredes, Ottonē & Vuladislaum filios, nā cæteri iam obierant. Quin & Otto nō ita multo pòſt patrem ſecutus eſt, relicto Vuladislao item filio impubere: cui ſputatori poſtea, propter crebræ ſputationis uiciū, cognomen fuit. Cuius tutelam Vuladislaus patruus, qui Magnus, & Laſconogus etiam à gracilitate crurum dictus eſt, aliquandiu geſsit.

Hoſpitale Poſnanienſe.

Coſciolēſe monaſterium.

Lubinenſe monaſterium.

Miezislai ſenis filij.

Vuladislaus Sputator.

VVLADISLAVS LASCONOGVS.

MIEZISLAVS ſene defuncto, in Leſcum album rurſus uniuerſi ferè cōuentus Cracouienſis ſtudia prona erāt: negabantq; locum eſſe creando principi, uiuēte Leſco, qui iuſtus princeps eſſet omniū ſuffragijs creatus, ſed fraude doloq; Miezislai bis principatu ſummotus eſſet. Eius aūt principatum diuino quoq; iudicio comprobatum eſſe, inuaſore Miezislao iuſta numinis uindicta tam citò de medio ſublato. Aduerſabatur huic ſententiæ Nicolaus palatinus, cum Fulcone fratre epiſcopo, quorum magna tūc erat authoritas & potentia, propter ſplendorem familiæ, magnasq; neceſsitudines & clientelas, ita ut perdifficile eſſet in conuentu quippiam ijs inuitis ſtatuere. Erat autē Nicolaus infenſus Helenę Leſci matri, ob ſuperiorem iniuriam. Adhæc ſciebat Gouoricium, cum quo capitales gerebat inimicitias, principem in conſilio atq; in amicitia Leſci & Helenæ locū obtinere. Ceſſere tamen & ipſi conſentienti multitudini: illud uerò peruicere, ut ea demū lege Leſcus principatum reciperet, ſi Gouoricium relegaret. Miſsi ad Leſcum legati, mandata conuentus exponunt. Dubius animi Leſcus, ob adiectam de Gouoricio conditionem, quid faceret, deliberabat. Stultū, aut certè damnoſum
» eſſe uidebatur, principatum ultrò oblatum refutare: & ſubeſſe alteri mal
» le, omnibus præeſſe cum poſſet. Sed ejcere per ſummam iniuriam charum ſibi fidum'que conſiliarium, ac de ſe bene merentem nolebat: indignumq; iudicabat, tam duras & iniuſtas leges ſibi dici. Cunctantem Gouoricius

Comitia de creando principe.

Nicolai palatini Cracouienſis implacabilis iracundia.

uoricius ultro hortatur, ne ſua cauſa tanta commoda negligat. Malè uerò ſibi ſuisq; poſteris Leſcum conſulturum eſſe, ſi propter ſe unum ſeniculum, & pauculos, atq; eos incertos, dies uitę ſuæ, in aliam familiā transferri principatum ſinat. Libenter ſe pro eius commodis atq; honore in exilium abiturum, pro quo uitam quoq; ponere deberet, atq; cuperet. Felix ac ſempiterna poſteritatis memoria glorioſum exilium illud ſuum fore, ſuſceptum pro dignitate & amplitudine optimi principis. Commouit Leſcum ea Gouoricij oratio, & inſignis beneuolētia cum animi magnitudine cōiuncta: in eam quidē partem, ut is illico negaret, tāti ſe facere principatum, ut eius adipiſcēdi gratia tam fidum conſiliariū proderet, immerentemq; magiſtratu ſimul & patria ejceret. Principatū quidem duplici nomine ad ſe pertinere, quòd & hæres Cazimiri eſſet, & à cōuentu pridē electus & expetitus, nunquā ſe eo abdicaſſet. Verùm tyrannicā illam uocem, Si ius uiolandum ſit, regnandi cauſa uiolandum eſſe, nō placere ſibi, «
qui iuſto & legitimo imperio ſuos regere, à patre & à maioribus ſuis didiciſſet. Proinde alium ſibi Cracouienſes proceres iſtis legibus quærerent: ſe in paterna ditione ſua acquieturum eſſe potius, quàm per ſcelus principatu potiturum. Et cum his mandatis legatos dimiſit mœſtos, & palatini ſui faſtū, arrogantiam, & impotentē iracundiam deteſtantes. Cognita Leſci ſententia, denuò cōſultatur in cōuentu Cracouienſi de principatu. Diſplicebat multis iniquitas & acerbitas decreti ſuperioris de relegādo Gouoricio: admirabantur Leſci uirtutem, & excelſum ucreq; regiū ſpiritum, qui carere principatu mallet, quàm inſontem conſiliarium iniuria afficere. Nicolao ſuccenſebant: neq; tamē mutare decretū illud poterant, refragante eo, & reſponſum Leſci quaſi ſuperbum & plenum contemptus cauillante. Nam quo clarius dederat Leſcus propenſæ in Gouoricium uoluntatis documentum, eo magis potentiam eius Nicolaus reformidabat: cōtendebatq; ſummo ſtudio, ut cuiuis potius quàm Leſco principatus mandaretur: perfecitq; tandē, ut Vuladislaus Laſconogus Miezislai ſenis filius, quaſi iuſtus hæres abſens princeps renunciaretur. Miſsi ad eum legati, uix, ut oblatum principatum ſuſciperet, ei perſuaſerūt: nec aliter tamē, quàm ſi Leſcus eum omnino refutaſſet. Verebatur enim eius potentiam, memineratq; patrem ſuum ſemel atq; iterum in gratiam eius à Cracouienſibus uel deiectū, uel eiectum. Itaque ad Leſcum mittit: poſtulata Cracouienſis conuentus, & quid ipſe reſponderit, exponit: negat ſe prorſus quippiam aduerſus ſententiam Leſci facturum, ad quem longè antè delatum eſſe principatum ſciret, quemq; inimicum capere nollet: nec ſe tam cupidum eſſe, ut principatus cauſa ius ſanguinis uiolaret. Reſpondet Leſcus: ea lege, quæ ſibi à Cracouienſibus proceribus diceretur, principatum ſe accipere noluiſſe, nolleq;: nec aduerſus animi ſui ſententiam facturum eſſe Vuladislaum, ſi eum delatum accipiat. Hoc ubi reſponſum à Leſco Vuladislaus accepit, tum demum poſtulatis Cracouienſium legatorum annuit, & Cracouiam profectus principatum inijt: magnaq; facilitate, humanitate & iuſticia, atq; liberalitate etiam, ſtudia & uolūtates hominum adiungere ſibi cœpit. At Romanus

Gouoricij palatini Sendomirienſis pietas in principem.

Leſci albi iuſticia, & animi magnitudo.

Vuladislaus Laſconogus princeps creatur.

Vuladislai æquitas & modeſtia.

Romani Vuladimirienſiũ ducis tyrannis & ſuperbia.
Prouerbium.

Vuladimirienſium & Halicienſium dux immemor iuriſiurandi ſui, in-
audita crudelitate nobilitatem ferè omnem Halicienſem, nullo non ſup-
plicij genere uſus, extirpauerat: dictum illud ſubinde uſurpans, Melle ne
minem, niſi interfectis apibus, ſecurè ueſci poſſe. Interfectorum autem
& proſcriptorum, ac metu tyrannidis diffugientium bona confiſcarat,
magnaſque diuitias conflarat. unde potens effectus, finitimis quoque
ducibus erat formidabilis, ita ut nonnullos faceret ſibi tributarios, & a-
lios eijceret, alios inſtitueret. His rebus elatus, ubi Leſcum principatu
excidiſſe accepit, contemnere animi eius anguſtiam, ut ipſe interpreta-
batur, & ætatem: maioraꝗ moliri cœpit. Ac primùm clandeſtinis excur
ſionibus in Leſci ditionem ſuæ finitimam, deinde negociatorum Polo-
norum, in Ruſsia rationes habentium, direptione, patientiam Leſci ten-
tauit. Deinde legatis eius amicè res repetentibus, durius ac ſuperbius re-
ſpondit, ac Lublinenſem tractum ultro à Leſco & Conrado popoſcit
mercedis nomine, ob ſtipendia facta aduerſus Miezislaum, & ob detri-
menta in prælio Moſgauienſi accepta. Sed cum poſtulata eius Leſcus
& Conradus refutaſſent, quòd dicerent, deſertori, & ei qui ex acie pro-
fugiſſet, nihil ſe debere: accenſus ira, apertè iam Lublinenſem oram la-
trocinio & populatione agrorum infeſtabat. Cohibebant uerò Sendo-
mirienſes liberiores eius excurſiones, & ex eius ditionibus uiciſsim præ-
das agebant. Maiore deinde ui Romanus bellum gerere inſtituit: coa-
ctoꝗ ualido exercitu, non modò Poloniam omnem animo & ſpe com-
plexus, uerùm etiam Latinorum literis atque religioni (ſic enim Ruſsi
nos, qui rectè in religione Chriſtiana ſentimus, & principatum Romani
pontificis agnoſcimus, appellant) exitiũ ſuperbè minitans, Poloniæ fines
ingreditur, ac Lublinenſem arcẽ toto menſe obſedit. Sed certior factus,
Leſcum & Conradũ copias contra ſe comparare, ſoluta obſidione ad eos
magna fiducia uirium ſuarũ ad interiora Poloniæ contendit, immaniter
& contumelioſe in omnem ſexum, ætatem, ſtatumꝗ, & maximè in ſacer
dotes, atꝗ etiam in innoxia tecta ſęuiens: legatos Polonorũ æqua omnia
pollicentes, cuius legationis princeps erat Vitus Plocenſis epiſcopus,
(nam de Fulcone Dlugoſſo non aſſentior, quippe qui alienus tunc eſſet
à Leſco) cũ incerto reſponſo dimittit. Tranſmiſſoꝗ partim nauibus, par
tim uado flumine Viſtula, apud Zauichoſtum oppidum in ripa Viſtulę
caſtra locat, altero à Sendomiria milliario. Ibi cognoſcit noſtros appro-
pinquare: neꝗ tamẽ credebat pugnãdi copiã facturos eſſe. Vbi ſe opinio
ne ſua falſum eſſe, & Polonos inſtructis acieb. adeſſe uidet, cõſternari ac
trepidare cœpit, quòd imparato ſibi pręter opinionem dimicandũ eſſet.
Neꝗ rectè explicare ordines poterat, noſtris perpetuo curſu & magna
cũ uociferatione irruẽtibus, cũ ira & indignitas belli à ſocio ac tribuario
duce, ac de quo Leſcus optimè eſſet meritus, illati, animos ipſis ſuppedi-
taret. Prępetat aũt noſtris Criſtinus comes, gente Goſdouius, cuius lilium
inſigne eſt, palatinus Plocẽſis, uir acer, & rei militaris peritus. nã Leſcus
& Conradus adoleſcentes aberant de conſilij ſententia, cum aliquanta
manu præſidij cauſa, à longè euentum pręlij expectantes, ut ſi qui durior
caſus

Ruſsicum bellum.
Minæ Romani.
Lublini obſidio.
Prælium apud Zauichoſtum.
Criſtinus comes palatinus Plocenſis.
Goſdouia familia.

caſus exercitum afflixiſſet, recipere ſe commodè ad tutiora loca poſſent.
Romanus uerò in acie inter primos uerſabatur, boni ac ſtrenui ducis fun
gens officio, ne manus quidẽ à noſtris abſtinens. Feruente aliquandiu pu
gna, & multis utrinꝗ cadẽtibus, cum noſtris ira uirtusꝗ ſuffragarentur,
hoſtes uerò abundarẽt multitudine, & dux ipſe cohortatione eos anima
ret, debilitatos confirmaret, & pedem referre incipientes ſiſteret, conſpi-
cati id noſtri, globo facto impetũ in eum faciunt. Nec ſegnius ille reſiſtit,
donec ſtrage ſuorũ, confoſſoꝗ multis uulneribus equo, fugæ præſidium
mandare coactus eſt, equã effœtam nactus: qua uectus cum Viſtulã iam
tranaſſet, immixtus multitudini ſuorum fugientiũ, à Polonis inſtantibus
in turba interfectus eſt. Exercitus autem hoſtilis partim pugnãs, partim
fugiens, ad internecionem ferè deletus eſt. Nam Poloni longius, & pro-
pè Vuladimiriam uſꝗ, ut uult Dlugoſſus, fugientes perſecuti ſunt. Mul-
ti in agris & in ſyluis latitantes, à ruſticis hominibus cõquiſiti ac trucida-
ti: multo maxima pars flumine demerſa perijt, fugam præcipitans, & in
anguſto uado ſe impediens, & ruinam faciente ripa ulteriori preſſa pon-
dere multitudinis, quæ prima fugiens tranato flumine conuerſa & con-
globata conſtiterat. Reuertentes noſtri, caſtra copioſa & opulenta diri
puere. Cadauer Romani repertũ, Sendomiriæ iuſto honore tumularũt.
Verùm poſtea id effoſſum Leſcus, Ruſsis flagitantibus, & captiuos om-
nes dimittentibus, ac mille pondo argenti appendentibus, reddidit, ut
Vuladimiriæ in ſepulchro maiorum ſuorum ſepeliretur. Fertur autem
Romanus expeditionẽ illam in Poloniam facturus, miſsis muneribus pe
tiuiſſe à Vuladimirienſi epiſcopo, quẽ Ruſsi Vuladicã uocant, ut ſe exer-
citumꝗ ſuum ſolenni precatione & omine, ſiue benedictione, ut uulgo
dicimus, dignaretur. Quod cum ille recuſaſſet, affirmans nefas eſſe, Chri-
ſtianos Chriſtianis iniuſtum bellum inferentes eo honore dignari: indi-
gnatum Romanum, mortem ei minatum eſſe, cum ex eo bello uictor do
mum reuertiſſet. illum uerò conſtanter reſpõdiſſe, ſe mortem pro uerita
te neutiquam reformidare: neſcire aũt Romanum, an ex eo bello reuer-
ſurus ſit. Vnde poſtea epiſcopus ille ſanctitatis opinionem apud uulgus
nactus eſt, quaſi diuinitùs futurum belli euentũ præſciuiſſet. Fertur item
idem Romanus nocte ea, quam prælium conſecutum eſt, ſomniaſſe: ma-
gnam multitudinem paſſerum à longe minori numero achantidũ ab ea
parte, quæ ad Sendomiriam uergit, aduolantium, dilaniatã eſſe. Idꝗ ſom
nium, cum amicis manè narraret, ſeniorib. atꝗ prudentioribus triſte &
mali ominis uiſum eſſe. Fuit aũt hic dies, quo apud Zauichoſtũ pugnatũ
eſt, ad tertium decimum Calendas Iulij: annus uerò poſt Chriſtum na-
tum 1205. Et quoniam dies ille Geruaſio & Prothaſio Chriſti marty-
ribus dicatus eſt, aram eis poſtea Leſcus in baſilica Cracouienſi dicauit.
Sed eius aræ prouentus uberes, uehementer acciſos eſſe ſucceſſu tempo-
rum, Dlugoſſus memorat. Per hoc tempus Lituani, gens fera, ſylueſtris
& obſcura, Ruſſorum agros prędis agendis infeſtare cœpere. A' quibus
cruẽto prælio uicti, ſubera, reſtes & faſces frondeos, quib. ea gẽs in bal-
neis ſudorẽ prouocare ſolet, tributi nomine deinceps pendere iuſsi ſunt.
Apud

Romani fuga, & interitus.
Ruſsi profligati.
Epiſcopi integritas.
Vuladica epiſcopus apud Ruſſos.
Somnium.
1205. ann.
Lituani à Ruſsis uicti, & uectigales facti.

Liuones ad religionem Christianā adducti.

Apud Liuones uerò, cum Meinardus episcopus, & post eum Albertus, Christianam religionem paulò antè propagare cœpissent: Albertus alter, quo facilius barbariem inde extirparet, ordinem siue societatem, quę militiæ Christi dicta est, instituit, ac tertiam partem redituum Rigensis episcopæ ipsi attribuit.

Ordo militiæ Christi in Liuonia.

LESCVS ALBVS TERTIVM.

AGNAM è Russica uictoria uirtutis & felicitatis opinionem Lescus apud suos pariter atq; exteros consecutus est, eoq́; maius sui desiderium in animis Cracouiensis conuentus accendit. Summis eum laudibus passim omnes efferebant, Vuladislaumq́; suum præ eo contemnebant. Patrum etiam utriusq; merita inter se comparabant. Et reiectum à se temerè & iniustè optimi principis Cazimiri optimum filium dolebant. Fortè autem per id tempus, nondum circumacto anno à Zauichostensi prælio, Nicolaus Palatinus Cracouiensis uita defunctus est. Itaq; summoto iam eo obice, qui solus Lesco ad principatū obstiterat, summo consensu conspirant, ut excluso Vuladislao, Lescum ueluti iustum principē accersant. Acto conuentu, cui & Fulco episcopus interfuit, legatos cum decreto ad Lescum mittunt. Nec ille, cum uniuersi conuentus consensum uideret, cunctatus est, quin postulatis eorum annueret: ueniensq́;, Cracouiam, & omnes quæ ad principatum pertinebant munitiones, nemine repugnante, in potestatem suam redigeret. Nam Vuladislaus, uir modestus & quietis amans, cognito consensu conuentus, cessit, & Posnaniam se recepit, nec ulla re postea Lesco molestus fuit. Annus autem quo hæc acta sunt, fuit post Christum natum 1206. Insequenti anno Fulco quoque, siue Pelca, Cracouiensis episcopus, Palatini frater uita excessit: qui sibi & successoribus suis prærogatiuam loci & suffragij secundum Archiepiscopum in Gnesnensi prouincia, ab Innocentio tertio Pontifice max. impetrauit. Successit autem ei magister Vincentius, cognomento Cadlubcus, præpositus Sendomiriensis, gente Roseus, uir doctus, ut tunc ferebant tempora, & pius: qui primus Polonorum, historiam gentis suæ conscripsit: liberis collegij sacri suffragijs creatus & expetitus, quamuis ipse in eo collegio non esset. Perfecerat enim id collegium per Ioannem archidiaconum, ut libera sibi deinceps esset electio episcopi, in quam se principes peruerso more etiam tunc ingerebant. In Russia deinde Lescus princeps per legatos res quasdam uario marte gessit, siue excursionibus eius gentis in Poloniam prouocatus, siue ad ferendam Colomanno Vngarorum regis filio opem inuitatus, siue utrunque. Neque enim constat hic sibi Dlugossus: & Vngarorū annales totum id bellū præterierunt. ne Vincentius quidem attigit. Sic autem, secundū Duglossum, res habuit. Post Romani mortē, Russorū ducibus, qui in magnū iam numerum excreuerant, dissidentib. inter se, & alijs alios pellētibus, debilioribusq́; cōtra potentiorem aliquē, patronū atq; defensorē sibi accersentibus, cum à Polonico nomine propter proximā superioris tēporis cladem abhorrerent,

Lescus ad principatum reuocatur.

Vuladislai Lasconogi modestia.

1206 ann.

Cracouiensis episcopi prærogatiua.

Vincētius Cadlubcus episcopus Cracouiē.

Episcopi libera electio.

Russorum duces multi ac dissidētes inter se.

Colomanus,

Colomannus, Andreæ regis Vngarorum filius, Haliciensem principatū adeptus est, à Russis expetitus. Veniens autem Haliciam cum magnis copijs, ab episcopis, quos in comitatu suo habebat, solenni pompa inunctus, coronatus, & rex Galatię siue Haliciæ appellatus est: quod iam inde ab initio de sententia Andreæ patris constitutum erat. Inscientibus autem Russis hæc acta sunt. Itaq; confestim eorum animos à Colomanno alienarunt, sic ut nō diuturna illi esset principatus illius & regni possessio. Non multo enim pòst, cum ille pacata omnia sibi esse crederet, partemq́; exercitus in Vngariam remisisset, conspirant cōtra eum Russi, authore Mescislao, Mescislai illius opinor, qui à Cazimiro principe reductus, Haliciensiū Dux fuit, filio uiro forti & magnanimo, ita ut & ipse Chrobri cognomentum adeptus sit: qui ante aduentum Colomanni Haliciensem dominatum sibi uendicabat. Is igitur ex Russis & Polouucis ualida manu facta, Colomānum eijcit cum suis omnibus. inter quos Vincentius, Cracouiensis episcopus, & Iuo Sauli Comitis filius, gente Odrouāsius, Cācellarius Polonię, qui postea fuit Cracouiensis episcopus, fuisse memorantur. Nos, quid ibi duo isti tunc egerint, aut cur potissimum à Cracouiensi episcopo Colomannus unctus, ac regio diademate cinctus sit, non intelligimus. Neq; credimus tam patientes, ne dicam ignauos, tunc fuisse Polonos, ut nō modò preripi sibi Haliciensem dominatum, quem armis suum fecerant, ab Vngaro paterentur, uerumetiam consilio ad id ipsi auxilioq́; suo accommodarent. Itaq; existimamus, Colomānum nō à Russis expetitum esse: sed uxore ducta Salomea, Lesci Albi sorore, Haliciensem dominatum controuersum in dotem, concedentibus Polonis: accepisse: eoq́; nouam nuptam ab episcopo Cracouiensi, & à Cancellario ad constitutum locum deductam, & possessionem Haliciæ Colomanno traditam esse. Quod cum displiceret Russis, externi dominatus insolētibus, & ueritis ne cum principe religionem pariter, cuius tenacissimi sunt, mutare cogerentur, libenter eos cum Mescislao, qui Haliciam iure hæreditario repetebat, aduersus Vngaros & Polonos conspirasse. Nec nobis fit uerisimile, Colomannum Galatiæ, siue Haliciæ potius, quàm Russiæ principem atq; regem se dici passurum fuisse, si Russorum consensu atq; decreto cōmuni accitus fuisset. Longè enim clarius atq; splendidius Russiæ totius, quàm unius ciuitatis Halicię, nomen erat. Nec planè dissentit ab hac nostra sententia Dlugossus. Mox enim post eiectionem Colomāni, subdit, eodem anno Salomeā ipsi nupsisse. Quàm aptè uerò cum strage ac turpi fuga cohęreant nuptiæ, Dlugossus uiderit. Sed ut ut est, sequenti quidem anno Lescus Colomanno cum exercitu Haliciam repetenti, non contemnenda misit auxilia. Colligebat & Mescislaus ingentes copias. coniungebant enim se cum eo Volodimirus Rurici, Roscislaus Dauidis, et alter Roscislaus Mescislai, Ducum filij. Educebat & ualida Poluuciorū auxilia: qui proprium etiā dolorem interfecti superiori anno Ducis sui ulcisci in Vngaris cupiebāt. Primo aduentu recepere Vngari et Poloni Haliciam: cōmunitaq́; diligentius arce, & Colomāno cum uxore & imbelli multitudine in ea relicto, hostibus aduentantibus obuiam progressi, prælium commiserunt. Nec difficulter Po-

Colomannus Haliciæ rex factus.

Mescislaus Dux.

Colomannus Halicia pellitur.

Colomannus coronatus ab episcopo Cracouiensi.

Colomanni uxor Salomea, Lesci soror.

Polonorum auxilia Colomanno cōtra Russos missa.

A loni

loni,qui dextrum tenebant cornu, Ruſſos loco mouerunt, fugienteſq; lon-
gius perſecuti ſunt. Quin in altero cornu iam ad Vngaros inclinabat uicto-
ria:ibi Meſcislaus cum Polouucijs eos à tergo adortus,facilè ſecuros diſsi-
pauit, & magna ſtrage profligauit. Maiorem etiam in Polonis ſine ordine
reuertentibus ſtragem edidit, cum uexillum eorum captum erexiſſet. Ac-
currentes enim ad id, à Polouucijs pariter & Ruſsis conuerſis excipieban-
tur & trucidabantur. Ita totus ferè ille exercitus ad internecionem deletus
eſt. Colomãnus autem à uictoribus in arce diu obſeſſus,tandem fame & ſi-
ti adactus,deditionem fecit,et annum ferè totum unà cum uxore Salomea in
cuſtodia aſſeruatus eſt à Meſcislao. Deinde Andrea patre ſatagẽte per lega-
tos,dimiſſus eſt:cõuenitq; inter regem & Meſcislaum, ut Maria Meſcislai
filia,Belæ filio eius natu maiori nuberet: poſt triennium autem Meſcislaus
Haliciam Colomanno redderet. Quod cum ille feciſſet,non multo pòſt Co-
lomannus à Daniele Romani filio rurſus exactus, & à patre longè pòſt,ab
Aſiatica,ut uidetur,expeditione reuerſo,reſtitutus,cum uix triennium paca-
tum regnũ obtinuiſſet,incertũ uenenóne an morbo extinctus,uacuam Ha-
liciæ poſſeſsionem,& belli materiam Ruſsis reliquit. Ex eo tempore Vnga-
ri reges Ruſsia prorſus exciderunt:nihilo tamen minus Galatiæ & Lodo-
meriç (Vuladimiriã fortaſsis corruptè ſic uocantes)reges deinceps appella-
ri uoluerunt. Elati uictoria illa tam inſigni Ruſsi,adiunctis etiam Lituanis,
crebris excurſionibus Poloniam uexarunt & afflixerunt. Quare motus Le-
ſcus,Sulislaum Caſtellanum Sendomirienſem cum expeditis copijs ad ua-
ſtandam uiciſsim Ruſsiam miſit. Cui cum occurriſſent Ruſsi, magna clade
profligati ſunt: cæſi multi,capti non pauciores:inter quos quinq; fuere du-
ces, Suẽtoslaus Meſcislai, eius opinor qui cum Vuſeuolodo Romani patre
& uiro ſororis ſuç de Vuladimirienſi principatu bellum geſsit,filius:Geor-
gius, Iaroslaus, Volodimirus, & Conſtantinus:qui ad Leſcum adducti,&
ab eo aliquandiu in uinculis habiti, poſtea dimiſsi ſunt. Poloni uerò ma-
gnam prçdam tunc è Ruſsia retulerunt. Fuit autem hic annus à Chriſto na-
to 1211. Quo cometes decem & octo diebus menſis Maij coma in orientem
obuerſa apparuit, futurorũ malorum, quæ ſtatim Sarmatiam utranq; affli-
xerũt,prodigiũ. Aliquãdiu poſtea tacito quaſi conſenſu pax fuit inter Polo-
nos atq; Ruſſos. Cuius et illa nõ minima cauſa fuit,quòd Ruſsi anno ſequẽ-
ti nouũ dirũq; hoſtem nacti ſunt, qui uires eorũ deinceps penitus attriuit,
& multas alias Chriſtiani orbis gentes magnis & acerbis calamitatibus
atq; cladib. inuoluit,ac penè funditus euertit. Tattari enim, ſiue, ut uſus ob-
tinuit, Tartari,Scythica gens,ſiue à fluuio,ſiue à multitudine nomen habens
cum antè ultra Caſpium mare, & intra Imaum montem ad orientem ſolem
obſcuri ignotiq; græcis iuxtà ac latinis habitaſſent, circa annũ Chriſti 1202.
uel ut alij uolunt, 1188. finibus ſuis egreſſi, deuicto & interfecto Indorum
rege,cui ſeruierant,Aſiam penè omnem uictores longè lateq; peruagati,&
Rha ſiue Volga flumine tranſmiſſo,ad occidentẽ progreſsi,uicinis Ruſſorũ
Polouucijs, quos nõnulli recẽtiores Gotos, nõnulli Chunos ſiue Cumanos
eſſe uolunt,cãpeſtria ad Tanaim & Mçotim paludẽ loca habitantib. indeq;
ut no-

Ruſſorum uictoria de Polonis & Vngaris.
Colomãnus captus cum uxore.
Colomannus Haliciã recuperauit.
Vngari Halicia exciderunt.
Galatiæ & Lodomeriæ regnũ cur Vngari ſibi uendicant.
Ruſsi à Polonis profligati.
Ruſſorum duces capti.
1211 ann.
Cometes.
Pax inter Polonos & Ruſſos.
Tattari ſeu Tartari.
Polouucij

ut noſtra fert opinio, finitimorum Ruſſorum lingua non ualde diuerſum
à Polonis nomen ſortitis,bellum intulerunt. Quamuis autem perpetui Ruſ-
ſorum hoſtes eſſent Polouucij, neceſsitate tamen adacti opem eorũ implo-
rarunt. Nec defuere Ruſsi rogantibus in communi periculo. Quin legatos
Tartarorum monentes,ne ſeſe eo bello implicarent,contra ius gentium inte-
remere. Cõmiſſo prælio uictores Tartari magna ſtrage Polouucios & Ruſ-
ſos fudere & fugauere. Fugientes autem Ruſſos,ipſi etiam Polouucij exce-
pere,& ſpoliatos trucidauere. Munitiones dein Polouuciorum expugnatç:
ipſi deleti,& omnis illa circa Tanaim & Mæotim ora cum Taurica Cher-
ſoneſo à Tartaris habitari cœpta. Deinde Ruſsi debellati & ſubacti ſunt,ita
ut nõ modò tributa ipſis penderent,& iuſſa facerẽt, ſed etiã ſeruis antè ſuis
Lituanis prædæ eſſent. Quod ſuo fortaſſis loco attingemus. Nunc noſtra
perſequamur. Nullum deinde Leſcus quoad uixit bellũ geſsit,pace & ocio
impenſius delectatus. In pace uerò iuſtè,clementer,& moderatè principatũ
adminiſtrauit: ædificia partim collapſa inſtaurauit,partim noua excitauit.
Obibat autem cunctas regiones ditioni ſuç ſubiectas,cauſaſq; & cõtrouer-
ſias hominũ omnib. in locis ipſe per ſe cognoſcebat & iudicabat: inſontes,
& maximè in ſycophãtas ſiue calũniatores animaduertebat oppreſſos poten-
tiorũ iniurijs uindicabat. In Pomeraniã uerò cũ ueniſſet,atq; eadẽ illa quç a-
libi ageret,rogatus à Pomeranis q; lõgius ĳ ſe ius à principe nõ ſine magno
incõmodo atq; impẽdio petere quererẽt,queadmodũ Suẽtopelcũ ſuperius
attigimus,uniuerſæ Pomeraniç prçfecit,& amplisſimã poteſtatẽ atq; iuriſ-
dictionẽ etiã in Palatinos, qui tunc duo erãt,nẽpe Gdanenſis et Suecẽſis,&
in cçteros magiſtratus ipſi cõceſsit. De reditib. aũt totius Pomeraniç mille
pondo ſiue marcas argenti quotannis fiſco principis Polonorum ut pende-
ret conſtituit, & iureiurando in ſua poſterorumq; ſuorũ principũ Poloniç
uerba eum adegit. Quam tamen ille fidẽ nõ diu ſeruauit, quemadmodũ po-
ſterius exponemus. Maſouiã uerò & Cuiauiã Leſcus de cõſilij cõuentuſq;
ſentẽtia Cõrado fratri minori in ſortẽ patrimonij cõceſsit, comitijs eã potiſ-
ſimũ ob rem Sendomiriæ habitis. Deinde duodetrigeſimũ agẽs annũ,roga-
tu procerum uxorem duxit Grimislauam Iaroslai unius de Ruſſorum duci-
bus,quem captiuũ habuerat,filiam,anno Chriſti 1220. Ex qua anno ſequenti
Boleslaũ filiũ,qui poſtea Pudicus appellatus eſt,ſuſcepit,in arce Corcinenſi
æditũ:deinde filiam Salomeam. Neq; memorabile quicquam præterea eſt
in principatu Leſci huius quamuis diuturno,prçter mortẽ eius:quam priuſ-
quam perſequamur,nõnulla quç regnante eo acciderunt in Polonia,nõ in-
digna memoratu, breuiter exponemus. Henricus Barbatus dux Vuratisla-
uienſiũ ex Heduigi uxore,filia Bertholdi ducis Morauiç te Carinthiç,fœmi-
na lectiſsima,Henricũ et Conradũ,cui Criſpo cognomẽ fuit,filios habebat.
Et maiorẽ quidẽ mater,minorẽ pater plus diligebat. Sed tamẽ partitus in-
ter eos dominatũ pater,uxoris ſuaſu minori quidẽ Luſaciã et Lubuſſenſem
tractum,Henrico uerò maiori reliqua omnia cum Vuratislauia aſsignaue-
rat. In qua partitione cum Conradus non acquieſceret,bellum fratri fecit,ne-
quicq; diſuadentibus ac deprecantibus parentibus. Nec Henricus iunior

A 2 ſibi

Polouucij et Ruſsi à Tartaris uicti.
Tartarorũ ſedes.
Ruſsi Tartaris uectigales.
Leſcus ſtudia pacis amplexus.
Iudicia principis.
Calumniatores coerciti.
Pomeraniæ præfectus Suentopelcus.
Pomeraniæ uectigal.
Leſcus fratri Maſouia & Cuiauia ceſsit.
Grimislaua Leſci uxor.
1220 ann.
Boleslaus Pudicus.
Henricus Barbatus diuidit principatũ inter filios.
Luſacia & Lubuſſenſis in ditione Polonorum.
Bellum inter fratres.

sibi defuit. Sed coacto et ipse tumultuarie exercitu, obuiā fratri, ꝓdijt. Pugna
cōmissa in loco cui nomē Studnicia, inter Legniciā & Goltibergā, Hēricus
uictor extitit. Cōradus cū se ex fuga Glogouiā ad patrē recepisset, salutē cō
Cōradi interitus.
secutus est. Verū non ita multo pòst, in Tarnauiensi saltu uenationi uacans,
Heduigis sanctimonia.
& ferā agitās, lapso equo ceruices fregit. Fertur aūt Heduigis diuinitùs filij
interitū præsciuisse. Tam enim religiosa & pia fuit ea mulier, & sanctimo-
nia uitæ prestans, ut ꝓphetico spiritu à Deo dignaret̃. Huius rogatu Henri
Trebniciense monasterium conditum.
cus Barbatus Trebniciense monasteriū tertio à Vuratislauia milliario ma-
ximis sumptib. exędificauit, & puellis Cisterciensis sectę attribuit. Addixit
Trebniciēsis prouentus.
aūt Heduigis, indulgente uiro, illi monasterio oppidū ipsum Trebniciā, &
cōplures pagos suos dotales, ita ut in mille hominū alimenta reditus eius
Henrichouiense monasterium.
suffecturi esse uiderent̃. Quod exemplū secutus Nicolaus Henrichouius,
uir nobilis et locuples, qui Hērico Barbato à secretis fuit, et ipse patrimoniū
suū omne Cisterciensib. monachis, assentiente Henrico Barbato, donauit: ex
tructoq; eis monasterio in pago suo Hērichouo, ipse q̊q; ibi religionē pro
fessus, uitā peregit. Tantū uerò tunc pacatis rebus uigebat in Polonis reli-
gionis amplificandę studiū, ut eo potissimū inter se certarent. Nā & Miezi
Ribnicense monasterium.
slaus Vuladislai filius dux Oppoliensis & Ratiboriensis Ribnicense mo-
nasteriū Pręmōstratēsis sectę puellis cōdidit ac dotauit: q̊d postea filius eius
Caximirus, quē unicū reliquit, Zarnouāsum trāstulit: et Vincētius Craco
Cracouiensi basilicæ supellex & decimæ à Vincentio episcopo donatæ.
uiēsis episcopus, cū basilicę Cracouiēsi, cuius supellex uniuersa, tacto de cœ
lo ęrario cōflagarat, multa cōtulisset, decimasq; nōnullas collegio eiusdem
basilicæ in distributiones quotidianas, et in lucernā, quę perpetua in tēplo
arderet, addixisset, episcopatu se abdicauit, nequicq̃ aduersante principe, ac
Vincentius abdicauit se episcopatu.
dissuadēte collegio sacerdotū: et in Androuiēsi monasterio reliquos quinq;
uitę annos religiose exegit, cū 10 annis episcopus fuisset. Huic uerò Vincen
Iuo episcopus Cracouiensis.
tio qui successit, Iuo Sauli filius, cuius etiā superius mētionē fecimus, Romā
ꝓfectus, ac Dominici Calaguritnia, ꝗ tūc nouę sectę et sodalitatis, quā à stu
Dominicanorum sodaliū secta Cracouiam inducta.
dio cōcionādi Prędicatorū uocāt, autor florebat, doctrinā uitamq; admira
tus, Iaciū siue Iacinctū gētilē suū de territorio Oppoliēsi, canonicū Craco-
uiensem (qui post mortē multis annis ꝓpter sanctimoniā uitæ actæ et mi-
racula, in numerū diuorū relatus est) atq; tres alios de comitib. suis, à Domi
Iacinctus in diuos relatus.
nico institutū uitę illius edoctos atq; ꝓfessos, Cracouiā secū reduxit, nouęq;
S. Trinitatis monasterium.
sodalitati primariū in urbe Cracouiēsi tēplū, q̊d Trinitatis nomine appel
lat̃, attribuit, et copiosam supellectilē templo dicauit, uictū uestitūq; sodalib.
S. Mariæ templū Cracouiæ.
suppeditauit: Parœciā uerò inde in tēplū uirgini matri Dei Marię dicatū,
ob id tūc à se cōstructū, trāstulit. Cōplura deinde eidem sodalitati cœnobia
in Polonia cōdita sunt. Quin Kiouiā q̊q; & Haliciā ea paulo pòst colonias
suas deduxit. Sed nō potuit eā diu ferre Kiouiæ dux Volodimirus, ueritus
ne ab ea Russi sui à schismate et ritib. Græcorū abstraherent̃. Idem Iuo Ca-
cicense etiā monasterium Cisterciensib. monachis condidit: nec multo pòst
Mogilā supra Vistulā uno à Cracouia miliario, locū à Vendę reginę tumu
Mogilense monasterium.
lo dictū id trāstulit, & magnificè locupletauit. Pręterea egenis, et morbo ac
senio debilitatis ptochodochium, siue hospitale, ut uulgò uocāt, suburbano

suo

suo Cracouiensi, Prādinico dicto exædificauit, pagosq; ac decimas quasdā
in alimēta attribuit, eiusq; hospitalis curā et administrationē hospitalarijs
Hospitalarij.
fratrib. ꝗ se de Saxia uocāt, mādauit. Posterius aūt incōmoditatē loci, ab ur
be et frequētia hominū remoti, cū animo suo perpendēs, Cracouiā id trāstu-
S. Spiritus ptochodochium Cracouiæ.
lit, extructis nouis ędib. atq; tēplo, q̊d Spiritui sācto dedicauit. Quo tēpore
etiā parœciā uicinā, sanctę Crucis dictā, in urbe, & alterā in pago suo Biscu
S. Crucis parœcia.
picēsi, altero ab urbe miliario, illis ipsis hospitalarijs iure sempiterno addi
xit. Sendomiriæ quoq; idem episcopus Dominicanis fratribus siue præ-
Sendomiriēse monasteriū Domin.
dicatoribus monasterium erexit. tametsi uariat Dlugossus. Nam et ab Ad-
leida Lesci sorore monasteriū illud conditū esse, alibi memorat. Quę tamē
aliquāto ante inuectā eā sectā in Poloniā, ut ipse uult, obijt. Nisi fortè pecu-
niā eius testamento relictā, Iuonē in ędificationē monasterij impendisse exi-
stimandū est, ita ut ambo, hic opera, illa sumptu cōditores illius monasterij
fuisse uideātur. Idē Iuo etiā Mestouiense atq; Dlubnense monasterium, &
Mestouiense & Dlubnense monasteria.
Dersansnēsem, Vuauurinzicensem, Dalessicēsem, & S. Pauli apud Sēdomi
riam parœcias condidit. Iā Henricus Archiepiscopus Gnesnēsis, Theodo-
Parœciæ quædā.
rici ducis Bernēsis ex Eudoxia Polona, filius, bonā & ipse in hoc pietatis sta
Henrici Archiepiscopi opera.
dio nauauit operā. Perfecit eīm diligentia & autoritate sua, ut principis atq;
omniū ducum procerūq; Polonorū consensu, & uniuersi cōuentus cōstitu-
Ecclesiastici ordinis exemptio à iurisdictione iudicum profanorū.
tione, sacer & ecclesiasticus ordo omnis cū adscripticijs etiā & subditis suis
ab omniū profanorū iudicū etiā ducum, atq; ipsius summi principis iuris-
dictione prorsus liber esset, ita ut ne per exceptionē ullā quidē, aut recōuen
tionē pertrahi ad ullū profanū, siue laicū, ut uocāt, forū possent. Eamq; con-
stitutionē pont. max. & sedis apostolicæ autoritate cōfirmauit. Sacerdotes
Sacerdotibus uxores ademptæ.
uerò omnes ex decreto synodi à se cōuocatę, uxores & cōcubinas, quas reti
nebāt adhuc pleriq; post edictū legati pōtificij, abdicare coegit, iureiurādo
ab eis exacto. Hic etiā obtinuit à sede apostolica Archiepiscopis Gnesnēsi-
bus perpetuę legationis munus. Mortuus deinde est anno Christi 1219. cū
Legatio nata.
decem & nouē annis ecclesię illi pręfuisset. Cui Vincentius successit. Bien-
Vincentius archiepiscopus.
nio pòst densi atq; cōtinentes per totam ęstatē imbres, ingenti aquarū inun
Inundatio, fames, & pestis in Polonia.
datione uehementer Poloniā afflixere, plurimos pagos atq; uicos euertêre
atq; abripuêre. Segetes hybernas uastauêre, uernā sementem fieri passi non
sunt. Cōsecuta mox est hyems acris et horrida. Inde fames & pestis, postea
totū trienniū sequentes, maximā uim pecudū, iumentorū, atq; hominū ab-
sumpsere. In his tātis malis, Iuonis episcopi beneficētia egentib. passim ex-
Iuonis episcopi beneficentia.
posita, permultis saluti fuit. Et sanè mirū est tūc lōgè minores, q̃ nunc sunt.
reditus episcopę suffecisse tñ pio & benefico episcopo in tot tantosq; sum-
ptus, in cultū diuinū & subleuationē egentiū, ut par fuit, collatos. Verū di
uinę benignitatis fuit, ut liberaliter semināti uber messis ꝓueniret: modera
ti uerò ac temperātis episcopi, ut paruo contentus, dispensatorē, nō domi-
nū se esse meminisset. Sed institutū nostrū urgeamus. Masouię, Cuiauiæ, ac
Dobrini dominatū Lescus Cōrado fratri, quemadmodū iam antè diximus,
cōcesserat. Sed quoniā is iuuenis admodum erat, & ocio, desidiæ, uolupta-
Cōradi nequitia.
tibus'que deditus, Cristini palatini Plocensis, grauissimi & clarissimi uiri,

 cuius

cuius etiã superius meminimus, nutu & arbitrio pleraq; omnia administrabat. Et rectè is sanè se gerere, domi scelera seuerè coercere, foris Prussis, et Lithuanis finitimis formidabilis esse, ita ut uulgo iã ab exteris magnus Masouię palatinus uocitaretur. Inuidere ipsi eam gloriam atq; authoritatem multi, atq; in his Ioannes Zapha, Scholasticus Plocẽsis, & Cancellarius ducis, cęteris impensius. Itaq; is sedulò Cristino apud Conradum obtrectabat, & inuidiam odium'que omni ratione conflabat. Admonebat crebrò Conradum Cristinus officij sui: & cum remissiorem & nequiorem indies fieri animaduerteret, in frequenti quoq; senatu fortè acrius obiurgarat. Eam igitur occasionem exoptatam ęmuli eius cupidè arripuere, iratumq; sua spõte Cristino Conradum, magis etiam irritarunt, multis falsis criminibus in eum confictis, & in primis quòd is ad dominatum Masouiæ aspiraret, & Conradi uitæ insidiaretur. His incitatus Conradus, Cristinum in uincula coniecit, deinde excæcauit, postremò necauit, & liberos eius proscripsit: „ optimè merentem pessimè remuneratus. Verùm non nouum neque inusita„ tum hoc est apud Principes, apud quos plus ferè loci est perditis palponib. & assentatoribus, atq; calumniatoribus, quàm rectè monentibus. Verùm non impunè id scelus Conradus abstulit. Nam ubi sublatum de medio Cristinum, quem Deum uocabant, Prussi accepere, resumptis animis in ditionem Cõradi incursarunt: & Chelmensis quidem siue Culmensis tractus magnam partem, palatini eius loci, cum is puellæ cuiusdam Prussæ amore captus esset, proditione in potestatem suam redegerunt. In Masouiam uerò progressi, maximis eam affecere incommodis, ferro et igni longè lateq; grassantes, ita ut Ploscum etiam oppidum, Masouiæ caput, exurerent. Nam basilica Plocensis in arce sita iam antè fortuito conflagrarat incendio, quo supellex basilicæ sanè quàm splendida absumpta est. Ad quę incommoda illud etiam accessit Masouiæ, quòd cathedra Plocensis post mortem Goslai, biennium episcopo caruit, cum plures pariter à collegio electi essent. Quibus malis adactus Conradus, cum Prussorum excursionibus cohibendis per se ipse par non esset, Cruce signatos in auxilium contra barbaros Christiani monachi sectæ Cistercienſis opera undequaq; euocauit. Inter quos facilè principes erant Henricus dux Silesiæ, Vuratislauiensisq;, & Lubusensis episcopi, & multi è nobilitate Polonica. Quorum ope cum Chelmensem siue Culmensem & Lubauiensem tractum in potestatem suam redegisset, Christianum ibi primum episcopum constituit, quo per eum barbari ad religionem Christianam adducerentur, eiq; & successoribus eius episcopis Prussiæ siue Culmensibus, partem tractus Chelmensis, in quo fuerunt arces, Grudentum, Vapscum, Coprinum, Villisazum, Colnum, Ruch, Rissinum, profundum Turnum, Pinum, & Plochum, cum omnibus uillis & prædijs, ac centum præterea pagis iure sempiterno donauit. De cæteris uerò agris, quos ipse retinebat, decimam omnium frugum ipsi addixit. Adiecit etiam Gedeon episcopus Plocensis assentiente toto collegio sacerdotum Tarnouiã, quæ fortassis Torunia est, & Papouiã, cum omnib. item pagis ac prædijs adiũctis, iteq; ius omne ecclesiasticũ, ꝗd habebat in ditione Chelmensi,

Inuidia et calũnia in aulis principũ regnant.

Cristini palatini cædes.

Prussi Chelmẽsem tractum in potestatem suam redegere, & Masouiam uastauere.

Ploscum incẽsum à Prussis.

Plocensis episcopatus biẽnium uacauit.

Cruce signati in Prussos immissi.

Christianus episcopus Culmensis.

Culmensis episcopæ bona & reditus.

Tarnouia in Culmensi. Papouia.

Chelmensi. Id adeò anno Christi 1222. actum est, uti uidere est ex diplomate à Conrado & Gedeone suprà memoratis, pariterq; à Lesco Poloniæ, & Henrico Silesiæ ducibus, Vincentio Archiepiscopo Gnesnensi, Cracouiensi, Posnaniensi, Vuratislauiensi, Lubusensi, et Cuiauiensi episcopis consignato. Cuius exemplum extat in archiuio regio. Vnde licet colligere, Archiepiscopum quoq; ac cæteros episcopos Conrado contra barbaros adfuisse. Nec tamen ab illo Cruce signato exercitu perdomari Prussi potuerũt. Itaq; inito cõsilio, et missa ad Albertũ Archiepiscopũ Rigensem legatione, sodales siue fratres militiam Christi professos, qui rubrum ensem cum cruce in pallio insutum gestant, è Liuonia euocauit: eisq; Dobrinensem tractum inter Camenizam & Culmenizam riuos attribuit, ut sibi contra Prussos prẽstò essent. Verùm ij quoq; uno prẽlio, quod biduo durasse memoratur, obtriti à Prussis ac deleti sunt, ita ut quinq; soli euaderent: qui & ipsi, Dobrino repudiato, in Liuoniam sese receperunt. Dum hæc ita geruntur, Lesco principi nouus hostis exortus est, ex huiusmodi causa. Suppetias is Cõrado fratri cõtra Prussos siue miserat, siue ipse iuerat. In eo exercitu et bello Ioannes Clementis filius, gente Gryphius, equestri, nec sanè obscuro loco natus, & nõnulli alij, quorum nomina non memorantur, cum aliter, ꝙ ipsis & genere eorum dignum erat, se gessissent, cæteriq; fuga eorum proditi occubuissent, reuersi, ignominia notati, & magistratibus amoti sunt à Lesco, Iuonis episcopi & Hostasij Comitis, Odrouansiorum, aduersæ factionis, suasu & consilio. Permolestè tulit eam notam familiæ suæ inustam Marcus Palatinus Cracouiensis, (Nam Gryphius & ipse erat.) item'que Andreas magister & canonicus Cracouiensis, suprà memorati Ioannis frater. Itaq; cum clàm contrà principem cum cæteris suæ factionis conspirassent, Marcus Palatinus ad Henricum Barbatum profectus, persuasit homini, ut ad principatũ, iure optimo ad se pertinentem, quippe qui natu maximus tunc esset in familia Criuousti Boleslai monarchę, sibi uendicandum adspiraret: operam ad id studium'que suum, & maximè partis procerum equitum'que Cracouiensis conuentus, quibus exosus sit Lesci dominatus, prolixè ipsi deferens, ita ut eum nullo negocio uoti compotem fore affirmaret. Henricus, ut est ingenium hominum, quod opes, honores, & eminentiam atti„ net, insatiabile, & facile sperat credit'que quod optat, passus est sibi per„ suaderi ab homine, quem illustri familia ortum, ac summo honore fungentem, gratia & authoritate plurimum ualere in conuentu Cracouiensi nouerat. Itaque facta de suis manu satis ualida, spei plenus, frustra reclamante uxore Heduigi, Cracouiam contendit. Neque Lescum molimina Marci, & apparatus Henrici ducis fefellere. Itaque exercitum quantum potest maximum contrà comparat, & à Conrado fratre auxilia accersit. Iam ad Dlubnam amnem uno à Cracouia milliario Henricus cum suis copijs peruenerat, cum de apparatu & exercitu Lesci, maiore quàm suo, cognoscit: & maiorem longè quàm Marcus pollicitabatur, difficultatem adipiscendi principatus reperit. Nec ausus rem prẽlij periculo committere, propter nõ obscurum pauorem suorum ad Lescum misit, tempus locumq;, & modum collo-

1222 ann.

Liuonienses milites Christi contra Prussos euocati.

Dobrinensis tractus.

Liuonienses milites deleti à Prussis.

Ioãnes Gryphius ignominia notatus.

Henricus Barbatus ad interuertẽdum principatũ concitatur.

Henrici Barbati expeditio in Cracouiensem principatum.

Dlubnafl.

Pax & fœdus inter cognatos principes.

colloquij petens. Non abnuit Lescus, pacis et ipse amans. Conueni͂t utrinq; pari numero procerũ & stipatorum, erecto inter castra tentorio. Aderat autem et Conradus. Ibi multis ultrò citroq; sermonibus habitis, tandem Iuonis episcopi opera maximè pax componi͂t inter Duces. Henricus iure suo, si quod haberet ad principatum, sese abdicat. Vtriq; uerò, nunquam se alterorum bonis & possessionibus inhiaturos, sed commoda honoremq; alterorum inuicem curaturos defensurosq; esse paciscuntur. Deinde inuitatus Cracouiam à Lesco Henricus, octo dies splendidè & honorificè acceptus atq; habitus, qui hostis uenerat, amicissimus discessit. De Marco Palatino nihil memoriæ proditum est, quid factũ sit. Sed uerisimile est, ei Lescũ Henrici opera reconciliatum esse. Nam post Lesci mortem, in eo conuentu, qui de eligendo principe nouo habitus est, interfuit, & uxori filioq; Lesci non defuit. Eodem tẽpore maior quoq; Polonia non immunis fuit ab intestinis dissidijs & ciuilibus bellis. Nam Vuladislaus, Ottonis filius, cui Sputatori cognomen fuit, nondum egressus ex ephebis, æqualium suorum suasu & consilio, dimitti ex tutela à patruo Vuladislao magno, siue Lasconogo, & partiri cum eo dominatum flagitabat. Cum non impetraret, coacta clam aliquanta manu, Calissiam arcem intercepit.

Vuladislaus Sputator Calissiam intercepit.

Qua de re certior factus Lasconogus, celeriter cum tumultuarijs copijs nobiliũ iuxtà ac rusticanorum accurrit: arcem obsidet, non instructam ad longam obsidionem perferendam. Quintumdecimum diem iam durabat obsidio, cum cõmeatus obsessos deficere cœpit. Quocirca qui in præsidio erant, uitam & incolumitatem pacti, arcem Lasconogo dedidere. Porrò Vuladislaus Sputator, per noctẽ cum septem tantũ comitibus effugit, & ad Lescum Principem Cracouiam, deinde in Vngariam se recepit: & ab Andrea rege humanè & benignè acceptus, nouem fermè annos apud eum metu patrui exulauit. Sed hæc aliquãto antè acciderant. Post hæc Vuladislaus, idem Sputator, societate & affinitate clàm per internuncios cum Suentopelco Pomeraniæ præfecto inita, ꝙ filiam eius Helingam siue Helenam uxorem ducebat, monachi habitu clàm in Poloniam redijt: et Suentopelci ope Vsce arcem cum duorum fluminum Notesi & Guidæ allapsu & ambitu, tum manu quoq; munitissimam intercepit, indeq; subiectas ac uicinas oras uexare cœpit: prædia patrui, & Mogilnense monasterium diripuit: complures nobiles, qui cum Lasconogo sentiebant, interfecit: Alberto & Laurentio, Ioannis filijs, non obscuris iuuenibus, inprimis adiutoribus utens.

Vsce arx à Vuladislao Sputatore intercepta.

Notesus fl. Guida fl.

Hæc ubi accepit Lasconogus, ualidum ex omni dominatu suo conscribit exercitum. arcem Vsce, cum difficilis esset expugnatu, obsidione cingit, castella pluribus in locis extruit: unde dispositi in stationibus milites, obseruarent ne quid ad obsessos importaretur, néue iterum Vuladislaus Sputator manus suas effugeret. Vineas, turres, & alia opera ad mœnia agit, et machinis murum nequicquam quatit. Vbi hac nõ proficit, diuturna obsidione et fame ad deditionem obsessos adigere statuit. Cumque ad medium mensis Iulij à primo uere duraret obsidio, nec obsessi è munitione prodirent, negligentius omnia cœpere agi in exercitu. Rari, atque ij inermes ferè, atque ebrij quoque, in stationibus apparere. In ca-

Vsce arcis obsidio

In castris etiam pauci ac dissoluti obuersari. Hoc animaduerso, hi qui obsidebantur, alere etiam ipsi data opera simulato metu obsidentium negligentiam. Die quadam cum infrequentes admodum stationes & infrequentia castra supernè conspexisset Vuladislaus Sputator, celeriter instructis in arce ordinibus, cohortatusq; paucis milites, apertis portis erumpit: deiectaq; nullo negocio statione hostium, ad castra curriculo contendit. Ibi permagnam in inermibus, & inopinata re perturbatis stragem ædidit, donec Lasconogus retractis & animatis suis, globo'que facto, in cæde exultantes repressit, & in arcem compulit. Multos ibi nobiles & fortes milites, & Palatinum Posnaniensem Dobrogostium Lasconogus amisit. Quo incommodo consternatus, postero die obsidionem soluit.

Dobrogostius Pal. Posn. occisus.

Vuladislaus Lasconogus uictus.

Discedentem Sputator magna iam fiducia suarum uirium secutus est, et multi ad eum à Lasconogo, accepta fama prælij, quæ deteriorem etiam quàm erat rem Lasconogi fecerat, deficiebant. Posnania quoq; & Calissia primaria oppida non grauatè sese ei uenienti dedidère.

Vuladislaus Sputator maiorem Poloniam occupat.

His tam secundis generi sui rebus Suentopelcus Pomeranorum præfectus, cum alioqui magnis opibus & facultatibus terra mariq; partis, & gratia populari tumeret, insolentior factus, à Lesco Principe magnopere contendit, ut se Ducis siue Principis Pomeraniæ nomine & honore dignaretur, & sempiternum id sibi posterisque suis esse iuberet, ut ij tamen summo Polonorum Principi obtemperarent. Concessisse id auum eius Criuoustum Boleslaum in inferiore Pomerania et Cassubia Boguslao gentili suo. Refutauit postulata Suentopelci Lescus. Qua repulsa ille accensus, ad defectionem spectare cœpit: neque pensionem annuam de more Lesco misit.

Suentopelci præfecti Pomeraniæ ambitio.

Suentopelci defectio.

Lescus igitur cum consilium eius non modò hominum sermonibus, uerumetiam re ipsa deprehendisset, communicato cum Henrico Barbato consilio, Gansauam, quæ uilla est Tremesnensis monasterij prope Znenam in maiore Polonia sita, uniuersæ Poloniæ comitia ad tertium Idus Nouembris, quæ dies diui Martini sancti episcopi memoriæ dicata est, indicit, quasi de republica, ac de componendis intestinis Ducum maioris Poloniæ dissidijs. Re uera autem, ut Suentopelcum prætextu comitiorum euocatum, sine armis & bello opprimeret.

Comitia apud Gãsauam.

Subolfecit id Suentopelcus, & ultrò in Principem insidias intendit unà cum Vuladislao genero, quòd eius quoq; iuxtà ac suã rem agi, nec minus illius quàm suo periculo comitia illa institui diceret, & ad spem summi principatus adipiscendi eum incitaret. Conuenere ad præstitutum locum atque diem Lescus princeps, Henricus Barbatus, Conradus, Vuladislai duo, Lasconogus et Sputator Duces, Archiepiscopus Gnesnẽsis, Cracouiẽsis, Vuratislauiensis, Vuladislauiensis, Posnaniensis, & Lubussensis episcopi, & electus nuper Plocensis, magnusq; procerum numerus. Porrò Suentopelcus nectebat moras: missis'que subinde per speciem excusandæ suæ moræ hominibus, statum omnem comitiorum cognoscebat, et occasionem peragendi cogitati facinoris captabat. Cum triduo de pace inter Vuladislaos actũ atq; tractatũ esset, ac Suentopelci aduentus requireretur, propterea quòd totius conuẽtus sententiæ eò inclinabãt, ut ipse & Pomerani maiorib.

 Polonis

Polonis de damnis ac detrimentis cum Sputatore illatis satisfaceret, quartaq; dies curandis corporibus data esset, ad balneum se Lescus & Henricus contulere. Ibi Suentopelcus cum expedita suorum manu adest: prope enim delituerat, & opportunitatem rei peragendæ didicerat: & in diuersoria ac tentoria proxima irrumpens, obuios quosq;, rei nouitate attonitos, facile aut remouet, aut obtruncat: Lescū quærit: ad balneū, ubi eum esse acceperat, cōtendit. Interim exaudito tumultu certior factus Lescus de hostili aduentu Suentopelci, exilit: & equum nactus, cum paucis fugere cœpit. Fugientem Suentopelcus cum plerisque suis persequitur: illum unum se potissimum petere, in uno illo capite omnia sibi posita esse dictitans. Vbi effugere Lescus insequentium & prementium se manus non potuit, conuerso equo, & reuocatis fugæ comitibus, cum aliquandiu multis & bene armatis nudus penè cum paucis restitisset, fortiter dimicans apud Marcincouum pagum occubuit. At qui ad perscrutandum in balneo Principem descenderant, in Henricum, qui ætate grauis fugam desperauerat, impetum faciunt. Sed cum aliquot uulneribus debilitatum prostratumq;, Peregrinus Veisemburgius unus de aulico ipsius comitatu, corporis sui obiectu protexit: confossus'que & concisus deficiente uita super iacentis domini sui corpus se proiecit. Percussores rati utrumque exanimem, discessere, & recolligendi sui spacium Henrico concessere: qui raptim furtim'que Vratislauiam lectica delatus à suis, haud ita multo pòst sanitati pristinæ restitutus, & posteros Peregrini liberatoris sui magnis muneribus & honoribus pro'ecutus est. Annus quo hæc acta sunt, fuit à Christo nato 1226. secundum Vincentium, uel ut uult Dlugossus 1227. Ex eo tempore Suentopelcus pro duce ac domino Pomeraniæ gerere se cœpit. Lesci uerò corpus Cracouiam elatum, in basilica magna omnium comploratione sepultum est. Regnauit autem Lescus à morte patris annos trigintatres propemodum, cum puer admodum ad principatū euectus esset. Sed in his triginta tribus annis Miezislaus quidem duos ferè, Vuladislaus uerò filius eius tres annos, quibus summoto Lesco principatum obtinuere, sibi uendicant. Per hoc tempus Prussis Masouiam uehementer uexantibus & uastantibus, inops consilij Conradus dux, habito conuentu suorum, tandem Christiano episcopo suggerente & suadente, fratres siue sodales Teuthonicos, et ipsos piam contra barbaros militiam sub titulo S. Mariæ professos, qui paulo antè à Saracenis è Syria eiecti fuerant, per eum ipsum Christianum Roma acciuit: Chelmensemq; tractū, et quicquid terrę est inter Vistulam, Mocrā, atq; Deruanciā flumina, eis tradidit: his legibus, ut contra Prussos sedulò & summis uiribus bellum gererent. Vbi uerò eos domuissent, Chelmensem quidem ditionem redderent: cætera uerò quæcunq; de barbaris cæpissent, arbitrio bonorum uirorum ex ęquo secum, seu cum posteris suis partirentur: Polonis ne quam uim aut iniuriam facerent, neue hostes eorum receptarent, aut ullo fauore prosequerentur: contra barbaros autem, & à religione Christiana alienos, ut ipsis, cum opus fuerit, præstò essent. Si quid horum trāsgrederentur, pœnę, quę contra ingratos est ex iure gentium, subiacerent,

Lescus interfectus à Suentopelco.

Henricus Barbatus à Peregrino Veisemburgio protectus & seruatus.

1227. ann.

Suentopelcus dux Pomeraniæ citerioris.

Teuthonicorū S. Mariæ ordo.

Chelmensis tractus Teuthonibus concessus iure hospitij.

Pacta Conradi cū Teuthonibus fratribus.

iacerent, hoc est, beneficia accepta amitterent. Hęc ita inter Conradum & suprà memoratos fratres Cruciferos, quorum tunc Hermannus de Salza summus magister erat (sic illi ducem suum appellant) conuenère, & à Gregorio nono pontifice max. approbata est, confirmata sunt. Quæ nos è libro uetusto Germanica lingua scripto, qui in arce Lubauiēsi asseruatur, uiri pietate iuxta ac doctrina & integritate summa præditi Stanislai Hosij dudum Culmensis, nunc iam Varmiensis episcopi beneficio eruta & subministrata bona fide hic inseruimus. Nam pacta ipsa publicis literarum monumentis consignata, partim iniuria temporum & negligentia nostrorum amissa, partim fortassis etiam studio Cruciferorū suppressa periere. Friderici quidem secundi Imperatoris diploma sub bulla aurea diligentius ijdem Cruciferi asseruarunt: quo ille cōfirmauit ipsis possessionem terrę Culmensis, & quicquid ij de Prussis postea cæperint, item'que ditionem quam eis Conradus dux Masouiæ deinceps adhuc donaturus esset, inter Prussiam & nouam Marchiam: quasi uerò imperium aliquod atq; iurisdictionem Imperator in illis oris haberet, aut habuisset unquam. Ac ditionem quidem illam, quæ est inter Prussiam & nouam Marchiam, siue ea Cuiauia, siue Pomerania est, Conradus eis non donauit. Cæterùm Dobrinum, quod Culmensem tractum & Masouiā attingit, iure hęreditario eis, filijs & uxore assentientibus, concessit. Vxor autem eius fuit Agaphia Russa, siue ea est Agapia, siue Agatia potius. Etenim Russi θ grecū, hoc est th, quasi ph siue f pronunciant, ut est uidere in Theodoro, quem illi Phedorū dicunt, & alijs simılib. Offcam nostri uocarūt: quæ filia fuit Suentoslai ducis, cuius mentionē superius fecimus. Adiecit etiā militib. ilis Cruciferis, Guntherus episcopus Plocensis Gedeoni paulo antè mortuo suffectus, uillā cū insula magna in eo ipso territorio, itemq; decimas ad episcopā suam pertinentes: uerū ex ijs modò agris quos Germani agricolæ colerent. Quin & collegium Vuladislauiense ius suum omne in uilla Vissin eis concessit, accepta à duce Conrado compensatione. Atq; hæc ferè suprà memorato anno Christi 1228 acta sunt. Libet autem hic adscribere nomina & ordinem testium, quibus præsentibus supra ripam Vistulæ ex aduerso Plosci hæc confecta, ac diploma consignatum est. Michael episcopus Cuiauiensis: Mikul Archidiaconus, magister Ioannes Dobroslaus, magister Petrus Canonici Plocensis ecclesiæ, Gotardus Cancellarius: Gregorius succancellarius: Ioannes Abbas beati Alberti Plocensis: Venceslaus abbas, Gerardus prępositus, Petrus prior Zeruenensis ecclesiæ: Bogussa palatinus Masouiæ: Comes Arnoldus, Cethegus iudex, Abraam pincerna, Martinus dapifer, Vitus Castellanus de Plonsk, Matthęus Castellanus de Raciasi, Seguta dapifer, Barta succamerarius, Adalbertus Castellanus antiquæ Vuladislauiæ. Biennio porrò interiecto Nessouiam arcem cum tribus pagis in ditione Cuiauiensi Conradus ipsis addidit: Christianus uerò episcopus omnia, quæ ab eodem Conrado in tractu Chelmensi acceperat, præter ducentos aratores, & quinque prædia eis concessit. modium tritici, & alterum siliginis de singulis aratris in omni agro Chelmensi sibi & posteris suis episcopis quotannis dari pactus. Pau-

Hermānus de Salza primus Magistr Teuthon. in Prussia.

Stanislaus Hosius episcopus Varmiensis.

Friderici secundi Imperatoris diploma.

Dobrinum donatum Cruciferis.

θ quomodo Russi pronuncient.

Cruciferis donata.

1228 ann.

Nessouia Cruciferis donata.

Culmensis episcopus sua donauit Teuthonibus Cruciferis.

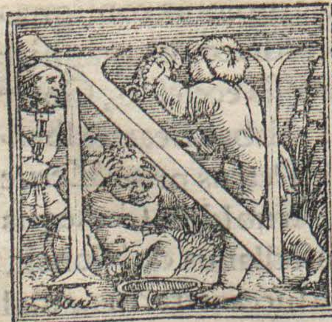
lo aliter hæc à Dlugosso memoriæ prodita sunt: sed nos uetusta scripta ac diplomata, quæ post Dlugossum nostra memoria in archiuium regium è Prussia relata sunt, secuti sumus. Ita Cruciferi Teuthones fixis primùm Dobrini domicilijs, Conrado Landisbergio duce, quem Hermannus de Salza ipsis præfecit, magistrumq; appellauit, Masouiorum & Polonorum defendendorum, & Prussiæ barbaris eripiendæ prouinciam suscepere, & mox primam in terra Culmensi munitionem in ripa Vistulæ excitarunt, eamq; Fogelsangum dixere. Inde uerò Masouijs adiuuantibus, & uoluntarijs multis undiq; pietatis ergò accurrentibus, barbarorum excursiones reprimere, & ipsorum agros pagosq; uicissim infestare cœperunt. Toruniam deinde & Quizinum, quod ipsi Marieuerderum uocauere, & Elbingam arces & urbes non ignobiles paucis annis in ripa Vistulæ munierunt. Rogouiam uerò quòd Rogosnum est, nisi fallimur, & Culmam, & alias quasdam à barbaris munitas siue interceptas in potestatem suam redegerunt, & paruo tempore magna in illis oris incrementa fecerunt. Per hoc ipsum uerò tempus Fridericus Imperator sublatis æmulis, post uexatam Italiam, uix adactus à Gregorio nono pontifice maximo expeditionem in Syriam suscepit. Sed nihil memorabile ibi gessit, nisi quòd Hierosolyma à Sultano ex pacto recepit, regemq; eius urbis ritu solẽni appellari se curauit. Mox reuersum Italici motus excepere: quos ille quidem placidè composuit. Sed Hierosolyma non multo pòst amisit. Titulum tamen eius regni etiam posteri & successores eius retinuere. Sed nos ad nostra.

Fogelsang castellum.
Torunia.
Quizinus seu Marieuerder.
Elbing.
Rogosno.
Cuma siue Chelm.
Friderici 2. Imp. expeditio in Syriam.
Frider. Imp. rex Hierosolymorũ.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBUS GESTIS POLONORUM, LIBER OCTAVUS.

BOLESLAUS PUDICUS.

Monarchia elanguit.

Nullam quidem propemodum uim et authoritatem Lesci Albi principatus inter cæteros duces Polonorum habuit, nec ferè is in quenquam, nisi in suæ ditionis homines, perinde atq; cæteri illi potestatem suam exercebat, suáne id ignauia et angustia animi, an illorum contumacia, an uerò utroq;, non disputamus. Cæterùm post mortem eius, maior etiam confusio et perturbatio consecuta est, ita ut uix aliquod summiprincipatus, & communis reipublicæ uestigium in Polonia extaret. Nam cum Boleslaus Lesci filius puer admodum esset, necdum aptus administrando per se principatui, excludi eum quidem à principatu non placuit, sed de eius tutela ac de summa rerum nihil constitui publico consilio potuit, cum proceres inter se dissentirent, & nonnulli Conrado, Lesci fratri, fauerent, & iure patruum pupilli tutorem esse

De tutela Boleslai et administratione principatus controuersia.

debere asseuerarent: alij uerò, quorum multo maxima pars erat, unà cũ Grimislaua Boleslai matre, & Marco Cracouiensi, atq; Pacoslao Sendomiriensi palatinis, profligatos Conradi mores perosi, atq; sæuitiam reformidantes, ad Henricum Barbatum ducem Vuratislauiensiũ tutelam pueri, & administrationem principatus deferrent. Neque uerò illi liberis comitiorum suffragijs rem permisere, sed armis ac per uim, quasi oblatã fortuitu prędam, dominatum pro se uterq; usurpare aggresi sunt. Itaq; comparatis uterque magnis uiribus, in Cracouiensem ditionem inuasère. Et arcem quidem Cracouiensem Grimislaua cum liberis obtinebat: Henricus uerò maiore quàm Conradus celeritate usus, & procerum fauore fretus, duas ex tempore munitiones nouas excitauit, alteram prope Scalam oppidũ in colle, quem Prandinicus amnis alluit, alteram ad Meziboslum: easq; ualidis militum præsidijs munierat, ut inde aduersariorum conatus retunderet, tractumq; illum omnem in potestate sua teneret, nec facilè intercludi à sua ditione posset. Porrò Conradus re cum Teuthonicis Cruciferis, uti modò exposuimus, constituta, omnia sibi in eo posita esse existimabat, si nouas munitiones & pręsidia Henrici deijceret, quorum fiducia Cracouienses sibi resisterent: itaq; ad Scalensem munitionem oppugnandã contendit. Occurrit ei Henricus: durum pręliũ cõmittitur. In quo multis utrinq; cadentibus, Pręmislus quoq; Conradi filius inter primos pugnans interficitur. Quo aduerso casu fractus Conradus, receptui canere iussit, & pro uicto abijt. Nec multo pòst ad alteram munitionem duxit, quasi mutaturus cum loco fortunam, & acceptam ignominiam deleturus. Verùm ibi quoque, cum eum Henricus consecutus esset, apud Vurocirisum pagum, eodem quo prius ac deteriore etiam euentu pugnauit. Profligatus autem in syluas & montes proximos, inde uerò in Masouiam ad redintegrandum exercitum se recepit. Henricus uerò debellatum iam credens, & quòd hyems instabat, ut tempori agricolæ sementem facere possent, dimisit exercitum. Ipse uerò sine ullo metu cum paucis comitibus in Cracouiensi tractu uersabatur. De quo certior factus Conradus à sui studiosis, improuisus cum expedita manu aduolat: Henricumque in Spitcouicensi uilla diuinę rei uacantem capit, & in Masouiam asportat. Hoc posteaquam accepit Henrici filius Henricus, raptim quantum potest maximum conscribit exercitum ad liberandum patrem. At Heduigis pia, quæ ab initio futuri, ut credibile est, præscia, uiri consilium illud de principatu adipiscendo non probarat, tunc quoque dubios euentus belli secum reputans, & sanguinis Christiani atq; cognati profusionem, quęq; bellum consequi solent calamitates, & nefanda scelera perhorrescens, iuncto curru in Masouiam ad Cõradum, expeditionem filij anteuertens, excurrit, & oriens detestandi atque parricidialis belli incendiũ sapientia sua restinxit. Eius enim precibus atq; suasu motus & placatus Conradus, Henricum & cæteros captiuos omnes dimisit: duasq; neptes Henrici ex Henrico filio, filijs suis Cazimiro & Boleslao uxores despondit. Henricus autem tutela Boleslai & administratione principatus, iureiurando interposito se abdicauit. Exinde Conradus nec quicquam renitente Grimislaua

Bellum ciuile inter Henricum & Conradũ duces.
Præmislus Conradi filius occisus.
Conradus bis uictus ab Henrico.
Henricus Barbatus captus à Conrado.
Heduigis Henricum uirũ liberat, & pacem inter cognatos duces componit.
Affinitas inter Masouios & Silesios duces.

Boleslai nomine principatum apud minores Polonos administrare cœpit. Per quod tempus Præmislus siue Ottocarus rex Boëmorū uita defunctus, Venceslaum filium, quem uiuens designauerat, ac diademate cinxerat, successorem reliquit. Nec in maiore Polonia quietæ res per id tempus fuere.

Venceslaus rex Boem.

Nam Vuladislaus Lasconogus post solutam illam Vscensis arcis obsidionem, de qua superius meminimus, similemq́; fugæ receptum, coadunatis nouis copijs, & uicinorum auxilijs, recuperare amissa, & ulcisci fratris filium statuit. Nec ille quamuis inferior tunc uiribus, quippe qui soceri auxilia dimisisset, ad resistendum patruo segnior occurrit: & superioris temporis successu confisus, temerè magis quàm animose pugnandi copiam fecit: commissoq́; prælio fusus, uiuus in patrui potestatem uenit. Verùm aliquanto pòst, custodum fauore elapsus, ad Suentopelcum socerum profugit. Quem non modò armis atq; copijs instruxit Suentopelcus, uerùm etiam ipse prosecutus est.

Vuladislaus Sputator pellitur.

Ad primum autem aduentum eorum Lasconogus suis diffisus, quos propensiores in Sputatorē esse animaduertebat, nō tētata belli fortuna (tametsi superatum prælio nōnulli uolunt) cessit, & Ratiboriā ad Cazimirum ducem se recepit. Vbi cum in quartum annum exulasset, multiq́; è maiore Polonia, quos uel Sputatoris tædium cæperat, uel ęs alienum, scelerisue conscientia, & iudiciorum metus premebat, ad eum conuenissent, aut per internuncios sua ei studia significassent, magna spe rursus ad recuperandum dominatum adspirare cœpit. Sed eum fortuna in ipso cursu destituit.

Vulad. Lasconogus eijcitur.

Facta enim aliquanta manu, Gnesnam, cum ea uenienti portas clausisset, oppugnare adortus est, sperans non illos modò oppidanos, sed & plerosq; alios, atque etiam nobilitatem ad se defecturam. Verùm ubi frustra duos menses in obsidione Gnesnæ contriuit, neq; quisquā omnino per id tempus ad eum desciuit, & Vuladislaum Sputatorem cum Suentopelco & magnis copijs aduentare nunciatum est, soluta obsidione mœstus abijt: nec multo pòst mœrore confectus, Srodæ uitam cum morte commutauit, & in Lubinensi monasterio, uel, ut alij uolunt, Ratiboriæ sepultus est, uir propter libidines & fœdos mores suis exosus.

Gnessna obsessa.

Vulad. Lasconogi mors.

Hic autem Vuladislaus Slupensem ditionem in Pomerania incuria sua, uel sanè domestico bello implicatus amisit, ab Eduardo Danorum rege, qui maternum genus ad principes Poloniæ referebat, ui subiugatam. Ita quidem Dlugossus inconuenienter, ut uidetur, ijs quæ alibi scripsit. Nos uerò quid ex alijs scriptoribus ea de re acceperimus, superius in Cazimiro attigimus. Cæterùm per hoc tempus illa ipsa Pomeranię pars superbā & iniustam externi regis dominationem indignè ferens, ad Suentopelcum Pomeranorum dominum siue ducem defecit.

Pomerania Slupensis siue Stolpensis amissa, & à Suentopelco recepta.

Nullos autē Vuladislaus hic reliquit liberos. Itaq; eius morte uniuersa maior Polonia in ditionē Vuladislai Sputatoris recidit. Reperio tamen Boleslaū Lesci filium à Vuladislao (sed Lasconogo'ne an Sputatore, incertum est) anno Christi 1228 adoptatum esse. Cuius adoptionis diploma sub ipsius Vuladislai signo ac titulo extat in basilica Cracouiensi.

Boleslaus Pudicus à Vuladislao adoptatus.

Sputator uerò Dei benignitati successus suos acceptos referens, ut aliquod grati animi documentum in propagando cultu diuino ederet,

Olobe-

Olobocense monasteriū Cistercensibus uirginibus condidit, & locupletauit. Quanquam Virbenta quoq; eques Clementis filius nonnihil contulit.

Olobocēse monasterium.

Donauit item hic ipse Vuladislaus, quemadmodum Dlugossus memorat, ecclesias Gnesnensem & Posnaniensem, & oppida pagosq́; earum: etiam quos in posterum ecclesiæ illæ acquisituræ essent, uacatione omnium laborum atq; munerū, & immunitate pensionum, quæ principibus ducibus'ue præstantur: ad hæc ab omni quorumuis profanorum iudicum, præfectorum, palatinorum, atq; adeò ipsorum principum iurisdictione omnes, quicunq; in ditione illarum ecclesiarū essent, liberauit. Quanquam hoc prius iam in uniuersa Polonia Henrici Archiepiscopi opera in cōuentu effectum esse diximus.

Gnesnensis & Posnanięsis ecclesiarum immunitas & prærogatiuæ.

Fecit etiā idem Vuladislaus potestatem Archiepiscopo Gnesnensi, & episcopo Posnaniensi, monetam cudendi, & uenandi in syluis atq; bonis suarum ecclesiarū, quod antea nemini præter principem licebat.

Monetæ cudēdæ & uenandi ius.

Crobiam quoq; amplum & locupletem pagum, Sulcouam prius dictum, nunc oppidum Posnaniensi episcopo donauit.

Crobia episcopo Posnan donata.

Quæ quidem largitiones, inuidiam ipsi, iniustus uerò & superbus dominatus, odium etiam apud plerosq; omnes proceres conflarunt, ita ut in eius expulsionem coniurarent: & Henrico Barbato, quem propter Gansauiensem proditionem et uulnera hostem Vuladislao esse senserāt, accito, se dominatumq́; omnem dederent.

Polonia maior ad Henricum Barbatum defecit.

Nec ausus est Vuladislaus Henrico cū ualido exercitu uenienti sese opponere, diffisus uiribus suis, & uoluntantibus militum. Sed Bnino atq; Sremo arcibus, quòd non satis munitæ essent, crematis, Gnesna uerò firmo præsidio munita, ad Suentopelcum socerum confugit. Henricus uerò munitionibus plerisq; omnibus atq; oppidis facilè potitus, Bninum quoq; & Sremum refecit, & præsidia opportunis locis imposuit, eisq́; Boriuoium nepotem suum ex filia Adleda Dipoldi Marchionis Morauię filium pręfecit.

Bninum & Sremū arces incensæ & refectæ.

Boriuoius nepos Henrici duris.

Ipse reliquas copias domum reduxit, domestico'ne aliquo bello reuocatus, an uindicādæ tutelæ Boleslai pueri, & administrationis principatus gratia, non constat. Vindicauit quidem certè utrumq; priusquam ad subiuganda reliqua, quæ in fide Vuladislai perstiterant, reuerteretur.

Poloniæ minoris motus.

Nam ut Conradus dux Masouię, cōcedente & abdicante se Henrico, quemadmodū superius narrauimus, ꝓ tutore & principe gerere se cœpit, Iuo episcopus Cracouiensis, siue Henrici uoluntate, siue sua sponte, & metu odioq́; Cōradi, cui aduersatus erat sedulò, profectus ad pontificē max. Gregoriū eius nominis nonū, cū quo adolescens in Academia Parisiensi cōiunctè & familiariter uixerat, acceptusq́; ab eo Perusij honorificè, relaxationē per uim exacti iurisiurādi Henrico impetrarat.

Iuo episcopus ad pontificem profectus.

Absolutio à iureiurando.

Et ꝓximus iā erat pubertati Boleslaus, et à Cōrado patruo alienus, in Henricū prono studio pariter cū matre ferebat̄, siue adeò sui iā iuris esse cupiebat. Hæc ubi nō obscuris indicijs atq; signis intellexit, Cōradus, Boleslaū unà cū matre per speciē colloquij euocatum capit: Cirscūq́;, quę arx est in Masouia, asportat, ac de necādo puero cogitabat. Deinde mutata sentētia, suasu Vuladislai Sputatoris, & Marci Palatini Cracouiensis opera, in Secechouięse monasteriū q̄d, in tractu Sendomiriensi supra Vistulā sitū est, eos trāstulit, et asseruari iussit.

Boleslaus Pudicus captus à Conrado, & elapsus. Cirscum arx.

Ipse uerò cū nōnullis ducib. finitimis et cū nouis

hospi-

Pruſsia uaſtata à Maſouijs & Cruciferis.

hoſpitibus ac defenſoribus Cruciferis expeditionem in Pruſsiam fecit, hoſtilemqꝫ regionem longè & latè igni ferroqꝫ uaſtauit. Dum autem Conradus eo bello diſtinetur, interim Boleslaus cũ Grimislaua matre, opera Abbatis Nicolai Franci, partim corruptis, partim inebriatis & ſopitis cuſtodibus, intẽpeſtę noctis ſilentio diſpoſitis clàm equis effugit: Zauichoſtoqꝫ & Sẽdomiria potitus, nõ auſus eſt tamen uſquã in ſua ditione conſiſtere, propterea quòd pręcipuis arcibus Conradus Maſouios ſuos prefecerat: ſed in Sileſiam ad Henricum profectus eſt. Venientem humaniſsimè, ut par erat, Henricus accepit, et conſolatus eſt: comparabatqꝫ exercitum, quo eum reduceret, Cõradumqꝫ eijceret.

Cracouienſis nobilitas aliena à Conrado.

At Cracouienſis conuentus pleriqꝫ omnes ordines, cognita Boleslai fuga, & apparatu Henrici, non obſcurè illis fauere, & in Cõradum conſpirare. Erat in Sendomirienſi ditione Boleslaus Conradi filius, ſiue à patre, ad Pruſsicum bellum proficiſcente, cum imperio, ne quid fortè ſe abſente nouaretur, relictus, ſiue tunc primùm, accepto de fuga Boleslai Pudici (iam enim ſic eũ appellemus, quo dilucidior fiat hiſtoria) ac demotu Sendomirienſium atqꝫ Cracouienſiũ nuncio, aduolarat: nihil enim de eo certi habemus.

Boleslai Maſouij crudelitas.

Is igitur facta manu ſuorũ, crudeliter in eos, quos aduerſę factionis eſſe didicerat, imò uerò promiſcuè, nulloqꝫ amici & inimici diſcrimine, cędibus & incendijs debacchabatur: & Viſlicię belli ſede conſtituta, in Cracouienſem oram populabundus excurrebat. Porrò aduerſarij Viſlicienſe territorium uiciſsim infeſtabant.

Henrici Barbati expeditio in minorem Pol.

Venit tandem cum ualido exercitu Henricus, Boleslaum Pudicum ſecum ducens: ac decedentibus metu Maſouijs, magno omnium ordinum conſenſu atqꝫ alacritate ſuſceptus eſt: & Cracouienſem, Sendomiriẽſem, atqꝫ Lublinenſem oram omnem facilè in ſuam redegit poteſtatem.

Henricus principatum obtinet.

Et quoniam permagnos ſumptus fecerat, paternus autem Boleslai theſaurus à Conrado direptus erat, Cracouienſem quidẽ ditionẽ unà cũ principatu ſummo, permittẽte Boleslao, Hẽricus ſibi retinuit, Sendomirienſẽ uerò atqꝫ Lublinẽſem ei cõceſsit.

Scala Præginenſis arx.

Cũ aũt is nõ ſatis tutò ſe in uicinia Cõradi eſſe exiſtimaret, Scalã Præginenſem arcẽ cum ſuo territorio, in Cracouienſi tractu, ab Henrico, ubi cum matre uitam degeret, impetrauit, & quinquennium fermè ibi uſqꝫ ad Henrici obitum exegit.

1234. ann.

Atqꝫ eo quidem anno, qui fuit poſt Chriſtum natum 1234. Conradus à Pruſsica expeditione reuertens, ſatis habuit exortum domi inopinatũ bellum propulſare.

Ploſcum à Marchione Miſnẽſi interceptum & recuperatum.

Siquidem Miſnenſis Marchio, cum ipſe quoqꝫ pię aduerſus barbaros Ruſſos militiæ nomen dediſſet, Ploſcum arcem Conradi interceperat, incertum cupiditaté ne ductus, an iniuria prouocatus. Sed eum Conradus cum filijs mox eiecit, multis de exercitu eius cæſis, multiſqꝫ cum baſilica in quam confugerant, crematis.

Cõradi expeditio in Cracouienſem oram.

Inſequenti uerò ęſtate, anno Chriſti 1235 Conradus in Henricum arma mouit: & proceres Cracouienſes atqꝫ Sendomirienſes nequicquam ad defectionem ſollicitauit. Cum autem omnes à ſe alienos eſſe animaduerteret, admouens exercitũ propius Cracouiã, Scarbimirienſe et Prandocinenſe templa, & monaſterium Andreouienſe communiuit, præſidijſqꝫ firmauit.

Cracouia obſidetur.

Deinde Cracouiam oppugnare adortus, in radice montis cui arx impoſita eſt, & ad mœnia urbis caſtra metatus eſt: tẽplumqꝫ diui Andreæ, quod

quod tunc ſuburbanum erat, caſtelli loco communiuit, primus Polonorum auſus Deo conſecrata templa impijs armis profanare. Habebat quidem Henricus magnas copias, ſed tamen uniuerſæ dimicationis diſcrimini rem non committebat. facilius & minori incommodo bellum ducendo debellari poſſe Conradum exiſtimans, propterea quòd ſibi domi bellum gerenti rerum omnium copia ſuppetebat. Hoſtibus cum longius frumentari & pabulari, aut domo ſupportare commeatum non ſine periculo neceſſe eſſet, diſpoſitæ ab Henrico turmæ ex inſidijs in pabulatores & frumẽtatores impetum faciebant. Qui uerò in præſidio Cracouiæ erant, omnes oppugnantium conatus fruſtrabantur. Itaqꝫ Conradus his difficultatibus implicatus, uaſtatis agris, incenſis pagis & uillis, non modico etiam uiciſsim detrimento accepto, in Maſouiam redit.

Conradus rebus infectis diſceſsit

Neqꝫ tamen præſidia de quatuor, quibus diximus, locis deduxit. Verùm ea pòſt Henricus, extructis & munitis è regione caſtellis, in anguſtũ redegit. Illud uerò quod in templo diui Andreæ erat, longa obſidione ad deditionem cõpulit, & aduerſarios incolumes decedere permiſit.

Pax inter duces.

Agi deinde à proceribus de pace cœptum, conuẽtumqꝫ ut Henricus iuxtà atqꝫ Conradus tutela & principatus gubernatione ſe abdicarent, ac Boleslai Pudici, qui iam pubeſcebat, arbitrio permitterent, utrum ipſe ſibi curatorem ſumeret, cuius conſilijs in adminiſtrando principatu niteretur. Facta poteſtate eueſtigio is patruo præterito, Henricum ſibi delegit. Moleſtè id tulit Conradus, uerùm tamen præſidia ex pacto deduxit. Et deſponſas pridem filijs ſuis Henrici neptes, Conſtatiam quidem natu maiori Boleslao, Gertrudim uerò Cazimiro uxores accepit, partitus inter eos, ac tertium Zemouitum, dominatũ ſuum, quibus quiſqꝫ finibus poſt ſe dominaretur, ne quid diſsidij ſe defuncto inter eos orireẽ. Ipſe uerò quoad uixit, nihilominus omnia adminiſtrauit.

Cazimiri Oppolienſis mors & filij.

Hoc tempore Cazimirus dux Oppolienſiũ & Raborienſiũ, Miezislai filius, uita exceſsit, et Miezislaũ atqꝫ Vladislaum filios ex Venceslaua uxore ſuſceptos reliquit. Quorũ Miezislaus cum Iuditham Cõradi Maſouij filiam uxorẽ duxiſſet, ſine liberis decedens, fratrem habuit ſucceſſorẽ.

Bela quartus rex Vngariæ.

In Vngaria uerò Bela eius nominis quartus, Andreæ patri in regno ſucceſsit.

Henrici Barbati acta.

Facta pace cum Conrado Henricus, quamuis principis ac ducis Cracouienſis & Sendomirienſis titulo abſtineret, tamen ſuo nutu eas regiones gubernabat, & magnam redituum partem non inuito Boleslao accipiebat, ut ſumptus in bellum factos compenſaret. Et rectè utiliterqꝫ multa de conſilij ſententia conſtituit:

Leges malæ abrogatæ ab Henrico.

leges quaſdam improbas & peſtilentes, quæ auxiliares, uirginales, & uiduales dicebantur, ſuſtulit: meliores nonnullas ſanxit: eccleſiarum immunitates confirmauit. Magiſtratus bonis & induſtrijs uiris mandauit: in maleficos & calumniatores ſeuerè animaduertit.

Opatouia Lubuſſenſi epiſcopo donata.

Opatouiam uerò oppidum cum ſexdecim pagis, amotis inde templarijs, in quorũ ditione fuerat, Lubuſſenſi epiſcopo iure ſempiterno adiunxit & addixit, aſſentiente Boleslao.

Borcum & Cazimiria eidem donata.

Quin et in Sileſia Borcum oppidum & territoriũ, et in maiore Polonia poſtea Cazimiriã cum quatuordecim pagis atqꝫ decimis eidẽ epiſcopo donauit. Quod quidẽ ille miſeratione epiſcopi feciſſe uideri poteſt, propterea ꝙ ei Landigrauius neſcio quis aliquãto

 prius

prius arcē Lubussensem cum oppido intercepisset, quemadmodū Dlugossus memorat. Idem autē non multo post prodit, à Villebrando Magdeburgensi Archiepiscopo eam ipsam munitionem expugnatam esse, propterea quod is ab Henrico quarto Imperatore Romano, olim cum Criuousto Boleslao bellum gerente eam captam, & ecclesiæ suę donatam esse diceret. Verùm ab Henrico Pio postea, cum is patri Barbato successisset, recuperatam esse. Quæ quidem nō satis inter se congruūt, nisi hanc Archiepiscopi Magdeburgēsis inuasionem in Lubussum ad superius tempus retrahamus, eandemq́ꝫ esse putemus cum illa Landigrauiana, qui Archiepiscopo eam munitionem quæsiuisse, uel sibi quæsitam illi ex pacto tradere potuit: aut uerò post priorem illam interuersionem, ab Henrico Barbato recuperatam fuisse existimemus, & pro ea Henricum illa, quæ dudum cōmemorauimus, episcopo Lubussensi in compensationem dedisse, statimq́ꝫ eam rursus amisisse. Nunc quidem oppidum id est in ditione Marchionis Brandeburgensis. Fieri autem potuit uel librariorum, uel ipsius Dlugossi errore, ut Landigrauium scriberet pro Marchione, quem Germani Margrauiū uocant. Cæterùm illud longè etiam inconuenientius, quod idem Dlugossus uigintisex annis ante illa Landigrauij tempora Boleslaum huius Henrici filium prodigum & luxu perditum Marchioni Brandeburgensi illud ipsum territorium uendidisse, & ex eo tempore à Polonia alienatū fuisse scribit. Quo quidem tempore necdum Henricus patri successerat, nec scio an iam tum uxorem habuerit. Quin unicum is filium reliquit moriens, Henricum, non Boleslaum. Sed non unum hoc est Dlugossi peccatum, in huius temporis historia. Sic enim ferè, homo alioqui diligens, hic omnia confudit & implicauit, ut in ueritate & ordine rerum explicando Delio, quod in prouerbio dicitur, natatore opus sit. Nisi fortè librariorum ea culpa est. Verùm de Lubussi alienatione nos inferius, ex eodem Dlugosso, suo loco referemus. Nunc ad curriculum reuertamur: si pauca prius de Iuone episcopo prætermissa resumpserimus. Is igitur cum in contentionem de loco cum Laurentio Vuratislauiensi episcopo (qui postea ex rosarum odore decessit) in synodo prouinciali uenisset, nec ei quamuis probanti prærogatiuam suam sedis apostolicæ diplomate Vuratislauiensis cederet, profectus iterū ad pōtificem max. quo tempore Conradus dux Masouię principatū administrare cœpit, quemadmodum superius attigimus, metropoliticam dignitatem Cracouiensi ecclesię, quam Lampertus Zula episcopus ante centum quinquaginta annos negligētia sua amiserat, recuperauit. Verùm cū Romā religionis ergò Perusio profectus esset, reuertens ęstate media, ęstu & itineris labore cōfectus, in morbū incidit: ex quo non multo post prope Mutinā decessit, cū duodecim annis episcopus fuisset. Cuius corpus postea Cracouiā à Dominicanis fratrib. relatū, & in ipsorū templo conditū est. Nec postea curę fuit successoribus eius episcopis, ut metropoliticū honorē resumerēt. Vacauit autem eo mortuo cathedra Cracouiēsis biennio, ꝓpterea ꝙ Vislaus Coscelecius canonicus, gēte Zabauius, et magister Andreas Gryphius Scholasticus, Marci palatini Cracouiensis filius, q̄ cū Iuone in Italiā, ꝓfectus erat, de ea litigarēt, hic qui

Laurentius episcop. à rosarū odore extinctus.

Cracouiensi episcopo metropolitica dignitas reddita, nec tamē retenta.

Iuonis episcopi Cracouiensis mors.

De Cracouiensi episcopa lis.

hic quidem prouisione pontificis max. ille uerò legitima electione nixus. Ad extremum peruicit Henricus Barbatus, ut Vislao eam pontifex adiudicaret, Andreas uerò postea post Petrum Plocensis episcopus factus est. In interregno autem illo, ut ita dicamus, basilica Cracouiensis fortuito incendio in turri, quę ex testamento Iuonis plumbo tegebatur, excitato cōflagrauit. Quam Vislaus postea instaurauit, & alteram turrim excitauit. Nunc iam ad maiorem Poloniam reuertamur. Dum Henricus de tutela Boleslai & principatu cum Conrado belligeratur, Boriuoius qui cum præsidijs in maiore Polonia relictus erat, cœpit abuti potestate sua. Etenim cum fines bonorum episcopi & ecclesiæ Posnaniensis inuaderet, nec alijs iniurijs absti neret, ac Paulus episcopus Posnaniensis ex condicto Sremum ad eum uenisset, ut certorum hominum arbitrio ijs de rebus cum eo trāsigeret, captus ab eo, & in uinculis habitus est. Verùm non impunè ei cessit uiolasse sacrosanctam episcopi maiestatē. Nam & episcopus cum fortè euasisset, è cœtu Christianorum eum eiecit, & Vuladislaus cum prędatoria manu, qua agros aduersariorum & oppida uexabat, noctu à custodibus in arcem Sremensem intromissus, ipsum cum Sendiuoio nobili & potenti equite, multisq́ꝫ alijs militibus, qui ad primum tumultum non diffugerant, obtruncauit: arcemq́ꝫ, ne receptaculum deinceps hostibus suis esset, exussit. Tametsi Dlugossus uelle uidetur, alium ab illo, cuius superius mentionem fecimus, hunc fuisse Boriuoium, Polonum, equestri familia ortum. Henricus cognitis ijs quę in maiore Polonia gerebantur, à Cracouiensibus rebus eò conuersus, ut Vuladislaum reprimeret, neq́ꝫ ullam ei munitionē, ex qua bellum renouare posset, reliquam faceret, exercitum conscribit: & ad Gnesnam, quę adhuc Vuladislai præsidio tenebatur, ducit. Materia ferè & roboribus arx Gnesnensis munita erat antiquitùs, sed egregiè tamen à militibus Vuladislai defendebatur: multiq́ꝫ oppugnantium, cum sub mœnia successissent, saxis atq́ꝫ alijs telis, aut contis etiam supernè icti cadebant. Erumpendo item sępius obsessi obsidentes magnis incommodis afficiebant, ita ut iam segnius munia sua obirent, & machinæ quædam ad expugnationem excitatæ (quas tamen bombardas fuisse, quæ posterius inuentæ sunt, credere non libet) suōne uitio collapsæ, an hostium ui disiectæ, ruinam fecere. Quibus incommodis permotus Henricus, & ad Silesicę suę ditionis res componendas reuocatus, soluit obsidionem: & ad extremas ditionis suæ Silesicę oras contendens, in itinere apud Crosnam grauiter ægrotare cœpit: nec multò post, ritè sacris mysterijs procuratus, diem clausit extremum anno Christi 1238. Cuius corpus ad Trebniciense monasterium ab Henrico filio, cui Pio cognomen datū est, relatum, honorificè sepultum est. Nam Heduigis uxor in illo ipso monasterio degens, neq́ꝫ ægrotum uisere, neq́ꝫ mortui funus deducere, aut obuiā ei prodire uoluit, ne quo rerum humanarum commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quin etiam cęteris, uiris iuxtà ac mulieribus plagentibus & lamentantibus, sola moderatè coniunctissimi mariti mortem tulit: impium esse, uoluntati diuinæ aduersari, dictitans. Ac ne uiuentem quidem illum sæpe adijt, nisi fortè ut egenis & iniuria affectis opitularetur. Cōmuni

Vislaus episcopus Cracouiensis.

Cracouiensis basilica arsit.

Poloniæ maioris motus.

Boriuoij impotentia & cædes.

Paulus episcopus Posnaniensis captus.

Vulad. Stutator Sremēsem arcem recepit.

Henrici Barb. expeditio in maiorē Poloniam.

Gnesna oppugnata, nec tamen expugnata.

Henrici Barbati mors.

1238 ann.

Heduigis res humanas despexit.

Henrici Barbati cum Heduigi uxore continentia.

enim cõſenſu totos ferè triginta annos diſiuncti & continentes uixere. Ex
quo tempore Henricus barbã ꝑmiſit,atq; inde Barbatus uocitatus eſt. Sub
illud tẽpus ſtupẽda,nec tamẽ inaudita prius,res in Cuiauia accidiſſe memo
ratur. Miezislaus enim ſiue Mieſco,Cõradi ducis filius,cui ꝑpter capitis in
temperiẽ Coſsiſco cognomen fuit, cui pater Cuiauiã cõceſſerat,cum inopũ,
pupillorũ & uiduarũ bona iniuſtè diriperet, indeq; quodã tempore conui
uium multis inuitatis prẹberet,ab ingẽti multitudine muriũ inuaſus:et fru-
ſtra naui fugiens,murib.fugientem etiã per aquas perſequentib.miſerabili-
» ter periſſe dicitur:exemplo futurus poſteris,ne ſe rapinis,iniurijs,& ſangui
» ne miſerorũ hominũ ſaginent. Defuncto Hẽrico Barbato,adſpirare rurſus
Vuladislaus ad amiſſum dominatũ cœpit. Sed abhorrentib. ab eo uolun-
tatibus omniũ prẹter paucos,& Henrico Henrici Barbati filio fauentib. fi-
demq; ſuam obligãtibus,mœrore ac dolore animi in grauẽ morbũ incidit,
cũ apud ſocerum eſſet in Pomerania,& paucis dieb. morit̃,relictis Præmi-
ſlo & Boleslao, q poſtea Pius dictus eſt filijs. Corpus eius Poſnaniã relatũ
permittẽte Hẽrico Pio,in baſilica(nã ita mãdarat moriens)ſepultũ eſt. Poſt
eius mortẽ Naclẽſis & Vſcẽſis arx cũ territorijs ſuis in fide filiorũ eius per
mãſere. Gneſna uerò deditione facta in poteſtatẽ Henrici uenit. Cẹterũ Cõ
radus Maſouiẹ dux Henrici morte rurſus in ſpẽ Boleslai Pudici fratris filij
opprimẽdi erectus, uexare ditiones eius clãdeſtinis latrocinijs,ac mox etiã
apertis excurſionib. cœpit. Ad cuius conatus reprimẽdos,Boleslaus,ut ex-
terna quoq; auxilia ſibi adiũgeret,ad Belã quartũ Vngarorũ regẽ legatos mi
ſit:cuius legationis principes fuere Clemens Clementouius Caſtellanus,&
Ianuſsius palatinus Cracouienſis: noua cũ eo fœdera icit, ſiue adeò antiqua
firmauit:filiã eius Kingã,quẹ & Cunegũdis dicta eſt,anno Chriſti 1239. uxo
rem duxit,puellam morib. & ſanctimonia uitẹ nobilẽ. Dos ei quadraginta
milliũ marcarũ fuit. Tali aũt coniuge beatus Boleslaus,tñ primis nuptiarũ
diebus eam nõ attigit. Inde cõfirmata poſtea cõſenſu mutuo religione,am-
bo perpetuo uouère continentiã. Hinc Boleslao Pudico cognomen inditũ.
Poſt hæc aũt fœdera & nuptias,Conradus Boleslaum bello laceſſere auſus
non eſt. Verùm Bydgoſtiã arcem in Cuiauia, quæ ciuili illo inter ipſum &
Henricũ bello uigente,à Suentopelco Pomeranorũ domino intercepta erat,
in poteſtatem ſuam redegit. Nec tamen quieuit Suentopelcus, quin poſtea
tumultuaria excurſione Inouualadislauiam oppidum, compluresq; pagos
circumcirca ferro & igni depopulatus eſt. Porrò à Pruſsis quietior iam e-
rat Cõradus. Nam ij Cruciferorũ & uoluntariorũ quorundã Teuthonum
ducum atq; etiam Pomeranorũ armis fracti,& in anguſtũ redacti erant. Cẹ
terùm domi non ita tranquillas res habuit. Atq; id quicquid erat mali,ſua
ſibi temeritate & furore prẹcipiti, falſa ſuſpicione inflãmato, accerſiuit. Pro
fectus erat Cazimirus filius eius Vuratislauiã,ut ſpõſam & affines ſuos ui-
ſeret:captusq; cõſuetudine eius,diutius ibi,nequicquã reuocante patre,com
» moratus eſt. Suſpecta res ea Conrado, ut eſt ferè ſuſpicax & ſollicita ty-
rannis,eſſe cœpit,uerito ne quod filius cum Henrico ſocero (uiuebat enim
adhuc) contra ſe & cæteros fratres conſilium iniret. Neque enim adhuc
Henrico

Henricus quare Barbatus dictus eſt.
Mieſco Cuiauiæ dux iniuſtus à muribus abſumptus.
Vuladislaus Sputator mortuus.
Vuladislai filij.
Henricus Gneſna potitus.
Conradus uexat terram Sendomirienſem.
Boleslai fœdus et affinitas cum Bela Vngarorum rege.
1239 ann.
Cunegundis uxor Boleslai Pudici.
Cõiuges continentes.
Boleslaus unde uocatus ſit Pudicus.
Bydgoſtia intercepta et recepta.
Suẽtopelcus Cuiauiam populatur.
Pruſſorũ uires fractæ à Teuthonicis.

Henrico,quãuis reconciliato, ac duplici affinitate ſecũ cõiuncto,fidebat. E-
rat cũ Cazimiro Ioannes Zapla, iuris peritus, Vuladislauiẽſis et Plocenſis
Scholaſticus,atq; ducalis Cãcellarius,cuſtos & moderator adoleſcenti à pa
tre datus. Eum igit̃ Cõradus,quaſi conſciũ ſiue adeò authorẽ cõſiliorũ filij,
literis reuocauit,captũq; cauſa nõ cognita in carcerẽ cõiecit,ac mox quẹſtio
nib. ſubiectũ, eodẽ furore in patibulũ egit. Cuius cadauer cũ Dominicani
fratres(quos Ploſcũ Cõradus antè aliquot annos, cõdito eis monaſterio induxe
rat)depoſuiſſent,et Chriſtiano ritu funus deducerẽt,Agathia Cõradi uxor,
mariti furori ſuffragata,ereptũ & in plauſtro duob. bubus cõtumeliæ cau-
ſa uectũ,noua furca ad id ex tẽpore ad ẹdẽ atq; monaſteriũ Dominicanorũ
ex aduerſo baſilicæ erecta,iterũ appendi iuſſit. Nec tñ deterriti ſunt fratres
Dominicani,quin iterũ id deponerẽt,atq; honorificè ſepelirẽt. In quo quidem
euidenter diuina iuſticia apparuit,ſceleſta & ſacrilega tyrãni manu ad ultio
nẽ patrati prius à Ioãne illo ſceleris uſa, ꝓpterea quod is iniuſtẹ & nefariẹ Cri
ſtini palatini necis autor,aut ſanè incẽtor fuerat. Et ſanè huiuſmodi ferè ſunt «
ſuſurronũ ac delatorũ quib. aulæ & aures principũ patẽt,exitus. Hoc uerò «
Cõradi facinus, & patratũ in ſacerdotẽ Dei parricidiũ, Andreas Plocenſis
epiſcopus,Marci palatini Cracouiẽſis filius,uindicare auſus nõ eſt,ne quid
& ipſe à tyranno pateret̃. Cẹterùm Petrus Archiepiſcopus Gneſnẽſis,cuius
genus & familia non memorat̃ re cognita,maiore animo uniuerſẹ Plocenſi
diœceſi ſacris interdixit. Quãobrẽ excanduit quidẽ primũ Cõradus,uerũ
pòſt ad ſe reuerſus,agnouit culpã,et Lenciciã ad Archiepiſcopũ,ut ille iuſſe
rat,uenit:de admiſſo ſcelere Archiepiſcopi arbitratu ſatisfecit: Louiciã uillã,
cũ circũiacentib. ſyluis ſanè quàm uaſtis, Archiepiſcopo Gneſnẽſi ſempiterno
iure donauit,ea quidem lege,ut is Plocẽſis Canonicus ſemper eſſet,& librã
ſiue marcã auri duci Maſouiẹ eorũ bonorũ nomine quotãnis penderet. Vula
dislauienſi item & Plocẽſi eccleſijs idẽ Cõradus multa largitus eſt, atq; ita
archiepiſcopus interdictũ ſuũ relaxauit,et Cõradus dux ab delegatis pont.
max. Gregorij IX, epiſcopo Vuratislauiẽſi,& Scholaſtico Cracouiẽſi,à cri
mine abſolutus eſt,cũ ea quæ Archiepiſcopo,& Vuladislauiẽſi atq; Plocen
ſi epiſcopis receperat ac donarat, unà cũ filijs ſuis cõfirmaſſet. Id adeo 1240
Chriſti anno actũ eſt. Circa hẹc tempora Boleslaus Pudicus,matris preci-
bus adductus, cœnobiũ Cracouiẹ fratrib. diui Frãciſci Aſiſinatis nouo tũc
inſtituto uiuentib. Praga accitis,cõdidit: itẽq; Põpo ſecũdus magiſter Cru
ciferorũ in arce noua Torunenſi: nec ita multo antè Theodorus palatinus
Cracouienſis, gente Gryphius, q Cedro uulgò appellatus eſt,in pago Sciri
cio,monaſteriũ Ciſterciẽſib. monachis excitauit & locupletauit: quod in Ludi
miro hæreditario pago ſuo ſub Carpatho mõte prius ẹdificauerat: uerùm
transferre coactus eſt, quod locus ille in cõfinio Vngarorum ſitus, infeſtus eſ-
ſet latrocinijs. cuius monaſterij reditus Vislaus & Prondota epiſcopi Cra
couiẽſes attributis decimis quibuſdam auxerũt. Broniſius etiã comes gen-
te Venauius,cuius inſigne eſt caput biſontis,in pago ſuo hẹreditario Goſci
couo in Poſnaniẽſi diœceſi iiſdẽ Ciſtercienſib. monaſteriũ cõdidit,quod Para
diſi nomine tũc dici cœptũ, etiã nũc eã appellationẽ retinet. Nec ita multo
C 3 antè

Ioannes Zapla Scholaſticus Plocenſis à Conrado ſuſpenſus.
Calumniæ pœna.
Interdictũ Archiepiſcopi in Plocẽſi diœceſi.
Conradi pœnitentia.
Louicia Archiepiſcopo donata.
Archiepiſcopus Gneſnenſis Canonicus Plocenſis.
1240 ann.
Franciſcani ſodales.
Pompo ſecundus magiſter Teuthonicorum in Pruſſia.
Sciricienſe monaſterium.
Paradiſi monaſterium.

Breſcenſe monaſterium.

antè Breſcenſe etiam monaſterium ſupra Viſtulam, quinto à Cracouia milia
rio Præmonſtratenſibus monachis ab Iuone epiſcopo Cracouienſi conditũ
poſſeſſionibus ac decimis dotatum eſt. Cõſecutum eſt deinde tempus, quo
Polonia cuncta, dudum inteſtinis motibus atq; ciuilibus bellis exagitata,
ferarum etiam barbararum'que gentium quaſi inundatione quadam noua
miſerabiliter diuexata & afflicta eſt. Tartari nanq; Ruſſia, quemadmodum
ſuo loco narrauimus, peruaſtata, & maxima ex parte ſubiugata, anno Chri-

Tartari Poloniã uaſtant.

ſti 1 2 4 0 Lublinenſem oram in Polonia Ruſſiæ finitimam magno impetu
inuaſerũt: exuſtaq; arce Lublinenſi, omnem illam regionem uſq; ad Viſtu

Zauichoſtum incenſum.

lam longè lateq; depopulati, Zauichoſtum etiam arcem in ripa Viſtulę ſi-
tam incenderunt: indeq; in Ruſſiam reuerſi, depoſita tuto loco pręda, quam
ingentem abegerant & aſportarant, curriculo in Poloniam hyberno tem-

Sendomiria expugnata.

pore reuerſi ſunt: trãſmiſſoq; Viſtula flumine glacie concreto, Sẽdomiriam

Copriuuicienſe monaſterium direptum.

expugnauere: Copriuunicienſe monaſterium diripuere: utrobiq; præter
ciues magnam agreſtium & nobilium multitudinem, quę illuc confugerat,
unà cum monachis interfecere: progreſſiq; longius, nemine prohibente, per

Tartari ad Scarbimiriam uſq; prædas agendo progreßi.

Visliciam Scarbimiriam uſq;, quod oppidũ ſeptem miliarijs abeſt à Cra-
couia, peruenere. Inde uerò in capite quadrageſimæ anni ſequentis omnis
generis præda onuſti, ingentem etiam hominum utriuſque ſexus forma &
ętate florentium, multitudinem, loris adſtrictam in morem pecudum prę ſe
agentes reuertebantur. Continebat ſe Boleslaus princeps Cracouiæ ſimul
cum matre, nuſquam auſus tantæ hoſtium multitudini ſeſe opponere. Cæ-

Poloni apud Turſcum à Tartaris funduntur.

terùm Vulodimirus palatinus Cracouienſis coacta aliquanta manu, inſe-
cutus abeuntes, apud Turſcum pagum, uno à Polanecio oppido miliario,
ſtatiua habentes, ex improuiſo adortus eſt, & magnam in perturbatis & ino
pinata re perterritis, initio ſtragem edidit. Verùm poſtea Tartari animad-
uerſa noſtrorum paucitate, facilè multi paucos & multa cæde fatigatos, ſu-
perarunt: & cæſis nonnullis, reliquos in fugam uerterunt. Neq; tamen lon
gius inſequi fugientes auſi ſunt, ueriti ne in inſidias præcipitarentur. Inte-
rim aũt dum pugnabant Tartari, captiui diſciſſis uinculis in ꝓximas ſyluas

Captiui Tartarorum elapſi.

effugerunt. Porrò Tartari ſua ſtrage perculſi, metuentes'que ne maioribus
noſtrorum copijs opprimerentur, raptim atq; tumultuariè ſeſe recipientes,
& ſaucios & ægrotos abijcientes, prope Secechouum in magna ſylua, quæ
Stremech dicitur, aliquot diebus delituere, ut inſequentes fallerent. Inde po

Tartari iterum bipartito agmine totam Poloniam peruaſtant.

ſtea in Ruſſiam rediere. Nec multo pòſt auctis maiorem in modum copijs,
irarum pleni in Poloniam reuertere. Et cum apud Sendomiriam biduo ſta
tiua habuiſſent, quo plura populationibus complecterentur, biſariam di-

Battus dux Tartarorum.

uiſi ſunt. Ac pars quidem Loncicienſem & Cuiauienſem oram duce Kaida
no uaſtarunt: cum reliquo uerò exercitu Battus ſummus eorum dux & im
perator Sendomirienſem tractum, uerſus Camionam fluuium et Iſilzam ar

Batti uia.

cẽ & oppidũ epiſcopi Cracouienſis infeſtauit. Vnde & Batti uiã haud lõgè
ab eo oppido nũcupari Dlugoſſus memorat. Tametſi Bõfinius de reb. Vn
garicis, Battũ per id tẽpus cũ longè maximis copijs in Vngariã expeditio-

Peta Tart. dux.

nẽ feciſſe ſcribit, Petã uerò ab eo cũ parte exercitus miſſũ ex Ruſſia, in Polo-
niam

niam excurriſſe, ac deinde per Sileſiam & Morauiam in Vngariam ad Bat

Vngaria cum finitimis prouincijs triennio uaſtata à Tartaris.

tum ueniſſe. Satis quidem conſtat, Tartaros Batto & Caidano ducibus
per idem tempus Vngariam omnem cum finitimis Raſcia, Boſna, Croatia,
& Bulgaria, toto triennio cædibus & incendijs deuaſtaſſe, Bela rege pro-
fligato, & in Dalmatiam fugato. At proceres & equites Cracouienſes
& Sendomirienſes, non ferentes chariſſimam patriam, ſe inſpectantibus,
tam crudeliter uaſtari: parentes, uxores, & liberos ſuos dulciſſimos, omni
genere contumeliæ affectos, uel miſerabiliter trucidari, uel in fœdam ſerui-
tutem abduci, uillas atq; penateis incendi, religiones ſanctiſſimas atq; tem-
pla Dei opt. max. cædibus & libidinibus & ſanguine ſacerdotum pollui:
Chriſti Ieſu Dei et hominis corpus cœlitibus uenerandum, impuris barba
rorum pedibus conculcari. Hæc inquam non ferentes, ſimul autem confli-

Polonorũ clades apud Chmelicũ à Tartaris accepta.

ctu Turſcenſi animati, facta manu Tartaris apud Chmelicum pagum non
longè à Sidlouo oppido occurrunt, eo quidem propoſito, ut uel corpori-
bus ſuis uiam ipſis ad ulteriora obſtruerent. Tartari ubi de aduentu Polo
norum cognouerunt, duas acies inſtruunt: quarum altera magno cum cla
more in noſtris aduenientes procurrens, ut mos eſt genti, prælium commi-
ſit. Altera in ſubſidijs erat, ut laborantib. ſuis ferret opem. Noſtri, quòd pau
ci erant, ſimplicem aciem inſtruxerant, & omnes pariter pugnã capeſſebãt.
Et læuum quidem cornu Cracouienſes cum Vulodimiro palatino & Cle
mente Caſtellano Cracouienſi tenebant. In dextro autem Pacoslaus palati-
nus, & Iacobus Ratiborij filius Caſtellanus, Sendomirienſib. ſuis pręerant.
Pugnatum eſt horis aliquot acriter: ad extremum tartari multis fortib. uiris
amiſſis, cedentes ad ſubſidiariam aciem ſeſe recepere, noſtris alacriter inſtã-
tibus, & debellatum eſſe credentib. Ibi uerò denuò inſtauratur præliũ. Tar
tari integri & recentes feſſis & ſaucijs ſuccedũt. noſtri primo ſucceſſu freti,
extremũ conatũ faciũt, ut aut plena uictoria potiant̃, aut uerò honeſtè, ꝓ pa-
tria mortẽ oppetãt. Tandẽ amiſſis ducib. et fortiſſimis ꝗbuſq; militib. ad
paucos redacti, terga dedere: et itinerũ notitia ſyluiſq; tecti, euaſere. Cecide
rũt eo prælio inter cęteros maximè nobiles et pręſtãtes, Criſtinus Sulcoui-
cius, Albertus Stẽpocius, Nicolaus Vitouius, Zementa, Grãbina, et Sulis-
laus. Factũ eſt aũt hoc pręliũ decimaoctaua die Martij. Cõtinebat ſe per id

Boleſlai Pudici fuga.

tẽpus Boleslaus Pudicus cũ Grimislaua matre et Kinga uxore in arce Gra
couiẽſi. Sed accepto nũcio de clade ſuorũ, in Vngariã cũ familia & ſupelle-
ctili, raptim collectis ſarcinis, ad ſocerũ ꝓfugit, nihil tuti Cracouię et in tota
Polonia à barbarorũ furore ſibi ducẽs. Sed cũ Vngariã ꝗq; maior etiã uis

Pienina arx.

corũdẽ barbarorũ infeſtaret, ad fines Poloniæ ſe recepit, et in Pienina arce
ſupra Donaieciũ fluuiũ, haud lõgè ab oppido Sãdecia ſub Carpatho mõte
ſita, aliquãdiu cõmoratus eſt. Principis exemplo plurimi mortales, ditiores
præſertim, partim in Vngariam, partim in Germaniam diffugerunt. Tenu
iores uerò in ſyluas, montes, et paludes ſeſe abdiderunt. Porrò Tartari poſt
Chmelicenſem uictoriam ad Cracouiam contenderunt, quòd eam urbem
caput Poloniæ ac domicilium principis eſſe didicerant: & cum uacuam

Cracouia incenſa à Tartaris.

defenſoribus reperiſſent, flammis in tecta ſæuierunt. Templum tamen diui
Andreę

S. Andreæ tēplū defensum.

Andreæ duabus turribus munitum, quod etiam tum extra oppidum erat, egeni ac debiles, qui in id se receperant, interfectis supernè complurib. barbaris, qui propius accesserant, defenderunt. Neq; enim immorari Tartari in expugnatione templi uoluerunt, ne quid spacij darent alijs ad colligēdū

Silesia à Tartaris uastata.

sese, aut fugiendum. Sed in Silesiam ingressi, cum disiectos Odræ pontes reperissent, compactis ex tempore ratibus, apud Ratiboriam flumen traiecerunt. Seruabat ripam ulteriorem Miezislaus, dux Ratiboriensiū, Cazimiri filius, cum parua manu. Is igitur in eos qui primi amnem trāsmiserant, facto impetu, magnam in eis stragem edidit: sed reliquo exercitu celeriter nauigando pariter & natando (ualent enim ea re ipsi iuxtà ac equi ipsorum) superueniente cessit, et Legniciam ad Henricum Pium, Barbati filium, qui ibi cogebat exercitum, se recepit, & cum eo se cōiunxit. Tartari uerò continuato

Vuratislauia incensa.

cursu ad Vuratislauiam, quòd oppidum oræ illius primarium esse acceperant, festinarunt. Verùm id incensum repererunt. Oppidani namq; cognito aduentu barbarorum, munitioni oppidi diffisi, supellecti sua, frumento, & commeatu cætero in arcem comportato, id reliquerant: milites uerò qui in præsidio arcis erant, uacuū, ne hostibus prædæ uel receptaculo esset, incenderant. Quam ob rem indignati Tartari, arcem obsederunt. Sed frustrà consumptis diebus aliquot, cum obsessi ad longiorem etiam obsidionē

Tartari ab arce Vuratislauiensi refugerunt.

Miraculum.

perferendam non imparati esse uiderentur, irrito cœpto inde similes fugiētibus abierūt, diuino, ut postea compertum est, ostento perterriti: quod fuit huiusmodi. Ceslaus unus de comitib. Iuonis episcopi Cracouiensis Romæ diui Dominici uitę institutū professus, præerat conuentui Vuratislauiensi apud diui Adalberti. Et ad primū tumultū cum cęteris sodalibus in arcem confugerat. Eo igitur iugibus precibus & lachrymis Dei misericordiā, & præsentis periculi depulsionem implorante, ecce columna ignea cęlitùs apparuit, & statiua Tartarorū, omneq; territoriū ingenti atq; terribili fulgore collustrauit. Hoc miraculo barbari perterrefacti, nihil cunctati, obsidionē soluerunt: & Legniciā, ubi Henricū ducem cum magnis copijs & auxilijs esse cognouerant, contenderunt, auctis uiribus suorū aduentu, quos in Lenciciensem et Cuiauiensem tractū excursionē fecisse superius memorauimus.

Vitouiense monasterium direptū.

A'quibus etiam Vitouiense monasteriū in tractu Siradiensi direptū, & monachę omnes, pręter tres quę in syluam profugerant, interfectæ sunt. Vnde

Buscense monasterium.

postea quę superfuere Busco eū locū cōmutarunt, & monachi eiusdē sectæ locū illū incolere cœperunt. At Henricus aduentu hostiū cognito, obuiam eis progredit̄, ꝓcurato sacris mysterijs exercitu, eo quidē animo, ut aut uinceret, aut fortiter ꝓ aris atq; focis, aut pro populo suo dimicans occūberet, nō modò non deterrente, sed etiam atq; etiam hortante matre Heduigi, quę futuri prę scia, tñ diuinę uolūtati repugnare nefas esse ducebat. Quinq; aūt

Hērici exercitus.

agminib. exercitus eius cōstabat. In primo erāt cruce signati ex uarijs gētib. summi pōtificis autoritate et cohortatione post cladē superioris anni collecti: cū quib. ordinati erāt fossores ex metallis Goltibergensib. Cui agmini pręerat Boleslaus Dipoldi Marchionis Morauiæ filius. In secūdo erāt maiores Poloni et Cracouienses nōnulli, quos qdē ducebat Sulislaus Vulodimiri

miri palatini Cracouiensis frater. In tertio erat Miezislaus dux Ratiboriensis & Oppoliensis cum suis copijs. Quartū tenebat Pompo Magister Prussiæ, cum suis Cruciferis. In extremo erat ipse Henricus, cum flore militię Silesicæ & Polonicæ & mercenarijs externis. Totidem Tartari fecerunt. Est sub Legnicia planicies spaciosa ad Nyslam amnem, quæ bonus campus dicitur. In ea igit̄ concurrunt acies, primiq; cruce signati (nam id ab Henrico impetrarant) pugnā ineunt, et primos barbarorū pręcursores facile fundūt.

Prælium cū Tartaris apud Legniciam.

Tartari fugiendo pugnant.

Verū illis siue pulsis, siue de industria cedentib. (etenim fugiendo pugnare genti maximè usitatū est) primum illud agmē cruce signatorum, ꝓductū longius à suis, & à multitudine barbarorū circundatū, denso imbre sagittarū obruit̄, ita ut pauci inde euaderent: magna siquidem ex parte nudi erāt.

Sagittæ Tartarorum penetrant loricas & thoraces atq; galeas.

Tametsi ne loricę quidem, aut thoraces, aut galeę satis uim Tartaricarū sagittarū sustinent. Ibi & Boleslaus dux inter primos pugnans cecidit. Succedit alterū agmē ex duobus iunctū, cui dux Oppoliēsis et Sulislaus pręerāt. Atq; id facto impetu in hostes in cęde primorum exultantes, magnā stragē edidit, cum balistarij contra sagittarios eorū constitissent. Quod animaduertentes Tartari, duo item agmina suis laborantib. succursura submittūt.

Stratagema Tartarorum.

Neq; tamen segnius nostri pugnam cient, donec quispiam de exercitu Tartarorū eques ab latere nostris ex improuiso apparens, Polonica lingua, ut fugerent identidem uociferatus, eos cōturbauit, & in fugā cōuertit, orto fugę

Silesiorum et Polonorum fuga.

initio à Miezislao Oppoliensi, qui uocem illam amici esse, saluti suorum cōsulentis, quasi iam reliqua agmina à barbaris deleta essent, credidit. Ibi Henricus nihil suorū strage fugaq; deterritus, extremo agmine cū Cruciferis cōiuncto fugiētes insequentiū Tartarorū impetū excipit: instauratoq; pręlio, Tartaros uicissim premit. Succurrit & Battus, siue Petasius, uehementer debilitatis. Certat̄ utrinque totis uirib. ꝓ uictoria: exæquataq; rursus aliquandiu pugna, tandem Henrici res uirtute militum, meliore loco esse cœperāt. Ibi Tartari fugam neutiquam simulatam capessunt. Instāt nostri fugientib.

Tartari uincunt Polonos magicæ artis præsidio.

Erat in extremo illo agmine inter alia signa uexillum insigne, cuius pictura X gręci elementi figurā præ se ferebat: in cuspide uerò imago erat tetra nigraq; capitis humani barbati. Id igitur uexillum cum signifer uehementius quateret, fumum atq; nebulam densissimam & fœtidissimam exhalabat. Ea nebula nō modò aspectū barbarorū nostris adimebat, uerùm etiam odore teterrimo eos enecabat: totūq; adeò exercitū nostrorū nouitate & miraculo rei stupefactū perturbauit. Incantationib. id quibusdā Tartari effecerāt.

Tartari magica arte multum utūtur.

Quib. iuxtà ac ariolationib. atq; diuinationib. cæteris cū alias, tum in bello plurimū utunt̄: Ex humanis etiam extis de futuris euentib. coniectare soliti. Tunc uerò barbari ubi nostros trepidare senserūt, cohortati sese inuicē, impressionē in eos faciūt: perturbatisq; ordinib. magnā cędē faciūt: in qua Pompo Magister Cruciferorū cum fortissimis quibusq; suorum occubuit.

Pompo magister Cruciferorū Prussiensium occisus.

Henrici fuga & cædes.

Diffugiunt cæteri ex acie, præter eos qui circum ducem erant. Nam is turpe ratus fugere, nō inultus mori uolebat. Ad extremum tamen, cum aliquā diu fortiter pugnans hostiū uim sustinuisset, persuaderi sibi passus est, ut se meliorib. rebus seruaret: perruptisq; hostilib. cuneis, quatuor tm̄ comitātib.

nempe Suliſlao, de quo ſuperius, Clemente palatino Glogouienſi, Cõrado Cõradi, & Ioanne Iuani filijs, nobilib. & fortiſſimis uiris, iam periculũ euaſurus eſſe uidebatur, cum ſubitò fortuna conatũ eius deſtituit. Equus enim cui inſidebat, multis uulneribus in prælio acceptis, debilitatus concidit. Et quanquam Ioannes alium ipſi, à cubiculario eius petitum, ſubminiſtrarat, tamen dum inſequentes & obuios barbaros ferro ſummouet, & in premẽtem ſe maximè Tartarum ſublato brachio gladium uibrat, ab alio quodam haſta ſub aſcella ictus, moribundus de equo defluxit. Ibi barbari inconditũ clamorem attollunt, deductumq; per manus Henricum ad alterum baliſtę iactum, capite plectunt, & cadauer nudum detractis armis & ueſtimentis relinquunt. Tres quoq; illi, qui eum fugientem comitati ſunt, pugnantes cecidere. Nam Ioannes impoſito in alium equum duce, ferro per medios hoſtes uiam ſibi atq; duci patefaciẽs, ſaucius cum duobus miniſtris uix euaſit.

Poloni Ioannis fortitudo.

Quem cum nouem Tartari pertinacius ad unum miliarium perſequerentur, nactus Luſmannium quendam, & ipſum cum duobus fugientem, conuerſus, & eius ope fretus, octo de perſequentibus ſe Tartaris peremit, nonum captiuum abduxit.

Stragis magnitudo.

Tantus autem eo prælio interfectorum Chriſtianorum numerus fuit, ut ſingulis ſingulæ auriculæ à Tartaris præciſę, nouẽ ingentes ſaccos explerent. Inter quos inprimis clari Poloni fuere, Stephanus Virbenius cum Andrea filio, Clemens Pelcinicius Andreę filius, Thomas Piotricouicius, & Petrus Kuza. Henrici caput haſtæ infixum Tartari ad

Legnicia arx defenſa.

arcem Legnicienſem (nam oppidum noſtri iam antè cremarant) accedẽtes prętulerunt, deditionemq; eos qui in pręſidio cum liberis Henrici erant, poſcebant. Quam cum negarent illi, uaſtatis per circumitum uillis atq; pagis, receſſerũt ad Othmuchouum: ubi cum quindecim diebus ſtatiua habuiſſet,

Tartari Morauiã infeſtarunt.

Ratiborienſem oram repetita excurſione uaſtarunt: ibiq; octo dies commorati, in Morauiam inuadũt. Quam cum nemine prohibente & Venceſlao rege in Boemia deliteſcente, amplius uno menſe uſq; ad Auſtrię & Boemię fines crudeliter diu exauiſſent, in Vngariam ſuperatis montibus atq; ſyluis peruenerunt.

Henrici cadauer inuentum.

At Henrici corpus poſt diſceſſionem Tartarorum, inter cadauera, ſex digitorum in læuo pede argumento, Anna uxore indicante inuentum: cum alijs nonnullis nobilioribus Vuratiſlauiam deductum, & in ſancti Iacobi, quod monaſteriũ Franciſcanis ipſe inchoauerat, Anna uerò uxor poſtea cõſummauit, honorificè ſepultum eſt. Cęterùm Heduigis mater, quę

Heduigis conſtantia.

monaſterij Trebnicienſis munitioni diffiſa, Croſnam unà cum grege monacharum & Anna nuru, ſub aduentum barbarorũ ſe receperat, nihil nuncio cladis & interfecti filij commota eſt. Quin monachas & nurum lamentantes & pectora plangentes comiter conſolata, minimè deiecto uultu gratias egit Deo, quòd eius munere talem filium peperiſſet, cuius ipſa uiuentis pietatem ſummam in ſe experta ſemper eſſet, quiq; ad extremum pro religione

Omen infauſtum.

& populo ſuo uitã alacer proieciſſet. Ferũt autẽ cum Henricus exercitũ Legnicia cõtra Tartaros educeret, ſaxũ grãde è culmine templi uirgini Chriſti matri dicati ante pedes eius decidiſſe, ita ut parũ abfuerit quin eũ extingueret. Quæ res infauſti ominis uulgo iudicata eſt. Henrico Pio cęſo, Boleſlao

Pudico

Pudico nuſquã comparẽte, oppidis, uicis, atq; pagis ad uaſtitatem redactis, nobilitas Cracouienſis & Sendomirienſis deteriora etiã timens, quòd ſine principe et magiſtratib. eſſet, inito conſilio, Boleſlao Caluo Henrici Pij filio natu maximo principatum detulit.

Boleſlaus Caluus ad principatum uocatur.

Atque is princeps factus, ſtatim magiſtratus creauit: pleriq; enim tempeſtate illa Tartarica deſiderati erãt, Clementemq; de Ruſcia Suliſlai filiũ, gente Gryphiũ, Cracouienſem palatinũ fecit.

Clemens de Ruſcia palatinus Cracouienſis.

Quod cum accepiſſet Conradus dux Maſouię, permoleſtè tulit, alienũ ſibi Cazimiri principis filio, Leſci albi fratri in principatu pręlatũ eſſe. Itaque colloquiũ à Suentopelco Pomeranorũ duce petijt, fœdus cũ eo percuſſit, auxiliaq; ab eo cõtra Boleſlaũ Caluum impetrauit. Nam ipſe Suẽtopelcus negauit ad id bellum ſe poſſe proficiſci, alijs curis & occupationib. diſtentum, de quibus paulo inferius memorabimus. Interim autem dũ Conradus in apparatu belli occupatus eſt, Tartari ex Vngaria per Scepuſienſem tractũ excurſione facta in Poloniã, Cracouiam inexpectati aduolarunt: direptaq; urbe, & maiore quàm prius cęde hominũ facta, cum ingenti prędа in Vngariã per Oſuencimenſe territoriũ citi reuerſi, atq; ibi tres annos commorati ſunt.

Tartari Poloniã populãtur, et Cracouiam diripiũt.

Conradus uerò dux omnibus ad bellũ ritè comparatis, acciti ſq; Pomeranorum auxilijs, in Sendomirienſem, ac deinde in Cracouienſem tractum duxit exercitum: & facilè munitiones omnes, opera Zegotę gẽte Toporij, eiuſq; familiæ & clientiũ, dedentibus ſeſe ultrò omnibus, in ſuã redegit poteſtatem.

Conradus Maſouiorum dux principatum inuadit.

Cęterùm Clemens palatinus Cracouienſis, & alij qui cũ Boleſlao Caluo ſentiebant, cum impares eſſent conatibus Cõradi reprimendis, Scalenſem arcem ualido præſidio tenuerunt. Nec eos Cõradus oppugnare tunc adortus eſt: ſed Cracouiã ueniens, arcem muniuit: conſtitutiſq; rebus, in Maſouiã redijt. Aduenit mox Boleſlaus Caluus cum exercitu ſuo, & Germanis mercede conductis, recuperaturus ereptum principatũ. Cum autem Cracouienſem arcem expugnare niteretũ, re cognita, ſuperuenit iterũ Conradus cum maioribus copijs: cum quib. Boleſlaus Caluus congredi nõ auſus, in Sileſiam ſe recepit. At Conradus Scalam admouit exercitum. Nec mora, Clemẽs palatinus deſtitutũ ſe ope Boleſlai cernẽs, petita impetrataq; à Conrado uenia, arcem ei dedidit.

Scala arx Conrado dedita.

Potitus iam omni principatu Cõradus, cum belli ſumptib. exhauſtus eſſet, grauia mox uectigalia & exactiones nõ modò oppidanis & agreſtibus, uerùm etiam equeſtri & ſacerdotali ordini impoſuit: ac ne ocio ad res nouandas inuitarentur, in reficiendis ueteribus, & extruendis nouis munitionib. acerbè uulgus exercere cœpit.

Cõradus aſperiori dominatu Cracouienſes à ſe alienat.

Quæ poſt tantas clades atq; calamitates à Tartaris illatas, famemq; grauem, cum pergrauia & intolerabilia omnibus uiderentur, magnum odium Conrado cõflarunt.

Fames in Polonia.

Redierat is fortè in Maſouiã. Ibi proceres Cracouienſes clàm de eijciendo ipſo conſilia ineunt: nonnullos cõſcios, qui Boleſlaum Pudicũ perquirerent, dimittunt.

Boleſlaus Pudicus reuocatur.

Atq; is de uoluntate & ſtudio ſuorum certior factus, reditum parabat, ac de Vngaris auxiliarem manum cogebat. Porrò Conradus cum alienatos eſſe à ſe Cracouienſis & Sendomirienſis conuẽtus animos accepiſſet, ac de conſilio reuocãdi Boleſlai Pudici et eijciẽdi ſui perſenſiſſet, properè accurrit cũ nõ contemnẽdo comitatu ſuorũ: diſſimulatoq; cõ-

Comitia Scarbimiriæ.

 ſilio,

Cracouienses proceres & equites capti à Cōrado, et elapsi.

silio,comitia apud Scarbimiriam indixit. Ad quę cum frequentes proceres & equites conuenissent,capiuntur quidam ex eis nobiliores,qui contra Cōradum sentire uidebant,& in Masouiam uincti abducūtur. Cęterùm Clemens palatinus cautior, & aduentum Cōradi celerem, comitiaꝗ; illa ęstate media præter morem indicta,suspecta habens,cum Sulcone & Theodoro fratrib.& aliјs nonnullis ad Boleslaum Pudicū, qui in Pienina arce in Vngariæ finib.ad eum diem latuerat,profugit. Nec sanè multo pòst prima die mensis Augusti,illi qui in Masouiam abducti erāt,fractis compedibus,intempesta nocte cum euasissent, omnem suorum multitudinem palàm cōtra Conradum concitabant. Eorum reditu cognito, Clemens palatinus confestim aduolat:& facta manu coniunctisꝗ; uiribus,Cracouiam in potestatem suam redigunt,eiecto Cōradi pręsidio. Subsequitur Boleslaus Pudicus cū uxore. Cui uenienti ingens multitudo hominum omnis ordinis, ętatis,atq; sexus exultans atq; gratulabunda obuiam sese effudit. Et mox proceres authore ac principe Prendota episcopo Cracouiensi,gente Odrouāso,cognomento Bialassouio,qui nuper Vislao Coscelecio defuncto successerat,nouū iusiurandū principi dicunt. Quo cōsensu permoti, qui arces & munitiones pro Conrado tenebant,Boleslao eas reddiderunt. Factus autem certior Cōradus de defectione minorum Polonorū, ac de reditu Boleslai Pudici, magnis itinerib. Cracouiam accurrit: cumꝗ; uideret Boleslaum Cracouiensis arcis munitione(neq; enim spacium cogēdi exercitus habuit)sese cum pręsidio cōtinere,obsidere eum cępit:et ꝙ longius ductā iri obsidionē, neq; satis uiriū se ad bellū in hostico gerendū habere sentiebat,templis D.Andreę & D.Georgіј,q̊d ex aduerso arcis in eodem colle situ ēst,sed tunc extra munitionē arcis erat, castellorū loco uallis atq; fossis cōmunitis, cōmendataꝗ; cura exercitus et obsidionis Boguthę equiti Cracouiēsi,qui cū ipso sentiebat, in Masouiā, ut mox maiores copias adduceret, recessit. Nec mora Bogutha mutata fide,de templis præsidia deduxit,obsidionemꝗ; soluit. At Cōradus conscripto maiore exercitu,accitis etiā in auxiliū Præmislo Posnaniensi, & Miezislao Oppoliensi ducib. Lituanisꝗ; itē & Iazygib. siue Iasuingis barbaris,tractū Sendomiriensem populabundus ingredit̄. Ac de Lituanis quidem, qui nam sint,superius memorauimus. Iazyges uerò siue Iasuingi eiusdem cum Lituanis lingų,ut uolunt nōnulli,eorūdemꝗ; morū & religionū fuere,& ad Austrū finitimas Poloniæ syluas incoluere. Quę regio à nostris Polesse siue Podlesse, quasi subsyluana uocatur: alіј Podlasse, quasi Lachis, hoc est,Polonis finitimā dici uolūt,cuius caput est Drohicinū oppidū. Gēs bellicosa admodū cōtēptrixꝗ; mortis.uerū pugnādi cupiditate et pertinacia ad paucos redacta,ac deinde deleta est à nostris.quēadmodū inferius exponemus. Fuerūt etiā Dacis et Pānonib. finitimi Iazyges Metanastę. Nescio an іјdē cū his:et an illinc huc,an uerò hinc illud aliquādo cōmigrarint. Hos igit̄ populos Cōradus dux tunc cōtra Boleslaū exciuit. Nec Boleslaus cōmittēdū sibi esse existimauit,quin sua defēderet. Itaq; magna celeritate quātū potest exercitū cōparauit,in ꝗ erāt et Vngari:et ad Suchodolū pagū Cōrado occurrēs, quāuis esset uirib. longè inferior, tñ pugnādi copiā fecit. Et

Boleslai Pudici reditus.

Prendota episcopus Cracouiensis.

Boleslaus Pudicus principatum recuperat.

Cracouiēsis arcis obsidio.

Boguthæ defectio.

Conradus bellum infert Boleslao.

Iazyges siue Iasuingi quinam fuerint.

Polesse seu Podlesse,siue Podlasse.

Drohicinum.

Iazyges Metanastæ.

Prælium apud Suchodolum.

fauit sanè iustiori causæ Deus,hominumꝗ; preces pro Boleslao passim supplicantium exaudiuit. Commisso enim prælio,numerosus ille Conradi exercitus cum ducibus suis à Boleslao fusus, & in fugam actus est. Victorꝗ; uictoria moderatè usus,neq; fugientes longius persecutus est,& saucios benignè recreauit, & captiuos dimisit. Cuius quidem moderationis fructum mox consecutus est. Etenim statim reliqui de nobilitate Sendomiriensi,qui Conradi partes ad eam diem pertinacius tutati erāt,unà cum munitionibus quas obtinebant,in potestatem Boleslai uenère. Conradus uerò, qui Prendotæ episcopo Cracouiensi extrema queq; dudum comminatus erat,quòd ipso authore eiectum se esse non ignorabat,turpiter uictus,in Masouiam se cum Cazimiro filio, cæteris domos suas dilapsis, recepit. Boleslaus recuperatis omnibusquę absens amiserat, Cracouiam reuertens,ingenti omnium gratulatione exceptus est. Nec in maiore Polonia post Tartaricum bellum quietæ res fuere. Nam post interfectum Henricum Pium à Tartaris, cum Boleslaus Caluus filius eius natu maximus dominatū suscepisset, grauis nobilitati & cæteræ multitudini esse cœpit, atque externos indigenis,Teuthonas Polonis,& quidem infimos optimatibus pręferebat:in hos perparcus & restrictus, in illos munificus & liberalis,ita ut honores quoque & magistratus eis mandaret: & quòd sine modo familiaritate eorum delectaretur,in consilium quoq; eos adhibebat. Malè hæc res Polonorum proceres habebat. Itaque questi inter se de fastu ducis,& contemptione sui, celeriter contra eum, authoribus Bogumilo palatino Posnaniensi,Cecundo Gnesnēsi,Thoma Posnaniēsi Castellanis,& Domaratho iudice, cōspirarūt: & cōuentu apud Posnaniā facto,Pręmislū & Boleslaū Vuladislai Sputatoris filios bonæ indolis iuuenes, accient:abdicatoꝗ; Boleslao Caluo, duces eos sibi cōstituunt. Cōmorabant̄ autem іј in arce Vscensi,quam de patrimonio solam habebant reliquam. Naclum enim Suentopelcus auus maternus eis per fraudem ademerat. Venientibus іјs traduntur arces & munitiones, una excepta,cui Præmentæ nomen. Cuius præfectus in fide Boleslai Calui perstabat. Quam tamen haud ita multo pòst nobilitas expugnauit. Tulit eam iniuriam & contumeliam non iniquissimo animo Boleslaus Caluus, suadente auia Heduigi,quæ & antea maritum,& posterius filium ab eo dominatu frustra auocauerat,& tunc nepoti, ne iniustè iustis hæredibus olim ereptum retineret, aut repeteret, persuasit. Quin is posteriori tempore affinitatem etiam cum Præmislo contraxit, collocata ei in matrimonio sorore sua Elizabetha una de quinq;. Verùm id post mortē Heduigis actum est. Vix enim uno anno ea postea uixit. Nam altero post maritum obіјt, qui fuit à Christo nato 1243 septimo Idus Octobris. Corpus eius, quod croceum dum uixit, propter rationem uictus duram atque tenuem, assiduaque ieiunia, fuerat, post mortem insolito splendore, coruscasse fertur, Deo perhibente testimonium sanctimoniæ & pietati eius. Quanquam tertio demum & uicesimo anno pòst, à Clemente pontifice maximo in numerum sanctorum, examinato bene ac diligenter negocio, relata est. Sepulta est autem Trebniciæ. Cruciferi quoque Teuthones eodem

Boleslai uictoria & moderatio.

Conradi fuga.

Boleslaus Caluus propter propēsionem in externos exosus suis.

Maiorū Polonorum defectio à Boleslao Caluo.

Bogumilus pal. Posnan.

Vuladislai Sputatoris filij.

Naclum à Suentopelco interuersum.

Præmēta arx expugnata.

Boleslaus Caluus æquo animo tulit se eiectū è maiore Polonia.

Heduigis sanctæ mors.

1243 ann.

Heduigis in diuos relata.

Suentopelci bellũ cõtra Cruciferos Prußienses.

tempore, hoc est post Tartaricã illam inundationem, cum Pomponi apud Legniciam interfecto Henricum de Vida magistrum suffecissent, nõ modò Prussiam bello quæsitam, sed etiam ea quæ initiò à Conrado duce acceperant, penè amiserunt Suentopelci fraude, & mox aperto bello. Nam cum ij inuitati à Cõrado contra Prussos cum barbaris bellum uaria fortuna gessissent, nunc uictores, nunc uicti, & arces atque oppida quædam ipsi condidissent, quædã dehostibus cepissent, atque ex his nõnulla rursus amisissent, & quodã tẽpore ui barbarorũ magna strage uicti cæsique, in arctũ redacti essent, ad extremũ tamẽ multis Germanię principibus opẽ ferentib. magna ex parte Prussos debellatos domuerũt, & ad recipiendã religionem Christianam adegerunt. His eorum successibus inuidens Suentopelcus, simul autem sibi ac dominatui suo metuens, Prussos clàm partim ad bellum, partim ad defectionem atque rebellionem sollicitauit: & quo magis eos sibi obnoxios, & Cruciferis infestos & irreconciliabiles hostes redderet, persuasit ijs qui Christiani iam facti erãt, ut religionem Christianam, quam inuiti susceperant, rursus abijcerent: Germanosque & Polonos omnes, qui uel negociabãtur apud ipsos, uel etiam domicilia in Prussia fixerant, constituta certa die trucidarent. Quæ cum illi impigrè peregissent, munitionesque omnes, præter Balgam & Elbingam, interfectis ubique præfectis & pręsidijs, in potestatem suam redigissent, Suentopelcum belli ducem creant, eique parituros se esse recipiunt. Accepit lubens delatum imperiũ Suentopelcus, cõfestimque obsessis terrestribus iuxtà ac fluuialibus, quicunque Crucifericarum essent partiũ, siue in Prussiam proficiscerent, siue inde fugerent, excipiebat & necabat: coactisque celeriter Prussorum atque Pomeranorũ suorum copijs, Culmẽsem tractũ omnẽ ferro & igni uastauit, ubi ad quatuor millia hominum partim occidit, partim captiua abduxit. Nec integrum quicquam in eo tractu, præter Toruniam, Culmam, siue Chelmam, & Razinum arces, quibus potiri non potuit, reliquit. Neque eum authoritas Guilelmi episcopi Mutinensis, legati apostolici, ab incœpto deterruit. Qui quidem legatus Prussiã tũc in diœceses & episcopas, nẽpe Varmiẽsem, Zãbiensem et Pomezaniensem distinxit, quẽadmodũ uult Dlugossus. tametsi nondũ eę regiones penitus à Cruciferis subactæ erãt. Fungebat̃ tunc apud Cruciferos magistratu, quem illi Marsalcũ uocãt, Ditrichus siue Theodoricus. Is igitur conuocato consilio, cõsultat quid facto opus sit. Inconsultum ac temerarium uidebatur, in pręlij dimicationem cum Suentopelco uenire, cuius uires Prussis & Pomeranis coniunctis maiores erant, quàm ut à se tunc sustineri possent. Itaque placuit omnibus, ut munitiones suas defenderent, & per omnem occasionem Suentopelci ditiones uicissim infestarent. Zartauicia arx erat in Pomerania, Cruciferorũ ditioni finitima arte & præsidio bene munita, ubi thesaurus erat Suentopelci. Eam igitur Ditrichus nocte quadam, quæ est ante pridie nonas Decembris, cum uigintiquatuor armatis, admotis scalis, custodibus partim interfectis, partim captis, intercepit thesaurum, in quo diuæ Barbaræ illius ne Antiochenæ, cuius celebre est nomen apud Christianos, an alterius cuiuspiã, incertum est, corpus erat, asportauit, arcemque accito & impo-

Cruciferorũ res gestæ in Prußia.

Prussorum defectio à religione et Cruciferis.

Balga & Elbinga munitiones retentæ à Cruciferis.

Suentopelcus à Prußis bello præficitur.

Razinum arx.

Prußiæ episcopæ.

Zartauicia arx à Cruciferis intercepta.

& imposito præsidio suo muniuit. Aduolat cum expedito agmine Suentopelcus, tentataque nequicquam expugnatione, & parte copiarum ad obsidionem relicta, cũ reliquis in Cruciferorũ ditionem excursionẽ fecit. Occurrit ei Ditrichus cũ Cazimiro duce Cuiauię & Lencicię, Conradi filio, quẽ Ditrichus haud falso conijciens euenturũ, id quod euenit, in auxiliũ acciuerat. Conseruntur manus, uincitur & fugatur Suentopelcus. Neque contenti uictores pręsenti uictoria, in Pomeraniam etiam inuadunt. Coniunxit sè cum eis Præmislus dux maioris Poloniæ precibus Cruciferorum euocatus. Quam quidem expeditionem eo lubentius suscepit, ut suam quoque iniuriam in Suentopelco auo materno ulcisceretur. Nec satis habuerunt agros, uicos, atque pagos populari, Vissegradum etiam urbem expugnarunt. Deinde motis ad Naclum castris, arcem per deditionem recipiunt, & Pręmislo reddunt. Quibus incommodis motus Suentopelcus, extremaque metuens, pacem cum Cruciferis Guilelmi legati apostolici opera facit, datis obsidib. Mesciugo siue Mestuino filio, Veiado comite, & Vimaro Burgrabio, primarijs uiris. Captiui utrinque dimissi ex pacto. Zartauiciam uerò ut Suentopelco redderent Cruciferi, adduci nequiuere. Itaque minus diuturna pax ea fuit. Etenim Suentopelcus non multo pòst uiolato fœdere, uocatisque in auxilium Prussis, Culmensem regionem ingressus, crudeliter eam uastauit. Non tulere Cruciferi eam uastationem, & cum prohibere non possent, reuertentem tamen hostem adoriri, & prædam excutere studebant. Sed erat inter eos dissensio. Ditrichus enim antiquus Marsalcus, cum suas uires impares hostilibus esse iudicaret, loci opportunitatem, quo hostem inuaderet, quærebat: uolebatque, ut apud Reusinam paludem, quæ Prussis & Pomeranis transeũda erat, in extremos impetum facerent, cum primi in transeunda palude impediti essent: cui prudentiores facile assentiebant̃. Improbabat hoc consilium nouus Marsalcus Berlinus, utpote ferocior & minus usu rerum peritus, quòd diceret, prædam sibi abactum ereptum'que iri, si extremum agmen inuaderent. Vicit huius sententia. Quare aperto campo ultra Ossam, reuertentes hostes consecuti, pugnam ineunt, non detrectante Suentopelco, qui paucitatem eorum contemnebat. Nec magno negocio superantur, & ad internecionem cæduntur, ita ut uix uiginti ex eo numero euaderent. Quin & alterum agmen in auxilium suis superueniens, facilè profligatur. Suentopelcus geminata uictoria lætus, cum ingenti præda domum reuersus est. Subornat deinde Remcam aduocatum & nonnullos alios oppidanos Culmenses magnis pollicitationibus illectos, ut obsides suos, qui in arce Culmensi asseruabantur, solutos sibi remittant. Sed prodito consilio, proditores in arcem intromissi non sunt. Obsides uerò noctu clàm Zartauiciam deportati sunt, quæ arx firmo tenebatur præsidio Cruciferorum. Animaduertens autem Suentopelcus dolos suos non procedere, subornat qui Culmense & Zartauicense oppida incenderent. Ipse uerò cum Prussis in Cuiauiam excursionem facit, eàmque longè latè'que ferro & incendijs depopulatur, iratus Cazimiro duci, quòd is cum Cruciferis contra se uenisset. Neque authoritate legati apostolici, ac ne interdicto

Cruciferorum uictoria.

Præmislus dux maioris Poloniæ.

Vissegradum captũ à Cruciferis. Naclum ereptũ, & Præmislo redditum.

Pax inter Suentopelcum et Cruciferos.

Suẽtopelcus Culmensem oram iterum uastat.

Consilium senile & iuuenile.

Cruciferi uicti à Suentopelco.

Cuiauia uastatur.

Zantir arx condita.

interdicto quidem ab instituto dimotus est. Quin iritatus magis, cũctę Poloniæ minari cœpit. Excitataq; arce, quam Zantir appellauit, supra Vistulam in tractu Culmensi, seu uerius Pomesaniensi, quo loco post quadraginta ferè annos Marieburgũ à cruciferis cõditum est, nauigationes et commercia Polonorũ cum cruciferis, phibebat, nauesq; diripiebat. Quibus malis fracti Cruciferi, de pace cũ Suẽtopelco per Samboriũ fratrem eius agũt. Zartauiciã reddere promittũt. Verùm ille filium q̃q; obsidem remtiti sibi poscebat. Facilè intelligebãt Cruciferi, quàm infirma & incerta ea pax futura erat, si filium Suentopelco remisissent. Itaq; in Pannoniã superiorẽ, quæ iam Austria dicitur, eum relegarũt, & Friderico duci adseruandũ cõmendarunt. At Suentopelcus priore nõ cõtentus, alterã quoq; arcem, cui Succe nomen est, in ripa Vistulæ citeriore ubi uorticosissimus amnis est, ędificat, frustra prohibentib. Cruciferis, & aliã arcem Puterborgũ ex aduerso ędificare orsis. Nam à cœpto postea destitère. Cęterùm auxilijs Friderici ducis Austrię, & aliorum quorundã Teuthonũ, et aduentu Cazimiri ducis Cuiauię, auctis copijs, in Pomeraniã excursionẽ faciunt: in qua nouẽ dies morati, reuertentes ingentẽ prædã abigebant, cum meos Suentopelcus accitis propere Prusſis (nam ipse cum suis adoriri eos ausus nõ est) impetũ facit. Et auxiliares quidem qui cum præda antecedebant, hostiũ uim non sustinentes, funduntũ, fuganturq;. Extremũ quoq; agmen Cazimiri & Cruciferorũ perturbari iam à Suẽtopelco cœperat. Sed Martinus Crusuiciensis signifer cohortatione sua pugnã restituit. Cumq; neutra pars referret pedem, pars Austriorũ è primo agmine retrò ad suos se recipiens, fortè fortuna in Pomeranos cum suis dimicãtes incidit, hostesq; auersos adorta, cum anceps illis esset dimicatio, in fugam uertit. Aduenięs aũt Opiſſo Abbas Messanensis ab Innocẽtio quarto põtifice max. Gregorij noni successore legatus, pacem inter Suentopelcũ, & Cazimirũ, et Cruciferos redintegrauit, exacto à Suentopelco iureiurando, quòd nihil deinceps cõmune cum Prusſis habiturus esset. Quibus factis, ab interdicto Guilelmi prioris legati eum absoluit. Sed iam missis Cruciferis & Pomeranis ad Boleslaũ nostrum reuertamur.

Succe arx condita.

Puterborgũ arx.

Pomerani uicti à Cruciferis.

Legatus pontificis Opiſſo Abbas.

Cõradus dux Masouię pòst Suchodolensem cladem, de ulciscẽdo Boleslao Pudico sedulò cogitabat. Et cum imparem se eius uiribus uideret, Lituanos et Iazygas finitimos in eum cõcitauit. Qui rapidi torrentis in morem in Sendomiriensem oram sibi proximã tunc usq; ad Vistulã inundarunt, & magnam pecudum, iumentorum atque hominum prędam è Lucouiensi & Secechouiensi territorio abigebant. Nec aberat Conradus cum suis, cæde & incendijs in obuia quæq; sæuiens. Ceogit & Boleslaus exercitum, quantũ angustia temporis patiebatur, querelis & lachrymis suorum fatigatus, & aduersus Conradum duxit, sua defensurus, & illatum bellum propulsaturus. Commissaq; apud Iarosſinũ pagum pugna, uincitur: et multis cæsis captisq; fugit ex acie. Ingens inde trepidatio Sendomiriensem nobilitatem inuasit. Quocirca metu constricta & præsenti periculo, desperato Boleslai principis auxilio, Conrado sese dedidit. Et parci quidem tunc iussit Conradus cæteris omnibus. Solas episcopi Cracouiensis possessiones, quòd is in Boleslai fide permanebat, crudeliter diripuit, & incendit.

Lituanorũ & Iazygum excursio in Poloniam.

Boleslaus Pudicus uictus fugatusq; à Conrado & barbaris.

Sendomiriẽsis nobilitas Conrado sese dedit.

Episcopi Cracouiensis possessiones uastatæ à Conrado.

Atq; ea calamitate Kelcense, Cunouiense, atq; Tarzecense, quod nunc Bozentinense dicitur, territoria in tractu Sendomiriensi tunc adflicta sunt. Nam Secechouiense barbari iã deuastarant. Hac iniuria cõmotus Prendota episcopus, Conradũ uelut inuasorem ecclesiasticorũ bonorum, incendiariũ, & sacrilegũ autoritate sua pontificia publicè anathemate atq; diris deuouit. Quam rem Fulco siue Pelca, Archiepiscopus Gnesnensis, cum uniuersa synodo ea de causa conuocata, comprobauit. Muniuit autem Conradus arces quasdam in Sendomiriensi tractu. Verùm eas non ita multo pòst Boleslaus, deiectis eius præsidijs, recepit, cum Conradus cursim in Masouiam, excursione Prusſorum excitus discesſisset. Barbari enim siue à Suentopelco incitati, siue sua sponte ob negatam mercedem nauatæ dudum in Polonia contra Boleslaum, ut uult Dlugoſſus, operæ indignati, siue adeò iusto Dei opt. max. iudicio mala in authorem conuertente, in Masouiam ipso absente excursionem fecerãt, ad Cechanouiam usq; oppidum progresſi. Quanquam non impune illud eis cesſit facinus. Nam à Cechonouia reuerti cum ingenti præda incipientibus ad tertium Idus Iulij Masouij Lencicienſesq; equites iuxtà atque agrestes manu facta occurrerunt: & prælio inito, nongentis cæsis, captis ducentis, reliquos excusſa pręda in fugam præcipites egerunt. Exustum est autem Ploscum oppidum, habitatoribus uacuum, quòd ij sub aduentum hostium in arcem confugerant. Sed eáne, an anteriore quadã barbarorum excursione, non liquet. Nec diu moratus Conradus, repulsis barbaris, expeditionem aduersus Boleslaum renouauit unà cum Cazimiro filio, & Miezislao genero, duce Oppoliensi: & in Cracouiensem oram duxit exercitum. Continebat se Boleslaus in arce Cracouiensi, non ausus iterum prælio rem committere. Itaque eregione arcis Conradus castra metatus est, quo loco Rudaua amnis Vistulæ miscetur: eum'que locum fossis, aggeribus, castellisq; muniuit. Et quòd obsidio longior fore uidebatur, uno à Cracouia miliario supra Vistulã nouam arcem munit in eo colle, in quo monasterium Tinecense situm est. Aliam item apud Lelouiam oppidum, decimo à Cracouia miliario. Et hanc quidem Miezislao commendauit, illam uerò suo firmauit præsidio. His actis in Masouiam reuertit. Post cuius discessum Boleslaus Tinecensem arcem in suam redegit potestatem. Quo cognito, ij quoque qui in castris ad Cracouiam relicti erant, decessere, ueriti ne & ipsi expugnarentur. Et paucis diebus illis Miezislao mortuo, Lelouiensis quoque arx Boleslao dedita est. Ita paruo negocio omnes Conradi conatus, labores, atque sumptus in irritum tunc reciderunt. Nec ita multo pòst Conradus extremum uitæ clausit diem, relictis tribus filijs superstitibus, Boleslao, Cazimiro, & Zemouito, anno Christi nati 1247. Cum autem Boleslaus paucis diebus patrem secutus esset, Cazimirus non acquiescens in Lenciciensi & Cuiauiensi dominatu, quem ipsi uiuens pater attribuerat, Siradiam, Spicimirum, & Rospram arces inuasit, & fratrem cum uxore Gertrudi captum in uincula coniecit. Boleslaus uerò Pudicus à morte Conradi pacem nactus, collapsa et uastata

Conradus anathemate ictus.

Prusſi Masouiam uexarunt.

Prusſi profligati à Masouijs.

Ploscum incensum.

Conradi expeditio contra Boleslaum Pudicum.

Cracouia obsidetur.

Rudaua fl.

Tinecensis arx.

Lelouia.

Tinecensis & Lelouiensis arces recuperatæ.

Miezislaus Opoliensis obijt.

Conradus Masouiorũ dux obijt.

1247. ann.

Boleslaus Conradi filius mortuus.

Boleslai Pudici studium.

bello instaurare,deprauataqꝫ corrigere instituit,magnam'que mansuetudi-
nis & probitatis laudem etiam apud exteros adeptus est. Qui status rerum
huius oræ hoc fuit admirabilior, quòd non modò cætera Polonia, uerùm
tota penè Europa bellis tunc ardebat. Ac in Vngaria quidem Bela rex
posteaquam Tartari excesserunt, nihil antiquius habuit, quàm recollectis
afflicti regni uiribus, Fridericum Austriorum ducem ulcisci, propterea
quòd is sibi sub tempestate illa Tartarica tria territoria,& argenti auri'que
permultum,uiolento pacto extorsisset,Vngariam'que nihilo mitior Tarta
ris populatus esset. Commissoqꝫ prælio Fridericus occisus est. In Boemia
uerò Præmislus Venceslaum patrem regno spoliauit. Sed mox captus ab
eo, ac dimissus, in Morauiam illo iubente concessit. Porrò Fridericus Im-
perator Italiam infestabat, factiones'que Guelforum & Gibellinorum,sum
pto à Pisis initio,in singulis ferè urbibus tunc excitatę,diu postea ipsam ex-
ercuerunt & afflixerunt. Cum'que Innocentius pontifex Fridericum à cœ-
pto reuocare non posset,coacto Lugduni concilio,imperium ei diris deuo-
to abrogauit:Germanos'que principes concitauit, ut Henricum Lantgra-
uium Turingiæ, diuæ Elizabethæ filium, successorem ei absenti crearent,
quamuis ipse Fridericus,post Henricum filium captum & mortuum,Con-
radum alterum filium successorem sibi destinasset,regem'que Romanorum
appellasset. Cum autem Henricus apud Vlmam interfectus esset, Guilel-
mum Holandiæ comitem ijdem principes regem appellarunt. Nec multo
pòst Fridericus quocꝫ profligato à pontificijs exercitu, & Entio filio capto,
in Apulia perijt, anno Christi 1250. Sed mittamus externa. Nec in ma-
iore Polonia & Silesia quietæ res tunc fuere. Belli uerò principium illud
fuit in Silesia. Henricus Pius dux Silesiæ à Tartaris interfectus,ex Anna u-
xore Ottocari primi regis Boemorum filia,quatuor reliquit filios,Boleslaũ
cognomento Caluum, Henricum, Conradum, & Vuladislaum. Ex his
duo postremi & natu minimi ab Heduigi auia sacerdotio destinati,& in
Italiam missi,literis nauabant operam: & Conrado quidem Bambergensis
episcopa, Vuladislao uerò Salisburgensis Archiepiscopa promissa erat. I-
taque reliqui duo fratres de Annæ matris & consilij sententia dominatum
paternum in Silesia inter se partiti sunt,ita ut Boleslao,cui Caluo cognomen
fuit,Vuratislauiensis, Henrico uerò Legniciensis tractus sorte obtingeret:
& ne duo illi minores omnino exhęredes essent, Conradus quidem Henri-
co in Legniciensi,Vuladislaus uerò in Vuratislauiensi Boleslao cõsors ac-
cederet. Verùm paulo pòst Boleslaus cupiditate ductus, quòd Legnicien-
sem portionem meliorem esse iudicaret,Conradumqꝫ fratrem,qui in ea cõ-
sors Henrico factus erat, iam hypodiaconum, portionem suam petiturum
non esse existimaret,repudiato Vuratislauiensi dominatu,Legniciensem u-
surpauit,Henrico uerò Vuratislauiensem concessit. Atqꝫ hic fomes postea
ciuiliũ & paricidialium bellorũ inter ipsos fuit, quemadmodũ suo loco ex-
ponemus. Tũc aũt Boleslaus Caluus pœnitentia ductus, ꝙ maioris Polo-
nię dominatũ à Præmislo & Boleslao Vuladislai Sputatoris filijs præripi
sibi, suadente auia, passus esset, ad recuperãdum eum adspirare cœpit, ar-
cemqꝫ

Vngaria uexata ab Austrijs.
Fridericus Austriæ dux occisus.
Italiæ status. Guelfi & Gibellini.
Friderico abrogatum imperium in concilio.
Germaniæ motus.
Henricus Cæsar.
Conradus Cæsar.
Friderici Imperatoris mors.
Guilelmus Cæs.
Entius Friderici F. captus.
1250 ann.
Henrici Pij filij.
Silesiæ principatuum diuisio.
Dißidium inter fratres.

cemqꝫ nouam Copaniciam supra Odram in finibus ditionis Præmisli mu
niebat. Iam enim Pręmislus quocꝫ cum fratre dominatum partitus erat: &
Casilisiensem quidem tractum à Prosnia amne ad Præmentũ arcem,& in-
de ad Vartam fluuium,& Mosinam arcem,& Sepnum paludem fratri con-
cesserat,Posnaniensem uerò & Gnesnensem ipse obtinebat. Ad eam igitur
munitionem prohibendam Præmislus & Boleslaus fratres copias cõpara-
bant. Sed proceribus utriusqꝫ partis interuenientibus, pax inter affines du-
ces constituta est, his quidem legibus,ut Præmislus Boleslao Caluo Santo
cum, Medirezum, & Sbansinum, quam arcem non ita pridem condiderat,
daret. Ille uerò nouam munitionem demoliret. Nec multo pòst Barnimus
Cassubiorum & Slauorum dux,siue is Samborio,siue Boguslao, siue aliun
de ortus fuit,Santocum sibi uendicare,& cum exercitu oppugnare adortus
est. Et facilè quidem paucis arcem defendentibus expugnasset,ni properè ei
Pręmislus succurrisset. Nec mora Boleslaus quocꝫ Caluus ad ferendã suis
opem accurrit. Quorum amborum uires metuens Barnimus,ab obsidione
recessit. Boleslaus autem ut Præmislo gratiam referret,Santocum ei reddi-
dit. Sub idem tempus Cazimirus dux Lenciciensis atque Cuiauiensis, ut
cum alterius iniuria, dominatum suum amplificaret, Landense territori-
um in tractu Calissiensi inuasit, monasterium'que eiusdem nominis, supra
Vartam fluuium situm præsidio firmauit. Verùm id Boleslaus dux Calis-
siensis deiecto Cazimiri præsidio mox recepit: disiectisqꝫ propugnaculis,
monachis restituit. Porrò Cazimirus,qui aliena appetiuerat,non modicum
suorum detrimentum tunc accepit. Suentopelcus enim quietis impatiens,
uiolatis fœderibus,quę cum Cazimiro et Cruciferis icerat,cum subitò cum
Prussis in Cruciferorum ditionem irrupisset, multosqꝫ mortales apud Go-
lubum incautos oppressisset, in Cuiauiam quocꝫ impetum fecit, quo lucu-
lentiore præda barbaros sibi deuinciret,suorumqꝫ inopiam releuaret. An-
gustiore enim annona Pomerani iuxtà atqꝫ Cruciferi tunc utebantur. Itaqꝫ
magna clade Cuiauiam affecit: plurimisqꝫ interfectis hominibus,absqꝫ ullo
sexus ac ętatis discrimine, incensis uillis atqꝫ pagis,permagnã prędã aspor
tauit. Quanquam ea pręda à Cruciferis excussa est,eam Suentopelcus reuer
tens ex itinere, munitionem, quam tunc illi eregione Christi borgi arcis
muniebant,expugnare adortus,cõmissoqꝫ prelio superatus esset. Nihilo ta-
men magis conquieuit Suentopelcus,sed reparato exercitu mox ad Christi-
borgum redijt: cum'que præmissi ab eo pręcursores à decurrentibus ex ar-
ce Cruciferis reiecti, tumultuosius ad reliquum agmen se reciperent, exer-
citum omnem in fugam conuerterunt. In qua dum se mutuo præcipites in
Vistulam impellunt,multi de exercitu Suentopelci periere. Freti autem hoc
successu Cruciferi, uicissim Pomeraniam excursione facta,maiorem in mo-
dum uastauerunt. In Prussiam quoque ij, qui Balgæ & Elbingæ in præsi-
dijs erant,populabundi excurrere. Sed cum præda onusti reuerterentur, in
insidias à barbaris præparatas incidere. ubi cùm propter iniquitatem loci,
& circumfusorum barbarorum multitudinem neque recipiendi se facultas,
neque ex æquo pugnandi copia esset, hostibus sese, frustra dissuadentibus

Copanicia arx.
Poloniæ maioris diuisio.
Pax inter maiores Polonos & Silesios.
Sbansinum arx condita.
Barnimus Cassubiorum dux.
Santocum oppugnatum.
Santocum maiori Poloniæ adiunctum.
Landense monasterium captum, & receptum.
Suentopelcus Culmensem & Cuiauiam infestat.
Golubum.
Suentopelcus bis uictus à Cruciferis Prußiensibus.
Pomerania uastata à Cruciferis.
Cruciferi ad internecionem profligati à Prußis.

 Magi-

Magistro & Marsalco dedidere, & ad unum omnes trucidati sunt. Quā clade uehementer eorum uires attritę sunt: sed recreatæ non multo post Germanorum principum auxilijs, atque ita recreatæ, ut non modò reprimerēt feroces & exultantes barbaros, uerùm etiam perdomarent magna ex parte, usque adeò, ut quinque conuentus, nimirum Pomezanus, Erminius siue Varmiensis, Pogezanus, Barthinus, & Nactaginus subacti, religionem Christianam reciperent. Suentopelcus quoq; cum iam senio confectus esset, his Cruciferorum successibus, & authoritate Iacobi Leodiensis Archidiaconi legati apostolici adductus, pacem cum eis fecit. Venerat autem tunc is legatus ab Innocentio pontifice maximo, cùm ad res Polonicas componendas, tum ut pontifici à Friderico Imperatore uehementer exagitato et afflicto aliquid subsidij corrogaret & corraderet. Itaque conuocata Vuratislauiam episcoporum synodo, impetrauit, ut quinta pars redituum ecclesiasticorum ex tota Polonia in triennium ei decerneretur. Relaxauit autem tunc Polonis partem ieiunij eius, quod est solenne cunctis Christianis ante pascha. Nam cum id totis nouem hebdomadis ueteri summorum pontificum instituto uulgò seruarent, indulsit, ut esset deinceps hebdomadarum sex & dimidiæ. Per eadem tempora Silesia, Boleslao Caluo autore & incentore, ciuilibus bellis ardebat. Nam cum Conradus refutato sacerdotio à Boleslao fratre, præter spem eius, portionem Legniciensis dominatus sibi destinatam, repeteret, Vuladislaus uerò Archiepiscopus factus, partem suam in Vuratislauiensi non peteret, Boleslaus ad Vuratislauiensem, quem prius contempserat, redire uelle cœpit. Negante Henrico, exercitum coegit, è Germania mercenarium militem acciuit. Vuratislauiensem Henrici fratris ditionem armis atque flammis infestauit. Neimarco oppido cum templo & hominib. incenso, Vuratislauiā contendit. Nouis tunc mœnibus Vuratislauia muniebat̄, & iure Teuthonico ciuitas instituebat̄. Et tamen trimestrem Boleslai obsidionē sustinuit, obsidentesq; crebris eruptionibus exagitatos, re infecta discedere coegit, cum Henricus impar fraternis uiribus ad prælij dimicationem prodire non esset ausus. Redijt mox Boleslaus cum maioribus copijs, & frustra tentata iterum Vuratislauiæ expugnatione, uastatis longè latéque agris atque pagis, cum munitiones Henrici præsidijs tenerentur ac defenderentur, reduxit exercitum tristior, quòd duabus expeditionibus sumptuosis, nullum tantis sumptibus dignum operæ precium fecisset. Sed tamen tertiam deinde adiecit. Et cum ne ea quidem ex ipsius animi sententia cessisset, nec haberet unde stipendia debita mercenarijs militibus dissolueret, infestare ij latrocinijs ditionem eius cœpere: inde odisse eum iam sui ac deserere. Qua re adactus, supellectilem omnem suam in stipendia militum distraxit: & cum ne ita quidē eis satisfaceret, arces eis quasdam & possessiones hypothecę nomine habēdas dedit. Denique Lubussēse territoriū, Brandēburgensib. Marchionib. Ioanni & Ottoni oppignerauit. Atq; ex eo tempore, id in Saxonum potestatē uenit. Cum aūt Boleslaus inops egensq; & suis exosus, nec satis compos mētis oberraret, ab Hērici militib. exceptus, et Vuratislauiā addu-

Prussorum cōuentus siue regiones à Cruciferis subactæ & Christianæ factæ.
Pax inter Pomeranos & Cruciferos.
Legatus pontificius Iacobus Leodiensis Archidiaconus.
Synodus Vuradislauiæ.
Subsidium pontifici ab episcopis Poloniæ decretum.
Ieiunij quadragesimalis moderatio.
Silesici motus et bellum inter fratres.
Neimarcum.
Vuratislauia munita, & iure Teuthonico dotata.
Boleslaus exosus suis ob iniurias, & mente captus.
Lubussense territoriū Marchionibus oppigneratū.
Boleslaus captus fratre & dimissus.

ductus fratris benignitate & misericordia statim dimissus est. Nec illa tamen lenitate & mansuetudine fraterna, cupiditas & feritas Boleslai uicta est. Quin is Legniciam reuersus, noua aduersus fratres consilia cum animo suo & cum externis militib. (cum suos à se alieniores esse animaduerteret) agitabat. Neq; Conrado portionem ipsius, quemadmodum receperat nuper Vuratislauiæ, reddebat: & cum pecunia indigeret, Zithauiam & Gerliciam oppida suis quibusdam hominibus oppignerauit. Hinconem Mirsonis Castellani Crosnensis filium, quòd magnas pater eius facultates habebat, ut pecunia multaret, cepit. Quibus rebus magis etiam alienatis ab ipso animis omnium, Crosnense territorium & arx cum alijs finitimis ad Cōradum ab eo defecit. Sed cum is comparari sibi à Boleslao fratre insidias comperisset, neq; satis uirium ad resistendum ei se habere, ac in Henrico quoq; parum spei sibi reliquum esse cerneret, ad Præmislum Posnaniensem et Calissiensem supplex confugit. Quem benignè accepit Pręmislus, & bene sperare iusso, sororem suam Salomeam ipsi despondit: & nuptijs Posnaniæ celebratis, Thomam Castellanum Posnaniensem, & Thomislaum pincernam cum filio, gente Nalencios, quos in uincula quasi contra se conspirassent, coniecerat, Archiepiscopo Gnesnensi, episcopo Posnaniensi, & alijs proceribus, qui ad nuptias conuenerant, rogantibus, dimisit. Re uera autem illi ea re animum Præmisli offendisse existimabantur, quòd factum eius improbabant, cum is absq; consilij sententia Gnesnensem tractum Boleslao fratri pro Calissiensi adempto dedisset. Post nuptias autem illas, Præmislus mox ad Henricum & Boleslaum legationem misit, postulans ut ij Conrado fratri iustam partem patrimonij concederent. At Henricus quidem negauit à se repetendam esse Conradi portionem, sed à Boleslao, et cum eo acturum se ea de re pollicitus est. Boleslaus uerò durius respondit: Conradum sacris initiatum, iure omni patrimonij repetendi excidisse. Quocirca Pręmislus cum exercitu suo fratrisq; Boleslai, Legniciensem tractum ingreditur, Conradum secum ducens, & magna celeritate arcem Bythomiā siue in ueteribus ruinis, siue alio quodam opportuno loco supra Odram nō procul à Glogouia excitauit: & turribus, aggeribus, fossisq; muniuit, turmasq; aliquot & cohortes Conrado attribuit, cum quib. ille finitimas oras Boleslao Caluo subiectas tamdiu uexaret, quoad ius suum ab ipso consequeret̄. Et paucis quidem diebus debellatū erat, si ad extremū fortuna Conradi cœptis respōdisset. Nā Boleslaus Caluus dum incautius fortè aduersariorū copias & nouam munitionem speculatur, comprehensus ab aduersarijs in statione excubias agentib. et in custodia à Conrado habitus, ad quāuis iniquas cōditiones adduci potuit, nisi corruptis custodib. euasisset. Dum aūt Pręmislus cū fratre Boleslao Silesico bello occupatus abest, Barnimus Cassubiorū et inferioris Pomeranię dux arcē Drenū quā Germani Dresnā uocāt, noctu sopitis custodib. intercepit. Sed eā Pręmislus post unū mēsē expugnatā recepit, hostesq; in pręsidio repertos captiuos abduxit. Sbāsinū quoq; tūc à latrūculis è Lubussēsi arce excurrētib. interceptū, idē Pręmislus paruo negocio recuperauit. Nā cū ij fortè in gregē quēdā incidissent, eūq; abigere

Zithauia.
Gerlicia.
Crosnenses ad Cōradum defecere.
Salomea Conradi uxor.
Nalencij in uincula coniecti.
Conradus portionē patrimonij bello repetit.
Bythomia condita uel instaurata.
Boleslaus Caluus iterum captus et elapsus.
Drenū siue Dresna arx intercepta à Cassubijs, & recuperata.
Sbāsinum interceptum & receptum.

 uellent,

uellent, paſtor gregis direptionem deprecatus, præmij loco indicauit eis proximam arcem, Sbanſinum ea erat, quæ à tribus tantum habitaretur, & à ſuccedentibus ſibi quotidie per uices uicinis ruſticis cuſtodiretur, facilè eos capere poſſe, ſi ruſticano cultu quaſi ad cuſtodiam uenientes, ianitores fallerent. Itaque introgreſſi, ianitores conſtrinxerunt, & arce potiti ſunt. Qua de re cum Præmislus nocte ſequenti certior factus eſſet, poſtero die aulico tantum comitatu ſuo ſtipatus, cæteris ſequi iuſſis, feſtinus ad Sbanſinum accurrit: & oſtentata ſpecie obſidionis, ad deditionem adegit prædones illos, uitam tantum pactos. Redegit autem hic ipſe Pręmislus tunc in ſuam poteſtatem Rudenſe, ſeu Velunenſe territorium. quod cum ad maiorem Poloniā pertineret, Miezislaus dux Oppolienſis & Ratiborienſis interceperat, quo tempore Henricus Barbatus maioris Polonię dominatum, pulſo Vuladislao, Præmisli & Boleslai patre, inuaſit. Ad quod recuperandum Præmislus huiuſmodi occaſione uſus eſt. Miezislao ſine liberis defuncto, Vuladislaus frater germanus legitimus hæres fuit. Is cum uxori Miezislai Iudithæ Conradi ducis Maſouiorum filiæ dotem quingentarum marcarum argenti, & alterum tantum quod contra dotem uulgo, elegantiores uerò donationem propter nuptias uocant, de more atque iure exoluere deberet, nec haberet pecuniam, pactus eſt cum fratre & curatore eius Cazimiro, ut loco illius pecuniæ Rudenſe territorium ipſi daret, cuius poſſeſſionē non ſatis certam firmamq; ſibi eſſe intelligebat. Traditioni certa dicta eſt dies. Quod cum reſciſſet Præmislus, anteuertens Cazimirum, arcem Rudenſem (unde iam Vuladislaus præſidium deduxerat, relicto cum aliquot comitibus præfecto, qui eam Cazimiro traderet) occupauit. Quo cognito, nobilitas omnis ultrò in fidem & poteſtatem eius uenit. Nec multo pòſt aduenere, qui à Cazimiro ad accipiendam poſſeſſionem miſſi erant: ſed cum didiciſſent à Præmislo Rudam teneri, re infecta receſſere. Neque Vuladislaus poſtea ea de re aduerſus Præmislum quicquam tentauit. Pecuniam uerò Henrico duci Vuratislauienſium, qui Iuditham poſterius uxorem duxit, numerauit. Alio quoque incommodo idem Vuladislaus paulo antè affectus eſt à Brunone Olomucēſi epiſcopo. Nam is inimicitias gerens cum Vuladislao, oppidum Ratiborienſe armata manu aggreſſus, cum templis & monaſterijs exuſſit. Ab arce, ſiue repulſus, ſiue tribus millibus marcarum à Vuladislao acceptis (nam & hoc fertur) placatus receſſit.

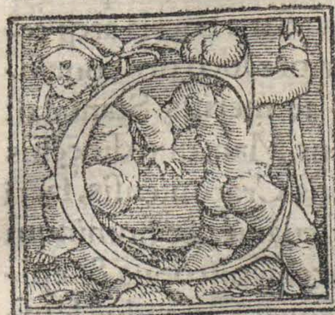
Rudenſe ſeu Velunenſe territorium receptum à Præmislo.

Vuladislaus dux Oppolienſium.

Ratiboria incenſa ab epiſcopo Olomucenſi.

MARTINI

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER NONVS.

CAETERVM in minore Polonia cum pacatum iam principatū Boleslaus Pudicus obtineret, anno Chriſti 1252 ſalis metalla apud Bochnā pagum, q̄d iam oppidum eſt, quinto à Gracouia milliario inuenta ſūt. Vnde uberes principi reditus acceſſere. Kingę uerò ſiue Cunegūdis uxoris Boleslai pietati & ſanctimoniæ beneficium id, non modò Polonis, uerū etiam finitimis populis perutile acceptū refert. Exciditur autem id etiam nunc altiſſimis & latè ſub terra patentibus puteis, ſupernè egeſta humo ſolidum, duritie lapidea, molesq; ingentes trochleis, uel equorum, uel hominum opera circumactis extrahuntur, pleræq; cryſtalli penè in modum pellucidę. Quin ex eo quoq; columnæ miræ magnitudinis exciſę ſpecus cauos, & contignationes eorum, atq; oppidum ipſum ſuperædificatum uillasq; ſuſtentant. Aqua item è puteis illis hauſta, in ſal candidum excoquitur. Cum hoc metallo, ſimul alius quoque theſaurus ingens & incomparabilis extitit Cracouiæ. Nam diuus Stanislaus martyr Chriſti, & epiſcopus quondam Cracouienſis, ſatagente Boleslao principe, & epiſcopo Cracouienſi Prendota, ab Innocentio quarto pōtifice maximo de ampliſſimi collegij ſententia, re diligentiſſimè iterum atq; iterū examinata, in numerum ſanctorum relatus eſt, centeſimo demum & quinto ac ſeptuageſimo anno poſt mortem, qui fuit poſt Chriſti natalem 1253. In qua re perficienda cum non minima difficultas eſſet, propter tantam temporū intercapedinem & uetuſtatem, uno atq; altero miraculo diuinitus edito, ſublata eſt omnis dubitatio. Primùm enim Reginaldus Hoſtienſis epiſcopus, uir grauiſſimus & ſumma in collegio Cardinalium authoritate præditus, qui maximè huic negocio aduerſabatur, ſubito grauiſſimoq; morbo correptus, & aliquot dies noctesq; afflictus, nocte quadam in lecto uigilans, uirum quendam auguſta ſpecie, cultu pontificali perquàm ſplendido ſibi adſtantem, nomenq; ſuum & morbi illius cauſam edentem, cum uidiſſet audiſſetq;, impetrata uenia è ueſtigio ſanitati reſtitutus eſt: eodem'que puncto temporis ad pontificem cunctis rei miraculo ſtupētibus profectus, uiſum ei ſuum, ac tam ſubitam ualetudinis mutationem ordine enarrauit. Nempe Stanislaum epiſcopum ſibi paulo antè apparuiſſe, & ab eo clementer obiurgatum ſe eſſe, quòd unus maximè ipſi aduerſaretur, morbum'que ſuum ſubitò depulſum eſſe, cum de ſententia deceſſurum ſe eſſe polliceret. Itaque orare atq; hortari pontificem, ut ſublata omni comperendinatione, ſanctum epiſcopum in album martyrum adſcribat. Quo euidenti miraculo permotus pōtifex Innocentius, rem tādiu cōperendinatā tandem ad ſextū Idus Septembris, Aſiſij in baſilica diui Franciſci memoriæ dicata ſolenni ceremonia peragere ſtatuit. Qua die illuceſcente cū ipſemet ſacris operaretur,

1252 ann.

Salinæ Bochnenſes.

D. Stanislaus martyr in diuorū numerū relatus.

1253 ann.

Miraculum.

Miraculum.

ecce

ecce in basilicam infertur adolescens nuper mortuus, caterua propinquorũ et amicorum magno eiulatu funus prosequente. Ibi põtifex humi postratus Deum orat, ut iuueni illo ad uitam reuocando sanctitatem sui martyris Stanislai luculentius declararet. Vix pauca elocutus erat, cum uiuus atq; sanus exurrexit qui erat mortuus, quasi de somno expergefactus. Sacris atq; ceremonijs omnibus rite peractis, ipse pontifex è superiore loco pro concione grauem & luculentum sermonem habuit de uita ac meritis Stanislai: eiusq; memoriæ diem anniuersarium ad octauum Idus Maij, quo die cęsus est, dicauit. Deinde anno sequenti Prendota episcopus Cracouiensis, sacri corporis eius reliquias solenni pompa de sepulchro leuauit, & hominum uenerationi exposuit. Interfuere uerò ei celebritati Archiepiscopus & episcopi Poloniæ quicunq; per ualetudinem potuere, itemq; Gerardus Russorum, & Vitus Lituanorum episcopi. Nam & hi ad religionem Christianam iam accedebant, & illi ad societatem ecclesiæ catholicæ sese adiunxerant, quod utrumq; mox plenius exponemus. Adfuere & cum Boleslao Pudico Præmislus Posnaniensium, Cazimirus Lencicienfium atq; Cuiauiensium, Zemouitus Mazouiorum, & Vuladislaus Oppoliensium duces, & Opisso iterum legatus apostolicus: præterea sacerdotum, abbatum, monachorum, nobilium, & promiscui uulgi non modò ex Polonia, sed etiam è Silesia, Morauia, Boemia, & Vngaria tanta multitudo, ut urbs non exigua eam non caperet, sed in campis ea sub diuo gregatim diuersari cogeretur.

Russorum episcopus catholicus. Lituanorum episcopus primus. Legatus Apostolicus in Polonia Opisso iterum.

Præcessit autem anno uno celebritatem illam, ingens aquarum inundatio, in tota ferè Polonia, ex perpetuis imbribus, ab Aprili mense usq; ad uicesimam quintam Iulij delapsis, ita ut campi, agri, syluæq;, nauigabiles essent.

Inundatio.

In Masouia uerò præterea Lituani Visnensem oram uastarunt. Tertio deinde anno Lublinensem quoq; tractum depopulati sunt, & arcem ligneam etiam tunc incenderunt. Erat autem tunc Lituanorum dux Mendocus siue Mindacus, qui Cruciferorum armis debilitatus, & in angustum redactus, anno Christi 1252, religioni Christianæ initiari cum suis assensus est, & Samagittensem, Veisensem, Curouiensem: & Iazygum siue Polessensem tractum donaturum se esse Cruciferis promiserat, ut imminenti ab ipsis exitio sese eriperet. Quorum opera regium etiam nomen adeptus est à summo pontifice, & à Rigensi Archiepiscopo, atque Culmensi episcopo, soleñi ritu diademate cinctus. Verùm non multo pòst stabilitis rebus suis, neque Cruciferis promissa præstitit, & religionem abiecit, & ex finitimis Christianorum regionibus prædas agebat, ut tunc è Lublinensi, pòst ex alijs, quemadmodum suis locis exponemus.

Lituanorũ excursio in Masouiam & Poloniam. Lublinensis arx incensa. Lituani religionem Christianam accipiunt, & abijciunt. Mindacus Lituaniæ rex creatus.

Fortè autem tunc aberat Boleslaus Pudicus, expeditione Morauica occupatus. cuius expeditionis hæc fuit causa. Pòst interfectum Austriæ ducem Fridericum, Præmislus, siue Ottocarus, Venceslai Lusci regis Boemorum frater, uel, ut quibusdam placet, filius, Austria potitus erat, ducta in matrimonium sorore Friderici Margarita iam anu, quæ prius cum Henrico Friderici Imperatoris filio, nupta erat, ac Styriam quoque idem Ottocarus sibi adiunxerat. quod eo facilius fuit factũ, q; imperiũ in Germania tũc uacabat post mortẽ Friderici, Conrado

Morauicũ bellũ. Venceslaus Luscus rex Boem. Austria & Styria in ditione Boemorum.

Conrado filio eius, & Guilelmo comite Holandiæ, qui de imperio certabant, intra breue spacium temporis extinctis. Huic igitur Ottocaro cum Bela rex Vngarorum bellum facere uellet, & uirium ad id nõ satis haberet, Boleslaum generum Cracouiensium principem in auxilium euocauit.

Bela rex Vngariæ Austrijs bellũ infert.

Nec ita multo antè, Venceslaus rex, post Miezislai Ratiboriensium & Oppoliensium ducis mortem, cum is nullos reliquisset liberos, Opauiam occuparat, & Nicolao filio suo notho tradiderat. Quocirca Boleslaus, ut in gratiam soceri manum Boemorum distineret, Opauiamq; Polonis rursus adiungeret, in Opauiensem oram, & in Morauiam cum exercitu ingressus, ferro & incendijs eam longè lateq; uastauit, magnamq; prædam abegit, nec tamen Opauia potitus est. Ne Bela quidem operæprecij quicquam fecit. Quin à Morauis fusus fugatusq; esse fertur.

Opauia à Boemis occupata. Opauiẽsis tractus uexatus à Polono.

Venceslaus Hagecus & superiora aliquanto aliter narrat, & huius belli & excursionis Polonicæ in Morauiam nullam prorsus facit mentionem. Nugatur autem de auxilijs à Venceslai rege missis Cracouiã cõtra Tartaros, ac de morte Boleslai principis, & q; principatus Polonię ad Vuladislaũ, & mox eo defũcto ad Pręmislũ Vẽceslai regis filios delatus, uerũ à Pręmislo repudiatus sit. Sed nos Hagecum animo suo indulgere sinamus.

Hageci nugæ.

Hac igitur expeditione Morauica occupato Boleslao, liberior fuit excursio Lituanis in Poloniam. Venceslaus quidem rex per illud tempus mortuus apud Boemos, Præmislum filium siue fratrem, qui & ipse Ottocarus dictus est, successorem accepit, cum quo Bela pacem fecit.

Venceslaus rex Boem. mortuus. Ottocarus regnat apud Boemos.

In Silesia uerò Conradus Henrici Pij filius ditiones fratrum ex arce Bythomiensi armis infestabat. quem quo expeditius adiuuaret Pręmislus socer, dux maioris Poloniæ, cum Boleslao fratre, quem iniuria, quẽadmodum superius commemorauimus, affectum, in carcerem etiam quasi insidiatorem coniecerat, in gratiam à Fulcone Archiepiscopo reductus est, ac denuò dominatum cum eo, conuentu apud Gezum acto, partitus, Gnesnam, Calissiã, Rudã seu Velunũ, Pysdros, Srodã, Pninũ, Biechouiã, Gezũ, & Pobiediscos ei concessit, Posnaniam cum cæteris munitionibus ac territorijs ipse retinuit.

Præmislus cũ fratre redit ingratiã. Fulco archiepiscopus. Poloniæ maioris noua diuisio.

His ita transactis, in Vuratislauiensem regionem duxit exercit, & omnem eam oram, quæ circa est Olesniciam, Syzouum Trebniciam & Cerequiciam oppida usq; ad Vidauam amnem, uno à Vuratislauia miliario, deinde & ultra Odram uadato flumine depopulatus est, propterea quòd Henricus dux Vuratislauiensis neq; ipse partem patrimonij Conrado reddebat, neq; ad repetendam eam à Boleslao fratre opem ei ferebat. Ad hæc, non soluebat Præmislo quinquaginta pondo siue marcas argenti, de quibus pro redemptione cuiusdam Germani captiui fide iusserat.

Præmislus dux Silesiam infestat.

Templis tamen & monasterijs, & possessionibus eorum atq; hominibus ecclesiasticis omnino manus abstinuere milites, edicto Præmisli.

Præmisli religio.

Erat tunc Vuratislauiæ Opisso legatus summi pontificis, existimabatq; contumeliã fieri sedi apostolicę, quòd se pręsente & penè inspectante Vuratislauiẽsem oram Præmislus infestaret. Itaq; sacris ipsi & omnib. qui sub ditione eius erãt, interdixit. Sed mox postulante Præmislo intrerdictũ illud abrogauit, ueritus ne ad summũ pontificem deferret, q; intemperanter fines legationis

 trans-

transgressus esset. Pax deinde & concordia inter Silesios fratres, episcopi Vuratislauiensis & aliorum procerum interuentu componitur: & Glogouiensis dominatus Conrado à Boleslao Caluo, quãquam inuito, cõceditur: Cõradus obsides & captiuos dimittit. Alijs itẽ, qui prius ex pacto dimissi erant, æstimationes capitum remittit. Mendocus dux Lituanorum abiecta religione Christiana, quam simulatè ad tempus susceperat, infestior indies Christianis uicinis erat. Coactoq; è suis Lituanis, pariter atq; Prussis idem sentientibus, ualido exercitu, in quo triginta millia armatorum cẽsebantur, Masouiam omnem crudelissimè uastauit, pagos & oppida quàmplurima, et caput gentis Plocensem arcem defensoribus uacuam, incendit: & ingenti hominum, pecudum, & iumentorum præda domum remissa, in Cruciferorum ditionem eodem furore inuasit: & ea peragrata exustaq;, homines quidem captos immanitate barbarica trucidauit, cæteram uerò prædam permagnam abegit. Cruciferi non ausi obuiam prodire tantæ multitudini, munitionibus tunc sese continuere. Postea uerò anno Christi 1255. aduenientibus Ottocaro duce Boemorum, nec dum enim diadema regium susceperat, Marchionibus Brandeburgensi, & Morauiæ, duce Austriæ, Pragensi, Olomucensi, & Ermeliensi, (qui fortè Varmiensis fuit, quem etiamnũ Teuthones à ditione siue diœcesi Ermelandensem uocant) episcòpis cum magnis copijs, magnaq; item multitudine crucis militiam professa, aucti uiribus & animis, uicissim Prussis bellum inferunt, & illis ad prælij dimicationem nusquam prodeuntibus, ferro & igni in obuia quæq; desæuiunt. Quibus malis adacti hi qui Samensem siue Sambiensem regionem incolebant, barbari, in potestatem Cruciferorum uenêre, & religionem Christianam suscepêre. Et ne facilè ij rursus deficerent, duas ibi arces Cruciferi cum socijs condidêre, præsidijsq; firmauêre. Quarum altera ad Preglam fluuium & sinũ maris Balthei sita, Kynixberga lingua Germanica, quasi Regius mõs, altera Brunsberga, quæ aliquandiu postea fuit sedes episcopi Varmiensis, appellata est. Hæc quidem ob honorem & memoriam Brunonis episcopi Pragensis, siue Olomucensis, ut uult Hagecus, illa uerò Ottocari regis Boemorum: quę postea tribus oppidis peramplis ac splendidis adiũctis, et portu maris amplificata, Magistrorum quodam tempore fuit, nũc ducis est domicilium. Cum autem Ottocari huius & Kynixbergę mentio facta sit, operæ precium est Aeneæ Syluij errorem, quem nonnulli alij scriptores secuti sunt, redarguere: qui Ottocarum hunc omnes eas regiones, quæ inter Boemiam & mare Baltheum sunt, imperio suo subiecisse, deuictisq; Tartaris Kynixbergam arcem & oppidum in Prussia condidisse scribit. Quæ ipsi ne de se Boemi, gens gloriosa, finxerint, an Aeneas gratiam à rege eorum, apud quem legatione functus est, inire uoluerit, non constat. Rem quidem ipsam ab Aeneæ narratione diuersam, quemadmodum se habuerit, series historiæ nostræ & consequentium cum præcedentibus consensus, euidenter ostendit, ita ut pluribus hic uerbis triplicem Aeneæ errorem, nempe de superatis ab Ottocaro in Prussia Tartaris, qui eò tunc non peruenere, ac de subactis intermedijs populis, nempe Silesijs & Polonis, uel Saxonib. & Pomeranis,

Lituanorũ excursio in Masouiam & Prußiam.

Plocensis arx incensa.

1255 ann.

Boemorum ducis & aliorum Christianorum expeditio in Prußiam.

Ermelã Varmia.

Sambiensis terra subacta à Cruciferis, et ad religionem Christianam adacta.

Pregla fluuius.

Kynixberga arx condita.

Brunsberga.

Regius mons.

Aeneæ Syluij error de Ottocaro.

meranis, & quòd suum ille omnino aliquod in Prussia bellum gesserit, suisque uiribus confecerit, eo arguere necesse nõ sit. Aut dicat Aeneas, quomodo & quando Boemi rursus Prussiam, et interiacentes illas prouincias amiserint. Conditum est etiam eodem ferè tempore Brandeburgum in eadem Prussia, in memoriam Marchionis Brandeburgensis. Et tamẽ Marchiones sibi Prussiam eam ob rem non uendicarunt. Sed nos ad institutum reuertamur. Pacem fecerat cum Cruciferis Suentopelcus Pomeranorum dux, ut superius narratum est. Sed quietis impatiens, nouum excitauit bellum. Etenim misso clàm cum expedita manu filio, quem obsidem pace facta à Prussis receperat. Naclum arcem Præmisli nepotis sui, conscio & adiuuante uno de custodibus, pecunia corrupto, noctu iterum intercepit. Quod ubi Præmislo nunciatum est, quantum potest cogit exercitum. Mittunt ei auxilia duces alij Polonorum tanquam ad restingendum commune incendiũ. Boleslaus quidem Pudicus mille armatorum, Zemouitus autem dux Masouię octingentorum. Porrò Boleslaus Præmisli frater, & Cazimirus dux Siradiæ, Lenciciæ, & Cuiauiæ ipsi suas copias ad eam expeditionem adduxêre. Cum his igitur ad Naclum contendit Præmislus. Et cum arx situ arteq; munitissima egregiè à Pomeranis defenderetur, ac difficilis esset eius expugnatio, aliam è regione eius ad occidentem solem summa celeritate excitauit, eique importato copioso comeatu præsidium imposuit, quantum sufficiebat ad uexandos & quasi in obsidione continendos hostes, qui in præsidio antiquæ arcis erant. Quo facto, dimisit reliquum exercitum. Fiebant autem crebræ utrinq; ex arcibus eruptiones & conflictus marte uario. Alteram deinde Præmislus cum Boleslao fratre & Cazimiro fecit expeditionẽ in Pomeranos: & omissa Nacli expugnatione, noctu silenti agmine ad Racianzum arcem Pomeraniæ, aliam à Cuiauiensi, ut uidetur, & Masouiensi, in quam se magna multitudo Pomeranorum cum facultatibus suis propter bellum contulerat, contendit: eamq; antelucano tempore adueniens, quamuis expergefactis ad primum tumultum custodibus, uerùm inopinata re perculsis, & quasi capta iam arce discursantibus, ac de propugnaculis sese præcipitantibus, incendio consumpsit. Post cuius discessum Suentopelcus cum exercitu non contemnendo, hostibus ex noua arce obsistere non ausis, in Naclum perrupit, & commeatu importato, suos laborantes uictus inopia, confirmauit. Deinde omnem conatum ad nouam arcem uel capiendam uel euertendam conuertit. Primumq;, quo minore suorum periculo quod uolebat, efficeret, sarmenta & pinguia ligna in fossas, quibus arx munita erat, comportari iubet, ut ea strue incensa arcem cremaret. Magna ui lignorum multo labore à militibus coaceruata, cum ij plura etiam è remotioribus syluis petitum iuissent, erumpunt præsidiarij: subiectoq; igni, id quod iam comportatum erat materiæ, sine ullo arcis periculo comburunt. Hoc primo conatu frustratus Suentopelcus, ui arcẽ expugnare nitit̃: factaq; è clipeis testudine, milites eius siccas fossas transgrediuntur, & sub ipsa propugnacula subeunt: atq; alij ignem subijciunt, alij ascijs & securib. ligneos arcis parietes perrumpere conantur. Sed saxis & magnis molibus supernè

Brandeburgũ in Prußia conditũ.

Suentopelcus Naclum intercepit.

Nacli obsidio.

Noua arx è regione Nacli.

Racianzum incensum.

Racianzum triplex.

Noua arx frustra oppugnata.

deiectis,iaculisq; uehementius afflicti,amissis uiginti,compluribus uulne-
ratis,irrito cœpto recesserũt. Nec tamen destitit Suentopelcus ab incœpto.
Sed cum aperta ui noua arce potiri non posset,ad dolos se conuertit. Redu-
cto enim domum exercitu, auctoq; statim reuertitur, nec longè ab arce in
conualle quadam in insidiis considit: suis in antiqua arce noctu per fidum
internuncium,quid fieri uelit,præcipit. Orta luce Pomerani ex antiqua ar-
ce,quemadmodum iussi erant,decurrunt,& aduersarios ad pugnam prouo
cant. Non detrectant illi. Pomerani inito prælio fugam simulant. Instant
Poloni fugientibus,ita in insidias præcipitantur. Nec tamen inulti cadunt.
Quibus ad unum partim cæsis,partim captis,Suentopelcus uictoriæ signa
præ se ferens,ad nouam arcem accedit,deditionem postulat. Respondent ii
qui erant in præsidio: Plures in arce superesse, qui de fraudulentis uictori-
bus pœnas expetituri essent. Videns autem Suentopelcus omnes suos co-
natus in irritum recidere, difficulterq; se Naclum retinere posse, ad pacem
cum Præmislo faciendam inclinari animo cœpit. Nec difficulter ea, Popo-
ne uno de Cruciferis,qui Suentopelcum & Præmislum materno sanguine
attingebat,interueniente coiuit. Conuentu enim apud Xynam acto, Suen-
topelcus,per sententiam Poponis ex compromisso latam,Præmislo Naclũ
reddidit: Præmislus uero Suentopelco pro impendiis & Racianzi demo-
litione quingentas marcas argenti, certis pensionibus exoluturum se esse,
nouem obsidibus nobilibus datis,cauit: & exoluit postea. Captiui utrinq;
dimissi. Pax perpetua mutuo iureiurando firmata est, ita ut neuter alterius
ditionem unq; inuaderet. Nec toto ab ea pace facta anno circumacto, Præ-
mislus triginta sex annos natus, pridie nonas Iunii immatura morte extin-
ctus, & Posnaniæ sepultus est. Mitissimus sui temporis princeps,& supra
ætatem prudens: iusticia autem & animi moderatione in iudicando tanta,
ut eius iudicium uictus atq; uictor ex æquo probarent. Ebrium aut iratum
eum nemo uidit. Vsq; adeò uerò addictus fuit religioni & cultui diuino,
ut per tempus quadragenarii ieiunii cilicina ueste super nudum corpus, &
uino diluto admodum,aut insipidiore ceruisia uteretur. Nocturnis tempo
ribus,cum dormire putabatur,prolixæ precationi uacabat. Porrò qua die
cœnã Christi ultimam anniuersario ritu recolimus & repræsentamus,duo-
decim pauperum pedes reuerenter abluere,extersosq; deosculari,& paupe
res ipsos uestire quotannis solitus est. Ouanscense monasterium Cisterciẽ
sis sectæ puellis ad Vartham fluuium condidit. Srodicense uerò Domini-
canorum Posnaniam transtulit. Gnesnense etiam Xenodochium,siue hospi
tale sepulchri Christi militibus contulit & commendauit, & præposito
Miechouensi subiecit. Præter multas autem alias pias largitiones, Gnes-
nensi quidem ecclesiæ Cirnelinum pagum, Posnaniensi uerò Bucum dona
uit, non sine inuidia & offensione procerum. Plurimis uerò aliis laudi-
bus eum cumulari à Bascone annalium scriptore, Custode Posnaniensi,
Dlugossus memorat. Sed eius Basconis scripta nos non uidimus.
Reliquit autem Præmislus quatuor filias, Constantiam, Veronicam,
Oscam siue Agathiam, & Euphemiam, ex Elizabetha uxore susceptas,
& filium

Poloni funduntur à Suentopelco.

Pax inter Suentopelcum & Præmislum.

Xyna oppidum.

Præmisli mors et laudes.

Sobrietas & animi moderatio.

Pietas & religio principis.

Ouanscense monasterium conditũ.

Basco annalium scriptor.

Præmisli liberi.

& filiũ posthumũ post quartũ mensem natum. Cui paternũ nomen inditũ
est. Eodem anno qui fuit post Christũ natum 1257. Iacicus siue Iacinctus di-
ui Dominici institutum uitæ professus, post exhaustos multos labores in
Polonia & Russia pro religione Christiana, de exilio huius uitæ in cœle-
stem domum commigrauit, ad decimumoctauum Calendas Septembris.
Non omnino tunc Silesia ab intestinis motibus immunis erat. Etenim Bo-
leslaus Caluus cùm dolore amissæ Glogouiæ percitus,tum bello superio-
re exhaustus,ut iram simul & cupiditatem suam expleret,facinus aggressus
est impium & sacrilegum. In episcopum enim Vuratislauiensem Thomam
templum Gorcense dedicantem, & Bogusalum præpositum, & Heccar-
dum canonicum cum Teuthonibus satellitibus suis manus iniecit, captos-
que ad subuculam usque exspoliauit, & in arcem Vulai, atque inde Legni-
ciam deportauit. Poscebat autem eos decem millia marcarum. Quæ cum
non darent,coniecit eos in tetrum carcerem,constrictos compedibus. Qua
re cognita Fulco Archiepiscopus Gnesnensis, Lenciciã synodum conuoca
uit, ac de synodi sententia Boleslaum Caluum diris diuouit. Vuratislaui-
ensi uerò omni diœcesi sacris inter dixit. Deinde (cum nihilo magis dimit-
teret captos Boleslaus) pontificem max. Alexandrũ quartũ certiorẽ ea de
re fecit: & quid porrò fieri oporteret, rogauit. Rescripsit ille Archiepisco-
po, ut Poloniam omnem ad arma contra Boleslaum sumenda Crucis præ-
dicatione unà cum ceteris episcopis concitaret. In eandem sententiam Mag
deburgensi quoque Archiepiscopo de concitandis Germanis scripsit. Sed
interim Thomas pertæsus diri carceris, duobus millibus marcarum, &
commutatione decimarum manipularium in pecuniarias per totam diœ-
cesim suam, unà cum præposito & canonico se redemit. Consciis fratribus
Henrico & Conrado Boleslaum hæc patrasse creditũ est, propterea quòd
illis quoque commodo pactum illud de commutandis decimis fuit. Reti-
nuerunt que mordicus tam ipsi, quàm posteri eorum id, quod tunc ab epi-
scopo per uim expressum est. Neque uerò uno illo scelere Boleslaus con-
tentus fuit. Nam Præmislo, cuius ope Conradus gener nitebatur,mortuo,
Conradum quoque fratrem per fraudem capere, & bonis dudum datis,
ex uere adortus est. Sed hoc nõ itidem successit. Certior enim factus Conra-
dus de insidiis fratris, cum Legniciam ab eo dolose ad conuiuium uocare-
tur, cum expedita manu profectus est: & reliquis in sylua propinqua Le-
gniciæ latere iussis, cum paucis expeditioribus ueniens, à Boleslao simula-
ti officii causa obuiam prodeunte in arcem deducitur. Vbi conspicit lo-
ca superiora ab armatis teneri,anteuertit meditatum fratris facinus,captum
que eum, metu perculsis omnibus, asportauit, & in custodia habitum li-
quandiu, atque ea,quam ab episcopo Vuratislauiensi emunxerat, pecunia
multatũ, postea dimisit. Sic Boleslaus laqueo, quem alteri tetenderat,ipse
se implicauit. Anno sequenti qui fuit 1258. à Christo nato, terræ mo-
tus uehemens Poloniam concussit, & animos hominum propter rari-
tatem rei, non metu tantum, uerùm etiam religione impleuit uelut ma-
gnorum malorum,quæ mox consecuta sunt,prodigium. Nam & ciuilibus

Præmislus posthumus natus.

1257 ann. Iacicus monachus sanctus.

Boleslai Calui facinus impium.

Vuratislauiensis episcopus in uincula coniectus.

Vulai arx.

Boleslaus Caluus excõmunicatus.

Decimæ manipulares in pecuniarias cõmutatæ in Vuratislauiensi diœcesi.

Boleslaus Caluus à fratre captus.

1258 ann. Terræ motus.

bellis mox agitata,& barbarorū excursionibus afflicta est. Ciuiliū bellorū Cazimirus dux Siradiensis,Lenciciēsis & Cuiauiensis causa fuit. Cuius in explebilis cupiditas eousq; progressa est,ut Zemouito fratre in uincula cō iecto,quemadmodum superius memorauimus,Siradiēsem tractum, cuius hæreditas secundum Boleslaum fratrem iure ad utrumque peruenire debebat, solus occuparet: Landense territorium, unde prius à Boleslao Pio duce Calisiensi depulsus erat, iterum inuaderet:itemq́ue Racianzum episcopo Vuladislauiensi auferret, quod tamen post reddidit, cum ei litem intendisset episcopus. Lelouiense uerò territorium Boleslao Pudico adimeret, munita arce in in colle supra oppidum. His igitur de causis primus omniū Boleslaus Pius Calisiensiū dux in eum arma sumpsit,inita societate cum Varcislao Boguslai filio,Cassubiorum &Stolpensium Pomeranorum duce,quòd is Suentopelco,cuius tunc generCazimirus factus erat,propter iniurias quasdam infensus esset.Obtinebat Boleslaus etiam Posnaniensem dominatum, utpote tutor liberorum fratris defuncti. Itaq; conscripto ex omni maiore Polonia magno exercitu, coniunctisq; cum Varcislao uiribus,Cuiauiam uastabundus ingreditur.Inouuladislauiam arcem cum primo impetu capere nequiuisset, obsidione cinxit. Non habebat Cazimirus exercitum,& Inouuladislauię cęterisq; munitionibus suis metuebat.Itaque consilium ex re capit. Legatione ad Boleslaum missa bellum deprecatur. Landense territorium redditurum se ipsi esse promittit,arcemq́ue quam in eo præsidij causa communierat, demoliturum. Secutus fidem eius Boleslaus,obsidionem soluit,exercitumq́ue dimisit. Sed Cazimirus non modò non præstitit Boleslao quæ receperat, uerùm etiam Calisiensem tractum uicissim insequenti anno populatus est, cum de clade Varcislai cui Boleslaus ex fœdere auxilia miserat, in Pomerania, cognouisset. Proficiscebatur tunc Boleslaus Calisia Posnaniam, cum de excursione Cazimiri nuncium accepit. Nec mora, cum solo comitatu suo aulico reuertens, triginta tantum equitibus in itinere collectis, & agrestibus, quos hostes damno affecerant, sequentibus, in sylua, cui Soleciæ nomen est, non procul ab Opatouico Archiepiscopi pago,hostilem exercitum cōsequitur, & magno animo impetum in eum facit: extremisq; perturbatis, & primos impellentibus, & omnibus maiores multo quàm erant insequentium se copias (propterea quòd sylua longiorem prospectum adimebat, clamantium uerò sonitum ampliorem reddebat) esse credentibus, uniuersum agman in fugam agit, prædam excutit, & cùm alios quosdam ex hostibus, tum Martinum Cuiauiensem palatinum saucium, captiuos abducit. Nec tamen clade hac affectus Cazimirus acquieuit. Sed non ita multo pòst, Hercaboldum Gnesnensem,nisi fortè mendosè Gnesnensis pro Posnaniensi apud Dlugossum scriptus est, Nicolaum Calisiensem palatinos, Simonem sacerdotem Hercaboldi fratrem, & alios nonnullos ex nobilitate, per speciem colloquij euocatos, cepit, ut captiuorum commutatione palatinum suum recuperaret.Deinde Pacossum oppidum,quod in Boleslai ditione erat, capit, & arcem in eo munit. Indéque Calisiensem oram liberius infesta-

Cazimiris ducis cupiditas & scelera.
Zemouitus frater captus.
Siradia prærepta.
Landense territorium inuasum.
Racianzum captum.
Lelouia intercepta.
Lelouia arx munita.
Varcislaus Cassubiorum dux.
Cuiauia infestata à maioribus Polonis.
Inouuladislauia obsessa.
Calisiensis regio uexatur.
Boleslai audacia & uictoria.
Mart. palatinus Cuiauiensis captus.
Palatini Posnan. & Calisi. capti.
Pacossium oppidum captum.

bat.Ibi tunc Boleslaus Pudicus, & Zemouitus Cazimiri frater,ut& Boleslao Pio subuenirent,& suo quoq; nomine Cazimirum ulciscerentur, coniunctis cum Boleslao Pio uiribus, Lencicensem tractum crudeliter uastant, arcem ædificant, & commeatu copioso implent,ac Zemouito commendāt.Fractus hisce incommodis,metuq; maiorum Cazimirus,inducias duorum mensium petit, æqua omnia se esse facturum promittit iureiurando dato.Sed elusis ducibus,amotoq; præsenti periculo,nō seruauit fidem. Itaq; insequenti anno Boleslaus Pius in Cuiauiam duxit exercitum.Deprecante uerò Cazimiro,nō prius deduxit,q̄ ille arce Landensi & Pacosso prę sidia deduceret. Quod quidem Cazimirus extrema penè adactus necessitate fecit,cum alio quodam infortunio maximo multatus esset. Nam duo filij eius,Lescus,cui Nigro cognomen fuit, & Zemomyslus,è priore matrimonio suscepti, ueneno, ut aiebant, à nouerca appetiti, ut uerò credere par est, iusta Dei uindicta incitati,Siradiensem atq; Lencicensem ditionē absente patre,procerib.cum omni nobilitate fauentibus,occuparunt: &Lescus quidem Siradiensem, Zemomyslus uerò Lencicensem obtinuit. Ita qui aliena iniuste appetebat, sua turpiter amisit. Atq; hi tunc sanè ciuiles motus in Polonia,inter propinquos,agnatos,fratres,parentes,atq;liberos extiterūt. Dum autem hi sic inter se bellum gerunt,ecce Tartarorum ingens uis Nogaio & Celebuga ducibus in Poloniam sese per Russiam mense Decembri effudit,Russis ipsis adiutorib.atq; ductorib.nec scimus an authoribus etiam, ut Cazimiro gratificarentur. Flumina tunc iam glacie concreta erāt. Itaque summa celeritate usi,& Lublinensem oram, quam à Lituanis uastatam superiori tempore,Daniel Russorum rex arce Lublinensi intercepta,ac turri rotunda præsidioq; firmata usurparat,prætergressi, in Sendomiriensem impetum faciunt, & plurimos mortales incautos opprimunt, monasterium Zauichostense,quod Boleslaus Pudicus nuper condiderat,& uiginti quinque pagis dotatum puellis diui Francisci, siue diuæ Claræ,quod perinde est, uitæ institutum professis attribuerat, diripiunt, itemq; id quod in Lyssecio siue Caluo monte situm est. Sendomiriense oppidum incendunt, arcem nullo respirandi spacio defensoribus dato die nocteq; oppugnant: uerum nullo operæ precio.Nam à multis ea gnauiter defendebatur.Pleraque enim omnis uicina nobilitas, & oppidani atque agrestes multi cum uxoribus,liberis & fortunis suis ad primum aduentum hostium eò confugerant. Ibi Russorum duces Leo & Romanus Danielis filij, & Basiliscus frater,qui in castris Tartarorum erant, primùm per internuncios, deinde per se ipsi cum Petro de Crempa præfecto arcis agunt, ut si se, arcemq́ue seruatum ire uelit, ad Tartarorum duces in castra ueniat: & imperata se facturum professus, paruo se arcemq́ue, & omnem multitudinem redimat: fidem dant, nihil in ea re fore periculi. Se hæc ita consecturos esse. Credidit præfectus, Russos Christiani sanguinis misericordia commotos, quemadmodum præ se ferebant, illa suadere & recipere. Confirmabant auttem promissa sua, impetratis aliquot dierum inducijs. Itaque præfectus cum Sbigne fratre & primoribus ex nobilitate ad castra

Lencicensis arx munita & Zemouito tradita.
Landa & Pacossum Boleslao Pio reddita.
Cazimirus à filijs Siradia & Lencicia pulsus.
Tartari uastant Poloniam.
Lublinum à Russis interceptū & turri munitum.
Zauichostēse monasterium conditum, & mox direptum.
Sendomiria incensa.
Russorum dolus.

Adoratio principis apud Tartaros.
Sendomiriensis præfectus à Tartaris occisus.
Sendomiriensis arx capta & incensa.
Strages insignis.
Tartari libidinosi.

castra hostium,quemadmodum conuenerat,proficiscitur. Duces barbaro-
rum,ut erat edoctus à Rusis,adorat:de salute sua & arcis supplex agit.Bar-
bari,ut sunt fallacissimi,fideiq; expertes,in supplices impetum faciunt,spo-
liatos & uerberatos immaniter obtruncant. Et confestim sublato clamore
effuso cursu in arcem, nihil tunc eiusmodi expectantibus defensoribus, in-
uehuntur , & in cæde hominum , omnibus perterritis , & latebras quæ-
rentibus promiscuè grassantur . Matronas tantum & puellas formosiores
ad contumeliam & explendam libidinem(ut est gens libidinosissima) ad-
seruarunt . Defessi autem cædendo , reliquum uulgus hominum gregatim
in Vistulam impulerunt . Tanta uerò cædes in arce tunc facta esse dicitur,
ut sanguis cæsorum ad Vistulam usq; deflueret . Incensa arce barbari nul-
la mora interiecta uersus Cracouiam Rusis ducibus itineris contendunt,
& urbem defensoribus uacuam incendunt , ualetudinarios & mendicos
trucidant. Nam Boleslaus princeps accepto nuncio de capta Sendomiria,
in Vngariam cum uxore (mater enim anno superiore mortua erat) profu-
gerat.Cætera hominum multitudo partim in syluas sese abdiderat, partim
munitionibus arcium sese defendebat: & Cracouiensem quidem arcem Cle
mens palatinus tutatus est.Tartari uerò cædibus & incendijs usque ad By-
thomiam in Oppoliensi tractu impunè prouecti,post alterum siue adeò ter
tium mensem præda onusti in Rusiam reuerterunt . Annus autem quo
hæc gesta sunt fuit post Christum natum 1260. Tametsi Dlugossus etiam
præcedenti anno de eadem Tartarorum excursione , & strage Sendomiri-
ensi memorat.Nisi fortè bis tunc Tartari in Poloniam excurrerunt. Quod
quidem inde mihi fit credibile , quòd priorem illam sub brumam , initio
mensis Decembris factam esse scribit idem . Nam ea qua Sendomiria ca-
pta est,æstatis initio accidisse constat ex eo, quòd in hodiernum usq; diem
strages illa quasi martyrum Christi,anniuersaria celebritate postridie Ca-
lend.Iunij .Sendomiriæ magno populi concursu recolitur,magna Alexan-
dri quarti pontificis max.indulgentia cumulata ac dedicata.Per hęc tempo
ra Michael Palæologus imperium Constantinopolitanum pulsis Gallis
cum Balduino imperatore post annos quinquaginta octo,uel ut alij uolunt,
tres & sexaginta, Græcis restituit : nec multo pòst in Lugdunensi concilio
concordiam inter Græcos & Latinos tredecies scissam & refectam,redinte
grauit . Siculum uerò & Neapolitamum regna , quæ post Friderici Impe-
ratoris mortem Manfredus filius eius nothus inuaserat , Clemens quartus
pontifex maximus Carolo Ludouici regis Francorum fratri addixit. à quo
Manfredus , & mox alio prælio Corradinus Friderici è Conrado filio ne-
pos interfectus est . Tartarorum autem duces quidam in Asia religionem
Christianam susceperunt , & magnas res in Syria & Persia socijs Ar-
menorum regibus contra Saracenos & Aegyptios aliquandiu gesserunt.
E quibus unus Cassanus successoribus suis Persarum regibus nomen de-
dit . Quod autem Russorum regis mentionem dudum fecimus, ita se res
habuit. Post mortem Colomanni Vngari Haliciensium regis,Daniel Ro-
mani ducis filius aduersę factionis ducibus uel domitis, uel in suã sententiã
ad-

Cracouia iterum incensa à Tartaris.
Boleslai fuga in Vngariam.
Arx defensa.
1260 ann.
Martyrum dies Sendomiriæ.
Constantinopolitanum imperium Græcis restitutũ.
Græci cum Latinis coniuncti.
Siculum & Neapolitanum regna ad Gallos trãslata.
Manfredus & Corradinus occisi.
Tartari Christiani.
Persarum reges à Cassano Tartaro originem & nomen habent.
Daniel rex Russorum.

adductis , magnam sibi potentiam & monarchiam ferè in Rusis Austra-
libus usurpabat . Et quo maiorem sibi authoritatem compararet , lega
tione ad Opissonem legatum apostolicum in Poloniam missa , cum pro-
mitteret se cum uniuersa gente sua ad Romanæ & catholicæ ecclesiæ socie-
tatem siue unitatem accessurum, & Christianas regiones aduersus Tarta-
ros , qui iam ingentem formidinem omnibus principibus Christianis in-
cusserant,defensurum, nomen ac diadema regium sibi & posteris suis,nec-
quicquam dissuadente Opissoni Prendota episcopo Cracouiensi,& non-
nullis alijs , impetrauit . Verùm consecutus id quod concupierat , fidem &
iurisiurandi religionem uiolauit:et in pristinũ errorem relapsus,non modò
non defendit à barbaris Christianos,uerùm etiam cum Tartaris,ut iam di-
ximus,pariter infestauit,mox etiã cum Lituanis. Nam cum eis Suarnonem
sororis filium cum magna manu ad populandam uastandamq; Masouiã
misit . Qui celeritate usi , Zemouitum ducem cum Conrado filio & aulico
comitatu in Iassousco prædio securè rusticantem cæpere , & supellectilem
eorum omnem diripuere. Et Zemouitum quidem Suarno barbarica cru-
delitate interfecit,Conradum uerò Mindacus,cui cesserat,seruauit,& pecu-
nia redemptum postea dimisit . Tunc autem his patratis , Masouiam penè
omnem duce orbam Rusi cum Lituania populabundi peragrarunt . Non
tulere Masouij, duces suos circumuentos esse,& patriam uastari. Itaq; facto
agmine equites pariter & agrestes, hostibus obuiam prodeunt : & quam-
uis longè impares uiribus , tamen indignatione animos ministrante , apud
Dlugoseldum pagum impetum in eos faciunt. Et magnam quidem in eis
stragem edunt . Sed ad extremum abundante hostium multitudine supe-
rantur,& fugam capessunt. Hac elati uictoria barbari, Cuiauiæ quoq; ma-
gnam partem depopulati, incensis multis pagis & oppidis,ingentem præ-
dam abegère. Miseratus autem acerbam illam cladem Masouiæ Boleslaus
dux Calisiensis , & precibus Gertrudis Zemouiti uxoris exoratus, uenit
cum exercitu in Masouiam,copiosum commeatum et fabros secum ducens:
releuataq; populi calamitate & inopia , & arce Plocensi , quæ ab hostibus
exusta fuerat , refecta,& bene munita , & uiduæ liberisq; eius Boleslao &
Conrado tradita,discessit. Reuertunt deinde ęstate sequenti Lituani in Ma
souiã:et non respõdente eorũ cupiditati atq; spei pręda, longius progressi,
Louiciense territorium , quod Archiepiscopo Gnesnensi à Conrado primo
Masouiorũ duce donatum esse memorauimus,ferro & incendijs uastarunt.
Graues autem iam admodum non modò Masouiæ, sed & Boleslai Pudici
ditionibus Lituani esse cœperant , ni diuinitus auxilium affulsisset. Intesti-
ni enim eorum motus respirandi spacium nostris dederunt. Etenim Minda
cus Lituanorum dux à Stroinato fratris filio per insidias dormiens cum fi-
lijs interfectus est,& Stroinatus dominatu potitus. Nec pacatior is futurus
erat,aut mitior in Christianos. Mox enim initio principatus sui Masouiam
circa Ciruinũ depopulatus est:captaq; Orsimouia arce, mares quidem pu-
beres trucidauit,impuberes uerò cremauit, porrò fœminas cum cętera prę
da captiuas abduxit. Sed citò scelerũ suorũ pœnas dedit. Nam à Voisalco

Russorũ perfidia.
Suarno dux Russ.
Zemouitus Masouiorum dux interfectus.
Conradus redemptus.
Masouia uastata à Rusis.
Masouij uicti.
Cuiauia uexata à barbaris.
Plocensis arx instaurata.
Louiciense territorium uastatum à Lituanis.
Mindacus Lituanorum rex interfectus.
Orsimouia arx.
Stroinatus trucidatus.

Minda-

Mindaci interfecti filio superstite, qui monasticæ uitæ institutum apud Russos professus erat, & à Theophilo eiusdem Mindaci consobrino uenationi uacans captus, excruciatus, atque necatus est. Nec ita multo pòst Voisalcus Lituanorum dominatu potitus, à Leone Danielis Russorum regis filio per dolum interfectus est. Dum hæc ita turbantur in Lituania, non putauit Boleslaus Pudicus prætermittendam sibi esse illam occasionem, quin Iazygas finitimos & infestos ditionibus suis ulcisceretur. Itaque duxit in eos exercitum, & quidem composito agmine, instructaq; acie incedebat. Neque enim dubitabat eos, ut erat gentis ad moriendum iuxtà ac uincendum pertinacia, ad pugnã quamuis iniquã sibi occursuros esse, neque passuros, ut se inspectantibus regio sua uastaretur. Nec sanè opinione sua falsus est. Nam ut Boleslaus fines eorum ingressus est ad uicesimam secundam diem mensis Iunij, adest mox omnis multitudo barbarorum Conatho duce ad depellendum bellum parata: & uix præuisa à speculatoribus nostris, illucescente sole ad statiua nostrorum magna alacritate contendit. Educit suos Boleslaus in aciem, concurritur infestis animis: cumq; aliquot horis marte dubio pugnatum esset, tandem superante nostrorum multitudine, ad paucos rediguntur barbari, ducemq; inter primos pugnam cientem amittunt: nihilo tamen magis pedem referunt. Ita fortiter dimicantes ad internecionem usque cæsi sunt, adeò, ut ex eo tempore nomen quoq; Iazygum penè deletum sit. Regione eorum deinde potitus Boleslaus, exiguas gentis reliquias Christianam religionem suscipere capitali pœna in contumaces sancita, coegit: & ne regio uasta & inculta maneret, colonias eò deduxit. Ab Vrbano autem quarto pontifice maximo impetrauit mandatum ad Archiepiscopum Gnesnensem, ut nouum genti præficeret episcopum, cuius exemplũ extat apud Dlugossum Atque is est, ni fallor, Lucensis, siue Luceoriensis episcopus, cuius ea est etiamnunc dœcesis, tunc uel aliquanto pòst à põtifice creatus. Annus hic fuit post Christũ natum 1264. quo post cometæ trimestrem apparitionem pestis acerba in pecora & pecudes in Polonia grassata est. In Prussia uerò Cruciferi aduersa fortuna usi, penè deleti sunt à barbaris. Magistrum quidem Helmericum, qui Conrado Landigrauio Turingiæ successerat, cũ Theodorico Marsalco in prælio quodam amiserunt. Insequenti anno Rusi duce Suarnone magna ui, in Sendomiriensem oram populabundi inuasere. Sed à proceribus Sendomiriensibus cum nobilitate & agrestibus prẹter opinionem occurrentibus, et impetum in palantes facientibus, insigni clade profligati: & cæsis captisq; multis, & præda omni excussa, in turpem fugam acti sunt. Iritatus autem uehementius quàm solebat Boleslaus excursionibus Russorum, eas pariter & Zemouiti cædem ultum ire cupiens, anno sequenti expeditionẽ in Russiam suis indicit: ad Ropciciam oppidum conuenire omnes iussi. Summa rerum & administratio belli Petro palatino Cracouiensi commissa. Nam Boleslaus ipse ad eam expeditionem profectus non est. Verùm precationibus & supplicationib. cũ Kinga uxore uacans, exercitus sui curam et protectionem Deo cõmendabat. Petrus uerò suscepto exercitu, hostilem regionem in-

Voisalcus Lit. dux interfectus.

Iazyges à Boleslao Pudico uicti ac penè deleti.

Conath dux Iazygum interfectus.

Iazygũ reliquiæ ad religionẽ Christianam adactæ.

Lucensis episcopa.

1264 ann.

Pestis in Polonia.

Cruciferi afflicti à Prussis.

Russorũ excursio in Poloniam.

Rusi pulsi.

Rusicum bellum.

Ropcicia oppidũ.

Exercitus ducendi ratio.

nem ingressus, prudenter & accuratè omnia agere, instructis ordinibus cautè progredi, speculatores quoquouersus dimittere, castris loca opportuna capere, excubias in omnes partes seruare, neque pabulatores, frumentatores, & lignatores absq; firmo armatorum prẹsidio castris emittere, non ignorans cum uafro hoste sibi rem esse. Nihil autem nisi de castrensis consilij, & maximè Ioannis Sendomiriensis palatini sententia faciebat. Non multum in hosticum progressis Polonis apud Pietam, hoc loco nomen est, occurrit Suarno dux (nam Daniel rex haud multo antè erat mortuus) ingentes Russorum & Tartarorum in auxilium euocatorum copias ducens: nec longè à nostris castra metatus est. Et eo quidem die quieuere nostri. Sequenti uerò, qui erat decimus nonus Iunij, quòd eo die prospere contra eosdem Russos apud Zauichostum ante cõplures annos dimicatum erat, educit suos in aciem Petrus, diei illius uictoriæq; admonitos. Nec detrectat pugnam Suarno. Eminus primum Poloni balistis, hostes arcubus pugnabant. Sed quoniam eo pugnandi genere meliore loco erat res hostium, expeditiori genere armorum, plures de Polonis uulnerantium, magno mox impetu Poloni in hostiles acies inuehuntur, & cominus hastis atque gladijs rem gerunt. Nec mora, superiore loco nostrorum res esse cœpit. Referunt pedem hostes, instant nostri. Nitebatur restituere pugnam Suarno. Sed cum nihil ageret, in fugam se conijcit. Hic uerò uniuersa acies hostium conuertitur, & mutuo sese impellit & impedit. Cædunt nostri terga fugientium, & plurimos abiectis armis uiuos capiunt, & plena potiuntur uictoria. Direptisque opulentis castris, & agris maiorem in modum uastatis, uictores in Poloniam reuertuntur. Itaque uerò uires & animi Russorum ea clade fracti sunt, ut permultis deinceps annis nihil hostile contra Polonos molirentur. Porrò Boleslaus abundè contentus represisse ea uictoria feroces Russos, ipse quoque quieuit, benignus & mitis princeps. Cuius cum uxore precibus à Deo impetrata illa uictoria existimata est, magis quàm humanis uiribus parta, de tanta scilicet hostium multitudine, ut quadruplo ea nostros excederet. Quin & illud memoratur, oranti Kingæ adstitisse duos canditatos, & futurum belli euentum prædixisse. Atque ij Geruasius & Protasius, quorum memoriæ dicata erat dies illa, qua pugnatum est, fuisse crediti sunt. Vastata est hoc anno rursus à Lituanis & Prussis Masouia, Boleslao & Conrado ducibus munitiones tantum defendentibus. Sub idem tempus Boleslaus dux Calissiensis cum Conrado Marchione Brandeburgensi de Santoco bellum, quanquam incruentum, gessit. Cuius originem perplexè Dlugossus attigit. Nam cum Boleslaum Conrado Marchioni Constantiam Præmisli fratris filiam despondisse, & Santocum in dotem dedisse memorasset, quinto pòst anno scribit idem, Santocum à Polonis negligentius custoditum, à Saxonibus interceptum esse, & Conrado traditum. Atque id molestè ferentem Boleslaum, exercitum duxisse ad recuperandam arcem. Sed, intercedentibus utrinque proceribus, conuenisse inter duces, ut Boleslaus Santocum, Conradus uerò Drenum, ne prædonibus, & publicæ

Danielis regis mors.

Rusi & Tartari profligati à Polonis.

Suarnonis fuga.

Precum piarum efficacia.

Masouia à Lituanis & Prusis uastata.

Brandeburgense bellum.

Conradus Marchio Brandenburgensium.

Santocũ & Drenum arces dirutæ.

pacis turbatoribus essent receptui, demoliretur. Duplex hic peccatum est. Nam si Santocum in dotem datum fuit Conrado prius, quomodo postea uel ab eodem interceptum, uel à Boleslao qui dederat, armis repetitum est? Deinde quid in Drenum Conradus iuris habuit, quod ante aliquot annos in potestate Pręmisli Boleslai fratris, fuisse, et ab eo recuperatum esse, cum à Cassubiorum duce interceptum fuisset, idem Dlugossus scribit? Nos in ea re quid sequamur, non habemus. Non stetit autem pactis Boleslaus. Sed cum exercitu fabris'que reuertens, magna celeritate castellum intra ambitum ruinarum arcis Santocensis muniuit, commeatum importauit, & præsidium imposuit. Quo cognito Marchio, post perfectam munitionem atq; discessum Boleslai, cum exercitu aduenit, arcem acriter oppugnat. Et facilè uoti compos factus esset, quòd propugnacula recens excitata infirmiora erant, quàm ut sustinere uim oppugnātium diutius possent, ni citò Boleslaus saluti suorum, qui in præsidio erant, consulens, missa ad Conradum legatione, seruaturum se esse pacta recepisset. Nec mora, deducto præsidio demolitus est arcem. Ita tunc bellum illud inter initia restinctum est.

Drzen.

Henricus Vuratislauiensium dux obijt.

Vuladislaus Archiepiscopus Salisburgensis.

Salomea Halicięsis regina mortua uirgo sancta.

Scalense monasterium Zauichosto translatum.

Fatale hoc tempus ducibus Polonicæ nationis fuit. Primùm enim Henricus tertius Vuratislauiensis dux ueneno, ut creditum est, extinctus est, relictis Henrico filio, & Heduigi filia impuberibus. Quorum tutelam Vuladislaus patruus Archiepiscopus Salisburgensis paucis annis, quibus superstes fuit, gesit. Deinde Salomea Haliciensis regina, Boleslai Pudici soror, cum post mortem Colomanni uiri integra in Zauichostensi monasterio, deinde in Scalensi (nam eò id Boleslaus transtulerat) sanctè pieq; uitam exegisset, natu iam grandior defuncta est, & funus Crauiam ad diui Francisci illatum. Fertur autem corpus eius multis diebus post mortem seruatum, suauem odorem spirasse, & oleum sudasse, quo inuncti ægroti conualuerint.

Cazimirus Cuiauiensiū dux mortuus.

Cazimiri filij.

Lescus Niger Siradiensiū dux.

Vuladislaus cur Locticus uocatus.

Cazimirus Lenciciensiū, Zemomyslus Vuladislauiensium.

Vuladislaus Brestensium.

Zemouitus Dobrinensium.

Iisdem diebus Cazimirus quoque Cuiauiensis & Lenciciensis dux obijt, qui moriens Lescum filium, cui Nigro cognomen fuit, Siradiensem ditionem retinere passus est, ut ab eo fuerat occupata. Reliquas uerò Zemomyslo Lesci germano, cui Suentopelci filiam Salomeam desponderat cum tribus alijs, nempe Cazimiro, Vuladislao cuiLoctico, quasi cubitali propter breuem staturā cognomen fuit, & Zemouito ex altero matrimonio susceptis, partiendos reliquit. Et Cazimiro quidem Lenciciensis obtigit. Cuiauiensem uerò Zemomyslus & Vuladislaus inter se diuisere, ita ut Zemomyslo Vuladislauiensis, Vuladislao Brestensis tractus cederet. Dobrinensem uerò Zemouitus obtinuit. Quam uel promisso tenus acceperant, ac non re ipsa obtinuerant Cruciferi, uel certè reddiderant Cazimiro post longas controuersias: quas extitisse inter eos argumēto sunt arbitria & cōpromissa, quę extant in archiuo regio. Diploma quidem Cazimiri huius anno Christi 1233 editum, Culmensis tantummodo terrę concesionem à Conrado patre factā Cruciferis approbat. Condidit autem Cazimirus hic, pater inquam, monasterium Dominicanis in Breste oppido.

Suentopelci ducis Pomeranorū obitus.

Suentopelci filij.

Suentopelcus etiam Pomeranorum citeriorum dux eodem anno mortuus est ętate decrepita. Reliquit autem quatuor filios Mestuinum siue Me-

sciugum, Varcislaum, Samborium, & Ratiborium. Quibus moriens præcepit, ut à bello Cruciferis inferendo, quoad possent, abstinerent: Polonos uerò duces omni ratione & beneuolentia sibi deuincirent. Quorum illi præceptorum immemores, magnis se postea calamitatibus implicarunt.

Suentopelci præceptum.

Apostolica sedes uacauit tribus annis.

Zemomyslus exosus suis.

Per idem tempus Clemente eius nominis quarto, pontifice sancto & religioso uita defuncto, tribus ferè annis sedes Romana uacauit, propter ambitionem ac dissidium Cardinalium. Porrò Zemomyslus Cazimiri filius, Vuladislauiensem dominatum adeptus, despicatui suos habere cœpit: cum Cruciferis, apud quos ab ineunte ætate educatus erat, familiarius uiuere, eorum arbitratu omnia agere, & consilijs niti. Quibus rebus offensa nobilitas, mussitare primùm, deinde apertius fremere: ad extremum, eo non mutante mores, ad Boleslaum Calissiensium ducem defecit.

Bydgostia Boleslao Calissiensi tradita.

Berda fl.

Boleslai cum Zemomyslo transactio.

Qui iam Bydgostia supra Berdam fluuium sita, Theodorici Prussi proditione, qui post susceptam religionem Christianam à Cazimiro Zemomysli patre ei arci præfectus fuit, potitus erat. Cum autem spe præmij frustratus esset proditor, à famulo, sicut ipse iusserat, interfectus, proditionis pœnam exoluit. Exorauit postea Boleslaum Zemomyslus, ut sua sibi redderet, donato ei territorio Crusuiciensi, placata'que nobilitate, quòd reciperet, nihil sibi commune deinceps fore cum Cruciferis. Dissidium autem illud Zemomysli cum suis, ansam dedit Lituanis, ut Cuiauiam popularentur. Quod sanè fieri non potuit, nisi percursa prius Masouia.

1269 ann.

Culmensis episcopi cum Plocensi transactio.

Hoc anno, qui fuit à Christo 1269. longa inter Plocensem & Culmensem episcopos controuersia, arbitrio episcopi Vuladislauiensis & Magistri Cruciferorum, sublata est, ita ut Culmensis pagum Orechouum, ac trecenta iugera inculti adhuc agri in territorio Lubauiensi daret Plocensi episcopo, pro decimis & possessionibus, quas ille sibi in Culmensi diœcesi, præter eas, quas ipsi donarat, uendicabat.

Brandeburgense bellum.

Otto Marchio Brādeburgensis.

Sulentia arx condita.

Eodem autem anno bellum inter Boleslaum ducem Calissiensem, & Saxonas, siue Marchiones Brandeburgenses, recruduit, ex huiusmodi causa. Otto Marchio, Conradi frater, cupiens Santocense territorium in potestatem suam redigere, arcem Sulentiam inter Lubussum & Medireciam, comportata celeriter domo materia, extruxit: & argilla altrinsecus, ne incendio esset obnoxia, contexit. Id ubi Boleslaus accepit, ratus id quod erat, non de nihilo arcem illam in confinibus Poloniæ munitam esse, tamen quia in suo solo eam Otto munierat, oppugnatione quidem eius abstinuit, ne prior fœdus rupisse argueretur.

Medirecia arx munita.

Cæterùm Medireciam ipse uicissim fossis & ligneis propugnaculis munire cœpit. Necdum perfecta erat munitio, cum Otto cum expedita manu aduolans, oppidum diripit, & incendit: arce tentata potiri non potuit. Certior earum rerum factus Boleslaus, hostem discedentem cum expeditis, quos ad manum subitò habere potuit, persequitur: & cum consequi eum intra fines suæ ditionis non posset, Lubussense territorium per circuitum uastauit: deinde ad Sulentiam

 arcem

Sulentia expugnata et incesa.

arcem expugnandam reuertitur. Nec mora, milites, facta è scutis & clipeis testudine, munitionem subeunt: dimota'que securibus argilla, ignem subijciunt. Qui subministratis alimentis mox arcem omnem, nequicquam restinguere conantibus Saxonibus, corripuit, & cum præsidiarijs pariter absumpsit. Pauci cum Sabello præfecto arcis flammis sese eripientes, uiui in potestatem nostrorum uenere. Ad extremum nostri restincto igne prædam ambustam diripuere. Ita tunc Boleslaus Ottonem ultus, reduxit exercitum. Sequentis autem anni initio, cum Boleslaus Calissiensis Cracouiam, ut uiseret Boleslaū Pudicum, profectus esset, nō prętermisit eam occasionem Otto: sed magna celeritate usus, quamuis hyberno tempore, Santocensem arcem ligneis propugnaculis, uallis, fossis, commeatu, & præsidio muniuit. Reuertens autem Boleslaus, ubi pacta cum Conrado inita ex professo temerata esse comperit, ipse quoque Drenum instaurauit, & intra octauum diem munitionem perfecit, impositoq; præsidio discessit. Sed aliquanto pòst, cum nostri negligentius, ut solent, arcem custodirent, à Santocensi præsidio noctu ea intercepta, & Ottoni tradita est. Multa eo anno portenta & prodigia in Polonia extiterunt. In Cracouiensi quidem regione honesta quædam matrona Margarita Virboslai comitis uxor triginta sex pueros uiuos uno partu edidit, uicesima die mensis Ianuarij. Sexta uerò die Decembris crepusculo nouus & insignis splendor, in figuram crucis efformatus, cœlitus non modò urbem, sed omnem circumcirca regionem illustrauit. Calissiæ intra octauam diem natalis Christi natus est uitulus cum duobus caninis capitibus, atque dentibus, & septem pedibus uitulinis: capitum autem maius quidem in loco suo, minus uerò ad caudam situm erat. Ab eius cadauere canes atque uolucres abhorruere. In Silesia uerò apud Michalouum pagum, & inter Odram & Nyssam fluuios, triduo sanguine pluisse dicitur. Præcedenti quoque anno ferebantur uisæ esse in aere armatorum acies inter se concurrere. Aestas eius anni tota ferè continentibus pluuijs, & insolita aquarum inundatione non modò segetibus, uerùm etiam pecudibus & iumentis, pagis'que & oppidis, plurimum incommodi attulit. Hæc cum ingentem terrorem animis hominum incussissent, supplicationibus & sacrificijs publicè procurata sunt. Consecuta sunt autem cùm externa quædam aduersa nostris bella, tum domestici motus. Quæ ordine exponemus. Insequenti anno, qui erat post Christum 1271. Boleslaus Calissiensis Santoci occupatione atque Dreni ereptione irritatus, coactis magnis copijs, & auxilijs Cuiauiensium & Zemomysli adiutus, bellum fecit Marchionibus Brandeburgensibus: & cum illi ad pręlij dimicationem non descenderent, munitionibus sese defendentes, uastato Santocensi agro, ad Soldinum duxit: & scalis admotis oppidum cæpit, diripuit, & incendit, magnam'que prædam abegit. Reuersus Crusuiciense territorium Zemomyslo pro nauata opera reddidit, arcem demolitus. At in Silesia Boleslaus Caluus Conradum fratrem parū absfuit quin caperet, in Boleslauice oppido securum. Sed tamē effugit is, de hostili aduentu fratris in ipso articulo factus certior. Oppido autem

Santocum restaurat.

Drenum refectū & à Saxonibus interceptum.

Portenta & prodigia.

Pueri 36 uno partu editi.

Monstrum.

Inūdatio insolita.

1271 ann.

Brandeburgense bellum.

Soldinum captum & incensum.

Crusuiciense territorium Zemomyslo redditū diruta arce.

Boleslauice oppidum à Conrado duce captum.

autem Boleslaus potitus est. Duxit autem Conradus uxorem alteram, priore defuncta, Brigittam Theodorici Misnensis Marchionis filiam: quę cum Conradino Friderici imperatoris nepote prius nupta fuerat. cum qua non multo pòst, Crosnam, Greifensteinum, & Prinum oppida, quæ ei dotalia constituerat, amisit. Nam cum post mortem eius dotem non redderet, pater Brigittæ possessionem eorum bonorum adijt, & Magdeburgensi Archiepiscopo ea decem millibus marcarum uendidit. Sequenti deinde anno, bellum quod à Boleslao Calissiensi cum Brandeburgensibus Marchionibus gerebatur, in Pomeraniam translatum est ex huiusmodi causa. Post Suentopelci mortem, bellum ciuile inter filios eius Mesciugum & Varcislaum exortum erat. In eo cum firmiores essent partes Mesciugi, Varcislaus è carcere fratris elapsus, Corādi Marchionis Brandeburgensis opem implorauit, iustam remunerationem pollicitus. Accepit conditionem Conradus. Cum autem pignoris loco Gdanum ei tradidisset Varcislaus, paucis diebus illis in ipso apparatu belli mortem obijt. Repetit à Conrado Gdanum Mesciugus: negat ille se redditurum, ni sibi sumptus in bellum facti, quos permagno æstimabat, exoluantur. Magna tunc sanè erat potentia Marchionum, ut est etiamnum, ita ut longè imparem uiribus se illis esse Mesciugus non ignoraret. Venit autem ipsi in mentem belli, quòd Boleslaus Calissiensis cum ijsdem Marchionibus gerebat. Itaque missa legatione non difficulter impetrat à Boleslao, ut secum aduersus communes hostes arma coniungat. Duxit ergo in Pomeraniam exercitum Boleslaus: & iunctis cum Mesciugo copijs, ad Gdanensem arcem admouit. Nam ea capta, nihil negocij futurum erat in potiundo oppido. Tentata deditione, & pulsata machinis arce nullo operæprecio, nona deinde die factis testudinibus ex asseribus, Poloni audacius succedunt sub ipsa mœnia & propugnacula, pręsertim cum defensores à sagittarijs eminus uulnerarentur: & alij quidem conuellunt & rescindunt munitionem, utpote ligneam: ignem alij subijciunt, alij scalis admotis mœnia scandunt: & quamuis supernè cum pice & aqua feruenti perfunderentur, tum saxis et alijs telis obruerentur, sed tamen pertinacius urgentes oppugnationem, ad extremum, cum hostibus tela deficerent, ui irrumpunt: & ira odio'que inflammati, magnam cædem exercent in Saxonibus, & arce potiuntur. Nonnulli hostium in editiorem turrim euaserant: uerùm ij quoque cum arcem à nostris teneri conspicarentur, uitam tantum pacti, proiectis armis sese dedidere: qui compedibus uincti in seruitutem abducti sunt. Arce capta, mox oppidani deditionem fecere. E quibus paucos quosdam, qui impensius fauerant Saxonibus, uita & bonis mulctauit Misciugus: in quibus erant præcipui, Arnoldus & Iacobus. De quorum bonis duos pagos Scrobotouum & Vitominum Vuladislauiensi episcopo donauit. Boleslaum uerò honorificè habitum & remuneratum cum exercitu dimisit. Qui domum reuersus, quatuor mensium spacio militibus ad quietem dato, rursus contra Marchiones expeditionem fecit, eiq; expeditioni Præmislum iuuenem fratris filium, sextūdecimū annum agentem, prefecit, adiunctis quorum consilio facere t

Crosna, Greifensteinum, & Prinum à Polonis alienata.

Przin.

Dissidium inter Suētopelci filios.

Gdanū in pignus datum Marchioni Brādeburgēsi.

Bellum contra Marchionem in Pomerania.

Gdanensis arx expugnatur.

Oppidū deditū.

In Marchiam Polonorum expeditio.

Præmisli ducis Posnaniensium tyrocinium.

ret omnia, Predipelco palatino Posnaniensi, & Ioanne Castellano Calissiensi, grauibus & prudentibus uiris, & peritis rei militaris. Dreno præterito, uastatur longè lateq; hostilis regio, quæ cis Odram est, Strelce arx haud ita pridem à Conrado condita, expugnatur, diripitur, & exuritur. Sæuitur in homines, agros atq; tecta: nonnullis tamen deprecante Præmislo uita conceditur. Abigitur ingens prȩda. Cum qua reuertens Præmislus, cum apud Velenum exercitum dimitteret, cognoscit, Drenum arcem paruo hostium præsidio teneri: Cassubiosq;, qui in castris eius militarant, domum abeuntes nauigio, primam portam arcis incendisse. Reuocatis igitur ex itinere militibus, ad Drenum contendit: & Saxonibus deditionem facientibus arcem recepit, præsidioq; communiuit. Dedititios uerò liberos dimisit, datis qui eos deducerent, ne quam uim à nostris paterentur. Hæc tunc rudimenta militiæ Prȩmisli fuere. Sex deinde totis annis utrinq; ab armis cessatum est, pace'ne facta, an inducijs, an pertæsis belli ducibus conquiescentibus, nihil compertum habemus. Interea uerò minor Polonia quasi uicissitudine quadam bellis ardere cœpit, authore & incentore Paulo episcopo Crcouiensi, gente Polucosio, Iasci siue Ioannis comitis Premencouij filio, qui cum canonicus Cracouiensis & Boleslai Pudici Secretarius siue Cancellarius esset, Prendotæ mortuo, à collegio sacerdotum electus, successit. Is enim suȩ dignitatis immemor, cum totus uoluptatibus, uenationi, et libidini deditus, & subditis suis grauis, aduersus principem uerò Boleslaum contumax esset, nec precibus & monitis neq; collegij sui, neq; principis flecteretur, & præterea monacha quadam de Scalensi monasterio educta pro concubina abuteretur, in Cunouiensi prædio degens, ab Otta & Zegota iuuenibus, equestri Topororum familia ortis, captus, & Siradiam deportatus, à Lesco Nigro in honesta custodia mēsem unum seruatus erat, Boleslai Pudici, quemadmodum exitus rei comprobauit, uel iussu, uel permissu. Sed cum Ioannes Archiepiscopus Gnesnensis omni prouinciæ suæ sacris eam ob rem interdixisset, conuicijs & maledictis populi exagitatus Boleslaus, dimitti eum iusserat: & in gratiam cum eo redierat, cum ducenta pondo argenti ipsi appendisset. Nec tamen conquiescebat Paulus: uerùm in hocerat totus, ut Boleslaum ulcisceretur, & cum Lituanis barbaris affinitates & amicitias iungebat. Domi quoq; factiosorum hominum animos in principem concitabat, inprimis uerò eorum qui cum sua turpiter prodegissent, & ad inopiam redacti, aut etiam ære alieno oppressi essent, alienis inhiabant, aut qui ob latrocinia & alia scelera pœnas metuebant, siue adeò multati iam erant, aut etiam qui in pace cupiditatibus suis minus commodè satisfaciebant. „ Ferè enim eiuscemodi homines res nouas cupiunt, ducemq; fortuitu oblatum cupidè sequuntur. „ Incensis autem complurium animis, nec occasio cogitata perficiendi defuit. Erant inter Præmislum siue Ottocarum regem Boemorum & Boleslaum Pudicum inimicitiȩ, propter surreptam Polonis à Boemo Opauiam, & propter adiutum à Boleslao Belam regem Vngarorum contra Boemos. Ac fecerat quidem cum Ottocaro pacem Bela paulo ante mortem suam, cum in Morauia malè rem gessisset.

Strelce arx cōdita et mox capta & incensa.

Drenū receptū.

Pauli episcopi Cracouiensis contaminata uita & improbitas.

Paulus episcopus captus, et Siradiā asportatus.

Interdictū Archiepiscopi.

Paulus episcopus dimissus.

Pauli episcopi conatus improbi.

Conspiratio minorum Polonorum contra principē.

Nouarum rerum cupidi quinam esse soleant.

set. Sed Stephanus filius eius suscepto paterno regno, bellum redintegrauit. Quod ut maiore ui gereret, ad Boleslaum affinem Cracouiam uenerat, & cum eo fœdus paternum renouarat. Mox cùm per Vngaros, tum per Chumos siue Cumanos magnis incommodis Boemos affecit. Quibus adductus Boemus, ut Polonorum auxilia Vngaro detraheret, cum Boleslao Pudico de Opauia transigere statuit. Nec abhorrebat à pace Boleslaus. Igitur anno Christi, 1273. ad constitutum tempus Opauiam is profectus erat, & cum Boemo conuentum agebat. Hoc tempus nacti coniurati, quo plerique proceres Boleslao fauentes, cum ipso simul aberant, maturant defectionem illam aduersus Boleslaum, offensionis causam prætexentes, quòd is se inscijs, nec de conuentus sententia Lescum Nigrum (hoc enim cognomen habuit) ducem Siradiensem propinquum suum, hæredem nuncupasset. Erant & aliæ quædam causæ, quæ bonos etiam uiros non paucos infensiores Boleslao reddiderant: nimirum quòd is indulgentia aut negligentia quadam, calumnias in iudicijs regnare patiebatur, quibus implicati simpliciores, multi graues mulctas expendere cogebantur, multi patrimonijs exuebantur. Neque uerò usquequaque incorruptus iudex ferebatur esse Boleslaus. Ad hæc autem onerosus erat nobilitati, propter crebras uenationes, eo quòd & canes principis alere, & equos atq; subuectiones ipsi præbere omnibus passim, quacunque iter faciebat, necesse erat. His igitur de causis plures infensi erant Boleslao, sperabantq; mutatione principis defunctum se iri malis illis. Itaque conuenticulo habito, Paulo authore ad Vuladislaum ducem Oppoliensium mittunt, principatum'que ei deferunt. Animaduertebat quidem Vuladislaus difficulter se tunc uiuente Boleslao Pudico principatu potiri posse. Sed quoniam senex iam erat Boleslaus, nec ullos habebat liberos, & alienas esse sciebat à Lesco multorum uoluntates, uel in posterum utile id sibi fore iudicabat, si tunc oblatum principatum non refutaret. Itaque conuentum illum omnem ad se Oppoliam uenire iubet, ut ibi ea res iureiurando & literarum monumentis confirmaretur. Faciunt illi iussa, & frequentes Oppoliam proficiscuntur. Nihil horum latebat Boleslaum. Soluto igitur conuentu Opauiensi rebus infectis, & inducijs tantum in uiginti annos cum Præmislo factis, festinus ad sedanda domestica mala reuertitur, & proficiscentes Oppoliam aduersarios incompositos & inopinantes, cum aulico suo procerum'que comitatu apud Bogucinum pagum altera die Iunij mensis adoritur. Nec illis animus ad defendendum sese defuit. Committitur atrox pugna, nemine referente pedem. Ad extremum Boleslao cessit uictoria, sed non incruenta tamen. Plurimi ibi mortales, exceptis ferè aduerso pectore uulneribus, utrinque cecidere, sed multo plures tamen ex aduersarijs Boleslai. Pauci fuga ad Oppoliensem ducem euasere. Bona cæsorum & profugorum partim confiscata, partim inter uictores distributa sunt. Oppressa coniuratione siue adeò bello ciuili, paucis diebus Lituani in Lublinensem oram excursionem fecere, magnamq; prædam auexere, nemine prohibente. Nam uires

Stephanus 4 post Belā patrē apud Vngaros regnat, & Boemis bellū facit.

1273 ann.

Boleslai Pudici conuentus cum rege Boem.

Lescus Niger hæres nuncupatus à Boleslao Pudico

Iudiciorum prauitas et corruptela.

Boleslai Pudici prauitas in iudicijs.

Nobilitatis onera.

Poloni minores ad Vuladislaum ducem Oppoliensium deficiunt.

Polonorum cum Boemis induciæ.

Boleslai Pudici uictoria contra defectores.

Lituani Lublinensem oram populantur.

minoris Poloniæ Bogucinensi illo prælio uehementer attritæ erant. Creditum est autem, à Paulo episcopo barbaros etiam tunc excitos esse, ut cæsorum apud Bogucinum sanguini parentaret. Tantam autem eius audaciam, tam'que sceleratum animum diuina clementia paululum tunc repressit nouo & inusitato modo. Nam cum Cracouiæ apud Dominicanos fratres commoraretur, quadam die cœlitus increpitus esse fertur, huiusmodi uerbis: Ve tibi Paule episcope: Melius tecum actum esset, si natus non fuisses. Atque hanc uocem à septuaginta hominibus tunc eum circumstantibus auditam esse. Monachus etiam quispiam per quietem uidisse dicitur, lupum erectis prioribus pedibus contra eum humana uoce exclamantem: Ve tibi Paule episcope, quoniam cępisti, & occidisti. Hoc quoque cum ille renunciante monacho accepisset, expauefactus, fertur scelera sua maiorem in modum deplorasse. Dum'que solus in cubiculo fletibus indulget, rursus talibus dictis compellatum esse memorant: Ne timeas Paule episcope: Age quod lubet, septimo deinde anno morieris. Atq; eum respondisse: Optimè secum acturam esse Diuinam misericordiam, si sibi septem annorum spacium ad expianda præterita peccata concederet. Has quoq; uoces ab ijs qui ad fores cubiculi obseruabant, exauditas esse. Credibile est autem, Satanę eas fuisse, primùm desperationem, deinde securitatem illi et maiorem licentiam ingerentis. Refrenauit tamen ille aliquatenus audaciam suã quandiu uixit Boleslaus. Nec tamen inulta Lituanis excursio illa fuit. Nam dum illi Lublinensem oram populantur, Polessiensis eorum ditio & Prussia uicissim à Masouijs & Cuiauijs uastata est. Resumpserant enim uires tunc Prussi cum Lituanis coniuncti, magna strage profligatis aliquoties Cruciferis, & munitionibus eorum quibusdam expugnatis, & solo æquatis. Boleslaus uerò Pudicus iratus Vuladislao duci Oppoliensium, quòd suis nouas res molientibus fauisset, exercitu conscripto, accersitisq; à Boleslao Calissiensi & Lesco Siradiensi ducibus auxilijs, Oppoliensem & Ratiboriensem oram omnem infesto agmine depopulatus est, ita ut suburbana quoque primorum oppidorum exureret. Nec tamen elicere ad pugnam Vuladislaum potuit. Sed carpsit is tamen ex insidijs hostes palantes & prædas agentes, nec paruis affecit incommodis. Maius utrinq; in sequentem annum bellum parabatur: contrahebantur auxilia: mercenarijs stipendia pronunciabãtur. Sed gliscens bellum Boleslai Calissiensis opera consopitum est. Nihil autem illo & proximo deinde anno memorabile usquam in Polonia gestum est, præter contracta & conciliata quædam ducũ matrimonia. Nam Pręmislus iunior dux Posnaniensis sextumdecimum annum iam egressus, uxorem duxit Lucardem Henrici, siue, ut alij uolunt, Nicolai Slauorum ducis filiam, neptem Barnimi Scecinensiũ ducis ex filia, suadente Boleslao patruo, qui nullos adhuc susceperat liberos ex Iolẽta siue Helena Belæ regis Vngarorum filia, sorore Kingę. Boleslaus uerò Caluus priore coniuge mortua, alteram duxit Adleidam Samborij ducis Pomeranorum filiam. Sed ea deinde uiri cõtumelia propter pellicem offensa, pedes

Paulus episcopus diuinitus admonitus.

Polessiensis terra & Prussia uastata à Masouijs & Cuiauijs.

Silesicum bellum.

Præmisli Posnaniensium ducis nuptiæ.

Boleslai Calui nuptiæ.

ad pa-

ternam domum redijt. Porrò Lescum Siradiensem cum Griffina sua Roscislai Bulgarorum siue Russorum, ut uult alicubi Dlugossus, ducis filia, Boleslaus Pudicus Siradiam profectus, in gratiam reduxit: cum illa accusata publicè uiri frigiditate, detracta'que uitta matronali, totos quatuor annos sese ab eo seiunxisset. Duo uero portenta illo biennio in Cracouiensi territorio extitisse memorantur. Puer quispiam dentatus eodem quo natus est die, distinctè & articulatè locutus est, donec religioni Christianæ initiatus, & dentes, & sermonis usum amisit. Alius uerò semestris in urbe Cracouiensi prolocutus Tartaros aduenturos, & Polonorum capita præcisuros esse prædixit: rogatus'que, diuinitùs id se scire, & sibi quoque illud malum impendêre, respondit. Quod post duodecimum annum euenit, quemadmodum suo loco exponemus. Non libet autem & miraculum silentio præterire, quod illo tempore multis testibus accidit. Homo quidam splendidus equestris ordinis, sed uiolentus & rapax, & suis iuxtà ac alienis grauis, cum grauiter ægrotaret, admonitus crebrò à religiosis quibusdam uiris, ut ad Dei clementiam confugiens, animæ suæ saluti consuleret: negauit sibi ueniæ locum relictum esse. Iam enim diuino iudicio traditum se esse dæmonum potestati. Nec mora, audiuntur à circumstantibus uehementium uerberum & percussionum strepitus. Apparent in corpore ægroti fœdi liuores atque uibices, ita ut omnes obstupescerent. Inter hæc ille infelix nullam uocem, nullum'que gemitum edens, ter infelicem animam exhalauit. Hic orsus supplicia, quæ deinde apud inferos æternum expenderet: ut esset exemplo ijs qui ex aliorum incommodis student sua commoda parare. Annus tunc agebatur 1276. quo Ladislaus cognomento Chunus, apud Vngaros post Stephani patris mortem regnare cœpit: & cùm Boemis infensior etiam patre esset, cum Rudolfo Cæsare, qui post diuturnam dissensionem principum electorum ante tres annos ad imperium euectus erat, contra Ottocarum regem societatem belli inijt. Repetebat enim Rudolfus ab Ottocaro Austriam, Styriam, Carinthiam, Carniolam, forum Iulij, & portum Naonis, quòd eas terras secundum Fridericum & Vlricum duces iure feudi, ut uocant, ad Imperium deuolutas esse diceret. Post id tempus Silesia rursus intestinis dissidijs exagitari cœpit, materiam subministrante inuidia. Grauiter ferebant & duces, & proceres, Crosnam, Prinum, & Greifensteinum, Conradi culpa in externorum iurisditionem recidisse. Sed neque Conradus ipse, neque frater eius Boleslaus, obærati ambo, redimere oppignerata poterant. Nam decem millia numûm aureorum Archiepiscopo Magdeburgensi exoluenda erant. Abundabat autem pecunia Henricus Vuratislauiensis Henrici tertij fratris eorum filius, quæ eo puero à curatoribus ex ampliori dominatu collecta erat. Itaque suasu procerum suorum redemit is territoria illa. Quæ res inuidiam ipsi conflauit apud patruos. Acerbior tamen erat Boleslaus. Et cum Henricum circumuenire decreuisset, misit ad eum

Griffina Lesci Nigri uxor.

Portenta.

Vaticiniũ infantis.

Rapacis & iniusti hominis supplicium.

1276 ann.

Ludislaus rex Vngarorum.

Rudolfus Cæsar bellũ infert Boemis.

Silesici motus.

Inuidia.

H 2 lega-

Crosna etiam redempta ab Henrico Vuratislauiensi.

legationem sub specie repetendę portionis hæreditarię,secundùm mortem Vuladislai fratris, qui Archiepiscopus Magdeburgensis fuerat, reuera autem solicitandorum quorundam Vuratislauiensium procerum causa, quos patrem Henrici, atque patruum Vuladislaum ueneno sustulisse erat suspicio. Dissimulato autem dolo, cum ad omnem occasionem attentus esset, rusticantem fortè Henricum in uilla sua Ielce, & nihil tale metuentem, missis satellitibus cæpit, & in arcem Lehen deportatum, asseruari diligenter iussit, donec aliquid ab eo uiolentis pactis extorqueret. Charus erat suis Henricus, propter probitatem, à qua etiam cognomen adeptus est, ita'que eum deinceps nos iam appellabimus. Quocirca de liberando eo consilia ineunt, exercitum comparant: à cæteris etiam ducibus, Boleslao Pudico, Cracouiensi & Sendomiriensi, Boleslao Calissiensi, Præmislo Posnaniensi, & Vuladislao Oppoliensi, indignitate rei motis, magna auxilia impetrant. Displicebat & Conrado Glogouiensi Boleslai fratris facinus in alterius fratris filium perpetratum. Itaque misit & ipse Vuratislauiensibus auxilia contra fratrem. Verùm Boleslaus explorata Vuratislauiensium apparatu, magna celeritate Saxonas, Misnios, Bauaros, atque Sueuos mercede conduxit, & prior in Vuratislauiensem oram impetum fecit. Educunt & Vuratislauienses suas copias, & obuiam Boleslao prodeunt. Inter Scorolcium et Procianum in planicie congressi exercitus, magno ardore committunt prælium. Et neutris referentibus pedem aliquandiu, tandem Boleslaus Caluus conspecta suorum & cæsorum strage, et pugnantium paucitate, uno tantum comitatus milite, clàm se ex acie subduxit. At filius eius Henricus, de tribus natu maximus, maiore animo, boni imperatoris fungens officio, nutantes suos confirmabat, laborantibus succurrebat. Et non modò instaurauit prælium, sed etiam uictor magnam in hostibus stragem edidit. Quæ eo maior fuit, quo pertinacius utrinque pugnatum est. Captus est in eo prælio Pręmislus dux Posnaniensium. Clade hac perculsi Vuratislauienses, Ottocari siue Pręmisli Boemorum regis opem implorant. Et cum antehac Crosnense territorium Ioanni Brandeburgensi Marchioni, hypothecæ nomine pro quatuor millibus marcarum tradidissent, ne Boleslaum Caluum aduersum se adiuuaret, tunc porrò Closcum dant Ottocaro, ut afflictis Henrici rebus subueniret, quòd & armis ille tunc multum ualebat, & authoritate apud sororis filium Boleslaum Caluum meritò ualere debebat. Dant autem ea lege, ut id post obitum Ottocari in Henrici ducis sui potestatem recideret. Itaque Ottocarus cum ademptas sibi à Rudolfo Cæsare ditiones, quarum superius mentionem fecimus, bello repetere necesse haberet, fecit pacem inter Boleslaum & Henricū. Sed iniquis Henrico conditionibus, nempe, ut is Boleslao patruo, Stregomum, Nouum forum, Strozam, Greifenbergam, Prinum, & Gesuindidorsum, oppida ea sunt, iure sempiterno daret. Accepit tamen eas conditiones Henricus ut se & Præmislum uinculis liberaret. Cum autem euasisset, recuperauit à

Henricus quartus dux Vuratislauiensis captus à Boleslao patruo.
Lehen arx.
Henricus Probus.
Silesiorum intestinum bellum.
Boleslai Calui fuga.
Henrici filij fortitudo.
Præmislus dux Posnaniensiū captus.
Crosna Marchioni Brandeburgensi oppignerata.
Closcum Boemorū regi traditū.
Pax iniqua in Silesia.
Crosna redēpta.

uit à Marchione Crosnam, numeratis ei sex millibus marcarum. Nam duo millia is Henrici causa falsò expensa referebat. Cæpit uerò Henricus et in carcerem cōpegit suos nonnullos ex equestri ordine, quòd cum Boleslao sensisse dicerentur. Eodem anno Lituani cum Prussis peruastata Masouia, Culmensiq; & Cuiauiensi tractu, Lencicienseṁ quoque crudeliter depopulati, ingentem prædam abegerunt, in qua ad quadraginta millia hominum fuisse memorantur. Tunc quoq; prodigium circum Cracouiam apparuit. Etenim nocte media, in qua initium noui anni est, cœlum clara & non iniucunda luce ad breue tempus resplenduit, principis mortem, quod re postea comprobatum est, portendens. Memoratur autem & spectrum quoddam tunc in eodem Cracouiensi tractu apparuisse. Lacum enim quendam peramplum infestatione dæmonum piscationibus & usibus hominū exemptum fuisse. Ad eum hyberna glacie concretū uicinos cum sacerdotibus uexilla, cruces, & reliquias sacras, quibus uis dæmonum propulsaretur, ferentibus, piscandi gratia, conuenisse. Immisso autem reti, primo quidem tractu, contendentibus piscatoribus tres pisciculos, altero nihil nisi rete conuolutum, tertio deniq; monstrum horrendū caprino capite, et in speciem ignis ardentibus oculis extractū esse. Territis autem ac diffugientibus cunctis, spectrum illud sub glaciem sese immersisse, ac toto lacu discursans, terribilem strepitum ac sonitum edidisse: afflatosq; ab eo nonnullos homines, fœda ulcera retulisse. Resumpsit æstate sequenti Boleslaus Calissiensis cum Præmislo fratris filio expeditionem aduersus Marchiones Brandeburgenses ob Santocum, auctus Pomeranorum auxilijs. Vastanti autem ei hostilem regionem cis Odram, occurrit Otto Longus Marchio, Ottonis tertij filius, cum non contemnendis Saxonum copijs, & alijs quibusdam auxiliaribus apud Soldinum. Commissoq; prælio, facile funditur, fugaturq;, utpote uiribus inferior, ac deinde intra munitiones arcium se continuit. Boleslaus uerò omnem oram cis Odram uictor peruagatus ac depopulatus, dimisit exercitum. Et intra anni decursum febri extinctus est, tribus filiabus relictis, quarum tutelam Præmislo mandauit. Condidit hic uiuens tres arces, Dupinum, Neslussum, & Boleslaueciam in territorio Velunensi. Condidit & monasterium Gnesnæ puellis diui Francisci, seu diuæ Claræ institutum uitæ professis. Consecutus est autem sub finem eiusdem anni, qui fuit 1 2 7 9 ad quartum Idus Decembris, Boleslaus Pudicus dux Cracouiensis & Sendomiriensis: & Cracouiæ apud diui Francisci, quod monasterium ipse condiderat, sepultus est: benignus & religiosus princeps, & in egentes, cultum'que Dei, ac ministros eius munificus. Cuius illa extant in Cracouiensem episcopum, & ecclesiam, memorabilia beneficia, diplomatibus eius consignata, quibus cunctos sacri ordinis homines, eorum'que adscriptitios omni prorsus onere seruitutis atque pensionis duci debitæ, etiam telonij, liberauit: & ab omni suorum iudicum & magistratuum, suaq; ipsius iurisdictione exemit. Episcopum autem omnino du-

Prussi & Lituani Masouiā Culmensem, Cuiauiēsem, Lenciciensem tractum uastant.
Prodigium.
Spectrum.
Brandeburgense bellum.
Marchio Brandeburgensis uictus à polonis.
Boleslaus Pius dux Calissiensiū obijt.
Dupinū, Neslussum & Boleslauecia arces conditæ.
1279 ann.
Boleslai Pudici mors.
D. Francisci cœnobium.
Cracouiensis ecclesiæ ac diœceseos immunitas & prærogatiuæ.

no ducali iure in bonis suis esse iussit, modò ut semel quotannis principem hospitio acciperet, subuectionesq́ue ipsi ut præberet, quando ipsi usuueniret per episcopalia prædia iter facere. Ad hęc fecit potestatem singulis prælatis, ut uocant, & canonicis basilicæ Cracouiensis, senos ex nobilitate, aut duodenos è plebe, quos uellent ab expeditione bellica eximendi, ministerij sui causa: inferiorum uerò ecclesiarum collegijs dimidium eius numeri. Condidit etiam ac dotauit Crizanouicense monasterium supra Nidam amnem Præmonstratensibus uirginibus. Cracouiæ item apud sancti Marci, ei sectæ mendicantium quæ uocatur de Pœnitentia beatorum martyrum. Ciuitatem uerò Cracouiensem iure Saxonico, siue Magdeburgensi, quod etiam Sredense & Teuthonicum uocant, quo pleraque oppida & uici & pagi utuntur in Polonia, stabiliuit. Regnauit autem Boleslaus hic, seu uixit potius post mortem patris, quinquaginta duos annos. Mortem eius Kinga uxor, uirgo etiam tum, moderatè tulit. Quin gratias egit Deo, quòd se coniugij uinculo tandem liberasset. Ac mox unà cum sorore Iolenta, quæ post mortem mariti Boleslai Calissiensis ad eam se contulerat, distractis & in usus egenorum distributis cunctis facultatibus suis, diui Francisci religioni & instituto uitæ sese addixit: & ueterem Sandeciam, nequicquam refragrantibus & renitentibus proceribus, commigrauit, ibique reliquũ tempus uitæ in monasterio à se & uiro suo condito, peregit. Non multo autem ante hos duos Boleslaos, tertius quoque Boleslaus Legniciensium dux, cognomento Caluus & Rogatca, è uiuis excessit, Henrico, Boleslao, & Bernardo filijs, & quatuor filiabus relictis. Quo tempore etiam Ottocarus Boemorum rex in Austria commissa cum Rudolfo Cęsare & Ladislao rege Vngarorum pugna, proditione suorum occubuit. Successit autem ipsi in regno Venceslaus filius, quinque, aut certè non plus octo annos natus. Tutelam pueri Otto Marchio Brandeburgensis, Boemis grauis, administrauit. Tunc igitur Henricus Vuratislauiensium in Silesia dux, Closcum iure suo recepit. Rudolfus Albertum filium Augustæ Vindelicorum, in conuentu principum Austriæ, Styriæ, Carinthiæ & Carniolæ ducem appellauit. A quo originem duxerunt ij qui deinceps illis regionibus præfuere usque ad nostra tempora, & Carolum Quintum Imperatorem, Hispanorum, Siculorum, Neapolitanorumq́ue regem, ac Ferdinandum Cæsarem, seu regem Romanorum, Vngarorum, & Boemorum, fratres germanos, & liberos eorum inclytos.

Crizanouicense monasterium. Cœnobium D. Marci. Cracouiensis urbs iure Teuthonico uti cœpit. Boleslai Pudici ætas. Kinga princeps cum sorore Iolenta monasticam uitam amplexa. Sandecense monasterium. Boleslaus Caluus seu Rogatca Legnicien. dux obijt. Rudolfus Cæsar. Ottocarus secundus Boemorũ rex occisus in prælio. Venceslaus rex Boemorum. Closcũ Silesijs redditum. Austriæ ducũ & archiducũ origo. Carolus V. Imperator. Ferdinandus Cæsar & Rex.

MARTINI

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBUS GESTIS POLONORUM, LIBER DECIMUS.

LESCUS NIGER.

Vccessit Boleslao Pudico in principatu, Cracouiensium & Sendomiriẽsium Lescus Niger ex fratre ipsius patruele ortus, quem ipse sibi Boleslaus successorem designarat, qui'que siue uiuente adhuc illo, siue iam mortuo Cracouiam cum uxore aduolarat, & funeri patris adoptiui iusta persoluerat. Nec tunc sanè quispiam ipsi aduersatus est, bello à Russis ingruente, cuius metus locum atque spacium nouandis rebus non dabat. Nam Leo princeps in Russorum ducibus, Danielis filius, post Boleslai mortem media hyeme, in Lublinensem oram cum ingenti Russorum, Tartarorum, & Lituanorum exercitu inuaserat: ea'que peruastata, Sendomiriensem quoque tractum ferro & igni infestabat. Sed eum Varsius Cracouiensis Castellanus, & palatini duo, nempe Petrus Cracouiensis, & Ioannes Sendomiriensis, represserunt, cum ei se apud Goslice pagum altero à Sendomiria miliario cum parua manu temerè quidem, sed tamen euentu prospero opposuissent. Commisso enim prælio tertia die Februarij, cum nostri magno animo impetum in Russos fecissent, cęsis primis, magna trepidatio cęteros inuasit, sic ut abiectis armis terga uerterent, & auxiliares barbaros secum inuoluerent. Qui tamen, quod fugiendo pugnare consueuerunt, represso gradu restiterunt nostris paulululum. Sed mox & ipsi, deserti à Rußis, instantibus nostris in ueram fugam acti sunt. Fugientes longius persecuti nostri, magnam stragem edidere. Cæsa feruntur eo prælio hostium ad octo millia, capta duo, militaribus signis septem nostri uictores potiti sunt. Cętera multitudo amissa prędа euasit. Non contentus autem ea uictoria Lescus, intra paucos dies maiores coegit copias, ita ut ad triginta equitum, peditum uerò duo millia peruenirent, & in Rußiam duxit, ut Leonem ulcisceretur: qui nõdum resumpto è superiori clade animo, in penitiora Rußiæ sese recepit. Quocirca impunè Lescus hostilem regionem ad Leopolim usque, quæ arx cum oppido ab isto ipso Leone condita esse & nomen sumpsisse uidetur, peruagatus, direptis exustisq́ue multis pagis & oppidis, & arcibus nonnullis quæ negligentius seruatæ ac defensæ erant captis & euersis, ingentem prædam abegit, in qua ad quatuor millia hominum fuisse, cæsa uerò ad quinque millia feruntur. Sequenti deinde anno, qui fuit 1 2 8 1. Lescus contra Vuratislauiensem ducem Henricum quartum, qui Probus dictus, re postea longè à probitate abfuit, expeditionem instituit ex huiusmodi causa. Henricus is, quem dico, Boleslai

Leo Russorũ dux. Russorũ cum Tartaris & Lituanis excursio in Poloniam. Rußi cum barbaris superati à Polonis. Rußia uastata à Polonis. Leopolis à Leone condita. Lwow. 1 2 8 2 ann. Henricus Probus nomine, non re.

Boleslai Calui patrui fraude per iniuriam bonis quibuſdam,quemadmo-
dum ſuperius dictum eſt, mulctatus,induxerat & ipſe in animum ſuum fa-
cinus Probi cognomento neutiquam conueniens. Nam Præmislum maio-
ris Poloniæ, Henricum Legnicienſem Boleslai Calui, & Henricum Glo-
gouienſem Conradi filium, duces, ad conuentum & colloquium, quaſi de
re communi Bariciam, qui pagus in ditione eius erat, euocatos cæperat, &
Vuratislauiam deportatos aſſeruabat, ut aliquid uiciſsim ab eis iniuſtis
pactis emungeret. Indigne id ferre Leſcus, qui uocatus & ipſe unà cum
cæteris ducibus Polonorum, tamen incertum qua excuſatione uſus, non
uenerat. Ac Præmisli maximè uicem dolens, cum crebris literis atque lega
tionibus nihil æqui ab Henrico impetraret, armis illum uindicare decre-
uit, orantibus maioribus Polonis, & auxilia pariter cum Meſciugo Pome-
rano pollicentibus. Itaque coadunato exercitu, & auxiliaribus illis ma-
ioribus Polonis & Pomeranis ad condictum locum conuenientibus, tripli
ci agmine Vuratislauienſem Henrici ditionem aggreſſus, acerbè eam di-
uexauit, uſque ad Vuratislauienſia ſuburbana, maioribus Polonis maxi-
mè ob captum ducem ſuum in agreſtes & oppidanos culpæ expertes, & in
innoxia tecta ſæuientibus. Nec tamen aut his malis, aut lachrymis &
conuicijs ſuorum Henricus commotus eſt, ut uel propulſaret illatum bel-
lum, & miſerabilem ſuæ ditionis uaſtationem prohiberet: uel captos du-
ces dimitteret, ac ſe ſuos'que præſentibus calamitatibus liberaret. Sed in
arce Vuratislauienſi ſe continebat. Peruaſtata omni ora Vuratislauienſi, et
abacta ingenti præda Leſcus auxiliares dimiſit, & ſuas copias domum re-
duxit. Capti uerò duces pertæſi uinculorum eius, in cuius poteſtate e-
rant, arbitratu ſe redemere. Ac Præmislus quidem Rudenſe ſeu Velunen-
ſe territorium ipſi conceſsit. Legnicienſis uerò & Glogouienſis quinquen-
nio ſe ipſi cum triginta haſtatis, militaturos eſſe dato iureiurando recepe-
runt, obſidibus'que cauerunt. Per idem tempus, Siculi trucidatis una ho-
ra per omnes urbes ex compoſito Gallis omnibus, à Carolo ad Petrum Ar
ragonenſem defecerunt, & Gallum regem Hiſpano commutarunt. Quod
multorum deinceps bellorum inter duas has gentes & Italos ſeminarium
fuit. Pruſsi uerò Cruciferorum ditionem uehementer afflixerunt: & longè
lateq; ferro & igni graſſati, Chriſtiburgum, Clementiam, Zantirum, Ma-
rieuerderum ſiue Guizinum, & Grudentum arces de ipſis cæperunt, ac
diruerunt. Inſequenti anno Lituani cum Iazygum reliquijs ſubita excur-
ſione Lublinenſem regionẽ tripartito agmine crudeliter depopulati ſunt.
Iura tunc de more Leſcus reddebat Cracouiæ, cum de barbarorum excur-
ſione certior factus eſt. Nec mora, omiſſis rebus omnibus, arma corri-
pere his qui circum ſe, quicq; in itinere erant equitibus, & ſe ſequi iuſsis, ma
gnis itinerib. in Lublinenſem oram peruenit. Sed hoſtes iam pręda onuſti
receſſerant. Itaque angebat̃ animi, quòd ſibi hoſtẽ ulciſci, ſuosq;, qui captiui
abducebant̃, uindicare procliue non eſſet. Neq; enim cum parua manu lon
gè maiorem hoſtium multitudinem per ignotos ſibi, illis uerò notiſsimos
ſyluarum & paludum tramites abeuntes perſequi audebat. In hoc æſtu
animi

Duces tres dolo capti ab Henrico Probo.

Leſcus bellum infert Henrico Vuratislauienſium duci.

Velunenſis terra Henrico Vuratislauienſium duci conceſſa.

Sicilia à Gallo ad Hiſpanum deficit.

Siculæ ueſperæ.

Pruſsi multa de Cruciferis cæperunt.

Lituanorum excurſio in Lublinẽſem oram.

Somnium.

animi cum eũ ex labore itineris & inſomnia fatigatũ ſopor inuaſiſſet, exper
gefactus deinde poſtero die lætus, ab Archãgelo Dei Michaele in ſomnis
confirmatum ſe, & ſponſione certę uictoriæ perſequi barbaros iuſſum eſſe,
pro cõcione expoſuit. Quo ſermone animatis militib. et impedimẽtis cum
cõmeatu ponè ſe ſequi iuſsis, ipſe cum expeditis arma tantũ & aliquot die-
rum cibaria ferentib. recentibus abeuntium hoſtiũ ueſtigijs inſiſtit, & inter
Naruam & Nemenum flumina tertiadecima die Octobris eos conſequit̃.
Neq; enim belli præda impediti celerius iter facere potuere. Perculſi ſunt
inopinato Polonorũ aduentu barbari, quòd neq; paucos, neq; imbelles at-
que timidos tam longè perſecuturos ſe fuiſſe ſuſpicabant̃. Sed tamen arma
cito expediũt, authorib. maximè Iazygibus, qui ſumma erant audacia. Inue
huntur in eos noſtri una & ſimplici acie, quòd & locus ſyluis cinctus, angu
ſtus, & exiguæ copiæ, quippe quæ ſex millia equitum uix continerent, di-
ducere manum in plures acies non ſinebant. Non ſegniter & illi primos
noſtrorum impetus excepere. Sed in pugnam intentos captiui ſuorum ſi-
gna conſpicati, fortuitu oblatis telis à tergo adoriunt̃. Inermes quoq; & fœ
minæ clamore ſublato ſuos animabant, & hoſtibus terrorem incutiebant.
Quin & canes, quos ſecum ducebant barbari, & qui dudum lætiore ulu-
latu aduenientibus noſtris gratulari uiſi erant, ſæuis morſibus barbaros
ipſos impetebant. Itaque ancipiti malo perturbati, effuſa fuga proximas
ſyluas petunt. Inſtat fugientibus Leſcus: inſtant & captiui mutuo ſeſe cohor
tantes, dolore & ira extimulante. Nox tandem perſequendi finem fecit. In
eo prælio reliquiæ Iazygum, qui pertinacius noſtris reſtiterant, & à ſuſce
pta religione defecerant, penitus extinctæ ſunt. De Lituanis quoque, qui
quatuordecim millia bellatorum expleuiſſe dicebantur, non multi ſanè e-
uaſerunt. Complures enim qui effugerant, partim pudore, partim timore
ſuorum mortem ſibi conſciuere. De noſtris, quod mirum cuique ac diuini
numinis opus uideri debet, ne unus quidem deſideratus eſt. Leſcus recupe
rata omni præda, & cumulata etiam hoſtium cæſorum ſpolijs, uictor in Po
loniam reuerſus, Lublini templum, monimentum uictoriæ ſuæ condidit:
ac diui Michaelis, quem in ſomnis uictoriam ſibi pollicentem uiderat, me-
moriæ dedicauit. Pace per circuitum ab externis hoſtibus parta, ciui-
les motus Leſcum exceperunt. Sendomirienſis enim conuentus Ioanne pa
latino & Criſtino Caſtellano eius oræ authoribus, cum quibus & Paulus
epiſcopus Cracouienſis ſentire dicebatur, ab eo defecit: & Conrado Ma-
ſouiæ duci accito, ſeſe munitionesq; ſuas ſubdidit: nec uinci beneficijs & ſe-
cundis rebus Leſci potuit, ut conceptum in eum iam inde ab initio odium
deponeret. Verùm Leſcus hoc ſic abire paſſus non eſt. Nam coacto tumul-
tuariè exercitu de Cracouiẽſi ditione & aulico ſuo comitatu, in Sẽdomirien
ſem oram contra Conradum profectus eſt. At ille de aduentu Leſci certior
factus, cum ſe non ſatis crederet Sendomirienſibus, & paruam ipſe ma-
num ſecum adduxiſſet, in Maſouiam celeriter ſe recepit, promittens con-

I feſtim

Narua fl.

Leſci Nigri inſignis de Lituanis & Iazygibus uictoria.

Iazygũ reliquiæ deletæ.

Sendomirienſium defectio à Leſco. Cõradi ducis Maſouij fuga.

Leſci benignitas & moderatio.

feſtim ſe cum maioribus copijs reuerſurum. At Leſcus magna animi moderatione & manſuetudine uſus, proceres authores defectionis deſtitutos à Conrado, facilè ſibi reconciliauit: per quos conuentum omnem unà cum munitionibus in poteſtatem ſuam redegit, gliſcensq́ꝫ ciuile bellum ſapienter oppreſsit.

Fames in Polonia.

Laboratum eſt fame eo & ſequenti anno in Polonia, uſque adeò, ut multi de plebe cum uxoribus & liberis pręſens malum euitaturi, in Vngariam atque Ruſsiam commigrarent. Sed utrobique pro ſalute acerbiori calamitate gentium illarum immanitate & perfidia operti ſunt. À Ruſsis quidem tributi nomine Tartaris in ſeruitutem traditi, ab Vngaris uerò, Cumanis barbaris uenundati.

Legatus pontificius in Poloniam & Pruſsiam.

Ladislai Vngarorum regis nequitia, improbitas, & interitus.

Per hoc tempus Philippus epiſcopus Firmanus legatus pontificius ex Vngaria uenit Cracouiam. Humanius acceptus à Polonis, quàm ab Vngaris, à quorum rege Ladislao in uincula coniectus erat, propterea quòd eum ob adulteria & Cumanas pellices poſt leniores admonitiones diris deuouerat. Sed ipſe quoque rex pòſt ab Vngaris ſuis in honeſta cuſtodia aſſeruatus aliquandiu, ad extremum à Cumanis, quorum conſuetudinem & mores amplexus erat, interfectus occidit.

Pomerani duces Cruciferis ſua donarunt.

È Polonia uerò legatus in Pruſsiam contendit, & controuerſiam inter Meſciugum Pomeranorum ducem & Cruciferos diremit. Etenim Varcislaus Meſciugi frater, cum ſe ad Cruciferos contuliſſet, eorum inſtitutum amplexus, patrimonium ſuum ipſis donarat. Eius exemplum ſecuti alij duo fratres, & ipſi bona ſua eiſdem Cruciferis addixerunt, honeſtum uictum quoad uiuerent, ab eis cum familia ſua pacti. Ac donationes quidem illas legatus reſcidit.

Gneuenſe territorium donatū Cruciferis.

Gneua arx condita.

Cæterùm Meſciugum induxit, ut Gneuenſe ſiue Meuenſe territorium ipſe donaret Cruciferis. In quo mox illi arcem condiderunt, præſidio'que firmarunt, Puterburgum demoliti.

1283 ann.

Lituani Sendomirienſem agrū uaſtant.

Sequenti anno menſe Octobri rurſus Lituani per Lucouienſe territorium in Sendomirienſem tractum improuiſi excurrerunt, & magnis incommodis atque calamitatibus multos pagos & oppida affecerunt, nemine reſiſtente. Namque nobilitas in arces proximas diffugerat. Exercebat tunc Leſcus Cracouiæ iudicia, quæ colloquia noſtri uocant. Quamprimum uerò de barbarorum excurſione cognouit, correptis celeriter armis cum ijs qui aderant, ex equeſtri ordine, cæterisq́ꝫ ſine mora ſequi iuſsis, nocturnis pariter ac diurnis itineribus hoſtem perſequitur. Sendomirienſis autem conuentus nobilitatem ſimul & ruſticanos homines, præmiſsis ueredarijs de aduentu ſuo certiores facit, & occurrere ſibi curriculo iubet.

Leſci oratio ad milites.

Concurrentibus omnibus, ubi haud longè ſe ab hoſtibus abeſſe ſenſit, aduocatis in concionem militibus, graui oratione eos in hoſtem animat, ut uiri eſſe pergerent, & coniugibus ac liberis dulciſsimis, propinquis, neceſſarijs, atque etiam agricolis ſuis, qui in fœdam ſeruitutem à barbaris abducebantur, ſubuenirent. Cæſos ſenes atque paruos pueros, uaſtatos agros, incenſas uillas, pagos & oppida, direpta fana, uiolata ſacra grauiter ulciſcerentur, & inſignem ſuam patriæq́ꝫ communis ignominiam, uel cum uitæ ſuæ diſcrimine uindicarent.

dicarent. Honeſtiſsimum eſſe pro patria, & pro aris & focis dimicantem occumbere. Gloriæ quàm uitæ bonos fortesq́ꝫ uiros cupidiores eſſe debere. Non prouenire autem magnam atque ſolidam gloriam ſine magnis periculis. Neque tamen eo ſe hæc dicere, quòd de uirtute & alacritate eorum dubitaret, aut quòd periculoſum admodum illud cum barbaris certamen fore crederet. Eoſdem enim eſſe, quos anno ſuperiori intra ipſorum iam fines penè ad internecionem nullo de ſuis amiſſo profligaſſent, qui'que furtis modò & clandeſtinis latrocinijs uicinos infeſtare ſoliti, uirtute & arte bellica nihil ualerent. Irent ergo alacres, cæſis'que ſuis eorum ſanguine parentarent, & captiuos opem ſuam lacrymis & eiulatibus implorantes, liberarent. Et quo meliore ſpe & fiducia diuini auxilij, Dei contemptorem hoſtem adorirentur, confeſsione eos peccata expiare, & ſacroſancta euchariſtia communire ſe iubet. Atque ipſe princeps ſanè quàm religioſe hoc fecit.

Lituanorum conſultatio.

Præſenſere aduentum Polonorum barbari, & anni ſuperioris fortunam reformidantes, in proximas ſyluas in Lucouienſi territorio ſeſe ſubducunt, atque ibi de ſalute ſua conſultant. Syluis ſeſe diu tegere non poterant. Prædam & impedimenta relinquere nolebāt, nec adeò tutum ſibi receptum eſſe animaduertebant, eo quòd experti iam noſtrorum audaciam, etiam in intimam Lituaniam perſecuturos ſe eos eſſe certò ſibi perſuadereut. Nec in armis magnam ſpem habebant. Sed tamen hoc ſibi tentandum extrema penè adducti neceſsitate conſtituunt. Itaque relictis in ſylua cum paruo imbecillium & ægrotorum præſidio ſarcinis, captiuis'que arctius colligatis, ne ſibi rurſus à tergo negocium facerent, magno impetu & cum clamore incondito in noſtros feruntur.

Lituani iterum uicti à Leſco.

Perturbauit nonnihil noſtros primus eorum aſpectus, propterea quòd præter omnem expectationem ad ſe contendere eos uidebant, quos fugere crediderant, & quòd multitudine ij ſuperabant. Sed tamen cohortante duce, & inſtruente acies, citò animos reſumpſere. Duas autem is incurſantibus hoſtibus acies obiecit. quarum alteri Zegota Cracouienſis, alteri Ioannes Sendomirienſis palatinus præerat. Ipſe in omnes partes oculos & totum corpus circumferre, ac ſollicitè circumſpicere, quid quaque in parte gereretur, & ſicubi laborantes ſuos conſpiceret, ut mox ſubſidia ſummitteret. Nec diu primus ille barbarorum impetus uiguit. Sed uirtute noſtrorum, quaſi firmo muro obiecto, ſtatim refractus eſt. Primi qui cum Cracouienſi palatino concurrerant, quod in eius acie aulicus Leſci comitatus ordinatus erat, repreſsi, ad fugam ſpectare cœperunt. Quo animaduerſo, cæteri quoque conuerſi ſyluas petiuerunt. Inde porrò continuato curſu quoquouerſum diffugerunt. Poloni depoſita in ſyluis præda potiti ſunt, & captiuos relaxarunt. Quibus adiuuantibus per aliquot dies deinceps barbaros quicunque in ſylua delituerant conquiſitos trucidarunt. Reuertentesq́ꝫ magna omnis generis hominum occurrentium lætitia excepti ſunt.

Paulus epiſcopus turbator iterum captus.

In Paulum epiſcopum Leſcus Lituanicarum illarum excurſionum, atque item defectionis Sendomirienſis conuentus culpam conferebat. Habebat enim Paulus magnas neceſsitu-

dines & clientelas in tractu Sendomiriensi, & cum barbaris amicitias & affinitates coniunxerat. Lesco uerò iam inde ab initio propter captiuitatem suam infensus erat, ita ut non incredibile esset cùm nobilitatem Sendomiriensem ab eo concitatam fuisse, tum barbaros in Poloniam euocatos, quo magis Lescum inuisum apud omnes, suis quenque damnis & publica indignitate acuente redderet. Itaque captus is est iterum à satellitibus Lesci, & Siradiam deportatus. Dimissus'que deinde maiorem immunitatem bonorum suorum ecclesiasticorum, & in Derzanzina pago quicquid ad ducem pertinebat, Castellano & Palatino, Decano'que & Scholastico Cracouiensi arbitris à Lesco accepit. Nam tria millia pondo argenti, quæ & ipsa soluere Lescus debuerat, ei remisit. Extat ea de re diploma Lesci in basilica Cracouiensi. Insignis est hic ipse annus & alio nefario facinore. Etenim Lucardis Præmisli ducis maioris Poloniæ uxor à pedisequis suis iugulata est. Nec expers huius culpæ Præmislus, quòd ne questionem quidem de scelere habuisset, nec pœnas exegisset, habitus, & uulgari carmine notatus est: quod carmen sua ætate Dlugossus uulgo cantari solitum esse memorat. In quo oratio fœminæ illius repræsentetur orantis maritum pro amore coniugali & honore, quem illi semper habuisset, ne uitam sibi adimat, sed ut uel una subucula tectam in domum paternam se remittat. Causa uerò huius paricidij Præmislo ea fuisse fertur, „ quòd nullos ex ea susciperet liberos. Quasi uerò id in arbitrio sit cuiusquam, „ ac non diuinitus concedantur liberi. Sed non inultum id scelus tulit Præmislus. Quamuis enim alteram uxorem duxisset non multo posterius, Rixam Suetiæ regis filiam, tamen ne ex ea quidem mares liberos reliquit. Quin etiam aliis aduersitatibus fuit abnoxius. Insequenti enim anno Henricus dux Vuratislauiensium Calissiensem arcem proditione Sandiuoij præfecti traditam ipsi eripuit. Oppidum enim paulò antè fortuito incendio conflagrarat. Erat hic Sandiuoius Ioannis palatini Posnaniensis filius iratus Præmislo, quòd ab eo in mandandis magistratibus & honoribus prȩteriretur. Nisus est quidem Prȩmislus arcem ui & armis in potestatem suam redigere, sed repulsus à præsidio Henrici, proceribus intercedentibus cum Henrico pacificatus est, ea conditione, ut pro Calisiensi arce Olobocense territorium Henrico daret, & arcem ei suis sumptibus in eo exȩdificaret. Quam arcem tertio post anno maiores Poloni ui expugnatam in Præmisli potestatem redegerunt. Neque eam tunc Henricus armis uindicauit, sed dolos uersabat in pectore. Ad quos ita factus erat, ut ne à sacris quidē rebus et sacerdotibus manus abstineret, dum nimia opum cupiditate flagrat. Quas tamen iusta diuini numinis uindicta postea alienis cū suo hȩrede careret, reliquit. Atq; ut prȩtermittamus, q̃d Calissiensis arcis proditorē Ioannem cū Beniamino nescio quo equite in carcere aliquamdiu tenuit, qui minus etiā dignū facto suo præmiū tulere. Illud quidē certè detestabile eius facinus silentio prȩtereundū non est, quod in ecclesiam Vuratislauiensem,

Derzanzina episcopo Cracouiensium donata.

Lucardis Præmisli uxor iugulata.

Calissia Henrico Vuratislauiensiū duci prodita.

Olobocum à Polonis recuperatū.

Henricus Probus ad dolos factus.

Vuratislauiensis episcopi & ecclesiæ bona ac decimæ usurpatæ ab Henrico duce

slauiensem, & in episcopum eius Thomam secundum, Thomȩ illius, quem Boleslaus Caluus in uinculis habuerat, sororis filium, patrauit. Etenim permagnam uim pecuniæ ipsi, & uniuerso ordini ecclesiastico eius dioeceseos præter ius & morem in bellum, nescio an illud, quod cum Præmislo de Calissiensi dominatu gerere uolebat, imperauit. Quæ cum non daretur, arcem episcopi Othmuchouiam, & Nyssam oppidum, ac deinde cætera omnia episcopo & sacri ordinis bona inuasit, mox & decimas omnes usurpauit. Nec ea reddere episcopo per honestos & graues oratores, ac postea per se ipsum flagitanti uoluit, superbe'que insuper & minaciter respondit. Erat tunc Archiepiscopus Gnesnensis Iacobus gente & cognomento Suinca, Ioanni defuncto post undecim annorum uacationem & plurium competitorum partim obitum, partim reiectionem, crebramq; pontificum maximorum mutationem, fauore Martini quarti pontificis, electione collegij Gnesnensis posthabita, successor datus. Is igitur synodo Lenciciæ coacta, de eius sententia Henricum ducem communione Christiani populi unà cum socijs & fautoribus sceleris & sacrilegij sui exclusit: Vuratislauiensi uerò ciuitati & omnibus locis, quæ in ditione Henrici erant, sacris interdixit. Cui decreto paritum est ab omnibus, præter Franciscanos fratres pluris facientes emolumenta sua & fauorem ducis, quàm disciplinam ecclesiasticam. Quæ res maioris pertinaciæ & crudelitatis Henrico causa fuit. Iritatus enim, episcopum & sacerdotes omnes ditionibus suis eiecit. Qui quocumque in Poloniam commigrarant, humanè & benignè recipiebantur. Episcopus autem cum in concilio Lugdunensi de ui & iniuria Henrici necquicquam questus esset, propterea quòd Henricus iam prius aures concilij falsis criminationibus per legatos occuparat, reuersus mœrens, Ratiboriam se contulit. Vbi à Cazimiro duce Vuladislai filio perbenignè & honorificè acceptus atque habitus est. Quo factum est, ut æquiore animo exilium illud suum in quintum usque annum ferret. Verùm ne ita quidem tyranni crudelitatem exatiauit. Nam is & nobiles quosdam bonos'que uiros dè suis, à quibus reprehensus erat de scelere, trucidauit, & cum Cazimiro literis & legationibus expostulauit, quod inimico suo receptum præberet, minas'que adiecit, ni eum pelleret. Quæ cum à Cazimiro contemnerentur, coegit exercitum, & Ratiboriam obsidione cinxit. Nam Cazimirus uiribus eius impar, arcis munitione se continebat. Cum aliquot dies duraret obsidio, murmurare contra episcopum & cæteros sacerdotes exules plebs à uictu imparata, & præsertim ij, quorum bona in agris atque uillis diripiebantur, & qui ea formidabant, quæ uictis captis'que urbibus, ab irato hoste euenire solent. Qua re cognita, episcopus collocutus cum suis, Indignum esse, ait, ut sua paucorum exulum causa, bene merita de se ciuitas periculū subeat, aut ullo prorsus afficiat̄ incōmodo ac detrimento. Prȩstare, ut ipsi soli uel capitib. suis irā tyrāni exatient, q̃ ut tot insontes et bene merentes hospites suos eodē secū exitio inuoluāt. Induit deinde sacras & pōtificales uestes nōnullosq; de sacerdotib.

Othmuchouia arx.

Iacobus Suinca Archiepiscopus Gnesnensis nō per electionem.

Interdictum ac diræ Archiepiscopi cū synodo in Henricum.

Franciscani sodales interdictū cōtempsere.

Episcopus cum sacerdotib. eiectus è Vuratislauiensi dioecesi.

Lugdunense concilium.

Cazimirus dux Ratiboriensium.

Ratiboria & Cazimirus dux bello petitus ob receptum episcopi et sacerdotum exulum.

Thomas episcopus Vuratisl. ad hostē sacrato uestitu egressus, irā eius fregit.

quemadmodum ad sacra peragenda solent, indui iubet, ita spectabilis cum uenerando illo coetu urbe egressus, ad hostilia castra profectus est. Venientes à longè conspicatus Henricus, attonitus & quasi numine afflatus de papilione exilijt: & obuiam procurrens, ad pedes episcopi sese abiecit, & culpam supplex deprecatus est: augustius quiddam humana specie in uultu episcopi contemplatus. Benigne eum humo episcopus attollit, amplexatur, & exosculatur non sine lacrymis, certam'que ueniam, si eum factorum poeniteat, pollicetur. Deinde in proximam aediculam diuo Nicolao dedicatam pariter ingrediuntur. Ibi semotis arbitris inter se in gratiam redeunt, cum Henricus redderet quaecunque episcopo, ecclesijs & uniuerso ordini sacro ademerat, & pro perceptis emolumentis satisfacturum se esse, ad haec ampla munera & immunitates ecclesiae largiturum, reciperet. Quibus peractis soluit obsidionem, & ab Archiepiscopo uinculo excommunicationis liberatus, interdictum'que sublatum est. Vt autem referret gratiam pro hospitalitate Cazimiro Thomas episcopus, collegium sacerdotum in arce Ratiboriensi instituit, ei'que decimas quasdam de suo attribuit. Porrò Henricus posteriori tempore templum sanctae Crucis in insula Vuratislauiensi è regione basilicae condidit, & collegium sacerdotum, datis de suo luculentis reditibus, instituit. Quin etiam cum ex uxore Ottonis Longi, Marchionis Brandeburgensium filia, nullos liberos susciperet, Vuratislauiam ipsam cum omni territorio ecclesiae & episcopo Vuratislauiensi sempiterno iure donabat, nisi episcopus eam donationem abnuisset. Dum haec ita geruntur in Silesia, nec in minore Polonia quietae res fuere, turbante maximè Paulo episcopo Cracouiensi, & omnium odia in Lescum ducem, quo captiuitatem suam ulcisceretur, inflammante. Quod malum eousque progressum est, ut iam non priuata paucorum conspiratione, sed publico procerũ atq; nobilitatis consilio Conradus Cirnensium Masouiorũ dux ad suscipiendum principatũ accerseret. Cui cum exercitu uenienti Varsius Castellanus, & Zegota palatinus Cracouiensis, Ioannes Sẽdomiriensis palatinus, et Cristinus Castellanus cum Paulo episcopo & maxima nobilitatis multitudine ad Sendomiriam obuiam progressi sunt, & in uerba eius iurarunt. Itaque ille nullo negocio Cracouiensi & Sendomiriensi dominatu omni tunc potitus est. Sola restabat Cracouia, in qua se Lescus cum uxore continebat. Nec tamen explicabat rationem, quomodo eam in tanta contra se omnium conspiratione retineret. Nam & ij qui ei fauebant, qui'que in comitatu eius aulico fuerant, ab eo se subducebant, ueriti ne sibi fraudi esset, à publico uniuersi conuentus consilio dissentire. Desertus ab omnibus, ad Cracouiensis ciuitatis, cuius studia non aliena esse à se animaduertebat, misericordiam confugit. Eius fidei atque tutelae Cracouiensem arcem commendauit. Ipse cum uxore, uel ut alij uolunt, uxore Cracouiae relicta, in Vngariam ad Ladislaum regem profugit. Suscipiunt arcis defensionem Cracouienses ciues. Et quoniam difficulter se arcem & urbem pariter tutari posse existimabant, cùm quòd humiles

Henrici ducis cũ Thoma episcopo transactio.

Ratiboriae collegium sacerdotum institutum.

S. Crucis templũ & collegium sacerdotum Vuratislauiae.

Vuratislauiae donatio refutata ab episcopo.

Polonia minor ad Conradũ Masouium à Lesco deficit.

Cracouia in fide Lesci permansit.

humiles erant urbis muri, nec bene instructi propugnaculis, tum quòd distracta multitudo imbecillior futura erat ad sustinẽdam uim aduersariorum, qui iam appropinquare cum Conrado dicebantur, relicta urbe commigrant in arcem cum uxoribus, liberis, et facultatibus suis. Cognita Cracouiensium ciuium uoluntate proceres, mittunt ad eos quorum gratia & authoritate deduci eos de sententia posse credebant, & non modò impunitatem illius coepti, sed etiam maiora à Conrado, quàm à Lesco praemia ipsis pollicentur, si consensum uniuersi conuentus secuti, Conrado sese & arcem dedant: sin recusent, minas adijciunt. Nihil neque blanditijs deliniti, neque minis territi Cracouienses ciues, respondent legationi procerum: Non licere sibi fidem & iusiurandum Lesco semel datum uiolare. Re integra in consilium illud se non esse adhibitos: ne nunc quidem ad id accessuros, cum eius rationem probabilem reddere non possent. Scirent proceres quid agerent, se omnia charissima & uitam ipsam prius amittere, quàm fidem frangere decreuisse. Quae cum Conrado & proceribus renunciata essent, iritati & multum frementes, ad Cracouiam castra admouent. Cum'que perdifficilem sibi esse intelligerent arcis & armis & commeatu bene munitae expugnationem, urbem uacuam incendunt, ut uel sic ciuium siue pertinaciam, siue constantiam praesenti priuatorum cuiusque malorum aspectu frangerent. Sed nihilo tamen segnius illi arcem defendebant. Quanquã autem uastarant paula antè Tartari Transyluaniam & Vngariam usq; ad Pestum totos tres menses, tamen impetrauit Lescus à Ladislao rege non contemnenda Vngarorum & Cumanorum auxilia, & cum ijs iam aduentabat, eo quidem celerius, ut arci Cracouiensi subueniret. Id ubi didicit Conradus, occurrit ei cum exercitu, & collatis signis apud Bogucice pagum ad Rabam flumen uincitur: dissipato'que longè maiori quàm Lescus habebat exercitu, in Masouiam usque profugit, ueritus ne alienatis à se aduerso praelio uoluntatibus eorum à quibus accitus erat, in potestatem Lesci uenirent. Sic euentus tunc ostendit, uter iustius arma sumpsisset. Lescus moderatè utens uictoria, captiuos omnes dimisit, proceribus culpam deprecantibus ueniam dedit: deinde Cracouiam ueniens, Vngaros & Cumanos liberaliter remuneratos remisit: Cracouiensibus ciuibus gratias egit, urbem fortius muniuit, eius'que regimen Teuthonibus solis, qui fidem ipsi praeclarè seruassent, proprium deinceps attribuit. Quod ad nostra usque tempora durauit. Habitu quoque & cultu corporis cum eis conformato, quanti eos faceret, ostendit. Haec anno post Christum natum 1285. gesta sunt. Quo etiam Boleslaus Masouiorum Plocensium dux, Conradi frater, Russiam, siue adeò quae Russi in tractu Lublinensi & Polessiensi de Polonis capta tenebant, repentina excursione populatus, cum praeda onustus domum reuertisset, mox idem incommodum à Russis accepta damna ulciscentibus, in ditione sua uicissim pertulit. Insequenti uerò anno, Conradus frater eius Gostinino, quod in ditione Vuladislai Loctici erat, per fraudem potitus est. Cum enim nonnul-

Cracouiensium ciuium fides et constantia.

Tartari Vngariã uastarunt.

Conradus uincitur à Lesco et fugatur.

Raba fl.

Cracouiae urbis regimen Teuthonibus mandatum.

Lescus cultu Teuthonico usus.

1285 ann.

Masouij Russiam Russi Masouiam populantur.

Gostininum à Cazimiro surreptũ.

nonnullos de suis eò prodendę arcis causa submisisset, Lituanos deinde euocauit. Quibus ex improuiso aduenientibus, ij qui subornati erant, arcem prodiderunt. Captam illi ac direptam Conrado concesserunt, plus sexcentis hominibus ibi partim necatis, partim captis. Quos cum reliqua praeda abegerunt. Non tulit eam iniuriam Vuladislaus. Verùm tumultuaria manu facta, silenti agmine ad Ploscum contendit, noctuq; aggressus arcem uigilibus caesis, facilè fit uoti compos. Deinde procerum utriusque partis opera pax fit inter duces, redditis mutuo, quas interceperant, arcibus damnisq; Vuladislao persolutis. Nec tamen impunè abijt, Masouijs alienę rei manus admouisse. Eodē enim anno ab ijsdem Lituanis quos in Gostininense territorium immiserant, graui excursione uexati sunt, & Sochassouia Ploscumq; arces negligentius custoditae, captae & exustae. Prussiam tunc nouo uermium genere per aestatem infestatam fuisse ferunt, qui caudis cancrorum praediti, quoscunque aculeo pupugissent, intra tertium diem extinguebant. Hoc etiam anno Bernardus dux Legniciensium, Boleslai Calui filius obijt. Sequenti uerò Lescus dissimulato proposito per speciem Lituanici belli Conrado bellum intulit. Vastarant Lituani cum Prussis Dobrinensem tractum, qui in ditione Zemouiti erat: Dobrinum'que oppidum, magna hominum strage edita, cum inexpectati die Dominico, uacante diuino cultui multitudine, irrupissent, diripuerant & incenderant. Fratris igitur iniuriam ulcisci se uelle cum simulasset Lescus, comparato cùm de suis, tum de uoluntarijs cruce signatis non paruo exercitu, in Masouiam deflexo itinere, obuia quaeque ferro & igni nemine resistente uastauit, & cum ingenti praeda domum reuersus est. Atque ex eo tempore prior illa fortuna ab eo recessit, & secundae res aduersis commutata sunt, sunt, ne impunè ferret Deum & homines fefellisse, & praetextu pietatis irae suae impensius indulsisse. Itaque & tunc licet nemine persequente complures tamen de suis in traiectu fluminum amisit, & mox ad finem eiusdem anni cunctae eius ditiones longè lateq; à Tartaris peruastatae sunt, & ipse fuga in Vngariam consulere sibi coactus est. Nam Tartari fame domestica stimulati per Russos, & cum Russis, primùm in Lublinensem oram & in Masouiam delati, locustarum in modum eas regiones cędibus & incendijs nusquam abstinentes depopulati sunt. Inde porrò diuertentes, Sendomiriensem tractum, & nonnullam partem Siradiensis eadem crudelitate peruagati, frustra tentata Sendomiriae expugnatione, Lysecensis monasterij, quod S. Crucis dicitur, direptione suasu Russorum penitus abstinuerunt, & ad Cracouiam pridie natalis Christi populabundi peruenerunt. In cuius oppugnatione cum nonnullos fortes uiros amisissent, & Lescum ducem cum uxore & primoribus in Vngariam profugisse didicissent, maiore licentia & furore in pagos & oppida usque ad Carpathum montem debacchati, Sandecense tamen monasterium, pauore, ut creditum est, diuinitus immisso, non attigerunt. Quanquam aberat inde tum Kinga. Nam cum duabus sororibus, Iolenta, & Constantia, quae Daniclis

Ploscum à Vuladislao interceptum.
Pax inter Lencicienses & Plocēses.
Lituani Masouiā uexant.
Sochassouia & Ploscum arces incensae.
In Prußia uermes uenenosi.
Bernardus Legnici dux obijt.
Dobrinum à Prussis incensum.
Masouia Cirnensis à Lesco uastata.
Tartari Poloniā uastant cum Russis.
Lysecense monasterium intactū.
Cracouia tentata à Tartaris.
Sandecense monasteriū intactū.

nielis Russorum regis uxor fuerat, & cum uniuerso coetu monacharum, quae ad septuaginta fuere, ad haec cum magna sacerdotum & equestrium hominum caterua in Pieninam arcem, natura loci munitissimam, ac unum tantum, & eum quidem perangustum aditum habentem, sese receperat. Tandem satiati cędibus atq; praeda barbari, in Russiam reuerterunt. Tantam autem hominum praedam tunc abegisse dicūtur è Polonia, ut cum eam apud Vuladimiriam recognoscerent, & partirentur inter se, unum & uiginti millia innuptarum puellarum censa esse dicantur. Eas enim libidinis causa seruant maximè. Prouectiores tum uiros, tum mulieres, item'que paruos pueros immaniter trucidant. Ne Russi quidem quamuis socij ac tributarij prorsus expertes malorum à barbaris tunc fuere. Nam barbari excessuri è Russia, ut est maliciosum genus hominum, & incantationum atque ueneficiorum gnarum, aquas omnes infecerunt, exectis captiuorum caesorum cordibus, & praesentissimo ueneno imbutis, & uerubus subter aquas defixis. Vnde plurimi mortales postea ex aquae uenenatae usu immedicabilibus morbis correpti, miserabiliter extincti sunt, cum serius mali causa animaduersa esset. Nihil acerbius ille cuncti dominatus sui status atque uastitas animum Lesci emollijt. Quin is reuersus ex Vngaria in sequentem aestatem expeditionem contra Conradum ducem Masouiae rursus parare coepit. Sed cum segniores ad eam esse cerneret Cracouienses & Sendomirienses, Matthaeo Siradiensi palatino mandat, ut ipse cum Siradiensibus, qui minus calamitatis à Tartaris pertulerant, in Masouiam populabundus excurrat. Fecit iussa palatinus. Et iam permultis uicis pagisque uastatis pręda onustus reuertebatur, cum eum Conradus, qui ditionem suam siue ob imbecillitatem uirium, siue ex industria uastari passus erat, cum ualida equitum & rusticanorum manu occultis itineribus secutus, uicesimaquinta die Iunij in finibus Masouiae adipiscitur: & securum incautum'que exercitum ex improuiso adortus, non leui strage fudit ac dissipauit. Palatinus cum paucis fortiter dimicans, occumbere quàm fugere maluit. Praeda omni Conradus potitus est. At Lescus his aduersis rebus & sugillationibus hominum afflictus, ex moerore & angore animi in morbum incidit, quo sensim tabescens ultima demum die Septembris anni sequentis, qui fuit post Christum natum 1289. uitam cum morte commutauit, & in templo S. Trinitatis apud sodales Dominicanos honorificè sepultus est, bonus & moderatus princeps, & felix, si extrema cum primis contexuisset. Quod tamen improbitati & perfidiae procerum magis, quàm ipsi imputandum est. Donauit hic episcopo Cracouiensi iure sempiterno decimam de omnibus metallis in cuiuscunque solo essent intra ipsius dioecesim. Praecessit autem Lescum Zemomyslus frater dux Vuladislauiensium non toto biennio, relictis tribus filijs, Lesco, Praemislo, & Cazimiro, de Salomea filia Suentopelci susceptis. Tametsi Dlugossus nullos eum liberos reliquisse memorat. Hoc anno Cazimirus Oppoliensium dux Henrici fortè Vuratislauiensium ducis uim & arma timens, Ven

Pienina arx.
Tartarorū praeda.
Puellarum captiuarum numerus.
Rußis socijs etiam nocuere Tartari.
Tartari maliciosi.
Masouia Cirnensis uastatur à Siradiensibus.
Siradienses fusi et praeda exuti à Masouijs.
Matthaeus palatinus Siradiensis occubuit.
Lesci Nigri mors.
1289 ann.
Decima ex metallis episcopo Cracouiensi donata.
Zemomysli ducis Vuladislauiensis mors & filij.

Oppolienſis principatus addictus principi Boemorum.

Vuratislauienſis item.

ceslao Boemorum principi & ſucceſſoribus eius ſeſe cum dominatu & liberis ſuis ſubdidit. Quod Henricus quoque Vuratislauienſis aliquanto prius uiuente adhuc Ottocaro rege feciſſe memoratur. Quãquam hic, cum nullos liberos reliquiſſet, non Boemorum principem, ſed cognatum hæredem habuit.

INTERREGNVM.

Empus quod Leſci Nigri mortem conſecutum eſt, uſq; ad reſumptum atq; renouatum à Præmislo duce maioris Poloniẹ regnum, interregnum nobis appellare uiſum eſt, propterea quòd Cracouienſem dominatum, penes quem ſummus Poloniẹ principatus poſt exactum regem Boleslaum ſecundum, & intermiſſum regnum per multos annos manſerat, nemo tunc unus obtinuit. Tametſi enim ad extremum Boleslaus Pudicus & Leſcus Niger, imo & albus ferè Boleslai pater, duces Cracouienſes nihil omnino ſibi authoritatis & iuriſdictionis in cæterorum ducum ditionibus uendicauerunt. Nos tamen quo minus perturbata eſſet ſeries hiſtoriæ, eos quoq; in principũ ſiue monarcharum ordinem redegimus. Deinceps uerò pluribus de Cracouienſi dominatu contendentibus, cum penes neminem unum ſumma rerum eſſet, interregnum id tempus uocare collibuit, quod iam proſequimur. Leſco Nigro ſine liberis uita defuncto, Cracouienſis, Sendomirienſis atque Siradienſis dominatus in medio erant, quos alius iure agnationis ſibi uendicabat, alius gratia populari ambiebat, alius ui & potentia uſurpabat. Primum omnium Vuladislaus Locticus Leſci mortui frater, eodem patre, ſed alia matre prognatus, Siradienſem dominatum, ſeiungentem ſeſe à reliquis, & ultrò ſe ipſi ſubdentem occupauit. Ad cæteros quoque adſpirabat. Verùm Cracouienſis, & Sendomirienſis conuentus proceres ac equites, comitijs apud Sendomiriam habitis, Paulo epiſcopo authore & ſuaſore, Boleslaum ducem Plocenſem Conradi fratrem principem creauere, poſthabito Conrado, cui ſe bis antea uiuente Leſco ſubiecerant, propterea quòd is remiſſius & ignauius tunc agere uiſus, oblatum ſibi principatum non retinuiſſet, & quòd ipſi poſtea cum Leſco ditionem eius uaſtaſſent, ueriti ne memor eſſet acceptæ iniuriẹ. Accitus igitur Boleslaus, poſſeſſionem principatus adit, Cracouiamq́ue ſolenni pompa deducitur. Nec multo pòſt Henricus dux Vuratislauienſium ommiſſa Boemia, ad cuius principatum procerum quorundam conſpiratione contra Venceslaum inita inuitabatur, à Cracouienſibus ciuibus clàm accerſitus, cum iuſto exercitu aduenit. Venienti ciues, in quibus lanij maximè ualebant, portas urbis, quemadmodum conuenerat, aperuere. Ibi Boleslaus noua & inopinata re perculſus, quippe qui ſpe quieti principatus potiundi cum non maximo, & ad celebritatem & ſplendorem, quàm ad bellum inſtructiore comitatu uenerat, ex arce Cracouienſi ſe proripuit: & necquicquam retinentibus proceribus, qui copias ad eijciendum Henricum cogebant, iratus in Maſouiam redijt, dictitans, ſe non ad bellum

Vuladislaus Locticus Siradiẽſem dominatum occupauit.

Boleslaus Plocenſis accietur ad principatum.

Henricus Vuratislauienſis Cracouia potitus.

Boleslaus deſeruit principatũ.

bellum, ſed ad pacatum principatum ſuſcipiendum, accerſitum ueniſſe. Poſt diſceſſum Boleslai, arx quoque Cracouienſis Henrico à Sulcone Medirecio, cui Boleslaus eam commendarat, dedita eſt. Ibi tum proceres capto ex tempore & re præſenti conſilio, legationem ad Henricum mittunt, leges quaſdam ipſi, ſi apud ſe dominari uellet, præſcribũt. Quas cum ille accepiſſet, princeps renũciatus eſt. Nec tamen diuturna ei poſſeſſio principatus fuit. Vuladislaus enim Locticus iam Siradienſis dux, indignum ducens, alienum fratri ſuo Leſco ſucceſſorem in principatu quẹſitum eſſe, exercitum cogit: à maioribus Polonis & Pomeranis auxilia impetrat. Cazimirus quoque frater dux Lencicienſis & Conradus ac Boleslaus Maſouij cum ſuis per ſe ipſi eum adiuuabant. Quibus omnibus copijs coadunatis, Cracouiam primo uere contendit, ad deijciendum Henrici præſidium. Redierat Henricus in Sileſiam, relicto Cracouiæ præſidio. Factus autem certior de conſilio & apparatu bellico Vuladislai, cum ipſe ægrotaret, Henricum Legnicienſem Boleslai, & Præmislũ Sprotauienſem Cõradi filios patrueles ſuos, et Boleslaũ Oppolienſium ducem cum expeditis copijs Cracouiam mittit. Quorum aduentu cognito Vuladislaus, ad Seuerum oppidũ, quod nunc eſt in ditione Cracouiẽſis epiſcopi, ad quartum Cal. Martias eis occurrit: & prælio commiſſo, multis utrinq; cadentibus, ad extremum Vuladislao ceſſit uictoria. Præmislus Conradi Glogouienſis ducis filius, adoleſcens admodum interfectus, Boleslaus Oppolienſis ſaucius captus eſt. Duobus item alijs certaminibus apud Scalã & Suetnicium Vuladislaus Sileſios fudiſſe fertur. Victor Cracouiam profectus, cum proceres & equites plerique omnes in fidem eius uenirent, apertis portis receptus, omnium conſenſu & acclamatione princeps renũciatus eſt. Sed hic item non diu poſſeſſionẽ principatus retinuit. Henricus enim Vuratislauienſis, non deiectus Seuerienſi clade, præſertim ꝙ ciues nonnulli Cracouienſes clanculum ſpem eius alerẽt, nouũ rurſus exercitũ Cracouiã cum Henrico Legnicienſi (ipſe enim adhuc decumbebat ægrotus) tranſmittit. Qui latenter profectus, & nihil ad celeritatem ſibi reliqui faciens, cum nocte intempeſta ad Cracouiã acceſſiſſet, in urbem à conſcijs recipitur. Clamore ſublato à Sileſijs, ut fieri ſolet capta urbe, tumultuatur tota ciuitas: Nox atq; tenebræ incerta omnia & longè ꝙ erant formidabiliora reddebant. Erat in urbe cum præſidio Vuladislaus, uerùm inopinato tumultu perterritus, cum neq; numerũ, neq; genus hoſtiũ exploratũ haberet, proditionémque metuens, ad Franciſcanos ſodales ſe recepiſſet, ubi ſuos paſſim per uicos & plateas cædi & ſe quæri didicit, ſumpto monachi habitu, de muro à Franciſcanis demiſſus euaſit. Qui uerò partium eius fuerant in urbe, reperti ab aduerſarijs partim necati, partim capti ſunt, & bona eorum direpta. Cuius calamitatis ne Paulus quidem epiſcopus expers fuit, quòd impenſius Vuladislao fauiſſet. Deinde in agros & uillas procerum & equitum, qui defectionis ad Vuladislaum capita fuiſſe exiſtimabantur, ferro & igni ſæuitum eſt. Quibus malis adacti cæteri certatim

Henricus principatum adeptus.

Vuladislaus Locticus principatũ bello petit.

Sileſiorum expeditio cõtra Vuladislaum.

Seuerũ oppidũ.

Vuladislaus uicit Sileſios.

Vuladislaus princeps renunciatus.

Cracouia proditione recepta ab Henrico.

Vuladislaus Cracouia pulſus.

Paulus epiſcopus captus.

tatim in poteſtatem Henrici redierunt. Henricus conſtitutis utcunque re-
bus Cracouiæ, & ualido præſidio impoſito, epiſcopo ac cæteris captiuis
dimiſſis, properè in Sileſiam reuerſus eſt, quòd Henricum Vuratislauien
ſem ueneno, à ſuis, ut creditum eſt, propinato, animam agere, ſiue adeò
mortuum iam eſſe accepiſſet. Veniens autem Vuratislauiam poſt mor-
tem Henrici, multorum ciuium & procerum ac militum fauore, urbe &
arce ac dominatu denique omni Vuratislauienſi potitus eſt, elapſo per fu
gam Conrado patruo Glogouienſium duce, quem defunctus dux teſta-
mento hæredẽ in eo dominatu inſtituerat. Nam Cracouienſẽ et Sendo-
mirienſẽ ditionẽ, cum ipſe nullos liberos relinqueret, Præmislo duci ma
ioris Poloniæ legauit. Quem per idem tempus Meſciugus etiã Pomera-
norum dux, cum uxorem quidẽ habuiſſet, ſed monacha quadam pro cõ-
cubina abuſus fuiſſet, fratribus ſiue iam extinctis, ſiue iuſta uindicta præ-
teritis, ſucceſſorem ſibi deſignauit, & mox Pomeranos in uerba eius ade-
git, & intra quartum annum mortuus, uacuam ipſe Pomeraniæ poſſeſſi-
onem reliquit. Morte atque teſtamento Henrici cognito, urbs & arx Cra
couienſis Præmislo ſeruatur. Sendomirienſem uerò dominatum Vuladi
slaus retinebat, ac de recuperando etiam Cracouienſi cogitabat, cum no-
ua et inopinata res obiecta, rationes eius omnes conturbauit. Etenim
Gryphina Leſci Nigri uxor, ſiue pertęſa belli ciuilis, ſiue ne dotalibus bo
nis à uictore eijceretur uerita, miſſis clàm legatis ad Venceslaũ Ottocari
& Kunegundis ſororis ſuæ filium, Boemorum ducem, donauit ei Craco
uiẽſem & Sendomirienſem dominatum: quem ſibi à Leſco marito dona-
tum eſſe, confictis diplomatis affirmabat. Non refutauit quamuis caſſam
& inanem donationem Venceslaus, cupidus proferendi imperij: quippe
qui etiam ſuperiori anno, Nicolaum fratrem ſuum nothum, per iniuriam
Opauienſi dominatu eieciſſet. Itaque anno ſequenti, qui fuit poſt Chri-
ſtum natum milleſimo ducenteſimo nonageſimoprimo, cum ipſe moti-
bus quibuſdam domeſticis, & morte ſoceri Rudolphi Cæſaris impedire-
tur, Tobiam Pragenſem epiſcopum cum exercitu in Poloniam adeundæ
poſſeſſionis gratia miſit. Poterat Præmislus Cracouiam defendere ac re-
tinere, ſed quia cum Vuladislao quoque rem ſibi fore uidebat, ne dupli-
ci bello pariter ſeſe implicaret, & ut exorientem Vuladislai potentiam,
quam ſuſpectam habere cœperat, ualidiori hoſte ipſi obiecto, reprimeret,
deducto præſidio ſuo, Cracouiam Boemis tradit. Hinc omnis tractus
Cracouienſis in poteſtatem eorum uenit. Ad Sendomirienſem deinde a-
nimos adijciunt: ac Vislicia primùm per deditionem potiuntur, deinde
Oblecomum arcem prope Viſtulam ſitum ui capiunt. Sendomiriam ue-
rò oppugnare adorti, à Vuladislao cæſis captiſq; compluribus, & plu-
rimis uulneratis, ignominiosè repulſi ſunt. Itaque inde reuertentes, reli-
cto ad tutandas munitiones & maximè Cracouiam forti præſidio, & ab-
ducta ſecum Gryphina, ne ſententiam ſuam de donatione mutaret, in Boe
miam ſe receperunt. Ibi Vuladislaus, re apud Sendomiriam feliciter
gesta

Henrico principatus recuperatus.
Henrici mors.
Henricus Legnicienſis Vuratislauia potitus.
Henrici Vuratisl. teſtamentum.
Præmislus ſucceſſionibus fortunatus.
Pomerania Præmislo donata.
Cracouia Præmislo ſeruata.
Gryphina donat principatũ Venceslao Boemo.
Opauia Boemo quæſita.
1291 ann.
Boemorum expeditio in Poloniã.
Cracouia in poteſtatem Boemorũ uenit.
Vislicia potiti Bomi.
Oblecomum arx.
Boemi repulſi à Sendomiria.

geſta erectus, munitiones aduerſariorum armis aggreditur, et expugnat.
Visliciam deiecto hoſtium præſidio recipit. Inde ad Cracouiam progreſ
ſus, omnem circumcirca regionem, utq; adeò ſuburbana etiam ipſa ua-
ſtat ac diripit. Nec tantum animorum & uirium habebant Boemi & no-
ſtri qui cum eis ſentiebant, ut liberiores Vuladislai excurſiones reprime-
rent. Itaq; in Boemiam ad Venceslaum mittunt, ut ſibi ſubueniat. Mittit
ille eis rurſus Tobiam epiſcopum cum mediocri manu, ut eos utcunq; cõ
firmaret, & uel inducijs cum Vuladislao bellum ſuſpenderet, ſi cohibere
eum nequiret. Sed is cum neque uiribus Vuladislao parem ſe eſſe cerne-
ret, neque ferocem & indomitum animum eius flecteret, mox in Boemiã
rebus infectis redijt. Cum autem uexare Cracouienſẽ oram Vuladislaus
non intermitteret, crebris ſuorum nuncijs et querelis excitus Venceslaus,
ipſe per ſe in ſequenti anno expeditionem in Poloniam fecit, & Ottonem
Longũ Brandeburgenſem marchionem, tutorem aliquando ſuum, in au-
xilium cum Saxonibus euocauit. Hi ergo præpotẽtes duces iunctis co-
pijs per Oppolienſem tractum, poſt mediũ menſem Auguſtũ Cracouiã
aduenerunt: et accepti honorificentiſſimè, aliquot ſeptimanis ibi de ratio-
ne belli cum Vuladislao gerendi conſultarũt, cum ille quieſceret interim,
& hoſtium conſilia captaret. Tandem in Siradienſem eius ditionem im-
petũ faciunt, eamq; liberiore excurſione depopulantur. Habebat quidẽ
exercitum Vuladislaus, ſed nuſquam tamen ad uniuerſę rei dimicationẽ
ueniebat: uerũ ex inſidijs uexabat hoſtes, & ſępe quieſcentes & corpora
curantes, quàm tumultuoſiſſimè ad caſtra obequitãs exagitabat: pabula-
tores et frumẽtatores et lignatores è latebris ſubitò proſiliens excipiebat,
ita ut ij poſtea nuſquã è caſtris abſque forti equitũ peditumq; præſidio,
prodire auderẽt, & in caſtris excubias nocturnas duplicarent. Ita eis ter-
rorẽ Vuladislaus incuſſerat. Quare nõ diu morati, oppido Siradiẽſi ex-
uſto, arce uerò in paluſtri loco ſita, ne tentata quidẽ, Cracouiã, atque inde
mox domos ſuas reuerterunt gloriabundi, quaſi magnum operæpreciũ
feciſſent, quòd pagos aliquot & oppidum, neque manu, neque ſitu muni-
tum incẽdiſſent. Nec ita multò antè Lituani, duce Vithene per ſyluas Ma
ſouiæ conniuente Boleslao duce profecti, in Cuiauiam impetum fecerant:
ac Breſtenſe territorium depopulati, magnam prædam abegerãt. Annus
hic 1292 poſt Chriſtũ natũ inſignis eſt etiã morte Kingę ſiue Kunegũdis
uxoris Boleslai Pudici, ſanctæ & religioſæ fœminæ. Quæ nullius un-
quam uiri experta concubitum, poſt mariti mortem, diſtributis in uſus e-
genorũ & in cultũ diuinũ omnib. facultatibus ſuis, in Sandecenſi mona-
ſterio plus duodecim annis, durã exegit uitã. Sanctimonia uerò eius mul
tis et ſtupendis miraculis cùm ab ea uiuente, tũ poſt mortẽ ad ſepulchrũ
eius editis diuinitus cõprobata fuiſſe à Dlugoſſo memoratur. Sanctã fœ
minam improbus epiſcopus Cracouienſis Paulus, cõſecutus eſt: qui cùm
alijs ſtudijs minimè dignis epiſcopo, tũ uenationi ſic fuit deditus, ut uena-
torẽ q; feram prudẽs à caſſibus repulerat, uenabulo trãſigeret. Accepit

Vislicia recepta à Vuladislao.
Vuladislaus Cracouienſem oram infeſtat.
Pragenſis epiſcopus cum exercitu iterum in Poloniam uenit.
Venceslai Boemorum principis expeditio in Poloniam cũ Marchione Brandeburgenſi.
Siradiẽſis tractus diuexatur.
Siradia oppidum exuſtum.
Lituani Cuiauiã populati.
1292 ann.
Kunegundis principis mors.
Caſtitas.
Religio.
Pauli epiſcopi mors & homicidium.

Procopius episcopus Cracouiēsis.

Silesici motus.

autem successorem Procopiū præpositum Sendomiriensem, et canonicū Cracouiensem, quem Dlugossus Russum de gente Cuflorum, & Gryphinæ propinquum, ac Lesci Nigri cancellarium fuisse memorat. At in Silesia per eadem tempora, Conradus dux Glogouiensis, bellum aduersus Henricum Lenciciensem animo uersabat, ob interuersum Vuratislauiensem dominatum. Et cum imparem se illi esse uiribus intelligeret, incautū dolis circumuenire studebat, & clandestinis nocturnisq; incursationibus & latrocinijs ditiones eius uexabat. Deinde fratrem germanum Henrici Boleslaum Suidniciensium ducem, felicitati fratis inuidentem, in societatem belli asciuit. Videns autem Henricus bellum à Conrado patruo contra se magno studio comparari, cum non paruam Vuratislauiensis conuentus partem illi fauere non esset nescius, ad eundem fratrem Boleslaum mittit oratum, ut arma secum aduersus Conradum coniungat: ignarus pactorum, quæ ille prius cum Conrado pepegisset. Causificatur Boleslaus tenuitatem facultatum suarum. Tandem acceptis ab Henrico duobus territorijs, Iauoriensi & Stregomensi, iusiurandum dat, se ipsi non defuturū.

Iauoria, Stregomum, Reichembachum, Frankensteinum, & Strelinum duci Suidniciensi donata.

Vbi tempus expeditionis faciendæ aduenit, admonitus pacti ab Henrico Boleslaus, moras nectere, et nunc hoc, nunc illud causari. Dat ei rursus Henricus tria oppida, Reichembachum, Frankensteinum, & Strelinū. Nihilo tamen ille magis fidem promissis præstitit. Porrò Cōradus cum animaduertisset, non optima fide secū agere Boleslaū, à quo sperarat dolo captum iri Henricum, quemadmodum conuenerat, Luticum unum de familiaribus & consiliarijs Henrici, gente Habdancum, donis & promissis ad proditionem heri induxit. Erat hic Luticus in intimis Henrici, & magnis ab eo beneficijs affectus: sed patrem eius Pacoslaum, gratia & fauore principis insolescentem, Henricus capite plecti iusserat, q; is homicidij reus, crimen, frustra dissuadente ipso iudice, gloriabundus fateretur. Lenierat tamen eum Lutici dolorem Henricus postea, collatis in eum plurimis & magnis beneficijs. Et ille iure cęsum patrem professus, iureiurando dato, persuaserat Henrico, ne quid ob eam rem de fide sua dubitaret. Hęc nō ignota Conrado erant. Itaq; cum faces Lutici animo subderet, ac male curatum uulnus refricaret, effecit, ut plus apud eum ualeret uetus dolor, q; tot recentia beneficia. Fortè in balneo ad Odram haud longè ab arce Vuratislauiensi corpus curabat Henricus, aduolat eò Luticus cum armatis, Henricúmque præmonitum quidem de aduentu suo, sed nihil tale suspicantem, nudum è balneo extrahit, & uili palliolo tectum atque equo impositum, continuato nocte diéque cursu Sanduoithum, quod in ditione Conradi erat, asportat. Inde uinctus Glogouiam perductus, in angustum uas ferreum concluditur, in quo duo erant parua foramina, alterum quo cibum sumeret, alterum quo aluum purgaret. In quo sex totós menses asseruatus, neque sedere, neque iacere poterat. Ad extremū eò redactus est, ut iam tabescente corpore, sanies & uermes de scapulis & femoribus eius scaturirent. His malis uictus tandem, numeratis Conrado trigintamillib. marca-

Pacoslaus cædem fassus plectitur, quamuis gratiosus apud ducem.

Luticus Pacoslai filius, Henricum dominum suum, dolo capit. Crudelitatis exemplum.

Transactio.

Glogouiensi duci addita.

Henrici Vuratislauiensiū & Legniciensium ducis mors, & liberi.

Boleslai immanitas.

Sobota arx.

marcarum pecuniæ, datisq; Namislouiensi, Berothouiensi, Crucibòrgensi, Bicinensi, Cuncestatensi, Rosembergensi, Hainouiensi, & Boleslauiensi territorijs dimittitur. Nec tamen postea conualuit Henricus. Verùm tertio deinde anno lento morbo consumptus est, quintus eius nominis Vuratislauiensium dux, relictis tribus filijs, Boleslao, Henrico & Vuladislao. Quorum tutelam non prius Boleslaus patruus suscipere uoluit orante patre, quàm cum Sobota arx sibi data esset. In minore autem Polonia posteaquam Venceslaus Boemus uastata, quemadmodū exposuimus, Siradiensi ora recessit, ut cum Adolpho Cæsare, qui Rodolpho successerat, affinitatem contraheret, Vuladislaus Locticus rursum subbiectā illi ditionem Cracouiensem infestabat, & magnis incommodis præsidiarios Boemos uastationem agrorum prohibere uolentes afficiebat. Verùm Tartarica rabies Sendomiriensem oram crudeliter depopulata, uires eius debilitauit. Hoc adeò 1293 anno accidit. Insequenti uerò, Vithenen Lituanorum dux, quamuis magna strage paulo antè in Prussia fusus à Cruciferis, & uix fuga elapsus, cum mille octingentis equitibus clàm per Masouiam traductis, ex inopinato Lenciciensem tractum inuasit. Oppidum Lenciciense atq; templum propter celebritatē quampiam plenum hominib. diripuit, & incendit, agrosq; uastauit. Reuertentem cum præda Cazimirus dux Loctici frater cum tumultuaria manu prope Sochassouiam oppidum, uadato Bsura amne, consecutus est, collatisq; signis magnam in barbaris stragem edidit. Sed ad extremum in confertissimos hostes audacius prouectus & interfectus, uictoriam hosti concessit. Nam ducis casu conspecto, cæteri terga uertère. Tantam uerò prædam hominum abduxere tunc barbari, ut uiginti capita singulis cederent. Successit autem Cazimiro sine liberis defuncto in Lenciciensi dominatu Vuladislaus frater. Eodem anno Conradus dux Mosouiæ Cirnensis morte absumptus, cum nullos haberet liberos, Boleslaum fratrem hæredem reliquit. Nec multo post Cruciferi Viznam arcem in Masouia expugnarunt & exusserunt, quòd ea receptaculum esset Lituanis, excursiones in ipsorum ditiones & in Poloniam facientibus, cum Boleslaus crebrò à Cruciferis, ne id fieri pateretur, frustra esset admonitus. Magnus enim ei fuit cum Lituanis usus, ita ut uxorem quoq; inde haberet Troideni ducis filiam Sed hic iam decimo libro finis esto. Vndecimi uerò initium à resumpto regno nobis petatur.

Adolphus Cæsar.

Vuladislaus Locticus infestat Cracouiensem oram.

Tartari Sendomiriensem tractum depopulati.

1293 ann.

Vithenen dux Lituanorum uastat Lenciciensem tractum.

Lencicia incensa.

Bsura fl.

Cazimirus dux Lenciciensium in prælio cæsus.

Lenciciensis dominatus Vuladislao accreuit.

Conradus Masouiorum dux obijt.

Vizna à Cruciferis exusta.

Boleslai Masouij uxor Lituana.

MARTINI

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VNDECIMVS.

PRAEMISLVS REX.

Ertęsi malorum Poloni proceres, quæ Poloniam discerpto in multos principatus regno miserãdum in modum afflixerant, respicere ad regnum et unius dominatum cœpere. Cui rei tempus etiam ipsum optatam occasionem afferebat. Etenim Præmislus Præmisli primi filius posthumus, uir acer & ad res magnas gerendas factus, maiorem Poloniam omnem solus obtinebat. In Marchia Brandeburgensi & in Pomerania præclarum uirtutis specimen superiori tempore dederat. Pomeraniæ accessione auctus, Henricique Vuratislauiẽsis testamento Cracouiensibus & Sendomiriensibus princeps nuncupatus erat. His opibus fretus, facilè sperabatur Præmislus & externa bella à Poloniæ ceruicibus depulsurus esse, & cæteros duces ad officium reducturus, & cum dignitate regium nomen laturus. Et iam Cracouiensis conuentus animi à Boemo alieniores facti erant. Erat autem magno & excelso animo Præmislus, regnumque ducentis quindecim annis apud Polonos intermissum non modò nõ aspernabat̃, sed appetebat etiã & ambiebat. Igitur anno Christi 1295. indictis Gnesnã, uestutã totius Polonię metropolim, comitijs, Præmislus rex creatur tricesimũ octauum annum agens, & mox uicesimasexta die Iunij solenni ritu inunctus, diadema regium ab Iacobo Suinca Archiepiscopo Gnesnensi accepit, adstantibus Ioanne Cerbesso Posnaniensi, Ioanne Romca Vratislauiensi, Goslao Plocensi, & Conrado Lubussensi episcopis. Nam Prcopius Cracouiensis, uel iam erat mortuus, uel certè ęgrotabat. Visaus autem Vuladislauiensis incertum qua de causa abfuit. Porrò Culmensis à a Cruciferis prius in ordinem redactus erat, tunc autem, ut nihil prorsus commune cum Polonis haberent, à Gnesnensi Archiepscopo abstractus, Rigensi subiectus est. Conuentus autem uniuersus, qui erat frequentissimus atque celeberimus, cum Palatinis & Castellanis, gratulans fausta omnia nouo regi acclamauit, & festis epulis ludisque indulsit. Suscepto regno Præmislus mox cogitationes suas omnes eò cœpit intendere, ut Poloniam uniuersam pacaret, & in concordiam pristinam unumque corpus redigeret. Ac primùm omnium, offensos ob præsumptum à se regnum cæterorum ducum animos blandis & modestis legationibus demulcere, et ad restinguenda mutua odia, ac dissidia intestina componenda cohortari instituit. Deinde externis bellis sedandis tollendisque manum admouit, quo facilius laxatæ exhaustæque suorum uires reficerentur & coalescerent. Et quoniam Cruciferorum Prussiensium uicinitatem suspectam habebat, & moliri eos

Præmisli opes.

Polonorum regnũ quàm diu uacauerit.

1295 ann.

Præmislus rex creatus Gnesnæ.

Culmensis episcopus Rigensi Archiepiscopo subiectus.

Præmisli regis studia.

Cruciferorum uicinitas Polonis suspecta.

iam nõnihil de adipiscendo Gdano, quod ipsi propter portus commoditatem & ultramarina commercia fructuosius multo quàm tunc erat, fieri à se posse intelligebant, quinetpotius ad Pomeranię totius dominatum adspirare senserat, munire Gdanum orsus est. Tam præclaros autem conatus eius mors immatura præcîdit septimo uel octauo regni suscepti mense. Mortis eius authores Marchiones Brandeburgenses fuisse existimantur. Qui ueteribus odijs incitati, & potentiam uicini & inimici principis, noui regni & Pomeraniæ accessione auctam ueriti, ac de Santocensi territorio, quod Polonis pridem surripuerant, metuentes, cum eum per dolum de medio tollere statuissent, locum atque tempus ad peragendum facinus idoneum nacti sunt, cum ille fessum reipubl. curis atque negocijs animũ apud Rogosnum Polonicum in uicinia Marchiæ Brandeburgensis relaxaret, quòd continentes ei loco syluæ iucundas uenationes præbebant, tempore etiã ad id inuitante, quo uulgo, more ex prisca, uti arbitror, Liberalium seu Bacchanalium superstitione deducto, maiore licentia genio indulgetur. Vt igitur eum ibi securum & incautum opprimerẽt, Otto Longus elector Marchio, cum Ottone altero, & Ioanne Conradi fratris filijs, ex Constantia Præmisli sorore susceptis, & ualida suorum manu nocturno itinere per syluas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Christiani anniuersario ritu cinere capitibus aspergendo præteritorum flagitiorum abdicationem, & uitæ mutationem profitentur, armatis locum circumdant, rati omnibus qui circum regem erant longa uigilia & crapula pridiana sopitis, nihil sibi negocij fore in peragendo scelere. Expergefactus tamen primo tumultu Præmislus, nec subita & inopinata re consternatus, cum paucis qui euigilarant, in hostes ad se uenientes, nesciens quinam, quámque multi essent, insiluit: & multis strenui fortisque uiri operibus in eos editis, cum unus omnium telis cominus eminusque peteretur, obrutus cecidit. Ibi diffugiunt nostri. Attollunt semianimem regem Saxones, & equo imponũt, ut eum secum abducerent. Sed cum agitationem nullam ferre posse uideretur, pugionibus immaniter confossum reliquêre. Volunt nonnulli Zarembas quosdam & Nalencios, equestres eæ sunt apud Polonos familiæ, cædis Præmisli si non adiutores, conscios quidem certè fuisse, quòd seueriorem eum uindicem scelerum, & inhonestas parandę ei rei familiaris rationes refrenantem ferre non possent. Mãsisseque patrati sceleris notam in his familijs, ut neque rubris uestibus uti, neque inter equestres homines in acie consistere eis liceret, usque ad id præliũ quo Cazimirus secundus rex cum Russis conflixit. Corpus Præmisli Posnaniam relatum, in basilica cum maioribus eius conditum est. creditur autem uxori peremptæ nece sua pœnas dedisse. Posteritatem quidem, ut concupierat, non reliquit, pręter unicam filiam Rixam, nomine materno dictam, decem annos natam. Per idem ferè tempus Procopius episcopus Cracouiensis mortuus Ioannem Muscatam artium liberalium magistrum successorem accepit. Condidit autem Pręmislus xenodochium siue hospitale in suburbano Calissiensi, Posnaniæ uerò cœnobium puellis sodalitij Dominicani. Porrò Cracouiensi episcopo decimam de dimidijs linis Cracouiensibus

Gdanũ munitur.

Præmislus insidijs Marchionum Brandeburgensiũ appetitus.

Rogosnum in Polonia. Est alterum in Culmensi.

Bacchanalia.

Cineris dies.

Præmisli mors.

Zarembæ & Nalencij Præmisli interfectores.

Præmisli filia.

Ioannes Muscata episcopus Cracouiensis.

Cracouiensi episcopo decima in salinis donata.

sibus iure sempiterno donauit. Cui donationi postea Venceslaus Boemus reliquum adiecit. Auulserunt postea Marchiones Brãdeburgenses ab ecclesia Posnaniensi praeposituram, ut ita loquar, Santocensem, peramplum sacerdotium. Cuius erat iurisdictio ordinaria intra Odram, Inam, Drauam, Vartam, & Notessum amnes. Conferendae autem eius potestas penes episcopum Posnaniensem fuit. Sed ereptam Marchiones Soldinensi ecclesiae adiunxere. Controuersia diu Romae agitata, à duobus episcopis, tandem à tertio Ioanne cognomento Lozia neglecta est. Albertus Crantius etiam complura oppida tunc Polonis à Marchionibus Brandeburgensibus & Misnensibus adempta, inde'que nouam Marchiam uult esse constitutam. Nec abhorret à uero. Nam de Prussis ipsi non assentimur. Nisi forti Pomeranos Prussorum nomine appellauit.

Praepositus Santocensis.

Noua Marchia.

VVLADISLAVS LOCTICVS REX DESIGNATVS.

SVBLATO per dolum Praemislo rege, ad nonum Calendas Maij, qui dies diui Adalberti memoriae apud Polonos dicatus est, proceres cum nobilitate & Pomeranis de nouo rege creando frequentes Posnaniam conuenerũt. Iniecta est à nonnullis Rixae filiae Praemisli mentio. Sed metus belli, quod à Marchionibus, atque etiam à Cruciferis impendere uidebatur, uiro forti & potenti potius, quàm imbelli puellae regnum mandare suadebat. Vuladislaus Locticus inter duces Polonos potissimum idoneus uisus est, quippe qui & bellis compluribus gestis acer atque peritus rei militaris esset, & non parum roboris domesticis suis opibus ad teneras adhuc noui regni uires esset adiecturus, cum Siradiensem, Lenciciensem, & Sendomiriensem tractum omnem, & Cuiauiensis magnam partem ditione teneret, & Cuiauiensium ducum fratrum germanorum fauor & auxilia non defutura ipsi esse crederentur. Huc accedebat, quòd Heduigim Boleslai ducis Calissiensis filiam habebat in matrimonio: Quare cum per eum maximè Polonia tot imperijs discerpta, rursus in unum corpus coalescere, dignitatem'que suam & amplitudinem pristinam recuperare, & aduersus finitimos defendere posse uideretur, magno consensu eum regem creant. Et in uerba noui regis omnes iurant. Venienti'que arcium & munitionum omnium possessio traditur. Distulit tamen is, incertum qua de causa, solennem regibus inunctionis & coronationis ritum: nec regis nomen, sed haeredis regni Polonici usurpauit. Profectus autem in Pomeraniam è maiore Polonia, susceptus est summo cum honore ab omnibus, etiam à Lesco Zemomysli fratris filio, qui mox à Praemisli morte Pomeraniam occupare nixus est, Gdanum'que iam tunc obtinebat. Hoc amoto, ne quid absente se turbaret, secum'que abducto, Voislaum quendam Pomeranum nobilem Pomeraniae praefecit. Sequenti deinde anno in minorem Poloniam se contulit, & Boemorum praesidia fautores'que crebris excursionibus uexauit. Tametsi prçter munitiones, quas prçsidijs Boemi tenebant, haud ferè quisquam

Vuladislai Loctici potentia & rei militaris peritia.

Vuladislaus Locticus rex creatur.

Haeres regni Poloniae.

Lescus Gdanum occupauit.

Voislaus Pomeraniae praefectus.

quisquam in fide ipsorum permanebat. Fauebant Silesij fermè Boemis, & in caeteras oras Poloniae iter eis praebebant. Vuladislaum uerò regem aspernabantur. Itaque in eos tunc expeditionem fecit Vuladislaus: Silesiam'que longè & latè depopulatus, luculentam praedam, nemine prohibente, auexit. Siquidem dissidebant ipsi inter se Silesij. Boleslaus enim Suidniciensium dux suscepta tutela liberorum Henrici fratris ducis Vuratislauiensium & Legniciensium, moliebatur bellum aduersus Conradum patruum Glogouiensium ducem, quòd is Henricum fratrem suum foedo tetro'que carcere ad mortem adegisset, magnaque parte bonorum mulctasset. Verùm gliscens bellum inter ipsa initia sopitum est inter agnatos, ueritos ne inter se belligerantes, tertio praedae essent, cum Conradus duo territoria, Boleslauiense et Hainouiense ex pacto Boleslao reddidisset. Quorum Hainouiense quidem, Cozonouia arce munitum, postea filijs Henrici Boleslaus reddidit. Boleslauiense uerò retinuit, & in eo Clicedorfiam arcem condidit. Idem'que cum diuitijs abundaret, Bregam, Nemcium, & Grotcouiam oppida muniuit. Et Vuratislauienses imperium suum detrectantes quodam tempore ostentata obsidione eò adegit, ut moenium urbis altitudinem ad quatuor cubitos demolirentur: Boemum quoque, bellum sibi minantem, ad Landishutam, intrepidè cum exercitu obuiam progressus, ab instituto deterruit. Nec diu pòst pacificationem illam cum Boleslao Conradus Glogouiensis superstes fuit: à quo collegium sacerdotum ope Thomae episcopi Vuratislauiensis accedente Glogouiae institutũ est. Secutus est eum Boleslaus. Qui primus subditis & suis Hẽrici fratris filiorũ, exactiones inauditas ante eum diem in Polonia imposuit, nobilitatemque ex censu pro magnitudine possessionũ & redituum descripto militare iussit, cum uiritim antea militaret. Reliquit autem filios Bernardum Suidniciensium, Henricum Iauoriensium, & Boleslaum Sambicensium siue Monsterbergensium duces. Conradus uerò Glogouiensis Henricum & Conradum filios reliquit. Quorum Henricus quidem patri successit, Conradus uerò gibbosus Stinauiensis dux, praepositus Vuratislauiensis fuit. Vocatus autem ad Archiepiscopatum Salisburgensem, cum in itinere apud Viennam accepisset, ceruisiae usum ibi non esse, repudiato Archiepiscopatu reuersus est. Homo stolidus, si nihil aliud eum mouit. Quasi uerò ne frumentum quidem ibi nasceretur, nec posset illuc tantopere concupitae ceruisiae coquendae artifices deducere. Reuertens autem, à fratre compedibus uinctus est. Vnde suorum ui & ope liberatus, paruo tamen tempore uixit. Post mortem autem eius Henricus frater omni dominatu Glogouiensi potitus est. Per hoc demum tempus Venceslaus cum Iuditha uxore, quae paulo pòst obijt, Pragae ritu solenni regium diadema suscepit. At Vuladislaus Locticus post Silesitanam illam expeditionem in maiorem Poloniam cum copijs profectus, quieti se & ocio uoluptatibusque dedit. Quae res ei perniciosa fuit. Etenim milites in bellis rapto uiuere assueti, nec in pace quidẽ ab iniurijs

Silesijs bellum facit Vuladislaus rex.

Silesiorum ducum dissidia.

Cozonouia arx.

Clicedorfia arx.

Brega, Nemeciũ et Grotcouia oppida munita.

Vuratislauiẽsium contumacia coercita.

Conradus Glogouiensis mortuus.

Glogouiense collegium.

Boleslaus Suidniciensis obijt.

Militandi ratio iusta.

Boleslai Suidniciensis filij.

Conradi Gogloui ensis filij.

Conradus Archiepiscopam Salisburgensem repudiauit propter ceruisiam.

Conradus captus à fratre, & mortuus.

Venceslai coronatio apud Boemos.

Vuladislai incuria & ignauia.

Militum licentia.

atq; uexationibus tenuiorũ, & ecclesiasticorũ bonorũ direptionibus, ingenuarumq; matronarũ et uirginum stupris sibi temperabant. Eam licentiam ille nõ modò non coercebat, sed indulgentia magis etiã alebat. Cetera quoq; boni & uigilantis principis munera negligentius obibat, muliercularũ amoribus irretitus, ita ut externi quoq; & finitimi Saxones pleraq; Poloniæ & Pomeraniæ oras impunè latrociniis infestarent. Quibus de rebus cum frustra admonitus & reprehensus esset aliquoties ab Andrea Posnaniensi episcopo, cúmque nihilo minus ecclesiastica bona uexarentur, episcopus toti diœcesi suæ sacris interdixit. Et quamuis satis fecerit episcopo Vuladislaus, tamen odium eius ita altè radices egit in animis hominum, ut conuentu apud Posnaniam habito, regnum ipsi, absenti tunc fortè, & in maiorem Poloniam profecto, post tertium annum abrogarent: Henrico'que Glogouiensi, qui id ambiebat, & aliis suæ stirpis ducibus præteritis, Venceslaum Boemum regem crearent, quòd retineret is etiam tunc munitiones quasdam in tractu Cracouiensi, & nemo potentior hostis obiici Vuladislao posset. Id autem anno Christi nati 1300. factum est. Quo anno Romæ Iubileus imitatione Hebræorum à Bonifacio octauo pontifice max. primùm institutus est. Per hæc tempora Lituani cum reliquiis Prussorum assiduis excursionibus Cruciferos in Prussia & Liuonia affligebant. Nihilo tamen magis ii insectandi suos episcopos, & in bona munitiones'que eorum inuadendi studium remiserunt. Itaque & Fridericum Darbatensem episcopum eiecerunt, & Rigensem Archiepiscopum Ioannem patronum suum, quo facilius Rigam ipsi auferrent, in uincula coniecerunt. Per eadem tempora Ottomanus quispiam obscuro loco natus, apud Turcas dominatum arripuit, & res magnas gessit, ac posteris suis regnum & nomen reliquit.

Vuladislaus Locticus amoribus deditus.

Interdictum episcopi Posnaniẽsis.

Venceslaus rex Polonis expetitus

1300 ann. Iubileus institutus.

Lituani cũ Prussis Cruciferis graues.

Cruciferi in Liuonia episcopis graues.

Ottomarus Turcarũ rex primus.

VENCESLAVS BOEMORVM REX.

ACCITVS igitur splendida legatione Venceslaus, adfuit sine mora, Gnesnæ'que de more à Iacobo Archiepiscopo inunctus, ac regio diademate cinctus est: & mox Posnaniam profectus, procerum suasu duxit Rixam, quæ & Elizabetha dicta est, Præmisli regis defuncti filiam, quo magis eius coniugio regnum suum apud Polonos stabiliret. Deinde dimissis quoquouersum copiis cum Henrico siue Hincone Berca Dubio, omnia quæ dudum in ditione Vuladislai fuerant, in potestatem suam redigebat. Dum hæc ita geruntur, Russi tempus aduenisse rati, quo tanquã in uacuam finitimæ sibi Poloniæ possessionem impunè possent inuadere, dum Vuladislaus desertus ferè à suis de retinendo siue adeò recuperando regno laborat, Venceslaus uerò nouus rex stabiliendo eo, & redigendis domi in potestatem suam iis, qui imperium eius adhuc detrectabant, occupatus est, magnis copiis Sendomiriensem tractum infestarunt: & longè late'que peruagati, capta & incensa arce Corcinensi, quæ lignea etiam tunc erat, raptim cum ingenti præda domũ se receperunt, prius ferè quàm ad

Venceslaus Boemus coronatur Gnesnæ, & Rixã Præmisli regis filiam uxorem ducit.

Vuladislaus bonis omnibus spoliatus.

Russi Sendomiriẽsem agrum uastarunt.

Corcinẽsis arx incensa à Russis.

quàm ad Venceslaum regem de excursione eorum nuncius perferretur. Per idem ferè tempus Lituani Dobrinum depopulati sunt. Malebat autem Venceslaus tunc Vuladislaum persequi, quàm Russos ulcisci. Verùm Vuladislaus cautus atque callidus, nusquam pedem figere, nemini se credere, omnes habere suspectos, in syluis & solis locis latitare, locum'que subinde mutare, famem cœliq; inclementiam patienter ferre, & clàm procerum animos pertentare. Quos ubi partim alienos à se esse, partim arma Boemorum, & Poloniæ totius consensum metuere, decretum'que comitiorum præuaricari nolle animaduertit, & patrimonio quoq; omni à Boemo spoliatus est, abiecta spe recuperandi regni: & insidias aduersariorum declinans, in Vngariam profugit. Inde porrò Romam priuato habitu profectus, facinora sua duriore pœnitentia expiauit. Deinde reuersus in Vngariam, Amedei palatini Vngariæ hospitio usus est annis aliquot, occasionem expectans, qua regnum ereptum repeteret. At Venceslaus rex subactis omnibus, quæ in Loctici ditione fuerant, Gostininum quoque & Ploscum adortus est: sed re infecta, agris tantùm uastatis, è Masouia sese recepit. Nec tamen memoriæ proditum est, quæ ipsi causa uel inuadendæ Masouiæ, uel re infecta inde discedendi fuerit. Nisi fortè cum initio Masouii regem eum agnoscere noluissent, armis bello'que territi, & in potestate eius fore se professi, eum placarunt. Constitutis autem rebus suis in Polonia, relictis'que præfectis Boemis, penes quos rerum summa esset, in minore quidem Polonia Nicolao duce Opauiensi, in maiore uerò Fricio Silesio, in Cuiauia uerò Tassa Vissemburgio, in Boemiam rediit: siue quia prouiso sibi opus esse putabat, ne quid se absente Albertus dux Austriæ & nouus Cæsar uicto & interfecto Adolpho, turbaret in Boemia uel Morauia, seu quia pestis Poloniam infestare cœperat, seu quia Vngari quoque post Andreæ cognomento Veneti, qui Ladislao successerat, mortem, regem eum sibi expetebant. Quanquam enim miserat eis Bonifacius pontifex Carolum Martellum adolescentulum, Caroli Galli Siculorum regis filium ex Vngara matre natum, uiuente adhuc Andrea. Sed non omnes cum eo sentiebant. Multis displicebat exemplum, regem à pontifice accipiendi. Nec tamen ipse Venceslaus delatum ab Vngaris regnum suscepit: sed filium suum Venceslaum duodecim annos natum eis regem dedit. Nec multo pòst repudiantem controuersum regnum, domum reduxit. Otto deinde dux Bauariæ ab iisdem accitus, & coronatus, à Ladislao palatino Transyluaniæ captus est: nec dimissus, donec & ipse regno se abdicauit. Post id tempus Venceslaus Poloniam nunquam aspexit. Fuerunt autem eo regnante quietæ res in tota Polonia, præter quòd minores Poloni, cùm uetusta Lublini ereptione, tum noua in Sendomiriensem oram excursione, de qua dudum diximus, iritati ultrò expeditionem aduersus Russos susceperunt. Cuius non ignari Russi, magnum et ipsi coegerunt exercitũ, Lituanorumq; ac Tartarorum auxilia sibi adiunxerunt, et apud Lublinũ nostris aduenientibus occurrentes, pugnãdi copiam fecere, freti

Dobrinum uastatum.

Vuladislai Loctici fuga & peregrinatio.

Amedeï palatinus Vngariæ.

Gostininũ & Ploscum à Boemis oppugnatur.

Boemi Polonis præfecti.

Albertus Cæsar. Pestis in Polonia.

Vngarorũ reges.

Minorum Polonorum expeditio cõtra Russos.

Russi cum Tartaris & Lituanis uicti à Polonis.

multitudine sua. Nec nostri quamuis longè pauciores pugnam detrecta runt, & summa ope adnixi, uictos hostes in fugam egerunt praecipites. Magna tunc ea strages Russorum & barbarorum fuit. Fuissetque maior, ni propinqua arx Lublinensis receptum eis praebuisset. Tametsi ne munitio quidem satis eos tutata est. Obsessi enim à nostris, cum eruptionem tentare ausi non essent, fame inualescente, ut fit in magna hominum multitudine, deditionem fecere. Ita Lublinensis arx post septimum & quinquagesimum, nisi fallor, annum, posteaquam à Russis capta erat, à nostris recuperata est. Condidit autem Venceslaus rex Sandeciam nouam, oppidum ad confluentem Donaiecij & Bialae fluminum sub Carpatho monte, quem Crempacum opinor nostri uocant. Et erat quidem ager ille in ditione episcopi Cracouiensis. Verùm Venceslaus cum Biecensi arce & oppido, quod & ipsum in confinio Vngarorum situm, nomen Vngarico quàm Polonico similius habet, commutauit: parœciae tamen conferendae potestatem penes episcopum reliquit. Cuius monumentum extare Venceslai regis diploma, Dlugossus memorat. Nobis quidem id uidere non contigit. Sed Ladislai regis Vngarorum eiusdem temporis uidimus, quo is arcem & territorium Ploche prope Sandeciam episcopo Cracouiensi donauit. Caepit deinde noua spes recuperandi regni affulgere Vuladislao, cum Polonis exosa iam esse inciperet Boemorum superbia & auaritia, & Venceslaus Vngarico bello sese implicasse uideretur pro Venceslao filio. Harum rerum cum non ignarus esset Vuladislaus, arripuit oblatam occasionem: et Amedei hospitis ope adiutus, in Poloniam cum aliquanta manu Vngarorum contendit. Aduenìens ex improuiso Pelciscam arcem, quae in ditione ecclesiae Cracouiensis tunc erat, Visliciae imminentem, occupat. Mox Boemorum praesidium Vislicia, fauentibus ciuibus, deturbat. Deinde Lelouiam arcem & oppidum in suã redegit potestatem. Hinc iam omnis uicinia ui & metu adacta ad eum deficiebat, & copias eius augebat. Adiuuit autem & fortuna conatum eius. Nam non ita multo pòst Venceslaus, ut fortè Vngarorum perfidiam perosus, ex Vngaria filium repudiato regno reduxerat, Pragae morbo correptus, uel ueneno, ut existimatum est, appetitus, lenta tabe absumptus est, nono Cal. Iulij, anno Christi Iesu 1305. Eius morte cognita, res Vuladislai aliquanto meliore loco esse coeperunt. Nec magno is negocio agrestium ferè opera Sendomiriensem tractum omnem, deiectis undiq; Boemorum praesidijs recepit. Tunc uerò primores cùm pleraq; omni nobilitate Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus fortunam secuti, cum Vuladislao se coniungunt, & ad subigendas Cracouiensis orae munitiones, ducem eum sequuntur. Iam uerò & Ioannem Muscatam Cracouiensem episcopum Vuladislaus sibi recõciliauerat, cum ei Biecense territorium cum arce ab Vngaris auxiliaribus suis capta, reddi turum se esse promisisset. Venienti cum exercitu, Cracouienses ciues Alberto aduocato authore portas urbis aperuere. Nec mora, arcem quoque Boemi dedidère, cum tardius ipsis subueniret iunior Venceslaus, qui

Lublinensis arx per deditionẽ recepta à Polonis.

Sandecia cõdita.

Sandecz.

Bialast.

Crempak mons.

Biecz arx & oppidum.

Ploche arx episcopo Cracouiensi donata.

Vuladislaus regnum repetit.

Pelcisca arx ecclesiae Cracouiensis.

Vislicia.

Lelouia.

Venceslai regis mors.

1305 ann.

Biecz arx ab Vngaris capta.

Cracouiam recepit Vuladislaus.

patri haeres in Boemia successerat, & uictus atque commeatus inopia longiorem obsidionem sustinere non possent. Fecit tandem anno sequenti Venceslaus iunior expeditionem in Poloniam regni paterni repetendi causa, cuius iam titulum usurparat. Sed antequam Poloniae fines attingeret, Olomucij, quod primarium oppidum est Morauiae, meridiano tempore in cubiculo quiescens interfectus est, à suis ne, an subornatis ab Alberto Caesare percussoribus, ne tum quidem in recenti scelere certò sciri potuit. Ex eo tempore Boemi externos reges & principes habere coeperunt. Ac primum quidem ad Henricum ducem Carinthiae, cum quo Venceslai iunioris soror nupta erat, regnum detulerunt. Sed eum statim Albertus Caesar expulit, & Rudolphum filium suum cum Rixa siue Elizabetha regina uidua matrimonio coniunxit, & principem eis dedit. Qui cum paulo pòst Pragae obijsset, Boemi Henricum reuocarunt. Alterum filium Fridericum Albertus Caesar eis inuitis praeficere uolebat: sed in ipso apparatu belli à Ioanne Rudolphi, fratris sui filio, interfectus est. Nec tamen Henrico diuturnus fuit principatus. Perosi enim hominis mores Boemi, ab Alberti successore Henrico Caesare eius nominis septimo, Ioannem filium Lucemburgensem comitem, Elizabethae Venceslai regis iuniori sorori maritum, & sibi regem dari postularunt, & impetrarunt, & ritu solenni regnare iusserunt. Haec omnia intra sextum annum peracta sunt post mortem Venceslai.

Venceslai iunioris expeditio in Poloniam.

Olomucium oppidum.

Venceslaus interfectus.

Boemorum regiũ stirps defecit.

Boemorum principes post Venceslaum tertium.

Albertus Caesar interfectus.

Hẽricus septimus Caesar.

Ioannes rex Boemorum.

VVLADISLAVS LOCTICVS ITERVM.

MORTE autem eius uulgata apud Polonos, tunc uerò Boemi, qui iam antè alienatas esse à se Polonorum uoluntates persenserant, sibi prospicere, ac de praesidijs undique decedere. Nostri uerò, quos ad eum diem metus Boemorum continuerat, in potestatem Vuladislai ueniunt: & actis Cracouiae comitijs, magno omnium conuentuum consensu Vuladislaus iterum rex creatur. Posnanienses modo et Calissienses aberant, quòd abhorrerent ab imperio Vuladislai, pristinorum flagitiorum & iniuriarum eius memores, & ueriti, ne is grauius in se animaduerteret, quòd eum prius eiecissent. Itaq; à caetera Polonia sese tunc ij segregarunt, atque Henrico duci Glogouiensi Conradi filio, quòd ex sorore Praemisli natus erat, subdiderunt. Quod quidem dissidium in causa fuit, quo minus tunc Vuladislaus coronaretur, cum diadema ac reliqua regni insignia Gnesnae de more asseruarentur, & Archiepiscopus, sine quo non fit coronatio, in ditione Henrici esset. Tametsi uacua tunc fuit rursus annis aliquot sedes metropolitica post obitum Iacobi Suincae Archiepiscopi, propter diuturnam Cardinalium dissensionem in creando pontifice max. post Benedictum undecimum, qui Bonifacio octauo successerat, & quòd ad extremum Borislaus electus Archiepiscopus confirmatus tandem à Clemente quinto, qui Bonifacio successit, antequam Auinione disce-

Boemi Poloniã excessere.

Maiores Poloniae Henrico Glogouiensi sese subijciunt.

Metropoliticae sedis uacatio.

Ianislaus Archiepiscopus Gnesnẽsis.

discederet, extremum uitæ clausit diem. Cui pontifex Ianislaum Sulimeũ dedit successorem.

Vuladislaus Henrico duci bellum fecit.

Fecit autem bellum Henrico Vuladislaus: uerùm illo nusquam in dimicationem prodeunte, ac munitiones modò defendente, uastatis per æstatem aduersariorum agris, uillis, & oppidis, in Pomeraniam cum nonnullis Polonorum proceribus, in quibus fuit & Kelcius Posnaniensis palatinus, descendit:

Pomerani iurant in uerba Vuladislai.

& Gdani ab uniuerso Pomeranorum cõuentu iusiurandum accepit, quòd in potestate eius futuri semper essent. Præfecit autem toti Pomeraniæ Præmislum & Cazimirum duces, Zemomysli fratris filios, Gdano excepto, quod pariter cum arce Bogussi iudicis Pomeraniæ fidei commendauit.

Gdano præfectus Boguslaus.

Lituani maiorem Poloniã uastant.

Calissia et Stauissinũ oppida incẽsa.

Dum autem Vuladislaus Gdani commoratur, Lituani silenti agmine per syluas progressi, in maiorem Poloniam excursionem fecere, Calissiam & Stauissinum oppida incendêre, & omnem circumcirca regionem uastauere, & ingentem prædam dissimulantibus Masouijs & qui Vuladislao parebant, abegerunt.

1306 ann.

Cracouiensis arx & basilica arsit.

Eodem anno, qui fuit 1306. octaua die Maij, basilica Cracouiensis, & arx tota, quæ lignea tũc erat, penitus cõflagrauit, cũ ex ea parte urbis, quæ circũ ædem omniũ sanctorũ est, fortuito incendio ardente carbo ardẽs uento delatus in tigno basilicæ plũbo tectæ inhæsisset. Sed basilica dirutis ueteribus muris, in eam quam nunc obtinet formam & amplitudinem post quatuordecimum annum reædificata est à Nankero episcopo Silesio nobili gente Oxio, qui Ioanni successit,

Nankerus episcopus Cracouiẽsis.

Collecta seu contributio ad instaurationem templi Cracouiensis.

conferente in eam rem pecuniam nõ modò collegio & episcopo, uerùm etiam uniuerso ordine ecclesiastico, qui est in diœcesi Cracouiensi. Ad hæc semestribus fructibus omnium sacerdotiorum, quæcunque per illud tempus uacare contigit, in eum usum conuersis.

Pomerania Marchionibus prodita.

Palatinus Gdanẽsis.

Petrus Cancellarius Pomeraniæ proditor captus, & dimissus.

Non diu uerò pacatam tenuit Pomeraniam Vuladislaus. Author nouorum motuum fuit Petrus Cancellarius Pomeraniæ, Suianciæ palatini Gdanensis filius, qui quanto plus possidebat, tanto maiore cupiditate & ambitione flagrabat: & cum repulsam à Vuladislao de quibusdam postulatis passus esset, consilium cæpit nefarium prodendæ Marchionibus Brandeburgensibus patriæ, patre si non impulsore, certè non inscio. Nec difficile hoc ipsi erat peragere, cum & dignitas inter Pomeranos maxima esset eius familiæ, & nouem arces Petrus in sua potestate haberet. Sed proditis re nondum matura eius consilijs aduolat Vuladislaus, captum'que Petrum Cracouiam secum abduxit. In quem si minus lenis fuisset, minus fortassis postea negocij cùm ipse, tum posteri eius habuissent. Sed erat in fatis, ut Polonia Cruciferorum armis exagitaretur. Dimisit enim eum non multo pòst Vuladislaus, à fratribus eius exoratus, cum ij se obsides fore pro fratre obtulissent. Atque ij quoque, cum negligentius adseruarentur, breui euaserunt, & ad Petrum carceris ignominia & meditati sceleris infamia iritatum, sed de ipsorum tamen salute sollicitum peruenientes, omnem ei dubitationem sustulêre. Acciti Ioannes & Voldemarus tutor eius, Marchiones cum exercitu Pomeraniam ingressi sunt. Nec mora, plerasque omnes eius regionis munitiones partim per deditionem accepere, partim expugnauere, adiuuante Petro cum fratribus necessarijs, & clientibus. Ad Gdanum deinde

castra

Gdanẽses dedũt se Marchionibus.

castra admota sunt. Et oppidani quidem, cum magna iam ex parte Teuthones essent, & cum Teuthonibus plurima haberent commercia, Saxonibus portas urbis aperuerãt.

Bogussi fides.

Arcem tenebat Bogussus iudex cum nobilitate Pomeranica, quæ se perfidia Petri non contaminarat. Is igit. ueritus ne obsessi extrema pati cogerent, néue aut molestia diuturnæ obsidionis fracti, aut largitione corrupti, hosti arcem dederẽt, cum Nemira honestissimo equite maximis itinerib. ad Vuladislaũ, commendata alijs arce, excurrit: repertumq; Sendomiriæ, de statu rerum Pomeraniæ, ac de periculo Gdanensis arcis edocet, opémque eius implorat. Pollicetur Vuladislaus, breui se eis affuturum esse auxilio. Sed quia tardius id fore iudicabat Bogussus, quàm præsens necessitas postulabat, si tunc primùm indici uniuersæ Poloniæ expeditio in Pomeraniam deberet, præsertim æstate iam declinante, suggerit Vuladislao, ut Cruciferorum Prussiensium opera ad defendendum arcem uteretur, tantisper dum ipse commodè bellum aduersus Saxonas comparare posset.

Perniciosum consilium.

Gdanensis arcis defensio commendata Cruciferis Prussiensibus.

Erant uicini Gdano Cruciferi, semper'que ferè in armis erant, & facultatibus abundabant. Ad hæc Polonorum se amicissimos, ita ut iure optimo esse debuerant, præ se ferebant. Itaque approbat Bogussi consilium Vuladislaus: extemplo'que Bogussus ipse, cum regijs mandatis ad Magistrum Cruciferorum proficiscitur. Dato concilio commemorat Polonorum & maximè Vuladislai maiorum in Cruciferos beneficia: pro ijs unam illam gratiã postulat, ut arcem Gdanensem aduersus Saxonas defendendam suscipiant. Non immemorem, nec ingratũ fore erga ipsos Vuladislaum.

Pacta Cruciferorũ cũ Bogusso de defendenda arce Gdanensi.

Prolixè illi omnia polliciti, constituerunt cum Bogusso, ut dimidiam arcem ipsi tenerent, & annum unum suis sumptibus defenderent, deinceps uerò post exactum annum quæcunque impendia facerent, ut ea Vuladislao expensa referrent: nec prius arce decederent, quàm exoluta illa sibi essent. Damnorum uerò, si qua acciperent, nulla ratio duceretur. Erant pacta in speciem amica, dignam'que religione & professione hominum erga patronos gratitudinem ac pietatem præ se ferebant. His igitur conditionibus in arcem recepti, magnam uim commeatus secum importarunt. Ac munera domicilia'que cum Pomeranis, quemadmodum conuenerat, partiti, non habebant satis defendere munitionem, sed crebris eruptionibus hostem lacessebant, ita ut is in oppidum se recipere cogeretur, & ad extremum instante hyeme obsidionem solueret, relicto'que in oppido aliquanto præsidio discederet.

Gdanũ receptũ.

Verùm id quoque non ita multo pòst expugnatum, & præsidium interfectum est, ac de authoribus defectionis sumptum supplicium.

Gdanensem arcẽ Cruciferi in suam redegerunt potestatem.

Et iam non magnopere opus erat adiutoribus ac defensoribus Cruciferis: uerùm tamen alebant ij metum Pomeranorum, & subinde plures armati in arcem submittebantur. Cum autem superiores iam se esse Pomeranis animaduerterent, ferocius sese gerere, ac sæpe cum illis iurgari atque rixari. Ad extremum apertius totam sibi arcem uendicarunt, & primores nobilitatis Pomeranicæ, ipsum'que præfectum arcis Bogussum in carcerem compegerunt.

Bogussus cũ præsidiarijs Pomeranis captus à Cruciferis.

Qua necessitate adductus Bogussus

M noua

noua pacta cum ipsis iniuit, nimirum ut totam arcem ipsis concederet, ibi uerò eam Vuladislao ad primam eius postulationem deinde redderent, cum is impensas belli eis exoluisset. Suspicabantur quidem Pomerani subesse dolum his pactis. Sed quid facerent? Vis eis & iniuria, atque adeò præsens exitium ante oculos obuersabatur. Itaque cuncti arce excesserunt. Qua re ad Vuladislaum Cracouiam perlata, cœpit eum pœnitere consilij, de acciendis in auxilium contra Saxonas Cruciferis. Videbat enim se lupis, quod dicitur, oues commendasse: & non sublatum, sed duplicatum sibi esse bellum, duosque se pro uno hostes cæpisse. Ac tunc demum recordabatur, adhuc Præmislo regnante Cruciferos ad interuertendum Gdanum adspirasse. Nec multo dissimili cupiditate, quamuis dissimili arte, Michalouiensem ditionem, Culmensi ac Dobrinensi finitimam usurpasse. Acceperant eam hypothecæ nomine à Lesco duce Cuiauiæ ac domino Vissegradensi (hoc enim titulo is in diplomate suo usus est) datis ei mutuo trecentis marcis Toruniensibus, quibus ille se in bello Vngarico à Venceslao Boemorum rege captum redimebat. Conuenerat autem Cruciferis cum Lesco, ut si is intra triennium pecuniam illam non redderet, propria iure sempiterno Cruciferorum fieret ea ditio. Et offerebat quidem eis Lescus cum fratribus pecuniam intra constitutum tempus, non acceptarunt tamen eam illi, degustata semel possessionis & utilitatis dulcedine, iam hoc, iam illud causificantes, donec aliquanto post Lescus necessitate adductus, acceptis insuper ab eis ducentis sexaginta duabus marcis, dominatu illo, & iure suo omni sese abdicauit. Hæc tunc secum de Cruciferis Vuladislaus reputabat. Nec tamen spem penitus omnem de fide eorum abijciebat. Existimabat enim, quamuis literis & legationibus nihil apud eos proficeret, tamen si ipse in colloquium cum eis ueniret, facilè authoritate sua ad æquas conditiones rem perduci posse. Alebant illi hanc spem eius blandis responsis, quo maiore ui ac diuturnitate temporis Gdani possessionem sibi stabilirent. Tandem constituto loco atque tempore conueniunt rex, & Magister Cruciferorum, Henricus apud pagum Craiouice in tractu Cuiauiensi cum primoribus uterque suis. Ibi Vuladislaus exorsus, longa oratione cum Magistro de iniuria occupatæ arcis, & eiectorum suorum expostulat: beneficia maiorum suorum in ordinem Cruciferorum commemorat, pro quibus aliter ij gratiam sibi referant, quàm gratis bonisque uiris, & eximiam pietatem atque religionem habitu profitentibus,
" dignum sit. Atque ut ingrati, iniusti, atque impij esse uellent, fidem qui-
" dem certè uel unicum, uel maximum societatis humanæ uinculum, & pa-
" cta conuenta, quæ ne barbari quidem temerè uiolarent, seruare eos debuisse. Ad hæc Magister nihil beneficiorum, & ingratitudinis, perfidiæque exprobatione commotus, placidè & modestè respondet: Se, quicquid fecerit, bono Vuladislai fecisse. Metuentem enim, ne Pomeranorum insolentia, suorumque impatientia res in maius malum erumperet, excedere Pomeranos arce iussisse, quam retinere ipsi per se non

possent

Michalouiensem ditionē quomodo adepti sint Cruciferi.

Cruciferorū pacta cum duce Cuiauiæ.

Vuladislai cū Cruciferis expostulatio.

Magistri Cruciferorū responsum.

possent. Paratum autem se esse eam reddere, si impendia sibi persoluerentur. Æquum eum Vuladislaus postulare affirmat, & edere impendiorum summam iubet. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, ac centientes mille marcas latorum grossorum (genus est Boemici numismatis quarta parte nostratem grossum excedens) poscit. Negare Vuladislaus iustam esse eam æstimationem, bonorumque uirorum arbitrio in ea stare uelle. Recusare id magister, & quantum edidisset poscere. Ingens tunc ea summa fuit in magna annonæ uilitate. Itaque re infecta, & irritatis magis animis, disceditur. Cruciferi omnem iam Pomeraniam animo complexi, maiore ui bellum comparabant. Augebat autem eis spem potiundæ eius, quòd sciebant Vuladislaum ciuili aduersus Henricum bello de maioris Poloniæ possessione distineri. Lituanos quoque non modò aduersariorum, sed etiam ipsius Vuladislai ditiones infestos. Nam excurrerant ij superiori tempore populabundi non modò in Calissiensem oram iterum, sed etiam in Siradiensem, quæ in Vuladislai ditione erat. Ipsi uerò Cruciferi prosperiore fortuna contra Lituanos bellum gerebant. Temporis igitur opportunitate sibi utendum rati, anno Christi 1310. magnas è Germanis suis copias conducunt, cum Marchionibus Brandeburgensibus fœdus iciunt, ea lege ut ij retinerent, quicquid superiori bello in Pomerania occupassent: Gdanum uerò, Dersauiam, & Succe, munitiones in ripa Vistulæ sitas sibi bello quærendas concederent. Et sanè facile est «
de alieno esse munificum. Deinde Cruciferi ad Gdanense oppidum, quod in potestate Vuladislai erat, & à Pomeranica nobilitate defendebatur, castra admouent, eo potissimum tempore, quo plurima eò multitudo hominum undique ad mercatum & anniuersarias nundinas confluxerat, hoc est primis Augusti mensis diebus. Idque eo maximè consilio fecere, ut ex direptione opulenti oppidi, & mercatorum atque nobilitatis, quæ facultates suas eò importarat, pecuniam in stipendia militum & in cæteros usus belli conquirerent. Defendebatur quidem oppidum strenuè, plurimumque negocij in expugnando eo habituri esse uidebantur Cruciferi, ni proditio interuenisset. Etenim nocte quadam hostes à ciuibus quibusdam Teuthonici generis aperta porta intromissi, oppidum cæperunt, ingentemque cædem hominum omnis ordinis, ætatis, atque sexus ediderunt, ut eo crudelitatis exemplo reliquos à defensione cæterarum munitionum deterrerent. Nec in ulla cuiuspiam munitionis expugnatione plus Polonici sanguinis effusum esse proditur ab ullis barbaris, quàm tunc à religiosis illis, & Polonorum beneficiarijs effusum sit. Gdano potiti, ad Dersauiam, quæ Tyscio uum appellatur à Polonis, ducunt exercitum: neque tamen interim populationibus & incendijs pagorum & uillarum, hominumque cædibus abstinent. Præerat arci Cazimirus dux, cui cum Præmislo

 fratre

Lati grossi siue Pragenses.

Lituani Calissiēsem & Siradiensem tractum uastant.

1310 ann.

Cruciferorum fœdus cum Marchionibus.

Pomerania bello petita à Cruciferis.

Gdanenses nundinæ.

Gdanensis urbs prodita Cruciferis.

Cruciferorū crudelitas.

Tscezouo.

& Ottone Lexico Castellano, atque omni præsidio, armis'que & facultatibus suis, & ad Vuladislaum profecti, humanè ab eo recreati sunt.

Pomerania subacta à Cruciferis.

Ita tunc Suecensem arcem simul & omnem Pomeraniam Vuladislaus amisit, dum de maiore Polonia sibi adiungenda sollicitus est.

Maiores Poloni in fidem Vuladislai ueniunt.

Etenim cæperat iam maiores Polonos Henrici, tædium, quòd contemni se ab eo, & iura instituta'que maiorum suorum uiolari uiderent. Itaque conuentu Gnesnæ habito, deserto Henrico, in Vuladislai fidem & potestatem reuenerant. Quod cum accepisset Henricus, Ioannem Bibersteinum comitem cum exercitu ad reuocandos ad officium Polonos misit.

Posnanieses Henrici præsidium recipiunt.

Cui uenienti Posnaniam, ciues, authore Premeco quodam, portas, urbis aperuere, præsidium'que munita basilica accepere.

Silesiorum militū acerbitas.

A'qua in prælatos & canonicos, domos'que eorum in insula ad basilicam sitas, sæuitum est, quòd cum Vuladislao sentirent: & Nicolaus cognomento Samotula Archidiaconus Posnaniensis interfectus est. Ad cætera uerò subigenda pergenti Bibersteino, Dobrogostius Samotulius, cognomento Paruus, Thomislai palatini Posnaniensis iam defuncti filius, gente Nalencius, cum Polonis occurrit: inito'que prælio multis utrinque cæsis, ad extremum uictoria potitus est.

Silesij eiecti à Polonis.

Inde præsidium Silesiorum Posnania eiectum: in ciues quòd Henrico fauerant, & occasionem malorum, quibus sacerdotes affecti sunt, præbuisse uidebantur, ea pœna sancita, ne liberi eorum in collegia basilicarum seu cathedrarum episcopalium cooptarentur, reciperent'urue.

Posnaniensiū pœna.

Nec ita multo pòst Henricus domi à Boleslao duce Vuratislauiensium, Henrici quinti filio, bello lacessitus & profligatus, ex mœrore cum ægrotasset, quinto Idus Decembris mortuus est, relictis quatuor filijs.

Henricus à Boleslao uictus et mortuus.

Henrici filij.

Qui sic inter se partiti sunt patrimonium, ut Henrico Zeganensis, Conrado Olesnicensis, Ioanni Stinauiensis, Præmislo uerò nato minimo Glogouiensis dominatus cederet.

Glogouiēsis dominatus diuisio.

Ad maiorem uerò Poloniam ij ne aspirauere quidem. Atque ex eo tempore pacatam eam tenuit Vuladislaus. Suscepit'que eodem anno Cazimirum filium ex Heduigi uxore, natum pridie Calend. Maij.

Cazimirus filius Vuladislao natus.

Inopia quoque & fame, ex imbribus & inundatione aquarum orta, laboratum est, eo anno in Polonia, & nonnullis alijs regionibus.

Fames in Polonia.

Subacta omni Pomerania, non deposuere tamen sollicitudinem Cruciferi, ueriti ne bello à Polonis ea, constitutis domi rebus, repeteretur. Quocirca ut sibi possessionem eius stabilirent, colloquium à Vuladislao Magister Carolus, qui Henrico successerat, petiuit. Nec renuit Vuladislaus, sperans pactis aliquibus (quod malebat quàm armis) recuperare se à Cruciferis amissam Pomeraniam posse. Itaque anno sequenti præstituto die apud Breste Cuiauiense oppidum conueniunt.

Poloni regis couētus cum Cruciferis apud Breste.

Ibi Magister grauiter à Vuladislao accusatus, paucis ad excusationem facti sui dictis, magnis precibus ab eo proceribusq́ꝫ Polonis contendit, ut Pomeraniam sibi & ordini suo iure sempiterno concederent, certam auri,

& argenti

& argenti summam, & Nessouiam arcem cum Orlouo Murinouo pagis uicissim à se acciperent. Ad hæc quadraginta hastatorum auxilium ad quęuis bella Polonis contra quemuis hostem Cruciferorum stipendijs militatura, promittit. Addit etiam, peramplum monasterium, quibuscunq́ꝫ monachis uellet Vuladislaus, pro salute eius maiorum'que eius conditurum se esse.

" Quasi uerò fraude quæsitis, aut per uim raptis muneribus placetur
" Deus.

Offensus hac oratione Magistri Vuladislaus, quòd irrideri etiam se ultrò ab eo existimabat, indignabundus & minitabundus discessit. Magister uerò repulsam passus, ut aliquem tamen duntaxat in speciem iustum titulum sceleri suo prætexeret, à Marchionibus Brandeburgensibus Ioanne & patruo, tutore'que eius Voldemaro, decies millie marcis latorum grossorum eandem Pomeraniam, de cuius inuasione eos dudum depulerat, emit, eam'que emptionem ab Henrico Cæsare sibi & ordini suo confirmari curauit.

Pomeraniam emunt Cruciferi à Marchionib. Brādeburgensibus.

Nec dissimuli parricidio Liuonienses quoque Cruciferi eodem ferè tempore Rigam urbem atque territorium Rigensi Archiepiscopo, à quo ante centum & quatuor aut quinque annos simili de causa in Liuoniam inducti erant, per summam iniuriam eripuere.

Riga erepta Archiepiscopo, & Cruciferis addicta.

Qua de re cum Romæ lis plus octoginta annis ducta esset, tandem Bonifacius nonus Rigam ordini Cruciferorum quindecim milibus aureorum acceptis addixit. Multa præterea nefaria utrique Cruciferi in Prussia & Liuonia, ac Lituania quoque designabant, unde appareret eos delendæ potius, quàm propagandę apud barbaros religionis Christianæ curam habere. Quæ literis, Clementis quinti pontificis max. quibus cognitionem earum rerum Ioanni Archiepiscopo Bremensi, & magistro Alberto canonico Rauennati delegauit, prolixè ac disertè descripta sunt. Quarum literarum exemplum extat apud Dlugossum.

Cruciferorum facinora

Per idem ferè tempus Templariorum ordo potens & ipse ac locuples, per uniuersum orbem Christianum quasi dato à pontifice signo è Viennensi concilio deletus est, ob nefanda quædam scelera, & prauas de religione opiniones, bona'que eorum Rhodiensibus D. Ioannis militibus attributa.

Templarij deleti.

Sed nos nostra persequamur. Quo minus autem statim Prussienses Cruciferos Vuladislaus ulcisceretur, sua'que ab his erepta recuperaret, ciuilibus quibusdam motibus, & Cracouiensis ciuitatis defectione impeditus est. Nam dum is cæteras Poloniæ regiones, à Cuiauiensi illo colloquio digressus, uisit, ciues Cracouienses, Alberto aduocato authore, Boleslao Oppoliensium duci sese subiecerunt, accitum'que in urbem receperunt: & ad capiendam arcem, quæ in fide Vuladislai permanebat, adiuuerunt.

Cracouiēses ciues ad Boleslaū Oppoliensem defecerunt.

Sed cum ea neque dederetur, neque expugnari ab eo, qui ad rem certam uenerat, posset, aduocati domum in ipsis mœnibus urbis prope portam, quæ à diuo Nicolao nomen habet, eminentem, pro arce Boleslaus cum suis occupauit.

Aduocati domus Cracouiæ.

Qua de re certior factus Vuladislaus, nihil sibi reliqui ad celeritatem fecit, quin manu facta ad eijciendum inuasorem contenderet. Legatos tamen ad Boleslaum præmisit, qui de tam insigni iniuria cum eo expostularent. monerent'que eum, ut sua sponte excedere, quàm arma sua experiri mallet. Paruit monitis Vuladislai Boleslaus, cum

non igno-

Cracouia recuperata à Vuladislao rege.

non ignoraret, eum cum magnis copijs subsequi, deducto'que de domo aduocati præsidio, urbe excessit. Quem aduocatus & nonnulli alij ciues, qui defectionis capita fuerant, secuti, in Silesia deinceps & in Boemia exulauerunt. Profugorũ bona Vuladislaus adueniens in fiscum suum redegit. Aduocatię reditus peramplos è molis, macellis, atq; tabernis ademit: primarios quosdã ciues, ut exemplo suo terrori deinceps alijs essent, diris supplicijs affecit, partim equis discerptos, partim rotis implicatos, partim in patibulum actos. Deinde turrim in porta D. Nicolai excitauit, præsidio'que muniuit. Ciuitati uerò ius omne creandi senatus, & ex eo octonos in singulos annos eligendi, penes quos administratio urbanarũ rerum esse solet, abstulit, et in palatinũ transtulit, ut uel ita superbiam & rebellionem ciuium in posterum reprimeret. Insimulatus est etiam Ioannes Muscata episcopus Cracouiensis conscius fuisse illius defectionis: quod eo facilius creditum est, quòd esset Silesius. Itaque multis pòst incommodis affectus est à Vuladislao: captum quoque & in custodia seruatum referunt. Biecense quidem territorium ei non reddidit Vuladislaus, quemadmodum promiserat. Atque ex eo tempore id in regum potestate mansit. Quin ad Miechouiensem quoq; præpositum omnis culpæ expertem, serpsit pœnæ contagio. Nam Lentcouice pagum luculentum & uberem ei Vuladislaus ademit, propterea quòd eius usumfructum Albertus aduocatus præpositi frater habebat. Nec ita multo pòst Boleslaus Oppoliensis è uita excessit. Masouiæ quoque dux Boleslaus eodem anno, nempe 1313 mortuus, Zemouitum & Troidenum filios è Lituana uxore susceptos, & Venceslaum seu Vanconem è Boema hæredes reliquit. Per idem tempus Henrico Imperatore ui ueneni in eucharistia dati extincto, principes electores per contentionem duos crearunt Cæsares, Fridericum Austrium, & Ludouicum Bauarum: qui Germaniam & Italiam aliquandiu ciuilibus bellis distinuerunt. Quieuit tunc annis aliquot, incertum qua de causa Vuladislaus, nec ad uindicandam Pomeraniam animum adiecit, nisi fortè fames in causa fuit, quæ anno Christi 1315. ac deinde anno uno interiecto, iterum duobus annis tam acerbè Poloniam omnem afflixit, ut nullo quamuis fœdo edulij genere, ac ne cadaueribus quidem humanis uulgo abstineretur: ac si Dlugosso credendum est, ut parentes in liberos, & hi uicissim in illos sæuirent. Quam famem, ut par erat, dira pestis consecuta est. At Cruciferi augescentę in dies cupiditate, ut solet in ijs qui intercute morbo laborant, sitis, ne sacris quidem ac Deo dicatis bonis iniustas manus abstinuere. Sed ut antea Culmensem ecclesiam occuparant, & à Gnesnensis Archiepiscopi iurisdictione abstractam, Rigensi subiecerant, ita tunc in Pomerania possessiones ac prædia ecclesiarum inuasere, decimas è suis arationibus sacerdotibus omnino denegarunt: ex agricolarum uerò in pecuniarias pensiones commutarunt, & ita diminuerunt, ut ex manso siue laneo (modus hic est agri, quod latinè opinor iugerũ dicimus) quaterni tantum grossi penderentur. Quibus rebus factum est, ut derelictui haberentur, ac deinde malignè à Cruciferis supprimerentur multa

Aduocatia Cracouiensis.

Cracouienses ob defectionẽ puniti.

Senatus electio translata in palatinum.

Ioannes episcopus Cracouiensis captus.

Biecense oppidũ non redditum episcopo.

Lẽtcouice pagus præposito Miechouiensi ademptus.

Boleslai Oppoliẽsis mors.

Boleslai Masouij mors & liberi. 1313 ann.

Henricus Imperator ueneno sublatus.

Fridericus & Ludouicus Cæsares.

Fames & pestis horrenda in Polonia.

Cruciferorum iniquitas in ecclesiasticos.

Decimæ usurpatæ & sacerdotia suppressa à Cruciferis.

Mãsus siue laneus quid.

multa sacerdotia. Iniquius hæc tulere Archiepiscopus Gnesnensis, & Vuladislauiensis atque Posnaniensis, episcopi, qui decimas è Pomerania capiebant: item'que Ioannes Plocensis, cui etiam ex territorio Michalouiensi decima negabatur. Et cum hoc quidem Carolus Magister transegit ea lege, ut septẽ annis immune esset id territorium à pensione decimæ, post eos uerò nonaginta marcas Torunẽses episcopus decimę nomine quotannis acciperet. Cæteri uerò cum tenaciores essent iuris sui, Magistrum, Commendatores, & cæteros Cruciferos publicè in templis execrabantur, & locis quibusdam sacris interdixere. Verùm contemnebant eam disciplinam, religiose semper à bonis pri[s]cisq; hominibus obseruatam, Cruciferi, prætextu prouocationis ad pontificem max. Qua re adducti episcopi, communicato cum Vuladislao rege consilio, Gerardum Vuladislauiensem episcopum in cuius diœcesi est pleraque omnis Pomerania, & Ioannem eius nominis uicesimum secundum pontificem max. qui tunc demum post duorum annorum triumq; mensium uacationem Clementi quinto successerat, miserunt, ut non modò de ecclesiasticis bonis ac decimis, uerùm etiam de erepta per summam iniuriam Pomerania, regis & uniuersę Poloniæ nomine contra Cruciferos actionem institueret: simul autem, ut Vuladislao diadema & nomen regium impetraret. Existimabant enim inauspicato id sibi Præmislum iniussu pontificis assumpsisse, quòd non ignorarent interdictum esse ea re nomini Polono post cædem diui Stanislai. Non latuit consilium Polonorum Cruciferos, & ne id procederet, omni ope enitendum sibi esse existimarunt. Itaque miserunt & ipsi ad pontificem, qui nostrorum conatibus obsisterent, litem'que quantum possent ducerent. Regnabat tunc apud Boemos Ioannes Henrici Imperatoris Romanorum filius, nec solum Boemorum, sed & Polonorum regis nomen quasi hæreditarium sibi uendicabat. Quæ enim præterea nugatur Hagecus, de expeditione eius in Poloniam, & pace uendita Vuladislao, ne libet quidem adscribere. Eum igitur etiam promissis & muneribus induxere Cruciferi, ut Vuladislao negocium facesseret: & ne regnum ei decerneretur, summa ope apud pontificem intercederet. Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia Cruciferi, tributum Pomeraniæ toti imperarunt, binos grossos in marcas, unde triginta millia marcarum redacta esse dicuntur. Ad hæc eiectas naufragio merces in mari, lege Rhodia usurpare cœperunt. Quibus rebus factum est, ut toto ferme quadriennio, nihil aliud impetraret Gerardus à pontifice, quàm ut cognitio causæ inter Polonos & Cruciferos, Archiepiscopo Gnesnensi, Posnaniensi episcopo, & Abbati Mogilnensi delegaretur. Quod uerò ad regnum attinet, ut non impediret pontifex, quo minus Poloni iure suo uterentur. (nam apertè Vuladislao regnum decernere noluit, ne Ioannem, & socerum eius Philippum regem Francorum offenderet.) secreto tamen uoluntatis suæ significationem Gerardo dedit. Eam'que Gerardus literis suis regi descripsit: ipse uerò Auinione, ubi tunc degebat pontifex, mansit, suam cum Cruciferis litem persequens. Cum igitur sententiam pontificis, non tam

De Michalouiensibus decimis trãsactio.

Cruciferi excommunicati.

Polonorum legatio ad pontificem max.

Cathedra Petri plus duobus annis uacauit.

Corona iterum petita Polonis à põtifice.

Ioannes rex Boemorum.

Pomeranis tributum impositum.

Lex Rhodia de mercibus naufragio eiectis.

Iudices delegati à pontifice inter Polonos & Cruciferos.

rescripto ipsius, quàm literis Gerardi perspectam haberet Vuladislaus, atque proceres Poloni, comitijs Cracouiam indictis ad uicesimam diem Ianuarij mensis, Vuladislaus cum uxore Heduigi in basilica Cracouiensi tunc primùm instaurata & consummata, ab Archiepiscopo & cæteris episcopis ritu solenni coronatur, anno Christi 1320. Atque ex eo tempore ius coronandi reges atque ipsa regni insignia Gnesna Cracouiam propter amplitudinem splendorem'que urbis & plurimas maximas'que commoditates translata sunt. Nec multo pòst Vuladislaus rex Elizabetham filiam Carolo Vngarorum regi bis uiduo in matrimonium collocauit, & Budam ad sponsum cum splendido comitatu misit. Intendit deinde animum ad purgandam Poloniam furtis & latrocinijs, & ad persequendam litem contra Cruciferos. Verùm detrectarunt ij iudicium delegatorum, apud Bresce Cuiauiense ius dicentium. Sed tamen refutata appellatione, cum causam suam Vuladislaus plurimorum fide dignorum sacri pariter & prophani ordinis hominum testimonijs luculentè probasset, damnati sunt: & Pomeraniam regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, alia'que triginta millia in litem expensa numerare iussi. Cum autem non parèrent rei iudicatæ, anathemate perculsi sunt, ita ut nusquam ijs præsentibus sacra fieri liceret. Per id autem tempus Lituani impunè Dobrinum rursus & Masouiam depopulati sunt. Dum hæc ita geruntur in Polonia, & Pomerania, Silesia ciuilibus atque adeò parricidialibus ducum suorum bellis exagitata & labefactata est: & ad extremum libertate partim uendita, partim per uim aut fraudem amissa, Boemorum iugum accepit, magno reipublicæ Poloniæ detrimento, nec minori suo malo ac dedecore. Author eorum malorum Boleslaus natu maximus filiorum Henrici quinti ducis Vuratislauiensium & Legniciensium fuit. Cuius auaritia maximum dedit Ioanni Boemorum regi uel dolo interuertendæ, uel per uim subigendæ Silesiæ occasionem. Cum enim adoleuisset hic ipse, quem dico, Boleslaus, & amoto à tutela Boleslao patruo Suidniciensium duce, per se ipse paternum dominatum administraret, dilapidare paterna bona cœpit. Qua re offensi cæteri fratres, cum & ipsi iam adolescerent, maturius patrimonij partitionem efflagitarunt. Tres partes pro numero fratrum factæ, Vuratislauiensis, Legniciensis, & Bregensis. Quæ cum inæquales essent, placuit ut cui Bregensis, quæ minima erat, sors obtigisset, ei cæteri certam pecuniam annumerarent. Legniciensis quidem triginta duo millia marcarum, Vuratislauiensis uerò octo & quadraginta. Non tentata sortitione, hanc ultrò Boleslaus accepit, illectus pecunia, qua in sumptus quotidianos indigebat. Reliquis uerò duobus sortitis, Henrico quidem Vratislauiensis, Vuladislao uerò, qui iam hypodiaconus erat, Legniciensis obuenit. Qui quum præsenti pecunia, quam fratri Boleslao ex pacto debebant, carerent, Henricus quidem à suis hominibus mutuam accepit, & exoluit. Vuladislaus uerò Boleslao Legniciense territorium cum oppido hypothecę nomine tradidit. Quam ob rem cum tenui admodum fortuna esset, malo usus consilio, uexare & suam, & Boleslai ditionem latrocinijs & populationibus instituit, ut Boleslaum ad remittendam sibi pecuniam, reddendam'que Legniciam adigeret. At ille abundans uiribus, cum fratris conatus improbos aliquoties represisset, ad extremum eum cępit, & in uincula coniecit. Deinde proceribus interuenientibus cum eo pacificatus est ea conditione, ut quingentas ei marcas quotannis ex omni ditione Legniciensi penderet. Quibus pactis, quamuis iureiurando firmatis, non diu stetit Vuladislaus: uerùm infestare rursus latrocinijs cœpit Boleslai ditionem ex Hornisperga arce cuiusdam equitis. Dum'que incautius prædas agit in Bregensi ditione, à rusticis captus cum uiginti socijs, & ad Boleslaum ductus, iterum ab eo in carcerem coniectus est. Vbi cum unum annum asseruaretur, in furorem actus est: dimissus'que postea misericordia fratris, egens uagus'que, nec satis compos mentis uixit: & in Masouiam profectus, Boleslai eius oræ ducis filiam uxorem duxit. Conrado deinde Olesnicensium duci bellum fecit Boleslaus Bregensis, quòd in eius ditione fermè erant oppida ea, quæ auus ipsius Conradus dux Glogouiensium ab Henrico patre suo iniquis pactis, quemadmodum suprà memorauiumus, extorserat. Cum'que regionem omnem Olesnicensem peruastasset, eò adegit Conradum, ut is icto fœdere Namislouiam, Berolthouiam, Cruceburgum, Picem, & Cuncestadiam oppida sibi traderet: uicissim autē ipse ei Boleslaus, misertus egestatis eius, Volauiam & Lubensum donauit. Neque tamen hę tantæ accessiones inopiam Boleslai releuarunt. Sed cum omnia tanquam in barathrum aliquod, aut in pertusum dolium caderent, homo sumptuosus ac prodigus tantum alienum æs contraxit, ut Nemcense territorium Bernardo Suidnicensium duci, Hainouiam uerò & Goltibergam Vuratislauiensibus ciuibus oppigneraret. Aliud deinde cæpit parandarum opum consilium. Nam ab Henrico fratre, quòd is nullos masculos haberet liberos, contendit, ut sibi Vuratislauiensem dominatum concederet, Legniciensem uerò à se acciperet. Quod cum negatum esset, facile æger sua sponte animus eius à Ioanne Boemorum rege in deteriorem partem impulsus est. Parebant iam Oppoliensium, Ratiboriensium, Cessinensium & Bythomiensium duces Boemis, à Venceslao rege blanditijs & munerib. allecti. Emerat & Closcum Ioannes rex à Boleslao Zambicensium siue Monsterbergensium duce: unde cum proximas Silesiæ oras latrocinijs per suos infestaret, eò rem perduxit, ut Frankesteinum quoque à Nicolao filio Boleslai paruo emeret. Ad Glogouiam deinde cum animum adiecisset, fauentibus ciuibus, magna iam ex parte Teuthonibus, neque Præmislum ducem eorum uel blanditijs, uel precio ad se pellici, ac ne ui quidem perpelli posse animaduerteret, ueneno eum sustulerat. Cum'que ipsi Henricus & Ioannes fratres pariter successissent, & Conrado tertio fratri Stinauiam concessissent, paruo negocio rex à Ioanne, qui conscius fortassis necis fraternæ fuit, dimidium Glogouiæ pecunia numerata acceperat: & mox corrupto Henrici præfecto, reliquum etiam in suam redegerat potostatem. Tametsi recepit aliquanto pòst paternam portionem Henricus, Henrici huius filius, à Carolo Ioannis regis filio.

Vuladislaus cum uxore Cracouiæ coronatur.
1320 ann.
Regni insignia Cracouiam translata.
Elizabetha Vuladislai regis filia Carolo regi Vngarorum nupsit.
Cruciferi à delegatis apostolicis damnātur, et excommunicantur.
Dobrinum uexatum à Lituanis.
Silesiorum ducum intestina bella.
Silesiæ à Boemis interuersæ causæ.
Boleslaus Vuratislauiensium dux prodigus et auarus.
Diuisio dominatus inter fratres.
Bregensium dux Boleslaus.
Henricus Vratislauiensis.
Vuladislai latrocinia.
Hornisberg arx.
Vuladislaus Legniciensis in carcerem coniectus à fratre.
Bregensium cum Olesnicensibus bellum.
Boleslai prodigalitas.
Oppoliensis, Ratiboriensis, Cessinensis & Bythomiensis duces Boemo subditi.
Closcum à rege Boemo emptum.
Frankesteinū emptum à rege Boemorum.
Præmislus Glogouiensis ueneno sublatus.
Glogouiā rex Boemorum in suā redegit potestatem.

Henricus Zeganensis mortuus.

Nam ipse Henricus senior non diu calamitati illi superstes fuit. Hæc ergo cum haberet iam in Silesia Ioannes rex, totiusque regionis sibi adiungendæ magna cupiditate flagraret, Boleslai'que Bregensis & Legnicensis auaritiam atque egestatem suis fraudibus maximè opportunam esse iudicaret, magnis donis atque pollicitationibus eum ad inferendum Henrico Vuratislauiensium duci bellum perpulit.

Bellum inter fratres.

Quare clandestinis primùm incursionibus Boleslaus Vuratislauiensem oram, latrocinantium in morem, uexauit, deinde apertis uiribus infestare adortus est.

Ioannis regis Boemorum uafrum ingenium.

Agebat hoc quidem rex, ut fratrum dissidijs res suas in Silesia stabiliret, commissosque inter se ut facilius opprimeret: aut uerò alteri ferendo opem, & illum sibi obnoxium faceret, & alterum subiugaret. sed eum prima hæc spes fefellit. Henricus enim cum fratris iniurias & populationes partim ferendo, partim arcendo cohibere tamen satis non posset, ad Vuladislai regis Polonorum auxilium confugit, eiusque fidei se ac dominatum suum omnem tradidit.

Vuratislauiensis dominatus regi Polonorum deditus, & ab eo redditus.

Ac facile quidem Vuladislaus Boleslai conatus fregit, metu'que proprij periculi eum compescuit. Quo facto, uir bonus Henricum sua sibi habere iussit, ut sorores nubiles elocaret. Id ubi cognouit Ioannes rex, qui iam de Vuratislauia propemodum desperarat, noua spe erectus, dolis sibi agendum esse duxit,

Vuratislauia potitus est rex Boemorum.

Henricum per speciem arduorum & arcanorum negociorum ad se accitum, & perquàm honorificè acceptum, blanditijs, liberalitate, precio, ingentibus promissis, & odio denique inimici fratris tandem induxit, ut sibi Vuratislauiensi dominatu cederet: Closcum'que, quoad uiueret, utendum fruendum à se acciperet, adiutoribus ad eam rem Henrico persuadendam usus proceribus & ciuibus Vuratislauiensibus, quorum consilijs Henricus utebatur, pecunia corruptis.

Perfidiæ pœna. Hainouia & Goltiberga Vuratislauiensib. adempta.

Ita Vuratislauia potitus Ioannes, non multo pòst Hainouiense & Goltibergense territoria, quæ Vuratislauienses hypothecæ nomine à Boleslao duce possidebant, per iniuriam eis ademit, condignam'que nauatæ sibi ab ipsis in adipiscendo dominatu operæ gratiam retulit. Expostulauit cum eo de prærepta Vuratislauia Boleslaus: fœdúsque & iusiurandum, quod sibi mutuò dederant, ne quid alter contra alterum moliretur unquam, in memoriam reuocauit. Commemorauit etiam sua merita & beneficia, quòd eum difficilimo eius tempore eiectum à Boemis omni ope adiuuisset. Sed ea expostulatione tantum profecit, ut Ioannes propinquiorem se sibi quàm illi esse responderet, atque ad eius quoque ditiones per fas atque nefas in potestatem suam redigendas animum adijceret. Ad quam rem non defuit ei, quasi diuina quadam uirgula oblata, occasio.

Legnicensis dominatus in clientelam Boemorum regis uenit.

Vuladislaus enim tertius Boleslai frater, quem exclusum Legnicensi dominatu, in Masouia uxorem duxisse, superius diximus, dissipata dote, reuertens in Silesiam, Legniciam Ioanni uendere se uelle ostendit: literasque Legnicensium exhibuit, qua se illi ad Vuladislaum iure pertinere, & in potestate regis Boemi libenter fore significabant. Deliberandi spacium Ioannes cæpit. interim Boleslaum ad se accersit, & quæ secum Vuladislaus egerit,

ipsi

ipsi exponit, & literas Legnicensium commonstrat. Addit deinde: Si Legniciam ipse retinere uelit, in sua & Boemorũ fide atque clientela semper se fore profiteatur. Ni faciat, & Legniciam, & cætera omnia amissurum.

Boleslaus dux filios oppignerauit.

Quo metu perculsus ille, imperata fecit, eò redactus inopiæ, ut filios quoque ad extremum Vuratislauiensibus mercatoribus oppigneraret. Sed cum uxorem, quæ regis Boemi soror fuit, amisisset, & alteram bene dotatam Cracouia duxisset, releuatus aliquantulum, ipse quidem Bregam secessit: filijs uerò Venceslao & Ludouico Legnicensem dominatum, ingenti ære alieno grauatum concessit.

Legnicenses æs alienum sui ducis dissoluerunt.

Verùm pòst Legnicensis conuentus collata in cõmune pecunia omne id exoluit.

Silesij duces reliqui Boemo sese subdidere.

Post hæc reliqui quoque duces Silesiorum, nempe Glogouiensium, Zeganensium, Olesnicensium, Stinauiensium, & Falkembergensium, ultrò in ditionem Boemorum concessere: & partim timore potentiæ Ioannis, partim inuidia Vuladislai regis, libertatem suam Boemis prodidere.

Milizia arx episcopi intercepta à Boemis.

Miliziã uerò arcem episcopi Vuratislauiensis idem rex Ioannes per uim & fraudem interuertit.

Ioannes rex diris deuotus.

Quam ob rem diris aliquamdiu pòst Nankerus episcopus & anathemate regem præsentem senatum'que Vuratislauiensem regis adiutorem deuouit,

Nankerus episcopus Vuratislauia excessit.

& ipse cum omnibus presbyteris & monachis Vuratislauia excessit: nec tamen arcem recuperauit.

Suidnicienses soli in fide Polonorũ permansere.

Solus Bernardus Suidniciensium dux, gener Vuladislai regis, & post eum filius eius unicus Boleslaus in fide & societate Polonorum permansere.

S. Petri numus per Silesiam.

Retinet etiamnum pleraque omnis Silesia uestigium uetustæ originis suæ à Polonis deductæ, pensionem, quam S. Petri numum uocant, cuius in superioribus abundè meminimus.

S. Petri numi ratio mutata

Quę quidem per illa ipsa Silesicę defectionis tempora eò redacta est, ut numus tantum æreus, quem obolum uocamus, in capita quotannis penderetur, cùm antea tres oboli & cribrum auenæ in singulas familias pendi soleret. Sed nos Silesios deinceps deseramus, nisi sicubi necesse erit propter lucem historiæ institutæ: iam'que ad Vuladislaum reuertamur:

Vuladislai regis Polon. difficultates & cõsultatio.

quem tot tantæ'que difficultates simul implicarant, ut singulis explicandis uix par esse posset. Nam sollicitum eum faciebat erepta à Cruciferis Pomerania, & auulsa à Boemis Silesia: postremò crebræ Lituanorum in Poloniam excursiones, intendere eum animum ad externa illa bella non sinebant. Itaque incertus consilij deliberabat, quid faceret, & quò se primùm uerteret. Videbat Cruciferos non modò non acquiescere in Pomerania, sed Dobrinensi quoque tractui inhiare,

Dobrino rex Vuladislaus potitus.

quem redactum penè in solitudinem à Lituanis, ipse nuper à Vuladislao duce Zemouiti fratris filio acceperat, concessa ei, quoad uiueret, Lencicia.

Boemorũ cũ Cruciferis societas.

Animaduertebat ita coniunctos esse cum Cruciferis Boemos, ut ab eorum societate auelli non possent, præsertim cum Silesia in ditionem suam redacta nuper inescati, in spem totius Poloniæ occupandæ per eos uenirent. Vterque per se satis ualidus & potens hostis erat, nec tamen alter lacessi poterat quin cum utroque dimicatio futura esset. Iam Saxones quoque Brandeburgenses lingua & fœdere cum Cruciferis coniuncti, non defuturi ipsis esse uidebantur, & alioqui imminebant ipsi quoque Poloniæ per omnem occasionem, & qua ui, qua fraude fines eius inuadebant. Intento

autem

autem in hæc bella regi, uel prodenda erat Polonia Lituanorum populationibus, uel certè relinquendo ad excursiones eorũ arcendas præsidio militum distinendæ minuendæq; uires, quæ ne integræ quidem aduersus illos hostes admodum sufficiebant. Assiduis enim excursionib. iam has, iam illas oras Poloniæ, Lituani uexabant. Ac per illud ipsum tempus etiam Poltouiam episcopi Plocensis oppidum, ac centum triginta pagos, in Masouia diripuerant, & incenderant. Neq; uerò facilè ij domari poterãt, cum neq; foris dimicandi copiam facerent, sed rapta præda fugerent: & domi fluminum obiectu, syluarumq; & paludum latebris, ac deniq; incultarum solitudinum uastitate tuti essent: ita ut si quis eis bellum inferret, ei non magis cum hoste fugaci & insidioso, quàm cum uiarum difficultatibus, cum intemperie cœli, & cum fame conflictandum esset. Itaque quod erat reliquum, placuit tentare, si fortè eos mitigare ulla ratione & in societatem pertrahere posset. Ad quam rem perficiendam nonnullam ei spem faciebat, quòd communes sibi cum illis hostes Cruciferos esse nouerat. Assidua namque bella Cruciferi cum Lituanis uaria fortuna gerebant. Quam sententiam cum frequens senatus comprobasset, mittuntur ad Gedeminum principem gentis, siue magnum ducem, quod nomen à Russis acceptum, à Lituanis quoq; usurpari cœpit, legati, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Cazimiro regis filio uxorem petant, nec dotem aliam ab egeno principe quàm captiuorum omnium Polonici generis missionem postulent. Non grauatè Gedeminus legatorum postulatis annuit: inita'que cum Polonis societate, sine longa procrastinatione sponsam cum eis misit. Quæ ingentibus omnis conditionis sexus atq; ætatis captiuorum cateruis comitata, aduecta Cracouiam, religionemq; Christianam à Nankero episcopo edocta, & sacro lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu solenni Cazimiro sextumdecimum annum agenti nupsit anno Christi 1325. Atque ex eo tempore pleraq; omnis Polonia, magna ex parte uastata & inculta superioribus bellis & populationibus barbarorum, populosior & cultior esse cœpit, dimissis ac deductis quoquouersus agricolis, qui ex captiuitate redierant. Pace & societate cum Lituanis constituta, maiore iam fiducia studio'que in Crucifericum bellum Vuladislaus rex cœpit incumbere, primum'que Masouios & Saxonas Brandeburgenses, qui utrique fœderati erant Cruciferis, ab eorum societate auellere, ac proprij periculi intuitu, ne illis auxilia mitterent, deterrere instituit. Quocirca misso in Masouiã exercitu è Cracouiensi & Sendomiriensi equitatu comparato, ferro & igni eam longè lateq; uastauit, et oppidum Plocense incendit. Sequenti deinde anno maioribus copijs coactis, per se ipse in Marchiam Brandeburgensem expeditionem fecit, magna Lituanorum & Russorum auxilia secum habens. Et ad Francofordiam usq; cum infesto exercitu progressus, cum nemo contrà prodiret, munitionũ quidem oppugnationib. abstinuit, populationes uerò in omnes partes exerceri iussit. Incensisq; plurimis pagis atq; uicis, magnũ captiuorũ numerum & cęteram prędam ingentem abegit. Crudelius in eo bello se gessere barbari, et magnã hostiũ cędem fecerunt, matronas atq; uirgines

Poltouia direpta & incensa.
Poltowsco.
Lituanorum domandorum difficultas.
Gedeminus magnus dux Lituanorum.
Polonorum cũ Lituanis fœdus.
Cazimirus Vuladislai regis filius Lituanam uxorẽ duxit.
Dos Lituanæ spõsæ.
1325 ann.
Poloni Masouiam populãtur, & Ploscum incendunt.
In Marchiã Brandeburgensem expeditio Vuladislai regis cũ Lituanis.
Francofordia ad Odram.
Lituanorum crudelitas.

gines

gines contumeliose constuprarũt, delubra ac templa passim prophanarũt, diripuerunt, & incenderunt. Memoratur autem forte & pręclarum monachæ cuiusdam facinus: quæ capta à Lituano quopiam, cum ad stuprum traheret, rogauit eũ ne sibi uim faceret: mercedis autem loco promisit, se eum edocturam esse, quî corpus eius uulnerari nullo unquã ferro posset. Quod cum discere ille percuperet, iugulũ ei fortis puella præbuit, ut in se eius rei periculũ faceret. Credulus ille stricto gladio caput eius amputauit. Sic illa barbari libidinem elusit, stuprũq; turpe honesta morte euasit. Dimissi Lituani, per Masouiam prædabundi domũ reuertere. Non tulit aũt uastationem illã Lituanorũ Andreas quidam eques Masouius. Verùm maiore ira inflãmatus, facinus audax & memorabile aggressus est. Nam cum se inter barbaros insinuasset, Dauidem præfectum Gartinensem, insignem inter Lituanos uirum, in medijs castris ferro adortus obtruncauit, & inter tumultuantes fuga euasit. Sequenti item anno Lituani in Marchiam excursionem fecere: & cum cædibus & incendijs in obuia queq; deseuissent, prędam raptim abegere. Cruciferi uerò cum Venceslao Masouiorum duce facto impetu in Cuiauiam, Couale arcem cęperũt & incenderunt. Non putauit sibi diutius differendum esse bellum in Cruciferos Vuladislaus, qui ne pontificis quidem maximi authoritate, ut Pomeraniam sibi redderent, commouebantur: quin etiam ueteres iniurias nouis cumulabãt. Itaq; in sequentem annũ, qui fuit 1328. expeditionẽ toti Polonię in Cruciferos indicit. A Carolo rege Vngarorũ genero suo non contemnenda auxilia impetrat, à Lituanis item atq; Russis finitimis. Cum quibus omnibus copijs hostium fines ingressus, Culmensem tractum omnem usq; ad Ossam amnem flammis, cędibus, & populationibus peruastauit: nec tamen elicere hostes in aciem è munitionibus, in quas se abdiderant, potuit. Munitionum uerò oppugnatione prorsus abstinuit, quòd & bene munitæ erant, & rudes tunc adhuc & imperiti oppugnationum Poloni erant: ut sunt ferè hæ gentes, quæ ad Septentrionem habitant. Dimisit deinde auxiliarios: suis uerò præcepit, ut Masouiam infestarent. Quod cum factum esset, non multo pòst excurrerunt uicissim Cruciferi cum Masouijs in Cuiauiam. Quò cum properè nostri accurrissent, collatis signis funduntur hostes: & Masouij quidem cum duce suo Venceslao diffugerunt: Cruciferi uerò fortiter dimicãtes, ad internecionem unà cum Commendatore Torunensi cæsi sunt. Hoc anno Nankerus episcopus Cracouiensis ad episcopum Vuratislauiensem lite duorum competitorum per septem annos uacantem translatus, Cracouiæ successorem accepit Ioannem Grotum Slupecium, Ioannis papæ authoritate ultrò datum, cum quo adolescens Bononiæ familiaritatem contraxerat. Insequenti anno Ioannes rex Boemorũ à Cruciferis in auxilium uocatus, cũ grandi exercitu uere ineunte in Prussiã aduenit, & cum Cruciferis se coniũxit. Arx inde Dobrinẽsis diu & acriter oppugnata et labefactata, deditionẽ tandẽ fecit, dedẽte prefecto Paulo Spicimirio, cognomẽto Ogono Palatino Lenciciensi: eiectisq; Polonis, Cruciferorũ pręsidio cõcedẽte Boemo, munita est. Vexabant tamen nostri carpebantq; hostilẽ exercitũ, & ex insidijs

Monachæ facinus memorabile.
Lituani Masouiã uastant.
Andreæ audax facinus.
Lituanorũ in Marchiam excursio.
Couale arx capta & incensa à Cruciferis.
1328 ann.
Prussicum bellũ.
Culmẽsis regio uastata.
Septentrionales populi expugnandarum munitionum imperiti.
Cruciferi & Masouij uicti à Polonis.
Nankerus è Cracouiensi episcopæ ad Vuratislauiensem transijt.
Ioãnes Grotus episcopus Cracouiensis.
Ioannes Boemorũ rex in Prussiã cũ exercitu uenit.
Dobrinũ deditũ, & Cruciferis traditum.

in pabula-

in pabulatores et prędatores crebrò impetum faciebãt: commeatum quoq; qui Vistula supportabatur, expugnatis nauibus intercipiebant. Sed in uniuersæ rei dimicationem, cum essent longè impares, non ueniebant. Itaque hostes motis ex Dobrino castris, transmissoq; Vistula flumine, Vuladislauiam oppidum adorti, primo impetu cęperunt, & exusserunt. Et ab episcopi sacerdotumq; cæde abstinuere. Cæterùm edixerunt eis, ne quod omnino ædificium ibi denuò excitarent. Cechocinense quoq; territorium, quod in ditione episcopi erat, abstulere. Erat autem tunc episcopus Vuladislauiensis Mathias Golanzeuius, cognomento Paluca, Slauunici Castellani Naclensis filius, gente Toporus, qui Gerardo Auinione mortuo à pontifice max. suffectus fuit. De cuius prodigioso ortu illud memorãt, Matrem eius duodecim filios uno partu edidisse: uerùm ex ijs unum illum uixisse, reliquis, mox ut nati erant, mortuis. Deinde in Masouiam pariter ingressi Boemi et Cruciferi, eáq; crudeliter depopulantes, eò adegere ducem gẽtis, ut se Ioanni quasi iusto Polonorũ regi subijceret. Qui nam uerò is dux fuerit, Dlugossus non memorat: sed Venceslaum fuisse indicant Ioannis regis literæ, quæ extant in archiuio regio: quibus ille testatur, Venceslaũ à se Masouiã, & pręsertim Plocensem, Vissegradẽsem, & Gostininẽsem iure feudi, ut uocant, obtinere. Dum aũt iusti uideri, quàm esse malunt Cruciferi, ne iniustè ac per uim Pomeraniam usurpasse dicerent, perfecerunt precibus atq; precio apud Ioannem regem, ut sibi Pomeraniam iure sempiterno donaret. Cuius donationis exemplum est apud Dlugossum. Dobrinũ quoq; idem ipse Ioannes, quatuor millibus et octingentis sexagenis (sic enim appellat) Pragensibus eisdem Cruciferis se uendidisse consignatis literis testatur, ea quidem lege, ut eos priuilegio pontificio à pensione decimarum ex eo territorio liberet: nec aliter pacẽ faciat cum Vuladislao, qui se asserit regẽ Cracouiæ (ut eius uerbis utamur) quàm si is, itẽq; Zemouiti fratris eius filius omni iure terrę Dobrinensis sese abdicarit. His peractis ingruente hyeme, reduxit Ioannes exercitum, & stulta uanitate, de subactis & ad religionem adactis barbaris triumphauit. Æstate uerò sequẽti, maturescentib. segetib. conuenit rursus magnus Germanorũ & Boemorum militũ mercenariorũ numerus ad Cruciferos: & cõiunxerant se cũ eis Liuonienses quoq; iam inde ab initio. Cum quibus copijs illi facto impetu in finitimas oras Polonię, Vissegradum Cuiauiense & Naclũ arces ui, sed non sine magna strage suorũ cępere, & exussere. Nã Radeouiã nostri cremarant, ne capta receptaculũ esset hostib. ad excursiones. Apud Raciãzũ episcopi arcem diutius morati sunt, & multos fortes uiros in oppugnatione eius arcis amiserunt, quòd à multis ea nauiter defendebatur. Ad extremũ tamen ea quoq; potiti sunt, adempto puteo, qui solus ijs qui in arce erãt, aquam suppeditauerat. Itaq; ibi maiorẽ exercuere crudelitatẽ in omne genus hominũ, ut uulnera sua cędemq; suorũ ulciscerent. Paucos de nobilitate cum ira iã deferbuisset, uiuos seruarũt: in quib. erãt insignes, Suẽtoslaus frater episcopi, & Vincẽtius Castellanus Starogrodẽsis. Quos omnes episcopus quadringẽtis marcis pecunię redemit. Adhęc ut bona sua recuperaret, pepigit idẽ cũ Cruciferis, ut senos modò grossos

Vuladislauia capta & incensa.

Cechocinum episcopo Vuladislauiensi ablatum.

Prodigiosus partus duodecim filiorum.

Masouia Plocẽsis in ditionem Boemorum uenit.

Pomerania Cruciferis donata à rege Boemorum.

Dobrinum uenditum.

Ioannis regis uanitas.

Cruciferorum cũ Boemis altera in Poloniam expeditio.

Vissegradum & Naclum capta et incensa.

Radeouia incẽsa.

Racianzum captum.

De decimis Pomeranicis trãsactio.

dò grossos annuos in iugera decimę nomine, tam ipse quàm sacerdotes eius omnes de Pomeraniensib. agris acciperent. Qua re uehementer accisi sunt reditus Vuladislauiensis episcopę. Tandem ubi aduentare Vuladislaum regem cum magnis copijs, & Vngarorũ, Austriorum atq; Lituanorũ auxilijs Cruciferi accepere, omissa oppugnatione alienorum, ad sua defendenda redierunt. Posteaquã autem hostium fines Vuladislaus attigit, exerceri longè lateq; populationes in tractu Culmensi iussit, nec ullum crudelitatis genus ab iratis omissum est. In trãsmittendo Deruancia aliquantũ difficultatis fuit. Nam uada eius fluminis ripasq; Cruciferi caudicib. ac sudib. per lõgum spaciũ impedierãt: ipsiq; in ulteriore ripa castra metati, transire nostros prohibebant. Rex facta ibi aliquot dierum mora, inuentoq; uado liberiore ad moletrinã Lubiciã, cum animaduerteret, quò se cunq; ipse uerteret, hostem sibi occurrere, delectas aliquot turmas occulte prope id uadũ reliquit: ipse cũ cętero omni exercitu auerso ab eo loco itinere, uersus Brodniciam ire pergit: consequunt hostes, nihil de fraude suspicati. Ibi nostri ut iussi erant, è latebris prorumpentes, uadum præsidio uacuum superant, fumoq; signum dant suis. Quo uiso, rex citato agmine retro unde profectus erat reuertitur, & fluuium traijcit. Grauiorib. utebant equis hostes, itaq; nõ potuere tempori ad uadũ nostris occurrere, aduentantiumq; uim ij, qui primi de nostris transmiserant, fortiter sustinuere, donec omnis exercitus traiecit, & ad ordines redijt. Cruciferi inopinata re perculsi cessere nostris pugnãdi copiam facientib. dilapsiq; in munitiones sese recepere. Ibi uerò nostri effusè agros pagosq; hostiles uastarunt, uillas, uicos, et suburbana munitiorum oppidorum, qualia ferè sunt in eorum ditione, exusserunt. Deinde præmissa in Poloniã præda omni, Dobrinensem orã ingressi sunt: & arce Dobrinensi tentata, cum eã, egregiè tutantib. Cruciferis, capere nõ possent, re infecta redeuntes, quicquid erat reliquũ in Culmensi tractu usq; ad Ossam amnem ferro & igni absumpsere. Prussia ultra Ossam, quæ iam Cruciferis parebat, erat reliqua. Quam cum nostri intactam dimissuri nõ esse uiderentur, tunc demũ Magister cum primoribus Cruciferorum, qui Grudenti siue Gruzanzi erant, de pace uel inducijs cum Vuladislao rege agere cœperunt. Induciæ in annum factæ, ea conditione, ut Dobrinensem arcem atq; tractum & Bydgostiam Cruciferi Vuladislao mox redderent. De Pomerania uerò Carolus Vngarorum & Ioannes Boemorũ reges arbitri capti. Quanquam Carolum tunc aduersus casus unà cum uxore & liberis penè perculit. Felicianus enim quispiã de Zaachorũ familia stricto gladio in cœnaculo ipsum adortus, sed frustratus ictũ, dextram modò eius leui ictu perstrinxit. Reginæ quatuor digitos dextrę manus amputauit. Filios uerò pædagogi accurrentes obiectu corporum suorũ protexere. Mox paricida à Ioanne Patocio nobili iuuene prostratus, concursu satellitũ regiorũ membratim dissectus est. De causa sceleris uariant autores. Nonnulli affectasse eum tyrannidem uolunt: alij stuprum Claræ sorori suæ à Cazimiro reginæ fratre, ipsa conscia & conciliatrice illatum, ulcisci eum uoluisse memorant. Nec ita multo pòst idem Carolus cum Bazarado Transalpinensium

Valacho-

Vuladislai regis cum exercitu ingressus in Prussiã.

Deruanza.

Deruanciæ fluuij traiectus.

Grudziandz.

Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

Caroli Vngarorũ regis periculum.

Bazaradus Transalpinensium Voieuoda uicit Carolum regem Vngarorum.

Valachorum palatino temerè bellū intulisset, ab eo per dolum profligatus, uix cum paucis effugit. Rebus ita cum Cruciferis constitutis, reduxit Vuladislaus exercitum, auxiliaq; dimisit. Liberati præsenti metu Cruciferi, minus iam pacē capere: nec Boemū ad arbitrandū de Pomerania, sicut cōuenerat, adducere, cū Carolus rogatu Vuladislai prestò esset. Paruo deinde momento, ut fit, ad renouandū in sequentem annum, qui fuit 1331. bellū impulsi sunt. Comitia Vuladislaus rex estatis initio apud Chencinos habuit. In his cùm alia nonnulla de republ. salubriter de amplissimi consilij sententia cōstituit, tū quòd graue sibi & periculosum bellū cum Cruciferis impendere non ignorabat, ætatemq; suam ingrauescentem, & uires magnis laborib. & aduersis rebus attritas & afflictas considerabat, Cazimirum filiū unū & uiginti annos natum maiori Poloniæ toti præfecit, ut fama nominis eius nō tam facilè se Boemi & Saxones commouerent: ad hæc ut in tuto is esset, si quid sibi aduersi in Prussico bello accideret. Grauiter tulit Vincentius Samotulius siue Pomeranius (utroq; enim modo cognominatus est) palatinus Posnaniensis, gente Nalencius, præfecturam illam sibi ademptam esse, ignominiæ loco id ducens. Simul autem uerebatur, ne priuatus inuidia & odio populari conflagraret, cum non usquequaq; rectè iusteq; magistratū gessisset: itaq; ira & metu pessimis consultoribus usus, clàm ad Magistrum Cruciferorum Marieburgū profectus est. Et causis aduentus sui expositis, molienti sua sponte bellū aduersus Polonos facilè persuasit, ut in maiorem Poloniā expeditas copias mitteret, quòd ibi non modò magna preda potiri, sed & munitiones plerasq; & Cazimirum regis filium sua suorumq; opera facilè in potestatē possent redigere. Præfecti copijs Theodoricus Aldēburgius Marsalcus, & Otto Luterbergius, de sententia Vincētij omnia facere iussi sunt. Qui traiecta apud Toruniā Vistula profecti, parū abfuit quin Breste & Inouuladislauiam ex improuiso caperent, ni citato cursu armorumq; & uexillorū forma proditi ab ipsis usq; portis cōcursu nostrorū cum ignominia ducentis amissis repulsi essent. Nec eis tunc uacabat oppugnationi oppidorū insistere, ad aliud longè maius facinus profectis. Cuius peragendi spem omnem in celeritate, nostrorūq; securitate ponebant. Itaq; magnis & occultis itinerib. in maiorem Poloniā perueniunt: & capta primo impetu exustaq; Slupcia Posnaniensis episcopi oppido, continuato itinere Pysdros contendūt, in quo oppido Cazimirū esse didicerāt: magnoque impetu adorti oppidū non munitū, facilè eo potiunt. Sed euentus eorū spei non respondit. Paulo enim antè Cazimirus de aduentu hostiū factus certior, cum paucis comitibus oppido se eiecerat, & in proximā syluā receperat. Quamobrē irati Cruciferi, ac dolore amissæ prædæ, cuius causa maximè uenerāt, incensi, omni crudelitate in oppidanos desæuierūt: direptūq; oppidū cum templis, et sacris iuxtà ac prophanis rebus omnib. exusserunt. Deinde uiciniam omnem cis & trans Vartā ferro & igni depopulati sunt. Atq; inde cum ingenti præda retrò unde uenerant abiere. Probauit ea expeditione Vincentius fidem suā Cruciferis. Itaq; & tunc honorificè pro nauata opera muneratus est, & maiorib. promissis oneratus, in maiore precio

1331. ann.

Chencinensia comitia. Chenciny.

Cazimirus regis Vuladislai filius maiori Poloniæ præfectus.

Vincentius Samotulius transfugit ad Cruciferos.

Cruciferorum expeditio in maiorē Poloniam.

Slupcia incensa. Pysdri capti et incensi.

Cazimiri fuga.

deinceps

deinceps apud eos esse cœpit, sic ut eius arbitrio multa in eo bello gererentur. Cum autem maior militum numerus ex inferiore etiam Germania & è Liuonia ad eos confluxisset, rursus eadem estate uexare Poloniā, qua parte intacta adhuc eorū populationibus erat, statuunt: eò scilicet adacturi Polonos cladib. domesticis, ut sibi ius omne in Pomerania, atq; aliquid etiam preterea lubentes concederent, pacēq; redimerent. Profecti igitˀ composito & pacato agmine per Cuiauiam, quā eam reuertentes sue ditionis facere destinabant, in Lenciciensem tractū insultū faciunt, arcē ui capiūt & incendūt, pagos & oppida crudeliter uastant. Deinde in Calissiensem oram iter flectunt: qua omni peruastata, oppido tamen potiti nō sunt, nō sine cede inde reiecti. Vbi cum quinq; dies cōmorati, Ioannē Boemorū regem frustra expectassent, progressi longius populando, Gnesnam, Znenā, Naclū, Srodā, Pobediscos, Clecicum, Costrinū oppida, ac circumiacentes pagos diripuerunt, & exusserunt, ne templis quidem & monasterijs sacrisq; rebus sacrilegas manus abstinentes. Reliquias tamen diui Adalberti cupidè quesitas, sed occultatas à ministris templi, non inuenere. Hagecus memorat, regem Boemorū hoc anno primùm in Langobardiam, mox aditis Gallijs contra Austrios magnis Vngarorū & Polonorū auxilijs adiutos, prospero ubiq; successu expeditionem fecisse: inde Lucemburgū et in Gallias iterum profectū esse. Et quasi hoc parum sit, addit Ioannes Dubrauius episcopus Olomucensis, cuius historiam Boemicam latinè conscriptam nunc primū cum hæc recognosceremus, editam uidimus, tertiam quoq; contra Fridericum Mysnensem expeditionem inter duas superiores interiectam. Sed horum fides penes authores esto. Nos ad Cruciferos reuertamur. Qui deinde in Siradiensem tractum impetum fecerunt, & pari celeritate uniuersam percurrentes, ferro & igni cuncta uastarunt. Quo incendio Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, Schadecū oppida pleraq; cum arcibus conflagrarunt. Nec matronarum & uirginū etiam Deo dicatarum pudori usquam parsum est. In direptione aūt Siradiensis monasterij cum preses sodalitatis, quem Priorem uulgò uocant, Hermannum Elbingensem commendatorem Elbinge cognitū agnouisset, cædemq; innocentium hominū, qui eò cum facultatib. suis confugerant, atq; direptionem monasterij sui supplex deprecaretˀ, Prussico uerbo, Neprest, quod est, non intelligo, ab eo reiectus est. Quasi non satis esset re ipsa barbaro, nisi & lingua id profiteretur. Ad Calissiam deinde expugnandā reuertêre: sed amissis nōnullis militibus, post paucos dies re infecta discessere. Est enim permunitū id oppidum, non tam arte quidem, quàm situ & natura loci: nempe à Prosna flumine latius, ut in magna planicie, restagnante ambitum. Hinc Coninense oppidū & territoriū uastarunt. Porrò qui apud Nezamyslum lacum et Glussinum oppidum habitabant, equestres pariter & agrestes, munito loco se cum uxoribus, liberis, & familijs, cum gregib. & armentis, & cæteris facultatibus suis continebant: ductaq; fossa ad septem milliaria, et lacu in eam immisso, aditum ad se hostib. præcluserant. Qua re cognita Cruciferi, magnitudine prædæ allecti, tria millia equitū ad expugnandū locum mittunt. Quibus uenientibus nostri

Cruciferi in Poloniam rursus.

Lenciciensis arx capta et incensa.

Calissiensis tractus uastatus.

Gnesna, Znena, Naclū, Sroda, Pobedisci, Clecicū, Costrinum oppida direpta, & incensa.

Ioannis Dubrauij episcopi Olomucēsis historia Boemica.

Siradiensis tractus uastatus.

Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, et Schadecum arces et oppida incēsa.

Neprest.

Calissia defensa.

Calissiæ situs.

Coninū uastatū.

Cruciferorū strages apud Nezamyslum lacum.

cum

cum paucis turmis à rege ad huiusmodi casum submissis ad aggerē intrepi
dè occurrūt: cōsertoq; prelio, fusos & impeditos ingēti strage interficiūt, ita
ut pauci admodū manus nostrorū, longè agiliorib. equis utentiū, effugerēt.
quin et alijs locis opportunis eos palātes et liberius predas agētes nostri ex
cipiebant atq; trucidabāt. Neq; em̄ longe Vuladislaus rex cū nō contēnen
dis suorū copijs aberat, sed nusꝗ certo loco figebat pedē, nec audebat prelio

Phalanx & cataphracti Germanorum.

rem cōmittere: nō ignarus, quantū esset robur Germanicarū phalangū, & ca
taphractorū equitū. Discruciabat aūt summopere, uidens patriā charissimā
tam immaniter uastari, flagrātes & fumantes circūquaq; pagos & oppida,
& innumerabilē penè hominū omnis generis atq; ordinis multitudinē, par
tim cesam, partim captā. Augebat dolorē eius, ꝙ neq; opem ullam reb. suis
tam calamitosis afferre, neq; hostē ulcisci procliue sibi esse arbitrabat. Cum
igitur inops consilij, animū in omnes partes uersasset, una tandē uia utriusq;
rei expediendę ipsi se ostendit, nimirū, ut Vincentiū sibi recōciliaret: eiusq;
proditione, uel circūueniret hostes, uel cōsilia eorū perturbaret. Intelligebat
enim quantū in eo momēti Cruciferi ponerēt. Itaq; secretò per internūcios
eū hortat, ut afflictę ac penè perditę patrię misereat, impunitatē admissi pol
licens. Addit alia, quæ ad flectendū placandūq; eius animū ualitura esse iu
dicabat. nec malè ipsi consiliū hoc cecidit. Subijt enim animū Vincentij pa

Vincentius Samotulius redit in gratiam cum rege.

trati sceleris pœnitētia. Reputabat secum diligētius, quantā infamię sempi
ternę notā nomini suo familięq; inustā ad posteros esset trāsmissurus. Itaq;
proditione proditionis memoriā obliterare, & recenti beneficio priorem
iniuriam obscurare statuit: cōstitutoq; tēpore, nocte quadā, per speciem ex-
ploratoris è castris Cruciferorum egressus, ad regem uenit, ueniam supplex
petijt, et impetrauit. Deinde regē ad conserendas cum hoste manus animat.
Docet in tanta multitudine plurimā esse fæcem hominū inermium & im-
bellium. Si nostri uiri esse pergerent, & in inopinātes impetū facerent, fore
ut uel perturbatos opprimerent, uel certè fracta prima hostium acie, cæteri
neq; uim nostrorū sustinerent, & in fuga se inuicem impedirent. Sibi uerò
eas partes sumit, ut hostem ab omni suspicione prælij auersum fallat: ac de-
inde intentum in pugnam, à tergo cum suis adortus, noua re perturbet. His
ita constitutis, in castra Cruciferorum reuertit, nihil à Polonis periculi ipsis
esse renunciat: regem pauidum et consciū uirium suarum non diutius exer-
citum tenere, aut lacessere eos statuisse. Quod ubi accepere Cruciferi, subla-
ta spe prelij, cum satis iam debacchati in Polonia essent, & ingentem predā
uix traherent, ad hæc imbrib. & frigorib. autumnalib. urgerent, reuerti in
Prussiā incipiunt. Et quoniā preda grauib. & impeditis, lentius ꝓgredi ne-
cesse erat, Ottonē Brundorfiū cōmendatorē magnū, et Russum Plauiū cum
expeditiori parte copiarū ad expugnandū Breste ex itinere premittūt. Iam

Plosce pagus clade Cruciferorum nobilis.

extremū agmē ad Bleuū siue Plosce pagū, ꝑpe Radeouiā peruenerat, ubi la-
tè patēs est planicies, ita ut opportunior is locus ad preliū esset nostris, eqta
tu maximè ualentib. ꝗ hosti, cū subitò illucescēte die ij, ꝗ extremas seruabāt
excubias, renūciāt in castra, Polonorū exercitū adesse. Nō creditū est narrā
tib. Vincentio maximè omnia sibi exploratiora esse affirmāte, donec strepi-

tus

tus aduentantiū, & hinnitus equorū exaudiri cœptus est: nā cōspectū densa
nebula adimebat. & tamē nō credebāt nostros, ꝗs penitus cōtempserāt, rem
uniuersę dimicationi cōmissuros: sed abeūtiū modo iter solitis adequitatio
nibus, & particularib. certaminib. impedituros. Vbi uerò aciem ad dimi-
candū instructā cum signis adesse sensere, tūc demū tumultuari, & ad arma
cōclamare primores. perturbari re noua cetera multitudo, cum uix armādi
se spaciū haberēt qui pridiana crapula & ebrietate grauati & sopiti, classico
expergefacti erāt, & semisomnes, quidnā rei esset, alius aliū percōtarent. In-
structis tandē utcūq; primis ordinib. in aciem prodeūt: cathenisq; per bal
theos primorū militū immissis, ordines & phalangē colligāt, ne perrūpi &
perturbari ab equitib. nostris posset. Rex quia nebula caliginosa incerta o-
mnia reddiderat, parūper impetū suorū inhibuit, dum ea resideret: atq; inte
rim milites graui oratiōe ad pugnā incitauit: quę huiusmodi fuisse ferē. Nō
uos latet, milites, cū quib. nobis hostib. res sit, nēpe ꝗ beneficiarij sunt maio

Vuladislai regis ad milites concio.

rum nostrorū, acciti in hęc loca, & liberaliter inuitati, ut eis auxilio essent cō
tra uicinos barbaros. nūc ij ingrati et impij, ꝓ maximis beneficijs parricidia
lia arma in nos cōuertēre. Pomeraniā nobis surripuere uerius ꝗ eripuere, i-
tēq; Cuiauiā penè omnē: reliquę etiā inhiāt. neq; hoc satis illis est. Cernitis
iā omnē ferè Poloniā crudeliter ab eis uastatā, populatos agros, incensos pa

Cruciferorum crudelitas & impietas.

gos, euersa oppida, aratores uestros ignominiose necatos: parētes, cōiuges,
liberosq; uestros dulcissimos uel cæsos, uel in fœdā & cōtumeliosam serui
tutē abstractos: quorū quidē ploratus & eiulatus miserabiles exaudire po-
testis. adsunt em̄ propè, & proditi fidē uestrā incusant: implorarēt, si uos a-
desse intelligerēt. Quid ego cōmemorē, ꝓfanata ac direpta templa Dei opt.
max. et monasteria? abreptas ab ipsis aris & adytis ad incesta stupra mona
chas? resperſa sanguine innocentiū hominū & sacerdotū, qui ꝓ uestra salute
& incolumitate huius regni sacra faciebāt, uenerāda Christi Iesu mysteria?
Hęc uos pati potestis, milites? tam ferrei estis, ut uos uestrarū cōiugū, soro-
rum, & filiarū ad stupra truciū Teuthonū asseruatarū nō misereat? tā duri,
ut nō paruorū liberorū & fratrū uestrorū misera cōditione cōmoueamini:
ꝗs Germani milites cauponib. lanijs, coquis, & meretricib. in intima Ger-
mania in perpetuā seruitutē addicēt? At sacra quidē tā indignè & cōtumeli
ose attrectata ferre nō debetis. acrius ac ꝓmptius ꝓ his semper maiores ue-
stri ꝗ ꝓ liberis & cōiugib. nedū ꝓ facultatib. suis dimicarūt. Quid uerò?
creditis cōsceleratos hostes malis nostris iam satiatos, aut modū ullū cupi-
ditati & crudelitati suę posituros esse? nō faciēt ꝓfectò, nisi uos sedib. uestris
omnino ꝓpulerint, aut sanguinē uestrū ꝓrsus exsorbuerint, nomenq; extir-
parint: nisi uos fugit gentis immanitas, humanis hostijs olim deos placare

Germani olim humanis hostijs deos placarunt.

solitę. Sed ne ego uirtuti uestrę diffidere uideor, qui uos tam diligēter in ho
stem tam trucē incitare instituerim: quasi uerò nō per me steterit hactenus,
ne cum eo manus cōsereretis. Fateor equidē, ad hanc usq; diē obstitisse me
sedulò uobis preliū flagitantibus, & uel hostium, uel si ita sors tulisset, ue-
stro ipsorum sanguine patriæ flagrautis incendia restinguere cupientibus:
Sed meliorib. rebus & minori discrimini uos seruaui, milites. Neq; em̄ sem

per

» per aperto marte bella gerenda esse existimo. Arte doloꝗ utendum, ubi im
» par sis uiribus. Plurimum etiã momenti habet temporũ & locorum oppor
» tunitas. Ita sępe maximos hostiũ exercitus à paucioríb. nostris fusos ꝓfliga
tosꝗ reperiet, qui ueterũ reminisci uolet. Nunc ita nobis instructa expedi
taꝗ sunt omnia, ut diuina iustitia, quę ꝓculdubio fauebit iustiori causæ, &
uestra uirtute fretus, confidã in manib. nos habere uictoriã, daturosꝗ no-
bis illico perfidos et impios hostes cõdignas scelerũ & audacię suę pœnas.
Primùm em̃ certũ exploratũꝗ habeo, multitudine eos nobis pręstare, non
uiribus. Quanquã ne multitudine quidẽ iam superãt. Nuper enim florem
ipsum & robur exercitus sui ad subigendã reliquã Cuiauiam præmiserũt.
Fex ferè imbellis cum captiuis, sarcinis, & impedimentis mansit. Neꝗ par
illis nobiscum dimicatio est. Illi em̃ mercede conducti ferè, & alienum bel-
lum belligerantes, & multorũ scelerũ sibi conscij, minus studij minusꝗ a-
nimorũ ad pręliũ afferẽt. Vos ꝓ ijs rebus quęcũꝗ sunt charissimę, & pro
patria ipsa iusta & pia arma sumpsistis. Tum aũt securi hi dudũ, & soluta o-
mni disciplina militari, re noua et inexpectata conturbant. Auditis em̃ cla
morem illum dissonũ & inęqualẽ, timoris argumentũ. Aspicitis cursitatio
nẽ trepidationẽꝗ ad signa concurrentiũ, imò uerius fugã circũspectantiũ.
Postremò ita nobis constitutũ est, ut eos in pugnã intentos, si modò primũ
uestrũ impetũ sustinebũt, alius & inopinatus hostis à tergo inuadat. Vincẽ
tius is est palatinus quondã Posnaniensis, cuius ope & cõsilio in primis ni-
tuntur. Is nanꝗ iustas iras uestras hostiũ capitib. placare, & nouis meritis
priorem infamiã delere decreuit. Agite ergo milites, impigri & alacres pu
gnam capessite, totꝗ millia captiuorũ fratrũ, liberũm, coniugũ, & aratorũ
etiã uestrorũ uindicate: cęsos ulciscimini, fumantesꝗ adhuc pagos et uicos
uestros inuiso cruore respergite, imperiũ & libertatẽ uestrã defendite: quæ
utraꝗ in discrimen ueniunt, si quid fortè, quod omen Deus auertat, tituba-
ueritis. Deniꝗ Deum piorũ adiutorẽ, & scelerũ atꝗ flagitiorum contami-
natorumꝗ sacrorũ suorũ, & religionis sacrosanctę ultorẽ inuocate. Hæc e-
locutus, ubi alacres & incitatis animis pugnã poscentes aspexit, et iã nebula

Prælium.
Aulicorum acies.

residere cœperat, canere signa iussit. Prima de quinꝗ aulicorũ acies, quę e-
rat firmissima, magno impetu & infestis animis in hostes inuehiẽ. Excipiũt
illi qui cõtrà cõstiterant nõ impigrè. Deinde cęterę acies cõcurrunt, pręter
subsidiarias. Pugnaẽ utrinꝗ summa cõtentione, neꝗ quisꝗ pedem refere
bat, & magis quisꝗ ferire hostẽ ꝗ̃ ictũ declinare studebat. Adest omnib. lo
cis Vuladislaus suos animãs, & fessis integros summittẽs, ipse indefessus,

Vincentij Samotulij proditio.

ꝗuis effœto & senili corpore. Feruescente aũt prælio, cũ Vincẽtius adhuc
nusꝗ appareret, subuereri iã rex cœperat, ne quẽ is dolũ necteret. Circum-
spiciebãt et milites memores ꝓmissorũ regis: cũ ille à tergo hostiũ sublato
clamore cum suis impetũ in extremos auersos, quemadmodũ cõuenerat, fe-
cit. Ibi uerò turbari illi noua re perculsi, primi quoꝗ exaudito post se cla-
more ac tumultu respicere, et sciscitari inter se, quidnã id esset. Instant nostri

Cruciferi uincuntur.

acrius respectantibus & remissius pugnantibus. Nec mora, cæsis ducibus,
totas acies ancipiti prælio perterrefactas conuertunt. Fit longè maior fu-
gien-

gientiũ strages, ꝗ̃ quę dudũ pugnantiũ fuerat. Adeò nanꝗ dolori iracun-
dięꝗ Poloni indulgebãt, ut neminẽ uiuũ seruarẽt. Et iã plena uictoria poti

Cruciferi uincuntur.

ti esse uidebanẽ, cũ ecce lõgo interuallo, utpote discussis iam ꝓrsus nebulis,
nouas copias hostium effuso cursu aduenire adspiciũt. Erãt aũt ij ꝗs ad Bre
ste capiendũ præmissos esse diximus: qui certiores facti de nostrorũ aduen

Pugna instaurata.

tu, suppetias suis ueniebãt. Ibi Vuladislaus captiuis aliꝗt nobiliorib. cum
pręsidio retrò amãdatis, & paucis cohortatus milites, ne labori succũberẽt,
neu sibi partã uictoriã eripi sinererent, mox in uenientes impetũ facit, ne ꝗd
eis clade suorũ cõterritis, et fugiẽtiũ multitudine inter ordines sese immiscẽ
te perturbatis, colligendi sese spacium daret. Nec par superiori prælium il-

Victoria geminata.

lud fuit. Nõ enim uim nostrorũ recẽti uictoria ferociũ hostes sustinuere. I-
taque paruo negocio uertuntur in fugam. Nec tamẽ multi euadere potuere,
graui armatura & longo cursu defatigatis equis pariter & militib. alioqui
etiã laboris impatientibus. Cęsa ferunẽ his duob. pręlijs hostiũ supra uigin

Strages Teuthonum.

ti, millia. Tametsi Dlugossus quadraginta millia refert: de nostris quingen
ti uel, ut apud alios reperio, triginta tantum de promiscua multitudine: ac
duodecim de nobiliorib. cecidere. Inter quos insignes fuere, Zegota Mora
uicius Cracouiensis, Cristinus Ostrouius Prẽdotę Castellani Cracouien-
sis filius Sendomiriensis, signiferi, & Iacobus Suinscius Castellanus Zarno
uiensis. Tam paruo tam insignis uictoria nostris cõstitit. Castra hostiũ opu
lenta capta ac direpta. Nostri captiui soluti, ubi ingens fuit inter fratres, con
iuges, necessarios, parẽtes & liberos mutuo sibi quasi postliminio redditos
gratulatio. Dies quo hæc gesta sunt, fuit uicesimusseptimus Septẽbris: qui
dies translatis diui Stanislai ossibus festus est apud Polonos. Et quoniã ad
uesperũ ferè pugnatũ erat, reliquũ diei illius, et mox sequens curãdis et refi
ciendis corporib. data est. Postero die cęsorũ quẽ dixi numerus recognitus
& spolia lecta sunt. Ibi rex obequitans, fortè conspicatus est unũ de suis, ho-
minem equestris ordinis multis uulneribus debilitatũ, resupinato corpore
iacentem, et ilia per uulnus effluentia manibus cohibentem: conuersusꝗ ad
comites, Quàm magnus hic est, inquit, huius uiri cruciatus. Respondit ille:

Vicinus malus.

Maiorem esse eius qui in eodem pago malũ uicinum habeat, qualem ipse
expertus sit. Rex, contrà, Bono, inquit, animo es. Istoc ego te malo liberabo,
si uixeris. Et sublatus, curatusꝗ, totũ pagũ amoto malo uicino regia muni-
ficẽtia adeptus est, insuper pręclarũ uirtutis testimoniũ cõsecutus, ad poste-

Ielitorũ familia.
Kozlerogi.

ros trãsmisit, ut stẽma eius familię, quæ tres hastæ transuersæ sunt, Ielitorũ,
hoc, est ilium nomine appelleẽ, cum prius Kozlerogi ab hirci cornib. dicere
tur. Fuit aũt is Florianus cognomento Sari. Vincentius palatinus ob naua

Vincentius Samotulius pristino honori restitutus.

tã bene operã nõ modò impunitate donatus, uerùm etiã abrogata infamia,
pristino honori restitutus est. Sed non impunè tamen ei cessit hostes in pa-

Vincentij Samotulij cædes.

triã induxisse. Insequenti enim anno conspiratione nonnullorum equitum,
quos ira & dolor amissarum rerum charissimarum in eum stimulabat, in-
terfectus est. Statuerat quidem Vuladislaus cursum illius uictoriæ mox

Boemorum expeditio in Poloniã.

prosequi, sed eum Boemi cum Silesijs ab ea cogitatione auerterunt. Qui
cum primum cladis sociorum nuncium acceperunt, rati Vuladislaum post
uictoriam

uictoriam illam in Pomeraniam, & in Cruciferorum ditionem ducturum esse exercitum, cum subitarijs copijs in maiorem Poloniam fecerunt insultum, Posnaniamq; obsidere cœperunt, ut auerso rege Vuladislao Cruciferi respirare possent. Quod cum accepisset Vuladislaus, mutato consilio, ad propulsandū nouum bellum cum uniuerso exercitu contendit. Nec tamen hostem adeptus est. Nam is cognito Vuladislai aduentu, in Silesiam præpropere se recepit. Nec eū tunc Vuladislaus persecutus est, quòd & hyems iam instabat, & quies danda erat militibus, ut uires in sequentem æstatem refocillarent. Ferunt quidem de Boemis & Silesijs apud Posnaniam cecidisse supra septingentos, prter fossores: qui in cuniculis opus faciebant. Aliquanto aliter narrat hc Ioannes Dubrauius: & quidem nullo, quod sciā, authore. Nempe Ioannem regem à Prussis euocatum in Pomeraniam primum duxisse exercitum, ut ea quæ Polonus ibi interceperat, Magistro restitueret. Quo facto, ad populandā Poloniam cum Prussis eum contendisse, ut ulcisceretur incōmoda à Polonis circum Opauiā uastatis agris nuper data. Peruastatis autē impunè circum Posnaniā agris, cum nemo ipsi occurreret, Cracouiā obsedisse: quasi nō longius ea abesset à Posnania, quàm Olomucia à Cremesirio, uel Vyscouia. Et quamuis fame premeretur exercitus eius, nō prius tamen discessisse ab obsidione, quàm rex Polonus quadraginta millibus numūm aureorū inducias ab eo redemit. Sic Dubrauius. Quæ quàm sint uerisimilia, cuiuis facile est iudicare. Tentata est deinde pax inter Vuladislaū & Cruciferos, Carolo & Ioanne arbitris. Quę tamen nō cōuenit, Cruciferis Pomeraniā nō reddentib. Et paucis pòst diebus ij, cū è Germania nouis copijs aucti essent, Cuiauiā quatuordecim diebus ad finē Nouembris populabundi infestarūt. Nec multo pòst initio noui anni, nihil morati asperitatē hyemis, iterū, sed maiore apparatu, in eādē Cuiauiā ingressi, Breste oppidū obsederunt, rati fame se oppidanos ad deditionē cōpulsuros. Sed cum frustra tres ferè menses in obsidione insumpsissent, ea die, qua uniuersus Christianus orbis salutare Christi Iesu mortem aniuersario ritu recolit, quę Parasceue dicitur, summa ui oppidū oppugnant. Nec segnius nostri defendūt. Verùm quatriduano labore defatigati, tandē quinto die oppidū dedūt. Alij septimo obsidionis die deditū esse id oppidū memorāt, cum die cœnę Dñi hostes id obsidere cœpissent. Cruciferi imposito ibi psidio, ad Inouuladislauiā castra mouerūt, eamq; mox dedentib. oppidanis acceptā, psidio itē munierūt. Progressi ulterius Gnescouiā arcē oppugnāt. Erat in ea Cazimirus dux Vuladislai fratris filius. Is igit pactus cum hoste, ut sibi suisq; res suas asportare liceret, ipse inspectantib. & permittētib. Cruciferis, arcē incēdit. & cū miserabile illo suo Cuiauiēsis nobilitatis comitatu ad Vuladislaū regē pfectus est. Ignobiliora deinde oppida Cruciferi facilè in potestatē suā redegere. Pacosūū arcem Albertus Coscelecius, quę clara familia est, palatinus Brestensis egregiè tutatus est, & non paruis incōmodis hostes affecit. Vt aūt Cuiauię ac Dobrinēsis orę possessionē sibi stabilirent Cruciferi, demoliti Breste uetus, munitiore id loco cōdiderunt: & arces quasdam in eo tractu cocto latere munierunt. Nam Vuladislaus maturas segetes & Vngarorum auxilia expectauit. Quę cum conuenissent, per Masouiam in Culmensem tractum infestum duxit exercitum. Et hostibus prælij superioris euentu, pauidis & pugnam detrectantibus, uastare eorum regionem longè lateq; cœpit. Excitus aūt quoquouersus collucentib. pagorum & uicorum suorum incendijs cædibus'que agrestium Lutherus Magister decernere prælio cum rege cupiebat: uerùm commendatores temeritatem eius reprehenderunt. Itaque meliore consilio usus, caduceatorem ad regem misit: & cum æquas pacis conditiones accepturum se esse reciperet, facilè à credulo rege annuas inducias impetrauit. Quibus constitutis rex, ne nihil tantis copijs sumptibus'que dignum egisse uideretur, ut'que Silesios qui superiore anno Poloniæ arma intentarant, ulcisceretur, in Silesiam copias duxit. Ac nemine pugnandi copiam faciente, quinquaginta & amplius munitiones hostium cæpit, & incendit. Costenum, quod oppidum cum arce inter stagna & paludes situm, ualido hostium psidio tenebatur, obsidione cinxit. Irridebant obsidionem nostrorum ij qui erant in præsidio, fisi uiribus suis, & situ arcis. Itaque motus hac indignitate Cazimirus regis filius (aderat enim in exercitu) audacius cum ea manu, quam circum se habebat, ad mœnia progressus, ui expugnare munitionem adortus est. Quod conspicatus reliquus exercitus, ducem secutus, non prius oppugnare arcem destitit, quàm ea per uim potitus est. Quo facto, mox oppidani sese dedidère. Sæuitum est autem in præsidiarios atrocius, quòd non pauci de nostris in expugnatione ceciderant. Atque ex eo tempore Costenum rursus in potestate est Polonorum. Extremum id operum Vuladislai regis fuit. Reuersus enim ab eo bello Cracouiam, donatis'que ac dimissis auxiliarijs, languere cœpit. Ac sensim inualescente morbo, ubi imminere mortē sibi sensit, ritu Christiano sacris mysterijs procurari se iussit. deinde admonitus à proximis, Cazimirum filium proceribus assidentibus languida uoce commendauit, & ut eum post se regem crearent, rogauit. Ipsum uerò ad colendam iusticiam & clementiam in suos, & ad persequendos bello ingratos Cruciferos, recuperanda'que ea quę illi à regno suo abstraxerant, adhortatus est. Post hæc ad sextum Idus Martias anno Christi 1333. inter suorum lamentantium manus animam exhalauit, & in basilica Cracouiensi ad lęuam aræ maximæ sepultus est. Cuius extat adhuc monumentum. Fertur corpus eius pluribus post mortem diebus insepultum, dum solennes exequiæ parantur, nihil putredinis aut tetri odoris contraxisse. Regnauit autem ab eo tempore, quo diademate cinctus est, annis tredecim & paulo amplius: princeps singulari patientia & mansuetudine animi præstans, & adeuntibus perfacilis: statura perbreui: cæterùm manu promptus. uirtute uerò tanta, & animi magnitudine usque ad decrepitam ætatem uaria fortuna exercita, ut cum maximis regibus rectè comparari possit. Ac eo quidem magis, quo turbulentius & mutilatius regnum accepit.

Marginalia (left page): Boemi repulsi. — Ioannes Dubrauius. — Cruciferi Cuiauiam populati. — Breste obsessum & deditum. — Inouuladislauia dedita. — Gnescouia incensa. — Pacossum arx defensa. — Albertus Coscelecius palatinus Brestensis. — Breste nouum conditum.

Marginalia (right page): Poloni Culmensem infestant. — Induciæ annuæ inter Polonos & Cruciferos. — Polonorum expeditio in Silesiam. Costenum captū. — Vuladislai Loctici mors. — 1333 ann. — Vuladislai uirtutes.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORM, LIBER DVODECIMVS.

CAZIMIRVS SECVNDVS COGNOMENTO MAGNVS, REX.

Comitia Cracouiæ.

Vngari oratores.

IVSTIS funebribus Vuladislao ritè peractis, habita sunt comitia Cracouię de creando nouo rege. Introducti legati Caroli regis Vngarorũ, petierũt ut Cazimiro regnũ post patrem mandaret, auxilia ipsi cõtra quemuis hostem pollicentes. Et facilè ij quod postulabãt impetrarũt, cũ alioqui etiã omniũ procerũ pariter & equitũ uolũtates eódem inclinarẽt. De uxore noui regis scrupulus iniectus est.

Heduigis regina in monasterium secesßit.

Cazimirus cũ uxore coronatur.

negabat enim Heduigis Cazimiri mater, se regina superstite eam coronari debere. tamen exorata à filio cessit: atq; ut iniectũ scrupulũ prorsus demeret, Sandeciam antiquã secedens, diui Francisci institutũ uitę professa est. Itaq; Cazimirus unà cum Anna uxore uicesimaquinta die Aprilis, in basilica Cracouiensi ab Ianislao archiepiscopo solenni ritu inunctus, diadema accepit.

Ioannes Melstinius moderator regis.

Datus est aũt ei iuueniliũ consiliorũ moderator Iascus siue Ioannes Melstinius Castellanus Cracouiẽsis, uir grauis & prudens, & amans reip. Et q̃niam uidebat Cazimirus omnẽ penè Poloniã Cruciferorũ armis, atq; domesticis latrocinijs, quę patre regnãte impunitate increbuerãt, attritã, domesticis malis prius q̃ externis manus admouit.

Induciæ cum Cruciferis.

Et cũ Cruciferis quidẽ inducias fecit, per quas perpetua pax, suprà memoratis Vngarorũ & Boemorũ regibus arbitris, cõponeret. Adiectũ in pactis, ut Magister Cruciferorũ Breste oppidũ Zemouito duci Masouiorũ Cirnensiũ, aut Mathię Vuladislauiensi episcopo tenendũ cõcederet, qui id pace firmata Cazimiro traderent: sin minus coisset pax, Magistro redderent. uerùm in eo magister fidem nõ seruauit. nihilo tamen minus mansere inducię. quibus durantib. diligenter ubiq; prędones & infestatores publicarũ uiarũ perquisiti, exquisitisq; supplicijs affecti sunt.

Nix sub finem Aprilis.

Neq; quicq; pręterea memorabile eo & sequenti anno in Polonia gestum est, nisi ꝙ uicesimatertia die Aprilis intra annũ à coronatione regis ingens nix decidit: quę cum quinq; dies durasset, pręter omniũ expectationẽ, singularem fertilitatẽ agris attulit.

1335 ann.

Locustæ.

Insequenti uerò anno, qui fuit 1335. tanta uis locustarũ peruagata est, ut uolãtes solis aspectũ hominib. adimerent: humi uerò stratę equorũ ungulas crassitudine superarent: quę depastę maturescẽtes segetes, angustiorem annonã fecere.

Cazimirus rex in Vngariam profectus.

Pax inter Polonos & Cruciferos.

Nouembri uerò mense eiusdem anni, pax inter Cazimirũ & Cruciferos arbitrio Caroli & Ioannis regum Vissegradi in Vngaria facta est, iniquior Cazimiro, ꝙ Ioannes homo callidus atq; disertus satagens pro Cruciferis, Carolũ in suam sententiã adduxisset, aduocati magis q̃ arbitri functus officio. id q̃d deprehendere est ex eius ipsius literis ad Theodoricũ Magistrũ scriptis. Accepit tamen eam pacem Cazimirus, plus q̃ dignũ erat quietis & ocij cupidus. Fuit autem in

conditionibus, ut Cruciferi Pomeraniã cõcedente rege retinerent, atq; etiã Nessouiensem arcẽ in Cuiauia supra Vistulã, nempe ut utrãq; ripã & naulum in potestate sua haberent, eodem iure quo Culmensem atq; Torunensem tractũ olim à maiorib. Cazimiri accepissent. Regi uerò Dobrinensem & Cuiauiã relinquerent, ne ea quidem portione exclusa quæ ad Cazimirũ ducem Zemouiti filiũ pertinebat, regi redderent, ac decem millia florenorũ pro damnis datis annumerarent: etsi in decreto nulla fit mentio eius pecunię, sed ex diplomate pontificio, quo cognitio cõtrouersiarũ inter regem & Magistrũ certis iudicib. postea cũ non starent pactis Cruciferi, delegata est, apparet, id quoq; conuenisse. Profugis aũt utriusq; partis ut liceret ad possessiones derelictas reuerti, uel uendere eas arbitratu suo. Impendia dãnaq; utrinq; cõpensata.

Pacta inter Boemum & Polonũ reges conuenta.

Dubrauius cum Hageco memorãt, inter ipsos quoq; reges Polonũ & Boemum Vngari arbitrio tunc pacta cõuenisse: ut Polonus Boemo ius omne in Silesia cõcederet: Boemus uerò ne regis Polonorũ appellationem deinceps usurparet, ac ius tributi à Polono rege exigendi ut remitteret, acceptis à Carolo quingentis libris auri puri puti.

Boemicorum scriptorum dissensio & temeritas.

Ac de his quidem cõditionib. cõsentiũt: de illa uerò dissentiũt, ꝙ Dubrauius illud quoq; cõuenisse scribit, ut Polonus Boemo pecuniã debitã exolueret: Hagecus cõtrà, uiginti millia marcarũ Polono à Boemo numerata uult esse, ne quid iuris in Vuratislauiensi ditione, & in omni Silesia & Oppoliensi sibi uendicaret. Addit idem, societatem tũc ab omnib. trib. regib. cõtra Ludouicũ Cęsarem initã esse: quod Dubrauius pretermisit: uultq; idem, & quidẽ solus, hęc omnia uiuente & pręsente Loctico cõfecta esse. Aliquid fortassis horũ tunc actũ est. Cæterùm Silesiã omnem tunc nondũ Boemus in ditionẽ suã redegerat. Tributũ aũt illud unde aut quãdo ipsi natum sit in Polonia, non possunt ostendere isti, si ultima cũ primis aptè & cõuenienter uolũt cõtexere. Sed integrũ sit suũ cuiq; iudiciũ.

Cruciferi pactis conuentis cũ Polono nõ steterũt.

Soluto cõuentu, nõ tamen reddebãt ex decreto & pacto Cuiauiã ac Dobrinensem Cruciferi Cazimiro, q̃uis approbasset is sententiã regũ ex cõpmisso latã, nisi etiã disertè unà cũ senatu, nobilitate, & ciuitatibus, diplomatis & iureiurando dato Pomeraniã, Culmensem, et Michalouiensem tractum à se & à posteris suis, prsus abdicaret. Quod cum ille ad senatũ & comitia retulisset, omnib. indigna res uisa, post tam iniquũ arbitriũ, nouas etiã dioresq; pacis leges ab hoste perinde atque à uictore sibi ferri. Itaq; bellũ malle, q̃ tam iniquam & ignominiosam pacem. Cũ aũt de ratione belli gerendi cõsultarẽt, placuit nõ inferre bellũ: sed si inferat, propulsare: atq; ad pont. max. primo quoq; tempore de ui & iniurijs Cruciferorũ, propter religionẽ ad eius iurisdictionẽ pertinentiũ, referre.

Legatus Cazimiri regis ad pontificem.

Legatus ad eam rem curandã missus Ioãnes Grotus Slupecius episcopus Cracouiẽsis. qui nequicq; inficientib. negotiũ aduersarijs, magna cura ac diligẽtia tandẽ perfecit apud Benedictũ eius nominis duodecimũ pont. max. ut is Galardũ Titulensem præpositũ, & Petrũ Geruasiũ Aniciensem canonicũ legatos & iudices ea de re in Poloniã & Prussiã mitteret: qui Polono regi Cuiauiã ac Dobrinũ reddi, et decem millia florenorũ adiudicata numerari a Cruciferis curarent: de cæteris uerò cõtrouersijs cognoscerent.

Delegati Papæ de controuersijs Polonorum cum Cruciferis.

Ludouici Cæſaris interdictum.

Cruciferi uerò ut prętextū aliquē iniuriæ, & neq; arbitrorū decretò, neq; pōtificis mādatis parēdi haberēt, perfecerūt apud Ludouicū Cęſarē, cui tūc neq; cū regib. neq; cū pōtifice cōueniebat, ut is Magiſtro Theodorico Aldemburgio et uniuerſo ordini grauiſſima pœna adiecta interdiceret, ne cuiuſquā pręcepto quicq; de ijs terris quas ab imperio haberēt, cuiq̃ cōcedāt, neue apud ullos iudices de ijs diſceptēt, pręter aſſenſum ſuū. Cū aūt iudices à pōtifice delegati Varſauię cognoſcēdę cauſę aliq̄ādiu operā dediſſent, refutata friuola detrectatiōe & ꝓuocatiōe Cruciferorū, anno Chriſti nati 1339

1339 ann.

Decretum cōtra Cruciferos.

adiudicarūt Cazimiro & Polonis Pomeraniā, Cuiauiā, Dobrinēſem, Culmenſem, & Michalouiēſem ditionē. Cruciferos aūt ad centū nonagintaquatuor millia & quingētas marcas Polonicas pro dānis datis, itemq; ad mille ſexcētas marcas impenſarū nomine cōdemnarūt: ad hęc ut ij templa & monaſteria in Polonia, ſuperiore bello direpta & exuſta inſtaurarēt. cūq; iudicata nō facerēt, anathemate deuoti ſunt, & ſacris interdictū omnib. locis quę in ditione eorū eſſent, & ad quę quiſpiā eorū perueniſſet. Interim annis aliquot quietę res fuerūt in Polonia, niſi ꝙ Lituani crebris excurſionib. Maſouiā cuius affinitate ducū ſibi cōiunctā depopulati ſunt. tametſi nō oēs illę excurſiones proſperè eis ceciderūt. nam anno 1337 cū direptis Cechanouia & Poltouia oppidis, cū copioſa pręda incōpoſito agmine, ut ſolent, reuerterent, ingruētib. ex inopinato Maſouijs, cū trepidi mutuò ſe in traiectu Narue fluuij impellerēt et impedirēt, plurimos de ſuis partim cęſos, partim impetu & altitudine fluminis abſorptos, & prędā omnē amiſere. Ne cōtra Cruciferos quidē ſatis ꝓſpera fortuna tūc uſi ſunt. Libet aūt inſigne quoddā facinus eorū cōmemorare. Cū Cruciferi Germanorū q̊rundā principū auxilijs adiuti, agros eorū infeſtarēt, & arcē Pullen obſediſsēt, barbari q̄ erāt in pręſidio, deſperatiōe retinēdę arcis inducti, pyrā in medio accēderūt, & facultates, liberos, & uxores ſuas, ac ſeipſos ad extremū in eā coniecerūt, ne uiui in poteſtatē hoſtiū uenirēt. Quid interim Cazimirus rex egerit, nō cōſtat. credibile tñ eſt eū ſtudia pacis, ad quę factus erat, coluiſſe: arces et oppida muniuiſſe: leges partim nouas cōdidiſſe, partim ueteres emēdaſſe, iudiciorū rationē correxiſſe. huius em̄ regis ea ſunt maximè opera in Polonia: quæ certè uno & altero anno perfecta nō ſunt. ſed hęc plurib. perſequemur inferius. Vnū quidē nūc eſt cōmemorādū, q̊d ꝓpriè huius tēporis eſt: ꝙ cū nullos ex Anna uxore mares liberos ſuſciperet, pręter unā filiā, ſucceſſorē ſibi in regno deſignauit, indictis ad eā rē comitijs Cracouiā ad VIII diē Maij āno Chriſti 1339. ubi re in cōſultationē ſenatus poſita, cuius alij Zemouitū, alij Ianuſſiū duces Maſouiorū, alij uerò Vuladislaū Oppoliēſem mallēt, ꝙ omnes hi è uetuſta regū Polonię ꝓſapia oriūdi eſsēt: peruicit tamē Cazimirus, ut omniū ſentētię in Carolū regē Vngarorū ſororis ſuę uirū, & filios eius inclinarēt, refutatis aliorū q̄ diſsēſerāt ſentētijs, ꝙ diceret, Sileſios quidē defectiōe ad Boemos, indignos ſeſe eo honore reddidiſſe: è Maſouijs aūt nihil dignitatis & amplitudinis regno acceſſurū eſſe, cū ij ſtipēdiarij ſocij, et uaſalli, ut uulgari uerbo utamur, Polonorū ſint. In neutris uerò ſatis fore uiriū & pręſidij cōtra hoſtes. Porrò Caroli filios Ludouicū & Stephanū pręclarę

Crucifeṙi anathemate deuoti.

Lituani Maſouiā uaſtarunt.

1337 ann.

Lituani Cechanouiam & Poltouiā diripuere.

Narua fl.

Lituani fuſi.

Lituanorum facinus forte.

Cazimiri regis ſtudia.

Cazimirus ſucceſſorem ſibi deſignauit regem Vngariæ.

1339 ann.

indolis iuuenes, matre Polona ortos, ac tanti regis filios amplificaturos eſſe regni maieſtatē: nec ei defuturas eſſe Vngarorū opes, ſiue ad defendēdos, ſiue ad ꝓferendos fines Polonię. Re cōfecta ex animi ſentētia, cōuentuq; dimiſſo, mox Viſſegradū in Vngariā ad Carolū ſe cōtulit Cazimirus, cū ſplēdido ꝓcerū et equitū comitatu. Ibi fœdera inter uicinos duos populos renouata & cōfirmata ſunt, & pacta quædā cū rege & regijs filijs de ſentētia totius cōuentus Polonici inita. Eodē aūt anno Cazimirus uxorē Annā amiſit mulierē luſib. & choreis ſupra modū deditā, et muſicos, q̄ uoce, flatu, & pulſu canēdo eā oblectarēt, q̊cūq; iter faceret, circūducere ſecū ſolita. Sequentē annū Ruſſia meridionalis ſubacta et in ꝓuincię formā redacta inſignē facit. Fuerat ea quidē olim in ditione regū & principū Polonorū, quemadmodū ſuperiorib. libris expoſuimus, Boleslaorū maximè armis ſubiugata: ſed cū ſuos tamen duces indulgētia noſtrorū haberet, pedetentim deinde iugū excuſſit eo potiſſimū tēpore q̊ Polonica reſp. multis imperijs diſcerpta, mox etiā ciuilib. atq; adeò parricidialib. bellis cōcuſſa ac euerſa ꝓpemodū, neq; ſpaciū, neq; uires ad coercendos rebelles Ruſſos habuit. Ad extremū paulo ante hęc tēpora, in quib. nūc uerſamur, cū maſcula ꝓgenies Danielis regis liberorū, q̊rū ſumma erat in Ruſſis authoritas & potentia, defeciſſet, Lubartus Gedemini, Lituanorū ducis filius, cū Vuladimiriēſiū ducis filiā uxorē duxiſſet, omni eo tractu Ruſſię, q̄ Lituanis finitimus eſt, Ruſſis ducib. q̊rū ꝓpter multitudinē atq; diſcordias extenuatæ erāt uires, uel deuictis, uel in deditionē acceptis, potitus eſt. Nā cætera Ruſſia, quæ ab Halicia & Leopoli in Poloniā uergit, in Boleslai, q̄ Troideni Cirnenſiū Maſouiorū ducis filius fuit, deditionē cōceſſit, ꝙ ei Maria Ruſſa matre de genere ducū Ruſſorū edito, legitima ſecundū auūculos ſucceſſio deberi uiderēt. Nec tamē hic dominatus diuturnus ei manſit. Offenſi em̄ Ruſſi intēperātia eius, & ſororū, uxorū, filiarūq; ſuarū ſtupris, ſiue grauiorib. exactionib. ſiue ob magiſtratus externis mādatos, ſeu deniq; ꝓpter diuerſitatē religionis ſiue rituū, ueneno eū de medio ſuſtulêre. Quod ubi accepiſſet Cazimirus rex, ratus ueniſſe tēpus, q̊ Ruſſiā maiorū ſuorū negligentia amiſsā, facilè in poteſtatē ſuam poſſet redigere, ſubitario exercitu de aulico ſuo, ꝓcerumq; ſuorū comitatu coadunato ſtipatus, mēſe Aprili magnis itinerib. in Ruſſiā cōtendit: Leopolim caput gētis circūſidit. Nec longū tēpus interceſſit, cū ſeſe arcēq; ſuperiorē & inferiorē, atq; oppidū Ruſſi dedidêre: illud unū pacti, ut retinere ſibi ueteres religionis ritus liceret. Ingens uis auri, et argēti, gēmarū, pręcioſarū ueſtiū, et reliquę ſupellectilis, uetuſta Ruſſorū ducū gaza, in ijs arcib. reperta eſt: in qua inſignes erāt, duę cruces aureę plurimis et precioſis gēmis diſtinctę, quarū altera portionē ligni, in q̊ Chriſtus Ieſus pepēdit, incluſā habuit: quę extat etiānū in baſilica Cracouiēſi: itēq; duo diademata cū ſella, et ueſte auro gēmiſq; rigēte. Quā gazā Cazimirus reuertēs in Poloniā ſecū aſportauit, et arces ipſas, utpote ligneas cōcremauit, ne earū fiducia Ruſſi rebellarēt, cū ipſe diſtrahere in pręſidia earū copias ſuas exiguas, nō ſatis tutū ſibi eſſe exiſtimaret. Tātiſper aūt cōmoratus Cracouię, dū ex omni Polonia indicta expeditione uniuerſali, copię ad certū locū cōueniūt, rurſus cū ijs copijs ad

Cazimirus in Vngariā profectus.

Fœdera inter Vngaros et Polonos.

Anna regina muſicis & luſib. dedita.

Rußia Auſtralis quando à Polonis defecit.

Rußia à Lituanis occupata.

Boleslaus Maſouius dux Ruſſorum.

Czirſk.

Boleslaus ueneno extinctus.

Cazimiri in Ruſſiam expeditio.

Leopolis Cazimiro dedita & incēſa.

Theſaurus Leopoli inuentus.

Rußia à Polonis subacta.

subigendam reliquã Russiã reuertitur, instãte iam messe, nullòqꝫ negotio Pręmislia, Sanoco, Halicia, Trebouulia, Lubassouia, Tustano, cæterisqꝫ omnibus eius oræ munitionib. potit᷑, ita ut ad Cremeneciã usqꝫ arma circũ ferret. Quã tamen penes Narimũthouiciũ in sequestro ad tẽpus esse passus est, ex pacto cũ Iauunuta, Keistuto, Lubarto, ducib. Lituanis affinib. suis Gedemini filijs, & nepotib. eiusdem duob. Georgijs, Narimunthouicio & Coriathouicio, Olgerdi quoqꝫ & Coriathi absentiũ nomine id ratũ fore, ꝓmittentibus, inito: Vuladimiriensem uerò, Lucensem, Belsensem, Chelmensem, & Brestẽsem ditiones ad bienniũ intactas eis reliquit. Cauebat aũt Cazimirus ne sibi ad cętera impedimẽto essẽt. Hoc aũt pactũ paulopòst, Iauunuta summo principe et maximo natu inter filios Gedemini ab Olgerdo et Keistuto fratrib. capto ac deiecto, Olgerdus, ꝙ illi in principatu successit, renouauit. Vbi recensent᷑ arces quas Lubartus in Volynia, quas'ue Keistutus in Polesensi, siue Podlassensi tractu retinebant: addit᷑ etiã, ꝙ mutuã sibi opem rex & Lubartus ferre debebant. Si quid aũt controuersiæ inter ipsos exoriret᷑, ut ea regis Vngari arbitrio decideret᷑. His ita gestis rex conuentu Russorũ habito, in formã ꝓuincię Russiã à se subactã redegit, Palatinos, Castellanos, pręfectos, iudices, & alios magistratus Polonorũ more instituit, Russosqꝫ eodẽ cum Polonis iure esse iussit. Neqꝫ deinceps consilio publico ea pars Russiæ à Polonis desciuit. Per hoc tẽpus Lituani rursus Masouiã depopulati sunt. Ianislaus uerò Archiepiscopus Gnesnensis extrema senectute defunctus, successorẽ accepit Iaroslaũ Scotniciũ, gẽte Bogoriũ. Nãkerus quoqꝫ Vuratislauiensis episcopus religiogissimus & continentissimæ uitæ, ueneno, ut creditũ est, extinctus, Prædislaũ Pogoreleciũ gente Grimaliũ Bononię tũc studijs doctrinę uacantẽ successorẽ accepit. Qui cũ Ioanne Boemorũ rege de iniurijs ecclesię Vuratislauiẽsis põtifice max. arbitro transegit. Vuratislauiensem quoqꝫ senatũ nudis pedib. & capitib. discinctũqꝫ & pallijs depositis ad se uenientẽ, & satisfacientẽ deprecante Carolo Marchione Morauiæ in gratiã recepit: arsitqꝫ non multo pòst tota Vuratislauia. Reuersus à Russico bello Cazimirus, cũ luctũ annuũ post mortẽ Heduigis matris expleuisset, uxorẽ alterã duxit Adleidã, siue Heduigim, Hẽrici Hessorũ Landgrauij filiam cũ dote duũ milliũ sexagenarũ Pragensiũ (sic eñ in pactis scriptũ est) ꝓmissa. Quæ cũ esset deformior, mox eã despicatui habere cœpit, & concubinarũ, quas plurib. in locis alebat, amorib. & illecebris captus atqꝫ fascinatus segregatã à se in Zarnouecẽsem arcẽ relegauit, ꝙ maiore licẽtia libidinib. indulgeret. Anno sequẽti ad funus Caroli regis cohonestãdũ, cõsolãdamqꝫ sororẽ in Vngariã profectus, mox ad uoluptates et libidines suas redijt. Quę quidẽ sic animũ eius emollierũt atqꝫ demẽtarũt, ut paternorũ pręceptorũ dignitatisqꝫ suę oblitus, iniquas pacis cõditiones à Cruciferis acciperet potius, quàm erepta ab his bello repeteret. Ad quod quidem gerendum satis uiriũ præsertim accessione Russię habere uidebat᷑. Lite enim cũ eis ad extremum perducta, quemadmodũ superius commemorauimus, cum ij diris deuoti, nihil tamen authoritate Pontificia mouerent᷑, ut iudicata facerent, facilè Cazimirus concessit petentibus, ut iure omni quodcunqꝫ ipsi

Polonorum fœdera cum Lituanis.

Rußia quæ in Lituanorum ditione fuit.

Rußi exæquati cum Polonis iure & prærogatiuis.

Lituani Masouiã uastarunt.

Iaroslaus Archiepiscopus Gnesnẽsis.

Nankerus episcopus obijt.

Vuratislauienses supplices episcopo.

Vuratislauiæ incendium.

Cazimiri libidines.

Zarnouecia urx.

Carolus rex Vngarorũ mortuus.

Cazimiri regis transactio cũ Crucisferis.

ipsi à maioribus suis haberent in Pomerania, Culmensi, & Michalouiensi ditione, sese posterosqꝫ suos iureiurando interposito, & literarum monumẽtis consignatis abdicaret: ac de sigillo etiam, quo diplomata regia signãtur, Pomeraniæ nomen eraderet, quo Cuiauiam ac Dobrinensem ditionem ab eis reciperet. Itaqꝫ constituto cum Magistro Cruciferorum congressu Inouuladislauiæ ad uicesimãsecundã diem mẽsis Iulij, comitia quoqꝫ suis indixit. Vbi abdicatio illa scriptis facta, Calissiæ uerò nõ modò regis, uerũetiã Zemouiti Visnensium, Zemouiti Cirnesiũ, & Boleslai Plocensiũ Masouiorum ducũ, procerũ quorundã Polonorũ, & primariarũ ciuitatum, nempe Cracouiẽsis, Posnaniensis, Sendomiriẽsis, Sandecensis, Calissiensis, Vuladislauiensis, et Brestensis diplomatis consignata est. Episcopi uerò neqꝫ ut signarẽt, neqꝫ ut apꝓbarent, adduci ulla ratione potuere. Quo robore animi utinã rex ac cæteri ꝓceres fuissent. Annus aũt ꝙ hęc acta sunt, fuit 1343. Tam dãnosa pace facta, recuperataqꝫ Cuiauię ac Dobrini possessione, Cazimirus reliꝗ eiusdẽ æstatis & autũni tẽpore, Henrico Zeganensiũ duci magnis uirib. bellũ intulit, ueritus ne Ioannes Boemorũ rex suppetias ei ueniret. Causa belli fuit, ut recuperaret Vuschouense territoriũ, quod Teuthones Freistatense uocãt, ab Henrico duce Glogouiensi huius Henrici auo interceptũ, & à maiore Polonia auulsum. Vbi ad oppidũ uentũ est, quassatis aliquot diebus deiectisqꝫ muris, captũ id est, nequicquam defendentib. Silesijs. Quos capi rex iussit, & bona eorũ militib. diripienda concessit: cęterũ oppidanis parsum est. Inde ꝓgressus, Stinauiã cæpit, ac diruit, agrũqꝫ circũiacẽtem depopulatus est. Inde porrò ad Zeganũ cum duceret exercitũ, Hẽricus dux supplici legatione ad eum missa, ac deinde in castra ipse cum fratrib. suis, Conrado, Ioanne, & Præmislo uenire iussus, pacẽ æquissimis legibus impetrauit, Vuschouensis tantũ territorij iure omni & uẽdicatione à se abdicata. Neqꝫ uerò ademit rex oppidanis Vuschouensibus ius cudendæ monetæ, quod à duce acceperãt. Ita bellũ illud paucis diebus solutũ est. Collocauit aũt eodẽ anno Cazimirus rex filiã suã Elizabethã à priore uxore susceptã, in matrimoniũ Boguslao duci ulterioris Pomeranię siue Scecinẽsiũ, quos Germani Stetinẽses uocãt. Societatemqꝫ cũ eo et fratrib. eius Barnimo & Varcislao inijt his legib. ut mutuã sibi opem ferrent contra quosuis hostes, nominatim aũt cõtra Cruciferos, quoties opus esset, cum quadringentis galeatis, eosqꝫ intra mẽsem ex quo essent admoniti mitterẽt, uel ipsi adducerẽt: ac in sua quidẽ ditione utriqꝫ auxiliarib. cõmeatũ & pabulũ suppeditarẽt, in hostico aũt sibi quisqꝫ ꝓspiceret: munitiones ab hostib. recuperatę ut redderent᷑ ei, cui adẽptę fuissent. Quę uerò ad neutros prius pertinuissẽt, captę inter socios diuiderent᷑: aut dato alteri dimidio precio, ab altero retinerent᷑. Hoc tunc primũ fœdus Pomeranorũ ducũ cũ Polonis fuit, nõ minus metu Cruciferorũ, ꝙ affinitate conciliatũ. Dos aũt puellę fuit uiginti millia sexagenarũ Pragensiũ, prætercæterã supellectilẽ & paraphernã, perãplã sanè, & splendidã. Vicissim aũt Boguslaus duũm millium sexagenarum prouentus annuos nouæ nuptæ promisit. Nuptiæ Posnanię sub finem Februarij sequentis anni magna pompa celebratæ sunt. Quo quidem anno magna uis locustarum ex Vngaria coorta,

1343 ann.

Cazimiri expeditio in Silesiam.

Vuschoua capta.

Stinauia diruta.

Pax cum Zeganensi duce.

Vuschouenses habuerunt ius cudendæ monetæ.

Pomeranorũ ducum fœdus cũ Polono rege.

Dos regiæ filiæ.

Locustæ in Polonia.

Tartarorum excursio in Russiam & Poloniam.

coorta,& mox ingentes Tartarorum copiæ in Russiam & Poloniam inundauere à Dascone, quem rex Pręmislię præfecerat,& Daniele Ostrogio,& nonnullis alijs Russis res nouas molientibus euocatę. Nam ij nacti tempus, quo rex Cazimirus longissimè aberat Cruciferorũ colloquijs, Silesico bello & filię nuptijs occupatus, missis clam legatis, admonuere Tartarorũ principem siue Cæsarem, ne tributariam sibi Russiam à Polonis occupari pateret: non defuturã ipsi fidem suã operamq; polliciti. Habebant aũt ij inuisum » Polonorũ imperiũ, cũ ꝙ non libenter ferè externis parent homines, tum ꝙ sectę ritibusq; suis, ne callidè sensim abolerent̃, metuebant. Videbant enim multos de suis ad nostros ritus, & ad Romanã, siue adeò catholicam ecclesiam se transferre, plure sq; in dies honorib. & alijs pręmijs à rege ostentatis inuitari. Ab his igit̃ exciti Tartari & adiuti, obiter trãscursa Russia, in Poloniã magna ui cõtendũt. De quorũ aduentu cum tempori Cazimirus à suis è Russia certior factus esset, coacto celeriter exercitu, in Sendomiriensem tractũ obuiam eis, ꝓfectus, positis in ripa Vistulæ statiuis, transitu fluminis arcere eos satis habuit, nõ ausus cum longè maiorib. copijs manus conserere. Eminus modò hinc balistis, illinc arcubus uelitatum est. in qua uelitatione,

Albertus palatinus Sendomiriensis à Tartaris occisus.

Albertus palatinus Sendomiriensis, gente Habdanus, sagitta ictus cecidit. Tartari frustrà tentato multis in locis trãsitu Vistulæ, magno cum tumultu populabundi, & ferro atq; igni obuia quęq; uastãtes, per Lublinensem tractum retrò abiere. Nec arcem Lublinensem aliquot diebus oppugnatam, expugnare potuere.

Masouiorum cũ Silesijs bellum.

Memorat Dlugossus hoc ipso anno, Masouios malè pugnasse apud Olesniciam, siue Elsam, contra Silesios. Sed quòdnã id bellum fuerit, aut inter quos, aut quam ob rem excitatum, nõ reperio. Nec sanè Masouij confines usquam sunt Silesijs.

Lituania uexata ab Vngaris, & Boemis, & Cruciferis.

Contra Lituanos quidem expeditionem Ioannes Boemorũ rex cum Carolo filio Marchione Morauiæ, & Ludouicus Vngarorũ hyberno huius anni tẽpore magnis uirib. sed successu non satis pari apparatui, cum Cruciferis fecisse memorantur.

Ioãnes Cæcus rex Boem. bellum infert Polonis.

Insequenti aũt intulit Ioannes bellũ Polonię, Zeganẽsi, ut uidet̃ bello, cuius paulo antè me minimus, ꝓuocatus. Ac tanto quidem ardore animi id fecit, ut cum senio laboribusq; confectus esset, ac alterũ quoq; oculũ iam amisisset, tum deinde libenter se moriturum affirmaret, cum Cracouiæ muros manu uictrice palpasset. Sed eum spes sua fefellit. Et uenit is quidem per Opauiensem, Cessinensem, & Osuencimensem tractum in conspectu Cracouiæ cum maximis

Cracouiæ obsidio.

Boemorũ, Silesiorũ, atq; Teuthonum copijs, biduoq; apud Cirinũ pagum Abbatis Mogilensis castra habuit. Sed nostris neq; frumentari, neq; pabulari liberè eum sinentibus, neq; tamen pugnãdi copiam facientib. ueritus ne in angustũ redigeret̃, siue cõmeatu, ut scribit Æneas Syluius, deficiente, siue metu Vngaricorũ auxiliorũ Poloni à Ludouico nouo rege, Caroli filio & successore missorũ, ut uult Antonius Bõfinius, soluit obsidionẽ: bipartitoq; agmine, quo plura populationib. cõplecteret̃, exercitũ reuerti iussit: ipse cũ paruo comitatu pręcessit. Et unũ quidẽ agmẽ uersus Ilcussum, alterũ autem uersus Lelouiã abijt. Quod ubi didicere nostri ab exploratorib. bipartito & ipsi hostes abeũtes cõcito cursu insequũt̃. Et hos quidẽ apud Bialã pagũ,

Boemi profligati à Polonis.

illos uero apud Pogoniã adepti, utrosq; magno impetu à tergo adoriunt̃, & re inopinata pauidos citò perturbant, & in fugam uertunt. Pauci famæ & honoris amãtes resumptis animis insultũ nostrorũ paulisper sustinuere. Verùm ij quoq; paruo negocio, utpote pauci & perturbatis ordinibus, fusi fugatiq; sunt. Cecidere in utroq; prælio & fuga de primorib. Boemis, Zagiz Ptassek, & Also de Stramberk: captus Hinco Dubius: multi præterea de inferiorib. ordinibus cęsi, captiq;. Captiui Cazimiri iussu benignè curati sunt: diu tamen captiuitatem pertulere. Ioannes rex accepto à fugientib. suis cladis nuncio, mœstus in Boemiã redijt. Nostri cum uictoria non contemnendã prædã reportarunt.

Prendota Galca.

Palma rei bene gestæ Prendotæ Galcæ gente Odrouansio data. Itaq; magnis pręmijs & militari baltheo à Cazimiro is affectus est. Topori uerò Hinconis nomen, ab Hincone Boemo capto deinceps usurpare cœperunt. Annus quo hęc acta sunt, fuit post Christum natũ 1345.

1345 ann.

Paulo aliter hæc narrat Hagecus. Vult enim ipse non regias copias à Polonis profligatas esse: uerùm alias quasdam, quas tunc proceres quidam Boemi regi suo in auxilium adducebant. Excessisse tamen statim Ioannem è Polonia magno incommodo accepto. Causam autem belli huius uult idem præbuisse Polonos, propterea quòd Opauiensem tractum priores infestassent, dum Boemo, qui Suidniciensium ducem bello premebat, par pari referre student.

Suidniciensiũ duci bellum illatum à Boemis.

Landishuta amissa, et recuperata.

Conatus est enim Ioannes rex Suidniciensem ducẽ Boleslaum, Bernardi filium, qui unus inter duces Silesiorum cum Polonis adhuc sentiebat, subigere, oppugnauitq; Suidniciam: sed repulsus, inde Landishutam cæpit: nec multo pòst rursus amisit, cum Boleslaus armatos curribus, prætextu mercium deuectos, eò clàm immisisset, præsidiũq; Boemorum partim interfecisset, partim expulisset. Dlugossus, nisi fortè librarij hic error est, Suidniciensium duci posterius, quàm Polonis tunc bellum à Boemis illatum esse uelle uidetur. Neutrum autem bellum persecutus est Ioannes, cùm stabiliẽdi Carolo filio imperij studio, tum morte præpeditus.

Carolus Cæsar et rex Boemorum.

Principes electores Clemente sexto pontifice max. & Philippo Francorum rege adnitentibus, filium ipsius Carolum Morauiæ Marchionem, Ludouico Cæsari uiuenti adhuc, sed podagrico, ac diris deuoto, per id tempus suffecerunt.

Ioannis Boemorũ regis mors.

Nec diu postea uixit Ioannes. Nam cum Philippo Francorum regi affini suo suppetias contra Anglos iuisset, inclinante ad Anglos uictoria, in aciem se produci iussit, ibi'que interfectus occubuit.

Pragensis Archiepiscopus.

Perfecit is apud pontificem maximum, ut Pragæ deinceps esset Archiepiscopus, qui ius haberet coronandi regis.

Carolus rex Boemorum.

Successit autem Ioanni in regno Carolus filius Cæsar.

Ludouici Cæsaris mors.

Nec multo pòst Ludouicus quoque Cæsar perijt.

Italiæ tyranni.

Quo imperante, in plerisq; Italię urbibus noui tyranni extitere. Qui postea Ducũ & Marchionum titulis, indulgentibus pontificibus, sese cohonestarunt.

Ludouici regis Vngarorum expeditio in Italiã.

Ioãna regina Neapolitana scelesta & libidinosissima.

Per idem tempus Ludouicus rex Vngarorum exercitum, in quo multi Poloni militarunt, duxit in Italiam, ut Andreę fratris, Neapolitanorum regis mortem ulcisceretur. Nam eum Ioanna uxor, eadem'que cognata strangulauerat: & Philippum Tarentinum principem, & ipsum cognatum, thori regni'que consortem fecerat. Quibus exactis, Ludouicus regnum in suam potesta-

tem redegit. Nec multo pòst, admittente pontifice max. Ioanne id certo pa-
cto restituit: illa uerò Auinionem urbem Narbonensis prouinciæ pontifici
in loco mercedis iure sempiterno donauit: perfrictaq; semel fronte totã sese
libidinibus dedidit. Interim in Polonia nihil memorabile gestum esse pro-
ditũ, præter leges in comitijs Vislicensibus scriptas: quibus palatinorũ &
iudicum infinata potestas certis cancellis coercita est, ut ne ex moribus aut è
libidine sua, sed è scripto iure deinceps iudicarent. Certę etiam mercedes eis
& alijs ministris iudiciorũ constitutæ sunt, ut ne quid pręterea à litigantib.
exigeretũ, mulctęq; quas iudices arbitratu suo dicebant & exigebant, defini
tæ. Ad hæc sublatus mos barbarus, iurisiurandi conceptis uerbis dandi, in
q̊ si quis uerbo lapsus esset, atq; adeò titubasset, causa quauis iusta, cadebat.
Nec illud sanè silentio prætereundũ est, q̊d eodem anno apud Cracouiã ac-
cidit. Nã cum conscelerati quidã homines sacrilega cupiditate adducti, san-
ctissimum corpus Christi cum ferculo suo è templo omniũ sanctorũ memo
riæ dicato suffurati essent, atq; id ferculũ non aureũ, ut crediderũt, sed ęreũ
inauratũ esse cõperissent, apud Bubalũ siue Bauolũ pagũ suburbanũ, q erat
in ditione collegij basilicæ Cracouiensis, in cœnosam paludẽ id impiè & ir
reuerenter abiecerunt. Mox locus crebris ignib. atq; facułis dies noctesq;
aliq̊t perpetes collustratus est. Id miraculũ cum ad episcopũ perlatũ esset,
neq; causa tamẽ eius pateret, post indictũ triduanum ieiuniũ, episcopus eò
cum solẽni põpa sacerdotũ, & supplicationib. pfectus est, repertũq; sanctis-
simũ corpus ingenti cũ ueneratione eò unde sublatũ erat, retulit. In eo uerò
loco, ubi id repertũ est Cazimirus insequenti anno augustũ tẽplũ titulo cor
poris Christi de coctis laterib. ędificauit: successuq; tẽporis perãplũ spaciũ
muro cõplexus nouũ oppidũ cõdidit, & Cazimiriã de suo nomine appella
uit. In q̊ oppido monasteriũ etiã aliud excitauit sodalitati monachorũ siue
eremitarũ Augustinensiũ. Mortuus est eodẽ anno q fuit post Christũ natũ
1347. Ioannes Grothus episcopus Cracouiensis. Qui præter uoluntatẽ Vu
ladislai regis Nankero ad Vuratislauiensem episcopã, ppter irã & contu-
meliã eiusdẽ regis trãseunti, successor datus erat. Ei uerò Petrus Falcouius
gẽte Doliuius à collegio surrogatus est, Qui cum regio nomine legationẽ
obiret apud pontificẽ max. intra uertentẽ annũ Auinione mortuus succes-
sorẽ accepit à pontifice Bozentã Iancouiũ, gente Roseũ, decanũ Cracouien-
sem, qui comes ipsi fuit itineris. Fuit aũt Grothus uir excelsi & cõstantis a-
nimi, ita ut Cazimirũ regẽ nouũ oppidũ Socolnicos, ppe Scarbimiriã con
dentẽ authoritate ecclesiastica, queãdmodũ Dlugossus memorat, desistere
à cœpto cogeret, ppterea q futurũ erat, ut eo oppido condito Scarbimiria
quę est in ditione præpositi Scarbimiriensis desereretũ. Quin & patrociniũ
eiusdẽ pręposituręe, ut ita dicã, cõcedẽte rege, sibi & successorib. suis episco-
pis uẽdicauit. Sed paulò ante nostrã memoriã uir clarissimus Erasmus Ciol
cus episcopus Plocensis, id simul & cęterorũ ferè omniũ primorũ in una-
quaq; ecclesia sacerdotiorũ patrociniũ indulgentia Leonis decimi pontifi-
cis max. in regiã potestatẽ redegit. Anno deinde 1349. fecit Cazimirus rex
expeditionẽ in Russiã, ut eã q̊q; partẽ eius, quã Lubartus & Keistutus usur
pabant

Regnũ Neapol. Ioannæ concessit Ludouicus.
Aunio donatus Rom. pontifici.
Leges Cazimiri regis.
Iurisiurandi barbarus mos sublatus.
Miraculum.
Bauolus pagus.
Cazimiria cũ tẽplis cõdita.
1347. ann.
Petrus episcopus Cracouiensis.
Bozenta episcopus Cracouiensis.
Socolnici oppid.
Scarbimiriensis præpositura.
Erasmus Ciolcus episcopus Plocensis.
1349 ann.
Russicum bellum.

pabant, regno suo adijceret. Magnaq; felicitate usus una æstate expugnatis,
arcib. Lusco, Vuladimiria, Breste & Chelmo, ac cæteris in deditionẽ acce-
ptis Valyniã omnẽ, Belzensemq;, & Brestensem tractũ in potestatẽ suã re-
degit: Russos duces deditionẽ facientes retinere sua iussit, primarijs modo
munitionib. Polonos præfecit. Et q̊ certior quietiorq; ipsi esset Russiæ pos
sessio, quoniã Vngarorũ reges ad se eã pertinere antiq̊ iure, sicuti suprà me
morauimus, contendebant, cum Ludouico rege eius gentis, assentiente etiã
Stephano fratre Ludouici duce Slauoniæ ac Dalmatiæ transegit, & contra
Cruciferos societatẽ inijt. Atq; eundẽ Ludouicũ certũ sibi successorẽ in re-
gno Polonorum designauit, si ipse sine masculis liberis decederet. Quòd si
Ludouicus q̊q; nullos masculos liberos relinqueret, Ioannes Stephani fra
tris eius filius rex Polonorũ esset. Misit aũt tũc Ludouicus matrẽ suã in Po-
loniã, ut suo nomine iusiurandũ à Polonis exigeret. Reuersus aũt à Russica
expeditione Cazimirus, & secundis rebus, laudibusq; hominũ insolescens,
neq; de libidinib. quicq; remisit, sed palã concubinas Oposni & Cressouię
alebat: & cũ à Bozenta episcopo Cracouiẽsi officij sui admoneretũ, nõ modò
nõ resipuit, sed etiã subiectos ipsi homines in territorio Sendomiriensi per
Ottonem Pileciũ gente Toporũ palatinũ & pręfectũ eius loci, indebitis tri
butis et laborib. uexauit. Porrò cũ his de reb. episcopi Poloni põtifici max.
indicassent, isq; moneri eũ suo nomine uellet, Martinus cognomento Bari-
sca, unus de uicarijs basilicæ Cracouiensis, q solus id facere ausus est, in pflu
entẽ Vistulę demergi ab eo iussus est. uerùm nõ diu scelus id diuina maie-
stas inultũ esse siuit. nã & rex diris deuotus est à Bozenta episcopo, & pestis
acerba quã epidemiã gręci uocant, quasi nos dicamus popularẽ, duob. illis
annis Poloniã omnẽ peruasit: tanta ui grassata, ut pagos atq; oppida homi-
nib. uacua redderet. Ac initio quidẽ triduana febris ardens cum sputo san-
guineo miseros mortales passim absumebat: deinde uerò in quintum, plata
diẽ, carbũculis et apostematib. enecabat. Quanq̃ aũt arcano id fiat Dei opt.
max. iudicio, & ab hominũ intelligentia abstruso, tamen nõ nouũ, neq; inu
sitatũ est, p principum peccatis, subiectã eis multitudinẽ pœnas expẽdere.
Nec Poloniã solũ ea tũc uexauit, sed uniuersum ferè orbẽ terrarũ peruagata
est. Creditũ aũt est uulgo, eã à Iudęis infectis ueneno fõtib. effectã esse. Itaq;
exquisitis supplicijs ij nullo neq; sexus, neq; ætatis discrimine, per Italiam,
Germaniã, & Gallias affecti, & facultatib. spoliati sunt. Increbuere tunc per
uniuersum ferè Christianũ orbẽ greges uirorũ pariter ac mulierum nudis
umbilico tenus corporib. obãbulantiũ et flagellantiũ sese, diuinãq; clemen
tiã miserabilib. uocib. implorantiũ, uexillis pręeuntib. Itaq; in Poloniã q̊q;
ij tũc uenere ex Vngaria. Sed cũ ea siue religio, siue superstitio à flagitijs &
prauis dogmatib. nõ penitus immunis esse deprehenderetũ, pœnis coercita
& extincta est. Neq; tamen hic tũc malorũ finis Poloniæ fuit. Quin ubi pe
stis cõquieuit, Lituani ob ereptã siue pręreptam Russiã iritati, quãuis graui
bello à Cruciferis, q magna tũc habebãt Germanorũ et Gallorũ auxilia, pre
meretũ, tamẽ crebris excursionib. Sẽdomiriensẽ tractũ penè omnẽ uastarũt,
fusis fugatisq; nostris, si q forte obijcere sese ipsis ausi sunt. Russiæ q̊q; eam

Q 2 partem,

Volynia, Belzensis, Chelmensis et Brestensis prouinciæ à Cazimiro rege subactæ.
Cazimiri transactio de Russia cũ Vngaris.
Ludouicus rex Polonorum designatus.
Poloni iurarũt in uerba Ludouici regis.
Cazimiri flagitia & scelus in presbyterum.
Oposnum.
Cressouiæ.
Mart. Barisca demersus iussu Cazimiri.
Cazimirus iterũ excommunicatus ab episcopo.
Pestis in Polonia.
Iudæi trucidati.
Flagellantes sese.
Lituani Sendomiriensem tractum uastarunt.

Rußiã Polonis ad Lituanos deficere.
Belzo.
Bugus fl.
Leopolis munita à Cazimiro.

partẽ,quã dudũ Lubarto Cazimirus eripuerat, Rußis fidẽ mutantibus & pręsidia Polonorũ eijciẽtib. in potestatẽ suã redegerũt. Vuladimiria, Chelma, Belzo, & Breste, quã arcẽ Cazimirus cocto latere munierat, per deditionẽ potiti. Vnde liberius finitimã orã Polonię populabãt. Habet enĩ Breste sitũ uersus Poloniã Bugo flumine nauigabili, & paludib. permunitũ. Inde ad Leopolim excurrentes, cũ utrãq; arcẽ nouis muris et pręsidio Polonorũ munitã esse cognouissent, nõ tentata oppugnatione, circũiacentẽ orã omnẽ ferro & igni fœdè uastarũt. His tot tantisq; detrimentis excitus tandẽ Cazimirus anno Christi 1351. cõparatis magnis copijs unà cũ Ludouico Vngarorũ rege in Rußiã rursus expeditionem fecit, uictisq; leui pręlio Lituanis, ac duce eorũ Lubarto (quãq; uariat Dlugossus, et Keistutũ hoc loco, nõ Lubartũ nominat) capto, arcẽ tractũq; omnẽ Vuladimiriensẽ recepit, exercitũq; dimisit hyeme appetente siue adeò remittẽte, ut uult Bonfinius. Nã is hyeme cõgelatis paludib. lacub. & fluminib. et nõ in Rußia, sed in Lituania bellũ hoc gestũ esse memorat. Lubartus aũt, cũ religionẽ Christianã susceptur ũ se esse unà cũ cęteris fratrib. deieraret, non ita multo pòst è captiuitate euasit. Verùm dimissus'ne à rege, an cũ negligẽtius asseruaret, custodias frustratus, nõ satis liquet. Fidẽ certè fefellit, fœdusq; ictũ statim rupit. Vnde fit uerisimile, dimisũ esse icto fœdere, ut alibi Dlugosso placet. Ingressus aũt cũ tumultuaria manu in Rußiã & Vuladimiriã ex improuiso adortus, in suã potestatem redegit, direptãq; incendit. Atq; ita omnem illum tractũ Rußię dudum à Cazimiro sibi ereptũ, recuperauit. Haliciã quidem hic Dlugossus memorare uidetur, p Vuladimiria. Sed librarij fortassis id mẽdum est. Longissimè enim abest Lituanis Halicia, confinis Vngariæ & Valachiæ. Et repetitã quidem esse bello posthac à Polonis Vuladimiriã, inferius idem Dlugossus refert. Quãdo uerò eã amiserint, posteaquã semel ea tunc potiti sunt, alibi non prodit. Infestarunt deinde ijdem Lituani Sendomiriensem tractũ usq; ad Zauichostũ. Nec deerãt de nostris, qui se barbaris duces ad uastãdam patriã præberent. Inter quos insignes erãt, Petrus Psonca gente Ianinus, & Otto Scecarouicius de Topororũ familia: qui locorum & rerũ periti, clàm excursiones Lituanorũ dirigebant, & nostrorum consilia ipsis prodebant, ac sicubi cauendę essent insidię, aut uis nostrorũ, pręmonebant. Fortè autem accidit, ut Petrus à barbaris, in interiorem Poloniã excurrere destinantib. ad explorãda uada Vistulę præmitterẽt: inuentum autem uadum infixis in alueo fluuij pręlõgis stipitibus notauit, & renunciatum Lituanis redijt. Paulo pòst cum piscatores ad eũ locũ nauiculis aduecti, animaduertissent, id q̃d erat suspicati, euulsos stipites non longè in profundiori & uorticoso flumine infixerũt. Nocte intempesta Lituani, quo facilius nostros fallerent, & incautos transflumen opprimerent, ad Vistulã uenientes, secundum signa, monstrante Petro, traijcere incipiũt, & nõ pauci qui primi agmine in flumẽ se pręcipitauerãt, eius altitudine & uorticib. absorpti unà cum equis perierũt. Id ubi duces animaduertêre, dolũ subesse rati, Petrũ utĩ ꝑditorẽ in ripa capite plexerũt: maioresq; insidias ueriti, interdiu latitãtes, nocturnis itinerib. recesserunt. Ferẽ aũt postea Iagello, cũ esset rex factus, tã

Lituani Sendomiriensem agrũ populati sunt.
Psonca & Scecarouicius proditores.
Piscatorũ fraus.
Petrus Psonca ꝓditor iugulatus.

1351 ann.
Rußicum bellũ.
Lubartus dux captus & elapsus.
Rußia à Lituanis recepta.

Petri,

Proditorũ bona confiscata.

Petri, quàm Ottonis bona propter proditionem illam confiscasse. Ac Scecarouicę quidem uix extremo tandem uitæ tempore magnis procerum precibus exoratus, Zaclicę Tarloni Ottonis nepoti reddidisse. Crissonouum uerò quod Petri fuisset, Lublinensi pręfecturæ adiunxisse. Tartari quoq; per idem tempus ab Olgerdo euocati, Rußiam inferiorem, quę Podolia dicitur quæ & ipsa in Cazimiri regis ditione iam erat, depopulati sunt. His tot tantisq; calamitatibus admonitus Cazimirus, tandem admissum in sacerdote necando scelus lacrymis & austeriore uita expiare instituit, misso'que Albrico cancellario Dobrinensi absolutus, & societati ecclesiasticæ à Clemente sexto pontifice Maximo reconciliatus est. Simul autem impetrauit, ut sibi decima decimarum ab uniuerso ordine ecclesiastico totius Poloniæ quadriennio in subsidium aduersus barbaros Lituanos atque Tartaros conferretur: Item'que ne Vuratislauiensis ecclesia à Gnesnensis Archiepiscopi iurisdictione abstracta, Pragensi, quemadmodum contendebat Carolus Imperator & rex Boemorum, addiceretur. Restituit autem tunc Cazimirus ecclesiæ Cracouiensi immunitatem ademptam, cum quæ ad adscriptitios eorum et agrestes pertinebat, tum quę ad cõuectionem & uenditionẽ decimarum, rapinasq; coercendas: Adhec possessiones & prædia Radlouiensia, Visuensia, cæteraq; in regione submontana, quæ per uim occuparat episcopo reddidit. Quarum rerum extãt adhuc eius diplomata in basilica Cracouiensi. Cõdidit etiã complura templa, partim cocto latere, partim secto quadroq; lapide, in quibus sunt, Sendomiriense, Visliciense, Sidlouiense, Stobnicense, Sagoscense, & Gargouiense. Multaq; prӕterea ad placandã diuini numinis iram pia & præclara opera tunc ędidit. Extat in archiuio regio cõspiratio siue confœderatio nobilitatis maioris Poloniæ contra quemlibet hominem, excepto rege, anno Christi 1352 facta & conscripta, atq; uno & uiginti signis cõsignata, à qua excluduntur furti & latrocinij publici rei. Promittunt autem se non prohibituros, quominus pecudes & iumenta sua pignerentur. Quòd si regem uel præfectũ nõ exorauerint, solituros quicquid id fuerit, propter quod pigneratio facta erit. Vnde autem nata sit, & quid sibi uoluerit, quòue pertinuerit ea cõspiratio nõ liquet, nisi quod iniurijs forte et asperitate pręfecti regij expressa esse uideri potest. Inde quietę res domi forisq; cõplures annos fuere. Cæterũ Prusiã Lituani crebris excursionib. infestarunt. Per q̃d tẽpus Polonia pacis artib. magna cura studioq; regis efloruit, & nõ exigua ciuilitatis & elegãtię incremẽta accepit. Quę priusquã exponimus, libet rẽ miraculi loco habitã, quę tũc in Polonia accidit, nõ prӕterire. Anno Christi. 13 3. cũ Martius, Aprilis, et Maius ultra mediũ uerno ac penè ęstiuo calore ad calamos et aristas segetes perduxissent, coorto derepẽtè acri frigore et gelu, nix duos cubitos alta terrã operuit, et in sextũ usq; diẽ durauit. Qua soluta postea cũ corruptas esse segetes omnes existimarẽt tãta pręter spẽ ubertas frugũ, quãta uix unquã aliàs, fuit. Anno deinde 1355. missi ad Ludouicũ regẽ Vngarorũ legati nomine totius Polonię retulerũt diploma eius, q̃ is recipit, nũquã se neq; posteros suos ullũ tributũ aut exactionẽ ulli ordini Po.onorũ neq; sacro, neq; ꝓfano imperaturos, neq; iter

Tartari Podoliã populati.
Cazimirus absolutus.
Decima decimarum regi donata à pontifice.
Ecclesiastica immunitas Cracouiẽsis diœceseos.
Decimarum conuectio et uẽditio.
Radlouiensia & Vsuẽtia bona reddita episcopo.
Templa à Cazimiro condita.
Maiorũ Polonorum conspiratio.
1353. ann.
Nix & gelu post medium Maium.
1355. ann.
Ludouici priuilegiũ Polonis datũ de nouis exactiobus dãnisq; in bello acceptis.

 facientes

facientes oneri cuicꝙ omnino futuros. Preterea damna ac detrimēta in expeditionib. quę fiunt ultra fines, accepta, omnib. exoluturos. Accessit eodē anno Masouia ad societatē cęterę Polonię, & regię autoritati sese subdidit.

Masouia Poloniæ redintegrata.

Quod ut planius fiat, paulo altius quędā de Masouiorum ducib. repetenda, ac de profundis tenebris, quantū licebit, eruenda sunt.

Masouiorū ducū genealogia.

Cōradus & Boleslaus, de quib. in Boleslao Pudico multa cōmemorauimus, Zemouiti ducis Masouiorū filij fuere. Ex his Cōradus cū sine liberis decessisset, Boleslaū fratrē hęredē reliquit. Is porrò è Preislaua Russa, siue Lituana priore uxore duos filios Zemouitū et Troidenū, è Boema uero Vanconē siue Vēceslaū suscepit.

Masouiæ diuisio.

Hi post mortē patris Masouiā ita inter se partiti sunt, ut Zemouito Cirscū, Raua, Liuū, Gostininū: Troideno Varsauia, Sochassouia, Viskitki, Cechanouia, Nouigrodū, & Nouiduorū: Vanconi uerò Plocēsis tractus cederet. Ex his Zemouitus unicū sui nominis filiū successorē reliquit, de quo mox plura dicemus. De Troideno Boleslaus & Cazimirus nati sunt: quorum Boleslaus Russię principatū adeptus, quemadmodū superius exposuimus, ueueno extinctus est: Cazimirus uerò patri successit. Porrò Vanconi unicus itidem filius Boleslaus hęres fuit.

Masouij in fide & clientela regis Polonorum.

Atqꝫ hi omnes socij, & ut ita dicā, feudatarij regis Cazimiri fuere: quanqꝫ nō cōperio, suáne sponte regis autoritatem secuti, an ui subacti sint. Illud quidē in pactis fuisse cōstat, ut si quis eorū nullos mares liberos reliquisset, ei rex hęres esset.

Plocensis ditio in potestatem regis uenit.

Itaqꝫ cū primus omnium Boleslaus Plocensis orbus uita decessisset, Cazimirus rex hęreditatē adijt, arcemqꝫ Plocēsem cocto latere muniuit.

Ploscum munitū.

nec multo pòst duob. millib. marcarū pecunię à Cazimiro duce mutuò acceptis, eam ipsam arcem hypothecę nomine ipsi addixit. Neqꝫ tamen diu superstes is ipse dux Cazimirus fuit. Anno enī 1354 extremū uitę clausit diem, nullis & ipse relictis liberis. Quocirca Cazimirus rex & Ploscū, & ditionē eius omnē in suam redegit potestatē.

Pacta Cazimiri regis cum Zemouito Masouiorum duce.

Supererat Zemouitus, qui sibi legitimā successionem secundū fratres patrueles uendicabat. Veritus aūt rex, ne is ad Boemos uel ad Cruciferos deficeret, fraternāqꝫ hęreditatē bello repeteret, ita cū eo cōstituit, ut ei totius Masouię dominatū traderet, dūmodo ille nō hęreditario iure, sed regia munificentia, & in feudū, ut uocāt, se eū habere, regisqꝫ maiestatē se cū posteris suis comiter cōseruaturū, & cōtra quoscūqꝫ hostes barbaros iuxtà atqꝫ Christianos auxilio semper Polonis affuturū, neqꝫ cū quoquā foedus ullū inconsulto rege sanciturū, solenni ritu & iureiurādo, pfiteret. Cui rei dies dicta est Calissię ad sextū Cal. Ian. āno Christi 1355. Itaqꝫ uenit eò ad regē ex cōdicto Zemouitus cū Nicolao Plocensi episcopo, & magna caterua procerū & equitū Masouiorū, & publicè uexillū ad pedes regis proiecit, & in uerba eius posterorūqꝫ regum Polonię iurauit.

Masouij iurant in uerba regis Poloni.

Ad hęc diplomate subiectionē suā testatus est. cuius diplomatis exemplū extat apud Dlugossum, ex archiuio regio descriptū. Quo illud etiā cautū est, ut illa duo millia à Cazimiro duce in mutuū accepta, rex nemini solueret: Plocensem aūt tractum omnem, quoad uiueret, retineret, secundū mortē regis in ditionē Zemouiti is unà cū Vissegrado & Plonsco eodem iure quo cætera recideret.

Pactum cum Venceslai uxore.

Quoniā aūt Elizabetha Vāconis quōdā uxor, tūc uerò uidua, pleraqꝫ mariti sui bona dotis nomine

retine-

retinebat, ita de ijs cū Zemouito rex transegit, ut post mortem uiduę ea quidem quę cis Vistulā erāt Zemouito, ea uero quę ultra flumen, sibi primū, ac post suam demū mortem Zemouito cederent. Hęc tunc sic acta atqꝫ trāsacta sunt. Intercessere tamē pòst inter hos principes nōnullę bonorū cōmutationes. Facit quidē Dlugossus & alterius Zemouiti Viznensiū ducis, qui anno 1345 mortuus sit, mentionē: itemqꝫ Ianussij ducis Masouię. sed undē nam ij orti sint, aut quē hęredē Zemouitus hic reliquerit, quàmue partē Masouię Ianussius obtinuerit, quādo mortuus sit, quē deniqꝫ successorē habuerit, neqꝫ ille, pdidit, neqꝫ ego inuenio: nisi fortè Zemouiti senioris filij hi fuere, anticipatis temporib. à Dlugosso, quod in plerisqꝫ alijs etiā fecisse eum deprehendimus, in hunc locū coiecti. Verùm de his suis locis uidebimus: nūc ad Cazimirū regē reuertamur.

Germani incolæ Poloniæ.

Qui cum Poloniā atqꝫ Russiā partim bellis superiorib. & excursionib. barbarorū, partim pestilentia exinanitā, minus cultā, minusqꝫ populosam esse cerneret, Teuthonici generis hominib. siue accitis, siue ultro uenietib. agros attribuit. quorū nō exiguę reliquię in submontana & Vngaris finitima regione & Russia in hodiernū usqꝫ diē manent, utentes lingua crassiore ac nō dissimili ei qua in Silesia & Prussia uulgò utunt. eorū cura & opera Polonia frequētari & cultior esse pagis & oppidis cœpit.

Germani diligentiores patresfamilias quàm Poloni.

Sunt enī frugaliores ac diligentiores in re parāda ac tuenda quàm Poloni, & lautius habitāt: ita ut facile etiamnū appareat per pagos & oppida iter faciētibus, ubi illi, ubiúe Poloni habitēt. uidemusqꝫ ruere muros oppidorum quorundā ab illis, quod uel nomina testificant, conditorū, postea quàm à Polonis habitant, & administrant. Fuit aūt in eos, Theutonas inquam, & in cæteros oppidanos & agrestes propensior & indulgentior Cazimirus: nec eos grauiorib. laborib. uel exactionib. aut ullis iniurijs præfectorū suorum, siue adeò procerū atqꝫ nobilitatis premi passus est, animaduertendo in eos qui aliquid eiuscemodi ausi essent, ita ut uulgò rusticorū siue plebeiorum rex uocaret.

Plebeiorum rex.

Nec ipsos modò Teuthonas iure suo Saxonico siue Magdeburgēsi uti permisit: sed suis quoqꝫ Polonis id indulsit. Quoniā uerò ab ijs iudicijs ad Magdeburgēse tribunal prouocabat, non sine infamia Polonorū, & magno sumptu ac dispendio litigantiū, sustulit eam prouocationem Cazimirus, & in arce Cracouiensi supremū & prouinciale iudiciū Theutonicū cōstituit, ad quod, puocationes omnes ab inferiorib. iudicib. ex tota Polonia minore fierēt.

Iudicij Teuthonici supremi institutio Cracouiæ.

Cui quidē iudicio pręsidet peritus eius iuris aduocatus cum septē scabinis (sic enī appellari eū quęsitorē cū iudicib. usitatū est) quos magnus procurator arcis legit de certis oppidis atqꝫ pagis. Ab eo quoqꝫ iudicio ad regem est prouocatio: à quo extrema causæ cognitio binis sex oppidorū siue ciuitatū decurionib. seu consulibus, neutri litigantiū suspectis, delegat: à quibus nō est prouocatio.

Sex ciuitatum iudicium.

Sunt aūt eæ ciuitates, Cracouia, Sandecia, Bochna, Velicia, Cazimiria, & Ilcussum. Tametsi receptum est posterius, ut rex ipse etiā cū cōsilio de ijs, puocationib. quę à supremo illo iudicio Cracouiēsi fiunt, si uelit, cognoscat. Habēt aūt supra memorati septem iudices cum quęsitore suo ab eodem Cazimiro immunitatem omniū onerum atqꝫ exactionum regiarum, neqꝫ iudicari à quoqꝫ nisi rege, aut peculiariter

delegatis

delegatis ab eo iudicib. possunt. Ita tunc Cazimirus populosiorem cultio-
remq́ externis colonis Poloniã reddidit: & ne ij cum indignitate sua ac to-
tius reip. ius aliunde petere necesse haberent, prouidit. Coercuit etiam suc-
crescentia rursus latrocinia, unius maximè splendidi & potentis uiri suppli-
cio. Fuit is Mathias Borcouicius, ortus equestri Napiuonum familia: cuius
insigne est, ceruus inter cornua lupum gestans, palatinus Posnaniensis, uir
impiger: qui cum prædones clàm receptaret, quos punire debuit, consuetu-
dine turpis lucri captus, ducem se ipsis deinde præbuit. Quę res cum ad re-
gem crebris querimonijs hominũ perferret, nec ille tamen quamuis admo-
nitus & obiurgatus ab incœpto desisteret, captus est Calissiæ, cum eò fortè
ad regem uenisset: & in Ostinensem arcem deportatus, in tetro & obscuro
carcere inedia uitam finiuit. Cuius mortem cum Ioannes frater ulcisci uelle
diceret, iussu regis interfectus est. Bona eorũ, in quibus erant Cosminum &
Zazia munitiones, cõfiscata sunt. Filius uerò Mathię profugus, cũ ex Mar-
chia Brandeburgensi in Polonos mercatores atq́ equites postea grassaret,
quodã tempore in oppido Rosrassouo ab agrestibus trucidatus, pœnas de-
dit. Fuere, ut habet Dlugossus, qui existimarẽt causam tam dirę mortis Ma-
thię palatino fuisse, q de stupro reginę insimulatus esset. Sed quę nã ea re-
gina fuerit, Dlugossus nõ meminit. Secunda quidẽ Heduigis, cum quinde-
cim annis in Zarnouecio castello quasi relegata, honestè tamen & lautè ha-
bita uixisset, ad extremũ biennio ante hanc palatini necem, à patre, nemine
prohibente, domũ reducta est, & paulopòst è uiuis excessit. Nec diu cuncta-
tus Cazimirus, tertiã duxit, Heduigim Henrici Glogouiensiũ ducis filiam.
Post cuius nuptias anno sequenti, qui fuit 1358. illud quod diximus suppli-
cium de palatino Posnaniensi sumptũ esse Dlugossus memorat. Insequenti
anno cõtrouersię quædã de iure decimarũ, de iurisdictione ecclesiasticorũ
iudicũ, de uisitationib. & exactionib. archidiaconorũ, prępositorũ, & parœ-
corum, de nouis parœcijs instituendis, de moderatione immunitatis clerico-
rum, ac de semestrib. uacantiũ parœciarũ reditibus, qui iam inde à Nancle-
ro episcopo in instauratione basilicę Cracouiensis usurpabant, inter Bozen-
tam episcopũ Cracouiensem, & nobilitatem Cracouiensis & Sendomirien-
sis cõuentus exortæ, interueniente rege & Iaroslao cognomento Bogoria
Guesnensi archiepiscopo, extinctę sunt: & Lublinensis, Lucouiensis, ac Sece-
chouiensis territorij homines, ꝑpter uastitatem ex Tartarorũ & Lituanorũ
crebris incursionibus, immunitate decimarũ spacio triginta annorũ dona-
tæ. Statimq́ illis ipsis diebus Cazimirus ignominiosam fecit expeditionẽ
in Valachiã. Quã priusq́ persequimur, explicanda est origo gentis, si quid
modò certi è tantis tenebris eruere possumus. Dacia secundũ ueterem geo-
graphorũ descriptionẽ, Tyra fluuio, quem nos Nestrũ uocamus, ab ea Sar-
matię parte quę nobis Russia & Podolia est, diuidit: ab occidente sole Iazy-
gas Metanastas finitimos habet: ab oriente Hierasso, quem Pruthũ nunc di-
ci opinor, & Istro siue Danubio fluuijs ab inferiore Mœsia, quæ nunc Bul-
garia est: à meridie uerò eodem Danubio à superiore Mœsia, quę nunc Bo-
sna & Seruia est, disiungit. Ea post multa bella cum Romanis gesta, ad ex-

Borcouicius palatinus latro.
Napiuonum familia.
Cosminum et Zazia confiscata.
Heduigis reginæ mors.
1358 ann.
Ecclesiastici ordinis cum equestri controuersiæ in Cracouiensi diœcesi compositæ.
Daciæ descriptio

tremum

tremum à Traiano Imperatore, quemadmodũ scribit Eutropius, subacta, et
in formã prouincię redacta est. Cum aũt bellis superioribus exhausta esset,
infinitas hominũ copias ex toto orbe Romano idem princeps ad agros ur-
besq́ colendas eò transtulit. Sed tamen haud ita multo pòst, sub Galieno ac
deinde sub Aureliano imperatorib. barbari eam uindicarunt. Deinde Go-
thi eam sub Gratiano principe possederũt. Ita ex illa colluuie Romanorum
& barbarorũ cõmercijs & cõnubijs cõmixtorum, Valachi orti, Daciam ue-
terem patriam etamnum retinent, lingua noua ex ueteri sua barbara & Ro-
mana confusa ac corrupta utentes: tametsi Russicã quoq́ & Slauicã linguã
in usu habent, siue propter uicinitatem & cõmercia, siue q à Slauis ea quo-
que gens, quemadmodũ cæterę in eodem tractu à Mæoti palude & Ponto
usq́ ad Adriaticum mare pertinentes, subacta fuit. Gens dura, bellicosa, &
fraudulenta. Vnde uerò & quando Valachi dici cœperint, non comperio.
Vulgaris quidem est opinio, sed nullo ueteri authore nixa, à Flacco quo-
piam siue prefecto, siue domino eos nomen hoc accepisse, ut primum Flac-
ci, mox corrupto à finitimis barbaris uocabulo Vulassi et Valachi appella-
rentur. Polonorum quidem atq́ adeò Slauorum omnium lingua, non mo-
dò hi populi, uerumetiam omnes Italici generis Vulassi & Vulossi dicunt:
Quod ipsum etiam argumento est Italicam hanc gentem esse. Agros nõ ma-
gnopere colunt Valachi, sed armentis atq́ gregibus alendis ferè uictitant,
eo quòd optimis pascuis abundet eorũ regio. Inde fit fortasse, ut nostris ali-
quanto maiores oues & boues ibi nascantur: quorum maximam ac penè
infinitam uim non modò finitimis Russis atq́ Vngaris, uerumetiam Polo-
nis, Prussis, Silesijs, Boemis, Germanis, Slauis, Italis, Turcisq́ quotãnis sup-
peditant. Religionem Christianam colunt, sed Græcorum ritu. Obscura et
ignota penè usq́ ad hæc tempora, quæ nunc persequimur, ea gens fuit. Pri-
mumq́ hoc nomem in Vngarorũ historia reperio tempore Caroli regis:
qui anno Christi 1330. contra Bazaradum Valachorum regulum, quem illi
Slauico nomine Voieuodam uocãt, latinè palatinum dici usus obtinuit, bel-
lum gessit, eodem ferè quo Cazimirus noster euentu. Vocatur etiam Mol-
dauia hæc ipsa regio, sed utrum à flumine, an aliunde, nõdum satis comper-
tum habemus. Posteriori quidem tempore gens una in duos dominatus se-
cta, nominib. quoq́ distingui cœpit, sic ut ij qui ad orientem & septentrio-
nem uergunt, & Podoliæ finitimi sunt, Valachorum nomen retineant: qui
uerò meridionale Transyluaniæ latus attingunt, Multani à nostris, à cæte-
ris uerò Trãsalpinenses Moldaui et Valachi uocentur. Huic ergo genti hu-
iusmodi de causa bellũ fecit Cazimirus. Mortuo Stephano Voieuoda Va-
lachorum, duo filij eius Stephanus & Petrus de principatu contendebant.
Petro quamuis natu minori, tamẽ propter liberalem indolem & morũ sua-
uitatem plures fauebant. Et acceperat is etiã ab Vngaris auxilia. Itaq́ nullo
negocio dominatum occupauit. Exclusus dominatu Stephanus, simul & in-
sidias fratris metuens, in Poloniam cum nonnullis suæ factionis nobilibus
Valachis ad Cazimirum regem profugit: & cum se in potestatę & clientela
eius fore polliceret, facilè ab eo impetrauit, ut se ad paternũ dominatũ ui &

Dacia à Traiano imper. subacta.
Eutropius.
Valachorum origo.
Valachorum lingua.
Slauica lingua unde apud Valachos.
Valachorum mores.
Valachi unde dicti.
Valachorum studia.
Religio Valachorum.
Voieuoda Valach.
Moldauia.
Transalpini siue Multani.
Valachicũ bellũ, eiusq; causa.

armis reduceret. Igitur Cazimirus conſcriptum è minore Polonia & Ruſſia
exercitum non contemnendum, initio menſis Iulij in Valachiam cum lega-
tis & Stephano miſit. Nec malè Polonis ea ſuccedebat expeditio principiò.
In uelitationibus enim & particularibus certaminibus ferè ſuperiores eua-
debant. Petrus ubi ſe imparem eſſe animaduertit Polonorũ uiribus, ad do-
lum ſe conuertit. Et quo facilius incautos falleret, clàm per internũcios cum
exulibus redit in gratiam. Superanda erat Polonis interiorem Valachiam

Ploniny.

ingreſſuris ſylua denſa & impedita, quæ Ploniny à ſoli ſterilitate uocatur.
Eam igitur Petrus cum ſuis inſedit: & quà noſtri iter facturi erant, arbores
ſuccidit, ita ut truncis tamen utcunq; hęrerent. Vbi noſtri indaginem illam
ingreſſi ſunt, ibi coorti ex inſidijs Valachi, arbores ſucciſas ui impellunt, ab

Poloni à Valachis cõtrucidati.

extremis orſi, ita ut cæteræ mutuò ſeſe impellerent. Qua ruina noſtri ſic ob
ruti ſunt, ut qui obtriti & extincti nõ ſunt, uiui tamen ferè, debilitatis & col
liſis mẽbris, in hoſtiũ poteſtatẽ uenirẽt. Pauci de extremo agmine ſalui eua-
ſere. Capta ſunt in eo conflictu tria uexilla magna Cracouienſiũ, Sendomi
rienſium, & Leopolienſium. Signa minora militaria ſeu gentilitia nouem,
Topororum, Leliuiorũ, Liſſorum, Rauiorum, Gryphiorum, Strenauiorũ,
Habdancorũ, Polucoſarũ, & Stremeniorũ. Cazimirus clade hac ad ſe perla
ta, mœſtus, ac de proditione exulũ queſtus, de redimẽdis captiuis ad hoſtẽ
miſit, & facilè impetrauit. Fuerunt aũt inter eos maximè inſignes Nauoius

Nauoius Tencinius.

Sbigneus Oleſnicius.

Tẽcinius, Andreę palatini Cracouienſis filius, et Sbigneus Oleſnicius, Sbi-
gnei eius, ꝗ poſtea fuit epiſcopus Cracouiẽſis et Cardinalis presbyter, auus.

Peſtis.

Cladẽ Valachicã alia nõ minor domeſtica poſt unũ annũ cõſecuta eſt è pe
ſtilentia: quę cum per populos latè ſerperet, Poloniam quoq; ſex menſibus
autumnalib. & hibernis afflixit, ita ut in oppidis atq; pagis dimidiã fermè
partem hominum abſumeret. Cracouię quidem uiginti millia mortuorum
cenſa ſunt. Magis autem ea in nobiles & locupletes, quàm in uulgus graſſa
ta eſt. Cruciferi uerò ope Ludouici Marchionis Brandeburgẽſis, qui fuit fi-

Lituania uaſtata à Cruciferis.

Keiſtutus Lituanus ter captus à Cruciferis.

lius Ludouici Cæſaris, Lituaniam tribus excurſionib. uehementer tunc affli
xerunt, Keiſtutumq; ducem Gedemini filium cæperunt. Sed is commutatio
ne captiuorum liberatus eſt: nec multo pòſt iterum ac tertium captus, cuſto
dias fruſtratus euaſit. Anno ſequenti qui fuit 1361. Cazimirus rex miſſis A-

1361. ann.

uinionem ad Vrbanum quintum põtificem max. Innocentij ſucceſſorem, o-
ratoribus impetrauit, ut in Ruſſia cathedra metropolitica, Cracouiæ uerò

Pragenſis academia.

Archiepiſcopa in Rußia inſtituta.

ſiue adeò Cazimiriæ noua Academia inſtitueretur: id quod Carolus Impe-
rator & rex Boemorũ Pragę iam fecerat. Atq; illud quidem perfectũ eſt eo-
dẽ anno, primusq; Archiepiſcopus Leopoliẽſis fuit Criſtinus, homo eque-
ſtris ordinis, quanquã nõ memorat̃ cuius gentis fuerit, à Gneſnenſi Archie
piſcopo præſente rege conſecratus. Academiæ uerò cœptum opus, magna

Academia Cazimiriæ inchoata.

parte ædificiorũ conſequentib. annis magno ſumptu excitata, ad finẽ tamen
tunc perductum non eſt, Cazimiri morte intermiſſum. Inuidere ipſi fortaſ-
ſis fata hanc gloriã, ut integra ſolidaq; Vuladiſlao Iagelloni maneret. Præ-
terea repullulans rurſus inter epiſcopũ Cracouienſem & regẽ, ſacrumq; &
profanum ordinem controuerſia de iure decimarum et interdictorũ, eodem

anno arbitrio Iaroslai archiepiſcopi Gneſnẽſis, qui tunc fortè Cracouiẽſem
diœceſim uiſitabat, ex cõpromiſſo ſedata eſt. Cuius decreti exemplũ extat
in conſtitutionib. regni & ſynodalib. uulgò editis. Hoc eodẽ anno Vurati-

Vuratislauia arſit.

Fames in Polonia.

ſlauia fortuito incẽdio cõflagrauit. Inſequẽs annus annonę penuria et fame
apud Polonos & uicinos populos inſignis eſt. Ac ueris quidẽ tempore læ
tę arriſerũt ſegetes. Iunio uerò menſe tẽpeſtates & aquilones cũ pluuijs co-
orti florem ſegetũ decuſſere, & iam coaleſcẽtia grana corrupere. itaq; fame
uulgò laboratũ eſt. ꝗd malũ tamen regis beneficentia & ſolertia nõ ſine ma
gno reip. fructu mitigauit. Erat in regijs prædijs atq; horreis ingens uis fru
menti è ſuperiorũ annorum ubertate reliqua. Id frumentũ rex externis qui-
dem ac ditiorib. ſuis iuſto precio uendi iuſſit: plebs uerò egena partim com

Munitio arcium & oppidorum.

mutatione rerum frumentũ accipiebat, partim opus faciendo merebat. Quo
quidem tempore cõplures arces & oppida muris, uallis atq; foſſis munita
ſunt: piſcinę, aggeres, & aquęductus multis in locis facti. Atq; inter cætera
alueus à Cracouia Bochnã uſq; per quinq; miliaria duci inſtitutus, quo de
riuata ac immiſſa aqua ex Viſtula, ſal, ligna, ac cæteræ merces ultrò citroq;
nauib. uel ratib. portarent. uerùm is alueus perfectus non eſt. Redegit aũt et

1363 ann.

pecuniã nõ modicã Cazimirus è frumẽto uendito. Quæ ſplendori eius an-

Inimicitiæ inter Carolum Imper. & Ludouicũ regem Vng.

no ſequenti nõ minimũ ſuffragata eſt in nuptijs neptis, filiæ Boguslai ducis
Scecinenſiũ: de quib. breuiter cõmemorabimus. Inimicitię erãt inter Caro-
lũ Imperatorẽ & Boemorũ regẽ, & Ludouicũ Vngarorũ regem, qui gener
Caroli fuerat, leuib. quibuſdã iniurijs, ut fit inter uicinos populos, excitatæ,
ſed cõuicio Caroli ſic auctę, ut bellũ utrinq; magnis uirib. appararet̃. Ludo
uicus Cazimirũ cũ Ruſſorũ ac Tartarorũ auxilijs, & per eum Sigiſmundũ
Danorũ regem Boguslai propinquũ in ſocietatẽ belli pertraxerat. Carolus
Boemiã, Morauiã & Germaniã omnẽ ad arma cõcitabat. Hoc ubi accepit

Legatus pontificius.

Vrbanus pont. max. de pace cũ utriſq; diligẽter egit per legatũ ſuũ, Ioannẽ
quẽpiã ſodalẽ Frãciſcanũ, uirũ prudentẽ & eloquentẽ. qui cũ impigrè iam
ad Carolũ, iam ad Ludouicũ & Cazimirũ recurreret, Carolũq; eò adduxiſ
ſet, ut is ſatisfacturum ſe eſſe aduerſarijs de conuicio reciperet, mitigatis ea

Pax & affinitas inter reges.

re Ludouici & Cazimiri animis, nõ modò pacem inter inimicos reges, ue-
rumetiã affinitatẽ cõfecit, nempe ut Carolus imperator neptem Cazimiri re
gis, Elizabethã Boguslai filiã, quartã uxorem duceret. Tertiam eñ, Annam
Bernardi Suidnicienſiũ ducis filiã, per quam Suidnicienſem dominatũ ſibi
& ſucceſſorib. ſuis Boemorũ regib. quęſiuit, paulo antè morte ſublatã ami-
ſerat, cum Venceslaũ filiũ ex ea ſuſcepiſſet. Nuptijs dictus locus Cracouiæ

Regum & principũ conuentus Cracouiæ.

ad Liberalia, ꝗd Carniſpriuiũ uulgò uocant. Cõueniũt eò inuitati à Cazimi
ro reges, Ludouicus Vngarorũ, Sigiſmundus Gothorũ ſiue Danorũ, et Pe
trus Cypriorũ, Ponto & aduerſo Iſtro in Valachiã, & inde terreſtri itinere
per Ruſſiã Cracouiã aduectus: pręterea duces Otto Bauarorũ, Zemouitus
Maſouiorũ, Boleslaus Suidnicienſiũ, Bernardi defuncti frater, Vuladislaus

Caroli Imperatoris aduentus Cracouiam.

Oppolienſiũ, & Boguslaus cũ ſponſa filia. Ad extremũ uenit Carolus cum
ſplendido comitatu. Cui uenienti omnes principes atq; reges cũ Cazimiro
Cracouia ad unũ miliariũ obuiã profecti ſunt, & nõ modicũ ſpaciũ pedib.

progressi,quod idem facere imperatorē cognouerant, amicè inter se consalutarunt. Cum autem urbi appropinquaret Carolus, sponsam cum patre & magna puellarum ac matronarū caterua obuiam habuit. Deductusq; cum ingenti pompa in arce,Cazimiro petente, diuertit. cæteris in urbe hospitia distributa. Omnes aūt hi principes aduenientes in extremis Poloniæ finibus Cazimiri iussu comiter & perhumanè accepti ac deducti,liberaliter & magnificentissimè habiti sunt,durantib.usq; in uicesimum diem nuptijs & conuiuijs. Et cum abundè omnia ad nutum suppeditarentur hospitibus regiorum procuratorū atq; dispensatorū prouidētia, tamē ne quid magnificentiæ desideraret, magna dolia in foro seu circo urbis collocata sunt, alia uini,alia auenę plena,unde sumerēt quantum quisq; uellet. Pręerat aūt procuratorib.ac dispensatorib.omnib.regijs Verincus Germanus,consul Cracouiensis, quem Cazimirus propter singularē industriā atq; dexteritatē in rebus agendis thesauro suo pręfecerat, & omniū cōsiliorum suorū nō modò participē, sed moderatorē propemodū habebat. Is igitur cū esset ditissimus,non habuit satis nuptias illas regio nomine q̃ splendidissimè administrare,sed ut sua quoq; magnificētia Polonię splendorem adderet, Imperatori,regibus,ducib. & procerib.eorū domi suę cōuiuiū magnifico apparatu dedit,&ampla munera omnib.largitus est:inprimis autem regi suo Cazimiro,ita ut quę ei donauit, plus quā centum millib. florenorum æstimata esse dicant. Nuptijs ritè peractis,& fœdere sempiterno inter reges icto,et iureiurādo firmato, & missis inter se ultrò citroq; amplissimis muneribus, domos quisq; suas diuersi discesserūt,ad fines usq; regni à Polonis proceribus deducti. Dedit aūt Cazimirus sororis filię in dotem centū millia florenorum. Quoniā aūt habebat Cazimirus uxorē,& ex ea iam filiā unam atq; alteram susceperat,remisit ei Ludouicus rex Vngarorum ius succedendi ea conditione,si quem is filiū post se relinqueret. Infestata est etiā deinde hoc ipso anno Polonia peste populari. Sequētis uerò anni hyems tā fuit aspera et niuosa,ut feras q̊q; bestias in syluis & uolucres extingueret. Adiecit deinde Cazimirus animū ad recuperandā eam partē Russię,quā ante tredecim aut quatuordecim annos defectione Russorum magis q̃ ui Lituanorum amiserat:indictaq; toti Polonię expeditione,cū magnis copijs aduersus Russos et Lituanos profectus est. Cum aūt Belzensiū fines primùm attigisset,uenit ad eum Georgius dux eius orę,& placato rege imperata facere pollicitus,impetrauit ut ditionem illā suam retineret. Itaq; ibi nihil hostile nostri fecere. Quin & Chelmensem ditionē cum Chelma arce de Lituanis captā Cazimirus ei adiecit. nam Lubarto petenti ueniā dare noluit. In Volyniā deinde siue Vuladimiriensem tractū exercitū promouit: & cū nemo pugnādi copiā faceret, Luscū, Vuladimiriā & Olescū arces ui in deditionē suam redegit: cęteras per deditionē accepit. Atq; ita Lubarto eiecto, oram illam omnem subactam ac tributariā factam Alexandro duci Michaelis Coriathi filio,Gedemini nepoti,addixit. Et quo facilius eum in fide & officio contineret, Luscum & Vuladimiriam ipse retinuit, præsidiaq; ijs arcibus imposuit. Deinde successu tēporis Vuladimiriā,cum lignea fuisset,lateritio muro muniuit.

Et Ale-

Nuptiarū apparatus.

Verinci Germani dignitas ac magnificentia.

Dos nepti à Cazimiro rege data.

Pestis.

Hyems aspera.

Russicum bellū.

Georgius dux Belzensium.

Chelma Russica capta.

Volynia subacta & Alexādro tradita.

Luscum & Vuladimiria arces Polonorū præsidijs munitæ.

Vuladimiria muro constructa.

Et Alexander quidem in Cazimiri fide perstitit: Georgius uerò ambigua fide aliquoties postea rebellionē tentauit. Porrò Lituani nunq; deinde,q̊ad uixit Cazimirus,neq; Russiā, neq; Poloniā infestarunt, eo ꝙ satis habebāt negocij cū Cruciferis,& ꝙ pręsidia cōtra eos opportunis locis rex collocarat:Masouiā semel duce Keistuto impune depopulati sunt,ad Poltouiāusq; ꝓuecti. Quo oppido direpto incenseq;, quippe ꝙ munitū nō esset, arx q̊q; cum plurimis mortalibus,q in eam se cum facultatib.suis receperant, cōflagrauit, barbaris materiā incendio subijcientib. Neq; memorabile ullū Cazimiri regis factū post subactā Russiam quatuor illis annis, quib.postea uixit,memorat̃,nisi q̊d cum Petro q̊q; Lubussensi episcopo,quem bonis quibusdā spoliarat,transegit,ea lege,ut episcopus Lubussensis bona,quæ antiquitùs intra fines regni Polonici iā inde à tēpore Henrici Barbati ducis habebat, retineret,regē aūt dominū & patronū suū agnosceret:& ꝙ comites Dreni ipsi quoq; cum ea ipsa arce et Santoco se in ditione Cazimiri & regū Polonorū antiquitùs esse, ac deinceps fore iurati professi sunt:iteq; ꝙ idem rex magna parte Polonię peragrata.in Prussiā se cōtulit,cum pacato comitatu,uidendi Marieburgi aliarūq; arciū & oppidorū,quę Cruciferi frequētia & permunita & bene cōstituta habuere,gratia,ut ad eorū exemplū Poloniā etiā magis cultā redderet. Vbi perhumanè & honorificè à Cruciferis quocūq; adijt, acceptus est. Quin & inimicitias cū Carolo imperatore suscepit, idq; siue sua sponte et aliqua iniuria prouocatus,siue Ludouici regis Vngarorum gratia: qui hoc ipso tempore bellū Carolo indixisse,& Morauiam infestasse memorat̃. Extat quidem in Archiuio Cracouiensi fœdus & societas Cazimiri cum Ludouico anno Christi 1369. disertè contra Carolū Imperatorē & regem Boemorum inita. Nec illud silētio prętereundū est,ꝙ per hoc tempus metalla Bythomiensia,plumbi cum argento intermixto feracia, euanuerunt, post interfectos crudeliter ab oppidanis publico consilio duos sacerdotes,Petrum parœcum oppidi,& Nicolaum, qui ipsi erat à sacris concionib. Neq; hac modò pœna Bythomienses facinus illud luerunt, sed etiā ab episcopo Cracouiensi interdicto perculsi & honore omni priuati sunt,damnatiq;,ne qui ex posteritate eorū deinceps sacris initiarent̃, aut ulla sacerdotia obtinerent. Sed ab interdicto & cęteris pœnis post biennium demum apud pontificem max. permagno se redemerunt. Erat aūt tunc episcopus Cracouiensis Florianus Morscius, gente Ielitius, Castellani Sendomiriēsis filius,post Bozentam,qui Bozentino arci & oppido nomen dedit, amissoq; uisu obijt. Sub hoc ipsum tempus Boleslaus dux Suidniciensium & Iauoriensiū mortuus,Carolū Imperatorē & regē Boemorū affinē suū ex pacto hęredē reliqt. Ita tūc Silesiæ q̊d reliquū fuerat,Boemorū regno adiectū est. Sed iā Cazimiri mors stylū nostrū ad se reuocat. Anno igit̃ Christi 1370. cū hyemē Cracouię Cazimirus exegisset,uere ap͞pinquāte in maiorē Poloniā,ꝓfectus,per ęstatē ibi cōmoratus est. Deinde autūno inde discedēs in Sēdomiriensi tractu & in Russia uenationib. hybernū tēpus dare decreuerat: iāq; Prædboriā, q̊d oppidū in Siradiensi tractu est,peruenerat,cum eum grauis casus afflixit. Fortè eñ ad sextū Idus Septemb. qui dies Mariæ

Dei

Masouia uexata à Lituanis.

Poltouia incensa.

Cū Lubussensi episcopo transactio.

Comites Dreni et Santoci dedunt se regi Pol.

Cazimirus rex in Prussiam ꝓfectus.

Cazimiri cū Ludouico fœdus cōtra Imperatorē.

1369 ann.

Bythomiensiū metallorū interitus.

Bythomiēsiū pœna ob interfectos sacerdotes.

Florianus episcopus Cracouiensis.

Bozentinum arx & oppidum.

1370 ann.

Prædboria.

Cazimiri casus.

Dei matris natalis anniuersario & solenni ritu à Christianis celebrat̃, uenatũ in ꝓximas syluas, frustra dissuadẽtib. nõnullis pijs hominib., ꝓfectus erat: ubi dum cupidius ceruum fugientem impedito loco & inter uepres persequit̃, labente magno cum impetu equo ꝙ uehebat̃, uehementer homo senex & carnosus cõquassatus est, ita ut febre exagitaret̃. Relatus aũt Prædboriã, & cito medicorũ ope releuatus, Sendomiriã cõtendit.

Sendomiria fructuum optimorũ ferax.

Vbi cum spretis medicorũ pręscriptis, intẽperantius uiueret, et pyris, malisq;, ac cęteris fructib. quos locus ille ꝓducit eximios, sese ingurgitaret, balneisq; nimiũ uteret̃, in febrim recidit. Neq; tamen tã acris ea fuit quin rheda uehi posset, medicis Cracouiã ꝓficisci suadentib. ꝙ ibi faciliorẽ esse medicationẽ dicerent. Itaq; Sendomiria Chrobranos ꝓfectus,

Chrobrzany.

cum ex agitatione itineris grauiore æstu urgeret̃, frigidã aquã præter sententiã medicorũ bibit. Atq; inde maiores flãmas cõcepit. Quibus medicorũ arte mitigatis, lectica in Copriuunicense monasteriũ delatus succolantib. aulicis, octo dies ibi quieuit. Releuatusq; aliquãtulũ, iter institutũ ꝓsecutus est. Osseci aũt cũ alterius de medicis Matthæi permissu mulsam bibisset, rursũ deterius habere cœpit: sed tamẽ Corcinũ, atq; inde post aliq̊t dies pridie Calendas Nouẽbr. Cracouiã delatus, languebat magis. Quærit deinde ex medicis, nũ iã Cracouiã peruenissent, tacitè eos admonens ꝓmissorũ, quib. ei Cracouię certã q̊dãmodo sanitatem erãt polliciti. Deinde eos rogat, ut uerè ac liberè sibi dicerent, an de uita sua desperarent. Sed ijs, ut fit, bonã spẽ ostentantibus, nihilominus cũ destitui se uirib. animaduerteret, accito episcopo Cracouiensi Floriano, ac Vuladislao duce Oppoliensi sororis suæ nepote, quẽ Ludouicus rex Vngarorũ illis ipsis diebus ad uisendũ eũ miserat, itẽq; insigniorib. nõnullis de cœtu sacro basilicę Cracouiensis, ad hęc et aulicis ministris suis, in Christina religione

Vuladislaus dux Oppoliensis.

Testamentum Cazimiri regis.

ꝓ uti Christianũ decet mori se ꝓfessus est, testamentũq; cõdidit, ꝙ multa multis cũ satellitib. tũ nothis filijs suis, plurima Cazimiro Sceccinẽsiũ Pomeranorũ duci, largitus est: quędã etiã Gnesnẽsi & Posnaniẽsi basilicis: Cracouiẽsi uero crucẽ illã insignẽ, quã Leopoli deportarat, cũ inclusa portione ligni crucis Christi. Duab. uerò filiab. è tertia uxore susceptis, stragulã uestẽ omnẽ, ac dimidiũ aureæ, argentę, & gẽmeę supellectilis: reliquum aũt eiusdẽ supellectilis matri earũ uxori suę legauit. administrationẽq; siue executionem testamenti Ioanni Strelcio cognomẽto Suchyuilco, decano Cracouiensi & Cãcellario regni cõmisit.

Cazimiri mors.

His ritè peractis, sacris mysterijs de more ꝓcuratus Nonis Nouẽb. uitã cũ morte cõmutauit, ac tertia die pòst, in basilica Cracouiẽsi ad dextrã arę maximę honorificè sepultus est, ubi extat adhuc eius monumẽtũ cũ imagine sculpta in marmore.

Aetas.

Regnauit aũt Cazimirus annos trigintaseptẽ, uixit sexaginta: pacis ꝙ belli artib. et operib. clarior: unde etiã magni cognomẽtũ solus hic inter Polonorũ principes non tã uirtute bellica et uictorijs meruisse uidet̃, ꝙ operib. magnificis. et plurimarũ arciũ et oppidorũ munitione, et ꝙ omniũ sũmorũ pariter et infimorũ hominũ erga se beneuolẽtiã ijsdẽ qb. collegerat uirtutib. hoc est, iusticia, facilitate, humanitate, elegãtia, et clemẽtia, ad extremũ retinuit.

Magni cognomẽtum unde.

„ etẽm ad gloriã q̃dẽ plus ualẽt bellicæ uirtu„ tes. Pręsẽs uerò hominũ beneuolẽtia leniorib. his uirtutib. facilius cõparat̃.

Magis

Magis illas ferè homines admirantur, sed has gratiore memoria prosequun„ tur. Tametsi bellicæ quoque gloriæ non expers fuit cùm alibi, tum in Russia maximè: quam à maioribus suis amissam, maiore felicitate quàm sudore recuperauit.

Cazimiri uirtutes et præclara facta.

Hic princeps inextricabiles iudiciorũ laqueos resecuit: leges barbaras & iniquas, quoad tunc potuit, uel sustulit, uel correxit: adeuntibus facilis & comis: querimonias etiam infimorum benignè & patienter audiuit: tenuiores à potentiorum ui & iniuria uindicauit, sic ut æquior plebi, quàm nobilitati esse uideretur: captos ab hostibus suos promiscuè redemit: ne cuiquam oneri esset, cauit: seueritate, ut medici solent ustionibus & sectionibus, non nisi necessariò usus est: Poloniam superiorum temporum bellis & alijs calamitatibus uastam & infrequentem, populosiorem reddidit, & ad meliorem cultum redegit, maximè indulgentia in agrestes, ac Teuthonum colonijs deducendis. Arcium uerò & oppidorum in Polonia plerorumque omnium munitiones, ac templa lateritia, eius sunt opera. Hic enim Cracouiensem arcem exornauit, cuius tamen exornationis uix iam ulla extant uestigia: Cazimiriam Vistula disiunctam à Cracouia, Veliciam Scauinam, Ilcussum, Bendinum, Lelouiam, Sẽdomiriam, Visliciam, Sydlouiam, Radomiam, Oposnum, Vauelniciam, Lublinum, Calissiam, Pysdros, Stauissinum, Velunum, Coninum, Petricouiam, Lenciciam, Ploscum, Inouulodum, Leopolim, Sanocum, Crosnam, Cichouum oppida & castella mœnibus cinxit.

Arces & oppida munita à Cazimiro magno.

Arces Posnaniensem, Calissiensem, Sendomiriensem, Lublinensem, Leopoliensem utramque, Pysdrensem, Siradiensem, Velunensem, Lenciciensem, Colensem, Plocensem, Nepolomicensem, Sidlouiensem, Prædboriensem, Bresnicensem, Boleslauecensem, Ostressouiensem, Premisliensem, Landiscoronensem, Bendinensem, Lelouiensem, Zorstinensem, Ocecensem, Crepiciensem, Secechouiensem, Solecensem, Zauichostensem, Corcinensem, Coninensem, Naclensem, Velenensem, Medirecensem, Crusuiciensem, Zlotoriensem, Bydgostiensem, Lubassouiensem, Trebouuliensem, Haliciensem, Tustanensem, Oposnensem, Prissouiensem, Rauensem, & Vissegradensem uel denuò muniuit, uel uetustas refecit.

Templa à Cazimiro condita.

Templa uerò præter ea quæ suprà enumerauimus, Nepolomicense, Corcinense, Solecense, Oposnense, Lapsicense, & in arce Cracouiensi duo, quorum alterum sancti Michaelis, alterum S. Georgij nomine dedicatum est, è conspectu uerò eiusdem arcis Rupense diui Stanislai cæde nobile, item'que ptochodochium siue hospitale Stradomiense condidit. Pręterea Corcini, Petricouiæ, Calissiæ, & Lenciciæ monasteria: quibus omnibus amplam & luculentam supellectilem, ad cultum diuinum accommodam attribuit. Mogilense quoque monasterium imperfectum consummauit. Basilicam etiam Cracouiensem exornauit. Eius etiam opus sunt tabernæ mercatorum & propolarum in circo Cracouiensi. Fuit & uiuarium sub arce Cracouiensi ad Vistulam: cuius uestigia se uidisse Mathias Mechouiensis paulo ante nostra tempora memorat. Zemouitum Masouiorum ducem episcopo Posnaniensi, ut decimas de noualibus agris reddi in sua ditione iuberet, condemnauit. In summa, publica regis huius acta, & opera pleraque

omnia

omnia laude digna sunt: ac eo quidem magis, quòd dissimilem habuit successorem. Cæterùm domestica uita fuit impurior, in cibo potuque intemperans: in libidines uerò ita proiectus, ut præter greges concubinarum, cum quibus magis quàm cum iustis uxoribus consueuerat, Boemam quandam Rochicianam, captus eius pulchritudine, in loco iustæ uxoris haberet, promissa ei conceptis uerbis (cum aliter potiri ea non posset) fide matrimonij, interueniente Abbate Tinecensi thyara ornato: quem mulier episcopum Cracouiensem esse credidit. Sed eam deinde cum caluam & scabiosam esse comperisset, eiecit, & Iudææ cuiusdam Hester consuetudine usus est, de qua Nemiram & Pelcam filios suscepit. Nam filias natas, ut Iudaica religione permanerent, matri indulsit. Huius Hester opera gens Iudaica magnas prærogatiuas in Polonia à rege adepta est, cùm nouas, tum quas ipsis olim Boleslaus dux Calissiensis in sua ditione concesserat. Quin & periculi illius, quod Carolus rex Vngarorum cum uxore & duobus filijs à Feliciano intentatum adijt, Cazimiri huius libidinem in causa fuisse existimant. Itaque iusta pœna diuinitus affectus esse uidetur Cazimirus, quòd nullos post se mares liberos reliquit. Quamuis autem tam libidinosus ipse esset, tamen continentes sacerdotes singulari fauore prosecutus est. Quòd si industria dexteritateque etiam præditi essent, multum eis utebatur: & quamuis plebeij & obscuro loco nati essent, nobilibus eos non modò exæquabat, uerumetiam anteponebat. Curabat autem ut omnes sacerdotes, quoad fieri poterat, sacerdotia sua per se ipsi præsentes administrarent. Statura procera fuit & corpulentus, capillo denso & crispo, promissa barba, uoce sonora, sed balbus aliquantulum. Cazimiro etiam regnante, ut ne pios homines suis laudibus defraudemus, Mathias Golanzeuius, gente Toporus, episcopus Vuladislauiensis, qui duos & quadraginta annos episcopi munere functus est, basilicam Vuledislauiensem nouam cõdidit in oppido, cum prius sub arce fuisset. Aliud item templum Vitalis martyris memorię dicatum in eodem oppido construxit: arces Vuladislauiensem & Racianzum cocto latere muniuit. Deinde senio confectus, & uisu orbatus, Sbilutho propinquo suo præposito Vuladislauiensem episcopam concessit. Quanquam postea pœnituit eum facti, cum non pro meritis ab illo tractaretur. Iaroslaus uerò Scotnicius, gente Bogorius Archiepiscopus Gnesnensis permulta præclara monumenta reliquit, quæ aptius infra recensebuntur. Per hoc tempus Cruciferi Prussienses atque Liuonienses, & Lituani mutuis populationibus, & munitionum euersionibus, inter se certabant, nonnunquam etiam ad manus ueniebant, & quidem Marte uario. In Germania uerò Heluetiorum siue Suitensium societas, ante septuaginta ferè annos instituta, per iniurias principum, quibus ij ciuitates affligebant, magna cœpit incrementa.

Vitia Cazimiri. — *Iudæorum prærogatiuæ in Polonia unde sint.* — *Effigies Cazimiri.* — *Vuladislauiensis basilica noua.* — *Vuladislauia & Racianzum arces munitæ ab episcopo.* — *Heluetiorum incrementa.*

Sed iam librum hunc unà cum Cazimiri regno finiamus: sequentesque externi generis regibus dedicemus.

MARTINI

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORM. LIBER TREDECIMVS.

PROOEMIVM.

PER nongentos aliquãto plures annos, quibus historia ab initio usque ad mortem Cazimiri secundi regis decucurrit, semper Polonia sui generis reges atque principes habuit, Venceslao Boemo, de quo in superiore libro pertractauimus, excepto. Qui quod unus inter nostrates interiectus est, nec diu apud Polonos regnauit, in numerum quodammodo à nobis redactus est, ne seriem narrationis interrũperemus. Deinceps uerò quod reliquum est temporis usque ad hoc tempus, quo hæc scribimus, cum Cazimirus rex moriens, quemadmodum superius cõmemorauimus, nullos mares liberos reliquisset, exteri apud Polonos regnarũt, nẽpe Ludouicus Vngarus, et gener eius Vuladislaus Iagello Lituanus cum sua posteritate, quæ in hunc usque diem durat atque regnat. Quæ tempora dum persequimur, nemo à nobis exactam eorum omnium, quæ ij reges usquam gesserunt, rationem expectabit. Quanquam enim per reges atque principes historiam ducimus, tamen instituti nostri est, nõ tam uitas regum ipsorum atque principum, quàm res gestas Polonorum persequi. Quocirca, quæ Ludouicus, de quo mox scribere aggrediar, siue in Vngaria, siue in Italia, siue usquam aliàs gessit, quæque ij qui post eum in Polonia regnarunt, quæ quidem ad Polonicã historiã nõ pertinebũt, uix et obiter attingemus. Lituanicas uerò res à tẽpore Iagellonis regis, quod coniunctæ erũt cum Polonicis, nõ ferè omittemus, nisi si quę erũt quę minus ad nos pertinere uidebunt. Hæc semel pręfati, iã susceptũ opus à morte Cazimiri secundi regis, prosequamur.

Externi reges.

LVDOVICVS VNGARORVM ET POLONORVM REX.

CERTIOR factus de graui morbo, ac mox etiam de morte Cazimiri regis Zemouitus dux Masouiorũ à Ioãne filio, quẽ hac de causa ministerio regis addixerat, illico Ploscũ, Rauã, Vissegradũ, Gostininũ, & Sochassouiã arces in suã redegit potestatẽ, dedentib. eas ultrò præfectis, cũ quod sciebant ex pactis cõuentis eas Zemouito deberi, tũ quod muneri b. & pollicitationib. ab eo corrupti erãt. In utraque etiã Polonia & in Russia, post uulgatã mortẽ regis, noui quidã motus exciti sunt à finitimis. Nam Hasso siue Hessus quispiã, Ottonis Marchionis Brandeburgensis, qui fuit filius Ludouici Bauari Cæsaris, præfectus cum didicisset, proditione triũ Saxonũ, qui in præsidio Santoci erant, arcẽ eã à paucis custodiri, & à comeatu imparatã esse, præfectumque eius Sandiuoiũ Viriũ Castellanũ Bninẽsem abesse, cum tumultuaria agrestiũ ferè manu eò accurrit, arcemque oppugnatã acrius, tandẽ Sendiuoio Slessinio impigro iuuene, qui cessantib. Saxonib. proditorib. cum paucis suis arcẽ defendebat, uigilijs & labore cõfecto, per de-

Zemouitus Masouiorũ dux munitiones quasdã occupat. — *Santocum Polonis ereptum.* — *Sendiuoius Slessinius.*

S ditionem

ditionē accepit. Ex alia uerò parte Lubartus Lituanus cum Keistuto fratre & expeditis copijs Vuladimiriensem arcē in Volynia posteaquam primo impetu capere nō potuit, circūsedit. Prǣerat arci Petrassius Turscius de tractu Lenciciensi. Is quāuis diutius obsidionē sustinere potuisset, tamen Alexandro duce, cui Volynios parēre Cazimirus iusserat, Cracouiā ꝓfecto, cū necūde quicq; opis expectaret, ferocitate & minis Lituanorū territus, arcē ligneā ueterē quā tuebat̃ dedidit. Acceptā Lubartus ualido prǣsidio firmauit. Nouā uerò, quā Cazimirus duobus annis magna cura sumptuq; cocto latere muniuerat, neq; tamen cōsummauerat, diruit, & solo ǣquauit. Inde in Lublinēsem atq; Sendomiriēsem tractū excursionē fecere ijdē barbari, magnasq; prǣdas egere. Ac inter alia Lyssecēse siue Caluimōtanū monasteriū diripuere. Vnde cum inter aliā prǣdā portionē crucis Christi auro inclusā asportarēt, & ad fines Poloniǣ peruenissent, memorabilis res accidit. Plaustrū em̃ q̃ crux cū cǣtera prǣda uehebat̃, nulla ui, neq; iumētorū, neq; hominū loco moueri potuit: quin subitò cōcidebāt exanimati homines, eq, & boues, quicūq; id plaustrū attigerant. Obstupefacti re noua Lituanorū duces, cum ex Russo quopiā miraculi & cladis suǣ causā cognouissent, mox crucē cum Chorabala quodā nobili captiuo, libertate donato, ad locū suū remisērunt: ipsi cum reliqua prǣda domos suas salui peruenēre. Neq; em̃ erat qui nostros in arma cogeret, ut fit soluta disciplina omni morte principis. Nā Ludouicus rex Vngarorū, quem Cazimirus multo antè successorē sibi designarat, licet mox de morte auūculi certior factus esset, tamen cōtinuit sese domi: & quorsum cōsilia Polonorū uergerent, expectabat. Verebat̃ em̃, ne ij mutata sententia alij regnū mandarent. Erant em̃ superstites duǣ filiǣ Cazimiri. Erat & Cazimirus Scecinensiū dux nepos ex filia. Erant etiā Cuiauiensiū & Masouiorū duces, ꝓpinqui & necessarij. Matrē tamen suā Ludouicus Cazimiri regis sororē celeriter prǣmisit. Nec ita multo pòst uenerūt ad eū Vissegradū è comitijs Polonorū oratores, Florianus episcopus Cracouiensis, & Ioannes Strelcius Cancellarius Poloniæ, rogantes ut primo q̃q; tēpore in Poloniam ueniret, regnūq; destinatū susciperet, ac prǣsentia simul & impēdentia pericula depelleret. Audita ille legatione aliquādiu, quid faceret, deliberauit. Cunctanti cū & nostri orādo, & Vngari ꝓceres suadēdo instarent, tandē respondit: Nō satis intelligere neq; hos qd suadeant, neq; illos quid petant. E' neutrorū em̃ id re fore, sicuti ne duobus quidē gregib. expediat, unū habere pastorē. Satis et abundè esse negocij uni populo præesse. Duas respub. uix ulla ratione sine alterutrius, siue adeò utriusq; malo et incōmodo ab uno administrari posse. Ita tūc Ludouicus. Sed tādē uictus precib. oratorū, annuit. Bōfinius, audita morte Cazimiri auūculi, statim eū, ingenti delectu habito, in Poloniā ꝓfectū esse, regnūq; testamento legatū à ꝓceribus & legatis populorū petiuisse, et facilè impetrasse scribit. Venientē ꝓceres Poloni cū frequenti nobilitate, ad Sandeciā obuiā ꝓgressi, excepere, et Cracouiā deduxere. Ibi rursus armatǣ ciuitatis occursu honorificè cōsalutatus est. Postero die rogatus publicè à Ioanne Cācellario, an testamētū Cazimiri regis ratū esse iuberet, prǣcipitāter assēsus est. Sed admonitus ab his

Vuladimiria à Lituanis per deditionem recepta.
Petrassius Turscius.
Lituanorum excursio in Poloniam.
Lyssecense monasterium direptū.
Miraculum.
Ludouici regis cūctatio.
Elizabetha regina Vng. uenit in Poloniam.
Polonorum oratores ad Ludouicum.
Sapiens dictum.
Regna plura non bene ab uno administrari.
Ludouici regis aduentus in Poloniam.

qui

qui ꝓximi de senatu aderāt, multū detrimenti eam rem Poloniǣ allaturā esse ꝓpter ꝓfusas donationes & legata Cazimiri, & ꝙ de fide q̃q; scripturǣ testamenti dubitarēt, ad senatū ea de re per Vuladislaū Oppoliensiū ducem retulit. Senatus porrò, ne quem offenderet, cǣteras quidē omnes donationes ualere: de ea uerò qua Scecinēsi duci Siradiensis, Lenciciēsis, quā post mortē Zemouiti auunculi sui Cazimirus recuperauerat, ac Dobrinensis ditio, itēq; arces Crusuicia, Bydgostia, Vulotouū, & Valcia cum suis territorijs donabant̃, itēq; de ea quæ fiebat nothis filijs Cazimiri, apud terrestres iudices, quos uocāt, disceptandū esse censuit. Itaq; Pelca Zābrus iudex Sendomiriensis, & Vilcius Naborouius subiudex Cracouiensis, lecti iudices, re bene perpensa, decreuerūt eas donationes irritas esse debere, ꝙ nō de sententia senatus factæ, ualde damnosǣ essent reipub. Cui decreto senatus rogatus à rege, subscribere noluit. Et sanè in utrāq; partē res erat perdifficilis de Scecinensiū duce. Nā si is omnib. ijs quæ sibi donata erāt, potitus esset, permultū regi detractū esset: cauendūq; erat, ne fretus ea potentia regnū inuaderet: sin repulsam paterēt, bellū ab ipso & à Carolo Imperatore, cū q̃ soror eius nupta erat, expectandū. Quocirca ita cū eo trāsegit Ludouicus, ut is in Dobrinēsi tantū ditione, et Bydgostia, Vulotouo, et Valcia acquiesceret, cǣtera regi relinqueret. Quib. rebus tūc peractis, de coronatione rursus noui regis archiepiscopo et maiorib. Polonis scrupulus iniectus est, ꝙ ij cōtendebant ut ea Gnesnǣ more ueteri fieret. Sed Ludouicus ꝓximorū regū Vuladislai aui et Cazimiri auūculi exemplū in ea re secuturū se esse dixit. Quo respōso sedatis maiorib. Polonis, decimoseptimo die Nouembris ab Iaroslao archiepiscopo Gnesnensi, adstantib. Floriano Cracouiensi, & Petro Lubussensi episcopis in basilica Cracouiensi diadema solenni ritu accepit. Nec tñ desideriū Cazimiri defūcti regis ex animis hominū rex nouus euulsit: imò plus etiā accendit, cū nō modò dissimilis esset Cazimiri, sed ne adiri quidē à nostris sine interprete posset: quin res q̃q; Polonicas negligere ac parui facere uiderēt, ac nō modò nō intēderet animū ad recuperāda ea quǣ superiori tēpore à Polonia auulsa erāt, uerūetiā enormē donationē adijceret, qua Vuladislao duci Oppoliēsiū, Vngariǣ palatino, Ostressouiēsē et Velunēsē tractū omnē, q Rudensis olim dictus est, itēq; Olstinēse, Crepiciense, et Bobolicēse territoria in tractu Cracouiensi, adhæc Brezniciense in Siradiensi ditione, donauit. Sed tamen tū ab hoc ipso Vuladislao, tum à Cazimiro Scecinensi (quanq; de Vuladislao uariat Dlugossus) solenne iusiurandū acccepit, ꝙ perpetuò in potestate ipsius et regū Poloniǣ deinceps futuri essent, & ꝙ illǣ omnes eorū ditiones regno accrescerēt, si ij nullos mares liberos relinquerēt. Exequias deinde magnificentissimas et sumptuosissimas auūculo mortuo apparauit. Vbi permultū argēti facti basilicæ Cracouiensi oblatū atq; donatū est, & infinita penè hominū multitudo lachrymis, plāctu, & eiulatu ingens defuncti regis desideriū testata est, præsertim ꝙ cū eo successionē regū suorū uetustissimā à Piasto usq; ꝓpagatā, extinctā esse cerneret, regnūq; ad externū regē peruenisse, q lōgè absfuturus esset. Quod cū Ludouicus animaduertisset, ueritus ne quā filiǣ Cazimiri nouādarū rerū occasionē Polonis darēt, ablegauit eas in Vngariā: & cōstituto ibi iudicio, perfecit ut nō

De legatis Cazimiri iudicium.
Iudices delegati.
Transactio Ludouici cum duce Pomeranorum.
De coronatione controuersia.
Ludouicus rex Cracouiæ coronatur.
Ludouicus ingratus Polonis.
Ludouici profusa donatio, Oppoliēsium duci facta.
Pomeranici et Oppoliensis ducis iusiurandū regi Pol. datum.
Cazimiri filiæ relegatæ & exhæredatæ.

 ex iusta

ex iusta uxore natæ, atq; exhæredes pronunciarent. Quod adeò ingrati ho
minis facinus, nõ sine iusta diuini numinis uindicta factũ esse uideri potest,
ut filię Cazimiri, paternarũ libidinũ et stupri, ingenuæ puellę Feliciani filię
oblati in eodẽ penè loco q̃ ille deliquerat, pœnas luerent. Post hęc tñ Anna
Vilelmo comiti Ciliæ, Heduigis Romero cuidam duci nuptui tradita est.
Vt uerò postulatis maiorũ Polonorũ satisfaceret Ludouicus, in maiorẽ Po
loniã post paucos dies, pfectus est, & biduũ Gnesnę cõmoratus, paratũ sibi
in basilica Gnesnensi soliũ ascendere noluit, affirmãs id neq; sibi, neq; Polo
nis decorũ fore, ut coronationẽ Cracouię peractã quasi in dubiũ reuocaret.

Vngarorum uiolentia.

Deinde Cracouiã reuersus, cũ animos Polonorũ uexatione, uiolentia, & ra-
pinis Vngarorũ offendisset, neq; de recuperãdo Santoco & Vuladimiria
cõsilij quicq; iniuisset, mox in Vngariã redijt, Transalpinensiũ Voieuodæ

Elizabethæ reginæ administratio regni commissa.

defectione excitus, omni gubernatione Polonię matri cõmissa. Nec mora cũ
duob. exercitib. Transalpinẽsem Moldauiã ingressus, alterũ q̃dem in syluis

Ludouicus Transalpinam recuperat.

circũuentũ ab hostib. amisit, cũ altero uictor defectores in suã redegit pote
statẽ: & ne tã facilè ij deinceps rebellarent, Seuerinũ oppidũ instaurauit, prę

Seuerinum.

sidioq; firmauit. Interim Elizabetha mater eius in Polonia muliebri usa cõ
silio, iuuenes et imperitos homines in senatũ allegit, cõpluresq; bonos et gra
ues uiros magistratib. mouit, & nihili homines atq; assentatores eis suffecit.

Goluchouius motus præfectura maioris Poloniæ. Otto Pilecius præfectus maiori Poloniæ contra leges.

Ac inter alios inprimis Prædislaus Goluchouius palatinus Calissiẽsis uir
magnanimus & moderatus, prefectura maioris Polonię motus, eiq; Otto
Pilecius successor datus esse memorat̃. Quã rẽ egrè tulere maiores Poloni,
& parẽre Ottoni, quãuis & genere & uirtute prestãti, detrectabãt, ppterea
ꝙ nullas is habebat possessiones in maiore Polonia, atq; ita cõtra leges prę
fecturã obtinebat. Sed tñ homo splendidus & liberalis, ut quẽq; de nobili
tate factiosissimũ & sibi maximè aduersariũ esse nouerat, ita os eius comita-
te & munificẽtia sua primũ obstruxit: sic aliquãto patiẽtius deinde imperiũ
eius ferri cœptũ. Sed cũ ora illa Polonię finitimorũ latrocinijs infestaret̃, neq;
Otto domesticis opib. quas ibi nullas habebat, cõpescere ea posset, & nobi
litas uulgo eius odio militiã detrectaret, cessit inuidię, et prefectura se abdi-

Sendiuoius Subinius præfectus maiori Poloniæ.

cauit. Cui Sẽdiuoius Subinius indigena successor datus est. Neq; is tñ satis
prędonũ uim & furta coercuit. Pestilẽs hic iteq; sequẽs annus Polonis fuit.

Pestis.

Prodigium.

Prodigiũ etiã insigne Posnanię accidit. Basilica em̃ cum adhęrẽte sibi turre
dextra de cœlo tacta est, ita ut perrupto culmine & angulo turris, parua fis-
sura facta in fornice, in sacellũ regiũ fulmen penetraret: ac cęteris rebus inta
ctis, solas Pręmisli regis & Rixæ uxoris eius imagines confringeret. Inse-
quẽs annus nihil ferè memorabile habet, præter quędã de Iaroslao Archi-

Zemouitus Masouiorum dux diris deuotus, quòd nõ coerceret bonorũ ecclesiasticorũ inuasores.

episcopo, nẽpe ꝙ is Zemouitũ Masouiorũ ducẽ ecclesiastico interdicto per-
culit, eoq; adegit, ut duorũ pagorũ donatione ipsi satisfaceret, p eo ꝙ Petras
sius Cristini palatini Plocẽsis filius, bona eius ecclesiastica in Masouia, iubẽ
te uel certè cõniuẽte Zemouito latrocinio infestasset, uexassetq;. Nec multo

Iaroslaus cæcus abdicauit se archiepiscopa.

pòst senio cõfectus et oculis captus Iaroslaus, cũ supra triginta annos archi-
episcopus fuisset, Nicolao Cossutouio pręposito Gnesnẽsi, ppinq̃ suo archi-
episcopã cõcedere statuerat. Sed cũ is impuidè sine regia cõmẽdatione et col
legij Gnesnẽsis cõsensu Auinionẽ ad Gregoriũ undecimũ põtificẽ max. ea

der e se

de re se cõtulisset, infecto negocio inanis redijt. Neq; tñ Iaroslaus dimittẽdę

Ioannes archiepiscopus Gnesnensis.

archiepiscopę cogitationẽ deposuit, sed Ioãnẽ Suchyuilcũ iuriscanonici Do
ctorẽ, cuius antea mẽtionẽ fecimus, sororis filiũ successorẽ sibi legit. uerùm
isq̊q; plusculũ negocij in cõficiẽda re habuit, palã cõmendãte, et clàm impe
diente eius causam Ludouico apud pontificẽ max. Ad extremũ tamẽ noua
regis cõmendatione & collegij approbatione adiutus, uoti compos factus
est. Iaroslaus uerò Pomeranicis & Opatouicensib. possessionib. ac decimis
in ora Calissiensi indulgentia pontificis max. ad usum suum retentis, in Lan

Iaroslai mors.

dense monasteriũ secessit, & bienniũ ferè ibi exegit. Deinde pertęsus mona-
sterij, Calissiã cõmigrauit, ubi intra uertentem annum uita excessit. Permul

Louicia, Opatouicum, Vneouia, & Camenum arces conditæ.

tum hic archiepiscopã amplificauit, & ornauit. Nam Louiciã, Opatouicũ,
Vneouiã, & Camenũ arces cõdidit. aulas archiepiscopales Gnesnę, Lenci-
ciæ, Veluni, Calissię construxit. Louicienses reditus primus ita auxit, ut cũ

Louicienses reditus.

antea census duas marcas nõ excederet, tunc ad octingentas perueniret. Ae

Vneouiense collegium.

dificauit etiam templa Gnesnę, Calissię, Curelouię, Opatoueci, & Vneouię,
ubi & collegiũ sacerdotũ instituit, & monasteriũ Benedictinis condidit, ac
Tinecẽsis abbatis iurisdictioni id subdidit. Dotauit idem nouã parœciam
in oppido nouo Crepiciensi rogatu Cazimiri regis. Atq; ob eam rem iuris
dictionem sibi posterisq; suis archiepiscopis in ea parœcia, in Cracouiensi
diœcesi sita, usurpauit, cõniuente Bozenta episcopo Cracouiensi, qui dotare

Fines diœceseon.

eã noluit. Istiuarta em̃ amnis eo loci Gnesnensem et Cracouiensem diœceses

Iaroslai archiepiscopi magnus animus.

dirimit. Memorat̃ etiã de eo illud excelsi animi facinus, ꝙ cũ iuuenis adhuc
Bononiensis academię rector esset, trãstulit inde academiã sua autoritate p-
pter Britannũ siue Anglũ quendã scholasticũ à magistratu urbis capite ple

Iaroslaus non ritè factus archiepiscopus.

xum: nec prius eã restituit, donec pro cęde Angli satisfactũ est. Fert̃ aũt Ia-
roslaus mãdasse moriẽs, ut cadauer suũ nõ ostio, sed pertuso pariete in basi
licam sepeliendũ inferret̃, ꝙ nõ ritè neq; ordine archiepiscopũ se factũ esse
diceret. Hęc de Iaroslao suffecerint: quæ omitti certè hic à nobis non opor-

Sigismundo Caroli filio Ludouicus rex filiã suam despondit.

tuit. Per hoc tempus Ludouicus rex cũ Carolo Imperatore in gratiã redijt,
ac filiam suã natu maiorẽ Mariã, filio eius Sigismũdo, è quarta uxore susce-
pto, paruulo etiamtum despondit, & in aula sua ipsum educauit. Pater uerò

Marchia Brandeburgensis à Carolo Imperatore empta.

Marchiã Brandeburgensem ab Ottone Ludouici filio ipsi emit. Cum aũt
duas filias ex Elizabetha Stephani Bosnensiũ reguli filia susceptas, duoq; re
gna haberet Ludouicus, utriq; filię uiuens cupiebat prospicere, ita ut alte-
ra apud Vngaros regnaret, apud Polonos altera. Ac apud Vngaros qui-
dem iam uni prospexisse uidebatur: de altera aũt solicito, fortuna siue consi-

Poradline uectigal imminutum.

lium talem occasionem obtulit. Poscebat is Polonos uectigal, quod regium
& poradline, quasi rastrale dicitur, duodenos grossos latos, & singulos
modios siliginis & auenæ in iugera siue laneos, quemadmodum antiqui-
tùs pendi solitum erat. Negabant proceres sacri pariter & profani ordinis:
quòd ab eo Poloniam immunem factam esse liberalitate Cazimiri dicerent.
Cumq; ille admonitus à nõnullis, promissam modò, non etiam datam esse à
Cazimiro immunitatem illam argueret, solutum enim esse id uectigal, quo
ad uixerit Cazimirus, tandem eò rem deduxit per internuncios, ut si alter-

 utram

Poloni alterã de filiabus Ludouici reginam sibi desti narunt.

Polonorum equitum immunitas & libertas.

utrã de filiabus suis regnare deinceps apud se Poloni iussuros se esse recipe-
rent, binos tantũ grossos quotãnis deinceps in iugera pẽderẽt, quib. regẽ
agnoscerẽt: ab reliquis pensiõib. & onerib. quę regib. ac ducib. antiquitus
debebant, cuncta nobilitas atq; subiecti homines perpetuã uacationẽ & im
munitatẽ haberent, pręterq; si rex nouã arcem cõderet, aut ueterẽ tempore
belli reficeret, tunc ut nobilitatis subditi cũ regijs opus facerẽt. Accepere cõ
ditionem Poloni. atq; inde in hodiernũ usq; tempus manet uectigal hoc i-
ta imminutũ regi. tametsi episcopi tunc id suos agricolas pẽdere passi non
sunt, defendẽtes mordicus Boleslai Pudici & Cazimiri remissionẽ. Cuius
quidẽ remissionis, Cracouiẽsi dũtaxat ecclesię factę, extãt diplomata utrius-
que principis in basilica Cracouiensi. Monasteriorũ uerò adscriptitij, pręse
ctis regijs exigentib. & cõniuẽtib. episcopis aliquãdiu totã ueteri more pẽn
dere coacti sunt. Illa q̊q; in pactis fuere, ne rex magistratũ siue honorẽ ullũ
perpetuũ supprimeret, néue externo cuiq; cõferret, ac ne præfecturã quidẽ
arcis cuiusq; aut oppidi, quę iurisdictionẽ adiunctã habeat, imò ne indige-
nę quidem illustri ducũ genere orto. Hæc ita tunc cõuenere Cassouiæ anno
post Christũ natum 1374. Nunc iam nouos motus, quibus Polonia dein-
ceps exagitata est, persequamur, paulo altius repetito principio. Zemomy-
slus Vuladislai Loctici frater tres filios moriẽs reliquit. qui sic patrimoniũ
inter se partiti sunt, ut Pręmislo Bydgostia cederet, Lesco Inouuladislauia,
Cazimiro Gnescouia. Ex his solus Cazimirus liberos reliquit, Elizabethã
& Vuladislaũ cognomẽto Albũ. Atq; Elizabethã quidem cum Caroli re-
gis Vngarorũ uxor, Loctici filia educandã suscepisset, Bosnensiũ regi Ste-
phano in matrimoniũ collocauit, de qua Elizabetha itẽ filia nata est, quę se-
cunda Ludouici regis uxor fuit. Vuladislaus uerò cũ patri & Pręmislo pa
truo, cõcedente rege Cazimiro successisset, causamq; de ui & alieno agro u-
surpato quodã tempore apud eundẽ regem dicere iussus esset, furore perci
tus temerè Bydgostiã repudiauit: nec eam pòst ullis precib. recuperare à Ca
zimiro potuit. Postea Gneuucouiã quoq;, acceptis mille florenis, regi cõces
sit: & peregrè profectus, cum per multa loca peruagatus esset, tandẽ Cister-
cium ueniens, monachus factus est. nec multo pòst mutato cõsilio Diuione
in Burgũdia Benedictinorũ sectę sese addixit: et cõplures annos ibi cõmora
tus, & sororis Cazimiriq; regis liberalitate sustẽtatus est. Cũ igit. pceres q̊s-
dam de maiorib. Polonis nouarũ rerũ cupidos, pęnitere externi regis et ab-
sentis, muliebrisq; dominatiõis cœpisset, cõmunicato clã inter se cõsilio, le-
gationẽ ad acciendũ Diuiõe Vuladislaũ misere, q nemo eo pꝓpinquior Ca
zimiro et Vuladislao regib. agnatus uiueret. ac facilè is, ut erat leuis, in spem
& cupiditatẽ adipiscẽdi regni adductus est. Quoniã aũt diaconus iam erat,
Auinionẽ ad põtificẽ max. obtinẽdę indulgẽtię siue dispẽsationis causa cõ-
tendit, legatis Basileę se expectare iussis. Et q̃uis nihil à pontifice impetras-
set, tamẽ Basileã, atq; inde legatorũ suasu, dimissis eis in Vngariã dissimula-
to pꝓposito ad affinẽ regẽ pꝓfectus est. apud quẽ reginę pꝓpinquę suę magnis
precib. perfecit, ut ad põtificẽ max. pꝓ se legationẽ mitteret q̊ sibi mutato ordi
ne, et abiecta pꝓfessiõe, possessiões et principatũ obtinere liceret. sed repulsam
etiamtum

Episcoporũ subditi immunes à poradlinæ uectigali.

Cracouiensis ecclesiæ immunitas

Honores & magistratus ne supprimantur.

Externi & illustres ad honores & magistratus non admittendi.

1374 ann.

Ducum Cuiauiensium propago.

Ludouici secunda uxor.

Vuladislai ducis Cuiauiæ acta.

Bydgostia in potestatem regis redacta.

Gnewcouia. Gnewcouia empta.

Vuladislaus monachus accersitur ad regnum.

etiamtũ passus, clàm se cũ quatuor tantũ comitib. ex Vngaria subduxit, et ue
niẽs Inouuladislauiã arcẽ ex impꝓuiso occupauit. Et mox oppidanos accitos
in uerba sua iurare iussit. Inde Gneuucouiã, eadem celeritate usus, in potesta
tẽ suã redegit, Romliconẽ Zlotorię arcis pręfectũ in agro fortè repertũ cę
pit, & Zlotoriã q̊q; eodẽ die per deditionẽ accepit, cum necẽ præfecto sub
arcem abducto minarẽt, ni ea sibi dederẽt. Ita tribus arcib. uno die potitus,
cũ uolũtarij multi ad eum concurrerent, sumpta maiore fiducia postero die
Sarleiũ arcem oppugnare adortus, tertio die in deditionem accepit. Hęc ad
Sendiuoiũ Subinium præfectũ maioris Poloniæ cum perlata essent, celeri-
ter Ludouicũ regem de statu rerũ Cuiauiensium certiorem facit: simulq; fa
cta nõ contemnanda manu de nobilitate, ad reprimẽdos conatus Vuladis-
lai contendit. Obsessa primũ Inouuladislauia, cum nihil esset spei in Vula-
dislao, deditionẽ fecit. Qua re permotus Vuladislaus, simul & ab ijs qui cũ
eo se coniunxerant, desertus, reliquas quoq; arces reddidit, promittente ei
Sẽdiuoio clementiã et munificentiã regis. Qua diutius expectata cũ frustra
rẽt, & inopia premerẽt, rursus eadẽ quæ prius moliri, suadentib. & incitan-
tib. quibusdã improbis, instituit. Sed cũ Sẽdiuoius præfectus consilia eius
sensisset, ratus, ita ut erat, Scripinium sororis suæ uirum, quẽ Zlotoriæ præ
fecerat, senem inertem & ebriosum, insidijs eius maximè opportunum esse,
amouere eum à præfectura uolebat: uerùm ab eo & sorore sua, ne id face-
ret, exoratus est. Ad hũc ergo fallendum subornat Vuladislaus piscatores,
qui eum allato Torunia uino inebriarent. Quod cum factum esset, sopito eo
pariter et custodibus, ut ferè ad exemplum heri familia sese componit, nocte
intempesta missa à Vuladislao manus, scalis admotis arcem, custodes, præ
fectumq; cæpit: sed Cristinum propinqui postea mille florenis redemère.
Hinc rursus magnus egentium, ære alieno oppressorũ, & facinorosorũ ho-
minũ concursus ad Vuladislaum factus est. Inter alios etiam Vlricus Bod-
cæ Drenij, qui superiori tempore inopem Vuladislaum facultatibus suis
sustentauerat, filius, impiger iuuenis cum aliquanta peditum equitumq; ma
nu in auxilium eis ueniens, Racianzum arcem episcopi ex itinere capere ni-
xus est: sed repulsus ab ijs qui in arce erant, Gneuucouiam oppugnauit: &
fauentibus atq; adiuuantibus oppidanis, arcem incendit, pręfectumq; arcis
Gerardũ Sloneuiũ uiuũ in potestatẽ suã redegit: quem Sendiuoius postea
magno redemit. Infestabat aũt Vuladislaus ex arce Zlotoriensi maiorẽ Po
loniã latrocinijs usq; adeò ut Sendiuoius solus cũ maiorib. Polonis repri-
mere eũ nõ posset. Itaq; & Iascus Cmitha, gente Srenauius, præfectus Sira-
diẽsis, cũ nobilitate Siradiẽsi, ad restinguendũ gliscẽs incendiũ pꝓfectus est.
Verũ eius currus, & impedimẽta cũ alia uia subsequerent, à Vuladislao in
tercepta sunt. Iascus tñ nihilo segnius cũ Bartholomæo Veisemburgio præ
fecto Brestẽsi cõiunctis copijs, Vuladislao ad uexãdos Inouuladislauienses
numerosã magis q̃ bellicosã multitudinẽ ducẽti, apud Gneuucouiã occurrit,
cõsertoq; pręlio facilè eũ fudit fugauitq;. Nactus aũt nauiculã Vuladislaus
fugiens, Vistulam traiecit, & in Zlotoriensem arcẽ se recepit. Et quamuis
Sẽdiuoius pręsidiũ militũ in munitione Iaroslai Sluzeuij ad arcẽdas excur-
siones

Vuladislaus dux res nouas molitur in Polonia.

Sarleium arx.

Subinius præfectus obstat conatibus Vuladislai ducis.

Vuladislai noui conatus.

Scripinius per ebrietatem Zlotoriam amisit.

Gnewcouia incensa.

Iascus Cmitha.

Vuladislaus dux uictus.

siones eius collocasset, agebat ille tamen nihilo minus prædas ex uicinia.
Quare maiore ui Sendiuoius contra eum bellum gerere instituit, maiorib.
Polonis cunctis, & Cuiauijs sumere arma iussis, accitoq; etiam in auxilium
Cazimiro Scecinensiũ duce. Ab his copijs Vuladislaus in arce Zlotorien-
si oppugnatus ac circũsessus aliquandiu, non modò sustinuit obsidionẽ, ue-
rumetiã non leuibus incõmodis ac detrimẽtis obsidentes se afficiebat. No-
cturno enim tẽpore, expeditos milites ex arce nauigijs emittebat, q prꝗter-
uecti silẽtio castra obsidentiũ, non modò eos qui lõgius è castris egressi erãt
excipiebãt, uerumetiã extrema statiua infestabãt: quin machinis etiam qui-
busdã artificiosis oppugnationi intentos ex arce cõuulnerabãt, & summoue
bant. earũ uerò machinarũ opifices & administri erãt duo molitores, quo-
rum alter Zlotoriã Vuladislao ꝓdiderat, alter, cui nomen Hanco, Bresten-
sis moletrinę hęres, captus superiori tempore à Vuladislao. Cum aũt hic i-

Hanco proditionem molitus.

pse Hanco exitũ illius belli & obsidionis, quam diu sustineri nõ posse pro-
pter cõmeatus penuriã uidebat, secũ reputaret, metuens ne fraudi sibi esset
hostes patrię iuuisse, cõsiliũ cępit prodẽdę arcis. sed re cõiecturis quibusdã
deprehẽsa, subiectus quęstionib. rationẽ et ordinẽ omnẽ meditatę proditio
nis aperuit. Quib. rebus exploratis, emisit Vuladislaus Hanconis generũ
ad hostes cũ mandatis Hanconis de proditione. Lętus ea re Sendiuoius, cũ
gloriã captę arcis et cõfecti belli solus obtinere cuperet, Cazimirũ quidẽ du
cem cęterosq; proceres cõsiliũ suũ celauit: ipse uerò intempesta nocte, quem
admodũ cõstitutũ erat, cũ expedita suorũ manu, sine ullo strepitu, ad arcem
accessit: patefactaq; porta cũ iam uigintisex milites immisisset, anteq; ipse cũ
cęteris ingressus est, milites Vuladislai, qui hæc supernè clàm obseruabant,
celeriter cratẽ portę impendentẽ deiecere: cuius pondere & clauis ꝓminen-
tib. insignes duo milites Poloni, Fridericus Vedelius, te Vscensis dominus
oppressi sunt. Nec mora, illustrata ignib. arce, uigintisex illi q primi ingres-
si erant, saxis & iaculis undiq; cõiectis obruti sunt. Ita in insidias pręcipita-
tus Sendiuoius, tot fortib. uiris amissis, tristis atq; cõfusus in castra redijt. Il-
lucescente uerò dię fremens ob acceptã ignominiã, totis uirib. arcem oppu-

Cazimirus Scecinensium Pomeranorum dux interfectus.

gnauit usq; ad uesperã, nec tamẽ capere eam potuit. In ea oppugnatione Ca
zimirus Scecinensiũ dux saxo per cassidem ictus in capite, nõ diu postea ui
xit. Postero die cũ Vuladislaus de retinẽda arce desperasset, crematis palàm
ante arcem molitore ac genero eius, itemq; ijs quorũ opera arcem intercepe
rat, deditionẽ fecit: & ad regem in Vngariã missus, decẽ millia florenorũ ab

Vuladislai exitus.

eo pro Gnecouiensi territorio accepit. Ad hęc abbatia quadam luculenta in
Vngaria donatus est. In qua aliquantisper cõmoratus, Diuionẽ redijt, ibiq;
resumpto monachi habitu uitam finiuit. At illi qui eum ad res nouandas in
Polonia adiuuerant, partim uoluntariũ sibi ipsi exiliũ indixere, partim car-

Alb. Crantius.

cere & bonorũ cõfiscatione dãnati, pœnas dedère. Aliquanto aliter Alber-
tus Crantius hęc de Vuladislao duce, quẽ ipse Albũ uocat, ac toti Poloniæ
uult pręfuisse, cõmemorat. Sed quorsũ attinet omnes omniũ opiniones per

Elizabetha in Poloniam redijt.

seq? Pertęsa Polonicorũ motuũ Elizabetha Ludouici regis mater, excesse-
rat Polonia, & perãplos reditus in Dalmatia de Venetis dudũ recepta, à fi-
lio

lio acceperat. sed nõ ita multo pòst, pœnitẽtia ducta, indulgente eodẽ, in Po-
loniã redijt. Veniẽti cũ magno & splendido comitatu proceres Poloni Cra
couienses & Sendomiriẽses apud Sandeciã gratulabũdi obuiã prodierunt.
simulq; renunciarũt, compertũ se habere ab exploratorib. suis, Lituanos de

Muliebris stultitia.

inuadenda uastandaq; Polonia consilium iniuisse. At illa muliebri leuitate,
quietos & securos eos esse iussit: filiũ ẽm suum tam longis grauibusq; mani
bus pręditũ esse, ut ad solũ nomẽ eius nõ modò Lituani, sed & cunctę in cir

Lituanorum excursio in Poloniã.

cuitu nationes cõtremiscãt. Nec mora, Lituani cũ ualida manu è Lituania &
Russia coacta, ducib. Keistuto, Iagellone, Vitoudo, Lubarto, & Georgio, per
curso magnis & clandestinis itineribus, propter uastitatẽ, Lublinẽsi tractu,
quicquid loci in Sendomiriẽsi tractu est inter Sanũ & Vistulã flumina, po-
pulabũdi & uastabundi magna celeritate peruagati sunt, ita ut permulti mor
tales de nobiliorib. quoq; & locupletiorib. uel in fuga, uel in domib. suis in
cauti à barbaris opprimerent. Itaq; permagna ea barbarorũ pręda fuit: quã

Samagitia uastata à Cruciferis.

integrã, nihil usq; hostile passi, abegere. Per idem tamẽ tempus ipsi quoq; à
Cruciferis Prussiensib. domi suæ magno incõmodo affecti sunt, sex territo-
rijs Samagitię una atq; altera excursione peruastatis. neq; tamẽ Elizabetha

Elizabetha musicis & choreis dedita.

quicq; de lusib. & choreis atq; symphonia, quib. mulier octogenaria nimiũ
indulgebat, clade illa mota, remisit, donec eam pręsentius aliud malũ percu-

Vngarorũ uiolentia & rapinæ.

lit. Vngari qui cũ regina uenerãt, domestica cõsuetudine fœnũ atq; auenã,
cum Cracouiã siue ad mercatũ, siue ad priuatũ cuiusq; usum importarẽt, pas

Prædborius Brezius.

sim diripiebant. Id Prędborius Brezius nobilis adolescens, ne ipse quoq; pa
teretur, familiã suam armatã ante domum suam, quę ad portam urbis Cazi-
miriensem siue Bochnensem sita erat, obseruare iussit. ibi cum Vngari in fœ-
num quod aduehebãt, impetũ facerẽt, Prędborij uerò ministri prohiberent,
iurgiũ atq; pręlium inter Vngaros & Polonos ortum est. Quod cum cõcur

Iascus Cmitha interfectus ab Vngaris.

su utrinq; suis opem ferentiũ atrocius fieret, missus à regina Iascus Cmitha
pręfectus Cracouiensis ad sedandũ tumultum, sagitta Vngarica in turba in
collum percussus, ex equo defluxit, & expirauit. Ibi necessarij & familiares e-

Vngarorũ cædes Cracouiæ.

ius furentes, facto undiq; cõcursu in Vngaros coorti, magnam cædem fece-
re: nõ eorũ tantũ qui se in tumultu illo obtulerãt, sed eorum quoq; qui in ho
spitijs ac diuersorijs inuenti sunt. Centum sexaginta Vngari eo die trucidati
ferunt. Atq; ij modò salui fuerũt qui in arcem effugere potuere. Triduo dein
de arx clausa, & ab armatis obsessa fuit. Annus quo hæc acta sunt, fuit post

1376 ann.

Christum natum 1376. Paruo aũt interiecto tempore, Elizabetha mœsta in

Petrus Cmitha præfectus Lenciciæ.

Vngariã reuersa est, Petro Cmitha Iasci filio in solatiũ necis paternę pręfecto
Lencieiensib. dato. Per hoc tempus Gregorius pontifex eius nominis un-

Pontifex Auinione Romã migrauit.

decimus cum cathedrã & curiam pontificiã post septuagesimũ annum Aui-
nione Romã retulisset, accepissetq; Turcas Amurathe primo duce, traiecto

Turcæ Græciam inuaserunt.

nau bus Genuensiũ Hellesponto, plurimas Gręcorũ & Constantinopolita
ni Imperatoris, à quo cõtra rebelles principes in auxiliũ ex Asia prius euoca

Legatus pontificius in Poloniam.

ti erant, urbes cępisse, magnaq; strage Bulgaros, Serbos & Albanos profli-
gasse, Italię metuens, undiq; subsidia corrogabat. Itaq; & in Poloniã ea de re

Synodus Vneouiæ.

legatum misit Nicolaũ Maioricensem episcopũ, qui coacta Vneouię synodo

episco-

Contributio. Vuratislauiensis episcopæ uacatio.

episcoporũ, uix illud impetrauit, ut bini grossi de unius marcę ꝓuẽtu cõferentur. Quoniã aũt episcopus Vuratislauiẽsis Prędislaus Pogorelius paulo antè uita excesserat, relicta magna pecunia, pręter cõtributionẽ redegit legatus ex illa hęreditate triginta millia aureorũ: et insuper octo millia annua pactus est põtifici, donec aliquis Prędislao successor daret̃. cuius apꝓbationẽ ob id pontifex in septimũ annũ distulit.

Præfecti Poloniæ.

Sequenti anno Ludouicus nouos pręfectos in Polonia de sentẽtia matris instituit. In maiore quidẽ Polonia Domaratũ Pirschniciũ, trãslato Cracouiã Sendiuoio Subino. In Cuiauia uerò amotis Bartholomęo Veisemburgio, & Bartholomęo Socolouio, Petrassiũ Malochã: propterea ꝙ hic q̃dẽ pluris q̃ illi pręfecturę illius fructus redimeret, Domaratus uerò multis Vngaris in cęde suprà memorata saluti fuisset. Quoniam aũt Ludouicus excursionib. Lituanorũ in Poloniã, & Belzensiũ ducis defectione motus, bellũ contra eos parabat, datis Domarato ex Vngaria reuertenti mandatis ad episcopos & uniuersum ordinẽ ecclesiasticũ totius Polonię, subsidiũ ab eis et ab eorũ agricolis ad piũ bellũ cõtra barbaros hostes petiuit.

Subsidium ab ecclesiastico ordine regi negatum. Rußicum bellũ.

Negatũ est, ueritis episcopis ne munificẽtia illa sua in morẽ, & mox inde in legem abiret. Nihilo tamen minus prosequi institutũ bellũ perrexit Ludouicus: indictaq; toti Polonię expeditione, et omnib. ad Sẽdomiriã cõuenire iussis, ipse cũ nõ contemnẽda Vngarorũ manu transmissis Sarmaticis montibus, per Sanocũ rectà Sendomiriã profectus est.

Sanocum.

Ibi conuentu habito, recensitisq; copijs, cũ abũdaret uirib. & multitudine, partẽ exercitus in qua erant Cracouiẽses & Sendomiriẽses cũ Sendiuoio ad recipiendã Chelmam misit: ipse cum reliquo ad Belzũ castra mouit. Ac Sendiuoius quidem intra octauũ diem Chelma potitus, Grabouecciã quoq; & Grodlũ & Seuolossum munitiones cępit: deinde ad regem, Belzũ adhuc obsidentẽ, reuertit. erat em̃ arx ea natura loci permunita. Itaq; fame rex pręsidiarios ad deditionẽ compellere decreuerat.

Chelma recepta. Grabouecia. Grodlum. Seuolossum. Belzum. Georgius dux Russorum regi sese & Belzũ dedidit. Ludouici facilitas.

Venit interim in castra regis Keistutus dux Lituanorum, ex hoste pacificator factus, & his legibus pacẽ impetrauit, ut Georgius dux sese Belzumq; regi redderet, ac Lituani captiuos omnes Polonos redderent. Quę cũ impleta essent, Ludouicus Georgij blanditijs & pollicitationib. delinitus, nõ modò Belzũ ei reddidit, sed etiã Lubassouiã, & cẽtũ marcas ãnuas in stipendiũ è salinis Bochnensib. adiecit, acctpto ab eo iureiurãdo, ꝙ in fide atq; clientela Polonorũ semper futurus esset.

Iurgium inter Polonos & Vngaros.

Fortassis aũt & illud adiumento fuit Georgio atq; Lituanis, ꝙ orto inter Vngaros & Polonos iurgio, ac Petro Safranecio nobili Polono in faciem ab Vngaro quopiã uulnerato, ad seditionẽ & cędem mutuã res spectare cœperat.

Pescoua scala Petro Safranecio donata. Topororũ uires.

Itaq; Petri quidẽ dolorem rex donato ei territorio cũ arce Pescoua scala, mitigauit: exercitũ uerò, ne q̃d maius malum iritatis utrinq; animis excitaret̃, statim dimisit. Septem uexilla tunc habuisse sola Topororũ familia fertur.

Episcopæ in Russia conditæ, Præmisliensis, Vuladimiriensis, quæ nunc fortè Chelmensis est.

Bis postea rursus Russiã à Lituano duce uexatã esse, bisq; eiectis barbaris à rege pacatã, Bonfinius memorat. Cũ aũt ipsi uber & fertile solũ Russię placuisset, & frequẽtari eam à catholicæ fidei cultorib. animaduerteret, missa Auinionem ad Gregoriũ eius nominis undecimũ pontificẽ max. legatione, effecit ut duæ ibi cathedrę episcopales, nimirũ Pręmislię & Vuladimiriæ, Haliciæ uerò archiepiscopalis institueret.

Haliciensis archiepiscopa Leopolim translata.

tueret̃. Ita qui quidẽ Dlugossus scribit. Sed si prius metropolis Leopoli cõstituta fuit, quemadmodũ nos superius ex eiusdẽ Dlugossi sententia ꝓdidimus, episcopalẽ Halicię cõstitutã esse oportet. Vna em̃ archiepiscopalis est in Russia, & ea quidẽ Leopoli. Ego initio Leopoli episcopalem cathedrã regnante Cazimiro institutam fuisse dixerim. Neq; enim Archiepiscopus usquam instituit̃ qui nullum in ditione seu prouincia sua episcopũ habeat, sicut tunc in Russia nullus fuit: sed cũ Ludouici opera plures episcopi fierent, metropolim Halicię constitutã esse, quæ postea Leopolim translata sit, episcopatu Cameneciã translato.

Camenecensis episcopa. Rußiam Ludouicus Vngaris attribuit. Vuladislaus dux Rußiæ. Dobrinensis & Bydgostiensis tractus Vuladislao ꝓ Rußia datus. Bydgostiensis Vissegradensis olim. Gnewcouia.

Cæterũ quoniã propensiore erat animo Ludouicus in Vngaros, q̃ in Polonos, Vngaris adiungere Russiã instituit, Polonis à quibus subacta fuerat, ademptã. Obtinebat in ea nonnullas pręfecturas & ampla territoria Vuladislaus dux Oppoliensiũ Ludouici beneficentia iure hęreditario donata, ita ut iam dux Russorũ uulgò appellaret̃, & ipse hunc titulũ usurparet. Quo facilius igit̃ Ludouicus id quod cogitabat perficeret, dedit Vuladislao Dobrinensem ditionẽ atq; Bydgostiensem, quę antiquitùs Vissegradensis uocata fuit, excepta Valcia & Slochouia territorijs, quę nuper Cazimiri Scecinensiũ ducis morte ex pacto receperat: itemq; Inouuladislauiã, Gneuucouiã, Zlotoriã et Sarleium, quę à Vuladislao albo duce, quemadmodũ dudum memorauimus, redemerat. Et ea quidem lege hæc ei dedit, ut sacramento adactus, in clientela, quod feudũ uulgo uocãt, regum Polonorũ semper esset, & ad solos masculos hęredes ea transmitteret. Russicas aũt præfecturas ab eo recepit, & Vngaris eas attribuit. Recenset aũt Bonfinius Emericũ Agriensem episcopũ, Georgiũ Zudarem cum fratribus, deinde Emericũ Bebecum, & Ioannem Zapolęum, qui Russiam Ludouici nomine cum imperio obtinuerint. Suspecta & molesta ea res de Russia Polonis fuit: sed mussant̃ ferè principũ et potentiũ iniuriæ. Nec sanè tunc in promptu erat, quid ea re facerent absente rege, aut quomodo uoluntati eius refragarent̃.

Poloniæ mala ob absentiam regis.

Quin alia magis pręsentia mala eos à sensu illius, quod in diem differebat̃, auertebant. Increbuerant latrocinia: creuerat audacia perditorũ et improborũ hominum. Debilior prædę erat potentiori: uis, nõ ius ualebat: iudicia uel silebãt penitus, uel potentiorũ iniurię cõtra tenuiores suffragabant̃, ꝓpterea ꝙ nemo unus uindex legũ, scelerũq; ultor erat, quẽ cęteri omnes reuererent̃. Hęc publica quidẽ mala, sed cũ plurimorũ priuato dolore coniuncta, tolerabilius illud uideri faciebant, quod ad neminem priuatim pertinebat. Itaq; de præfecturis Russię patienter tunc latum: de domesticis uerò incõmodis crebris literis atq; nuncijs, et querimonijs multorũ cum rege actũ.

Vuladislaus dux gubernator Poloniæ. Conuentus Visliciæ & Gnesnæ. Poloni non parẽt externo. Legatio Polonorum ad regem.

Quib. ille cõmotus, cũ ipse nõ ueniret in Poloniã, ꝙ negaret aurã Polonicã se ferre posse, Vuladislaũ Oppoliensem pro se gubernatorẽ et uicariũ misit, Et erat quidẽ id nõ ingratũ plebi ac tenuiorib. Cęterũ nobilitas cũ ꝓceribus duobus conuentib. altero Vislicię, altero uerò Gnesnę actis, negarunt se homini externo, quẽ ipsi sibi principẽ nõ cõstituisset, parituros esse, ꝓpterea ꝙ id cõtra leges & instituta maiorũ suorũ esset. Atq; cũ his mãdatis legati de primorib. è comitijs ad regẽ missi, facilè effecerunt ut is Vuladislaũ reuocaret. Verebat̃ em̃, ne Poloni ea offensa ad res nouas incitarent̃. Interim aũt dũ

hęc ita fiunt,uectigal,quod rastrale superius appellauimus,& quod ad duos
grossos à Ludouico redactũ esse diximus, dimidiũ eius q̊d antiquitus pen-
debatur,iussu regis ab ecclesiasticorũ agrorũ cultorib. exigi cœptum est,hoc
est seni grossi,& singuli modij siliginis & auenę in iugera, negantib. exacto-
rib. regijs,gratiã illã q̃ nobilitati facta sit,etiã ecclesijs & sacro ordini factã es-
se. Debere aũt ecclesiasticos homines ęq boniꝗ facere, ꝙ dimidiũ ferè eius-
uectigalis sibi suisꝗ agriculis remittat̃. Quod si recusẽt,integrũ se ueteri mo-
re exacturos: ita em̃ se à rege in mandatis habere. Quocirca Ioannes archie-

Synodus Calissiæ.

piscopus Gnesnensis synodum Calissiã cõuocauit,unde legati in Vngariam

Rastralis uectigalis moderatio ex agris ecclesiasticis.

missi Florianus episcopus Cracouiensis,ac Dobrogostius decanus impetra-
runt,ut eodem iure,quod ad illud uectigal attinet,cum nobilitatis bonis ec-
clesiarum bona censerent̃. Hæc usꝗ ad annum Christi 1378. octo annis re-

1378 ann.

gnante Ludouico in Polonia acta sunt, eo ferè ordine quo hic à nobis con-

Cruciferorũ cum Lituanis bellum.

scripta sunt. Per quod tempus Lituani & Cruciferi mutuis se excursionibus

Carolus Imperator obijt.

& cladib. uehementer afflixerũt: & Carolus Imperator extremo anni tẽpo-
re uitam cum morte cõmutauit, cum aliquãto ante Venceslaum filium natu

Venceslaus Cæsar & rex Boemorum.

maiorem adolescentulũ,regem Boemis designasset,ac deinde,redemptis ma-
gno principib. electoribus,Cęsarem fecisset. Hoc eodem aũt anno & sequen-
tibus aliquot nõ usquequaꝗ tranquillę res fuerũt in maiore Polonia. Quan-
quam publico consilio nullũ bellum gestũ est: sed priuatis consilijs & latro-
cinijs propemodũ cùm à Polonis finitimi populi, tum ab illis Poloni infesta-

Borcouiorum latrocinium.

ti,& uis ui ultrò citroꝗ ꝓpulsata est. Primùm em̃ Borcouij Pomerani homi-
nis equestris ordinis, Valcienses oppidanos ita uexarũt,ut cũ oppidũ id for-
tuito incendio conflagrasset, aliò ciues cõmigrare populariter uoluerint, ni
Domaratus pręfectus maioris Polonię cum expedita suorũ manu ingressus
in Pomeraniã Borcouios,peruastatis eorũ prędijs,uicis atꝗ pagis,coercuis-

Sẽdiuoius Virius Pomeraniam infestat.

set. Deinde Sendiuoius Virius,Castellanus Bninẽsis, gente Nalẽcius ditio-
nẽ Suatobori Scecinensiũ ducis,qui Cazimiro fratri germano (ex alia tamẽ
matre) defuncto successerat,igni ferroꝗ depopulatus est,adiutus ope Ioãnis
Zarnicouij,iudicis Posnaniẽsis fratris filij. Causa uerò hostilitatis denũciatę
hęc fuit,ꝙ Sẽdiuoius Cazimiro duci cum Ottone Brãdeburgensi Marchio-
ne bellũ gerẽti aliquãdiu cũ numerosa cohorte militauerat,nec ei Suatobo-
rus Cazimiri hęres merita stipẽdia persoluebat. Suatoborus uerò uastatio-
ne agrorũ suorũ cõmotus,coacto de suis iusto exercitu,accitisꝗ Stargarden-
siũ & aliarũ maritimarũ ciuitatũ auxilijs equestrib. & pedestrib. Polonię fi-

Zlopũ oppugnatum.

nes ingressus ad arcẽ Zlopẽsem,quæ erat Ioãnis Zarnicouij, castra metatus
est. Postero die nõ ita multo post ortũ solis,arcẽ ui capere adortus,usꝗ ad ue-
sperũ casso labore suos defatigauit, nisi ꝙ nõ paucos fortes uiros aridas fos-
sas sub testudine trãsgressos, & ascijs ac securib. munitionẽ perfringere cona-
tos,saxis telisꝗ supernè obrutos,amisit. Inducię deinde in posterũ diẽ factæ
interueniẽte Sulissio Vedelio,sepeliendorũ interfectorũ causa. Quib. sepul-
tis Suatoborus pridiana clade deiectior ab obsidione discessit, bipartitoꝗ
agmine circũiacentes pagos exussit. nec multo pòst pacẽ cũ Sendiuoio fecit,
cum ei debitorũ stipendiorũ pariter ac damnorũ nomine satisfecisset. Nec

1380 ann.

tamẽ diu frui optata pace Suatoborus potuit. Etem̃ anno sequẽti, q fuit 1380

Vedelius infestat Pomeraniam.

Ioannes Vedelius, cum à Ioanne Zarnicouio arcem ac territoriũ Zlopense
hypothecæ nomine utendumfruendum accepisset,facta de asseclis suis ac de
Zlopensibus Tusnensibusꝗ aliquanta pedestri equestriꝗ manu,in Scecinẽ-
siũ fines excursionem fecit,ratus impunè id facinus sibi fore,propterea ꝙ scie-
bat Suatoborũ alio bello cum Brandeburgensibus & alijs Pomeranis gerẽ-
do distineri. Sed eum spes fefellit. Reuertentẽ em̃ cum luculenta præda è Pi-
ricensi ora abacta Suatoborus cum expeditis copijs in finib. Polonię cõsecu-
tus est. Et poterat quidẽ Vedelius cum suis in arcẽ Zlopensem propinquã

Poloni à Pomeranis uicti.

euadere,sed cũ prædã partã nollet amittere,nihil motus paucitate suorũ,qui
rusticani ferè & oppidani erãt,manus cũ longe ualidiori hoste cõseruit,pœ-
nasꝗ temeritatis dedit. Cecidere in eo pręlio de Polonis quadringenti quin-
quaginta,centũ in propinq̊ lacu submersi periere. Nec tamen Pomeranis in-

Bombarda inuenta.

cruenta cessit uictoria. Per hoc tempus,q̊d certè silentio prætereundũ nõ est,
machinã æneã,quã à sono terribili bõbardã uocant, certissimo uitæ & uir-

Elizabethæ senioris reginæ mors.

tutis humanę exitio,Germanus homo apud Venetos excogitauit. Insequẽs
annus Elizabethæ senioris reginæ,matris Ludouici regis,& Zemouiti Ma-

Zemouiti Masouij ducis mors & liberi.

souiorũ ducis morte insignis est. Ac Zemouitus quidem moriens, duos fi-
lios, Ioannem & Zemouitũ è priore uxore Nicolai Opauiensiũ ducis filia
susceptos hæredes reliquit, ita ut Ioanni Varsauiensis,Zemouito Plocensis
ditio cederet. Ex altero aũt matrimonio Zambicensiũ ducis filiæ Henricum
filiũ & duas filias susceperat. Atꝗ ex his alterã Vuladislao Oppoliensi,al-
terã uerò Cazimiro Scecinensi, ac deinde uiduã Henrico Bregẽsi Ludouici

Henricus præpositus Plocensis & Lencieiensis.

filio in matrimoniũ collocarat. Henricũ uerò sacris initiatũ,Plocẽsem & Lẽ-
ciciẽsẽ prępositũ fecerat. Et Lenciciensem quidẽ nõ sine ui & iniuria Pelcæ
Garbouij, cui id sacerdotiũ Archiepiscopus Gnesnensis cõtulerat. Nam &
possessiones eius sacerdotij manu armata inuasit,& Louiciã cũ exercitu obse-
dit,nec prius soluit obsidionẽ, donec Pelca Henrico ius suũ concessit. Porrò

Zemouitus uxorẽ occidit.

matrẽ huius Hẽrici Zemouitus, cũ in eã deperiret,per satellites iugulauit,ꝙ
adulterij insimularet̃. Sed cũ postea facti uehementer pœnituit,cũ nihil certi
de crimine eius cõperisset, liberosꝗ ex ea susceptos persimiles sibi esse co-

Zemouiti mores.

gnouisset. Fuit aũt Zemouitus hic liberalis, ne dicam ꝓdigus, eoꝗ grauior
suis,dum crebris exactionib. exhaustũ ꝓfuso sumptu ęrarium replere cogit̃.
Multa ab ineunte ętate ecclesijs largitus,prouectior factus,eas uexauit & af-
flixit. Atꝗ ob id diris nõ semel deuotus & anathemate perculsus. Cæterùm
Ludouicus rex matre defuncta, cũ assiduis & grauib. Polonorum querelis
fatigaret̃,ut reipub. Polonæ constituendę,iudiciorũꝗ aliquã rationẽ iniret,

Polonorum comitia Budæ.

Budã eis comitia indixit ad mediũ quadragesimæ. Erat res noua,multaꝗ se-
cũ ferebat incõmoda, ac etiã periculo procerib. atꝗ nobilitati,& uniuersæ
reipub. ad exteras oras per tanta locorũ interualla euocari,frequentes tamen
ꝓceres eò ꝓfecti sunt, frequẽtiores multo ex alijs ordinib. q̊s priuatę iniurię
factaꝗ spes iudicij regij excitarat. Multa ibi uariaꝗ de administratione rei-

Triumuiri in Polonia.

pub. absẽte rege,ac de sũma iudiciorũ iactata. Ad extremũ de sentẽtia regis

Zauissa episcopus Cracouiẽsis.

paucis apꝓbantib. summa rerũ Polonicarũ iudiciorũꝗ trib. nẽpe Zauissæ
Curosuãcio,gẽte Roseo,episcopo Cracouiẽsi,qui nõ ita pridẽ Floriano mor-

tuo ſucceſſerat, et Dobeſlao Caſtellano Cracouienſi Zauiſſæ fratri germano & Sendiuoio Subinio palatino Caliſſienſi & prefecto Cracouienſi mãdata. Iudicia uerò nulla ibi exercuit Ludouicus, uerùm omnia ad uicarios illos ſuos, ſiue triumuiros (nihil em̃ uetat eos et hoc nomine appellare) reiecit. Ad hec aũt fecit poteſtatem Zauiſſæ epiſcopo, omniũ magiſtratuũ & honorum quicunq; uacaturi eſſent, exceptis Caſtellania & palatinatu Cracouienſi, in Polonia conferendorũ. Ita cõuentus ille ſolutus eſt, & calamitoſi homines ſpe iuris ſui obtinendi fruſtrati, mœſti domos reuertère. Porrò triumuiri illi propoſitis de iure dicendo edictis, cum obire Poloniã à Cuiauia & maiore Polonia orſi cœpiſſent, noua, ſed tamen falſa ſpe rurſus animos hominum erexerunt. Et audierunt ij quidem in compluribus oppidis magno hominũ concurſu querimonias multorum: ſed nuſquam ius dixerunt, omnibus Caliſſiã ſe ſequi iuſſis, quòd eò Zauiſſam epiſcopum, ſine quo iudicare nolebant, uenturum eſſe ſperabant. Nam is profectus nõ erat cum cæteris, ſed magiſtrum Ioannem Naſſichouicium Archidiaconum Cracouienſem, & cancellarium ſuum pro ſe miſerat. Hoc aũt reſponſo accepto, omnis illa querentium multitudo maledictis inceſſens regem atq; triumuiros, dilapſa eſt. Vexata ſunt eo anno in Polonia nonnullis in locis bona eccleſiaſtica. Nam Vuladiſlaus quidem dux Oppolienſium uetuit in Dobrinenſi tractu decimas dari Plocenſi epiſcopo. Inſuper de agricolis eiuſdẽ epiſcopi, quaternos & uicenos groſſos in iugera ſeu laneos exegit. Sed anathemate perculſus à Dobeſlao epiſcopo, interueniente Ioanne Archiepiſcopo Gneſnẽſi, & Sbiluto epiſcopo Vuladiſlauienſi, in arce Zlotorienſi cum eo in gratiam redijt, ac de omnib. iniurijs ſatisfecit. In maiore uerò Polonia, cum Domaratus prefectus eius oræ, iuſſu regio expeditionem contra Bartholomæum Choteliũ ſine Coſminium, uiciniam omnem latrocinijs ex Odalanouia arce ſua infeſtantem, feciſſet, crudeliter admodum uulgus equitũ in bona Gneſnenſis & Lubuſſenſis eccleſiarũ debacchatum eſt: Bartholomæo uerò petenti pax data his conditionibus, ut regi arcem territoriumq; omne traderet: æſtimationem uerò eius, hoc eſt, decem et octo millia florenorum acciperet: deducta tamen inde ea pecunia, que Gallis mercatorib. quorũ merces Bartholomæus diripuerat, numerari debuit. Nec multo pòſt, Vneouia arx Archiepiſcopi Gneſnenſis, à Bernardo Garbouio intercepta eſt. Preerat ei arci Pelca Bernardi frater prepoſitus Curelouienſis, qui inuitatus ad conuiuiũ à Petraſſio Malocha prefecto Lencicienſi & Cuiauienſi, rixa de uenationib. quibuſdã cũ Nicolao Caſtellano Lencicienſi excitata, ab eo interfectus eſt. Sed ne Caſtellanus qdem fugiens, manus miniſtrorũ Pelce euaſit. Cognita ergo cæde fratris Bernardus, arcẽ occupauit: et q̊ paratior eſſet ad ſuſtinẽdã uim et obſidionẽ, ſi qua alicũde afferret, pecudes permultas mactatas in arcẽ importauit, hominũ quãtũ potuit in ſocietatẽ adſciuit, et cũ his theſaurũ Archiepiſcopi diripuit. Nec prius arcẽ Archiepiſcopo reddidit, q̃ impunitatẽ facti ſimul ac direpti theſauri, Domarato prefecto maioris Polonie, Petraſſio Malocha et qbuſdã alijs pcerib. interueniẽtib. pactus eſt. Receptã arcẽ archiepiſcopus Petro et Nicolao fratrib. tenẽdã et adminiſtrãdã cõmiſit. Inſequẽtẽ annũ 1382. aliqt primorũ epiſcopoꝝ, et regis mors,

Poteſtas conferẽdi honores & magiſtratus epiſcopo data.

Plocenſis epiſcopæ iniuria.

Bartholomæi Chotelij latrocinium.

Odalanouia regi quæſita.

Vneouia intercepta & reddita.

Pelca præpoſitus Curelouienſis occiſus.

1382 ann.

mors, ſubſecutiq; motus nobilem faciunt. Primùm enim pridie Idus Ianuarij Zauiſſa epiſcopus Cracouienſis in predio ſuo Dobrouoda, ſeu repentino & uehemẽti morbo, ſeu de ſcala lapſus, cum aceruũ fortè ad cõſtuprandã ruſticanã puellã aſcenderet (uariat em̃ fama) extinctus eſt. Cuius funus cum põpa militari à Dobeſlao patre, & Creſlao fratre Caſtellano Sendomirienſi elatũ eſſet, ferunt noctu in baſilica Cracouiẽſi, ubi ſepultus eſt, exauditos eſſe ſtrepitus & hinnitus eqrũ diſcurſantiũ, demonũq; uoces uociferantiũ: Proficiſcamur meretricatũ. Et mirũ eſt, ſed multorũ ſermonib. celebratũ, hoc ita ferè uſu uenire in hac baſilica, nõ modò poſt funera nõnullorũ clarorũ hominũ, ut aliqua terriculamenta exiſtant, uerùm etiã ut principũ, epiſcoporũ, atq; etiã prelatorũ, ut ita dicã, & canonicorũ propinque mortes ſignis quibuſdã prænuncient. Inſtituit aũt hic epiſcopus in baſilica Cracouiẽſi collegiũ q̊ddã ſacerdotũ, quos manſionarios uulgò uocant: alioq profanis negocijs, & uoluptatibus magis, quàm diuinis rebus addictus. Præfuit Cracouienſi eccleſiæ annis duobus & dimidio. Succeſſit aũt ei Ioannes Radlicius, regius medicus & cãcellarius Poloniæ, Ludouici regis fauore adiutus. Zauiſſam poſt alterũ menſem Nicolaus Curnicius Poſnanienſis epiſcopus ſecutuseſt. carcinomate morbo in genitalibus membris biennio, ac deinde febre quartana et gutturis atq; lingue exulceratione tanta, ut uſum ſermonis amitteret, afflictus et extinctus: homo garrulus, cõtentioſus, & amãs litiũ. Et intra paucos dies Ioannes q̊q; archiepiſcopus Gneſnenſis deceſſit: uir dexteritate ingenij prudẽtiaq; cõmendatior uulgo dũ priuatus uixit, q̃ in magiſtratu præcipiti iracũdia, in eccleſiaſticos homines dictis ac factis cõtumelioſus, nec ſatis acer defenſor & uindex ſuorũ. In agnatos plus æquo propenſus. Diripuerunt aũt ij ſupellectilẽ omnẽ & facultates defuncti. Quin & bona Archiepiſcopalia uexauerunt, & Vneouiã uix tandẽ ſucceſſori eius Bozentę, gente Seligio reddidere. Porrò Zemouitus Plocenſiũ dux cum Archiepiſcopũ defunctũ eſſe uita accepiſſet, facta manu pagos archiepiſcopales populatus eſt, Louiciamq; obſedit. Legato autem Gneſnenſis collegij Andreæ Ceretenſi epiſcopo, qui uicarius ſiue à ſuffragijs erat Archiepiſcopo, cauſas belli ſciſcitanti, reſpõdit, ad ſe pertinere, ut bona Archiepiſcopi, quæ à maioribus ſuis profecta eſſent, obtineret dum cathedra illa uacat. Neq; tamen id ſe poſtulaturũ fuiſſe, ſi Louiciam canonicus quiſpiam, ac non inimicus ſuus Derslaus Iuenius Caſtellanus Gneſnenſis teneret. Quo reſponſo accepto, maturauit collegium noui Archiepiſcopi electionẽ. Electus eſt autem Dobrogoſtius Nouiduorius iurecõſultus, Cantor Gneſnẽſis, ac decanus Cracouienſis, gẽte Nalencius. quo poſtulante ſoluit Zemouitus obſidionem. Sed tñ Archiepiſcopã Dobrogoſtius tũc adeptus nõ eſt, aduerſãte ipſi Ludouico rege, q eũ Zemouito, ut ſibi in regno Poloniæ ſuccederet, fauere Domarati prefecti delatione accepiſſet. Cum aũt Dobrogoſtius preter ſententiã regis Romã ad põtificẽ max. unà cũ Nicolao Poſnaniẽſi epiſcopo deſignato, pfectus eſſet, Taruiſij uterq; à Venetis, à Ludouico ſubornatis, captus eſt ac detẽtus aliquãdiu. Bozẽta uerò Seligius, q regius pcurator Cracouię fuerat, ab Vrbano ſexto põtifice max. q Gregorio ſucceſſit, Archiepiſcopus renunciatus eſt. Poſnanienſis uerò epiſcopus Ioannes

Zauiſſæ epiſcopi mors pudenda.

Cracouienſis baſilicæ prærogatiua.

Ioannes Radlicius medicus epiſcopus Cracouienſis.

Garruli & contẽtioſi epiſcopi ſupplicium.

Ioannis archiepiſcopi mors & mores.

Archiepiſcopi bona direpta.

Bozenta archiepiſcopus.

Dobrogoſtio electo Archiepiſcopo, rex obſtitit.

Bozenta archiepiſcopus.

Ioannes cognomento Cropidlo, Boleslai Oppolienſiũ ducis Vuladiſlai fratris filius, adoleſcens admodum factus eſt. In utroq; perperã Vrbanus Ludouico regi petenti gratificatus eſt, ut in ſchiſmate, quo tũc eccleſia Romana differebat, fauorẽ eius ſibi adiũgeret, ſiue adeò retineret, & bene merenti gratiam referret. Miſerat eñ Ludouicus eo poſtulante Carolũ fratris filiũ cum exercitu in Italiã, ut Ioannam reginam Neapolitanam, cuius ſtudio æmulus Vrbano à Gallis Cardinalibus excitatus erat, Clemens ſeptimus, ulciſceret. Per idem tempus Ludouicus rex cum languere ſe ac ſenſim uiribus deſtitui ſentiret, ut uiuens adhuc res filiarum ſtabiliret, indixit Polonis comitia ſub finem Iulij Zuolenum ſiue Zolium, quod oppidũ eſt in Scepuſio. Quò cum frequens ſenatus cõueniſſet, ſucceſſores ſibi deſignat in regno Polonorũ Mariam filiam natu maiorem cum Sigiſmundo ſponſo eius, Marchione Brãdeburgenſi, Caroli Imperatoris & regis Boemorum, ex Elizabetha nepte Cazimiri regis filio, quartũdecimũ annũ tunc agente. In quorum uerba proceres Poloni iuſſu Ludouici ſtatim iurarunt. Eundem'ne aũt Sigiſmundum Vngaris & Polonis, an hunc quidem Polonis propter uicinitatẽ Marchię Brãdeburgenſis, Guilelmum uerò Auſtriorum ducem Leopoldi filium, cui minorem natu filiam Heduigim uxorem deſtinarat, Vngaris propter ſimilem cauſam atq; commoditatem regẽ dare uoluerit, nõ conſtat. Soluto conuentu Zolienſi, profectus eſt Sigiſmundus in Poloniam cum primoribus & non contemnenda Vngarorum manu, ad ſedandos inteſtinos motus, et adeundã uiuente adhuc ſocero poſſeſſionem. Veniens aũt in maiorem Poloniam, Coſminũ arcem & oppidũ, itemq; Nabyſſice & Coſmineciũ caſtella Bartholomæi Chotelij, ꝙ is latrocinari non intermitteret, in poteſtatem ſuã redegit. Odalanouiã uerò circumſedit. Nam eã Bartholomæus poſt priorem obſidionem ex pacto non tradiderat. Deinde cum aliò feſtinaret Sigiſmundus, nouis pactis cum Bartholomęo initis, in Maſouiam contendit, ut Zemouitũ ducem detrectantem, per uim ſacramento adigeret. Nam Ioannes frater eius ultrò iam id fecerat. Itaq; uaſtare ditionem Zemouiti Sigiſmundus cœpit. Interim Ludouicus rex tertiadecima die Septembr. Tarnauiæ ſeu Tirnauię quo conuentũ Vngaris edixerat, uitã finiuit. Mortem eius cometes prænunciauit. Quo nuncio accepto Sigiſmundus omiſſo in præſens Zemouito, Poſnaniam ſe recepit, Ludouici uerò funus Albã regiã, ubi regum Vngarorum ferè ſepultura eſt, ſolenni pompa elatum eſt. Regnauit aũt Ludouicus apud Polonos quidẽ duodecim annis, apud Vngaros uerò uno & quadraginta: uixit ſex & quinquaginta. Statura fuit mediocri, prominentibus oculis atq; labris, capillo barbaq; criſpa, ſereno uultu, humeris parũ incuruis. Moribus uerò ita temperatis fuit, ut foris bella acriter & excelſo animo gereret, domi placabilitate & iuſticia pacem coleret: utrobiq; prudentia & animi moderatione ſingulari eſſet: in cõtumaces ſeuerus, in ſupplices clemens: maleficio iuxtà ac beneficio ſuperari ſe non patiebat: in doctos uiros fuit propenſior. Nã & ipſe ſtudia bonarũ literarũ atq; artium libenter coluit. Nec ferè quicquã inconſulta aſtrologia ſolitus erat auſpicari. Pietatis atq; religionis ita fuit obſeruans, ut nõ in poſtremis duceret, Iudæos & Cumanos falſorũ deorũ cul-

tores

Schiſma in eccleſia.

Ludouicus rex Carolum fratris filium cum exercitu miſit in Italiã.

Polonorum comitia in Scepuſio.

Sigiſmundus rex Polonorum deſignatus.

Sigiſmundi aduẽtus in Poloniam.

Maſouia uaſtatur à Sigiſmundo.

Ludouicus rex mortuus.

Ludouici effigies & mores.

tores ad Chriſtianã religionẽ adducere. Quod in Cumanis quidẽ aſſecutus eſt. Iudęis aũt cum neq; minis, neq; pręmijs propoſitis perſuadere poſſet, omnes ꝓſcripſit. Plebis nõ minorem ꝙ nobilitatis curã geſſit. Itaq; nõnunꝗ diſſimulato habitu uicos & oppida perluſtrauit, ut cognoſceret quid de publicanis & exactoribus, iudicib. & magiſtratib. ſuis, ac de ſe deniq; uulgus hominũ aſſentandi neſcium ſentiret, multaq; ex huiuſmodi ſermonibus in ſe ſuiſq; caſtigauit. Hic rex rebelles Vngaris Bulgaros, Boſnenſes, Serbos, Croatas, Tranſalpinoſq; ad officiũ reduxit: Valachiã cũ Bogdano palatino in clientelã accepit: Dalmatiã Venetis eripuit. In Italia nonnulla bella geſſit, quibus negocijs diſtentus, non potuit tantam, quantã res poſtulabat, curam rebus Polonicis intendere.

Ludouicus ſermones hominum de ſe captauit.

Ludouici res geſtæ.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

LIBER QVARTVSDECIMVS.

INTERREGNVM.

IVVLGATA morte Ludouici regis, Vngari, qui Ruſſię pleraſq; pręfecturas, quemadmodũ ſuprà memorauimus, ab eo obtinebãt, Cremeneciã, Oleſcum, Grodlũ, Lopatinũ, & Sniatynum arces cũ territorijs ſuis Lubarto Lucenſiũ duci, magna ui auri & argẽti ab eo accepta, ꝓdidere. Atq; ex eo ferè tẽpore Lituani Volynenſem orã ſibi uſurpare cœperunt. Nec tñ eã ꝓditionẽ impunè tulere Vngari. Etẽ à regina Vngarorũ Elizabetha ſempiterna infamia notati, boniſq; multati, & partim capitali pœna, partim tetro carcere dãnati ſunt. At in Polonia, cũ Sigiſmundus Marchio rex iã eſſet deſignatus, nõ magna re magna facta eſt uoluntatũ cõmutatio. Poſtularũt ab eo ꝓceres cũ frequenti nobilitate, ut Domaratũ à pręfectura maioris Polonię amoueret. Quod cũ negaſſet Sigiſmundus, omnis illa multitudo quę ad eũ cõfluxerat, domos dilapſa eſt. Profectus aũt Poſnania Gneſnã uenit: acceptuſq; à Bozenta nouo archiepiſcopo honorificè, ſolẽnes ibi exequias Ludouico regi peregit. Inde in Cuiauiã diuertit. Ibi denuò maiorũ Polonorũ legatione de amouendo Domarato ſolicitatus, cũ durius & minaciter reſpõdiſſet, ſic animos eorũ à ſe alienauit, ut mox cõuentu apud Miloſlauiã habito, legationẽ mitterent ad minores Polonos, ut ĩ conuentum ſecũ pariter de ſtatu reipub. ac de nouo rege apud Radomſcos agere uellent. Obſecundatũ eſt. Lecti de ꝓcerib. atq; nobilitate minoris Polonię cõſtituto loco cũ maiorib. Polonis ad uiceſimã quintã diẽ Nouemb. conuenere, eoq; inclinabãt plurimorũ ſententię, ut Heduigim Ludouici natu minorẽ filiã Zemouito Maſouiorũ Varſauienſiũ duci uxorẽ cum regno darent. Tuebantur Sigiſmundi partes Bozenta archiepiſcopus, ac Domaratus præfectus maioris Poloniæ. Itaq; res ad contentionem & altercationem uenerat. Tandem ita decretũ eſt, ut memores pactorum cũ Ludouico initorum, & iuriſiurandi ſui eſſent, neq; progeniem Ludouici à regno excluderent. Cæterùm eum de

V generis

Ruſſia ab Vngaris præfectis Lituanis prodita.

Lucenſium.

Volynia in poteſtatem Lituanorũ redacta.

Proditores pœnis affecti.

Sigiſmundus cur contemptus ſit à Polonis.

Miloſlauia.

Comitia Radomſcis de nouo rege creando.

generis Ludouici regem crearent, qui in Polonia præsens per se ipse regnū administraturus esset. Quo quidem uerbo tacitè Sigismūdus excludebatur.

Comitia Visliciæ.
Sigismundus uenit ad comitia.
Oratores Elizabethæ reginæ.

Altera deinde comitia minorū Polonorū Visliciæ ad sextam diem Decembris habita: ꝗ uicissim legati maiorum Polonorū uenerunt. Venit & Sigismundus Marchio cū Bozenta Archiepiscopo ac Domarato prefecto, ne deesset causæ suę. Aduenerunt aūt & à regina Elizabetha oratores, Stephanus Agriensis, & Ioannes Canadiensis episcopi. Atq; hi facta dicendi potestate, gratias egerunt Polonis, ꝙ fidem datã Ludouico de filiabus eius seruarent: idemq; deinceps etiam ut facere pergerent, hortati sunt. Deinde postularūt, ne sententiam præcipitarent, neu quem penitus regem sibi sumerent, donec à regina matre de filiabus constitutū esset, utram in Vngaria, utrã in Polonia regnare uellet. Cupidè hæc oratio à cõuentu audita est, ꝙ cum decreto Radomscensis cõuentus, & cū uoluntatib. omniū ferè congruebat. Itaq; in eam sententiã itum est, placuitq; alia comitia Siradiã ad uicesimãsextam diem Februarij sequentis anni indici, & ibi certum à regina responsum expectari, nec quicq; deprecãte Sigismundo: qui utrumq; fortasse regnum obtinere cupiebat.

Sigismundi offensæ apud Polonos.

Offenderat aūt is Polonorū animos, tum ꝑpter Domaratū, tum ꝙ eijci Polonos cum cibū sumpturus esset, patiebat̃: & ꝙ sacerdotium quoddam in Polonia, repudiatis procerū precibus, Boemo cõtulerat.

Sigismundus exclusus Cracouia.

Quocirca repulsam passus, Vislicia discedens, Cracouiã diuertere uoluit. Sed eum Dobeslaus Curosuancius Castellanus Cracouiensis nõ intromisit, ueritus ne eã uel dolo, uel ui accitis mox ex Vngaria militibus in potestatem suam redigeret, indeq; promissis & largitionibus proceres & nobilitatem corrūperet, & sibi adiungeret. Ita acceptus à Polonis, in Vngariã redijt. Sumptus tamen ei de publico suppeditati sunt, ꝗad per Poloniã iter fecit.

Maria regio diademate coronata ab Vngaris.
Sigismundus ingratus etiam socrui.

Vbi in Vngariã uenit, reperit Mariã sponsam suã ab Vngaris iam, nõ reginã, sed regem renūciatã & coronatã. Sed ibi quoq; maiores etiam motus eum excepere, alienata ab eo socrus uoluntate, siue ut ipsa cum filia arbitratu suo regnaret, seu qua alia iustiore de causa. Quæ res ipsum quidem & sponsam eius in extremū periculum adduxit, socrui uerò exitio fuit.

Nicolaus Gara Palatinus Vngar.

Etenim cum mulieres arbitratu Nicolai Garæ Palatini regnarent, eūq; & necessarios eius, cæteris neglectis, ornarēt, ac de alio rege è Gallijs accersendo clàm consilia caperent, moti indignitate rei pleriq; proceres,

Carolus ab Vngaris ad regnum uocatur.
Sigismundus excessit Vngaria.

Carolū Neapolitanū regē, Ludouici defuncti regis fratris filiū ex Italia euocarunt. Cuius aduentu cognito Mariam ferunt cum Sigismundo nuptias accelerasse: excessisse tamen Sigismundum ex Vngaria in Boemiam, metuentem Vngarorum insidias, quemadmodū scribit Bõfinius.

Carolus rex Neapol. & Vngar. interfectus.

Carolus uerò partim dolis, partim aperta ui regnū adeptus, haud multo pòst reginæ senioris opera interfectus est. Quo facinore perpetrato, mulieres securæ omnium ad inferiores partes regni, & uersus Croatiam iter fecere.

Horuatus Banus Croatiæ.

Ibi Ioannes Horuatus præfectus Croatiæ, quem illi Banum uocant, Caroli, cui ipse studuerat, mortem ulturus, impetū in reginas fecit: trucidatisq; palatino

Elizabethæ reginæ mors.
Maria in custodia asseruata.

& Blasio Farcasso Caroli interfectore, ac cæteris dissipatis, Elizabethã quidem in profluentem demergi iussit, Mariam uerò aliquandiu asseruauit. Ad extremum Sigismundo Budam uenienti, & bellū contra se comparanti, eam

remisit.

Sigismūdus quãdo adeptus regnū apud Vngaros.

remisit. Ita demum eodem anno, quo Iagello apud Polonos, Sigismundus apud Vngaros regnare cœpit. Hæc de Vngaricarum rerum eius temporis statu paulo prolixius hic persequi libuit, ꝗ planior historia nobis decurrat. Ad quam iam reuertimur.

Zemouitus Masouius ad regnū adspirat.

Iniecta erat nonnulla spes regni Polonici Zemouito Masouiorū duci: quam Bartholomęus Chotelius siue Odalanouius homo audax & factiosus auxit, cum ad eū uenisset, operãq; suã & fidem ei pollicitus esset.

Bartholomæi Chotelij conatus.
Calißia tentata.

Visum est aūt, facilius eum uoti cõpotem fore, si quas munitiones Poloniæ in potestatem suam redegisset: itaq; ad eam rem profectus Bartholomæus acceptis ab eo copijs, Calissiam arcem noctu intercipere conatus est. Et iam quispiã de militibus eius portã arcis terebra perforauerat, immissaq; serra, capax hominis foramen faciebat: & alij murū ascendere nitebãtur, cum exauditus est à uicino pistore strepitus, excitiq; uigiles, saxis alijsq; telis fortuitu oblatis hostem ad irruptionē intentū supernè simul & ex æquo cominus repulerunt. Inde reiectus Bartholomæus munitionē suã Cosmineciū nõ ita pridē à Sigismundo Marchione captã, recepit. Choteciã item pręsidio cõmuniuit. Et Prosna amne transmisso Cosminū contendit. Verùm illinc à præsidio Domarati pręfecti repulsus, Parscū Michaelis Thomassij munitionem octo diebus obsedit: eoq; dominū lociadegit, ut is deserto Domarato in partes suas transiret.

Domarati odiū.

Maiora aūt in dies incrementa factio Bartholomæi capiebat, odio Domarati, ꝙ ille (ueris ne criminib. an inuidia hominū, nescio) tantū sibi uulgo cõflarat, ut publico decreto nobilitas pleraq; omnis parēre ei detrectaret. Quin cum is satisfacere in Vislicien sib. comitijs, minorib. Polonis arbitris, uellet, responsum est: Non aliter satisfacturū esse, nisi si magistratu abierit.

Bellum ciuile Polonorum.

Auxit uerò maiorē in modū odiū eius fama (uerá ne an falsa, incertū est) ꝙ in Saxonibus, Boemis, & Cassubijs copias comparare dicerēt, quibus aduersariorū contumaciã reprimeret, & uinculis, contumelijs, bonorū direptionib. & alijs malis eos coerceret.

Vincentius Cempius palatinus Posnaniensis.

Quæ cõsilia eius ut præuerteret nobilitas, authore ac duce Vincentio de Cēpa palatino Posnaniēsi arma sumpsit, Bartholomæumq; cum Masouijs adiutorib. sibi adiunxit. Primūq; medio Ianuario ad Pysdros itum, & oppidū post tertiū diem in deditionem acceptū est. Arx deinde post triduum dedita, saluis dimissis qui in præsidio eius fuerant, cū equis, armis, & facultatib. Inde ad Calissiã castra mota sunt. Sendiuoius uerò Suiduua Castellanus Naclēsis cū parte copiarū Posnaniã missus, ut esset præsidio illi oppido, ne quid hostile à Domarati præsidio, ꝗd in arce cum Predipelco Stasseuio Medirecensi Castellano erat, pateret̃. Miserant em̃ ij simul & alij quidã oppidani publicè legationē ad Vincentiū palatinū, ꝙ in potestate eius futuri essent, si cõtra uim Domarati defenderent̃. Aduenienti aūt Calissiã Vincentio, oppidani portas oppidi aperuere. Arx à Domarati præsidio, cui Ioannes Lencossinius Lenciciensis Castellanus pręerat, tenebat̃. Nam ipse Domaratus in Saxonas, Cassubios, & Pomeranos, exercitus cõparandi causa, ꝓfectus erat. Obsessa est igit̃ arx Calissiensis, cum esset expugnatu difficilis, excursionesq; factæ in agros & pagos aduersariorum.

Conradus Olesnicensium dux.

Dum aūt obsidet̃, aduenit Conradus Olesnicensium dux cum expedita manu, à Derslao Iuenio Castellano Gnesnensi Domarati fratre in auxiliū euocatus.

tus. Verùm ubi uidit aditũ arcis à Vincentio interſeptũ eſſe,retulit pedem,
& grauiter obiurgatus à Vincentio,domũ rediјt.Cæterùm apud Poſnaniã
remiſſius cuncta fiebant . Nam Suiduua domum modò quandã in oppido
è regione arcis caſtelli loco munierat,ad prohibendas hoſtium in oppidum
eruptiones. Exteriore uerò porta, quæ in agrũ uergit, ij qui in arce erant li-
berioribus excurſionib. aduerſariorũ & eccleſiaſtica bona depopulabant.
Porrò Suuiduę minus liberę erant magisq́ꝫ damnoſæ excurſiones.Nec ali-
bi res quietiores fuere à factione Domarati:quę Naclũ, Labiſſinũ,Pacoſsũ,
Medireciã,Sbanſinũ,Medichodiam,Velenum,& Keplouiam arces atqꝫ ca
ſtella obtinebat, & ex his uiciniã omnem armis infeſtabat.Erant aũt in par-
tibus Domarati inſigniores Grimala Oleſnicius Coſtrinenſis,Andreas Sui
radouius Camenẽſis,Caſtellani, Virbenta Smoguletius,Theodoricus Mar
goninius,propinqui & neceſſarij eius,pręter eos quos paulò antè cõmemo-
rauimus. Fuitq́ꝫ miſerabilis tunc facies maioris Poloniæ , cum nullus penè
locus,nulla cuiuſqꝫ poſſeſſio, nemo neqꝫ uir,neqꝫ fœmina extra munitiones
& præſidia utriuſqꝫ partis uexationũ, direptionũ, & aliorum malorũ, quæ
bellũ ſecum trahit,exors eſſet.Nam quicunqꝫ ab alteris ſtetiſſet,alterorũ in-
iuriæ erat obnoxius. Ac ne mercatores quidem & inſontes agricolę exper-
tes illarũ calamitatũ erant.Ad hæc peſtis popularis eo ipſo anno Poloniam, *Peſtis.*
ſicut multas alias regiones infeſtauit . Aduenit deinde Domaratus cum ex-
terno milite,bellũ illatũ depulſurus:metatusq́ꝫ caſtra in Piotricouice Suid-
uuę prędio,Vuoroncos & Samotulios oppida diripuit.Quęcum Suiduua *Vuronki, & Samotuli oppida. Chotelium.*
ab exploratorib.didiciſſet,Bartholomæũ, & Sremenſem Caſtellanũ cũ ſuis
copijs clàm acciuit,noctuq́ꝫ cum his ad Domarati caſtra cõtendit. Pręmoni
tus quidẽ erat de aduẽtu Suiduuę Domaratus. Verùm de Bartholomęo &
Sremenſi Caſtellano nihil ſuſpicatus,cõtẽpto Suiduua,quem paruam manũ
habere nouerat,quieſcere ſuos iuſſerat.Illuceſcẽte uerò die quintadecima Fe
bruarij hoſtes ,ab his q in ſtatione fuerãt, magna celeritate adeſſe nunciant.
Trepidat totis caſtris,nec ſatis ſpacij ad expedienda arma frenãdosq́ꝫ equos
fuit. Neqꝫ uerò caſtra munita erant.Itaqꝫ Domaratus cum ijs quos primùm *Domaratus profligatus à Suidwa.*
ad manũ habere poterat,obuiã hoſti ꝓgreſſus,nõ inſtructis ordinib.manus
cum eo cõſerit. Et paruo negocio diſſipatis ſuis, in fugã actus eſt.Fugientes
Suiduua lõgoeſt ſpacio perſecutus.Fortè Virbẽta Smoguletius trãs Vartã
amnẽ cum centũ haſtatis equitib.& quingentis peditib.erat. Is igit de aduẽ
tu hoſtiũ ad oppugnanda caſtra Domarati noctu certior factus,in auxilium
Domarati ueniebat.Cũ aũt cõperiſſet Domaratũ ꝓfligatũ eſſe,nihil ea clade
ſuorũ deterritus , cõcito gradu aduerſus hoſtes tetẽdit, palãtesq́ꝫ per agros,
dũ fugientib.inſtãt,nactus, magnã in eis ſtragẽ edidit.Interim Suiduua cum
paucis expeditiorib. lõgius Domaratũ perſecutus, uictor captiuis ſpolijsq́ꝫ
onuſtus reuertebat. Cognitoq́ꝫ ſtatu ſuorũ perturbato, nihilominus contra
nouum hoſtem ire pergit. Sed cõſpecta cominus multitudine conſternatus,
proſpicere ſibi quemqꝫ iubet . Ipſe in Oſtrorogum caſtellum Derslai Gro- *Suidwa uictus et fugatus à Smoguletio. Oſtrorogum caſtellum.*
cholę,Caſtellani Santocenſis concitato equo profugit, & uix perſequentium
ſe Virbentę ac Domarati,qui iã ſeſe ex fuga recollegerat, manus euaſit.Ma-
gna

gna utrinqꝫ ſtrages hominũ,uariante fortuna fuit. Oſtrorogũ deinde Doma
ratus acriter uſqꝫ ad ueſperum oppugnauit : ſed cum nouas hoſtiũ copias in
auxiliũ Suiduuę aduentare falſò accepiſſet,ſoluit poſtero die obſidionem,&
in Obornicos oppidũ copias ſuas deduxit, indeq́ꝫ quicquid loci inter Poſ- *Oborniki oppidum.*
naniam,Bucũ, Vuroncos oppida, & Vartam fluuiũ interiacet,infeſtauit. In- *Bucum.*
ſtabat iam tempus pręſtitutũ comitijs.Quapropter Elizabetha regina,ut in *Comitia Siradiæ.*
Vislicieſib. comitijs anni ſuperioris cõuenerat,flagitantib.Polonis proceri *Oratores Vngari ad comitia.*
bus,ac pericula ciuilis belli denunciantibus,Veſprimienſem epiſcopũ cum
alijs duobus proceribus Vngaris miſit Siradiam, qui Polonos de uolũtate
ſua certiores facerẽt.Hi reginę mandato proceres atqꝫ nobilitatẽ iuriſiuran-
di religione,quo ſe Marię natu maiori Ludouici filię,et Sigiſmundo ſponſo *Poloni ſoluti religione iuriſiurandi Mariæ & Sigiſmundo dati.*
eius obſtrinxerant, primũ ſoluerunt: deinde poſtularũt,ut regnũ ad Hedui-
gim natu minorem decreto comitiorũ deferret, ſed ut ea tamen, ubi ad pro-
ximum paſcha in Poloniam deducta atqꝫ coronata eſſet, triennio deinceps
propter teneram &immaturam regno utroq́ꝫ ætatem,in Vngaria apud ma-
trem educaretur.Re in conſultationem poſita,uariæ dictæ ſunt ſententiæ:&
aberat non cõtemnenda pars ſenatus atqꝫ nobilitatis ex maiore Polonia,ciui
li bello diſtenta.Itaqꝫ placuit comitia ad uiceſimã octauam diem Martij pro *Comitia prorogantur.*
rogari,et interim per legatos totius cõuentus nomine de pace inter diſſiden-
tes agi.Lecti ad eam rem Spitco Melſtinius Cracouienſis,Sendiuoius Subi- *Minorum Polonorum legatio ad maiores.*
nius Caliſſienſis palatini,Nicolaus Bogoria Zauichoſtenſis Caſtellanus &
Creſlaus Sciucouius,uiri graues et prudẽtes cum literis Elizabethę reginæ
ad eam rem cõſcriptis.Qui cũ ad Caliſſiam acceſſiſſent,imperarũt præfecto
arcis Ioanni Lencoſſinio,ut ſibi arcem traderet : nec ille renuit.Quanqꝫ non
conſtat hic ſibiDlugoſſus.Nam aliquanto inferius poſt cõſtitutas inducias,
obſeſſam tamen eſſe nihilo minus Caliſſiam à factione Bartholomæi, quæ
eadem Vincentij palatini Poſnanienſis fuit, memorat. niſi fortè paruit lega-
tioni Vincentius, nõ paruit aũt Bartholomęus . Peruicit aũt Vincentius, ut
ea Ioannis Caliſſienſis Caſtellani fidei cõmitteret.Inde reuerſi Cracouienſis *Poloni oratores ad reginam.*
& Caliſſienſis palatini, in Vngariam ad reginam profecti ſunt : ſed qua de
cauſa,non proditur. Reliqui uerò duo legati Poſnaniam profecti, aduocatis
diſſidij capitibus,et Radimi tantũ amnis interlapſu diremptis,inducias uſqꝫ
ad octauum Cal.Iulij,qui dies diui Ioannis Baptiſtæ natalis eſt,inter eos con
fecerũt,ea lege,ut arces Domaratus in poteſtate ſua retineret.Frequentes de- *Siradienſia comitia.*
inde proceres atqꝫ equites Siradiam ad cõſtitutam diem cõuenere, et omni-
um penè ſententię in Zemouitũ Maſouiorũ ducem inclinatę erant,ut ei cum
Heduigis Ludouici regis filię cõiugio regnũ mandarent. Aduenerat etiam *Vuladislaus dux Oppolienſium ad regnum adſpirat.*
Vuladislaus dux Oppolienſium, cũ quo Zemouiti ſoror nupta erat,nõ ſine
ſpe aliqua adipiſcendi regni,ꝑpterea quòd propinquitate Cazimirũ regem
attingeret. Is igit Zemouiti fautorib . obnixè refragabatur : ſed parũ abfuit,
quin ab eis caperet,ni primorũ ſenatorũ authoritas interueniſſet.Fauebat &
Bozenta Archiepiſcopus Zemouito . Atqꝫ ei roganti,placerẽt ne regnũ Ze
mouito mãdari, magna acclamatione uniuerſus conuentus aſſentiebat. Sed
unus homo oratione ſua mox omnium uolũtates cõuertit . Iaſcus is fuit,ſiue

Ioannis Tencinij oratio.

Ioannes Tencinius Voinicienſis Castellanus, Andreę, qui fuit palatinus Cracouiensis, filius: qui impetrato silentio, in hanc sententiã uerba fecisse dicitur: Non equidẽ cõsensum istũ & iudicia uestra reprehendo, proceres, nec à Zemouito alieno sum animo: sed uidete ne quã infamiæ labem nomini nostro Polono aspergamus. Ego si integra ea nobis res esset, liberaq; prorsus suffragia tamen de re tanta consultantibus, amplius deliberandum esse censeren. „ Periculosa est eñ in re qualibet inconsulta festinatio: & preceps consiliũ ferè „ pœnitẽtia sequit̃. Nũc uerò cũ mortui regis Ludouici filiæ fidẽ nostrã obstrinxerimus, perpẽdite cũ animis uestris diligẽtius, an ea preterita rectè nobis regẽ creare possimus. Eqdẽ fallendi iurisiurãdi nunq; uobis author ero. » Quòd si quisquã est in hoc cœtu, qui religionẽ illam iurisiurãdi, sanctissimũ » societatis humanę uinculũ, paruipendat, ab hoc mihi libere dissentire liceat. Neq; eñ ego ita sum institutus, ut aut homines fidem meam secutos mentiendo, aut Deum mentium inspectorem, quem uolens sciensq; iurisiurandi testem adhibui, peierando fallã. A' uobis quoq; patres, & à genere nostro talem mentem, seu uerius amentiã, Deus ut auertat, precor. Quid igitur faciemus? dicet aliquis. Ergóne rege orbi, mutuis cędibus & intestinis bellis peribimus? Procul hoc omen Deus auferat. Quid ergo? Dicã q̊d sentio. Differri ego hanc de creãdo nouo rege cõsultationẽ adhuc cẽseo. Adsunt hîc oratores senioris reginę: q̃ mandata siue adeò postulata ad nos attulerint, nõ ignoratis. His igitur ita respondendũ esse iudico. Non mutare uos id quod semel cum Ludouico rege uestro iureiurãdo dato cõstituistis. Liberatos aũt à Sigismundi Marchionis fide, libenter in Heduigi minore natu filia Ludouici fidem seruaturos esse. Sed quòd Polonia tamdiu rege orba in maximo uerset̃ discrimine, petere uos etiam atq; etiam à regina seniore, ut Heduigim filiam primo quoq; tempore ad uos mittat, diadema ritu solenni susceptura, & nupturam uiro sibi nobisq; grato, & cum eo regnum administraturã. Quod nisi illa ad proximè uenturã Pentecostẽ desiderio uestro satisfecerit, tum demũ testati, non per nos stare, quo minus pacta conuenta cum Ludouico seruentur, siue Zemouitũ, siue quem alium uidebitur regem creabimus. Neque enim eousq; cunctantem, ne dicam ludificantem nos reginam expectare debemus, dum funditus interimus. Cunctis sententia Ioannis placuit. Igitur in eam itum, ac decretum factum est. In quo illud adiectum est, ut Heduigis adueniens, si regina esse uellet, reciperet se de consilio Polonorum nupturam, & in Polonia cum uiro mansuram, & summo studio annixuram esse, ut Velunensem Dobrinensemq; tractum, & in Russia quicquid Poloniæ detractum esset, recuperaret. Et cum hoc responso oratores Vngari dimissi sunt, solutusq; conuentus. Instante autem Pentecoste, frequentes proceres atq; equites Sandeciam, qua Heduigim reginam designatam uenturam esse sperabant, honoris illius causa profecti sunt: sed illa ad constitutum tempus non uenit. Cæterùm palatinus Calissiensis cum mandatis Elizabethæ ueniens, moram eius excusauit, quòd diceret, eam cupientem ipsorum uotis satisfacere, Cassouiam usque peruenisse, inde porrò commodè progredi non potuisse, imbrium ui & inundatione aquarum prohibitam.

Comitiorũ decretum.

In hoc

In hoc tamẽ eam esse, ut periculo se cõmissura sit potius, ꝙ Polonorũ uoluntates offendat. Orare aũt, q̊d sine incõmodo ipsorũ fiat, ut ipsi Cassouiã ad se ueniãt, & melius atq; certius pręsentes cũ pręsente omnib. de rebus cõstituant. Efficax fuit oratio palatini: quocirca cętera multitudine domos reuersa, primores de senatu, nempe Boleslaus Curosuancius Castellanus, Spitco Melstinius palatinus Cracouiẽsis, Iascus Tarnouius Sendomiriensis, Vincentius Campius Posnaniensis, Sendiuoius Subinius Calissiensis palatini, ac Domaratus Castellanus Posnaniẽsis, & pręfectus maioris Poloniæ, Cassouiam profecti sunt. Ibi antiquato quadantenus decreto comitiorũ Siradiensium, noua pacta cum regina inita sunt: nimirũ ut ad tertium Idus Nouemb. quę dies diui Martini episcopi memorię sacra est, Heduigis iu Poloniã ueniret, ac de sententia amplissimi consilij matrimoniũ iniret. Quod si ea deinde nullis liberis relictis decederet, ut Maria soror cum sua posteritate ipsi in regno Polonorũ hęres esset, uicissimq; idem ius esset Heduigi secundũ Marię mortem in Vngaria. Ita sempiternũ fœdus inter Vngaros & Polonos sancitum. Interim Zemouitus dux ex actis Siradiensiũ comitiorũ, & nõ obscuris plurimorũ procerum studijs in magnã spem adipiscendi regni & coniugij Heduigis erectus, cum quingentis suis equitib. Archiepiscopo ac Bartholomęo Cosminio comitantibus Cracouiã contendit, eo consilio, ut Heduigim ex Vngaria uenientem, si potiri coniugio eius aliter nõ posset, ui raperet. Nec eius aduentus in tam insigni comitatu latere Cracouienses potuit. Quapropter in urbem intromissus nõ est, ueritis ciuibus ne per uim eam occuparet: sed in ędibus prępositi diui Floriani, quas Bozenta archiepiscopus, cum adhuc esset prępositus eius templi, ędificarat, diuertit. nec ibi diu perstitit. Nam cum suspectũ se esse Cracouiensib. intelligeret, ueritus ne qua in se eruptio ex urbe fieret, postridie Corcinũ, quę etiam Noua ciuitas appellat̃, se recepit. Atq; ibi quindecim dies Heduigis aduentũ, ac deinde Cassouiensis conuentus exitũ pręstolatus, in maiorem Poloniã pręproperè abijt, ut maiorum Polonorũ studia propensiora in se ꝙ minorũ retineret, augeretq;. Spitconi uerò Melstinio maximè infensus, ꝗ aduersari eum sibi accepisset, oppidum eius Xianzũ incẽdit. Creditũ est aũt aduentũ Heduigis ꝓpter insidias Zemouiti euitandas tamdiu ꝓrogatũ fuisse. Ille uerò posteaq; animaduertit nihil se dolis ꝓficere, ad apertã uim cõuersus est: missoq; Abraamo palatino Plocensi, & Creslao Dobeslai Crusuiciẽsis Castellani filio, cũ expeditis copijs, plerasq; omnes Cuiauiæ munitiones in suã redegit potestatẽ, Petrassio Malocha pręfecto, & Castellano Brestensi, qui Crusuicię pręerat, cuius nomen nõ memorat̃, fauentibus. Et quanq; ijs ꝓpter nõ obscura studia in Zemouitũ Stiborius Moscicius successor datus erat ab Elizabetha, serò tamen is ex Vngaria uenit, occupatis iam à Zemouiti exercitu arcibus: à Brestensibus modò oppidanis crudelitatẽ Zemouiti formidantib. receptus est: sed nõ multo pòst excedere oppido coactus, cũ à Masouijs circũsessus esset. Accepto per deditionẽ oppido, multi oppidani in carcerẽ cõiecti, & bonis mulctati. Lencicia q̊q; per eundẽ Petrassiũ pręfectũ in Zemouiti potestatẽ uenit. Igit̃ accessiõe Cuiauię et Lẽcicię auctus animo uiribusq; Zemouitus, apertè

Poloni primores Cassouiam profecti.

Fœdus Vngarorum cum Polonis.

Zemouitus dux Cracouiam non intromissus.

Corcinum Noua ciuitas.

Spitco Melstinius.

Xianzum oppidum incensum à Zemouito

Cuiauiam Zemouitus redegit in suam potestatem.

Lencicia Zemouito dedita.

iam

Siradiæ comitia.

iam regnū sibi uendicare: indictisq; uniuersę Polonię comitijs, Siradiam ad quintamdecimã diem Iunij cędes & incendia cõminari his qui dicto audientes nõ essent. Aduenere Nicolaus Vuladislauiensis, & Stiborius Plocensis episcopi, & Bozenta archiepiscopus cum aliquãta maiorū Polonorū caterua. Ibi Zemouitus ab Archiepiscopo rex renunciat̃, acclamantib. qui aderãt ex equestri ordine. coronabat̃ etiam, ni quidam graues uiri dissuasissent. Cõuentu soluto, Zemouitus Calissiam cum exercitu cõtendit, arcemq; cum oppido obsedit. Ibi se cum eo cõiunxit Conradus dux Olesnicensiū cum trecentis hastatis adueniens, Odalanouiã mercedis loco, cõcedente Bartholomæo sibi pactus. Quin ipsi quoq; maiores Poloni per idem tempus rursus nouis motibus agitabant̃. Nam Costrinensis & Camenẽsis Castellani, & Virbenta Smoguletius facta manu Znenã Archiepiscopi oppidū natura loci munitum capere conati sunt: sed oppidanis petentib. dierum aliquot inducias, dū Archiepiscopū dñm suū ea de re cõsulerẽt, cõcessere. Atq; interim Gebice oppidū, q̊d in Zemouiti partib. erat, diripuere. Bẽdimirus uerò Radicius eiusdem factionis homo Camenū oppidū & arcem Archiepiscopi per deditionem accepit, cum Archiepiscopū à regina proscriptū, solum uertisse affirmaret. Porrò Archiepiscopus numeratis quadragintaquinq; marcis latorū grossorū, donatisq; insuper decimis Palucensibus, Znenã liberauit. Quo facto eius iritati Abraã palatinus Plocensis, & Slauecius uexillifer Masouiæ, qui Cuiauiã cū præsidio tenebãt, Quecissouū oppidū eiusdẽ Archiepiscopi cū circūiacentib. pagis depopulati sunt. Et iustè fortassis hęc mala tūc in Archiepiscopū ingruerūt, ꝙ & cathedrã illã, excluso alio qui rite electus erat, interuerterat, & pactorū decretorūq; comitialiū immemor, priuato consilio ad Zemouitū defecerat. Neq; hic tamẽ malorū finis ei fuit. nam Domaratus Castellanus Posnaniẽsis, qui iam pręfectus maioris Polonię esse desierat, successore accepto Peregrino Venglessinio, Floriani episcopi Cracouiensis fratris filio, ex Vngaria reuersus, cum socero suo Alberto palatino Cuiauiensi, Grimala & Virbenta gentilibus Znenam ad eum uenit: callidoq; cõmento persuasit, ut Grimalæ & Virbentę Znenã ad tempus obtinendã cõcederet, quod eum ab Elizabetha regina & Sigismundo genero eius hostem publicum iudicatū esse diceret, missosq; ab his ad summū pontificem, qui amoueri eum ab archiepiscopa peterent, ꝙ cum Zemouito sentiens perduellis & iurisiurandi sui fœderūq; publicorū pręuaricator esset. Pactus est tamẽ ab eis Bozenta archiepiscopus, ut nihil hostile cuiq̃ facerent, neq; ullam postea impendiorū rationem ducerent. Per idem tempus Glogouiensiū duces Henricus et frater eius rati cõmodã se nactos esse occasionẽ recuperandę Vuschouæ in interregno, dum maior Polonia ciuilibus bellis ardet, sumptis armis oppidū id ui capere adorti sunt: sed reiecti turpiter ab oppidanis, territoriū omne populabūdi peruagati sunt. Hos igitur ut reprimeret Peregrinus pręfectus maioris Poloniæ, simulq; ut Calissię obsessæ opem ferret, delectū habere instituit. sed paucis cõuenientib. & nomina dantibus, nullum operæpreciū fecit, bona tantū ecclesię Posnaniẽsis, et Lubinẽsis monasterij depopulatus est. ad hęc Thomislaū Vissotã cū fratre, ꝙ Poneciam Conrado Olesnicensium

Zemouitus rex Polonorum renunciatus.

Calißia obsessa à Zemouito.

Cõradus dux Olesnicensium.

Poloniæ maioris motus.

Znena oppidum.

Gembice direptum.

Camenum interceptum.

Quecissouum direptum.

Archiepiscopi iusta pœna.

Znena interuersa.

Vuschouense territorium uastatū.

censium duci dedidissent, cępit et in uincula cõiecit. Deinde ad Poneciã profectus, arcem incensam à Silesijs præsidiarijs, aduentū eius non ferentibus, instaurauit, nõ sine pressura & calamitate agrestiū adscriptitiorū Posnaniensi ecclesiæ, qui circum Crobiam atq; Dolscum sunt. Alterū deinde delectū apud Vinecium episcopi Posnaniensis pagū agere instituit. Ad quem frequentiores equites conueniebant. Sed eū Bartholomęus Cosminius disturbauit, cum ex inopinato impetum in eos fecisset, oppressosq; armis & equis exuisset, ac nõnullos captiuos abduxisset. Hęc cū ad minores Polonos, apud quos quieta erãt omnia, et in Vngariam perferent̃, minores quidẽ Poloni fratrum uicem doluère, & indictis Cracouiam ad octauum Cal. Augusti, qui dies diui Iacobi apostoli memoriæ dicatus est, comitijs, exoratisq; Zemouito duce, & Bozenta Archiepiscopo, ut ad ea comitia uenirent, de pace totius Polonię & cõcordia ordinū cum eis diligenter egère. Vix tandẽ inducias bimestres cofecere. Tametsi perstitit nihilominus in obsidione Calissię Bartholomæus, magnisq; incõmodis circumiacentes pagos et oppida, cõtemptis inducijs, affecit, donec à Zemouito ueniente abscedere et quiescere iussus est. In Cuiauia quoq; pręfecti & legati Zemouiti aduersariorū bona nihilo secius uexabant. Porrò Elizabetha regina Zemouito indignata, Sigismundū Marchionem generū suum atq; Demetriū Strigoniensem Archiepiscopū cum duodecim millibus armatorū in Poloniã misit, ad coercendū Zemouitum & factionẽ eius, pacandamq; maiorẽ Poloniam. Transmisso aũt Sigismundus Carpatho monte, apud Sandeciã statiua habuit. Quò cū proceres Cracouienses & Sendomirienses siue ultrò, siue euocati ad eum cõuenissent, disceptatū est, an Zemouito bellū inferri fas esset, quòd alij negarent uiolandas esse inducias, alij cõtrà iam ab ipso priore uiolatas esse cõtenderent. Vicitq; hęc posterior sententia. Quapropter sumpsere & ipsi cū Vngaris cõtra turbatorem publicę pacis arma. Per Radomiensem igitur oram pacato agmine in Masouiã pariter Poloni et Vngari duce Sigismundo ingressi sunt, et Zemouito nusq; faciente pugnandi copiã, ditionem eius omnẽ acerbè igni ferroq; uastarunt. Cęterū Ioannis fratris eius ditione abstinuere, ꝓpterea quòd is quiescebat, nec temerabat pacta cū Ludiuico publicè de regno inita. Per idem tempus Peregrinus Venglessinius præfectus maioris Poloniæ, fiducia propinqui exercitus suarum partiū erectus, facta aliquanta manu cū Vincentio palatino Posnaniensi Derslao Ostrorogo Santocensi, Sendiuoio Suiduua Naclensi Castellanis, Arnoldo Valdouio, & nõnullis alijs, ad Gnenam castra posuit, quòd Archiepiscopus cū Zemouito sentire uideret̃. Sed repulsi ab oppido, in agrestes et suburbana sæuierūt, raptaq; præda Gnesnã ꝓfecti domos Archiepiscopi et sacerdotū diripuere: Naclense territoirū quod à Domarati factione tenebat̃, uastauere. Domaratiani aũt uicissim, cū pręter Lecnū oppidū prędas agerent, oppidanos ad excutiendã prędam effusos persecuti, oppidū id cępere et incẽdere. Porrò Drogossius Chrobrius pręfectus Siradiensis Volboriã arcem episcopi Vuladissauiensis, conniuente Henrico canonico Vuladissauiensi, q̃ tunc ei post mortẽ Sbiluti episcopi pręerat, intercepit, oppidanosq; et agrestes finitimos uexauit, ratus his malis

Ponecia arx incensa à Silesijs, à Polonis instaurata.

Comitia Cracouiæ.

Induciæ.

Cosminius turbator.

Vngarorū expeditio in Poloniam.

Masouia uastatur

Polonia turbatissima.

Gnesne domus sacerdotū direptæ.

Lecnū oppidum incensum.

Volboria arx intercepta.

eò se adacturũ esse collegiũ Vuladislauiense, ut fratri suo Nicolao episcopã mandaret. Sed eũ spes fefellit. Nã Troiano pręposito Posnaniensi et canonico Vuladislauiensi is mandatus est. Tametsi Vrbanus sextus pontifex max. reiecta ea electione, Ioannẽ Cropidlonẽ Oppoliensis ducis filiũ, de Posnaniensi episcopa tranlatũ Vuladislauiensẽ fecit. Cęterũ Sigismundus peruastata Masouia, in Cuiauiã duxit exercitũ, et Breste undecim dieb. obsedit. Inducię deinde semestres cũ Zemouito usq; ad pascha factę interuẽtu Vuladislai Oppoliẽsiũ ducis. A q̊ Domaratus, cũ studiũ suũ operamq; Sigismũdo ꝓbare uellet, cũ Saxonib. et Pomeranis mercenariјs è Cuiauia prędas agens, apud Inouuladislauiã nõ leue detrimentũ acceperat, ꝙ per ditionẽ eius ipso inuito Cuiauiã infestasset. Interfuit aũt illis pactis etiã archiepiscopus: et cũ è Sigismundo cognouisset, se falsis terrorib. à Domarato circumuentũ esse, ut Znenã necessariorũ & gentilium eius fidei cõmitteret, discedẽte Sigismundo, poposcit eos ut eã sibi redderẽt. Negantibus aũt illis, et impendiorũ solutionẽ contra pacta cõuenta reposcentibus, cõstituta re clàm cũ maistro ciuiũ et primoribus oppidanis adueniens, receptus est in oppidũ: & eiectis ui Saxonibus Pomeranisq; pręsidiariјs, Iarandũ decanũ Gnesnensem oppido pręfecit. Dũ hęc ita gerunẽ turbanturq; in Polonia, Lituani occasionẽ bene gerendæ rei nacti, Iagellone Olgerdi filio duce Masouiã inuasere, Drohicinum arcem quã Ioannes dux Masouiorũ Keistuto duci socero suo, ciuili bello occupato, nõ ita multo antè unà cũ Melnico, Camenecia, & Surasso interuerterat, obsidione uallauere. Fortè tũc aberat pręfectus arcis Sasinus magister curię, siue, ut uulgo dicũt, Marsalcus ducis. Hic igitur ubi de periculo arcis, in qua nihil ipse pręsidiј reliquerat, accepit, cũ subitaria triginta hastatorũ et sexaginta balistariorũ manu accurrẽs, et facto cuneo per medios hostes in arcẽ perrumpens, receptus est à suis. Qua eius audacia barbari de spe potiundę arcis deiecti, abire parabãt. Interim Russi quidã, à quib. ora illa ferè habitat, proditionẽ cũ eis pacti, arcẽ incenderunt, et per funes in stationes hostiũ sese demiserũt. Lituani arcẽ flagrantẽ summa ui oppugnarũt, ne quod spaciũ nostris restinguendi incendiј darẽt. Ita plurimi mortales partim hausti incendio, partim hostilib. telis necati sunt. Pręfectus uerò cũ paucis reliꝗs omni ope desperata, uiuus in potestatẽ hostiũ uenit. Turbauerat Polonorũ mentes Elizabetha regina, ꝙ Heduigim filiã ad constitutũ tempus ipsis nõ mittebat. Itaq; frustra expectato Nouembri atq; Decembri mense, post initiũ noui anni 1384. Sendiuoius Subinius palatinus Calissiensis et pręfectus Cracouiensis, de sentẽtia episcopi et aliorũ procerũ Cracouiensis cõuentus, cũ nobilissimorũ quorumq; adolescentũ comitatu ad Elizabethã, Iaderam usq; Dalmatię profectus est. Statũ rerum Polonicarũ, & postulata procerũ diligẽter exposuit, minasq; precib. adiecit. Petebat aũt ab ea, ut quamprimũ Heduigim ad breue tempus in Poloniã mitteret, coronatã mox ipsi remissum iri pollicebaẽ, ut cũ ipsa esset donec adolesceret. Obsidesq; ad eã rem nobiliũ filios, q̊s secũ adduxerat, dabat. Nectere moras Elizabetha, & aliã ex alia excusationẽ querere, ambiguisq; responsis Sendiuoiũ ducere. Quibus rebus exacerbatus ille, irã nõ obscurè pręse ferre, uellecq; discedere. Quod ubi regina

Ioannes Cropidlo Vuladislauiensis episcopus.

Sigismundus Cuiauiam uexat.

Breste obsessum.

Induciæ.

Znena recuperata ab Archiepiscopo.

Lituani Masouiã populantur.

Drohiciniũ obsessum.

Drohicinum incensum.

1364. ann. Sendiuoius Subinius in Dalmatiã excurrit.

Reginæ consilia.

regina animaduertit, uerita ne is, in cuius potestate erat Cracouia, reuersus turbas cieret, Iascũ siue Ioannẽ Tarnouiũ Castellanũ Sendomiriensem ad occupandã arcem Cracouiensem misit: Sendiuoiũ aũt discedere uetuit. Nõ latebat Sendiuoiũ reginæ consiliũ. Itaq; unũ de comitib. fidelẽ curriculo mittit Cracouiã, ꝗ Tarnouiј aduentũ anteuerteret, curaretq; ne arx ipsi dederet, etiã si ipse extrema pateret. Ipse uerò clàm sese Iadera euoluens, ferè intra uigintiquatuor horas sexaginta milliaria bene longa, ut sunt Vngarica, crebrò mutando equos, emensus, Cracouiã lassus peruenit, et proceres de omnibus rebus certiores facit. Indixerãt Lelouiã comitia minores Poloni ad secundã diem Martiј: sed adueniente Sendiuoio, Radomscos ea transtulere, ut maiores quoq; Poloni ad ea, ꝓpinquitate loci inuitati uenirẽt, et in cõmune de repub. consulerẽt. Et frequentes iј cõuenẽre, cũ de legatione et reditu Sendiuoiј cognouissent. Vbi cũ multa de superbia et frustratione Elizabethę, de sedandis intestinis dissidiјs, ac de nouo rege creando, tractata essent, neq; tñ creatio noui regis malorũ finẽ allatura esse uiderẽt, propterea ꝙ neq; foris pacẽ ob uiolata pacta cũ Ludouico inita, neq; domi quietẽ in tantis animorum atq; studiorũ dissensionib. habituros se esse iudicabant, ad extremũ placuit ut reginę animũ adhuc leuiore legatione pertentarent, si fortè legati humilitas, quæ magnã offensionem & alienationẽ animorũ significaret, pertinaciã reginę frangeret: deinceps uerò ne quis omnino ad eam neq; publicè, neq; priuatim proficiscerẽt. Statuta reginæ dies, octaua Maiј, ut Heduigim Cracouię tandẽ sisteret, si regnare eam in Polonia uellet: ni faceret, aliter sibi ꝓuisuros esse. Hęc ut ita rata manerẽt, iureiurando mutuo se adstringũt. Missus cũ his mandatis Prędislaus Vauelius equestri familia nõ illustri, cõmouit reginã, ita ut Sigismundũ generum suũ uiris, equis, armisq; instructũ ad gubernandam Poloniã, tantisper dum adolescit Heduigis, mitteret. Quod ubi apud Polonos proceres percrebuit, indignati, ludibrio se esse fœminę, eiusq; et Vngarorũ arbitratu sibi pręfectos atq; adeò dominos imponi, et Sigismundũ peculiariter perosi, exercitũ cõtrahunt, et Sandeciã contendunt. Inde Lubouuliã siue Libliũ, quętunc Vngaricæ ditionis erat, legationẽ ad Sigismundũ mittunt. monent, ne se inuitis in Poloniã ueniat. Si aliter faciat, ꝓ hoste se eum habituros esse. Itaq; repressit gradũ Sigismundus: sed illud uicissim impetrauit à Polonis, ut nõnulli de primoribus ad se uenirent, ac de rebus quibusdã secũ constituerẽt. Missi Spitcus Melstinius, Sendiuoius Subinius, & Ioannes Tarnouius: à ꝗbus illud modò impetrauit Sigismundus, ut aduentus Heduigis ad Pentecosten usq; expectarẽt. Author exspectandi maximè Sendiuoius fuit, quòd ei Sigismundus receperat, liberaturũ se esse nobiles illos adoloscentes, ꝗ post fugam ipsius Iaderę detenti & in custodia asseruati erant: ꝗ ferè propinqui erant Sendiuoiј. Neq; tñ præstitit promissa Sigismundus, ꝓpter motus fortasis illos Vngaricos, quorũ superius mentionem fecimus. Interim rursus nõ quiescebat maior Polonia: certatumq; est mutuis cędibus atq; captiuitatib. inter proceres et equites. Quin & castella quędã magna ui oppugnata: inter quę Bythinũ fuit Nicolai Lodiј castellũ, qui quòd in Domarati partibus erat, obsessus in eo & oppugnatus est à Vincentio

Subiniј celeritas.

Comitia Radomscis.

Senatusconsultũ.

Sigismundus Marchio uetitus uenire in Poloniam.

Poloniæ maioris motus.

Bythin castellum oppugnatum.

centio palatino, Peregrino pręfecto Posnaniensi, et Suiduua Castellano Naclensi. Verum ij nõ paruis incõmodis in oppugnatione acceptis, re infecta discesserũt, pagos tamẽ adiacentes diripuerũt, et incenderunt. Inducię deinde inter dissidentes factiones factę. Quas cum Suiduua et Vissota Curnicius cõtemptu Domarati seruaturos se esse negarẽt, magnis incõmodis à Domarato affecti sunt, direptis eorũ oppidis Cazimiro et Samotulis cũ adiunctis pagis. At uerò Cracouiẽses et Sendomiriẽses proceres ad octauã diẽ Maij, quemadmodũ constituerãt, conuentũ rursus egere apud Sandeciam, Heduigisq́ aduentũ pręstolabant̃, sed cum ea nõ ueniret, placebat rursus oratores mitti in Vngariã, ni Prędislaus Vauleius dissuasisset, ꝙ diceret, aut se mendacij, aut conuentũ omnẽ leuitatis argutũ iri, si cũ costituissent et reginę denũciasset, neminẽ se deinceps neq́ publicè neq́ priuatim ad eã ꝓficisci passuros esse, nouã legationẽ mitterẽt, cõtemptũq́ iri eã legationẽ. Itaq́ placuit in cõmune, ut mittẽda legatione pariter et creãdo rege ad tẽpus adhuc supersederent. Sendiuoius uerò Subinius, cuius animũ in primis angebat nobiliũ puerorum detentio, priuatim in Vngariã profectus, perfecit tandem, ut Heduigis in Poloniã ueniret. Comitati sunt eam Demetrius tituli sanctorũ quatuor Coronator, presbyter Cardinalis & Archiepiscopus Strigoniensis, et Ioannes Canadiensis episcopus, & plures alij proceres Vngari. Ad cuius aduentus famã exciti Polonorum proceres cum frequenti nobilitate Cracouiam accurrẽre: & qui tempori aduenerant, uenienti usq́ ad fines Vngariæ obuiam profecti sunt. Deducta Cracouiam honorificè cum perampla ac splendida aurea, & argentea, et stragulę uestis supellectili, qualis decebat tanti regis filiam, Idibus Octobris, qui dies memoria diuę Heduigis Legniciensis apud Polonos festus est, regina Polonię renũciata, & à Bozenta archiepiscopo solenni ritu inuncta & coronata est, magna omnium lęticia et fausta acclamatione: regniq́ amplissimi administratio teneræ puellæ cõmissa. Lenitum erat in animis Polonorum regis desiderium, propter suaues & liberales mores Heduigis reginæ, cum uerecundia, modestia, prudentia, decentiq́ suauitate coniunctos: quarum uirtutum non uulgare condimentum erat forma corporis eximia: Neq́ grauatim uiri muliebri imperio parituri esse uidebantur, nisi ad domesticas procerum inter ipsos dissensiones sedandas, & externorum bellorum impendentium metus parum authoritatis & præsidij fore in puella iudicassent. Nec satis in tuto reginæ pudor illa ætate, illaq́ forma, & necessaria cum uiris consuetudine sine coniugio futurus erat. Ad hæc posteritati quoque prospiciendum erat. Itaque noua cura procerum animos incessit, de adiungendo nouæ reginæ marito, qui regiam dignitatem, & molem rerum maximarum rectè sustinere posset. Destinarat quidem Ludouicus rex adhuc uiuens generum sibi & successorem siue in Vngaria, siue in Polonia, Vilelmum Austriorum ducem, & puerum admodum in aula sua educarat, promisso ei Heduigis filiæ matrimonio: sed nõ magnopere placebat Polonis eum habere regem, qui ꝓpter paternũ principatũ, longo spacio & interiectu terrarũ distantem à Polonia, longius aliquando à regno absuturus esset: nec multum opis princeps tenui fortuna

Induciæ.

Cazimirũ & Samotuli oppida direpta.

Sandeciæ conuentus.

Heduigis reginæ aduentus in Poloniam.

Heduigis coronatur.

Heduigis mores & forma.

De rege consultatio.

Vilelmus dux Austriæ.

& potentia domestica, Poloniæ in rebus dubijs afferre posset. Dum aũt diutius de re tanta consultat̃, cõmodũ aduenerũt oratores ab Iagello magno duce Lituanorũ. Cuius genus explicandũ nobis est prius, q̃ cętera ꝓsequimur. Erat apud Vitenen magnũ Lituanorũ ducem magister stabuli Gediminus, uir ambitiosus & excelsi animi, qui interfecto domino suo dominatum inter suos arripuit, & latè ꝓpagauit, subacta magna parte Russię. Huic septẽ fuere filij, Montiuidus siue Moniuidus, Narimũdus, Olgerdus, Iasnuta, Keistutus, Koriatus, et Lubartus: filię itẽ aliquot, de quib. unã Cazimirus secundus rex Polonorũ uxorẽ duxit, quemadmodũ superius exposuimus. Inter filios uiuẽs adhuc Gediminus dominatũ partitus est in hunc modũ, ut Montiuido Kernouia & Sloninũ, Narimundo Pinscũ, Olgerdo Creua, Keistuto Trocchi, Coriatho Nouogrodecũ, Iasnutæ uerò Vilna caput gentis obueniret. Nam Lubartus cum Russã uxorẽ Vuladimiriensiũ ducis filiã, quemadmodũ superius memorauimus, duxisset, ac socero hęres factus esset, nullã inter fratres sortem accepit. Ex his Olgerdus & Keistutus cõiunctissimè inter se uixere, & uegetiora nacti ingenia, molestè tulerũt, penes Iasnutã nihili hominẽ principatũ esse. Itaq́ hi duo post mortẽ patris Iasnutę Vilna ac de principatu deturbãdi consiliũ cępere, dieq́ patrãdi sceleris inter se cõstituẽre. Obuenerat etiã Olgerdo in Russia Vitepscensis dominatus, cũ unicã ducis eius oræ filiã uxorẽ accepisset. Itaq́ cum eò ꝓfectus esset, nõ uenit ad constitutã cũ Keistuto diẽ. Keistutus, ut constitutũ erat, cum nõ contẽnenda manu improuiso Vilnã adueniens, arcẽ utrãq́ occupauit: Iasnuta inter primum tumultũ elapsus, in sylua à Keistutanis perquisitus, captus, & Vilnã reductus, in uincula à fratre cõiectus est. Aduenit paulo pòst Olgerdus. Ibi pręclarũ inter cõiunctissimos fratres certamen fuit, de principatu nõ ambiendo aut usurpando, sed recusando. Keistutus Olgerdo uelut natu maiori cõcedebat: Keistutũ uicissim Olgerdus sibi eum habere iubebat, quẽ ei fortuna uirtusq́ sua obtulisset. Tandẽ sic inter eos cõuenit, ut Iasnutę portionẽ inter se partirent̃, principatus tñ cum Vilna penes Olgerdũ maneret: neuter alterius ditionẽ inuaderet: sed uterq́ alterius cõmoda perinde ac sua curaret. Si quid seu bello, seu quauis alia ratione deinceps uteruis quæsiuisset, ex æq̊ ut inter se partirent̃. His conditionibus fœdus inter eos ictũ, & iureiurãdo mutuo sancitũ. Iasnutę uerò Zaslauiẽsis tractus in Russia fraterna misericordia datus. Potitus magno principatu Olgerdus, multa cũ finitimis Cruciferis Prussiẽsib. atq́ Liuoniensib. bella uario marte gessit, q̃ perseq hic nobis necesse nõ est. Suscepit autem è Maria Russa uxore Thruuerẽsiũ ducis filia duodecim filios, Iagellonẽ, Skirgellonẽ, Suitrigellonem, Borissum, Coributhum, Viguntũ, Corigellonem, Narimundum, Languinum, Lubartum, Andream, & Buthauum. Ex his omnibus Iagellonem natu maximum dilexit pater, quòd esset præclara indole, successorem'que sibi in principatu, annuente Keistuto, designauit. Habebat & Keistutus sex filios, Vitoudum, Patricium, Totiuilum, Sigismundum, Voidatum atque Dougotum. Sed Vitoudum & ipse successorem sibi præ cæteris designauit, quòd is & effigie, & uirtutibus, & uigore animi expressius patrem referebat. Inter hos duos Iagellonem inquam &

Lituanorum ducũ stirps & propago.

Gediminus.

Gedimini filij.

Lituaniæ diuisio inter filios Gedimini.

Olgerdi & Keistuti amicitia.

Olgerdus Vitepscum dotale accepit.

Keistutus Vilnæ potitus.

Iasnuta captus à fratre.

Præclarum certamen.

Fœdus inter Olgerdum & Keistutum.

Zaslauiẽsis damnatus.

Olgerdus princeps seu magnus dux Lituaniæ.

Olgerdi uxor & filij.

Iagello princeps signatus.

Vitoudus.

Vitoudũ patrueles, ſumma erat animorũ & uoluntatũ cõiunctio. Mortuo deinde Olgerdo, anno Chriſti 1381. Iagello paterno principatu, fauente Keiſtuto, potitus eſt. Erat apud eũ gratioſus in primis Voidilo quiſpiã ruſticanę & obſcuræ ſortis homo, callidus & impiger, qui cũ primũ piſtrinã apud Olgerdũ exercuiſſet, & induſtriã ſuã ꝓbaſſet principi, cubicularius, ac deinde pocillator ei factus eſt, fuitꝗ in intimis Olgerdi, quoad is uixit. Neꝗ Iagello quicquã de paterna beneuolentia in eum diminuit: quin ſororẽ ei ſuam in matrimoniũ collocauit. Quę res nõ leuiter Keiſtutũ offendit. Id ubi animaduertit Voidilo, ueritus ne eius authoritate honoris et gratię periculũ adiret apud principẽ affinẽ, criminari Keiſtutũ apud Iagellonẽ inſtituit eoꝗ: cõſilijs ſuis iuuenẽ perpulit, ut is clàm fœdus cũ Cruciferis Pruſſienſib. aduerſus patruũ iniret. De eo fœdere Keiſtutus, Oſterrodẽſis cõmendatoris, qui filiam eius Ioanni Maſouiorũ duci nuptã de ſacro fonte ſuſceperat, proditione certior factus, tamen Vitoudo filio chari patruelis crimina diluente, quieuit, donec Iagello bellũ contra Polocenſes imperium ſuũ detrectantes ſuſcepit: quo cum ei Magiſter Liuonienſiũ Cruciferorũ ſuppetias ueniſſet, tunc uerò ſublata omni dubitatione Keiſtutus, contractis raptim copijs Vilnã inuaſit, & in poteſtatem ſuam redegit. Accitoꝗ Vitoudo filio (neꝗ ẽm is arma contra amicũ cęperat) deprehenſa fœderũ monumenta oſtendit. Sed ab eo tamẽ exoratus, Vilnam modò cum ſummo priucipatu Iagelloni ademit. Cęterùm Creuam & Vitepſcũ retinere eum paſſus eſt. Voidilonẽ uerò in crucẽ egit. Sed nõ multo pòſt, dum Keiſtutus Coributum rebellẽ armis ad officium reducere nitit̃, ſiue ut Lituanorũ annales habent, Nouogrodecũ Seuerienſe oppugnat, Iagello nõ modò Vilnã proditione recepit, uerumetiã Trocchos oppugnatos per deditionem accepit. Deinde nouos uterꝗ cõpararunt exercitus: Keiſtutus è Samagitis ferè, Iagello è Pruſſis & Liuonib. ille ut recuperaret Trocchos, hic ut defenderet. Sed cum in conſpectũ ueniſſent, antequã infeſtis ſignis cõcurrerent, Iagello Keiſtutũ & Vitoudũ per ſpeciẽ colloquij ſeuocatos cępit: & Keiſtutũ quidem cathenis uinctũ, & Creuã miſſum in carcere necauit. Vitoudus uerò Vilnæ in cuſtodia diutius aſſeruatus, neꝗ Lituanorũ, neꝗ Magiſtri Pruſſienſiũ Cruciferorũ, neꝗ fratrum & patruorũ deprecationib. liberari potuit. Poſtea Creuã miſſus, & morti deſtinatus, uxoris miſericordia doloꝗ liberatus eſt. Nã ea cum liberã haberet cõmeandi ad uirũ poteſtatẽ, nocte quadã cõmutato cum una de duabus pediſequis habitu, ueſte muliebri indutum eduxit. Emiſſus ille, in Maſouiã ad Ioannẽ ducẽ affinẽ ſuũ, atꝗ inde in Pruſſiã ad Cruciferos cõfugit. A quibus obiurgatus primũ ꝙ aduerſo demũ tẽpore ſuo ſocietatẽ ipſorũ expeteret, deinde benignè recreatus, & bene ſperare iuſſus eſt: Iagello uerò dominatu pacato potitus. Quãquã ẽm fecerũt Cruciferi cũ Samagitis, ꝗ Vitoudo nõ obſcurè fauebãt, impetũ in Lituaniã, Trocchosꝗ munitionẽ expugnarũt Sed mox inde eiecti à Iagellone è Ruſſia reuerſo, ad ſua ſeſe receperunt. Hæc altius repetere libuit cũ ꝓpter Iagellonis genus, tũ ut lucẽ afferremus hiſtorię quã deinceps de Lituanicis & Pruſſicis bellis, quatenus ad inſtitutũ noſtrũ pertinere uidebunt̃, perſequemur. Nũc ad intermiſſã ſeriẽ narrationis reuertamur. Ab hoc igit̃

Iagellone

Voidilo ex humili fortuna euectus.

Iagellonis fœdus clandeſtinum contra Keiſtutum.

Iagello bellum infert Polocenſibus rebellibus.

Vilna à Keiſtuto intercepta.

Voidilonis exitus.

Iagello Vilnã recuperauit.

Keiſtutus captus & in carcere necatus.

Vitoudus in cuſtodia ſeruatus.

Vitoudi uxoris amor cõiugalis et uirtus.

Vitoudi fuga in Pruſsiam.

Iagellone miſſi oratores, Skirgello & Boriſſus fratres principis, & Hanulo præfectus Vilnenſis, perãpla munera Heduigi reginæ attulerunt: cõiugiũ eius regnũꝗ dotale principi ſuo petiuerunt, multa magnaꝗ pollicentes, quę ad amplitudinem reipub. Polonæ, & ad incrementũ religionis Chriſtianæ pertinere uidebant̃. Nõ ſurdis auribus oratio illa à procerib Polonis audita eſt. Cęterùm Heduigis abhorrebat à barbari matrimonio. Propoſitę oratorib. cauſæ, quã ob rem nõ impetrarent, quib. de rebus ueniſſent, nimirũ ꝙ Chriſtianæ cũ barbaro nuptę eſſe nõ liceret, & ꝙ pacta iam quędã cũ Vilelmo Auſtriorũ duce de matrimonio prius interceſſiſſent, adiecta ducentorũ milliũ florenorũ pactione, ni pactis cõuentis ſtatũ eſſet. Ad hęc oratores reſpõderunt: Quod ad religionẽ Chriſtianã attineret, Iagellonẽ cum cęteris fratrib. Chriſtiana matre natũ, iam inde ab ineunte ętate Chriſtiana religione imbutũ, nõ alienũ ab ea gerere animũ, quãuis eius myſterijs de more initiatus nõ ſit. Sed ꝙ multis principib. uiris petentib. hactenus negauit, id eum Heduigi & matrimonio eius daturũ eſſe, ut ſe pariter & fratres, & gentẽ ſuã omnẽ Chriſtianis myſterijs initiari ſit curaturus. Illa uerò ducẽta millia ipſũ etiã pręſtaturũ, & ſi neceſſe ſit, exoluturũ eſſe, theſaurosꝗ ſuos omnes & maiorũ ſuorũ in Poloniã cõportaturũ, & Lituaniã Poloniæ adiuncturũ, ut eodẽ deinceps cũ ea imperio cenſeat̃. Permouebãt hæc magnopere Polonorũ animos. Magna uidebat̃ fore ad amplitudinẽ regni Lituanię acceſſio. Perutile nõ modò pacẽ, uerũetiã auxiliũ ſibi eius gentis adiũgere, cuius hoſtiles excurſiones, quib. magna pars Poloniæ ſuperiori tẽpore ad uaſtitatẽ redacta eſſet, perdifficulter cohiberent̃: pręclarũ & glorioſũ nomini Polono, ſi eius opera Lituania religionẽ Chriſtianã ſuſciperet. Verùm tñ nihil pręter ſenioris reginę ſententiã his de rebus ſtatuendũ eſſe uiſum eſt. Ad quã Heduigis etiã ꝓuocabat, cũ aliter ꝓcerũ poſtulationẽ rectè refutare nõ poſſet. Itaꝗ ad Elizabethã oratores in Vngariã ire iuſſi: miſſiꝗ cũ eis de cõuentu Polonorũ Nicolaus Bogoria Zauichoſtenſis Caſtellanus, Vulodicus Ogrodenecius pincerna, ſiue ſuppĩcerna, ut uulgo uocãt, Cracouiẽſis, et Criſtinus Oſtrouius pręfectus Cazimiriẽſis, optatũ reſpõſũ retulere. Reſpõdit ẽm eis Elizabetha, ſi id Poloni ex re ſua publica foreexiſtimarẽt, nõ remoraturã ſe eſſe eorũ cõmoda, neꝗ religionis Chriſtianę incremẽta pręciſurã. Nec multo pòſt inCroatiã cũ altera filia tẽdẽs, ab Horuato Banode medio ſublata eſt: quemadmodũ ſuperius memorauimus. Hoc reſpõſum Elizabethę cũ in Poloniã relatũ eſſet, de uniuerſi cõuentus ſententia (in q̊ tñ pauci aderãt de maiore Polonia, ſiue ꝙ Zemouito ferè fauebãt, ſiue ꝙ inteſtino bello diſtinebant̃) Lituani oratores dimiſſi, & Vulodicus atꝗ Criſtinus ſuprà memorati, itemꝗ Petrus Safranecius, et Hincia Roſcouicius legati ad Iagellonẽ cũ eis miſſi ſunt, ut eũ ad cõiugiũ Heduigis & regnũ Polonorũ uocarẽt, & ſecũ adducerẽt, ſi is ſupramemoratas cõditiones accepiſſet, et iureiurãdo ſuo ſtabiliſſet: una inſuper adiecta, de recuperãdis ijs q̃ in eũ diẽ à iuriſdictione Polonorũ regum quomodocũꝗ exciderãt. Cũ Zemouito aũt trãſegit regina, his cõditionib. ut is munitiones in Polonia ſub interregno captas redderet: ac ꝓ ijs decẽ millia ſexagenarũ Pragenſiũ ab ipſa acciperet: Cuiauiã aũt hypothecę nomine

retineret,

Iagellonis legatio ad reginam et Polonos proceres.

Conditiones futuri matrimonij.

Lituani oratores in Vngariam profecti.

Elizabetha regina interfecta.

Polonorum legati ad Iagellonem.

Conditio adiecta.

Reginæ pacta cũ Zemouito Maſouio.

retineret, donec ea pecunia sibi numeraret. Captiui utrinq; dimitterent liberi. De iniurijs intra inducias ultrò citroq; illatis & acceptis, delecti utrinq; arbitri arbitrarent. Pactũ quod de Lencicia cum procerib. Polonis Zemouitus inijuerat, esset irritum. Deniq; Moglinense monasteriũ idem Zemouitus recuperaret, ac redderet. Dum hæc ita fiunt, interim Vilelmus Austrius certior factus de statu rerum Polonicarũ, ac de propensa Heduigis reginæ erga se uoluntate, siue eius ipsius nutu, ut creditum est, à Gneuossio Daleuicio gente Stregomio, Succamerario Cracouiensi (cui sese illa cõcredebat) ne ipse sibi deesset, admonitus, & adductus, cum splendido comitatu & apparatu magnisq; diuitijs Cracouiã inopinatus aduenit. Sed arcis ingressu Dobeslai Curosuancij Castellani Cracouiensis, & aliorũ procerum authoritate prohibitus, in urbe diuertit. Conuenitq; cum eo identidẽ Heduigis regina in cœnobio diui Francisci luce clara, aulico suo uirorũ & puellarũ comitatu stipata & choreis indulsit. Quin fama etiã seu uera seu falsa uulgatum est, eã cõsumandi cum illo matrimonij, priusquã Iagello ueniret, tanta cupiditate flagrasse, ut cum ille thalamo eius arceq; arceret, ipsa portã arcis clausam effringere, & in urbe optatis nuptijs cum eo defungi tentarit, nisi Demetrius Goraius thesaurarius regni ei dissuasisset. Intelligẽs aũt Vilelmus apertè sibi Polonos ꝓceres aduersari, simul de aduentu Iagellonis certior factus, post aliquantã morã clàm sese euoluit Cracouia, depositis apud Gneuossiũ thesauris quos secum apportarat. Vnde Gneuossius postea multas amplasq; possessiones sibi cõparasse existimatus est: sed quę tamen à liberis eius deinde turpiter distractæ ac dilapidatæ sint. Aduentabat iam cum fratrib. Iagello & cũ magno comitatu Lituanorũ. Sed ei Heduigis nupturã se nõ esse præ se ferebat, Vilelmi amore capta: cui se à patre desponsam esse, eodẽq; lecto paruulã cum paruulo cubuisse asseuerabat. Ab Iagellone uerò eò magis abhorrebat, ꝙ eum breui statura, deformem, & barbarũ barbaris moribus esse accepisset. Negabant proceres, ualere id matrimomiũ quod inter impuberes contractũ esset. De Iagellone aũt orabant reginã, ut maiorem reipub. & sanctissimæ religionis propagandę, q̃ suarũ uoluptatũ rationem duceret. Vbi emollitus est muliebris animus, cùm multiplici persuasione et precibus tum relatione Zauissæ Olesnicij, qui ad contẽplandã speciem moresq; Iagellonis per speciẽ salutandi missus utraq; cõmodiora opinione in illo esse renunciaret, tum demũ pauci proceres ei obuiã profecti sunt: in quibus principem locum Spitco Melstinius palatinus Cracouiensis obtinebat: qua re magnã is apud Iagellonẽ gratiã inijt: plures eum Cracouiæ cum regina expectarũt. Aduenit aũt Cracouiã Iagello duodecima die Februarij anno Christi 1386. qui fuit quartus post Ludouici mortem, habens in comitatu suo cũ alios cõplures duces atq; proceres Lituanos atq; Russos, tum Borissum & Suitrigellonem fratres germanos & Vitoudũ patruelem. Iam enim eũ sibi recõciliauerat, et è Prussia reuocarat, cõcesso ipsi Grodnẽsi dominatu, Breste, Drohicino, Melnico, Bielsco, Surasso, Camenecia, te Volcouisco oppidis atq; territorijs, pactus sibi fidem & obsequiũ eius, ita ut is ne legatos quidem q̊quã se inscio mitteret. Lituanorũ annales etiã Volyniã et Podoliã Vitoudo tunc

Vilelmi Austrij aduentus Cracouiam.

Vilelmus arcis ingressu exclusus.

Heduigis reginæ amor erga Vilelmum.

Gneuoßij Dauelicij opes.

Heduigis alienus animus à nuptijs Iagellonis.

Iagello uenit Cracouiam.

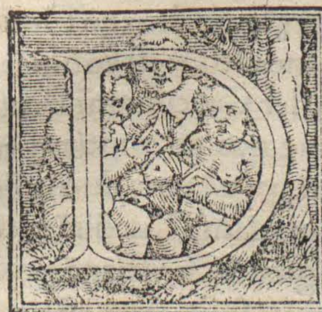
1386 ann.

Iagellonis cum Vitoudo reconciliatio & pacta.

tunc datã esse à Iagellone memorant. Sed certiora sunt quæ nos ab ipso Vitoudo literis mandata & cõsignata, in Archiuio regio uidimus. His igit̃ comitatus Iagello uenit. Adueniẽs, in thalamo Heduigim reginã, magna cũ admiratione eximię formę eius, salutauit: postridie uerò perãpla ei dona cũ Vitoudo, Borisso, & Suitrigellone misit. Sed iã Iagellonis aduentus interregni & quartidecimi libri finem nobis faciat.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVINTVSDECIMVS.

VVLADISLAVS IAGELLO REX.

De origine & moribus Lituanorũ scripsimus in superiorib. libris, quantũ quærendo inuestigare, & ex uetustatis situ eruere potuimus. Nunc de religione pauca, quæ ad rẽ pertinent, nobis repetenda sunt, anteq; Iagellonis regnũ stylo persequamur. Ad hæc usq; tẽpora, quæ nunc persequimur, fuit gens Lituanica priscę multorũ deorũ, seu uerius dæmonũ superstitioni dedita. Quin & ignẽ pro deo colebat, & eum in celebrioribus locis atq; oppidis perpetuũ asseruabat. Fulmini q̊q; quod Percunũ uocabat, diuinũ honorẽ tribuebat. Lucos & eximias quasdã arbores in syluis sacrosanctas habebat, ita ut uiolare eas ferro nefas esset, nec impunè erat tale quicquã ausis. Nam uiolentia dæmonũ uel interibant subitò, uel mẽbro aliquo capiebant̃. Viperas item atq; serpentes diuinitatis non exortes esse credebat, & alebant̃ ij quasi lares quidã familiares in singulis domibus atq; familijs, & lac eis libabat̃, & galli gallinacei immolabant̃. Eratq; inauspicatũ & exitiabile toti familię, quenquam ex his occidisse, aut uiolasse. Erat aũt apud eos quotannis solenne sacrificiũ sub initiũ mensis Octobris, post collectas fruges, ad q̊d frequentes cum uxorib. & liberis & seruitijs cõueniebant, ac toto triduo epulabant̃ de his q̃ dijs mactarãt & obtulerant. E bellis etiã reuertentes manubias, & unũ aliquẽ de captiuis eximiũ uictimę loco igni cremabant. Corpora mortuorũ cum preciosissima supellectili, qua uiui maximè usi erãt, & cũ equis & armis cremabãt, et ad busta ꝓpinquorũ lacte, melle, et mulso parentabãt. Hos igit̃ errores cæterasq; omnes superstitiones Iagello, priusquã cũ Heduigi matrimoniũ iniret, unà cum fratrib. & procerib. atq; uniuerso comitatu suo, exceptis ijs q̃ iam apud Russos initiati erant, abdicare iussus, quartadecima die mensis Februarij à Bozẽta archiepiscopo & Ioanne episcopo Cracouiensi sacro fonte ablutus, & Christiana religione initiatus, Vuladislai nomen accepit, & mox matrimoniũ cũ regina solenni ritu cõtraxit: Lituaniãq; omnẽ cũ Samagitia, & ea parte Russiæ quę in ditione eius erat, Polonię iure sempiterno adiũxit, & in unũ corpus redegit, iureiurando interposito. Ad hæc Vitoudus cum Michaele duce Zaslauiensi, & Lubarto, pro ipso his ipsis de rebus reginę & proceribus Polonis fidẽ suam obstrinxere, & obsidum loco fuere. Quarto aũt die pòst unctus ab Archiepiscopo

Lituanorũ superstitiones.

Dij Lituanorum.

Serpẽtes pro dijs habiti.

Sacrificium solenne.

Humanæ uictimæ

Funerum ritus.

Iagello baptisatus Vuladislai nomẽ accepit.

Lituania Samagitia & pars Russiæ adiuncta Poloniæ.

Fide iussores & obsides.

Vuladislaus Iagello coronatur.
Corona Polonica in Vngariã asportata.
Lituani & Rußi duces iurãt in uerba regis & reginæ.

episcopo diadema regiũ nouũ suscepit. Nam uetus in Vngariã à Ludouico
asportatũ, nondũ ad eam diẽ reportatũ erat. Sequenti die in urbẽ solenni põ-
pa deductus, & in foro posito solio collocatus, iusiurandũ à Cracouiensibus
& alijs oppidanis de more accepit. Lituani q̃q; & Russi duces atq; ꝓceres,
qui tunc aderãt, in uerba regis & reginę iurarũt: cõsignatisq; diplomatis in
fide & clientela ipsorũ & regni Polonici se cum ditionib. suis deinceps sem
per fore promiserũt. Idem postea cęteri quoq; fecerunt. Extantq; in archiuio
regio eiusmodi diplomata sub titulis & signis Demetrij Coributhi Nouo-
grodensiũ Seuerianorũ ducis, et octo ducũ procerũq; eiusdẽ ditionis, ꝓ Cori
butho fide iubentiũ: Skirgellonis, Alexandri, Vigunti Kernouiensis, Theo-
dori Lubarti Lucẽsis & Vuladimiriẽsis, Basilij Pinscensis, Volodimiri Kio
uiensis, Simonis Languini filij, quẽ rex Nouogrodo pręfecit: Georgij Dou-
goti, Georgij & Andreæ Michaelis filiorũ, ducum. Indultũq; est cõuiuijs,

Cruciferi Lituaniam populãtur.

choreis, & lusibus cõplures dies. Per quos dies Magister Cruciferorũ Prus-
siẽsiũ Cõradus Celner spreta inuitatione regis et reginę, qua ad nuptias per
Demetriũ Goraiũ inuitatus erat, hostiliter in Lituaniã, uacuã tunc ducib. &

Lucomlia capta.
Andreas regis frater.
Polocẽsiũ deditio.

militib. duplici agmine inuasit: & longè lateq; eã depopulatus, Lucõliã arcẽ
ui cępit: & Andreã Iagellonis fratrẽ apud Russos religionẽ Christianã pro-
fessũ, q̃ authore & cõcitatore expeditionẽ illã in Lituaniã susceperat, cũ præ
sidio in ea reliquit. Cui se Polocenses q̃q; dediderũt. Russorũ historia non à
Prussiensibus, uerùm à Liuoniensib. Cruciferis Andreã hunc adiutũ esse me
morant. Quod sanè probabilius est. Quandoquidẽ uiciniores ij sunt Polo-
sco & Lucõliæ: extãtq; in archiuio literæ induciarũ, anno sequenti inter Li
tuanos et Liuones cõstitutarũ. nisi forte et hi et illi operã Andreę nauarũt. Id
q̃d inde nõ malè colligit̃, ꝙ noster Dlugossus memorat, Cruciferos duplici

Smolensciorũ dux Suetoslaus Lituaniam infestat.

agmine Lituaniã tunc infestasse. Eodẽ aũt tẽpore ex cõposito Russorũ Smo-
lensciorũ dux Suetoslaus Lituaniã & ipse circum Vitepscũ & Orsam uexa
uit, & Mescislauiã oppugnauit. Hæc ubi accepit Iagello, mox Skirgellonem
& Vitoudũ cũ Lituanis & cum Polonis uoluntarijs in Lituaniã misit, qui fe

Lucõlia recepta.

stinantes, cum Cruciferorũ exercitũ Lituania excessisse didicissent, Lucõliam
partim trucidato, partim eiecto Andreæ præsidio, receperũt. Inde ad Mesci
slauiã ꝓfecti, nihilo maiori negocio omnem eã orã in potestatem suã redege-

Smolensci à Lituanis & Polonis subacti.
Polosciũ receptũ.
Andreas dux in carcerem compactus.
Vuladislaus rex in maiorem Poloniam profectus.
Grimalij & Nalencij reconciliati.
Ecclesijs bona sua reddita.
Barth. Cosminius proscriptus.

runt, Suetoslaoq; interẽpto filiũ eius Georgiũ, iurare in uerba Vuladislai et
Skirgellonis iussũ, Smolẽscijs pręfecerũt. Poloscũ q̃q; recuperarũt, ac de au
thorib. defectionis pœnas sumpserũt. Dedit et Andreas dux postea temerita
tis suę pœnas, toto triẽnio in arce Chẽcinẽsi squalore carceris cõfectus. Cęte-
rùm rex ipse Iagello, perfectis ritè solẽnib. regni mãdati cerimonijs, ad pacã
dam maiorem Poloniã animum intendit: profectusq; eò cum Heduigi regi
na & magno comitatu armatorũ minorum Polonorũ, Posnanię pascha sacrũ
peregit: & Grimaliorum atq; Nalenciorum familias capitalibus odijs dissi-
dentes, cum ducibus suis Domarato & Vincentio palatino, de quibus supe-
rius multa commemorauimus, in concordiam redegit. Bona ecclesiastica à
quibuscunq; per uim siue dolum occupata erant, iustis dominis restituit. Bar
tholomæum Cosminium prædonicam exercentem, & uenire ad se recusan-
tem

Odalanouia regi quæsita.
Iudex iniustus punitus.
Cõmeatus seu stationes ab ecclesiasticis regi negatæ.

tem proscripsit: Odalanouiã uerò arcem in suam potestatem redegit: Ioannẽ
Venetium, gente Plomeniũ, iudicem terrestrem, ut uocant, Posnaniensis con
uentus, qui propter iniusta iudicia, & scelera perpetrata, cruenti dęmonis co-
gnomentum meruit, confiscatione bonorũ & carcere puniuit. Cum aũt Gne
snam uenisset Vuladislaus, & commeatum, seu stationem, ut uocant uulgò, à
collegio eius basilicæ petisset, nec impetrasset, fert̃ more barbarico pigneras
se facultates adscriptitiorũ ecclesiæ: sed cum eam ob rem sacris ciuitati inter-
dictum esset à Nicolao Strosbergo præposito & uicario Archiepiscopi, Po
snania orto, reprehensus à regina Vuladislaus, pignora capta reddi iussit. Ibi

Heduigis reginæ pietas.

illa suspirans: Pignora quidẽ reddemus, inquit, agrestibus, cæterùm lachry-
mas quis eis reddet? Pium reginę dictum, & sempiterna memoria dignum.
Sic tunc res maioris Poloniæ perturbatas admodum, placide Vuladislaus

Vuladislai regis cum regina profectio in Lituaniam.

composuit. Autumnus totus cum ęstate his rebus constituendis datus: Hye
me & subsequentis anni initium Vuladislaus nouus rex ingenti procerum
& equitum Polonorum caterua stipatus, unà cum regina in Lituaniam se cõ
tulit: Archiepiscopum Gnesnensem & multos sacerdotes ac pios homines
secum duxit. Zemouitus etiam & Ioannes Masouiorum, & Conradus Oles

Lituanorum conuentus.

nicensium duces eum comitati sunt. Conuentu Vilnam indicto ad initium
quadragenarij ieiunij, conuenerunt eò Skirgello Trocensiũ, Vitoudus Gro
dnensium, Volodimirus Kiouiensium, & Coributus Nouogrodensiũ, du-
ces fratres principis, & infinita equitũ plebisq; multitudo. Ibi de religione
Christiana populariter suscipienda, ac de exterminãdo cultu falsorum deorũ

Vuladislai Iagellonis studiũ ꝓpagandæ religionis Christianæ.

& omni superstitione, diligenter actum, ipso rege maximã ei rei nauante o-
perã, nõ solum hortando & orando, & pręmijs inuitando, sed etiã docendo,
cum nostri sacerdotes linguæ imperiti essent, ipse aũt Russicam callens, Polo
nos loquentes intelligeret. Ægrè gens barbara maiorũ suorũ religiones re-

Ignis sacer extinctus, & luci succisi.

linquebat. Sed cum iussu regis sacer ignis extinctus, templũ araq; eius diru-
ta, & adytũ, unde oracula à sacerdote edebant̃, euersum Vilnę esset, necatiq;
serpentes, & succisi luci nulla cuiusquã lęsione, quod pręter opinionem bar
barorũ acciderat, tũ uerò barbari uanitate sua agnita, alacriores ad principũ

Vuladislaus rex euãgelistæ & catechistæ functus officio.

suorum religionem facti, et aliquot diebus capita religionis, quod Symbolũ
uocat̃, & orationem Dominicã, pio rege nullũ laborem subterfugiente, edo
cti, Christianis mysterijs de more initiati sunt. Sed cum immẽsi laboris esset,

Baptisatio Lituanorum.

singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantũ hic honor habitus: reliquũ
uerò uulgus turmatim distributum, aqua lustrali siue sacra à sacerdotib. cõ
spersum est, unumq; nomen cuiq; turmæ tam uirorum q̃ mulierũ inditum.

Lituanorum uestitus.

Plurimam ex his multitudinem rex aduectis è Polonia pannis laneis & cal-
ceis uestiuit, cum ad eum diem gens illa conficiendarum earũ rerum ignara
esset, sed aduectitijs tantum nobiliores uterent̃: nam uulgus agreste peronib.
magna ex parte etiam nunc utit̃, & lineis uestibus pelliceisq; tunc utebatur.

Vilnensis episcopa & basilica cõdita.

Basilica deinde Vilnæ condita, & reditibus amplis atq; sacerdotijs locuple
tata, ac diui Stanislai memoriæ à Bozenta archiepiscopo cõsecrata est. insti-
tutusq; in ea episcopus, Andreas Vassilo Polonus, gente Iastrembicius, de
Franciscanorum sodalitate: qui Elizabethæ reginæ à confessionibus fuerat.

Septē pręterea parœcię à rege cōstitutę dotatecꝫ, Volcomiriensis, Missogo-
lensis, Nemencinensis, Mednicensis, Creuensis, Obolcēsis, et Hainensis. His
omnib. tēplis regina plurimā supellectilē ad cultū diuinū accōmodam lar-
gita est. Remissa deinde regina in Poloniā, Vuladislaus rex totū annū pro
pagandæ in Lituania religioni Christianæ uacauit, plurima'que loca per se
ipse obiuit. Dobrogostiū uerò Posnaniensiū episcopū ad Vrbanū pontificē
allegauit, eicꝫ se dicto audientē fore solenni regū Christianorū more promi-
sit. Deinde Vitepscū & Poloscū profectus, nouos motus sedauit, sumpto de
seditiosis supplicio. Inde Vilnā reuersus, Skirgellonē fratrē pro se summę re
rum apud Lituanos præfecit: legē cōdidit, ne Russis & catholicis matrimo-
niū inter se cōtrahere liceret, nisi Russus uel Russa à suis ad nostros deficeret.
Aliā item, qua bona ecclesiastica omni onere, labore, pensione, & iurisdictio-
ne principis & profanorū quorūuis liberauit. Sorori Alexandræ, Zemoui
to iuniori Masouio in matrimoniū collocatę, magno apparatu nuptias fecit.
Radomiēsem ditionē nouo affini in dotē ꝓmisit. Reuertens aūt in Poloniā,
per Russiā inter fecit, Creslaūcꝫ Curosuanciū Castellanū Sēdomiriēsem Lu
sco præfecit. Leopoli Petrū palatinū Moldauiæ siue Valachię cū procerib.
ipsius solēni iureiurādo adactos, in fidē & clientelā accepit, cū ij ab Vngaris
sub interregno defecissent. Nec diu post discesū regis quietę res fuerūt in Li
tuania. Cū eñ esset ęmulatio inter Skirgellonē & Vitoudū, & indignū du-
ceret Vitoudus, excelsi animi uir, deteriori parêre, nec respōdere ꝓmissis suis
& spei meritiscꝫ eius Vuladislaū, nec ignoraret Skirgelloni homini feroci,
& lingua manucꝫ prōpto, & q per ebrietatē cōpotores suos plerūcꝫ ferro pe
teret, uicissim se suspectū esse, metuens eius insidias, Grodno & Breste arcib.
suis ualido pręsidio firmatis, in Masouiā ad Ioannē ducē sororis suæ maritū
cū Anna uxore profugit: inde ad Zemouitū eius fratrē se cōtulit. Sed cū ab
utrocꝫ malignius tractaret̃, in Prussiā ad Cruciferos cōtendit. A' quib. co-
miter acceptus & habitus est, ꝙ ij per eū facilè se Samagitia & Lituania poti
turos esse speraret̃. Cōmoratus aūt ibi aliquādiu, administrationē rei familia
ris & linguā Germanicā aliqua ex parte didicit. Interim Lituania et Crucife
rorū Prussiensiū pariter & Liuoniēsiū armis uexata est: et in duas factiones,
quarū altera Vitoudo, altera Skirgelloni fauebat, diuisa, intestinis dissidijs la
borare cœpit. Veritus aūt Vuladislaus rex, ne Vitoudus Vilna, q̊d caput
gentis esse diximus, Russorū impensius ipsi fauentiū ꝓditione per inscitiā &
ignauiā Skirgellonis potiret̃, misit eò Nicolaū Moscorouiū procancellariū
Poloniæ cū mediocri militū Polonorū præsidio, & apparatu bellico, ut ar-
cē utrācꝫ tueret̃. Icerat quidē Vitoudus fœdus cū Cruciferis, & spe potiun-
dę Lituaniæ ab eis onerabatur: sed cum suspectam eorum fidem, siue uana
suspicione, siue coniecturis quibusdam habere cœpisset, clàm sibi per inter-
nunciū, Vuladislaū regē, proditionem Russorū & Lituanorū metuentem,
recōciliauit: et accepta ab eo spe adipiscēdi sūmi principatus, siue magni duca
tus, ut uulgò dicūt, in Lituaniā inscientib. Cruciferis reuertit, & in itinere tres
arces Cruciferorū Samagitis cōfines, Iurgēburgū, Mergēburgū, et Nauāzū,
cū uelut socius et amicus intromitteret̃, cępit et exussit, pręfectis et pręsidiarijs
militibus

Parœciæ primæ Lituanicæ. — *Heduigis reginæ pia munificētia.* — *Vitepscum et Polosco pacata.* — *Skirgello Lituaniæ præfectus à rege.* — *Lex de matrimonio disparium in religione.* — *Ecclesiastica immunitas.* — *Alexandra regis soror cum Zemouito Masouio nupta.* — *Lusci præfectus Polonus.* — *Valachia in fidē regis Poloni uenit.* — *Lituanorum ducum dissensió.* — *Vitoudi fuga in Masouiā, & mox in Prussiam.* — *Lituania uexata à Prussis & Liuonijs.* — *Nicolaus Moscorouius cum exercitu in Lituaniā missus.* — *Vitoudus regi reconciliatus, redit in Lituaniam.* — *Cruciferorum arces à Vitoudo exustæ.*

militib. Cruciferorū partim cęsis, partim in seruitutē abductis, ut aliq̊ tñ cū
munere ab hostib. ad suos rediret. Cum aūt spem sibi datā à rege diutius du
ci uideret, cōsiliū cępit Vilnę per ꝓditionē capiendę. Verū fraude intempe-
stiuè detecta, spe frustratus in Prusiā, recōciliatis sibi per literas et internun
cios Cruciferis, sese recepit, indecꝫ biennio Lituaniā cū auxilijs Cruciferorū
infestauit. At in Polonia lites & simultates inter regē et reginā suspicionib.
quibusdā ac susurronū delationib. excitatæ eouscꝫ increuerant, ut nō longè
essent à dissidio, ni se primores interposuissēt. Cōuenit tandē, ut delatores u-
trincꝫ ederent̃. Editus Gneuossius Daleuitius succamerarius Cracouiēsis, q
sanctissimā fœminā Heduigim reginā clàm apud maritū regē ꝓbri insimula
rat, ꝙ diceret, absente illo Guilelmū Austriū secretò Cracouiā uenisse, et aliq̊t
dieb. cū regina cōsueuisse. Qua de re satisfecit regina regi iureiurādo. Cęterū
Gneuossiū iudiciū de infamia Vislicię in cōuentu procerū institutū est. Ibi
in accusatus, damnatuscꝫ Gneuossius, cū nō ꝓbasset q̄ dixerat, nec dixisse se
negare posset, ex decreto iudicij, mētitū se esse clara uoce et latratu subter sca
mnū edito ꝓfessus est. Est aūt ea grauissima apud Polonos et infamię plena
mendacij retractatio, q̄ fit publicè latratu canino adiuncto. Ita sublata omni
suspicione, amor cōiugalis est inter regē et reginā redintegratus. Per illud tē-
pus cū Bozenta Archiepiscopus Gnesnensis esset mortuus, Ioannes Cropi-
dlo, quemadmodū prius Posnaniēsem, ac deinde Vuladislauiēsem sedē inua
serat, Gnesnensem etiā, necꝫ suffragijs collegij, necꝫ regis cōmendatione ad-
iutus, unius de duobus, q de pontificatu maximo tunc cōtendebant, authori
tate inuadere conatus est. Sed rege aduersante necꝫ Gnesnensem adeptus est,
et Vuladislauiensi excidit, Henrico Legniciensi duce successore accepto. Cū
aūt pertinacius de Archiepiscopa litigaret Cropidlo, captus à Sbigneo Bre
zio Marsalco regni, et omnib. facultatib. exutus, regiscꝫ iussu dimissus, ino-
pem uitā aliquot annis egit, donec Camenensis episcopus in Pomerania, ac
deinde Henrico mortuo, et Nicolao Curouio successore eius ad Archiepi-
scopā translato, Vuladislauiensis iterū rege indulgēte factus est. Bozētę aūt
Dobrogostius Nouoduorius episcopus Posnaniensis, q̄ Cropidloni Vula-
dislauiā translato successerat, uolūtate regis successor datus est. Fecit deinde
Vuladislaus rex anno Christi 1390 expeditionē in Lituaniā, ut gliscēs in-
ter Lituanos et Russos studio partiū dissidiū reprimeret, Vitoudicꝫ potētiā
frangeret, atcꝫ excursiones arceret: cuius iuuandi gratia Cruciferi Prussien-
ses exercitū in Germania et alijs exteris oris cōparabāt. Tenebant̃ Vitoudi
pręsidijs arces Breste, Camenecia Polessensis, et Grodnū, è q̄bus crebrę fiebāt
in finitimas oras excursiones. Eas igit̃ arces primū rex in potestatē suā redi-
gere adortus, Breste intra decimū diē cępit, et Hinciā Roscouiciū equitē Po-
lonū cū pręsidio ibi collocauit. Inde cū Poloni milites impatiētia frigoris (nā
initio Februarij hęc agebant̃) et pabuli cōmeatuscꝫ penuria missionē effla-
gitassent, cū aulico suo comitatu, et paucis uolūtarijs, q nongentorū numerū
nō explebāt, ad Cameneciā castra mouit, captamcꝫ nullo negocio arcē Zin-
drami Mascouicij eq̄tis Poloni fidei cōmēdauit. Inde porrò nihil paucitate
suorū ac dubia Lituāorū et Russorū fide deterritus, trāsmisso Nemēo fluuio,
ad Grod-

Vitoudus iterum transit ad Cruciferos. — *Lituania à Vitoudo uexata.* — *Simultas inter regem et reginā.* — *Gneuossius Daleuitius infamia notatus.* — *Mendacis obtrectatoris pœna apud Polonos.* — *Ioannes Cropidlo Archiepiscopa exclusus à rege, & Vuladislauiensem episcopam amisit.* — *Cropidlo episcopus captus.* — *Dobrogostius Archiepiscopus Gnesnensis.* — *1390 ann.* — *Vuladislaus rex ducit in exercitum.* — *Breste captum.* — *Camenecia capta.*

Grodnũ obsessũ.

ad Grodnum castra metatus est. Ibi cõuenere ad eũ Skirgellonis, Volodimi
ri, & aliorum Lituanorũ ac Russorum ducũ atq; procerũ non contemnendę
copię. Coributhus uerò Nouogrodensiũ Seuerianorũ dux, cũ Russis de re-
ligione sentiens, per seipse cum insigni equitatu in castra regis fratris uenit.
His copijs Grodnũ, cũ non facile ui caperet, obsessũ est. Non latebãt hęc Vi
toudũ: nec ignorabat is, Grodnẽsis diuturnã obsidionẽ ferre nõ posse. Pro-
perè igit̃ cũ nõ parua Prussorũ & Cruciferorũ manu in auxiliũ suis aduenit,
ac cis Nemenũ è regione arcis castris positis, nouã arcẽ in aggesto de terra tu
mulo munire instituit. Verũ nihil ea re obsesi releuabant̃. Et iam inferior
arx inspectante ipso expugnata erat. Igitur intermisso cœpto opere, Vitou-
dus ferreã cathenã nauibus deuectã per flumen ad arcẽ deligauit, eaq; cõti-
nuatis nauibus in flumine pontẽ iunxit, q̃ facilius laborantib. suis subueni-
ret, cõmeatũ supportaret, ęgros atq; saucios ad se transferret, et ꝓ his recentes
submitteret. Contra id opus regij milites ingentes piceas siue pinastros in ri
pa succisas, et in amnẽ deiectas secundo flumine implerũt, quę impetu rapidi
amnis celeriter delatę cathenam perruperũt, nauesq; nõnullas cũ hominib.
obluctantib. attriuerũt ac demerserũt. È quib. unus q̃spiã Germanus, in ulte
riorem ripam ad regia castra frustra inclamantibus suis, ut in undis periret
potius, quàm in hostiũ potestatẽ ueniret, enatauit. De quo rerum hostilium
status omnis cognitus est. Insequenti aũt nocte Vitoudus cũ suis desperata
defensione arcis, fugienti similis discessit, et arx post quinquagesimũ obsidio
nis diẽ in deditionẽ regis uenit. Nec sanè multo leuior ea obsidio obsidenti-
bus q̃ obsessis fuit. Tanta em̃ rerũ penuria presi sunt, ut uix ater ac de sili-
gine pariter cũ spicis molita factus panis (quali etiamnũ uulgus Lituanorũ
ferè utitur) militib. ad uescendũ suppeteret: equis uerò frondes arborũ ac ue
tus palea de rusticanis tugurijs detracta, ac per quatuordecim miliaria petita
pabuli loco esset. Ab ea Grodni deditione q̃d egerit Vuladislaus, nõ reperio.
Nisi fortè tũc ꝓfectus in maiorem Poloniã, Varcislaũ ducem Pomeranorũ
Scecinensiũ ritu solenni iuratũ, in fidem et clientelã suam atq; regni, et in soci
etatẽ contra Cruciferos Prussienses accepit. Extat em̃ in archiuio regio di-
ploma Varcislai hoc anno cõscriptũ, q̃ is profitet̃ se iusiurandũ eo nomine
regi et regno dedisse, idemq; Boguslaũ fratrẽ facturũ esse Pysdris, et ꝓ tertio
fratre Barnimo itidem promissurũ esse promittit. Recipit etiam se Naclum
regi esse redditurum, recepta ab eo Bydgostia. Extat & alterum diploma om
nium horum trium fratrum biennio antè conscriptum & consignatum, quo
rũ redditam sibi esse à rege Bydgostiam testatum faciunt, certumq; modum
auxiliorum & muniorum uti clientes patrono, regi pollicentur. Quomodo
autem Naclo potiti fuerint quod reddebant, & Bydostia quam repetebant
rursus amissam, nihil compertum habemus. nisi fortè ininterregno ac ciuili
bello maiorum Polonorũ munitiones illas interceperãt: aut Naclũ quidem
interceperãt, Bydgostiã uerò post mortẽ Cazimiri itidẽ ducis Pomeranorũ
Scecinensiũ, siue fratris siue ꝓpinq̃ sui iure successionis sibi uendicabãt. Supe
rius em̃ memorauimus, eã inter alia ipsi à Cazimiro magno testamẽto legatã,
& à Ludouico cõcessã, rursusq; post mortẽ eius recuperatã esse. Interea uerò
dum

Vitoudus cũ Cruciferis.

Grodnensis arx capta.

Obsidentium patientia.

Panis Lituanicus.

Pomeranorũ duces in fidem et clientelã regis Poloni ueniunt.

Bydgostia cõcessa Pomeranis ducibus.

dum rex expeditione Lituanica occupatus fuit, fert̃ Heduigis regina alterũ
de Polonis exercitũ comparasse, et Iaroslauiam, Pręmisliã, Grodecum, Hali-
ciã, Trebouuliam, superiorẽ Leopolim, & alias quasdã arces in Rusia meri
dionali in potestatẽ suam redigisse, eiectis Silesijs et Vngaris, quorũ fidei ar
ces ille à Ludouico rege olim cõmendatę erant. Maturescentib. aũt segetib.
cum Lancastro Henrici regis Anglorũ filius, cũ permagna Anglorum, Fran
corum, Teuthonumq; uoluntariorũ manu in Prussiam piæ cõtra barbaros
militię opinione uenisset, triplici agmine in Lituaniã itũ est, Vitoudi uindi-
candi restituendiq; prętextu, reuera aũt ut Lituaniã sibi Cruciferi subiuga-
rent. Ducebat aũt unum agmen Vitoudus, alterũ Maister Liuoniensiũ Cru
ciferorũ, tertium ipse dux belli Conradus Valerodus Magister Prusiensiũ.
Apud Cauunũ, q̃d oppidum in cõfluente Nemeni et Vilię fluuiorũ sitũ est,
eæ copię cõuenere. Inde ad Trocchos peruentũ, & oppidum id crematũ est.
Hinc ad Vilnã castra mota. Ibi regię hosti aduentanti occurrere, cõmissoq;
prælio terga dedere, multis fortib. uiris amisis: inter q̃s clari maximè fuere,
duces Simon Iasnutæ, Hilebus Suetoslai filius, & Ioannes Leo. Deinde arx
Vilnensis inferior, quam Curuã uocãt, uixdũ obsessa, à proditorib. Russis &
Lituanis succensa est. Ex q̃ incendio cùm sese Corigello frater regis subduce
ret, ab hostib. exceptus et capite plexus est. Cętera multitudo omnis in ea ar
ce partim absumpta incendio, partim ferro hostili crudeliter cæsa. Ad qua-
tuordecim millia hominũ ibi perijsse existimant̃. Superiorem arcem Poloni
cũ Nicolao Moscorouio præfecto tenebant, nec aut clade suorum & cõfla-
gratione arcis, aut minis hostiũ & ostentatione capitis Corigellonis, ac ne
acerrima q̃dem oppugnatione, qua pars muri nõ exigua deiecta erat, ad de-
ditionẽ compelli poterãt. Veriti aũt proditionẽ, ipsi inter se custodias ac cę-
tera defendendę arcis munia, submotis Russis atq; Lituanis, partiti sunt. Lo
ca deiecti muri uel humo fimoq; opplebãt, uel corijs pecudũ et iumẽtorũ la-
xe prętendebãt, et sic bombardarũ ictus eludebãt: deniq; corporib. suis ho-
sti irrumpere conãti aditũ obstruebant. Skirgello quoq; regius frater, noctu
ferè cũ suis Lituanis et Russis erumpẽs, nõ paruis detrimẽtis atq; cladib. ho-
stes afficiebat. Cũ aũt plus minus tres menses arx irrito labore obsessa et op-
pugnata esset, primis demum Octobris dieb. hostes magna nõ modò ꝓfana-
rũ, sed et sacrarũ ędiũ uastitate, et inermiũ hominũ atq; infantiũ cæde perpe-
trata, ac obsidiõe discessere. Nõ paucos tñ & ipsi fortes uiros in ea obsidiõe
desiderauere. In his fuit Algardus comes Hoensteinẽsis. De ducib. aũt hinc
Narimũdus Iagellonis, illinc Totiuilus Vitoudi frater periere: hic q̃dẽ bõbar
da ex arce ictus, ille uerò in singulari certamine uictus, captus et pedib. ex
Vlmo iussu Vitoudi suspensus, et sagittariorum spiculis cõfectus. Depopula
tus est deinde finitimã Prusię Samagitiã Vitoudus cũ cõmendatore Ragne
tensi, et pręfecto Insterburgensi, q̃bus hoc negocij datũ erat à Cruciferis. Por
rò Vuladislaus rex opẽ laturus afflictę patriæ, mense Nouembri cũ magno
apparatu armorũ, cõmeatuq; copioso uenit in Lituaniã, et nutãtes dubiosq;
Russorũ et Lituanorũ animos liberalitate et largitione maximè lanearũ ue-
stiũ, quarũ permagnã uim secũ apportarat, confirmauit. Et q̃niam Nicolaus
Mosco-

Rusia munitiones receptæ ab Heduigis regina.

Cruciferi Lituanis bellũ inferũt.

Cauunũ oppidũ.

Trocchi incensi.

Lituani fusi à Cruciferis.

Arx Vilnensis inferior incensa à proditoribus Rusis.

Corigello dux captus et occisus.

Strages Lituanorum.

Vilnensis arx superior à Polonis defensa.

Narimundus & Totiuilus duces interfecti.

Vitoudi excursio altera in Lituaniam.

Vuladislai expeditio in Lituaniã.

Moſcorouius prefectura ſe abdicabat, ꝓpter Skirgellonis ſuperbiã et crudelitatẽ, hoſtiumq; potentiã, et Ruſſorum atq; Lituanorũ fluxam fidem, Ioannem Oleſſniciũ Polonũ gente Dembniũ, ſucceſſorem rex ei dedit.

Ioannes Oleſſnicius.

Skirgellonẽ uerò ut Vilna amoueret, Kiouienſi orę præfecit.

Drohicinenſis tractus Ioanni Maſouiorũ duci donatus.

Drohicinensẽ tractũ cũ Drohicino Melnico, et Bielſco arcibus Ioanni ſeniori duci Maſouię hęreditario iure donauit, pactus ut is tractus, ſicut ad Poloniam pertinebat, ita deinceps quoq; pertineret. Idem autem eius nomine dux regi præſtaret ꝗd alij duces in Lituania præſtent. Deinde hyeme rex in Poloniã reuertit.

Cum Sileſijs induciæ.

Cum Sileſijs ducib. Henrico Glogouienſi atq; Stinauienſi, et Conrado ſecũdo Oleſſnicenſi et Coſienſi inducias pepigit: ea cõditione, ut ij Caliſsiã ad ſe uenirẽt, ac de cõtrouerſijs atq; damnis datis ſecũ tranſigerẽt. Vnde apparet ipſis aliquid diſsidij cũ Polonis interceſsiſſe. De quo tamẽ nihil præterea compertum habemus. In Lituaniã deinde milites in ſupplementũ, commeatum, atq; arma Oleſſnicio tranſmiſit.

Vitoudus Vilnam rurſus oppugnat.

Æſtate ſequenti rurſus Vitoudus cũ Cruciferis ad Vilnã duxit exercitũ, ſpe proditionis ab ijs, quibus exoſus erat Skirgello, faciendæ, inductus. Cognito uerò aduentu hoſtiũ Oleſſnicius præfectus, oppidũ, ne receptaculo eſſet hoſtib. cremauit: ſeptisq; de uiridi robore pluribus in locis extructis, aditũ ad arces impediuit, et in uenientes hoſtes ad ędẽ Virginis matris, quã Franciſcani ſodales obtinent, impetũ fecit: nulloq; de ſuis amiſſo in arcẽ ſe recepit. Animaduerſa noſtrorũ audacia, deſperataq; ob amotũ Skirgellonẽ proditione, Vitoudus et Cruciferi paucis diebus ſoluerunt obſidionẽ: & ne nihil egiſſe uiderent, reuertentes, Vilcomiriam & Nouogrodecũ caſtella ſupra Viliã fluuiũ à Skirgellone condita, ui cępère & incendère, interfectis noſtrorũ pręſidijs.

Vilcomiria et Nouogrodecum oppida incenſa.

Duabus deinde alijs excurſionibus eadem æſtate, Lituaniam populati, Mednicos & Velzanos in Samagitia exuſſere.

Medniki et Velzani uici exuſti.

Cauunũ obſeſſum

Hyeme uerò ad Cauunũ, ꝗd regio pręſidio tenebatur prouecti, tres munitiones in circuitu excitarũt, Naugardũ, Metemburgum, et Ritteruerderũ. Et hæc ꝗdem extrema Vitoudo cũ ſuis cõceſſa. Reliquas uerò duas Cruciferi ſuis pręſidijs firmarũt, et ex his ſubiectã orã infeſtarũt. Porrò Ioannes Oleſſnicius, ut hoſtiũ conatus reprimeret, Alexandrum Viguntũ regis fratrem cũ expeditis copijs ad expugnandas eas munitiones miſit. Et tentauit is ꝗdem Ritteruerderũ, ſed mox infecta re diſceſsit, cũ propè abfuiſſet, quemadmodũ poſtea cognitũ eſt, ut id caperet. Cęperat iam Vladislaũ eius belli ſatietas, ꝓpter Polonicas occupationes, quibus diſtinebat̃, & magnitudinẽ ſumptuũ.

Commeatus Lituanis è Polonia ſuppeditatuſt.

Cogebat̃ enim per omne id bellũ frumento, larido, leguminib. et pecudibus ſubmittendis, nõ modò pręſidiariorũ, ſed et Lituanorũ ipſorum nobiliũ atq; populariũ inopiã releuare, ne regionẽ hoſtilibus excurſionib. peruaſtatã, et alioꝗ incultã ferè atq; ſterilem deſererent, & hoſtib. occupandã permitterent, né ue ipſi ad eos deficerẽt.

Henricus dux deſignatus epiſcopus Plocenſis.

Itaq; Henricum Zemouiti Maſouij filiũ, ꝗ Plocenſis epiſcopus poſt Stiborij mortẽ deſignatus erat, ſubornat, ut ad Vitoudũ ꝓfectus clàm de pace ageret.

Vigundus dux ueneno extinctus.

Sublatus erat ueneno per eos dies Alexander Vigũtus regis frater, qui ꝓpter induſtriam atq; dexteritatem in reb. agendis & mores minimè barbaros, regi charus fuerat, et Bydgoſtiã Inouuladislauiamq; ab eo acceperat, et Vuladislai Oppoli

enſium

enſiũ ducis filiã uxorẽ duxerat, ſed nullos ex ea reliquerat liberos. De cuius morte Vitoudus uulgò inſimulatus eſt. Hoc igit̃ extincto, facilius de pace inter regẽ & Vitoudũ conuenit, cũ rex ei principatũ ſiue magnũ ducatum poſthabitis fratrib. germanis ſuperſtitibus, pollicitus eſſet, cũ ꝙ illos ignauos et uenationib. modò atq; ebrietati deditos eſſe cerneret, tũ ut ſe moleſtia belli Lituanici, et metu inſidiarũ Vitoudi liberaret.

Vitoudus regi reconciliatus.

Hac igit̃ cõditione Henricus Vitoudũ Vuladislao reconciliauit: et ipſe iam Hypodiaconus repudiato ſacerdotio, filiã Vitoudi Ringalã uxorẽ duxit. Sed paucis dieb. ueneno extinctus, temerati uoti pœnas dedit.

Henricus Maſouius Hypodiaconus uxore ducta ueneno ſublatus eſt.

Qua re cognita, Bonifacius pontifex, cũ Plocenſe collegiũ ſacerdotũ aliũ ſibi epiſcopũ eligere cũctaret̃, Mamphiolum ꝓpinquũ ſuum epiſcopũ dedit Plocenſibus.

Plocenſibus epiſcopus à pontifice datus.

Sed cũ is poſſeſsionẽ epiſcopę adipiſci nõ poſſet, aduerſantib. ducibus, ſacroq; et equeſtri ordine, Iacobum Corskeuiũ ſiue Curduanouiũ equitẽ Polonũ, iureconſultũ et auditorẽ palatij apoſtolici, in locũ eius ſuffecit. Atq; hic quoq; ęgrè receptus eſt.

Iacobus Corskeuius auditor palacij Apoſtolici.

Vitoudus aũt rebus ſuis cũ Vuladislao ex animi ſui ſentẽtia compoſitis, Cruciferos atq; Teuthonas mercatores in Ritteruerdero caſtello ſecũ cõmorantes cõprehendit, et incenſo caſtello uinctos in Lituaniã ſecũ abduxit.

Vitoudos Cruciferos damno & clade afficit.

Abeuntem Cruciferi è reliquis duob. caſtellis perſecuti, et adorti, paruo negocio fuſi fugatiq; ſunt, et caſtella à Vitoudo ui capta, et exuſta.

Vitoudi reditus in Lituaniam.

Veniens aũt Vilnã Vitoudus cũ captiuis, et nõ contemnẽda pręda parta de Cruciferis, honorificè ab Oleſſnicio, quemadmodũ rex iuſſerat, acceptus eſt. Quibus de rebus certior factus Vuladislaus, ad finẽ menſis Iulij, ꝓperè in Lituaniã profectus, apud Oſtrouũ Vitoudũ cũ ſuo comitatu ſupplicẽ obuiũ habuit, et clementer eũ cõſolatus, cũ Skirgellone in gratiã reduxit, cũ ei rex ꝓmitteret, ac diplomate etiã caueret, ſe Vilnã, Vitepſcũ, Mereciam, & Gartenũ arces ipſo inſcio nemini traditurũ eſſe.

Vitoudus princeps, ſeu magnus dux Lituanorum creatur.

Vbi Vilnã uentũ eſt, ibi rex Vitoudũ amoto de pręfectura Oleſſnicio, ſummę rerũ apud Lituanos atq; Ruſſos pręfecit, accepto ab eo iureiurãdo, ꝙ in fide & clientela Polonorũ ſemper futurus eſſet.

Vitoudus iurat in uerba regis Polonorum.

Hoc idẽ Anna uxor eius, ꝓ ſe et ꝓ marito ſpopõdit, et literis conſignatis cauit. Id adeò anno Chriſti 1392 actũ eſt.

1392 ann.

Nec tñ datus Vitoudo principatus, pacẽ Lituanis attulit. Nã Suitrigello & Skirgello indignè tulerunt, ꝙ germani fratres Vitoudo patrueli poſthabiti eſſent.

Suitrigello ad Pruſſos tranſijt.

Lituania uaſtatur à Cruciferis.

Ac Suitrigello quidẽ cũ minus animi et uiriũ haberet, ad Cruciferos profugit: & Lituaniã cũ eis ultrò in Vitoudũ incitatis, crebris populationib. diuexauit. Per ꝗd quidẽ tẽpus Suraſsũ, Barthenã, & Stramelã arces Cruciferi de Lituanis cępere. Skirgello uerò maiore animo et opib. pręditus, ex æmulatione & iurgijs ad teſtatas cũ Vitoudo inimicitias uenit. Quorũ malorum ſedandorũ cauſa rex rurſus cũ regina anno ſequenti in Lituaniã cõtendit, Skirgellonẽ adiecto ei Cremenecenſi, Starodubenſi, et Starotrocenſi tractu, placauit. In poſterũ ſi ꝗd noui diſsidij inter eos ortũ eſſet, cõuenit ut reginæ arbitrio ſtaret̃. Ita quidẽ Dlugoſſus, & poſt eũ Miechouienſis. Verùm extãt Vitoudi literæ, ꝗbus is teſtatũ facit, ſe cum Skirgellone in gratiã re dijſſe, et ſocietatẽ cõtra quemlibet, excepto rege Polonorũ, iniuiſſe. Ac ſe quidẽ Kiouienſem dominatũ armis quærere, ipſiq; & hęredib. eius iure ſempiterno tradere debere: Vuladislaũ uerò regẽ, ſe aſſentiente, Cremeneciã et Stoſcum eidem donaſſe, ꝓpterea ꝙ is patrimonio in

gratiam

Coributhus cũ uxore & liberis captus à Vitoudo.

gratiã ſuam ceſsiſſet. Lituanica hiſtoria hic Skirgellonis mentionẽ nõ facit. Sed Coributhũ fratrẽ eius, detrectantẽ imperiũ Vitoudi, cõparato exercitu cũ Vitoudo cõflixiſſe: uictumꝗ Nouogrodecũ, ubi uxorẽ & liberos habebat, fugiſſe, et cũ his expugnata arce à Vitoudo captũ eſſe. Atqꝫ hinc nata eſſe uidet̃ ſponſio Alexandri Rezanenſiũ ducis pro Coributho regi facta, & literarũ monumentis, ꝗ extant in archiuio regio, ſignata, cũ eum rex è uinculis liberaſſet.

Andreas dux dimiſſus.

Nec multo pòſt Andreas quoqꝫ frater eius, ꝗ Chencinis aſſeruabat̃, dimiſſus eſt, Vitoudo et alíjs quibuſdã ducib. interuenientibus, regiꝗ fideiubentib. pro ipſo.

Theodorus dux Seuerienſis iurat in uerba regis.

Theodorus uerò dux Vuladimirienſis (Lubartus is fuit, ni fallor) dominatũ Seuerienſem tũc à rege accepit, ꝓmittens cõſignatis etiã literis, in fide & poteſtate regis ſemper ſe futurũ eſſe. Ita cõſtitutis rebus Lituanicis, rex et regina in Poloniã reuertère.

Orſa capta. Vitepſcum receptum.

Orſam deinde iuſſu regis à Vitoudo expugnatã eſſe, Lituanica ꝓdit hiſtoria, Vitepſcũ uerò per deditionẽ receptũ, eiecto Suitrigellone, ꝗ Theodorũ quendã aucupẽ orę illi nuper à rege poſt mortẽ matris pręfectũ excluſerat, & per dolũ interfecerat. Atqꝫ hęc fortaſſe Suitrigelloni cauſa ad Pruſſos fugiendi fuit.

Odruſcenſes & Smolenſcenſes duces ſubditi Vitoudo.

Occurriſſe aũt Vitoudo eam expeditionẽ faciẽti duces Odruſcenſes, Smolenſcẽſem uerò Vitepſcum ueniſſe, & omnes ꝓfeſſos eſſe, ſe in poteſtate ipſius Vitoudi eſſe. Vere aũt proximo eundem Vitoudũ Zitomiriam & Kiouiam in poteſtam ſuam redegiſſe: amotoqꝫ Vuladimiro duce, Skirgelloni eam, ſicuti promiſerat, tradidſſe: à Skirgellone uerò Cercaſſos & Suinigrodũ munitiones captas eſſe.

Skirgello dux Kiouiæ.

Çercaſsi & Suinigrodum.

Skirgellonis mors.

Piezari.

Nec multo pòſt ipſum ad uenationẽ ꝓfectũ, à monacho quodã Ruſſo Metropolitæ uicario ad uillam inuitatũ, uenenatoqꝫ poculo de medio ſublatũ, in Piezaris honorificè ſepultũ eſſe. Sunt aũt Piezari ſpecus uaſtiſsimus apud Kiouiam, illuſtrium Ruſſorum ſepultura nobilis. Dlugoſſus in arce Viſſegradenſi occiſum propter intolerabilẽ crudelitatẽ refert.

Ioannes dux Kiouienſium.

Rezania uaſtatur.

Proſequit̃ deinde Lituanica hiſtoria, Vitoudum Kiouienſibus miſiſſe ducẽ Ioannem Olgemundi filiũ, Rezanenſem autẽ tractum per Simonem ducem magna ex parte uaſtaſſe. Ipſum uerò Smolenſcum contendiſſe, ac ducem eius orę Glebum rebellantẽ amouiſſe, et aliũ Smolenſcíjs præfeciſſe: eoqꝫ ad Vitoudũ ueniſſe Baſiliũ ducẽ Moſchorum, generũ, et honorificè ac liberaliter acceptum eſſe, ac dimiſſum.

Baſilius Moſchorum dux gener Vitoudi.

Tartari profligati à Lituanis.

Podolia ſubacta à Vitoudo, & pars eius regi Polono uendita.

Tartaros deinde à legato Vitoudi, Olgerdo duce ꝓfligatos, cęſis trib. eorũ ducib. ꝗbus Podolię tributũ pendebat: Theodorũ aũt Coriathi filiũ Podoliæ ducẽ imperiũ Vitoudi detrectantẽ uictũ, captumꝗ, et Bratislauiã, Cameneciã, Smotriciam, Scalã, Ceruonygrodũ, & omnem Podoliã in poteſtatem redactã eſſe. Poſtea uerò Vitoudũ Vuladislao regi petẽti partem Podoliæ cũ ſuprà memoratis arcibus conceſſiſſe, quadraginta millibus florenorũ ab eo acceptis. Hæc ita bona fide è Lituanica hiſtoria hic retulimus.

De Podolia uerior hiſtoria. Podoliam non à Vitoudo, ſed à Cazimiro rege ſubactam eſſe.

Tametſi ꝙ ad Podoliã et Cameneciã attinet, uel erraſſe, uel data opera ſeriem rei deprauaſſe uidet̃ ſcriptor, ꝗſquis ille fuit. Primũ em̃ ut demus Lituanis, eam oram Podoliæ Tartarorũ incurſionib. deſolatã, à Coriathi filíjs occupatã, ab eiſdemꝗ arces ſuprà memoratas, excepta Bratislauia, munitas eſſe: uiciſſim illi nobis cõcedant oportet, id ꝙd ſuperius expoſuimus, Ruſſiam meridionalẽ et Podoliã uſqꝫ ad Cremeneciã à Cazimiro magno Polonorũ rege ſubactã eſſe: idꝗ nos nõ leui cõiectura collegimus, ſed pactis ipſorum

ducum

ducum Lituanorũ, inter ꝗs fuit Georgius unus de Coriathi filíjs, Theodori huius frater, quẽ à Valachis ei orę finitimis interfectũ Lituanica hiſtoria memorat, cõprobauimus. Deinde cũ ut queqꝫ ora ad regnũ adiũcta eſt, ita eius orę palatinus in ampliſsimo ſenatu regio locũ tenet, Podolię palatinus Belſenſem pręcedit. Iam aũt hoc tempore cuius res geſtas nũc perſquimur, Belſenſis tractus, in ditione Polonorũ erat: imò ſequẽti aut certe tertio anno pòſt Zemouito Maſouiorũ duci, à rege donatus eſt. Ad hęc, ſicut cęterę Ruſsię ꝗ in ditione Polonorũ regũ tunc erat, ita Podolię quoqꝫ Vngaros rex Ludouicus pręfecit, ſicuti nos ſuprà memorauimus. Et extãt in archiuio regio binę literę Theodori ducis Podoliæ ac domini de Muncatio, ꝗ arx eſt in Vngaria, paulo poſt hæc tẽpora ſcriptę, ꝗbus teſtatũ facit, ſe cũ Vuladislao rege Polonorũ tranſegiſſe, et cũ Podolia ipſi ſe in fidẽ et clientelã tradidiſſe. Poſtremò extat exemplũ diplomatis ipſius Vuladislai regis ſubtitulo et ſigno Alberti Archiepiſcopi Gneſnenſis, ex ipſo exemplari deſcriptũ, ꝗ rex indicat, Camenecẽſem arcẽ ac territoriũ Vitoudo et hęredib. eius in feudũ, ut uocãt, à ſe dari, idꝗ anno Chriſti 1394 factũ eſſe.

1394 ann.

Quod quidẽ tempus congruit cũ eo, ꝗ ſcriptor ille eandẽ Cameneciã cũ cęteris eius orę arcib. Vitoudum per uim cępiſſę memorat. Quo fit, ut ſit uериſimilius, Vitoudũ, cũ partẽ Podolię eam, in qua eſt Zitomiria, & Cercaſsi, in poteſtatẽ ſuam redigiſſet, Cameneciã quoqꝫ de Vngaro duce partã, precario tñ à rege, ut ꝗ ad regnum pertineret, obtinuiſſe. Reliquũ uerò eius orę Vngarũ indulgẽtia regis deinceps quoqꝫ retinuiſſe.

Cruciferi uexant Lituaniam.

Per hoc aũt tempus Cruciferi Pruſsienſes incitãte Suitrigellone, Lituaniã crebris excurſionib. longe lateqꝫ uexarũt: munitiones etiam nõnullas cęperũt, & caput gentis Vilnã tentarunt, ſpe ſubornatæ per Ruſſos monachos ꝓditionis et incendendarũ arciũ: ſed cum ab uno ex ipſis detecta eſſet ꝓditio, ſumptumꝗ de cõſcíjs ſupliciũ, Cruciferi re infecta receſſerunt.

Vilna oppugnata.

Erant quidẽ ad manũ Lituanis nõ cõtemnenda Polonorũ partim à rege miſſorũ, partim uoluntariorũ auxilia: ſed nuſqꝫ tñ ad uniuerſam prælíj dimicationẽ cũ hoſte uentũ eſt. Satis habuere noſtri ex inſidíjs hoſtiles uires carpere, nõnunqꝫ etiã ipſi in hoſtilẽ agrũ populabundi excurrère. Quo factũ eſt, ut nõ minus incõmodi acceperint Cruciferi, ꝙ intulerint.

Cracouienſis arx firmata. Burgrabíj.

Dum hæc ita geruntur in Lituania, interea rex et regina ſtudíjs pacis occupati, muros arcis Cracouienſis, ꝗ humiles ad eam diem fuerãt, altius excitarũt, pręfectis uigilũ, ꝗs Burgrabios uocãt, ſtipendia auxerunt, et ut ſingulos eqtes ſagittarios in ꝓmptu ſemper haberẽt, iniunxerunt.

Templa circum Cracouiam. Sacra Slauico ſermone.

In ſuburbano etiã Cracouienſi ſeptentrionali, & in ora Clepari oppidi, monaſteriũ titulo S. Crucis inchoarunt, et in eo Slauos Benedictinę ſectę Praga accitos, ꝗ Slauica lingua ſacris operarent̃, collocarũt. Quanqꝫ aũt templũ id atqꝫ monaſterium conſumatũ nõ eſt, morte Heduigis reginę intermiſſum, cantatũ tñ ibi et ſacra facta Slauica lingua uſqꝫ ad ſuã ætatẽ Dlugoſſus memorat. Aliud item monaſteriũ in eodẽ ſuburbano occiduo, titulo S. Marię in arena Carmelitis ſodalib. mẽdicantib. cõdidère. Pſaltarum quoqꝫ ſiue pſalteriſtarũ collegium in baſilica Cracouienſi íjdẽ inſtituère, attributo eis de ſalinis ſalario.

Electio epiſcopi abrogata.

Sub idem tempus Ioanne cognomento Paruo epiſcopo Cracouienſi mortuo, ſuceſſor à collegio deſignatus eſt Setegius ſiue Secechus Chmielicius canonicus. Sed rege et re-

gina

gina postulantib. Bonifacius nonus pōtifex max. Ioanne abrogato, Petrum Vissum iurecōsultū prępositū Vuladislauiēsem et cancellariū reginę, equestri Brogorū siue Aceruorū familia ortū nō optimo consilio episcopū fecit. Sed luit is pòst ambitionis suę pœnā.

Petrus Vissus episcopus Cracouiensis.

Venit per eadē tempora in Poloniā Sigismundus rex Vngarorū, uisendæ Heduigis reginæ causa. À qua dies aliq̊t Sandeciæ perhumanè habitus, & post longos tractatus de rebus publicis et priuatis dimissus, in Vngariā reuertit. Id adeò post Marię reginę, Sigismundi uxor, Heduigis uerò soror fuerat, mortē factū esse, ratio temporū argumēto est.

Sigismundi regis Vngarorū aduentus in Poloniam.

Scribit em̄ Antonius Bonfinius, Multū negocij Sigismundo Croatas, Bosnenses, Bulgaros, Valachos, atq; Transalpinos, mulieris & externi regis imperiū aspernatos exhibuisse. armisq́; ad officium reuocatos, cęteros quidē ꝗeuisse, Stephanū uerò utriusq; Valachię palatinū denuò rebellasse. Interim aūt dū eū bello persequit̄ Sigismundus, Mariā reginā obijsse: eoq; cognito, Vuladislaū regē Polonorū cū ualido exercitu in Vngariā inuadere conatū esse, ut Heduigis uxoris nomine hęreditariū regnū in potestatē suā redigeret: sed occurrēte sibi ad fines Poloniæ Ioanne Canysa Strigoniensi archiepiscopo cū armata manu, cœpto destitisse.

Rerū Vng. dec. 3. lib. 2.

Vuladislaus rex conatus Vngariā inuadere.

Extāt etiā in Archiuio regio diplomata fœderis cū Mircio Bessarabię siue Trāsalpinę Moldauię palatino fœderato regis Vngarorū à Vuladislao paulo ante hoc tēpus icti: q̊ cautū est, ne Vuladislaus inscio Mircio Vngarorū regi bellū inferat: inducias uerò aut fœdus, si q̊d reges inter se icerint, approbet. Inde fortassis ortū est illud colloquiū Sigismundi cū Heduigi nō officij gratia, quēadmodū Dlugosso placet, sed de stabiliēdo regno suo apud Vngaros. Quos ille sibi iam inde ab initio infensos, in Heduigim uerò uti iustā hęredē Ludouici regis, ꝓpensos esse nō ignorabat, ut ea delinita et assentiēte trāquillius regnaret.

Mircius Transalpinensis palatinus fœderatus Polonis.

Per idē tēpus Henricus episcopus Vuladislauiēsis in fidē Vuladislai regis cōcessit. Vltrò ne aūt, an ui adactus, nō cōperimus: ac ne illud quidē, cur aut quando à rege defecerit: nisi ꝙ uerisimile est, cū Cuiauiā rex & regina Zemouito Masouiorū duci hypothecę nomine tradidisset, eū quoq; cū Cuiaujs Zemouiti fidē secutū fuisse. Tametsi extāt literę Zemouiti quarto demū anno pòst scriptę, q̄bus is testatū facit: Decē millia sexagenarū, quarum nomine Cuiauiam tenuerit, à rege et regina sibi soluta esse: nec tn̄ adijcit, reddat'ne, an iam prius reddiderit Cuiauiā.

Vuladislauiensis episcopus iurauit in uerba regis.

Extant etiā Vuladislai Opoliensium ducis literę per hęc tempora scriptę: quibus ille Cuiauię quoq; ducem se nominat, ita ut eam dotis nomine in pignus accepisse à Zemouito uideri possit. habebat enim eius filiā Agathiam in matrimonio. nisi fortè ꝙ Inouuladislauiense territoriū habebat in Cuiauia, Cuiauię ducē (ut faciunt uulgò principes) sese uocitabat.

Vuladislaus dux Cuiauiæ.

Fecit quidē per illud ipsum tempus rex bellum huic Vuladislao: nec tamē reperio Cuiauiam obnoxiā fuisse eius belli incōmodis, pręsertim cū in Dobrino id gereretur. Quin regi tunc aduersus Vuladislaū Cuiauij militarūt. Causæ autē belli regi hæ fuisse memorantur, ut se religiōe iurisiurādi, q̊d initio regni sui dederat de recuperādis ijs ditionib. q̄ superiori tēpore à Polonia aduersę erant, exolueret, et illū detrectantē imperiū suū coerceret: nā neq; reddebat ille q̄ ꝓdiga Ludouici regis donatione, quēadmodū suo loco exposuimus, acceperat: neq; iusiurandū dabet, se cū illis ditionib. in fide et potestete Polonorū iure feudi, ut uocāt, semper fore: in quo

Vuladislai regis bellum cum Vuladislao duce Opoliensi.

in q̊ rex acq̊eturus erat. quinetiā cōtēptim atq; superbè legatis regijs respōderat, ac tumulis etiā cōplurib. excitatis ditiones illas suas ad Zitnū oppidū ab reliqua Polonia disiūxerat.

Zitno oppidum.

Ad hęc Inouuladislauiēse, Vuladislauiēse, Tussnēse, atq; Tucholiēse territoria rege incōsulto Heduigi filię, q̄ cū Alexādro duce nupta fuit, donarat. Magistro aūt Cōrado Valrodio atq; ordini Cruciferorū Prussiēsiū, primū Zlotoriā sex millib. sexcētis triginta duob. aureis Vngaricis, mox totā Dobrinēsē terrā q̄nquaginta millib. oppignerauerat.

Dobrinum oppigneratum Cruciferis.

Quo facilius aūt eū incautū rex opprimeret, cū q̄nq; modò cōsiliarijs (q̄nā uerò hi fuerint, nō ꝓdit̄) rē cōmunicauit.

Consiliū regis cū quinq; consiliarijs.

Cū Zemouito iuniore Masouiorū duce genero suo, & affine Vuladislai de q̄busdā cōtrouersijs, siue eæ fuerūt de Cuiauia, siue de dote sororis suę, q̊d uerisimilius est, bona eius cōditione assētiēte regina trāsegit, et Belsēse, Lubassouiēsē, Buscēsē, Grabouicēsē, Hrodlēsē, Seuolosslēsē, et Lopatinēsē pręfecturas iure sēpiterno et in hęreditatē ei dedit, his legib. ut eas nō nisi regno Polonico subiectis hominib. uendere posset: expeditiones bellicas cū rege et Polonis obiret: nec bellū cuiq; rege incōsulto inferret.

Transactio regis cum Zemouito.

Russiæ pars magna Zemouito Masouiorum duci data.

His ita ꝓuisis, et indicta toti Polonię expeditiōe, Cristinū Ostrouiū Castellanū Sēdomiriēsē cū parte copiarū aduersus Dobrinū pręmisit: siue ut Vuladislaū à suspicione ꝓpinq̊oris belli auerteret, siue ut duplici bello uires eius distineret: ipse cū reliq̊ exercitu, cū se Cristinū subseq̊ simulasset, deflexo itinere ad Olstinū castrametatus, tertio die eā arcē expugnauit.

Cristinus Ostrouius.

Olstinum expugnatum.

Ad cęteras deīde arces, partitus cū Spitcone Melstinio palatino Cracouiēsi copias, aduētu Zemouiti et Ioānis ducū Masouiorū auctas, ꝓpere discurrit, ne q̊d perterritis respirādi spaciū daret, intra 7 diē Crepicia, Velunū, Ostresouia, Breznicia, Bobolice, et Grabouia in deditionē accepta.

Arces in deditionem acceptæ.

Zēstochouiense & Velunēse suburbanū monasteriū haud multo antè à Vuladislao duce cōdita, unà cū possessionib. suis edicto pij regis intacta ab huius belli clade māsere.

Zenstochouiense monasterium conditum.

Reliqua erat una arx Boleslauecia loco arteq; munita supra Prosnā flumē sita. Quę quia armis, pręsidio, et cōmeatu, secūdo flumine importatis abūdabat, septē ānis obsidionē pertulit.

Boleslauecia septem annis obsessa.

At Cristinus Castellanus Sēdomiriēsis, ut primū Dobunensē orā attigit, adiūctis sibi Cuiaujs, Dobrouunicos arcē circūsedit. Sed cū accepisset Magistrū Cruciferorꝝ Prussiēsiū Cōradū cōtra se cū ualidis copijs aduētare, soluit obsidionē.

Poloni Dobrinum infestant.

Ipse uerò Vuladislaus dux è Silesia regias ditiones latatrocinātis in modū infestauit, mercatorū Polonorū ad Vuratislauiēses nūdinas ꝓficiscētiū merces et facultates cū currib. diripuit. Cōfluebāt em̄ ad eū etiā è Polonia multi, parti q̄ suis bonis ꝓfusis, aliēis inhiabāt, partim q̄ rei capitalis dānati aut ꝓscripti erāt, aut cōsciētia scelerū suorū ꝓfugerāt.

Vuladislaus dux latrocinium exercet.

His igit̄ iritatus rex, in ditionē eius paternā cū exercitu impetū fecit, castella q̄dā et oppida cępit, agros pagosq́; depopulatus est, et Opoliā primariū eius oppidū cū duab. arcib. obsedit.

Oppoliensis tractus uastatus à rege Polonorum.

Et implorauit q̄dē Vuladislaus dux Venceslai Cęsaris et regis Boemorū opē, sed nō impetrauit, ꝓpterea ꝙ icerat is paulo antè fœdus cū rege Polonorū, q̊ sexcētorū hastatorū, ac totidē balistariorū auxilia cōtra queuis hostē, cōtra rebelles aūt subditos societatē principes hi sibi inuicē ꝓmittebāt. Quāq; exeperat Vēceslaus electiores imperij, Vuratislauienīē episcopū atq; ciuitatē, ducesq́; Polonos & Silesios Boemorū cliētes, uerū eatenus modò, ut ne necesse haberet cōtra eos Polono auxilia mittere. Sed reuera ignauia Cęsaris in causa fuit, ꝙ cliēti

Vuladislai regis fœdus cum Venceslao Cæsare & rege Boemorum.

opitulatus

Vuladislaus dux cum rege reconciliatus.

opitulatus nõ est. Cũ igitᷣ in illo nihil esset spei, Vuladislaus dux Cõrado Ole
snicẽsiũ, & Bernardo Nemodliensiũ siue Falkẽbergẽsiũ ducib. fratre suo de
precatorib. ad Vuladislaũ regẽ, missis ut uult Dlugossus, pacẽ impetrauit

Lublinecia & Strelce in tractu Oppoliensi Spitconi donata.

his cõditionibus, ut ablata mercatoribus bona restitueret, rex uerò Lubline
ciã et Strelce arces, et preterea nescioquę castella et oppida de ipso capta, iure
belli retineret: quæ mox Spitconi Melstinio utẽda fruẽda dedit. Cęterũ ex-

Oppoliensiũ ducum cum rege Polonorum transactio.

tat in archiuio regio transactio Boleslai & Bernardi ducũ Oppoliẽsiũ, et fra
tris ipsorũ Ioãnis (Cropidlonis nimirũ) episcopi Camenẽsis cũ Vuladislao
rege sub Oppolia, defũcto interim, ut uidetur, Vuladislao, facta, & nouẽ si-
gnis signata, qua disertè cauetur, ut illi ipsi duces Oppoliã, Glogouiã, mino
rẽ uidelicet, Strelce ac Domarazũ arces, oppida ac territoria deinceps retine
rẽt, sicut Vuladislaus patruus ipsorũ tenuisset: prouiderẽt aũt ne quid nocu
mẽti inde regi Polonięq; inferretur: captiui utrinq; ut redderẽtur: Boleslauecię, quę à pręsidio Vuladislai defũcti Agathię uxoris eius nomine teneba
tur, ne quid cõmeatus uel auxilij cõtra regẽ submitterẽt: curarẽt autẽ ut arx
ea nemini alij q̃ regi Pol. dedatᷣ: De Olesno uerò & Lublinecia ne quid ne-
gocij facesserent Spitconi Melstinio. Omnia tñ hæc ut ita fierent, ne q̃d iuri
regis Boemorũ derogarent. Fide iusserũt aũt ducib. ꝓ supramemoratis, cun-
cta hęc rata firmaq; fore, Venceslaus episcopus Vuratislauiẽsiũ, Ludouicus
Bregensiũ, Cõradus Olesnicensiũ & Gozlensiũ, & Pręmislaus Opauiensiũ
duces, ꝓmittentes cum rege se futuros esse contra illos, si quid fefellerint. Ma
gistratus uerò urbani Oppoliæ, Glogouiæ, Strelce, & Crepiciæ promiserũt
se sine ulla tergiuersatione oppida illa suo regi certisq; procerib. Polonis ab
eo designatis dedituros esse, si suprà memorati duces sui pactis nõ steterint.

Lublinecia & Olesnum duci Cessinensium oppignerata.

Hæc nos, q̃ Dlugossum seq malumus. Oppignerauit aũt postea Melstinius
Lublineciã, Olesnũ, & Gorzouũ Præmislo duci Cessinensiũ, et filijs eius Bo
leslao et Pręmislo mille marcis Pragensib. Eiusq; rei monimentũ extant lite
ræ ab ijsdẽ ducib. cõsignatæ. Dlugossus aũt memoriæ ꝓdidit, Vuladislaũ
regẽ ea bona reddidisse Bernardo supramemorato Oppoliensiũ duci, cũ is
Heduigim filiã Melstinij uxorẽ duxisset, ac Boleslaueciã regi Vuladislai du

1396 ann.

Sigismundus rex Vngarorũ à Turcis profligatus apud Nicopolim.

cis defuncti uxor reddidisset. Hoc ipso aũt anno nempe 1396. Sigismundus
rex Vngarorũ cũ Turcę, duce Baiazete Amurathis filio, Thracib. Gręcis, et
Macedonib. deuictis, Mysos, hoc est, Bulgaros & Rascios uexarent et Vnga
ris abstraherent, coadunato è uarijs gentib. Christiani nominis ingenti exer-
citu, infeliciter pugnauit apud Nicopolim: elapsus tñ, traiecto naui Danubio
Constantinopolim fuga delatus est, & inde aliquanto pòst Rhodũ, ac dein-
de in Dalmatiã & Vngariã reuersus. Interim aũt Turcę anno sequenti Vn-
gariæ ꝓuincias fœdè populati sunt, cũq; Sigismundus rex perijsse putaret,

Vuladus Bessarabiæ palatinus in fidem & clientelam regis Polonorum uenit.

Vuladus Bessarabię palatinus & comes Seueriensis cũ ditione sua in fidẽ et
clientelã Vuladislai regis Heduigisq; reginæ Polonorũ, uti hęredis Vnga
riæ ultrò concessit. Alij præcedenti anno funestũ illud Christianis prælium
cõmissum esse prodidere. Militauerunt autem in eo bello cõtra barbaros e-
tiã Poloni uoluntarij, & nõnulli ex ijs fortiter dimicãtes occubuere. In quib.

Sciborius Polonus armatus Danubium tranauit.

nobiles in primis fuere Basilius Castellanus Vissegradensis cum Rolando
filio, et Thomas Calscius. Sciborius uerò Sciboricius gẽte Ostoius fugiẽs cũ
rege

rege & Vngaris cũ nauim ingredi nõ posset, insequentib. Turcis, ita ut erat
armatus, in Danubiũ se ꝓiecit & enatauit, charusq; postea Sigismundo regi

Cõsultatio de bello Cruciferis inferendo.

fuit. Insequenti anno Vuladislaus rex iratus Cruciferis Prussiensib. q̃ ij uio
lato fœdere arma cõtra se mouissent, Dobrinũq; improbè interuertissent, si-
mulq; (& magis quidẽ fortasse) q̃ Lituaniã infestare nõ intermitterẽt, & ma
gnã Samagitiæ partẽ occupassent, bello eos perseq cogitabat. Sed abhorre-
bãt ab eo bello procerũ Polonorũ animi, q̃ nõ ignorabãt se uniuersam Ger
maniã in se cõcitaturos esse. Itaq; re in consultationẽ posita, cũ maxima pars
senatus quieta cõsilia magis probaret, placuit ut cõuentus cum Cruciferis ijs

Conuentus reginæ cum Cruciferis.

de rebus Inouuladislauiæ ageretᷣ, ad eũq; cõuentũ ut regina modò cũ proce
rib. proficisceretᷣ: uerebantᷣ eñ, ne rex dolore acceptarũ in Lituania iniuriarũ
exacerbatus, asperiore aliq̃ dicto intẽpestiuũ bellũ exuscitaret. Neq; tñ sic ęq
aliquid à Cruciferis impetrari potuit. Sed nectere ij moras & excusationes,
nostrorũq; patientiã eludere, ut sibi diuturnitate tẽporis possessionẽ Dobri
ni firmarent. Ibi Heduigis reprehensa eorũ cùm pręsenti auaritia & fœderis
atq; iurisiurandi uiolatione, tũ superiorũ tẽporũ ingratitudine & impietate

Heduigis reginæ uaticinium.

qua in patronos suos Polonos usi erant, disertè quasi fatidico ore adiecit: Se
quidẽ uiuente nihil eos aduersi pro illis ausis passuros esse: post mortẽ uerò
suã maximis incõmodis atq; cladib. suis illa omnia expiaturos. Ita tũc rebus
infectis, neq; certa pace, neq; aperto bello Inuuladislauia discessum est. Hoc

Vitoudi expeditio prior contra Tartaros.

Orda.

Tartari in Lituania collocati.

aũt anno Vitoudus expeditionẽ illã in Tartaros, cuius paulo antè è Lituani
ca historia mentionẽ fecimus, fecisse memoratᷣ, ac tribũ unã Tartarorũ, quam
illi Ordã uocant, cũ pueris & mulierib. abegisse, partẽq; captiuorũ regi et ꝓ
cerib. Polonis dono misisse. Reliquos in media Lituania supra Vacã amnẽ
prope Vilnã agris attributis collocauisse. Qui manent ibi usq; in hodiernũ
diẽ, boni ac diligentes patresfamiliàs & uirtutis priscę armorũq; nõ imme-
mores. Ritus aũt patrios Machometicę superstitionis adhuc seruãt. Tametsi
negãt ij se à Vitoudo subactos, uerùm ciuili bello domo pulsos, siue adeò in
auxiliũ cõtra Cruciferos à Vitoudo euocatos, in Lituaniã ultrò uenisse, & in
eo quẽ incolũt loco à Vitoudo sibi cõcesso domiciliũ fixisse. Cui rei argumẽ
to est illud, q̃ ij in hanc usq; diẽ liberi legib. suis uiuũt, ex æq̃ cum Lituanis
magni ducis imperiũ agnoscentes. Verùm utut est de ijs, uictorẽ quidẽ certè
exercitũ è Scythia tunc Vitoudus reduxit, aut recepit, si quidẽ per legatũ id
bellũ gessisse ferᷣt. Inescatus aũt hac uictoria & re bene gesta, annũ quidẽ unũ

Sigismundus rex Vngar. uenit Cracouiam.

q̃eti et cõparãdis maiorib. copijs dedit. Quo q̃dẽ ãno Sigismũdus rex Vnga
rorũ Cracouiã, siue uisẽdi regis et reginę, ut uult Dlugossus, siue res suas sta-
biliẽdi causa magis etiã aliẽatis ab eo post cladẽ illã Nicopolẽsẽ Vngarorũ
animis, et nõ obscurè nouas res moliẽtib. iterũ uenisse ferᷣt. Insequẽti uerò ãno

1399 ann.

Contra Tartaros altera Vitoudi expeditio.

1399. Vitoudus, necq̃cq; dissuadẽtib. rege et regina, alterã expeditionẽ fecit in
Tartaros: ad quã permulti de Polonica et Germanica nobilitate glorię cupidi
nomina dedêre. Multi Heduigis reginę, aduersos eius expeditionis successus

Nobiliores Poloni qui ad bellũ Tartaricum nomina dedere.

prędicẽtis, authoritate de ꝓcinctu retracti sũt. Fuerũt aũt in ea expeditione
de Polonis maximè insignes Raphael Tarnouius Iasconis siue Ioãnis Castel
lani Sẽdomiriẽsis filius, Sẽdiuoius, Ostrorogus Dobrogostius, Samotulius,
Ioãnes Glouacius palatinus Masouiẽsis, Ioãnes Dãbrouius, Varsius Micho
uius,

Podolia Spitconi Melſtinio donata ſiue oppignerata.

uius, Socha Plocẽſis palatinus, Thomas Verincus, & illuſtris in primis Spitco Melſtinius palatinus Cracouienſis, ac dominus inferioris Ruſſiæ ſiue Podoliæ, quã ei Vuladislaus rex ante duos annos fruſtrà reclamante regina cũ ꝓcerib. donarat, ſiue adeò certo pacto obligarat, ea lege, ut accitus à rege ad q̊duis bellũ cum auxilijs præſtò eſſet. Recenſitis apud Kiouiã copijs Vitoudus bonę ſpei plenus, Scythiã cũ infeſto exercitu ingredit̃. Imperabat tunc a-

Tamerlanes princeps Tartarorum maximus.

Baiazetes Turcarum princeps à Tamerlane captus, & in cauea circumuectus.

pud Tartaros Tamerlanes, humili quidẽ loco natus, uerùm ſcientia rei militaris & felicitate eò potentię ꝓuectus, ut duodecies cẽtena millia hominũ haberet in exercitu: ac Turcis ꝓfligatis, imperatoreq; eorũ Baiazete capto, & in ferrea cauea feræ in modũ ſecũ circũuectato, & Iberia, Albania, Armenia, Perſia, Meſopotamia, Aſia et Ægypto incredibili celeritate uaſtatis, orbẽ terrarũ terrore ſui nominis impleret. Iãq; tranſmiſſis Sula et Pſola fluminib. ad

Sula fl.

Pſola fl.

Vorſcla.

cãpeſtria Tartariæ, & ad Vorſclã amnẽ Vitoudus nemine repugnante peruenerat, cũ Edigã unũ inter duces Tartarorũ potentiſſimũ Tamerlanis legatũ cũ innumerabilib. copijs obuiũ habuit. Ibi cõſternatis noſtrorũ animis, reginæ monita in mentẽ ueniebãt. Itaq; ſuadente maximè Spitcone, de pace cũ barbaris agi placuit: neq; illi pacẽ aſpernabant̃. Verùm id maiorũ conſiliũ quaſi timidũ ferociores pleriq; cũ reprehenderẽt, re uniuerſę dimicationis di-

Tartarorũ uictoria de Lituanis et Polonis.

ſcrimini cõmiſſa, uicerũt barbari, nõ incruenta quidẽ uictoria. Quod ni multitudine ãbũdaſſet, uirtute noſtrorũ ſuperati fuiſſent. Cecidere de noſtris

Duces cæſi à Tartaris.

plurimi, nec inulti tñ. In his fratres regis, Andreas et Demetrius Coributhus, & alij nouẽ duces Lituani & Ruſſi: pauci uiui capti. Vitoudus cũ Suitrigel-

Vitoudi fuga.

lone patruele, Oſtrorogo, & Samotulio, cũ inclinari aciẽ ſuorũ cerneret, per-

Melſtinij mors præclara.

nici fuga euaſit. Melſtinius cũ ſeu fuga, ſeu ducis hoſtiũ indulgentia, cui uirtutẽ & prudentiã ſuã inter colloquendũ de pace ꝓbarat, ſaluus eſſe poſſet, inter cõfertiſſimos hoſtes honeſtiſſimè occũbere maluit, quemadmodũ ipſe optarat et prędixerat Paulo Zucouio ſiue Sciucouio timorẽ illi exꝓbrãti: Sciucouius uerò ille dictis q̃ factis fortior, Therſitæ in morẽ, primus propemo-

Tamerlanis mors.

Tartari Ruſsiam uaſtarunt.

dũ fugã inijt. Nec diu Tamerlanes ei uictoriæ ſuperſtes fuit, eo ipſo anno extinctus. Porrò Tartari cõtinuantes curſũ uictoriæ, in Lituaniã populabũdi uſq; ad Luſcũ excurrerũt. Kiouiẽſes tñ trib. millib. rublorũ oppidũ agrũq;

Rublus.

ſuũ redemerũt. Cõtinet aũt in ſe rublus apud Lituanos centũ groſſos. Sub

Heduigis reginæ mors & laudes.

idẽ ferè tẽpus Heduigis regina filiã Elizabethã Bonifaciã primo partu enixa eſt, eiq; poſt tertiũ diẽ extinctæ nec ipſa diu ſuperſtes fuit, & in lęua parte baſilicæ Cracouienſis ante arã maximã ſepulta eſt, elata magnificentiſſimo funere, multorũ regũ & ſummi põtificis Bonifacij noni ſplendidis legationib. celebrato. Tametſi nõ ad exeq̃as, uerũ ad leuãdã de ſacro fõte ꝓlẽ regiã, rege ipſo inuitãte eę miſſę erãt. Fuit aũt Heduigis ſingulari pietate et ſanctimonia uitę prædita, ab omni faſtu, leuitate, et iracũdia aliena. Ocij iuxtà ac alienorũ à ſuo ſexu atq; dignitate negociorũ fugiẽs, tẽpus omne ſuũ uel diuino cultui, uel lectioni eorũ q̃ ad pietatẽ moresq; formãdos pertinerẽt, uel deniq; audiẽdis & leuãdis uiduarũ, pupillorũ, et aliorũ miſerabiliũ hominũ querimonijs impertiebat. Facultates uerò ſuas, quas ampliſſimas è paterna domo ſecũ aduexerat, liberaliter in uſus egẽtiũ, in cultũ diuinũ, et in publicas utilitates expẽdebat. Ac præter ea q̃ ſuperius cõmemorauimus, uiuẽs aras duas in baſilica

Lituanorum collegium Pragæ.

Cracouienſi dotauit: Pragæ uerò domum peramplam Lituanis, qui honeſtis diſciplinis operam darent, ſiue emit, ſiue condidit, poſſeſsionesq; peramplas, unde eis ſumptus ſuppeditarentur, adiecit: quæ domus Reginæ uulgo dicta, Dlugoſsi tẽporibus hæreticorũ furori intacta unà cum poſſeſsionibus ſuis fuit, ſed ad noſtram memoriam non permanſit. Moriens uerò quicquid habuit reliquum in ſupellectili, partim egenis dilargiendum, partim ad excitandã Cracouiæ & conſummandã Academiam, quam Cazimirus magnus Cazimiriæ inchoauerat, legauit: nuncupatis executoribus ultimæ uolũtatis ſuæ, Petro epiſcopo, & Ioanne Tencinio Caſtellano Cracouienſi. Donauit etiam baſilicæ Cracouienſi ueſtẽ ad ſacra peragenda factam, margaritis & lapidibus precioſis diſtinctam: duo anni tẽpora, Quadrageſimam & aduentũ Domini religioſa abſtinentia & ieiunio ſemper coluit. Delicias, pompas, & oſtentationem diuitiarum contempſit, ita ut cum propinqua partui, regali cultu atq; magnificentia exornare cubiculum regis abſentis literis iuberetur, reſpondiſſe ei feratur, ſe pompam omnem & inanem ſplendorem pridem abdicaſſe: nec inſciam eſſe, ſæpe mortem partui comitem eſſe. Tum autem rectius ſe uilitate & neglectu mundani faſtus diuinæ benignitati, quę ſterilitatis probrum à ſe amouerit, reſponſuram eſſe. Feruntur autem ob ſanctitatem eius, miracula quædam ad tumulum eius poſtea fuiſſe edita.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEDECIMVS.

Vuladislaus cogitat regnum relinquere.

IVSTIS reginę peractis, Vuladislaus rex mœſtiſſimus, ac de retinẽdo regno addubitãs, quòd non ignorabat ſe externum uxoris nomine apud liberrimam gentem eò uſq; regnaſſe, in Ruſsiã ſeceſsit: cogitabatq; ultrò regno ſe abdicare, & ad paternum principatum reuerti potius, quàm ut ui & armis ſumma cũ ignominia pelleretur. Sed hæc eum cogitantem, primores Poloni placidè cõſolati confirmarunt, cum ei ſtudia ſua in poſterũ quoq; detuliſſent. Quod ſi quam id ei dubitationem faceret, quòd alienus amiſſa uxore nihil iam hæreditarij iuris in regno haberet, oſtendebant ei malo remediũ, quod ipſa etiam

Secundæ nuptiæ Vuldaiſlai.

Heduigis regina moriens indicaſſe ferebatur, nimirũ ut Annam Vilelmi Ciliæ comitis filiam, cuius ſororem iam Sigiſmundus rex Vngarorum poſt Mariam in matrimonio habebat, ſecundã uxorem duceret. Eam enim iuſtam regni hæredem eſſe, propterea quòd Cazimiri regis neptis eſſet. Placuit conſilium Vuladislao. Quocirca miſsi oratores ad Hermannum patruum puellæ (nam pater iam obierat) Ioannes Obychouius Caſtellanus Sremenſis, Hincia Rogouius, & Ioannes Oſtrouicius, optata omnia retulere, ſimulq; ſponſam ad ſedecimam diem Iulij menſis anni ſequentis Cracouiam adduxere: & cum ea nullius linguæ præter Germanicam gnara eſſet, octo menſes condiſcendæ linguæ Polonicæ operam

Rex in Lituaniã profectus.

Pacta cum Vitoudo et Lituanis renouata.

dedit, priusquam nuptiæ celebrarentur. Interea rex in Lituaniam profectus, pacta & fœdera cum Vitoudo & Lituanis, suo Polonorumq́; nomine renouauit: ubi promissum est, & literarum monumentis cautum, ut si Vitoudus sine liberis decederet, in regis & regni Poloni potestatem reciderent omnia quæcunq; is possedisset, unà cum magno ducatu: excepta dimidia parte Nouogrodeci, cum quatuor prædijs, quæ Sigismundo Vitoudi fratri cedere debeat: ea quidẽ lege, ut is tamen regi & regno sit subiectus: exceptis etiam bonis dotalibus Annæ uxoris Vitoudi, quæ post eius demum obitum ad regẽ atq; regnum redire deberẽt. Hęc adeò anno Christi 1401 acta esse, è literis ea de re tunc conscriptis & consignatis constat.

1401 ann.

Reuertens autem rex è Lituania, quoniã à nuptijs propter deformitatem sponsæ abhorrebat, procerib. Polonis interuenientib. mense Februario apud Biezum oppidum cum Ciliẽsibus proceribus conuentum habuit: nouisq́; pactis initis, seu priorib. cõfirmatis, liberalibus diebus nuptias peregit: cui celebritati Anna reginæ mater, Cazimiri regis filia, & Vitoudus cum Anna uxore interfuere. Coronationem uerò nouæ reginæ in sequentem annum dilatam esse Miechouiensis refert.

Vuladislai regis secundæ nuptiæ.

Academia Cracouiensis condita.

Per hæc fermè tempora Academia Cracouiensis ex testamento Heduigis reginæ, & cumulatiore liberalitate regis condita est: duæ domus siue collegia excitata. alterum philosophis & theologis in platea, quæ Iudæorum tunc fuit, nunc diuæ Annæ nomine nuncupatur: alterum iureconsultis & medicis, quà ex urbe ad arcem itur. Acciti'que magistri & doctores omnis generis è Pragensi Academia, census'que his in perpetuum attributi à rege è salinis & telonio: & adiuncta omnia sacerdotia apud diui Floriani, præter præposituram, ut uocant. Auctior deinceps ea ipsa Academia, & locupletior multorum & maximè doctorum ipsorum beneficentia reddita, magnopere quodam tempore studijs dialecticis, mathematicis, philosophicis atque theologicis effloruit.

Quibus disciplinis potißimum floruerit Cracouiensis Academia.

Quietæ tunc res erant in Polonia, eoq́; florebant pacis studia. Non item alibi. Apud Boemos quidem & Germanos Carolus Cæsar, qui se totum compotationibus, lusibus & nequitiæ dediderat, ita ut cum de arcis cuiusdam suæ conflagratione nuncium accepisset, rogasse dicatur, An cella uinaria incendio superfuerit: ita contemptibilis fuit, ut primùm à Pragensibus ciuibus caperetur, & aliquot mensibus asseruaretur: inde uerò cum euasisset, iterum à proceribus quibusdam, Sigismundo fratre conscio, captus, Viennam custodiendus deduceretur. Inde quoq; cum elapsus esset, à principibus electoribus imperio amoueretur: & Robertum Palatinum Rheni, Bonifacio nono pontifice max. approbante, successorem non inuitus acciperet.

Carolus imperator bis captus, & ab imperio amotus.

Robertus Cæsar.

Boemia et Morauia uexatæ.

Infestata est etiam tunc ab Vngaris quidem Morauia: Boemia uerò à Mysnensibus & Morauijs Marchionibus, incitante Sigismundo: ne Vngaria quidem pacata fuit. Nam Sigismundus rex, dum fraterno regno inhiat, suũ penè amisit: captus quidem & ipse est à suis Vngaris ob seueriorem in aduersarios suos animaduersionem, post Nicopolensem cladem: & filijs Nicolai Garæ in custodiam traditus, in arce Soclossensi adseruatus est.

Sigismundus rex captus ab Vngaris.

Ladislaus uerò rex Neapolitanus,

litanus, Caroli interfecti filius, ad regnum euocatus: qui tamen è Dalmatia Neapolim reuerti necesse habuit, siue pulsus à Sigismundo, cum is è custodia dimissus esset, siue ad comprimendos nouos motus eius gentis reuocatus.

Ladislaus rex Neapolitanus ab Vngaris expetitus.

Galeatius dux Mediolanensium.

Iam & Galeatius Vicecomes, dux Mediolanensium, totam fermè Italiam ad arma concitarat, & Florentini contra eum Robertum Cæsarem magna mercede & promissis in auxilium euocarant. Verùm is re infecta ex Italia in Germaniam se recepit.

Schisma in ecclesia Christi.

Porrò tota respublica Christiana duos tunc habebat pontifices iam inde ab Vrbano & Clemente. nam Clementi Galli, & qui cum eis sentiebant, Benedictum eius nominis tertiumdecimum natione Arragonensem, Vrbano uerò Itali Bonifacium nonum: eoq́; per hoc tempus defuncto, Innocentium septimum, & huic mox Gregorium duodecimum suffecerunt. Hos alij principes & populi, illum alij sequebantur. Ipsi pontifices se inuicem execrabantur, & pro schismaticis habebant, & studia principum, multa indulgendo & conniuendo, sibi comparabant: & tamen pro se uterque concordiæ in ecclesia redintegrandæ, uel cum iactura pontificatus dignitatis'que suæ se studere, iureiurando etiam interposito & chirographis, præ se ferebant. Ita tunc perturbatus erat omnino status Christiani orbis. At in Polonia tranquilla ferè erant omnia: itaque per aliquot illos annos nihil in ea memorabile gestum esse memoratur, præter quòd perduellium quorundam uias publicas infestantium latrocinia tunc Vuladislaus rex coercuit, expugnata per aulicum suum comitatum Sorsteno arce in Morauia, quæ illis receptaculo fuerat.

Sorstenũ arx expugnata ab aulico Vuladislai comitatu.

Grotus Slupecius et Ioannes Rogala latrocinantur.

Fuere autem latronum illorum principes, Grotus Slupecius de Rauiorum familia, & Ioannes Rogala, quod etiam equestris familiæ nomen est, castellanus Vuladislauiensis. Quorum hic quidem captus, multis annis carcerem pertulit, donec in Zauisšij Nigri gratiam dimissus est: ille uerò euasit, sed arx eius Conari in tractu Sendomiriensi diruta est.

Conari arx diruta.

Latrocinandi uerò occasionem ei dederat prior proscriptio, ob cædem Ioannis Ossolinij castellani Vislicienis, dum disceptant inter se de limitibus agri præbendæ Sendomiriensis, quam filius Ossolinij obtinebat, patratam.

Drenũ arx regi dedita.

Vlricus uerò Dreni hæres, Vuladislai regis & regni potestati sese subdidit, ea lege, ut si decederet sine liberis, arx ea regi cederet, præfecti'que arcis deinceps etiam ipso uiuente in uerba regis iurarent.

Christi corpus in pratis Posnanien. repertum.

Per idem tempus apud Posnaniam, cum diuinum Christi corpus in specie panis (quemadmodum antiquißimo totius ecclesiæ Christianæ ritu & ipsius Christi & apostolorum eius instituto in templis publicè uulgò distribuitur) ab infelici quadam muliercula ore sublatum, ut Iudæis ad ludibrium uenderetur, mutata'que sententia in pratis suburbanis eius oppidi abiectum esset, miraculis quibusdam insignibus proditum est, & repertum. Itaque templum in eo loco Vuladislaus rex condidit, & sanctißimi corporis Christi titulo dedicauit.

Templum corporis Christi in suburbano Posnaniensi.

Tarnouiæ collegiũ sacerdotũ institutum.

Tarnouiæ uerò collegium sacerdotum Petrus episcopus Cracouiensis, Ioanne domino loci palatino Sendomiriensi petente, & redituum partem de suo conferente, instituit. Per hoc ipsum tempus Dobrogostius, siue Bonauen-

tura archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus, ſucceſſorẽ accepit Nicolaum Curouium, gente Srenauium: qui Vuladislauienſem quoque epiſcopam, unde transferebatur, fauente rege toto biennio ſimul retinuit.

Nicolaus Curouius archiepiſcopus.

1403 ann.

Valachiæ palatini iurant in uerba regis.

Anno ſequenti, qui fuit à Chriſto nato 1403, Valachiæ palatinus Alexander, & mox Romanus Petri filius, cum è poteſtate & uinculis Suitrigellonis à rege liberatus eſſet, iurati unà cum conſiliarijs in uerba regis, in poteſtate eius atque regni ſe eſſe, fore'que profeſsi ſunt: Romanus uerò etiam ſocietatem belli contra quoſuis hoſtes, Pruſsis atque Lituanis propter locorum intercapedinem exceptis, promiſit. Boguſlaum uerò Pomeranorum ducem rex in aulam ſuam ſuſcepit, octingentarum marcarum ſtipendium ipſi pollicitus, ut quoties opus eſſet, cum centum haſtatis ſibi militaret.

Miſnenſe fœdus.

Porrò Vilelmus marchio Miſnenſis, fœdus & ſocietatem cum eodem rege pepigit: item'que Vngari proceres cum Polonis: quo cautum eſt, ne alteri contra alteros regibus ſuis opitulentur.

Vngarorũ procerum cum Polonis fœdus.

Ad regem quoque Vuladislaum ijdem pòſt de pace ac fœdere oratores cum certis mandatis miſère: ſed an inter eos conuenerit, non liquet. Ac ne illud quidem conſtat, quid his fœderibus cauſam præbuerit: niſi fortè odium Vngarorum, & perpetratum facinus in regem ſuum Sigiſmundum. ſed magno ſtudio Vuladislaus de liberando eo laboraſſe fertur, ita ut regnum quoque à proceribus Vngaris ſibi oblatum contemneret: quin Sandeciam profectus eſt, ut propinquitate loci terrorem Vngaris obijceret.

Vuladislai regis ſtudium erga Sigiſmundum.

Euaſit'que tunc Sigiſmundus miſericordia nobilis matronæ, cuius filijs in cuſtodiam traditus erat. Non parum autem & Sciborius Sciboricius eques Polonus ipſi commodauit, propterea quòd armis Polonorum & Boemorum ſuperiores Vngariæ partes, Poloniæ & Morauiæ finitimas, in fide eius continuit, complures'que aduerſariorum munitiones in ſuam poteſtatem redegit, & proceres quoſdam captos in uinculis habuit: & cum neruo belli, pecunia inquam, deficeretur, à Vuladislao rege decem millia marcarum Polonicarum accepit mutua: pro hiſq; nouam Marchiam, quæ ſimul cum ueteri hæreditario iure ad Sigiſmundum pertinebat, ipſi oppignerauit.

Sciborij Sciboricij fides erga Sigiſmundum regem.

Noua Marchia Vuladislao regi oppignerata.

Cuius rei monumentum extat in archiuio. Quanquam tunc non niſi quatuor millia ei numerata ſunt: nec de reliqua pecunia poſtea numerata, neque de poſſeſsione Marchiæ regi tradita, quicquam inuenio.

At Vitoudus magnus dux Lituanorũ, cum Smolenſcijs rurſus rebellibus bellum gerebat: fretuſq; Polonorum auxilijs, arcem Smolenſcum, in quam ciues & nobiliores quiq; uxores, liberos & fortunas ſuas cõtulerant, aliquandiu obſeſsã & oppugnatã cępit, magnaſq; opes in ea repertas partim Vuladislao regi trãſmiſit, partim militibus, ut quiſq; meritus erat, dilargitus eſt.

Smolẽſcij ſubacti à Vitoudo.

Cæteras uerò arces in deditionem accepit, & principatũ omnem in formam prouinciæ redegit: dux in Vngariam profugit, & in miniſterio Sigiſmundi regis uitam finiuit.

Smolẽſciorum dux profugus.

Cruciferi Lituaniã infeſtãt.

Cum Cruciferis quoque Pruſſienſibus & Liuonienſibus bellum paruo tempore intermiſſum, Suitrigellonis opera ipſi recruduerat. Nunquam is tamen hoſtibus ditionem ſuam infeſtantibus occurrere auſus eſt: uerùm Liuonienſes cum præda reuertentes

reuertentes, ueſtigijs clam ſecutus, cum ij diuerſi domos abijſſent, agros eorum uiciſsim longè late'que uaſtauit, pagos uicoſq; incendit: ac Zuinam munitum oppidum ui cępit atque diripuit: arcem uerò oppido imminentem in deditionem accepit, incenſiſq; arce pariter & oppido, cum ingenti præda in Lituaniam ſe recepit.

Zuina oppidũ & arx Liuoniæ à Vitoudo capta & incenſa.

Lituania rurſus uexatur à Cruciferis.

Nec multo pòſt rurſus Lituania hinc à Pruſsienſibus, illinc à Liuonienſibus Cruciferis uehementer peruaſtata eſt, multiq; mortales in ſeruitutem abacti. quos Vitoudus permutatione captiuorum liberauit. Tandem Vuladislaus rex afflictæ patriæ uicem miſeratus, Suitrigellonem fratrem exulem è Pruſsia reuocauit, magno ære alieno, quod ibi contraxerat, exoluto.

Suitrigello reuocatus è Pruſſia.

Podolia et præfecturæ quædã in Polonia Suitrigelloni attributæ.

Ac ne quod ei cum Vitoudo noui diſsidij ſeminarium relinqueret, Podoliam ei quinque millibus marcarum Pragenſium à filijs Spitconis Melſtinij redemptam, conceſsit: item'que Strium, Zidaſſouiam in Ruſsia, Sidlouiam, Stobniciam, atque Drugniam in Polonia: ad hæc mille quadringentas marcas annuas è ſalinis adiecit. Nec tamen ea liberalitas regis, animum Suitrigellonis ſanauit. Conuentum deinde rex cum Pruſsicis Cruciferis apud Racianzum epiſcopi Vuladislauienſis oppidum, ad Pentecoſten anni ſequentis habuit: ubi ſic de pace conuenit, ut rex quinquaginta millia (licet quadraginta ſint apud Dlugoſſum) florenorum Cruciferis exolueret, Dobrinumq; & Zlotoriam reciperet: uerùm ut ratas tamen Magiſtri donationes atq; largitiones haberet, & pacta à Cazimiro magno cum eis cõuenta rata eſſe iuberet.

Pax & pacta cum Cruciferis Prußienſibus.

Deinde ut Nouogrodi magni dominatus regi, Samagitia uerò Cruciferis cederet: ipſi uerò, ut omni iure quod habebant in Lituania, ſeſe abdicarent: nec paterentur hoſtilem aliquem exercitum per ditiones ſuas in Lituaniã tranſire, neq; ipſi per eã ſine permiſſu regis copias ſuas ducerent: neq; receptarẽt proſcriptos è Lituania, ac ne profugos quidem propinquos regis: deniq; ut liberã mercaturam atq; ſocietatem haberẽt inter ſe Lituani atq; Pruſsi. His autem conditionibus implendis annuũ tempus conſtitutum. Sic neceſſaria magis, quàm ſpecioſa pace facta, Vuladislaus rex inuitatus à Magiſtro, Toruniã cum magna parte procerũ diuertit, triduoq; ibi manſit, ſplẽdidè & magnificè acceptus: per quos dies ſimulachro equeſtris pugnę inter Teuthonas & noſtros edito, cũ ſuperiores illi ferè eſſent in eo genere, in quo ſunt exercitatiſsimi, ad extremum tamen Dobeslaus Oleſſnicius unus de noſtris palmam & brabium obtinuit.

Vuladislaus rex Toruniã profectus.

Dobeslaus Oleſſnicius.

Rex perfuſus à muliercula.

Vuladislai clementia.

Dum autem Vuladislaus obequitans, ſitum, munitionem, atque ædificia urbis contemplatur, ſordibus culinæ à muliercula quapiã ſeu caſu, ſeu data opera perfuſus, mulierculæ morti ob id deſtinatæ impunitatẽ impetrauit. Inde diſcedens in maiorẽ Poloniam diuertit, æſtateq; ibi exacta, & particularibus conuentibus habitis, qui tunc primùm haberi propter nouam rem cœperunt: Corcinum, quo comitia toti Poloniæ ad undecimã diem Nouembris indixerat, uenit: perfeciq; precario, ut ſibi redimendi Dobrini cauſa, agraria contributio noua omnium ordinum conſenſu extra ordinẽ decerneretur, nẽpe deni groſsi in iugera, ab agreſtibus tantum & oppidanis culta.

Comitia Corcini.

Agraria ſiue iugeralis cõtributio noua decreta.

Ex qua contributione cum ordinaria illa binorum groſſorum, quam Raſtralem appellauimus, con-

Sũma exactæ pecuniæ.

mus, coniuncta, ad centum millia marcarum tunc redacta esse memorantur. At nunc quando longè cultior atque populosior est Polonia, ne ad quadraginta quidem millia peruenit. Vuratislauiam deinde rex splendido plus quàm quinque millium equitum comitatu profectus est, cum Venceslao rege Boemorum, illo postulante, congressurus. Animaduertebat enim Venceslaus, quamuis stupidus, cœno'que uoluptatum penitus immersus, se de summa rerum periclitari. Bis captus, & ab imperio amotus erat: palàm ab eo Sigismundus frater, ut sibi regno Boemorum cederet, contendebat, & non obscurè fauebant ei Boemi proceres. In gratiam eius etiam dux Austriæ Morauiam infestare uidebatur. Quo igitur obuiam iret conatibus aduersariorum Venceslaus, & regnum suum stabiliret, regis Poloni amicitiam & societatem certo fœdere sibi adiungere satagebat. Itaque aduenientem perhumanè lauteque accepit, non sine admiratione opum eius: ita ut etiam Sbigneo Brezio cum sexcentis equitibus antecedenti, regem in eo comitatu adesse ratus, extra urbem obuiam prodijsse dicatur. Octo diebus de fœdere inter consiliarios regum tractatum est: & eò res propemodum perducta erat, ut Boemus Polono Silesiam omnem redderet, Polonus illi uicissim cum quadringentis hastatis equitibus, quoties opus esset, præsto esset. Sed uel indigna res uisa est Polonis proceribus, Boemis esse obnoxios, uel certè Ioannes Smiritius consilio & authoritate præstans inter Boemos superueniens rem infecit. Dum hæc ita fiunt, nihilo tamen magis fida pax Polonis fuit à Cruciferis. Etenim cum expedita manu clàm in Masouiam ingressi, Ioannem ducem Cirnensium nihil hostile suspicantem, in prædio quodam, siue apud Zlotoriam arcem, quam tunc ligneam ædificabat, cæpere: & equo impositum, ac subter aluum equi pedes indignè colligatum, arce incensa secum abduxere: non multo pòst tamen, à rege de uiolato fœdere admoniti, dimiserunt. Dimissus, paulo pòst in eam curam diligenter incubuit, ut nouum prælatorum & canonicorum, & item uicariorum collegium in templo & parœcia Varsauiensi institueretur. Et institutum id est ab Alberto Iastrembecio Posnaniensi episcopo, cum Ioannes dux luculentos reditus de bonis suis, ac de decimis à Plocensi episcopo permutatione quadam acquisitis, utriq; illi collegio, atq; parœcias aliquot & quædã alia sacerdotia, suppressis ueteribus titulis, addixisset. Anno à Racianzensi conuentu circumacto, alter conuentus Gneuucouiæ à rege & Cruciferis de perficienda pace inchoata habitus est. Ibi noua res à Cruciferis oblata, negocium omne infecit. Postulabant ij, ut rex Pomeraniæ nomen in inscriptionibus & sigillis suis non usurparet, quemadmodum cum Cazimiro rege multo antè cõuenerat. Negabat ille: cõsiliarijs dissuadentibus. Itaq; Cruciferis Dobrinum non reddentibus, infecta pace discessum est. Tametsi extant in archiuio regio literæ Conradi magistri, hoc ipso tempore scriptæ: quibus testatum facit, quinquaginta millia Vngaricorum florenorum pro Dobrino & Zlotoria sibi numerata esse. Nec melior euentus fuit alterius conuentus cum Vitoudo in Lituania. Sed tamen is cum

ægrè

Vuladislai cũ Venceslao Boemorũ rege congressus apud Vuratislauiã.

Vẽceslai regis Boemorũ fortuna.

Marsalci Poloni comitatus.

Acta inter Polonos & Boemos.

Ioannes Masouiorum dux captus à Cruciferis.

Varsauiæ collegium sacerdotum institutũ.

Gnewcouiensis cõuentus cũ Cruciferis.

Pax cum Cruciferis infecta.

Pecunia pro Dobrino numerata à rege.

ægrè se aduersus potentiam & uim Cruciferorum defenderet, mox deinde cessit ipsis Samagitia. Detrectabant Cruciferorum imperium Samagitæ, & nocturnis incursionibus atque insidijs præsidium eorum affligebant, Vitoudum'q; obsecrabant, ne se immanibus Teuthonibus proderet. Sed uincebat utilitatem necessitas. Itaq; iussu principis obsides dedere Cruciferis. Quo facilius uerò eos Cruciferi in officio continerent, tres arces in Samagitia condidêre. Duas supra Neuazam fluuium, tertiam uerò in confluente Nemini atque Dubezæ. Profugerat iterũ in Prussiam Suitrigello, spe totius Lituaniȩ per Cruciferos potiundæ: sed Podoliam nihilominus præsidijs suis tenebat. Itaque conuentu Gneuucouiensi soluto, rex eò profectus, omnem eam cum arcibus in deditionem recepit, orto à Camenecia ciuitate initio: præfecturam'que eius oræ Petro Saffranecio Polono mandauit. Ab Alexandro Valachorum Palatino, iam inde à duobus annis sibi addicto, & consiliarijs eius Cameneciam euocatis, solenne iusiurandum, quod in fide & clientela sua, reginæ, ac filiorum, & regni Polonici permansuri essent, accepit. quanquam idem anno superiori Romanus Palatinus & ipse fecerat: cuius rei extant monumenta in archiuio regio utriusque diplomata: unde credibile fit, eos inter se de principatu contendisse.. At in maiore Polonia Thomas Venglessinius Castellanus Sendomiriensis, & præfectus maioris Poloniæ, Drahimum arcem ab ijs qui religiosam militiam diui Ioannis nomine profitentur, interceptam, quadriduo expugnauit: eiecto'que præsidio, in potestatem suam redegit. Vitoudus uerò pacem nactus à Cruciferis, eodem anno, qui fuit 1406 transmisso Vgra flumine, primam fecit in Moschos expeditionem, siue proferendorum finium gratia, siue iniuria prouocatus à genero, duce gentis, Basilio. Parua & obscura initiò gens Russorum fuere Moschi, quemadmodum primo libro indicauimus: sed iam tunc accessione finitimarum gentium, partim successionibus iustis adiunctarum, partim ui uel fraude subactarum, non parua incrementa cæperant. Nec tamen elici ad pugnam potuere. Peruastata igitur longè late'que eorum regione, Vitoudus præda onustus in Lituaniam redijt. Fuerunt eius expeditionis socij Vitoudo complures de nobilitate Polonica, qui præda hostili magnopere ditati sunt. Maiore ui postea Vitoudus in id bellum, anno uno intermissum incubuit, fretus maioribus Polonorum, quibus Sbigneus Brezius Marsalcus præfuit, & Cruciferorum auxilijs: & usque ad Ocam fluuium permagnum populabundus peruenit. Quo minus autem fluuium transmitteret, Suitrigellonis patruelis armis prohibitus est. Nam is seu leuitate quadam ingenij, siue inuidentia stimulatus, Bransco & Starodubo arcibus, quæ in Seueria Vuladislai regis beneficentia obtinebat, incensis, ad Basilium hostem Vitoudi transfugerat, bonam'que illi nauabat operam, exercitum Vitoudi ex insidijs & iniquis locis lacessendo. Atque hinc potest colligi, Suitrigellonem aut non ad Cruciferos profugisse paulo ante id tempus, sicuti nos dudum è Dlugosi sententia narrauimus; aut certè ex formula fœderis cum

Vitoudo

Samagitia concessa Cruciferis.

Samagitæ detrectarunt Cruciferorum dominatum.

Neuaza fl.

Dubeza fl.

Suitrigello iterum ad Prussos fugit.

Podolia redacta in ditionẽ Polonorum.

Valachiæ Palatini cũ proceribus iurant in uerba regis Cameneciæ.

Drahimũ arx recuperata à Polonis.

Moschicũ bellum Vitoudi.

Vgra fl.

Moschi.

Sbigneus Brezius dux copiarum Polonicarum.

Suitrigello Moschis adest contra Vitoudum.

Vitoudo icti ab eis exactum siue exclusum, cum hostibus eius Moschis sese coniunxisse. Impetrauit tandem à Vitoudo pacẽ Basilius æquis conditionibus. Qua constituta, Vitoudus properè equos permutãdo, in Lituaniam ad uxorẽ (ut erat in Venerem pronus) cõtendit. Exercitus uerò eius sine imperio & ordine ex Moschouia decedens, cum per uastata dudum à se, & ab ipsis etiam Moschis, loca iter faceret, fame afflictus: & magnis incommodis propter cœli intemperiem in limoso solo affectus, & à Tartaris etiam, quos Moschus uelut cliens patronos in auxilium acciuerat, à tergo & ab lateribus incursantib. uehementer uexatus est. Verùm ij tamen uirtute Polonorum atq; Cruciferorum, pedestri magis quàm equestri, prælio uicti pulsiq; sunt. Poloni amissis armis & equis reuertentes, liberalitate regis abundè recreati. Lituanica historia nullam belli cuiusquam à Vitoudo contra Moschos suscepti mentionẽ facit: & quidem trans Occam non Moschica, sed Rezanensis ditio est, quam à Vitoudo uastatam esse constat: quæ quamuis nunc Moschorum duci pareat, tunc quidem suum adhuc habebat ducem, Olgum nomine. Per hoc tempus Iacobus Cobilenius, gente Grimalius, Nicolaus Chranstouius Stregomius, & Andreas Tencinius Toporus, de adulterio Annæ reginæ à rege insimulati sunt. Et Chranstouius quidem solum uertit, Cobilenius uerò triennio in arce Leopoliensi in carcere asseruatus est: Tencinio, quod minus suspectus esset, nihil actum. Obiurgatus autem rex à senatu de nimia credulitate, & probro reginæ, iudicium in delatores instaurauit: ubi Clemens Moscorouius castellanus Vislicienſis & præfectus Cracouiensis delator editus, publicè & solenni ritu dicta sua reuocauit, & mendacij se ipse damnauit. Per idem tempus Cracouiæ uulgò in Iudæos impetu concitatæ multitudinis, nequicquam prohibentibus Moscorouio præfecto, & Nicolao Lituos procuratore arcis, sæuitum est: direptæ & incensæ eorum domus: serpsitq; per plateas aliquot, etiam in Christianorum tecta, incendium. Quin & ædes diuæ Annæ, circum quam tunc erant Iudęorum domicilia, conflagrauit: Academia, quam collegium maius uocant, ægrè à studiosis iuuenibus defensa. Magnam autem Christiani in Iudæorum pueris, quibus parsum erat, educandis, & Christiana religione imbuendis, curam impendêre. Adulti quoque, qui cædi superfuere, pleriq; ultrò Christiani facti. Inuidia opum fraude & usuris quæsitarum, & opibus aucta licentia, ac scelera flagitiaq; impunita, ipsis cladis illius causæ fuere. Porrò in Lituania post Moschicam illam expeditionem, qua uires Lituanorum uehementer attritę erant, Cruciferi nullum cupiditati suæ modum statuentes, nouas inimicitiarum atque belli causas quærere, neq; iniurijs abstinêre. Quib. rebus adductus rex Vuladislaus, cum ad pacem quamuis iniquam pronior, quàm ad iustum bellum esset, conuentum cum Vlrico Iuningo magistro Cruciferorũ Prussiensium apud Cauunum oppidum egit. Sed nihil ęqui à feroci Teuthone, & ex mansuetudine aliena maiores spiritus sumente, impetrare potuit: amicè tamen missis ultrò citroq; muneribus discessum est: Cruciferis bellum, quod meditatum nondum maturauerant, dissimulantibus.

Lituanicus exercitus incõmodo affectus.

Moschi cũ Tartaris uicti.

Rezania à Vitoudo uastata.

De stupro reginæ insimulati.

Moscorouius Castellanus Vislicienſis de mendacio damnatus.

Iudæi Cracouiæ direpti & contrucidati. Cracouiæ incendium.

Conuentus regis & magistri Cruciferorum apud Cawnum.

Nec diu-

Nec diuturna tamen ea dissimulatio fuit. Nam ut reuertit rex in Poloniam, uiginti naues frumento onustas è Cuiauiensibus horreis suis secundo flumine Vistula ad mare misit, ut inde porrò aduerso Nemeno in Lituaniam ducerentur, subuẽturus genti suæ inopia ex malo prouentu frugum tunc laboranti: eas naues Cruciferi intercepere. Missi ad eos repetitum res legati, Nicolaus Curouius archiepiscopus Gnesnensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis, Ianussius Tuliscouius Calissiensis, & Vincentius Granouius Naclensis Castellani, re infecta rediere, causificantibus Cruciferis, arma ijs nauibus contra se barbaris supportata esse. Mox & alteram iniuriam adiecere. Etenim Lituanos mercatores apud Ragnetam uiolarunt, & merces eorũ diripuerunt. Hac gemina iniuria iritatus Vitoudus, prior bello persequi Cruciferos adortus, Rumboldum Marsalcum clàm cum expeditis copijs in Samagitiam misit: præsidia Cruciferorum, quæ erant cum Michaele Cochmeistro præfecto siue aduocato nouæ Marchiæ, uel cæpit, uel interfecit, uel eiecit, & Samagitiam omnem iam inde ab initio à Cruciferorum imperio abhorrentem in suam ditionem redegit. Venêre deinde anno sequenti, qui fuit 1409 post Christum natum Obornicos ad regem legati Cruciferorum, questum de erepta Samagitia, captisq; & cæsis ibi præsidijs suis: & cum bello sibi tantam iniuriam ulcisci necesse esset, propterea quòd res repetitæ à Vitoudo non redderentur, quærebant ex rege, esset'ne illi opem laturus? Fluctuabat animo Vuladislaus, quid faceret: si deesset Vitoudo, Cruciferis eum atq; patriam suam planè prodebat: sin opitularetur, omnem difficilimi belli molem in se & Poloniam, commodiorem prædas agentibus & bellantibus, quam Samagitia est, attrahebatq;: & abhorrebant ab eo bello Polonorum animi. Itaq; ad amplissimum consilium atq; comitia rem integram reiecit: neq; certi quicquam legatis tunc respondit. At illi elati superbia & impatientia, & protestati, non à se, uerùm à rege fœdera uiolari, minabundi discessere. Comitia deinde rex Lenciciæ ad decimam septimam diem Iulij habuit. Inde, cum omnia prius experiri, quàm ad arma uenire, in commune placuisset, tres legati ad Magistrum missi, ijdem qui prius, ultimo excepto. Postulabant hi à Magistro, ut conuentu constituto amicè cum rege de omnibus iniurijs transigeret. Regis enim, non Vitoudi proprium & hæreditarium esse dominatum Lituaniæ. Excandescere Magister, & moram pati nolle, confestimq; arma se Lituaniæ illaturum esse minari. Ibi archiepiscopus non ferens Magistri superbiam: Desinas, inquit, nos bello terrere. Si arma contra Lituanos cęperis, uicissim arma nostra domi tuæ senties. Quod dictum in mandatis'ne archiepiscopus à rege acceperit, an bili percitus, inconsideratiùs protulerit, incertum est: optatum quidem certè Magistro accidit. Quocirca statim is subiecit: Bene se rem habere, cum sententiã regis teneat, caput se potius petiturum, quàm pedes: & culta magis, quàm inculta: agros uberes potius, quàm syluas & solitudines. Ita tunc legati impatientia bellum approperatum est. Nec mora, dictis facta Magister adiecit. Dimissis enim legatis, ad medium Augusti mensis cum exercitu Dobrinum magna ui oppugnatum,

Naues Polonicæ cũ frumento interceptæ à Cruciferis.

Polonorum legati ad Magistrum.

Mercatores Lituani interfecti à Cruciferis.

Samagitia recepta à Vitoudo.

1409 ann. Cruciferorum legati ad regẽ.

Comitia Lenciciæ.

Poloni oratores ad Cruciferos.

Magistri Conradi ferocia.

Archiepiscopi responsum animosius quàm consideratius.

Dobrinum captum & incensum.

gnatum, cepit & incendit. Polonos, qui arcem defendebant, unà cum præfecto arcis Iacobo Plominio capitali pœna affecit. Inde Ripinum & Lipnum oppida primo impetu capta uastauit, magnaq; in oppidanos & agrestes crudelitate debacchatus, ne teneræ quidem ætati & muliebri sexui pepercit. Inde motis ad Bobrouunicos castris, arcem oppugnare orsus, in deditionem accepit: quamuis defendi ea diutius, arte, præsidio & commeatu munita, potuisset. Quare præfectus arcis Varcislaus Gotartouicius de Lissorum familia, fœdum carcerem postea regis imperio pertulit. Cæteri uerò equestris ordinis, qui in præsidio fuerant, infamia notati. Tametsi ea infamia Bartholomæus, Plomycouius, unus de his, anno sequenti, cum multa fortis uiri opera in prælio Gruneualdensi edidisset, sese liberauit. Nunquam tamen postea satis compos rationis fuit, cum semel dolore infamiæ de statu mentis dimotus esset. Zlotoria deinde acriter oppugnata, post octauum diem in deditionem Cruciferorum uenit, cum magna pars defensorum ictu balistarum & bombardarum interfecta esset: reliqui captiui abducti, cum de commutatione captiuorum postea cum Vitoudo conuenisset, tamen Cruciferorum perfidia, cum ij suos recepissent, dimissi non sunt. In Bydgostia expugnanda cum plusculum laboris sentirent, propterea quòd arx ea munitissima erat, per proditionem, corrupto præfecti uicario, quem Burgrabium uocant, ea potiti sunt. Quo cognito, præfectus arcis Thomas Venglessinius, qui etiam totius maioris Poloniæ præfectus erat, absens magno mœrore confectus, non ita multo pòst uita excessit, & successorem Vincentium Granouium castellanũ Naclensem accepit. Rex ubi hæc crebris certisq; nuncijs accepit, minimè cessandum sibi ratus, expeditionem & ipse toti Poloniæ, Russię & Lituaniæ cõtra Cruciferos indixit: minores Poloni cum Russis ad Volboriam, maiores ad Lenciciam conuenire iussi. Quod ubi factum est, recensito apud Radeouiam exercitu, ad Bydgostiam sub finem Septembris castra admouit, arcemq; obsedit. Ibi Magister, cum retinere se eam posse diffideret, Conradũ Olessnicensium ducem ad regẽ cum his mandatis misit, ut rex Venceslaum regem Boemorum de Bydgostia secum pariter arbitrum caperet. Quanquam aũt hoc ille agebat, ut apparatum regium eluderet, non abnuebat tamen Vuladislaus, si non modò de Bydgostia, uerùm de cuncto Dobrinensi tractu, atq; adeò de omni cõtrouersia, Magister illum sibi arbitrum ferret. Iam enim hyems appetebat, nec Vitoudus cum Lituanis ueniebat: missóque excusandi sui causa ad regem nuncio, inducias suadebat. Dum cunctatur Magister conditionem oblatam à rege accipere, Bydgostia post octauum diem à Polonis expugnata, & mox refecta, præsidióque munita est. Magister ad Suece suos conuenire iusserat: quod ubi rex cognouit, partem copiarum statim eò misit: pulsi dissipatíque, qui primi de hostibus conuenerant, & castris exuti. Interea interuenêre oratores regis Venceslai, Conradus senior dux Olessnicensium, & Ienco Vratislauiensium ac Suidnicensium præfectus: bellumq;, inducijs utriusque partis consensu, usque ad uicesimam quartam diem sequentis anni constitutis,

Ripinũ et Lipnum oppida direpta.
Sæuitia Cruciferorum.
Bobrouunici dediti.
Varcislaus Gotartouicius proditionis dãnatus cum alijs compluribus.
Plomycouius uirtute infamiam deleuit.
Zlotoria dedita.
Bydgostia prodita.
Vincẽtius Granouius præfectus maioris Poloniæ.
Polonorum expeditio contra Cruciferos.
Bydgostia recepta à Polonis.
Prussi apud Succe malè accepti.
Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

constitutis, diremêre, ut interim Venceslaus de tota controuersia inter dissidentes arbitraretur. Quo nomine senatus regius uulgo malè audijt, quasi corruptus à Cruciferis, non satis decoras sibi inducias confecisset. Ita tunc ab armis discessum est. Quanquam Sigismundus Coributus frater Vitoudi, cum nihil adhuc de inducijs compertum haberet, è Lituania excursionem fecit cum Lituanis in Prussiam: ac tribus oppidis hostilibus, plurimísque pagis direptis & incensis, magnam prædam reportauit. Quos ut ulciscerentur Cruciferi, qui excusationem ignorantiæ non accipiebant, mense Martio anni sequentis clàm per auias solitudines atque syluas tacito agmine progressi, transmisso Netupa amne, & statione Lituanorum apud Iascrum, prodente eam fumo, oppressa, in Volcouiscos improuisò impetum fecere: multósque mortales, qui ad rem diuinam festo die conuenerant, uico incenso, captiuos abduxere. Vitoudus uerò cum septem milliaribus ab eo loco abesset, ac de aduentu hostium certior factus esset, raptim in interiores syluas cum uxore sese abdidit, donec discessisse eos cognouit. Sub initium autem huius belli Prussici, concilium Pisis in Hetruria apertum est, extinguendi schismatis causa, quod supra quadraginta annos, binis, ac interdum ternis de summo pontificatu contendentibus, rempublicam Christianam afflixit. Ad id concilium Petrus Vissus episcopus Cracouiensis profectus est. Cæteri uerò episcopi Polonici, itémque Academia Cracouiensis, collegium Plocensis basilicæ, quæ tunc episcopum non habebat, & Abbas Tinecensis, legatos misere. Sed non modò non oppressum, sed auctum etiam ibi schisma est, cum duobus, Angelo Corrario, qui Gregorius duodecimus, & Petro Lunensi, qui Benedictus tertiusdecimus appellatus est, necquicquam reiectis, tertius Petrus Cretensis de sodalitio Franciscano pontifex creatus esset, Alexandri quinti nomen adeptus. Causa reijciendi duos illos fuit, quòd ij, cum sanctè uterque promisisset se abituros esse pontificatu, redintegrandæ ecclesiæ gratia: ubi id Cardinales postulassent, ludificabantur eos, qui fidem suam secuti essent, ac ne ueniebant quidem ad concilium. Secutus est autem Vuladislaus rex concilij authoritatem, cum superiori tempore Gregorium pro pontifice habuisset: ac decanatus Cracouiensis, & præposituræ Gnesnensis conferendæ ius sempiternum ab eo accepisset. Per idem tempus Praga, ac mox tota Boemia nouis motibus agitari, Ioanne Husso, & Hieronymo Pragensi authoribus, cœpit: uicinásque Morauiam, Silesiam, & Germaniam, ac Poloniam etiam partim pestifero nouæ hæreseos ueneno afflauit, partim cædibus & incendijs exercuit, & multis magnisq; incommodis uehementer afflixit, ab ambitione & contentione scholastica orto initio: Rege Venceslao nõ modò non compescente, sed cõpendij sui causa alente etiam contentionem, cum dictitaret, anserem (hoc enim Husi cognomen apud Boemos sonat) aurea sibi oua párere. Ac suppressit quidem utcunq; incendium id oriens Sbinco archiepiscopus, quoad uixit: sed cum ipsi Albicus medicus, homo auarus successisset, nec multo pòst, emptam archiepiscopam auariori etiam

Venceslao regi Boemorum arbitrium delatum.
Lituani Prussiam uastarunt, & tria oppida incenderunt.
Lituania uicissim uexata à Cruciferis. 1410 ann.
Netupa fl.
Vitoudus in syluã sese abdidit.
Concilium Pisanum.
Boemici motus.
Hussicæ sectæ initium & incrementum.
Venceslai regis auaritia.
Hus.
Episcoporũ auaritia.

 Conrado

Conrado Vestphalo uendidisset, atq; is muneris sui negligẽs, pecuniam
modò cùm ad propinquos ditandos, tum ad res suas dubias auarè corra-
deret, ac miserè comparceret, diffudit id sese longè lateq;, fomentũ submi
nistrante dissidio pontificum, & crucis militia, quę iussu Ioannis uicesimi
tertij põtificis contra Ladislaum regem Neapolitanũ per totum orbem
Christianum, uenia peccatorũ omniũ proposita, cõcitabatur. Grauiter
enim edictũ illud pontificiũ, ac deinde uitia sacerdotum, Hussus, ut erat
disertus, secũdo populo insectatus est: & hoc quasi gradu facto, mox cum
sacrum ordinẽ inuisum uulgò reddidisset, Ioannis Vicleffi Angli hęreti-
ci praua dogmata unà cum Hieronymo disseminare cœpit. Quorum suc
cessu inuitati Iacobellus & Petrus Mysnẽses Germani, nõnihil & ipsi de
suo ad ea dogmata adiecere. Inde uires sumente multitudine, ducesq; im-
probos nacta, coitiones nõ modò cõtra magistratũ Pragensem, sed etiã
contra regẽ ipsum uulgò haberi, & res gladijs, nõ uerbis geri, bonisq; ec-
clesiasticis manus admoueri cœptę: mox omnia summa & ima permixta,
iuraq; humana ac diuina euersa, ita ut neq; Vẽceslaus rex, amissis semel
per incuriã & cõniuentiã habenis regni, subuenire perditis reb. potuerit.

[Margin: Hußi fauor apud Boemos ex edicto pontificio. — Ioannes Vicleffus hæresiarcha.]

Ac ne Sigismũdus quidẽ frater eius, qui post recuperatũ de Turcis Bos-
nense regnũ, & aduersam cum Cyriscelebe siue Calepino Baiazetis filio,
siue Mahomete eiusdẽ nepote, in Golubecijs cãpis pugnã, Roberto Cæ-
sari mortuo successit: aliquanto aũt post etiam regnum Boemorũm post
Venceslaum suscepit, multaq; cõsilio pariter & armis cõtra contumaces
Boemos nequicquam tentauit. Sed nos ad nostra redeamus. Reuersus à
bello Prussico Vuladislaus per maiorem Poloniã, apud Nepolomiciam
comitia habuit. His peractis, legatisq; ad Venceslaũ regem, ad tractan-
dum de pace cum Cruciferis, designatis, mox Breste Lituanicũ cõtendit,
& ibi cum Vitoudo de ratione totius belli gerendi secretò, solo Nicolao
Tramba præsente, cõstituit. Inde in Russiã diuertẽs, uenationib. uacauit:
confectamq; bisontiũ, onagrorum atq; ceruorũ magnam uim, & sale cõ-
ditam, secũdis fluminibus Narua & Vistula, Ploscũ transmisit. Inde por
rò sequentis anni, qui fuit 1410, initio, per Chelmensem, in Lublinensem
& Sendomiriensem tractũ reuectus, nusquã uenationes intermisit. Inde
cum eum Hermannus comes Cilię, frater patruelis Annę reginę, uisisset,
ac de congressu cum Sigismundo Vngarorũ rege instituendo cõfecisset,
Russia ac Podolia rursus cursim peragrata, post pascha Sandeciã pariter
cum Vitoudo aduenit, quò iam cõplures proceres iussi cõuenerant. Ex-
pectabat etiã Kesmarci Sigismundus. Nec tamẽ conuenerunt reges. Sed
missus à Vuladislao cum nõnullis proceribus Polonis ad Sigismundum
Vitoudus, de stabiliẽdis cum eo in reliquos quatuor annos inducijs, quę
in sexdecim annos olim pactæ erãt, id responsi accepit: si Vuladislaus bel
lum Cruciferis faceret, Sigismundũ eis deesse non posse. Etenim Rober-
to Cæsare per id tempus uita defuncto, adspirabat is ad Romanum im-
perium (quod & consecutus est) quamobrẽ gratiam Germanorũ prin-
cipum, apud quos gratiosi erant Cruciferi, aucupabatur. Quin ipsi Cru-
ciferi quadraginta millia numûm aureorũ ei promiserant, si Polonis bel-
lum indi-

[Margin: Sigismundus rex Vng. Bosnam recepit, et à Turcis iterũ uictus est. — Comitia Nepolomiciæ. — Rex in Lituaniam. — Venationes Rußicæ. — 1410 ann. — Hermannus comes Ciliæ. — Vitoudus à rege ad Sigismũdum in Vngariam missus. — Sigismundus cur fauit Cruciferis. — Roberti Cæsaris mors. — Sigismũdus Cæsar creatus. — Sigismundus rex redemptus à Cruciferis.]

lum indixisset. Cęterùm ad pacem cõponendam operam suam regi polli
citus est Sigismundus. Cum Vitoudo autem secretos sermones absq; ar-
bitris habuit, quibus eum ad se allicere, & à fide ac societate Vuladislai,
spe regni Lituanici iniecta, auocare conatus est. Verùm Vitoudus dolis
Sigismundi intellectis, insalutato eo discessit. Sed intra unũ milliariũ con
secutus eum Sigismundus, honorificè, magnis donis muneratũ, dimisit.
Nec celauit is Vuladislaũ de Sigismundi cõsilijs atq; artibus: quibus etsi
tunc captus non est, postea tamen irretitus fuit, quemadmodũ suo loco
dicemus. Condidit autem per hosce dies Vuladislaus rex Sandeciæ mo-
nasterium Præmonstratensibus, quos uocant, monachis, abbatiq; eius
curam propinqui ptochodochij mandauit. Ad bellũ deinde Prussicum
summo studio cœpit incũbere, spe pacis, Cruciferorũ improbitate & ini
quitate Venceslai præcisa. Nã is cum arbitriũ inter dissidentes ex cõpro-
misso ad se delatum recepisset, ut erat homo nihili, & uoluptatibus atq;
ebrietati totus immersus: ne cognita quidẽ causa, de sentẽtia Iodoci Mar
chionis Morauiæ ita pronunciauit, ut nullam prorsus neq; iustitiæ neq;
ęquitatis rationem duceret: ad hæc ineptissimè quę extra controuersiam
erant, adiungeret, ut Poloni non nisi ex occidentalibus oris regẽ sibi de-
inceps peterent: Dobrinensem autem tractum, ut ipse uno anno obtine-
ret, atque interim deliberaret, utri parti eum adiudicaret. Quæ sententia
cum Germanica lingua à scriba recitari inciperet, nostri discessere, negan
tes se Germanicæ cõcioni propter linguæ imperitiam interesse uelle. E-
rat autem Iodocus infensus Vuladislao, propterea quòd is æmulũ suum
Procopium contra se armis adiuuisset. Desperata igitur æqua pace Vula
dislaus, dimissis in omnes partes literis restibus alligatis, quæ ex eo re-
stium nomen obtinent apud Polonos, expeditionem cunctæ Poloniæ
edixit. Ne quid aũt absente se & in Prussicũ bellũ intento Sigismundus
turbaret, quemadmodũ præ se ferebat, Ioannẽ Scecociniũ castellanum
Lublinensem, & præfectũ Sandecẽsem, gẽte Odrouanzũ, cum omni Sci
riciensis atq; Biecensis oræ nobilitate ad tutandã illam oram ab Vngaris
reliquit: Vitoudum & aulicũ suum comitatũ, ut se ad bellum cõpararent
dimisit: militem mercenarium cum ductoribus ordinũ atq; centurioni-
bus metandorum castrorum, & instruendarũ acierum peritis è Boemis
atq; Morauis, de sententia Sbignei Brezij marsalci (alijs aduersantibus,
& sumptuum magnitudinem, dubiamq; & infirmam externorum mili-
tum fidẽ causificantibus) acciuit: cum Sbigneus diceret, uictoribus qui-
dem illis uictos hostes stipendia pensuros esse: si uerò uicti fortè essent,
pro cæsis captisq; nõ fore qui ea peterent: fidelem aũt operam eos naua-
turos esse in cõspectu eorũ, apud quos stipendia facerent, dimicantes, &
infamiã ignauiæ siue perfidiæ ex disciplina militari metuẽtes. Misit tamẽ
iterum Vuladislaus legationẽ ad Sigismundũ regem, eumq; & fœderũ,
& promissi de tentãda pace inter se & Cruciferos admonuit. Et prolixè
quidem ille promisit, ipsum se ad Cruciferos ea de causa profecturũ esse:
sed mutata sententia, Nicolaum Garam Vngariæ, & Sciborium Scibo-
ricium Polonũ Transyluaniæ palatinos, & Georgium Kersdorfum Sile-

[Margin: Sigismundi regis Vngarorũ artes. — Monasterium Sandecense. — Venceslai regis Boem. arbitrium inter Polonos & Cruciferos. — Iodocus Marchio Morauiæ infensus Vuladislao regi. — Restes. — Prußicum bellum. — Ioannes Scecocinius Odrouanzus. — Sciriciensis & Biecensis nobilitas relicta in præsidio contra Vngaros. — Centuriones et rei militaris periti acciti è Boemia. — Mercenarij milites externi an utiles sint. — Legati Sigismundi ad Cruciferos.]

 sium le-

sium legatos misit in Prussiam, non tam pacis tractandæ, quàm quadraginta millium florenorum à Cruciferis emungendorum causa. Benignéque ij legati habiti à Vuladislao, & in Prussiam usque eius iussu atque sumptibus deducti sunt. Nihilo tamen magis remittebat is institutam expeditionem. Erant in aula & ministerio Sigismundi complures Poloni equestris ordinis, & in his nobiles in primis, Zauissius cognomento Niger, & Ioannes Farureius Garbouij fratres germani, gente Sulimęi, Thomas Calscius Roseus, Albertus Malscius Nalẽcius, Dobeslaus Puchala Venauius, Ioãnes Broglouius Grimalius, & Scarbicus Gorius Habdancus, qui propter pręclara merita sua non contemnendas facultates & possessiones in Vngaria, beneficentia eius regis adepti erant. Qui omnes ubi regem suum Vuladislaum ad Prussicum bellum proficisci, & Sigismundum ad uiolandum cum eo fœdus pronũ esse senserunt, relictis possessionibus, & ingentibus Sigismundi pollicitationibus repudiatis, memorabili exemplo Vuladislaũ secuti sunt. Nec malè eis postea respondit Vuladislai gratitudo & liberalitas. Proficiscens autem is ad bellum Prussicum, Nicolaum Curouium archiepiscopum Gnesnensem Cracouiæ cum imperio reliquit: & quacunq; iter faciebat, profusa in egenos largitione utebatur. Cum autem Slupiam, quod oppidum episcopi Vuladislauiensis sub Lyssecensi monasterio situm est, perueniisset, biduo ibi commoratus, diluculo ad ædem sacram, ligno crucis Christi celebrem, in excelso monte positam, pedes ascendebat, nec nisi uesperi ad sumendum cibum in oppidum descendebat, cum totum diem precationi flexis genibus in templo uacasset. Iam induciæ cum Cruciferis expirarant: Poloniq; equites, quos rex de aulico comitatu suo ad præsidium Inouuladislauiæ, Breste & Bydgostiæ præmiserat, initium belli fecerant, incensis compluribus pagis in ripa Vistulæ, Magistro Cruciferorum cum legatis Sigismundi non sine perturbatione animi inspectante. Sed furore eius mitigato, legati decem dierum inducias, per quas de pace ageretur, rursus confecerunt. Quæ quidem induciæ, tametsi nihil per eas de pace actum est, tamen ex re nostrorum fuere: quòd nondum copiæ ad constitutum locum conuenerant. Cum autem eæ apud Ciruenscense monasterium conuenissent, nauali ponte iuncto, qui multo antè ad eum usum ingeniose apud Cozinicios saltus excogitatus & paratus erat, Vistulã cum impedimẽtis, curribus & bombardis transmisere, & in ulteriore ripa castra posuere. Eò Vitoudus cum Lituanicis ac Tartaricis copijs aduenit. Neq; uerò is suos tantum Lituanicos Tartaros adduxit, sed Zauolgenses siue Trãsuolganos etiã, quos per hyemem unà cum liberis & uxoribus eam ob rem sustentarat. Exactis decem dierum inducijs, cum ne tentata quidẽ pax esset, Ioannes Broglouius, quem rex præsidio Bydgostiensi pręfecerat, cum nõ contemnenda suorũ manu noctu in Suecense territorium ingressus, insidias opportuno loco posuit: ipse uerò postridie cum paucis circum arcẽ & oppidum populabundus, hostes elicuit, & simulata fuga in insidias induxit: ubi à frõte & à tergo circumuenti, omnes ad unum partim cæsi, partim capti sunt. Quo cognito,

Polonorum equitum factum laude dignum.

Archiepiscopus gubernator Poloniæ.

Slupia oppidum.

Religio Vuladislai regis.

Poloni uexant Prussiam.

Induciæ.

Vitoudi exercitus.

Polonorũ prima de Cruciferis uictoria.

cognito, Cruciferi Henricum Plauenium commendatorem Suecensem cum præsidio tueri oram illam iusserunt. Venerunt deinde in castra regis legati Sigismundi, & perspecta uoluntate regis ad pacem æquis conditionibus componendam inclinata, ad Cruciferos reuerterũt. Fuerunt autem conditiones à rege editæ, ut Cruciferi Dobrinensem ditionem sibi redderent, Samagitia abstinerent: de damnis uerò, ut Sigismundus arbitraretur. Nec eas tamen Cruciferi accipiebant: indignum rati, ab hoste armato, ac ditiones suas infestante, cuiusq; modi cõditiones accipere, quasi uictoriam in manibus haberent. Cum autẽ nihil respõsi rex ab Vngaricis legatis acciperet, misit ad eos Petrum Corsbocum equitem, ut de Cruciferorum sentẽtia certior fieret. Re in consultationẽ Cruciferorum à Magistro posita, fremere omnes, & bellum quàm pacem malle: unus ab omnibus cõmendator Meuensis, comes Vendensis, annis & usu rerum prudentior, dissentiebat, pacem suadens, & communem esse Martem, dubiumq; euentum belli dictitans. In quem Vernerus Tetinger Elbingensis commendator grauius inuectus: Poteras, inquit, cum istoc animo domi manere, & ægrotorum fratrum curam gerere. At ille: Ego, inquit, quæ recta & utilia iudico, in medium consulo: sed tamen si his aliter uidebitur, ita me Deo propitio geram, ut genere meo dignum est. tu uide, ne sis dictis ferocior, quàm factis fortior. Intercepit rixam commendatorum Sciborius, pacem'que enixius suadere cœpit. Sed eum quoque Magister increpuit: Polonus, inquiens, cum sis Scibori, quæ in rem Polonorum sunt loqueris. Interim dum hæc fiunt, promouebat castra Vuladislaus, & quodam tempore ex composito hostium aduentum nunciari iussit, ut in opinato tumultu negligentiam & securitatem suis excuteret. Cum autem ad Vecram amnem castra haberet (qui locus Masouiticæ quidem ditionis erat, sed eum tunc Cruciferi datis duci mutuò quinque millibus marcarum Pragensium, hypothecæ nomine obtinebant) ibi Lituani atque Tartari non secus ac in hostes omnem crudelitatem, nulla neque sexus neque ætatis miseratione, exercuere. Qua de re grauiter reprehensus rex à primoribus Polonorum, cum se ij cum omni nobilitate Polonica tam impia castra deserturos esse minarentur, captiuos omnes solui iussit, ac dimitti. Motis autem ex eo loco castris, cum primùm hostium fines attigit, expandit acies in latè patenti planicie: acceptumq; manu sua uexillum maximum, cuius insigne est alba aquila coronata hiante rostro, & extensis alis, explicat, suspirans'que & lachrymabundus sonora uoce ita fatur: Deus optime maxime, non modò factorum atque dictorum, sed & cogitationum omnium cognitor, tu mihi testis es locupletissimus, me inuitum ad hoc bellum cum Christianis qualibus qualibus, Christianis tamen, gerendum descendere, maximis & intolerabilibus Cruciferorum iniurijs prouocatum: & officio meo adductum, ut populos abs te curæ & fidei meæ concreditos, de rapacibus & cruentis eorum manibus, & infandis contumelijs uindicem. Tu nosti, consilia pacis me nunquam defugisse, & uel iniqua pace iustum bellum redimere cupiuisse, si quem religiosi homines insatiabili

Pacis conditiones à Polonis propositæ.

Cruciferi belli quàm pacis cupidiores.

Meuensis commendatoris cõsilium.

Tetingeri ferocia.

Vucra fl.

Rex à consiliarijs grauiter obiurgatus de Lituanorũ ac Tartarorum licentia.

Aquila Polonorum principũ insigne.

Vuladislai regis oratio pia.

insatiabili cupiditati, & irreligiosæ superbiæ suæ modū statuere uoluissent. Sed quando nihil apud eos mansuetudine & patientia, uix priuato homini, nedum principi consentanea, proficio, tuæ iusticiæ fiducia iusta pia'que arma sumpsi, tuisq; auspicijs uexillum hoc nunc explico. Tu quæso iustiori causæ faueto, & sanguinem Christianorum hominum, qui immaniter hactenus à Cruciferis trucidati sunt, quosq; hoc bellum utrinque absumet, ab illis qui bello causam dederunt, expetito. Hæc rex, collachrymante omni exercitu. Idem fecere deinceps Vitoudus, & Masouij duces, & proceres tam Poloni quàm Lituani. Deinde Poloni abstersis lachrymis, carmen patrium, siue pæana Virginti matri Dei dicatum, cuius authorem diuum Adalbertum archiepiscopum ferunt, cecinere.

Bogarodiza pæan d. Adalberti.

His peractis, quæsitus est, cui summa administratio totius belli secundum regem committeretur. Detrectantibus autem tantum onus, maximo cum periculo coniunctum, Boemis & Morauis, qui scientia rei militaris præstare in primis uidebantur, ad Zindramum Mascouicium ensiferum, ut uulgò uocant, Cracouiensem, ortum ex ea familia, cuius insigne sol est, munus id defertur. Erat is quidem statura parua, sed ingenti spiritu, & ingenio solertiaq; non uulgari.

Zindramus Mascouicius dux belli delectus.

Huic adiuncti consiliarij, Vitoudus, Cristinus Ostrouius castellanus Cracouiensis, Ioannes Tarnouius Cracouiensis, Sendiuoius Ostrorogus Posnaniensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis palatini, Nicolaus Tramba præpositus apud S. Floriani & procancellarius, Sbigneus Brezius marsalcus, & Petrus Saffrancecius magister cubiculi, siue succamerarius, ut uocant, Cracouiensis.

Consilium castrense.

His constitutis, ad Luterbergam hostile oppidum, quod iam nostri succenderant, castra mota. Ibi res horrēda accidit, ac barbarico duorum Lituanorum supplicio disciplina militaris in exercitu sancita est.

Luterberga oppidum.

Dira ac detestanda scelera Lituani atque Tartari in excursionibus atque populationibus pagorum nihilominus patrabant, matronas atque uirgines constuprabant, infantes dissecabant, templa cum sacris diripiebāt: & quodam loco sanctissimū CHRISTI IESV corpus, quod in templis de more apud Christianos asseruatur, de argenteo ferculo profanè in terram abiecerant.

Lituanorū impium facinus.

Id ubi resciuere nostri, fremere cuncti: & ni plectantur sacrilegi, militiam se deserturos esse, populariter minari. Hoc clamore & fremitu commotus rex, authores sceleris perquiri iussit.

Polonorum pietas.

Inuenti duo Lituani, Vitoudi iussu ipsi sibi furcam excitarunt, & suis uterque manibus barbaro, sed patrio tamen more, sese suspenderunt, obiurgantes sese mutuò, ne sua cunctatione iram principis in se magis accenderent: quasi is atrocius etiam aliquid in eos posset statuere. Nec ferè tale quippiam postea designatū est, territis cunctis duorum supplicio.

Supplicij sumēdi mos apud Lituanos.

A' Luterberga deinde ad Curetnicum, quod oppidum cum arce superposita ad Rubicouum lacum est, haud procul à Deruācia flumine, castra mota. Vnde cum pabulatum nōnulli de nostris excurrissent, quinquaginta equos hostiū, qui in flumine adaquabantur, sessoribus deiectis cepere: & cum his reuertentes, eminus conspecti, cum speciem hostium aduentantium præbuissent, tumultum in castris conciuere. Sed mox is resedit, errore cognito.

Curetnicū oppidum. Rubcouo lacus. Drwanza fl.

Tumultus in castris.

Quod

Quod ne deinceps accideret, edictū est publicè regis iussu, ne quis absq; commmeatu castris egrederetur, ne'ue in castris tuba uteretur, præter unum regium tubicinem. In mouendis autem castris hæc ratio instituta, ut ad primum regij tubicinis cantum cuncti sese armarent: ad secundum, equos sternerent & frenarent: ad tertium uerò, ut Marsalcum cum regio uexillo minore præcedentem, compositi suo quisque ordine sequerentur.

Edictū regiū ad disciplinam militarem pertinens.

Omnia deniq; cautius & accuratius fieri cœpta, propterea quòd haud procul castra habebant Cruciferi, traiectu fluminis nostros prohibituri, cuius utranq; ripam & alueum densis stipitibus & sudibus præfixis impedierant. Quibus rebus cognitis rex, ne suos in extruēdo ponte fatigaret, ac dimicationi obijceret, reflexo ad caput amnis per aspera & montosa loca itinere, prope Zaldouiam oppidum castra metatus est.

Zaldouia oppidum.

Venit eò ad regem Fricius Reptius Silesius, cum mādatis legatorum Sigismundi regis: & quando frustra de pace apud Cruciferos tentatū erat, bellū Vuladislao Sigismundi nomine in secreta magistri militiæ & octo consiliariorum audientia literis Sigismundi exhibitis, denunciauit. Soli aūt regi secretius in aurem insusurrauit, ne quid ea denunciatione terreretur: quadraginta enim millium aureorum à Cruciferis emungendorū causa, eam factam esse. animauitq; eum, ut ne cōserere manus cū Cruciferis, quorum uires longè essent inferiores, reformidaret.

Sigismundus rex bellum Polonis indicit.

Dimissus cū eo responso, quo Vuladislaus Sigismundo extremā pro compluribus maximisq; suis beneficijs ingratitudinem exprobrauit, & ultionē diuinam in caput eius, qui prior fœdus rumpebat, imprecatus est.

Responsum Vuladislai regis.

Vbi in castra Cruciferorum redijt Fricius, certiores eos fecit de castris regijs. Crediderant enim ij Polonos atq; Lituanos subito pauore perculsos, fuga dissipatos esse. Nec multo pòst ab exploratoribus nunciatum est, Polonos Dambrouinum, quod Gilgemburgum Teuthones uocarunt, oppidum frequens & opulentum, & lacu in orbem ferè circumfuso, & spisso muro munitum, expugnasse, direptumq; incendisse, & uersus Marieburgum iter intendere.

Dambrouuno oppidum direptū et incēsum.

Quo nuncio accepto Cruciferi ira perciti, uociferari, indignissimum facinus: impunè ab his ditiones suas infestari, quibus ipsi prius Pomeraniam atq; Dobrinum eripuissent, & quorū regionem ferro & igni quodā tempore longè lateq; peruastassent: nec ferendum amplius, quin de summa rerum cum Polonis primo quoq; tempore decernerent. Itaq; in hostem se duci flagitabant: neq; Magister abnuit.

Cruciferorum ferocia.

Rex cum altero quoq; die apud Dambrouinum expugnatum statiua habuisset, captiuosq; omnes, exceptis Cruciferis religionē professis, benignè relaxasset, prædaq; & cōmeatu copioso exercitum ditasset: tertia die, hoc est, quintadecima mensis Iulij, facto duûm milliariū itinere, inter fruteta & nemora prope Gruneualdum & Tanebricum pagos castra metatus est. Fuerat nox præcedens tempestatibus inquieta, sed apud Cruciferorum quàm nostrorum castra longè inquietior, ita ut eorū tentoria disijceret: manè autem ualidiores uenti flare cœperant. Quam ob rem cum rex non facta re diuina, præter morem castra mouisset, apud Grunevaldum demùm erecto tentorio rei diuinæ uacauit. Interim ei nuncia-

Rex rei diuinæ uacare solitus.

Cc tur

tur ab exploratoribus,alio ſuper alium accurrentibus,hoſtes adeſſe.Ad
extremum ueniens ipſe Vitoudus, nunciat hoſtes in conſpectu eſſe: ni
maturetur,in imparatos impetum daturos: nec tamen auelli rex ab alta-
ribus,donec ſacra peragerentur,potuit.Et fuit ſanè res in periculo, ſi ho
ſtes aciebus noſtrorum nondum inſtructis, illico ſigna intuliſſent. Sed
ne id facerent, diuinitùs, uti creditum eſt, impediti ſunt:ueriti, ne quid
fraudis & inſidiarum noſtri nemorum opportunitate occultarent. In-
terea commodè à Zindramo & Vitoudo acies inſtructæ: læuum cor-

Signa Polonorum & Lituanorum.

nu Poloni,dextrum Lituani tenuere.Quinquaginta fuere ſigna Poloni-
ca,Lituanica quadraginta.In prima acie robur totius exercitus & uetera
ni milites collocati. Iam'q; pugnæ ſignum à rege poſcebatur: & ſinguli,
bini, terni'que inter duas acies procurrentes,cum pari numero hoſtium
manus conſerebant:& rex iam peractis ſacris armatus in aciem prodie-
rat, imbellem'que ſacerdotum & ſcribarum turbam ad caſtra remit-

Caduceatores Cruciferorū.

tebat:cum ex hoſtili acie duo caduceatores progreſsi, quòd mandata ad
regem à Magiſtro ferre ſe ſignificabant, intacti ad regem deducti ſunt.
Hortabantur autem ij regem Magiſtri nomine, ne tam cunctanter &

Gladij miſsi regi à Magiſtro.

meticuloſe pugnam iniret: & quo incunctatius id faceret, duos gladios
ſtrictos & cruentos (quemadmodum carmen uulgare de prælio hoc
compoſitum,quod in hanc uſque diem extat, habet) ei & Vitoudo ob-
tulere, ut uel ijs aduerſus Cruciferos uterentur. Ne quam uerò an-
guſtiarum ad explicandos ordines excuſationem necterent, ne'ue inter
nemora latitarent, conceſſurum ipſis eſſe Magiſtrum plus campeſtris
ſpacij.Hæc tam ſuperba mandata dum caduceatores exponunt, inte-
rea Crucifericus exercitus,ut fidem dictis eorum præſtaret, non modi-

Regis modeſtū reſponſum.

co interuallo retroceſsit. Rex (nam Vitoudus aberat, Lituanicam
aciem obequitans) communicato cum his, quos circa ſe, quemadmo-
dum diximus, habebat, conſilio, placidè & modeſtè caduceatoribus
reſpondit: Quamuis armorum ſatis habeat in exercitu, accipere ſe ta-
men in Dei nomine gladios, contumeliæ cauſa ab hoſte miſſos: atque
ita accipere,ut omen uictoriæ,quam ſibi armorum traditio portendat.
Nunquam ſe quidem à pace abhorruiſſe: ſed quando bellum mallent
Cruciferi,& ſanguinem Chriſtianum tantopere ſitirent,ſperare,manſue
tudini ſuæ & iuſtiori cauſæ diuinum auxilium affuturum,ac de illis con-
dignas crudelitatis atq; ſuperbiæ pœnas expetiturum. Omnem autem
eam rem unà cum electione campi,ſe diuinæ ſapientiæ & iuſtitiæ com-
mittere.Accepti gladij,in ærario regio in hanc uſq; diē aſſeruantur. Ca-
duceatores aūt alter Sigiſmundi regis, alter Scecinenſium ducis inſignia

Rex exceſsit ex acie.

præ ſe ferebant.Mox Vuladiſlaus paucis pro tempore milites adhorta-
tus,excedens ex acie (nam ita uiſum erat proceribus atq; conſiliarijs, ut
is aliquo loco cum delecta manu,quæ ipſi cuſtodiæ & præſidij cauſa at-

Prælium.

tributa erat,extra diſcrimē prælij conſiſteret) canere ſigna iuſsit, ſimul-
que exercitus omnis alacer patrium pæana cecinit. Editiore loco Cru-
ciferi conſtiterant.inde cum duas bombardas dato loco eiaculati eſſent,
nec ullo tamen ferè detrimento noſtros affeciſſent,per decliue cum infe-
ſtis

ſtis ſignis decurrit. Occurrere & noſtri adueniētibus:cōmiſſum utrinq;
ſumma ui prælium, ita ut fragor ſonitus'q; armorū procul exaudiretur.
Iam'q; ad unius fermè horæ ſpaciū pugna durauerat,& neutrò tamen in-
clinabat uictoria:ibi Cruciferi animaduertentes debilius eſſe dextrū cor
nu noſtrorum, in quo Lituani, Ruſsi, atque Tartari, armis, equis &
multitudine Polonis aliquanto inferiores, turmatim inſtructi erāt,cum
aliquot alarum ſubſidijs maiorem in id impetum dedere,eo conſilio, ut
eo pulſo, totis uiribus læuum cornu, in quo pertinacius Poloni dimi-
cabant, adorirentur. Nec uanus omnino conatus hic fuit. Statim e-

Lituanorum fuga.

nim res noſtrorum in ea parte deteriore loco eſſe cœpit, Lituanis atque
Tartaris ſenſim pedem referentibus: & ad extremum,cum ad unius iu-
geri ſpacium tamen utcunque hoſtium impetum ſuſtinuiſſent, in fugam
nequicquam reuocante Vitoudo effuſis.Nec ij ſiſti ullo modo potuere:
ſed perpeti fuga pleriq; in Lituaniam contendentes, actum eſſe de uni-

Smolēſciorum uirtus.

uerſo exercitu renunciarunt.Soli Smolenſcij Ruſsi,qui ſub tribus ſignis
in eodem cornu conſtiterant,fœditatem fugæ deteſtati, eximiæ uirtutis
& fortitudinis laudem meruêre:& una turma penitus deleta, duæ reli-
quæ cum Polonis in læuo cornu ſeſe coniunxêre. Alia ibi erat rerum fa-
cies:noſtri enim acerrimè dimicantes, uexillum regium, cuius ſignifer

Vexillum regium recuperatum.

fuit Martinus Vurocimouicius,uexillifer Cracouienſis,ab hoſtibus de-
iectum, ſumma ui connixi recuperarunt. Ibi'q; primùm inclinari cœpit
hoſtilis acies.Inſtabant noſtri perturbatis:& cōmodùm leni pluuia dela
pſa, puluis, qui longiorem aſpectum adimebat, reſederat. Affuere qui-
dem,ſed poſt tempus fermè, ij qui Lituanos à dextro cornu pulſos lon-
gius perſecuti erant:& ni confuſi iam fuiſſent ſuorum ordines, reſtituiſ-
ſent proculdubio pugnam. Verùm ij quoq; & fatigati, & ſuorum per-
turbatione conſternati,& ſine ordinibus inuecti, non diu Polonorū im
petum ſuſtinuere.Erat extremum agmē Cruciferorum ſub ſexdecim ſi-
gnis, quod nondum prælij fortunam tentauerat,in quo Magiſter & pri-
mores Cruciferorum erant.Id ubi ſuorum fortunam cognouit, circum-
duci cœptum,ut ab latere noſtros inuaderet. Fortè in ea parte rex cum
globo ſuo, & minori uexillo conſtiterat, euentum pugnæ expectans:
ratus'q; in ſe aciem illam dirigi,Sbigneum Oleſſnicium ſcribam in aciem
ad ſuos miſit,ut cohortes aliquot ſubſidiarias inde ſibi adduceret. Sed is
reiectus à Nicolao Kelbaſſa gente Nalencio, negante id fieri commodè
poſſe,ne ſpeciē fugientiū exhiberent:& hoſtibus perculſis quidē, ſed nō
deuictis terga obijcerent:retulit,nullum in acie cuiuſquā imperiū exau-

Rex non permiſſus pugnam inire.

diri.Ibi rex cum experiri nihilominus fortunam prælij cuperet,retentus
eſt ab his,quorum fidei à toto exercitu commendatus erat: & uexillum
minus,ne ex eo ibi eſſe agnoſceretur,occultatum. Interim Luſacius qui-
dam Dipoldus Kikericius, miles ſtrenuus, totū corpus armis tectus,ex
hoſtili acie procurrens,regem & ipſum armis inſignem infeſta haſta pe-

Sbignei Oleſſnicij uirtus.

tere uidebatur. In eum & rex uiciſsim haſtam direxerat: ſed Sbigneus
Oleſſnicius inermis,cum ſemifracta haſta præcurrens,ut uel ſuo pericu-
lo regium periculum auerteret, ab latere uibrata haſta de equo Dipol-

 dum

dum deiecit: deiectum rex haſta in frontem, reuoluta caſu caſside aper-
tam, ferire ſatis habuit: ſed regij ſatellites eum interfecerunt. Præclarum
& memorabile nobilis adoleſcentis facinus: quod rex poſtea magnis do
nis & epiſcopa Cracouienſi remuneratus eſt, cum ille ſacris initiari cogi-
tans, baltheum militarem abnuiſſet. Iam noſtri totam hoſtilem aciem,
ſeu quæ initiò contra ſe conſtiterat, ſeu quæ actis in fugam Lituanis po-
ſterius acceſſerat, ingenti ſtrage fractam profligarant, cum illū fortè cu-
neum ſub ſexdecim ſignis procul aſpexêre: & primùm quidem Litua-
nos eſſe è fuga reuerſos credidere: deinde cum error Dobeslai Oleſſ-
nicij opera & audacia diſcuſſus eſſet, ſigna in eum cuneum à noſtris
illata ſunt: & auctus is erat acceſsione non modica eorum, qui è pro-
fligata acie fuga eò delati erant. Sed eadem ibi fortuna fuit, uicti hoſtes
non maximo negocio. Cæſis enim primoribus, qui primi pugnam in-
ierant, facilè reliqua multitudo, cum nihil iam ſpei opiſque uſquam cer
neret, in fugam acta eſt. Fugientium terga noſtri prementes, eodem
impetu caſtra iunctis carris atque curribus munita cæperunt: & pluri-
mos ibi mortales, ira nihil penſi faciente, contrucidarunt, ita ut inde tor-
rens ſanguinis lōgius profluxiſſe memoretur. Sed reuera uinum id fuit,
ſanguine cæſorum tinctum. Nam cum noſtri captis caſtris ad prædam
uerſi eſſent, & magnam uini copiam, ut in opulentis ac delicatis ca-
ſtris, reperiſſent, auidius eo ſe, ut qui æſtu ac labore diuturno & uulne-
ribus confecti impenſe ſitirent, iniurgitare cœperant. Qua re, ne à con-
tinuanda uictoria retraherentur, neu immoderatiore potatione mor-
bum contraherent, diſſectis regio iuſſu uaſis, uinum inter cæſorum
corpora profluens, ſpeciem ſanguinis præbuit. Neque uerò longiore
fuga multi hoſtium euaſere. Nam fugientes quoquo uerſus noſtri per-
ſecuti ad aliquot milliaria, partim ceciderunt, partim captiuos abege-
runt. Quodam autem loco paluſtri aliquot turmæ latitantes, armo-
rum ſplendore proditæ, abiectis armis, pecudum in morem noſtris præ
ſe agentibus, in caſtra compulſæ ſunt: paucis, qui primùm reſiſtere auſi
erant, interfectis. Cæſa feruntur hoſtium ea die quinquaginta millia, in
quibus Magiſter & cōmendatores, paucis exceptis, fuere: capta ad qua-
draginta millia, ſigna militaria relata unum & quinquaginta. Nec id mi-
rum cuiq; uideri debet. Nam ad centū quadraginta millia hoſtiū fuiſſe,
autores habeo. Et ſanè omnis ferè Germania tūc autoribus Cruciferis in
exitium Polonorū conſpirauerat. Sileſiorum item & Slauorum, qui ad
Oceanum Germanicum accolunt, duces, in conſanguineorum ac proge
nitorum ſuorum perniciem deuoti, armis Cruciferos uiriſq; iuuerunt.
Ex his Conradus Albus Oleſſnicenſis, & Cazimirus Scecinenſis, qui
ſoli per ſe ipſi cum auxilijs affuerant, uiui capti: multi item alij inſignes
& illuſtres uiri: caſtra opulenta direpta. Ibi magna uis tædarum ad
incendia Poloniæ, magna catenarum ad uinciendos noſtros compa-
ratarum, malo dominorum ſuorum reperta. Fertur autem à multis, ex
utroque exercitu per omne tempus prælij conſpectus eſſe in aere uir
uenerandus, pontificali habitu, dimicantes noſtros confirmans, hoſti-
bus

Cruciferi uicti à Polonis.

Caſtra capta.

Cæſorum & & captiuorū numerus.

Magiſter occiſus.

Cruciferorum copiæ.

Oleſſnicēſis et Scecinenſis duces capti.

D. Stanislaus Polonis dimicātibus adfuit.

bus uerò terrorem incutiens. Atque is diuus Stanislaus epiſcopus Cra-
couienſis fuiſſe creditur. Quin & ea nocte, quæ prælium hoc præ-
ceſsit, oſtentum in cœlo circa lunam, euentum prælij portendens, mul-
tis teſtibus apparuiſſe memorant. Monachum enim eum rege aliquan-
diu depugnaſſe: & ad extremum, monachum uictum, ac cœlo detur-
batum eſſe. Nec ſanè nouum & inuſitatum eſt, futuros maximarum
« rerum euentus oſtentis & prodigijs quibuſdam, ſiue cœleſtium con-
« uerſionum efficientia, ſiue ſanctiſsimarum mentium, quos Angelos uo-
« camus, ſiue impurorum dæmonum, caliginoſum hunc ac terræ uici-
« num aerem incolentium miniſterio, non ſine diuino tamen nutu, editis
« ſignificari. Et affuit ſanè Polonis non obſcurè diuinum numen in eo præ
lio. Nam præter Tartarorum, Ruſſorum, Lituanorum ſtragem, quæ
non parua fuit, de nobilioribus Polonis perpauci cecidere: inter quos
Iacubouius gente Roſeus, & Imbramus Zulicius gente Ceuinius, ma-
ximè inſignes fuere. Nonnihil fortaſſe momenti ad uictoriam noſtris &
Boemi Morauiq; mercenarij, ſed imprudentes, attulere. Nam ij cum u-
no uexillo, cuius ſignifer fuit Ioannes Zarnouius Boemus, ſiue metu, ſi-
ue auro Cruciferorum corrupti ſub initium pugnæ ſeceſſerant. Con-
ſpicatus autem eos in ſylua Nicolaus Tramba procancellarius, cum
ex acie iuſſu regis in caſtra cum cætera imbelli turba reuerteretur, accur-
rit ad eos: & grauiter obiurgatos, in aciem redire compulit, in ductorem
ſuum Zarnouium culpam omnem referentes. Qui quidem ita deinceps
infamis fuit apud omnes ob id factum, ut ne uxor quidē cōiugali thoro
eum dignaretur. Hi ergo reuertentes in aciē, ſpeciem noui exercitus ho-
ſtibus præbuere, terroremq; addidere. Dum autem noſtri poſt uictoriā
pertinacius hoſtes fugientes perſequuntur, rex cum impedimentis ſub-
ſecutus, haud longè à loco prælij uerſus Marieburgum fixit tentoria: &
ad ueſperum ſuos cum ſpolijs & magna captiuorum multitudine reuer-
tentes, ingenti cum lætitia in caſtra recepit. Ibi defeſſa totius diei labore,
æſtu & inedia corpora, cibo potuq;, ac deinde ſomno curata ſunt: quo
quidem factum eſt, ut complures ſaucij in loco certaminis neglecti, no-
cturni cœli, & pluuiæ pernoctis intemperie afflicti extinguerentur. In-
ſequente die, ſacris in primis Deo ſolenni pompa peragendis, hymniſ-
que iuſſu regis uacatum eſt. Hinc cæſorum funeribus cura impenſa: col-
lectaque Magiſtri Vlrici & principum Cruciferorum, inter quos co-
mes Vendenſis erat, qui ita ut prædixerat, fortiſsimè dimicans occu-
buerat, corpora, & curribus impoſita, Marieburgum tranſmiſſa ſunt
à rege, mortem hoſtium ſimul & humanarum rerum uiciſsitudinem
pijs ſuſpirijs & lachrymis proſequente. Relata deinde ad regem capta
ſigna, & captiui omnes exhibiti, ac ſecundum nationes diſtincti atque
deſcripti: ac cæteri quidē omnes ſponſione militari, ut ſe ad diem ſancti
Martini Cracouiæ ſiſterent, à Sbigneo Marſalco, & Petro Saffranecio
ſuccamerario Cracouienſi obligati, iuſſu regis domos dimiſsi ſunt, dato
etiā pro cuiuſq; cōditione uiatico. Cazimirus uerò Scecinenſiū, & Cōra
dus Oleſſnicēſiū duces, Chriſtophorus Kerſdorfius Sileſius, Vēceslaus

Oſtentum.

Iacubouius & Zulicius interfecti.

Boemorum ſeceſsio.

Nicolaus Trāba.

Zarnouius Boemus infamis.

Muliebris uirtus.

Regis pietas, & humanitas.

Duniius Boemus, & quicunque erant de Cruciferorum ordine, in Poloniam missi, per arces asseruandi distributi sunt. De duobus modò, Marquardo Salisbachio commendatore Brandeburgensi, & Sumbergio, nequicquam deprecante rege, à Vitoudo sumptum supplicium: quòd ij in colloquio quodam prope Cauunum, matri eius probrum obiecissent, & tunc captiui nihil de fastu suo diminuissent.

Vitoudi ira.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XVII.

Diuisionis Apostolorum festus dies. Poloni nesciuere uti uictoria.

DIMISSVS autem in Poloniam ueredarius, cum nuncio uictoriæ & literis, ad archiepiscopum, episcopos, ac præsides Academiæ, & ad senatum Cracouiensem à rege scriptis, celeriter cunctã Poloniam immensa lętitia repleuit. Quamobrẽ solennes supplicationes apud omnia templa habitæ, diesq; tam insigni uictoria memorabilis, quo dimissio, siue diuisio Apostolorum CHRISTI repræsentatur, inter festos relatus. Triduo uerò in ijsdẽ statiuis nostri mãsere, nõ optimo consilio, & contra sententiam eorum qui magnum in re militari usum habebãt: quibus placebat, continuari cursum uictorię, neq; ullum recolligendi sese spacium dari hostibus: si mox ad Marieburgum eatur, aut pars modò exercitus integrior præmittatur, paruo negocio arcem eam capi posse. Ea uerò capta, omnes Cruciferorum munitiones in potestatem regis & Polonorum uenturas esse. Et sanè ita euenisset: perpauci enim eam arcem asseruabant: atque ij uictis & ad internecionem cæsis suis inopes animi & consilij, partim de deserenda arce, partim de deditione cogitabant: donec tertio die Henrici Plauenij, Succensis commendatoris, qui ad præsidium eius orę relictus, prælio non interfuerat, aduentu confirmati sunt. Adduxit autem is quinq; millia hominum, ex omni uicinia collecta.

Henricus Plauenius Marieburgum præsidio firmauit.

Porrò legati Sigismundi regis cum de clade Cruciferorum, & nece Magistri Marieburgi cognouissent, acceptis Gdani reliquis uiginti millibus florenorum, quæ ibi eis Magister annumerari iusserat, ad regem suum reuersi sunt. Acceperant nostri, qui ad præsidium oræ Pomeranis finitimæ cum Mathia Vansossio, gente Toporo, palatino Calisiensi, & præfecto Naclensi, relicti à rege erant, nonnihil incommodi à Michaele Cochmeistro, aduocato nouæ Marchiæ, tertio die ante Grunualdense prælium, cum in hosticum populabundi excurrissent: eius'que rei culpa in præfecto hæsit, qui nostris acriter cum hoste obuio dimicantibus, primus fugam inijt: sed percommodè accidit, quod de ea clade post uictoriam demùm in castris regijs cognitum est. Debilitasset enim proculdubio nostrorum animos, si ante conflictum nunciata esset.

Poloni incommodo affecti à Cruciferis. Mathias Vansossius pal. Calisiensis.

Mouit deinde castra rex: & cũ oppida quædam cum arcibus, nempe Hoensteinum, Morangum, Preismarcũ, Zirgonum in deditionẽ accepisset, repertãq; copiosam supellectilem Cruci-

Hoensteinum, Morangum, Preismarcũ et Zirgonum oppida in deditionem accepta.

Cruciferorum in milites distribuisset, septimis demùm castris ad Marieburgum peruenit, & postridiè oppidum expugnauit: parumq; abfuit, quin eodem impetu arcem quoq; caperet, nostris refugientium è capto oppido terga prementibus.

Marieburgum oppidũ captũ.

Quoniam autem arx amplo & spacioso ambitu est, ueriti hostes, ne si undiq; ea eodem tempore oppugnaretur, diducti & rarefacti pauci sufficere defensioni non possent: pontẽ quo Nogatus, qui Vistulæ pars est, iungebatur, exusserũt, ut ab ea duntaxat parte, qua flumen arcẽ alluit, securi essent.

Nogatus fl.

Arx deinde, distributo in terna castra exercitu, obsideri à nostris cœpta: quorum una Poloni in superiore parte, altera Lituani in inferiore, tertia uerò inter utrosque interiecti ad meridiem Rusi & Podolij obtinebant: bombardisq; in omnia distributis, & nonnullis etiam in templo oppidi, & alijs in ea parte ubi pons fuerat, trans flumen collocatis, undiq; quassata mœnia.

Marieburgensis arx à Polonis obsessa.

Dum hæc ita apud Mrieburgum geruntur, pleraq; omnis nobilitas Prussica, Culmensis & Pomeranica, cum quatuor episcopis, Culmẽsi, Varmiensi, Pomesaniensi, & Zambiensi, ultrò in potestatem regis uenit: arces quoq; & oppida in deditionem accepta, in primis Gdanum, Elbinga, Torunia, Chelma, Kynixberga, Succe, Gneua, Tysciouum siue Dersauia, Nouum, Brodnicia, Brandeburgum, Copriuunũ siue Engelsberga, Grabinum, Venceslauũ, Golubia, Grudentũ, Allenburgum, Osterroda, Nidborgum, Zaldouia, Scithnum, Curetnicum, Brathianum, Couale, Hamersteinum, Bythouia, Lemburgũ, Holandia, Piscaria, Rogozinũ, Stuma, & Tucholia.

Prussia ferè omnis in deditionem accepta.

Vrbes Prussicæ.

Sed Elbingensium maximè studium in Polonos enituit: qui Vernerum Tettingerũ commendatorẽ suum, hominem dictis quàm factis, quemadmodũ cõmemorauimus, ferociorẽ, ex arce, quò se ex prælio Grunualdẽsi turpi fuga receperat, eiecerunt, arcemq; regi dediderũt. Eam uerò rex Ioannis Tarnouij palatini Cracouiensis fidei cõmendauit, repertaq; ibi centum uasa partim aurea, partim argentea, & bona fide ab eo missa accepit. Nobilitatẽ uerò omnẽ & oppidanos, cum in uerba sua iurassent, suo sibi iure utrumque ordinem uiuere permisit.

Elbingensium studium erga Polonos.

Ex his uerò arcibus atque oppidis Kynixbergam & Holandiam Vitoudo duci, Osterrodam & Nidborgum Ioanni, Zaldouiam & Scithnũ Zemouito, Masouiorum ducibus: Bythouiam uerò & Hamersteinum, itemq; Sipelbeinum, Fridelandiam, & Balgenburgum, ac dimidium Slochouiæ, Boguslao Stolpensium duci concessit.

Largitio regis in Prussia.

Coniunxerat quidem se Boguslaus hic anno superiori cum Cruciferis, prioris pacti cũ rege oblitus: uerùm pari leuitate ijs desertis, post pugnã Grunualdensem ad regẽ in castra uenit, & in fide atq; clientela eius Polonorũq; se fore deinceps, suisq; impendijs contra Cruciferos, & quemuis aliũ hostẽ infra fines maioris Poloniæ, extra uerò regijs stipendijs perinde atq; alij clientes militaturum esse, solenni iureiurando interposito, consignatoq; diplomate promisit. Vngaros modò excipiens, quatenus ij ab æquis conditionibus pacis non abhorrerent. Ac de his omnibus etiam subditi ipsius Pomerani, pro ipso fideiusserunt regi. His igitur legibus addixit ei rex ea, quæ modò recensuimus. Quin & Cazimirum fratris eius filium dimisit, cũ ipse Boguslaus cum

Boguslaus Pomeranorum Stolpensium dux cum suis iurat in uerba regis Polonorum.

cum suis, eiusq́ subditis, de sistẽdo eo quò rex iuberet, fideiussisset. Cæteras uerò arces inter proceres & equites Polonos, ne Boemis quidem præteritis, pro meritis cuiusq́ distribuit. Ciuitati uerò Gdanensi dimidium omnium emolumentorum molæ farinariæ, agrum'q́ unius milliarij spacio circum urbem: exceptis ecclesiasticis & priuatorum hominum proprijs bonis, & pratis ad arcem pertinentibus: alias'que item certas uillas, & liberam in mari piscaturam per duo milliaria in parte orientali portus, denique parœciæ primariæ, scholęq́, & campanaturarum, ut uocant, patrocinium donauit. Reliquæ erant arces Radinensis, Gdanensis, Plochouia, Suecensis, Brandeburgensis, Balga, Ragneta, & Troipeda siue Memela, quæ hostium præsidijs tenebantur. Ex his Gdanensis, ne quid aduersi à nostris pateretur pacto, de deditione cum primùm Marieburgo rex potitus esset, facienda, sese liberauit. Dum autem continuatur Marieburgi obsidio, quadam die obsessi, cum negligentius stationes à nostris seruari animaduertissent, cum impetu erupere: sed mox concurrentibus nostris, non sine strage in arcem compulsi sunt. quos nostri temerè prouecti, usque ad murum arcis persecuti sunt. Erat is ab ea parte ictu bombardarum labefactus: itaque facilè eum hostes, in nostros incautius succedentes impulerunt, eaq́ ruina non paucos oppresserunt. Fuerunt in ea statione ij, qui sub Dobeslai Olessnicij, Cmithæ Visnicij, & Gryphium uexillis militabant. Petijt deinde, & impetrauit Henricus Plauenius à rege colloquium: adueniens'que in castra cum fratre & paucis Boemis atque Silesijs supplicis habitu, ita apud regem uerba fecisse perhibetur. Deuicti abs te rex maxime grauissimo prælio, & ad extremum ferè deleti, nihil est quod uel tua uictricia arma incusemus, uel fortunæ succenseamus: penes nos ipsos huius cladis atque omnium malorum, quæ cumulatè nunc in nos inundarunt, culpa est. Nos iniustè tua appetiuimus, atq́ diuexauimus: nos stultè mansuetudinem & patientiam tuam contempsimus: nos denique te grauiter læsum, & tamen æquissimas pacis leges ferentem, superbè aspernati sumus. Itaque iusta diuini numinis uindicta abs te, tuo'que inuicto exercitu perculsi & afflicti sumus. Sed iam satis abunde pœnarum tibi Deo'que ultori dedimus, non modò exercitibus nostris ad internecionem deletis, uerùm etiam ducibus & authoribus horum malorum extinctis. Iam agnito errore & culpa nostra, exiguæ miserorum Cruciferorum reliquiæ ad tuam clementiam confugimus, ne ad extremum nos excindas. „ Eiusdem est uirtutis, rex inclyte, Parcere subiectis, & debellare superbos. „ nouimus te Christianum principem esse: & clementiæ magis atque bonitatis, quàm fortitudinis laudem expetere. Quanquam, quæ fortitudinis laus esse potest, si prostratos atque iacentes proteras? Ne leones quidem, atque ursi, id facere dicuntur. Quid tibi seu commodi, seu uoluptatis nostrum afferet excidium? Multa, fateor, in te tuos'que Lituanos atque Polonos peccauimus. Verùm quo maior est culpa nostra, hoc illustrior erit clementia tua. Neque nos tamen tibi omnem uictoriæ fructum eripimus, neque incolumitatem

Gdanensi ciuitati donata à rege.

Incommodum apud Marieburgum à Polonis acceptũ.

Plauenij oratio ad regem.

impudenter petimus. Pomeraniam, Culmensem & Michalouiensem tractum, & si quid aliud de Polonis siue bello, siue qua alia ratione quæsiuimus & usurpauimus, tibi ut habeas per nos licebit. Prussiam modò, quam olim nostri maiores, dum Mosauiam atque Poloniam, illo præmio inuitati defendunt, iustis armis & sanguine suo barbaris eripuère, nobis concedas, per te salutarem CHRISTI IESV mortem, & sanctissimę matris eius Mariæ nomen, sub cuius signis militamus, petimus & obsecramus. Maiori tibi tuisq́ Polonis & Lituanis usui posthac fuerimus in extremo illo terræ angulo relicti, quàm ex hisce sedibus nostris penitus eiecti & exterminati. Variè hæc oratio Plauenij à consilio regio excepta est. Flexerat enim nonnullos ad misericordiam, humanitatis atq́ religionis intuitu, & ipsa æquitate conditionum atque postulatorum, perpendentes secum fortunæ inconstantiam, & rerum humanarum uarietatem: alij uerò secundis rebus elati, præsentis'que fortunæ cursum proprium ac perpetuum sibi pollicentes, præsertim quòd innata genti Teuthonicæ siue magnitudo animi, siue superbia uerisimile faciebat, non nisi ab extrema desperatione tam demissam atq́ supplicem orationem profectam esse, incumbendum esse perculsis, extirpandum'que penitus ex illis oris germen improbum & insatiabile: ne, quæ tunc necessitate concederet, mox resumptis uiribus per uim atq́ fraudem usitatam repeteret. Et uidebatur Marieburgum, ubi tunc summa rerum erat, diurnam obsidionem tolerare non posse. Vicit'que hæc in senatu sententia: in quam Sbigneus Brezius Marsalcus Plauenio respondere à rege iussus, accipere eum à uictore conditiones pacis, non ipsum domo afferre, debuisse, dixit: aut si afferret, non ea sanè uictoribus eum cõcedere oportere, quę ipsorum & olim fuissent, & nunc denuò iure belli atq́ deditiõe facta essent: Marieburgum potius, & quæ alia in potestate sua haberet, dederet, ac tunc demum clementiam uictoris implorarет. Offensus hoc responso Plauenius, cum aliud instanti nõ redderetur: At ego, inquit, æquissimas uobis & ultrò expetendas conditiones attulisse me arbitrabar: sed quando aliter uobis & regi uestro uidetur, Marieburgum cæterasq́ munitiones, quas adhuc retinemus Cruciferi prius quàm ego dedam, extrema quæque experiar: & respiciet iam nos, uti spero, deinceps magis propitius Deus, quandoquidem iram & offensionẽ eius, ruptione fœderis & superbia nostra contractam, partim supplicijs nostris, & mortibus eorũ qui in hoc bello ceciderunt, partim tam demissa & supplici hac petitione nostra satis, ut opinor, expiauimus. Et cũ his dictis, multa Deum rerũ omnium arbitrum & inspectorem testatus, in arcem se recepit. Neque irritæ fortassis eę Plauenij preces Deo acciderunt. Nam ex eo tempore minus prosperè nostris res esse, retro'que relabi cœpere. Paucis diebus, quibus hæc acta sunt, statio Velunensium pulsa, bombardæ deiectæ, & alia quædam parua incommoda accepta. Nec multo pòst Hermannus Liuoniensium Cruciferorum Magister, clàm cum quingentis militibus in Prussiam aduenit, occasionem bene gerendæ rei captans: qua quidem non difficulter per fraudem potitus est.

Cõsultatio Polonorum.

Responsum Plauenio à rege datum.

Plauenij responsum magnanimum.

Fortuna Polonorũ mutata.

Liuoniẽsis Magister Prussiensibus in auxilium uenit.

Nam ut rex de aduentu eius cognouit, Vitoudum cum suis, & cum duodecim uexillis Polonorum contra eum misit. In quem cum Vitoudus apud Passariam amnem ultra Holandiam oppidum impetum facere uellet, ille ab armis ad dolos conuersus, colloquio Vitoudi secretò impetrato, persuasit ei, ut suam potius, quàm Polonorum rem ageret: ac Samagitarum Sudorum'que oras pactis secum & cum Cruciferis initis sibi pacaret atque stabiliret. Itaque eo authore Hermannus cætera manu apud Balgam & Brandeburgum relicta, cum quinquaginta equitibus ad regem in castra, atque inde permittente rege in arcem obsessam, quasi sequester deditionis, uel arbiter pacis peruenit: Plauenium & obsessos confirmauit, cum eos de uoluntate Vitoudi certiores fecisset: ac de ratione prosequendi, si opus sit, belli, & amissa recuperandi, cum eis constituisset. Quibus peractis, pace infecta discessit. Inde iam auctus animo Plauenius, nullam facere pacis mentionem: à nostris uerò factam ita accipere, ut quas ipse prius conditiones tulerat, abnueret. Vitoudus uerò, & ipse missionem à rege flagitabat, & illum ad soluendam cœptam obsidionem inducebat: uerùm hoc tamen non persuasit, illud partim precibus, partim odio, multa causificando, post natalem demùm sanctissimæ Mariæ impetrauit. Mox & Masouiorum duces indulgente rege discessere. Interim dum hæc ita fiunt, parœcus Gdanensis, senex admodum, quasi molestias obsidionis diutius tolerare non posset, ex arce Marieburgensi nostris permittentibus, & nihil fraudis subesse suspicantibus, ætati'que & sacerdotio honorem habentibus excessit, & inter supellectilem suam triginta millia aureorum nummûm duplicium, siue nobilium, ut uulgò uocantur, ab Henrico Plauenio accepta secum exportauit: & inter Gdanensem, Slochouiensem, & Succensem commendatores, ut ij mercenarium militem inde conducerent, distribuit. Sed lentius id erat, quàm ut sustineri posset tam diu obsidio: quæ difficilis iam atque molesta esse Boemis mercenarijs, propter frumenti penuriam dysenteria uulgò afflictis, incipiebat. Itaque ij priuato consilio per Ioannem Socolum, Boemum & ipsum, in castris regijs militantem, de prodenda arce cum rege constituerunt, incolumitatem & quadraginta millia florenorum pacti. Sed re ad senatum relata, turpe uisum nostris, auro & proditione hostilium munitionum potiri uictores dudum, & ferrum in manibus habentes. Ita reiecti Boemi. Falso deinde rumore in castris regijs percrebuit, Sigismundum Cæsarem cum ualido exercitu in Poloniam inuasisse: quo commoti nostri missionem à rege flagitabant: & suadebant id regi complures proceres, in primis autem Andreas Tencinius castellanus Voinicienssis, non ferens pulchræ & iuuenculæ uxoris, quemadmodum Dlugossus memorat, desiderium. At uerò primores nobilitatis ciuitatumq; Prussicarum & Pomeranicarum, quæ post uictoriam Gruneualdensem ad regem defecerant, sedulò dissuadebant, ac ne præcipuum illius uictoriæ fructum Marieburgi expugnationem omitteret, orabant. Ni faceret, omnia mox rursus Cruciferorum fore, quę in potestatem eius dudum uenissent:

Hermanni Magistri callidum consilium.

Vitoudus è castris discessit.

Masouij duces discessere.

Parœci Gdanensis fraus.

Aurei nobiles siue duplices.

Proditio refutata à Polonis.

Andreæ Tēcinij consilium.

Prussorum fidele consilium & studium erga regem.

nissent: excusantiq; regi inopiam pecuniæ in stipendium, suadebant ut tributum sibi imperaret. Cum ille in nouo imperio, nouis dediticijs oneri esse nollet, fuere qui suaderent, ut arces atq; oppida earum regionum mercenarijs militibus debiti stipendij nomine pignori daret. Ne id quidem probauit, ueritus ne milites illi ciuibus graues essent: neu qua siue ab his, siue ab illis proditio fieret. Itaque repudiatis salutaribus consilijs, quorum author præcipuus erat Nicolaus Tramba procancellarius, non modò uerbis, sed etiam lachrymis suadens, nequaquam cœpto desistendum esse, ad tertiumdecimum Calendas Octobris incensis statiuis, & mediocri aulicorum comitum prędisio, cum Andrea Brochocio Stumi ad infestandam oram Marieburgensem relicto, ab obsidione discessum est. Iucundum id fuit spectaculum obsessis: qui eò iam inopiæ redacti fuerant, ut uix pauculos dies Henricus Plauenius ab eis impetrauerit, ne sese arcemq; regi dederent: quòd dicerent, exploratum se habere, soluturos esse obsidionem Polonos. Ni facerent ante quintumdecimum diem, tunc demum milites arbitratu suo arcem dederent. Quo minus autem lætus discessus ille, discedentibus nostris esset, non maxima res effecit: nempe quòd equus regius, qui dudum alacriter hinniens, terram'que scalpens ungula adstiterat, dum rex eum abiturus conscendit, subitò exanimatus concidit. Quæ res mali ominis uulgò est habita. Discedens autem rex, Radinum arcem permunitam, in qua obsidenda & oppugnanda pars exercitus à prælio Gruneualdensi frustra tempus triuerat, in deditionem accepit: cum iam eam milites facto impetu, porta'que effracta ferè cæpissent. Quindecim ibi Cruciferi insignes reperti, & in Poloniam captiui abducti sunt: reliqua multitudo nihil aduersi passa. arx Ioannis Socoli Boemi fidei commendata. Eo'que mox Toruniæ, quò regem secutus erat, ueneno à ciue quodam Torunensi extincto, Dobeslao Puchalæ & Alberto Malscio pariter rex curam eius mandauit. Socoli uerò paruos filios, propter merita patris, honestè & liberaliter educari Cracouiæ iussit. Non cessabat interim Henricus Plauenius, qui iam Magister Cruciferorum factus erat: sed undique contrahebat exercitum, acceptis mutuò in stipendium centum millibus florenorum à ciuitate Gdanēsi, quæ iam rursus in fidem eius inclinauerat: totidemq;, & insuper quindecim millibus à Venceslao rege Boemorum, cum ei bona Chomentouiensia, quæ ordo Cruciferorum in Boemia habebat, hypothecę nomine tradidisset. Et quæ prima manus è uicinioribus oris conuenerat, ea Michaele Cochmeistro aduocato nouæ Marchiæ duce, Tucholiam arcem obsedit. nam oppidani primo aduentu hostium, deditionem fecerunt. Nessouię tunc rex erat, cum hæc ad eum perlata sunt. Neq; is expediebat, quomodo cùm his, tum alijs suis, qui similem fortunam ab hostibus expectabant, succurreret, uastationemq; ditionis suæ prohiberet. Centum modò uel paulò plures hastatos de aulico suo comitatu, & ipsos necessariam missionem flagitantes, prece precióq; adduxit, ut cum suis quisq; mini-

Nicolai Trambæ consilia.

Obsidio Marieburgensis soluta.

Andreas Brochocius.

Omen infaustum.

Radinum per deditionem acceptum.

Socoli liberi regis impēdijs educati.

Henricus Plauenius Magister Cruciferorum creatus.

Gdanenses ad partes Cruciferorum sese rursus inclinãt.

Tucholia arx obsessa à Cruciferis.

Aulici equites in præsidium missi.

strîs,quibus merebat, Tucholiam præsidij causa proficiscerentur: quibus Petrus Mieziuecius,gente Staricouius, magister militiæ præfectus est. opportunè autem Sendiuoius Ostrorogius palatinus Posnaniensis, & Dobrogostius Samotulius castellanus, cum suis cohortibus & nonnullis maioribus Polonis, & Martinus Labissinius palatinus Brestensis,cum his sese coniunxere. Atq; hæc manus omnis, seu quòd aditu Tucholiæ interclusa esset,seu qua alia de causa Coronouiæ(quod oppidum neque arte, neque natura munitum, haud longè abest à Tucholia) substitit. Cuiauiensem uerò atq; Dobrinensem nobilitatem rex Brodniciæ,Breste, Ripini & Nacli in præsidijs esse iussit, ad tuendas eas munitiones, arcendas'que hostium excursiones. Ipse Inouuladislauiæ cum exiguo comitatu mansit: & quidem damnans consilium suum de soluta obsidione Marieburgi, dimissoq; exercitu, cum alia super alia aduersa ipsi renunciarentur. Nam & Osterroda, Nideborgum & Zaldouia arces,per eos dies ab hostibus receptæ sunt: & Stanislaus Charbinouius Sulimæus,ac Nicolaus Synoues Stariconius,cum de præsidio Coronouiensi decessissent, aduenientes perterruerant regem, quòd dicerent præsidium in magno esse periculo, siue ut honestam causam turpi facto suo prætexerent,siue ut eius consilium opemq; implorarent. Erant enim in propinquo iam satis magnæ uires hostium,cum Michaele Cochmeistro. Atque ij quidem, ut de aduentu & paucitate nostrorum cognouerunt,paucis ad obsidionem Tucholiæ relictis,raptim tanquam ad certam prędam Coronouiam contenderunt, ut nostros nec opinantes opprimerent.Et sanè aspirare initio conatibus eorum fortuna uisa,tamen non ad extremum usq; respondit.Etenim cum exploratores Polonos incautius progressos excepissent, & ex his, callidè & constanter omnia eleuantibus, exiguam modò promiscuæ & imperitæ multitudinis manum Coronouiæ coaceruatam esse didicissent, contemptim,turbatisq; ordinibus ex equis delapsi, latrocinantium in morem, impetum fecere in oppidum. Nostri ubi adesse hostem sensere, & fortè tunc prandebant, tumultuariè correptis armis ad monasterium in crepidine montis supra Berdam amnem situm,intrepiè sese recollegêre, celeriter'que aciẽ instruxere. Quod cum præter expectationem hostibus accidisset, curriculo ij sese ad equos suos recepere, atque his conscensis retrocessere: id'que siue re inopinata perculsi, siue certo consilio, ut equites nostros à peditum auxilio longius abducerent. Nec sanè impigrè Poloni equites pugnæ auidi, recedentibus institêre, audacius adequitando,iaculando,& cominus etiam feriendo,remorantes agmen,donec pedites consequerentur. Vbi ad Lancicum, qui pagus monachorum Coronouiensium est,uno ab oppido milliario,non sine multis hostium uulneribus peruẽtum est, substitêre Teuthones in colle quodam editiori,& ordines instruxêre. Ne Poloni quidem pugnandi moram fecere.Erant enim utrinq; milites & numero, & uirtute, & scientia rei militaris ferè pares. Sed erat ascensus ad hostem ab ea parte qua Poloni con-

Petrus Meziuecius. *Sendiuoius Ostrorogius, Dobrogostius Samotulius, & Martinus Labissinius, uoluntarij militarunt.* *Coronouia oppidum.* *Cuiauiensis ac Dobrinensis nobilitas in præsidia distributa.* *Osterroda, Nideburgum, & Zaldouia arces à Cruciferis receptæ.* *Stanislaus Charbinouius et Nicolaus Sinoues.* *Brda fl.*

constiterant, arduus atque difficilis. Itaque ne simul cum hoste & cum iniquitate loci dimicarent, circumuecti, leniori & accliuiori ascensu aciem aduersus collem erexerunt.Prius uerò quàm signa canerent,Conradus Nemcius Silesius, de cohorte regis Sigismundi ex hostili agmine eques, in medium procurrit, aliquem de Polonis ad singulare certamen prouocans. Incunctanter sese ipsi Ioannes Scicius, gente Doliuius, obtulit. Concursum infestis hastis: uictus atque captus à Polono Silesius: non leue de euentu uniuersi prælij omen atque præiudicium suis uterque attulit. Confestim'que sublato utrinque clamore signa collata. Aliquamdiu pugna dubia fuit, nemine ex eo loco, quo primùm constiterat, referente pedem. Itaque defatigatis militibus, quasi ex composito pugna utrinque intermissa, diuersi paulum retrocedunt, saucios summouent, uulnera alligant,commutant captiuos,sudorem sibi equisq; ociose abstergunt. Quin & pocula inter se misisse memorantur,ita ut colludentium,non infestis odijs concurrentium agmina uideri potuerint. Vbi aliquantisper respiratum est, signo dato redintegrant prælium,non minore quàm prius pertinacia. Vulnerantur & cadunt utrinq; multi: nec tamen in alterutram partem inclinat uictoria. Rursus ergo consensu quodam mutuo cessatur, & respiratur. Refocillatisque, sicut prius, uiribus, tertiò concurritur, obstinatis utrinque uel ad uincendũ uel ad moriendũ animis. Ibi Ioannes Ostrouicius,cognomento Nassianus,gente Toporus, adacto equo uexilliferũ hostilem obtruncat: uexillumq;, quo uno totus eorum exercitus (itidem atque noster) utebatur, abripit. Qua re tandem hostium acies perturbari,ac deteriore loco esse cœpit.Institêre nostri acrius trepidantibus.Ibi uerò illi, metu pudorem superante, auersi fugam capessunt.Premunt fugiẽtium terga nostri:nox tandem persequendi finem fecit.Cæsa feruntur eo prælio hostium ad octo millia. captorum numerus non memoratur: non exiguus tamen fuit. Insignior hæc uictoria superiore illa Gruneualdensi habita est, propterea quòd maiore contentione & labore parta est: & quòd ita ea uires atque animi Cruciferorum fracti sunt, ut per multos annos postea nunquam auderent rem uniuersæ dimicationi committere. Parta est autem, decima die Octobris. Sequenti die spolia à nostris lecta, humati'que qui ceciderant. Deinde motis castris, Bydgostiæ prædam inter se partiti, Inouuladislauiam ad regem cum longo captiuorum ordine peruenêre. Ibi omnibus à rege gratiæ actæ: compluribus, quorum illustriora merita esse constabat, perampla munera data sunt. captiuis uerò lautè instructa cœna: qua peracta, sermonem apud eos rex de Cruciferorum superbia & iniusticia, ac de sua mansuetudine & æquitate habuit: illos'que,quòd iniquiori causæ fauissent, clementer obiurgauit. Deinde benignè consolatos, & militari sponsione, ut sese certo loco ad præstitutam diem sisterent, obligatos omnes dimisit: excepto Michaele Cochmeistro duce exercitus, quem aliquamdiu postea in arce Chencinensi in uinculis habuit. Nihil tamen consternati animis ex ea clade ij, qui ad obsidionem Tucholiæ relicti

Singulare certamen. *Scitslci.* *Prælium apud Coronouiam.* *Pugnæ intermissio semel atque iterum.* *Cruciferi uincuntur à Polonis.* *Humanitas regis erga captiuos.* *Michael Cochmeister captus.*

 erant,

Tucholia dedita Cruciferis.

erant, dolo etiam locum ex ea inuenêre. Subornatis enim transfugis Polonis, & qui inter ipsos Polonicæ linguæ gnari erant, & pro captiuis eos ostentantes, magna strage se deuicisse nostros apud Coronouiam illis testificantibus mentiti, persuaserunt Ioanni Broglouio præfecto arcis atque præsidij, ut arcem sibi dederet. Augebatur autem in dies Cruciferorum exercitus nouo milite mercenario, & à Tucholia in Poloniam excursionem facturus esse uidebatur. Id ne accideret, celeri consilio prouidendum sibi esse rex Vladislaus existimauit. Quocirca nouam expeditionem toti Poloniæ, excepta ea quæ minoris nomine censetur, atque Russia, indixit. Nec segniter ea manus Bydgostiam, ut à rege imperatum erat, conuenit. Inde porrò eam cum cohorte regia coadunatam Petrus Saffranecius succamerarius Cracouiensis, sub signis duodecim ad Tucholiam duxit. Præmissis'que sexcentis balistarijs, qui prædas agendo, uastandoq; subiectam Tucholiæ oram, hostem elicerent, ipse cum reliquo exercitu opportuno loco in insidijs substitit. Simulatque conspexere equitatum Polonicum per agros palantem hostes, contempta eius paucitate, cum pertinacius eum fugam simulantem insecuti essent, in paratas insidias præcipitati sunt. Quas cum maturè animaduertissent, pedem retulere. Ibi nostri tardius quàm res postularat signo dato, pauciores aduersus plures coorti ex insidijs, usq; ad portas oppidi fugientes persecuti sunt: & quoniam agilioribus equis utebantur, multos ex illis partim interfecere, partim uiuos cepere: & castris hostium, quæ ante oppidū posita erant, uacuis potiti sunt. Nō pauci oppido, ne nostri simul erumperēt, exclusi, inconsideratè in undas sese præcipitantes, mersi sunt. Fuere inter captiuos insignes quinq; ductores ordinum, tres Boemi, unus Silesius, & unus Lusacius. Porrò Ioannes dux Monsterbergensis, & Ebrardus episcopus Virceburgensis, qui & ipsi uoluntarij in castris Cruciferorum militabant, fuga euaserunt. Quod si maturius nostri ex insidijs consurrexissent, creditum est, & oppido & arce eos potiri potuisse. Sed siue imperitia, siue insidias & ipse metuens Saffranecius, tardius signum dederat. His ad uicesimamoctauam diem Octobris gestis, captiuis'que ad regem missis, exercitus omnis, præter aulicam cohortem, mox iniussu regio domos dilapsus est, propter tempus anni cuiuis rei magis quàm bello gerendo commodum. Captiuos rex, accepta ab eis, itidem atque ab alijs prius, sponsione, dimisit. His uerò cladibus permotus Plauenius Magister Cruciferorum, non ausus denuò fortunam aduersus regem tentare, in interiorem Russiam reliquias profligati exercitus deduxit: & Stumam arcem aliquamdiu obsessam, in deditionem accepit: nostris, qui in præsidio eius arcis erant, propter incendium turris, in qua tormenta & pulueres bellici fuerant, longiorem obsidionem ferre non ualentibus, & ut sibi saluis rebus suis abire liceret, pactis. Eam deditionem Morangi quoq; deditio secuta est. Inde ad Radinum castra mota, circumsessa'que ea arx sex septimanis. Sed cum in spem Toruniæ Gdani'que in deditionem accipiendi Magister uenisset, soluta obsidione, saucijs'que quorum

Noua expeditio in Prussiā.

Petrus Saffranecius dux exercitus.

Cruciferi rursus profligati à Polonis.

Monsterbergensis ducis fuga.

Stuma per deditionem recepta à Cruciferis.

Morangū deditum.

Radinum arx obsessa, nec expugnata.

non

non exiguus erat numerus, cum præsidio in oppido Radino relictis, ad recipiendas eas urbes profectus est. Quo discedente, Poloni accitis celeriter his qui erant in præsidio Brodniciæ, impetum fecere in oppidum. Expugnatumq; paruo negocio, diripuere & incendêre. Non parum autem & ibi nostros fortuna iuuit. Erat in porta oppidi, quæ ad arcem spectat, sita bombarda, maxima: ea, cum hostes conferti aperta porta in nostros forte erupissent, à sacerdote quodam temerè incensa, non modicam in suis stragem edidit, de nostris tres modò extinxit. Quo factum est, ut illi perculsi, dolumq; subesse rati, abiectis armis uiui ferè in potestatem nostrorum uenirent: temperatumq; est à cæde supplicum. Porrò Torunenses & Gdanenses aduentante Magistro cum exercitu, mittunt ad regem, ut sibi celeriter opem ferret, quòd ipsi per se oppida sua defendere non possent. Sed cum præter opinionem eorum accidisset, ut rex tempori se illis affuturum esse promitteret, nec mora eò cōtenderet, rursus ei legationem obuiam misere Gneuucouiam, se iam necessitate adactos, deditionem cum Magistro pactos esse. Itaq; rex dimissis contra sententiam multorum legatis saluis, quod diceret testatum se cunctis facere uelle, non suam illis, sed sibi illorum fidem defuisse, Inouuladislauiam se recepit. Magister acceptis in deditionem Torunia & Gdano oppidis, arcem Torunensem nequicquam oppugnauit. Nam ea strenuè à præsidio regio defensa est. Rex Gnesnam ad sepulchrū diui Adalberti, & Posnaniam ad ædem sanctissimi corporis Christi, uotorum quæ ante prælium Gruneualdense nuncuparat, exoluendorum causa profectus, equestrem ordinem totius illius tractus denuò ad expeditionem in Pomeraniam exciuit: eaq; manus, ductu Sendiuoij Ostrorogij palatini Posnaniensis, Nouum oppidum ui cæpit & exussit: Pomeraniamq; omnem, omissa arcium & oppidorum oppugnatione, longè lateq; ferro & igni uastauit. Dum hæc ita geruntur in Prussia & Pomerania, interea Sigismūdus rex Vngarorum, ut Vladislaum à Cruciferico bello auerteret, promissisq;, ob quæ quadraginta millia florenorum à Cruciferis acceperat, satisfaceret, Sciborium Transyluaniensem palatinum cum duodecim uexillis Boemorum, Morauorum, & Austriorum. (nam Vngari fœdera sibi cum Polonis constare causificati sunt) misit ad uastandam Poloniam: cum iam nostri, qui ad præsidium eius oræ relicti à rege erant, hyeme ingruente domos dilapsi essent. Sed celeriter tamen ij ad primum nuncium concurrentes, hostem præda ex agro Sandecensi capta grauem, abeuntem persecuti sunt: & non procul à Bartesa siue Bardeouia adepti, magno'que impetu adorti profligarunt. Maior pars hostilis exercitus uel cæsa, uel capta à longè paucioribus nostris. Quanquam ne nostris quidem incruenta fuit uictoria. Iam'que ad fugam spectare cœperant, nisi Bohunek, Caspar, & Dalibor, ductores ordinum, fugam inhibuissent, prælium'que restituissent. Fuerunt autem clari maximè in Polonico exercitu, Sciborius Agriensis episcopus cum fratre, exules Vngari, Spitco Iaroslauius, Ioannes Scecocinius castellanus Lublinensis, & Ioannes Valachus Chmelicius. Et

Radinū oppidum receptū, & incensum à Polonis.

Torunenses et Gdanenses ad Cruciferos defecere.

Torunensis arx defensa.

Nouum oppidum captum à Polonis, & incensum.

Pomerania uastata.

Sigismundus rex Poloniæ fines circū Sandeciam populatus est.

Vngari noluerunt arma sumere cum rege suo contra Polonos.

Bartesā siue Bardeouia.

Sigismundi copiæ profligatæ à Polonis.

Viri fortes.

uastauit

Vngariæ fines uastati à Polonis.

uastauit ea manus deinceps repetitis excursionibus finitimam Polonis
Vngariam. Hæc de nouo ex Vngaria illato bello, ubi ad regem Inouu-
ladislauiam reuersum perlata sunt, ueritus ne quo grauiori incommodo
Sigismundus Poloniam se absente afficeret: simul autem quòd permo-
lesta & perdifficilis erat uiris equisq; hyberna militia, mittit ad Magi-
strum de inducijs. Constituta colloquio dies Racianzi ad octauã diem
Decembris. Interea uerò nostri penultima Nouembris memorabili rur
sus uictoria de Liuonijs potiti sunt. Hermannus Magister Liuoniensi-
um Cruciferorum, ualidum exercitum è Germania & Boemia in Prussi-
am adduxerat, eoq; apud Golubum relicto, ipse cum paucis equitibus
Marieburgum, ut de ratione belli cum Prussiensibus Cruciferis consul-
taret, profectus erat. Id cum comperissent nostri, qui Ripini & Bobro-

Cruciferorum exercitus uictus à Polonis. Dobeslaus Puchala.

uunicis in præsidijs erant, ausi facinus audax, ductore Dobeslao Pucha-
la gente Venauio, ad hostem uiris armisq; longè superiorem contendẽ
re: insidijsq; apto loco dispositis, pauci per agros palantes, & prædas a-
gentes, sub Golubo sese ostendêre. Quos hostes correptis armis aui-
dius persecuti, locum insidiarum incautè preteruecti sunt: ibi consurgẽs
Puchala, cum toto agmine à tergo eos adortus, perterritos & incompo-
sitè fugientes usq; ad oppidum insecutus est. Oppidani, ubi id animad-
uertêre, ueriti ne patentibus portis nostri permixti suis fugientibus pa-
riter in oppidum irrumperent, portas clauserunt. Ita exclusi oppido
hostes, cum cæderentur passim in medio, proiectis armis supplices

Captiuorum multitudo.

nostris sese dediderunt: & quadruplo maior numerus captiuorum,
quàm eorum qui eos cæperant, fuisse proditur: uerùm illi re inopinata
perculsi, alium longè maiorem exercitum nostrorum in syluis latuisse
crediderant. Ripinum tandem captiui cum appulsi essent, ingenti cum
dolore ac pudore errorem suum cognouerunt. Inde porrò Breste ad re
gẽ transmissi, sub militari spõsione omnes dimissi sunt: Curouiensibus
modò, quòd fidei tenaces non essent, et ijs qui religionẽ professi erant, re
tentis. Conuẽtus deinde inter regẽ & Cruciferos habitus: uerũ in eo ta-

Induciæ menstruæ. Radossice oppidum.

mẽ de inducijs nõ conuenit. Posterius eę menstruę tantũ per Petrũ Saf-
franeciũ confectæ sunt. Quibus durantibus, rex properè in Poloniã ex-
currit, & apud Radossice oppidũ cũ regina congressus, excitisq; denuò
ad expeditionẽ cunctis Polonis ad integrandũ cũ Cruciferis bellũ, post

Vitoudi malũ consilium.

noui anni initiũ reuertit. Vitoudus quoq; cũ Lituanicis auxilijs Vuladi
slauiã ad eũ uenit. eiusq; consiliũ de circumuallanda Torunia, ubi Magi
ster & primores Cruciferorum erant, spe pacis iniecta mutauit: persua-
sitq;, ut in sylua quadam castra haberet. Interim de pace in insula Toru-
nensi agi cœptum. Fortè accidit, ut induciæ expirarent, & consensu
mutuo in longius tempus prorogarentur. Sed eius rei ignarus Ioannes
Broglouius, præfectus Bydgostiensis præsidij, cum permagnum nume-

Pappouiæ antemurale direptum & incensum.

rum equorum hostilium apud Pappouiam esse didicisset, traiecta cum
quadraginta modò equitibus Vistula, & facto impetu ex improuiso in
antemurale Papouiẽse, equos ibi stabulantes abegit, & antemurale incẽ-
dit. Qua re Toruniam subitò nunciata, emissi sunt nõ pauci equites, qui
cum

cum persequerentur. Hoc animaduerso Broglouius, cæteris cum equis
captiuis præcedere ac tranare Vistulam iussis, ipse cum duodecim mo-
dò equitibus persequẽtes se hostes sustinuit, non ausos sensim cedentem
pertinacius sequi, metu insidiarũ. Receptus deinde in naues paratas, nul

Pax & transactio regis cum Cruciferis. Conditiones pacis.

lo accepto incõmodo flumẽ traiecit. Pax deinde uictoribus quàm uictis
iniquior, instãte maximè Vitoudo, proceribus uerò Polonis regi dissua
dere non ausis, confecta est: cuius hæc potissima fuere capita, ut Samagi
tiam Vitoudo & regi, quoad ij uiuerent, Cruciferi concederent, ducen-
taq; millia florenorum Pragensis pecuniæ intra annum uertentẽ tribus
pensionibus numerarẽt: Zemouito autem Mazouiorum Duci Zafcre-
uiense territorium redderet: rex Cruciferis, quæ de ipsis bello cæperat,
remitteret: Dobrinum sibi haberet: captiui omnes inuicem uti dimitte-
rentur: de Dreno & Santoco, & alijs controuersijs, seni uiri utrinq; dele-
cti arbitrarentur: quod si inter eos non conueniret, Pontificis maximi ar
bitrio staretur. Complexi sunt autem hoc fœdere rex quidẽ duces Stol-
pensium & Masouiorum: Magister uerò Sigismundum regem Vngaro
rum, si is uellet: interim autem ne ei Polonus bellum faceret. Hęc tam ini-
qua nostris pax, stipulatione utrinq; interposita, cum Magister Hẽricus
in castra regis uenisset, firmata est, & mox captiui omnes sponsione solu

Podolia Vitoudo concessa.

ti. Munera deinde inter principes ultro citroq; missa. Vitoudo autẽ ibi
rex, inconsulto senatu Polono, Podoliæ dominatum, amoto à præfectu-
ra Petro Vulodico Charbinouicio, utendum fruendum concessit, non
sine magno Polonorum incommodo & iniuria. Dimissoq; deinde exer-

Vuladislai regis iter in Russiam.

citu, in Poloniam redijt: nec diu ibi moratus, in Russiam contendit. cum
Alexandro Palatino Valachorum, iam prius fœderato & cliente suo, no
uam contra Sigismundum regem Vngarorum societatem inijt: Snati-

Pocuce oppigneratum Palatino Valachiæ.

numq; & Colomeiam, & omnem tractum Pocucensem, ipsi oppignera-
uit, acceptis ab eo mutuis mille rublis, siue ciclis argenti. Eodemq; anno,

Stephani Palatini Valachiæ promissa.

Stephanus cum Alexãdro siue extincto, siue pulso, in principatu succes
sisset, missis ad regem quatuor oratoribus, in fide & cliẽtela ipsius itidem
ut maiores sui fuissent, se fore: & ubi accitus ab eo fuerit, uenturũ, solen-
neq; iusiurandum daturum: neq; repetiturum unquam Pocuce, sed præ
sentem cum præsenti rege, arbitratu ipsius de eo transacturum esse pro-
misit. quod quidem literarum monumentis, quæ in archiuio extant, satis
constat. Vnde sanè colligitur, Pocuce uel non fuisse traditũ Alexandro,
uel certè mox receptum à rege. alioqui cur negaretur Stephanus id repe-
titurus esse? Transactum autem esse de ea ditione, argumento est diplo-
ma regium, quo eam Alexandro obligauit: quod & ipsum extat in archi-
uio, redditũ procul dubio à Valachis. Per idem tempus, opera Zauissij
nigri, apud Vngarorum iuxtà ac Polonorum regem gratiosi, effectũ est,

Polonorũ cum Vngaris cõuentus & pacta.

ut primores Poloni & Vngari simul apud Nouam uillam cõuentum de
pace inter reges redintegranda agerent: sed ea non confecta, octo men-
sium inducias tantùm constituerunt, ea lege, ut Polonis cum Cruciferis
pax rata maneret. Quòd si eam Poloni nouo bello rupissent, illæ quoque
induciæ cum Sigismundo & Vngaris irritæ forent: sin Cruciferi priores

id facerent, Sigismundus sese deinceps ab amicitia & societate eorum se-
iungeret. His ita cōpositis, rex per Chelmensem oram sub initium ueris
in Lituaniam secesit. Ad Ioannem uerò pontificē, qui Alexandro quin-
to mortuo succesit, oratores misit, Andream Lascarem præpositum
Vuladislauiensem, Martinum Vurocimouicium uexilliferum Craco-
uiensem, & Sbigneum Olesnicium secretariū suum, cum peramplis do-
nis, nempe quatuor patinis, duobus crateribus magnis aureis, tribus ue-
stibus sabellinis, & culcitra item ab altera parte è pantherarum, ab altera
ex armelinorum pellibus consuta: obedientiam suam ipsi delaturos, po-
stulaturosq́;, ut Pontifex declararet, ipsum iustè bellum contra Crucife-
ros suscepisse, & quicquid rerum sacrarum è templis Prusicis per id bel-
lum ablatum esset, rectè in Polonica templa distributum esse: deinde, ut
ipsi crucis militiam contra Tartaros concederet. Ac cætera quidem im-
petrata sunt: extremū hoc ne impetraretur, illud obstitit, quòd eiusdem
modi militia contra Ladislaum regem Neapolitanum ab ipso Pontifice
promulgabatur. & obstabāt Polonis Sigismundi regis & Cruciferorum
oratores, ueriti fortasis, ne contra se rex uteretur illa militia. Sub id tem-
pus, Iacobo Haliciensi archiepiscopo, & Alexandro Camenecensi episco
po mortuis, huic quidem Andreas nescio quis, illi uerò Nicolaus Tram
ba procancellarius, rege petente à Ioanne XXIII, uno de tribus, de pon-
tificatu maximo contendentibus, successores dati sunt. Quanquam Ni-
colaus Tramba eodem ipso anno ad Gnesnensem archiepiscopam, præ-
ter collegij Gnesnensis uoluntatem, quod Albertum Iastrembecium epi
scopum Posnaniensem postularat, translatus est, secundum mortem Ni-
colai Curouij archiepiscopi: qui cum in Rusia regi è Lituania reuertēti,
ab ipso euocatus occurreret, casu equi collisus & extinctus, iudicio regis
& Vitoudi sese subtraxit. Nam regina ei crimen intenderat, quasi ipsam
de stupro sollicitasset. Reliquit autē is permagnas diuitias, quas Petrus
frater eius cum alijs fratribus & agnatis diripuit. Trambæ uerò Ioannes
Ressouius in Haliciēsi successor datus: qui archiepiscopam illam postea
Leopolim transtulit. Venit deinde rex Cracouiam, pedibus religionis
causa incedēs; uexillaq́; & signa militaria unum & quinquaginta de Cru
ciferis capta, ad sempiternam tam insignis uictoriæ memoriam, in basili-
ca suspendit, quæ in hanc usq; diem extant. Haud multo pòst inde disce-
dens in Lituaniam, partem hyemis in uenationibus exegit. Sequentis au
tem anni, qui fuit 1412, initio, properè Cracouiam reuertit, de aduentu
Hernesti ducis Austriorum certior factus, cum quo affinitatem iunxit,
collocata ei in matrimoniū Cimbarca Zemouiti Masouiorum ducis &
sororis suæ filia. Aduenerat & Venetorum legatio, quingentorū hasta-
torum stipendium regi pollicens, si Sigismundo bellum facere pergeret.
Iam erat creatus Cęsar Sigismundus. Facessebāt autem ei negotium Ve-
neti in Dalmatia, Ipse uerò à Ioanne pontifice in Italiam, & ad liberādam
de manu Ladislai regis Neapolitani Romam, suscipiendumq́; diadema
imperiale, inuitatus, Foroiulianam Venetorum ditionē infestabat. Auer
ti igitur eum Veneti, ac distineri bello Polonico uolebant: sed nihil impe
trarunt.

Rex in Lituanią profectus.

Oratores Poloni ad pontificem max.

Dona pontifici missa.

Nicolaus Trāba Leopol. & Gnesnensis archiepiscopus.

Nicolai Curouij archiepiscopi mors.

Archiepiscopi facultates direptæ à fratrib.

Haliciensis archiepiscopa Leopolim translata.

Signa militaria Cruciferorum in basilica Cracouiensi appensa.

Rex in Lituaniam iterum.

1412. ann.

Venetorū legati Polonos contra Sigismundum incitant.

Sigismundus Cæs. cū Venetis bellum gerit.

Roma à Ladislao rege capta.

trarunt. Cauebant enim proceres Poloni, ne uetusta cum Vngaris fœ-
dera uiolarentur. Et cum sensisset id agi à Venetis Sigismundus, misit &
ipse legatos ad Vuladislaum regem, Brandam Cardinalē presbyterum,
& Sciborium palatinum Transyluanorū, de renouando fœdere, aut cer-
tè de conuentu & colloquio. Aegrè cōuentus ad certam diem Lubouu-
liam siue Liblium impetratus. Prior Anna regina eò profecta est, Barba-
ram sororem, quæ cum Sigismundo nupta erat, uisum. Rex deinde, qui
Sandeciæ substiterat, secutus, Boleslao Masouio, & Sigismundo Coribu
tho fratre, & multis proceribus Polonis deducētibus. Veniēti Sigismun
dus obuiā prodijt, unà cum uxore, usq; ad iugum mōtis. Atq; ibi septem
diebus tentata nequicquam inter proceres regum pace, cum discedere
iam Vuladislaus uellet, ad secretum colloquiū semotis prorsus arbitris à
Sigismundo inuitatus, blanditijs eius & ingētibus pollicitationibus ex-
pugnatus tandem homo minimè malus, in gratiam cum eo, pactis iureiu
rando mutuò firmatis, redijt. Erat autem in pactis, ut Sigismundus cum
Vuladislao & Vitoudo duce cōtra quosuis hostes, & in primis ad extir-
pandos Cruciferos, arma coniungeret: ac Prusia quidem eiectis Crucife
ris, inter reges pro portione copiarū utriusq; ad id bellum adductarū di
uideretur: Pomerania uerò, Culmensis & Michalouiensis, integrè Vula
dislao Polonisq́;, quorū fuissent olim, cederent. Porrò de Rusia, Podo-
lia & Valachia, quæ iuris Polonici & tunc erant sine cōtrouersia, & anti-
quitùs fuerant, ut nulla fieret mentio aut cōtrouersia, quoad ambo uiue-
rent, & quinq; annis proximis post obitū eius, qui prior de ipsis obijsset:
Valachi duntaxat Sigismūdo cum Turcis bellum gerenti, mādato Vula
dislai ut essent auxilio, si ipsi Vuladislao & Polonis tunc non militarent.
Quòd si dicto audiētes non essent, ambo simul reges, eos bello perseque
rentur, ditionemq́; eorum subiugatam, certis finibus inter se partirētur:
tamen ut ea nihilominus sub conditionē suprà memoratam, quinq; anno
rum post mortem alterius caderet. De priuatis uerò hominū inter ipsos
iniurijs, constitutum in posterum, ut Vngari Sandeciam, Poloni Liuo-
ciam siue Leiciam referrent: & quaterni utrinq; designati, omnium con-
trouersiarum atq; iniuriarum cognitores & iudices, qui animaduertēdi
in sontes potestatem haberent. Hæc ita tunc inter reges priuatim conue
nere. Publicè uerò ne qua mentio Prusiæ & Cruciferorum fieret, Sigis-
mundi calliditate & precibus perfectum est: quòd is diceret, Minimè si-
bi expedire, id palàm tunc fieri. Et erant fortè tunc apud eum Crucifero-
rum legati: quib. seorsum prolixè omnia pollicebatur, ut aliquid rursus
ab eis emungeret. Quo factum est, ut caput illud de Prusia diplomatis à
regibus & proceribus eorum consignatis disertè non insereretur: sed in
genere modò caueretur, ut reges contra quosuis alterutrius hostes, ne-
mine prorsus excepto, fœderati inter se essent, ac ne assensu quidem alte-
rius, hostibus & rebellibus fauerent: quin uterq; alterius incōmoda pro
uiribus, præmonendo & omni ope auerterent. Nec hoc solum perfecit
Sigismundus: uerumetiam cum Vuladislaum sub specie uenationū lon-
gius in Vngariam secum, necquicquam reclamantibus consiliarijs, & in

Regum Pol. & Vng. conuentus Liblij.

Pax inter reges constituta.

Pacta secretò conuēta, & societas inter Vngarorū & Polonorū reges.

De Prusia.

De Rusia & Valachia.

De priuatorū controuersijs disceptandis.

Sigismundi Cæsaris calliditas.

Pacta publica Sigismūdi cum Vuladislao.

primis Ioanne Tarnouio palatino Cracouienſi, extraxiſſet, perſuaſit homini ſimplici & credulo, ut ſe iudicem & arbitrum propitium quidem, ut uideri uolebat, controuerſiæ cum Cruciferis per compromiſſum ſumeret: promittens, idem facturos Cruciferos, & iudicato parituros: ni facerent, uim ſuam experturos. Iam enim rurſus Vuladiſlaus non obſcurè præ ſe ferebat inimicum contra eos animum: propterea quòd ij primam penſionem ex pacto Torunenſi ad præſtitutam diem ſibi non ſoluiſſent. Cum autem iudicium id Sigiſmundus ſanè quàm libenter aſſentientibus Cruciferis inſtituiſſet, uarias nectebat moras, ut cùm Vuladiſlaum ſpe pacis duceret, tum Cruciferos obnoxios haberet. Tandem grauiores occupationes, & expeditionem contra Venetos cauſificatus, cognitionem cauſæ inter Vuladiſlaum & Cruciferos, ne deſeruiſſe uideretur, proceribus quibuſdam Vngaris delegauit. Interim aduenere legati Venetorum, quòd eis Vuladiſlaus rogatu Sigiſmundi ſpem pacis æquiſsimis conditionibus conficiendæ feciſſet. Ac tentata quidem Vuladiſlao interueniente, ſed non confecta pax eſt, propterea quòd nihil æqui Veneti attuliſſent: nec reddebant Sigiſmundo ereptam Dalmatiam. Dum autem Vuladiſlaus Budæ commoratur, uenit eò fortè ad eum ſplendida legatio Tartarorum, cum muneribus, magna auxilia, ſicubi opus eſſet, ei pollicens. Honorificentiſsima hæc erat ei legatio apud exteros. Perſuaſit autem is legatis, ut eadem Sigiſmundo nunciarent. Quo ille ferocior factus, Venetos territabat. Dimiſsis legatis, ludis ac deinde uenationibus uacatum eſt. ubi cum Vuladiſlaus bubalinis caſeis recentibus ſeſe repleſſet, ac deinde calido balneo uſus, in profluente Danubij diutius ſeſe abluiſſet, febrim contraxit. Ab ea uerò paucis diebus regiorum medicorum opera releuatus, & ampliſsimis muneribus à Sigiſmundo donatus, per Morauiam atque Ceſsinenſem oram in Poloniam reuertit, quinto demum menſe, poſteaquam Vngariam ingreſſus fuerat. Fuerunt autem præcipua dona, quæ à Sigiſmundo acceperat, corona, ſceptrum, & pomum aurea, & Boleslai Chrobri gladius, inſignia regni, quæ Elizabetha Ludouici regis mater in Vngariam aſportauerat, uerita ne Poloni mutata ſententia alium ſibi regem crearent. Ea rex Cracouiam ingrediens, publicè ſibi præferri iuſsit. Nec diu moratus Cracouiæ, per Sendomirienſem, Lublinenſem & Chelmenſem tractum profectus, ſupra Bugum fluuium prope Rubeſſouum oppidum cum Vitoudo de omnibus quæ in Vngaria egerat, communicauit. Venerat eò ad exorandum regem Petrus Viſſus epiſcopus Cracouienſis, magna neceſſariorum caterua ſtipatus, quòd ab eo de Cracouienſi epiſcopa in Poſnanienſem, quaſi delirus & inutilis, Alberti Iaſtrembecij epiſcopi Poſnanienſis & cancellarij regni ambitione reijciebatur: ſed nihil impetrauit. Et aduerſa is quidem uſus eſt ualetudine, ex quo ex concilio Piſano, & longiore ad ſepulchrum CHRISTI peregrinatione reuerterat, ſtupore quodam & lethargo afflictus: ſed tamen de gradu mentis dimotus non erat. Facilè tamen in diſsidio pontificum rex quæ uolebat obtinuit. Non fuit tamen ſine metu poſtea Iaſtrembe-

Arbitrium inter Polonos & Cruciferos Sigiſmundus Cæſar ſibi ſumpſit.

Dalmatiā Veneti Vngaris eripuere.

Tartarorū legatio ad Vuladiſlaū Budam profecta.

Vuladiſlaus ægrotauit in Vngaria.

Inſignia regni Polonici reportata ex Vngaria.

Petrus Viſſus è Cracouienſi ad Poſnanienſem epiſcopam detruſus.

Albertus Iaſtrembecius epiſcopus Cracouienſis per ambitionem factus.

cius, propinquis Petri ad omnem occaſionem intentis, qua eum de medio tollerent. Dimiſſo deinde Vitoudo, Ruſsiam rex obibat: quò cum legati Sigiſmundi regis ad eum ueniſſent, octoginta millia florenorum Pragenſium ab eo mutua acceperunt, dato ei in pignus Scepuſienſi tractu omni, arce modò excepta. Atque ex eo tempore Scepuſium in ditione Polonorum eſt uſque in hanc diem. A' Cruciferis autem ea pecunia ſumpta eſt: quibus Sigiſmundus eam mulctam irrogarat, quòd pactis in inſula Torunenſi cum Vuladiſlao initis non ſatisfeciſſent. Ita quidem habet Dlugoſſus. Verùm nos reperimus in archiuio literas Ioannis XXIII, Pontificis maximi, quibus is poſtulat à Vuladiſlao, ut proroget Cruciferis tempus ſoluendarum quinquaginta millia marcarum (quæ ſunt octoginta millia florenorum) quæ ij ex pacto debebant. Vnde nobis uериſimile fit, in pactis Torunenſibus de ea pecunia numeranda, Cruciferis cum rege conueniſſe, licet literis pactorum id inſertum non ſit. Quin extant teſtimonia Benedicti Macrini, cui Sigiſmundus delegarat arbitrium, & in rem præſentem in Pruſsiam & Lituaniam eum miſerat: qui teſtificatur Vuladiſlaum quidem & Vitoudum iudicatum feciſſe, Cruciferos uerò minimè. Inde autem apparet, Sigiſmundum iudicaſſe quidem tunc inter diſsidentes: quid autem iudicarit, non liquet, præter quòd Vuladiſlaus & Vitoudus parentes rei iudicatæ, tradidere Magiſtro Cruciferorum diplomata ſuper Samagitia: tametſi Heduigis regis filia teſtata eſt, ſe ei traditioni aduerſari.

Scepuſium oppigneratum regi Polono.

Cruciferi non paruerunt decreto Cæſaris.

Samagitiæ ius datum Cruciferis.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER XVIII.

RVSSIA peragrata, in Poloniam rex reuertit: paucisq; diebus Nepolomiciæ exactis, in Lituaniam rurſus ſeceſsit, & hyemem illam ibi exegit: quæ quidem prodigioſè calida fuiſſe memoratur, ita ut initio Februarij flores & olera in regione frigidiſsima exiſterent. Verno atque æſtiuo tempore Poloniam rurſus ferè omnem peragrauit. Poſnaniam autem cum ueniſſet, Petrum epiſcopum in delubrum ſeuocauit: & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus eſt, quòd eum ſede Cracouienſi præcipitanter eieciſſet. Apud Grodlum deinde, ſupra Bugum amnem, Polonorum & Lituanorum conuentum habuit. Ibi fœdera inter has duas nationes renouata: conceſſum'que ius nobilitatis Lituanis ijs duntaxat, qui ritus Eccleſiæ Romanæ & catholicæ ſeruarent, ijſdem ut inſignibus, ijſdem'que prærogatiuis, quibus Polona nobilitas, uterentur: præterquam ut iuſſu magni ducis, arces conderent, uias publicas reficerent, tributa'que ſolita penderent: ſenatum autem & magiſtratus more Polonorum haberent: cæterùm honores & magiſtratus ne alienis ab Eccleſiæ Romanæ inſtitutis mandarentur: Ducem, quando uſus poſtularet, non niſi de

Hyems calida.

Rex ueniam petijt ab epiſcopo.

Conuentus Polonorum & Lituanorū apud Grodlum.

Lituanis prærogatiuæ & leges datæ à rege.

sententia regis, & amplissimi consilij Polonorum, legerent: uicissimque Poloni, ut ne inscijs & inconsultis duce & senatu Lituanico regem sibi crearent: comitijs communibus quoties opus esset, ut ea Lublinum uel Parsouiam, uel aliàs quò uideretur, mutuo consensu indicerentur: ordo item ecclesiasticus ut eodem iure, ijsdemque prærogatiuis, quibus in Polonia, uteretur. Hæc omnia proceres Lituani, libertatē & prærogatiuas nobilitatis adepti, approbarunt, & literarum monumētis consignarunt. Soluto conuentu, quia pestilens autumnus erat in Polonia, in Lituaniam rex secessit. Inde porrò in Samagitiā profectus, gentem eam, quæ nondum falsorū deorum cultum penitus abdicarat, magno studio, magnaque cura, extinctis sacris ignibus, succisis lucis, necatisque serpētibus, & alijs sacris animalibus, ad religionem Christianam conuertit, partim donis alliciens, partim autoritate & minis adigens: non modò pij regis, uerùm etiam doctoris & apostoli fungens officio, suggerētibus sacerdotibus nostris, quæ diceret, quæ'ue faceret: cum ipsi barbaros loquentes non intelligerent, nec ab eis uicissim intelligerentur. Populariter autem Samagitæ tunc religionem Christianam susceperunt, per unum natu maximum apud regem professi, se quos in eum diem deos coluissent, uelut infirmos & ignauos deserere: & in eius ius concedere, cuius numine illi à rege uicti & profligati essent. Cum autem nonnulli adhuc, si resuscitare ignē extinctū è calidis fauillis post regis discessum possent, relapsuri esse in pristinum errorem uiderētur, & hæc inter se mussitarent, substitit ibi rex diutiùs quàm statueret, locumque ignis largiore aqua inundari iussit. Episcopum apud Mednicos, attributis agris & reditibus, & parœcos duodecim (tot enim territorijs cōtinetur Samagitia) ut ijdem tamen canonici Mednicenses essent, instituit. Quanquam hæc quarto demum anno pòst à Ioanne archiepiscopo Leopoliēsi, & Petro Vilnensi episcopo, consummata sunt. Tunc autē rex, præfecto genti Kesgellone nobili Lituano, & religionis curam in primis in rudi populo gerere iusso, in Lituaniam, atque inde porrò post anni sequentis, qui fuit 1414, initium, in Poloniam, & in Cuiauiam, ad constitutum cum Cruciferis conuentum apud Slonscum, contendit. Iam summum apud Cruciferos magistratum Michael Cochmeister gerebat, amoto & in carcerem coniecto Henrico Plauenio, siue propter profusas largitiones, siue propter inuidiā: siue quòd à Michaele, ambitioso & feroci homine, quasi Polonis impēsius faueret, insimulatus esset. Quo comperto, Vlricus Henrici frater, commendator Gdanensis, metuens & ipse sibi, clam ad regem perfugit. Fugisset Henricus quoque è custodia, re clam per internuncios cum rege composita, nisi eum Ioannes Cropidlo Vuladislauiensis episcopus, cum quo fortè rex ea de re secretò cōmunicarat, prodidisset. Pace cum Cruciferis tētata, sed non cōfecta, causa uerò tota à Strigoniēsi archiepiscopo, ueluti delegato Sigismundi Cæsaris, iniquissimè disceptata, cum Cruciferi iniurijs nullum modū statuerēt, mercatoresque Posnaniēses Gdani, direptis eorū mercib. crudeliter interfecissent, & per subornatos homines multa oppida & pagos in Polonia incēdissent, latrocinātiuque in morē è Dobrinēsi & Polonia

Samagitia ad religionē Christianam conuersa.

Samagitæ falsos deos abdicant.

Episcopa Mednicensis siue Samagitiæ instituta.

Kesgello Samagitiæ præfectus.

1414. ann.

Conuentus regis cum Cruciferis.

H. Plauenius magistratu amotus, & in carcerem coniectus.

Vlricus Plauenius commendator Gdanensis ad regem perfugit.

Cropidlo episcopus arcanū regis prodidit.

Cruciferi Polonis iniurij.

Polonia finitima prędas agerēt: & captos homines, non modò plebeios, uerùm etiam equestres, in patibulum agerent: cumque ad ex extremū sub signis populabundi in Dobrinensem excurrissent, ac subito pauore turbati diffugissent, nouam in eos expeditionem rex Polonis, Russis, atque Lituanis cunctis indixit. Dum autem bellum id adornatur, ipse maiorem Poloniam percurrit. Fortè tunc Petrus Vissus episcopus Posnaniensis, lento morbo confectus obijt. Quod ni obijsset, restitutus fuisset autoritate Constantiensis concilij ad Cracouiensem episcopam, Alberto deiecto: sed profuit Alberto mors eius, ut facilius à concilio, rege petente, ueniam impetraret. Etenim tribus tunc de pontificatu maximo contendentibus, & Ioanne Husso turbas ciente in Boemia, Sigismundus Cæsar magno studio, labore & cursitationibus perfecit, ut concilium œcumenicum, consensu Christianorum principum, & primorum ecclesiasticorum, apud Constantiam Germanorum aperiretur: quod quidem durauit in quartum annum. In eo cùm alia multa reipub. Christianæ salutaria constituta sunt, tum Hussus hæresiarcha condemnatus & exustus, & post eum Hieronymus Pragensis. Ad extremum autem sublato dissidio, cum tres illi pontificatu partim amoti essent, partim ultro ipsi se abdicassent, Martinus eius nominis quintus, pontifex creatus est. Verùm hæc & externa sunt, & posterioris tēporis. Tunc autem, cum collegium Posnaniense petisset à rege, ut sibi episcopum arbitratu suò legere liceret, non abnuit: solusque in consilium sacerdotum reuerenter ingressus, impetrauit, ut de quatuor à se editis, inter quos etiam fuit Alexander ducis Masouiæ filius, è sorore sua natus, unus legeretur episcopus. Lectus est absens, magno omnium consensu, Andreas Lascaris Goslauicius, decanus Cracouiensis, & canonicus Posnaniensis, gente Goziembius: qui tunc fortè legatus à rege cum tribus alijs, ad Sigismundum Cæsarem de causa Cruciferica profectus erat. Aegrè tamen is decreto collegij cum uoluntate regia coniuncto assensus est, uir bonus, & non ignarus, quantum onus in se susciperet. Cuius similes perpaucos fortasse illa ætas habuit: nostra unum, quod sciam, habet, quo libentius tam rarum integritatis & modestiæ exemplum commemorauimus. Iam ingentes copiæ ex omni Polonia, Russia, Lituania, & Masouia, cum suis ducibus, Volboriam conuenerant. Tartarorum etiam non contemnenda auxilia Vitoudus adduxerat. Erat & mercenariorum militum ex Boemis atque Silesijs non exiguus numerus. Ad hæc, Silesiorum duces, Bernardus Oppoliensis, Ioannes Ratboriensis, Boleslaus Cessinēsis, Conradus Olesnicensis, Venceslaus Zeganensis, Ioannes Lubinensis, Conradus Albus Cozlensis, & Venceslaus Opauiensis, auxerant exercitum regium. Quin & Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ, unum uexillū militum in auxilium regi miserat: ita ut tantus ille esset exercitus regius, quantus non modò ad Prussiam, sed ad magnam orbis partem perdomandā posset sufficere. Itaque rex non moratus diutius, in terram hostilē eum duxit, instructum inspectantibus legatis hostium, qui siue ad auertendum bellum, siue ad speculandum uires nostrorum, uenerant. Verùm non ita multum

Albertus Iastrembecius ægrè episcopā Cracouiensem retinuit.

Andreas Lascaris, Posnaniensis episcopus electus rege præsente, uix assensus est.

Prussicum bellum.

Duces Silesij in exercitu regio.

Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ.

multum operæprecij cum tantis copijs factum est. Oppida modò & castella quædam ignobilia, partim ui expugnata, partim in deditionem accepta, partim uacua dilapsis habitatoribus occupata, direpta & exusta.

Oppida Prussica à rege capta.

Inter quæ fuere Nidburgum, Hoensteinum, Allesteinum, Guttestadia, Zirgonum, Prabutha, siue Risemburgum, Bissouisuerderum, & Cruciborgum.

Varmiẽsis episcopus supplex regi.

Nam ab Helsbergæ obsidione Ioannes Varmiẽsis episcopus, cuius ea arx est, precibus regẽ auertit. Holandiæ obsidio, cum in longum extractum iri uideretur, omissa est.

Lituani incommodo affecti à Prussis.

Et nonnihil ibi incommodi Lituani, cum incautius prædas agerent, accepere. capti ab hostibus Butrim magister curiæ, siue Marsalcus Vitoudi, Mikita, & nonnulli alij. peruastati tamen agri longè lateq;, nemine obuiam prodeunte. Cum autem Chelmæ siue Culmæ atq; Toruniæ oppidorum dedendorum regi nonnulla spes facta esset, eò moturus erat castra, ni eum Magister Cruciferorum

Vafrum consilium magistri.

uafro consilio elusum, aliò auertisset, subornato homine cum literis, commendatoris Brodniciensis nomine ad se confictis: quibus perscriptum erat, arcem Brodniciensem à commeatu tormẽtisq; bellicis imparatam, longiorem obsidionem sustinere non posse. Quæ literę, capto & excusso tabellario, cum fidẽ fecissent nostris, hoc perfecerũt, ut eius arcis potiundæ spe conatus meliores frustrarentur: uiresq; nostrorum non hosti magis, quàm sibijpsis propter difficultatem annonæ graues, inerti obsidione languidas & inutiles redderẽt.

Brodnicia arx munita, frustra obsessa à Polonis.

Nam Brodnicia, pręterq; quòd natura arteq; permunita est, ualido hostium præsidio tenebatur, & commeatu armisq; abundabat. In eius igitur obsidione rex cum omni exercitu totum mensem frustra consumpsit.

Vitoudus è castris discessit.

Inde Vitoudus, necquicquam retinente rege, non sine animi eius offensione discessit. Et iam morbus uulgò in corpora militum ex panis penuria grassari cœperat. Continuabat tamen rex obsidionem: dimissisq; quoquouersus frumentatoribus cum præsidio armatorum, frumentum in castra comportabat. In eos cum quadam die hostes, ad omnem occasionem rei bene gerẽdæ intenti, impetum fecissent, lõgè plures à paucioribus fusi fugatiq; sunt, sexaginta captis, ducẽtis desideratis.

Legatus Pontificius ad regẽ.

Venit interim ad regẽ legatus pontificis max. Ioannis XXIII, Ioannes Lausanẽsis episcopus: qui facilè impetrauit à rege, desidis & famelici belli (sic enim uulgò appellatum id est postea) iam pertæso, ut duorum annorũ inducijs cum Cruciferis cõstitutis, Constantiensis concilij iudicio causam & controuersiam suam omnem cum Cruciferis permitteret.

Famelicum bellum.

Induciæ duorũ annorum.

Constantiensi cõcilio controuersiæ Prussicæ disceptatio permissa.

Itaque rex dimisso exercitu reuersus in Poloniam, de amplissimi consilij sententia legatos ad concilium misit, Nicolaum archiepiscopum Gnesnensem, Ioannem Vuladislauiensem, Iacobum Plocensem episcopos, Andream Lascarem electum Posnaniensem, Ioannem Tuliscouium Callissiensem castellanum, & Zauissium nigrũ Garbouium, uirum clarissimũ. Pollicebatur autem Sigismundus, non defuturum se ibi esse causæ regiæ contra Cruciferos: eiq; uicissim rerum Vngaricarum curam commendauit. Idemq; fecit concilium illud, scriptis ea de re ad regem literis.

Vuladislaus curam gessit Vngariæ, Sigismũdo absente.

Ac fecit quidem Vuladislaus amici officium. nam cum Turcæ Vngariam infestarent, Bosnamq; à Sigismundo prius recuperatam,

peratam, ipsi iterum eriperent, fusis profligatisq; Vngaris, Vuladislaus missa ad turcas graui & minaci legatione, sex annorum inducias inter eas gentes, captiuis Vngaris, proceribus liberatis, cõfecit: pacem quoq; perpetuam cõfecisset, ni Pipo Florentinus comes Themessiensis temerè omnia turbasset, capto pro exploratore Gregorio Armeno Vuladislai internuncio, qui Turcicæ legationi de pace uenıẽti tutum ad Vngaros accessum præstructurus antecesserat. Prosperè tamen postea rem contra Turcas gessit aliquoties Nicolaus Petri Macedonis filius, absente Sigismundo, eosq; Bosna expulit. Interea Vuladislaus rex Lituaniam, Poloniam, Russiam continentibus ferè itineribus obiuit. Et Sniathini cum esset in Russia ad Pentecosten anni sequentis 1415, uenit ad eum Alexander palatinus Valachorum, permagna & splendida nobilitatis suę caterua stipatus: adoratoq; publicè rege, & uexillo ad pedes eius proiecto, & dato conceptis uerbis iureiurando, in fide & clientela eius atq; Polonorum se fore semper promisit, & perampla munera ei dedit, ab eoq; uicissim accepit.

1415 ann.

Palatinus Valachiæ Alexander iurat in uerba regis Polonorum.

Venit & ab Imperatore atq; patriarcha Constantinopolitano legatio, frumentarium subsidium petens. Vehementer enim à Turcis infestabantur & premebantur. Quorum princeps Mahometes recuperatis in Asia ijs, quæ Tamerlanes auo eius ademerat, imperij sedẽ Prusa Adrianopolim trãstulerat: & iam transalpinos Valachos uexabat, iam Constantinopoli ac toti Græciæ ferox imminebat.

Legati Cõstantinopolitani Imperatoris ad regem Polonorum.

Vuladislaus rex inopia laborãtibus Cõstantinopolitanis liberaliter opitulatus, in Cacybeio portu maris Pontici, qui in ditione Polonorum tunc erat, frumentum admensus est: inde in Lituaniam rursus diuertens, uiginti millia marcarum Pragensium, quadraginta uestes Sabellinas eximias, centum equos, totidemq; aureos pannos à Vitoudo dono accepit.

Cacybeius portus in ditione Polonorum.

Dona regi à Vitoudo data.

Anno sequenti cum Annam reginam mortuam Cracouiæ sepelisset, rursus in Lituaniã profectus, apud Velunã Samagitiæ cum Cruciferis Prussiensibus pariter atque Liuoniensibus, de regundis finibus Samagitiæ, ac de pace perpetua constituenda conuentum egit: sed Cruciferis intolerabili fastu tumentibus, neq; ullam æqui & iniqui rationem ducentibus, re infecta discessum est.

Anna regina mortua.

Conuentus Lituanorũ cum Cruciferis.

Augebat autem eis spiritus, ut creditum est, societas cum Tartaris inita, qua eos ad uastandos Russiæ fines excitarant. Nec multo pòst ingens uis barbarorum duce Ediga in Kiouiensem tractũ improuisò effusa, ferro igniq; omnia depopulata est. Vrbem quoq; ipsam Kiouiam diripuit ac diruit. Atque ex eo tempore ea splendorem pristinum nunquã recuperauit. arce quidem, summa ui oppugnata, potiri non potuit: & ingentem pecudum hominumq; prædã abegit.

Tartari Russiam uastarunt.

Rex pro eo quod hostes bello persequi debuit, Sanoci nuptias celebrauit, indignas illa ætate, & nomine ac dignitate sua, ducta in matrimonium Elizabetha Pilecia, Ottonis palatini quondam Sendomiriensis filia, uidua prouectæ iam ætatis & effœta: quippe quæ uirgo propter magnitudinẽ dotis à Morauo quodam rapta, eiq; aliquanto pòst ab alio quodam Morauo item erepta, & interfecto priori raptore, in loco iustæ uxoris habita: ad extremum Vincentio Granouio castellano Naclensi gente Toporo, despondente Spitcone Mel-

Rex Elizabetham Pileciam uxorem tertiã duxit.

cone Melstinio propinquo, nupserat: perq́; eam Granouius sese in familiam Leliuiorum inseruit. Siue autem intempestiuo amore & consuetudine eius mulieris captus, siue philtris etiam & magicis artibus dementatus Vuladislaus, eo se tam impari matrimonio implicauit: magnam certè nomini suo infamiam non modò apud suos, uerùm etiam apud exteros aspersit: ita, ut Conciliũ quoq; ea fama, traducẽtibus Cruciferis, impleret. Huc accessit, quòd ritu Christianorũ incestũ id erat cõiugium, cum illa regi in loco sororis esset, propterea quòd is à matre eius de sacro fonte leuatus erat. Sed instante rege, conciliũ legitimas esse iussit eas nuptias. Rex inde Cracouiam indicto conuentu, reginã quoq; eam ritu solenni fecit, nequicquam aduersantibus nõnullis proceribus, & in primis Sendiuoio Ostrorogio palatino Posnaniensi. Quoniam aũt ea ab archiepiscopo Leopoliensi Ioanne Ressouio coronata erat, ueritus Nicolaus archiepiscopus Gnesnensis, qui tũc in cõcilio Cõstantiensi propter splendorem gratiosus erat (ita ut summus põtificatus ad eum, si Dlugosso credimus, deferretur, si eũ suscipere uoluisset) ne sibi posterisq́; suis archiepiscopis Gnesnensibus ea prærogatiua coronandi reges & reginas surriperetur, obtinuit apud Conciliũ, ut archiepiscopus Gnesnensis deinceps Poloniæ primas haberetur: perfecit autẽ idem cum collegis suis, ut Ioannes quispiam Falchembergius sodalis Dominicanus decreto Concilij in tetrum carcerem compingeretur, quòd subornatus à Cruciferis satyram siue famosum libellum in Vuladislaũ regem, & in omne Polonũ nomen cõscripserat. Cũ uerò mitius cum eo postea Martinus, eius nominis quintus pontifex max. cui Nicolai archiepiscopi fauor ad pontificatum nõ parum suffragatus erat, ageret, rem nouam legati regis ausi, ad Basileense concilium, quod in decimum annum indicebatur, prouocarunt. Verùm satisfecit eis deinde pontifex, authoritate patrum adductus. Cæterùm libellus ille famosus Luteciæ archiepiscopo oblatus erat, cum eius urbis doctores & studiosos omnes lauto conuiuio accepisset. Etenim Sigismundo Cæsari ad conciliandum cõcilio regem Arragonum, & ad pacificandum Francorũ & Anglorũ reges proficiscẽti, comes itineris unà cum Tuliscouio & Zauissio de concilij sententia datus erat. Prorogauit deinde Vuladislaus rex inducias cum Cruciferis in aliud biennium, Cæsare & rege Francorum Carolo petẽtibus. Et anno sequenti, qui fuit 1418, rursus apud Velunam Samagitię cum Cruciferis de pace conuentũ egit, deductis secum primoribus Polonorũ: unde cum re infecta discessisset, dimissisq́; proceribus, ipse cum paucis apud Vigros, syluę id nomen est, uenationi uacaret, parum abfuit, quin in Rastemburgensis commendatoris insidias incideret. Sub idem tempus Vitoudus amissa paulo antè Anna uxore, alteram duxit Iulianam uiduam, prioris materteram. Atque id matrimonium incestum Ioannes Cropidlo episcopus Vuladislauiensis, qui etiam regem fortè in Lituaniam secutus erat, præter disciplinam ecclesiasticã iunxit, cum Petrus Vilnensis, ut id faceret, nequaquam
» adduci posset. Ita plurima sibi plerunq; præter ius & æquum permittunt
» homines excelso loco nati. Insequenti anno cum rex in Poloniam reuer-

tisset, ue-

Elizabetha coronata.

Archiepiscopus Gnesnẽsis primas.

Ioannes Falchẽbergius carcere punitus propter famòsum libellum.

Prouocatio à pontificè ad cõcilium futurũ.

Poloni oratores cũ Cæsare missi in Gallias.

Induciæ cum Cruciferis.

1418 ann.

Lituanorũ cõuentus cũ Cruciferis.

Insidiæ in regẽ intentæ.

Vitoudi uxor altera.

tisset, uenêre ad eum duo legati Martini pontificis max. Iacobus Cãplus Spoletanus, & Fernandus Hispanus Lucensis episcopi, de pace cum Cruciferis conficienda postulantes: qui comiter & liberaliter à rege habiti, cognita eius uoluntate ad pacem propensa, in Prussiam inde ad Cruciferos contenderunt. Quorum corrupti muneribus, cum monumenta ad causam ipsorum pertinentia ijsdem ipsis exhibentibus inspexissent ac descripsissent (ad quam fortè rem magis quàm ad pacem faciendam, Cruciferorum rogatu atque sumptibus uenerant) regis causam incognitam temerè testimonio suo damnarunt. Qua de re grauiter postea rex cum pontifice questus est. Ac fecit is deinde regi potestatem producendi documenta causæ suæ. Dimissis autem legatis pontificijs rex Cassouiam profectus est, ad colloquium à Sigismundo Cęsare inuitatus: ibiq́; blanditijs eius inductus, arbitrum eum tulit Cruciferis ex compromisso de cõtumelijs, damnis & iniurijs, quas ab illis acceperat, reclamantibus quos secum duxerat proceribus, & ad extremũ, ut certa tamen formula, certoq́; die id cõpromissum adstringeret suadentibus: quorũ princeps fuit Albertus episcopus Cracouiensis, idemq́; Cãcellarius Poloniæ. Recusabant aũt id cõpromissum Cruciferorũ legati, qui tunc ibi aderãt, siue adeò recusare se ex cõposito simulabant: qua re Cæsar uehemẽter, ut uideri uolebat, iritatus, arma se cum Vuladislao contra eos coniuncturũ iureiurando interposito pollicitabatur. Qua de causa remittere ei Vuladislaus pecuniã quam mutuã dederat, Scepusiumq́; mox reddere cogitabat, ni proceres, cũ quib. ea de re cõmmunicarat, id ei dissuasissent. Soluto conuentu Vuladislaus in Poloniã reuersus, magna cura bellũ aduersus Cruciferos apparauit. Misit & Cæsar episcopũ Pathauiẽsem imperialem cancellarium, & Ioannem comitẽ de Herdek Cracouiam, ut in speciẽ arma & cætera ad Prussicum bellũ necessaria exercitui suo compararent. Quibus lautè à rege sumptus suppeditati sunt. Sed ij cum supra quadraginta dies Cracouiæ mansissent, ultrò ne an reuocati, incertum est, in Vngariam ad Cæsarem reuerterunt. Redijt deinde ad regem ex Vngaria Sbigneus Brezius marsalcus, qui ad deducenda à Cæsare auxilia relictus erat, uanitate Cæsaris perspecta. Lactatus inanibus Cæsaris promissis Vuladislaus, tamen institutam in Prussiam expeditionem non remisit, ne legatione quidem eius motus, qua ille ab eo contendebat, ut in aliud tempus id bellum differretur. Iam copiæ omnes Volboriam conuenerant, indeq́; per Masouiam progressæ ad fines hostium peruenerant, cum uenit ad regem in castra Bartholomæus Capra archiepiscopus Mediolanensis, legatus à Cæsare dirimendi eius belli causa. Et perfecit is quidem rursus adiuuante maximè Vitoudo, & accedente põtificis max. authoritate, duorum annorũ inducias, cum cõpromissi sui regem admonuisset, & aliud ei ex aduerso respondẽs ipse à Cruciferis attulisset. Præfinita aũt compromisso dies ad octauum Idus Ianuarij, quam Epiphanias Christiani dicimus. Itaq; irritus tantus ille conatus atq; apparatus belli fuit, non sine magno omnium fremitu, imprudentiam regis in faciendo compromisso incusantium. Verùm eam culpam rex in Cancellarium

 reiecit:

Legatio põtificis Martini ad regem Pol.

Legatorũ mala fides.

Vuladislai regis congressus cum Sigismundo.

Compromissũ regis.

Vuladislai credulitas.

Albertus episcopus Cracouiensis & Cancellarius Poloniæ.

Sigismundi Cæsaris astus & uanitas.

Legati Cæsaris ad Vuladislaum.

Legatus Cæsaris.

Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

Apparatus belli irritus.

Alberti episcopi Cracouiẽsis odium.

reiecit: quamobrem magno is omnium odio deflagrauit. Cum Erico autem Daniæ, Suetiæ & Noruegiæ rege, ac duce Pomeraniæ, eiusq; cõsiliarijs, publicè à Vuladislao & Vitoudo in castris tunc ictum est fœdus &

Danicum fœdus.

societas, cùm cõtra alios utriusq; partis hostes, tũ nominatim cõtra Cruciferos: ea lege, ut etiãsi quis principũ ab eo fœdere uellet discedere, subditi tamen ipsius eo nihilominus tenerentur: ne tamen inscijs alteris alteri Cruciferis, uel cuiquã omnino bellum inferrent. Excepti sunt aũt à Vuladislao & Vitoudo Sigismundus Cæsar, & Venceslaus rex Boemorum, propter priora cum ipsis fœdera. Reuertẽs aũt ex eo bello Vuladislaus, per Cuiauiã in maiorem Poloniã diuertit: Posnania uerò Srodam proficiscentem aduersus casus perculit. Nam sub uesperum è sereno subitò

Fulminis impetus in comitatũ regium.

atris nubibus cœlum obductũ est: inde inter crebra fulgura ac tonitrua fulmen magno fragore decidens, quadrigas carpẽto, quo rex uehebatur, iunctas, duosq; stipatores regios, itemq; Posnaniẽsis & Sendomiriensis palatinorum, & nouẽ alios regiorũ comitũ equos unà cum regio, cui cubicularius quidam hastã regis ferens insidebat, uno ictu interfecit: aurigæ & sessorib. equorũ nihil actum, nisi quòd cubicularij uestis discerpta est.

Rex exanimatus.

Rex cum aliquãdiu exanimatus iacuisset, tandẽ respirauit, cæterà sospes, præter quòd surdaster paucos dies, & modico manus dextræ dolore affectus fuit. Vulgò creditũ est, propter incestũ matrimonium diuinitùs eo terrore correptum fuisse. Et sanè liberius tũc eum Sbigneus Olesnicius

Tartari pacem petunt à Vitoudo.

secretarius eo de crimine obiurgauit. Per illud tempus Ediga princeps Tartarorum, missa legatione cum munerib. ad Vitoudũ, fœdus cum eo icit. Sub idem tẽpus, cum uires sumeret hæresis Vicleffi & Husi in Boe-

Boemici motus.

mia, motusq; magni cùm Pragæ tum alibi cum summo contemptu regis existerent, & ad quadraginta millia oppidanorum pariter & agrestium cum mulierib. ac paruulis ad montem quendã coiuissent, magistratusq; nouæ Pragæ concursu populi trucidatus esset, anxio fuit animo rex Venceslaus: & ira fortè in pocillatorem suum percitus, cum interficere eum

Venceslai Boemorum regis mors.

suis manibus uellet, paralysi affectus concidit, & paucis diebus postea uita excesit. Parabat fortè expeditionem in Turcas Sigismundus Cæsar, cum hæc ad eum perlata sunt. Obierat enim paulo antè Mahometes im-

Mahometes Turcarum imperator mortuus.

perator Turcarum: unde Sigismundo commoda occasio recuperãdi ea quæ Mahometes de Vngaris ceperat, & ulciscendi clades suas, oblata esse uidebatur. Cum igitur distracto esset animo, impetrato à rege Po-

Sigismundi Cæsaris cũ Vuladislao rege cõgressus Sandeciæ.

lonorum colloquio, Sandeciam uenit. Ibi de Boemicis rebus ac de Turcico bello consultatũ. Suadebat Cæsari Vuladislaus, ut Boemiam ante omnia in potestatẽ suam redigeret, hæresimq; sumentem uires opprimeret: & ad hæc peragenda, auxilia ipsi pollicebatur. Sed ille dum inconsultè &

Sigismundi bellum in Turcas.

intempestiuè Turcicũ bellũ Boemiæ pacandæ preuertit, & Turcas, nullo operæprecio facto, magis iritauit, nõ ausus cum exercitu Danubiũ transmittere, illis ulteriorẽ ripam tenẽtibus, & Boemiæ potitus nõ est. Ac Vn-

Vngaria uastata à Turcis.

gariam quidem atq; Transyluaniam Turcæ, Baiazetis noui imperatoris, qui patri Mahometo succesit, ductu siue auspicijs, magnis affecere incommodis. Boemi uerò Bernam ad comitia euocati à Cæsare, paruerunt, & in po-

Pragensiũ potentia.

& in potestate eius fore se polliciti sunt: ac fecerunt etiã iussa Pragenses, qui tunc factionibus & hæreticorum consensu potentes erant, amoliti castella quædam contra arcem erecta, cathenas'que & repagula, quibus plateas urbis impediuerant: amoti sunt etiam præfecti, quos post Venceslai mortem arcibus regijs imposuerant. Sed cum Sigismundus Berna non in Boemiam, sed Vuratislauiam iter deflexisset, ibiq; de seditio-

Vuratislauiæ magistratus amoti.

sis, qui magistratum urbis necauerant, supplicium sumpsisset, Pragenses ueriti, ne sibi idem ausis idem eueniret, cauere sibi impensius cœpere: Taboritas, promiscuam illam fecem hominum, quæ à castris no-

Pragẽses repugnant Sigismundo regi.

men sumpsit, sibi adiunxere, portas urbis regi uenienti clausere, copias'que eius Germanis & Vngaris ualidas profligauere, & castris exuere: ubi plurimi de proceribus & nobilitate Boemica, qui cum rege sentiebant, cecidere: ipse uerò Sigismundus post susceptum in arce S. Venceslai regium diadema, fuga saluti suæ consuluit. Sed hæc paulo poste-

Sigismundi fuga.

rius acta sunt. Illa prius. Sigismundus Vuratislauiam se sequi legatos Polonorum & Cruciferorum iusserat, ut ibi inter eos de controuersijs arbitrium perageret. Sed ipse ad extremam demum compromisso præfinitam diem, post initium noui anni eò uenit. Veritus igitur, ne die lapsa

Decretum Sigismundi Cæsaris ex cõpromisso.

irritum esset compromissum, ut Cruciferis gratificaretur, causa non cognita neq; disceptata, sententiam ex scheda, quam in pera paratam habebat, iniquissimam, insertis quibusdam quæ in controuersiam non uenerant, recitauit, reclamantibus nequicquam nostris, & fidem religionémque iuducis requirentibus. Fuere autem archiepiscopus Gnesnensis, Cra-

Oratores Poloni ad Cæsarẽ.

couiensis, Vuladislauiensis, Posnaniensis & Plocensis episcopi: palatini, Cracouiensis, Posnaniensis & Sendomiriensis, item'que Callisiensis castellanus, marsalcus regni, & Zauisius niger: qui omnes duob. relictis actutum discessere, Cæsare nequicquã retinente: & errorem quidem agnoscente, sed culpam in alios transferente, & moderationẽ decreti pol-

Sigismundi Cæsaris decretũ.

licente. Quã tamen legati Cruciferorũ fieri passi nõ sunt. Eò uerò spectabat potissimùm decretũ illud Cæsaris, ut abolito decreto delegatorum apostolicorum, Caroli Vngarorum, & Ioannis Boemorũ regis arbitriũ, pactaq; apud Toruniam inter Polonum regem & Magistrũ conuenta, rata essent, quamuis ijs pactis iuxtà ac arbitrio priores Cruciferi non stetissent. Additũ nonnihil de Zlotoria Iaseneciaq; arcibus, Lubicia moletrina, & finibus ditionum Crucifericarum cum Masouia, itemq; cum Samagitiæ parte, quæ Lituanis relinquebatur: qui fines tantisper duraturi essent, quoad rex & Vitoudus uiuerent. Pœna autem apposita est decem millium librarum siue marcarum argenti. Hæc ubi celeriter ad Vuladislaum, in Lituania tũc uenationibus cum Vitoudo uacantẽ perlata sunt, dolore & ira uterq; ad lachrymas usq; & ululatum exarsit. Mox

Vuladislai & Vitoudi mandata ad Cæsarem.

communicato cum paucis consilio, rex curriculo Sbigneũ Olenisnicium ad Cæsarem misit, qui ei beneficia sua plurima & maxima, & ipsius non modò ingratitudinem & summam iniusticiam, uerùm etiam perfidiã & periurium exprobraret, seq; pariturum esse illi sententiæ negaret. Quod cum Sbigneus in frequenti episcoporum & principũ consessu grauissi-

 mis uer-

mis uerbis fecisset, simulq; Nicolaus Cebulca subsecutus, Vitoudi nomine cùm alia quædam acerbè in Cæsarem dixisset, tum fœdus & amicitiam olim cùm eo constitutam repudiasset, ita accenderunt Cæsarem, ut eos uiolato iure gentiū in profluentē demergere uoluerit, nisi eum qui proximi assidebant episcopi & principes, à tam præcipiti & nefario consilio auertissent: sine responso autem ij dimissi sunt. Nec ita multo pòst Cæsar missis duobus legatis ad regē, correcturū se esse pollicitus est, quòd non maliciose, uerùm imprudenter Cruciferorum fraude circumscriptus deliquisset. Verùm ne in eo quidem seruauit fidem, cum Vuladislaus rursum episcopum Cracouiensem & marsalcum ea de re ad eum misisset.

Sigismūdi Cæsaris præceps iracundia.

Sigismundi improbitas et perfidia.

Consultatio Polonorum.

Relata deinde re ad senatum, parendum'ne esset iniquissimo decreto Cæsaris, an eo spreto inferendum bellū Cruciferis, placuit ad tēpus quiescere & expectare, ecquam priores Cruciferi, non parendo decreto Cæsaris, iustam belli occasionem darēt. Nec ea diu expectata est. Cum enim Cruciferi duodecim millia & quingentos aureos numos regi decreto Cæsaris ad certam diem numerare deberent, nec satis auri parati haberent, legati regij Ioannes Coscelecius palatinus Vuladislauiensis, & Sbigneus Olesnicius secretarius, argentum quod in supplementum auri dabatur, non accipiebant: die'que lapsa, testati priores Cruciferos iudicatum non fecisse, discessere. Quæ res apprimè grata & exoptata regi Polonisq;, atque etiam Vitoudo accidit. Quietæ tamen aliquandiu postea res fuere inter Polonos & Lituanos atq; Cruciferos.

Cruciferi non faciunt satis decreto Cæsaris.

Comitia Lēcicię turbulēta.

Regina cur infensa Alberto episcopo Cracouiensi.

Cæterùm domi in comitijs Lencicíensibus ad uicesimamquintam diem Iulij parum abfuit res à perniciosa seditione. Infensa erat Elizabetha regina Alberto episcopo Cracouiēsi, cùm quòd is matrimoniū eius cum rege in primis improbabat: tum quòd Ioanni filio eius, quem Vincētio Granouio pepererat, diploma de comitatu, quo is à rege contra leges publicas ornatus erat, non signabat. Cum autem non ignoraret mulier, infiniti cōpromissi culpam à rege in Albertum episcopum, Tulisćouiū castellanum Calisiensem, & Sbigneum Breziū marsalcum, quos etiam alienioribus credo à se animis esse sentiebat, reijci, mulier uindictæ cupida, urgebat eam occasionem, regemq; in eos assiduo incitabat: » & ut sunt efficaces ferè apud uiros » mulierū suasiones atq; preces, quæ noctu & in geniali thoro adhibentur, propemodum eò regē perpulerat, ut Alberto indicta causa Cancellarij munus abrogaret: id quidem perfecit, ut in tres illos iudicium publicum in comitijs instauraretur.

Elizabethæ reginæ mors omnibus grata.

Iudicium in episcopū Crac. & alios duos proceres.

Iurgium in comitijs.

Et mortua quidem est regina ante diem comitiorum, publica omnium ordinum, præterquam regis ipsius, lætícia: quam splendidior uestitus omnium testatam faciebat. Iudicium tamen nihilominus in episcopum & cæteros duos, quos diximus, institutū est. Ibi cum propinqui & clientes Petri Visi episcopi, ueteris iniuriæ memores, frequētes Alberto insultarēt, & Bartholomæus Vulodicus gente Sulimęus, cum quo Petri fratris filia nupta erat, causam aduersus Albertum dicens, acerbius in eum inueheretur: nō tulerunt id Alberti fratres, propinqui & clientes, quorum numerosa turba stipatus aduenerat: crescebat iniurijs & cōuicijs mutuis tumultus, & ab utrisq; ad arma sumenda,

acciendosq;

acciendosq; socios ex arce in oppidum decurrebatur. Rex cum primoribus in penitius cubiculum se subduxit. Quòd ni mox porta arcis clausa, & pons sublatus esset, multum ibi sanguinis effusum esset. Repressa tandem est à primoribus gliscens seditio, rexq; reconciliatus reis, maximè Ioannis Tarnouij palatini Cracouiensis opera & industria.

Rex reconciliatus episcopo, &c.

Ioannis Tarnouij authoritas.

De regno Boemico suscipiendo consultatio.

Consultatum deinde est de repub. & in primis de Boemis, an eos petentes rex in fidem suam reciperet. Nā ij uicto pulsoq; Sigismundo, ad Vuladislaū regnum deferre nunciabantur. Nondum tamen oratores eorum aduenerant. Re diligentius agitata in senatu, placuit, ut rex regnum à Boemis delatum ne reciperet, propter hæreses, quæ uariè totam Boemiam infecerāt, & propter intestina gentis dissidia factionesq; diuersas, & quòd inimicus capiendus erat Sigismundus Cæsar, ad quem regnum illud iure pertinere uidebatur: nec apertè tamē id refutaret, sed ambiguos legatos dimitteret ut eo metu Sigismundus in officio contineretur.

Boemorū legatio ad Vuladislaum regem.

Responsum regis Boemis datum.

Soluto conuentu Lenciciensi, uenere deinde Boemorum legati: quibus questis de Sigismundi superbia & acerbitate, regnumq; Vuladislao deferentibus, responsum est: regem uicem eorū dolere, ipsum quoq; multis insignib. iniurijs à Sigismundo affectū, ut meritò Boemis, pro tam propēsis eorū in se studijs, auxilio aduersus eum esse deberet: sed quoniam res magna esset ac difficilis, quàm postularēt, nolle regem quicquā de ea sine Vitoudi fratris cōsilio statuere. Hoc responso accepto, pars legatorum in Lituaniam ad Vitoudum profecta est: cæteris Nepolomicię manendi locus datus, sumptusq; suppeditati, ne in urbe propter hæreticorū præsentiā supersederi sacris necesse esset.

Comitia Nepolomiciæ.

Boemorum legati iterum ad regem.

Indictis deinde rursus comitijs Nepolomiciā ad undecimā diem Nouēbris legati Boemorū (iam enim & ij qui ad Vitoudū iuerāt, reuersi erant) præcisa apertè omni spe suscipiendi à Vuladislao regni, dimissi sunt. Reuerterunt tamen ij pòst insequētis anni initium, repertoq; rege unà cum Vitoudo in Lituania apud Mereciam, idem quod prius postularunt, adijcientes: sic eum facilius coniunctis Boemorum & Polonorum uiribus, & Cruciferorum & Sigismundi cōmunis hostis iniurias ulcisci posse: quod ni faceret, Boemis subactis, ne Poloniam quidem ab iniustis Sigismundi armis tutam fore. Quod ad religionem attineret, omnia se moribus & institutis Ecclesiæ catholicæ remissuros esse, quatuor capitibus exceptis. Quæ ipsa à Sigismundo quoq; cōcedi sibi postularāt, sed repulsam acceperant.

Boemorum postulata ad religionem pertinentia.

Erant autem ea capita: ut sub specie panis & uini eucharistiam ipsis uulgò accipere liceret: ut libera esset cuiuis uerbi Dei prædicatio: ut publica esset facinorum correctio: & ut prædia cætera'que bona ecclesiastica, quæ ecclesijs & sacerdotibus eripuerant, ne redderent. Quòd si Vuladislaus regnum illud abnueret, ut Vitoudus id susciperet.

Respōsum Boemorū oratoribus datum.

Vuladislaus rex & Vitoudus repudiant oblatum regnū Boem.

Diu eos Vitoudus suspensos tenuit, ostentata nonnulla spe, uel Sigismundi ulciscendi causa, se id non recusaturum. Tandemq; ad XVIII Calendas Septembris Lublini certum eis responsum regis pariter ac ducis nomine datū est. cuius ea fuit sententia: Licet ambo grauiter à Sigismundo læsi sint, non esse tamen sibi in animo, improbitate cum eo certare: scire se, Boemiā Venceslai regnū hæreditario iure ad

Sigismun-

Sigiſmundum fratrem pertinere: meminiſſe fœderum quæ cum ipſo ſibi conſtent, quamuis non eadem fide utrinq; ſeruentur: religionem etiam ſibi eſſe, apud hæreticos regnare. Honoris autem Boemorum gratia ſe omni ratione curaturos eſſe, ut eis Sigiſmundum & pontificem max. & Eccleſiam catholicam, à qua deſciuiſſent, recõciliarent. Quòd ſi patiatur Sigiſmundus, alium eos habere regem, ſiue adeò non patiatur, modò ut illi in uiam rectæ religionis & ad ſocietatem uniuerſæ Eccleſiæ redire uelint, reipub. Chriſtianæ cauſa alterutrum de ipſis, ſi ita pontifici max. uideatur, non eſſe recuſaturum, quin id regnum ſuſcipiat. Dimiſſa cum his mandatis Boemorum legatione, miſit rex legatos ad Sigiſmundum Cæſarem, Ioannem Tarnouium palatinum Cracouienſem, & Sbigneum Oleſſnicium ſecretarium ſuum: qui commemoratis modeſtè ſuperioribus Vuladiſlai in eum beneficijs, illiusq; uicisſim in Vuladiſlaum iniurijs, perſtare tamen Vuladiſlaum in amicitia, nec mutare fidem oſtenderent: peterentq; ab illo, ut cum Boemis in gratiam redire, Eccleſiæq; reconciliare clementer eos uellet: ſi ille pateretur, utranq; rem Vuladiſlao curæ fore: & uel armis, ſi aliter nequiret, eos ad officium reducturum, & in ditionem eius ſocietatemq; Eccleſiæ catholicæ redacturum eſſe: modò ut poſtea uicisſim Sigiſmundus cum ipſo contra Cruciferos, ſecundum pacta conuenta, tandem arma coniungeret. Eius autem rei præſtandæ pignus interim Sileſia in poteſtate Vuladiſlai ut eſſet tantiſper, quoad Sigiſmundus fidem ſuam apud eum liberaſſet. Grata hęc fuit legatio Sigiſmundo, maioraq; is ultrò Vuladiſlao, quàm quę poſtulabant legati, obtulit: nimirum coniugium unicæ filiæ ſuæ, cuius Vngaria & Boemia hæreditaria regna futura eſſent: aut uerò Agathiæ uiduæ, quæ cum Venceſlao rege fratre ſuo nupta fuiſſet, ſi magis par cõiugium ipſi placeret. Adhuc enim impubes erat filia Sigiſmundi: ei uerò uiduæ dotem fore Sileſiam, & centum millia florenorum. Hæc cum legati à Cæſare ad regem retuliſſent, miſſus eſt inde Sbigneus ad Vitoudum in Lituaniam, ut cum eo rem omnem communicaret. Res aũt ipſa reiecta eſt ad comitia Nepolomicenſia. Inde Zauiſsius Niger de ampliſsimi conſilij ſentẽtia ad Sigiſmundum de Agathiæ matrimonio conficiendo miſſus, cum Cęſarem in expeditione Boemica occupatum ſequeretur, eoq; ab hæreticis profligato, in proximum oppidũ Goram cum multis alijs ex acie ſeſe recepiſſet, oppido per proditionem ab hæreticis capto, in poteſtatem ipſorum uenit: Pragamq; ductus, per longum tempus in cuſtodia habitus eſt. Et poterat quidem ante obſidionem oppidi euadere: ſed extrema quæq; pati, quàm ſocios ſuos, & milites Cæſaris deſerere maluit. Eius igitur captiuitas diuturna impedimento fuit, quo minus matrimonium illud perficeretur. Dum hæc fiunt, Vuladiſlaus rex cum Friderico Marchione Brandeburgenſi, qui cum eſſet Burgrabius Norembergenſis, Marchiam à Sigiſmundo Cæſare dono acceperat, ſiue emerat, affinitatẽ iunxit, deſponſa filio eius natu maximo Friderico, unica filia ſua Heduigi. Atque is cum impubes etiã tum eſſet, in aula regia deinceps ab Helia theologo decano Sendomirienſi, & Petro Chelmio honeſto equite, honeſtè & liberaliter educatus

Poloni oratores ad Sigiſmũdum Cæſarem.

Sigiſmundi reſponſum et pollicitationes.

Comitia Nepolomiciæ.

Zauiſsius orator regis captus à Boemis.

Marchia Brandeburgẽſis quomodo ad Burgrabios Norẽbergenſes peruenit.

Friderico Marchioni Vuladislaus filiam deſpondet.

educatus eſt. Conuenerat enim inter affines, aſſentiente ſenatu Polono (nam Cracouiæ hæc agebantur, quo Fridericus ſenior ea de re aduenerat) ut ſi Vuladiſlaus nullos mares liberos ſuſciperet, regnum Poloniæ poſt eius mortem dotale Fridericus gener, etiam ſi ante nuptias moreretur ſponſa, acciperet: Marchiamq; paternam ſuam ditionem, quæ à Polonia quondam abſciſa eſſet, iure ſempiterno, quemadmodũ Dlugoſſus prodit (tametſi hoc in pactis diſertè ſcriptum non eſt) eidem rurſus adiungeret. Si quas uerò alias filias rex relinqueret, eas Fridericus elocaret. Sin filium hæredem rex relinqueret, centum millium aureorum Vngaricorum puellę dos eſſet, intra duos annos poſt conſummatum matrimonium exoluenda. Quæ tamen Heduigi defuncta ad regem & regnum rediret, ſi Fridericus ex ea nullos liberos ſuſcepiſſet. Quod ſi Fridericus dote non accepta è uiuis excederet, Heduigis tamen nihilominus, quoad uiueret, in Marchia certorum prædiorum atque bonorum ducentis millibus aureorum æſtimatorum uſumfructum haberet. Pollicebatur autem Fridericus pater Vuladiſlao magna aduerſus Cruciferos auxilia, quoties opus eſſet. Sed ea cum ex pacto paulo pòſt poſceretur, negauit in eum annum ſe mittere poſſe: perſuaſit que regi, ut in ſequentem annum bellum Crucifericum differret, quòd diceret, initurum ſe eſſe rationem, ut Cruciferi ultrò imperata regis facerẽt, & uel culinarium eius currum ducerent. Acceſsit etiam, ni fallor, ad prorogandas inducias Pontificis maximi authoritas, apud quem tunc cauſa inter regem & Cruciferos, Paulo Vuladimirio cuſtode & canonico Cracouienſi negocia regis Romæ gerente, diſceptabatur. Et uenit quidem ſequentis anni, qui fuit à Chriſto 1422, initio legatus Pontificis Antonius Zenus iuriſperitus, uir integer & incorruptus, ſiue ad cõponẽdas res inter diſsidentes Polonos & Cruciferos, ſiue ad cognoſcendã diligentius cauſam, & audienda utriuſq; partis teſtimonia, deſcribendaq; monimenta: ſecutus autẽ is eſt regẽ in Lituaniã. Nam ibi tunc ille incõſulto ſenatu Polonico quartas nuptias cum Zonca Ruſſa, cui Sophiæ poſtea nomen fuit, Andreæ Kiouienſium ducis et ſororis Vitoudi filia, celebrabat. Id uerò matrimonium ſine dote Vitoudus, nequicquam aduerſantibus Polonis, qui cum rege erant, conciliauit: uſus illa occaſione, quòd Zauiſsio capto, nihil ad eam diem cum Cæſare conſtitutum erat.

Pacta publicẽ conuenta inter regem & Marchionem Brandeburgenſem.

Friderici Marchionis ingentia promiſſa.

Induciæ cum Cruciferis.

Paulus Vuladimirius.

1422 ann.

Legatus apoſtolicus Antonius Zenus.

Quartam uxorem ducit Vuladislaus.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XIX.

REVERTENTI è Lituania regi, legatus ducis de Monte, cuius ditio ultra Rhenum Burgundiæ finitima erat, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, occurrit, orans ut eum ducem rex in fidem & clientelam ſuam ſuſciperet. Sed ei reſponſum eſt: neq; regi, neque duci eam rem, propter tantam loci inter eos intercapedinẽ, commodo eſſe poſſe. Cum autem eſſet rex in Polonia, popoſcit ordinem ecclesia-

Dux de Monte non ſuſceptus à rege in clientelam.

Contributio à pontifice concessa regi, à clero negata.

clesiasticum quinq; millia florenorum, quæ ei pontif. max. exigenda concesserat. Verùm ea de synodi sententia negata sunt, ne quid eiuscemodi in consuetudinem ueniret, & quòd nullum tunc rex bellum aduersus hæreticos Boemos gerebat. nam in eum usum pontifex eam exactionẽ indulserat.

Prussicũ bellũ.

Bellum deinde regi cum Cruciferis præter omnem opinionem exarsit. Nauiter operam dabat causę disceptandæ Zenus legatus: & iam finis induciarum inter regẽ & Cruciferos appetebat. Egit ergo legatus cum utrisq; de prorogandis inducijs: eóq; rem perduxerat, neutris recusantibus, ut eæ conuenirent, ni fraus Cruciferorum deprehensa esset.

Coributhus cũ exercitu in Boemiã profectus.

Offensus enim iniquitate Cæsaris Vitoudus, Sigismundum Coributhum fratrem cum non contemnendis Polonorum & Lituanorum copijs, in Boemiam ad recipiendum ac defendendum aduersus eum gentis illius regnum, haud multo antè miserat, si non annuente, certè nòn aduersante rege. Id cum ægerrimè ferret Cæsar, Cruciferos ad inferendum Polonis bellum incitabat: & ut facilius incautos fallerẽt, suadebat ut inducias nõ abnuerent: illa duntaxat conditione in pactis adiecta, ut eatenus eę firmę essent, quatenus ipsi quid aliud siue à pontifice max. siue à Cæsare in mandatis non haberent.

Sigismundi Cæsaris conatus.

Ea de re cum Cęsar aliquot hominibus habitu mendicorum ornatis literas ad Magistrum Cruciferorum perferẽdas dedisset, unæ ex his inter uestes mendici apud Coninum fortè mortui inuẽtę, dolum detexerunt. Itaq; cum Cruciferi in inducijs pontificis siue Cęsaris authoritatem disertè exciperent, re infecta, & arguta euidenter à nostris Cruciferorum fraude, irritatis'que animis discessum est, bellum'que magna celeritate & ingenti animorum ardore comparatum. Intra paucos dies cunctę copiæ è Polonia, Russia, & Lituania, quò iussæ sunt, conuenêre. Interim autem Zenus cum cognitioni causæ apud Vuratislauiã insisteret, mandato pontificis importunitati Cæsaris concesso reuocatus est.

Antonij Zeni integritas.

Suspecta enim eius fides et integritas Cruciferis esse cœperat. Ingressus autem rex hostilem terrã, composito agmine, perinde ac si hostes in conspectu essent, incedebat: & habebant ij sanè supra triginta millia equitum pariter atq; peditum. commissuríq; erant rem uniuersæ dimicationis discrimini, ne uastari sua sub oculis suis paterent: nisi Cõradus Nemcius Silesius, uir scientia rei militaris præstans, temeritatem eorum qui cũ tanto exercitu pauci dimicare uellent, redarguisset.

Conradus Nemcius.

Regius exercitus.

Erant enim supra centum millia bellatorũ in castris regijs. Itaq; Cruciferi mutato consilio ad tutandas munitiones dilapsi sunt, relicta aliquanta manu ad prohibẽdum nostris Deruancię amnis transitum. Sed ea facile à nostris pulsa est, cæsis captisq; compluribus. circũ castella deinde & oppida nostri arma circumtulere: Risemburgum, quod Vambreznũ nostri uocãt, ubi cathedra ac domicilium erat Culmẽsis episcopi, & Golubum, oppida cępere, diripuere, & incendere.

Vambreznum olim sedes episcopi Culmensis.

Golubum oppidum, & arces duæ.

Duæ Golubo arces imminebant: ex his inferiorem præsidiarij milites Cruciferorum ipsi incenderunt, quo facilius superiorem defenderent: & equos suos, ne prædę Polonis essent, interfecere. Sed superiore quoq; Poloni, cum machinis eam quassassent, per deditionem potiti sunt. Præsidiarij omnes, qui supra quadringentos fuerunt, cũ quinde-

quindecim Cruciferis in uincula coniecti. Ibi dum rex castra habebat, uenit ad eum Corbauiensis episcopus, legatus à Cæsare, petens, ut Coributhum è Boemia reuocaret, Cruciferos ne bello uexaret.

Legatio Cæsaris ad regem Vuladislaum.

Si quid ij deliquissent, iure cum eis apud Cæsaris tribunal, cui illi subiecti essent, ageret: quod si iniquitate sententiæ Cæsaris offenderetur, Cæsarem, si quid eiusmodi esset, correcturum esse. Si qua alia iniuria læsum se esse à Cęsare arbitraretur, Polonis & Vngaris proceribus rem disceptandam secundum fœdera permitteret.

Responsum regis.

Ad hæc sic ei responsum est: quod ad Cruciferos attineret, Regem satis perspectam habere fidem & æquitatem Cæsaris: pariturum tamen eum fuisse eius decreto iniquissimo, nisi Cruciferi priores id contempsissent. Deinde prorogaturum quoque nihilominus inducias cum eis fuisse, ni sublestam fraudem ex literis Cæsaris deprehendisset. Illud etiam quale esset, quod Cæsaris opera Antonij Zeni, legati pontificij, incorrupti uiri iudicium intercepisset. Itaque necesse regi armis sua repetere, quando aliter non possit. Coributhum non regis iussu in Boemia cum exercitu esse.

Vitoudi responsum.

Intulit mox Vitoudus: à se eum illuc missum esse, ut Cæsaris iniurias & uiolata fœdera ulcisceretur: futurum'que ibi esse deinceps etiam, ut intelligeret Cæsar, quos homines sub specie amicitiæ dolis falleret. Cum his responsis dimissus legatus. Non intermittebant interea nostri, populabundi hostiles agros longè latéq; dispersi infestare.

Valachorũ auxilia ad bellum Prussicum regi missa.

Fortè quadringenti Valachi expediti (tot enim palatinus regi in auxilium miserat) sub Marieburgo prædas agebant. In eos Cruciferi magno numero ex arce effusi, impetum fecerũt.

Valachorũ uictoria de Prussis.

Valachi uenientium contra se hostium multitudine animaduersa, in proximam syluã se recipiunt, ex equis desiliunt, non insueto genere pugnandi pedestres inter condensas arbores sese defensuri. Descendunt & Germani hostes, ut latitantes, quemadmodum opinabantur, è latebris extraherent. Sed mox denso sagittarum imbre à Valachis obruti, cæsis captis'ue primis, fugam capessunt. In fuga quoq; à persequentibus Valachis non paruam cladem accepere. Victores Valachi cum præda & captiuis in castra reuersi sunt.

Andreas Brochocius.

Alia quoque non minori clade per idem tempus Cruciferi inter Orlouiam & Murinouiam pagos profligati sunt ab Andrea Brochocio præfecto Brestensi, gente Ossorio, non magis uiro forti, quàm pio atque religioso. Erat is cum Matthia Labissinio Brestensi, & Ioanne Cosceleclo Inouuladislauiẽsi, palatinis, & cum omni nobilitate Cuiauiensi, relictus à rege ad pręsidiũ eius orę cum summo imperio, ne quid à Cruciferis ibi moueretur. Indignati uerò palatini, sibi eum prælatum esse, domos cum clientibus suis per speciem comparandi commeatus recesserant. Perstitit in castris Brochocius, nihil ea discessione deterritus, diligentius'que seruabat excubias quoquouersus dispositas. Erant in præsidio Nessouię octingenti equites Cruciferorum: ij ut incautos Polonos opprimerent, silenti agmine circumuecti, à tergo, ubi nullas rebantur seruari excubias, noctu eos adorti sunt. Sed non fefellere tamen. Et ultimas quidem excubias securas oppressere: uerùm à secundis ad tertias, & inde in castra clamor perlatus, Brochocium cum suis exciuit. Armis ra-

ptim

Neſſouienſes præſidiarij fuſi à Brochocio.

ptim correptis,hoſti ſepta caſtrorum cõuellere iam incipienti intrepidè occurſum eſt, commiſſo'que prælio (& lucebat fortè luna) ceſſit noſtris uictoria: diſſipati fuga hoſtes, cum per ignota ſibi loca ſyluas'que errarent, agreſtibus prædæ fuere per ſubſequentes dies. Magnus'que fuit numerus captiuorum, in quibus commendatoris Torunenſis uicarius, ac duodecim Cruciferi fuerunt. Nam commendator ipſe fuga elapſus eſt.

Coualouia Schoneſe.

Rex Golubenſi arce potitus, ad Coualouiam, quam Germani Schoneſe uocant, caſtra mouit: & in arcis illius oppugnatione nonnihil incommodi accepit. Nam oppidum ipſi Cruciferi ſuccenderant. Captus cum paucis Dobrogoſtius Camenenſis caſtellanus, per cuius incuriam

Drahimum captum & receptum.

Drahimum haud multo antè interceptum erat à Germanis militibus in Pruſsiam contendentibus. Tametſi intra paucos dies arx ea à noſtris recuperata fuit, Pauli Venzici Germani opera: qui cum eſſet inter pręſidiarios hoſtium, Polonos clàm noctu caſſibus uenatorijs in arcem ſuſtulit: à quibus mox præſidium hoſtile deiectum eſt: Paulus perpetuo cenſu donatus à rege in ſalinis Velicienſibus. Omiſſa Coualouiæ oppugnatione, ad Toruniam rex duxit. Fortè didicerat ab exploratoribus, Cruciferos non contemnendas copias coegiſſe: quanquam non habebant ij in animo, aperto prælio cum rege manus conſerere, ſed occaſionem & opportunitatem bene rei gerendæ captabant. Contra hos ergo ſexdecim Polonorum, totidem'que Lituanorum uexilla miſit. Sed priuſquam in conſpectum uentum eſt, hoſtes aduentu noſtrorum cognito, fuga dilapſi ſunt. Rex cum peſtem graſſari Toruniæ accepiſſet, contagionem metuens, mutato conſilio, uaſtatis modò ſuburbanis, in Culmenſe territorium exercitum reduxit, ut id ſiue peruaſtaret, ſiue in poteſtatem ſu-

Cruciferi pacẽ petũt à rege, et impetrant. Pacis apud Melnum factæ conditiones.

am redigeret. Interea Cruciferi, & ipſi inauſpicati belli pertæſi, & nobilitatis oppidanorum'que ſuorum clamoribus & querimonijs defatigati, legatos ad eum de pace miſerunt: non difficulter impetratum: pacis leges ſupra Oſſam fluuium & apud Melnum lacum in caſtris conſcriptæ: inter quas erant præcipuę, ut rex Galardi & Petri iudicum à pontifice maximo delegatorum decretum: magiſter uerò Cruciferorum, Pruſsiẽſium quidem Paulus, Liuonienſium uerò Sifridus, pacta Torunenſia & Sigiſmundi Cæſaris decreta duo ex compromiſſo lata repudiarent: Samagitiam, Sudos, Neſſouiam, arce tamen ab ipſis diruta & materia aſportata, rex haberet, item'que dimidium Viſtulæ & nauli apud Toruniam: Cruciferis uerò redderet, quicquid de ijs tunc cœpiſſet: præteritæ omnes iniuriæ obliterarentur. Quod ſi utriuis bellum renouare uellent, ut ſubditis eorum impunè liceret dominis ſuis nullam opem ferre. Pecuniam quoque certam regi Cruciferi numerare debebant: quanquam hoc monumentis literarum mandatum non eſt. Hæc ita conuenta, Eberhardus quoque generalis Cruciferorum Magiſter literis ſuis

Pax infecta iuſſu Cæſaris.

comprobauit. Nec tamen rata fuère. Nam diſcedente rege, non impleuerunt Cruciferi promiſſa: ita iubente Cæſare. Vnde cum iritatio animorum inter principes maiores motus parturire uideretur, Vngarorum proceres conuentum cum noſtris expetiuere: nec difficulter impetrarunt,

Vngarorum et Polonorũ procerum conuentus apud Keſmarcum.

runt, ut ad Keſmarcum oppidum delecti à rege de ſententia comitiorum ſecum conuenirent. Ibi conſtitutum, ut ad medium Quadrageſimæ anni ſequentis ipſi inter ſe Cæſar & rex conuenirent: & proceribus Vngaris & Polonis arbitris, quemadmodum erat in fœdere, de iniurijs mutuis diſceptarent: Cruciferorum quoque legati cum luculentis mandatis ut adeſſent.

Albertus Iaſtrẽbecius archiepiſcopus Gneſnẽ. Sbigneus Oleſſnicius epiſcopus Cracouien.

In eo uerò conuentu cum Nicolaus Tramba archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus eſſet, ſucceſſor ei Albertus Iaſtrembecius, quamuis reluctans, rege authore datus eſt. Poſt eum uerò Sbigneus Oleſſnicius, aduerſante primùm, deinde uerò fauente & adiuuante Vitoudo (nam in Lituania tunc rex erat) Cracouienſis epiſcopus factus eſt.

Sigiſmundi Cæſaris & Vuladislai regis congreſſus. Pax renouata inter Cæſarẽ et regem. Cum Cruciferis pacta nouata.

Congreſſi deinde Cæſar & rex ad præſtitutam diem apud Stareſolum, cum de iniurijs mutuis inter ſe audientibus proceribus expoſtulaſſent, pacem inter ſe renouarunt: Cruciferi quoque pacta conuenta apud Melnum lacum ſeruare iuſsi, dicto audientes fuerunt: & controuerſa quædam pactorum conuentorum capita, ad mercaturam & commercia pertinentia, conuentu cum Polonis apud Neſſouiam inſtituto, explicarunt.

Coributhus è Boemia reuocatus.

Reuocatus deinde eſt à rege Coributhus è Boemia, ubi non contemnendas uires habuerat, & authoritatem ſibi apud Boemos, præter Ziſcę factionem comparauerat: Pragenſem ciuitatem lenitate cum ſeueritate mixta in meliorem formam, quemadmodum inquit Æneas Syluius, redegerat: arcem'que munitiſsimam, cui Carliſteno fuit nomen, ſex totos menſes fruſtra obſederat, & cum Sigiſmundi copijs leuibus prælijs aliquoties proſperè fermè dimicauerat. Reuerſus inde, cum Dobrinenſem dominatum à Polonis non impetraret, ſolicitabat animos multorum ad res nouas. Qua re magnum ſibi odium apud regem & proceres

Fines reguntur inter Pruſsiam & Samagitiã.

conflauit. Miſsi deinde à rege, Sbigneus deſignatus epiſcopus, Sendiuoius Oſtrorogius palatinus, & Dobroguſtius caſtellanus Poſnanienſis, & Stanislaus Ciolcus procancellarius, ad regundos fines cum Cruciferis in Samagitiam, certis ſignis Samagitiam à Cruciferorum ditione diremerunt.

Comitia Vartæ abſente rege.

Nihil præterea memorabile eo anno geſtum, niſi quòd proceres cum nobilitate in comitijs Vartenſibus, rege abſente, leges quaſdam condidere.

1424 ann. Sophia regina coronata.

Inſequenti autem anno, qui fuit milleſimus quadringenteſimus uigeſimusquartus, duodecima die Februarij, Sophię reginę diadema ſolenni ritu impoſitum eſt.

Principum cõuentus Cracouiæ. Legatus apoſtolicus.

Quam celebritatem præter Polonos & Lituanos proceres, Sigiſmundus Cæſar cum Barbara uxore, Ericus rex Danorum, qui tunc fortè Hieroſolyma religionis ergò iter habebat, Branda cardinalis cognomento Placentinus, legatus pontif. max. Iulianus Cæſarinus auditor cameræ Apoſtolicæ, qui poſtea Cardinalis fuit, Ludouicus Bauarorũ, Zemouitus, Vuladislaus, Cazimirus & Alexander fratres Maſouiorum, Bernardus Oppoliẽſium, Boleslaus Ceſsinenſiũ, Ioannes Ratiborienſium, Cazimirus Oſuẽcimenſiũ, Venceslaus Oppauienſiũ, duo Conradi albus & niger Cozlenſiũ, Venceslaus Zeganenſiũ, Coributhus Vitoudi frater, duces, itẽq; Elbingẽſis & Torunẽſis cõmendatores, nomine magiſtri Cruciferorũ Pauli Ruſdorfi, cohoneſtarũt. Vitoudus uenire noluit, neſcio qua de cauſa infenſior reginę factus.

Tentatum eſt in illo conuentu à principibus, de Heduigi regis filia Boguslao duci Stolpenſium, Cæſaris neceſſario, in matrimonium collocanda: cum Vuladislaus non obſcurè alienum à Friderico marchione, cuius filio ea deſponſa erat, animum præ ſe ferret, propterea quòd is auxilia nulla ex pacto ipſi ad bellum Crucifericum miſerat. Sed nihil tamen ea de re impetratum eſt, diſſuadentibus regi proceribus, fidem'q; rebus omnibus potiorem ducentibus. Diſſuaſit & Vitoudus abſens, apud quem tunc Fridericus iunior educabatur, cum res tota ad eum à rege reiecta eſſet, Cęſar'que & reges ad ipſum ea de re oratores allegaſſent. Acceſsit etiam Pontificis authoritas poſtea, qui Fridericum è ſua familia Columenſi originem ducere profitebatur. Effectum autem eſt in eodem conuentu, adnitente maximè Cardinali, ut rex Vuladislaus, Cæſari, præter uoluntarios, qui certatim crucis militiam à pontifice promulgatam amplectebantur, quinque millia equitum ad bellum contra Boemos hæreticos promitteret. Acta & alia nonnulla in ſecretis colloquijs. Poſt quintumdecimum tandem diem reges & principes liberaliſsimè & magnificentiſsimè habiti, ſuas quiſque domos diſceſſere. Vuladislaus rex Visliciam profectus: ibi eum legatio Boemorum conuenit, petens, ut quando ipſe Vitoudus'que nollent, Coributhum ſibi regem mitteret. Probauerat enim is priore expeditione Boemis induſtriam, uirtutem ac diligentiam ſuam. Non modò negatum, ſed bellum quoque denunciatum Boemis, ni hæreſim abijcerent, & Romano pontifici dicto audientes eſſent. Profectus eſt tamen iterum ad Boemos Coributhus, rege inſcio, cum aliquanta facinoroſorum & obæratorum hominum manu, quæ ad eum confluxerat. Quamobrem ſuſpicionem Cæſaris, multorum'que præterea uitare Vuladislaus non potuit, quamuis promiſſa equitum auxilia duce Petro Meziuezio Cæſari miſiſſet. Quin ea quoque, cum per Morauiam iter facerent, & ſuſpecta ſe eſſe ijs, quibus ſuppetias ibant, haud obſcurè animaduerterent, oppidis'que excluderentur, uerita necubi opprimerentur, in Poloniam ab Olomucio reuertêre. Hoc anno natus eſt Vuladislao filius, pridie Calendas Nouembris, ingenti patris lætitia: & poſt quartum demum menſem religioni Chriſtianæ ritu ſolenni initiatus, Vuladislai nomen accepit. Adfuerunt autem ei cerimoniæ, Pontificis maximi, Cæſaris, Venetorum & Mediolanienſium ducum, & nonnullorum aliorum principum à rege inuitatorum legati, cum amplis donis puerperæ allatis. Vitoudus uerò argenteas cunas centum pondo puero miſit. Remiſit autem uiciſſim Vuladislaus omnibus munera. Aduenit poſtea legatus pontificis Latinus Vrſinus cardinalis epiſcopus Hoſtienſis, afferens regi dono unum de clauis, quibus CHRISTVS IESVS author ſalutis noſtræ cruci affixus fuit. Acceptus eſt ſummo cum honore ueniens Cracouiam, multitudine omni cum ſacerdotibus & monachis obuiam effuſa: clauus'que ſacer, uoluntate regis in baſilicam Cracouienſem illatus, ubi in hanc uſque diem aſſeruatur. Nihil præterea memorabile geſtum duobus illis annis, niſi quòd peſtis Poloniam

Rex alienatus à Friderico marchione.

Marchiones Brandenburgenſes gentiles Columnenſiũ.

Coributhus ad regnum à Boemis uocatur.

Boemorum repulſa.

Coributhus ad Boemos profectus.

Vuladislaus miſit auxilia Cæſari contra Boemos.

Vuladislaus filius Iagelloni natus.

Legatus pontificius in Poloniam.

niam & Lituaniam peruagata eſt, ita ut rex cum regina & Vitoudo in ſyluis degere cogeretur: ubi cum uacaret uenationi, caſu crus fregit, in quo curando menſes aliquot Craſniſtauiæ abſumpſit. Anno uerò 1426, ad Pentecoſten Lenciciæ comitia habita. Ad ea rex per Maſouiam proficiſcens, Zemouitum ſeniorem ducem in gratiam recepit, cum is ipſi primùm per filios, deinde per ſe ipſe ſatisfeciſſet de eo, quòd inſimulatus erat, quaſi in poteſtate regis eſſe nollet. Cui quidem ſuſpicioni Stanislaus Pauulouius archidiaconus Plocenſis occaſionem dederat, cum is fortè anno ſuperiori in ſynodo Lencicienſi, in qua de uiginti millibus florenorum regi pontificis max. iuſſu ab ordine eccleſiaſtico conferendis fruſtra actum eſt, negaſſet mandatum illud pontificium ad Plocenſem diœceſim pertinere, quòd in ea ac in tota Maſouia rex nihil prorſus iuriſdictionis haberet. Atque id de ſententia ducis, cuius erat Cãcellarius, & cuius authoritate non multo pòſt Iacobo epiſcopo mortuo, Plocenſis epiſcopus deſignatus erat, dixiſſe uidebatur. In comitijs uerò Lencicienſibus permiſſum Cruciferis, importuniſſimè efflagitante Vitoudo, ut moletrinam Lubicenſem, quam ex pactis conuentis demoliti erant, inſtaurarent. Miſſi ea de re legati ad Vitoudũ, Sbigneus epiſcopus Cracouienſis, Domaratus caſtellanus Biecenſis, Petrus Saffranecius ſuccamerarius Cracouienſis, & Nicolaus Dreuicius ſcriba regius, ducem de temeritate promiſsi & importunitate grauiter obiurgarunt. Pręſe ferebat enim Vitoudus, niſi id precibus ſuis datum eſſet, ſe Dolangenſe territorium in Samagitia ad mare uergẽs, Cruciferis donaturum eſſe. Alia res magna in ijſdem comitijs à rege tentata, ſed non impetrata eſt: cum is promiſſa eam ob rem in ſuperioris anni comitijs Breſtenſibus, nõ præſtaret. Promiſerat autem, confirmaturum & aucturum ſe nobilitatis libertatem & prærogatiuas, ſtationes eccleſijs & monaſterijs remiſſurũ, Cuiauienſes autem auenæ penſione liberaturum, ſi filium ſuum anno ſuperiore natum, regẽ poſt ſe deſignarent: conuenerat'q;, ut ijs de rebus rex in proximis futuris comitijs, diplomatis in ſingulos tractus ſiue palatinatus datis, diligẽter caueret. Verùm is mutato, ſuaſu Cæſaris, conſilio, cũ negaret id ſe facturum eſſe, conſurgens omnis ſenatus, diploma ſuũ quo regi de filio promittebat, à Sbigneo epiſcopo, cuius fidei concreditum fuerat, receptum, magno cum fremitu ac tumultu rege inſpectante concerpſit. Sic re infecta conuẽtus ille ſolutus eſt. Alia tamẽ uia rex id quod cupiebat, poſtea perfecit, cum ſingulos ſenatores priuatim, quemadmodũ Cæſar monuerat, prenſaſſet, & à ſingulis chirographa exegiſſet: itẽ'q; à ciuitatibus, & pleriſq; conuentibus nobilitatis, præſertim Ruſſię et Podolię. Perpauci de proceribus reperti, qui maiorem reip. quàm priuatorum commodorũ ſuorũ & gratiæ regiæ rationẽ ducerent. Natus autem eſt eo anno regi alter filius Cazimirus, & intra annum uertentem mortuus. Porrò Vitoudus conducto è Polonia magno numero mercenariorum militum, fecit eodem anno expeditionem in Pſcouenſes Ruſſos, liberos tunc, ſed poſtea in ditionem Moſchorum redactos. Nec ea expeditio ſatis proſpera ei fuit initiò, quippe quę nulla iuſta de cauſa ſuſcepta eſſet:

Vuladislaus rex crus fregit.

1426 ann.

Zemouito Maſouio rex recõciliatus.

Synodus Lenciciæ.

Comitia Lenciciæ.

Lubicenſis moletrina.

Vitoudi temeritas et importunitas.

Vuladislaus laborat, ut filius ſuus infans rex deſignetur.

Senatus regij factum inſigne.

Cazimirus filius Vuladislao natus & mortuus.

Vitoudi bellum in Pſcouenſes.

esset: perennibus ferè pluuijs madente humo, per se etiam uliginosa, ita ut neq; progredi commodè exercitus, neq; pabulari posset. Ad extremũ tamen Pscouenses magna ui auri & argenti, infecti pariter & signati, pacem redemerunt. Vuladislaus uerò per idem tempus de nobilitate Russica suę ditionis quinq; millia equitũ, duce Ioanne Cobilenio, gente Grimalio, præfecto Sanocensi, in auxilium Sigismundo Cæsari contra Turcas misit. Qui ad Brailouum usq;(quod oppidum ad confluentem Serethi ac Danubij fluminum, in extremis Valachiæ & Moldauiæ transalpinę finibus fuit) longũ iter emensi, duos menses in eo loco cãpestri unà cũ Valachis (qui & ipsi ex fœdere iussu regis præstò fuerunt) castra habuere, dum Cæsarem ultra constitutum tempus expectant. Vbi uerò non uenturum esse, Boemicis rebus impeditum, intellexerũt: pacato agmine, quemadmodum profecti domo erant, reuertêre. Detrectarant nõnulli de Russis eam militiam, propterea quòd quinæ marcę in hastas ex Ludouici regis sanctione sibi nõ dabantur: eos rex carcere diuturno coercuit, et bonis multauit. Sed remisit pòst omnibus multam, rogatu procerum: Aduocatiam modò Crosnensem retinuit. Mortuus est eo anno Zemouitus dux Masouiorum, relictis quatuor filijs, & quinque filiabus. Ac filij quidem sic inter se paternum dominatum partiti sunt, ut Zemouito Rauensis, Vuladislao Plocẽsis, Cazimiro Belzensis ditio cederet: quartus Alexãder exors patrimonij, sacris initiatus, archiepiscopus Tridentinus, & postea Cardinalis fuit. De filiabus uerò Cimbarca Ernesto Austriorum duci nupsit, de qua Fridericus tertius Cęsar natus est: Eufemia Venceslao Cesinensiũ: Cunilia Boguslao Stolpensium duci: quarta Osca, quæ eadem Agathia est, Michaeli duci, qui Sigismundi, Vitoudi fratris, filius fuit: quinta innupta obijt. Lascaris quoque episcopus Posnaniensis eodem anno mortuus, longam & perniciosam successoribus, Miroslao Nalencio iurecõsulto ac datario Apostolico, & Stanislao Ciolco poetæ, procancellario regni, litem reliquit: cum hic sacri collegij suffragijs, & regis authoritate, ille pontificis prouisione niteretur: & Miroslaus quidem consecratus, possessionem tamen bonorum adire inuito regę non potuit. Stanislaus uerò omnia bona episcopi in potestate sua habuit, quanquam non nisi post biennium episcopus à pontifice renunciatus, Miroslao uita defuncto. Lascarem haud multo pòst Ioannes Pella, Vuladislauiensis episcopus, qui ante duos annos Ioanni Cropidloni successerat, secutus, Ioannem Saffranecium decanum Cracouiensem & Cancellarium regis habuit successorẽ. Insequens annus nulla ferè alia re, quàm probro reginę, memorabilis est. Eius uerò author Vitoudus fuit: qui siue odio reginæ, siue cupiditate regni, quam apertius postea præ se tulit, stimulatus, seu denique rumoribus hominum uulgatis permotus, augente suspicionem in decrepita regis ætate tertio, quod instabat, reginæ puerperio, cum omnibus minimè mali regis actionibus moderaretur, facile credulum hominem, ut in pudicitiam reginæ inquireret, induxit. Captæ duæ puellæ, pedissequæ reginæ, Catharina & Elizabetha sorores Sciucouiæ, quæ omnium esse consciæ uidebantur, terrore tormentorum

Russi et Valachi in auxiliũ missi Cæsari cõtra Turcas.

Serethus fl.

Russi contumaces coerciti à rege.

Zemouiti ducis Masouiorum mors & liberi.

Alexander Masouius Tridẽtinus Archiepiscopus & Cardinalis.

Cimbarca Friderici tertij Cæsaris mater.

Lis de Posnaniensi episcopa.

Rex contempsit prouisionẽ regiam.

Ioannes Saffranecius episcopus Vuladislauiensis.

Inquisitio in pudicitiã reginæ.

torum adhibito, confessæ sunt de libidinibus reginæ: sed uerè ne, an falsò, incertum est. Editi nominatim, cum quibus illa rem habere consueuisse diceretur, Hincia Rogouius, Petrus Curouius, Laurentius Zaremba, Petrus Crasca, Ioannes Conespolius, Petrus ac Dobeslaus Scecocinij. De quibus tres ultimi re intellecta profugerunt: reliqui indicta causa proceribus, qui cum rege Grodlum (ubi hæc agebantur) à Vitoudo euocati uenerant, partim gratia, partim metu assentientibus, in carcerem conjecti, pedissequæ in Lituaniam relegatæ, maritos ibi postea nactæ sunt. Regina non audita, plena mœroris ex tam insigni infamia, Cracouiam remissa est. Remittebatur in Lituaniam asseruanda in custodia, ni Poloni proceres, & in primis Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis, cuius magna tunc erat authoritas, dissuasisset. Is enim, cum id à rege clàm agi ex apparatu curruum, & mox ipsius confessione cognouisset, percontatus est regem, quid pueris ex ea natis facturus esset: cumq; rex, secum eos fore, & in spem regni educatum iri, respondisset: Apage, inquit Tarnouius: tu'ne reges nobis relinquere uis, quos ipse, dum matrem ipsorum probro afficis, pro tuis liberis non agnoscis? Cæterùm senatus frequens eò rem perduxit, ut regina se suo ipsius, & septem honestarum & nobilium fœminarum iureiurãdo purgaret. Iurarunt cum ea, Catharina Nicolai Michalouij Sendomiriensis palatini uxor: Cochna, quæ cum Iacobo Conespolio Siradiensi: Heduigis, quæ cum Ioanne Glouacio Masouiæ, palatinis: Anna, quæ cum Sbigneo Brezio marsalco: Clichna, quę cum Nauoio Mocriscio nupta fuerat: Helena Pauli Bogumilouicij iudicis uxor, & Helena Cotca uirgo. Iudicium deinde in Ioannem Strassum à regina efflagitatum est, quòd is princeps hunc de ipsa rumorem apud Vitoudum & Germanos sparsisse diceretur: atque is neque confessus, neque conuictus, cum se etiam decreto Petri Vidauij iudicis Siradiensis, cui rex cognitionẽ eius causæ mandarat, iureiurando purgasset, & accusatores ad singulare certamen prouocaret, in carcerem tamen à rege coniectus est Sendomiriæ: ubi parum abfuit, quin fumo & uapore prunarum illatarum enecaretur. Sed hoc posterius, mortuo demum Vitoudo accidit. Tunc aũt non multo pòst regina filium peperit, cui Andreæ Cazimiro nomen fuit. Erat Cracouiæ Henricus quispiam Boemus, insignis astrologus: hic infantẽ recens natũ, longæuum, sed infelicem fore, Poloniam'que multis ac magnis malis atque calamitatibus eo regnante afflictum iri, ex astris prædixit: fratrem uerò eius Vuladislaum, clarissimum atque uictoriosissimum futurum, & ni fata longiorem ei uitam inuiderent, multis gentibus imperaturum. Quæ utraque euentus postea comprobauit. Post hæc reginæ infamia conquieuit. Sed tamen res ea dissidij, quod deinceps inter regem & Vitoudum accidit, seminarium fuit: id uerò dissidium gliscens, Sigismundus Cæsar tertio deinde anno maleuolentia quadam ductus, maximè inflammauit. Cum enim subolfecisset, subiratum esse regi Vitoudum, conciliandum esse eũ sibi existimauit, de cuius consilijs regem totum pendere non ignorabat, ut uel committeret eos inter se, uel facilius ipse regem simplicem circumscriberet.

De reginæ adulterio rei.

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouien.

Reginæ purgatio.

Ioannes Strassus ob insimulatam reginam in carcerem cõiectus.

Andreas Cazimirus filius Vuladislao regi natus.

Vaticiniũ astrologicum de filijs regijs.

Sigismundi Cæsaris maleuolẽtia.

Vuladislaus Vitoudi consilijs nitebatur.

scriberet. Itaq; colloquium utriusque expetiuit: uerùm id, Turcico bello implicatus, in tertium annum distulit. Duxit autem exercitum in Turcas insequenti anno, qui fuit à Christo nato, millesimus quadringentesimus uigesimusoctauus: qui Golubeciam arcem, à Rascio quodam Turcis, cum ipse emere eam nollet, paruo uēditam, armis recuperaret: siue adeò, quo belli Turcici prætextu cessationem suam à bello Boemico Martino pontifici max. id urgenti, quemadmodum scribit Dlugossus, excusaret. Sed priusquam ad congressum cum hostibus ueniret, retro se, transmisso raptim Danubio cum magna parte exercitus, ad tutiora loca in Transyluaniam recepit: proditis hosti reliquis, quos naues capere non potuere: in quibus fuit Zauisius Niger præfectus Scepusiensis, de Boemorū captiuitate dimissus: qui submissum à Sigismundo lembum ascendere noluit, mauolens fortiter occumbere, quàm turpiter socijs proditis fugere. Quare adacto calcaribus equo, in confertissimos hostes irruit: & multis præclaris operibus editis, ad extremum conglobatis circa eum Turcis, uiuus captus. & cum pro magno munere ad tyrannum uir robore corporis, oris dignitate, & auratis armis insignis duceretur, controuersia inter duos barbaros orta, ab utro captus esset, ab imbecilliori desecto capite uitam finiuit: uir in omni uita belli pacis'que artibus clarissimus, & sempiterna memoria dignus. Per idem uerò tempus Vitoudus, Polonis militibus, quos multos circum se & præstantes habebat, partim uoluntarios, partim stipendio proposito euocatos, Nouogrodensibus Russis, libero populo, prætextu controuersorum finium bellum intulit: superata'que præter spem eorum difficultate itineris, cum ad Oposcam castra haberet, supplicibus & ingentia dona afferentibus pacem dedit. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis insignes in primis, Cazimirus dux Masouiorum, Vincentius Samotulius castellanus Medirecensis dux copiarum, Iacobus Cobylanius, Ioannes Cizouius, Mesciugus Scrinnius, Nicolaus Brezius, Zicus Cadlubius, Matthias Vscius, Ioannes Sciecocinius, Ioannes Lopata Calinouius, Iacobus Precora Morauianius, Nicolaus Sepinius. Viguisse autem in primis in toto illo exercitu disciplina militaris memoratur, Vitoudi seueritate sancita: præter quòd confecto bello & tunc, & aliâs solebat is relictis copijs in hostico, domum uxoris & uoluptatum desiderio præcurrere. Vnde cum sine duce & ordine redirent Lituani, impeditis locis nonnunquam incommodo afficiebantur. Sed unde digressi sumus, reuertamur. Ex illo igitur inauspicato bello Turcico reuersus Cæsar, Vuladislaum regem incusare, quod is promissa sibi auxilia non misisset (quæ tamen ille superiori anno frustra miserat) & maiori in eum odio exardescens, urgere consilium illud suum de adiungendo sibi Vitoudo: colloquium'que efflagitare. nec difficulter id impetrauit. Dies dicta conuentui apud Luscum, ad sextam diem Ianuarij sequentis anni. Interim filij Zemouiti Masouij, superiore anno defuncti, uenientes ad regem Sendomiriam, solenni ritu in uerba eius iurarunt. Et intra paucos dies Ioannes patruus eorum, dux Varsauiensium, uita excessit. Cum autem conuenissent Luscum,

1428 ann.

Turcis bellū facit Sigismūdus Cæsar, euētu nō satis prospero.

Zauisij nigri præfecti Scepusiensis mors.

Nouogrodēses pacem à Vitoudo redemerūt.

Masouij duces iurant in uerba regis Polonorum.

Ioannes Varsauiensium dux mortuus.

scum Cæsar cum Barbara uxore, rex, & Vitoudus, actum est aperta fronte de mutuis offensis, ac de Valachis maximè. Postulabat Cæsar ex formula fœderis, ut Valachiam secum pariter subiugarent, & partirentur: propterea quòd nemini satis fidi essent Valachi, & quòd sibi ad Turcicum bellum dudum præstò non fuissent. Negabat Vuladislaus id se facturum passurum'ue esse: parêre enim sibi Valachos antiquitùs. Nam quòd suppetias Cæsari non uenissent, ipsius, non illorum esse culpam. Venisse enim unà cum Russis, & expectasse frustra superiori anno. Et cessit quidem in ea re Vuladislao Cęsar: cæterùm secretò longè alia cum Vitoudo egit. Societatem enim cum eo inijt, ac diadema regium ipsi pollicitus est, ut eum cum Vuladislao Polonis'que committeret. Non recusabat Vitoudus, homo ambitiosus, et ingentis spiritus: sed negabat, sibi inuito Vuladislao accipere licere. Itaque ad Vuladislaum callidè & blandè affectata à Cæsare & uxore eius uia: perfectum'que est, ut is cohonestandæ patriæ gratia non abnueret, si senatus Polonicus assentiretur. Ad senatum uerò cum res relata esset, & præsens ipse Vitoudus hoc sibi concedi peteret, dicendisq; sententijs, quo minus liberè dicerentur non optimo exemplo interesset, princeps Albertus Iastrembecius archiepiscopus Gnesnensis, longis uerborum ambagibus usus, nihil tamen certi statuebat. Post hunc Sbigneus Olesnicius Cracouiensis episcopus præfatus, Indiguisse rem tantam longiore deliberatione, grauissimis uerbis Vitoudi præsentis consilium reprehendit: pactorū conuentorum quæque rex, quę'que ipse cum Polonis sanctissimo iureiurando interposito olim firmassent, & quibus Lituaniam Poloniæ adiunxissent, admonuit: turpem esse prudenti seni, & saturo glorię principi, intempestiuam illam ambitionem, quæ magnas secum clades atque calamitates Lituanis iuxtà ac Polonis importatura esset: cogitaret, uenenatā esse illam offam, & exitiale munus, quod sibi à deuoto & communi hoste Cæsare offerretur: non hoc illum agere, ut honorem ipsi habeat, sed ut dissidium inter eum & Vuladislaum faciat: & quos coniunctos nullo incommodo possit afficere, disiunctis ac dissidentibus omne malorum genus inuehat: reputet secum ingentia Polonorum & Vuladislai beneficia, magis quàm recentes & insidiosas Cæsaris pollicitationes: illum nunquam fideliter neque secum, neque cum Vuladislao amicitiam coluisse, pacta conuenta toties irrita fecisse, sub specie beneuolentiæ uel maximè semper nocuisse: à Polonis uerò Lituanos omnium rerum egenos, & aduersus Cruciferos ægrè sese tuentes, in societatem receptos, & ad regnum, posthabitis claris & potentibus alijs principibus, uocatos: Polonorum armis atque sanguine inexplebilem Cruciferorum crudelitatem à ceruicibus eorum depulsam esse: ipsum à Vuladislao præ germanis fratribus principatum Lituanorum adeptum, regni etiam administrandi moderatorem ferè magis quàm participem adhiberi. uafrum illud Cæsaris consilium multo antè sibi notum fuisse: sed non se credidisse, Vitoudum tanta prudentia præditum, unquam eo captum iri: re-

Cæsaris cum Iagellone & Vitoudo conuentus apud Luscum.

De Valachis contentio inter principes.

Sigism. Cæsaris secreta pacta cum Vitoudo.

Vitoudus admissus in senatum Polonicū.

Senatus consultatio de regno Vitoudi.

Sbignei sententia fortis.

diret ad se, neq; pateretur, tot res tantasq; in eã diem à se preclarè gestas, & sempiternam sui nominis memoriam aliena fraude contaminari. Hęc elocutum Sbigneum Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis graui oratione & ipse rem illam & conatũ Vitoudi exaggerauit. Hos frequẽs senatus magno consensu secutus est. Itaq; repulsam passus Vitoudus, ira tus fremens'que foras se proripuit, minitans, quando sic ipsis uideretur, alia id se uia tamen assecuturum esse. Correptus deinde rex à senatu, quòd tam facilis atq; credulus, hostem suum in regno in perniciem suam rei'que publicæ Polonæ grassari pateretur: ni sibi caueret etiam atque etiam, futurum esse, ut mellitis dolis eius caperetur. Nec mora proceres Lusco frequentes discedunt: quos rex proxima nocte secutus est. Cæsar paucos dies cum Vitoudo commoratus, ueritus'que ne quem in se dolum Poloni offensi intenderent, properè in Vngariam rediit. Venerat aũt Luscum ad regem & ad Vitoudum Andreas Constantinopolitanus theologus, de sodalitio Dominicano, magister palatii Apostolici, legatus Pontificis max. postulans, ut uel pacatis consiliis & pactionibus, uel armis Boemos ad rectam religionem pacem'que reducerent: pergraues enim ii erant Cæsari & uniuersæ Germaniæ: sæpe magnos exercitus pro fligarant: Silesiam, Misniam, Austriam, & cæteras finitimas regiones infestabant & subigebant, ita ut Sigismundus Alberto genero suo Austriorum duci Morauiam donaret, quo eam ab hæreticis uindicaret: Ziscam cæcum hostium ducem, quem armis uincere non poterat, ingentibus promissis ad se pelliceret. Sed nihil tamen legatus propter dissidium regis atque ducis impetrauit. Incitabant Vitoudum assentatores, quibus plenæ semper sunt principum aulæ, ut cœptam rem perageret. Itaque misit is Gastoudum palatinum Vilnensem, & Rumboldum marsalcum oratores ad regem & ad primores Polonos, qui frequentes Corcinum ad regem de impediendis Vitoudi consiliis conuenerant. Fuit autem legatorum extrema oratio: Vitoudum siue uolentibus, siue nolentibus Polonis regẽ fore. Ad eam legationem qui respon sum Vitoudo referrent, Sbigneus episcopus, & Nicolaus Michalouius palatinus Sendomiriensis de senatu missi: cum eum fœderum & iurisiurandi sui, ac temeritatis perniciosi'que incœpti admonuissent: ac ni desiste ret, Polonos armatos conatibus eius obuiam ituros asseuerarent, ille in Vuladislaum culpam reiecit: ab eo se detrectantem, ad id impulsum esse: non fore autem è dignitate sua, rem semel institutam, leuiter remitteret. Nec sanè remisit per internuncios promissum à Cæsare diligentius exigere, incitantibus maximè Cruciferis, qui nullam incommodandi Polonis occasionem etiam in pace prætermittebant, fœdus'que & societatem cum Vitoudo inibant. Id ubi apud Polonos increbuit (nam & literæ & nuncii aliquot intercepti erant) conuenere proceres ad regem Sendomiriam ad natalem diuæ Mariæ (nam eum diem ibi rex, sicut obitus siue assumptionis eiusdem Visliciæ libenter peragebat) decreta iterum legatio ad Vitoudum: cuius principes fuere Sbigneus episcopus iterum, & Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis. His datum in mandatis, ut si aliter animum Vitoudi à proposito deflectere nequeant, Polonorum regnum, concedente Vuladislao, ad eum deferrent, ut, quãdo tam appetens esset regni, ab amicis id potius quàm ab hostibus acciperet. Cæterùm sperarint'ne beneficio illo oblato emollitum iri Vitoudum, quem aduersando frangere non poterant, an reuera id agebant, im pendens à tanta illa conspiratione exitium patriæ quoquo modo propulsare cupientes, certum non habeo. Vuladislaus quidem non tam altos seu potius tumidos spiritus nactus, & pristinum ingenii sui, quantulumcunque id fuit, uigorem ætate magis ac magis in dies hebescentem, ac propemodum iam extinctum, uires'que defectas sentiens, non grauatè Vitoudo longè uegetiori solertiorìq; regnum concedebat, cuius iam ipse satur & penè pertæsus erat: & filios paruos regno'que administrando inutiles adhuc habebat: ad quos tamen id, Vitoudo nullos relinquen te liberos, rediturum esse, haud ita multo post intelligebat. Iam enim & Vitoudus octogesimum annum non paulo excesserat. Huc accedebat non aliena à Vitoudo plerorumque procerum Polonorum uoluntas, munificentia eius conciliata. Ipse quoque Vuladislaus, per multum tempus eius consiliis maximè in omni re nixus, ita eius authoritatem indulgentia sua apud Polonos auxerat, ut illum magis quàm se reuererentur. Flexisset hæc talis oratio quamuis præfractum & pertinacem Vitoudi animum, nisi proceres quidam Poloni priuata compendia publicæ rei præferentes, ut largitiones eius in se assentando magis augerent, clàm eum per internuncios hortati essent, ut persisteret in proposito: de quibus etiam cognouerat, priusquam legati aduenirent, quid ii afferrent. Itaque respondit is, nolle se esse tam impudentem & impium, ut Vuladislaum regno priuaret: cæterùm cœpto, per omnium gentium atque principum ora uulgato, & cuius author sibi Vuladislaus fuerit, desistere, turpe sibi & indecorum uideri. Nihil se aduersus regem & Polonos moliri, sed si quod bellum sibi ab eis inferatur, omni conatu propulsaturum. Dum autem aliquot dies ibi commorantur legati, allatus est Vitoudo à Cæsare draco affabrè factus, in pignus societatis, expetitum'que iusiurandum de seruanda societate certis legibus. Ac draconem quidem pro hospitali munere, non pro pignore societatis accipere se respondit: iusiurandum uerò nullum dedit, ueritus legatos regios, qui grauiter & seuerè cum eo agebant: ac Sbigneus quidem longè quàm collega liberius. Itaque illum amplissimis donis Vitoudus honorauit, siue quòd beneuolentiorem sibi esse crederet, siue ut Sbigneo ægrè faceret: cum Sbigneo uerò expostulauit, quòd solus desiderio suo aduersaretur, Tarnouio collega non aduersante. At Sbigneus perspectam habens fidem & integritatem Tarnouii, respondit incunctanter, se quoque ipsi assensurum esse, si Tarnouius assentiretur. Ita Vitoudum refellit uir excelsi animi, & raræ integritatis. Nec tamen ille cœpto destitit. Dum hæc ita fiunt,

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis.

Rex à senatu obiurgatus.

Cæsaris discessus.

Legatus pontificius ad regem & Vitoudum.

Boemi Sigismũdo Cæsari & finitimis Germanis graues.

Lituani oratores ad Polonos.

Polonorum legatio ad Vitoudum.

Cruciferi inimici Polonis.

Polonorũ legatio ad Vitoudũ.

Poloniæ regnũ Vitoudo oblatum.

Vitoudi ætas.

Vitoudi authoritas apud Polonos.

Proditio in senatu Polonico.

Vitoudi responsum.

Cæsaris legatio ad Vitoudum.

Olesnicii atq; Tarnouii integritas & constantia.

fiunt, constituêre Poloni proceres cum Vngaris, ut certo loco, certóq́; die simul conuenirent, ac de resarcienda regum suorum amicitia toties interrupta inter se tractarent. Sed neque ad constitutam, neque ad comperendinatam diem Vngari affuerunt. Omnia uerò tentabat rex, ut ne consilium Cæsaris de coronando Vitoudo procederet. Itaq; & ad pontificem max. questum ea de re misit. Et frustra is utrumque missis literis ab instituto dehortatus est. Intelligens autem Vuladislaus, quorsum Cęsaris & Vitoudi conatus & molimina, & noua cum Cruciferis Prussiensibus atque Liuoniensibus fœdera inita spectarent, anno sequenti, qui fuit post Christum natum millesimus quadringentesimus trigesimus, comitijs Iedlinam (pagus hic est in tractu Lublinensi, uenationibus tantum nobilis) indictis, ut Polonorum uoluntates beneficijs suis sibi liberís'que suis obstringeret, regni'que successionem alteri de filijs suis, utrum ipse post se edidisset, stabiliret, ueteres priorum regum ac principum donationes & immunitates confirmauit: permulta equestri ordini, nonnulla etiam ecclesiastico, pauca oppidanæ rusticanæ'que plebi indulsit, ac de pensionibus & oneribus remisit, quæ quidem his ferè capitibus continentur: honores & magistratus sacri iuxtà ac profani, ut non nisi indigenis in suo cuique tractu mandentur, neque quicquam eorum cuipiam, priusquam uacet, promittatur: arces & præfecturæ ne cuiquam ducali genere orto, ne'ue externo committantur: ecclesiæ & monasteria cum suis præsidibus, ut pensionum, quas stationes siue procurationes uocant, immunitatem prorsus habeant: equites ut absq; ullo stipendio regni fines per se ipsi defendant: si extra fines ad bellum proficisci iubeantur, quinas marcas in hastam stipendium accipiant: quod si fortè accepto eo, intra biennium non educantur, deinceps ut pro eo nihil debeant: si prælium intra fines commissum sit, capti ut à rege redimantur: extra fines uerò etiam damna ac detrimenta exoluantur: captiui hostes ut eorum sint serui, à quibus capti fuerint: monetam ne quam rex, nisi de sententia senatus, cudat: equitum aratores et adscriptitij ut immunes sint ab omni frumenti iuxtà ac pecuniæ pensione, procuratione, subuectione, & alio quouis onere regi præstando, excepta rastrali pensione, cuius iam antea mentionem fecimus: & ab ea tamen sculteti siue aduocati, qui patroni sunt pagorum, & oppidani, qui agros colunt, ut immunes sint: item'que hortulani, molitores & caupones, qui exiguos agros colunt. equestrem hominem indicta causa ne liceat prehendere, aut supplicio afficere, excepta causa furti, incendij, homicidij uoluntarij, stupri uirginum & matronarum, latrocinij, & his qui uadimonium promittere nollent aut non possent: bona item ne rex cuiquam equiti absque iudicij authoritate auferat: ad fines regundos recuperatores, quos commissarios uulgò uocant, qui in rem præsentem ueniant, ne cuiquam neget: de controuersijs, si qui pendente lite, amicè inter se composuerint, ut ne mulctæ iudiciariæ ab eis exigantur: quæ uerò mulctæ à litigantibus debebuntur, ut ipse eas rex per se

Conuentus Polonorum cum Vngaris.
Legatio Vuladislai regis ad pontificem.
Vitoudi fœdus cũ Cruciferis.
1430 ann.
Comitia Iedlinæ.
Vuladislaus cõfirmat Polonis priorum regũ beneficia, & noua largitur.
De honorum et magistratuum collatione.
De ecclesiarũ immunitate.
De defensione regni & expeditione extra fines.
De redemptione captiuorũ.
De solutione damnorum.
De captiuis.
De moneta.
Nobilitatis subditorum immunitas.
Sculteti & oppidani immunes à rastrali pensione.
Nobiles quãdo capi poßint.
De bonis nobilium.
De recuperatoribus siue commissarijs.
De mulctis.

per se uel per procuratores suos exigat, neque cuiquam exigendas donet: actuarij siue notarij terrestres, ut uocantur, ut ipsi per se adsint in omnibus iudicijs: nec uicarijs, nisi necessaria causa impediti, utantur: atque eos tamen ut integræ famæ apud præsides iudicij edant: Russi ut eodem penitus iure sint cum Polonis, auenæ modò pensione Vuladislao, quoad uixerit, salua: Cuiauij quoque, ac Dobrinenses post decem annos deinceps ut ab auenæ pensione immunes sint. Hæc tunc à rege concessa publicè, & literarum monumentis consignata: receptum'que ei uicissim de alterutro filio, uter aptior regno administrando fore uideretur, rege creando: & cum adoleuerit, & prærogatiuas atque beneficia superiorum regum cunctis ordinibus publicè data confirmauerit, coronando. Obstrinxit etiam uniuersus conuentus ille fidem & honorem suum quisq;, se pro hoste habiturum, quisquis communi illi placito aduersari, aut turbas aliquas tumultum'que in regno ciere uellet, aut conspiraret ulla de re, aut hæreticis denique & hæresibus faueret. Atque hæc deinceps quoque ternis comitijs Posnaniæ, Breste, ac Dobrini paulo ante mortem regis repetita sunt à proceribus & nobilitate: quo demum tempore diploma regis suprà memoratum, scriptum reperio. Missi deinde ex ijs comitijs legati ad Vitoudum, Sbigneus episcopus tertium, & Nicolaus Michalouius iterum, qui ei pro rege satisfacerent. Querebatur enim Vitoudus, traductum se esse ab eo apud pontificem maximum, & alios principes Christianos. Ad hæc, ut fœderum eum admonerent iterum atque iterum, & ad sanam mentem reducerent. Rebellionem enim moliens, nouo sacramento Lituaniam omnem adigebat, & arces finitimas Poloniæ muniebat. Sic est enim ambitio, ut modum prorsus nesciat, si semel ei habenas laxaueris. His responsum à Vitoudo datum, quo ille præ se ferebat, non nouandarum, sed stabiliendarum rerum suarum causa ea se facere, ne incautus ab hostibus opprimeretur, propterea quòd accepisset petiuisse à rege Boemos, ut se per Poloniam in Prussiam & Lituaniam exercitum ducere pateretur: ac de eo se præter morem à rege celatum esse. Rex ubi nulla ratione Vitoudum de sententia deduci posse animaduertit, simul'q; maturari coronationem præstituta ad decimumsextum Calendas Septembris die didicit: negocium dat Ioanni Zarnicouio succamerario Posnaniensi, nobili & impigro homini, ut ad confinia Poloniæ & Saxoniæ, ubi possessiones ipse luculentas habebat, obseruaret, atque internuncios Cæsaris & Vitoudi per Prussiam ultrò citro'que commeantes interciperet. Nec malè successit Zarnicouio negocium. Etenim Baptistam Cigallam iureconsultum Genuensem, & Sigismundum Rothum Silesium, à Cæsare ad Vitoudum proficiscentes cæpit, excussós'q; inconsultè dimisit: scripturas ab eis ablatas ad regem attulit. Missi aũt ij erant, ut Vitoudo dubitationẽ omnẽ eximerẽt. dubitabat enim is, an Cęsar, siue ut uulgò loquunt̃, rex Romanorũ, qui imperatoriũ diadema nõdũ adeptus est, potestatẽ habeat noui regni instituendi: simul'q; ut diplomata Cęsarea, quib. in Lituania regnũ cõstituebat̃, & Vitoudus rex creabatur,

De actuarijs siue notarijs terrestribus.
Rußi Polonis exæquati.
Cuiauiensibus ac Dobrinen. immunitas promissa.
Poloni, regis Vuladislai filiũ regem sibi designant.
Confœderatio Polonæ nobilitatis cõtra turbulentos et fautores hæreticorum.
Legatio regis & Polonorum ad Vitoudum.
Vitoudi conatus.
Ioannes Zarnicouius.
Legati Cæsaris capti et excussi à Zarnicouio.
Legatio Cæsaris ad Vitoudum.

batur, ipſi afferrent, ac diadema ad tempus allatum iri ab alijs legatis promitterent. Habebant & alia quædam mandata, de fœderibus & ſocietate Pruſsienſium atq; Liuonienſium Cruciferorum aduerſus Polonos. His cognitis rex, Zarnicouium ſplendidè pro meritis remuneratũ, & amplioribus pollicitationibus oneratum, ad inſidendas diligentius uias remiſit. Propediem enim Germanorum, Vngarorum & Boemorum legationes ſplendidæ, cum diademate à Cæſare ad Vitoudum profecturæ erant. Sed cum Zarnicouius aduerſa ualetudine præpeditus, uacare ei rei non poſſet, nobilitas omnis maioris Poloniæ, Sendiuogio Oſtrorogio palatino & præfecto, Dobrogoſtio Samotulio caſtellano Poſnanienſi, & Iarando Bruzeuio palatino Vuladislauienſi ducibus, nemine iubente, quaſi ſublato ſigno armata, ſyluas apud Turagoram inſedit, dimiſsis quoquouerſus ſtationibus & exploratoribus, ut quocunque opus eſſet, etiam ad extremum Oceanum Germanicum, cuncta accurreret, uel cum longè maioribus copijs pro patriæ tranquillitate & honore decernere parata. Iam Francofordiam, quæ ſupra Odram eſt, legati prætergreſsi erant, cum obſideri uias omnes à Polonis acceperunt: & non auſi periculo ſeſe committere, cum duos menſes fruſtra expectaſſent, ad Cæſarem reuertere. Non omiſere tamen Poloni longiorem cuſtodiam: quæ cum ſuſpecta eſſet Cruciferis, ſuorum ſibi conſiliorum & conatuum conſcijs, miſit Paulus Ruſdorfius Magiſter perquiſitũ ab ijs, hoſtes ne eos an amicos ducere deberet? reſponſum eſt: nihil eius referre, ſi ipſi intra fines ſuos armati, rerum ſuarum curam habeant. Si bellum illaturi ſint, indicturos id eſſe prius. Ægerrimè hæc tulit Vitoudus, ubi reſciit: ſed tamen dolorem apud hoſpites ad celebritatem inuitatos, ſedulò diſsimulauit, & ad finem uſq; Septembris eos apud ſe retinuit. Fuerunt autem ij, duo Magiſtri Cruciferorum, Pruſsienſium & Liuonienſium, cum primoribus commendatoribus: Moſchorum, Tuuerenſium, & Odoiouienſium Ruſſorum duces, & princeps Tartarorum. Fortè tunc anthracem morbum ſiue ex angore animi, ſeu qua alia ex cauſa, Vitoudus contraxit: neque tamen quicquam de ambitione ſua detraxit. Cum autem inuitis Vuladislao & Polonis uoti ſe compotem fieri poſſe deſperaret, arte ſibi tentandum eſſe duxit, quod aperta ui peragere non poterat. Sciebat Vuladislaum hominem non malum, haud difficulter exorari à ſe poſſe, ſi eum in Lituaniam, cuius uiſendæ deſiderio teneri eum nouerat, extraxiſſet. Quòd ſi qui fortè proceres Poloni cum eo ueniſſent, eos quoque uel blanditijs deliniri, uel muneribus corrumpi, uel metu denique compeſci poſſe. Itaq; miſſo ad Vuladislaum legato, præterita excuſat: iam ſe omnẽ de regno cogitationem depoſuiſſe oſtentat: in Lituaniã regem ad uenationes inuitat. Cupiebat rex ire in Lituaniam: ſed ſuſpecta erat proceribus, qui cum eo Lublini tunc erant, Vitoudi inuitatio, tamq; repentina mutatio. nouerant eius ingenium, nouerant ingentes ſpiritus, & coniunctam his pertinaciam: aliquid eum doli nectere ſuſpicabantur. ſed ſanari rurſus animum eius poſſe regis præſentia et ſermonibus, nõ deſperabãt. Quare

Maiorum Polonorum ſtudiũ.

Legati Cæſaris retroceſſerunt.

Magiſtri Cruciferorum legatio ad Polonos.

Reſponſum Polonorum.

Inuitati à Vitoudo ad celebritatem coronationis.

Vitoudi morbus.

Vitoudi callidum conſilium.

Quare mittuntur cum rege cùm alij quidam proceres, tum Sbigneus epiſcopus, cuius neq; prudentia facilè circumſcribi, neq; integritas corrumpi, neq; conſtantia frangi à Vitoudo poſſet: quemq; Vuladislaus reuereretur, ut ne quid præter ſententiam eius faceret. Non ignorabat hæc Vitoudus. Itaq; cum regem & cæteros omnes, qui cum eo ueniebant ab extremis finib. Lituaniæ, comiter & liberaliter acciperet, unum Sbigneum negligebat. Vbi Vilnam peruentũ eſt, inſtabat regi Vitoudus orando, ne ſibi regium diadema inuideret: negabat ille, licere id ſibi cõcedere, Polonis reclamantibus: eaq; de cauſa Sbigneum ſibi in Lituaniã proficiſcenti adiunctum eſſe comitem, ne quid præter ſententiam eius faceret. Illum prehenſandum, & quoquo modo expugnandum eſſe. Allegat Vitoudus ad Sbigneum, qui eum orent ſuo nomine, & ingentibus promiſsis onerent, ne ſolus honori ſuo aduerſetur. Si dimoueri ille ſe de ſententia non patiatur, ut exiſtimationi tamen Vitoudi utcunq; cõſulat, & ſimulari momento temporis coronationem ſinat. Acceptum diadema ſtatim ſe depoſiturum eſſe. Si pertinacior, ne hoc quidem concedat, pro hoſte ſe illũ habiturum eſſe, & manibus pedibusq; adnixurũ, ut de epiſcopa deijciatur, quemadmodum Petrus Viſſus antea deiectus eſſet. Immotus ad hæc omnia Sbigneus, renũciari Vitoudo iuſsit: dignisſimũ eum ſibi uideri regio diademate, & ſummis quibuſq; honoribus: uerùm ſaluis fœderibus & iuriſiurandi religione aſſequi id eum non poſſe. Quocirca ſuadere ſe, deſineret id cupere, quod ei non honorẽ, quemadmodũ ipſe putet, ſed dedecus & infamiam ſempiternam pariturum, Poloniæ uerò & Lituaniæ præſens exitium approperaturũ eſſet. Ne erret, non honoris eius gratia id ei ſuadere Cæſarem & Cruciferos, deuotos & ſempiternos non magis Polonorum quàm Lituanorum hoſtes: ſed ut duos cõiunctisſimos populos, qui coniuncti graues ſibi eſſent, diſiunctos commiſsosq; inter ſe, inteſtinis atq; ciuilibus propemodum bellis debilitent atq; deleant: idq; Cæſarem uulgò iactare, dictitantem ſe os in medium duorum canum conieciſſe, ob quod ij ad mutuum uſq; interitum concertaturi ſint. Poneret ergo Vitoudus modum inconſideratæ & intempeſtiuæ ambitioni: non conuenire ætati & prudentiæ eius, ut ſeniculus capulo proximus, nullos habens liberos quibus regnum relinquat, tam cupidè per fas & nefas ad id adſpiret: ſe quidem neq; precibus emolliri, neq; largitione corrumpi, neq; minis deterreri poſſe, quo minus in hoc cupiditati eius aduerſetur. Pluris apud ſe eſſe fidem, uirtutem & charitatem patriæ, quàm fauorem, gratiam, & omnes theſauros Vitoudi. Mirari uerò ſe magnopere, quod Petri Viſsi, eiuſq; deiectionis mentionem faceret, quam ſine ſua regiſq; infamia commemorare non poſſet: neq; id ſe reformidare. Alia iam eſſe tempora, & minus turbulenta, minuſq; deprauata cæca plurium de pontificatu maximo contendentium ambitione. Paratum autem ſe eſſe non honoris modò, uerùm etiam uitæ diſcrimẽ adire pro patria, quæ tantam illam rem ſuæ fidei credidiſſet: neq; falſurum eſſe unquam eius expectationem. Atque ita quidẽ Sbigneus, non ſine magna ipſius Vitoudi admiratione. Inualeſcebat interim Vitoudi morbus, ita ut ipſe deſperatione

Ii uitæ ſuæ

Sbignei Oleſnicij uirtus.

Vitoudi ad Sbigneum allegatio.

uitæ ſuæ cogitationem omnem de regno abijceret, & ad mortem, uti Chriſtiano principe dignum eſt, obeundam ſeſe componeret. Rex ubi animaduertit, uiuere eum diutius non poſſe, Sbigneum & cæteros Polonos proceres in Poloniam amandauit, quòd intelligebat ijs præſentibus Suitrigellonem fratrem ſe Lituanis ducem, quemadmodũ deſtinabat, præficere non poſſe. Diſcedens autẽ Sbigneus, cum rogaretur ab Iuliana Vitoudi uxore, ut ſupellectilẽ ſuam gazamq; inde aſportaret, ac ſuperſtiti ſibi ſeruaret: ſi quid autẽ humanitùs ſibi accideret, ut eam ad cultum diuinum cõuerteret, aſſenſus non eſt. Vitoudus uerò, cum ſe uiribus deſtitui ſentiret, ritu Chriſtiano ſacris procuratus, & uerè Chriſtianum ſe mori teſtatus, ueniam ſuperiorum admiſſorum à Vuladislao petiuit, & Lituanos ei commendauit, petens ut acta donationes'que ſuas ne reſcinderet: nec multo pòſt apud Trocos ſpiritum exhalauit, cum aliquanto octogeſimum annũ exceſsiſſet: princeps impiger, & uegeto ingenio: abſtemius in omni uita, nihil præter aquam bibere ſolitus: in uictu temperans: temporis perparcus, ita ut ſupra menſam iudicaret, & reſponſa legatis daret: cæterùm in Venerem procliuior, in externos liberalis: ſuos uerò metu magis, quàm beneficientia in officio continere ſolitus: ſtatura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas ſolitus, qualem apud Trocos in templo depictum uidimus. Habebat autem in more, ut procuratores bonorum ſuorum rapinis ditatos excuteret, atque expilaret, rurſusq; præficeret.

Rex Polonos à ſe amandat.

Vitoudi mors, mores & effigies.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER VICESIMVS.

POST MORTEM Vitoudi, ſuſpenſi animis Lituanorum & Ruſſorum proceres, hærebant, quidnam ſe fieret. Supererat Coributhus, Vitoudi frater: ſed aberat, Boemorum furori ducem ſe præbens: nec ullum præclari ingenij ſpecimen in Lituania ediderat. Porrò Suitrigello regis frater, qui Vitoudum metuens, ad Sigiſmundum Cæſarem aliquanto antè profugerat, & Vitoudo indulgente in Lituaniam redierat, homo erat nihili, & ebrioſus, & præcipitis iracundiæ, ſed tamen liberalitate multorum ſibi animos conciliarat: in primis autem Ruſsi ei fauebant, propterea quòd à ſua ſecta non alieno eum animo eſſe exiſtimabant: ſed tamen ſenſum regis, penes quem rerum Lituanicarum ſumma erat, non tenebant. Poſteaquam uerò perſenſerunt, principatum Lituaniæ clàm ab eo ad Suitrigellonem deferri, tunc uerò certatim omnes ad eum concurrere, ſtudia'que ei ſua probare uelle, ita ut ingens circa regem ſolitudo eſſet. Venit deinde Vilnam ad exequias Vitoudi Suitrigello, ingenti hominũ turba ſtipatus: elatusq; fauore hominum, Vilnenſem, Trocenſem, & alias quaſdam primarias

Suitrigellonis mores

Ruſſorum ſtudia erga Suitrigellonem.

Suitrigello apud Lituanos principatum arripuit.

arces occupauit, & pro duce gerere ſe abſq; authoritate regis cœpit. Deinde magis ac magis inſoleſcens, aſſentatorib. frigidã, quod aiunt, ſuffundentibus, oblitus omnium beneficiorũ regis, fraternæq; neceſsitudinis, contumelioſius eum tractare: carceris & exilij ueteris memoriã refricare; ueniſſe tẽpus dictitans, cum ulciſci eum probè poſſet: Polonos, qui cum rege erãt, aſperius appellare: internũcios, qui à rege in Poloniã, quiúe ex Polonia ad regẽ mittebãtur, excutere, epiſtolasq; refringere: plus eius amentia atq; temeritate, quàm ſuo periculo rex cõmouebatur, & quantũ poterat, furorẽ eius & inſolentiã lenitate & comitate ſua mitigabat. Placatiorq; is iam futurus eſſe uidebat, cum res noua oblata, denuò furorem eius accendit. Podolij primores, nimirum Paulus epiſcopus Camenecenſis, uir humili quidẽ loco natus, uerùm generoſi ſpiritus, Riſco Kerdeius, Theodoricus, Michael & Mirſilo fratres Buzacij, & Cruſsina Galouius, cognita celeriter Vitoudi morte, Doigertum palatinũ Vilnenſem, qui Podoliã Vitoudi nomine adminiſtrabat, rerum omniũ adhuc ignarum, euocatum ad colloquiũ, cæperant: arcemq; Cameneciam, Smotriciam, Scalam, & Ceruonigrodum occuparant, & omnem Podoliam facile in poteſtatẽ ſuam redegerãt, ut regi eam & Polonis reſtituerent, & ne in ditione Lituanorum ea deinceps eſſet. Id ubi factum reſciuit Suitrigello, homo uiolentus & impotens, fremere in regem, & maledictis eum Polonosq; inceſſere, palamq; uincula aut necem præſentibus intentare, ita ut excubare omnes die noctuq; circum regiam neceſſe haberent. Et non deerat noſtris, quamuis paucis, animus, non modò ad defendendum ſeſe atq; regem, ſed etiam ad inuadendum ac trucidandum Suitrigellonem. Sed rex ſiue quòd ſibi metuebat, ſiue quòd Suitrigellonẽ impenſe diligebat, ſeu deniq; quòd Lituaniæ quàm Poloniæ incremẽtis & amplitudini impenſius fauebat, incõſultis omnibus aſſenſus, eſt de Podolia Suitrigelloni, recipienti unà cum proceribus Lituanis, regi ſe eam bona fide redditurum eſſe, ſi de ea inter Polonos & Lituanos non conuenerit, ac deinde ius ſuum perſecuturum atq; repetiturum: eaq; de re Zaclicam Tarlonem in Podoliam cum literis & mandatis miſit, qui eam Michaeli Babæ Ruſſo, Suitrigellonis nomine recipiendam & obtinendam, traderet. Aegerrimè id ferebat iuuentus Polona, quæ in comitatu regis erat: & in primis duo nobiles iuuenes, Andreas Tencinius, & Nicolaus Dreuicius, cuſtos Sendomirienſis, cui rex annulum ſuum ſignatorium, cancellario & procancellario abſentibus, commendarat. Igitur hi duo, ducti amore patriæ, ſcripſere Michaeli Buzacio, qui Cameneciam obtinebat, Regem extrema neceſsitate adactum, Podolia Suitrigelloni cedere: ſed ſi ipſe communi patriæ ſimul & honori ſuo conſultum uellet, non modò non parêret mandatis regijs, uerùm Zaclicam pariter & Babam comprehenderet. Eas literas, quoniam palàm ferri nequibant, Suitrigellone omnes excutiente, conuolutas, cera'que contectas, ut ſpeciem cerei præ ſe ferrent, Zaclicæ puero omnium inſcio, paucula pecunia præ manu ei data, dedere: ut is cum primùm Cameneciam ueniſſet, cereum illum Buzacio præfecto redderet, atque hæc uerba adderet, ut ſi errare

Suitrigellonis impotentia animi.

Podoliorum præclarum facinus.

Podoliam rex concedit Suitrigelloni. Lituanorum promiſſa.

Andreæ Tencinij & Nicolai Dreuicij charitas in patriam.

ille nollet, ex eo cereo unà cum magiſtratu urbano lumẽ quæreret. Cum
autem puer bona fide omnia feciſſet, miratus Buzacius, quid ſibi cereus
ille, & ambigua mãdata uellent: nõ de nihilo tamẽ omnia illa eſſe ſuſpica-
tus, refracta cera literas inuenit, Zaclicã & Babã in cuſtodia habuit. Dũ
hæc ita fiunt in Lituania, cognouere tandem Poloni, referente Ioanne
Oleſnicio marſalco, qui mille ciclos argenti, & alia quædam munera
poſt reconciliationem à Suitrigellone regi donata, in theſaurum Po-
lonicum inferre iuſſus erat, quo in ſtatu regis ſui res eſſent: & iure qui-
dem optimo ei aduerſa, quæ accidiſſent, accidiſſe cuncta cenſebant: ue-
rùm aliud tamen ſuccenſendi & reprehendendi eius tempus fore rati,
de liberando eo, ſecluſa omni mora, agendum ſibi eſſe exiſtimarunt.
Graſſabatur quidem tunc dira peſtis in omnem ferè Poloniam, ſed ni-
hilo tamen ſegnius, comitijs Vartam ad ſextam diem Decembris indi-
ctis, frequentes conuenerunt. Re diligentius in conſilio agitata, expe-
ditio in Lituaniam decreta: edictum'que, ut ad medium Ianuarij apud
Kianos, pagum ſupra Veprum amnem, armati omnes præſtò eſſent:
tentari tamen prius legatione Suitrigellonis animum placuit. Ad eam
obeundam deſignati Sbigneus Cracouienſis, & Ioannes Vuladiſlauien-
ſis, epiſcopi: Sendiuoius Poſnanienſis, & Ioannes Lichinius Breſten-
ſis, palatini, cum Varſauiam uſque progreſsi eſſent, mandato regis, nun-
ciantis liberum ſe iam eſſe, domos reuerterunt. Vt enim audiuit Sui-
trigello, quæ in Vartenſibus comitijs acta ac decreta eſſent, liberum
ac reconciliatum ſibi regem dimiſit. Ne pontifex quidem max. Mar-
tinus quintus prætermiſerat, ad Sigiſmundum Cæſarem & ad Suitri-
gellonem de liberando Vuladiſlao ſcribere, cum detineri eum in Litua-
nia celeri nuncio accepiſſet. Eiuſdem autem Vartenſis conuentus decre-
to, cura regiorum liberorum educandorum & inſtituendorum, magi-
ſtro Vincentio Cotho Dembenio, cuſtodi Gneſnenſi, & Petro Riter-
cio equiti mandata eſt. Poſt inſequentis anni principium rex per Chel-
menſem tractum è Lituania reuerſus, Sendomiriæ comitia habuit. Ibi
cum de Suitrigellonis inſolentia ſiue amentia plenius cognitum eſſet
uulgò, afferretur'que, etiam caſtella quædam in Podolia per illud tem-
pus ab eius copijs intercepta, Smotriciam circumſeſſam (cuius tamen
obſidio noſtrorum uirtute non ſine ſtrage hoſtium ſoluta rurſus erat)
Trebouulienſem & Leopolienſem oram excurſionibus & populatio-
nibus diuexari, damnabant omnes præceps & peruerſum regis con-
ſilium, & bellum aduerſus Suitrigellonem flagitabant. Sed peruicit
rex, ut legatio prius ad eum de repetendis rebus mitteretur. Miſsi
Stanislaus Poſnanienſis, & Ioannes Chelmenſis, epiſcopi: Sendiuoius
Poſnanienſis, & Ioannes Lichinius Breſtenſis, palatini: cum his man-
datis, ut Suitrigello caſtella, quæ in Podolia cæpiſſet, redderet, Lu-
ſco & Volynia decederet, ad regem ad certum diem ueniret, ab eó-
que principatum Lituaniæ certis legibus acciperet, quem perperam
& contra fœdera inuaſiſſet: aliter, neceſſe fore Polonis cum rege ius
ſuum armis perſequi. Ferocius his reſponſum eſt à Suitrigellone. Ni-
hil enim

Michaelis Buzacij factum.

Polonorũ procerum ſtudiũ erga regem.

Peſtis in Polonia.

Comitia Vartæ, abſente rege.

Decretum de rege liberãdo.

Veprz fl.

Põtificis max. ſtudium de liberando Vuladislao.

Educatores regiorum liberorum.

Comitia Sẽdomiriæ.

Legatio Polonorum ad Suitrigellonem.

hil enim eorum quæ poſtulabantur faciebat: & aſſeuerabat, ſe quic-
quid egiſſet, ageret'ue, rectè & iure optimo egiſſe & agere: quin eti-
am reliquam Podoliam à rege repetebat. Hæc eadem mandata luculen-
tius & acrius poſtea per Baſilium ducem Ruſſum, cognomento Craſ-
ni, apud regem repetita. Interea dum hæc fiunt, uenit ad regem Cori-
buthus, cum cæteris Boemorum hæreticorum, qui poſt mortem Zi-
ſcæ cæci orphanos ſeſe dixere, ducibus: qui Boemia ſiue pulſi, ſiue ul-
trò excedentes, cum Luſatiam diuexaſſent, Sileſiam quoque, belli ſe-
de Gliuiciæ poſita, longè late'que uaſtabant: oppida hoſtiliter diripie-
bant, & incendebant, & in templa atque monaſteria, ſacerdotes'que &
monachos potiſsimùm barbarico furore debacchabantur, Ziſcæ du-
cis ſui immanitatem ſecuti: qui quaſi uiuens parum inſaniſſet, moriens
cutem ſibi detrahi, eam'que tympano induci iuſsit: fore pollicens, ut
ad eius tympani ſonum, animis conciderent ipſorum aduerſarij. Cum
his autem coniunxerat ſeſe Coributhus, captus, & mox pulſus à Pra-
genſibus, quemadmodum Hagecus memorat: & cum primoribus eo-
rum ad regem uenerat, accepta ab eo fide publica. Actum cum his de
religione: adhibiti doctores Academiæ Cracouienſis, qui errores ipſo-
rum diſputando refellerent. Rex ipſe ſimpliciore oratione uſus, quan-
ta rerum omnium perturbatio ſecuta apud eos ex mutata & perturba-
ta religione eſſet, commemorauit: ut florentiſsimum quondam Boe-
morum regnum ad interitum properaret, ſublatis magiſtratibus, ſa-
cris iuxtà ac prophanis: euerſis oppidis & munitionibus: cæſis, uel fu-
ga dilapſis optimatibus: conſtupratis honeſtis matronis atque uirgini-
bus: coniugijs nobiliſsimarum fœminarum in agreſtes homines, & ex
infima fece plebis uulgatis: agris partim hoſtiliter uaſtatis, partim fu-
rore quodam ipſorum cultorum deſertis: prophanatis, direptis, ac di-
rutis templis: abrogatis ſanctiſsimis ceremonijs: ſacroſancta religione
contaminata, ac tam uarijs, portentoſis & abominandis opinionibus
diſcerpta, ita ut nemini propemodum cum altero conueniret: denique
peruerſo rerum omniũ, atq; naturæ ipſius ordine: quæ omnia, ni maturè
reſipiſcerent, pręſens & extremũ exitiũ conſequi neceſſe eſſet. quòd ſi his
rebus cõmouerentur, pollicebatur ſe perfecturũ, ut ęquis conditionibus
res eorum cõponeret. Sed ſurdis aurib. Boemi hæc accepere. Neq; enim
facile eſt, cũ impetu ruentes ſemel in pręceps in uiã reuocare. Quoad aũt
ij ſubſtitere Cracouię, ceſſatũ eſt à ſacris, interdicto Sbignei epiſcopi, cõ-
ſecratum'q; ab eo chriſma in Mogilẽſi monaſterio. Itaq; propter ſolẽnes
paſchę dies, Cazimiriã Boemi cũ Coributho à rege eiecti ſunt, frementes
in epiſcopũ: alia quoq; de cauſa ipſi infenſi. Nam cum paulo antè Lechni
cenſe monaſteriũ in finibus Vngarorum diripuiſſent, Sbigneus facta de
clientibus propinquis & amicis ſubitaria manu, reuertentes perſecutus
erat: & paucos, qui agmẽ raptim ſeſe recipiens conſequi nõ poterant, ex-
ceperat. His ergo de cauſis Coributhus indignans, coram rege cum Sbi-
gneo iurgatus eſt: diſcedens'que Cracouia cum cæteris, non modò ipſi,
ſed eccleſijs etiam ac diuo Stanislao ſublata manu cõminatus eſt. Verùm

 eæ minæ

Suitrigellonis ferox reſponſum.

Coributhus.

Ziſcæ cæci immanitas.

Regis oratio ad hæreticos.

Interdictũ Cracouiæ propter hæreticos.

Rex Cazimiriam hæreticos eiecit.

Epiſcopus etiã armatus hæreticis reſtitit.

Coributhi minæ contra epiſcopum.

Boemi minaces profligati.

eæ minæ diuinitùs mox in irritum cecidêre. Reuertentes enim, cum Gli-
uiciam à Conrado albo, Olesnicensium duce, per proditionem captam,
direptam & incensam, suosq; magna strage cæsos reperissent, ad paucos
redacti, & rerum omnium egeni, in Boemiam recessere. Ab ijs autem
& Poloni equites latrocinari cum didicissent, quodam tempore Zen-
stochouiense monasterium, quod propter peculiarem Virginis matris
cultum, & frequentissimas non modò Polonorũ, sed etiã uicinorum Vn
garorum, Morauorũ, Boemorum, Silesiorũ, Saxonum, Prussorum, atq;
Lituanorum peregrinationes magnis diuitijs refertũ esse credebatur, di
ripuere. Atq; ut patrati sacrilegij suspicionẽ à se in Boemos hæreticos a-
uerteret, imagini uirginis matris, quę uulgò magna religione colitur, uul
nus inflixere. Sed minorẽ opinione prædã reperere: meritasq; sacrilegij
pœnas intra illum ipsum annum expendêre. Fuerunt aũt authores scele-
ris Iacobus Nadobni Rogouius, gẽte Zialossius, & Ioannes Curopatua
gente Srenauius. Dimissis Boemis cum Coributho, Vuladislaus rex Bie
zum profectus, bellum in Suitrigellonem parabat: eò uenit ad ipsum Lu

Cruciferorũm legatio ad regem Pol.

douicus commendator Turonensis, legatus à magistro Cruciferorum,
deferens eius operam ad componendas res inter dissidentes fratres. Ei
gratiæ actæ, facta'que potestas ut id ageret. Tametsi secretò aliud a-

Vuladislaus cõmendat Cruciferis Suitrigellonem.

ctum esse Dlugossus memorat, nempe postulasse regem à magistro, ut
Suitrigelloni faueret: se'que expeditionem faciente in Russiam, ut ipse
Poloniam armis infestaret, citatq; idem non leues authores huius ru-
moris, qui mortuo demùm rege diuulgatus latè manarit: quem nos unà
cum ipso Dlugosso neque affirmamus, neque refellimus. Misit deinde
rex Ioannem Brezium, Lutici filium scribam ad Suitrigellonem, ut eum

Suitrigello legatum regium uiolauit.

ad saniorem mentem reuocaret. Sed eum Suitrigello excandescens, con-
tra ius gentium uiolauit. Quare iritatus rex, maturauit expeditionem:

Bellum contra Suitrigellonẽ. Grodlum opp. Bugus fl.

motisq; castris, ad Grodlum oppidum, supra Bugum amnem duodecim
dies statiua habuit: & maiores Polonos tardius uenientes, & hostiliter
penè in suos quacunq; iter faciebant grassantes, expectauit. Deinde Bu-

Maiorum Polonorum licentia.

gum amnem traiecit. Interim uulgus omne eius oræ cum iumentis, pecu
dibus & facultatibus suis, in densas palustresq; syluas sese abdidit. Adue-
nit & Suitrigello cum sex ferè millib. armatorũ, arcemq; Lucẽsem armis,
cõmeatu, pręsidioq; muniuit. Certatũ est deinde leuib. aliquot pręlijs cũ
hoste: in quib. omnibus nostri uel nullo uel paruo incõmodo accepto, su

Senco dux occisus. Vuladimiria incensa. Fiedusco dux.

periores erant. Senco dux Russus occisus, captiui nõ pauci ad regẽ addu-
cti, incensa Vuladimiria, peruastatũ Vuladimiriẽse territoriũ, quod rex
Theodoreto, siue Feidusconi duci Russo, fratris filio donauit: qui dux nõ
multo pòst mortuus, regem fecit hæredem. Non intermittebat tamen
rex, Suitrigellonem ad pacem inuitare. Sed nihil inde pacati referebatur.

Suitrigello fœdus icit cũ Cruciferis.

Sperabat enim ille, regẽ breui inde ad aliud bellũ à Cruciferis, cum qui-
bus fœdus icerat, reuocatũ iri. Aduenere deinde maiores Poloni. Qui-
bus grauiter de tarditate, & neglecta disciplina militari in itinere, obiur-

Styrus fl.

gatis, rex cum omni exercitu Styrum fluuium, qui Luscum alluit, dif-
ficili ac profundo uado transmisit, cum Suitrigello pontem disiecisset,
ulterioremq;

ulterioremq; ripam frustra seruasset. Videns autem Suitrigello se ualde

Luscum oppidum incensum.

imparem esse tanto exercitui, incenso Lusco oppido, arce uerò Iurzæ
Russi fidei commendata, ne tentata quidem prælij fortuna, fugam in-

Suitrigellonis fuga.

ijt. Ducem suum secutæ copiæ, diuersæ & ipsæ dilapsæ sunt: sed multi
mortales ex his in fuga à Polonis cæsi capti'que. Inter captiuos insignes

Rumboldus et Gastaudus Lituani capti.

maximè fuere, Rumboldus marsalcus Lituaniæ, & Gastaudus. Quos
Suitrigello deinde liberauit, cum spopondisset regi, eos Cracouiam,
cum rex iussisset, uenturos esse. Creditus est autem & Suitrigello cecidis-
se, cum uestis eius cruenta inter cætera spolia reperta esset. Cecidêre
tamen de Polonis quoque nonnulli nobiles & fortes uiri, dum incau-
tius Tartaros, qui in castris Suitrigellonis militabant, persequuntur. A-

Lituani iterum uicti in Belzensi tractu.

lia quoque per eosdem dies uictoria de eodem hoste Belzensem tractum
uexante Polonis parta est. Nam eò sex millia hominum rex cum Cazimi
ro duce Masouiorum, & Ioanne Menzico Dambrouio prefecto Russię,

Olescum arx.

ad præsidium suis miserat. A' quibus Olescum arx, cum capi posset, ta-
men in potestate Bogdani Rohatinij Russi, qui ad Suitrigellonem nul-
la necessitate adactus perfugerat, præfecturamq; eius arcis ab eo, confi-
scatis à rege bonis suis, adeptus erat, relicta est, ea conditione, ut eam re-

Lucensis arx obsessa.

gi redderet, cum is Lusco potitus esset. Obsessa est deinde à toto exercitu
arx Lucensis, & oppugnata etiam: sed remisse admodum, atque segniter,
indulgentia quadam regis, uti creditum est. Et cum pars muri à Polonis
bombardarum ictu deiecta esset, frustra tamẽ impetus factus est. Trium

Induciæ damnosæ.

deinde dierum induciæ, per quas de deditione deliberarent, obsesis da-
tæ à rege, frustra dissuadentibus cõsiliarijs: per quos dies mœnia & pro-
pugnacula arcis refecta sunt: saxa, & alia missilia congesta: & aqua im-
portata, cuius haustu à nostris arcebantur. Deinde iterum quoq; idem
factum non sine murmure totius exercitus. Fuere tamen inter proceres

Proditores in exercitu Polonico.

& consiliarios regios, qui noctu clàm cum obsessis colloquia habere,
& arma eis commeatum'que suppeditare soliti esse dicerentur. Et pro-
bri loco id obiectũ est postea Laurentio Zarembæ castellano Siradien-
si, à Stanislao Zuicla gente Labencio. At Suitrigello ridiculo magis,
quàm callido, ut ipse existimabat, cõmento nostros ab instituto deterre-
re aggressus, cõfictis literis nomine principis Tartarorũ ad regẽ, ut is Po

Suitrigello pacem postulat.

doliam Suitrigelloni à se donatã, ei redderet. Cæterùm ubi id cõmentum
sibi nõ procedere animaduertit, legationẽ de pace ad regẽ misit: siue ex a-
nimo id agẽs, siue ducendi belli, & obsessis subueniẽdi causa simulãs. In-
telligebat enim, Polonos belli ob aduentantẽ hyemẽ, grassantemq; in e-
quos luẽ pertæsos, domos reuerti cupere: & ipse Tartarorũ & Valacho
rum auxilia, cum quibus per hyemem Russiam & Poloniã infestaret, ex-
pectabat. Conuênit, ut proceres utrinque delecti certa die de conditio-

Rathnũ proditione captum & exustum. Lituani fusi in Chelmensi territorio.

nibus pacis inter se tractarent. Interim dum hæc ita fiunt, arx regia Ra-
thnum, prodentibus eam Russis defensoribus, ab hostibus capta & exu-
sta est, Chelmensis'que ora diuexata. Sed eos Ciolcus præfecti Chelmen
sis uicarius, siue Burgrabius, ut uocant, cum centũ triginta non amplius
hominib. facto in securos animose impetu, ultus est: ita ut trecẽtos ex ijs
interficeret,

Lituanorũ clades apud Cremeneciam. interficeret,quadraginta uiuos caperet. Ad Cremeneciam quoq; eodem tempore bene res à nostris oram eam depopulantibus gesta est. Cum enim hostes in nostros, paucos consultò per agros palantes, ex arce decurrissent, excepti insidijs, perpauci in arcem refugerunt, plurimis uel cæsis uel captis. Continuabatur autem ab reliquo exercitu obsidio, & maioribus odijs quàm uiribus inter obsidentes & obsessos certabatur. Lituani & qui cũ eis sentiebãt Rusfi, quoscunq; Polonici generis & catholici ritus in arce repererãt, exquisitis supplicijs in propugnaculis, ut inspe ctarent nostri, necabant, & omne genus contumeliæ in nostros iactabãt, *Russorum sæuitia.* *Rußi incantationibus dediti.* fisi incantationibus, quibus gens ea ualde utitur, & magicis artibus: quarum professores Iudæi cùm alia quædam abominanda faciebant, tum *Impius ritus lustrandi.* captiuum quempiam Polonum eleganti forma infixo in iugulum cultro mactarunt: haustumq; sanguinem, & intestina uitaliaq; membra extracta, & in minuta frusta concisa prunis imposuerũt & adoleuerunt: eoq; suffitu impias & sacrilegas precationes adhibentes, omnes arcis angulos lustrarunt. Sæuiebant & Poloni uicißim in Russos quoscunque cæperant, ut par pari referrent. Conueniebat iam de pace inter proceres: sed eam Suitrigello approbare noluit, nisi Cruciferi quoque & Valachi fœderati & socij sui pacis eius legibus continerentur. Vtrosque enim in societatem adsciuerat, eoq; magnis muneribus illectos adduxerat, ut & *Cruciferi Cuiauiam ac Dobrinũ infestarunt, Valachi Russiam & Podoliam.* Cruciferi uiolato fœdere Cuiauiam atque Dobrinum, & Valachi clientes Polonorum Podoliam & Russiam finitimam armis infestarent. Sed Valachos quidem cum ingenti præda è Snatinensi, Haliciensi & Camecenensi agro capta reuertentes, Rusfi regij Buzacijs fratribus ducibus è castris regijs curriculo profecti & consecuti, magna strage fuderunt, prædamq; excusserunt: Alexander quidem palatinus, dux & author belli, fuga elapsus est: uerùm non multo pòst, pœnitentia facti & mœrore *Alexander palatinus Valachorum extinctus.* confectus obijt. Nec dissimili, sed pro numero tamen aliquanto minore *Cruciferi profligati à Polonis. Craina.* clade Cruciferi quoque Crainensem oram uastantes, affecti sunt ab agrestibus Cuiauijs ac Dobrinensibus, Ioanne Iarogneuio gente Orleio, Bartholomæo Vissemburgio Nalencio, ac Dobrogostio Colinio equestris ordinis ducibus: cum ij accepto domesticæ calamitatis nuncio, præpeti cursu è castris domum contendissent. Neq; parsum est arma abijcientibus. Theodoricus modò marsalcus Liuoniensis, & septem commenda- *Cruciferi insignes capti.* tores capti cum quatuor uexillis: Cracouiamq; ad regem missi, omnes præter Theodoricum in carcere uitam finierunt. De uniuerso autem agmine illo, in quo septingenti Liuonienses equites, præter cæteram Curouiensium, Succensium, Tucholiensium, Slochouiensiumq; equitum pariter & peditum manum, fuere, paucißimi equestres ferè euaserunt. Nam reliquus Cruciferorum exercitus peruastata longè lateq; Cuiauiensi ac Dobrinensi ora, uiginti quatuoroppidis (in quibus præcipua fuere *Oppida incensa à Cruciferis. Nessouiensis arx præsidio firmata.* Inouuladislauia, Vuladislauia & Nessouia Toruniæ æmula) & plus mille pagis direptis & incensis, & arce Nessouiensi præsidio munita, incolumis & præda onustus domum reuerterat. Illos uberioris prædæ spes ab Iodoco Tocholiensi commendatore ostensa longius prouexerat. Et quidem

quidem nõ sine magno compendio, nisi id sanguine suo exoluissent. Nec mirum cuiquam uideri debet, tantum detrimenti una illa excursione acceptum esse. proposuerant enim Cruciferi præmia incendiarijs, oppido- *Incendiarij cõducti à Cruciferis.* rum quidem ternas marcas, pagorũ uerò singulas. Munitioribus autem oppidis & arce Nessouiensi, proditione Nicolai Tumigralæ Secouij, *Tumigralæ proditio.* quem rex ad custodiam Cuiauiæ reliquerat, potiti erant: Breste frustra tentarunt. Cum igitur de conditionibus pacis regi cum Suitrigellone conueniret, inducijs interceptum est bellum, ita ut postridie Cal. Februa- *Induciæ cum Suitrigellone.* rij sequentis anni in cõuentu Parsouiensi accuratius de pace tractaretur. Nec mora, soluta est Lusci obsidio, dimissusq; exercitus. Ac tum demum Cuiauienses illi, quos dudum commemorauimus, & complures alij eiusdem oræ equites, cursu omnia præuertentes, cum agrestibus coadunati, illam de Cruciferis uictoriam adepti sunt. Miserant quidem rex & Suitrigello pariter, inducijs sic inter se factis, legationem ad Cruciferos, ut ne Poloniam bello uexarent: sed tardius ea peruenit, cum iam hostes satis in homines omnis ordinis atq; ætatis, & innocua tecta debacchati, prædā graues domum reuerterentur. Illud Cruciferico illo bello animaduer- *Masouiorum ditiones expertes incõmodorum belli.* sum, uariè suspicandi hominibus ansam dedit, quòd Masouiorum fines intacti prorsus ab omni ui hostium fuerunt. Rex uerò à Lusco discedens, in Chelmensi ora aliquandiu substitit: per quod tẽpus Rusfi Volynienses nullum genus crudelitatis omiserunt in nostros: qui ibi post pacem factam & discessum regis cum mercibus omnis generis Lucensibus uenum expositis, siue alia quauis de causa remanserãt, aut antiquitùs domicilia fixerant. Templa etiam quæcunq; Rusfici ritus non essent, impiè & immaniter exusta & euersa sunt. E' Chelmẽsi deinde rex Leopolim profe ctus est: quò cum ingens Cuiauiensium ac Dobrinensiũ equitum multi- *Vuladislai beneficentia in calamitosos.* tudo conflueret, opem & subsidium regis afflictis & perditis Cruciferico bello rebus, suis atq; suorum implorans, magna in cunctos ac profusa benignitate usus est, nonnullos præsente pecunia subleuans, nonnullis uerò possesiones de suo largiens: cumq; non illius modò, sed & cuncti superioris temporis immensis donationibus sese & ærarium suum exhausisset, superessentq; adhuc multi, quibus ipsis cum liberis & uxoribus e- *Calamitosi immissi à rege in bona ecceſiaſtica.* tiam subuento opus esset, ecclesiastica bona illis dilargiri cœpit, ut per hyemem duntaxat eorũ usufructu sustentarẽtur. Perniciosi exẽpli res ea uisa antistitibus. Itaq; Albertus archiepiscopus Gnesnẽsis, & Sbigneus *Rex ab episcopis obiurgatus ob largitionem ecclesiasticorũ bonorum.* episcopus, cum primoribus ecclesiarum suarũ sacerdotibus properè ad regem excurrerunt, tam iniustas donationes eius repressuri. Et archiepiscopus quidem submisius frustra orabat regem: Sbigneus uerò maioris animi & constantiæ uir, grauius in eum inuectus est, cùm præterita eius *Sbignei episcopi libertas dicendi.* peccata cõmemorans, tum iniustas illas alienorũ bonorum donationes reprehendens: & ni cœpto desisteret, grauiore se in eum censura & animaduersione usurum esse minitans. excusantiq; necesitatem, & piam calamitosorum hominum commiserationem, adiecit: nihil ea cõmiseratione & misericordia opus futurũ fuisse, nisi ipse calamitatẽ illam tam multis inuexisset. uulgò enim iactari, ab eo ipso Cruciferos quiescẽtes excitatos

 esse. Quod

eſſe. Quod ſi id uerum non ſit, non eſſe tamen ipſum culpæ expertẽ, propterea quòd iuſtum aduerſus ingratum & ſceleratum fratrem bellum, quod paruo negocio debellari potuerit, peruerſa quadam indulgentia ſua duxiſſet, commeatum'que & arma obſeſsis Lucenſibus ſubminiſtraſſe diceretur: inducias quidem certè, per quas illi ſe recrearent, bis eis contra omnium ſententiam conceſsiſſet. Ita tunc Sbigneus: quanquam nihil cuiquam rex in Cracouienſi diœceſi, præter quædam Miechouienſis monaſterij, donarat: Sbigneum reueritus. atque id ipſe tum commemorabat: ſed nihil tamen ea res animum Sbignei mollijt, non tam ſuam quàm publicam eccleſiaſtici ordinis cauſam agentis.

Comitia Nepolomiciæ.

Heduigis Vuladislai regis filia mortua.

Reuerſus deinde rex eſt in Poloniam ad comitia, quæ Nepolomiciam ad undecimam diem Nouembris indixerat. Ibi Heduigim filiam Friderico iuniori marchioni Brandeburgenſi deſponſam, immatura morte defunctam amiſit. Creditũ eſt uulgò, ueneno eam à nouerca ſublatã eſſe, ne quo filijs ſuis impedimento ad regnum adipiſcendum eſſet: propterea quòd ea Cazimiri magni regis, cuius grata etiam tum erat apud Polonos memoria, proneptis eſſet. Rex quoq; ipſe ęquiori quàm par erat animo mortem eius tuliſſe uiſus eſt.

1432 ann.

Cõuentus Parſouiæ non ſucceſsit.

Poſt initiũ uerò inſequẽtis anni Lublinũ rex, magna procerũ caterua ſtipatus, profectus eſt: proceres'q; omnes, excepto Alberto archiepiſcopo, Parſouiam ad conuentũ cum Suitrigellone agendum tranſmiſit. Verùm ij cum diu fruſtra Suitrigellonem moras nectentem expectaſſent, re infecta diſceſſerunt. Erat autẽ apud Suitrigellonem Ludouicus commendator Torunenſis, qui hoc agebat ſedulò Cruciferorum nomine, ne pax cum Polonis coiret.

Comitia Siradiæ.

Vuladislaus Vuladislaum filiũ regẽ Poloniæ deſignat.

Rex de ſtatu reipub. ac de impendentibus undiq; periculis anxius, ad uiceſimam tertiam diem Aprilis Siradiæ comitia habuit. Ibi Vuladislaus maior natu regis filius regni ſucceſſor à patre deſignatus, totius'q; cõuentus ſuffragijs approbatus eſt. Conſtitutum eſt etiam, ut ſi plura ſimul bella ingruiſſent, cæteris omiſſis ad tempus, in id quod eſſet grauiſsimum, toto conatu & cunctis uiribus incũberetur, ne diductæ multipliciter & extenuatæ uires nulli rectè ſuſtinendo ſatis eſſent.

Tumigrala proditionis dãnatus.

Vuzeleia familia.

Nicolaus uerò Tumigrala proditionis, cuius ſuperius meminimus, ibi dãnatus eſt: quamuis neceſsitate, cum nullas ad reſiſtendum hoſti uires haberet, eò adductus eſſe pleriſq; uideretur. Vuzeleius is gente fuit, cuius inſigne eſt latruncularia tabula. Nuptias deinde rex Eniliæ Maſouiorum ducis & ſororis ſuæ filiæ, Boguslao Stolpenſium duci in matrimoniũ collocatæ, ſplendido apparatu fecit.

Boemorum hæreticorum oratores ad regẽ.

Reuertentem in minorem Poloniam, Pabianiciæ, quod oppidũ cum omni territorio ſacri collegij Cracouienſis baſilicæ eſt, legati Boemorũ hæreticorum conuenerunt, auxilia contra Cruciferos pollicẽtes, & Coributho regem reconciliantes: adhæc Baſileenſis cõcilij propenſionẽ erga ſe nũciantes.

Baſileenſe concilium.

Etenim indixerat eò Martinus põtifex anno præterito conciliũ, eiq; ſuo nomine Iulianum Cardinalem diaconum præfecerat: cum'q; interea uita defunctus, Eugeniũ eius nominis quartum ſucceſſorẽ accepiſſet, nihilominus patres qui cõuenerant, Sigiſmundo Cæſare authore id proſecuti ſunt, & cùm alia multa ad ſalutẽ reipub. Chriſtianæ pertinẽtia faciebant & ſanciebant,

tum ad Boemos Egræ conuentum agentes miſerant oratores, qui eos blandè in uiam reuocarent, aut certè ad cõgreſſum & colloquium amicè inuitarent, prolixè multa pollicentes. Hęc igitur tunc Polonorum regi Boemi nunciabant.

Boemi admiſsi ad ſacrorũ cõmunionẽ à rege & epiſcopis.

Interdictum ſacris Cracouiæ propter Boemos.

Grata fuit ea legatio regi & proceribus, bellum in Cruciferos molientibus. Quare comiter & lautè legati habiti ſunt, &, aſſentientibus archiepiſcopo & epiſcopis, qui tunc aderant, ad ſacrorũ cõmunionem admiſsi. Perfuncti uerò legatione, cum reuerterent, & Cracouiam contra pręceptum regis ex itinere diuertiſſent, ceſſatũ eſt à ſacris mandato epiſcopi licet abſentis, adſtipulãte uniuerſo cœtu ſacerdotum, & theologorũ, & iureconſultorũ, quos Vicarius epiſcopi ea de re cõuocarat. Contumelioſum id uiſum Boemis: regi uerò (qui tamẽ futurum id diuinauerat) & cæteris epiſcopis permoleſtum fuit, quod Sbigneus unus omnium acta ac decreta irrita faceret.

Rex iratus Sbigneo epiſcopo.

Accendebant etiã magis iram regis Ioannes Menzicus Dãbrouius palatinus Ruſsię, & Petrus Corcibocus, qui Boemos honoris cauſa iuſſu regis deduxerant. Itaq; excanduit is in epiſcopũ, & uenienti ad ſe Visliciam, dextram, beneuolẽtiæ ſymbolum, nõ porrexit: quin aſperioribus etiã uerbis eum increpuit, & Petri Viſsi fortunã ei cõminatus eſt.

Sbignei oratio ad regem.

At ille imperterritus reſpõdit: fauorem ſe, non offenſam regis meritum arbitrari, quòd ſolus & ſalutis & exiſtimationis eius, quæ ab inimicis eius & maximè Cruciferis cùm aliâs, tũ in Baſileenſi cõcilio proſcinderetur, optima fide curam haberet: prouideret'q; omni ratione, ne rex meritò pro fautore hæreticorum traducatur: « & cum de religione agitur, neq; regis, neq; cuiuſquam omnino uultum « atq; minas ſe reformidare, quin id faciat, quod rectum eſſe intelligat. Authoritate archiepiſcopi & cæterorũ epiſcoporũ nihil ſe in hac parte moueri, habentem adſtipulatores diuini humani'q; iuris profeſſores. Petri Viſsi calamitatem deſineret commemorare, quæ non tam innocenti epiſcopo, quàm iniurioſo regi ignominioſa accidiſſet. Neq; uerò ea ſe terreri: paratũ non modò quaſuis contumelias pro religione, uerumetiam exilium atq; mortẽ ſubire. Cum aũt rex ſubijceret: ſe quoq; diuini & humani iuris peritos diuerſæ ſententiæ authores habere, acciti primores Academiæ Cracouienſis, & cum his cõmiſsi Ioannes Saffranecius Vuladiſlauienſis, Ioannes theologus Chelmenſis, epiſcopi: & Vuladislaus Oporouius pontificij iuris peritus, procancellarius regis, qui poſtea Vuladiſlauienſis epiſcopus fuit, haud difficulter refutati ſunt. Neq; tamen penitus regis ira in Sbigneũ reſedit: admonitus'q; is eſt ab Ioanne Tarnouio palatino Cracouienſi, ut ſibi diligenter caueret. ſubornatos enim eſſe à rege, qui eum de medio tollerent.

Sbignei magnus animus contemnens'q; periculi.

Et egit quidem gratias palatino Sbigneus: ſed nihil tamen ea nocte, in quam ſibi periculum comparatũ eſſe acceperat, de conſuetudine ſua remiſit. In eodem cubiculo, eodem lecto cubuit, nullam ſibi cuſtodiam adhibuit: nocte'q; intẽpeſta cum uno ſacerdote & puero lumen præferente, ad matutinas precationes ad templũ adijt, neq; aduerſi quicquã ei accidit, quòd rex uel mutaſſet conſiliũ, uel uanus ille terror fuiſſet. Nec multo pòſt, ſacerdotẽ hæreticũ, qui ad regem uenerat, idẽ Sbigneus eiecit, uir excelſi animi, & ſempiterna poſteritatis

Cypri regis legatio ad Vuladislaum regem Poloniæ.

memoria dignus. Venit aũt eódẽ ad regẽ illuſtris legatio Iani Cypriorũ, Hieroſolymorũ & Armeniorũ regis, mediterraneo mari per Propontidẽ & Pontũ Euxinũ, atq; inde aduerſo Danubio aduecta in Valachiã, & inde porrò terreſtri itinere non ſine magna difficultate in Ruſsiã & Poloniam profecta. Eius legationis princeps Balduinus de Noris marſalcus Cypri, donis regi & reginæ oblatis, connubiũ Heduigis regiæ filię, regis ſui filio, ac ducẽta millia aureorum numûm ipſi regi mutua petebat, beſſemq́;, hoc eſt duas tertias partes Cypriorum regni hypothecæ nomine Vuladislao offerebat. Sed nihil impetratũ, quòd & Heduigis iam obierat, & pecuniã ſe rex habere, aſsiduis bellis exhauſtum, negauit.

Rex Lituanos in Suitrigellonem concitat.

Miſit deinde Vuladislaus rex Laurentium Zarembam caſtellanũ Siradienſem, legatum in Lituaniam, admonendi in ſpeciem, & ſanandi Suitrigellonis cauſa: reuera autem, ut Lituanorum procerum animos ſua ſponte iam à Suitrigellone, cùm propter crudelitatem eius, tum propter propenſiorem erga Ruſſos fauorem alienatos, magis etiam clàm in eum incitaret: Sigiſmundum'que Vitoudi fratrem germanum, Starodubenſium ducem ad inuadendum principatum Lituanorum animaret. Neque irritus hic conatus fuit. Cognita enim uoluntate regis, Lituani cum Sigiſmundo cõſpirantes, in Suitrigellonẽ, apud Oſſmianos tũc agentẽ, arma ſumunt.

Suitrigellonis fuga.

Et euaſit quidẽ Suitrigello fuga in Ruſsiã, ab Ioanne Moniuido de inſidijs præmonitus: cupideq́; receptus eſt cùm à cęteris Ruſsis, tum à Smolenſcijs: indeq́; poſtea adiunctis ſibi Liuonienſib. Lituaniã uexauit.

Suitrigello uexat Lituaniã.

Vxorem uerò eius Ruſſam, Tuuerenſiũ ducis filiam Sigiſmundus cæpit, Lituaniamq́; omnẽ in poteſtatem ſuam redegit. deinde ad regẽ miſit oratum, uellet iuberet, ſe principem eſſe Lituaniæ.

Sigiſmundus dux Lituanis à rege præficitur.

Miſsi in Lituaniã ſeptem de primoribus Polonorum, conditiones Sigiſmundo tulerunt, ut iureiurando interpoſito reciperet, ſe in fide & clientela regis, qui ſupremi ducis Lituaniæ titulum retineret, & Polonorũ, ſemper futurum: eoſdem cum eis amicos hoſteſq́; habiturum, ſuiſq́; ſtipendijs eis militaturum: cum Suitrigellone & Cruciferis nullum fœdus contra regem & Polonos ſeruaturum: Oleſcum, quod tunc ab exercitu regio obſidebatur, Grodlum, Rathnum, Vetlios, Lopatinum, & omnem Podoliam, quę in ditione Polonica fuiſſet, deinceps quoq; eſſe paſſurũ: diadema cõtra ſententiã Polonorum ne ultrò quidẽ oblatum, à quoquã accepturũ: neminẽ niſi regem & liberos eius in principatu ſucceſſorẽ relicturũ: Michaelẽ uerò filium, & reliquos hæredes ſuos legitimos in Trocenſi tantum dominatu & patrimonio ſibi ſucceſſuros, fidem & ſubiectionem regi regno'que profitentes atq; ſeruantes: ijs uerò, ſi abſq; ſuis hæredibus decederent, regem & regnum hæredes fore: Volyniam, quoad uiueret, ſibi conceſſam & adiunctam, quemadmodum & Vitoudo conceſſa eſſet, ſe mortuo in ius ac ditionem Polonorum reuerſuram eſſe.

Pacta Lituanorum cum Polonis. De feudo. De ſocietate et fœderibus. De Podolia. De regno. De ſucceſsione. De Volynia.

Hæc omnia Sigiſmundi ipſius, & filij Michaelis, ſenatusq́; Lituanici, & uniuerſæ nobilitatis cõſenſu approbata & accepta, & unis atq; alteris literarum monumẽtis cõſignata ſunt.

Principatus inſigne.

Quib. ritè peractis, Sbigneus epiſcopus princeps legatiõis regię, gladiũ, principatus inſigne, Sigiſmundo regis nomine publicè tradidit. Interfuit his om-

nib. Ludouicus cõmendator Torunẽſis, cum trib. collegis à Paulo magiſtro Cruciferorũ ad ineundã nouam cum Sigiſmũdo, poſteaquã Suitrigello principatu eiectus erat, ſocietatẽ miſſus.

Cruciferorum conatus.

Atq; is enixè ſtuduit infecta reddere, quæcunq; à Polonis procerib. agebãtur: adiutorẽ ad id nactus Georgiũ Butrim Lituanũ, hominem ingenioſum & callidũ, quippe qui multas Chriſtiani orbis regiones peragraſſet.

Georgius Butrim.

Sed irriti tamẽ ij conatus fuere: iuſsiq́; Cruciferorũ legati, uelut hoſtes, Lituaniæ finibus ſtatim excedere. Cõpoſitis rebus Lituanicis, ad Podoliam pacandã rex animum intendit. Et miſerat quidẽ eò nonnihil copiarũ: ſed hę in Oleſci obſidione tempus terebant: & minores erant, quàm ut Podoliã, cuius nõnullæ munitiones adhuc Suitrigellonis pręſidijs tenebant, ſubigere poſſent.

Oleſci obſidio.

Itaque ipſe Leopolim profectus eſt, ut ex propinquo rectius è re nata rebus conſuleret. Ibi Lucenſi conuentui ad priores immunitates adiecit, ut nobilitatis ſubditi nõ niſi aduenienti in id territorium regi cõmeatum & ſtationes præberẽt: templa Ruſſorũ ne uaſtarentur, neq; cogeretur quiſquam tranſire ad religionem catholicam.

Lucenſium priuilegium.

Fortè per eos dies Oleſcum expugnatum erat. Eas igitur uictrices copias, nouo ſupplemẽto auctas, ad recipiendas reliquas munitiones Podoliæ miſit. Nec magno eæ negocio in poteſtatem regis redactæ ſunt.

Podolia recepta à Polonis. Braslauia incenſa.

Braslauiam uerò arcem, ne noſtri ea potirentur, Theodoretus ſiue Fedco Oſtrogius dux Ruſſus, partium Suitrigellonis, uir ſtrenuus & bellicoſus, unà cum oppido incẽdit.

Fedco dux Oſtrogius.

Habebat is quidem circa ſe non contemnendam manum. Sed nuſquã aperto marte cum noſtris rem gerebat, nec ſe certo loco tenebat. Ex inſidijs uerò noſtros laceſſens, ſępe fuſus fugatusq́; erat. Cum aũt hominem in latè patentibus campis cum expedito equitatu uagantẽ adipiſci & perdomare difficile eſſet, tempusq́; anni hybernũ bello gerendo minimè aptum eſſet, reuertebantur noſtri. Reuertẽtes Fedco occultus ſequebatur, opportunitatem & occaſionẽ rei bene gerendę captans: & non minimũ auxerat uires ſuas auxilijs Valachorũ, Tartarorum & Beſſerabum, ita ut numero noſtros longè uinceret.

Moraqua fl.

Moraqua amnis eſt, qui in Neſtrũ ſiue Tyrã influit, limoſus & latè reſtagnans, ac per ſylueſtria loca means. Et iam fragili glacie cõcretus erat. Ad eius uadum, quod uirgultis noſtri conſternebant, alio itinere præcurrẽs Fedco, occultus & ſyluis tectus, cum exercitu in ulteriore ripa cõſedit. Iam pars noſtrorũ anguſto tramite impeditũ locum tranſiuerat: ponè carri & impedimenta in medium recepta ſequebantur: cum ſubitò ille magno cũ impetu, clamore, ac diſſono tubarũ, tibiarum, tympanorumq́; cãtu & ſtrepitu inuectus, nec opinãtes primos adoritur.

Polonorũ cum Ruſsis prœliũ.

Trepidi noſtri re noua & inexpectata, cum neque ad extremum agmen receptus daretur, nec ab eo magna auxilij ſpes affulgeret, tamen impetum hoſtium utcunque ſuſtinuêre. At qui in extremo agmine erant, ubi ſuorum periculum animaduertêre, nihil cunctati, contempto omni periculo, partim per conſtratã uiam, euerſis & in cœnum deiectis carris, partim per infirmam etiam tum amnis reſtagnantis glaciem ſuperata difficultate, auxilio ſuis iam laborantibus accurrerunt, & prælium inſtaurarunt, Superabãt tamẽ multitudine hoſtes, perturbatosq́; noſtros & ſine

ordine pugnãtes premebãt, pars etiã quasi parta iam uictoria ad diripiendos carros discurrebat: deplorata res nostrorũ erat, cum subitò quasi diuinitùs eis auxiliũ affulsit. Kẽlicius quispiã, siue is Polonus, siue Silesius, ut ex nomine licet cõijcere, fuit, tribunus militũ cum centũ equitibus pabulatũ præcesserat. Is cum ex clangore tubarũ, & fragore armorũ pugnari eminus cognouisset, instructa tumultuariè acie, sublatoq; maximo clamore in auersos & ad præliũ intentos hostes impetũ fecit. Qua re & illos uehementer perturbauit, & nostris animũ addidit. Redintegrato igitur prælio, à tergo pariter & à frõte cædũtur hostes: & qua fugæ patebat exitus, dissipantur. Fugientibus institêre nostri usq; ad mediã ferè noctem, quæ tunc sublustris erat: & cum neminẽ uiuum seruarẽt, magnã hominũ stragem fecerũt, duodecimq; signa capta retulerunt: dux ipse fuga euasit. De nostris nõ adeò multi desiderati sunt, & ij quidẽ ferè gregarij. Abest locus ille prælij à Leopoli nõ minus quadraginta milliarib. bene longis: & tamen quo die hæc gesta sunt, hoc est ultimo Nouẽbris, cum rex in tẽplo, ubi tũc totos dies transigebat, diuinã opem sedulus imploraret, non ignarus cum quàm grauibus & insidiosis hostibus exercitui suo res esset, rumor de uictoria sparsus totam urbem impleuit. Nec author eius rumoris inueniri potuit, ita ut uana lętitia exultasse homines uiderentur. Postero deinde die certo nuncio res omnis, ut gesta erat, cognita est: gratiæq; actæ Deo, ac dona à rege missa militibus. Nec multo pòst cumulata est regi ea lætitia, profligato à Sigismũdo duce apud Ossmianos insigni strage Suitrigellonis exercitu, è Russis, Tartaris & Liuoniensibus collecto: de quo ad decẽ millia cęsa, quatuor capta esse, relata sunt. Suitrigello quidem pernici fuga crebro mutando equos euasit. Sigismundus monimentum uictorię, templũ & collegium sacerdotũ apud Ossmianos postea instituit. Hac gemina uictoria rex lætus, Leopoli discedẽs, Cracouiã ad comitia, ad natalẽ Christi indicta, uenit: & ouans pedibus urbem ingressus, apud cõplura templa festas suplicationes obiuit, priusquã arcem ascenderet. In comitijs deinde de Prusico bello agi cœptũ, resq; integra ad alia comitia, quę ad secundã dominicã Quadragesimę Sendomiriã indicebãtur, reiecta. Eò porrò aduenerũt oratores è cõcilio Basileẽsi, quod Eugenius põtifex cum ab initio approbasset, Bononiã transferebat, atq; adeò dissoluebat. Conciliũ cõtrà, abrogare pontificatum Eugenio nitebatur. Quanquã obstabat Sigismundus imperator, ut gratiã referret Eugenio, à quo Romæ paulo antè diadema imperatoriũ ritu solenni acceperat. Postulabat aũt ea legatio, ut rex cũ omnib. ditionibus suis cõcilio aduersus pontificem faueret, & ut uexãdis bello Cruciferis supersederet, cõcilioq; causam illam omnem cognoscendam & arbitrandã permitteret. Cui responsum est: non abhorrere à pace regem, si à Cruciferis ipsi satisfieret. porrò de his quæ præterea oratores postulabant, diligentius eum consultaturum, ac deinde missurum legatos suos ad concilium cum certo responso. Ita dimissi oratores concilij, in Prusiam ad Cruciferos, ut eos ad accipiendam conditionẽ pacis à rege oblatã adducerẽt, profecti sunt. Cæterùm in comitijs Sendomiriensib. de cogitatione & apparatu belli nihil à nostris

Kemlicius instaurat pugnã.
Russi uicti.
Rumor celer.
Suitrigello fusus & fugatus à rege.
Ossmianense collegium.
Comitia Cracouiæ.
Comitia Sẽdomiriæ.
Basiliensis concilij oratores ad regem.
Concilij cum pontifice dissidium.
Sigismũdus imperator factus.
Responsum regis oratoribus Concilij.

à nostris remissum est. Tametsi gerendi eius ratio nõ expediebatur, propterea quòd rex senio cõfectus, & caligantibus oculis, munia belli per se ipse obire non poterat: & Lituanorũ, Russorum atq; Valachorũ auxilia, cum eæ gentes partim proprijs ac domesticis bellis implicatæ essent, partim à fide regis desciuissent, defutura erant. Itaq; tertia comitia armatorũ ad diem sancti Ioannis baptistæ natalem Colum indici, & Boemorũ hęreticorum auxilijs utendũ esse, quãuis refragantibus episcopis, decretũ est. Nec ita multo pòst, conuentu inter nostros atq; Cruciferos opera oratorum cõcilij de pace frustra instituto, cum Cruciferi quindecim dies ultra condictum expectati non uenirẽt, euocati Boemi à rege, duce Zapcone præstò fuere: cõiunctiq; cum maiorib. Polonis, quib. Sendiuoius Ostrorogius iussu regis præerat, nouã Marchiam Cruciferorũ imperio subiectam, crudeliter uastarũt: duodecimq; oppida munita partim ui, partim per deditionem cæperũt: quæ quidẽ omnia direpta ac diruta sunt, Chossno, quam Teuthones Ernisbergam dixere, excepto: quod quoniam erat munitissimũ, præsidio firmatũ est, quo facilius omnis ea regio in fide regia cõtineretur. Per eosdẽ ferè dies Sigismũdus dux Lituanorum, coadunatis magnis copijs, duodecim dies Liuoniã depopulatus est, & ingentẽ prædã inde asportauit. In Russia uerò, Risco siue Gregorius Kerdeius Nossum ducẽ Russum, Suitrigellonis partiũ, qui Luscum nõ ita pridem interceperat, profligauit atq; cæpit. Vbi statuta armatorũ comitiorum dies aduenit, frequens cõuentus sciuit, ut rex in Polonia subsisteret, exercitui uerò uniuerso & summæ rerũ pręfectus est Nicolaus Michalouius, gente Roseus, castellanus & præfectus Cracouiensis. Huic rex dedit in mandatis, ut hostiles regiones lõgè lateq; uastaret: munitionũ oppugnationibus abstineret. Retinuit aũt secum rex nõnullos de senatu graues & grandæuos uiros, cum quib. quacunq; de re ad se referretur, cõsultaret. Colo profectus Michalouius cum exercitu in Pomeraniã, nõ diu mandatorum regiorũ memor fuit. Iã maiores Poloni cum Boemis subacta omni noua Marchia, præter Landisbergã oppidum, in Pomeraniã antecesserant, & Choiniciã obsidebant. Quoniam aũt consultissimum uidebatur coniunctis copijs rem gerere, eò duxit reliquũ exercitum Michalouius: facileq; persuaderi sibi ab Ostrorogio passus est, ut cæptã Choinicię obsidionem prosequeretur. Erat aũt oppidum bene munitũ, commeatu, præsidio, & omni apparatu belli instructissimũ. Vbi in longius tempus obsidionem eius duci animaduersum est, institutus cuniculus, quo ex improuiso in oppidum irrumperetur. Verùm is non altè ductus, priusquã perduceretur, subsidente sabuloso solo obrutus est. Tentata deinde ui & impetu oppugnatio, exiccata fossa oppidum ambiente. Sed inde quoque multis uulnerib. acceptis, re infecta discessum est: cum primi Boemi in tutum se recepissent. Iam difficiliore annona, propter multitudinẽ, & uias ab hostibus infessas, nostri utebantur, & ex pabuli inopia plurimos equos amittebant. Itaque serò regiorum mandatorũ recordati, cum totos duos menses in obsidione Choiniciæ casso labore consumpsissent, ea soluta, castra mouerũt, & in interiora Pomeraniæ populabũdi progressi sunt:

Episcopi refragati, ne rex hæreticorum auxilijs uteretur.
Bellum Prussicum.
Noua Marchia subacta à Polonis.
Chossno oppidum à Polonis munitum præsidio.
Liuonia à Lituanis uastata.
Nossus dux uictus & captus à Kerdeio.
Coli comitia armata.
Nicolaus Michalouius dux exercitus Pol.
Choinicia obsessa à Polonis.
Lues equorũ.
Pomerania uastatur.

Pelplinẽſe monaſterium direptum.

ſunt: prætergreſsiq́ꝫ nonnulla oppida, direpto Pelplinenſi monaſterio, magnificentiſsimè ædificato & opulento, ad Tizouiam ſiue Derſauiam peruenerunt. Præceſſerant & prætererant oppidum Boemi, qui primas ſtationes ſeruabant, & loca metandis caſtris capiebant. Poloni uerò quo minus in ſuburbana prædādi cauſa diſcurrerēt, cohiberi à ducibus nequiuere. Erat in oppido ualidum hoſtium præſidium. Nam ij quocunq́ꝫ admoturos eſſe noſtros intelligebant, omnia præſidia ex propinquis munitionibus deducta, noctu eò contrahebant. Id igitur præſidium occurrit noſtris ad extrema ſuburbana: ſed tamen quo minus ea incenderentur, prohibere non potuit. Itaq́ꝫ latè uagante incendio, in oppidum ſe hoſtes receperunt. Nec mora, aduerſo ac uehementi uento flante, urbana quoque ædificia flamma corripuit: nec ea reſtingui ullo cùm hoſtiū ipſorum, tum ad extremum etiam noſtrorum conatu potuit. Sic oppidum longè munitius & opulentius quàm Choinicia, quaſi fortuito incendio conflagrauit: præda omnis, præter eam quæ in ſubterraneis cellis & fornicibus abſconſa erat, igne corrupta: captiuorum ſupra decem millia fuiſſe dicuntur. Ex his quicunque Boemici generis fuerunt, Zapco reuertens, ut ſibi condonarentur, impetrauit: traditos, grauiter, quod Teuthonibus contra Polonos eiuſdem ſecum linguæ & originis militarent, corripuit, pyraq́ꝫ ingenti extructa exuſsit. Eius exemplum ſecutus Ioannes Straſſus Bialaſſouius, piratas in ergaſtulo concluſos, quorum non exiguus numerus inter præſidia Cruciferorum fuit, circumiecta palea & arida materia, ſuccendit. Et effregerunt ij quidem ergaſtulum ligneum: ſed cum effugere uellent, aduerſis haſtis à noſtris excipiebantur, donec Michalouius ſuperueniens cædem eorum repreſsit, ignemq́ꝫ reſtinxit. Matronis uerò & puellis captiuis iuſtus honor habitus: adhibitaq́ꝫ publicè cuſtodia, ne quid in eas contumelioſe à quoquam fieret: factaq́ꝫ diligenti conquiſitione, ne qua priuatim à quopiam occuleretur, omnes ad Viſtulam deductæ, traiectæq́ꝫ nauibus, liberè dimiſſæ ſunt. Perhonorificum id fuit noſtris apud ipſos etiam hoſtes, omnesq́ꝫ eis omnia bona precari; ſuis uerò, qui longè eſſent, fuiſſentq́ꝫ in populanda Polonia diſsimiles, mala imprecari. Atq́ꝫ utinam in templis, monaſterijs, & rebus ſacris noſtri eadem abſtinentia uſi fuiſſent. Sed plus hic ualuit ira & dolor immaniſsimè direptorum à Cruciferis in Cuiauia templorum. Itaq́ꝫ Oliuenſe quoque monaſterium paulo pòſt direptum & incenſum eſt. Inde ad Gdanum caſtra mota, quadriduoq́ꝫ in conſpectu eius urbis ſtatiua habita: per quos dies omne id territorium peruaſtatum, munitio portus lignea diſiecta. Equites cum ad mare ueniſſent, longius in ſalum atq́ꝫ fluctus, ludibundi & gratulabundi ſibi inuicem, quòd mare infeſtis armis attigiſſent, procurrēre. Feruntur etiam Boemi marinam aquam hauſtam, laguncuIis domum deportaſſe. Peruaſtata ſatis uſque ad mare Pomerania, reuertentes noſtri alio itinere, Tucholienſem & Iaſenecenſem oram uaſtabant. Cum autem apud Iaſeneciam ſtatiua haberent, de pace ab hoſtibus tractari cœptum eſt. Et Boemi iam præceſſerant, ut ſe in Polonia reficerent. Dum colloquūtur inter ſe primores, pauci de noſtris iuniores temerè impetū in arcem

Derſauia incẽſa.

Zapconis acerbitas in Boemos.

Piratæ cōbuſti.

Fœminis captiuis honor habitus à Polonis.

Oliuẽſe monaſterium incenſum.

Poloni exercitus lætitia, quòd ad mare perueniſſent.

Iaſſeneſsũ arx capta & incenſa.

in arcem fecēre: eosq́ꝫ prægreſſos exercitus omnis, cum eſſet ſine imperio, quaſi dato ſigno ſecutus eſt. capta momento arx, & direpta, & improbitate cuiuſdam militis incenſa eſt. Captiui ad unum omnes trucidati, furore militum, ob interfectum in oppugnatione Ioannem Leuinum Vilcinium, nemini parcente. Permoleſtè id factum, dum de pace agitur, tulere Cruciferi: ſed noſtris iniuſſu id ſuo, & tamen iure belli, neq́ꝫ pace, neq́ꝫ inducijs adhuc conſtitutis, factum defendentibus, acceleratæ ſunt induciæ trium menſium. Interim autem ad Cal. Decemb. ut in conuentu Breſtēſi de conditionibus pacis conſtitueretur. Captiui Cruciferorū nobiliores facta ſponſione ſiſtendi ſeſe, ſi de pace non conueniſſet, dimiſſi: tenuiores & gregarij uel cōmutati, uel binis florenis redempti. noſtri munitiones in noua Marchia quæſitas retinuere: pacti nihil munire interim, nec reficere. Mirum autē eſt, tum demùm Cruciferos de pace & inducijs quàm diligentiſsimè egiſſe, cum noſtri peruaſtata omni Pomerania, ita ut ſoli quatuordecim pagi inter lacus & paludes ſiti intacti relinquerentur, domum reuerteret. His peractis, exercitus omnis accepta à Michalouio miſsione, ſuam quiſq́ꝫ domum dilapſus eſt. Sed Boemorū primores Pyſdros ad regem, ut erat ab eo præceptum, profecti, honorificè ab eo accepti & remunerati ſunt. Neq́ꝫ uerò labis quicquam tunc noſtri ex eorum conſuetudine contraxere, quin odiſſe magis eorum fœditatem & impietatem cognitam cœpere. Nouum etiam tunc fœdus Cazimirus dux Pomeraniæ Scecinenſis cum rege icit, ueteri, quemadmodum credere par eſt, uiolato: quo recepit ſub fide & honore ſuo unà cū primoribus ſuis, nullam opem ſe laturum eſſe Cruciferis aduerſus Polonos: neq́ꝫ paſſurum eſſe quenquam, qui contra eos arma ſumpſerit, per ditionem ſuam tranſire. Hoc fœdere icto, & Boemis dimiſsis, rex in Sendomirienſem tractum ſe recepit, declinans peſtem, quæ maiorem Poloniam inuaſerat: qua quidem Ioannes Saffranecius epiſcopus Vuladislauienſis abſumptus, Vuladislaum Oporouium decanum Cracouienſem & procancellarium regni, regē ſuffragante, ſucceſſorem accepit. Cum autem rex eſſet Priſſouiæ, uenit ad eum Boemus quiſpiam ſacerdos hæreticus, à Chriſtanno aſtrologo, nuncians, ut mortem propè ſibi imminentem caueret. Id cum ille ſemotis arbitris ageret, Sbigneus epiſcopus Cracouienſis ueritus, ne quid de religione hæreticus ille regi ſuaderet, grauiter obiurgauit regem, quòd neminem de conſiliarijs ad audientiam Boemi adhibuiſſet. Et ſatisfecit quidem rex Sbigneo, nihil Boemum neq́ꝫ de religione, neq́ꝫ de repub. ſecum locutum eſſe: ſed tamē coactus eſt eum primo quoq́ꝫ tempore, inſtante Sbigneo, dimittere, propterea quòd ſpargebat is uulgò praua dogmata. Non multo autē pòſt cometes non obſcurus, plus quàm unum menſem pernox, face ad occidentem uerſa apparuit: regiæ mortis, ut uulgò tunc creditum eſt, poſtea euentus comprobauit, prænuncius. Nepolomiciæ iam rex erat, quò comitia ad diem diui Martini epiſcopi memoriæ dicatum indixerat: eò uenit Helias Alexandri palatini Valachiæ defuncti filius, à minore natu fratre Stephano dominatu paterno eiectus, regis opē implorans,

Induciæ.

Poloni nō corrupti conſuetudine Boemorum.

Fœdus cum duce Pomeraniæ Scecinenſis.

Peſtis in maiore Polonia.

Prædictio mortis regiæ.

Cometes.

Comitia Nepolomiciæ.

Helias palat. Valachiæ intrat in uerba regis.

plorans, & in fide clientelaq; regis & filiorum eius ac Polonorum se fore
semper solenni iureiurãdo recipiens. Consecuta est eum & Stephani fra-
tris legatio cum splendidis donis, Lenciciam usq; regem sequens: & po-
stulans, ut ipsi magis quàm fratri omnibus inuiso, rex faueret: fore & i-
psum perpetuò in fide & clientela Polonorum, quemadmodũ pater ma
ioresq; ipsius fuissent. Offensam autem à patre paulo ante mortem con-
tractam, damnaq; data Podolijs, ut sibi rex condonaret. Habebat quidẽ
Helias in matrimonio sororem germanam Sophiæ reginæ: sed tamen re
in consultationem senatus posita, placuit, ut Stephanus, in quem studia
gentis inclinassent, dato iureiurando in uerba regis & regni Polonici, re
tineret Valachiam, tractum'que Sepinẽsem cum Chocimo, Zezuno, &
Chmelouia munitionibus à rege iure sempiterno reciperet. Heliæ uerò,
quo magis Stephanus eius metu in officio contineretur, luculentæ pos-
sessiones à rege in Polonia datæ sunt. Sed cum in his ille non acquiesce-
ret, & ad recuperandum dominatum paternum aspiraret, ex fuga retra-
ctus, Siradię deinceps sub honesta custodia cũ uxore & liberis uixit. Ste
phanus uerò, sicut conuenerat, Sozauiæ solenne iusiurandum legatis re-
gijs exigentibus dedit: promisitq; etiam se, cum iussus fuerit, in Russiam
uenturum, & iusiurandum illud coràm repetiturum esse: & ut gratiam
referret regi, non ita multo pòst, Tartaros in ditiones Polonicas excursi
onem parantes repressit: Braslauiam, quæ instaurata, ni fallor, erat, &
Suitrigellonis præsidio tenebatur, interceptam regi restituit. Ex ijsdem
comitijs missi sunt proceres quidam in Cuiauiam ad conuẽtum Bresten
sem agendum cum Cruciferis. Verùm ex eo conuentu infecta pace, &
iritatis animis, incertum qua de causa discessum est. Lenciciæ rex euen-
tum illius conuentus expectabat: ubi rediere ad eum legati è conuen-
tu, de bello agi cœptum: uisumq; est, non expectandam esse æstatem, sed
quamprimùm immittendum in terras hostiles exercitum. Expeditiora
fore omnia concretis glacie fluminibus atq; lacubus, quibus abundat
Prussia. Vna res difficultatem faciebat, quòd pecunia regi deerat in sti-
pendium: & propè abfuerat res à seditione superiore æstate apud Choi
niciam, fremẽte uniuersa nobilitate contra proceres, quòd ij bellũ extra
fines Poloniæ sine stipendio decreuissent: receperantq; illi, nunquam id
se deinceps admissuros esse. Inuentus tandẽ modus est eius difficultatis
explicandę, ut Palatini suę quisq; ditionis nobilitati de stipendio soluen
do cauerẽt. Hæc ubi didicere Cruciferi, missis mox ad regẽ legatis, quas
antea repudiarant conditiones, ultrò accepere, in duodecim annos pacti
inducias. Adiectũ, ut ad natalẽ Virginis matris diem sequẽte anno apud
Slonscum de pace perpetua tractaretur. Ibi tũc marsalcus Cruciferorũ
Liuoniensiũ ex pacto dimissus, siue adeò sponsione militari solutus: di-
missus enim erat, cũ de sistendo eo, quum rex iussisset, Suitrigello quoq;
cauisset, ac Theodoricus Buzatius præfectus Camenecensis pro eo rece
ptus. Captus hic à Fedicone duce, Camenecensem agrum & suburbana
uastante, cũ paucitate prædatorũ contempta, temerè in eos erupisset, &
in paratas insidias incidisset, Magistroq; Liuoniẽsi petẽti à Suitrigellõe,
donatus

Pacta cum Stephano palatino conuenta.
Sepinensis terra donata Valacho.
Heliæ palatini conditio.
Tartari fusi & repreßi à Stephano Valachiæ palatino.
Braslauia regi restituta.
Conuentus Polonorum Breste cum Cruciferis.
Consultatio de ratione belli.
Fremitus nobilitatis Pol. apud Choiniciã.
De stipendio soluendo nobilitati cautio.
Induciæ 12 annorum cum Cruciferis.
Theodoricus Buzacius captus & liberatus.

donatus erat. Neq; enim quiescebat Suitrigello cũ Russis: sed cum ipse
per se auxilia Tartarorum & Liuonum habẽs, Lituaniam, tum per Fedi-
conem & Nossum duces Russiam regiam ęstate præterita Cruciferis in-
citantibus infestarat, illa occasione usus, quòd nostri Prussico bello disti
nebantur, & quòd is Sigismundum ducem Lituanorũ inuisum iam esse
plerisq; Lituanis acceperat. Et sumpserat Sigismundus paulo antè sup-
plicium capitis de Ioanne Moniuido palatino Trocensi, & Rumboldo
summo marsalco Lituanię, authoribus conspirationis, quæ in eum com
parata esse dicebatur. Itaq; liberè tunc Suitrigello Lituaniam depopula-
tus est, Sigismundo habente quidem & ipso exercitum, sed non satis ei
fidente, propter necessarios et propinquos interfectorũ procerũ: oppor
tunis modò locis exercitum hostilẽ is carpebat. Itaq; non multum operę
precij tunc fecit Suitrigello, nisi quòd Vilnam, Trocos & Lidam, oppi-
da immunita exussit. Breste Russicum per Fediconem & Nossum duces
obsedit: nec difficulter eo potitus esset, propter cõmeatus inopiam; du-
biamq; Russorũ fidẽ, nisi Masouios arma iussu regis sumpsisse, & aduen-
tare eò renunciatũ esset. Tartaros quoq; magnis donis ad uastandã eam
orã Russię, quæ Sigismundo parebat, concitarat. Verùm ij cum aliquo-
usq; progressi, Sigismundum in cliẽtela regis Polonorũ esse accepissent,
mutata statim sententia, in Kiouiẽsem & Cirnechouiensem tractum, qui
in Suitrigellonis ditione erat, populabundi excurrerunt. Insequens an-
nus 1434 Vuladislai regis morte insignis est. Ac initio quidem eius anni
in Lituaniam is rogatu Sigismundi ducis profectus, Chrinchos perue-
nit. Inde uerò stabilito Sigismundi principatu, magnisq; muneribus ab
eo acceptis, Corcinum, quæ & Noua ciuitas dicitur, uenit: & comitia ibi
per tempus quadragenarij ieiunij habuit. In quibus legati ad cõciliũ Ba-
sileẽse designati sunt, qui & uniuersi regni personã ibi sustinerent, & Si-
gismundi imperatoris, Cruciferorũq; obtrectationes & falsas criminati
ones, quæ aduersus Vuladislaũ regẽ iactabantur, refellerẽt, ac de uniuer
sa causa cũ Cruciferis disceptarẽt. Fuerunt aũt principes eius legationis,
Sbigneus Cracouiẽsis, Stanislaus Posnaniensis episcopi, Ioannes Cone-
spolius cancellarius regni, & Nicolaus Lassocius decanus Cracouiensis.
Non putauit aũt Sbigneus prætermittendam sibi occasionem castigan-
di regis, priusq; peregrè proficisceretur. Itaq; in illo ipso cõsessu amplis-
simo grauissimis uerbis id egit, in hanc sententiam locutus: non recusa-
re se iniunctum legationis onus pro honore ac dignitate patrię simul &
regis: sed nõ posse tamen, quin regẽ quibusdam de rebus pro officio suo,
priusq; proficiscatur, admoneat. Vereri enim se, ut eum reuertens è con-
cilio superstitem reperiat, quippe qui tam grandis natu esset, & profli-
gatis iam uiribus. Nescire etiam, quó nam pacto plerasq; Imperatoris &
Cruciferorũ criminatiões in ipsum diluat. Nã & ipsum se, & alios pleros
que omnes in illo consessu, animaduertere, in eo nõnulla reprehẽsione di
gna. Multas quidẽ in eo, dignas bono principe uirtutes relucere: sed nõ
carere eũ & uitijs, quibus uirtutũ illarũ splendor obscuretur: qualia sint,
quòd ipso uel iubente uel permittẽte multis per iniuriam, aut certè sum-

Suitrigello infestus Lituaniæ & Rußiæ.
Sigismundus inuisus Lituanis.
Moniuidus & Rumoboldus proceres Lituani, læsæ maiestatis damnati.
Tartari à Suitrigellone euocati, ipsius ditionem uastant.
1434 ann.
Rex in Lituaniã profectus.
Comitia Corcini.
Legati ad concilium Basileẽse.
Sbigneus episcopus regem obiurgat.
Vuladislai uitia.

mo quodam iure, & nimis exacta & acerba interpretatione iuris bona adimantur: quòd oppresi à potentioribus nō uindicētur: quòd calamitosorum hominum causæ non audiantur atq; decidantur, ipso in profundam noctem prolixioribus cœnis indulgente, ac deinde magnā diei partem inerti somno absumente. In itineribus etiam pergrauem eum esse ecclesiasticis iuxtà ac equestrib. hominibus, oppidanisq; & agricolis, propterea quòd aulicum suum comitatum à rapinis, stupris, & iniurijs non cohibeat: subuectionesq; & procurationes prętér ius & ęquum acerbè, & pigneratione iumentorum exigi patiatur. Ad hæc monetæ cudendæ fœminis eum potestatem fecisse: eam uerò perleuem cudi, magno reip. detrimento. Superstitiones uerò eius quasdam ex prisco dęmonum cultu retentas, quas ipse quoque non ignoret, reticere se, pudore præpeditum. Egisse se his de rebus plerisque omnibus cum ipso primùm quidem semotis arbitris: deinde paucos etiam arbitros adhibuisse: uerùm quando in eam usque diem nihil profecisset, in amplissimi consilij consessu id sibi facere necesse fuisse: ut quem Dei timor in officio non contineret, pudor hominum duntaxat emendaret. Quod ni hæc quoq; profutura essent, acerbioribus deinde medicamentis ad sanandum eum usurum esse: licere quidem sibi, non minus quàm alijs dissimulando, uel etiam assentando gratiam eius aucupari, sed memorem se esse officij sui, & nullo neque metu, neque gratia deserturum esse stationem, in qua se Deus & rex ipse, & senatorem & episcopum constituisset. Pluris se facere incolumitatem patriæ, quàm omnia quæ uulgò concupiscantur: & pro magnis regis in se beneficijs, antiquiorem sibi esse eius salutē, quàm præsentem & assentando quæsitam gratiam: quæ tamen certa & stabi-
» lis esse non soleat. Non poterat se diutius rex tenere, quin sermonem eius interrumperet, ita fremens atque lachrymans: intemperanter eum & arroganter facere, qui cunctis alijs senatoribus cum Archiepiscopo ipso primate & moderatore cōsilij tacentibus, unus tam acerbè in se inuehatur. Ibi assurgens cunctus senatus, eandem omnium esse sententiam, & illam episcopi Cracouiensis orationem, suam esse professus est.

Senatus Polonici constantia.

Quo audito rex accensus magis, è consilio sese proripuit, multa Sbigneo minitans. Verùm citò ad se reuersus, impensius Sbigneum postea coluit, & corrigere ea quæ ille reprehenderat, studuit. Albertus uerò Archiepiscopus, etiam gratias egit Sbigneo, quòd maiore fiducia, quemadmodum diui Stanislai successore dignum erat, regis peccata corrigere aggressus esset.

Candor Archiepiscopi Alberti.

His ita actis, & conuentu soluto, rex Cracouiam profectus est, ut inde porrò in Russiam proficisceretur, iusiurandum à Stephano palatino Valachorum promissum ipse coràm ritu solēni accepturus. Dum autem itineri se accingit, nunciatum est Fridericum quempiā Russum ducem exulē cum non contēnenda Boemorū manu arcem nouam prope Sorstenum munire instituisse, unde in finitimos Polonos et Vngaros latrocinium exerceret. Id ubi rex accepit, misso cōfestim aulico comitatu suo, manum illā dissipauit: deinde iter institutum ingressus, cum Grodecum (oppidi id nomē est in Russia) peruenisset, inter prandendū ualida

Boemi profligati in finibus Vngariæ.

Grodecum oppidum.

ualida febri correptus est: quam inde accidisse existimatum est, quòd nocte pręcedenti, quę præter tempus anni frigida fuit, in syluis diutius luscinię cantu sese de more oblectans, cœli intemperiē pertulisset.

Causa morbi.

Vbi uitę suę finē adesse sensit, sacris mysterijs procurari se iussit: offensas omnibus remisit, sibiq; uicissim ab omnibus remitti petiuit: testamentū condidit: si quid cuiquā per iniuriā abstulisset, reddi iussit. Filios proceribus præsentibus atq; nobilitati cōmendauit: ac Vuladislaū quidem diligentius, nam eum tenerius diligebat. Sbigneo uerò episcopo annulū nuptialem ab Heduigi regina, quo nihil charius ipse in omni uita sua habuerat, dono misit, ueniam superiorū omnium admissorū ab eo petens, & animam suam liberosq; superstites ei cōmendans.

Extrema acta Vuladislai regis.

Deinde pridie Cal. Iunias, septimodecimo die posteaquā ægrotare cœperat, animam exhalauit, cum regnasset annos duodequinquaginta, & tres ferè menses. Nam quantum uixerit, non cōstat, Vitoudo quidē natu maior fuit.

Vuladislai Iagellonis mors.

Tanta aūt fuit liberalitate et munificentia, ut non modò fiscum exhauriret, uerùm etiā magnā partem regiarum possessionum etiam immerentibus, & maximè uenationum ac cæterarū uoluptatum suarum, quanquā nō inhonestarū, asseclis & ministris dilargiret, ac tota interdum singulis hominibus donaret territoria: sic ut quodā tempore Martinus quintus pontif. max. prodigalitatem eius inhibendam sibi esse duceret, dato ad Archiepiscopū Leopoliensem mandato, ut donationes eius rescinderet.

Liberalitas siue prodigalitas Iagellonis.

Arces & urbes neq; nouas cōdidit, & uetustas neglexit. Basilicas Chelmensem atq; Kiouiensem in Rusia instituit, & episcopis attribuit. Ex his ad Chelmensem Ioannem theologū sodalitij Dominicani extulit: & in gratiā eius Lublinēsem tractum omnē à Cracouiensi diœcesi abstrahere, & Chelmensi adiungere conatus est: perficere tamen id, constanter aduersante Sbigneo Cracouiensi episcopo, nequiuit.

Munitionum negligentia.

Chelmensis & Kiouiensis episcopa instituta.

Lublinēsem tractum Sbigneus ab episcopa Cracouien. auelli passus non est.

Monasteriū quoq; præter ea, quæ superius cōmemorauimus, Lublini diuæ Brigitæ nomine condidit: in Cazimiriēsem uerò parœciā canonicos diui Augustini institutum professos induxit: Gnesnense, Sendomiriense, & Visliciense templa Græca pictura decorauit.

Lublinense monasterium.

Cazimiriæ canonici regulares.

Venationū sine ullo modo auidus fuit: interfectasq; feras maiores, & pręsertim bisontes, in pręlatos & canonicos, Academięq; ac ciuitatis Cracouiensis præsides & magistratus partiri solitus: in peregrinos hospitalis & munificus.

Venationum studium.

Nullū quāuis exiguum munus aspernabať, nec eos qui donarant, irremuneratos dimittebat. Aliquid petentibus à se, ferè dimidium eius quod petissent, largiebatur. Itaque duplum petebant, qui simplum auferre cupiebant. Offensarū immemor: ad supplicia de sontibus sumenda lentus: assentatoribus ac delatoribus aurē libenter accōmodabat: cultui diuino apprimè deditus: ieiuniorum dieb. pane & aqua ferè utebatur.

Lenitas.

Ieiunia.

Superstitiones quasdam ab ineunte ętate imbibitas, ad extremum usq; retinuit: in quibus illa fuit, quòd quotidie priusquā prodiret in publicum, ter sese in gyrum uertebat, & stipulam ter confractam in terrā abijciebat.

Superstitiones.

Abstemius in omni uita sua, nec nisi aquæ potu usus: cęterùm cibi appetentissimus fuit, itemque balnei, sic ut alternis diebus eo uteretur: nonnulli quotidie usum esse ferunt. Cultu corporis

Victus.

Cultus corporis.

neglecto, neq; alijs quàm agnellinis pellibus, & laneis ferè ueſtibus uſus. A' malis aborruit, ut ne odorem quidem eorum ferret. Statura fuit mediocri, facie oblõga, macra, & ad mentũ cõtractiore: capite caluo, paruo & faſtigiato: oculis nigris, paruis, & inſtabilibus: ceruice longa, uoce graui citaq;. Corpus eius magna pompa Cracouiam relatum, & intra menſem in baſilica Cracouienſi magno procerum atq; nobilitatis concurſu funus celebratum eſt. Extat eius ſepulchrum in media ferè baſilica ad dextrum latus, à Sigiſmundo rege nepote eius, paulo ante noſtram memoriam magnificè inſtauratum. Ac de Iagellone quidem hæc nobis ſcripta ſunto. Deinceps de Vuladislao, eius filio proſequemur.

Effigies.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XXI.

VVLADISLAVS TERTIVS REX.

Maiores Poloni cũ Sbigneo epiſcopo Vuladislao regis defuncti filio regnũ decernũt.

IAM Sbigneus cæteriq; legati ad concilium miſsi, Poſnaniam peruenerãt, cum de morte Vuladislai regis nunciatum eſt. Hoc igitur nuncio accepto conueniunt mox Poſnaniam frequẽtes proceres, & nobilitas maioris Poloniæ, rogatu Sbignei: initoq; conſilio, ex eius ſentẽtia Vuladislao natu maiori, defuncti regis filio regnum diſcernunt: eiq; ſolenni ritu inaugurando diem ad tertium Cal. Iulij ſtatuunt: & ad Sigiſmundum magnum ducem Lituanorum, ut ad eam celebritatem uel ipſe adeſſet, uel legationem mitteret, oratores mittunt.

Minores Poloni ægrè, aſſentiuntur tamen maioribus.

Moleſtè hoc maiorum Polonorum præiudicium minores Poloni tulere: ſed tamen quia Sbigneus epiſcopus Cracouienſes, homo ſuarum partium, autor eius fuerat, & ex repub. eſſe maximè uidebatur, ne qua diſſenſio, neu qua mora in re tanta fieret, in eandem & ipſi ſententiã decretum fecerunt: dies modò ad octauum Cal. Auguſti prorogata eſt, quo maiore ac ſplendidiore pompa omnia fierent. Erant in equeſtri ordine duo nobiles, factioſi, ac turbulenti iuuenes, Spitco Melſtinius, ac Derslaus Rituianius, Martini Lencicienſis palatini filius, agnatus Alberti archiepiſcopi Gneſnenſis: quorum hic quidem ingentem theſaurum ab archiepiſcopo, magno patruo ſuo, clàm paucis cõſcijs (inter quos ipſe quoque fuit) defoſſum, paulo antè effoderat, & Eufemiæ Boleslai ducis Maſouiorum filiæ inſano amore captus, paruo tempore decoxerat: ſed magnas tamen ſibi prodigalitate ſua clientelas cõpararat. ille uerò patris, palatini quondam Cracouienſis, & maiorum ſuorum opibus & imaginibus tumens, nullo neque honore neque magiſtratu auctum ſe eſſe, indignè ferebat. Cum igitur uterq; res nouare cuperet, & uterq; magnas poſt ſe iuuentutis cateruas traheret, conuentum Opatouiæ ad tertium Idus Iulias, cõmunicato cum ſuis cõſilio, inſtituère. Ibi omniũ una erat ſententia: malè tantũ regnũ puero cõmitti, cuius ętate, & regina mater, ſuperba mulier, et primores ad dominatũ abuſuri eſſent: aliter de repub. cõſtitui oportere.

Derslaus Rithuianius.

Spitco Melſtinius.

Cõuenticulum Opatouiæ.

oportere. Confirmabat autem id in primis Gouorcus Chrobranius, homo ſenex, multa ex ueteri memoria ad rem facientia commemorans. Reuerterat iam Sbigneus cum Coneſpolio cancellario, reuocatus ex itinere, reliquis duobus legatis inſtitutum iter Baſileam proſequentibus. Ab eo igitur Sophia regina, non ignara conſiliorum Spiconis atque Derslai, impetrauit, ut Opatouiam proficiſceretur, turbulentaque iuuenum conſilia diſſiparet. Non fuit gratus aduentus eius ijs qui conuenerant. Sed tamen ille ſingulari patientia uſus, & in conſilium admiſſus, graui & prudenti oratione plurimis perſuaſit, ut abiecto nouandarum rerum ſtudio, ne quid diſsidij alieniſsimo tempore in Polonia exuſcitarent, præſertim quòd res iam integra non eſſet, Vuladislao defuncti regis filio ante aliquot annos in Breſtenſibus comitijs ſummo omnium conſenſu rege iam deſignato. Ita conuentus ille re infecta, necquicquam frementibus ſeditionis authoribus, ſolutus eſt. Nec tamen ij quieuerunt, nacti plures ſententiæ ſuæ adſtipulatores. In quibus præcipui fuerunt Abraam Sbanſcius iudex Poſnanienſis conuentus, & Ioannes Straſſus. Nam cum frequentes undique proceres ac equites Cracouiam ad præſtitutam diem conueniſſent, iniectus eſt ab ijs ſcrupulus, quòd dicerent, nouum & inuſitatum eſſe, impuberi diadema imponi: in diſcrimen autem adduci libertatem & prærogatiuas equeſtris ordinis, magno labore & ſanguine maiorum ſuorum partas, illa impuberis regis coronatione: neque enim rectè ab impubere iuſiurandum dari poſſe. Quod ſi id in aliud tempus differatur, difficulter exactum iri ab eo qui iam rerum potitus ſit. Verùm hic quoque ſcrupulus à maioribus natu exemptus eſt, producto à Sbigneo codice è baſilica Cracouienſi, in quo effigies Cazimiri magni regis impubes depicta erat. De iureiurando autem regis, reiecta res ad pubertatem eius: interim autem placuit, ut Sophia mater, & primores ſacri pariter & profani ordinis pro eo fide iuberent, nec eum prius ad gubernacula regni admitterent, quàm iuſiurandum ritè præſtitiſſet. Conquieturi iam turbatores illi uidebantur, cum in ipſo coronationis articulo nouas conciuerunt turbas, uociferantes, ne ſibi inuitis paucorum conſpiratione rex imponeretur. Inita denuò ſuffragia: nec ea tamen liberè ferri poterant, factioſis illis altercando tempus extrahentibus, ut præteriret dies, & interim ipſi plures de nobilitate ad ſe pertraherent: ij porrò quibus magis placebant quieta conſilia, ut tædio diuturnæ moræ domos dilaberentur. Quod ubi à primoribus animaduerſum eſt, Ioannes Oleſſnicius, cognomento Glouacius marſalcus è ſenatus conſulto pronunciauit ad nobilitatem, ut quibus placeret Vuladislaum coronari, in dextram diſcederent: qui aliter ſentirent, in læuam. Id ubi factum eſt, una uoce omnes Vuladislaum regem eſſe iuſſerunt. Melſtinius uerò cum Sbanſcio & Straſſo, qui in editiorem locum cõtradicturi conſcenderãt, turpiter deturbati ſunt. Non abſtinuit tamẽ maledictis Melſtinius, cùm in alios, tum in Marſalcum. Verùm ille rogatu procerum patienter ea tunc tulit, ne inſtitutum negocium impediretrr, Nec mora, co-

Gouorcus Chrobranius.

Sbigneus epiſcopus diſsipat conſilia iuuenum.

Abraam Sbanſcius.

Ioãnes Straſſus.

Controuerſia de coronatione & iuramento regis noui.

Factioſi turbãt(?) *cient.*

Vuladislaus tertius rex coronatur.

ra, coronatio regis in basilica ritu solenni peracta est, sole ad uesperum declinante: postridie in urbem descẽsum, ad recipiendum ab oppidanis & plebe iusiurandum. Nec tamen acendit tunc rex in præparatum sibi in foro solium, contentione orta inter episcopos ac duces Masouiorum, quòd proximum regi locum utriq; sibi uendicarent. Subsequentibus deinde diebus consultatum est à proceribus, de ratione administrandæ reipub. Multorumq; sententiæ in Zemouitum ducem Masouiorum inclinabant, ut is gubernator regni esset. Erat enim uir bonus, & magno consilio. Sed uicit plurium sententia, metuentium ne is dominandi dulcedine degustata, ambitione deprauatus, aliquid aduersus regẽ & rempub. moliretur: & indignum uisum est, ad eum summam rerum Polonicarum deferre, qui in clientela Polonorum esset. Itaq; placuit, in singulis tractibus singulos prouisores, in Cracouiẽsi uerò propter monetariam officinam duos, ex ijs qui summis in republ. honoribus non fungerentur, constitui, qui quæstores regiorũ redituum essent, & intra suos quisque fines negocia publica regio nomine administrarent. sed ne quid tamen noui in republ. nisi ex amplissimi consilij decreto statuerent: his quinquagenæ marcæ annuę in sumptus constitutæ. Ibi etiam Russica & Podolica nobilitas, cum Polonica, omni iure exæquata est à nouo rege, non sine murmure multorum, qui remitti illa quoq; Russis ægrè ferebant, quòd necessẽ eis fuerat antiquitùs, quandocunque & quocunque rex iusserat, sine ullo stipendio ad bellum proficisci: ad arces muniendas & reficiendas operas mittere: de quolibet iugero culto duos auenæ, totidem'que siliginis modios, & quaternos grossos quotannis regi pendere. Verùm illud maximè permouit regem, quòd à patre suo illam exequationem promissam eis esse constabat. Incessit deinde cura consiliarijs constituendæ reipubl. atq; pacis. Multæ undiq; difficultates impendebant. Cum Cruciferis adhuc pendebant induciæ, necdum pax certa confecta erat. Sigismundus quoq; imperator, ne quid ex inueterato in Polonos odio, uiolataq; sæpius cum Iagellone amicitia, contempta pueri ætate moueret, cauendum erat. Ad hæc Silesij post mortẽ regis, finitimas sibi oras Nicolao Cotificio cognomento Sestrenecio duce latrocinijs infestabant. Ne domi quidẽ usquequaq; quietæ res erant, nouatoribus illis nobilitatem aduersus ecclesiasticum ordinem, ob repressos conatus suos concitantibus, & ius decimandi censurę́q; ecclesiasticę, siue excommunicationis in controuersiam reuocantibus. His de rebus omnibus in frequenti senatu actum. Et ad Sigismundum quidem imperatorem missi legati, Conespolius cancellarius, & Olessnicius marsalcus, quo æquioribus conditionibus pacem conficerent, coniugium duarum filiarum Alberti ducis Austriorum, generi imperatorij, nouo regi, fratriq; eius petere iussi sunt. Sed reiecta res ab imperatore, ut prius dissidiorum causæ conuentu instituto summouerentur, eiq; rei constituta dies ad Pentecosten insequentis anni. Quòd autem tunc nihil impetratum est in causa fuit illud, quòd imperator tutelam regis, & gubernationem regni sperabat & ambiebat: legatosq; largitione & pollicitati-

Episcoporum & Masouiorum ducum de loco controuersia.

Zemouitus dux Masouiorum.

Prouisores instituti in Polonia.

Russica & Podolica nobilitas exæquata cum Polonica.

Russorum onera.

Pericula Poloniæ impendentia.

Nicolaus Cotificius.

Nobilitas contra ecclesiasticum ordinem fremit.

Legatio Pol. ad Sigism. Imperatorem.

Sigismundus tutelam Vuladislai regis expetiuit.

licitatione frustra tentarat, ut eum sibi honorem publicè uel simulatè deferrent repudiaturo honestius, quàm diuulgarat. In eam autem spem adduxisse eum ferebatur Ioannes Gamratus, pręcursor ante legatos missus, qui cum his mandatis uenire legatos regios, à Petro Saffranecio palatino Cracouiensi, ei nunciarat. Cum Cruciferis cõuentus actus apud Racianzum & Zlotoriã ad natalem diuæ Mariæ: sed utrinque re infecta discessum, propterea quòd in expectatione erãt Cruciferi, quónam modo succederet Liuoniensibus, qui Samagitiam & Lituaniam cum Suitrigellone tunc bello infestabant: & iam nostri discedentes Breste Cuiauiense peruenerant, cum eos commendator Osterrodensis consecutus est, de pace postulans. Fefellerat enim Cruciferos euentus Samagitici belli. Nam Liuonienses præda onusti è Samagitia reuertentes, in sylua quadam succisis arboribus impediti à Samagitis, & circumuẽti, magnaq; strage profligati erant. Atq; id nostri quoq; eo ipso puncto temporis, quo cõmendator aduenit, cognouerant. Prorogatus est tamen conuentus, & induciæ ad tertium Nonas Maias insequentis anni. Cum Silesijs quoq; Benzini cõuentus actus est, ipsis postulantibus, propterea quòd Cristinus Cozeglouius castellanus Sandecensis damna passus à prædonibus Silesijs, cum fœnore ipsis uicem reddebat, & Gliuiciã oppidum in Silesia interceperat. Renouata pax his conditionibus, ut Nicolaus Cotificius turbator pacis unà cum socijs suis utrinq; pelleretur: damna data acceptaq; inuicem ut compensarentur. Deinceps uerò, si quod latrocinium ab alterutris in alteros patraretur, ad id armis persequendum ut præstò essent ij quoq; ipsi, à quorum parte id extitisset: nec diu tamen hæc à Silesijs obseruata sunt ad ingenium redeuntibus. Podoliam uerò cum Suitrigello infestaret, ac Theodoritum siue Fedconem Nesuissensem ducem cępisset, repressus est à nostris, ducibus Vincentio Samotulio, & Michaele Buzacio: receptusq; & liberatus Fedco, Braslauiam & Cremeneciam regi dedidit, moxq; rursus concedente rege eas, quoad uiueret retinendas recepit, cum se unà cum posteris suis, Sbarassum, Viniciam, Chmelnicum & Socoliciam retẽturis, in fide & clientela eius & Polonorum fore solenni iureiurando professus esset: promisissetq;, non nisi iuratis in uerba regis atq; regni, prefecturas & custodiam illarum arcium se mandaturum esse. Porrò domi diutius res agitatæ inter sacrum & profanum ordinem, conuentumq; sæpius, neq; tamen conuenire quicquam inter partes poterat, Melstinio, Sbanscio & Strasso omnia turbantibus. Temperatum tamen est à ui, metu interdicti ecclesiastici. Ad extremum pedetentim turba omnis conquieuit, compluribus ex ijs, qui signiferi erant illarum turbarum, iusto Dei iudicio, quemadmodũ creditum est, intra breue tempus extinctis: cæteris uerò religione & metu perculsis. Illud autẽ in contentionem uenerat, quòd cupiebant profani ualere constitutionem Iaroslai archiepiscopi: qua sanciebatur, ut qui agri ex illo tempore coli cœpissent, ex ijs ne manipularis decima pẽderetur. Verùm ea cõstitutio per uim expressa esse ferebatur. Pręterea, quem agrum quisq; eques, agresti & adscriptitio depulso, per se ipse coleret, ut inde parœco suo decimam penderet,

Ioannes Gamratus.

Petrus Saffranecius palatinus Cracouiensis.

Conuentus cũ Cruciferis.

Liuones profligati à Samagitis.

Induciæ prorogatæ.

Cristinus Cozeglouius ultus est Silesios, & Gliuiciam cæpit.

Pacta cum Silesijs.

Fedco dux captus.

Braslauia & Cremenecia et reliquæ munitiones Podoliæ regi deditæ.

Aduersarij ordinis ecclesiastici extincti.

Causæ dißidij inter ordines.

Nobilitati prærogatiuæ concessæ à sacerdotibus.

quamuis alij prius ea pendi solita esset. Sed neutrum extortum: illud modò concessum equiti, ut quoscunq; agros coleret, ex his canapale ne solueret, neq; conueheret suo curru decimam: neq; delectum in ea sacerdos haberet, nisi data opera uiciosum frumentū ab equite relinqueretur. Aliud quoq; equitum minoris Poloniæ intestinum inter ipsos dissidiū mortuo Spitcone palatino Sendomiriensi, de cōferendis honoribus in conuentu Visliciensi diuersis partium studijs excitatum, sedatum est: cum esset constitutum, ut uacantes honores ijs qui essent gradu proximi, cōferrentur.

Constitutio de honoribus distribuendis.

Itaq; Ioannes Cizouius, qui castellanus Sendomiriensis erat, palatinus factus est. In eius uerò locū castellanus Lublinensis suffectus, & sic alijs alij deinceps successerunt: Biezensem uerò castellaniam Clemens Strelcius, cognomento Vantropca, alter de prouisoribus Cracouiensis tractus, nobilitatis suffragijs adeptus est. Verùm hæc duo extrema insequenti ferè anno, qui fuit à Christo nato 1435 acta sunt. Conuentus deinde rursus cum Cruciferis apud Breste Cuiauiense & Sluzouiam eodem planè, quo superiori anno, euentu actus est, Cruciferis itidem ex euentu Samagitici belli pendentibus, & nostrorum facilitate abutentibus, & ad octauum Idus Decembris conuentum & inducias prorogantibus. Inde Siradiæ comitia rex habuit. Ibi de dimittendo Helia Valacho petitum ab eius fautoribus, nec tamen impetratum. Sed tamen post paucos dies is, siue præfecti conniuentia, siue custodum negligentia euasit, & miscere Valachiam ciuili bello adortus est. Autumno uerò Suitrigellonis exercitus, cum auxiliaribus Cruciferis Liuoniensibus insigni strage in Lituania à Polonis, duce Iacobo Cobilenio in auxilium Sigismūdo duci, à rege missis, & Michaele Sigismundi magni ducis filio, ad Vilcomiriam profligatus est, multi mortales capti, multi cæsi: multi Suantæ fluuij undis, ubi commissum est prelium, extincti: ibi robur omne Liuoniensiū cum magistro & marsalco cōcidit. Captus est in eo prælio Sigismundus Rotus Silesius, is qui à Cesare ad Vitoudū proficiscēs, à Ioanne Zarnicouio captus, & sub militari sponsione dimissus, fidē fregerat: itemq; Coributhus, qui paulo antè è Boemia, ubi negligi iam se animaduerterat, per Prussiā cum auxiliaribus Boemis & Silesijs reuersus, cū Suitrigellone se coniunxerat: uterq; in profluentē demersus. Tametsi de Coributho fama uariat. nā & ueneno in medicamentū infuso, à Sigismūdo duce extinctū esse, uulgatū est. Suitrigello uerò cum paucis Russis effugit: sed ex eo tēpore Smolenscum, Orsam, Poloscū, Vitepscum, & Russiā ferè omnem, uictoris fidem secutā, amisit. Miserat interim, dū hæc in Lituania gerūtur, Sigismundus Imperator legationē ad Vuladislaū regem, ut bellum inter cognatos duces dirimeret, non tā pacis cupidus, quàm quòd Suitrigellonis partibus, quem ipse uanis promissis ad id bellum cōcitarat, metueret. Ei legationi, priusquā de exitu belli Lituanici cognitū esset, responsum est: libēter id facturum fuisse regē, si integrum esset: uerùm credere eum, illos collatis signis iam ferro inter se decreuisse. Vtrilibet aūt cessisset uictoria, eum difficiliorem fore ad æquas conditiones pacis. Necdum legati discesserant, cum de uictoria Sigismūdi allatū est. Quo minus postea negocij fuit cum Cruciferis

1435 ann.

Cōuentus cum Cruciferis irritus.

Heliæ Valachi fuga.

Suitrigello & Liuones uicti à Polonis & Lituanis.

Sigismūdi Roti fidefragi interitus.

Coributhi mors.

Russi à Suitrigellone ad Sigismundū magnum ducē Lituan. defecerunt.

Sigismundi Imperatoris legatio ad Vuladislaum regem.

Cruciferis in cōficienda pace perpetua, cum ij fracti animis, duriores etiā conditiones acciperent. Insequenti demū anno, ad Penecosten proceres Vngarorum & Polonorū apud Kesmarcū conuenerunt: sublatisq; dissidiorum causis, pacem inter reges suos fecerūt. Qua confecta, misit rursus Vuladislaus rex legationem ad Imperatorem, coniugium neptium eius sibi fratriq; postulans. Nec ille abnuit, sed in aliud tēpus, quo esset bellicis curis & negocijs Boemicis solutior, eam rem reiecit. Iam enim pertæsum erat Boemos proceres ciuesq; Pragenses malorum, quæ ex dissidio domestico, ac Taboritarum & Orphanorum licentia magis ac magis indies pullulabant. Inter quos desertores sacrificuli potissimùm prætextu religionis impotenter dominabantur, & in quos collibitum erat sæuiebant. Nam cum inter eos de religione & ritibus sacrorum non conueniret, ut fit, ubi semel à legibus & institutis maiorū priuata paucorum temeritate discessum est, alij in alios leuem credulamq; multitudinem concitabāt: ita ut plurimum sanguinis humani effunderetur, templa euerterentur, magi stratus in urbibus & oppidis è profligatissimorū hominum libidine instituerentur ac destituerentur: quin ad supplicia quoq; raperentur, urbes deniq; & oppida diriperētur. Quę cum explorata haberet Sigismūdus, nihil curæ ac diligentiæ prætermittebat, quo eos qui quietis & ocij cupidiores esse uidebantur, sibi & Ecclesię catholicæ reconciliaret. Ad quam rem conficiendā concilij Basileensis ope & authoritate usus est. Ac indultus quidē est eis à cōcilio promiscuus usus Eucharistię, sub specieb. panis & uini, ubi is iam inoleuisset: ea tamen lege, ne diuersum usum improbarēt, neu se ab Ecclesia catholica in cęteris ritib. dogmatibusq; seiungerēt. Quibus reb. ita trāsactis, publicè ab ea gente Sigismūdus per hoc ipsum ferè tēpus, quod persequimur, rex appellatus est: ingressusq; Boemiā, ad pacandas res animū intendit. nec diu postea uixit. Neq; Vuladislaus, bis reiectus, urgere deinceps desideriū suum eo uiuēte perrexit. Porrò inter Valachos fratres dissidium tunc rex per legatos cōposuit, partitus inter eos dominatū, ita ut inferior & maritima ora, quam Bessarabiam uocāt, in qua Bialogradū arx est, & Kilia, Stephano: superior uerò, hoc est occidentalis, & Russis uicinior, cum Sozauia metropoli, Heliæ cederet. Qui quidē Helias incunctāter Leopolim ueniens, in uerba regis præsentis, & habitu regio præsidēris, unà cum procerib. suę partis iurauit: uexilloq; ritu solēni ad pedes regis abiecto, in fide & clīetela eius & omniū deinceps regū Polonię semper se fore, & contra quosuis hostes summa ope se ipsis affore professus est. Quo facto, rex eum subleuatū exosculatus est: proceribus uerò Valachis dextrā dedit, tributūq; centum equorū: totidē, siue ut uolūt alij, quadringentarū purpurarū, quadringentorū boum, ac ducentorum curruū Visonis siue Vsionis (piscis id prægrandis nomē est, cuius ferax est Danubius) in singulos annos imposuit (quanquam pisces bouesq; muneris tantū loco tunc ab eo regem accepisse, nōnulli prodiderunt) Sepinēsem uerò tractū, diplomaq; paternū, quo is tractus Stephano donabat, ex pacto ab eo recepit in cōpensationem damnorū, quæ Alexander pater eius in Colomeiensi & Snatinēsi præfecturis dederat. Tametsi eo

Vngarorū procerum cum Polonis cōuentus apud Kesmarcum.

Pax redintegrata inter Vngaros & Polonos.

Boemorum incommoda ex dissidio religionis.

Sacrificulorū impotēs dominatus.

Sigismundi Imper. studiū pacādæ Boemiæ.

Cōmunio sub utraq; specie Boemis cōcessa à cōcilio Basileensi.

Sigismundus rex Boemorū appellatus.

Valachiæ diuisio.

Helias palatinus Valachiæ iurat in uerba regis Leopoli.

Valachorum tributum.

Vsio piscis.

Sepinensis tractus regi & regno restitutus.

metsi eo demum anno, quo Vuladislaus rex perijt, munitiones eius tractus Ioanni Cizouio castellano & præfecto Cracouiensi, & Petro Odrouanzo palatino & præfecto Rusiæ, à Marilia siue Maria uxore Heliæ & præfecto Chocimensi traditas esse reperio.

Haliciēsis arx Valacho cōcessa ad tempus.

Porrò Haliciensis arcis usum Heliæ, quoad uiueret, rex cōcesit. Eius autem precibus adductus Vuladislaus, Ioannē Odrouanzū, Leopoliensem archiepiscopū esse, post Ioannē Ressouiū paulo antè mortuū iusit, amoto Syluestro Sciechouio, qui iam paulo antè à collegio electus erat.

Ioannes Odrouanzus archiepiscopus Leopoliensis.

Ostēdebat & Stephanus, missa ad regē legatione cum amplissimis donis, & cōmemoratione studij meritorumq; suorū erga ipsum recentiū, simile iusiurandū, se uelle dare, cū diu id prius facere distulisset. sed nescio cur siue ipse distulit, siue reiectus est: nisi fortè satis esse uisum est, quòd is Heliȩ fratri palatino fidē suam Bialogrodi obstrinxit.

Stephani pal. Valach. legatio ad regem.

Stephani palatini iusiurandum.

Sed post quartū demū annū & ipse & Helias frater iterum cum uniuerso senatu suo in uerba eiusdē regis iurauit. Sub finē anni fœdus cum Cruciferis Prusiensib. & Liuoniensibus Breste Cuiauiensi ictum est à rege: quo cautū est fide & iureiurādo principū, inter cætera, ut fœdus Cruciferorū cum Suitrigellone esset irritū: episcopis & Ecclesijs Polonicis bona sua ac decimȩ in ditione Cruciferorū saluȩ essent atq; liberȩ, fructus uerò prȩteritorū duorū annorū interuersi, ad Pascha proximum ut eis à Cruciferis restituerent. Episcopo uerò Vuladislauiensi mille ducēti aurei pro domo Gdanēsi diruta soluerent. Nouā Marchiam & Chosnū rex Cruciferis, ipsiq; uicissim Nessouiā ac dimidiū traiectum Vistulæ apud Toruniā regi redderēt, & nouem millia florenorū & quingentos aureos numerarēt: Iaseneciā retinerent: nec fraudi esset cuiquā, à suis dominis ad hostes defecisse: finiū regundorū ratio certa præscripta: de controuersijs dirimendis cōuenit, ut quotannis bini utrinq; delecti arbitri certo loco cōuenirent, sed ita, ut Polonos magister, Prusienses rex ederet: atq; hæc pacta conuenta noui reges, magistri, atq; duces intra annum uertentem à creatione sua, consiliarij uerò atq; subditi decimo quoque anno solenni iureiurando coram legatis alterius partis approbarēt: nobilitas atq; ciuitates cauerent sibi inuicem, non fore se dicto audientes dominis suis, si ij contra hæc pacta uenire uellent: idq; impunè fore, principes ipsi suis quisque subditis intra certum tempus cauerent: quod quidem fecerunt postea.

Pax Brestensis & pacta cum Cruciferis.

Fatalis autem annus ille fuit archiepiscopis. Nam & Albertus Iastrembecius Gnesnensis archiepiscopus eodem autumno uitam cum morte commutauit. Cui collegiū illius ecclesiæ Vincentium Cotum Dembenium, gente Doliuiū, custodem Gnesnensem, & pædagogum regiū, successorem dedit: nequicquam aduersantibus proceribus & curatoribus regijs, qui Vuladislaū Vuladislauiensem episcopū, cum Sbigneus Cracouiensis renueret, sufficere Alberto uoluerāt.

Vincētius Dēbenius archiepiscopus Gnesnensis.

Superiori autē anno Ioannes Lubenius cognomēto Slezus Præmisliēsis episcopus mortuus, Nicolaum Chranstouium gente Stregomium, regis & procerū uoluntate, summoto Francisco Orecio decano Leopoliensi & canonico Prȩmisliensi, qui à collegio electus erat, successorem accepit.

Nicolaus Chrāstouius episcopus Præmisliensis.

Sequens annus nulla re memorabilis est, nisi quòd cum Sigismundo Lituanorum principe de

Suitrigellone reconciliando per principes senatus, legatos à rege missos, frustra actum est. Cōmouerat enim Suitrigello regem senatumq; Polonicum ad misericordiam, supplici habitu aduenięns, & Luscū, quod adhuc retinuerat, regi tradens: quod non multo pòst rex Sigismundo repetenti ex fœdere tradidit, ea lege, ut eo mortuo in ditionem regis & Polonorum cum tota Volynia recideret.

Suitrigello supplex, non potuit tamē cum Sigismundo reduci in gratiam.

Luscū regi redditū, & ab eo traditū Sigismūdo duci Lituanorum.

De Volynia pactum.

Daugerdus uerò cum creatus esset palatinus Vilnensis, iusiurandum dedit, se post Sigismundi magni ducis mortem, nō nisi Vuladislao & successoribus eius regibus Polonorum, arcem Vilnensem traditurū esse.

Vilnēsis palati in iusiurandū.

Insequēti anno, qui fuit 1438, non usq; adeò quietæ res fuere domi forisq;. Etenim Spitco Melstinius partim inueterato in Sbigneū episcopū, quod conatib. suis ad nouandas res intentis obstitisset, odio, partim etiā nouo, quod de hȩresi Boemica exagitaretur, inflāmatus, bona eius Vsseuēsia Melstino arci propinqua, armata manu inuasit atq; diripuit: castellū interceptum præsidio muniuit. Citatus à rege uelut publicȩ pacis turbator, in gratiā cum Sbigneo redijt, cum ei cōmunium amicorū arbitrio satisfecisset: quæ tamen gratia diuturna non fuit.

1438 ann.

Spitco Melstinius Vsseuense castellum episcopo intercepit.

Sbigneus Spitconi reconciliatus.

Ea uerò nisi fallor causa fuit utriusq; ordinis proceribus, ut in comitijs Corcinensibus mense Aprili habitis, sanctè se obstringerent, pro perduelle habituros, quisquis iudicia contemneret, armisque priuato consilio sumptis ius suum persequeretur: & quisquis hæresim ullam profiteretur, aut profitentes defenderet.

Comitia Corcini.

Constitutio cōtra persequentes armis ius suum et fautores hæreticorum.

Vbi etiam minores Poloni frequentes contra prouisores siue curatores regios conspirarunt, dominatus eorum pertȩsi: siue adeò indignum esse rati, paribus parēre.

Prouisores amoti à minoribus Polonis.

Vixdum hoc malum conquieuerat, cum subitò aliud exortum est. Derslaus Rithuianius, auctus opibus & animo ex direptis facultatibus propatrui sui Alberti archiepiscopi superiori anno defuncti, ualidam peditum equitumq; manum coegit. Accitusq; ad regem, negauit se quicquam contra rempub. moliri. Dimissus, nocte quadā ad Zatoriam duxit, & scalis admotis oppidum id cæpit, oppidanis nihil eiusmodi suspicantibus: deinde Osuencimensem tractum omnem in ditionem suam redigere adortus est, & magnum uicinis Silesiorum ducibus terrorem incusit:

Derslaus Rithuianius Zatoriam intercepit.

& iam Sigismundus Imperator, ac Vngarorum & Boemorum rex ætate, laboribus, morboq; confectus obierat. Molestū tamen regi senatuiq; fuit, quemadmodū scribit Dlugossus, uicinū & amicū principem, eamq; orā quæ promptuariū quoddā est Cracouiȩ, à suis uexari.

Sigismundi Imperatoris mors.

Nec tamen reuocari se Derslaus à cœpto passus est, donec, dum incautius statiua habet, fusus fugatusq; à Silesijs, regi Zatoriā tradidit, acceptis ab eo mille marcis impendiorum nomine. Rex uerò non prius eam Venceslao Osuencimensium duci Cazimiri filio reddidit, donec is in fide & cliētela regis Polonorum se unà cum Prȩmislo & Ioanne fratribus impuberibus fore deinceps solenni iureiurando spopondit, & Berualdum castellum infame latrocinijs ipsi concesit.

Osuencimēses duces in fide et clientela regis Pol.

Berualdū accepit rex pro Zatoria.

Dederant autem ei rei causam duces ipsi Silesij, qui cum latè propagati patrimonia sua in tenues portiones diduxissent: neque commodè & pro dignitate inde sustentare sese possent, rapto uiuere neutiquā turpe aut ignominiosum ducebant: & cum aliàs in

Silesij Poloniā latrocinijs uexarunt.

mercatores, uiatoresq; grassabãtur, tum post pacẽ haud multo antè cum
Polonis factam, Velunense territoriũ nouo latrocinio infestarant: quan-
quam non impunè. Nam reuertentes à Laurentio Zaremba, cætera'que
Velunensi nobilitate præda omni exuti, trepidè domos dilapsi sunt. Sic
ergo tunc Vuladislaus Silesios ultus est. Quo fit, ut minus molestè fa-
ctum illud Rithuianij tulisse uideatur. Boemicum deinde bellum exarsit,
neque spacio temporis diuturnum, neq; exitu funestum. Cuius hæc fuit
causa. Sigismundus Imperator moriens, cum animaduertisset Barba-
ram uxorem suam, de regno magis, quàm de uita sua sollicitam, cum pri-
moribus Boemorum clandestina consilia conferre, Albertum generum
suum, ducem Austriorum, Vngaris & Boemis proceribus diligenter
commendauit: Barbara, quæ regna illa ad Vuladislaum regem Polono-
rum dotalia afferre, quàm filiam reginam uidere malebat, capta Znoi-
mæ, & cum funere mariti in Vngariam ducta est. Neq; satis constat, an
ita Sigismundus ipse iusserit. Post Sigismundi mortẽ nihilo minus Boe-
mi in duas factiones diuisi, partim Albertũ, quem Vngari iam sibi regem
creauerant & coronarant, partim Cazimirũ Vuladislai regis fratrem ad
regnum inuitarunt. Acceptauit delatũ regnum Cazimirus, magna & sa-
niore senatus Polonici parte nequicquam dissuadente: cæterùm iuniori-
bus & prouisoribus siue curatorib. regni, cõpendij sui causa, quemadmo
dum creditum est, in primis suadentibus. Itaq; missi in Boemiã ad adeun
dam possessionẽ regni, nomine Cazimiri Sẽdiuoius Ostrorogius Posna
niensis, & Ioannes Tencinius Sendomiriensis, palatini, cum non contem
nendis copijs, uel ut habet Bonfinius, cum duob. tantũ millibus equitũ,
pacato agmine per Silesiam iter fecerunt. cum his sese non exiguus Boe-
morũ numerus coniunxit, ita ut ad quatuordecim millia essent in eo exer
citu: uastabatq; is aduersariorum agros. Præuerterat eos Pragam Al-
bertus, iamq; solenni ritu diadema susceperat. Quin coegerat etiam lon-
gè ualidiorem exercitum cùm de Boemis & Vngaris, tum ex omni ferè
Germania. cum eo igitur, monitu suorum obuiam hostibus prodijt. Ca-
zimiriani ne iniquo loco cũ longè potentiori hoste pugnare cogerentur,
ad Thaborũ oppidum fossis & carris castra communiunt. Nec Alber-
tus castra oppugnare ausus, non longè & ipse castra sua metatus est.
Crebris excursionibus & leuibus certaminibus haud leuia utrinq; dam-
na accepta. Cum autem Cazimiriani, quo tutiores essent ab ictibus bom-
bardarum, quibus acriter petebantur, in oppidum se recepissent, dimisit
Albertus exercitũ. Nam difficili & ipse pabulatione atq; annona iam ute
batur: & perdifficilis erat oppidi operib. pręsidioq; permuniti oppugna
tio. Cazimiriani quoq;, nullo operęprecio facto, numis exhausti, & amis-
sis equis Boemia excesserũt. Verũ id priusquã Vuladislaus rex factũ re-
sciret, quoniã de periculo eorũ certior factus erat, nihil deterritus minaci
legatione Alberti, Poloniã omnẽ ad bellũ Boemicũ exciuit: & qua proxi
mus patebat aditus, Cracouia proficiscenti, in Silesiã cum infesto minorũ
Polonorũ exerçitu ingressus, lõgè lateq; eam uastauit. Idem ab altera par
te maiores Poloni in inferiore Silesia fecere. Causæ autẽ uexandę Silesiæ
hæ fuerunt,

Laurẽtius Zaremba Silesios ultus.

Barbara imperatrix capta.

Albertus rex Vngarorum.

Cazimirus Iagellonis filius à Boemis ad regnum uocatus, senatu Polonico improbãte.

Polonorũ expeditio in Boemiam.

Albertus rex Boemorum.

Poloni re infecta Boemia excesserunt.

Vuladislai regis expeditio in Silesiam.

hæ fuerunt, quòd Silesij partes Alberti sequebantur, & quòd latrocinijs
Poloniam infestare non intermittebant. Ad hæc adulterina moneta cu-
denda & importanda, non parum incommodi Poloniæ afferebant. Itaq;
ui metuq; adacti, Venceslaus Opauiensium & Ratiboriensium, Boles-
laus Glogouiensium & Oppoliensium, Bernardus item & Ioannes &
Nicolaus Oppoliensium Silesiorum duces, & nobilitas Bregẽsis, fœdus
cum Vuladislao & Cazimiro icerunt, Cazimirumq; electum regem Boe
morum approbarunt, pollicentes tum demum se in uerba eius iuraturos
esse, ubi is diademate à Boemis redimitus esset: de falsa quoq; moneta in-
hibenda receperunt. Osuencimensium uerò duces, Venceslaus, Præmis-
lus & Ioannes, primi omnium spoponderunt, se contra Cazimirum ne-
mini affuturos esse. Quòd si aliorum Silesiorum uoluntates in eum in-
clinarent, se in uerba eius iuraturos esse. Hæc tunc acta in Silesia. Inde ue-
rò in Boemiam rex progredi, & suis opem ferre parabat. Sed cum de sta-
tu rerum Boemicarũ apud Opauiam è palatino Sendomiriẽsi, è Boemia
reuertente, cognouisset, exercitũ dimisit, domumq; redijt. Non fuerunt
in ea expeditione Rusi & Podolij, clade domestica, quam insignẽ eius ę-
statis initio à Tartaris acceperant, impediti: & ne qua maiore etiã absen-
tes obruerentur, ueriti. Excurrerãt enim Tartari populabundi in Podo-
liam, ingentemq; prædã abigebant. Recedentes eos cum Podolij ualida
manu facta persequerentur, in limosam quandã paludẽ ex metu recipere
se coegerũt: ignariq; locorũ, adactis equis impetũ in eos fecerũt. Stabant
contrà instructi Tartari æquiori loco, eminusq; imbrem sagittarum in
nostros, cum cœno conflictantes, iaculabantur. Ibi ancipiti malo percul-
si primi, extremis, ut retrocederent, sibiq; explicandi sese ex illa difficulta-
te locum darent, significabant. At illi actum esse de suis rati, in fugam se
prorsus coniecerunt. Nec tartari occasioni defuerunt. Obtritis enim
primis, cæteros auersos obstinatè persecuti, magna strage profliga-
runt, neminem uiuum seruantes. Ibi pleraque omnis nobilitas & fir-
mamentum Rusiæ cum Michaele Buzacio præfecto Podoliæ conci-
dit, ita ut crebris deinceps excursionibus Tartari omnem illam regio-
nem absque metu peruastarent. Non est autem prætereundum egre-
gium fortis uiri facinus, tolerantiæ'que exemplum singulare, Ioannes
Vulodicus, gente Sulimæus, multis uulneribus confectus, cum inter ca-
dauera iacens à uictoribus despoliaretur, ita compressit uitalem spiri-
tum, ut cum barbarus caligas de pedibus eius non sine uulnere rescinde-
ret, digitumq; cum annulo pręcideret, tamen nullã doloris atq; sensus si-
gnificationem edidit, & incredibili patientia uitã seruauit. Vidisse eum
se postea cum illis notis, Dlugossus memorat. Per illud tẽpus Albertus
rex Cæsar à Germanis principib. appellatus est: quem honorẽ uix, ac non
nisi assentientibus Vngaris, quib. promiserat se eum nõ esse suscepturũ,
suscepit. Barbara uerò socrus cum ei cunctas possessiones, quas dotales
in Vngaria Boemiaq; habebat, concessisset, ac duodenûm millium aureo
rum pensionem annuam ab eo accepisset, dimissa ab eo ex Vngaria in Po
loniam commigrauit, & à Vuladislao rege perhumanè atq; honorificè
accepta

Silesiorum pacta cum rege Polonorum & fratre eius Cazimiro.

Tartari Podoliam uastarũt, & Podolios profligarunt.

Michael Buzacius à Tartaris interfectus.

Ioannis Vulodici patientia.

Albertus Cæsar.

Barbara Sigismundi Imp. uxor in Polonia Sendomiriensi præfectura à rege donata est.

accepta est: & Sendomiriensem arcem cum præfectura & omnibus emolumentis ad utendum fruendum, & habitandum, quoaduiueret, accepit. In Boemia tamen eam nequiter, libidinose, sine ulla religione & spe futuræ uitæ reliquū ætatis exegisse, uitaq; defunctā, in arce Pragensi in sepulchris regum solenni pompa à Georgio Podiebracio gubernatore conditam esse, Vngaricarū & Boemicarū rerum scriptores memoriæ prodidere. Eodem anno confirmatū est Vuladislao regnum in comitijs Petricouiensibus, mense Decēbri habitis: amotiq; ab administratione curatores siue prouisores, cum rex iam quintumdecimum annum (qui apud nos finiendæ tutelæ legitimus est) attigisset, ac iusiurandum solenne dedisset. Sigismundo magno duci Lituanorum, renouanti pacta conuenta cum Iagellone & Polonis, stabilitus principatus regio diplomate. Monetæ quoq; probandæ, qui præessent in singulis ciuitatibus, designati: ualde enim iactabatur numus. Verùm non diu id decretum ualuit, præterquàm in minore Polonia & Russia. Non conueniebat tunc inter Eugenium papam & cōcilium Basileense. Ille enim conciliū Ferrariam reuocabat: quò iam Ioannes Palęologus Imperator, & Iosephus patriarcha Cōstantinopolitanus cum cōpluribus Græcis episcopis ea ipsa de causa appulerant: concilium uerò pontificatū Eugenio abrogauerat, & alium pontificem creabat. Et concilium tamen & pontifex per oratores de pace inter Cęsarem & regē Polonorum componenda diligenter egit: quo commodius sublato inter hos principes bello, Græcis atq; Vngaris subueniretur. Vtrisq; enim grauis erat rex Turcarum Amurathes: transalpinensem Valachiam uectigalem sibi fecerat. Ac per illud ipsum tempus Rasciam & Serbiam uectigales regum Vngarorum ditiones affligebat: Singidunū siue Sinderouiam, uel Smiderouiam, quemadmodū nostrates uocāt, urbem in ripa Danubij non multo infra Belogradum, quam Nandor Albā appellant, sitam, obsidebat & oppugnabat. Nec succurrere socijs Cæsar cōmodè poterat, Polonico bello distentus. Non abhorrebat igitur is à pace. Ac ne Poloni quidem: iam enim refrixerant studia Boemorum in Cazimirum: Silesij uerò Alberto marchione Brandeburgēsi duce accepto à Cæsare, crebris populationibus, quemadmodū scribit Aeneas Syluius & Dubrauius, Poloniam uexabant: siue adeò, ut uult Bonfinius, uexare parabant. Itaq; ex illis ipsis comitijs Petricouiensibus quatuor de primoribus Polonis legati missi ad Cæsarē Vuratislauiā, quò is uenerat è Boemia, multis hinc inde iactatis, eò rem perducebant, ut potestas fieret Boemis denuò, quem uellent regem creandi. Id eo lubentius faciebāt nostri, quòd Cæsar secretò pollicitus esse dicebatur archiepiscopo principi legationis Polonicę, daturum se Cazimiro Boemiam in dotem cum filia natu minore. Nec tamen de pace conuenire ibi potuit, uariante Cæsare conditiones pacis, Teuthonum quorundam cōsilio & maleuolentia. nam ipse uir bonus erat, & pacis amans. Discedentes autē legati infecta pace, precibus legatorum pontificis atq; concilij ægrè reuocati sunt. Namyslouię denuo tentatum de conditionibus pacis: neque ibi tamen ea conuenit: induciæ modò quadrimestres, per quas commodius pax conficeretur, constitutæ.

Barbaræ imperatricis nequitia.
Comitia Petricouiæ.
Prouisores abrogati.
Tutelæ finiendæ tempus legitimū apud Polonos.
Iusiurandum regis.
Lituanorū cū Polonis pacta renouata.
Monetæ probādæ magistri.
Conciliū Ferrariam ab Eugenio reuocatum.
Græci uenere ad concilium.
Basileense conciliū Eugenio pontificatū abrogauit.
Oratores Eugenij & Basil. concilij ad Cæsarem & Polonos.
Rascia & Serbia à Turcis afflictæ.
Smiderouia obsessa.
Silesij Poloniā infestant.
Polonorum legatio ad Albertum Cæsarem.
Induciæ Polonorum cum Cæsare.

constitutæ. Atque id anni millesimi quadringentesimi trigesimi noni principio actum est. Quo quidem anno pax foris fuit, domi turbæ quædam, siue nouandarum in religione rerum studio, siue ecclesiastici ordinis odio & inuidia, siue utroque excitatæ, paucorum supplicio sedatæ sunt. Corcinum ex composito, quemadmodum uult Dlugossus, indicta erant comitia post pascha. Et iam rex, peragrata maiore Polonia, & parte Russiæ, eò uenerat: conueniebant & proceres, cum Spitco Melstinius, facta clàm non contemnenda manu equitum asseclarum, agrestibus'que suis armatis, apud Piascum maiorem pagum suæ ditionis, haud longè à Corcino, in oppidum improuisus irrupit: & impetu facto in diuersoria Vuladislai Vuladislauiensis episcopi, & Nicolai Lasocij decani Cracouiensis, summo mane quiescentibus adhuc omnibus ea diripuit. Idem'que de monasterio fecit, cum ibi Ioannem Conespolium cancellarium, & Ioannem Olessnicium marsalcum, qui ibi diuerterant, non inuenisset. Commodum enim sese subduxerant, præmoniti à quibusdam Spitconis socijs, quòd eum infensum ipsis esse nouerant, quippe qui conatibus eius antea restitissent. His patratis, ex oppido suos eduxit: & eregionè oppidi, ubi Nida restagnans Vistulæ miscetur, castra curribus & fossis munire cœpit. Sed priusquam ea perficeret, coadunati omnes qui circum regem erant, impetum in exercitum eius Hincia Rogouio, ac Dobeslao Scecocinio, inermes ferè in armatum fecerunt: commissoq; prælio, cum Spitconem ipsum inter primos pugnantientem interfecissent, facilè cæteros in fugam egerunt. Nec multum ibi sanguinis fusum est: parci enim rex agrestibus, qui inuiti dominum secuti erant, iussit. Non pauci tamen in Nidam fluuium, quem à tergo habebant compulsi, submersi sunt: in Spitconem palpitantem adhuc iudicium institutum, damnatus'que perduellionis, triduo nudus & inhumatus in publico iacuit. Rapstinum arx eius in ditionem regiam redacta: Melstinum uerò uxori eius deprecanti concessum. Quin & iudicium decretumq; suum rex proceribus supplicantibus, ne quid factum eius posteris obesset, clementer abrogauit, quòd amentia deliquisse diceretur. In Sbigneum uerò episcopum conatus illos suos maximè intendisse Spitco existimatus est, partim propter litem quandam priuatam ex affinitate ortam: partim etiam, quòd diris deuotus, & senatu abstinere iussus erat ab episcopo propter hæresim. Sed uim eius Sbigneus præmonitus, ad comitia non ueniendo, declinauit. Vulgò etiam creditum est, quemadmodum Dlugossus memorat, suasu & instinctu Sophiæ reginæ Spitconem facinus illud aggressum esse: sed in quem, aut quam ob rem id illa intenderit, coniectura assequi non possum. Non minores in maiore Polonia per idem tempus motus erant, Abraamo Sbanscio concitante: fauebat & hic Boemorum sectæ, Boemos'que sacerdotes hæreticos domi suæ alebat, per quos uirus in populum spargeret: Orthodoxis uerò sacerdotibus, & episcopo Posnaniensi Stanislao Ciolco ita infestus fuerat, ut is Cracouiam commigrare cogeretur: eo uerò defuncto, & Andrea Bninio successore ei dato, magis etiam insaniebat Abraamus. Et

1439 ann.
Comitia Corcini.
Spitco Melstinius turbat comitia.
Spitco Melstinius interfectus, & perduellionis damnatus.
Rapstinū arx Spitconi adempta.
Spitco cur Sbigneo fuerit infensus.
Abraam Sbanscius fautor hæreticorum.
Stanislaus episcopus Posnaniensis cessit Sbanscio.

Andreas Bninius epiſcopus Poſnanienſis Sbanſinũ adortus armis propter hæreticos.

perculit quidem eum anathemate Andreas epiſcopus: ſed cum ea uía nihil proficeret, ui coercere nouatores adortus eſt. Coactos enim nongentos amplius equites de propinquis & clientibus ſuis, ad Sbanſinum arcem duxit, dedi'que ſibi quinque Boemos ſacerdotes coegit, quos inſtaurato Poſnaniæ iudicio publicè cremauit: nec multo poſt Abraamus ipſe mœrore, ira & pudore confectus perijt. Sic incendium illud peſtilens haud leuiter iam gliſcens in maiore Polonia, uirtute epiſcopi reſtinctum eſt. Habuit autem hic Andreas in epiſcopa competitorem Nicolaum Laſocium decanum Cracouienſem: quem bona pars collegij Poſnanienſis elegerat, & rex Eugenio pontifici max. commendarat: ſed tamen Andream prætulit pontifex infenſus Laſocio, quòd legatus regio nomine in Baſileenſe concilio, cum ibi de abrogando ipſi pontificatu ageretur, fuiſſet.

Nicolaus Laſocius electus Poſnan. ſed nõ confirmatus.

Hoc anno Stanislao Pauulouio epiſcopo Plocenſi mortuo, Paulus Gizicius ſcholaſticus Cracouienſis & canonicus Plocenſis ſucceſsit, confirmatus à Vincentio archiepiſcopo Gneſnenſi, propterea quòd de Eugenij pontificis max. à concilio deiecti authoritate dubitabatur.

Paulus Gizicius epiſcopus Plocen. ab Archiepiſcopo cõfirmatus.

Eodem anno magna pars Cracouiæ gemino incendio conflagrauit.

Cracouiæ incẽdium.

Superiori uerò Nicolaus Seraphinus præfectus ſalis, & nonnulli alij de ſenatu urbis, ob importatam adulterinam monetam, populari inuidia penè deflagrarunt: quod ni conſpirationem hominum ſubodorati, in arcem properè fugiſſent, cæſi eſſent tumultu & concurſu populi. Gliſcentem ſeditionem Sbigneus epiſcopus repreſsit, coniectis reis ſenatoribus in carcerem, & poſt aliquot ſeptimanas deſidente ira hominum, dimiſsis.

Cracouiæ tumultus contra ſenatum.

Ad Pentecoſten eiuſdem anni actum de pace inter proceres Polonos & Vngaros, neque tamen regibus ipſis abſentibus quicquam confectum: reiecta res ad congreſſum ipſorum regum: qui antequam contingeret, Albertus Cæſar ab expeditione, quam in Turcas nullo operæprecio inſtituerat, reuertens, diſenteria ex immoderato eſu peponum contracta, uitam finiuit.

Cõuentus Vngarorum cum Polonis.

Alberti Cæſaris mors.

Poſt cuius mortem Vngari recta ſecum ratione perpendentes in quantis eſſent periculis Turcico bello implicati, communicato cum defuncti Cæſaris & regis ſui uxore Elizabetha conſilio, ad Vuladislaum regem Polonorum regnum unà cum ipſius Elizabethæ coniugio detulerunt. Tametſi prægnans tunc erat Elizabetha: ſed neque certum erat, marem'ne paritura eſſet, neque tutum, maturam regno ætatem pueri expectare.

Vngari Vuladislaum regem Pol. ad regnũ uocant.

Miſsi publicè ad acciendum Vuladislaum è Polonia, Ioannes Signienſis epiſcopus, Matco ſiue Mathias Taloncius, Dalmatiæ & Croatiæ præfectus, quem Banum illi uocant, Emericus Marcellus magiſter curiæ regiæ, Ioannes Perenæus maior, & Ladislaus Palocius, menſe Februario inſequentis anni cum ſplendido comitatu & legatis ciuitatum Cracouiam uenerunt, & poſtulata totius Vngariæ Vuladislao regi expoſuerunt.

Oratores Vngarorum in Poloniam.

Res in conſultationem ſenatus poſita: uariabant ſententiæ ſenatorum, diſſuadentibus multis, difficultatem'que duorum ampliſsimorum regnorum adminiſtrandorum, & Turcici belli magnitudinem exaggerantibus: alijs contrà rem ſplendoris & gloriæ plenam nequaquam

Conſultatio ſenatus Pol. de regno Vngarorum.

repudiandam eſſe cenſentibus, neque prodendam barbaris cum florentiſsimo regno ſalutem & amplitudinem reipublicæ Chriſtianæ, quæ illo quaſi firmiſsimo quodam propugnaculo niteretur: & præſtabilius autem conſultius'que eſſe, Polonos Vngarorum armis atque periculo contra Turcarum uim ſeſe tueri, quàm illis proditis, & illo quaſi intermedio pariete ſublato, per ſe ipſos omnem maximi ac difficilimi belli molem ſuſtinere. Pronior in eam partem erat Vuladislai animus, ut regnó ſuo paterno contentus eſſe uellet, cùm propter illas, quas paulo antè expoſuimus cauſas, tum quòd adoleſcens prouectæ mulieris coniugium faſtidiebat. Sed tamen ceſsit plurium diuerſum ſuadentium ſententiæ, & Vngarorum precibus.

Et aderat fortè Amurathis Turcarum domini ſiue imperatoris legatio, quæ uiuente adhuc Alberto Cæſare miſſa, fœdus & amicitiam tyranni, pecuniam'que, & centum millium armatorum auxilia Vuladislao contra Albertum deferebat.

Turcarũ legatio ad Vuladiſlaum regem.

De conditionibus deinde cum Vngaris tractatum. Conueniebat iam legatis, totius conuentus Vngarici & reginæ mandata diſertè proferentibus, ut ſi Elizabetha regina ex Alberto Cæſare maſculum poſthumum peperiſſet, eum Vuladislaus ad Boemorum regnum adipiſcendum adiuuaret, Vngaricum ipſe ad poſteros ſuos tranſmitteret: quòd ſi nullos mares liberos relinqueret, tum demum ut Alberti poſthumus in Vngaria ipſi ſuccederet.

Pacta Vuladiſlai regis cum Vngaris.

Hæc dum ita conſtituuntur, interim aduolat ex Vngaria ueredarius cum literis ad legatos, quibus ſcriptũ erat, ut re infecta redirent, eo quòd regina filium peperiſſet.

Vngari oratores reuocantur è Polonia.

Ladislaus poſthumus Alberti Cæſaris filius.

Verùm non putabant id legati ex dignitate ſuæ gentis fore: & habebant etiam in eum euentum diſerta mandata, ut etiamſi regina marem peperiſſet, nihilominus Vuladislao regnum deferrent. Abiecerat eo nuncio rex omnem de ſuſcipiendo eo regno cogitationem: ſed tamen uictus eſt legatorum perſeuerantia.

Tum demum Turcarum legationi, quæ aliquot menſes Cracouię expectarat, reſponſum à rege datum eſt, regnum ſibi ab Vngaris delatum eſſe: quòd ſi Amurathes amicitiam ſuam expeteret, Vngariam ne infeſtaret, ſocijs Vngarorum Raſcijs redderet quæ ademiſſet. Nam is poſt expugnatam Smiderouiam, alias etiam quaſdam Raſciorum munitiones partim uiuente, partim defuncto iam Alberto cæperat.

Turcicæ legationi reſpõſum à rege datum.

His ita confectis, legati Vngarorum, duobus ad deducendum regem relictis, cæteri in Vngariam reuerterunt: ac Perenæus quidem apud Sariſſam arcem ſuæ ditionis regem uenientem hoſpitio accepturus ſubſtitit: Mathias uerò & Emericus ad reginam, dolorem & iram diſsimulantem, contenderunt: eiuſq́ iuſſu comprehenſi, & in uincula cum omni comitatu ſuo coniecti ſunt.

Vngari oratores ab Elizabetha regina capti.

Id ubi Sendiuoius Oſtrorogius palatinus Poſnanienſis, & Ioannes Coneſpolius cancellarius Poloniæ, qui legati à Vuladislao ad reginam miſsi erant, accepere, omiſſa, Simonis Agrienſis epiſcopi ſuaſu, legatione, in Poloniam reuerterunt.

Poloni oratores ad reginã.

Scinduntur in duas partes Vngari, dum alij reginę, alij Vuladislao ſtudent. Nihil tamen hæc Vuladislaum mouebant, ut mutaret ſententiam. Quin aliud quoque longè maius impedimentum fortuna ei obiecit. Nam per eos dies, quibus iter adornabat in Vngariã,

Vngarorum diuerſa ſtudia.

Sigiſmundus dux Lituanorum à ſuis interfectus.

nuncium accepit è Lituania, Sigiſmundum ducem Lituanorum auarè &
crudeliter dominantem, cōſpiratione Iuani ſiue Ioannis Ruſsi ducis Zar
torienſis, & aliorum quorundam Ruſſorum & Lituanorum procerum
apud Trocos interfectum eſſe, permultorumq; , maximè Samagitarum

Luſcū à Suitrigellone interceptum.

ſtudia in Michaelem filium eius inclinare: Suitrigellonem uerò Luſcum
Ruſſorum proditione rurſus in poteſtatē ſuam redegiſſe: magnos etiam
theſauros Sigiſmundus reliquerat, eoſq; Ioannes interfector unà cum

Trocenſis arx à duce Zartoriēſi occupata.

Trocenſi arce occuparat. Sic autem is Sigiſmundum ex inſidijs adortus
eſſe fertur. Vrſam habebat Sigiſmundus cicurem, quam ad mēſam & ad
cubiculum familiariter admittebat. Ea ſiue non uenerat illo eunte cubi-
tum, ſiue de more emiſſa exiuerat, & à coniuratis alicubi concluſa erat. E-
ius igitur unguium ſtrepitu ad oſtiū cubiculi aſsimulato, coniurati intro
miſsi, ducem nihil tale ſuſpicantē trucidarunt. Deſiderabant nonnulli de
primoribus Lituanis regis pręſentiam, & res ipſa flagitabat. Nihil tamen
is de ſua in Vngariā profectione mutabat, ne leuitate quadā aut metu &

Cazimirū rex Lituaniæ pro ſe præficit.

anguſtia animi cœpto deſtitiſſe uideretur. Cazimiro uerò fratri recipien
dæ, parandæ & gubernandę ſuo nomine Lituanię negociū dedit. Ingreſ-

Inundatio.

ſurum aūt iter poſt mediū Aprilem, ingens aquarū inundatio, ſoluta tūc

Aduerſa omnia regi in Vngariam iter paranti.

primùm niue & glacie, remorata eſt. Aſperrima enim præterita hyems
fuerat, magnaq; niuium uis ante mediū Nouembrē delapſa, ad illud uſq;
tempus durarat. Neq; uerò bene ſuperiore æſtate fruges prouenerant,

Hyems aſpera.

ita ut hominibus uulgò folijs atq; tenerioribus frondibus arborū, & ra-

Fames.

dicibus herbarum ueſci neceſſe eſſet. Pecudes uerò & iumenta uetuſtis

Peſtis.

tuguriorum ſtramētis detractis ęgrè ſuſtentata: indeq; magna uis morbi
paſsim graſſabatur. Cuncta hęc agminatim cōcurrentia, ominoſa uulgò

Gubernatores Poloniæ.

habita, regem tamen minimè cōmouerunt. Itaq; inſtitutū iter adornans,
in minore quidē Polonia & Ruſsia Ioannem Cizouiū caſtellanum Craco
uienſem, in maiore uerò Albertum Malſciū palatinum Lencicienſem ui-

Præfecti primarij mutati.

carios pro ſe reliquit: præfectos Cracouienſem, Poſnanienſem & Podo-
lienſem neſcio qua de cauſa mutauit, & in Cracouienſi quidē præfectura
illum ipſum Cizouiū Ioanni Pilecio, in Poſnanienſi Creslaum Curozuan
cium Stanislao Oſtrorogio, in Camenecenſi uerò Theodoricum Buza-

Scepuſium Sbigneo epiſcopo commendatū.

cium Petro Polaco ſuffecit: porrò Scepuſium Sbigneo epiſcopo Craco-
uienſi, ut inde ſibi debitū pro argento cælato ſignatoq;, cuius nō modicū
pondus regi mutuò dederat, deduceret, cōmendauit: Boleslao duci Ma-

Drohicinenſis tractus Lituanis ademptus à Maſouijs.

ſouiorum præcepit, ne Drohicinenſem tractū, quem poſt interfectū Si-
giſmundum Lituanorū ducem, ex fœdere uetuſto, ſed ab ipſo Sigiſmun-
do renouato, occuparat, cuiquā concederet. His peractis, & rebus omni-

Vuladislai profectio in Vngariam.

no Polonicis pro tempore conſtitutis, cum magnificentiſsimo apparatu,
& comitatu nobilitatis Polonæ ſplendidiſsimo, & iuſti exercitus ſpe-
ciem pręſeferente, in Vngariam profectus eſt: præmiſſoq; Simone Roſ-
gonio epiſcopo Agrienſi, Vincentio Samotulio caſtellano Medirecenſi,

Buda redacta in poteſtatem Vuladislai.

Ioanne Sennenio, & Andrea Tencinio, Budā in poteſtatem ſuā redegit.
Quod quidem percommodè accidit: paulo pòſt enim Vlricus comes Ci
liæ, reginæ Elizabethæ propinquus, cum quingentis equitibus eandem
ob cauſam

ob cauſam à regina miſſus uenit: ſed cognito quòd noſtri arcē & urbē te-
nerēt, ad reginā ſe uacuus recepit. Illa uerò certior facta de omnibus, filiū

Ladislaus poſthumus infans coronatur ab Vngaris.

ſuum Ladislaū nondū quadrimeſtrē, ſublato de Alba regali diademate
diui Stephani, à Dionyſio Zecho cardinali & archiepiſcopo Strigoniēſi,
pręſentib. & aſſentientib. Benedicto Iaurinēſi epiſcopo, Vlrico comite
Ciliēſi, Ladislao Gara ęrarij præfecto, Nicolao Friſtacio, Stephano Roſ-
gonio, & Thoma Zecho fratre archiepiſcopi, coronari curauit. Poſtea-
quā Budā uenit Vuladislaus, magnaq; nobilitatis & procerū (in quib. &

Archiepiſcopus Strigon. et Ladislaus Gara fide publica ad Vuladislaū uenere.

archiepiſcopus Strigoniēſis, & Ladislaus Gara fide publica accepta fue-
re) multitudo ad eum cōuenit, huiuſmodi concionē per interpretē habu
iſſe fertur. Alium ego, proceres & uiri Vngari, alium longè quàm uideo,
regni huius ſtatum me reperturum eſſe ſperaui. Credebam enim ſummo

Vuladislai regis oratio ad Vngaros.

omnium ordinum hominum'que conſenſu me accitum eſſe, ut uobis uo-
lentibus imperarem, Turcarumq; arma ab Vngaria depellerem. Itaq; o-
miſsis rebus Lituanicis, quæ meam præſentiam nunc maximè require-
bant, deſiderio ueſtro, & precibus legatorum ueſtrorū ſatisfeci, & meum
ad uos aduentum maturaui. At nunc aduenienti alia ſe mihi rerum facies
offert. Non idem eſt ſenſus omnium: diuerſa ſtudia: habet inter uos non
paucos nec obſcuros fautores Alberti filius poſthumus, & iam ab his
diademate redimitus eſt. Quid hinc aliud, quàm ciuile & penè parrici-
diale bellum inter uos propediem expectandum eſt? Eius ego uobis au-
thor cauſaq; eſſe nolo Vngari. Abundè regno paterno contentus ſum.
Vos, me nihil obſtante, quouis modo commodis ueſtris, & quieti, ſalu-
tiq; publicæ diligenter etiam atq; etiam proſpicite: mei uerò nullam du-
cite rationem. Hæc elocuto rege, ſecedunt in conſilium Vngari, admiran

Reſponſum ab Vngaris Vuladislao datum.

tes regis modeſtiam, & excelſum animum. Deinde Laurentius Hedreua
rus palatinus Vngariæ ex omnium ſententia gratias regi egit, quòd pa-
tris clariſsimi & optimi regis ueſtigijs inſiſtens, religionem Chriſtianam
defendere in primis ſtuderet, quemadmodum ille propagare ſtuduiſ-
ſet, pluris'que publicam ſalutem, quàm ſuam amplitudinem faceret:
deinde orauit eum, ut ſuſceptum ſemel ſumma omnium cum lætitia &
ſpe optima regnum ne repudiaret. Non falli eum, quòd crediderit, pu-
blico omnium ordinum conſenſu id ad ſe delatum eſſe: permanere au-
tem illum conſenſum, optima atque etiam neceſſaria ratione nixum. Pau
cos ſiue muliebri conſilio ſeductos, ſiue dominandi alieno nomine cupi-
dos, cum regina mutaſſe ſententiam, & alieniſsimum ab illo tempore de
infante coronando conſilium iniuiſſe: ſed eorum conatibus improbis ſe
cunctos uſq; ad ſanguinem obſtaturos eſſe. Ne quam uerò ei dubitatio-

Vuladislaus ab Vngaris rex renunciatur et attollitur.

nem relinquerent, ſtatim cuncti in uerba eius iurarunt, orſi ab Dionyſio
archiepiſcopo: ſublatūq; de more gentis in humeros Vuladislaum, accla
mante populo, regē renunciarunt. Viſſegradū deinde itum eſt, ubi aſſer-
uari ſolebat diadema, quod diui Stephani ferebatur: uerùm id regina in-

Ladislai Garæ periculum.

de clàm omnibus ſurripuerat. Quare parum abfuit, quin Ladislaus Ga-
ra Banus, pręfectus eius arcis & ærarij, tumultu populi cōcerperetur. Ca
ptus quidē eſt: ſed mox regis beneficio liberatus, cū is in Poloniā ſtatim

 rediturum

Vuladislai fides. Vissegradensis præfectura Vincentio Samotulio mandata. Vuladislai coronatio.

rediturum se esse minaretur, ni sibi Ladislaus, qui fidem suam secutus eò uenerat, condonaretur: decretum autem est, ut Vissegradensis arcis præfecturam deinceps non nisi Polonus obtineret. Itaque Vincentio Samotulio Medirecensi castellano tunc ea mandata est. Regi uerò diadema de caluaria S. Stephani detractum ad X V I Cal. Augusti solenni ritu apud Albam regiam ab archiepiscopo Strigoniẽsi impositum. Accidit per eos dies facinus memorabile. Vngarus quispiam obscuræ sortis, indicauit magnam auri uim ab Elizabetha regina sibi obtrusam esse, ut Vuladislaũ regem uel ferro, uel ueneno de medio tolleret.

Regis clementia, & Vngarorum ira in proditorem.

Id siue uerum fuit indicium, siue ementitum spe maioris muneris, Vuladislaus irremuneratum, prætermisit atque dissimulauit, ne quam Elizabethæ infamiam suscepti sceleris inureret: Vngari uerò indicem ignitis forcipibus immaniter dilaniatum dissecuerunt. Coronatione ritè peracta, rex Polonos proceres, qui se in Vngariam deduxerant, dimisit.

Sbigneus Cardinalis designatus. Amadeus dux à concilio Basileensi pontifex max. creatus.

Ex his Sbigneus episcopus nouo Cardinalis presbyteri honore tam ab Eugenio pontifice max. quàm ab Amadeo Allobroge, quem concilium Basileense, amoto Eugenio suffecerat, & Felicem quartum appellarat, auctus, Cracouiam reuertens, magna omnium gratulatione exceptus est.

Sbignei periculum apud Keuessum.

Tametsi in itinere apud Keuessum oppidum in Vngaria non multum abfuit à periculo, iurgio & prælio inter oppidanos & familiam eius concitato. Nemo tamen de comitatu eius cæsus est, uulnerati complures. Oppidani uerò multorum sanguine & nece, dimidij'que oppidi conflagratione, excitati temerè tumultus pœnas luerunt.

Conuentus minorum Polonorum Corcini. Iugerale tributum decretum regi in subsidium à minoribus Polonis. Marca. Vngarorum fluxa fides.

Conuentum deinde minores Poloni bis apud Corcinum egerunt, & auxilia quinque milliũ equitum regi in Vngariam decreuerunt: in eorum uerò stipẽdia ut agricolæ duodenos grossos in iugera penderent: sculteti & equites, qui nullos haberent adscriptitios, octonos & quadragenos, quæ marca apud nos dicitur. Cæterùm qui equites per se ipsi eam militiam obire uellent, ut & ipsi & adscriptitij eorum ab omni pensione immunes essent. Fuit autẽ necessarium id subsidium, propterea quòd Vngari apertius iam factiones alere cœperant, & partim regi, partim reginæ studebant. Et firmiores erant reginæ partes in superiore Vngaria, Austriæ & Morauiæ finitima: cuius ciuitates pleræque omnes à Teuthonibus habitatæ, non contemnendo externi militis mercenarij præsidio, duce Ioanne Iscra Boemo, in fide reginæ continebantur: ab his aduersariorum agri uexabantur, munitiones etiam partim expugnabantur, partim per proditionem intercipiebantur.

Ioannes Iscra.

Ladislaus Gara cum archiepiscopo Strigoniensi deficiũt à Vuladislao. Nicolaus Fristacius. Ladislaus Gara fusus fugatusq́; , & à Cæsare captus. Fridericus tertius Cæsar.

Ab altera quoq; parte Ladislaus Gara, malè referẽs regi liberatori suo gratiã, temerato unà cũ archiepiscopo Strigoniẽsi iureiurãdo, multos in reginæ partes potẽtia & authoritate sua pertraxerat, & ualidũ exercitum cõtraxerat. Cõtra eum rex, non expectatis Polonorũ auxilijs, aulicũ suũ comitatũ Vngaris & Polonis constantẽ, & quos ad manus habuit Vngaros uoluntarios, Nicolao Fristacio, siue Vilacho, ut habẽt alij, qui à regina ad regẽ defecerat, & Ioanne Huniade ducib. misit: & certã sibi uictoriã pollicentẽ, insigni strage profligauit. Ladislaus tamẽ ipse fuga euasit: sed non ita multo pòst à Friderico Cæsare, qui Alberto patrueli à Ger

li à Germanis principibus successor datus erat, captus, septuaginta millibus florenorum sese redemit, cum reginam secutus in Austriam uenisset. Captiuos autem omnes rex liberaliter dimisit.

Slauonia & Croatia in potestatem Vuladislai redacta.

Qua clementia permagnam apud Vngaros gratiam inijt, Slauoniam'que & Croatiam, misso illuc Nicolao Lasocio decano Cracouiensi legato, sine armis recepit. Fristacium uerò & Huniadem amplissimis muneribus affecit. Et illum quidem Croatiæ Banum, hunc uerò Transyluaniæ Voieuodam siue palatinum fecit: deinde uerò etiam Themessiensi & Seuerinensi præfectura auxit.

Ioannis Huniadis genus, honores, & res gestæ.

Inde primùm Ioannis Huniadis, quem & Coruinum à uico in quo natus est, appellauere quidam, nomen celebre esse cœpit: cum is antè clarus non fuisset, matre Græca, patre autem Valacho natus. Nonnulli eum à Sigismundo Cæsare genitum esse existimarunt. Ab eo quidem Huniadum arcem in extrema Transyluaniæ ora, & inde cognomen ipse accepit. Deinde uerò cum is nauiter rem gereret, Turcas'que Vngariam infestantes aliquoties magnis cladibus affecisset, etiam magister Vngaricæ militiæ factus est à Vuladislao.

Boemorũ dissidium in creando rege.

Dum ita dissident inter se Vngari, ne Boemi quidem quieti fuere. Edictis enim Pragam noui regis creandi causa comitijs, cum interim Elizabetha Alberti Cæsaris uxor peperisset, ac de nato hærede regni Boemos illustri legatione admonuisset, alij bene meritorum de se regum Alberti filium Sigismundi nepotem, Ioannis pronepotem prætereundum non esse censebant: alij ineptam regno administrando ætatem pueri, intestina'que dissidia causati, ad Albertum Bauarorum ducem regnum deferebant: quorum sententia uincebat.

Albertus Bauarus regnũ Boemicũ repudiauit.

Sed Albertus molem turbulenti regni auersatus, & à Friderico Cæsare, ne Ladislao posthumo paternum regnum præriperet, præmonitus, non accepit oblatum regnum.

Fridericus Cæsar & regnum & administrationẽ Boemiæ recusauit.

Ad Fridericum Cæsarem deinde itum est, ut is regnum uel ipse susciperet, uel pro tutore duntaxat cognati infantis, quoad ille adolescat, administraret. Vtrunque negauit: quòd neque eum, quem omni ratione defensum ire debeat, iniuria afficere sibi conuẽniret, neque tam negociosum pauperq́; regnum alieno nomine gerere uellet. Ad Ladislaum potius Boemi hæreditarium regnum deferrẽt, & gubernatores ipsi sibi legerent, penes quos foret summa rerum, quoad rex adolescat.

Ladislaus posthumus rex Boem. designatus. Meinardus & Ptasco gubernatores Boemiæ.

Fecere iussa Boemi, designatoq́; rege Ladislao, ad Meinardum & Ptasconem primores summam administrandi regni detulerunt: quorum hic erat hæreticus, ille rectè de religione sentiebat. Nec tamen cessabant domestica latrocinia.

Georgius Podiebradius dominatum apud Boemos arripuit.

Non multo pòst extincto Ptascone, conspiratione idem sentientium, Georgius Podiebradius prætextu administrationis dominatum arripuit, Pragam gentis metropolim & Meinardum gubernatorem in potestatem suam redegit. Nec multo pòst Meinardus extremum clausit, diem non sine ueneni suspicione: uires sumpsere hæretici authore Rochezana pseudarchiepiscopo. Hæc de Boemicis rebus obiter hic modò commemorasse suffecerit. Dum ita res turbantur in Boemia & Vngaria, Cazimirus regis frater cum plerisq; primoribus minorum Polonorũ, & ducibus Masouiorũ Cazimiro & Boleslao,

accepta

Cazimirus magnus dux à Lituanis creatus est.

accepta de ærario regio pecunia, splendido comitatu pro gubernatore in Lituaniam profectus, Vilnæ dux magnus à Lituanis renunciatus est, nequicquam reclamantibus Polonis, & fœdera, regis'que aduersam uoluntatem testantibus. Sed plus ualuit apud Lituanos præsens metus. Verebantur enim, ne, si uicarius modò ducis esset Cazimirus, Michael Sigismundi cæsi filius, Samagitarum & aliorum fautorum suorum ope principatum arriperet, pœnas'que mortis paternæ à se expeteret. Quin apud Russos iam noui motus extiterant: & Smolenscia plebs in primis tumultuata, sumptis armis præfectos suos cum nobilitate profligarat & eiecerat, arcem in potestatem suam redegerat, & Georgium Mescislauiensium ducem, dominum sibi adsciuerat. Sed Cazimirus nouus dux cum subitario exercitu, exusto oppido, ingenti'que cæde hominum edita, arcem recuperauit. Hæc igitur causa siue prætextus fuit Lituanis, creandi sibi magni ducis præter sententiam regis, & contra pacta conuenta cum Polonis. Petiuit tamen à rege postea per legatos diligenter Cazimirus, ut factum Lituanorum approbaret: sed non modò non impetrauit, uerùm etiam uehementius eum irritauit, quòd neque exemplum regi placebat, & Michaelem Cazimirus patrimonio omni exuerat: & Bielscum, Melnicum, ac Drohicinum cum omni eo tractu Boleslao Masouiorum duci eripiebat. Nam Boleslaus eas munitiones auo suo Ioanni ab Iagellone rege olim donatas, sed à Vitoudo deinde ereptas, post Sigismundi demum obitum ex pacto occuparat. Insequens annus nihil ferè memorabile habet, nisi quòd minorum, ac deinde maiorum etiam Polonorum, & Russorum auxilia partim ex mercenarijs militibus, partim ex uoluntarijs collecta, ducibus Ioanne Tencinio palatino Cracouiensi, Ioanne Olesnicio castellano Sendomiriensi, Petro Odrouanzo palatino Russiæ, Gregorio siue Riscane Kerdeio palatino Podoliæ, Ioanne Sennenio præfecto Sendomiriensi, Derslao Rithuianio, Laurentio Zaremba castellano Siradiensi, Nicolao Scora iudice Posnaniensis regionis, & nonnullis alijs uiris nobilibus, in Vngariam, nequicquam prohibēte Iscra, ad regem uenerunt. Quorum opera, ductu Tencinij in ea quidem parte, quæ Austriæ finitima est, superiores ferè partes regis fuerunt, Posoniensis arx obsidione liberata: aliæ munitiones, quæ reginæ præsidijs tenebantur, partim per uim, partim per deditionem extrema adhuc hyeme receptæ sunt: Vlricus comes Ciliæ captus. In ea uerò ora, quæ ad Poloniam uergit, diuersa fortuna regis fuit, ita ut ab obsidione Cassouiæ, re infecta, discedere Poloni cogerentur, Kesmarcum amitterent: Scepusiensem etiam oram, quæ in ditione Polonorum est, & à Sbigneo episcopo tunc tenebatur, Iscra infestaret, & Podolinum obsideret. Nec tamen eò rex arma conuertere ab Vngaris permissus est, siue propter grassantem pestem: siue quòd ij uererentur, ne pertæsus tam negociosi ac turbulenti regni, in Poloniam, propinquitate loci inuitatus, sese subduceret. Pestem tamen ita is contempsit, ut quamuis plurimi passim repentè conciderent, & in intimum quoque cubiculum eius contagio morbi perua-deret,

Smolenscij res nouantes à Cazimiro cohibētur.

Michael Sigismundi ducis filius, patrimonio spoliatus à Cazimiro.

Bielscum, Melnicum, ac Drohicinum Cazimirus Masouijs eripit.

Poloni auxilia mittunt regi in Vngariam.

Diuersa fortuna regis Vladislai in Vngaria.

Peste Vladislaus contēpsit.

deret, nihilo tamen minus uersaretur in publico, regia'que obiret munia. Apud Parsouiam uerò Poloni proceres cum Lituanis conuentum egēre: frustra'que, Lituanis rem inficientibus, concordiam inter Cazimirum regis fratrem, & Boleslaum Masouiorum ducem, & Michaelem Sigismundi ducis filium tentarunt. Per quod tempus Moschorum dux, adiunctis sibi Tartaris Casanensibus excursionem fecit in Lituaniam, Vesmensem'que tractum ferro & igni depopulatus est: quem ut ulciscerentur Lituani, ipsi quoque uicissim ditionem eius longè latéque uastarunt, & ingentem prædam abegerunt, Moschos'que se insecutos commisso prælio fuderunt, Cazimiro interim Smolensci euentum belli expectante. Sequenti anno maiores Poloni facta manu Silesiam finitimam depopulati sunt: ac duo castella, Gorsouum & Cecerinum expugnarunt & incenderunt, ulti crebra Silesiorum latrocinia. Vexatum est tamen postea nihilominus territorium Velunēse à Vuratislauiensibus, duce Hasenemero, siue Zaiesso Austrio, Vierussouum'que oppidum cum castello incensum, ac dominus eius Vierusscaptus. Podoliam uerò atque Russiam, Leopolim usque, ingentia Tartarorum examina impunè ferro igni'que uastarunt, & infinitam penè captiuorum multitudinem, cæteram'que prædam abegerunt. Reuertentes, Vindica Glinianorum præfectus cum parua manu insecutus, magna strage afflixit, multosq; captiuos liberauit: sed ad extremum hostium multitudine circumfusus, honestissimam cum suis omnibus mortem oppetijt. Rex ubi de excursione Tartarorum nuncium accepit, Polonos & Russos proceres profusè magis quàm liberaliter, non modò pecunia de reditibus Polonicis proueniente, uerùm etiam censibus, possessionibus, ac totis præfecturis, præter leges Polonorum, siue donatis, siue hypothecæ nomine addictis, atque etiam alienis bonis perperàm per imprudentiam attributis, remuneratos dimisit. Ex his Petrus Odrouanzus palatinus Russiæ, & præfectus Leopoliensis, cum suis Russis properè reuertens, cum Agriæ à Simone episcopo lautè acceptus esset, à Boemis, qui Cassouiæ erant in præsidio, summo diluculo duce Telepho in oppidum improuiso irruentibus, captus est, currusq; eius direpti: sed Boemos cum præda raptim sese recipientes, consecuti nostri pariter cum comitatu episcopi, ad internecionem penè ceciderunt, sua'que omnia præter ipsum Odrouanzum recuperarunt. Nam eum Telephus in arcem quandam propinquam præmiserat: sed eum tamen præfectus arcis Iacobus Zuder regi condonauit: defectionis'que suæ impunitatem, placato rege eo munere, impetrauit. Pauci hostium uiui in potestatem nostrorum uenēre: inter quos fuit ipse Telephus. Hi omnes Simoni episcopo traditi, non multò pòst ab eo, icto cum Iscra fœdere, & affinitate firmato, dimissi sunt. Sub idem ferè tempus, Nicolaus Zaica Brozouiciæ, & Nicolaus Comorouius Podolini in Scepusio præfecti, cum parua manu noctu Aperiassum oppidum, quod modico Iscræ præsidio tenebatur, admotis scalis ingressi, raptim direptum incenderunt: quo properè cognito Iscra cum expeditis equitibus eos abeuntes insecutus, facilè fusis,

Polonorum cōuentus cum Lituanis irritus.

Moschicū bellum.

1442 ann. Silesia uexata à Polonis.

Velunenses uexati à Vuratislauiensibus.

Tartari uastarunt Podoliam & Russiam.

Vindica.

Clades Russorum.

Vladislai regis profusa liberalitas.

Petrus Odrouanzus captus in Vngaria.

Iacobus Zuder.

Telephus captus.

Aperiassum direptum & incensum à Polonis.

Poloni fusi ab Iscra.

uel cæsis, uel captis paucis, qui cum ducibus hostem à longè conspectum temerè expectarunt, prædam ferè omnem recepit, Zaicam & Comorouium duces cæpit: & ad Brozouiciam admotis castris, altera arce siue fortuito incendio, siue subiecto à quopiam igni exusta, altera per deditionem potitus est. Quocirca subsidiarias aliquot cohortes Sbigneus Cardinalis ad tenendum Scepusium mittere ex Polonia coactus est.

Brozouicia arx altera arsit, altera Iscræ dedita est.

Aestatis huius initio duo legati pontificij in Vngariam ad regem ijsdem de causis uenerunt. Ab Eugenio quidem Iulianus Cęsarinus Cardinalis, episcopus Sabinensis: à Felice uerò & concilio Basileensi Alexander Zemouiti Masouiorum ducis, & Alexandræ regiæ amitæ filius, patriarcha Aquileiensis, episcopus Tridentinus, & Cardinalis presbyter tituli S. Laurentij in Damaso non ita multo antè ab ipso Felice creatus. Atque hic quidem ut Felicis, ille uerò ut Eugenij authoritatem rex unà cum suis omnibus sequeretur, postulauit.

Legati Cardinales duorum pontificum ad Vuladislaum regem.

Alexander Masouius Cardinalis.

Iustior Eugenij causa Vngaris uisa est, quippe quæ Græcos etiam & Armenos adstipulatores haberet, qui concilio Ferrariam ab eo conuocato, & propter pestem Florentiam translato interfuere. Adfuit & Isidorus Kiouiensis ac totius Rusiæ metropolites, cum ducentorum equitum comitatu. Polonis, quoniam Academia Cracouiensis authoritatem concilij defendebat, & nõ modò Sbigneum Cracouiensem episcopum, sed etiam Vincentiũ archiepiscopum Gnesnẽsem Cardinalis presbyteri honore ornarat Felix, tutius uisum neutrum, donec dissidium illud maneret, pro pontifice max. agnoscere.

Optio pontificis de duobus. Concilium Florentinum.

Egit deinde Iulianus cum rege & Vngaris de pace facienda cum regina Elizabetha. Quæ relicto in Austria, ac Friderici Cæsaris tutelæ commendato Ladislao puerulo, cum sacro diademate, Strigonium redierat, quo Vngaros partes suas secutos in fide contineret: egit & de suscipiendo bello contra Turcas. Et pax quidem cum regina secretis conditionibus composita est, cum ad eam rex Iaurinum rogatu Iuliani uenisset, moresque, & uirtutem suam, ac dignitatem oris ei probasset. Verùm ea pax, regina paucis diebus ex dysenteria ac dolore matricis mortua, rursus infecta est, defendentibus nihilo segnius partes Ladislai posthumi, seu uerius suam rem agentibus, & nullo amici & inimici discrimine omnia infestãtibus ijs, qui in superiore Vngaria cum regina senserant. Iactatum est uulgò, reginam ueneno sublatam esse. Bonfinius quidem eam Budam ad regem uenisse, & inde Iaurinum reuersam, post tertium diem torminibus uentris ingenti regis dolore extinctam esse, scriptum reliquit.

Pax inter regẽ & reginam in Vngaria. Elizabetha imperatrix mortua.

Neque uerò in persuadendo bello Turcico plus difficultatis sensit Iulianus, cum non tam utilitas inferre bellum barbaris, quàm necessitas illatũ ab ijs depellere, & amissa recuperare suaderet. Etenim Amurathes non ignarus Vngaricorum dissidiorum, ciuilisque belli, infestabat reliquum Rascię, atque Transyluaniam: Bielogradum obsederat, & summa ui oppugnarat. Et quamuis Vuladislaus rex per Dobrogostium Ostrorogium, & Lucam Gorcanum Polonos, oratores suos, postulasset ab eo, ut ab obsidione discederet, & pacem fœdus'que dudum ultro expetitum secum sanciret: ille tamen ferox, amandatis Smiderouiam oratoribus, continuauit obsidionem

in septimum mensem. Nec nisi maxima suorum strage adactus, ab ea recessit. Ac ne tunc quidem demisit spiritus: quin dimittens oratores regios, ijs demum legibus pacem se daturum esse respondit, si sibi reliquum Rasciæ & Bielogradum traderetur. Pollicebatur legatus regi & Vngaris ad id bellum ingentia põtificis max. & quorundam principum Christianorum auxilia. Ad hæc autem Vngarorum spes per se ipse iam inde ab initio in Vuladislaum erectæ, rebus ad eam diem aduersus eundem hostem auspicijs eius prosperè gestis, augebantur. Nam præter id quod Amurathes à septimestri illa Bielogradi oppugnatione re infecta turpiter discedere coactus erat, Ioannes Huniades regis huius auspicijs eosdem barbaros tribus insignibus prælijs, uno apud idem Bielogradum, altero in Transyluania, tertio apud Vascapum in finibus eiusdem Transyluaniæ per illud ipsum tempus uicerat, & magnis cladibus affecerat, Mezitem Bassam ducem exercitus bellicosissimum cum filio interfecerat, Sciabadinum alterum Bassam trepidè fugere coegerat.

Bielogradum à Turcis frustra obsessum et oppugnatum.

Victoriæ tres de Turcis per Huniadem partæ.

Commouebat etiam & regem & Vngaros Stephani siue Georgij Despotę Rasciæ & Albaniæ misericordia, qui paucis illis annis utraque ditione à Turcis exutus, & filijs duobus captis, exectis, & excæcatis orbatus, regis beneficentia in Vngaria sese sustentabat: & cùm publicè cunctis supplicabat, tum priuatim singulos proceres prehensabat, ut in suum dominatum restitueretur.

Stephanus Despotes Rasciæ et Albaniæ pulsus à Turcis.

Ad extremum superba Turcarum tyranni Amurathis legatio in illud fortè consultationis tempus coniecta, omnium animos uehementer accendit: afferebat autem ea pacem uel inducias Vngaris, si tributum tyranno, quem Cæsarem & illi uocant, quotannis penderent: aut Bielogradum, quod Nandor Albam, & Albam Græcam uocant, olim Taurunum fuisse existimatur, traderent. In quam spem barbaros Mathias Taloncius Dalmatiæ & Croatiæ Banus, illorum uires & felicitatem, ac perturbatum Vngariæ statum secum reputans, & grauiora metuens, adduxisse existimatus est.

Amurathis legatio ad Vuladislaũ regem.

Itaque procerum animis ad bellum inclinatis, comitia Budam ad Pentecosten, anni sequẽtis, qui fuit à Christo nato 1443, à rege indicuntur. Ibi bellum uno omnium consensu decernitur. Mittuntur oratores ad Fridericum Cæsarem, & ad alios principes Christianos, & ad Cruciferos Prusienses atque Liuonienses, nominatim in hostes Christiani nominis militiam professos, petitum auxilia ad tam piam ac toti Christianæ reipublicæ salutarem expeditionem. Sed nihil usquam impetratum, pręter duorum annorum inducias à Cæsare Friderico.

Comitia Vngarorum Budæ. 1443 ann. Bellum contra Turcas decretum. Christianorũ principum auxilia frustra implorata.

Pontifex quidem Eugenius piam Crucis militiam aduersus barbaros per omnes nationes Christianas pronũciari iussit. Inde aliquantulus uoluntariorum militum, siue adeò promiscuæ multitudinis numerus confectus est, quem Iulianus legatus, cruce pro uexillo utens, duxit. Poloni regi suo non contemnenda auxilia misêre. Per id tempus Nonis Iunij magnus terræ motus Vngariam, Boemiam & Poloniam afflixit, quo multa ædificia & arces etiam quædam concussæ ac deiectæ sunt.

Terræ motus.

Vicesimasecunda die mensis Iulij Buda castra mota sunt: transmisso'que apud Salsum lapidem Danubio, ad hostiles terras per-

 uentum.

uentum. Capta & incensa in Rascia & Bulgaria nō pauca ignobilia oppi-
da, & cæteræ munitiones: in his insignis in primis Sophia, quàm Sardicā
nonnulli antiquitùs fuisse uolunt. Vbi ad Morauam fluuium uentū est,
cum didicisset rex ab exploratoribus in propinquo esse hostium copias,
Ioannem Huniadem cum decem millibus expeditorū militum, in quibus
Poloni erant, contra eos misit: qui cum intempestæ noctis silentio impro
uiso in statiua eorū impetum fecisset, magna strage ad internecionem ho
stes profligauit. Cęsa feruntur ad triginta millia Turcarū, capta quatuor.
Bulgaria deinde pleraq; omnis, quemadmodū Bonfinius memorat, par-
tim per uim, partim per deditionē, ob linguæ & stirpis cognationē, Polo
norum opera potissimum, in potestatem regis redacta, ad fines Macedo
niæ peruentum est. Altissimi & celebratissimi apud poetas & histori-
cos, Græcos præsertim, montes Macedoniam atque Thraciam à Mysis,
Dardanis, & Triballis, qui nunc Rasciani Seruij, Albani, & Bulgari sunt,
separant, nec nisi duobus locis peruij, altero ad pontum Euxinum, & in
Thraciam uergente, altero in Macedoniam perangusto ac difficilimo
tramite, sed propiore à castris regijs: & insederat iam eum penè infi-
nita uis Turcarum, duce Carambeio, propinquo tyranni, præfecto A-
siæ, quam Natholiam corrupto seu detruncato nomine nunc uocant,
ab Amurathe ad prohibendum nostris transitum post primam illam cla-
dem transmissa. Edixerat autem Amurathes Carambeio, prorsus ne
manus cum nostris consereret: cuius tamen ille edicti, animaduersa
nostrorum paucitate, tenax non fuit. Sed nostris ad montes appro-
pinquantibus, pridie natalis Christi Dei nostri impetum fecit in regis e-
xercitum: nec rex detrectauit pugnam: uictos'que & fusos barbaros,
duce ipso Carambeio capto, in montes compulit: & rupem in qua sta-
tiua habebant, usque ad uesperum summa ui frustra, & non sine suo in-
commodo, ita ut ipse quoque, licet armatus, aliquot sagittas aduerso pe-
ctore exciperet, oppugnauit. Ita quidem ferè Dlugossus noster, & Phi-
lippus Callimachus. Antonius uerò Bonfinius aliter paulo hoc præ-
lium literis prodidit. Scribit enim, exercitum regis, cum prope clau-
stra montium peruenisset, partim difficultate transitus deterritum, par-
tim hyberni cœli inclementia & fame confectum, missionem, nequic-
quam reclamante Huniade, ac deprecante Georgio Despote, efflagi-
tasse. Ac regem quidem cum omni alio exercitu conuersis signis reuer-
tentem, uno die præcessisse. Huniadem uerò cum expeditis lentius sub-
secutum, quo tutiorem transitum regi præstaret: in eam manum Tur-
cas impetum fecisse, & fusos fugatos'que esse, priusquam rex cum cæ-
teris copijs, opem suis ferens reuerteret. Venientem autem cum omni
exercitu, hostem fugientem ad montes insecutum esse. Ita Bonfinius:
qui nescio an assentari Huniadi in gratiam Mathiæ regis filij eius, cui
suos illos de rebus gestis Vngarorum libros dicabat, uoluerit. Vtcun-
que res acta est, satis constat Polonos bonam operam in eo prælio re-
gi nauasse, non solum equites, uerùm etiam pedites, cum ij immixti e-
quitibus, hostilium equorum inguina suffoderent, equitibus'que ipsis
crura

Sophia urbs capta à Vuladislao.

Turcæ ad Morauam profligati.

Bulgaria capta ab Vngaris.

Montes Macedonici.

Turcæ iterum uicti.

Carambeius Bassa & dux Turcarum captus.

Rex ictus in oppugnatione rupis.

crura præciderent. Post hanc uictoriam orabat regem magnopere Ge-
orgius Despotes, ne reduceret exercitum, priusquam Rasciam & Alba-
niam omnem receptam atque pacatam sibi restitueret: ac centum millia
numûm aureorum dabat. Sed uile est in fame aurum, nec adduci ullo mo
do exercitus potuit, diutius ut illic maneret, equis & hominibus uul-
gò fame tabescentibus. Quoniam autem ostentabant se à tergo profi-
ciscentibus Turcæ, ueritus rex insidias, aut uim ullam maiorem, quo ex-
peditius agmen duceret, arma quidem superflua uel de hostibus capta,
uel à suis desideratis relicta, in terram infodit: cætera uerò impedimen-
ta, & hostium spolia, quæ oneri futura erant militibus, exussit, magnisq;
itineribus Bielogradum peruenit. Ibi aliquot diebus refecto exercitu,
continuato itinere Budam attigit: & nudis pedibus urbem ingressus,
signa hostium in æde uirginis matris nomine dicata affixit. His in uni-
uersum orbem Christianum celeri fama uulgatis, frequentes à plerisque
omnibus principibus & rebuspublicis, etiam à Constantinopolitano Im
peratore Ioanne Palæologo, legationes, tam insignem uictoriam regi gra
tulabantur, & ad prosequendum incœptum bellum eum cohortabātur,
pollicentes auxilia. Nominatim autem pōtifex Eugenius cum Venetis,
Genuensibus, & Philippo duce Burgundionū, classem ad prohibendū
Turcis ex Asia transitum deferebant. At uerò Poloni proceres missis
publicè & priuatim legatis, uerè & ipsi gratulabantur tam felices succes-
sus regi suo: obtestabantur autem eum, ut uno illo periculo defunctus,
ne rursus difficilimi & longinqui belli fortunā tentaret: sed in Poloniam
ut primo quoq; tempore ueniret, ac benemerentis patriæ saluti atq; tran
quillitati etiam atque etiam consuleret. Nam & Tartari crebris excursio-
nibus Podoliam atque Russiam infestabant: & Lituani cum duce suo
Cazimiro bellum aduersus Boleslaum Masouium ob occupatum Drohi
cinensem tractum apparabant: & uerò è Silesia magna belli moles con-
spiratione principum existere uidebatur, ex huiusmodi principio. Sbi-
gneus Cardinalis & episcopus Cracouiensis, ut ecclesiam suam locuple-
taret, emerat à Venceslao Cessinensium duce ditionem siue ducatum,
ut uocant, Seueriensem, sex millibus marcarum Pragensium: sed in ade-
unda possessione difficultas ei à Nicolao Ratiboriensium duce obiecta
est. Eum uerò dum nostri publicè ea de re ductore Petro Saffranecio bel
lo persequūtur, fortè cōtagio & incōmoda belli Boleslaū Oppoliensium
ducē, qui extra noxā erat, attigerāt. Is igitur à nostris res repetebat: ni red
derentur, bellum denunciabat: & adiuturi eum cæteri Silesiorum duces,
ut erāt ferè cognati & affines inter se, uidebātur. Hæc igitur præsentia pa
riter & impendētia mala ut rex aduentu suo sedaret & auerteret, Poloni
magnopere instabant. Quòd si is à Turcico bello tamē abduci nō posset,
certè ne quid se inconsultis de eo statueret. Hæc optimi regis animum
in diuersa distrahebāt. Hinc dulcedo degustatæ gloriæ, & cohortationes
maximorum Christiani orbis principū: illinc Polonorū, quib. quantum
deberet intelligebat, preces, & impendentia pericula, cogitationes eius
differebant. Vicit tamen causa totius Christiani orbis publica, instante

Fames in exercitu.

Legationes principū Christianorum ad Vuladislaum.

Polonorū consilium.

Tartari Podoliā infestarunt.

Silesiorum motus.

Seueriensis dominatus à Sbigneo Cracouiensi episcopo emptus.

Regis deliberatio.

 maximè

maximè legato. Cæterũ rex ne Polonos omnino deſpicatui ac derelictui
habere uideretur, pollicetur ad Pentecoſten ſe in Polonia futurum, ac de
ampliſsimi conſilij ſententia rempublicam conſtituturum eſſe. Vngaris
Comitia Vngarorum Budæ.
uerò ad diem S. Georgij Budam indixit comitia. Quò Iſcra quoque ad-
uerſæ factionis princeps euocatus, data à rege fide aduenit. Nam Vnga-
rí proceres poſt reginæ mortem omnes iam in fide & poteſtate regis e-
Induciæ cum Ladislai parte.
rant. Ibi pactis cum Iſcra & factione Ladislai pueri inducijs, bellum in
Turcas ſummo omnium ordinum conſenſu decernitur: oppidanis atque
agreſtibus pecunia in ſumptus belli, quia ærarium regium nullum erat,
imperatur. Dant ultrò nomina piæ militiæ Ioannes Varadienſis, & Si-
mon Agrienſis epiſcopi. Peractis comitijs regem in Poloniam iter ador-
nantem Vngari proceres ſummo ſtudio atque contentione retinuere,
ueriti, ut à Polonis, deſiderium eius non ferentibus, rurſus dimitteretur.
Boleslaus dux Oppolienſis mercatores Polonos diripuit.
Quæ res non paruo Polonis conſtitit. Nam Boleslaus Oppolienſis po-
ſteaquam cognouit, regem Turcico bello implicatum, in Poloniam uen-
turum non eſſe, maiore confidentia mercatores Cracouienſes ad nundi-
nas Vuratislauienſes proficiſcentes diripuit: atque id damnum ad ducen
ta millia aureorum numûm æſtimatũ eſt. Quæ res cum regi in Vngaria
renunciata eſſet, quietos eſſe iuſsit ſuos, quoad ipſe à Turcico bello reuer
Turcæ pacem poſtulãt à Vuladislao.
teretur. Dum autem bellum id cõparatur, de pace à Turcis agi cœptum
eſt cum Georgio Deſpote Raſciȩ, & Ioanne Huniade, per ſpeciẽ redimen
di Carambeij: pro quo quinquaginta millia numûm aureorum numera-
ta ſunt Deſpotæ. Quo uerò proniorem ad pacem redderet Huniadem
Deſpotes, promiſit ei cũcta, quȩ exul in Vngaria partim Sigiſmũdi & Al
berti Cæſarũ, partim Vuladislai regis munificẽtia nactus erat. Cupiebat
autem pacẽ Amurathes propterea, quòd nõ ignorabat quanto conſenſu
& quãta mole Chriſtiani principes cõtra ſe bellũ pararẽt, & ſatis iam an-
no ſuperiore ſolius Vuladislai uires magno ſuo malo expertus erat: ad-
hæc aliud ei pergraue bellũ in Aſia à Carmanorum principe imminebat:
in quod totis uiribus incumbere, pace cum Vuladislao facta, cogitabat.
Nec Vuladislaus, neqꝫ Vngari ab honeſta & gloriæ plena pace abhorre
bant: ex multo tẽpore petere à Turcis, ac nõ dare ipſis pacem ſoliti: & ni-
Segedinum.
hildum de claſsibus & naualib. ſocijs afferebatur. Segedinũ igitur profe
ctus rex, non intermiſſo tamen apparatu belli, quo facilius hoſtem in
ſuas conditiones perduceret, oratores Amurathis ampla dona afferen-
Induciæ decem annorũ grauibus conditionibus Amurathi conceſſæ.
tes in auguſto Vngarorum & Polonorum conſeſſu audiuit: pacem'que
petentibus, ſiue adeò inducias decem annorũ, dedit his legibus, ut Amu-
rathes Golubeciam, Synderouiam ſiue Smiderouiã, Zarnouiam, Cruſ-
Munitiones Raſciæ & Albaniæ.
ſoueciam, Couinum, Seuerinum, Nouobardum, ubi argenti metalla
ſunt, Srebernicũ, Oſtrouiciã, Surinum, Coſnicũ, Coperhanũ, Procopiã,
Laſcoueciã, Zelonigrodũ arces, totamꝗ Raſciã, & eam partẽ Albaniæ,
quæ in ditione Deſpotæ Raſciæ fuiſſet, ac duos filios Deſpotȩ captiuos
redderet: ad eaꝗ implenda pauci dies cõſtituti. Interim allatæ ſunt literæ
Franciſco cardinali Veneto procancellario & præfecto claſsis apoſtoli-
cȩ, & aliarũ ſociarum claſsiũ præfectis, itemꝗ ab Imperatore Cõſtantino
politano,

politano, quibus nunciabatur, Amurathem omnes ferè copias ſuas in A-
ſiam ad Carmanicum bellum traduxiſſe: mare ſocijs claſsibus teneri. Ma
turaret rex expeditionem: neqꝫ occaſionem tam commodam, tamꝗ lucu
lentam Græciæ liberandæ, & Europȩ uindicandȩ, elabi ſibi è manibus ſi-
neret. Pollicebantur autem ij, ſe præſtaturos eſſe, ne Turcæ in Europam
rurſus traijcerent: Palæologus autem terreſtres etiam copias & ſocieta-
tem belli polliceri. His permotus Iulianus cardinalis, qui pacem fruſtra
dudum diſſuaſerat, tunc uerò ad omiſſum bellum ſumma cura atque dili-
gentia regẽ incitare: belli præmia longè ampliora quàm pacis, in immen-
ſum attollere: neceſsitate expreſſam pacem, quæ diuturna futura non eſ-
ſet, labefactare, ac temporis cauſa ſimulatam dicere: argumento eſſe,
quòd lapſo iam tempore, tamen promiſſa à barbaris non implerentur:
quòd ſi maximè nulla per eos mora in tradendo fieret, priora tamen
cum pontifice, duce Burgundionum, Venetis & Genuenſibus fœdera,
Abſolutio à iuramento.
& ſocietatem pij belli initam magis ualere oportere. Quòd ſi qua reli-
gione rex teneretur, ne iuſiurandum barbaris datum uiolaret, illo ſe
eum metu, pontificis max. authoritate prorſus liberare. Hæc identi-
dem agendo & inculcando tandem perpulit iuuenem, ut nouo ſacra-
mento ſe cum proceribus ad proſequendum bellum Turcicum obſtrin-
geret, cedente de priore ſententia etiam Huniade, Bulgarici regni pro-
Poloni nõ probant conſilium regis de uiolandis pactis.
miſsione illecto. Non placebat hoc regis de uiolandis pactis conſilium
Polonis proceribus, qui abſque eo quoque regem illo bello tunc impli-
cari moleſtè ferebant, & pacis nuncio dudum exhilarati erant. Itaque
Comitia Petricouiæ.
cum primùm hæc acceperunt, comitia Petricouiam ad uiceſimamquin-
tam diem Iulij indicunt, legationem ad regem decernunt: ſed eos ille an-
Mandata regis ad Polonos.
teuertit, miſſo ad conuentum Ioanne Cruſcinio cuſtode Cracouienſi, qui
referret, regi omnino conſtitutum eſſe Turcicum bellum perſequi, iube-
retꝗ Polonos auxilio eſſe Boleslao Maſouio aduerſus Lituanos & Cazi
mirum, ſi bellum id æquis conditionibus dirimere non poſſent. Iam e-
Bellũ inter Lituanos & Maſouios.
nim Cazimirus ad Drohicinum caſtra poſuerat. Habebat & Boleslaus
exercitum, genere militũ hoſtili non imparem: in quo multi de Polonica
nobilitate uoluntarij militabant: nec Michael Sigiſmũdi ducis & Boleſ-
lai gener aberat, qui non parum momenti rebus ſoceri allaturus eſſe uide
batur, propterea quòd cõplures de Lituanico exercitu cum eo clàm ſen-
tire, commiſſoꝗ prælio tranſituri eſſe ad eum dicebantur. Nec tamen Ni
colaus Pouala ſuccamerarius Sendomirienſis, & magiſter militiæ Maſo
Decretũ de iuuãdis Maſouijs contra Lituanos.
uiticæ fortunam prȩlij abſente Boleslao experiri uolebat. Intererat enim
Boleslaus comitijs. Atqꝫ ibi eo petente, è ſententia regis decretum eſt, ut
Lencicienſes, Cuiauij, ac Dobrinenſes arma pro eo ſumerent: præmiſsi ta
men ad Cazimirum Vincentius archiepiſcopus Gneſnenſis, & Ioannes
Oleſſnicius palatinus Sendomirienſis, cum pacem nequirent, inducias &
cõtrouerſiæ totius reiectionẽ in aduentũ regis cõfecerunt. Sed mox ipſis
Tranſactio.
inter ſe ducib. de re tota ita cõuenit, ut Boleslaus Cazimiro omnẽ illam
controuerſam ditionem, excepto Vigrouienſi territorio, concederet, ac
duodecim millia florenorũ Pragenſium ab eo acciperet. Nec ad amuſsim
tamen

Cazimirus Vigros Miſouijs eripuit.

tamen Cazimirus ea pacta conuenta ſeruauit: mox enim & Vigrouien-
ſe territorium Boleſlao eripuit. Legati uerò, qui ad regem deſignati e-
rant, ubi de Gruſcinio cognitum eſt, regem iam iter ingredi, reuocati
ſunt. Miſſæ tamen publicè ad regem illa ipſa de re literæ per ueredarium.
At ille poſt medium Septembris Segedino caſtra mouit, non ſatis ala-

Expeditio Vuladislai cōtra Turcas.

Exercitus Vuladislai exiguus.

cer, nec ſpe optima, propterea quòd uiolari à ſe fœdera & iuriſiurãdi reli-
gionem non cogitare non poterat. Iam enim Turcæ & filios Deſpoto,
& munitiones promiſſas reddiderant: & animaduertebat, quàm longè
minores copias, quàm pro magnitudine belli, & quàm ſuperiore expe-
ditione duxiſſet, duceret. Multi enim cùm ex Vngaris, tum ex alijs Chri-
ſtiani orbis nationibus non occurrebant, pacis conuentione decepti: ad
hæc de Polonis, qui circum regem fuerant, multi, quòd eorum ſpei libe-
ralitas regis minus reſpondebat, commeatu accepto diſceſſerant. Cuius

Nicolai Laſocij tenacitas.

rei inuidiam Nicolaus Laſocius, qui fiſcum regis adminiſtrabat, ſuſti-
nuit. Directo autem in Bulgariam itinere, tertia die Nouembris rex cum

Conſiliũ regis.

omni exercitu apud Orſauam Danubium traiecit. Erat conſilium regis,
ut Callipolim ad oram Helleſponti ſitam, ubi erat ſtatio claſsis Italicę, re-
ctà duceret, & ibi ſe cum maritimis copijs coniungeret. Atque eò, ſi com-
pendioſo maximè itinere peruenire uellet, per fines Macedoniæ & A-
drianopolim proficiſci eum neceſſe erat. Quoniam autem iter illud diffi-
cilimum, quemadmodum ſuperius commemorauimus, per mõtes tran-
ſitum habet, nec muniri paucitas exercitus proficiſcentis obiectu cur-
ruum inter anguſtias poterat, per Bulgariam planiori & flexo in læuam
itinere ad pontum Euxinum exercitus iter habuit, nec oppugnationi ur-
bium & arcium intendit, ut milites quàm integerrimi ad dimicationem

Nicopolis metropolis Bulgariæ.

Vuladus ſiue Dracula palatinus Tranſalpinenſis.

eſſent. Ad Nicopolim, quæ metropolis Bulgarię eſt, quarto de triceſimo
die cum perueniſſet, uenit ad regem Vuladus, qui & Dracula, palatinus
Tranſalpinæ Moldauiæ, ueniam petens, quòd neceſſarium cum Turcis
fœdus ſuperiori tempore iciſſet: uiſa'que paucitate exercitus regij, in quo
uix quindecim millia equitum, pedites uerò longè pauciores, & ij ferè
cruce ſignati erãt, cum reditum regi perſuadere nequaquam poſſet, qua-
tuor millibus ſuorum hominum duce filio exercitum eius auxit: ipſe ue-
rò domum reuertens, duos equos perniciſsimos, duos'que iuuenes uia-

Thraciæ uetera monumẽta.

rum peritos in aduerſum belli euentũ ei dedit. Vbi ad fines Thraciæ mul
torum clariſsimorum & admirabilium ſignorum atque monumentorum,
à uetuſtis Imperatoribus poſitorum, quæ barbari demoliti erant, ueſti-

Edictum regium.

gijs etiam tum uiſendæ peruentum eſt, propoſuit rex edictum, ut milites
à Chriſtianorum templis manus abſtinerent: item'que ut Turcæ liberè &
ſecurè ſaluis rebus ſuis, munitionum præſidijs decederent, eius'que edi-
cti exempla per Turcas captiuos quoquouerſus dimiſit: hinc deditæ nõ-

Petreſſum & Sumenum arces expugnatæ.

nullæ munitiones. Petreſſum uerò & Sumenum, quæ Pezechium & Su-
nium uocat Bonfinius, cum non dederentur, una die ſumma ui expugna
tæ ſunt. Vbi præclarum in primis eximiæ uirtutis ſpecimen duo Poloni

Ioannes Tarnouius, Leſcus Bobricius.

equites Ioannes Tarnouius, & Leſcus Bobricius (uel Vngaricorum an-
nalium teſtimonio) edidere, dũ alter Sumeni portas, duobus uulneribus
acceptis,

acceptis, refregit, alter Petreſsi murum primus aſcendit. Interim Amura

Turcicus exercitus.

them cum quadraginta, uel ut Bernardus Vapouius ſcribit, centum, ſiue
ut Paulus Iouius, octoginta millibus Turcarum infra Callipolim paruis
nauibus ex Aſia traieciſſe allatũ eſt, ſiue conniuentib. Venetis & Genuen
ſibus mercede corruptis, ſiue cum cõmeatus comparãdi cauſa è cuſtodia
deceſsiſſent. Nec tamen hic nuncius regem ab incœpto deterruit. Deci-

Varna.

ma die Nouembris, cum noſtri ad Varnam, quam Dionyſiopolim dixe-
re ueteres, oppidum mox clade ſua nobile futurum, quod iam in deditio-
nem receperant, caſtra haberent, poſt ortũ ſolem hoſtes adeſſe ab explo-
ratoribus nunciatũ eſt. Laborare ex apoſtemate pedis rex cœperat: itaque

Acies Chriſtianorum.

Huniades militibus præliũ poſcentibus, ita acies inſtruxit. Sub ipſis radi
cibus montium, qui ad Varnam terminantur, lacus ſinui maris cõtinens,
uallem mille paſſuũ latam in medio inter ſe & montes relinquit: in ea igi-
tur ualle arcuatã Huniades aciem direxit: ac dextrũ quidem cornu mon-
tibus continens, Deſpotæ, Tranſalpinis, Iuliano legato, Varadiẽſi & A-
grienſi epiſcopis, & Franco Bano, adiuncto ijs Bobricio cum paucis Po-
lonis, attribuit: ſiniſtrum ipſe ſibi deſumpſit: regem in media acie cum cæ
teris Polonis & Vngaris aulicis collocauit: currus, qui magno pugnanti-
bus munimento ab lateribus & à tergo ſolent eſſe, non optimo conſilio
in extremo cum imbelli multitudine relicti ſunt: propterea quòd intra
eos multorũ ignauia facile latêre diceretur. Ita inſtructa acie, ad duo mil-

Triſte omen.

lia paſſuum hoſtibus obuiam itum eſt: deinde ſignis defixis, quæ tamen
ſubdita tempeſtas in tranquillo coorta concerpſit, ad tres horas hoſtes

Conflictus apud Varnam.

expectati. Apparuerunt ij pòſt, ab extremis collibus in dextrum cornu
noſtrorum inuehentes: nec eorum impetum noſtri ab ea parte, equis in-
ſuetum camelorum aſpectum & odorem non ferentibus, Tranſalpi-
nis'que illico diſsipatis, ſuſtinuerunt: fuſi fugati'que per montoſa uerſus

Galata.

Galatam ad decem ferè millia paſſuum. Meliore uerò fortuna à rege &
Huniade ab alia parte collata ſigna, & ad quatuor millia paſſuum ſubmo
ti non ſine cæde barbari, inſtabili ferè genere pugnæ utentes. Inde ad o-

Vuladislai uirtus et audacia.

pem ferendam ſuis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Franco
Bano ægrè uim barbarorum ſuſtinebant, rex reuertens, inde quoque
hoſtes in fugam egit, ita ut ij diſsipati Thraciam trepidatione implerent,
quaſi deletis iam omnibus ſuis copijs. At rex fuſo fugato'que iam omni e-
quitatu Turcico, in Ianizerorum phalangem, in qua Amurathes ipſe e-
rat, & in quam ſe Baſſa Aſiaticus ex fuga recipiebat, temerè cum paucis,
ijs'que Polonis maximè, inuectus, cum ab Huniade, ſiue perſequente
adhuc hoſtem fugatum, ut Vngari & Turcæ ipſi, ſiue fugiente cum di-
midia parte exercitus, ut noſtri prodidere, nequicquam reuocaretur,
pedem referre turpe, & ſe genere'que ſuo indignum eſſe duxit: nec enim
eius eſſe, qui bellum inferret, fugere. Itaque cum magnam inter confer-

Baſſa Aſiaticus à rege interfectus.

Vuladislai regis interitus.

tos hoſtes pugnans ſtragem faceret, atque Aſiaticum Baſſam, quemad-
modum Bonfinius memorat, interfeciſſet, ad extremum ſub ueſperum
iam, equo ab Ianizeris confoſſo perijt, princeps longiore uita & im-
mortali gloria digniſsimus. Aliquanto aliter Callimachus hoc prælium

 enarrat.

enarrat. Ac de instructa quidem acie regia non dissentit ferè ab ijs quæ nos memorauimus, nisi quòd Huniadē cum Valachis Transalpinis nullum sibi certum locum sumpsisse scribit, intentum ad subueniendum, sicubi suos laborare conspexisset. Cęterū in conflictu memorat idem, eos qui in dextro cornu erant Vngaros, dēso sagittarum imbre à Turcis eminus lacessitos, subijsse temerè non seruatis ordinib. in aduersos colles: indéq; aucta hostium multitudine depulsos in uallē, cum aliquādiu dimicassent, tandem dissipatos esse: & episcopos quidem fugientes perijsse, legatum uerò cum Despote & Francobano ad munitionē curruum sese recepisse, ibíq; ancipiti pugna aliquandiu dimicatum esse: donec Lescus Bobricius, qui audendo hortādóq; uim hostiū potissimum sustinuerat, multis uulneribus confossus cecidit. Ibi uerò cedentibus iam Vngaris, in currus impetum factum esse à Turcis. Id animaduertentem regē cum Huniade accurrisse, hostemq; ferocē ad duo millia passuum submouisse. Reuersos deinde diuersis locis pugnam suorum restituisse, & omnem barbarorum equitatum in fugam egisse. Inde nostros ad prædam uersos, fortè in camelos onerarios incidisse: eorum aspectum & odorem insuetum equos non tulisse, nec regi aut retineri à sessoribus potuisse. Regem interim cum paucis equitibus ad Ianizerorum aciem peruenisse. Ibi cruentum fuisse prælium: & iam Turcæ penitus ad fugam spectabant, cum nostros partim camelorum occursu, partim falsa interfecti regis fama perturbatos conspexere: ibi uerò cohortati sese mutuò Ianizeri instaurant prælium. Huniades uerò uisa suorum perturbatione & fuga, regem nequicquam inter confertissimos hostes pugnam cientem reuocare conatus est. Ad extremum is excussus ab equo saucio, Ianizerorum telis obrutus est. Huniades cum regis occisi cadauer recuperare non posset, omnibus diffugientibus, ipse quoque cum paucis Valachis meliori se fortunæ seruauit. Ita ferè, quamuis pluribus uerbis, Callimachus. Nec barbari, equitatu destituti, persequi fugientes Vngaros atque Transalpinos, ac ne currus quidem & castra usque ad tertium diem oppugnare ausi sunt. Nox enim pugnantes adhuc opprimens, incertam eis fecerat uictoriam: & insidias autem timebant. Tertio demum die castra, immaniter trucidatis ægrotis & saucijs, direpta. Iulianus Cardinalis fugiens, à Transalpino nauiculatore, cum per Danubium ueheretur, propter aurum quod secum ferebat, occisus, & in profluentem nudus deiectus perijt. Callimachus in ualle quadam à latronibus spoliatum, & à Gregorio Sanocio prætercurrente conspectum, & cum exprobratione perfidiæ increpitum, perijsse scribit. De Polonis duo tantum ex eo prælio euasere, Ioannes Ressouius, qui postea Cracouiensis episcopus: & Gregorius Sanocius, cuius modò meminimus, qui Leopoliensis archiepiscopus fuit. Cecidere autem insignes maximè duo fratres Tarnouij, Maior & Gratus, & Martinus atq; Stanislaus, Zauissij Nigri filij. De omni exercitu, qui uiginti millia pugnatorum non excessisse existimatur, uix quintam partem eo prælio desideratam esse, & tamen uix tertiam euasisse, multo pluribus in cœno ac longa fuga absumptis: Turcarum autem ad octo-

Turcarum timor post uictoriam.

Iuliani Cardinalis mors.

Polonorū strages.

Exercitus utriusque magnitudo, ac desideratorū numerus.

ad octoginta millia, ut uult Dlugossus noster: secundum Bonfinium autem supra triginta millia (cum fuissent sexaginta) periere. De captiuis Polonis Paulus Grabouius, qui Chelmēsis episcopus, Albertus Zichlinius, qui procancellarius regni, Ioannes Vantropca Strelcius, qui canonicus Cracouiensis, & præpositus apud S. Michaelis, Andreas Sennenius, Ioannes Borouinius, Martinus Choranzicius, & Petrus Lathossinius, postea mirabiliter euaserunt. Duodecim uerò alij ingenui adolescentes Poloni Adrianopoli, cum ab Amurathe ex omni captiuorum numero propter eximiam formam secreti, ut circumcisi pro catamythis & cinœdis essent, & in cubiculum tyranni deducti fuissent, in necem eius coniurarunt: peregissent'que facinus præclarum, & omnibus seculis memorabile, nisi in ipso articulo à Bulgaro, quem unum socium consilij adhibuerant, proditi essent. Atque ij tamen, ubi rem palàm esse cognouerunt, ne tyranni siue libidini, siue crudelitati essent obnoxij, obditis ostio pessulis, armati inter se concurrerunt, & mutuis uulneribus fortiter ceciderunt. Accidit autem clades hæc anno à Christo nato millesimo quadringētesimo quadragesimoquarto. Regni uerò Vuladislai in Polonia quidē undecimo, in Vngaria uerò quinto, cū is uicesimum ætatis suæ annum uixdum egressus esset. Fuit autem Vuladislaus hic procera statura, facie fusca, sed honesta, ac dignitatis plena, capillis nigris, laboris & inediæ patientissimus, abstemius, iustitiæ & religionis cultor eximius: probitate, comitate & clementia etiam in hostes singulari, liberalitate propemodum nimia: animi uerò magnitudine tanta, ut nihil humile cogitaret, nulla difficultate ab eo quod consultò instituerat, auelli se pateretur. Denique summa in eo fuerunt omnia, quæ maximos & optimos principes decent: Poloniæ quidem, totus in Turcicum bellum intentus, minorem quàm debuit curam gessit: eius'que regni non modò ærarium in alienam rem exhausit, uerumetiam reditus profusis largitionib. extenuauit. Sed ne ob hæc minus grata esset apud Polonos eius memoria, consequentia tempora effecerunt.

Polonorum captiuorum eximia uirtus.

1444 ann.

Vuladislai regis effigies, mores & studia.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER SECVNDVS ET VICESIMVS.

INTERREGNVM.

OSTEAQVAM in Polonia de clade regia incerto primùm rumore, deinde & sermonibus eorum qui fuga euaserant, percrebuit, ingens mœror atque luctus mentes omnium peruasit. De rege ipso, uiueret'ne, an cæsus esset, certum sciri non poterat. Non deerant tamen in Vngaria, qui euasisse eum, & uel Constantinopolim, uel Venetias, uel in Moldauiam, uel in Transalpinam peruenisse arffimarent: nonnulli etiam in Rascia siue in Albania cum exercitu inco-

Rumor incertus de rege.

citu incolumem esse dictitabant. Et quanquam uarietas suspecta esse poterat, credebatur tamen id quod maximè optabatur, donec residere sensim & languescere ea fama cœpit. Tunc uerò missi publicè in Thraciam, Græciam & Bulgariam Ioannes Ressouius, & Aegidius Suchodolius, perquisitum regem, nihil tamen explorati retulere. Dum autem hæc ita fiunt, Poloni proceres inducias annuas cum Bernardo & Boleslao ducibus Oppoliensium publicè pacti sunt Glogouiæ: quæ argumento sunt, orto à latrocinijs mutuis initio, ne ab armis quidem temperatum esse. Conuenit autem, ut captiui utrinque data cautione dimitterentur: Polonis cum aliquo alio bellum gerentibus, ut liceret ex Oppoliensi agro commeatum petere: duces uerò illi ne cui aduersus eos opem ferrent, ne'ue suos homines ferre paterentur, ac ne transitum quidem præberent per ditionem suam latrunculis & hostibus Polonorum: si quid iniuriæ damni'ue datum esset alteris ab alteris, de eo bini utrinque arbitri certis locis conuenirent, ac deciderent. De uniuersa autem controuersia, ut Vuladislai regis, si is reuersus esset, arbitrio staretur, si cum Polonis proceribus rem non composuissent: promittebant enim ob id uenturos se esse in Poloniam. Cum Vuratislauiensibus quoque & Namislouiensibus & Nouoforensibus tertio pòst anno decennes induciæ factæ ijsdem ferè conditionibus. Porrò Opauiensium, Ratiboriensium, Cesinensium, Osuencimensium, & Toscensium duces eo ipso anno Cracouiam cum uenissent, pacem & cōcordiam cum regibus & regno Polonorum redintegrarunt. Vnde satis euidens est, non leues offensas tunc Polonis cum uniuersa Silesia intercessisse, ex quo tempore rex Vngaricis negocijs, & Turcico bello distentus erat: quæ tamen magna ex parte sopitæ sunt, incerto adhuc rumore de morte eius.

Silesiorū cum Polonis offensæ mutuæ compositæ.

Cæterùm ubi cognitum est, Vngaros alium sibi regem, Ladislaum posthumum Alberti Cæsaris filium, nondum quinquennem, creasse, Poloni quoque ad XXIII diem Aprilis insequentis anni post amissum regem Siradiæ comitia sanè frequentia de rege creando habuere: atque ibi in Sbignei Cardinalis sententiam, quamuis aduersantibus nonnullis, qui expectandum adhuc censebant, decretum factum est, ut Cazimiro Vuladislai fratri regnum mandaretur. Facilimè & æquo animo fratrem fratri cessurum, si is uel post aliquot annos reuerteret. Missi legati quos episcopi ediderunt, ad Cazimirum in Lituaniam, qui cum re tota suspensa, ad alia comitia, quæ Petricouiam ad XXIIII diem mensis Augusti indicebantur, euocarent ad consultandum in commune, & constituendum de Republica Polona, rege orba. Et Polonorum quidem legatos ille absque certo responso dimisit: suos uerò ad conuentum Petricouiensem cum his mandatis misit. Debilitatum se ægritudine ex aduerso casu fratris, uenire eò non potuisse, & inopem esse cōsilij, præter, quòd immatura sibi ea de surrogando rege consultatio uideretur: se quidem, dum adhuc incerta essent omnia, neque regnum, neq; administrationem ullam suscepturum esse. Videri autem sibi, ut ij deinceps quoque summę rei præessent, quos Vuladislaus in Vngariā discedens, uicarios & gubernatores

Ladislaus puer ab Vngaris rex creatus.

Comitia Siradiæ de nouo rege creando.

Cazimirus à Polonis rex creatur.

Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Polonos.

natores reliquisset. Non acquieuit in eo responso cōuentus. Itaq; placuit, ut octo principes senatus ad Cazimirum proficiscerētur, ac disertè ad regnum suscipiendum eum uocarēt: si renueret, aut cunctaretur, alium sibi quæsituros esse. Neq; enim tutum sibi esse, neq; consultū reipublicę, diutius principe carere. Perstabat in sententia Cazimirus, siue quòd de fratris uita non desperaret, siue quòd Lituani proceres ægrè eum à se dimitterent, libertatis, & lenis, ne dicam lenti imperij, dulcedine degustata: ac ueriti, ne absente eo Michael Sigismundi filius dominatum arriperet, interfecti' que patris pœnas à se expeteret: aut si cui alij principatus à Cazimiro mandatus esset, ne is profusas ipsius donationes in se retractaret: adhæc Luscum & Podoliam in suam ditionem redigere cupiebant. Id autem, si regnum susciperet Cazimirus, commodè fieri non posse iudicabant. Nec tamen Cazimirus regnum penitus repudiabat. Vbi per Lituanos stare, quo minus Cazimirus tunc regnum delatum acciperet, animaduersum est, actum est cum eis diligenter: sed nihil impetratum. Itaq; discedebant re infecta legati, testati sese Polonum' que nomen omne functum esse officio suo, quod paternū fraternum'q; regnum Cazimiro detulissent. Deinceps aliter sibi prospecturos esse. Regina Cazimiri mater, quæ ea de re in Lituaniam legatos antecesserat, filium, ut saniore consilio uteretur, nequicquam obsecrabat: quem ubi obstinatum uidit, à legatis impetrauit, ut referre illi de re tanta ad Lituanorum & Russorum conuentum liceret. Ad octauum Idus Ianuarij sequentis anni, qui fuit post Christum natum 1446, cum certum responsum Polonis daturū esse. Vbi tempus id aduenit, frequens'q; nobilitas cum proceribus Petricouiā conuenit, uenēre sex legati à Cazimiro & Lituanis, differri adhuc rem postulantes: quod ni fieret, bellum comminantes, propterea quòd Cazimirus armis ius suū persecuturus esset: quē tamen dicebāt in principatu Lituanorum acquiescentem, regnum non appetere. Iritati hoc responso Poloni, alium regem creare sibi statuunt. Sed cum ad rem uentum est, pœnitentia nonnullorum mentes subijt, metuentium ne graues inde motus existerent. Veniebat enim in mentem, Cruciferos, orto inter Polonos & Lituanos dissidio, minimè defuturos esse occasioni uexandæ & infestandæ Poloniæ. Quare placuit rursus rem in tertium mensem differre, & interim adhuc Cazimiri animum pertentare. Missi ad id Prædiborius Conespolius Sendomiriensis, & Sciborius Sarleius Sciboricius Inouuladislauiensis castellani, qui authores comperendinandi in senatu fuerant, nihilo æquius responsum retulerunt. Itaque ad uicesimamoctauam diem Martij, cum frequens senatus Petricouiam conuenisset, cunctus'que, quo religiosius reipublicæ consuleret, sacris CHRISTI IESV mysterijs procuratus esset, inita de rege creando suffragia, ea tamen conditione, ut Cazimiro etiam tum acceptandi regni locus relinqueretur: persuadebant enim sibi complures, mutaturum eum esse sententiam, ubi intelligeret, alium regem creatum esse. Et episcoporum quidem sententiæ ferè in Fridericum marchionem Brandeburgensem, qui iam antè gener & successor Iagelloni regi destinatus fuerat, inclinabant: præter

Polonorū legatio ad Cazimirum.

Lituanorum consiliū de retinendo Cazimiro.

Reginæ studiū in euchēdo ad regnum filio.

1446 ann.

Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Polonos.

Comitia Petricouiæ.

Suffragia de nouo rege.

 Paulum

Paulum Gizicium Plocensem episcopum, qui ad alterutrum de ducibus Masouiorum Vuladislao & Boleslao, regnum deferebat: hunc secuti Ioannes Cizouius castellanus, Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, Lucas Gorcanus palatinus Posnaniẽsis, & maior pars senatus, & pleraque omnis nobilitas, Boleslaũ regem edebãt. Itaq; in hanc sententiam senatusconsultũ factum, & Boleslaus à Vincentio archiepiscopo Gnesnensi rex renunciatus: designatiq; quinq; de primorib. oratores ad eum, si Cazimirus ante Pentecosten mutatæ uoluntatis significationẽ nullam dedisset.

Boleslaus Masouius rex à Polonis creatus est.

Ibi Cazimirum, cum de his quæ Petricouiæ acta erant, celeriter certior factus esset, pœnitere ueheměter cõsilij sui cœpit: nec modò speratum regnum se amisisse dolebat, uerùm etiam de principatu Lituanorum, ac de uita denique in periculum se uenturum esse propediem augurabatur: non ignorabat, impigrum esse Boleslaum, & sibi merito suo inimicum: Michaelem uerò hostem itidem suum, generum eius esse: in eum'que rursus Lituanorum & Samagitarum studia inclinata esse, alienatis à se animis: quòd molestè ferrent, Gastoudi arbitratu sibi imperari: & meminerat aliquoties iam insidias à coniuratis capiti suo & ferro & ueneno comparatas esse, etiam ab his quos charissimos & intimos habuerat: in quibus Suesta quispiam Russus fuit, quem tantopere dilexit Cazimirus, ut in eodem cum eo lecto cubaret. Cogitabat ergo, si secundis rebus suis, septies tamen petitus, ægrè insidias depulisset, quid futurum esset aduersis? itaque consultores suos, & ipsos per se peccatum suum agnoscẽtes, reprehendebat: & ad matrem secretò misit, petens, ut erratum suum, si quo modo posset, corrigeret.

Cazimirũ pœnitet non suscepti regni.

Gastoudi potẽtia & authoritas.

Suesta Cazimiro charissimus.

Cazimirus Lituanorum & Russorum insidijs petitus.

Nec segniter ea proceres atque nobilitatem pro filio prehensauit, multa largiendo, plura pollicendo. Nec difficulter minores Polonos induxit, ut conuentum apud Belzice agerent, inde'que Petrum Curouium castellanum Sandecensem ad Cazimirum mitterent. Is ubi cupere eum iam regnum renunciauit, regem eum nobilitas, quę frequens Cracouiam conuenerat, renunciabat, reclamante Sbigneo, & nonnullis alijs proceribus, qui leuitatem multitudinis reprehendebant, quòd nulla propria Cazimiri legatione expectata, soli sine cæteris Polonis de re tanta statuerent. Itaq; reiecta res ad maiores Polonos: ad quos Ioannes Pelecius legationem sibi desumpsit. At illi Coli conuentu acto, in Cazimirum ipsi quoq; rursus animos inclinant: & abrogata Boleslai electione, legationẽ nouam ad Cazimirum decernunt, ut ad penultimam diem Septembris Parsouiæ, siue usquam alibi in finib. Lituaniæ inter Breste & Parsouiã conuentũ secum ageret. Deinde & minores Poloni ad XVIII Cal. Septemb. Corcini cõuentũ rursus egerũt, & Colense decretũ approbarunt. Erãt enim cõplures de procerib. atq; nobilitate, qui amplas patris fratrisq; Cazimiri profusa liberalitate possesiones nacti, uerebãtur, ne Boleslaus, regnum adeptus, irritas eas faceret. „ Et fit ferè, ut priuatæ res publicis pręferãtur. Conueniunt ergo frequentes proceres ad constitutam diem Parsouiam. Cazimirus uerò diu frustra expectatus, & admonitus ut ueniret, negauit ullam se significationem uoluntatis suę de suscipiendo regno, aut de conuentu

Minorũ Polonorũ studia in Cazimirum.

Sbignei graue consilium.

Legatio Polonorũ ad regẽ.

Cazimiri tergiuersatio.

uentu pariter instituendo, dedidisse Petro Curouio: sed matris & quorundam Polonorum procerum sibi amicorum precibus adductũ se Breste uenisse. Si quid secum fortè Poloni agere uellent, illuc ad se uenirent. Nimia tunc erat nostrorum hominum patiẽtia, & misera propemodum conditio, qui barbaricum fastum & ludificationem tam æquis animis ferrent. Et tamen miserunt ij sex de primoribus ad eum Breste: nam uniuersos proficisci non placuit, ne qua ui ad iniqua pacta adigerentur. Dicebatur enim Cazimirus non exiguam Lituanorum atque etiam Tartarorum manum secum habere. Eam uerò conditionem ille legatis tulit: non aliter se suscepturum regnum, nisi Podolia, Luscum & Olescum Lituanis redderentur. Quam cum nostri non acciperent, & re infecta recedere pararent, insusurrarunt nonnulli de nostris Cazimiro, in manu ei fore suscepto regno, ut per se ipse faceret ea quæ tunc aliunde postularet. Ita patrem eius Melstinio, ita Suitrigelloni, ita Vitoudo denique eas ipsas ditiones concessisse. Placuit Cazimiro consilium. Sic tandem Polonorum desiderijs assensus est, & ad octauum demum Calend. Iulij sequentis anni in Poloniam ad suscipiendum regnum uenturum se esse recepit.

Legatio ad Cazimirum.

Cazimirus cõditiones fert Polonis.

Improbum cõsilium.

Cazimirus suscipit regnum.

Perpulchrè autem regni, ut ita dicam, crepundia auspicatus est. mox enim, quemadmodum Dlugossus memorat, Lomazos & Polubice à præfectura Parsouiensi & à Polonia abstraxit: ut iam tunc credo documentum daret, meritò sibi à Polonis supplicatum esse. Ita tunc discessum est. Nec multo pòst Nicolaus & Venceslaus Ratiboriensium, & Boleslaus Cesinensium duces aduenientes Cracouiam, pacem cum Polonis, reddita Sbigneo episcopo Cracouiensi Seueria, fecerunt.

Pax cum Ratiboriensibus & Cesinensib. ducibus.

Per eadem tempora Ioannes Huniades in Vngaria magnas res gesit. Non multo enim post Varnensem cladem, cum à Transalpinensi palatino Dracula, à quo ex aduerso prælio fugiens captus erat, dimissus esset, coacta ualida armatorum manu, Turcas Rasciam infestantes ad Sauum fluuium nocturno prælio profligauit: mox Vlricum Ciliæ comitem, Croatiæ & Slauoniæ finitimæ, ut in interregno imminentem, peruastata ditione eius, ad deditionem compulit. Inde cum ad comitia Vngarorum, quibus rex creatus est Ladislaus puer, uenisset, omnium consensu prorex siue gubernator factus, Transalpinensem Valachiam cum infesto exercitu ingressus est: uastatisq; agris, Draculam cum uno filio cæpit & interfecit, alterum uita & libertate donauit: regem à Friderico Cæsare, ubi educabatur, bello repetijt: & Austriam, Styriam, Carinthiam'que uexauit: nec tamen peruicit, ut Ladislaus Vngaris redderetur. Ac ne Boemis quidem efflagitantibus is missus est. Itaque ibi Georgij Podiebradij nutu & arbitrio cuncta gerebantur. Ita simili quodam fato tria hæc regna tunc, ut aliàs nonnunquam, erant. Sed nos iam Cazimiri regnum ordiamur.

Transalpina Valachia ab Huniade uastata.

Georgius Podiebradius gubernator Boemiæ.

CAZIMI-

CAZIMIRVS TERTIVS REX.

1447 ann.

GITVR anno Christi 1447, Cazimirus insigni Lituanorum & Russorum comitatu stipatus, uicesimaquinta die Iunij, quemadmodũ conuenerat, uenit Cracouiã: insequenti die ritu solenni coronatus est: tertia de more castellano Cracouiensi coronã, Palatino sceptrũ, Posnaniensi uerò palatino pomũ, & Sendomiriensi gladium præferentibus, in forum urbis ad recipiendum ab oppidanis iusiurandum descendit. Ibi priusquam præparatum sibi solium ascenderet, controuersia inter episcopos ac duces Masouiorum Vuladislaum & Boleslaum (nam Cazimirus anno superiori obierat) de loco, utri dextrum regis latus tenerent, orta, reuerti regẽ in arcem re infecta coegit. Cessere tamen postea duces episcopis. Accidit autem res ominosa inter solennes ceremonias. Nam cum de pagis aliquot Tinecensi monasterio subiectis pecudes pigneratę ob negatã regi nouo inusitatam procurationem siue stationem essent, mulieres rusticanæ pecudes suas secutæ, eiulatib. & lamentis, nõ sine molestia & fremitu omnium, templũ impleuerunt. Monasterium quoq; Mogilẽse, quo die Cazimirus Poloniæ fines attigit, totũ fortuito incendio cõflagrarat. Nec sanè fefellit omẽ: sensere enim pressuram ecclesiæ & monasteria postea hoc rege regnante. Consultatũ deinde est, utrum de duobus rex pontificẽ max. agnosceret: Felicem'ne, à quo oratores ea de re aderãt: an Nicolaum quintũ, qui Eugenio mortuo nuper successerat, & literas ad regẽ miserat. Hũc agnoscere placuit: missiq; ad eum legati, Vissota Gorcanus, præpositus Posnaniẽsis, & Petrus Samotulius castellanus Callisiensis, impetrarunt regi decem millia florenorũ in subsidiũ contra Tartaros, quę ordini ecclesiastico in Polonia imperata sunt: item'q; facultatem conferendi nonaginta sacerdotia, quæcunq; in prouincia Gnesnensi uacatura essent, & ad ius summi pontificis pertinerent. Petierant autem ij regio nomine decimã decimæ, & ius omnium sacerdotiorũ in tota Polonia conferendorũ, & pensionẽ siue denariũ S. Petri. Sed ea negata sunt. Nec multo pòst Felix in gratiã Nicolai certis pactis interuenientibus, omni iure pontificatus se abdicauit, & conciliũ Basileense solutum est, cum acta eius Nicolaus approbasset. Peractis ritè noui regni ceremonijs, dimissisq;, & extra portam honoris causa deductis Lituanis proceribus, rex Cazimirus in maiorẽ Poloniã comitate matre profectus est: & cum esset Calisiæ uenit ad eum Michael Sigismũdi Lituanorũ ducis filius, supplex & prostratus ad pedes eius, reddi sibi paternã hereditatem petens: nihil tamen æqui impetrauit. Posnaniam ubi rex aduenit, tota urbs fortuito incendio conflagrauit. Quam calamitatem infelicium ciuium, rapacitas regij comitatus auxit. Sed rex in sontes supplicio capitis animaduertit. Lublinum quoque, Znena, Siradia, Bochnia, & Xianzum oppida eodem anno arserunt. Comitia deinde Petricouiæ ad diem diui Bartholomæi memoriæ sacrum habita: in quibus leges quasdam rex de amplissimi consilij sententia condidit: pacẽ & pacta cõuenta Vuladislai fratris cum Cruciferis approbauit: missis'que ad eos uicissim legatis, iusiurandum secundum ea ipsa pacta ab eis exegit. rogatus autẽ à proceribus, ne quid eorum quę in Polonorum ditione essent aut fuissent, Lituanis concederet: proficiscens in Lituaniam, ut graues & prudentes uiros de Polonico senatu secum duceret: Theodorico Buzacio præfecto Podoliæ, qui arces quasdam à Lituanis interceptas recuperarat, ut ueniã daret: omnia de Lituanorum, quos secum habebat, consilio negauit, & properè in Lituaniam secessit. Quo quidem facto additi sunt animi improbis & sceleratis hominibus, ut furtis & latrocinijs non modò uias publicas, sed pagos etiam ac domos equestrium hominum, & oppida infestarent, rege interim in Lituania uenationibus assiduis uacante, & neutiquam curante res Polonicas. Itaq; impunitate creuit licentia, adeò ut nostri quoq; non pauci de nobilitate latrociniorum societatem cum Silesijs & Vngaris inirent, præfectis rregijs & senatoribus nonnullis si nõ fauentibus, certè conniuentibus. Multorum tunc mercatorum merces propè Grebouiam direptæ: multi item pagi in ora Velunensi direpti & incensi: Bendinum quoq; oppidum dolo captum & exustum. Sequenti anno sub finem Maij, comitia cum Lituanis apud Lublinum habita sunt. Postularunt Lituani, ut sibi æquo iure fœdera cum Polonis essent, utq; caput illud, quo Lituania Poloniæ Vuladislai Iagellonis diplomate adiungitur & inseritur, de fœdere tolleretur: item'que, ut Podolia, Olescum, Vetli, Lopatinum, & Grodlum territoria, quæ præter ius sibi adempta esse asseuerabant, redderentur. Ad hæc, ut commodè & placidè Poloni responderent, neq; Lituanorum animos à se alienarent, rex petiuit. Re in consultationem posita, responsum est: Commodiorem uiam ad retinendos Lituanorum animos non esse, quàm ut Lituani Russiq; omnes Polonorum regno atque nomine, abrogato principatu suo, censeri se deinceps uelint. Quod cum illi abnuerent, tunc demum ad postulata eis responsum est, primùm quod attineret ad fœdera, rectè ea à Vuladislao rege & Vitoudo constituta ac descripta esse: nec esse, quod querantur de iniquitate fœderum Lituani, quibus libertatem, nobilitatem, immunitates, & multa præterea præclara adepti essent: non licere autem Polonis quicquam de ijs mutare, ne penitus ea labefacerent. Podoliam à Cazimiro magno rege, submotis Tartaris quæsitam, & Camenecia, Chaceno, Cecinis, Bacota, Mezibozo arcibus, & quibusdam alijs castellis munitã, à Ludouico deinde possessam, ad Iagellonem quoq; unà cum regno peruenisse: ab eo primùm Melstinio, deinde Suitrigelloni fratri, ad extremũ Vitoudo ad tempus concessam esse: morte Vitoudi ad ius Polonorum redijsse, prouidente etiam ipso Vitoudo paulo ante obitum, & sacramẽto præfectos adigente, ut non nisi regi eam traderent: id'q; ita factũ esse. Nam de Olesco, Vetlis, Lopatino, Lusco, & Grodlo, extare etiam apud se diploma Sigismundi magni ducis Lituanorum, testatum facientis, ea ad Poloniam pertinere: superesse etiam inter ipsos, qui hæc ita se habere meminissent. Ita tunc responsum Lituanis, conuentusq; solutus est. Venerat eò Baptista Camerinensis episcopus, legatus à Nicolao pontifice max. & auream rosam dono regi attulerat: sed Cracouia demum, rege eò reuerso,

Marginalia (p. 488): Cazimirus rex coronatur. — Masouiorũ ducum cõtrouersia cum episcopis de loco. — Cazimiri Masouij obitus. — Episcopi ducibus antepositi. — Omen. — Mogilensis monasterij incendium. — Legatio Cazimiri ad Nicolaũ pont. max. — Postulata regis à pontifice. — Schisma sublatum. — Basileẽsis concilij acta approbata à pontifice. — Sigismundi Lituani repulsa. — Posnania arsit. — Oppida exusta. — Comitia Petricouiæ.

Marginalia (p. 489): Postulata Polonorum à rege negata. — Theodoricus Buzacius. — Latrocinia. — Cazimirus Poloniã neglexit. — Grebouia opp. Bendinũ opp. 1448 ann. — Comitia Lublini cũ Lituanis. — Lituanorũ postulata. — Polonorum responsum. — Podolia iuris Polonici. — Luscum iuris Polonici. — Legatus pontificius ad regẽ.

reuerso, dimissus est. Nullum autem honorem ei Cracouiam uenienti Academię pręsides habuere, propterea quòd affirmarent, non Nicolaum à sed Felicem iustum esse pontificem, quippe qui Eugenio ritè amoto, e concilio Basileensi suffectus esset. Necdum enim de cessione Felicis increbuerat. Paucos dies Cracouiæ rex commoratus, cum inducias cum Silesiorum ducibus in unum annum prorogasset, in Russiam profectus est ad sedandos motus Moldauicos. Stephano & Heliæ fratribus palatinis uita defunctis, huic quidem Romanus, illi uerò Petrus, filij in dominatu successerant: ex his Petrus Ioannis Huniadis, qui Vngariam pro Ladislao rege gubernabat, ope fretus, Romanum eiecit: erat autem Romanus consobrinus Cazimiri regis: eiectus in Podoliam profugit. Hunc ergo reducere Cazimirus, & res inter dissidentes patrueles componere uolebat. In itinere autem certior fit, Romanum ueneno sublatum esse: itaque accelerauit iter, Russosq; Præmislienses, Leopolienses, Belsenses, Chelmenses, & Podolios arma sumere, & se sequi iussit. Sublato enim æmulo detrectabat Petrus iusiurandũ in uerba regis, quod prius per legatos obtulerat: detrectabat enim Petrus imperiũ eius. Leopoli cum esset rex, uenit ad eũ matertera, Romani extincti mater, cum ducentis equitibus Valachis: ac equites quidem, fide eorum commẽdata, pręsenti pecunia subleuauit: matertera uerò Colomeiam concessit. Cameneciam deinde cum uenisset, ingenti Podoliorum lætitia & liberalitate exceptus est. Inde legatos ad Petrum palatinum misit, Petrum Odrouanzum palatinũ Russiæ, & Prædiborium Conespolium castellanum Sendomiriensem, & prefectum Pręmisliensem, cum his mandatis, ut ille ad se ueniret, atq; in uerba sua iuraret: Michaelem uerò Sigismundi ducis filium profugum ut sibi traderet. Nam is cum insidiari capiti suo regem intelligeret, è Lituania in Masouiam ad socerum, inde in Prussiam: & cum ne ibi quidem tuto esse posset, in Silesiam, ad extremum in Valachiam profugerat. Et ad prestandum quidem iusiurandum uenturum se esse Petrus, accepta à rege fide, recepit: Michaelem uerò, qui ad se confugisset, ut proderet, neq; ex fide sua, neq; ex dignitate regis fore respondit: sed iussurũ se, deinceps ut finibus suis excederet. Itaq; ad Tartaros is deinde profugit. Non expectauit autẽ rex Petrũ: sed missis ad eũ quatuor legatis, Chocimi promissum iusiurãdũ absens ab eo cõsiliarijsq; & nobilitate Moldauica accepit: quo disertè illud cauebat, irrita fore esseq; fœdera, quæ Petrus & Valachi cũ quibusuis hominib. atq; principibus prius icissent: quib. uerbis Vngari potissimùm designabãtur: ipsum aũt palatinũ uẽturum esse ad regem intra tres menses posteaquam accitus fuerit, datumq; iusiurãdum in uerba eius iteraturum: missis autem Chocimum legatis rex ipse properè in Lituaniam, ut tempori ad comitia Nouogrodecensia adesset, se recepit. Venerat autem ad eum Tartarorum principis legatus Cameneciam, auxilia contra Petrum Valachum pollicens: eumq; rex cum secretis mãdatis dimiserat. Vix autem in Lituaniam ad constitutũ locum uenerat, cum Tartari rapidi torrentis in modum in Podoliam populabundi sese diffuderunt, ferro & igni cuncta uastantes. Quos tamẽ Theodoricus Buzacius præ-

Valachici motus.

Huniades gubernator Vngariæ.

Colomeia palatinæ concessa.

Legatio Cazimiri regis ad palatinum Valachiæ.

Valachi cum palatino iurant in uerba regis Polon. absentis.

Tartari Podoliam uastarunt.

Buzacius Tartaros uexauit.

-fectus Podolię cum expedita manu, angustis & impeditis in locis, palatos aliquoties adortus, non leuibus incommodis affecit, multosq; captiuos liberauit. Reuertentes autem Tartari, à Iurza Russo siue Lituano ad Braslauiam comiter accepti sunt: unde aucta est suspicio, eos siue à rege, siue à Lituanis subornatos, Podoliam uexauisse. Per hæc tempora Vincentio Cotto archiepiscopo Gnesnensi mortuo, Vuladislaus Opprouius episcopus Vuladislauiensis à maiore parte collegij in gratiam regis suffectus est. Ei uerò in Vuladislauiensi episcopa, Nicolaus Lasocius à Nicolao pontifice maximo contra uolũtatem regis, qui Ioanni Gruscinio fauebat, successor datus est. Nec tamen possessionem bonorum, rege per præfectos prohibente, adeptus est Lasocius: anno autem sequenti, peste apud Camerinum de uiuis sublatus, liberam Gruscinio episcopam reliquit: uir ingenio, solertia, doctrina'que singulari, cuius etiam consilio Ioannes Huniades multum usus esse fertur. Hoc ipso anno Ioannes Huniades cum accepisset Amurathem Turcarum principem in Vngaros arma sumere decreuisse, ultro cum uigintiduobus millibus Vngarorum & auxiliariorum obuiam hosti in Bulgariam ad Schitnizam fluuium processit, adiunctis sibi in societatem belli palatino Transalpinẽsi, & Alexandro Albanensium principe, quem Turcæ Sanderbeccum appellarunt, qui ab Amurathe defecerat. Nam Georgius Rascię Despotes, cum post Varnensem cladem dominatum suum Amurathis munere recuperasset, fidem datam barbaro seruauit. Nec tamen Alexander ad condictum locum tempus'que occurrit. Triduo ibi à mane usque ad uesperum infestis animis dimicatum est. Ad extremum superante hostium multitudine, defatigati Vngari succubuere. Nec tamen Turcis incruenta cessit uictoria. Trigintaquatuor millia barbarorum in ijs prælijs cecidisse feruntur, Christianorum uerò ferè octo millia. Huniades fuga saluti suæ consuluit: sed cum in Despotæ manus incidisset, ab eo detentus, ac deinde certo pacto dimissus est, dato pro se obside Ladislao filio: quẽ tamen paulo pòst comminatione belli repetitum recepit: Despotæ'que contra Turcas, ditionem eius propter dimissum se infestantes, cum exercitu præstò fuit, & inopinato aduentu suo perterritos hostes in fugam egit. Nec diu postea uixit Amurathes: moriens Mahometi filio, quem uiuens successorem sibi designarat, imperium reliquit. Sed nos nostra repetamus. Insequenti anno, cum Michael dux profugus Starodubum, Nouogrodum Seueriẽse, & nonnullas alias munitiones in Russia Moschis finitima auxilio Tartarorum intercepisset, tumultuariasq; regis copias fudisset, maiore mole rex contra eum arma mouit: eiecto'que eo, munitiones interceptas recepit. Dum autem in Lituania commoratur, Sophia regina, & Sbigneus cardinalis, missis in Vngariam Ioanne Zagorenio magistro curiæ reginæ, & Ioanne Dlugosso maiore canonico Cracouiensi legatis regio nomine, perniciosum inter Ioannem Huniadem, & Ioannem Iscram bellum, Polonis quoque propter uicinitatem (nam in Scepusiensi ora gerebatur) metuendum, pace inter eos facta, interceperunt. Decembri demum mense rex in Poloniam ad comitia Petrico-

Tartari comiter accepti à Lituanis.

Vuladislaus Oporouius Archiepiscopus Gnesnensis.

Nicolaus Lasocius inuito rege episcopus factus, possessiõe exclusus est.

Nicol. Lasocij laus.

Vngarorum expeditio contra Turcas.

Rascia Turcis subdita.

Vngari uicti à Turcis.

Huniades captus à Despote Rasciæ.

Turcæ fugati ab Huniade.

Amurathis mors.

Mahometes Turcarũ princeps.

1449 ann.

Seueriensis ditio in Russia à Michaele occupata, à rege recuperata est.

Huniades & Iscra Polonorũ opera reconciliati.

Comitia Petricouiæ.

Contentio de loco inter Cardinalem & Archiepiscopum. uiensia reuertit: ubi magna exorta est inter proceres de prærogatiua loci & sententiæ dicendæ controuersia, propter Sbigneum episcopum, cui à duobus pontificibus prius cardinali presbytero designato, Nicolaus paulo antè insignia eius honoris miserat. Nam illo in senatum ueniente, Vuladislaus archiepiscopus, ne principem locum amitteret, cum omnibus maiorum Polonorum proceribus, qui & ipsi prerogatiuam illam ad minorem Poloniam à se transferri nolebant, discessit. Volunt enim cardinalem etiam presbyterum & diaconum maiore esse dignatione, quàm episcopum & Archiepiscopum, atque etiam patriarcham. *Cardinalis dignitas.* Rex nihilominus cum his qui manserant, senatum habuit, Friderici Cęsaris legationem pro Vuladislao Masouiorum duce propinquo suo postulantem, ut rex eum Rauam atque Belsum, quę rex reposcebat, secundum fratres, absque liberis defunctos, retinere pateretur, audiuit, & causam illam cum Vuladislao in aliud tempus reiecit. *Friderici Cæsaris legatio ad Cazimirum.* Expostularunt grauiter cum rege maiores Poloni, de senatu se absentibus habito: & ut archiepiscopus principem in senatu locum retineret, contenderunt. Sed negauit rex id sibi in manu esse: quando sic uisum sit pontifici, authoritati eius stari oportere. Ad extremum, ne quo obstaculo controuersia illa esset reipubl. exoratus Sbigneus Petricouia discessit, archiepiscopo quoque discedente. *Cardinalis & Archiepiscopus è comitijs discesserunt.* Liberius deinde habita sunt consilia de repub. quibus nonnulla salutaria statuebantur. Sed ea cuncta mox irrita fuere, cum rex, proceribus petentibus solenne iusiurandum, quòd ritè & secundum leges regnum administraturus esset: dare, & regum superiorum acta, constitutiones, & beneficia quæuis publicè & priuatim concessa, rata habere, ne quid Lituanis suis detraheret, recusaret. *Cazimirus recusauit iusiurandum dare Polonis.* Sequenti anno, nempe 1450, ueris initio conuentum rex egit Cracouiæ cum solis minoribus Polonis, de inquirendis & cohibendis furtis & latrocinijs, quæ impunitate admodum inualuerant etiam inter primos de nobilitate: nominatimque Petrus Safranecius uulgò magna infamia laborabat. *1450 ann. Conuentus minorum Polonorum.* Et placebat primoribus inquisitionem uulgò haberi. *Petrus Safranecius de latrocinio suspectus.* Verùm Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, cuius magna erat apud nobilitatem gratia & authoritas, eam rem dissuasit, non quòd faueret is furibus & prædonibus, sed quòd agi quicquam, & statui publicè cum rege nollet aduersus uniuersæ Poloniæ consensum. *Ioannes Tencinius palat. Cracouien.* Conuenerat enim inter proceres superioribus comitijs, ne pro iusto rege Cazimirum haberent, quoad is iusiurandum, quod à se petebatur, præstitisset. *Poloni noluerunt pro rege habere Cazimirum, donec iusiurãdum ipsis daret.* Reuera tamen nimium (ut fit) nonnulli proceres sanguini suo & necessarijs indulgebant, quo maiorem sibi potentiam compararent. *Procerum Polonorum indulgentia in propinquos & necessarios.* Itaque soluto conuentu, creuit magis perditorum hominum licentia, & iam regi quoque ipsi Safranecius insidias tendere dicebatur. Misit deinde rex Petrum Odrouanzum & Prædiborium Conespolium cum exercitu Russorum & Podoliorum in Moldauiam, quæ nouis tunc rursus motibus agitabatur. *Valachicum bellum.* Quid Petro palatino Valachorum factum fuerit, non reperio. Sed tamen Bogdanus, qui se nothum Alexandri palatini filium esse præ se ferebat, dominatum apud Valachos, quasi hæreditario iure secundum fratres legitimos ad se pertinentem inuasit. *Bogdanus palatinus Valachiæ.*

uasit. Supererat adhuc paruus Heliæ filius Alexander cum matre profugus: atque is reductus paulo antè fuerat iussu regis à Ioanne Sennenio Olessio, Bogdanusque eiectus. Sed cum Sennenius copias reduxisset, Bogdanus, qui in montana se abdiderat, facta aliquanta manu latronum, & nouas res cupientium hominum, quibus eorum qui cum Alexãdro sentiebant, bona pollicebatur, Alexandrum rursus eiecerat. Ac deliberatũ quidem est in consilio regio, an rex Valachiam omnino subigeret, atque in prouinciæ formam redigeret, attributis Alexandro puero bonis in Russia: sed res magnę difficultatis uisa in feroci populo, & externi dominatus impatiente, & propter Turcarum uicinitatem, qui Bulgariam & ulteriorem Danubij ripam tenebant. *Consultatio Polonorũ de Valachia redigenda in formam prouinciæ.* Cõsultius uisum, ut alienis uiribus & alieno periculo tam potentem hostem à se arcerent. Itaque Odrouanzus cum Conespolio, Valachis ipsis petentibus & opitulantibus, reducere iterum Alexandrum iussi sunt. Atque hi tripartito agmine Valachiam ingressi sunt: Alexander enim Valachos, Theodoricus Buzacius Podolios, quibus præfectus erat, cæteros uerò Russos Odrouanzus & Conespolius ducebant. Bogdanus imparem se hosti animaduertens, in nemora sese cum suis abdidit. Ac de pace tamẽ cum nostris, dolos nectens, per internuncios egit: impetrauit'que ea lege, ut Alexandri nomine, donec is ad quintumdecimum annum perueniret, Valachiæ præesset, regi'que septuaginta millia, quemadmodum Dlugossius scriptum reliquit (nam Bernardus Vapouius habet septem millia modò) Turcicorum aureorum, equorum certum numerum, & pecorum greges quotannis penderet. *Pacta cũ Bogdano palatino Valachiæ.* *Valachi uectigales regi Pol.* Pace facta reuertebantur nostri: ibi Bogdanus circumductis suis, syluam apud Crasne pagum, qua iter habebant nostri angusto & impedito tramite, insedit. *Bogdani fraus.* Sed ea de re edocti nostri à transfugis & exploratoribus Burculabi, quo nomine præfectum arcis illi uocant, qui summa fide partes pueri tuebatur, curribus & impedimentis cũ pręsidio Valachorum duce Burculabo, & ala Podoliorum præmissis, ipsi expediti prelij fortunã æquo & iniquo loco tẽtare, ac honestè potius occumbere, quàm turpi & fugæ simili receptu, perfido hosti incruentam uictoriam concedere, statuunt. Complures tamen de exercitu iniussu præfectorum clàm se cum impedimentis subduxerunt. Sexta die Septembris Bogdanus cum expedito agmine apparuit: nec nostri quamuis consternatis Valachis, qui cum Alexandro erant, pugnam detrectarũt. Equitatu nostri, peditatu hostis pro loci opportunitate abundabat: sed eum tamen peditatum equitatus texerat. Equestri pugna conserta, & acriter inuehentibus nostris, hostes cedentes, & huc atque illuc dissipati, peditum aciem ostendêre. Nec eo segnius tamen à nostris, quamuis iniquo genere pugnæ, dimicatum est. Fortissimi quique de nostris, & qui in prima acie pugnam ciebant, cadebant: & iam inclinare cœperat tota acies, cũ Burculabus certior factus de prælio, collocatis in tuto curribus, cum præsidiaria illa sua manu aduenients, nostris animum addidit, hostium uerò ferociam & exultationem repressit, territos'que in fugam uertit. *Valachi fusi fugatique.* Ita nostri insperata & cruenta uictoria potiti sunt:

Petri Odrouāzi & Michaelis Buzacij mors.

Barlotum opp. Valachiæ.

multos enim fortes uiros amisêre: atque in his principes Odrouanzum palatinum,& Michaelem Buzacium. Pugnatum est à mane usque ad uesperum. Hostes fuga dissipatos quadriduo Burculabus in sylua conquisiuit. Bogdanus sospes Barlotum, oppidi id nomen est, sese recepit. Nostri quamuis uictores, ualde tamē debilitati, & maiorē ex amissis fortibus uiris dolorē, quàm ex profligatis hostibus lætitiam capientes, satis tunc habebant domū reuerti. Odrouanzum palatinū Ioannes frater archiepiscopus Leopoliensis paucis diebus secutus est, mœrore confectus: cui Gregorius homo plebeius, è Sanoco oppido ortus, artium liberaliū magister, cuius superius meminimus, successit.

Gregorius Sanocius archiepiscopus Leopolien.

Tartari Russiā & Belsensem populati sunt.

Nō multo pòst Tartari, ubi de strage Russicæ nobilitatis accepêre, magno impetu in Podoliam atq; Russiam usq; ad Grodecū oppidum & fines Belsensiū populabundi excurrerunt: parumq; abfuit, quin Vuladislaū Masouium, Belsensem dominatum secundū fratris mortē obtinentem, & uenationi tunc uacantē, caperent: abactaq; ingenti hominū, pecudum & iumentorū prēda, incolumes ad sua se recepêre. Inde ingens mœror atq; luctus, ac metus etiam geminato malo, nō modò Podolios atq; Russos, uerùm omnes Polonos afflixit: cum nemo esset, qui, si quid mali rursus ingruisset, succurreret, rege in Lituania cōmorante, & conuentū cum Lituanis de Podolia & Lusco agente. Ne in Cracouiensi quidē ora quietæ res fuere per id tempus.

Seueria infestata à duce Toscensi.

Sbigneus cardinalis ducem Toscensem repressit.

Nam Prēmislus dux Toscensiū, coacto exercitu Seueriā episcopi Cracouiensis arcem oppugnauit: reiectus uerò inde cum ignominia, tractū illum omnē diuexauit: sed eū Sbigneus cardinalis coadunatis aliquātis copijs ultus est usq; adeò, ut eum ad petendam pacē, & satisfaciendum de damnis datis adigeret.

1451 ann.

Comitia Petricouiæ.

De Cardinalatu & legatione constitutio comitialis.

Ad Pentecosten demum sequentis anni rex Petricouiam ad comitia uenit: ibi actum rursus de Sbigneo cardinali, ipso absente: nam eum rex, ne ueniret, rogarat. sancitumq;, ut is quidem principem in senatu locum obtineret: deinceps uerò, ne quis eum, atq; legationis etiam apostolicæ perpetuæ honorem, rege & senatu inconsultis, peteret aut usurparet.

Conuētus Cracouiæ.

Cracouiam deinde rex ueniens, conuentum minorum Polonorum egit: ad quem Lucas Gorcanus palatinus & præfectus Posnaniensis, Nicolaus Scora castellanus Calissiensis, & Laurentius Zaremba castellanus Siradiensis & præfectus Velunensis, nomine omnium maiorum Polonorum adfuere.

Latrocinia.

Tentatum ibi rursus de purganda Polonia latrocinijs: sed inquisitionem nobilitas pleraque abnuebat. Nec ea sanè magnopere opus erat, si rex in eos modò, quorum publica erant scelera, animaduertere, infamesque latronum receptu munitiones Berualdum & Velcinum in potestatem suam redigere uoluisset. Velcinum Gels Silesius, Berualdum Vulodicus Scrinnius unà cum Catharina uxore latrocinans tenebat.

Vuratislauiam ne proficiscantur cum mercibus mercatores Poloni.

Mercatoribus externis interdictum domicilijs in Polonia.

Clausum est autem iter mercatoribus Polonis Vuratislauiam, propter noua telonia in Silesia instituta. Interdictumque externis mercatoribus, & præsertim Norembergensibus, Cracouiæ & aliorum oppidorum domicilijs, propterea quòd nostris uictus quærendi rationes præriperent: cum Boleslao uerò Oppoliensium duce, rursus prorogatæ induciæ.

Cæterùm

Parsouiæ conuentus Polonorum & Lituanorum.

Cæterorum cum rex iusiurandum solenne posceretur, impetrauit ut ea res differretur tantisper, donec communis cum Lituanis conuentus ageretur: atque is Parsouiam ad penultimam diem Augusti indictus est. Impetrauit etiam, habito denuò apud Corcinum minorum Polonorum conuentu, ut seni grossi in iugera, pro necessarijs usibus reipublicæ conferrentur: eiusque pecuniæ quæstores atque dispensatores, Cracouiensis et Sendomiriensis palatini constituti.

Sbigneus episcopus regem obiurgat.

Ibi Sbigneus arrepta occasione, grauiter regem increpuit, cùm de alijs quibusdam criminibus, tum de Michaelis Sigismundi ducis filij iniuria, & indigna supplicis repulsa: ob quæ minus ei prosperè caderent omnia. Cumq; eum de sententia non dimoueret, Deum testatus est, eum reum fore omnium, quęcunq; hominibus ac ditionibus ipsius aduersa euentura essent. In Russiā inde per Sendomiriam rex iter habuit.

Dauid Turca profugus.

Venit ad eum Sendomiriam Dauid, Mustaphæ Amurathis Turcarum principis non ita pridem defuncti fratris filius: qui pulsus olim à patruo, in Vngaria complures annos exulauerat, & religionem Christianam susceperat: tunc autē cognita patrui morte, præreptum imperiū repetere in animo habebat: & à Cazimiro petebat, ut sibi per eius ditiones transire liceret. Quod impetrauit quidem ille, & splendida insuper munera à rege accepit: sed cum ad Istri ostia peruenisset, Machometemq; post Amurathē patrē apud Turcas sine cōtrouersia imperare didicisset, per Poloniā in Vngariā redijt, & ibi consenuit. Samboriæ cum esset rex Cazimirus, legatio Sophiæ reginæ & procerū Polonorum eum consecuta est, rogans & admonēs, ut ne Luscum à Polonia alienari pateretur. Nam Suitrigello, qui id obtinebat, grauiter ægrotabat: idem contendebant, qui præsentes in regio comitatu erant. Rex ad comitia Parsouiensia integrā eam rem reiecit: & cupere se quidē Luscum Polonis adiungere, affirmauit: sed prouidēdum esse etiam atq; etiam, ne Lituani ea re alienarētur.

Maria palatina Valachiæ.

Andreas Odrouanzus Alexādrum Valachū tueri iussus.

Venit etiam eò Maria Helię defuncti Valachorum palatini uxor, cum Alexādro filio, regis opem aduersus Bogdanum implorans. Reiecta res ad comitia proxima. Interim eos, & munitiones quas retinebant in Valachia, Andreas Odrouanzus prēfectus Leopoliensis tueri iussus est.

Conuentus Polonorum cū Lituanis Parsouiæ.

Fides publica negata Lituanis.

Gastoudus.

Lituanorū postulata refutata.

Comitia deinde Parsouiæ habita. Ad quæ Lituani non ueniebant, nisi fides publica ipsis data esset: uerùm ea negata est, ne quid fœderibus derogaretur. Tandem rex obuiā eis egressus Lomasos usq;, secum eos adduxit. Gastoudus tamen uenire renuit. Eadem autem quæ prius, Lituanorum postulata in eo conuentu fuerunt, cùm de Podolia, Lusco, & cęteris, ad quę Rathnum etiam accessit: tum de corrigendis fœderibus, quòd ea se inscijs, non sine contumelia sua, & obnoxiæ seruitutis testificatione, conscripta essent. Itaq; in eandem quoque sententiam eis à Sbigneo cardinali cunctæ Poloniæ nomine responsum est: refutatumq; euidentissimè illud, quòd illi se inscijs fœdera conscripta esse asseuerabant. Nam et Mathias Vilnensis episcopus, & alij proceres Lituani negare non poterant, se ea posterius approbasse, & iureiurando suo confirmasse: simulque de Podolia, & cæteris quæ sibi uindicabant, professos esse, ad Polonorum ius ea pertinere; sumerent tamen ijs de rebus,

quos

quos uellent,ſiue iudices,ſiue arbitros, uel regem denicꝫ ipſum communem principem,ne quam querendi anſam, neu quod diſsidij fomentum relictum haberent. Verùm illi ne hanc quidem tam ęquam conditionem acceperunt.Ne uerò iritatis animis diſcederetur, placuit in annum integram rem differri ad alia eodem in loco habenda comitia.

Legati in Valachiam.

Conuentu ſoluto rex in Lituaniam ad uenationes ſeceſsit, rerum Valachicarum cura Ioãni Cizouio caſtellano & pręfecto Cracouienſi,Petro Samotulio Poſnanienſi,& Prædiborio Coneſpolio Sendomirienſi caſtellanis mãdata: Polonicis uerò quaſi derelictui habitis,nihil motus recenti complurium

Sileſij Velunenſem oram uexarunt.

equitum Velunenſium cęde, à Ioanne Gels prædone in conflictu quodã patrata. Tametſi potuit rex habere nõnullam excuſationẽ,peſtis uitationem:quę grauiter eo anno maiorem Poloniam afflixit.

Peſtis.

Minor enim ferè immunis ab ea fuit,quamuis magnus eſſet undicꝫ Cracouiam hominum

Iubilæus in Polonia.

concurſus,Iubilęi à Nicolao quinto pontifice max.ad ſpacium unius anni poſt peractum Romanũ conceſsi gratia.

Pecuniæ Iubilæi diſpenſandæ ratio.

Eum uerò ille Cracouię,Gneſnæ,Leopoli,& Vilnæ cõceſſerat ea lege,ut quiſcꝫ dimidium eius, quod in itinere Romano impenſurus eſſe uideretur,in capſam reponeret:ex ea uerò pecunia,ut dimidium regi in ſumptus belli contra Tartaros gerendi cederet:de reliquo dimidio, dimidium Sophia regina in dotem egentium puellarum auferret, reliquum uerò pontifici pro inſtaurandis Romæ templis mitteretur.Sed cum grauis uulgò eſſet ea ęſtimatio,ad quartam redacta eſt. At illi, qui ad componendas res Valachicas deſignati e-

Bogdanus Valachus interfectus.

rant,dum moliuntur, interea Bogdanus à Petro Alexandri maioris notho filio (qui & ipſe ſibi ius in dominatu Valachiæ uendicabat,& fœdus atque ſocietatem cum Alexandro iniuerat)ebrius per dolum interfectus

Petrus dominatum inuaſit.

eſt.Nec multo poſt,ipſum quocꝫ Alexãdrum idem ille Petrus rupto fœdere de medio tollere conatus eſt:feciſſetcꝫ adeò,ni ſe ille ſubduxiſſet.Reuerſus autem cum pręſidio Polonorum Alexander,nihil tamen propter hybernum tẽpus anni, & ꝙ Petrus in interiora ſeceſſerat, agere potuit.

Philippi Burgũdionis ad Cazimirum regẽ.

Venit per id tempus ad regem Philippi Burgundionum ducis legatio, auxilia uel pecuniarium ſubſidium ad bellum Syriacum contra Soldanũ Ægypti et Syriæ regem petens.Sed ei reſponſum eſt,regem ſatis negocij habere,ut Tartarorum,qui & ipſi barbari ſint,uim à ſuis propulſet: tantum abeſſe,ut quietos laceſſendos ſibi eſſe putet.

Huniades ab Iſcra uictus.

In Vngaria uerò per idẽ tempus Huniades gubernator Ioãnem Iſcram, Caſſouiam & alias quaſdam in ea ora munitiones obtinentem,& ſibi dicto minus audientem,cũ inſidijs fruſtra appetiſſet, aperto bello adortus,monaſterium, quod ille præſidio munierat,obſidione cinxit:ſed Iſcra coadunato raptim de Boemis & Polonis quatuor millium armatorum exercitu, laborãtibus ſuis, deditionemcꝫ ſuperbè recuſanti Huniadi offerentibus ſuccurrit: cõmiſſo autem prælio,& obſeſsis tempeſtiuè erumpentibus, uictus & magna clade affectus eſt Huniades cum ſexdecim millibus Vngarorum.

1452 ann.

Suitrigello obijt.

Luſcum Lituani occuparunt.

Anni ſequentis,qui fuit 1452,menſe Februario,Suitrigello dux moriens,Luſcũ Lituanis ad hoc turmatim accurrentibus tradi mandauit, immemor & illorum maleficij,& Polonorum beneficij: cum illorum opera arcem illã

atcꝫ

atcꝫ ditionem amiſiſſet,horum uerò beneficio recuperaſſet, ac iureiurando ſeſe & præfectos ſuos nobilitatemcꝫ omnem obſtrinxiſſet, mortuo ſe,non niſi Polonis parituros.

Michael dux mortuus.

Et eodẽ ferè tempore Michael Sigiſmundi ducis filius apud Moſchos exulans, ueneno opera Lituanorum procerum,ut creditum eſt uulgò,in poculum infuſo,extinctus eſt. Vtriuſcꝫ corpus Vilnam relatum,honorificè à rege ſepultum eſt.Hos paucis diebus Petrus Chranſtouius epiſcopus Præmislienſis præceſſit.

Polonorum fremitus aduerſus regem.

Magni inde motus in Polonia extiterunt, fremebantcꝫ uulgò in regẽ,tum ob Luſcum ipſo cũniuente,atcꝫ adeò aſſentiente, ut creditum eſt,interuerſum: tum ob epiſcopam Præmislienſem, Nicolao Blaſcouicio, homini externo, nempe Sileſio,delatam: habitaque ſunt nonnulla eas ob res conuenticula à minoribus Polonis maximè, atque Ruſsis.

Legati Polonorum ad regem.

Inde Ioannes Oleſſnicius palatinus Sendomirienſis, & Albertus Michouius caſtellanus Zauichoſtenſis publicè ad regem de Luſco, de Præmislienſi epiſcopa,ac de iureiurando exigendo allegati,ex itinere reuocati ſunt, cum caſtellanus Cracouienſis rege uolente & iubente Luſcum interceptum eſſe affirmaſſet, ne contemptui eſſet illa legatio:

Polonorum conatus contra regis ſui ſententiam.

decretumcꝫ, ut minores Poloni atcꝫ Ruſſi Vuladimiriam à Lituanis nuper exuſtam reficerent, præſidiocꝫ firmarent, & Luſcũ quocuncꝫ modo poſſent, in poteſtatem ſuam redigerent. Sed irritum tamen decretum id fuit, metu offenſæ regiæ: & quòd negliguntur ferè, quæ à multis pariter, ac non uno aliquo curanda ſuſcipiuntur. Præceptum eſt autem theſaurario & ſalinarum pręfecto,ne qua arma Luſcum,quamuis mandante rege,mitterent: quod fortaſſe rex, Lituanorum quàm Polonorum, amantior mandarat. Hæc ubi regi renunciata ſunt, grauiter in Sbigneum cardinalem,& palatinos Cracouienſem atque Sendomirienſem exarſit: & aſſentatoribus nonnullis incitantibus,

Querela regis apud conuentũ maiorum Polonorum de minorũ primoribus.

Conuentus Sendomiriæ.

queſtum de ijs ad maiorum Polonorum conuentum miſit,quaſi illi regnum ſibi abrogarent, & reditibus Polonicis interdicerent: à proceribus petiuit, ut Sendomiriam ad Pentecoſten uindicandæ contumeliæ & ignominiæ ſuæ cauſa ad ſe uenirent. Venere Ioannes Vuladislauienſis epiſcopus, Lucas Gorcanus Poſnanienſis, Nicolaus Sarleius Breſtenſis, & Boguslaus Inouuladislauienſis palatini: ac de minoribus Polonis aliquot nominatim euocati. Venerant & alij quidam non uocati nominatim:ſed ij,quòd fauere Sbigneo,in quem maximè regis ira efferbuerat,uidebantur,à conſilio excludebantur. Nec tamen rex uoti compos factus eſt: cum omnibus conſtaret, illos quos rex accuſabat, immeritò ac falſo delatos eſſe.

Primores minorum Pol.expoſtularunt cum rege.

Vbi uenit Cracouiam, uenerunt & illi quadam die in conſilium, & grauiter cum eo expoſtularunt, quòd aſſentatoribus aures accõmodaret, ut ſe pro hoſtibus traduceret, atque infamię notam ſibi ſtuderet inurere. Paratos ſe eſſe purgare omni ratione ea quæ ſibi obijcerentur.

Regis facta reprehenſa.

De corrigenda quidem inutili atcꝫ praua regni adminiſtratione,ſe pro officio ſuo egiſſe, & conſilium captaſſe, neceſſarium magis,quàm utile reip.Si quid ſecus fiat,quàm rex uellet,penes ipſum eius rei culpã eſſe,qui nec ipſe peccata ſua multa magnacꝫ corrigeret,necꝫ ſalutaribus monitis obſecundaret:ocio,uenationibus, epu-

 liſcꝫ

lisq; uacantem eum assiduò, neque causas afflictorum hominum cognoscere, neque de quiete atque tranquillitate publica cùm à barbaris hostibus, tum à latronibus præstanda consilia inire: superiorum regum acta, constitutiones & prærogatiuas, suas cuiq; ordini benignè datas, nõ modò non approbasse adhuc toto quinquẽnio, sed labefactare etiã per summã multorum iniuriam: creberrimis & grauissimis subuectionibus miseros oppidanos & agrestes ad inopiam redigere: ab ecclesiasticis et monasticis hominibus inusitatas pensiones siue stationes, & alimenta equorũ exigere: nuper adeò externo homini, suis longè dignioribus præteritis, Præmisliensem episcopam destinasse: Lituanis totum sese dedere, Polonis neglectis: illos solos in cubiculum & in familiarem uitæ consuetudinem admittere: cum illis seria iocosq; miscere: in illorum usus atq; amplitudinem Polonicum ærarium reditusq; exhaurire: illis deniq; Luscum & Podoliam à Polonorum iure abstrahenda permittere, atq; adeò fauorem opemq; suam ad id impertiri. His de rebus plerisq; crebrò eum à se & priuatim & publicè admonitum, dicebat Sbigneus, qui pro omnibus uerba faciebat, nec tamen emendatũ. Itaq; deinceps abstinere se uelle cõsilio regio, ne eius peccata approbare uideret: sed nihilo tamen magis ecclesiarũ, monasteriorũ, pupillorum & uiduarum causis uel cum periculo uitę suę defuturũ. Subiecerunt Cracouiensis & Sendomiriensis palatini, eandem suã esse sentẽtiam: & cum dicto omnes de consilij loco excesserunt, cęteris consiliarijs, qui aderant, tacitè eorum sententiam ferè approbantibus, sed rege iritato mutire non ausis. Venerant ad regem nonnulli duces uicini: aderãt & aliorum legationes: pudebat regem dare his audientiam, primoribus senatus in consilium non uenietibus. Itaq; actũ cum his est, utrinq; ut omnia, etiam de episcopa Pręmisliensi, integra ad proxima comitia, quæ Siradiã ad uicesimamquartã diẽ mensis Augusti indicebant, penderẽt. Ita illis delinitis, auditę ac dimissæ sunt legationes.

Sbignei episcopi grauitas & libertas in dicendo.

Non multo pòst Tartari improuisa in Podoliã excursione facta, propterea quòd stationes & excubię à Theodorico Buzacio prętermissę erant, permagnã pręda abegerunt, & Rouũ castellũ cęperunt. Rex in maiorem Poloniã, & inde Nessouiã profectus, Ludouicũ Erlichausiũ Magistrum cum episcopis & primoribus Cruciferorũ ad se uenientem, lautè & magnificè accepit, uicissimq; ab ipso Toruniam inuitatus est. Interea Boleslaus dux Oppoliensiũ, non tam absentia regis, quàm mutua eius cũ proceribus offensione ac dissidio fretus, ualida militũ manu è Boemis, Morauis & Silesijs conducta, bellum Polonię indixit: Seueriensem & Velunensem tractũ hostiliter uastauit. Id ubi rex cognouit, sumere arma Polonos iussit: sed nemo obtemperauit. Itaq; ipse quidem Siradiam ad comitia contendit: aulicum uerò comitatum suũ, ne tamen negligere prorsus res Polonicas uideretur, ad reprimendam uim hostium in oram Velunensem misit: sed is nulla re memorabili patrata, nonnullis peste, quæ in Silesia & finitima Polonia tunc grassabatur, absumptis, ad regem redijt. Et commodùm Boleslaus de pace misit. Igitur factæ sunt cum eo rursus unius anni induciæ, interim ut de pace accuratius ageretur.

Tartarorũ excursio in Podoliam.

Rouum castellum captum.

Conuentus regis cum Magistro Cruciferorum.

Polonia à Silesijs uastata.

Induciæ cũ duce Oppoliensi.

In comitijs uerò eadem cantilena à Lituanorum legatis superbè & non sine minis repetita. Eiq; modestè à nostris respõsum est: cum rege de iureiurando & confirmatione importunius actum: itaq; is in angustum redactus, cum octo primoribus consiliarijs secretum consiliũ habuit: & cum asseueraret, nõ posse tũc se sine capitis sui periculo atq; defectione Lituanorum, postulatis Polonorum satisfacere, annum unum impetrauit, ut interea Luscum & primarias Lituaniæ munitiones in potestatem suã redigeret, thesaurumq; Lituanicum in Poloniã transferret. Tametsi admonebat Sendomiriẽsis palatinus Olessnicius, uidendũ esse, ne rex Polonos uana spe & pollicitatione lactaret: eoq; syngrapha siue diploma, quod ea de re fidem faceret, ab eo exactum, & regis ac omniũ illorum signis obsignatum, archiepiscopo asseruandnm concreditum est: atque ita conuentus ille solutus.

Comitia Siradiæ.

Lituanorum legatio.

Secretum consilium.

Regis excusatio, quòd non præstaret promissa.

Cautio regis.

Sub illud uerò tempus Tartari rursus in Podoliã populabundi usq; ad Leopolim excurrerunt: & cum se recedere simulassent, reuersi quater, eos qui ex latebris ad messem prodierant circumuentos, in miseram seruitutem abegerunt. Quocirca rex Ioannẽ Cizouiũ castellanum, & Ioannẽ Tencinium palatinũ Cracouien. in Russiam ad reprimẽdam cum Russis atq; Valachis efferatam rabiem barbarorum proficisci iussit: ipse in Lituaniã, quamuis dira peste afflictam, ad uenationes secessit. Sed dum nostri sese parant, Tartari pręda onusti discessere. Compertum est autem, à Lituanis eos immissos fuisse. Mox enim ij Radiuilũ Hosticouitiũ cum amplis muneribus ad barbaros remunerandos miserũt. Sed is cum fortè in id tempus, quo Sadachmetes Tartarorũ dux cũ suis è Podolia reuersus, ab Ecigere duce Tauricano profligatus est, incidisset, excussus & exutus à uictoribus, nudus dimissus est. Sadachmetes uerò fugiens cum nouẽ filijs, & familiaribus siue purpuratis, quos Murzas & Vlanos illi uocant, in Lituaniã, tanquã ad amicos, sese recepit: sed eũ spes sua fefellit. Nam captus à rege & Lituanis, & cum paulo pòst Kiouiã fugisset, è fuga retractus, Cauunæ in custodia usq; ad mortẽ asseruatus est, ut ea re hostẽ eius Ecigerẽ in fide & officio cõtinerent.

Tartari Russiã peruastarunt.

Lituani Tartaros in Russiam immiserunt.

Tartarorum ciuile bellum.

Murzæ & Vlani apud Tartaros.

Sadachmetes Tartarus à Lituanis in custodia habitus.

Neq; Cracouiensis ora à belli cladibus tunc immunis fuit. Etenim Præmislus Toscensiũ, & Ioãnes Osuencimensiũ duces, coactis nongẽtis mercenarijs militibus equestribus atq; pedestribus, finitimã sibi orã Poloniæ impunè populãdo longè lateq; peruagati sunt, nacti occasionẽ commodam, q; sine ullo pręsidio tunc ea loca essent, proceribus cũ nobilitate ob sęuientẽ Cracouię & circũquaq; pestẽ partim dilapsis, partim extinctis. Causa uerò belli fuit, bellũ aliud inter Petrũ Saffranecium & Vlodicum Scrinnium de Berualtho gestũ: cuius incõmoda ut à finibus suis duces illi propellerẽt, duo millia florenorũ Saffranecio promiserant. Itaq; Saffranecius cũ sua causa id bellũ motum esse intelligeret, è Malesso castello de illis capto, & Bendino, ditiones eorũ cum centũ equitibus totidẽq; peditibus uicissim infestauit, usq; adeò ut homines tributo pacem uulgò redimere cogeret. Et iam duces etiã ipsos tędiũ eius belli cęperat, propterea q; stipẽdijs exhausti erant. Quamobrẽ pacem à Saffranecio petiuerunt & impetrarũt his legibus, ut profiterentur, iniustè se Poloniæ bellũ intulisse: captiuos dimit-

Silesij Poloniam uexarunt.

Pestis.

Saffranecius Silesiam infestauit.

Malessum castellum.

Pacta Saffranecij cum Silesijs ducibus.

dimitteret:& ſupra duo millia prius promiſſa,octingentos florenos ipſi ſoluerent.Ille uerò Maleſſum ſibi uiciſsim redderet. Atque hæc quidem priuata ducum illorum cum Saffranecio pacta conuenta fuerunt. Cum Premiſlo uerò Toſcenſi induciæ in ſex menſes publicè factæ,propter hyberni cœli,quo hęc gerebant,inclemẽtiã.Nec tamẽ is fidẽ ſeruauit.nanq; mercatores Cracouienſes Vuratislauia cum mercibus reuertentes haud multo pòſt diripuit.Per idẽ tẽpus,cum Fridericus Cæſar,altero diademate præter morẽ,ac tertio de more unà cũ noua nupta Leonora regis Portugalliæ filia,Romę à Nicolao pontifice,fauẽtibus cunctis Italis,coronatus,in Auſtriã reuertiſſet, neque redderet Auſtrijs, Vngaris & Boemis Ladislaũ regem duodecim annos natum,quemadmodũ in Italiam proficiſcens promiſerat,obſeſſus ab ijs,Ciliæ comite Vlrico ductore, dimiſit eum è tutela ſua,Auſtriaq; ceſsit. Nec multo pòſt miſsi ad Ladislaum in Boemiã à Cazimiro rege Polonorũ legati,Nicolaus Sarleius Breſtenſis palatinus,ac Derslaus Rithuianius præfectus Sendomirienſis,Elizabethã ſororem eius petitum in matrimoniũ,optatũ reſponſum retulerunt: nec tamen pacta ſponſalia tunc confecta ſunt,ſed reiectum id Vuratislauiam,quò Ladislaus è Boemia ſeſe uenturũ promittebat. Nec ſcio an legati Poloni non ad conciliandas regi ſuo nuptias,uerùm ad cohoneſtandam coronationẽ Ladislai miſsi,iniuſſu regio nuptiarũ et affinitatis mẽtionẽ fecerint,eoq; nihil tunc effectũ. & Ladislai regis ac Vlrici comitis, cuius arbitrio rex adoleſcẽs cũcta gerebat,legatio paulo pòſt ad Cazimirũ uenit,animũ eius de nuptijs exploratura,quemadmodũ ſcribit Vapouius. Hoc anno cũ Mahometes Turcarũ princeps Carmanorum regem ſubegiſſet,turbatoq; fœdere, quod cũ Cõſtantinopolitano Imperatore conſtitutũ habebat,in ora Propontidis ſumma celeritate arcẽ excitaſſet, claſſemq; armaſſet,qua Græcos quaſi obſeſſos teneret,ne libero mari uterẽtur,Nicolaus põtifex Iſidorũ metropoliten Kiouienſem, qui Cardinalis factus ab Eugenio,& à Ruſsis ſuis, quod ſe cum Latinis in cõcilio Florentino cõiunxiſſet,pulſus, Romã reuerterat, legatũ miſit Conſtantinopolim. Cum aũt is metu Turcicę claſsis penetrare eò non poſſet, ad Alphonſi Arragonum,Siculorum & Neapolitanorũ regis,& Venetorum opẽ cõfugit. Habebant ij tunc pariter claſſem inſtructã aduerſus Soldanũ Ægypti. Ab ea igitur claſſe Iſidorus,Turcarum claſſe deuicta ac diſiecta,ad imperatorẽ Conſtantinopolim deductus eſt. Nihilo tamẽ minus Mahometes inſequẽti anno eam urbem obſedit, & acriter oppugnauit, & poſt quinquageſimũ obſidionis diem,Gerlucæ cuiuſdam Græci proditione cæpit, & imperatorem Conſtantinum Palæologum fortiſsimè dimicãtem ad portam urbis interfecit:nec multo pòſt Gerlucæ,cum cognouiſſet eum ab imperatore,quem prodiderat, magnis beneficijs affectum fuiſſe,iuſtam proditionis mercedẽ diro ſupplicio exoluit: ſedemq; imperij Conſtantinopoli poſuit. Sed ad curriculum reuocetur oratio. Eiuſdem anni initio pauci Tartari improuiſo in Lucenſem & Oleſcenſem oram excurſionem fecerunt, & ad nouem millia captiuorum, ingentem'que aliam prædam abegerunt: ijdem'que iterum ad Paſcha, aucti numero,

Mercatores Cracouiẽſes direpti à duce Toſcenſi.

Fridericus imperator bis Romæ coronatur.

Frider. idẽ obſeſſus in noua ciuitate.

Ladislaus rex ſui iuris factus.

Legatio Cazimiri ad Ladislaum regẽ Vngar. & Boem.

Ladislai regis & Vlrici comitis legatio ad Cazimirum.

Turcæ Carmaniam et Cõſtantinopolitanum imperium ſubegerunt.

Iſidorus Rußus Cardinalis legatus ad imperatorẽ Conſtant.

Iſidorus cardinalis pulſus à Rußis.

Turcica claßis diſiecta à Chriſtianis.

Conſtantinopolis capta.

Proditionis iuſta merces.

Turcici imperij ſedes Conſtantinopolim trãſlata.

1453 ann.

Tartarorum excurſio in Rußiam.

numero,Treboulienſem agrum depopulati ſunt.Hos inſecuti Ioannes Laſſcius Zincouienſis, Ioannes Nemez, quo nomine Poloni Germanũ appellant,Latiſſouienſis, & Mathias Mezibozenſis præfecti, noctu in ſecuros ac ſopitos, perpauci in longè plures impetum fecerunt, & magna ſtrage eos profligarunt,prædam'que omnem excuſſerunt. Trecenti cum è nocturno illo tumultu euaſiſſent,& paucitate noſtrorũ animaduerſa ſeſe recollegiſſent, poſtero die denuò cum noſtris manus cõſeruere.Sed ij quoq; nõ reſumptis prorſus ex trepidatione nocturna ſuorũq; ſtrage animis,paruo negocio fuſi.Reliquias fuga diſsipatas Braslauienſes exceperunt,& partim trucidarunt, partim captiuas regi miſerunt,ita ut ne unus quidem euaſiſſe exiſtimetur.Per hoc tempus Alexander palatinus Moldauorum,cum paternum dominatum,adiuuantibus Polonis recuperaſſet,in fide regis atq; Polonorum ſemper ſe fore,iureiurãdo coram legatis regijs dato,et literis conſignatis,unà cum cõſiliarijs ſuis profeſſus eſt:& ſocietatem belli totis uiribus contra Tartaros, & quoslibet alios hoſtes promiſit.Per idẽ tempus Vuladislaus archiepiſcopus Gneſnenſis,qui Oporouiã arcem muniuit,uita defunctus,Ioannẽ Sprouium gente Odrouanzum,præpoſitum Sendomirienſem,canonicũ Gneſnenſem, & ſcribam regium accepit ſucceſſorem, cum plura ſuffragia, quàm Thomas Strempinius theologus,in gratiã regis tuliſſet. Tametſi Vapouius ſcribit,Strempinio magis fauiſſe regem: ſed à ſenatu perſuaſum poſtea,Sprouium,uti digniorem,ipſi prætuliſſe. Archiepiſcopum Mathias Vilnenſis, & Paulus Camenecenſis epiſcopi paucis diebus ſecuti ſunt. Menſe Iunio rex apud Parſouiam, Polonorum ſimul & Lituanorum comitia habuit. Verùm ad ea tamen Lituani proceres non adfuerũt,inſidias neſcio quas cauſſificantes: legationem modò miſêre, quæ uſitatam illam de corrigendis fœderibus,reddenda'que Podolia & Volynia cantilenam occineret. Proferebant noſtri diplomata Iagellonis, Vitoudi & Suitrigellonis: & ſuiſipſorum argumentis Lituanos refellebant, quòd ij dicerent oppigneratam Vitoudo à Iagellone rege Volyniam & Podoliam quadraginta millibus aureorum fuiſſe: uel inde enim liquidò conſtare, eas terras Polonici iuris eſſe, & mortuo Vitoudo unà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima ſucceſsione recidiſſe. Ad extremum ferebant eis arbitros, ſiue regem, ſiue pontificem maximum, ſeu quem alium principem uellent. Tartarorum principem ſiue Cæſarem illi edebant. Quod cum indecorum, atque etiam ridiculum eſſet, ita dimiſſa eſt legatio, ut intelligerent Lituani, Polonos iuri ſuo nequaquam defuturos. Tentatum eſt à rege & nonnullis conſiliarijs, ut in aliud tempus res tota adhuc reijceretur: ſed negatum eſt.Deinde auditæ legationes Vuladislai & Boleslai Maſouiorum ducum,nobilitatis & ciuitatum Pruſsicarum, & Magiſtri,totius'que ordinis Cruciferorum. Maſouij Ticocinum & Gonianzum à Lituanis intercepta, repetebant: Pruſsi aduerſus iniurias & impotentem dominatum Cruciferorum,opem regis implorabant. Cruciferi contrà, ne rex aduerſus fœdera Pruſsis adeſſet, poſtulabãt. Reſpõſum eſt Pruſsis & Cruciferis,

Laſcz.

Tartari ad internecionẽ cæſi à Rußis.

Alexander palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Polon. abſentis.

Oporouia arx.

Ioannes Sprouius archiepiſcopus Gneſnẽſis electus.

Comitia Parſouiæ.

Lituanorum legatio.

Refelluntur Lituanorum poſtulata.

Ticocinum & Gonianzum à Lituanis intercepta.

Prußi regis opem implorãt contra Cruciferos.

Regem ueluti Christianum principem dissidia nolle alere: si eo arbitro uti uellent, non recusaturum. Masouijs durius rex inconsulto senatu & nõ sine comminatione respondit.

Rex obiurgatus à Sbigneo & senatu.

Quocirca grauiter à Sbigneo Cardinali obiurgatus est: non esse regium, asperioribus dictis aut factis quenquam lædere: inter apes quoque regem aculeo carere: Masouios duces, non modò non cõtumeliosè, sed honorificè acceptum oportuisse, quippe qui socij & consanguinei Polonorum, & propinqui regis ipsius essent. Ad hæc, causam illam ad uniuersam Poloniam attinere. Non passuram eam, socijs atque adeò sibi iniuriam illam fieri. Approbarunt Sbignei dicta cæteri senatores, & gratias ei egerunt. Itaque moderatior deinde rex in legatos fuit. De iureiurando deinde, & confirmandis actis superiorum regum & principum, cum eo Sbigneus idem publicè omnium nomine egit.

Lituanorũ contumacia aduersus regem.

Admonuit regem contemptus Lituanici, cùm quòd uocati ab eo ad comitia non uenirent, tum quòd alioqui etiam imperium eius nõ magni facerent, & omnia arbitratu suo agerent. Admonuit & periculorum atque insidiarum, quibus ab eis identidem appetitus esset.

Polonorum obsequium.

Contrà, Polonorum fidem, studia, obedientiam, atque etiam nimiam penè patientiam exaggerauit: petiuitque, ut his uicissim quàm illis propensiorem ac magis propicium rex sese exhiberet: his quàm illis fidelioribus atque beneuolentioribus consultoribus uteretur: illorum contumaciam his adiutoribus retunderet. Neque defectionem eorum se uigentibus & incolumibus reformidaret, aut certè non impunitam speraret. Se uolentes lubentesque ipsi dicto audientes esse: etiamsi fortuna paginam uerteret, se nihil de suis erga ipsum studijs mutaturos esse. Illos, qui secundis ipsius rebus tam infidi essent, quales futuros esse sperare deberet reflante fortuna? In hanc fermè sententiam cæteri quoque omnes multa dixere. Audiuit hæc rex subtristis, demisso capite, & crebra ex imo pectore trahens suspiria.

Osuencimensis dux Parsouiam profectus.

Hæc ita quidem Dlugossus de Parsouiensibus comitijs memoriæ prodidit: idemque Ioannem Osuencimensium ducem superiori anno necessitate adductum, cum arx Osuencimensis à nostris oppugnaretur, Cracouiæ cum proceribus transactione facta, arcem certis conditionibus dedidisse memorat.

Osuencimensis ducis pacta cũ Polonis.

Sed extant in Archiuio regio pacta ipsius Ioannis cum proceribus Polonis hoc demum anno millesimo quadringentesimo quinquagesimotertio, non Cracouiæ, sed Parsouiæ, & quidem absente rege conuenta: quibus ille recepit, arcem Osuencimensem, quæ tunc obsidebatur, se intra certos dies castellano & præfecto Cracouiensi traditurum esse, & ad regem in Lituaniam profecturum ueniæ petendę dedendique sese ipsi gratia. Quod si repulsam ab eo passus fuerit, se ei mille & octingentos aureos partim mutuò sibi datos, partim in stipendia militum & bellum expensos, ad medium mensem Augustum exoluturum esse: ac tum demum ut sibi arx sua redderetur, deinde rex, si uellet, iniuriam suam suorumque persequeretur. Quod ni ad eam diem exolueret, post id tempus pro damnis quoque, deligendorum utrinque arbitrorum arbitrio regi satisfaceret, priusquam sibi arx redderetur. Quod si ipse è uiuis excederet, pacta hæc ad Ven-

ceslaum fratrem, Zatoriensium ducem, pertinerent. Quas conditiones rex approbauit, & Ioannem in gratiam recepit.

Comitia Petricouiæ.

Parsouia Petricouiam ad alia comitia, ad diem natalem diui Ioannis baptistæ indicta, itum est. Ibi fortassis acta sunt ea cum rege, & à rege, quæ Dlugossus Parsouiæ acta esse prodidit. Ibi quidem prolata est ab archiepiscopo regis promissio diplomate consignata, postulatumque à rege, ut ei promissioni tandem satisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, respondit ille: non licere sibi aduersum priori iurijurando, quod Lituanis dedisset, iusiurandum dare: daturum tamen, sed uti regem modò Polonorum, non etiam uti Lituanorum principem. Captiosum, sicuti reuera erat, id iusiurandum uisum est.

Polonorum postulata à rege acerbiora.

Itaq; instare proceres unà cum Sophia regis matre, ut captione illa rex abstineret, & commendato cuipiam Lituanorum principatu, Polonam rempub. per se ipse diligentius administraret: Lituanos à suo contubernio amoueret: quatuor de primoribus Polonorũ senatoribus publicè designandos, semper in consilium adhiberet, ac de illorum sententia cuncta ageret ac decerneret: quę uerò pręter sententiã ipsorũ acta uel decreta forent, ut irrita essent: stationes & subuectiones uti moderatius & more antiquo exigeret.

Polonorũ procerum confœderatio.

Ni hęc faceret, diutius non esse expectaturos, quin sibi reiq; suę publicę aliter prospicerent: dictisq; facta adiecerunt, ac data & accepta fide mutuò sese obstrinxerũt, neutiquã defuturos esse patrię reip.

Iusiurandũ regis Polonis datum.

His tandem tam importunis postulatis atq; etiam minis motus Cazimirus, iusiurãdum, quale petebatur, dedit. Quo facto proceres cętera postulata remiserunt, siue adeò in aliud tempus reiecerunt, ueriti ne ægrotum regis animum exacerbarent, simul sperantes eum tempore sanatum iri: Præmislo Toscensi è senatus consulto induciæ in biennium concessæ: itemque Bernardo, Boleslao & Nicolao Oppoliensibus ducibus.

Comitia nouem dierum.

In nonum usque diem tunc durauere comitia: quod quidem uelut nouum & inusitatum Dlugossus memorat. Quomodo is nũc acciperet, cum in tertium, interdum in quartum etiam mensem durant. Cazimirus rex Petricouia discedens, paucosque dies Cracouię commoratus, in Lituaniam secessit.

Osuencimensis arx frustra tentata à Ioanne duce.

Ratus autem Ioannes dux Osuencimensium absente eo oblatam sibi esse occasionem recuperandi arcem Osuẽcimensem, quam tunc ab eo traditam Ioannes Curopatsa regio nomine obtinebat, facta manu subitaria, eam adortus est: sed repulsus à nostris cũ ignominia,

Volcum arx instaurata.

ruinas uetustæ arcis, cui Volco nomen fuit, refecit, indeq; latrocinio uexare Poloniã cœpit. Quare exciti Poloni proceres, aulicos regis atq; suos comitatus, duce Ioanne Tencinio palatino Cracouiensi, ad obsidendam eam arcem miserunt: & facilè ea per uim potiti fuissent, nisi nobilium iuuenum, qui uoluntarij ad eam militiam conuenerãt, ne quid in oppugnatione aduersi paterent, ratio ducta esset.

Osuencimensis principatus redijt in potestatem regis Pol. 1454. ann.

Interim pax data Ioanni petenti, ea conditione, ut accepto certo precio, de quo tunc cõuenit, omni prorsus ditione Osuencimensi regi Polonisq; cederet. Sic tandẽ Osuencimensis regio longo quasi postliminio in ditionem Polonorum redijt:

Osuencimenses conuentus iuratus in uerba regis Polon.

nobilitasque omnis eius oræ sequentis anni initio solenni iureiurãdo fidem suam regi & regno obstrinxit. Quanquam ne postea quidem quieuit Ioannes,

Ioannes, donec repetitis identidem pactis, auctoq; precio, post tertium annum ius omne suũ regi concessit. Per hęc tempora maiores in Prussia motus à nobilitate & oppidanis contra Cruciferos extiterunt, cum Imperator Fridericus, quem iudicem partes sibi sumpserant, illos non modò non uindicasset ab intolerabilibus iniurijs Cruciferorum, uerũ etiam sexcentorum milliũ florenorum multam eis irrogasset, ac magistro eos deniq; tanquam seruos addixisset. Itaq; illi magnitudine iniuriarum & contumeliarum permoti, conspiratione inter se facta, plerasque omnes munitiones & oppida sex & quinquaginta in potestatem suam, eiectis Cruciferis, redegerunt: missa'que ad regem splẽdida legatione ea omnia, se'que, & omnem Prusiam, Pomeraniam, Culmensem, & Michalouiensem ei dedebant. Sendomiriæ ea legatio regem è Lituania reuertentem reperit: sed Cracouiæ Februario mense adesse iussa est. Nam rex ad nuptias in illud tempus constitutas festinabat: quo etiam frequens senatus, quo inconsulto nihil de re tanta statuere poterat, conuenturus erat. Nona die Februarij noua nupta Cracouiam splendido comitatu aduenit: à rege ipso unà cum matre obuiam ei profecto deducta. Dos ei centum millia aureorum numûm fuit promissa, ea conditione, ut ea penes regem remaneret, etiamsi illa sine liberis decessisset: nec tamen ea numerata est. Rex uerò ei loco muneris nuptialis prouentus annuos quinque millium marcarum in salinis Bochnensibus & Veliciensibus constituit. Postridie contentio inter Archiepiscopum & Sbigneum cardinalem fuit de nuptiali ceremonia, uter eius administer esse deberet: quòd ille Archiepiscopus & primas, hic cardinalis & Cracouiensis episcopus, ubi hæc agebantur, esset. Re diu agitata, conuenit tandem, ut Ioanni Capistrano eum honorem deferrent. Erat autem is, Italus non ignobilis de sodalitio Franciscanorum, qui se Obseruantes & Bernardinianos appellant, doctrina, facundia & sanctimonia uitæ pollens, usqueadeò, ut multis miraculis eam comprobaret. Susceperat autem peregrinationem Boemorum maximè ad rectam religionem reducendorum gratia: & cum in ea re apud Boemos non multum profecisset, à Sbigneo cardinali accitus, anno superiori Cracouiam, effusa obuiã omni penè ciuitate cum sacerdotibus & episcopo, atq; ipso etiam rege & regina, aduenerat: & posita in foro, ac deinde hyberno tẽpore in æde Virginis matris cathedra, quotidie per interpretem ad populum conciones habebat, & multos ægrotos diuina uirtute sanabat: authorq; fuit Sbigneo, ut cœnobiũ omniũ primùm in Polonia suo sodalitio sub arce ad Australem portam urbis conderet. Huic ergo tunc datum est negocium, nouos coniuges ritu solenni cõiungendi. Sed cum is neq; Polonicam, neq; Germanicam linguam calleret, ac Sbigneo muneris eius functionem adiudicaret, Sbigneus utriusq; linguæ peritus, cedente Archiepiscopo id peregit. Archiepiscopus uerò sacris operatus, nouam reginam inunxit, ac diademate cinxit. Post hæc Prussorum legati, quorum princeps Ioannes Basenus erat, in senatum introducti, facta audiẽtia prolixè exposuerunt, qua improbitate, & quibus artibus Cruciferi Pomeraniam & Michalouiensem tractum olim Polonis in-

Friderici imperatoris arbitrium inter Prussos & Cruciferos.

Prußi se & munitiones suas regi Polo. dedũt.

Nuptiæ Cazimiri regis cum Elizabetha Alberti Cæsaris filia.

Contẽtio inter cardinalem & archiepiscopũ.

Ioannes Capistranus Franciscanus uir sanctus in Poloniã uenit.

Cœnobium D. Bernardini.

Prussorum querelæ de Cruciferis.

nis interuertissent: qua crudelitate in Dobrinum, Cuiauiam, Masouiam, cæteram'que Poloniam parentem suam ferro & igni debacchati, in solitudinem ferè eas oras redigissent: quàm infidam incertam'que pacem cum Polonis colerent, semper'que coluissent: deinde quàm acerbo, crudeli, contumelioso, & impotenti dominatu in se usi essent, atque etiam tum uterentur: commemorabant eorum rapinas, stupra, & libidines in uxores, liberos'que suos è complexibus maritorum atque parentum abstractos: quod si qui contrà mutire ausus esset, in eos uerbera, uincula, & sexcenta tormentorum genera, capitis denique supplicia deprompta esse. His tot ac tantis malis ut occurrerent, se confœderationem quandam inter se fecisse: eam uerò à duobus Magistris, Paulo & Conrado approbatam & confirmatam, à Ludouico, qui tunc Cruciferis præerat, abrogari cœpisse, & Imperatoris Friderici opem contra se, quasi rebelles subditos, imploratam esse: ad eum se legationem splendidam, purgandi sui, Cruciferorum'que accusandorum causa, misisse: legatos suos per Morauiam iter facientes, à latruncunlis, quos Cruciferi subornauissent, captos, & in uinculis aliquandiu asseruatos, & ad extremum dimissos, ad imperatorem peruenisse. Ibi cum is ex compromisso iudicium instaurasset, nihil æqui se impetrare potuisse, eo'que re adhuc integra iudicem illum recusasse: nihilo tamen minus instantibus aduersarijs, & legatis principum Germanorum, quos ij corrupissent, adiuuantibus, non modò abrogatum esse fœdus suum, uerùm etiam sexcentorum millium florenorum multam sibi dictam esse: atque adeò infamia se notatos, & libertate priuilegijs'que spoliatos, seruorum aut pecudum in morem tam impotentibus dominis addictos esse, & ab ijs deinde trecentos morti destinatos. Eam tyrannidem se diutius ferre non potuisse: sed sumptis armis, Cruciferos eorum'que magistratus & præsidia ex oppidis, urbibus, atque arcibus plerisque omnibus eiecisse, neque deinceps in potestate eorum fore. Scire autem se probè, à Polonia se, oras'que illas à se cultas & habitatas, olim partim dolo, partim per uim ac per summam iniuriam auulsas fuisse: non ignorare, Cruciferos initiò Polonorum beneficio in illis oris consedisse. Ad illorum igitur, qui & Cruciferorum patroni, & iusti domini sui essent, opem, se supplices confugere, eis'que se suaq; omnia dedere: orare, ne se in extrema sua necessitate despicerent, neúe opprimi, & ad extremum excindi paterentur. Nihil autem esse, q Poloni uererẽt, ne ea re fœdera cũ Cruciferis uiolarẽt. Iam ab illis prioribus uiolata, cũ ciues Chosnenses, propterea q ij se urbẽq; suã bello adacti Polonis dedidissent, contrà quàm conuenerat, capitis supplicio affecissent, et noua fœdera cũ Lituanis aduersus Poloniã dudũ icissent. Non uoluntate Cruciferos, neque pacis colendæ studio, sed ui à se adactos, pacem cum Polonis fecisse, & in eam diem seruasse. Se enim cunctã superiorum bellorum molem, dum illi Marieburgensis arcis mœnibus sese ferè continent, sustentasse: defessos autem & exhaustos, ad pacem illos impulisse. Non aliena Polonos occupaturos, uerùm sua recepturos esse,

Confœderatio Prussorum.

Prussorum legati capti.

Prußi iudicem Fridericum imperatorem recusarunt.

Prußi Polonos pro iustis dominis agnoscunt.

Cruciferi fœdera cum Polonis uiolarunt.

quæ ipsis sedes Apostolica aliquoties adiudicasset: spondere autem sibi fortunam regis, & Polonicæ gentis uirtutem, illa omnia è sententia sua ipsorum'que processura esse. Nec se sibi defensoribus'que suis esse defuturos. Huiusmodi ferè fuit Prussorum oratio. Relata re ad senatum, uera esse quæ dicebantur à Prusſis, omnes recognoscebant: meminerant multi, Cruciferos quater ictũ cum Iagellone rege fœdus rupisse: & ad extremum, ut pontificis maximi & Basileensis concilij authoritate id sibi facere liceret, elaborasse: ciues Chosnenses, propterea quòd se regi in bello dediderant, contra pacta & iusiurandum suum immaniter interfecisse: commercia cum Polonis capitali supplicio Prusſis interdixisse. Memorabant seniores, eos cum hostibus Polonorum consilia & arma socia non semel coniunxisse, Polonis'que pium aduersus barbaros bellum diuersa parte gerentibus, Poloniæ fines impiè & perfidè infestasse: nulla cum eis fœdera, nullam certam pacem esse.

Cruciferi quomodo se gesserint contra Polonos.

Hæc tunc in senatu commemorabantur: sed tamen de acceptanda deditione uariabant sententiæ: censebant multi: nonnulli, quorum princeps Sbigneus fuit, dissuadebant: alij uerò ad comitia rem integram reijciebant: cuius sententiæ Tencinius palatinus Cracouiensis author erat.

Senatus Polonici uariæ sententiæ de recipiendis Prußis.

Nec deerat suis ex altera parte Cruciferorum legatus, thesaurarius eius ordinis, qui ad cohonestandas regias nuptias missus, quinquaginta millia florenorum ad corrumpendos proceres Polonos secum attulerat. Atque is cum uniuersos publicè fœderum admonebat, tum priuatim singulos orando & pollicendo prensabat. Ad extremum clientes ac uectigales regi Polonis'que Magistrum atque Cruciferos in futurum omne tempus fore promittebat.

Cruciferi non desunt sibi.

Quocirca quindecim plus minus dies consultando absumpti sunt. Legati Prussorum ubi comperendinari rem animaduertêre, contenderunt à rege, ne differret: alioqui se alios dominos & patronos sibi quæsituros esse, qui obuijs, quod aiunt, ulnis tam luculentam conditionem accepturi essent. Apparebat'que eos in Boemiam ad Ladislaum regem profecturos esse: nam is cupere id se significabat. Interim afferebatur è Prusſia, nobilitatis & ciuitatum partes indies meliores fieri: Magistrum & Cruciferos in angustum redactos, Marieburgi & Stumæ ferè munitionibus sese tueri: Brodniciam arcem, ne in aduersariorum potestatem ueniret, Ioanni Coscelecio Inouuladislauiensi palatino à commendatore siue præfecto traditam esse: nam oppidum in fide Cruciferorum mansit.

Cruciferorum res minus prosperæ.

His igitur impulsi rex atque proceres Poloni, ne tam luculentam & insperatam occasionem recuperandi ea quæ maiores sui olim amiserant, uix unquam postea redituram, sibi elabi paterentur, deditionem Prussorum accepere: tametsi præuidebant nonnulli motus bellorum, qui inde consecuturi, & Poloniam atque Germaniam inter ipsas collisuri essent: uerebantur'que quorsum tanta illa & inopinata prosperitas ad extremum euaderet.

Prußi à Cazimiro rege Polon. in fidẽ accepti.

Thesaurarius ubi acceptam esse deditionem didicit, absque mora Cracouia discedens, in Silesiam, inde'que in Misniam & Saxoniam, mercenarios milites conductum

ctum contendit. Prius tamen aculeum, & ueluti seminarium quoddam intestini mali atque dissidij, quo distinerentur nostri, immisit, cum Petrum Saffranecium, hominem callidum, audacem, & factiosum, & latronum, furum, atque sicariorum, ut inquit Dlugossus, sociũ & fautorẽ, donis promissisq; clàm corrupisset, ut bello & latrocinio Poloniã, exagitaret. Et facilè id erat persuadere homini turbulẽto, & huiusmodi rebus assueto, & qui se ob id regi bonisq; omnibus inuisum esse intelligeret.

Petrus Saffranecius redemptus à Cruciferis, latrocinio turbat Poloniam.

Non latuit hoc regem atque proceres: uerùm nonnullis res uisa incredibilis: alij porrò dissimulando sanatum iri insaniã eius iudicabãt. Missi extemplò in Prusſiam Andreas episcopus Posnaniensis, & Ioannes Conespolius cancellarius Poloniæ, iusiurandum ab uniuersa nobilitate ac ciuitatibus concepta formula in uerba regis datum acceperunt: episcopi in aduentum regium dilati sunt: arces, quibus rex iusserat, traditæ.

Prußi iurant in uerba regis.

Quanquam Torunenses, Elbingenses, Gdanenses, & Kynixbergenses, siue Regiomontani ciues, eas quæ urbibus suis imminebant, diruerãt: quæ res neq; nostris neq; Prusſicæ ipsi nobilitati placuit: sed neq; aduersandi, neq; factũ reprehendendi tempus tunc erat.

Arces à primarijs ciuitatibus Pruss. dirutæ.

Per idem tempus Fridericus marchio Brandenburgensis nouam Marchiam, quæ Cassubia fuit antiquitùs, detrectantem & ipsam Cruciferorum imperium, in deditionem accepit: missa'que ad regem legatione, ut cum bona eius uenia id esset, petiuit, auxilia contra Cruciferos pollicens. Sed nihil certi responsum est, propterea quòd Stolpensium quoque Pomeranorum dux eam petebat, & suo quodam iure sibi uendicabat, & in clientela & fide regis fore se unà cum ditionibus suis, duo'que millia equitum ad quoduis bellum regi Polono adducturum, pollicebatur. Ne huic quidem certum responsum datum. Tametsi Vapouius, Marchionem occupatione Cassubiæ, quæ iuris fuisset Polonici antiquitùs, abstinere iussum esse scribit: ni faceret, ui & armis depulsum inde iri. Vngarorum quoque & Boemorum rex Ladislaus eam ditionem iure quodam suo repetebat.

Noua Marchia à Friderico Brandeburgensi occupata. Frid. Marchionis, et ducis Pomeranorum legationes ad regem Cazimirũ

Misit deinde rex legatos, ad Ladislaum quidem Nicolaum Chranstouium tribunum Cracouiensem: ad imperatorem uerò apud Ratisponam Germanorum comitia tunc habentem, & ad pontificem maximum, Ioannem Brezium Luteci filium iureconsultum, qui factum suum defenderent, & Cruciferorum querelas refellerent: ipse Breste Lituanicum ad conuentum Lituanorum excurrit, & cum his constituit, ut Liuoniensium auxilia transitu in Prusſiam prohiberent: inde mox Lenciciam ad comitia ad Calendas Maias indicta contendit.

Legationes à Cazimiro rege ad regẽ Vng. et Boem. ad imperatorem, & ad pontificem.

Ad quæ pauci de minoribus Polonis & Rusſis aduenere. Decretum autem ibi est, ut rex Toruniam se conferret, pacandæ Prusſiæ causa: Cuiauios atque Dobrinios, si opus esset, ad aulicum comitatum suum in auxilium Prussorum, qui tunc Cruciferos Marieburgi & Stumæ, & in Brodnicẽsi oppido, suo pariter & mercenario milite è Polonis & Boemis collecto, obsidebant, adiungeret.

Comitia Lenciciæ.

Cruciferi obseßi à Prußis.

Masouij uerò duces frustra iterum à rege & Lituanis sua ibidem repetiuerunt, quamuis omnes copias suas regi ad Prusſicum bellum pollicerentur. In Prusſiam deinde itum est, ma-

Masouiorum preces irritæ.

gna & ſplendida procerum caterua regem comitante. Ibi Toruniæ, Elbingæ & Gdani iteratum publicè à proceribus, nobilitate, & ciuitatibus ritu ſolenni iuſiurandum in uerba Cazimiri & ſucceſſorum eius regum Polonorum, tribus palatinis, in ſua quoque ſatrapia, prçeuntibus.

Epiſcopi Pruſſici iurant in uerba regis Polonorum, et cultum Crucifero-rum abijciunt.

Epiſcopi quoque tres, nempe Arnoldus Culmenſis, Gaſpar Pomeſanienſis, & Nicolaus Sambienſis, cum ſuo quiſque ſacerdotum collegio, in uerba regis iurarunt: abiectoq́; regis permiſſu, cultu Cruciferico, ueterem habitum diui Auguſtini regulam profitentiũ reſumpſerunt.

Varmięſe collegium iurat in uerba regis.

quartus Franciſcus Varmienſis apud Cruciferos Marieburgi erat: ſed collegium tamen eius unà cum cæteris iuſiurandum dedit.

LadislaiBoem. regis legatio ad Cazimirum.

Ladislai deinde regis legati Boemi Ioannes Perſtenius ſiue Roſembergius, & Sdencus Coſtca (nam Chranſtouius nihil certi retulerat) auditi, expoſtularunt cum rege, quòd ſuo rege inconſulto, Pruſſorum deditionẽ ſecus quàm Cracouiæ in nuptijs pollicitus erat, accepiſſet: poſtularũtq́; ut Pragam legatos mitteret cum luculentis mandatis ad conſtituendum de rebus Pruſſicis: quarum cura magnoperè ad regẽ Boemorũ pertineret, quòd & patronus Cruciferorũ eſſet,

Cruciferi dedidere Prußiam Ladislao regi.

& Pruſſiam omnem nuper interueniente Alberto Friderici marchionis Brandeburgenſis fratre germano à Cruciferis in deditionẽ accepiſſet. Interim aũt, ut Cazimirus obſidiões inſtitutas ſolueret, belloq́; Cruciferis inferendo ſuperſederet. Ridiculè ſuperba & arrogans noſtris uiſa eſt ea legatio, neq́; à miti ac ciuili Ladislai ingenio profecta: id quod paulo pòſt ſecreto ipſorum legatorum indicio cõpertum eſt.

Georgius Podiebradius.

Nam ij Georgium Podiebradium, penes quem tũc ſumma rerũ apud Boemos erat, eius legationis authorem prodiderũt. Itaq́; ad eam nihil aliud reſponſum eſt, quàm Cazimirum nunquam recepiſſe Ladislao, quòd ipſo inſcio Pruſſos in deditionẽ accepturus non eſſet. Ad cætera eum per ſuos legatos reſponſurum eſſe. Ita dimiſsi Boemi, nec permiſsi Marieburgum ad Cruciferos ire.

Alia Ladislai legatio.

Ladislaus uerò cum è legatis ſuis reuertentibus legationis ſuæ ſummam, reſponſumq́; Cazimiri cognouiſſet, Ioannem Rabſtenium ad eum properè miſit, priorem legationem corrigens, & pollicens, non obſtaturum ſe eſſe, quo minus ille omni Pruſſia potiretũ. Grata hęc fuit legatio regi, cunctisq́;: itaq́;

Legatio Cazimiri ad Ladislaum.

miſsi in Boemiam Ioãnes Tencinius palatinus Cracouienſis, & Petrus Samotulius caſtellanus Poſnanienſis, ut uoluntatem illam Ladislai confirmarẽt.

Comitia Pruſſorum Grudenti.

Tributum decretum.

At Cazimirus comitia Pruſſorum apud Grudentum habuit: ibi tributum ſiue exactio certa in capita conſtituta eſt, unde emerita ſtipendia Boemis mercenarijs, quos primo motu Pruſsi acciuerãt, & qui Marieburgum etiam tum ignaui obſidebant, ſoluta ſunt: dimiſsi'que ij ſunt, ſiue quòd ambiguæ fidei eſſe uiderentur, ſiue quòd nimio conducti eſſent.

Stipendium equeſtre ingens.

Nam ſex & uiginti floreni in tres menſes equiti numerabantur. Id adeò neceſsitas Pruſsis expreſſerat, ne militari pręſidio nudi, à Cruciferis opprimerentur, & ut ij ſecum potius contra Cruciferos, quàm cum illis contra ſe eſſent. Pro Boemis uerò aulicum ſuum comitatum rex ad continuandam obſidionem Marieburgi miſit, præfecto ei Ioanne Scecocinio præfecto Lublinenſi.

Ioannes Scecocinius præfectus Lublinenſis.

Decretum eſt etiam, ut ſede-

Conſiliarij Prußici.

cim ex nobilitate & ciuitatibus allecti, à conſilijs regi eſſent, qui cum eo de republ. Pruſſica conſultarent, ſummoq́; iudicio præſiderent: itemq́;

Munitiones eccleſiaſticæ nobilitati cõmiſſæ.

ut arces & munitiones epiſcoporum atque eccleſiarum, quoad bellum duraret, in poteſtate nobilitatis eſſent. Hæc adiuncta ad illas pręrogatiuas, quæ initiò deditionis Cracouiæ ipſis à rege datæ erant: quibus

Pruſſorũ unio cum Polonis.

Pruſſi cum Polonis quaſi in unum corpus redacti ſunt, nimirum ut eorum conſiliarij cum Polonis pariter in comitijs de repub. conſultarent, ad honores & magiſtratus regni admitterentur, ius creandi regis pariter haberent: cæterùm ſuo quiſque iure, ſeu Culmenſi mallent, ſeu Saxonico, ſeu Pruſſico, ſeu denique Polonico, uiuerent:

Prærogatiuæ & priuilegia Pruſſorum.

quæ bona quiſque antiquitùs ſiue priuatim, ſiue publicè obtinuiſſet, deinceps quoque retineret: telonia cuncta & portoria, nominatim'que id quod librale ſeu funtzol Teuthonicè dicebatur, quo bini oboli à marca exigebantur, &

Funtzol ſublatum.

Narzas.

penſio ea quæ à Polonis principibus in Pomerania olim inſtituta, Narzas ſiue porcus uulgò uocabatur, remiſſa & ſublata:

Naufragæ merces.

merces naufragio eiectæ, ijs quorum fuiſſent, aut legitimis eorum hæredibus remiſſæ: nam eas antea Cruciferorum præſides iniuſtè ſibi uendicabant:

Externi ab honoribus excluſi.

honores & magiſtratus publici, & præfecturæ arcium ne cuiquam externo ſecundum uſum & conſuetudinem cæterarum regionum Poloniæ mãdarentur:

Moneta.

ius monetæ Toruniæ, Elbingæ, Kynixbergæ & Gdani cudendæ cum imagine & inſcriptione regia, quoad bellum duraret, in commune eis conceſſum. Finito uerò bello, ut Toruniæ modò & Gdani regio nomine ſumptu'que ea cuderetur:

Mercatura.

mercatoribus uerò poteſtas facta eſt, quoquo uerſus in Poloniam cum mercibus proficiſcendi, eas'que deponendi, & uænum exponendi ubicunque uellent.

Ioannes Baſenus gubernator Pruſſ.

Ad extremum Ioannes Baſenus, uicarius regis & gubernator, cum rex abfuturus eſſet, conſtitutus:

Gdanenſi ciuitati conceſſa à rege.

Inſula minor.

Gdanenſi uerò ciuitati, cum ea ſplendidè & honorificè in primis regem cum omni comitatu ipſius accepiſſet, peculiariter cenſus ſeptingentarum marcarum remiſſus: moletrinæ omnes urbanę, & inſula minor adiacens, quàm Viſtula mare, & montes in medio concludunt & efficiunt, addicta & attributa:

Gdanenſes quid regi debeant.

Gdanenſium reditus publici.

tredecim modò pagos, ac duo prædia rex ſibi excepit, & pro his omnibus annuam penſionem duûm millium aureorum ciuitati, unde Cruciferis ſexaginta aureorũ millia quotannis proueniſſe ſcribit Vapouius, impoſuit: itemq́; ut ea quotannis quatuor dierum ſumptus ſibi unà cum omni comitatu ſuo aulico præberet: pro arce uerò diruta, ut magnificum palatium regi in urbe, horreumq́; ſiue granarium, & ſtabulum cocto latere exædificaret.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS, POLONORVM

LIBER VICESIMVS TERTIVS.

Legationes pōtificis & imperatoris ad Cazimirum.

CONVENTV Grudentino soluto, Toruniam rex rediјt, cum quinque legatos è comitijs Ratisponensibus pontificis max. imperatoris, principum electorum, Philippi Burgundionum, Ludouici Bauorum ducum, ac totius Germaniæ nomine ad se uenire cognouisset: atque ij cum ad regem in senatum introducti essent, petebant à rege, ut Cruciferis data uenia, si quid deliquissent, Prussiam omnem redderet: atque ad bellum Turcis inferendum, recuperandam'que Constantinopolim arma secum & cum cæteris Christianis principibus cōiungeret. Imperatori & Germanis curę esse res Prussicas, & earum causa maximè eos alia comitia Francofordiam ad Rhenum ad tertium Calendas Octobris indixisse. Rex, quo diutius Germanos bellum contra se molientes suspensos teneret, nihil aliud responsi legatis dedit, quàm suos se legatos ad illa ipsa Francofordiensia comitia de rebus ijs missurum esse. Petebant deinde legati, ut sibi ad Magistrum Cruciferorum adire liceret, atque ut rex Marieburgi, Stumæ & Brodniciæ obsidionem solueret. Sed neutrum impetrarunt: Sabellinis tamen uestibus honorificè munèrati, dimissi sunt. Non multo pòst ij qui Stumæ in præsidio erant, fame inualescente, ita ut quinquaginta de eis perirent, arcem regi cum apparatu bellico dediderunt, uitam modò & res suas saluas pacti: & quinquaginta quidem ex ijs Marieburgum ad suos se receperunt, macie tabe'que luridi. centum reliqui, in quibus erant quatuor Cruciferi, in castris regijs manserunt. Apud Marieburgum uerò cum obsessi in nostros erupissent, cruenta pugna coorta, hostes magna strage in arcem compulsi sunt: ac longè maior ea fuisset, ni hostes fugientes puluis texisset. Gdanenses uerò nauem pice, resina, sulfure, & eiusmodi ignis alimentis plenam, in pontem Marieburgensem secundo Nogato impulerunt: sed magno tamen conatu hostium, pons incendio correptus, seruatus est. Iam & ipsi inter se præsidiarij milites, iurgio propter scortum concitato, intra arcem conflixerunt, ducem'q; suū interfecerūt. Non cessabat interim thesaurarius Cruciferorum in Germania: ne Magister quidem Germanicus: atq; is bona & reditus suos distraxit, ut socijs in Prussia laborātibus celeriter opem ferret. Itaque ab his duobus octo millia mercenariorum militum, peditum pariter & equitum è Germanis, Boemis & Silesijs conscripta, ac Baltassare & Rodolfo Zeganensium ducibus, & Bernardo Sumbergio Boemo ductoribus, per nouam Marchiam in Prussiam missa sunt: & iam Plauenius Boemus, Cruciferorum & ipse stipendia merens,

Responsum regis.

Stuma regi dedita.

Res gestæ apud Marieburgum.

Res gestæ apud Choiniciā.

Plauenius.

cum

cum mille equitibus à Choinicіensibus in urbem receptus erat: magna'que Polonis damna agros uastādo intulisset, nisi Nicolaus Sarleius palatinus Vuladislauiensis, præfectus Slochouiensis ac Tucholiensis, cum mille ducentis equitibus, & septingentis peditibus, ferociam eius repressisset. Id ubi cùm amicorum admonitu, tum exploratorum relatione à nostris cognitum est, rex maiores Polonos solos arma sumere, & ad Choiniciam præstò esse iussit. Adfuere ferociores quàm armatiores, ac disciplinæ militaris expertes, per suorum agros non secus quàm per hostiles, rapinis, incendijs, stupris & sacrilegijs debacchantes. Veniētibus ad Cerequiciam altero à Choinicia milliario rex occurrit: tumultuantes'que, ac de prærogatiuis & iuribus suis intempestiuè flagitantes, uix sedauit, & in septem turmas distribuit: instructos'que ad Choiniciam, quò hostes contendere nunciabantur, duxit. Suadebant nonnulli proceres regi, ne cum imperita illa & minimè obsequenti multitudine hosti pugnandi copiam faceret: sed pateretur eum Choiniciam ingredi: ibi eum facilè quasi retibus & cassibus concludi, & commeatus inopia fame'q; sine sanguine citò expugnari posse: breui enim omnem eius arcis commeatum à tanta multitudine exhaustum iri: aut si tandem committere prælio rem uellet, id quod maiores Poloni poscebant, aulicum comitatum à Marieburgi obsidione, aut uerò Ioannem Zarnicouium castellanum Gnesnensem, & Ioannem Vedelium cum quinque millibus, quæ ad præsidium, nisi fallor, maioris Poloniæ reliquerat, acciret. Dissuadebat Ioānes Conespolius, cancellarius de aulico comitatu, ne obsidione remissa hostes releuarent. Asseuerabant maiores Poloni (quod fit plerunque, ut quo quisque est imperitior, eo sit arrogantior) in se satis uirium esse, usque adeò, ut uel aurigarum suorum flagellis hostes in fugam actum iri iactarent. Quocirca non grauatè eis rex cessit, præsertim cum de paucitate hostium intellexisset: neque enim procul ij aberāt. Fortè autem speculatores utriusque partis in se mutuò inciderunt: commisso'que prelio, nostri non incruenta uictoria potiti sunt. Ad quartum decimum Calendas Octobris, cum hostes aduentare dicerentur, rex acies instruxit, eas'que regendas atque ducendas Lucæ Gorcano Posnaniensi, Stanislao Ostrorogio Calissiensi, Nicolao Sarleio Inouuladislauiensi palatinis, atque Derslao Rithuianio castellano Rosperiensi, nobilibus quidem illis hominibus & potentibus, uerùm in arte militari non magnum usum habentibus, commisit, cum id ultro ipsi sibi depoposcissent. Sub uesperum tandem hostiles acies apparuere. Abscessit nostris prior illa alacritas & ferocitas conspecto hoste, cœptum'que trepidare ab ijs qui nunquam armatas acies aspexerant. Duces Poloni ad iniquum locum & limosum, ubi equi commodè circumagi non poterāt, instructum exercitum deduxere, & in confertos hostium ordines impetum fecere. Et fauit quidē initiò nostris fortuna: turbati primi hostium ordines: Zeganēsiū dux alter interfectus, Bernardus Sumbergius uiuus captus: sed mox acrius connixi hostes, sparsos & sine ordine pugnantes

Maiores Poloni ad arcendos hostes educti tumultuantur, suaq; infestant.

Cerequitia.

Arrogantia cum imperitia cōiuncta.

Duces copiarum.

Prælium apud Choiniciam.

Zeganēsis dux occisus.

Sumbergius captus.

nostros

nostros represserunt. Ibi trepidari & concursari temerè à nostris cœptũ est. Submittebant tamen duces laborantibus subsidiarias cohortes, exæquata'que erat pugna, cum subitò extremum agmen, in quo rex erat nulla euidenti causa expauefactum, in fugam se coniecit, nequicquam retinente & reuocante rege. Quo conspecto, ij quoque qui in prima acie pugnabant, fugientes suos secuti sunt. Perseuerabat rex cum paucis instaurando pugnam. Quod nisi ui ab ijs, quibus eius custodia mandata erat, abstractus esset, uiuus in hostium potestatem uenisset. Hostes uictores, castris quoque opulentis, in quibus ad quatuor millia curruum fuere, potiti sunt: nec tã grauis quàm ignominiosa ea clades nostris fuit. Vix sexaginta desiderati: in quibus insignes fuere Petrus Scecocinius procancellarius, Nicolaus Morscius uexillifer Sendomiriensis, Ioannes Zauisij Nigri filius præfectus Colensis, & Ioannes Rizinius: capti trecenti triginta: inter quos nobilissimi Lucas Gorcanus, Nicolaus Sarleius, Ioannes felix Tarnouius, Ioannes et Nicolaus Rithuianij, Ægidius Suchodolius, Ioannes Melstinius, Sendiuoius Lezensc ius, Petrus Stricouius, & Bartholomæus Ogrodenius fuere: sed in his complures erant, qui fugæ turpitudine secũ reputata, cum euadere possent, siue adeò iam euasissent, reuersi hostibus sese dedidere. Atque ij Marieburgum deducti, ac durius habiti, maxima pars interiere. Mortuos ne sepultura quidem crudi & immanes hostes dignati sunt: sed equis abstractos, in profluentem abiecere. Eius uerò cladis culpam, opinione hominum, ducum imperitia, qui neque idoneum prælio locum cæpissent, neque leuiorem equitatum ad turbandos & perrumpendos hostium ordines præmisissent, neque quicquam omnino præuidissent, sustinuit. Sed fortasse fletibus & eiulatibus sacerdotum, monachorum, uiduarum, pupillorum, & agrestium, quorum facultatibus maiores Poloni ad id bellum proficiscentes, crudeles & sacrilegas manus adiecerant, id supplicium expensum est. Sunt qui regijs facinoribus eam cladem acceptam referant: atque id postea Sendiuoio cuidam theologo, canonico Gnesnensi, homini pio & religioso, diuinitùs reuelatum esse, eum'que ad regem uenisse, & assurgere stare'que iusso, dum Dei mandata audit, semotis arbitris, magna Dei beneficia, & ipsius ingratitudinem peccata'que exprobrasse: & ni mutaret mentem, grauiora comminatum esse. Inuidia quidem fortunæ regiæ, quæ suspecta erat multis, clade hac non maxima expiata est. Cruciferi obsessi, ubi de suorum successu certiores facti sunt, nimia lætitia, quasi debellatum iam esset, exultauere: solus marsalcus uir prudens, tristior, uereri se dixit, ne plus illa uictoria uictoribus quàm uictis mali afferret. At Prussorum insigniores ciuitates, missis ad regem Nessouiam, quò se receperat, legationibus, hortatæ sunt eum, ne uno illo aduerso casu frangeretur: reciperet animum, & peccatum illud corrigeret. Se fidem semel datam nũquam mutaturos, & facultatibus atq; corporibus suis ipsi ad extremum usque non defuturos. Rex collaudatis eis, respondit, irritatum se magis esse clade illa, quàm fractum: curaturum ne lætitia illa hostibus

Polonorum fuga & clades.

Cazimiri regis fortitudo.

Cæsi & capti nobiliores.

Cruciferorum immanitas.

Cladis acceptæ causa.

Cazimirus rex à Sendiuoio canonico Gnesnẽsi correptus.

Marsalci Cruciferorum prudentia.

Prussicarum ciuitatum studiũ erga regem.

hostibus diuturna esset. Soluit deinde obsidionem Marieburgi, eas'q; copias accitas ad se in præsidia arcium ac cæterarum munitionũ distribuit, præfectis ex aulico comitatu suo impositis: propterea quòd Prussi minus diligenter eas seruabant: & nuper adeò Stuma & Preismarca oppida, contempta paucitate præsidiariorum, qui Ioannis & Gabrielis Basenorum familiares erant, ad hostes defecerant. Ad hæc Dersauia & Gneuum, quam Meuam Germani uocant, oppida in ripa Vistulæ sita, aduenienti à Choinicia exercitui Cruciferorum ultro sese dedidere. Id igitur malum ne latius serperet, ut sunt ferè mentes hominum secundum flatum & reflatum fortunæ mutabiles, & arces rex oppida'que præsidijs muniuit, & mercenarium militem è Silesia, Morauia & Boemia acciuit: & uerò Poloniam reliquam, Rusiis & Podolijs ad subitas Tartarorum excursiones reprimendas relictis, ad bellum exciuit. Instabat quidem hyems, ueruntamen impigrè paritum est. Tantus erat in animis omnium ardor ignominiæ, quæ apud Choiniciam erat accepta, delendæ, ac retinendæ Prussiæ. At Cruciferi gloriosi uniuersam Germaniam fama uictoriæ suæ in immensum extollenda impleuerunt: Prussos uerò dimissis quoquouersus nuncijs, uenia & impunitate proposita, ut ad se rursus à rege deficerent, sollicitabant: sed surdis hæc auribus canebant: nec præter Sambiensem episcopum quisquam inuentus est, qui fidem illis haberet, atque is porrò perbenignè scilicet ab eis acceptus est. Marieburgum enim uenientem cunctis facultatibus priuatis pariter & ecclesiasticis, quas secum apportarat, Magister exuit: inde uerò, & ex imaginibus, alia'que supellectili sacra, aurea & argentea undique comportata & conflata, exiguam quandam partem emeriti stipendij militibus cum iurgio ac tumultu efflagitantibus soluit: de reliquo autem, quæ quadringenta millia florenorum erãt, cum eis pactus est, nisi ad liberales dies, quod Carnispriuium uulgò uocant, exolueret, Marieburgum ac cæteras munitiones suas captiuos'que in potestatem eorum traditurum se esse. Tametsi non multum ij operæprecij fecère, nescientes uti uictoria: receptis enim oppidis illis, quę superius commemorauius, Marieburgi desides multum temporis contriuerunt. Ne nostri quidem multo plus egerunt. nam cum omnes copiæ conuenissent, transmisso apud Toruniam nauali ponte Vistula, ad Lassinum ductæ sunt, atque ibi in sylua uno milliario ab eo oppido totum ferè mensem inertes statiua habuere: duo tantum oppida, Prabuta, quam Teuthones Bissouisuerderum uocarunt, & Nelcisalca, capta sunt. Interea qui ad Boemorum regem legati missi erant, reuerterunt, optata omnia referentes. Hos paucis diebus Boemica Ladislai legatio secuta est, petens ut Cazimirus ad diem Nonarum Decembriũ, Vratislauiam ueniret, & arctius cum Ladislao fœdus iceret: deinde controuersiam quandam permagnam de finibus inter ipsum & marchiones Misnenses ex compromisso dirimeret: postremò ut ipse quoque omisso bello cum Cruciferis, compromissum faceret, omnem'que causam Ladislao arbitrandam permitteret. Excusa-

Tt uit Ca-

Arces Prussicæ Polonis commissæ.

Stuma et Preismarca ad Cruciferos desecere.

Gneui Dersauiæq; deditio.

Polonorũ expeditio in Prussiam.

Sambiensis episcopus ad Cruciferos defecit.

Ecclesiastica supellex conflata à Cruciferis.

Cruciferorum pactũ cũ mercenarijs militibus.

Lassinum opp.

Prabuta & Nelcisalca oppida capta à Polonis.

Ladislai regis legatio ad Cazimirum.

uit Cazimirus, ſe ab incœpto bello abeſſe non poſſe: miſſurum tamen
ſe primores de ſenatu. Miſsi archiepiſcopus Gneſnenſis, caſtellanus
Lublinenſis, & Ioannes Brezius archidiaconus Gneſnenſis: tamen
controuerſiam illam cum Marchionibus non diremerunt, negantibus
ijs, ſe in alium quempiam, quàm in ipſum regem Polonorum compro-
miſſum feciſſe. Dimiſit deinde rex nobilitatem, hyberni belli pertæſam,

Ingerale tributum.

medio Ianuario ſequentis anni, cum ea duodenos groſſos de ſingulis
iugeribus in ſtipendium mercenariorum militum promiſiſſet, hoſte
non faciente pugnandi copiam. Rex quoque ipſe, præfectis, Culmen-
ſi quidem Andrea Tencinio, Pomeraniæ uerò Petro Samotulio ca-
ſtellano Poſnanienſi, inferiori uerò Pruſsiæ Ioanne Colda Boemo, &
omni mercenario milite ijs parêre iuſſo, in Poloniam diſceſsit: atque in-

Gaſtoudus turbat in Lituania.

de in Lituaniam profectus, nouos quoſdam motus à Gaſtoudo excita-
tos ſedauit: & ut Lituani ſocia cum Polonis arma aduerſus Cruciferos
coniungerent, quod detrectarant, perfecit: ibi'que ueris omne tempus
exegit, & cùm aliorum principum legationes audiuit, tum Tartaro-

Ezigeres Tartarus amicus Cazimiro.

rum ducis Ezigeris fœderati, auxilia contra Cruciferos pollicentis, &
ut Podoliam atque Volyniam ſe uiuente rex arcibus & oppidis con-
tra impotentiam liberorum gentis'que ſuæ muniret, ſuadentis: ſe enim
ſenuiſſe, illos autem quietis & ocij impatientes eſſe. Per hoc tempus

Sbignei cardinalis & epiſcopi mors & laudes.

Sbigneus cardinalis & epiſcopus Cracouiẽſis, cum Sendomiriæ Qua-
drageſimam ferè omnem arctiore abſtinentia peregiſſet, ac die Palma-
rum nomine apud Chriſtianos celebri publicè ſacris operatus eſſet, ſe-
quenti uerò die Coneſpolij cancellarij exequias peregiſſet, ex laſsitudi-
ne morbum contraxit: cruorem'que exputans præfocato anhelitu, po-
ſtridie, quæ prima dies Aprilis erat, uitam cum morte commutauit,
cum triginta duos annos epiſcopus fuiſſet, uixiſſet ſex & ſexaginta: uir
magnus, pupillorum & uiduarum patronus, in egenos liberalis, eccle-
ſiæ uindex atque defenſor acerrimus, reipublicæ ſtudioſus, & conſtans

Sandeciæ nouæ collegiũ ſacrũ inſtitutum.

aduocatus, minarum periculorum'que contemptor. Hic Sandeciæ
nouæ collegium ſacerdotum cum prælatis inſtituit: facultates ſuas o-
mnes egenis & ſtudioſis adoleſcentibus, eccleſijs item & monaſterijs,
propinquis præteritis, teſtamento legauit. Succeſſorem accepit Tho-

Thomas Strempinius epiſcopus Cracouien. electus.

mam Strempinium theologum, procancellarium, non tam regis fauo-
re, quàm uniuerſi ſacri collegij ſtudio deſignatum. Quo quidem die

Cracouia arſit.

Cracouię plus quàm centum domus in Arcenſi & Canonicorũ plateis
fortuito incendio deflagrarunt. Arx non ſine labore defenſa eſt. Gneſ-
næ quoque aliquoties de cœlo tacta baſilica, globus'que de faſtigio de-
iectus. Quo tempore etiam Nicolao quinto pontifice maximo mor-

Sixtus quartus papa.

tuo, Sixtus quartus in pontificatu ſucceſsit. Sbigneum ſeptem ferè men

Boleslai ducis Maſouiorũ obitus & liberi.

ſibus præceſsit Boleslaus dux Maſouiorum, prudens, modeſtus, & re-
ligioſus princeps. Qui quatuor filios, Conradum, Cazimirum, Bo-
leslaum, & Ioannem, duas'que filias, Annam & Sophiam, ſuperſtites re
liquit. Nihil interim in Pruſsia memorabile geſtum eſt, niſi quòd le-
uibus aliquot prælijs certatum eſt: in quibus omnibus ferè noſtri ſupe-
riores

Zialdouia Cruciferis dedita & recuperata.

riores fuere. Zialdouia oppidum, Slauici Humbouij Maſouij, cuius fi-
dei rex id commendarat, proditione in poteſtatem hoſtium uenit. Sed
non multo pòſt Ioannes Colda id recuperauit, direptum'que incendit,
intromiſſus ab oppidanis, cum habitum commendatoris Elbingenſis
aſsimulaſſet: multos'que Cruciferorum milites ibi peremit. Duo item

Kynixberga uetus & noua ad Cruciferos defecit.

oppida Kynixbergæ, uetus & noua urbs, in inferiore Pruſsia, Crucife-
ris portas aperuere: tertium, cui Cnipouiæ nomen eſt, in fide Polono-
rum permanſit: atq; id hoſtes circumſedêre. Parum autem abfuit, quin

Cnipouia diu obſeſſa, ac tandẽ per deditionem recepta à Cruciferis.

Torunia propè prodita.

uetus quoque Torunia, quò nouæ oppidanos dubiæ fidei Tencinius
compulerat (duo enim ſunt oppida, muris foſsiſq; diſtincta) per pro-
ditionem duorum primariorum ciuium, & parœci, atq; ſodalium Do-
minicanorum, in poteſtatem hoſtium ueniret. Iam'q; eò Magiſter Ber-
nardum Sumbergium, & quoſdã alios milites, quaſi aliud acturos præ-
miſerat, & ipſe cum tribus millibus hominum armatorum uenie-
bat, cum ab apparitore ciuitatis conſpiratio detecta eſt, ſumptum'que
ſupplicium de proditoribus. Ita Magiſter irrito cœpto reuertens, com
plures pagos circumcirca incendit. Hæc tunc in Pruſsia rege abſente a-

Comitia Petricouiæ.

cta. At rex rebus Lituanicis compoſitis, Petricouiam ad comitia menſe
Maio uenit. Vbi cum Pruſſorum legatis inſtantibus, de Pruſsico bello
conſultaretur, nõ uiſum eſt expeditionem publicam edicere, quòd per-
grauis ea futura erat multis, ex hyberna ſuperiore magna moleſtia et in-
commodo afflictis, & quòd ſatis uiriũ erat in mercenario milite aduer-
ſus eas copias, quas tunc habebant hoſtes: ſed pecunia deerat, unde mili
ti pręterita ſimul & futura ſtipendia ſoluerentur. Quamobrem pigrius
is belli munera obibat, ac munitionibus ſeſe tueri ſatis habebat, neq; ob
ſeſſę ab hoſtibus Cnipouię ſubueniebat. De pecunia igitur parãda cum
ageretur, placuit, agreſtibus duodenûm groſſorũ in iugera penſionem

Comitia iterũ.

rurſus imponere. Verùm id alteris demum comitijs, ad uiceſimã quar-
tam diem Iulij indictis, ęgrè perfectum eſt: ſimul'q; decretum, ut, ſi opus

Reſtes ternæ.

eſſet, ad unicos reſtes, hoc eſt, ad unicũ regis mandatũ, cum alioqui tri-
bus intra menſtrua ſpacia ſeſe conſequentibus ex inſtituto & lege opus
ſit, nobilitas omnis certo loco pręſtò eſſet ad bellũ in Pruſsia proſequẽ-
dum. Nihilo tamen minus ſegniter bellum à rege adminiſtrabatur, ma-

Spes dedendarum munitionũ regi facta.

ximè quòd ei mercenarij milites hoſtium ſpẽ iniecerant, ſi emerita apud
Cruciferos ſtipẽdia ſibi ſolueret, dedendarum arcium & munitionum
reliquarum: quas iam cõcedentibus ex pacto Cruciferis, in poteſtatem

Legati miſsi in Pruſsiam.

ſuam redegerant. Atque ea de re conficienda Ioannem epiſcopum Vu-
ladislauienſem, & Ioannem Rithuianium præfectum Sendomirienſem
ad eos allegarat. Verùm tergiuerſabantur, & extrahebãt rem ij milites,
qui erant Teuthonici generis. Continuabatur autem Cnipouiæ obſi-
dio, prouiderant'que diligenter hoſtes, & oppidani reliquorum duo-
rum oppidorum, quæ ad eos defecerant, ne quid omnino ad obſeſſos

Pregola fl.

importaretur: & alueum Prægolæ fluminis, quod oppidũ alluit, tignis
& roboribus impediuerãt. Rex ubi obſeſſos in extremo diſcrimine eſſe
accepit, miſſa aliquanta pecunia militibus, iuſsit ut illico laborantibus

Tt 2 ſubueni-

Cnipouiæ deditio.

subuenirent. uerùm dum id fit, obsessi non ferentes longiorem moram, desperato omni auxilio, sese dedidere: uerùm Zeganensium duci superstiti, non Magistro. Quo successu elati Teuthones milites, minus iam secum de deditione munitionum agi patiebantur. Rex uerò amissione Cnipouiæ perturbatus, ueritus'que ne cæteræ ciuitates illius exemplo à se deficerent (& sanè de Gdano atque Torunia rumor sparsus erat)

Polonorum expeditio in Prussiam.

expeditionem toti Poloniæ sub autumnum edixit, & ad confirmandos Prussorum animos legationem misit. Nec illi mutabant fidem: nonnullos'que primores ciues in oppidis, quos Cruciferorum partibus fauere persenserant, capitis supplicio affecere: aliquot modò ignobilia oppida in inferiore Prussia, Cnipouiæ exemplum secuta sunt. Rati autem, hostes occasioni se deesse non oportere, ad Fridelandiam exercitum admo-

Cruciferorum clades apud Fridelandiam.

uerunt. Præerat ei oppido Scubela quispiam Boemus cum præsidio: is ubi aduentare hostes accepit, simulata negligentia, ad ipsa usque mœnia oppidi pertingere eos passus est: deinde subitò bombardis, quas opportuno loco collocarat, in confertos iaculatus, magna clade, maiore uerò perturbatione eos affecit. Confestim'que in trepidantes cum suis erumpens, longè eos propulit, & quingentos ex eis cæcidit, centum uiuos cæpit. Cæterùm expeditio illa intempestiua neque cupidè suscepta est à nostris, & lentior multo fuit, quàm par erat. Adfuerunt qui-

Polonorum licentia.

dem nonnulli maturius: sed dum cæteros expectant, magnam frumenti uim ex agris Cuiauiensibus raptam, in castra, quasi ibi hybernaturi essent, conuexerunt: quam postea motis castris incenderunt. In itinere quoque quoquouersus ecclesiasticis & regijs bonis parsum non est. Rex Breste præcesserat: quò cum proceres Poloni ad eum conuenissent, flagitantibus stipendium militibus, inita ratio est parandæ pecu-

Ecclesiastica uasa conflata à Polonis.

niæ, neque honesta, neque utilis, sacra ecclesiarum uasa ac donaria conflandi, archiepiscopo, & Vuladislauiensi Posnaniensi'que episcopis, assentiẽtibus. Quod cum in tribus diœcesibus, quarum episcopi consenserant, factum esset, sola sex millia florenorum redacta sunt. Nam è Cra-

Strempinij episcopi factum animosum.

couiensi nihil ablatum est, non permittente episcopo. Cum autem cunctæ copiæ conuenissent, nauali ponte apud Toruniam Vistula tradu-

Fridericus Marchio fauet Cruciferis.

ctæ sunt. Interea Fridericus Marchio Brandeburgensis ad Magistrum Cruciferorum cum quingentis cataphractis equitibus profectus, & complures dies ibi commoratus, relicto apud hostes equitatu, ad regem in castra uenit, petens ut se arbitro rex cum Cruciferis pacem faceret. Id uerò non ex animo faciebat, sed ut aptum bello gerendo tempus eximeret. Vbi non abnuere regẽ sensit, reuersus ad Cruciferos, regi renũciari iussit, optimas, & ultro ipsi expetendas, meritisq; eius maiores

Conuentus de pace apud Coscelecium.

conditiones se allaturum esse. itaq; cõdicta ad Coscelecium pagum die, missi à rege Ioannes episcopus Vuladislauiensis & cancellarius, Ioannes Tencinius Cracouiẽsis, Petrus Opporouius Lenciciensis palatini, & Hincia Rogouius castellanus Siradiensis, uana fuisse Friderici promissa repererunt. Postulabãt enim Cruciferi, ut rex omni Prussia (quo nomine iam Pomeraniam quoque, & Culmensem, & Michalouiensem comple-

ctimur) sibi decederet: tum demum, quocunque uellet iudice se cum disceptaret. Increpitus à nostris Fridericus, quòd non bona fide cum rege ageret, ne tamen nihil egisse uideretur, pollicebatur, Cruciferos Culmensem & Michalouiensem regionem nostris concessuros, ac impensas belli soluturos esse. Quas conditiones cum non acciperent nostri, re infecta discessum est, ferocioribus factis Cruciferis quingentorum cataphractorum equitum accessione, quos Fridericus discedens in castris ipsorum relinquebat. Itaque intermissum spe pacis belli studium resumptũ. Eodemq; itinere quo superiori anno, ad Lassinũ non

Lassinum frustra obsessum à Polonis.

optimo consilio castra mota sunt. Prętergressus autem oppidum exercitus, non longo interuallo ad obsidendum id reuertit. Spectabant ad deditionem oppidanorum animi: sed quadringenti Cruciferorum equites præter castra nostrorum, in quibus nulla erat militaris disciplina, in oppidum ingressi, eos confirmarunt, strenueq; oppidum defenderunt. Itaq; obsidione in Nouembrem mensem extracta, cum maiore penè obsidentes, quàm obsessi inopia premerentur, neq; commoda esset frumentatio & pabulatio tanto exercitui, dilapsis metu nostrorum

Disciplina militaris neglecta apud Polonos.

(qui nulla in eos iniuria se abstinebant) agrestibus, & frumento maturè ante aduentum nostrorum in munitiones conuecto, serò consilium suum rex damnauit: & niues autem pluuijs mixtę, uenti'que acriores, equos & homines desuetudine militię molliores affligebant. Igitur soluta obsidione, rex dimisit exercitum, quarta fermè parte equorum amissa, domuitionem flagitantem: ipsis quoque Prussis nostrarum partium, discessu eius lætantibus. Neque enim minoribus, nec scio an maioribus etiam damnis & incommodis ab eo, quàm ab hoste, agri eorum affecti erant, ita ut ne tectis quidem parceretur. Dum hæc ita geruntur

Ioannes & Cauuca Sueborouij & Georgius Stossus latrocinantur in Polonia.

in Prussia, latrunculi è Silesia Ioanne & Cauuca Sueborouijs fratribus Polonis, & Georgio Stosso Morauo ducibus, in agrum Ilcussensem & Slauucouiensem impetum fecerunt, rapta'que cùm alia præda, tum equis octoginta, quorum opera in plumbi metallis aqua exhauriebatur:

Slauucouia incensa.

& Slauucouia propter iniuriã, quam Sueborouius à præfecto eius oppidi acceperat, incensa, Velunensem quoque agrum uexarunt: & Cem-

Cempnum arx capta & recepta.

pnum arcẽ, natura loci munitã, agrestium censum domino afferẽtium habitu ingressi, cęperunt, & Virbentam loci dominum in Morauiã abduxerunt. Sed arx postea obsessa diu à Velunensi nobilitate, et cohorte archiepiscopi, & episcopi Posnaniensis, latrũculis pacto excedẽtibus, recuperata est. Causa latrocinãdi eis fuit, emerita quidẽ in Prussia sub rege stipẽdia: quę cum non numerarent ob inopiã ærarij, illi ex professo, quouis modo ea se à Polonis repetituros esse denunciarãt, & ad eos magnus egentium & perditorum hominum numerus ex omni uicinia cõfluebat. At in Masouia Vuladislaus dux Plocensis, hectica febre, quam

Vuladislai ducis Plocensis mors & liberi. Masouijs ducibus hectica peculiaris.

illi generi hæreditariam fuisse Dlugossus memorat, exinanitus, per eos dies uita excessit, Zemouito & Vuladislao filijs pueris relictis. Ne Boleslai quidem alterius fratris, cuius paulo antè meminimus, filij adulti, & gerendi rebus maturi erant. Itaque Paulo Gizicio Plo-

 censi

Paulus Gizicius episcopus Plocensis, gubernator Masouiæ.

censi episcopo cunctę Masouię administratio mandata publicè, quoad
pueri adolescerent. Atq; is bene & cũ laude se gessit: mores quosdã le-
gesq; barbaras exercendorũ iudiciorũ, pœnarumq; exigẽdarũ sustulit,
non sine sumptu suo. Rex dimisso exercitu, apud Grudentũ cum senatu
de gerendo deinceps bello consultauit. Et quoniã mercenario milite id
geri placebat, nec suppetebat pecunia in stipendiũ, censebãt pleriq; de
iunioribus, pensionẽ duodenûm grossorũ agricolis imponẽdã esse, suis
quidẽ atq; nobilitatis simplã, regijs uerò et ecclesiasticis duplam: ad hęc
ut ecclesiasticus ordo dimidios reditus suos conferret. Atq; in eam sen-
tentiã decretum factũ, Cracouię & in alijs oppidis promulgatũ est non
sine summa profanę tyrannidis infamia, & ecclesiastici ordinis iniuria,
cui inuito immunitas diuinis humanisq; legibus concessa eripiebatũ. Ta
metsi retractatũ id decretũ est in comitijs Petricouiensibus insequentis
anni, qui fuit 1456, principio, contendentibus episcopis: decretumq;, ut
ęstate sequenti publica in Prussiã expeditio maturè post Pentecostẽ fie
ret. Nec tamen ea facta est, propter angustiã rei frumentariæ & pabuli,
ex magnis pluuijs & inundatiõe aquarũ. Quin & superioris anni expe-
ditio magna ex parte eam calamitatẽ inuexerat. Ad hæc aũt nihil ea ex-
peditione opus esse uisum est, propterea quòd debellatum iam esse uideba
tur, cum nostri, quib. id negociũ mandatum erat, cum hostiũ militibus
de dedendis munitionibus & reddendis captiuis decidissent, septuagin
taseptẽ florenos in singulos equites, dimidium in pedites pacti, urgenti
bus maximè Prussis, ac dimidiũ eius pecunię pollicentibus. Qua de cau
sa rex ipse etiã in Prussiã excurrerat. Itaq; alteris comitijs ad sextũ Idus
Septemb. Petricouiã indictis, de pecunia paranda à nostris cõsultatum
est: nam in ęrario regio prorsus nulla erat. placuit uniuerso cõuentui, ut
rex pariter, & ecclesiasticus, equesterq; ordo uniuersus, dimidiũ annuo
rum censuũ conferrent, ne honorum quidẽ & magistratuũ fructibus ex
ceptis: oppidani uerò, soli iuxtà ac mobilium bonorum ęstimatione fa-
cta, ut binos grossos à marca penderent: agrestes uerò unũ grossum in
capita marium & fœminarum: cęterùm equestres homines, qui nullos
haberẽt agricolas & adscriptitios, neq; census, uicenos quaternos gros-
sos. Nec tamen Petricouiæ res ea confecta est: sed maiores quidem
Poloni in Colensi, minores uerò in Corcinensi demum conuentu de-
nuò instituto, decretum id approbarunt, lectis quæstoribus, qui eam
pecuniam ex republ. dispensarent. Cæterùm ecclesiastici ad synodum
eam rem reiecerunt, ac pontificiæ modò siue usitatæ æstimationis di-
midium contribuerunt. Quanquam Cracouiensis episcopus ultro
tres quartas, cæteri uerò episcopi iustas censuum pariter ac decima-
rum pecuniariarum dimidias contulerunt. Cum autem ne hæc quidem
suffectura essent, aurum insuper & argentum sacrum è Cracouiensi
templo à rege importunè flagitatum, sed constanter negatum est: pla-
catusque rex quinque millibus florenorum, episcopi & sacri collegij
fide à mercatoribus mutuò acceptis, ut rex ea postea solueret. Missi
sunt etiam legati è comitijs Petricouiensibus in Podoliam, qui arces ar-
mis,

Decretum iniquum de tributo ecclesiasticis imposito retractatum.

Comitia Petricouiæ. 1456 ann.

Transactio Polonorũ cũ Cruciferorum militibus.

Prussorum studium erga Polonos.

Comitia iterũ.

Tributum ingens.

Conuentus Coli & Corcini.

Episcoporum munificentia in bellũ Prussicũ.

Cracouiensis basilicæ argentum regi negatum.

Podolia munitur contra Lituanos.

mis, commeatibus, & propugnaculis munirent, & iusiurandum à præ-
fectis earum exigerent: propterea quòd Lituani missa ad regem legatio
ne, Podoliam repetebant, admonentes eum iurisiurandi, quod sibi pro
fecturus ad suscipiendum regnum dedisset: ni faceret, non toleraturos
se esse diutius eam iniuriam. Addebant autem eis animum Cruciferi
fœderati. In Valachia uerò per id tempus, Alexandro palatino ueneno
sublato à suis, Petrus, cuius mentionem superius fecimus, populi fauo-
re succesit: missisque ad regem oratoribus aliquoties, tandem à disten
to tot simul curis & negocijs assensum impetrauit. Ita quidem Dlu-
gossus de Petro hoc memorat: sed nos è monumentis literarum Russi-
carum, quæ extant in Archiuio regio, comperimus, anno 6963 ab or-
be condito, qui est post Christum natum millesimo quadringentesimo
quinquagesimoquinto, Petrũ palatinum Valachorum in uerba regis
iurasse, Andrea Odrouanzo palatino Russiæ cum alijs quibusdam pro
ceribus Polonis id iusiurandum exigente & recipiente: & auxilia regi
regnoque more maiorum suorum contra quosuis hostes promisisse:
matri uerò suę Marię regis amitæ possesionem territorij Seretslei Tar
gensis confirmasse, usque ad aliam transactionem cum rege. Vnde appa
ret alium hunc esse Petrum, Heliæ filium, Alexandri uerò tunc extincti
fratrem. Indidem autem comperimus hoc anno, hunc ipsum palatinum
unà cum consiliarijs suis misisse oratorem ad principem Turcarum Ma
hometem, ut pacem ab eo duûm millium aureorũ tributo redimeret.
Nam is post subactum Constantinopolitanum imperium uehementer
uexabat Valachiam: & distinebantur tunc Poloni bello Prussico, ne so
cijs & clientibus opem ferre possent. Nihil enim non agebant Crucife-
ri Teuthones, ut eam prouinciam nuper amissam recuperarent: ac per
illud ipsum tempus Brathianum arcem munitissimam in Culmensi tra-
ctu, præsidiarijs militibus, Ioanne Tresca præfecto absente, corruptis
interceperant: Brodniciam uerò clàm noctu intercipere conati, non
latuerunt, & non sine strage repulsi sunt: multisque in locis leuibus
certaminibus commissis, ubique inferiores fuere. Porrò Torunen-
sis plebs intemperantia, nisi fallor, nostrorum militum irritata, in
Cruciferorum partes propensior, claues portarum urbis magistrati-
bus suis sibi aduersantibus, seditione coorta, ademit. Verùm Gda-
nenses accitis properè regijs militibus de proximis præsidijs, eum tu-
multum sedarunt, ducentis de primoribus plebis comprehensis, &
septuaginta ex his, qui capita seditionis fuerant, cæsis. Per idem tem-
pus magistratus urbis Cracouiensis Nicolaum Turscium presbyte-
rum, & Nicolaum Gnoinium, & ipsum sacris initiatum, furti reos,
captos, & quæstionibus examinatos, noctu clàm capitali supplicio af-
fecit. Quamobrem toti ciuitati sacris interdictum est, donec episco-
pus à rege exoratus, trecentis florenis multæ nomine acceptis, id in-
terdictum sustulit. Inuaserant autem illi duo, alter quidem in schola-
striam, alter uerò in canonicatum Cracouiensis ecclesiæ, quorum sacer-
dotiorum superstites erãt possessores. Neq; rex necis eorũ imperatę su-
spicione

Lituanorum legatio ad regem asperior.

Cruciferi fœderati cum Lituanis.

Petrus pal. Moldauiæ iurat in uerba regis.

Valachi tributarij Turcis facti.

Valachia infestata à Turcis.

Brathianũ proditione captũ.

Torunensis plebis motus à Gdanensibus compressus.

Turscius & Gnoinius sacris initiati, necati à senatu Cracouiensi.

Interdictum Cracouiæ.

Senatus Cracouiensis multatus ab episcopo propter animaduersionem in sacerdotes.

ſpicione caruit. Comitijs Petricouienſibus, quemadmodum diximus, peractis, rex, auctus filio Vuladislao, nequicquam retinentibus Polonis proceribus, & ut Pruſsicas res prius conficeret, flagitantibus, in Lituaniam ad ſedandos motus ibi concitatos profectus eſt.

Lituani res nouas moliuntur.

Etenim Lituani plerique abſentia regis offenſi, & Podoliæ cupiditate incenſi, alium ſibi principem creare conſtituerant, Simonem Kiouienſium ducem, Oleſconis filium. Eorum principes erãt Gaſtoudus Simonis ſocer, Georgius dux Oſtrogienſium Ruſſus, & Alexander quiſpiã humili loco natus, ſed ſingulari regis gratia in ſublime euectus.

Moniuidus.

Nam Moniuidus cum ſuis propinquis et gentilibus, & nonnullis alijs, regias partes tuebatur. Hos igitur motus rex indulgentia & largitionibus ſuppreſsit magis in præſens, quàm ſedauit.

Gaſtoudus.

Culpa omnis in Gaſtoudo hæſit, qui legationẽ illam ad regem cætero conuentu inſcio conflarat: & tamen impunè ei fuit.

Gdanenſium ſeditio ab Vlrico Ceruonca ſedata.

Gdani quoque per id tempus promiſcua multitudo tumultuata eſt, authore Martino Coga, obſcuro quidem, ſed ingenioſo & factioſo homine, & Cruciferorum rebus fauente.

Mart. Coga turbator.

Cauſa ſeditionis fuit, quòd regij milites ſuburbana eius oppidi incenderant, & quòd rex in Lituaniam ſeceſſerat: unde colligebatur, & iactabatur uulgò, ei res Pruſsicas curæ non eſſe.

Magiſtratus à plebe mutati.

Antiquis ergo magiſtratibus, quaſi aduerſarijs, amotis, nouos creant.

Vlrici Ceruoncæ opera regi & Polonis nauata.

Dum autem gliſcit ſeditio, Vlricus Ceruonca Boemus pręfectus præſidij Marieburgenſis, data opera adueniens, longa & prudenti oratione in gratiam partes diſsidentes reduxit, & in fide regia continuit, oſtendens, quanto magis expediret ei ciuitati à Polonis ſtare, à quibus magnis beneficijs & libertate donata eſſet, & ſine quibus ægrè ſeſe ſuſtentare poſſet, quàm ſuperbis & crudelibus Cruciferis ſeruire. Miſit deinde ad maioris Poloniæ proceres, & ad regem, oſtendens in quanto diſcrimine eſſent res Pruſsicæ, & ut magis eas curæ haberent admonens. Atque ex eo tempore regiarum partium ſtudioſus eſſe cœpit, magna'que beneuolentia, cum noſtri ad redimendas à militibus Cruciferorum arces nondum ſatis parati eſſent, diem numerandæ pecuniæ prorogauit.

Polonorum & Gdanenſium legationes ad regem.

Miſère deinde maiores Poloni palatinum Breſtenſem ad regem in Lituaniam: miſère & Gdanenſes, orantes ut is quamprimùm ad componendas res Pruſsicas adueniret.

Vuladislauienſis epiſcopus gubernator Pruſsiæ.

Nec tamen quieſcebat Coga, donec Ioannes Zarnicouins caſtellanus Gneſnenſis, qui cum Caliſsienſi caſtellano, Vuladislauienſi epiſcopo pro gubernatore in Pruſsiam à maioribus Polonis miſſo, adiunctus erat, Gdanum uenit. Cuius aduentu legitimus magiſtratus, authoribus Reinaldo Niderhouio & Ioãne Lindauio, ſumpta fiducia, capitale ſupplicium de Coga ſumpſit. Sic motus omnes cum eo conquieuerũt.

Cometes.

Annus hic mẽſtrua pernoctis cometæ apparitione inſignis eſt:

Turcarum clades apud Bielogradum.

quam Turcica clades apud Nandor Albam, quæ Taurinũ olim dicta eſt, à Ioanne Huniade, & Ioanne Capiſtrano ducibus, quemadmodũ ſuperius attigimus, irrogata, & Mahometi imperatoris turpis fuga conſecuta eſt.

Polonorum uirtus bello Turcico.

Vbi non ignobilis fuit ſexcentorũ Polonorũ Capiſtranum ſecutorũ opera.

Huniadis et Capiſtrani mors.

Nec ita multo pòſt Huniades & Capiſtranus uitã cũ morte cõmutarũt.

Inſequen-

1457 ann.

Ladislaus Huniadis filius ob interfectũ comitem Ciliæ, capite plexus.

Inſequenti anno Huniadis filius Ladislaus perduellionis inſimulatus, cum Vlricum Cilię comitem inſidiatorem ſuum interfeciſſet, capite pœnas luit.

Mathias captus.

Mathias frater eius minor natu captus, & Viennam à rege ductus: Ioannes item Varadinenſis epiſcopus, & complures alij de proceribus Vngaris in uincula coniecti.

Mulieris magnus animus.

Mater Ladislai & Mathię, magnanima mulier, non fletibus & lamentis indulſit: ſed arma contra regem Ladislaum pro filijs ſumpſit: maiusꝗ facinus ira ſuadente auſura, ac Turcas in auxilium accitura erat, ni res interuentu aliorum procerum compoſita fuiſſet:

Ladislai regis mors.

ſed prius quàm Mathias ex pacto dimitteretur, Ladislaus rex in ipſo nuptiarum apparatu Pragę obijt, ſiue ex repentino morbo, ſeu ueneno clàm à Georgij Podiebradij uxore miniſtrato. Dira quidem tormina ſenſit moriens: & medici Germani poſteaquam Boemia exceſſerunt, uulgarunt nõ obſcura ueneni hauſti ſigna in eo apparuiſſe. Mortis cauſam ei fuiſſe exiſtimant, Podiebradij partim ambitionem, partim offenſionem uel metum.

Ladislaus infenſus hæreticis.

Etenim non obſcurè Ladislaus iniquior & infenſior erat hæreticis, eorumꝗ cœtus & ſacerdotes, & in primis Rochezanam pſeudarchiepiſcopum amicum Podiebradij aſpernabatur.

Rochezana.

Georgius Podiebradius Boemorum rex.

Et ſanè adeptus eſt regnum poſt Ladislaum Georgius, Rochezanæ & factionis eius opera, poſthabitis Friderico Imperatore, Sigiſmũdo & Alberto Auſtriorum archiducibus è fœdere, Cazimiro rege Polonorum, & Vilelmo duce Saxonum, iure hęreditario nominibus uxorum & liberorum ſuorum regnum id petentibus.

Vilelmus dux Saxoniæ.

Vilelmus enim maiorem natu ſororem Ladislai defuncti in matrimonio habebat. Nã Caroli regis Gallorum legatio, qui ingentibus pollicitationibus idem ambiebat, non niſi poſt comitia publicè audita eſt: idꝗ aſtu Georgij factum.

Mathias rex Vngar. creatus & redemptus.

Vngari Mathiam Huniadem annos decemſeptem natum, authore Michaele Saladino, ſiue Zilagio (ſic eum uocat Bonfinius) auunculo eius, qui cum quinque, ſiue, ut uult Bonfinius, uiginti millibus armatorum ad regia comitia uenerat, regem crearunt: & numeratis Podiebradio quinquaginta millibus aureorum redemerunt. Extincto enim Ladislao, Georgius ſignatis annulo regio literis celerrimè eum Viẽna Pragã deduci curarat, magnum inde ſperans compendium: qua ſpe fruſtratus non eſt:

Mathiæ cum Georgio fœdus & affinitas.

quin & filiam ſuam ei deſpondit, fœdusꝗ & ſocietatem cum eo inijt. Et Vngari autem, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus noſter, Friderici, Cazimiri & Caroli Galli poſtulata, non ſibi, ſed Vuladislao natu maiori Cazimiri filio regnum illud adſtruẽtium repudiarunt: cui Carolus filiã ſuam, eam, ni fallor, quam Ladislao dudum deſponderat, uxorem cum ſumma dote pollicebatur.

Peſtis.

Vexauit autem tunc peſtis Vngariam, eiusꝗ contagio etiam in finitimam Poloniam proſerpſit. Sed hæc pleraꝗ hoc quidem anno, quem nunc perſequimur, inchoata, ſequenti uerò peracta ſunt. Sed ad noſtra redeamus.

Vu MARTINI

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER XXIIII.

1457 ann.

Comitia Petricouiæ.

Maiorum Polonorũ expeditio in Prussiã.

VERE autem nouo prioris illius anni, nempe 1457, rex Cazimirus, flagitantibus Prussis atq; Polonis, è Lituania in Poloniam ad Petricouiensia comitia uenit: atq; inde ad Colensem maiorum Polonorum conuentum profectus, impetrauit à nobilitate eius oræ, ut, quoniam pecuniam deerat in stipendium mercenarijs militibus, ipsa Slochouiam, Suece ac Tucholiam arces Pomeraniæ tuendas susciperet: deinde in Prussiam Gdanumq; diuertit: ubi à Carolo Danorum rege exule, pedibus extra urbem progresso, salutatus, & à Gdanẽsibus comiter & splendidè acceptus est: exolutaq; militibus hostium conuenta pecunia, nempe quater centenis septuagintasex millibus florenorum, Marieburgum, Gilauiam atq; Dersauiã ab eis recepit. Migrantes inde milites cum Magistro Cruciferorum & commendatoribus, rex tutò usq; ad fines Poloniæ deduci iussit. Nam qui cæteras munitiones obtinebant, parte pecuniæ accepta, cum reliqua ad constitutum tempus sibi soluta non esset, in fide Cruciferorum authore Bernardo Sumbergio manserunt. Maximè uerò rex à Gdanensibus ad exoluendã eam pecuniam, triginta millibus denuò extra ordinem collatis, adiutus est. Nec studium Vlrici Ceruoncę præfecti præsidij Marieburgensis erga regem obscurum fuit, cuius authoritate milites fidem non mutarunt, quamuis ad præstitutam diem reliqua pecunia sibi non numeraretur. Itaq; quinquagintasex millibus florenorũ in Suece, Golubo, Preismarco, Coualouia, & Gneuo obligatis & oppigneratis, rex eum muneratus est: & mox in duarum ex his primarum præfecturarum possesionem eum misit: Marieburgo quoq; eum præfecit: ipse Bydgostiam se recepit. Obsidebatur nihilominus Gneuum à mercenarijs militibus, & maioribus Polonis. iamq; tantum fames apud obsessos inualuerat, ut uix paucos dies obsidionem toleraturi esse uiderẽtur: sed nostri sine ulla disciplina militantes, nequicquam uetante ac deprecante magistro militię Prendota Lubessouio, domos dilapsi sunt, authore Ioanne Cromno Cotificio, corrupto ab hostibus. Atq; ob eam rem is postea capite damnatus est à rege. Per eosdem dies malè à Dobrinẽsibus quadringentis ferè domi pugnatum est contra octingentos hostes, qui ex Zialdouia excursionem fecerant. Atq; ij uastata ora Dobrinensi, non contemnendam prædam abegêre. Apud Sipelbeinum quoq; oppidũ in inferiore Prussia, quod à Cruciferis obsessum erat, infeliciter nostri ab obsidione hostem depellere tentarunt. His igitur successibus erecti Cruciferi, ad recuperationem Marieburgi adspirare cœperunt: & fauebant eis clàm complures oppidani, atq; etiam equites, qui in arcis præsidio cum Ceruonca erant. Itaq; constituta cum eis proditione, Bernardus Sumbergius

Carolus Danorum rex exul.

Marieburgum &c. regi deduntur.

Gdanensiũ munificentia in regem.

Vlricus Ceruõca honoratus à rege.

Poloni dilapsi ab obsidione.

Prendota Lubessouius dux exercitus.

Cotificius proditionis damnatus.

Dobrinẽses fusi à Cruciferis.

Marieburgi proditio instructa.

gius cum expedita manu adueniens noctu, in oppidũ receptus est: præsidiariosq; regios sine ullis excubijs per domos dispersos, & somno oppressos concidit: nonnulli tamen in tumultu nocturno in arcem euasere. Ceruonca tumultu oppidano excitus, hostem ad arcem concurrentem, lapidibus & omni telorum genere supernè repulit. Cum autem dies illuxisset, crebræ fiebant ex arce in oppidum globorum è bombardis proiectiones, ita ut nemo in propatulum impunè prodire posset. Sed in domib. ferè latitabant hostes, perfractisq; parietib. inter se commeabant. Veriti autem, ne qua ex arce eruptio in se fieret, fossa & aggere ab arce oppidum intersepserunt: quod cum perfecissent, traiecto Nogato, in Zolauam siue insulam maiorem impetũ fecerunt, ut eam depopularentur, aut in potestatem suam redigerent. Fortè eódem Lubessouius cum reliquijs dissipati exercitus, & auxilijs Gdanẽsium, Marieburgo succursurus, sub idem tempus aduenit, nauibus Gdano aduectus. Eius milites ubi nec opinantes in hostem longè ualidiorem, quippe qui octingentorum numerũ excederet, incidêre, metu perculsi, ad naues respectabant: sed Lubessouius stricto gladio pro hoste sibi futurum minitatus, quisquis ad fugam spectaret, fugam eorum inhibuit, & castra secundum aggerem insulæ metatus est: ita ut à tergo aggere, à fronte uerò curruum obiectu tutus esset. Sumbergius despecta eorum paucitate, castra adoritur: defendunt illi acriter: cum ecce in ipso feruore pugnæ quadringenti armati Stargarta in auxilium nostris aduenere. Instauratur prælium maiore ui, bis'que pedem referre coacti hostes, tertium redintegrato prælio uicti, perpeti fuga Neitichum atque inde Marieburgum se receperunt, octoginta de suis amissis, & Sumbergio duce uulnerato. Nihil tamen is de officio remisit: quin per illos ipsos dies Culma siue Chelmno oppido potitus est, proditione Boemi cuiusdam: qui cum prius stipendia fecisset in castris regijs, uxorem opulentam in eo oppido duxerat. Gilauia quoque regio præsidio, quod pabulatum exierat, excluso, in potestatem Cruciferorum uenit. De hac tam uaria, & maiore ex parte aduersa fortuna nostrorum, cum regi renunciatum esset, perfecit apud maiores Polonos, ut in centenas marcas annui census singulos hastatos equites mitterent: hastati autem unius nomine apud Polones tres equites continentur: nempe hastatus unus grauioris armaturæ cum duobus balistarijs: ciuitatibus pedibus imperati. Sex millia peditum pariter & equitum fuere: ea'que Marieburgum ductore Sciborio Chelmio præfectò Maioris Poloniæ, missa sunt. Atque is exercitus unà cum auxilijs Gdanensium & Elbingensium satis habuit hostes importando in oppidum commeatu prohibere: nec elici ad pugnam ab hostibus potuit, ne suburbanis quidem Toruniensibus incensis. Dum hæc ita geruntur in Prussia, ne Cracouiensis quidem ora quieta fuit. Cauuca & Ioannes Suebor ouij fratres, cum ea quam coegerant latronum manu, montem cui Zebrace nomen est prope Osuencimum, castello communierant: atque inde uiciniam omnem latrocinijs uexabant. Pluribus autem indies tanquam in sentinam quandam con-

Lubessouij uirtus.

Polonorum uictoria de Sumbergio.

Neitichũ opp.

Culma prodita Cruciferis, siue Sumbergio.

Gilauia dedita Cruciferis.

Maiorum Polonorum expeditio in Prussiam.

Sciborius Chelmius Præfectus Maioris Poloniæ.

Sueroboujorũ latrocinium.

Zebrace mons.

 fluentibus,

fluentibus,in quibus & Ioannes erat, qui dux Osuencimensium fuit, alium quoque montem, qui Vapenna dicitur, prope Dopsice, item'que Mislouice oppidum communierunt: parum'q; abfuit, quin Osuencimum quoque in suam potestatem redigerent, octo de suis, qui capti in arce asseruabantur, summa turri potitis. Qui ut decederent, non ui, sed precio ducentorum aureorum perfectum est à præfecto arcis Ioanne Synouecio. Vix autem sub initium autumni minores Poloni edictis regijs exciti sunt, ut contra latrunculos illos arma sumerent. His uerò sumptis, amicos quidem afflixerunt, in ecclesiastici ordinis bona fructus'q;, quà proficiscebantur, impetum facientes: hostibus uerò non nocuerunt, sed cum Mislouice aliquandiu obsedissent, facto frustra aduersus oppidum impetu, irrito cœpto turpiter & proterue discesserunt, quadraginta nobilibus præter cæteram multitudinem amissis, centum sauciatis. Sexaginta millia bellatorum in ijs castris censa esse Vapouius memorat. Rei malè gestæ culpa in proceres nonnullos, quasi cum hostibus sensissent, uulgò coniecta est. At ij uicissim contumaciam equitum, ac disciplinæ contemptum incusarunt. Nec mora, nostris ad sua dilapsis, Ioannes Osuencimensis Clobuscum oppidum diripuit & incendit. Quocirca aliam nostri defendendi sua rationem inire coacti sunt, partitis inter proceres muneribus: nempe ut Ioannes quidem Cizouius castellanus Cracouiensis Scauinæ, Ioannes Tencinius Ilcusi, Prædiborius uerò Conespolius castellanus Sendomiriensis Leouiæ cum præsidijs essent: militibus stipendium de salinis constitutum rege inconsulto, duodeni grossi in hebdomadam. Ac ne Podolia quidem per idem tempus tumultus & incommodi exors fuit. Nam Tartari populabundi improuisò in eam oram incursionem fecere. In eos Bartholomeus Buzacius præfectus Podoliæ, cum Ioanne Lasscio succamerario, & inermi comitatu iter faciens, imprudens penè incidit: sed prior tamen eos ipse animaduertit. Duo erant eorum agmina: in maiore uulgus erat promiscuum, in minore eximij bellatores: uerùm nostri in maiore robur omne eius militiæ esse opinati, facto in id noctu impetu, quo terribiliora omnia hosti facerent, facilè id fuderunt & conciderunt. Tumultu exaudito, alterum agmen loco cessit. Postridie illud quoq; adoriri nostris placuit, nocturna uictoria ferocibus, ratis'q; minus cum illo negocij sibi fore. Et sanè non malè ausus illi eis successissent, si incũctãter, quemadmodum censebat Lasscius, in perturbatos impetũ fecissent. Sed dum cunctantur, Barbari paucitate eorum cognita, animos resumpserunt, & in orbem nostros trepidantes & conglobatos abundante multitudine circumuecti, in medio concluserunt, & ad internecionem profligarunt, nõ inultos tamen. Nec mora, uictores populatione omissa, ad sua se receperunt, ueriti necubi defatigatos, & ad paucos redactos, nouus & recens hostis inuaderet. At rex Cazimirus constitutis, quemadmodũ diximus, rebus Prussicis, Petricouiam ad comitia ad uicesimãquartam diem Nouẽbris indicta profectus est. Sed cũ ibi nihil de republica ob infrequentiam senatus, ad reprimendam latronum uim intenti, constitutum esset, alij

Vapẽna gora. Dopsice et Mislouice oppida.
Osuencimum propè captũ.
Minorum Polonorum ignominiosa expeditio contra latrones.
Ecclesiastica bona uexata.
Clobuscum direptum & incensum.
Stipendium è salinis numeratum iniussu regio.
Tartari Podoliam populati.
Russorum anceps cum Tartaris pugna.
Comitia Petricouiæ.

alij conuentus Coli & Corcini acti sunt: & in his decretum, ut iugeralis exactio duodenûm grossorum agrestibus imponeretur, unde satis fieret ijs quibus emerita in Prussia stipendia soluta non erant: præfectura Cracouiensis, amoto ob ingrauescentem ætatem Ioanne Cizouio, Nicolao Penansco Vitouicio mandata est, auctis reditibus, quo numerosiorem familiam, pacandarum & à latrocinijs purgandarum uiarum causa posset alere. Satisfactum deinde ijs qui latrocinio & bello emerita stipendia repetebant: castella'q; ab eis dedita, diruta regis uoluntate, ne deinceps etiam latrocinantium essent receptacula. Nobilitati uerò Osuencimensi latrunculorum uexationibus afflictæ, à rege clementer subuentum est. Conuentu soluto, rex unà cum regina, uti solebat, in Lituaniam secesit, inde'q; ad Calendas Maias insequentis anni Petricouiam ad alia comitia redijt. ubi cum de expeditione in Prussiam consultaretur, ac decerneretur, uenit Ioannes Iscra ex Vngaria, hortans regem, ut regno Vngarorũ hæreditario uxoris suę iure animum adijceret, neq; occupari id à Mathia homine nouo pateretur: operam ad id suam regi pollicens: & retinebat is adhuc munitiones quasdam in Vngaria. Cum autem intelligeret, Prussicum bellum ei rei impedimento esse, componendi aut intercipiendi eius partes sibi sumpsit, rege pacem non abnuente. Ne Cruciferi quidem abhorrere à pace uidebantur: & sperabat Iscra facilius etiam fore negocium, quòd Boemorum mercenariorum armis, quorum ductores ferè necessarij & familiares sui essent, tunc res Cruciferorum maximè nitebatur. Sed eum spes fefellit. Elati enim hybernis successibus paulo secundioribus Cruciferi, iniqua postulabant. Quocirca præcisa spe pacis, uniuersæ regni copiæ regis edicto ad Gneuucouiam cõuenere: inde Vistula nauali ponte transmisso, ad Papouiam castrametatæ sunt. Interceperant fraude eam arcẽ hostes, atq; inde Torunensem agrũ uehementer infestabant: sed permunita erat, nec sine multorũ periculo à nostris expugnari posse uidebatur. Cæterùm lixæ & calones atq; promiscuũ uulgus temerè & nemine iubẽte ad mœnia procurrens, mox omnẽ exercitũ incredibili expugnandę arcis ardore & spe inflãmauit. Itaq; facto impetu, porta'q; effracta, cũ iam caperetur arx, hostes magnis clamoribus uictorũ misericordiã implorarunt: exauditi'q; à Petro Samotulio castellano Posnaniensi, penes quẽ summa in exercitu secundũ regem potestas erat, minore porta à castris auersa emittebantur. Sed parum abfuit, quin ipse quoq; Samotulius ab irata multitudine uiolaretur, ob Sbigneum Iauoriũ, Dobricium, atq; Dauidem Boemum castrorũ metatorem, in oppugnatione arcis interfectos. Fremitus quidẽ aduersus regẽ & proceres ingens fuit, cùm propter emissos hostes, tum quòd proceres nonnulli missis ministris cellas arcis cõmeatu & facultatib. refertas occuparãt. Quare subiecto igni à furente multitudine, arx tota cum omni copia & compluribus satellitib. procerũ, qui pertinacius cellas defendebant, conflagrauit: muri deinde arcis, ne ab hoste instaurarentur, rege iubente diruti. Ac triduo ibi statiua habita sunt. Inde ad Culmã siue Chelmnum mota castra. Nec tamen tentata est eius oppidi oppugnatio, quod amplum quidem

Tributum iugerale.
Cizouius amotus à præfectura Cracouiẽsi.
Castella latronum diruta.
1458 ann. Petricouiæ comitia.
Iscra pacis sequester inter Polonos & Cruciferos.
Polonorum expeditio in Prussiam.
Papouia intercepta à Cruciferis.
Petrus Samotulius dux exercitus.
Papouia capta incensa, ac diruta.

quidem & spaciosum est, & neq; arte, neq; natura munitum: sed eò undi-
que hostium copiæ confluxerant. Ad Marieburgum uerò itum est.
Quod cum Bernardus Sumbergius Culmæ intellexisset, nocturno itine-
re anteuertere eò nostros cũ expedita manu instituit: perfecissetq; id a-
deò, ni tota nocte errasset. Orto die, ubi se in nostros incidisse animad-
uertit, fuga sibi quemq; consulere iussit: dissipatos persecuti nostri, non
leui strage affecerunt, cęsis captisq; multis. Sumbergius ipse euasit, quin-
decim milliarium itinere eo die confecto: facultatum tamen iacturam fe-
cit. Ad Marieburgum deinde nostri castra posuere: ac desides ibi tem-
pus triuere, ludificantib. eos spe pacis hostibus. Ad quam conficiendã I-
scra sequestrũ se interponebat. Per quos dies Nouum oppidũ Pomera-
niæ, dimisso Polonorum pręsidio, quasi suis uirib. se tuiturum esset, ho-
stile accepit. E' diuturna uerò eodem in loco apud Marieburgum mora
(nam in duos menses extracta est obsidio) foetore, & pabuli uictusq; ino-
pia regius exercitus afflictus est: ita ut octingenti homines, equorum au-
tem septem millia, fame & peste interirent. Eam ob rem fremere multi-
tudo, & facto agmine ad regis tentorium orare, ut ui se oppidũ non mu-
nitissimum capere pateretur, aut uerò obsidionem solueret: cũ utrum-
que suasu procerum quorundam negaretur, negligentius omnes mune-
ra belli obibãt: solutaq; disciplina, neq; custodias & excubias seruabant.
Inde crescere hostibus audacia: ita ut ij erumpentes, leuibus incommo-
dis nostros afficerent. Inde coorta maior indignatio, quàm hostium
clamor, auro se redemisse, ne oppugnarentur, è moenibus uociferan-
tium, auxit. Et sanè deprehensi sunt nonnulli, noctu ad oppidum cum
mandatis quorundam procerum commeantes. In primis autem Ioan-
nes Bresius procancellarius eam infamiam uulgò sustinuit: & nisi fuga
se subduxisset, uiolatus esset à concitata multitudine. Tandem induciæ
cum hostibus uiginti mensium confectæ sunt, ea conditione, ut intra id
tempus octoni utrinque arbitri pacis apud Culmam conuenirent: in-
ter quos si non conueniret, ut Alberti ducis Austriæ summum esset ar-
bitrium. Interim autem Marieburgense oppidum Iscra sequester obti-
neret, ac utri parti id adiudicaretur traderet: aut si infecta pace discede-
retur, Cruciferis redderet. Dum autẽ hæc fiunt, uniuersa nobilitas mo-
ræ longioris impatiens, iniussu regio domos discessit, orto à Ioanne O-
strouicio, cognomento Nassiano, discedendi principio. Quocirca rex
quoq; suffecto in præfecturam Marieburgensem pro Ceruonca Scibo-
rio Chelmio, discedentem exercitum sequi coactus est, nequicquam re-
tinentibus Prussis, & in primis Gdanensib. qui ei in quatuor millia mili-
tum stipendium, si apud Marieburgum manere uellet, pollicebantur,
prospera fortuna usi eo anno in mercatura maritima, & magnopere di-
tati: sed uxoris desiderium ei fuit antiquius, ut ait Dlugossus: quæ qui-
dem per eos dies ad quintum Nonas Octobris Cazimirum filium Cra-
couiæ peperit. Quamobrem eò contendit: ibiq; legatos Georgij Podie-
bradij noui regis Boemorum audiuit, foedus petentes, & ingentia auxi-
lia contra Cruciferos, regniq; successionem Cazimiro, quæ secundum
Ladislaum

Marieburgum oppidum obsessum.

Nouenses ad Cruciferos desecerunt.

Strages hominum & equorum apud Marieburgum.

Ioannes Bresius de proditione suspectus.

Induciæ uiginti mensium.

Sciborius Chelmius præfectus Marieburgensis.

Gdanensium studium in Polonos & regẽ.

Georgij Boemorum regis legatio ad Cazimirum.

Ladislaum hæreditario iure ad uxorem liberosq; ipsius pertineret, pol-
licentes: Georgium procerum precibus uictum, regnum suscepisse, ne
quis alius præriperet: eo defuncto ad iustos hæredes rediturum. His re-
sponsum est, regem foedus & amicitiam cum Boemis semper coluisse:
cupere uerò, ut mutuum ab eis fieret: non commeruisse eum, ut cum
liberis suis hæreditario regno excluderetur: atque eam iniuriam eum
ad eam usque diem patienter tulisse. Quod si deinceps Boemi officijs
& beneuolentia certare secum uellent, non ingratum eum expertu-
ros: Georgium non malè fecisse, facturumq; esse, si aliquam Cazimiri li-
berorumq; eius rationem in suscipiendo regno duxisset, sicq; legitimis
hæredibus id relinqueret. Causa uerò tam modestę & submissę legatio-
nis Georgio fuit illa, quòd animaduertebat, nonnullos de Boemis pro-
ceribus, itemq; Silesios & Lusacios, alienis à se animis esse, propterea quod
cum Rochezana ab ecclesia & religione catholica non obscurè dissenti-
re uidebatur: & cum Morauiam obiret paulopost sumptum ab Vnga-
ris episcopis, quos Mathias rex miserat, diadema, Iglauia ciuitas portas
ipsi clauserat. Eam cum ille cum ijs, quas ad manum habebat, copijs
obsedisset, Austriorum Archiduces Iglauiensibus præstò fuere, & Mo-
rauiã infestauere. Ibi Georgius maioribus copijs accitis è Boemia, cùm
Iglauiæ obsidionem continuauit, tum Fridericum Imperatorem in ar-
ce Viennensi ab Alberto fratre & ciuibus Viennensibus obsessum libe-
rauit. Quanquam hoc alij posterius factum esse autumant. His igitur
difficultatibus implicatus, ne maiore belli mole prægrauaretur, Cazi-
mirum regem, qui persequi se uelle ius uxoris & liberorum suorũ non
obscurè præ se ferebat, tali legatione placandum atque ductandum sibi
esse existimauit. Comitia deinde ad medium Ianuarij sequenti anno Pe-
tricouiæ habita: ubi de pace ac de bello cum Cruciferis cõsultatum est.
Increbuerat enim, Cruciferos his conditionibus pacem facere uelle, ut
centum millia florenorum impensæ bellicæ nomine regi numerarent,
uiginti millium tributum quotannis penderent, duo uexilla auxiliaria
ad quoduis bellum mitterent, & ut singuli Magistri in regis uerba iura-
rent: Prussiam uerò cunctam sibi haberent, ijsdem finibus, quibus ante
id bellum habuissent. Probabat magna pars senatus has conditiones:
sed Prussorum legatio, commodùm adueniens, orabat regem atq; se-
natum, ne se in fidem susceptos, immanibus Cruciferis ad exquisitos
cruciatus & in teterrimam seruitutem proderet: Elbingæ se cõuentum
egisse, nouoq; foedere sese inuicẽ obstrinxisse: extrema omnia pati mal-
le prius, quàm in Cruciferorum impotentium dominorum potestatem
redirent. Erant & in senatu regio, qui censerent, non ex fide atque di-
gnitate regis & Polonicæ nationis fore, socios deserere: suaq; olim amis-
sa, nuperq; recuperata, rursus prodere aut uẽdere. Non diuturnam pa-
cem eo precio redimi: sed perpetuorum hostium uires refici, & opes au-
geri. Efficax fuit hæc oratio: decretumq;, non esse deserendos proden-
dos'ue Prussos. Verùm de ratione prosequendi belli, ad particulares
conuentus reiectum est. Nobilitas enim Polona, præterita expeditione
uehementer

Georgius rex Boem. hæresi infectus, inuisus Morauis, Silesijs, & Lusacijs.

Iglauia obsessa à Georgio.

Fridericus Imper. obsidione liberatus à Georgio.

1459 ann.

Comitia Petricouiæ.

Consultatio de pace cum Cruciferis.

Prussorum legatio.

Nobilitas Polona detrectat bellum.

uehementer offenſa, & pecuniarium ſubſidium negabat, & militiam in poſterum detrectabat. Quam ne rex quidem probabat, propter nimiam atque pernicioſam equitum licentiam. Interim rex in Lituaniã cum regina excurrit: indeq; reuertens, ad Colenſem maiorum Polonorum conuentum poſt initium æſtatis adfuit: & ut expeditio in Pruſsiam pro modo facultatum decerneretur, à maioribus Polonis impetrauit: nempe, ut de centum marcarum cenſu annuo unus eques haſtatus mitteretur: oppidani uerò regij ut peditem ſuppeditarent. Difficiliores fuere minores Poloni, & emendari prius quædam in rege & magiſtratibus flagitabant. Itaque pro hoſtibus ducti ſunt à rege nonnulli, quorum inſtinctu hæc fieri uidebantur: ſed tamen eorum pertinaciæ datum eſt, ut ad Cal. Septembr. Petricouiam rurſus comitia uniuerſæ Poloniæ indicerentur. Miſsi uerò octo de proceribus, quemadmodum cum Cruciferis conuenerat, in Pruſsiam, ad agendum de pace, re infecta redierunt, cum neq; illi Neſſouiam uenirent, neq; noſtris Culmam ueniendi luculentam ſecuritatem præſtarent. Itaque fecerunt maiores Poloni ſatis promiſsis ſuis, ut exercitum in Pruſſiam mitterent. Verùm nihil is operæprecij fecit: agros modò ſociorum utcunq; tutatus eſt per æſtatem: ſub autumnum autem domum non expectata miſsione remeauit. Per quod tempus mercenarij milites in inferiore Pruſsia inſignem de Cruciferis uictoriam retulerunt: nec multum abfuit, quin Ludouicus Magiſter uiuus in poteſtatem eorum ueniret: prȩda ingens reperta, ita ut uiceni aurei in milites diuiderentur. Igitur de pace rurſus agi cœptum à Cruciferis. Per quod tempus renouatis inducijs, Lubauia Cruciferorum præſidium accepit, cum ad eam diem in partibus regis fuiſſet. Ad Gneuum uerò complures naues frumentum & ligna atq; aſſeres è Polonia Gdanum portantes, ab hoſtib. interceptȩ ſunt. Quȩ cum à rege repeterentur, reſpondit Magiſter, iniuſſu ſuo à militibus id factũ eſſe, neq; eos imperium ſuum exaudire: atq; adeò pacis quoq; arbitrium penes eos eſſe. Clementer rex ageret, & ordinem Cruciferorum ne penitus iret perditum. Sub finem Auguſti menſis uenit ad regẽ Lenciciam Vuratislauienſium & Namislouienſium legatio, deditionẽ oppidorum ſuorum offerens, quòd ſub imperio Georgij regis Boemorum hæretici cum cȩtera Sileſia eſſe nollent. Commendata eſt eorũ pietas & religio: ſed aliter ſibi proſpicere iuſsi ſunt, Cazimirum eos tueri nõ poſſe, Pruſſico bello implicatum: ſi pacem cum Cruciferis fecerit, tunc demum recipi eos poſſe. Et ſuſtinuerunt ij quidem aliquandiu bellum à Georgio illatum non infeliciter: ſed pòſt à legatis pontificis max. Pij ſecundi, Aeneæ Syluij prius dicti, qui per id tempus Calixto ſucceſſerat, in eam credulitatem adducti, ꝙ Georgius ab eccleſia catholica alienus futurus deinceps nõ eſſet, trium annorũ inducias cum eo fecerunt, ut interim ſui iuris, deinde uerò, ſi is hȩreſim abdicaret, dicto audientes ipſi eſſent: ſed ut præfectum tamen ab eo ac cæteris deinde regibus inuiti neminem acciperent. Comitia deinde Petricouiæ habita ſunt. Ad quæ Cracouienſis tractus legati ſiue nuncij uenire detrectarunt, niſi fides publica à rege ſibi

Maiores Poloni expeditionẽ in Pruſsiam decreuerunt. Minores negarunt.

Cruciferi uicti.

Induciæ. Lubauia defecit ad Cruciferos. Induciæ uiolatæ. Magiſtri excuſatio.

Vuratislauienſium & Namislouienſium deditio repudiata à Cazimiro.

Aeneas Syluius papa. Vuratislauienſiũ et Namisl. pietas & fortitudo.

Comitia Petricouiæ.

bi daretur. Acceperant enim, regem aulicũ ſuũ, & procerũ quorũdam, quib. fidebat, comitatũ in armis eſſe iuſsiſſe. Nã erat is admonitus, cõſilia cõtra ſe ab illis inita eſſe. Erat res noua & inaudita: ſed tamen, ne qua maior turba & ſeditio exuſcitaretur, datũ hoc illis eſt. Principes eius legationis erant Ioan. Rithuianius, prȩfectus Sendomirieñ. Ioan. Tarnouius, & Ioannes Melſtinius. Impetrata uerò dicẽdi poteſtate in frequẽti conſeſſu, Ioannes Rithuianius homo magno animo, & lingua prõptus, pro cæteris collegis & omni nobilitate in hanc ſententiã ad regem uerba feciſſe fertur: Ingentem animis dolorẽ haurimus, rex illuſtriſsime, quòd nos immerentes ac tibi addictiſsimos pro hoſtibus ducis, & armatũ prȩſidium contra nos comparaſti. Nemo eſt noſtrûm, atq; adeò ex omni numero Polonȩ nobilitatis, quem odiſſe aut metuere debeas: omnes te ſummo ſtudio proſequimur, ſemperq; proſecuti ſumus. Verùm dura neceſsitas, & impendens exitiũ nos impulit, comitia hæc abs te efflagitare: non quo aliquid contra te moliremur, ſed ut ſaluti & incolumitati noſtræ, liberorum noſtrorum, & longȩ poſteritati, ſimulq; dignitati reipub. noſtræ calamitoſæ tandem aliquando proſpiceremus. Quod ſi roges, quid id mali, aut unde eſt? Vnde nam cenſes? niſi unde minimè ſperabamus, & unde minimè decuit: abs te, inquã, tuiſq; magiſtratibus, quorũ etiam culpa omnis in te redundat. Tui præfecti non modò ius nõ reddunt petentibus uiduis atq; pupillis, uerùm etiam per ſummam iniuriam & potentiam nos fratreſq; noſtros opprimunt, bonis indicta cauſa ſpoliant: uinculis, uulneribus, & omni contumelia afficiunt: quemadmodum nuper poſt edicta hæc iam comitia Sigiſmundo Laticinio & Virbenthȩ Semnicio, ab Ioanne Curopathuua præfectò Chelmẽſi uſuuenit. Atq; hȩc tamen, quòd priuata ſunt, & ad ſingulos pertinent, leuiora ducimus: illa multo grauiora & acerbiora, quæ te conniuente, imò uerò indulgente, Lituani in nos deſignant: nempe quòd Luſcum & omnem illam fertilem oram Ruſsiæ nobis interceperunt: pagos nõnullos à Parſouiẽſi territorio abſtraxerunt: Podoliæ quaſdã munitiones occuparunt, reliquis etiam imminent: Maſouiorum ducibus, ſocijs noſtris, & clientibus tuis, duo territoria Gonianzum & Vangrouecíam eripuere. Hæc te authore facere eos neceſſe eſt. Non facerent ſanè, aut certè non impunè facerent, ſi alium regem haberemus. Tu eorum temeritatẽ & audaciam indulgendo alis, adeoq; prouexiſti, ut non modò contra Cruciferos ſocia nobiſcum arma ex fœdere, & gratiam nobis de uindicata ſibi Samagitia referendo, non coniungant, ſed ſuperbè tuum quoq; imperium iam detrectent. Nec tamen hæc te mouent, quo minus bonis & facultatib. huius regni tam ingratam Lituaniam ornes & augeas. Quòd ſi merita utriuſq; populi recta ratione perpendas, reperies iniuſtè & indigniſsimè hæc abs te fieri. Illi neq; tibi, neq; patri tuo unquã ſatis fideles fuere: & cum iure ueſtro eis imperaretis, contra utrunq; non ſemel pernicioſa conſilia iniere, ferro & ueneno uitam utriuſq; appetiuere. Nos uerò illum quidem obſcurum & ignotum, & anguſtè dominantem, ad ampliſſimum cõiugium & florentiſsimum regnum ultrò acciuimus, & in uni-

Cracouienſes nuncij non niſi ſub fide regis ad comitia uenere.

Rithuianij oratio ad regem in comitijs.

Præfectorum regiorum iniuriæ.

Lituanorum in Polonos peccata.

Lituanorum dubia fides erga dominos ſuos. Polonorũ merita in familiam Iagelloniam.

uersum terrarum orbē celebrem reddidimus: Samagitiam & magnam partem Lituaniȩ à Cruciferis ereptam, armis nostris atq; sanguine restituimus: fratrem tuum Vuladislaum non tantum ad Polonicum, uerùm etiam ad Vngaricum regnum fauore & impendijs atq; opibus nostris eueximus. In te uerò quales fuerimus, tu ipse testis es locupletissimus. Atq; ut alia prȩteream, Prussicū quidem bellum per tot annos in hanc usq; diem & armis & facultatibus nostris, nostrorumq;, pro te impigrè sustinuimus. Pro his meritis ista nobis abs te refertur gratia, ut Lituanos exuuijs nostris uestitutum & ornatum eas. Iam ne illa quidem leuia sunt incommoda, quòd & ipse leuem monetam cudis, & adulterinā importari aliunde permittis: & furum latronumq; examina impunè in nos & nostros grassari pateris.

Polonicæ opes in Lituaniam exportatæ.
Moneta.
Latrocinia.

Quæ facilè tu, quemadmodum debes, nobis quiescentibus, reprimeres, nisi regia bona & reditus perperàm dissipasses. Ad hæc procurationibus quoq; siue stationibus nimiū onerosis nos & homines nostros uehementer exhauris: afflictos à potentioribus non modò non uindicas, sed ne audis quidem quiritantes. Hȩc & alia acerba immeritò abs te accidunt, rex illustrissime, fratribus nostris, quos obsequentissimos & studiosissimos tui semper expertus es. Ea ut tādem corrigas mutesq;, summopere per nos abs te petunt. Refer hanc gratiam benemerentibus: redde nobis, quȩ Lituani te indulgente ademerunt: moneta leui cudenda absiste: adulterinam summoue: immoderatas stationes circumscribe. Magistratuum impotentiam & petulantiam refrena, & uigilantiam excita, ut uias publicas, regnumq; omne, pro debito suo, furtis & latrocinijs purgent: Poloniȩ commoda & ornamenta ne minoris facias, quàm Lituaniæ: fac deniq; patrem te, non uitricum nobis præbeas. Quod si impetramus, nullus nobis labor, nulli sumptus pro tuis commodis, & ad nutum tuum, graues erunt: ac ne sanguini quidē & uitȩ nostrȩ pepercerimus. Sin repulsam ferimus, nihil est quod extra ordinem à nobis expectes. Atq; ita tibi persuadeas, neq; nos in Prussia tibi sine legitimo stipendio militaturos esse, neq; pecuniæ quicquam collaturos, conferri'ue passuros. Ita fermè Rithuianius.

Stationes.

Modestè ad hæc à rege, culpam à se remouente, responsum est: sed tamen re infecta, comitia soluta sunt, maioribus quidem Polonis senum grossorum de iugero pensionem non abnuentibus, minorum uerò legatis negantibus factam sibi esse potestatem à nobilitate, alicuius oneris suscipiendi. Itaq; alia rursus comitia ad sextam diem Decembris eódem edicta. Vbi cū regis senatusq; placito uiginti de primoribus, qui de repub. consultarent, statuerent'q;, delecti essent, & rex correcturum se esse deinceps peccata à nobilitate sibi obiecta, & omnia in quib. homines uulgò offenderent, recepisset, iugeralis duodenûm grossorum exactio agricolis, & telonium omnium mercium omnibus quicunq; lucrū sectarentur, in annum imposita: ab ecclesiastico uerò & equestri ordine octaua pars censuū promissa regi in stipendia militātiū in Prussia. Ibi etiā præfectura Marieburgeñ. amoto nescio quam ob rē Sciborio Chelmio, duob. pariter Ioanni Coscelecio palatino Inouuadislauiensi, & Prendothȩ Lubessouio, à rege mandata est: fortassis

Viginti uiri delecti reipub. cōstituēdæ causa.
Teloniū annuū institutum.
Octaua censuū ab ecclesiasticis & equitibus.
Marieburgo præfecti Ioannes Coscelecius, & Prendotha Lubessouius.

fortassis ut alter territorio reditibusq; regijs, alter prȩsidio militari prȩesset. Inde etiā Iacob. Sennenius Gnesnensis, & Cracouiēsis præpositus, orator ad nouū pontificem Pium secundum à rege missus, ut ei de more gratularetur, & in potestate eius regē fore profiteretur. Impetrauit autē is, ut remitteret pontifex Prussis diras atq; excōmunicationes, quib. eos ad parendū Cruciferis adigebat.

Iacobus Sennenius orator ad pontificem.
Prussi absoluti à pont. max.

Petebat idem de transferendis ex Prussia in Tenedon insulam Cruciferis: in quo eū omniū ferè Chrianorū principum oratores diligenter adiuuabant, propterea quòd Mahometes Turcarū Imperator Corinthum, urbē Grȩciæ nobilissimam, & Lemnum atq; Mitilenen insulas paulo antè cȩperat: & Peloponeso Eubϟæq;, Imperatorū fratrum dissidio fretus, imminebat. Verùm id impetratum non est, impensius indulgente Cruciferis & Germanis pontifice iam inde ex quo in aula & ministerio Friderici Imperatoris fuerat. Quorum fortassis opera & odio in Polonos perfectum est, ut is nunquam de Polonis bene sentiret: quod è scriptis eius cuiq; deprehendere licet. Ac ne de diris quidem & interdicto contra Prussos promulgato impetratum tunc esse à Pontifice, ex ijs apparet, quæ legatus eius Hieronymus Cretensis Archiepiscopus postea gessit in Polonia & Vuratislauiȩ, quæ suo loco exponemus: uerùm in legati potius potestate positum fuisse, ut cum in rem præsentē uenisset, faceret quod maximè ex re fore existimaret.

De Cruciferis transferendis tentatum.
Pius pontifex æquior Germanis, quàm Polonis.

Septembri uerò mense Cruciferi nō contemnendā cladem acceperunt apud Passeneimum oppidum inferioris Prussiæ. Nam cum contra id quod in inducijs cōuenerat, oppidanos eius oppidi regias partes secutos ad defectionē sollicitarent, illi re cum præfecto præsidij regij Michaele, cognomēto Sromothni, cōmunicata, mitti sibi prȩsidiū à Cruciferis postularunt. Missi quingenti equites cum ualido peditatu. Ac cæteri quidem foris manere iussi, trecenti modò equites intromissi, ab armatis nostris, quos Michael ex alijs prȩsidijs ad eā rē deduxerat, facilè cōcisi sunt. Dolo animaduerso, reliquū agmē, cū suis in oppido clausis opitulari nō posset, fuga sibi consuluit.

Cruciferorum clades apud Passeneimum.

Vernū huius anni tēpus uentorum uehementia, & aquarū è solutis niuib. & imbribus bimestri inūdatione corruptis segetibus, non parū incōmodi ac detrimenti Polonis attulit.

Annonæ difficultas.

Sub finem anni Elizabetha regina Ioannē Albertū filium peperit. Insequentis uerò anni initio conuentū Poloni cum Boemis egerunt Bythomiæ, Prȩmislio Cessinensium duce cōtrouersiā de regno Boemico inter reges cōponere, & offensiones inter Polonos & Silesios tollere studente. Sed tamē re infecta inde discessum est, nisi quòd alius cōuentus ad octauū Calendas Iulias in idē oppidū condictus est: ad quē Boemi nō adfuerunt, offensi multis oppidorū & uillarū suarū incendijs, à Cazimiro rege & uxore eius, quemadmodū opinabantur, subornatis.

Ioannes Albertus filius Cazimiro natus.
1460 ann.
Conuentus Polonorum cum Boemis Bythomiæ.

Id ubi accepit Cazimirus, nō putauit sibi cōmittendū esse, quin se uxoremq; suam Georgio expurgaret: nō tā quòd inimicitias eius metueret, quæ tamen & ipsȩ Prussico bello durante intempestiuæ accidebant, quàm quòd se uxoremq; suam pro incendiarijs uulgò traduci permolestè ferret. Ac ea de causa Iacobū Dembeniū castellanū Malogostensem, & Albertū Gor

Cazimiri legatio ad Georgiū Boem. regem.

ſciū legatos ad eū miſit, qui ſe & uerbis & prouocatione ad ſingulare cer-
tamē, militari, & quidē barbarico more purgarēt. Qui cū iuſſa feciſſent,
nec inueniretur quiſquā, qui aſſeuerare ſparſum illū de rege & regina ru-
morē auderet, Georgius quoq; nunquā id ſe de tantis principib. credi-
diſſe affirmauit. Sic ei ſatisfactū cū eſſet, peractus eſt intermiſſus conuen-

Pax inter Cazimirum & Georgium. Maſouia.

tus: & pax, fœdus atq; amicitia inter reges cōſtituta, ea cōditione, ut neu-
ter alterius hoſtes ulla ope adiuuaret: ſolus pont. max. religionis cauſa à
Cazimiro exceptus eſt. De Maſouia quoq;, & pro ducibus eius oræ, ne
quid negocij Georgius ipſi faceſſeret. Adiectū, ut uno anno exacto, re-
ges ipſi confirmandæ amicitiæ gratia apud Glogouiam cōgrederentur,
& ibi de dote Eliſabethæ reginæ non exoluta inter ſe tranſigerent. Fue-
re autē ad eā rem miſsi à Cazimiro Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis
palatinus, Ioan. Breſius Luteci filius, procancellarius, & Ioan. Dlugoſ-
ſus canonicus Cracouien. & cuſtos Viſlicienſis. Creditū eſt autem ope-

Cruciferorum artes.

ra Cruciferorū & Bernardi Sumbergij ſubmiſſos fuiſſe incēdiarios illos
Boemię: ſparſúmq; uulgò rumorē, quaſi à rege & regina Polonorum ob
interuerſum hæreditariū regnū iratis id factū eſſet. Idq; eò feciſſe Cruci-
feros, quo facilius ipſi bellū cū Polonis haberent, ſi eos Boemico quoq;
bello implicaſſent. Nihil enim intentatū ij relinquebant, quod ad perni-

Legationes pōtificis & principum ad Cazimirum.

ciē Polonorū pertinere exiſtimarent. Nec abhorret à uero, Albertū Ar-
chiducē, ut uulgato hoc uerbo nobis uti liceat, Auſtriorū, itéq; Ludoui-
cū Bauarorū ducē, & legatos pont. max. Hieronymū Cretēſem Archie-
piſcopū, & Franciſcū Toletanū Aſtigienſem Archidiaconū, Vuratiſla-
uiēſib. Georgio regi recōciliandis operā dantes, ab ijſdē Cruciferis ſub-
ornatos, miſsis eiuſdē anni initio ad Cazimirū legationib. arbitrium om-
nis inter ipſum & Cruciferos cōtrouerſię dirimēdæ ſibi popoſciſſe, quo

Alberto archiduci Auſtriæ permiſſa pacificatio cum Cruciferis.

facilius eū ſpe pacis ſecurū & incautū fallerēt. Cazimirus autē Alberto,
qui primus ea de re miſerat, nō grauatè permiſit, ut amicè, ſi poſſet, inter
partes cōponeret. Cęterùm de re uniuerſa cōpromiſſum facere abnuit,
ne illū pro amico inimicū caperet, cōmemorans qua fide ſe Sigiſmundus
Cęſar quōdā in eiuſdē modi re geſsiſſet: Ludouico & legatis pōtificijs re-
ſpōſum, regē poſtulata eorū facturū fuiſſe, niſi Albertus id arbitriū occu-

Legati pontificij ſuſpecti Polonis.

paſſet. Erant autē ſuſpecti regi legati pontificij de ſtudio in partē aduer-
ſam, quòd hic quidē Cruciferorū cauſam Romæ prius egiſſet, ille uerò à
mercatorio quæſtu ad ſacerdotiū nuper trāslatus eſſet. fœdus tamē ictū
cū Bauaro, itéq; cū Conrado Albo Oleſnicenſiū duce, cū quo diſsidij nō
nihil, propter iniurias quaſdā ultrò citróq; illatas, Polonis interceſſerat.
His dimiſsis, in Ruſsiā Cazimirus nōdū exacta hyeme iter inſtituit: id au-

Valcia intercepta à Cruciferis. Boriuoius Scrinnius latrocinatur. Ziuecia, Turzagora.

tē apparanti nunciatur, Valciā arcē proditione Ioan. Vedelij præfecti, à
Gaſparo Noſtiuicio & Cruciferis interceptā eſſe. Boriouiū autem Scrin-
niū gēte Labenciū cū non cōtemnēda manu è Ziuecia & Vrimōte, Tur-
zagorā noſtri uocant, Dopſice oppido impendente, ſubiectā orā latroci-
nio infeſtare. Et latrociniū quidē Boriuoij rex per Nicolaū Pieniāſcum
ſuccamerariū & præfectū Cracouienſem, & Petrū Comorouiū cum au-
lico ſuo comitatu, & Sciricienſi nobilitate miſſos, expugnato utroq; eius
præſidio,

Valcia à maioribus Polonis obſeſſa.

præſidio, celeriter ſuſtulit. Valciā uerò maiores Poloni recuperare iuſsi,
obſederunt quidē arcē, ſed nō multo pòſt ab obſidione re infecta receſſe-
runt. Rex in Ruſsiā profectus, Ecigerē Tartarorū Imperatorē, & Stepha-
nū palatinū Valachorū per legatos auxilia contra hoſtes popoſcit: pro-
miſſa utrobiq; alacriter. Peragrata uerò Ruſsia, Breſte ſupra Bugum am-

Lituanorum comitia.

nē cū Lituanis cōuentū egit: animos eorū ad occupandā armis, cū Polo-
ni Pruſsico & Boemico, ut rebantur, bello diſtinerentur, Podoliā, procli-
ues ſanauit. In Poloniā uerò reuertens Maio mēſe, Sendomiriæ cū mino-
rib. Polonis, & mox Lencicię cū maiorib. cōuentus egit. Cōſultatū de ra-

Abbatiæ ſine aſſenſu regio nō accipiūtur. Marieburgum oppidum per deditionem receptum à Polonis.

tione belli gerendi cū Cruciferis, miſſúsq; exercitus ad recuperādā Val-
ciā. porrò cū monachis Lubinenſibus conſtitutū, ut ne abbatē niſi à rege
approbatum, haberent. Inde adeò hic mos inoleuit poſterius in cæteris
quoq; monaſterijs totius Polonię, ut noui abbates aſſenſum regis requi-
rant. Per eoſdē dies Marieburgenſes oppidani, quatuor ferè mēſes à no-
ſtris obſeſsi, oppidū, quod propè iā aberat, ut cuniculis actis caperetur,
Ioan. Coſcelecio præfecto arcis dediderunt. Recepto oppido, de tribus
modò oppidanis, qui defectionis authores fuiſſe dicebātur, capitale ſup-
pliciū ſumptū: milites pręſidiarij in uincula coniecti: cęteræ multitudini
parſum eſt. Dū Valcia à noſtris obſidetur, Bernardus Sumbergius tria
millia equitū peditúq; Germanorū & Boemorū per marchiā Brādebur-

Iacobus Dembenius dux exercitus.

genſem Cruciferis in Pruſsiā adducere, & propè iam adeſſe, uelléq; Val-
ciā primùm obſidione liberare, nūciatur. Ibi Iacobus Dembenius dux re-
giarū copiarū, ueritus ne ſe hoſtes utrinq;, aduerſum pariter & auerſum
adorirentur, ſoluta obſidione, in æquiorē locū hoſti aduentāti obuiam

Cruciferorum copiæ dilapſæ.

proceſsit. Sed priuſquā is appropinquaret, milites Germani & Boemi,
cū Frācofordiā ad Odram ſitā perueniſſent, ac de deditione oppidi Ma-
rieburgēſis accepiſſent, domos dilapſi, ducē cū quingētis modò militib.
deſeruēre. Cū his autē ille iter inſtitutum proſequens, & noſtrorum oc-
curſum obliquo tramite declinans, confectis unius diei noctiſq; itinere
duodecim milliarib. & cētū equis, qui laborē tanti itineris nō ferebant,

Valcia incēſa.

amiſsis, ad Choiniciā peruenit. Quo intellecto, ij qui in præſidio Valciæ
fuerunt, nocte, arce incēſa, eū ſecuti ſunt. Atq; is Gdanū cōtēdens, muni-

Gdanenſes incommodo affecti à Sumbergio. Golubum proditum Cruciferis. Puſcum interceptum. Belaui oppidū obſeſſum. Bartenſteinum deditum. Succe arx intercepta. Dobrinenſes uectigales Cruciferorum exercitui.

tionē Gdanenſiū uno ab urbe milliario oppugnare adortus eſt, colloca-
tis opportuno loco inſidijs: ratus, id quod accidit, Gdanenſes ſuis qui in
pręſidio erāt, opē laturos. Itaq; illi incōpoſito agmine ruētes, in inſidias
pręcipitati, & nō cōtemnēda clade repulſi ſunt, ſexaginta amiſsis, ducen-
tis captis, inter quos duo cōſulares fuere. Nōnullā reb. Cruciferorū ac-
ceſsionē aduētus Sumbergij, ſecūdúq; illud præliū fecit. Mox enim Go-
lubū oppidū proditione in hoſtiū poteſtatē redactū eſt: in quo nō pau-
ci Dobrinēſes equites unà cū facultatib. ſuis capti ſunt: arcē Ceruōca de-
fendit. Puſcū itē, quod rex Suetiæ exul tunc hypothecę nomine, certā pe-
cuniā Cazimiro mutuatus, obtinebat, ab eiſdē interceptum: Belaui op-
pidum toto anno obſeſſum: Bartenſteinenſes oppidum ſuum dedide-
re: Succæ arx ſuperior permunita in ripa Viſtulę, fraude ab hoſtib. inter-
cepta eſt, quos ad cētū uſq; captiuus quidā, qui ibi aſſeruabatur negligē-
tius, caſsibus in altū ſuſtulerat: Dobrinenſis ora ne uaſtaretur, uectigalis

Ericus Scecinẽsium dux Lemburgum & Bythouiam Cruciferis dedidit.

hosti facta. Porrò Ericus dux Scecinensium Pomeranorũ,propinquus
& fœderatus,atq; socius regis,quem haud ita pridem rex, Calissiam ad
se cum uenisset,non exiguis donis affecerat, nulla læsus iniuria,nulla ui
adactus,uiolata fide & iureiurando,Lemburgũ oppidũ,& Bythouiam
arcem,fidei suæ commissa à rege,hostib.dedidit,nequicquam deprecan

Lemburgẽses redimere sese uoluerunt, ne dederẽtur Cruciferis.

tib.Lemburgensib.uiris iuxtà ac mulieribus,pueris atq; puellis, & pre-
cium pro redimendis tredecim quibusdam captiuis (quam causam de-
ditionis Ericus præ se ferebat) collata publicè pecunia pollicẽtibus.Ne-
que nostris tamen penitus fortuna tergũ obuertit: Quizinũ & Varmia,

Quizinum & Varmia capta à Polonis.

Cruciferi bis fusi à Polonis.

oppida quæ Marieuerderũ & Fraumbergã Germani uocant, ab his no-
ctu intercepta ac direpta: unde tanta præda miles ditatus est, ut ducenti
floreni in capita cederent: duobus iustis prælijs uicti fusiq; hostes apud
Paradisense monasteriũ,& cõpluribus amissis,in fugã acti. Ita uaria no-
strorũ atq; hostiũ fortuna eo anno bellatũ est in Prussia. Septẽbri men-

Strempinij episcopi Cracouiẽsis mors & testamentum.

se excessit è uiuis Thomas Strempinius Cracouiensis episcopus,uir sin-
gulari memoria & pietate magna præditus. moriens utensilia quædam
non parui precij basilicæ Cracouiensi: Louiciensi uerò tẽplo mille flore-
nos pro instituendo collegio sacerdotum,quos Mansionarios uulgò uo-
cant,reliquit. Porrò librariã supellectilem in Gnesnẽsem, Posnaniẽsem,

De Cracouiensi episcopa contentio.

Vneouieñ. & Louicieñ. ecclesias, & in Academiam Cracouiẽsem parti-
tus est. Eo mortuo tres de episcopa magno & reipub. incõmodo, & au-
thoritatis ecclesiasticæ atq; pontificiæ detrimento, & pernicioso ambi-
tionis exẽplo aliquandiu cõtenderunt. Nam ubi dies electioni dicta ad-
uenit,misit rex ad collegium sacerdotũ,ad quod electio Episcopi iure &

Ioannes Cruscinius.

more antiquo pertinebat,ut Ioannem Cruscinium Vuladislauiensem e-
piscopum,Cancellarium regni,sibi optarent episcopum. Sed tamen is in
tanto numero tria modò præsentiũ,ac totidem absentiũ tulit suffragia:
reliqua duorum & uiginti,quibus antiquior fuit regis iussione libertas

Ioãnes Bresius

& religio,in Ioannẽ Bresium procancellariũ regni cõcurrerunt. Verùm
hic regijs minis deterritus,electionem suã repudiauit, Vuladislauiensis
episcopæ adipiscẽdæ spe accepta. Certa iã spe erat de Cracouiẽsis episco-

Iacobus Sennenius.

pa Ioan. Vuladislauiensis,cũ Iacobus Sennenius Dobeslai palatini Sen-
domiriẽsis, & Sbignei cardinalis fratris filius, Gnesnẽsis & Cracouien-
sis præpositus,à pontifice maximo,apud quem ante annũ legatione re-
gis nomine functus erat,episcopus Cracouiensis renunciatus est, ceden-
tib. nomine Thomę Strempinij quibusdã,quos ille paucis ante mortem
diebus ad peragendũ id Romæ,inscio rege procuratores nũcuparat. Id
ubi rex accepit,fremere in Sẽneniũ,qui sine sua authoritate in regno suo
Episcopus esse uellet: petentemq; per amicos & propinquos,magnos &
nobiles uiros,non modò reijcere,uerùm etiã proscribere unà cũ fautori-
bus & receptatorib. eius adortus est,episcopo Vuladislauiensi,& Ioan.
Bresio,itẽq; Ioan. Pilecio Cracouiensi,Luca Gorcano Posnaniẽsi,Stani-
slao Ostrorogio Calissiẽsi palatinis,& Ioan. Rithuianio marsalco regni,
incitantibus. Nec deerat sibi Sennenius. nam & initiatus est sacris epi-
scopalibus à Gnesnensi, Cracouiensi, et Vuratislauiensi suffragane-
is, quos uocant, episcopis in arce paterna Pinzouiẽsi: & à pontifice
acerrimum

accerrimum & pœnale,ut uocant,mandatum, quo diris deuouebantur
ij qui eum pro episcopo Cracouiensi nõ reciperent,impetrauit. Verùm
ab eo mandato uniuersum ferè collegium Cracouiẽsis basilicę,regio ius-
su & minis inductum,ad pontificem ipsum,siue ad futurũ uniuersale con-
cilium prouocauit: sacris tamen singuli canonici abstinuere. Pauci qui-
dam ex eo collegio,& omnino ex ordine ecclesiastico pontificiam quàm
regiam authoritatem antiquiorem ducentes,cum Iacobo senserunt: in-
terquos primarij fuere,Demetrius Sennenius,Iacobi frater, Scarbimi-
riensis præpositus,Dlugossi duo fratres,Derslaus Crizanouius, & Ni-

Sacerdotũ bona inuaduntur iussu regio, & ipsi Cracouia pelluntur.

colaus canonici Cracouienses: quibus sacerdotiorum reditus à Nicolao
Pienansco succamerario & præfecto Cracouiensi,regis mandato adem-
pti sunt: itemq; Pauli Glouenij decani, qui negocia Sennenij Romæ ge-
rebat. Hi,& item Georgius de Frãciscano sodalitio suffraganeus Craco-
uiensis,qui Sennenium consecrarat,Cracouia abesse iussi: Crizanouius
uerò domo ab apparitoribus præfecti extractus,& per mediam urbem

Cracouiensis Canonicorum cultus.

foras eductus est eo uestitu,quo canonici in templo utuntur: nempe ue-
ste linea latiore,& palliolo cũ cucullo ex pellibus, quas hermellinas uul-
gò uocant,indutus. Qua re magnam in se populi spectantis commisera-
tionem,gemitusq; de acerbitate regis commouit. Idem tres alijs inferio-

Iusiurandum iniquum exactum à collegio sacerdotum.

Episcopalia bona occupata à profanis.

ris ordinis sacerdotibus accidit,cultui diuino uacantibus. Reliquum col-
legium iureiurando à rege ipso adactum,ne quem iniussu suo ad posses-
sionem bonorum episcopalium admitteret: quorũ tamẽ bona pars cùm
à Pienansco præfecto Cracouiẽsi,& alijs quibusdã,tum à necessarijs Vu-
ladislauiensis episcopi, regio uel iussu, uel permissu, occupata teneba-

Dlugoßi domus direpta.

tur. Dlugossi domus Cracouiæ à Stanislao & Dobeslao Curosuencijs,
episcopi Vuladislauiensis propinquis,rege inspectante & approban-
te direpta. Nec modò fieri talia rex tũc permittebat,sed iubebat. Qua in

Stanislai Vantropcæ religio.

parte singularis Stanislai Vantropcę,gẽte Oxij,pietas & magnitudo ani-
mi silẽtio prętereũda nõ est: qui iussus à rege in bona sacerdotũ suę cupi-
ditati aduersantiũ inuadere,regẽ quàm Deũ offendere maluit. Sẽnenius

Sennenius latuit.

Ioannes Melstinius cõtempsit regis mandata.

ipse obsideri in arce Pinzouiensi à rege iussus,Melstini se cum Ioan. Dlu-
gosso seniore totum annũ cõtinuit,à domino arcis Ioan. Melstinio rece-
ptus,nequicquã prohibẽte rege,ne perduellem suũ & hostẽ publicũ ser-

Legatio regis ad pontificem maximum.

uaret. Ad pontificẽ uerò Ioan. Rithuianius præfectus Sendomiriẽsis &
marsalcus regni, & Mathias Racianzius iurisconsultus & Canoni-
cus Vuladislauiensis, rogatu & sumptu Vuladislauiẽsis episcopi missi,
uehementer Sennenium,quasi ambitus reum,& seditiosum,& regi,po-
pulo,atq; ecclesiastico ordini inuisum,qui ui Thomã episcopũ cedere si-
bi coegisset,episcopamq; ui inuasisset,in qua inuasione propinquus eius

Andreas Tencinius populi Cracouiẽsis cõcursu occisus.

Andreas Tencinius magnus uir,& facilè princeps senatus Polonici,po-
puli Cracouieñ. cõcursu interfectus,& immaniter laniatus sit,apud põti-
ficẽ criminati sunt: literasq; Sẽnenij Mãtua,cũ legatione fungeretur, ad
regẽ scriptas,quib. incusare is põtificẽ, quasi plus ęquo faueret Crucife-
ris,uidebatur,producebant,oblatis pontifici regio nomine magnis mu-
neribus, & Friderici Imperatoris, ac Georgij Boemorum regis, ad
quos

quos Romam proficiscentes ea de re diuerterant, commēdaticijs literis.

Cognitio controuersiæ delegata Archiepiscopo Cretensi. Cazimiri pertinacia.

Nihil tamē aliud à pontifice impetrarunt, quàm ut is Hieronymo archi
episcopo Cretensi legato suo causam cognoscendam delegaret, atq; inte
rea Sennenio episcopæ administratione interdiceret. Neq; æqui quic-
quam Hieronymus, uix tandem uno anno exacto adueniens, pro Senne
nio impetrare à rege potuit: ac ne Sennenius quidem ipse, cum data fide
cũ triginta comitibus uenire permissus, supplex ad genua regis accidis-
set, ad misericordiam eum flexit: asseuerante rege, regnum se prius amis-
surum, quàm episcopum illum, aut quenquam omnino in suis ditionib.

Sennenij transactio de episcopa Cracouiensi.

se inuito esse passurum. Cessit tandem Sennenius pertinaciæ regis: & re-
tenta nonnulla parte bonorum episcopalium, receptáq; à Ioanne Gru-
scinio pecunia, quam liti expensam tulerat, hoc est, 4000 florenorum, e-
piscopa Cracouiensi se abdicauit, duobus annis ac dimidio, ex quo con-
trouersia illa orta erat, præterlapsis. Quo facto ij quoq; qui cum eo sense
rant, ad sacerdotiorum suorum usumfructum restituti sunt. Sed ad Prus-
sicum bellum reuertamur. Cum igitur Cruciferi aduentu Sumbergij, &
aliquot oppidorum, quemadmodum suprà memorauimus, accessione,
nõ tã uiribus quàm animis aucti, crebris excursionibus regi subiectum
agrum popularentur, rex mense Decembri Lensiciam, atq; inde initio

1461. Comitia Breste Cuiauiæ.

noui anni, qui fuit 1461 post Christum natum, Breste in Cuiauiam cum
omni comitatu suo aulico se contulit, ibíq; Februario mense comitia ha-
buit: ueritus, ne si ea Petricouię, quemadmodum indixerat, haberet, ma-
iores Poloni, qui in castris ad arcendos à suis hostium impetus erant, di-
laberentur. Sed cum infrequens admodum senatus eò conuenisset, præ
sertim ex minore Polonia, nulla re memorabili acta, per Radomiã in Li-

Lituanorum comitia & postulata.

tuaniam profectus, ad ferias pasche Vilnę Lituanorum comitia habuit.
Inde repudiatis, seu uerius in aliud tempus dilatis eius gentis postula-
tis, quibus flagitabatur, ut aut ipse secum maneret, aut Simonem Olel-
couicium Kiouiensium principem in magni ducis loco sibi pręficeret, in

Conuentus Sendomiriæ.

Poloniam reuertens, Sendomiriam senatum conuocauit: paucissimi af-
fuere: itaq; neq; ibi quicquam ferè actum. Cracouiam deinde cum excur
risset, mense Iunio Inouuladislauiam ad Prussicum bellũ prosequēdum

Licentia Polonica. Oppida à Cruciferis obsessa.

profectus est, nobilitate omni totius Poloniæ eódem conuenire iussa.
Verùm ea medio demum Augusto mense ægrè conuenit. Interim Cru-
ciferi Sipelbeinum & Rastemburgũ & Belauos oppida, & Morangum
arcem obsedere. Neq; rex obsessis opē tulit: sed peiore usus cõsilio quo-
rundam procerum, qui à Cruciferis corrupti esse dicebantur, in Pome-
raniam signa conuertit, ut Fridenlandiam & Choiniciã reciperet, & Eri-
cum Scecinensium ducem ulcisceretur. Iactarunt certè Cruciferi, se au-
ro, non ferro effecisse, ne nostri obsessis subuenirent. Cęterùm præsidia

Cruciferorum clades apud Sipelbeinum.

rij milites, qui Sipelbeini erant, eruptione in obsidentes hostes facta, ma
gna strage eos repulerunt, castrísq; eorum potiti sunt. Porrò apud Ra-
stemburgum, ciuium Magister simulata proditione, parum abfuit quin
Magistrũ Cruciferorum in præparatas insidias induceret: fraude à quo
dam de comitibus Magistri animaduersa, & Magistro ciuium ante op-
pidum

pidũ cõfosso, nõ modò eius oppidi, sed & Morãgi obsidio soluta est. Ne

Elbingenses cũ Polonis Sambiam populati.

nostri quidē, qui in aliarũ arciũ & oppidorũ præsidijs erãt, cessarunt: sed
cũ Elbingēsib. ciuib. Io. Scalio Boemo duce coadunati, & nauib. eorũ per
Habũ lacũ trãsportati in Sãbiã, regionē eã ferro & igni lõgè latéq; popu-
lati sunt, & ingētē prædã inde asportarũt: quippe qui inexpectati in orã
ab ardore belli remotiorem irrupissent. Per quos dies Elizabetha regina

Alexander filius Cazimiro natus. Andreæ Tencinij cædes.

Cracouię quartũ filiũ Alexãdrũ peperit. Paucis uerò dieb. antè, Andreas
Tēcinius, uir uetustate & claritate familię nobilis, Cracouię cõcursu ac tu
multu urbanę multitudinis in ęde diui Frãcisci memorię dicata oppugna
tus, effractísq; forib. in adito seu sacrario inuētus, immaniter trucidatus
est: interfecti cadauer per mediã plateã, quę fratrũ dicitur, in forũ cõtume
liose tractũ, luto oblitũ, & pugionib. cõfossum, ambustáq; barba & capil
lis ludibrio habitũ, & biduo in curia ciuitatis, quod prętoriũ uulgò uocãt, as-
seruatũ, tertia demũ die amicis ad sepulturã redditũ est: amici & ministri
eius nocte diéq; insequenti cũ se in turri tēplo adiuncta strenuè defendis-
sent, ad extremũ uitã pacti in ciuiũ potestatē uenerunt, deductíq; in curiã
tertia die, recõciliati multidini urbanę incolumes dimissi sunt: filius An-
dreæ cũ in furno apud uiduã quãdã delituisset, noctu ex urbe saluus eua-
sit. Causam uerò huic malo Andreas ipse prębuit, cũ fabrũ armorũ, quod
arma sibi ad bellũ proficiscēti tēpori non perfecerat, bis pulsasset. Potuit
quidē euadere initio statim cooriētis tumultus, reginę nuncio, ut se in ar-
cē subduceret, admonitus nisi turpe duxisset, cedere furori cõcitatæ mul
titudinis. Et sanxerat quidē regina Elizabetha octoginta milliũ marca-
rũ poena in sequētē diē ut quiesceret, donec ipsa causam cognosceret: sed
uicit poenę metũ ira doloróq; nõ tã priuatę iniurię, quàm publicę, ut opinabã-
tur, cõtumelię. Hęc res in castra renũciata, cũ leuius quàm pro atrocitate sui
ferri à rege uideret, uehemēti indignatione animos nobilitatis accendit,
minus alacriter alioqui expeditionē illã obeuntis. Nã & infrequens erat
exercitus, & nõ nisi Derslaus Rithuianius palatinus Sēdomiriēsis, & Eu
stachius Sprouius, Io. archiepiscopi Gnesnēsis frater, gētilitia uexilla ere
xerãt. & uerò displicebat ferè cũctis illa belli gerēdi ratio, quod ab hostib. a-

Ioannes Amor Tarnouius.

uersum in suos cõuertebat. Excitatus ab omni exercitu Ioan. Amor Tar-
nouius castellanus Sãdecensis, graui oratione apud regē atrocitatē cędis

P. Samotulius & Io. Zaremba duces exercitus.

Tencinianę exaggerauit, excussítq; regi & senatui regio lachrymas. Rex
peracerbũ sibi esse illũ Tēcinij casũ testatus, causatúsq; expeditionē, quo
minus tã atrox facinus tũc uindicare posset, nõ inultũ fore cũ promisisset,
nõ difficulter multitudinē mitigauit: & prefectis exercitui Petr. Samotu

Naclense territorium tributarium Cruciferis, uastatum à Polonis.

lio castellano Posnaniēsi, maiorísq; Polonię prefecto: & Io. Zarēba castel
lano Siradiēsi, & prefecto Velunēsi, Naclēse territoriũ suæ ditionis, pro
pterea quod tributũ hostib. pēderet, acerbè uastauit. Deinde admotis ad Fri

Fridelandia recepta.

delãdiã castris, oppidũ septē dies obsessum, octauo cũ oppugnare ador-
tus esset, in deditionē accepit, facta abeũdi cũ rebus suis potestate hostiũ

Tartari Lituanici.

præsidio. Inde uersus Choiniciam progressus, ad mille passus ab oppido

Pomerani Scecinenses uexati & profligati à Polonis.

quindecim dies in statiuis nullo operęprecio cõsumpsit, nisi quod per eos di
es pars quædã exercitus adhibitis Tartaris Lituanicis, qui circiter sexcē-
ti erãt, in ditionē Erici Scecinēsiũ ducis populabũda excurrit, & uastatis

 igni

igni quę obuia & immunita fuere, ingentē prædā auexit. Reuertentes no
stros consecuti hostes, & maiore ui adorti, magna strage ab ijs profligati
sunt. Captiui regi traditi, cætera præda militib. cesit. Quo facto Sophia
Erici uxor, mulier pręstāti forma, & liberali ingenio, suauiq; eloquio prędita,
cuius hęreditarius erat principatus Sceci nēsis, in castra regis suppli
cis habitu ueniens, regē marito suo placatū reddidit. Feruntq; Cazimirū,
formā & prudentiā eius admiratū, pœnituisse aliquatenus, quòd eā olim
nō cōtemnendū principatū, & magnā uim auri ab auo Erico seniore re-
ge Daniæ pro dote afferentē, uxorē nō duxisset. Rege apud Choiniciam
tā diu statiua habente, fremere cuncta nobilitas, cùm ꝙ autumnalis cœ-
li intēperies, mixtæq; niuib. pluuiæ uulgo permolestæ essent: tū quòd se
frustra tempus terente in Pomerania, Cruciferi in diuersa parte nauiter
rē gererent, Morangumq;, Sipelbeinū, & Rastēburgū maiorib. uiribus
denuò obsiderent. exaudiebāturq; uulgò uoces puerorū, malū cōsilium
regi acclamantium Quare inito consilio, cū deinceps milite mercenario
bellū illud geri placuisset, nobilitasq; omnis in stipendiū duū milliū mili-
tū, quæ mox in Prusiā contra hostes mitterentur, uicesimā redituū suo-
rū annuorū partē (proceribus onus id recusantibus) contulisset, & in se-
quentē annū tributū duodenûm grossorū in iugera sciuisset, sub finē Se-
ptēbris dimisit rex exercitū: idq; eo incunctantius fecit, quòd ad seditio-
nē & ciuile bellū res uergere uidebatur, Maioribus Polonis in Petrū Sa-
motuliū præfectū, asperè & auarè gerētē magistratū, frementibus, illoq;
contrà necessarios & clientelas armante. Rex reuertens, Bydgostiæ dies
aliquot, dū mercenariū militem, dato ei duce Petro Dunino Prauucouio
succamerario Sēdomiriensi, in Prusiā transmittit, cōmoratus, acerbum
de morte Sophiæ reginæ matris suæ nunciū accepit. Febrim ea ex melo-
peponibus contraxerat, & mox paralysi accedēte extincta est, uno & qua
draginta annis posteaquam Vuladislao regi nupserat, exactis, mulier re-
ligiosa, magnanima, sed iracūda: & cùm ad amplificādū cultū diuinū mu-
nifica, tū in luxū profusa: quo factū est, ut nō modicū æs alienū relinque-
ret: quod moriēs, ut filius dissolueret, mādauit. Extāt ampla eius donaria,
uestesq; sacrę magni precij in basilica Cracouiēsi, & in delubro, quod ma
gnificè à fundamētis excitatū, & omni apparatu sacrorū, collegioq; octo
sacerdotū instructū, ac sanctissimæ Trinitati dicatū, basilicæ frontispicio
adiūxit: in quo etiā sepulta est. Duninus accepto à rege exercitu, Suece ar
cē superiorē in Pomerania, aliquandiu à Bidgostiensi & Cuiauiensi nobi
litate, & ab altera parte à Gdanensibus nauali apparatu obsessam, adue-
niens, in deditionē recepit. At hostes ex discessione nostrorum aucti ani-
mis, Morangū, Sipelbeinum & Rastemburgū, itemq; Belauos toto anno
obsessos in Prusia præfectis dedentib. in potestatē suā redegerunt, Du-
nino ob suorū paucitatē subuenire obsessis nō auso. Braunsbergēses eie-
cto regio pręsidio cū Io. Scalio Boemo pręfecto, Paulū episcopū Varmiē
sem cū Cruciferis sentiētē receperūt: & cū id Scalius intēpesta nocte recu
perare conatus esset, parū abfuit, quin in hostiū potestatē ueniret. Fride-
lādēses in inferiore Prusia idē conati, cū aliquoties à nostris, qui in pręsi
dio

Sophia Sceci nensiū dux regem exorauit.

Nobilitatis fremitus in regē.

Rex puerorū clamoribus exagitatus. Tributum decretum.

P. Samotulius inuisus maioribus Polonis.

Petr. Duninus dux mercenariorum militū. Sophiæ reginæ senioris mors & mores.

Sophiæ munificentia in cultum diuinum.

Suece arx à Polonis & Gdanensibus recuperata. Cruciferorum secundæ res.

Braunsbergēses Polonos eiecerunt. Fridelandenses præsidium regium trucidarunt.

dio relicti erant, nō sine cędib. repressi essent, ad extremū hostib. clàm ac
citis primo diluculo portas urbis aperuere, eorumq; ope pręsidiarios in-
cautos cōtrucidarūt. Stargartha siue Starigrodū in Pomerania à tribus è
magistratu urbano proditū. Ne Gdanū quidē ac Torunia extra pericu-
lū fuere, studijs multitudinis propter prosperiores successus ad Crucife-
ros inclitātib. & illis multos ad proditionē solicitātib. cùm per alios, tum
per duos quosdā Carthusios monachos de Paradisensi monasterio. Fuis
setq; perfecta proditio, si ad cōstitutū cū proditorib. tēpus Cruciferi ad
fuissent. Deprehensi proditores pœnas dedêre. Brodnicia quoq; oppi-
dū in Culmēsi tractu, negligentius custoditū à Nicolao Coscelecio palati
no Inouuladislauiēsi, interceptū: arx uerò propugnaculis circūquaq; ex-
tructis arctius obsessa est. In quā tamē modicū pręsidiū, cū nō copioso itē
cōmeatu à Dunino submissum, ui per medias hostiū stationes aliquot mi
litib. desideratis perrupit. Quare diutius ea sustinuit obsidionē. At Cazi
mirus Bydgostia profectus in maiorē Poloniā, autumni tēpus ibi cōsum
psit: inde Corcinū ad comitia, ad sextā diē Decembr. edicta, se cōtulit. Ibi
auditę legationes Ecigeris Tartarorū principis, Georgij Boemorū regis,
& Friderici Marchionis Brādeburgēsiū. Tartari oblatis muneribus, pa-
cē, amicitiā, societatem, & auxilia cōtra quosuis hostes regi pollicebātur,
quāuis à Lituanis se ad inuadēdā Podoliā solicitari dicerent. Boemi con
gressum cū suo rege Glogouię ad Cal. Maias, & arbitriū cūctæ cōtrouer
siæ, quę Cazimiro esset cū Cruciferis, regi suo postulabāt: quod Crucife-
ros quoq; nō abnuere dicebant. Brādeburgēses principē suū suspectum,
ꝙ sentiret cū Cruciferis, purgabant, operāq; & ipsi suā ad componendas
cū illis res pollicebātur. Tartaris actę gratię, missaq; splēdida dona. Boe-
mi absq; certo respōso dimissi, Cazimiro per suos legatos respōdere pol-
licēte. Nec ita multo pòst Stanislaus Ostrorogius Calissiēsis palatinus, &
Ioan. Tarnouius castellanus Sādecēsis, ad Georgiū missi cū his mādatis,
ut ad diē Iduū Maij Glogouię maiori cū Cazimiro cōgrederetur: de pa-
ce cū Cruciferis faceret arbitratu suo, modò ne Pomeraniā, Culmēsem &
Michalouiēsem ditiones Polonis abiudicaret. Brādeburgēsi uerò expro
bratę iniurię, cōmemorataq; in ingratū Marchionē regia beneuolentia,
quòd rex neq; cū Ludouico Bauaro, neq; cū Boemis coniungere sese ad-
uersus eū in animū induxisset: de pace cum Cruciferis, si se interponeret
Marchio, nō inuito rege facturū esse. Legatis dimissis, iudiciū cōtra Cra
couienses cōsules de cæde Andreę Tencinij institutum est. Atq; ij citati,
cū nō sisterent sese, eo quòd beneficio Cazimiri secūdi regis cautū sibi esse
dicerent, ut nō nisi Cracouiæ corā rege causam unquā dicerent, absentes
ad capitalē pœnā, & octoginta millia marcarū dānati sunt. Peractis comi
tijs, ad finē anni rex Cracouiā profectus est. Ibi insequentis anni initio, in
stauratū in arce in ciues Cracouienses iudiciū iure Polonico, illis nequic-
quā ad Saxonicū, quo ciuitates Polonicæ ferè utūtur, prouocātibus: sera
enim ea prouocatio siue exceptio tunc esse dicebāt, omissa priore iudicio
Corcinensi. Pronunciata sententia cōtra ciues: sed nihil tunc actū ijs, qui
fide regia sese stiterant. Cæterùm paucis diebus missi in urbē Nicolaus

Stargartha prodita Cruciferis.

Carthusij monachi Cruciferorum rebus studentes.

Brodnicia arx obsessa à Cruciferis.

Comitia Corcini.

Tartarorum legatio.

Boemorum legatio.

Marchionis Brandeburgensis legatio.

Cazimiri legatio ad Georgiū Boemum.

Iudicium regiū de cæde Andreæ Tencinij.

1462.

Ius Polonicum de cæde.

Scora Gaiouius Calisiensis castellanus, & Nicolaus Pienanscus præfe-
ctus Cracouiẽ. quatuor è senatu urbano, totidẽ de plebe, & magistrum
lictorũ ad pœnam depoposcerunt: deditiq; & iureiurãdo Ioan. Rabstinij
siue Tencinij, interfecti Andreę filij, secundũ leges patrias rei peracti, sex
tunc in arce, ne qui nouus motus existeret, si in urbe id fieret, capitib. ple-
xi sunt: tres reliqui uita donati à Ioan. Rabstinio, in carcere plus quàm to
to anno in arce Rabstinensi asseruati sunt, donec res cũ Tencinijs transa-
cta est. Iaroslao Sarleio uni de damnatis regina Elizabetha, quamuis do-
mũ ea de re ad Ioan. Rabstiniũ adiuisset, ueniam impetrare nõ potuit. Sic
ira Tenciniæ familiæ exatiata est sanguine, quanquam non eorum penes
quos culpa cædis fuit. Nã & Clemens armorũ faber, qui multitudinem
concitauit, & Ioannes Doisuon, qui Tenciniũ latitantẽ prodidit, fuga sa-
luti suę cõsuluere. Sex itẽ millia florenorũ senatus Cracouiensis Ioanni ca
stellano Cracouiensi fratri, & Ioanni filio defuncti Tencinij exoluit. Et
ægrè quidẽ Derslai Rithuianij palatini Sendomiriensis, & Iacobi Dem-
benij thesaurarij regni, à rege ad componendã rem delegatorũ, opera, &
Iacobi Sennenij precib. eò res perducta est, Tencinijs dimidiũ multæ si-
ue uadij à regina editi, hoc est quadraginta millia, poscẽtibus. Acriter in-
terim obsidebatur Brodnicia à Cruciferis. Itaq; missi ad regẽ ab equestri
Prussorũ ordine, & ciuitatibus oratores, Gabriel Baseuus palatinus Cul-
mensis, Otto Machuicius, & duo senatores Gdanenses, Philippus Bisso-
uius & Ioan. Marpurgius, petiuerunt ab eo, ut Prusicarũ rerum maio-
rem curã susciperet, arcem'q; munitissimã & nobilissimã Brodniciã, quæ
ægrè iam aliquot mensium obsidionẽ toleraret, ne in potestatẽ hostium
uenire pateretur: permultũ in una illa arce situm esse ad retinendã Prus-
siam, & confirmandos Prussorũ animos. Cõsultissimè autẽ eũ facturum
esse, si quàmprimùm in Prusiam ipse cũ exercitu ueniret, ac Mariebur-
gi degeret: si pecunia careret, Prussos cisam sine accisam (tributum sic ap-
pellant) ac redituum suorũ dimidiũ collaturos esse, atq; adeò thesauros
ipsorum, & fortunas omnes in potestate regis fore: si esset remissior, uide
ret ne ditiones amplissimas atq; opulentas, magno labore & sudore, mul
to sanguine, & maximis impendijs de manib. cupidi & improbi hostis re
cuperatas, nõ sine sũmo dedecore rursus amitteret: se'q; in fidẽ receptos,
tetris & immanib. tyrannis proderet. Hac legatione motus Cazimirus,
magnã partẽ aulici comitatus sui, & quantũ mercenariorũ militũ statim
ad manũ habere potuit, in Prusiã ad liberãdam obsidione Brodniciã ad
Duninũ pręmisit. Duninus quamuis auctus copijs, tamẽ obsessis nõ suc-
currebat, hostiũ uires reformidans: qui ad famã nostrorũ aduenientium,
omnes copias Brodniciã contraxerant, & oppidi munitione sese tueban-
tur. Itaq; obsessi, cum diutius inopiam & famem ferre non possent, men-
se Februario uitam resq; suas ut sibi auferre liceret pacti, arcem Crucife-
ris dediderunt. Per id tempus Zemouitus Masouiorum Plocensium, &
Vuladislaus Rauensium atq; Belsensium duces, Vuladislai filij, cõtinua
tis penè funerib. elati sunt, à Gothardo Ribenio castellano Sochazouiẽsi
gente Raduanio siue Virbouio, cui Ribnã pagum eripere uoluerant, ue-
neno,

Cracouiẽses ciues capitali pœna damnati, & multati.

Prussorum legatio ad regẽ.

Prussorum studium erga regem & liberalitas.

Cisa.

Brodnicia arce potiti Cruciferi.

Zemouitus & Vuladislaus Masouiorũ duces ueneno sublati.

neno, ut uulgò creditum est, de medio sublati. Et quoniã nullos ij liberos
relinquebant, de successione inter cognatos eorũ, & regẽ certatũ est. Co-
gnati legitimæ hęreditatis nomine pro se quisq; defunctorũ ditiones ad
se trahebant. Erant autẽ fœminę proximę Catharina & Agathia siue Os-
ca amitę defunctorũ: quarũ Catharina Michalusconi Lituano duci ma-
trimonio iuncta, uidua tunc erat: Agathia cũ Cesinẽsi duce nupta, Ven-
ceslaum & Pręmislũ filios moriens reliquerat, qui maternã hęreditatem
petebant: petebat & Margarita soror patruelis defunctorũ, Zemouiti fi
lia, Conradi nigri Olessnicensium siue Cozlensiũ ducis uxor. iam & Con
radus, Cazimirus, Boleslaus, & Ioannes Boleslai Varsauiensium ducis fi
lij, quanquam remotiores, nimirũ quarto gradu defunctos attingentes,
tamen quia mares, ad se iure bona eorum pertinere asseuerabant. Rex ue
rò, quòd mortui duces nullos suos hęredes masculos reliquissent, iure feu
di caduci ditiones illas sibi & regno suo uẽdicabat. Ac Belsenses quidem
donatione Iagellonis haud ita pridem à regno auulsi, non difficulter An-
drea Odrouanzo palatino Rusię & præfecto Leopoliensi, & Ioanne Cu
ropatuua succamerario Lublinẽsi & præfecto Chelmensi authoribus, in
uerba regis iurarunt. Plocensis uerò conuentus priuato propriorũ prin
cipum dominatu delectatus, authore Paulo episcopo Plocensi, regis im-
perium, præsertim cum Cazimirum non probaret, detrectabat. Et pri-
mùm quidem Catharinam, quam superius commemorauimus: deinde
quòd ea mulier, & sterilis esset, Conradum de Varsauiensibus ducib. na-
tu maximũ, ducẽ sibi asciuit, attributis Catharinæ nonnullis possessioni-
bus. Rauensis & Gostininensis conuentus, Grotho Nouomescio autho-
re, Catharinam cũ non contemnenda manu ad se uenientem repulerunt.
His auditis Rex Louiciam contendit, inde'q; Ioannem Vuladislauiẽsem,
& Andream Posnaniensem episcopos, Lucã Posnaniensem, & Petrum
Lenciciensem palatinos, & Ioannem Tarnouium castellanum Sandecen
sem, uiros primarios, oratores ad Plocenses misit: à quibus cũ nihil aliud
impetratũ esset, Lenciciam, ex constituto cum Plocensibus, conuentum
ad sextum Nonas Maias edixit. Eò cum pauci quidam de Plocensi con-
uentu, nec ij primores cum Barbara Boleslai quondam Varsauiensiũ du
cis uxore tunc uidua conuenissent, re infecta discessum est. Itaq; alia rex
comitia Petricouiam ad tertium Idus Nouembr. edixit, ad eaq; Paulum
episcopũ, ac cęteros Plocenses proceres, ni uim suam experiri uellent, no
minatim adesse iussit. Interim autem, quoniam Rauã & Gostininũ Catha
rina ui subigere aggressa erat, ab armis ut discederetur. His actis rex Glo
gouiam ad constitutũ cũ Georgio Boemorũ rege congressum profectus
est: quib. diebus Lencicia post discessum regiũ conflagrauit. Nec ita mul-
to antè, Cracouia horrẽdo incẽdio in cœnobio Dominicanorũ sodalium
è fornace alchymistica, quemadmodum uulgò iactatum est, orto arse-
rat, ita ut dimidia ferè pars urbis ad meridiem & occidentem solem
uergens absumeretur. Eius autem incendij culpa partim in acerbi-
tatem regis aduersus Iacobum Sennenium, & cum eo sentientes sa-
cerdotes, quorum decimas quoque rex diripi iusserat: partim in cædem

Yy 3 Andreæ

De successionẽ in Masouia & Belsensi cõtrouersia.

Belsenses in uerba regis iurarunt.

Plocenses alieni à rege Poloniæ.

Rauenses & Gostininenses regis fidem secuti.

Legatio regis ad Plocensem conuentum

Comitia Lenciciæ.

Lenciciæ & Cracouiæ incẽdium.

Andreæ Tenciníj in æde sacra irreligiose patratam, uulgò relata est. Glogouiam aduenienti Cazimiro, Georgius Boemus, qui prior eò aduenerat, cũ Vuratislauiensi & Olomucensi episcopis, & quatuor ducibus Silesiorum, splẽdido & ambitioso apparatu ad unum milliarium occurrit. uicêre tamẽ nostri magnificentia & multitudine, in sex turmas descripti. Salutatione mutua ex equis facta, Cazimirus in arcem deductus est: Georgius in curia urbana diuertit. Nouem deinde dies dati colloquijs: quibus fœdus, ante annum Bythomię ictum inter reges, confirmatũ est: adiectum, ut id ad mortem utriusqꝫ esset stabile. De Osuencimo, Volco, Zatoria, Ziuecio, Seuero & Berualto munitionibus ac territorijs, Boemus Polono ne facesseret negocium: Polonus uerò à Boemo dotẽ Elizabethæ uxoris suæ nomine ut ne repeteret. De iniurijs mutuis & controuersijs delecti utrinqꝫ proceres, alternis uicibus in Polonia & Silesia certis locis conuenientes disceptarent. Proximus conuentus regum, si quis deinceps futurus esset, ut in Polonia ageretur. Ad extremũ societas contra Turcas inita, promissaqꝫ auxilia mutua, utri bellum à barbaris illatum esset. De rebus Prussicis nihil actum, tergiuersantibus Cruciferis, successu belli & receptæ Brodniciæ elatis. Venit eò ad Cazimirum Ludouici ducis Bauari legatio, in Fridericum marchionem eum incitans, & cõtra Cruciferos auxilia uicissim pollicens. Cui quid responsi datum sit, non liquet. Reges ita constitutis rebus, & missis ultrò citroqꝫ hospitalibus muneribus, discesserunt, Georgio Polonorum opes & splendorẽ admirante, nec auso unquam Cazimirum ad conuiuium inuitare, eo quòd prior ipse ab eo inuitatus, acceptusqꝫ magnificẽtissimo apparatu, prodere paupertatem suam, quæ gentis est ambitio, nolebat.

Cazimiri & Georgij regum conuentus Glogouiæ. *Pacta regum Pol. & Boem.* *Bauari ducis legatio ad Cazimirum.* *Polonorum splendor.* *Boemorum ambitio.*

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER VICESIMVSQVINTVS.

AZIMIRVS Glogouia discedens, Posnaniam diuertit: ubi cum tribus septimanis subsisteret, Cruciferorum præsidiarij Choinicićses in Palucos populabundi excurrerunt. Nostri quoqꝫ in nouam Marchiam excurrerãt: sed ab hostibus profligati, pauci fuga euaserũt. Nec mora Inouuladislauiam rex contendit: inde missis agrestibus cum præsidio aulici comitatus sui, segetes hostium in Culmensi tractu succidi iussit. Prodigia per id tempus in Polonia minore apparuisse memorantur. Quadam die sole occidente plus quàm duabus horis imaginem crucifixi cum gladio ab occidente ad meridiem in aere tendere uisam esse: caput siue caluam diui Stanislai aliquoties dum in solenni supplicatione circumfertur, sudasse. Consecuta sunt domi quidẽ latrocinia, duce Boriuoio Scrinnio gente Labentio, & Vulodico ex Letaua, cum ij cum mille hominum manu rupe quadam inter Volcum & Zaros, quam

Paluci regio. Polonorũ strages. *Prodigia.* *Latrocinia. Letaua arx.*

quã Sola fluuius alluit, munita, Osuencimẽsem oram omnẽ infestarent. Quos Pienanscus præfectus Cracouiensis, facta è Sciriciensibus & mercenarijs paucis tumultuaria manu, cum se cũ Petro Comorouio & Præslao Dmoscio, hoc è Scepusio, illo ex Vngaria aduenientibus coniunxisset, non modò à latrocinijs cohibuit, sed in munitione illa, quã Buconeciam dixere, obsessos aliquandiu, cum Boriuoius ex Ostrauia ipsis nõ succurreret, fame ad deditionem compulit, uitam modò & uestimenta pactos. In Prussia uerò cum Cruciferi nauiter rem gererent, rex ut eorũ audaciam reprimeret, Toruniam se cõtulit, indeqꝫ aulicos suos cum Petro Dunino, & mercenario milite, Varmiensi basilicę siue Fraumbergę obsessæ ab hoste præsidio summisit. Cuius aduentu Magister Cruciferorum conterritus, & aleam pugnæ periclitari nõ ausus, desertis castris, fugiens soluit obsidionem: nostri castra hostilia diripuêre. Nonnihil fortasse momenti hostibus ad fugàm attulit, quòd agrum suum Sambiensem à Gdanensibus Habum transuectis, acerbè uastari acceperant. Et ferè agrestibus eius oræ hostilis cõstabat exercitus: itaqꝫ retineri ij nequiuerũt, quin ad sua defendẽda dilaberentur. Rex interim Toruniæ commoratus, & à Torunensibus liberaliter habitus, nonnunquam reginam in arce Nessouiensi degentem uisebat. Erat apud Culmã Bernardus Sumbergius cum aliquanta manu hostium. Is cum è uicinis agris subinde prædas ageret, quadam die suos, nauibus traiecto amne Vistula, noctu ad Nessouiã iussit excurrere. Non ita multo antè rex id oppidum in gratiam Torunensium in superiorem ripam transtulerat: domus quæ in ueteris oppidi loco relictæ erant, uici speciem præ se ferebant. Eum igitur uicum cum hostes noctu incendissent, trepidatum est à nostris, qui ibi diuerterant, nihil tale suspicantibus. Mox abiecto metu, Tartari cum perpaucis aulicis ad persequendum hostem emissi, & naues repetentem amolientemqꝫ assecuti, magnam stragem gladijs sagittisqꝫ ediderunt, & nauibus cunctis potiti sunt: sex modò uiui cum duab. nauibus de omni illo numero euaserunt. Porrò Duninus hostibus à Fraumberga depulsis, Gdanensemqꝫ agrum populatione infestantibus, ipse quoqꝫ copias suas eò traduxit. Neqꝫ satis habuit hostem liberiorib. excursionibus arcere, sociosqꝫ defendere: sed in hosticum progressus, Stargartensium, Bythouiensium, Lemburgensium & Puscensium, quæ territoria nõ ita pridem in hostium potestatem uenerant, fines ferro & igni uastare adortus est. Hostes ubi nostros prædæ cupiditate longius ad iniqua loca inter stagna & lacus prouectos animaduertere, ualidam & ipsi manum deducto è proximis suis munitionibus præsidiario milite, agrestibusqꝫ arma sumere iussis, coegerunt, opportunitate locorum contra nostros usuri. Idqꝫ eo maiore fecere fiducia, quòd cõmodum Fricius Raunechius Austrius, & Caspar Nostiuicius Silesius, nouos milites è Germania & Silesia ipsis adducentes, aduenerant. His igitur copijs coadunatis, occurrere nostris parabant: tramitesqꝫ omnes, ne quà nostri ex angustijs effugere possent, succisis quoquouersus arboribus, intersepiebant. Qua de re Duninus per exploratores factus certior, ad regem mittit curriculo, qui eum, ut periclitantib. actutũ subueniat,

Buconecia castellum latronum. *Fraumberga ab obsidione Cruciferorum liberata.* *Gdanenses Sãbiam uastarũt.* *Cruciferorum clades. Nessouia trãslata.* *Pomerania uexatur utrinqꝫ.*

niat, orent. Nec mora rex Albertum Gorsciũ cum reliquo comitatu suo
ac Tartaris Lituanicis ad succurrẽdum suis mittit. Id ubi duces hostium
compererunt, minore parte in castris aduersus Duninũ relicta, ipsi cum
maiore ac delecta, ripam Vistulæ, qua Gorscium traiecturum esse existi-
mabant, insederunt, ut eum, prius quàm se cum Dunino coniungeret, op
primerent. Sed Gorscius deflexo itinere, alibi liberè fluuiũ traiecit. ubi id
intellexerunt hostes, omisso Gorscio, propius ad Duninũ castra mo-
uerunt, ut eum priusquam Gorscius cum eo se coniungeret, ad pugnam
elicerent: aut certè in angustijs conclusum, excluso Gorscio, obsessum te-
nerent. Non ignorabat Duninus de aduentu suorum: exploratum etiam
habebat, longè maiores esse hostium uires, quàm suas. Itaq; non minus
de auxiliaris illius, quàm de sui exercitus periculo sollicitus, noctu hostes
in se intentos fallere, ac per deuias syluas euadere ad Gorscium decreue-
rat. Id ne facere posset, hostes diligẽter cauerant, deiectione arborũ tran-
situ omni impedito. Mutato igitur cõsilio, ferro per medios hostes uiam
sibi ad suos aperire statuit: instructaq; equestri acie, qua peditem conte-
gebat, in hostes contendit. Alacres & illi pugnam capessunt, magna spe

Stulta adiuratio.

uictoriȩ. Et ita se authore Nostiuicio inuicem adiurarant ac deuouerant,
ut qui de suis pedem retulisset, sine omni tergiuersatione pro seruo regi

Pauli Iasenij audacia.

sese dederet. Vbi ad congressum uentum est, Paulus Iasenius gente Gos-
douius, aulicus regius, armatus ab latere inter duas acies magno impetu
procurrens, hastas hostium in nostros intẽtas auertit. Eodemq; momen

Prælium & uictoria Polonorum de hostibus apud Puscum.

to nostri inopinata re perturbatos summa ui adoriuntur: & mox uel con
fractis, uel abiectis hastis, gladijs utrinq; res geritur, pugnatur acriter: o-
mnibus non tam declinare ictus, quàm hostem ferire studium est. Auda
cia nostri, hostes multitudine superabant. Cumq; totas tres horas dubio
marte pugnatũ esset, utrinq; quasi ex cõposito discessum est. Mox recrea
tis paululũ uiribus, utriq; nõ ad pugnã, sed ad persequẽdũ alteros cõten-
dunt, utriq; alteros uictos discessisse rati. Occursu mutuo instauratur prȩ
lium, rursusq; una hora dimicatũ est, donec sauciato Fricio ductore exer-
citus, & peditib. nostris assiduo balistarũ ictu dextra hostiũ latera feriẽti
bus, retrocedere sensim ij cœperunt. Sed mox reuocãte & sistente Fricio,
redintegrabatur pugna, si quod nostri trepidantib. recolligendi sese spa-

Fricius cæsus. Nostiuicij fuga.

cium dedissent. Interim dum ciet pugnam, animatq; suos Fricius, interfe
ctus corruit. Ibi tum effusa fit fuga hostium cum altero duce Nostiuicio,
iurisiurandi paulo antè dati, & ab omnib. exacti, immemore. Pedites de-
sperata lõgiore fuga, pars in castra sese recepere, pars castra prȩtergressi,
stagna lacusq; propinquos petiuere. Nostri pernicitate equorum freti,
fugientes persecuti, magnam cædẽ edebant. ubi ad castra hostilia peruen
tũ est, ibi nonnihil difficultatis nostris obiectum erat. Etenim hostes ea,
qua parte stagno non tegebantur, fossa & sudibus acutis foras obuersis

Castra hostiũ capta.

munierant. Sed cupidis uictorib. non facilè quicquam obstat. Nostri e-
nim præuertendos sibi esse hostes perterritos, priusquam ad castrorũ de
fensionẽ accurrerent, rati, admotis calcaribus cæcorum in morẽ in sudes
obiectas ruebant: confossisq; equis nonnullis, tandẽ cõtextum sudium
perfregerunt,

perfregerunt, & uno impetu castra cæperũt, atq; diripuerũt, quindecim
bõbardis maioribus, ducentis curribus, armis, impedimentis, & cõmea-
tu referta. Interim equites hostiũ castra sua præteruecti, plurimi euasere.
Ala una in locũ deiectu arborũ à se septum delata, nec inueniens exitũ, à

Cæsorum & captorum numerus.

nostris concisa est. Cȩsa eo die hostiũ duo millia, capti sexcenti, & maior
propemodum quàm pro numero nostrorũ strages edita. De nostris cen
tũ gregarij milites ceciderunt. de nobiliorib. tantum Hector Chodorasi-
us desideratus est: sed pauci reperti, qui saucij non essent. Duninus in fe-
more & in manu uulnera accepit. Ad Puscum hoc prȩliũ commissum est
quintodecimo Cal. Octobr. Triduũ pòst in ijsdẽ statiuis humãdo cæsos,

Erici Pomerani perfidia.

& saucios curando, consumptũ est. Per quos dies Ericus Stolpensiũ Po-
meranorũ dux fortunã, ut credebat, sequutus, mutata fide, quam Cazimi
ro regi, impetrata per uxorẽ uenia, dudũ dederat, cũ sexcẽtis equitib. gra
uis armaturæ ad castra Cruciferorũ cõtendens, cũ profligatũ eorũ exer-
citũ accepisset, raptim sese ex itinere domũ recepit: nõ paucos tamẽ extre
mi agminis à nostris insequentib. partim captos, partim trucidatos ami-
sit. Honoratus est à rege uictor exercitus Petrus Duninus, Paulus Iaseni-
us, Venceslaus Neborius, Nicolaus Vilcanouius, Thomas Odrouãzus,
Ioã. Dlugossus, canonicorũ frater, & triginta alij uirtutis ergò militarib.

Polonorum uictoriæ de Cruciferis.

donis insignib. ornati. Eodẽ illo tẽpore tribus alijs in locis prosperè item
dimicatũ est à nostris: apud Iasenecium pagũ, & apud Pisiam flumen in
Masouia, unde propinquarũ hostiliũ munitionũ præsidiarij milites præ
das agebant: & apud Suece. Apud Elbingam quoq; non multo pòst, na-

Contributio.

uali prælio hostes à nostris profligati sunt. Prorogatum autem est à rege
militib. stipendiũ, cũ ecclesiasticus ordo decreto Calisiensis synodi subsi
diũ regi in maiore quidẽ Polonia uicenûm grossorum, in minore uerò se
nûm de prouentu uniuscuiusq; libræ siue marcȩ argenti contulisset. Sub

Vlricus Ceruõca in carcerem coniectus. Golubum receptum.

finem Octobris Vlricus Ceruonca Boemus, cũ à Georgio rege eius gen-
tis carcere, in quẽ biennio in gratiã Cruciferorũ cõpactus erat, Cazimiro
postulante emissus esset, Golubũ oppidũ noctu ingressus, in potestatem
suã redegit, hostili præsidio satis ualido partim capto, partim interfecto:
turres duas, quæ acriter defendebantur, igni subiecto in deditionẽ acce-
pit: de authorib. defectionis capitale suppliciũ sumpsit. His successib. ma

Comitia Petricouiæ.

gna rursus animorũ inclinatio in regias partes facta est. Rex deinde ad co
mitia Petricouiam ad undecimã diẽ Nouẽbris edicta profectus est. Pau-
ci eò de minorib. Polonis, incertũ quam ob causam, conuenêre. Venêre
autem Conradus Masouiorum Varsauiẽsium dux, cum matre Barbara,
& Catharina amita, Michalusconis Lituani ducis quondã uxore, & Pau-
lo Plocen̄. episcopo, comitatu octingẽtorũ equitũ, itemq; Conradus Ni-

Iudicium de Plocensi & Belsensi ditione.

ger Olesnicẽsium dux, Plocensem & Belsensem principatũ cognationis
iure sibi uendicantes. Dati à rege recuperatores siue iudices: Stanislaus
Ostrorogius palatinus Calisiensis pro summo iudice, Grothus uerò Ca
zimirius pro succedaneo, quẽ subiudicẽ nostri uocant, iudicio præsidere
iussi, his adiuncti palatini & castellani aliquot pro assessoribus. Instaura-
to iudicio, regij procuratores Ioannes Rithuuianius Marsalcus, & duo
iurisconsulti,

iurisconsulti, negabant legitimæ cognatorum successioni locū esse in dedititijs seu feudatarijs, ut uocant, bonis, cuiusmodi esset cūcta Masouia, Polonorum regib. antiquo iure obnoxia: sed regem optimo iure defunctis ducibus dedititijs, qui nullos mares liberos relinquerent, succedere. Refellebant id Conradi Varsauiensis causidici, quòd dicerent, à Cazimiro eius nominis secundo rege Masouiorum duces è dedititijs penitus exemptos esse. Contrà regij negabant, Cazimirum aut quenquam omnino regem sine assensu amplissimi consilij tantum de cōmodis & iure regni detrahere potuisse. Iurasse autem pòst in uerba regis Zemouitū, Cazimirum, Ioannem, & Vuladislaum duces. Atq; ita disceptata causa iudices secundum regem pronūciarunt, Masouijs iudicium illud frustra iam detrectantibus, & ad pontificem maximum, & quemuis alium qui sciret, posset, & uellet iuri suo opitulari, prouocantibus. Cum Alberto Austriorum archiduce fœdus ictum, ea cōditione adiecta, ne Cazimirus dotem Elizabethæ uxoris suæ ab eo repeteret. Nihil præterea memoratu dignum in ijs comitijs gestum est, propter senatus infrequētiam: nisi quòd Hieronymus Cretensis archiepiscopus, legatus pontificius, cuius iam superius mentionem fecimus, annum ferè totum expectatus, sub finem comitiorum adueniens, ad pacem cum Cruciferis faciendam, & ad bellum Turcicum regem hortatus est publicè: priuatim autem solo archiepiscopo interprete reconciliare Iacobo Sennenio regē conatus est, affirmans, episcopam semel à sede Apostolica ipsi iniunctam, inuito adimi iure non posse. Sed rege asseuerante, malle se regno decidere, quàm illum pati esse episcopum: legato'que uicissim uociferante, præstare ut tria regna pereant, quàm ius & authoritas ecclesię perturbetur: re infecta, & iritatis utrinq; animis discessum est. Conuenit tādem inter eos postero die, ut rex alia comitia eòdem in decimamseptimā diem Ianuarij ediceret: interim uterq; scriptis ad Pontificem literis contenderet, ut si aliter fieri non posset, ad Vuladislauiensem episcopam Iacobus Sennenius transferretur. Et mox legatus explorata regis uolūtate de pace, ad Cruciferos in Prussiam contendit: nec tamen ultra Breste Cuiauiense progressus, per literas & internuncios cum Magistro Cruciferorū de pace egit. Rex uerò discedens & ipse Petricouia, Rauæ & Gostinini possesionē adijt: & hanc quidem præfecturam Nicolao Cutenio, illam uerò Grotho Cesnico (siue id illi gentilitium nomen, siue magistratus, quem pocillatorem dicimus, appellatio fuit) quoad uiuerent cōfirmauit: possessiones etiā quasdam utrique hæreditario iure donauit, propterea quòd horum duorū opera potissimū ditiones illæ ipsi adiunctæ essent. Archiepiscopo uerò Gnesneñ. libram siue marcam auri è Louicia Masouijs ducibus Sochassouiæ quotannis pendi solitam, in omne deinceps tempus remisit: quibus peractis Radomiam ad reginam uxorem se contulit. Per id demum tempus Viennenses ciues tumultu ciuili ob sex senatores in carcerem coniectos concitato, Fridericum Imperatorem in arce duobus ferè mēsibus obsederunt: & Georgium Boemorum regem, cum exercitu liberandi eius causa uenientem, Alberto Friderici fratre duce, insidijs exceptum in, sub urbanis uillis

Fœdus cum Alberto duce Austriæ.

Legatus pontificius.

Regis cum legato altercatio

Tributum Louiciæ nomine remissum archiepiscopo.

Fridericus Imperator obsessus à Viēnensibus.

Georgius Boemus profligatus.

uillis profligarunt. Pax deinde facta, ea conditione, ut Fridericus Maximiliano filio principatum illum concederet, eiusq; tutelā Albertus patruus gereret. Fridericus ut gratiam referret Georgio, filios eius duces Munsterbergensium in Silesia creauit. Hoc etiam anno reperio Stephanū palatinum Valachorum in uerba regis absentis iurasse, & promisisse, præsenti quoq; idem iusiurādum solenni ritu se daturum esse intra duos uel tres menses, cum euocatus fuerit. alius'ne autem sit hic Stephanus ab illo, quem superius iurasse narrauimus, aut si idem, cur iusiurandum repetiuerit, nihil compertum habemus: nisi fortè ex eo, quòd is tunc retractauit omnes alias obligationes suas huic cōtrarias, colligi rectè potest, eum intermedio tempore mutasse fidem, & ad Vngarū desciuisse. in quo suffragari nobis uidetur Vngaricarum rerum scriptor Bonfinius, qui hæc tempora persequens, Valachorum palatinnm, siue Vaiuodam, ut ipse uocat, in fide Mathię regis fuisse memorat. Huc accedit & illud, quòd proceres & consiliarij ipsius pro ipso, quasi cui ipsi fides non haberetur, spopōderunt, quòd eum deinceps in fide regis Cazimiri & officio retēturi essent. Post initium insequentis anni Cazimirus Petricouiam ad præstitutam comitijs diem redijt. Adfuit frequens senatus, & Hieronymus legatus pontificius, itemq; Iacobus Sennenius. Aduenêre & Conradi cęterorūq; fratrum Masouiorum ducum oratores, Nicolaus Bogleuius Varsauiensis palatinus, Vincentius Gizicius Marsalcus, Nicolaus Mirzenecius, & Nicolaus Malcus iurisconsulti: Lituanorum uerò procerum Totiuil & Cuzek. Ac Sēnenius quidem omnibus nequicquam tentatis, cessit pertinaciæ regis, sicuti iam suprà exposuimus. Ioānes Gruscinius Cracouiensis episcopus designatus in Vuladislauiensi, successorem accepit Ioānem Lutecum Bresium procancellarium regni: quorum triū ambitio & pontificiam authoritatem in Polonia debilitauit, & electioni liberæ uim attulit: ita ut ex eo tempore ea sublata, umbra modò eius quædam penes sacra collegia remaneat, non sine grandi non modò ecclesiasticæ authoritatis, uerùm etiam religionis & reipub. iactura. Etenim donec liberæ sacerdotum electioni in creando episcopo locus fuit, fuit tamen aliquod bonorum & malorū, dignorum indignorumq; discrimen, cū sacerdotes sumptis reuerenter tremendis Christi mysterijs, iurati de futuro episcopo ferrent suffragia: uirtute, doctrina, & pietate tunc ambiebatur, plus quàm fautoribus, aut necessariorum precibus, aut mulierum blanditijs atq; lachrymis, aut splendore comitatus, aut apparatu conuiuiorum, & compotationibus, aut commendatione generis & familiæ, aut assentatione, & sacerdoti indecoris ministerijs, aut etiam largitione. Vigebat igitur disciplina ecclesiastica: minus sibi permittebāt ij qui episcopi fieri cupiebant: seruiebant famæ & existimationi: & non modò reprehensionem collegarum, sed etiam sinistram cuiusuis suspicionē cauebant. Episcopi uerò facti, nihilominus pro fratribus ducebant collegas ante suos: in consilium eos de rebus maioribus adhibebant, plurimumq; reuerebantur, & officium suum nauiter faciebant, memores quid solenni & seriò dato iureiurādo recepissent. Ad aulas principum quoties ueniebant (ueniebant autem

Maximilianus dux Austriæ.

Georgij filij duces facti.

Steph. Moldauiæ pal. iurat in uerba regis Polon.

Stephani dubia fides.

Comitia Petricouiæ. 1463 ann.

Iacobus Sennenius cessit episcopa.

Ioānes Gruscinius episcopus Cracouiensis.

Episcoporū electiones liberæ.

Quales olim episcop.

Episcoporū dignitas & authoritas.

» tem rarius, nec tam sua suorum'ue, quàm publicæ utilitatis gratia)
» de uia ipsis decedebatur, assurgebatur, omnis'que honos habebatur,
» & quasi numinibus quibusdam tantum non ad genua procumbeba-
» tur ab ipsis etiam principibus. Porrò in consilijs de republica in iu-
» dicijs, in defendendis ac uindicandis bonis & hominibus ecclesiasti-
» cis, pupillisq; & uiduis, denique in admonendis & corrigendis non
» modò infimis & mediocribus, uerùm etiam primoribus, atque a-
» deò regibus ipsis liberæ erant eorum uoces & sententiæ, singularis di-
» gnitas, summa authoritas. Non inhibebat uocem accepti beneficij
» memoria, non spes futuri. Nec eleuabat authoritatem dicentis aut
» arguentis ambitio, & conscientia audientium: nec metus aut inscitia
» dignitatem deprimebat. Non erat necesse episcopo & sacerdoti pro
» foribus cubiculi regij inter scurras & uilia uentris mancipia asidere:
» nec sannas & scommata leuissimorum quorunque ferre: non turpiter
» & indecorè adulari & adblandiri non modò elegantioribus istis cu-
» biculi & mensæ regiæ administris, ut aliquam tamen ij uel ioco men-
» tionem absentis apud regem faciant: uerùm etiam satellitibus, iani-
» toribus, ne dicam etiam horum concubinis atque scortis, matellio-
» nibus, morionibus, ac cæteræ feci aulicæ, atque ipsis denique catel-
» lis principum. Itaque florebat tunc respubl. florebat religio, flore-
» bat ordo ecclesiasticus: florebant scholæ & Academiæ, sacerdotum &
» episcoporum seminaria: splendescebant templa: aulæ uerò principum,
» horum præceptis & exemplis institutæ, urbanitatis, uirtutis, fortitu-
» dinis, prudentiæ, modestię & pudoris erant officinę, non fastus, ignauię,
» ebrietatis, libidinū, temeritatis, impudentiæ, & omnis nequitiæ & impie
» tatis ganeæ ac barathra. Nunc sublata electione, hæc & multo plura alia
» mala bonis illis successerunt, & in domos ac familias, atque adeò in ipsa
» intima cubicula episcoporum, nedum in profanorum principum au-
» las inuaserunt: simul'que dignitas sacerdotum, indecorè emerendo &
» emendo fauore etiam abiectissimorum uiluit: labefactata est authori-
» tas: nutat, ne dicam ruit, Respublica: religio prostrata penè concidit.
» Quæ omnia Principes non tam episcopis debent imputare & sacerdo-
» tibus, quàm sibiipsi, qui nuncupandorum episcoporum ius sacris col-
» legijs ereptum, sibi uendicarunt. Nam ut nihil perperam ij faciant,
» nihil affectioni cuiquam indulgeant, sed eadem illa omnia, quæ iura-
» ti sacerdotes in electionibus episcoporum habere solent, ob oculos ha-
» beant, certè longè facilius unus aliquis, & is quidem alienis ferè ocu-
» lis & auribus sentiens & iudicans, errat & fallitur, quàm multi gra-
» ues, acuti, & multarum rerum periti: & aliud is plerunque spectat,
» quàm quod potissimum spectandum est in deligendo episcopo: & ue-
» rò expeditius est, unum quàm multos corrumpere. Tametsi magna,
» ne dicam præcipua huius rei culpa est penes Pontifices maximos, mea
» quidē sententia: qui nisi electiones collegiorū primi labefactare adorti es
» sent, nūquā eò audacię reges prouecti essent. Sed nos inutili deploratio-
ne omissa, ad rē redeamus. Sic igitur de episcopa Cracouieñ. tūc actū est.

Scholæ sacerdotum seminaria.

Principum aulæ quales olim, et quales nunc.

Principes alienis oculis & auribus sentiūt.

Electionum sublatarum culpa penes pōtifices max.

Masouij

Masouij nihil & ipsi impetrarunt. Petebant autem, ne ducibus suis rex mo lestus esse pergeret de Plocensi ditione, aut certe externis & à suspicione alie nis hominibus causam cognoscendam & iudicādam permitteret. Ferebant 'que regi iudicem FridericumMarchionem Brandeburgensium, uel Alber tum archiducem Austriorum, uel Ludouicū ducem Bauarorum. Lituanis Podoliam, Belsensem, Olescensem, & Rathnensem tractus non sine commi natione belli repetentibus, nihil aliud responsum est à senatu, quàm missum iri ea de re legatos ad cōnuentum Lituanorū. Et mox legati designati, Sta nislaus Ostrorogius palatinus Calissiensis, & Ioannes Rithuianius Mar salcus regni. Porrò in Prussiam bellum siue expeditio decreta est. His per actis Cazimirus Radomiam ad uxorem, & inde cum ea in Lituaniam pro fectus est. Quem consecuti legati senatus Polonici, postulata Lituanorum in conuentu Vilnę disertè refutarunt. Sed cum Lituani non acquiescerent, rex causam ad conuentum communem Parsouiam indicendum reiecit. Le gatus uerò pontificius Petricouia discedens, in Prusiam à præsidio mili tari regis iussu ad Magistrum Kynixbergam deductus. Secundæ tunc res nostris erant in Prusia. Nam præter ea quæ superius commemorata sunt, apud Vormitham, quamOrnetā Poloni uocant, Pauli episcopi Varmien sis, qui uiolata iurisiurandi religione ad Cruciferos desciuerat, milites unà cum aulicis Magistri præsidiarijs, cum per proditionem noctu capere id oppidum constituissent, proditi ab illo ipso, qui oppidi proditionem ipsis promiserat, & à Ioanne Scalio præfecto præsidij regij præparatis insidijs intromissi, ad unum omnes aut capti, aut trucidati sunt, quotquot ingressi e rant. Nam qui in extremo agmine fuere, ne multitudo hostium nostros pau ciores prægrauaret, exclusi & inopinato periculo perterrefacti, in propin quos lacus glacie concretos diffugerunt, ruptaq; fragili etiamtum glacie demersi periere. Apud Scampe item oppidum agri Dobrinensis trecenti equites hostiles è præsidio arcis Brodnicìensis prędatum profecti, ab Vlri co Ceruonca, qui Golubi erat, profligati sunt, ita ut perpauci fuga euaderent capti ex his octoginta. Arx uerò Slochouia, ne proditione in hostium po testatem ueniret, pręsidiariorū Pomeranorū opera seruata est. Vuladislaus Castellanus & Præfectus Naclensis, illius etiam arcis præfectus erat, eam 'que absens Georgij cuiusdam sculteti nobilis, gente Topori, fidei commen darat. Is igitur Georgius, cum prodendæ arcis consilium cepisset, præsidi arios milites, quos conatibus suis aduersaturos esse suspicabatur, per spe ciem commeatus ex hostico importandi emissos, arce excluserat, et (uerè ne an falsò, non liquet) præfecti iussu id se fecisse dictitabat, nec nisi duodecim, & eos quidem Pomeranos, quos minus suspectos habebat, secum relique rat. Hi ubi eum pactiones cum hostibus de prodenda arce inire animaduer tère, siue inuidia & auaritia incensi, siue officij & fidei suæ memores (nam ne hoc, quidem constat) comprehensum eum in fundum turris concluse runt, & fide accepta præfecto aduenienti portas arcis aperuerunt. Sed is uiolata fide omnes eos capitali affecit supplicio. Quod factum uariè suspi candi occasionem hominibus præbuit. His igitur successibus nostrorum

Masouiorum postulata.

Lituanorum postulata.

Cruciferorum clades apud Vermitham.

Apud Scampe.

Slochouiæ periculum.

Zz

moti

Pacis desiderium apud Prussos.

moti Cruciferi, pacem afferentem legatum pontificium cupidè acceperunt. Promiscua uerò multitudo cùm uirorum, tum matronarum & puellarum belli & penuriæ cæterorumque incommodorum bellum consequentium pertæsa, lachrymare gaudio, ac desyderio pacis legatum magistratusque suos supplex obtestari, ut exoptatam eam sibi quibusuis, modò tolerabilibus conditionibus conficerent, ni se prorsus perditum ire uellent. Ibi legatus, æquissimus scilicet pacis arbiter per interpretem, quemadmodum proditum est, laudare & confirmare constantiam populi: hortari, deinceps quoque ut in fide Cruciferorum permaneret: regem Polonosque carpere, & cùm iniquitatem causæ eorum exaggerare, tum mores fidei religionis, & humanitatis expertes calumniari: studium suum erga Cruciferos omnibus modis testatum facere: denique certam perpetuam'que pacem, aut duodecim duntaxat annorum inducias ipsis, quasi regem quò uellet adducturus esset, certò polliceri. Ita confirmatis eius oratione animis omnium, mittuntur cum eo Breste tres oratores, ad tractandum de pace cum Polonis, quos eò rex eius rogatu miserat. Fuerunt autem ij, Ioannes Vuladislauiensis, Andreas Posnaniensis episcopi, Stanislaus Ostrorogius Calissiensis, Petrus Opporonius Lencicienisis, Nicolaus Coscelecius Brestensis palatini, Sendiuoius Zechel præpositus conuentus Clodauiensis, Ioannes Dambiouuca, Iacobus Schadecus, & Mathias Racianzus doctores, partim theologi, partim iurisconsulti. Ad constitutam diem, hoc est, ad Calendas Maias conuentum, indeque infectis rebus discessum est, orta inter Polonos & legatum acerba contentione & iurgio ex huiusmodi causa.

Legati iniquitas

Conuentus Polonorum cum Crucifcris de pace.

Veniebant legati à ciuitatibus Torunensi, Elbingensi, & Gdanensi: eos legatus ingressu oppidi & conuentu prohibere oportere contendebat, quòd eas ciuitates, simul'que cæteros Prussos, qui cum Polonis sentiebant, ipse diris deuouisset. Contrà Poloni, iniquissimum id esse præiudicium affirmabant, & ab instituta re alienissimum. Admissi igitur legati, frustra reclamante legato apostolico. Mox ille toti oppido sacris interdixit. uerùm id interdictum Poloni contempserunt, orto initio à militibus, qui per speciem supplicationis ob rem bene gestam à suis apud Helgebeilam, oppidum'que id à Scalio captum ac direptum, facto concursu ad templa, nolarum siue campanarum pulsu, festoque cantu oppidum impleuerunt. Ibi uerò furere legatos, uociferari, nòn modò se, uerùm etiam pontificis & sedis apostolicæ authoritatem contemni. Nec cessere furori eius Poloni, grauiter in eum inuecti per Ostrorogium, quòd cum pacificatoris personam sustineret, nihil minus quàm paci studeret, sed classicum etiam caneret. Cuius rei clariora etiam documenta proferebantur eius literæ ad Cruciferos, à nostris interceptæ. Ita tunc iritatis animis discessum est.

Prussi propter interdictū submoti à legato, à Polonis admissi sunt ad conuentum.

Legati iniquitas.

Et legatus quidem Cracouiam, ubi controuersæ episcopæ sequester & administrator à pontifice constitutus erat, proficisci cupiens, cum prohiberetur à Polonis, Vuratislauiam se contulit: indeque missis ad regem in Lituaniam literis, questus est de Brestensi contumelia, in Vuladislauiensem episcopum potissimum culpam conferens. Quod si rex agi de pace nihilominus à se uellet, extra fines Polonia locum constitueret, quò tutius aduersarij uenire possent.

Legatus non admissus Cracouiā.

possent. Et hæc quidem ostentans, Prussos & Pomeranos Vuratislauiam Iubilæi gratia uenientes, in partes Cruciferorum pertrahere omni ratione conatus est, minis etiam intentatis. Quin mulieribus maritorum consuetudine & contubernio interdixit ijs quæ maritos à fide regi data auellere nequirent. De qua iniquitate eius aliquanto antè quàm is uenisset in Poloniam, Iacobum Sennenium prædixisse Dlugossus memorat. Misit tamen postea Cazimirus ad eum legatos, Ioannem Rithuianium Marsalcum regni, & Iacobum Schadecum iureconsultum & canonicum Sendomiriensem, postulatum, ut interdictum siue diras, quibus Prussos regias partes secutos, indicta causa deuouerat, relaxaret, & æquiorem sese in componenda pace præstaret. Verùm illo non nisi ad tempus, quoad de pace tractaretur, diras relaxare uolente, acceptum id à rege non est, nec ipse in Poloniam deinceps uenit. Tametsi Bernardus Vapouius uenisse eum, omnia prolixè pollicentem, infecta'que pace recessisse, memorat. Verùm id non conuenit cum ijs quæ Dlugossus, cuius tempore hæc acta sunt, scribit. Nempe misisse eum postea ad regem, denuò deposcentem sibi pacificandi ipsius cum Magistro prouinciam: missos'que uicissim ad eum à rege Iacobum Schadecum iureconsultum, & Ioannem Sepinium, qui dicerent, regem non abnuere, modò ut is Prussos interdicto absoluat, Posnaniam'que ueniat. De damnis & impendijs penes eum fore arbitrium, ac de cæteris, modò ut Pomeraniam, Culmensem, & Michalouiensem tractum Poloni retinerent: cum'que ille non remitteret de interdicto, Romam eum reuertisse Vuratislauia.

Legatio regis ad legatum pontificis.

Hac æstate quingenti nostrates Russi milites, permissu regis, Casensium stipendio conducti, cum ad defendendam eam urbem aduersus Turcas proficiscerentur, apud Bogum amnem à Lituanis & Volynijs deleti sunt, ex huiusmodi causa. Braslauiam Lituanicæ ditionis oppidum cum peruenissent milites, excitata temerè cum oppidanis rixa, unum ex ijs fortefortuna interemerunt: cum'que gliscere in se magis ac magis tumultum concitatæ multitudinis animaduerterent, oppidum incenderunt, quo minore negocio inde sese euoluerent, oppidanis incendio restinguendo occupatis. Præfectus erat arci Michael dux Zartoriensis. Is dolore simul & ira incensus, cum tumultuaria manu nostros abeuntes persecutus, quater in eos impetum fecit: quater'que non sine clade suorum repulsus, affluente ex toto territorio oppidanorum & agrestium, qui propter Tartarorum uicinitatem bellicosi & in armis probè exercitati sunt, multitudine, uada suprà memorati fluuij præoccupauit, & truncis stipitibus'que impediuit: inde'que rursus subducens sese, impeditos in trajciendo flumine à tergo & lateribus adortus, cunctos atrocissimè trucidauit, ne supplicibus quidem parcens. Quinque soli ex omni eo numero fuga elapsi sunt.

Russi auxiliares Casensium deleti à Lituanis & Volynijs.

Præda omnis, qua hostis potitus est, triginta millibus florenorum æstimata. Sic urbs illa nobilis, Genuensium colonia, Theodosia, quemadmodum uolunt, olim dicta, frustrata nostrorum ope & præsidio, non multo pòst à

Casa à Turcis capta.

Lesbos insula & Bosna à Turcis subacta.

Turcis subiugata est. Mouebat autem Casenses ad implorandam opem
Turcarum uicinitas, qui in ipso huius anni initio Lesbon insulam, & mox
Bosnam regnum florens opibus & munitionibus, in suam potestatem rede

Stephani Bosnensium regis auari interitus.

gerant, regemꝗ Stephanũ cum primaria arce Iaice in deditionem acceptũ,
contra fidem datam, ad palum alligauerant, & sagittis confixerant, expro
brante ipsi Mahomete imperatore ignauiam, quòd cum argento & auro, cu
ius immensa uis in thesauris eius reperta erat perire, quàm ad defendendũ

Ianizeri.

sese & suos, eo uti maluerit. Ex eo uerò tempore Ianizeri, quæ phalanx est
Turcica, ab hoc ipso Mahomete primũ instructa, Slauonica lingua uulgo
uti cœpere, triginta millibus ex captiua iuuentute Bosnensi in eum ordinẽ

Polonorũ de Turcis uictoria ad Sauum fluuium.

allectis. Longe uerò prosperiores successus tunc habuerunt ij Poloni, qui
Mathiæ regis ære cõducti Felice Paniouio gente Gozẽbio, & Ioanne Sre
scouio Doliuio, cognomento Albo ducibus, in Vngaria militabant. Fue-
runt aũt ij quingenti equites, qui ad reprimendam Turcarũ excursionem
è Bosna factam, missi à rege cum septingentis itidem equitibus Vngaris,
miserti Christianorum, qui ad septem decem millia utriusꝗ sexus in fœ-
dam seruitutem à barbaris abigebantur, obfirmatis ad uincendum aut mo
riendum animis, cum Vngari multitudine hostium pauefacti diffugissent,
prima noctis uigilia in barbaros, ne paucitas sua conspecta illis animum
adderet, impetum fecere: resistentibusꝗ acriter Turcis quinquies pugnam
redintegrarunt. Sic tota nocte pugnatũ est. Die uerò illucescente, cum bar
bari paucitatem eorum conspexissent, cohortati sese inuicem, & in duas a-

Rascianorum dubia fides.

cies diuisi, à frõte pariter & à tergo adoriri eos satagebant. Verùm hoc pa
rantibus, Poloni captiuorum clamore animati, acrius instabant. Aberat
haud longè Rascianorum turma, expectans euentum prælij, ut cum uicto
ribus sese coniungeret. Ea igitur cum meliore loco rem Christianorum
esse animaduertisset, inuecta est & ipsa in Turcas. At illi desperatis rebus,
Sauum amnem propinquum effusa fuga petiuere. Et commodùm naues
ad trajciendos eos adnauigarant. Itaque abiectis equis & armis, tumul-
tuariè ad naues perfugiebant, è quibus tamen paucæ incolumes in ulte-
riorem ripam eiectæ sunt. ceteræ pondere insilientium depressæ ac de-
mersæ periêre. Fuere autem quatuor millia Turcarum selectorum in eo

Vngari equites ignominia notati.

exercitu. Sic tunc Mathias Polonorum opera præclara, sed insperata
prorsus uictoria de barbaris potitus est. Nam Vngari in fugam effusi
ad unum eos omnes perijsse diuulgarant: quos rex insigni ignominia
notauit. Polonis uerò & Socoli Petro duci Vngarici illius equitatus,

Mathias rex quibus militibus usus.

qui solus cum sexdecim familiaribus suis cum Polonis perseuerarat, per-
ampla dona largitus est. Et mercenarijs militibus externis, è Polonis,
Silesijs, Morauis, Boemis, atque Germanis conscriptis, postea multum
usus est. Nec multo pòst in Transyluania iterum eosdem hostes iti-
dem per legatos profligauit. Cumꝗ Nicolaum Fristacium, & alios quos-
dam æmulos suos, qui Fridericum Imperatorem ad regnum Vnga-
rorum

Turcæ uicti in Transyluania.

Mathias æmulos sibi reconciliauit.

rorum inuadendum excitarant, commoditate sua et magnis promissis sibi
reconciliasset, & cum Friderico post duo prælia diuerso euentu depu-
gnata pacem fecisset, ac diadema sacrum, ab Elizabetha regina olim sub-
latum, & apud eundem Fridericum depositum, sexaginta millibus nu-
mûm aureorũ redemisset, comparato in sequentem annùm maiore exer-

In Turcas bellum comparauit.

citu, ad depellenda arma Turcica, recuperandamꝗ Bosnam animum ad-
iecit. Per eos dies, siue adeò sub ipsum tempus comitiorum Petricoui-
ensium Paulus Gisicius episcopus Plocensis, cum tres et uiginti annos il

Poltouiense collegium institutum.

li ecclesiæ præfuisset, è uiuis excessit, & in Poltouiensi templo, quod ipse
exædificarat, & lautum collegium canonicorum sacerdotum in eo insti-

Sciborius Gozacicius electus Plocensis episcopus.

tuerat, sepultus est. In locum autem eius Sciborius Gozacicius Cano-
nicus à collegio eius basilicæ, tribus, de quibus ipse unus erat, facta per
compromissum potestate nuncupandi episcopi, suffectus est, repudiatis
mandatis et nuncijs regis, qui Iacobo Sennenio studebat. Cazimirus uerò
rex facturus expeditionem in Prussiam, è Lituania profectus, mense Iunio
uenit Lenciciam. In eum enim locum copijs omnibus, ut conuenirent, edi
xerat. Ibi cum de consiliarijs nonnullis, qui primi ei occurrerant, cogno-

Comitia Corcini.

Expeditio tributo redempta.

uisset fremere ob eam expeditionem equestrem ordinem, comitia Corci-
num edixit ad quintam diem mensis Iulij: eoꝗ ipse profectus, post octo
dierum consultationem decreto, omnium consensu, senûm grossorum ex
iugero, itemꝗ è caupona & moletrina tributo, et alijs comitijs ad medium
Octobrem Petricouiam indictis, expeditionem remisit: mercenariorum
uerò militum aliquantam manum in Prussiam ad capiendum Gneuũ mi-
sit, motus querelis Prussorũ, qui minus libera nauigatione in Vistula ute-

Gneuũ obsessum.

bantur, quòd à præsidiarijs eius arcis & oppidanis infestarent. Ipse uerò
in maiorem Poloniam sese contulit. Cum autem Gneuum egregiè defen-
deretur ab hostibus, ita ut ij crebrò decurrentes non parum damni nostris
obsidentibus inferrent, cœpere nostri consilium longiore et secura obsidio
ne hostes ad deditionẽ compellendi. Itaꝗ nequicꝗ prohibentibus Cru
ciferis, circumuallarunt arcem uallo siue sepibus limo oblitis, turresꝗ &

Gdanum propè proditum.

propugnacula opportunis locis excitarunt. Nam fluuio ne quid obsessis
importaretur, Gdanenses classiarij obseruabant, quibus arx illa potissimũ
incõmodabat. Sed ij dum aliena oppugnãt, sua urbe penè exciderunt pro-
ditione paucorũ ciuium, quorum capita erant Mathias Schimnan iurecon
sultus, et Georgius Cocus: qui sub specie remigũ et baiulorũ è nauibus o-
nera ferentium nõ paucos iam hostiles milites in urbem receperant. Nec
ꝓcul ab urbe Magister Cruciferorũ cũ mille quingentis equitib. aberat, ut
constituta cum proditorib. die ad tertiũ Idus Iulij ex improuiso irrumpe-
ret. Sed detecto ab uno ex cõiuratis scelere, euocati in curiã ꝓditores per
speciem cõsultãdi de rep. captiꝗ & cõuicti, capitali supplicio affecti sunt.
Schimnani tñ ꝓfessioni honor habitus est. Nam is in custodiam episcopa

De Doctore non iudicarunt Gdanenses.

lis iudicis, quẽ Officialẽ uocãt, traditus: et episcopi Vuladislauiẽsis opera
postea liberatus, ad Magistrũ ꝓfugit. Milites item hostiles in urbe depre

 hensi

hensi, partim capitis pœnas luerunt, partim in profluentem demersi sunt, partim diuturni carceris molestias pertulêre. Magister uerò spe frustratus, ad opitulandum suis Gneui obsessis animum conuertit: naues'que uiginti militibus bene instructas Kynixberga emisit, Habo lacu

Cruciferi fusi in Habo.

& aduerso flumine Vistulæ nauigaturas. Sed re cognita nostri cum Gdanensibus classiarijs, duodecim tantum nauibus armatis, ut ait Vapouius, uno ab Elbinga milliario hostibus occurrerunt: commissa'que nauali pugna, uictoria potiti sunt Poloni. mille hostes desiderati, capti sexcenti, & cum captiuis nauibus, armis, & fortunis Gdanum deducti. Id ad decimum quintum. Calendas Septembris actum. Cuius cladis nuncio accepto, Henricus Plauenius commendator Elbingensis, & Bernardus Sumbergius, qui cum terrestribus copijs in maiore insula aduenientem suorum classem expectabant, in diuersum dilapsi sunt.

Holandia Cruciferis dedita & recepta.

Nec multo pòst Holandiam oppidum Plauenius in potestatem suam redegit, accitus & receptus ab oppidanis, cum ij præsidiarios nostros populatum egressos exclusissent. Arcem tamen nostri & duas turres cum porta oppidi ad arcem uergente, retinuere. Nec mora, Petrum Duninum à Gneui obsidione in auxilium accersiuere. Qui cum noctu cum equitatu aduolasset, Plauenius cum suis, incenso pluribus in locis oppido, raptim sese euoluit. At nostri restincto celeriter incendio, oppidum recuperarunt, & in nonnullos ciues capitali supplicio animaduerterunt.

Liuoniensiũ classis profligata.

Nonis uerò Octobribus Liuoniensium classis eodem consilio, quo Regiomontana domo profecta, à regijs qui in præsidio Nideburgi, Passeneimi, & Vormithæ erant, & cum Elbingensibus sese coniunxerant, itidem prope Elbingam profligata est: cæsisq; compluribus hostibus, duæ naues maiores cum ducentis militibus, & centum equis hostilibus, captæ sunt. Hæc eo anno gesta in Prussia.

Comitia Petricouiæ.
Masouiorum ducum postulata.

Porrò Cazimirus Petricouiæ comitia habuit. Ibi de Plocensi ditione rursus actum cum oratoribus Conradi, ac cæterorum ducum Masouiorum. Qui cum bonorum uirorum arbitrio controuersiam componi, aut externos ac minimè suspectos iudices sibi ferri, aut denique Italicæ cuipiam Academię causam decidendam permitti à rege postularent, nihil horum impetrarunt. Reiecta est tamen res ad alia comitia, quòd Masouij duces aduersam ualetudinem causificabantur. Venerat eò & Conradus Niger iterum. Sed cum ei rex iudices de more ferret, re infecta recessit. In Prussiam uniuersalis expeditio decreta.

Polonorũ pauor ob captã Casam.
Cameneicia redempta & munita.
Podolorũ studia.

Quoniam uerò Turcarum terror capta superiore anno Casa animos cunctorum peruaserat, missi in Podoliam, Ioannes Tencinius Castellanus Cracouiensis, Derslaus Rithuianius Sendomiriensis, & Andreas Odrouanzus Russiæ palatini, ut Cameneciam arcem, quæ Theodorico Buzacio oppignerata cum toto territorio, ab hæredibus eius obtinebatur, pro rege redimerent, & munirent, Podolijs equitibus in summa fisci inopia bouem in iugerum siue laneum ultrò pollicitis. Comitijs peractis rex peragrata maiore Polonia

Lituanorũ conatus.

Polonia sub finem anni per Radomiam in Lituaniam se recepit. Quieuerat ea gens per omne tempus belli Prussici, nec à Polonis in societatẽ eius belli pellici potuerat: sed quorsum id euasurũ esset, ociose spectauerat. Tunc uerò longioris moræ impatiens, non inconsultum ducebat, Podoliam armis repetere, Polonis adhuc Prussico bello distentis. Eos igitur motus animorum rex aduentu suo repressit: cæterùm comitia quæ communia Lituanis cum Polonis Parsouiam ad diem Purificationis Sanctę Mariæ, qui est postridie Cal. Febr. edixerat, ad sextum Idus Septemb. qui dies eiusdem Virginis matris natalis est, reiecit: ueritus, ne qua in conuentu maior animorum iritatio fieret: cui excitandę inter dissidentes, quamuis leuis occasio sufficit.

1464. ann.
Cracouienses ciues multati propter Iudæos.

His ita compositis, uere nouo inde reuertens post medium Aprilis Cracouiam uenit. Senatum urbis tribus millibus florenorum multauit, propter Iudeos paulo antè iniuria affectos à militibus piam in Turcas militiam professis.

Mantuæ concilium.
Crucis militia contra Turcas.

Etenim Pius eius nominis secundus pontifex maximus subactarum à Turcis ea tempestate gentium Christianarum calamitatem miseratus, & à cæteris, quibus idem hostis imminebat, periculum propulsare cupiens, edicto Mantuam conuentu cunctos Christianos principes atque populos ad pium bellum, crucis uexillo proposito cohortabatur & inuitabat, ipse eius belli dux futurus. Ac de principibus quidem Mathias rex Vngarorum, Philippus Burgundionum, & Christophorus Maurus Venetorum dux eam militiam publicè professi erant: Cazimirus Polonus ne idem faceret, Prussico bello impediebatur. Permulti tamen è Polonis priuati nomina decere, ita ut ij propè duodecim millia hominum conficerent.

Iudæi direpti Cracouiæ.

Eorum igitur cruce signatorũ militum nonnulla pars dum coit & instruit sese Cracouiæ, ad tertium Nonas Aprilis, qui tunc erat dies tertius Paschæ, re inter se communicata in Iudæos impetum fecit: effractisq; domorum foribus, facultates eorum diripuit, ac ne cæde quidem abstinuit. Cæsi ex utroque sexu Iudæi triginta fermè: cæteri in uicinam Ioannis Tencinij Castellani Cracouiensis domum confugerunt. Eam quoque crescente tumultu postridie expugnassent, nisi Ioannes Gruscinius episcopus, & Iacobus Dembenius præfectus, idem'que Thesaurarius regni, cum cohortibus suis aulicis, & senatu ac multitudine urbana licentiam atque furorem eorum repressissent, Iudeosq; in arcem deduxissent. Multatus tamen senatus est. Mox ante finem eiusdem mensis rex Corcini minorum Polonorum conuentum habuit: quibus cum duodenûm grossorum in iugerum

Tributum à minoribus Polonis decretum maiores ægrè tulere.

tributum sciuissent, unde mercenarius miles in Prussiam conduceretur, remissa est expeditio. His ita constitutis, & latrociniorum, quæ ex Vngaria & Morauia intentabantur, terrore represso, in Maiorem Poloniam contendit. Aegrè ferebant maiores Poloni, expeditionem à minoribus in tributum commutatam esse, non communicato secum consilio. Sed tamen ipsi quoq; conuentu à rege ad octauum Calendas Iulij Colum coacto, idem fecerunt: quòd neque militare sine minoribus Polonis uolebant, et secundæ nostrorũ res in Prussia minimè id requirere uidebantur. Nam post clades illas hostium, quas suprà memorauimus, continuata à nostris in alterum annum

annum Gneui obsidione, obsessi ad extremam rerum omnium inopiam ac desperationem salutis suæ redacti, cum inutilem bello multitudinem op pido eiecissent, & à nostris ea rursus in opidum compulsa esset, postridie Natalis Christi, quæ dies D. Stephani memoriæ sacra est, arcem simul & oppidum dedidere, uitam & quicquid suarum rerum quatuordecim curribus possent euehere, pacti. Quadringenti milites cum magno commendatore Vdalrico Eisenhoueno, & Nicolao Veisembachio Bauaro ducibus in præsidio fuerunt. Hi omnes Kynixbergam à nostris deducti sunt. Ex oppidanis magister modò ciuium, & alius quidam consul, qui Cruciferis impensius fauerant, siue eiecti, siue ultrò excessere, unius mensis spacio ad distrahenda bona sua à nostris impetrato. Per eosdem dies Ioannes Scalius Boemus Holsteinum magnum, oppidum Crucifericæ ditionis, ex improuiso intercepit. Porrò qui Fridelandiæ fuerunt in præsidio milites Cruciferorum, cum sibi stipendia non soluerentur, hostiliter direpto & incenso oppido, discesserunt. Bernardus uerò Sumbergius eadem de causa, & quòd ualde accisas esse uires Cruciferorum animaduertebat, cum rege paciscitur, ut quæ tunc præsidijs suis tenebat, deinceps quoque, quoad bellum illud maneret, quietus retineret: cum regijs libera commercia haberet. Cum ijs uerò qui Cruciferi carum essent partium, nihil sibi commune esse duceret: Bello uerò finito, iusta mercede à rege accepta præsidia deduceret, munitiones, quas obtinebat, regi traderet. Obtinebat autem Culmam urbem, Starogrodum arcem, Brodniciam item arcem cum oppido. Non mediocriter & illa clades Cruciferos afflixit, quam apud Colbergam oppidum Pomeraniæ acceperunt. Erat oppidum id in ditione episcopi Camenensis: uerùm detrectabant oppidani eius imperium. Hermingus igitur episcopus facta clàm aliquanta manu, acceptisque à Cruciferis septingentorũ equitum auxilijs, noctu oppidum aggreditur, ut nec opinantes oppidanos opprimeret. Verùm ij commodum à Gdanensibus fœderatis facti certiores de consilio episcopi, receptisque in urbem auxiliaribus eorum copijs maritimo itinere transmissis, hostem scandere muros incipientẽ adorti fuderunt, & ad internecionem reciderunt. Sic igitur attritis Cruciferorum uiribus, placuit Polonis mercenario milite rem eo anno gerere in Prussia, præsertim quòd expeditiones publicas nullo ordine, nullaque disciplina militari, sed summa licentia constantes, socijs & amicis magis quàm hostibus perniciosas esse animaduerterent: quòd neque principis imperium satis exaudiebatur, et nihilo magis in sociorum, quàm in hostium agris à ui & iniuria temperabatur. Huc accedebat, quòd episcopus & ciues Lubecenses Polonis iuxta ac Cruciferis consentientibus componendæ inter bellantes pacis arbitrium sibi desumpserant, & iam tunc aduentabant Gdano, quò nauibus aduecti erant, Toruniam, adiunctis sibi de Rostocensium, Vismariensium, & Lunc burgensium senatu singulis: Rigensium uerò ac Darbatensium binis. Conuentu Colensi peracto, rex Breste diuertit: Toruniam uerò ad disceptandam atque transigendam causam suam Prussicam, misit Ioannem Lutecum Vuladisl

Gneuum per deditionem receptum à Polonis.

Holsteinum magnũ interceptum à Boemo.

Fridelandia incensa à præsidiarijs.

Sumbergij pactũ cum rege.

Cruciferorum clades apud Colbergam.

Expeditionum publicarum incommoda.

Lubecenses arbitri pacis inter Polonos & Cruciferos.

Vuladislauiensem episcopum, & procancellarium regni, Lucam Gorcanum Posnaniensem, Stanislaum Ostrorogium Calisiensem, Sendiuoium Lenzenicium Siradiensem, Petrum Opporouium Lenciciensem, Nicolaum Coscelecium Inouuladislauiensem, Sciborium Basenum Culmensem palatinos: Castellanos, Hinciam Rogouium Sendomiriensem, & Nicolaum Zarnicouium Gnesnensem: Secretarios, Ioannem Dlugossum seniorem, Ioannem Dambrouucam, & Iacobum Schadecum: quorum posteriores duo iuris Canonici consulti fuere. De nobilitate Prussica quatuor, Ottonem Maquitium, Matthiam Tolcam, Nicolaum Pilauium, & Nicolaum Zialouium. De ciuitatum uerò decurionibus siue consulibus, Torunensis quidem quatuor, Elbingensis autem duos, Gdanensis uerò quatuor: & quintum parœcum eius urbis, candidatum iuris pontificij. Porrò à Magistro & ordine Cruciferorum adfuere Iodocus episcopus Osiliensis, Henricus Plauenius, qui fuerat Elbingensis Commendator, Gerardus Melingradus Marsalcus Liuoniensis, Georgius Comes Henne bergensis, Andreas Peper decanus Darbatensis, Ioannes Vmbelerus, & Nicolaus decanus Pomesaniensis, tres hi iureconsulti, Vilelmus Eppingenius Osterodensis in Prussia, & Vilelmus Schundelus Osterodensis in Liuonia Commendatores. De nobilitate, Vlricus Gilauiensis, & Ludouicus Lubauiensis præfecti, duo consules Regiomontani, item'que duo Reualienses è Liuonia. Inter hos igitur ad quintum Nonas Iulij tractari cœptum, & uno ac dimidio mense tractatum, ad extremum infecta pace discessum est. Conuenerat iam, ut Polonus Pomeraniam, Culmensem, Michalouiensem, & Elbingensem tractum totum haberet: reliquam inferiorem Prussiam Cruciferis relinqueret. De Marieburgo intra triginta annos proximos, ut iudicio, arbitrio, pacto'ue transigeretur: interim autem in potestate regis arx ea maneret. De illis uerò conditionibus conuenire non potuit, ut Magister ac totus ordo Cruciferorum in uerba regis Poloni iurarent, semperque deinceps in fide & clientela eius essent: Rex uerò ut militibus Cruciferorum emerita undecim annorum stipendia exolueret ijs duntaxat, qui fuerunt in præsidio munitionum earum quæ ipsi tradebantur. Nam neque hoc Poloni, neque illud Cruciferi acceptabant. Creditum est autem siue inuidia, siue maleuolentia Brandeburgensium & Misnensium Marchionum, & aliorum quorundam Teuthonum Principum perfectum fuisse, difficiliores ut essent Cruciferi, metu offendendi cunctos ordines Germaniæ, & amittendi ea quæ in Germania possidebant. Et uenerant in spem potiundi Torunia, per proditionem nonullorum ciuium, quam Henricus Plauenius, dum ibi de pace agitur, instruxerat. Soluto igitur conuentu illo Torunensi bellum, instauratur à rege Breste commorante. Tenebatur Nouum oppidum Pomeraniæ cum arce, Cruciferorum præsidio. Id quoniam in ripa Vistulæ situm est, eam habebat opportunitatem, ut fluminis traiectum liberum hostibus præstaret, nostris uerò nauigationem impediret. Ad hęc ager syluestris abundabat materia, uallis, & machinis faciendis, & alijs belli usibus aptam. Id igitur primùm adoriri, &

Pax infecta.

Conditiones pacis reiectæ.

Germani pacem inferunt.

 in potesta

in potestatem redigere placuit. Missus eò cum peditatu Thomas siue Thomiez quispiam uir maioris animi, quàm consilij. Qui non expectato Dunino & equitatu, cum quo se iussus erat coniungere, ad Nouum castra metatus est. Hostes nostrorum paucitate animaduersa, coadunati celeriter è proximis præsidijs impetum in eos fecere. Quanquam autem non improuisum id nostris acciderat, tamen uim hostium non sustinuere. Fugientibus naues regiæ non procul in Vistula stantes saluti fuere. Centum aut paulo plures ex omni numero desiderati. Eodem autem die Adam Vilcanouius contractis tumultuariè Nideburgo, cui præerat, & Sarnouia militibus, præsidiarios Cruciferorum, qui erant Zaldouiæ, prædam agentes è Masouia, profligauit, prædamq; excussit. Zaldouiam deinde Conradus Masouiorum dux Varsauiensium obsidione cinxit, & per deditionem accepit. Rex uerò ignominia apud Nouum accepta commotus, Ioannem Synouecium, et Paulum Iasenium cum aulico suo comitatu eò misit: Duninum quoq; cum Prussis & equitatu, & item peditatu recollecto eòdem iussit contendere, ut ita munitione potirentur. Nec tamen per uim ea capi potuit, ualido præsidio & natura loci defendente. Cæterū obsidio in sequentem annū extracta est. Porrò Puscum Gdanenses cū totos sex menses terra mariq; obsedissent, per deditionem in potestatem suam redegerunt. Rursus igitur Cruciferi pacis mentionem iniecere: siue quo liberius Toruniæ proditionem conficerent, siue reuera pacis cupidi, quòd non admodum lętis successibus tunc uterentur, & oppidani agrestesq; atq; adeò milites quoq; cum iurgio defectionisq; denunciatione pacem flagitarent. Missus eam ob rem à rege Ioannes Dlugossus in Prussiam, cum gubernatore & primoribus trium ciuitatum apud Marieburgum & Stumam colloquia habuit. Et uidebantur Cruciferi accepturi esse conditiones illas, quæ ipsis Toruniæ ferebantur, quemadmodum ipse Dlugossus scribit. Postulabant autem ut rex primores consilij sui cum summa potestate Marieburgum ad cōficiendam pacem mitteret. Verùm id propter pestem in ijs locis grassantē factum non est. Quin cum Breste quoq; id malum infecisset, rex inde Clodauiam, ac deinde Lenciciam sese recepit: ubi aliquot septimanas cum regina, quæ filiam Sophiam Cracouiæ mense Maio enixa erat, commoratus, indeq; Petricouiam profectus, ad medium Octobris comitia quindecim dierum habuit. Venerant eò ex condicto Conradus Masouiorum Varsauiensium, & Conradus Olessnicensiū siue Cozlensium duces, de successione disceptaturi. Sed cum res subinde tentata per amicam transactionem non procederet, reiecta est causa Olessnicensis quidem ducis ad pentecostē sequentis anni, Masouij uerò ad proxima regni comitia, cùm quòd pestis contagio Petricouiam quoq; & omnem ferè maiorem Poloniam iam peruaserat, tum quòd inconsultum regi uidebatur offendere duces illos aduerso iudicio, bello Prussico nondum confecto. Petricouia Parsouiam itum est ad alia comitia, quæ rex ad natalem Mariæ matris Christi prius dilata, rursus ad diem S. Martini memoriæ sacrum distulerat, communia futura Polonis & Lituanis. Et frequentes quidem utriq; proceres aduenere: sed cum Lituani Parsouiam ad Polonos, hi contrà Breste ad illos uenire detrectarent, Lomazis tandē conuentū. Neq; ibi tamē quicq; actum, propter pagi incōmoditatem ac cœli inclementiā. Sed res in annum dilata est. Rex dimisso cōuentu, in Lituaniam cū regina secessit. Et quoniam Vilnā quoq; pestilētia infecerat, Grodni mansit aliquamdiu. Deinde Cauunam profectus, magnam partem hyemis ibi exegit. Sub illud aūt tempus, quo Parsouiæ habita sunt comitia, Henricus Plauenius instructa, ut suprà dictū est, Toruniæ proditione, cum mille armatis noctu ad urbem accessit secundū flumen: qua parte, auersa ab hostibus, securiores erant oppidani atq; uigiles. Iamq; præteritis piscatorum suburbanis domicilijs, & antemuralibus superatis, taciti scalas mœnibus admouebant hostes, cum à uigilibus illucescente iam aurora animaduersi, et strepitu clamoreq; tumultuantiū & concursantiū deterriti, relictis scalis cœpto irrito raptim sese recepēre, ueriti ne loci iniquitate & eruptione ciuiū opprimerent. Tametsi ita consternata erat inopinati periculi obiectu ciuitas, ut magis ad fugam, quàm ad arma cuncti spectarent, potueritq; urbs capi primo impetu, ni fortuna ipsius seu potius ꝓpitium numen hostibus pauorem iniecissent. Sed nō multo pòst ijdem meliore fortuna usi sunt apud Carnissinum Masouiorum arcem. Tametsi nō diuturna ea fuit. Mox enim Masouij interceptā arcem circumuallarunt, priusquam hostes commeatum importarent. Itaq; statim eam per deditionem recuperarūt. Per idem tempus Vngari Scepusiensem tractum, qui in ditione regis Poloni est, populabundi peruagati sunt, authore Emerico Diaco gubernatore, siue fratre eius Stephano: donec afflictæ ciuitates septem millibus florenorum contributis publicè, pacem redemerunt. Id autem fecerunt Vngari nulla iniuria prouocati: nisi fortè cruce signatorū militum licentiā & iniurias ulcisci uoluere. Cum enim Pius Pontifex maximus in ipso procinctu belli Turcici in portu Anconitano extinctus esset, intermissa pia illa expeditione à principibus, Poloni qui ei militiæ nomina dederant, Felice duce in Vngaria uagantes, scelere & rapinis non abstinebant, & Vngaros agrestes & oppidanos uectigales sibi fecerant. Exarsisset autem proculdubio graue bellum inter Polonos & Vngaros in sequentem annum, Prædislao præfecto Scepusiensi Vngaros ulcisci satagente, nisi consiliarij quidam regij, & inprimis Iacobus Dembenius thesaurarius & pręfectus Cracouiensis dissuasissent, censentes rege inconsulto nihil eiusmodi attentari oportere, præsertim cū alioqui Vngari bello Turcico, et Bosna recuperanda distinerentum. Commodur autem & Mathias rex Vngarorum, missis in Poloniam litteris pollicebatur satisfactionem, si quid à suis peccatum esset. Recepit autem tunc is in deditionem Iaize arcem, & uiginti septem oppida Bosnæ & Rasciæ à Turcis occupata. Hoc anno Ioanni Sprouio Archiepiscopo Gnesnensi, ad medium Aprilis mortuo, Ioannes Gruscinius, huic autem in episcopa Cracouiensi Ioannes Lutecus: ei uerò in Vuladislauiensi Iacobus Sennenius à Paulo secundo pontifice maximo, qui Pio successit, rege postulante suffectus est. Nec ita multo antè idem pontifex Paulum Grabouium, rege itidem commendante, Chelmensem episcopum creauerat.

Polonorum clades apud Nouum.

Cruciferi fusi.

Zaldouia capta à Masouijs.

Nouum obsessum à Polonis

Puscum à Gdanensibus obsessum & per deditionē receptum.

Pestis.

Comitia Petricouiæ.

Conuentus Lituanorum cum Polonis irritus.

Torunia propè capta.

Carnißinum arx capta, et recepta.

Vngari Scepusium uexarunt.

Pij Pontificis max. mors.

Cruce signati uexant Vngariam.

Bosna à Mathia rege recepta.

Ioannes Gruscinius Archiepiscopus, Ioannes Lutecus episcopus Cracouiensis. Paulus secundus Pons. max.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBUS GESTIS POLONORUM,

LIBER XXVI.

1465. ann.

EQVENTI anno, qui fuit millesimus quadringentesimus sexagesimusquintus, nostri uaria fortuna usi sunt in Prusia. A' quibus cum Nouum arcta obsidione premeretur, Caspar Nostiuicius laturus obsessis opem, sexcentos equites & quadringentos pedites mercenarios è finitimis Poloniæ et Pomeraniæ locis adducebat exiguo ære subarratos, Choiniciæ uerò luculentum stipendium se ipsis numeraturum esse pollicitus. Eorum non paucos hyemis asperitas partim confecit in itinere, partim debilitatos subsistere coegit. Reliqui uerò cum peruenissent Choiniciam, nec sibi numeraretur promissum stipendium, frementes dilapsi sunt, nostris qui ad arcendos eos è compluribus præsidijs conuolarant, non insectantibus, discedētes. Qua re cognita, obsessi Calendis Februarij, Magistro necquicquam deprecante, et auxilium pollicente, oppidum dedidêre: et liberè ab re permisi qui uellēt, quinquagintatribus curribus res suas asportarunt. Non quieuit & Magister. Quam enim circa se habebat manum, in territorium Gdanense, siue insulam minorem immittens, acerbè eam ferro et igni diuexauit, prędamq; ingentem Stargartham importauit, quo rectius ibi sui nostrorum obsidionem, quam expectabant, sustinerent. Non soluebantur nostris emerita stipendia. Dilapsi igitur Nouo recepto, Poloniam latrocinijs infestare cœperunt. Et pars quidem eorum nonnulla Dobrinensem montem Vistulæ imminentem duce Mikesso quodam occupauit. Inde in Masouiorũ & Cuiauiensium agros excurrens, et in præternauigantes impetum faciens, prędas agebat. Alij uerò cum Tomezo, Storcio, & Bucouio bonis ecclesiasticis, templorumq; & monasteriorum Gnesnensis diœcesos supellectili è Labissino imminebant. Qui facilè mille equitum numerũ explebant, exceptis peditibus. Verùm utriq; authoritate et placidis sermonibus atq; muneribus, hi quidem ab Andrea Posnaniensi, illi uerò à Iacobo Vuladislauiensi episcopis deliniti, cum hi centum quinquaginta, illi mille florenos accepissent, quieuere. Mons uerò Dobrinensis, ꝓpterea quòd permagnam habebat opportunitatem incommodandi nostris, si ab hoste occuparetur, Nicolai Zalinij præsidio firmatus est, collata publicè in stipendiũ pecunia. Quæ res tardius animaduersa, tam malè habuit hostes, qui erāt in pręsidio Nouę ciuitatis siue Neimarci, ut rixarent inter se, alius in aliũ culpam neglectę cõmoditatis reijcientes. In qua rixa duodecim ex ipsis desiderati esse dicunt. Hęc per hyemem gesta in Prusia. Vere sequenti rex festis Paschę diebus apud Grodnũ exactis, reginã cũ maiore parte comitatus aulici Corcinũ pręmisit. Ipse cũ paucis Lepolim excurrit, q Rusi opem eius cõtra uim et iniurias Andreæ Odrouanzi palatini & pręfecti Lepolitensis implorassent. Sed cũ is paulo antè obijsset, ac Ioannes frater ei hæres esset, il-

Cruciferorũ copiæ dilapsæ.

Nouum Polonis deditum.

Gdanense territorium uexatum à Cruciferis.

Latrocinia in Polonia ob nõ soluta stipendia militibus.

Nicolaus Zalinius.

Andreæ Odrouanzi impotētia.

lud modò actum est, ut Ioannes pręfecturis omnibus amoueretur, accepta à rege pecunia, cuius nomine fratres ipsi præfecturas illas addictas tenebant. Cum aũt pecunia rex careret, placuit Russis, Leopoliẽsib. Podolijs, Haliciensibus, & Belsensibus duodenos grossos in iugerũ, & singulos boues in focum sine familiã ob eam rem conferre. Ex utraq; pẽsione uiginti millia florenorũ redacta, Ioanni Odrouanzo numerata sunt. Ita Leopoliensis & Zidazouiensis præfecturæ cum Glinianis redemptæ: Samboria relicta, cum ad eam quoque redimendam non sufficeret pecunia. Russicis rebus ita utcunque aliquot dierum spacio compositis, Corcinum rex dispositis equis contendit ad comitia ad duodecimam diem Maij edicta. Quò ex minore quidem Polonia & Russia frequentes consiliarij conuenerunt: è maiore uerò Polonia Lucas Gorcanus Posnaniensis, Stanislaus Ostrorogius Calissiensis, Petrus Opporouius Lenciciensis palatini, & Sciborius Chelmius succamerarius Posnaniensis, legati cum libera potestate missi. Quindecim diebus in consultando consumptis, placuit ut maioris Poloniæ nobilitas in Prussiam expeditionem statim faceret, Choiniciam circumuallaret, donec mercenarij milites, quibus deinceps eo anno res gereretur, conuenirent: eámque ob causam illi ipsi maiores Poloni senos tantum grossos, cæteri uerò alterum tantum in emerita iuxtà ac deinceps emerenda stipendia ante medium mensem Iulium conferrent. His constitutis, Cracouiam se rex recepit. Cuius non exigua pars cum æde diui Francisci memoriæ sacra non multo antè ad quintum Calendas Maias, Stradomia uerò tota, excepto templo ac cœnobio sodalitij Bernardiani ad septimum Idus Aprilis, conflagrarat. Aduenerunt eò Prussorum legati, Gabriel Basenus palatinus Culmensis, ac trium ciuitatum singuli consules, narrantes nobilitatem & primores ciuitatum Cruciferis subiectarum apud Neringam peninsulam, quæ Habum lacum à mari disterminat, conuentũ secum habuisse: pacem impensè cupere, et quasuis tolerabiles conditiones non abnuere. Exhaustos enim penitus, ad extremam miseriam redactos esse tam diuturno bello. Postulabant igitur, ut rex gubernatori cum consilio potestatem pacis conficiendæ faceret. Id rex cum consilio suo collocutus, negauit: Spem modò pacis illis facere, tempusq; & locum de ea tractandi constituere eos iussit. Tractationem uerò & arbitriũ pacis consiliarijs regni, quos ad eam rem in tempore missurus esset, reseruauit. Cum his mandatis dimissi Prussi, liberaliter à rege donati. Dimissi item Silesij principes uicini, Præmislus Cessinensium, Ioannes Ratiboriensium, Pręmislus Toscensium, Venceslaus Zatoriensiũ, Ioannes Gliuicensium, & Ioannes Ribnicensium, qui in baptismo regiæ filiæ Heduigis tunc natæ, & intra annum uertentem mortuæ, susceptores adfuere. His peractis, rex discedens Cracouia, Calissiã profectus est ad conuentũ cum Conrado Olessnicensium duce ad septimũ Cal. Augusti constitutum. Nihil tamen etiam tunc de successione transactũ. Sed res integra ad finem Septembr. reiecta, ut ibi tunc duorum consiliariorum regis Boemi arbitrio transigeretur. Inde rex Cazimirus Breste in Cuiauiam se contulit, bello Prussico operam daturus. Ibi comperit, Vuladislaum Damoborium, Castellanum & præfectum

Russicæ præfecturæ redēptæ stipe ab ipsis Russis collata.

Comitia Corcini.

Maiores Poloni militant, & tributum sciscunt.

Cracouiæ incendium.

Prussorum legatio ad regem.

Neringa peninsula.

Silesiorum duces.

Vuladislaus Damoborius perduellis cum alijs ueniam impetrauit.

Naclensem, quingentis equitibus, quibus Nicolaus Petrouius, Iacobus Cresa, & Ioannes Bucouius præerant, coadunatis, pronunciato in singulos dimidij floreni stipendio, hostilia in regem regnum'que machinari, ob non exoluta stipendia, in Prussia emerita. Angebat ea res regem, ut quæ maximè: dolebat respirationem dari, animos'que reddi Cruciferis, quos iam ferè desponderant. Itaque actum cum Damoborio, ut cœpto desisteret, acceptis ternis florenis in capita militum. Vbi hac uia nihil profectum est, bello statim persequi perduelles placuit. Collocantur Znenæ & alijs quibusdam in locis præsidia. Rex cum cæteris copijs, quas ad manum habebat, Naclum & Damoborzum, quæ loca ab illis tenebantur, obsidere parabat. Id ubi animaduerterunt illi, mutata sententia miserunt ad regem, imperata se facturos pollicentes: iussi uenire Inouuladislauiam ad regem primores, accepta fide uenerunt, culpam'que publicè deprecati, & ad pedes regis prostrati, non modò ueniam cunctis impetrarunt, sed etiam pecuniam emeritorum stipendiorum nomine acceperunt, ac denuò regi nomina dedere, & ad Stargartam oppugnandam sub signis Pauli Iasenij missi sunt. Damoborius uerò loco ac dignitati suæ restitutus. Interea res Cruciferorum in Prussia paulo meliore loco esse cœperant. Nam & in Masouiensem agrum duce Menzico Boemo Zaldouiensi præfecto excurrentes, nobilitatem eius oræ fiducia multitudinis, incautius in se irruentem in insidias induxerant, & non contemnenda strage apud Cechanouiam profligarant: & naues Torunensium atque Gdanensium multis mercibus onustas apud Quizinum siue Mariæuerderum exceperant, & ad Dersauiam nobilitatem Prussicam, quæ in præsidio eius oppidi erat, cum ad pugnam direptione suburbanorum elicuissent, cōtectis equitatu peditibus, re inopinata perturbatam, sex hominibus cæsis, octoginta captis, in urbem repulerant: & apud Gneuum quinque & quinquaginta præsidiarios milites comportandi ex agris commeatus causa egressos, & ab aratoribus damno affectis proditos, Stargarta effusi, intercluso in oppidum & arcem reditu, uiuos exceperant: & postridie eius diei arcem, cum ex interceptis literis uacuam esse præsidio didicissent, oppugnarant: cæpissent'que adeò, ni Martinus Brzenius nobilis Prussus cum paucis strenuè eam defendisset, subeuntem'que hostem supernè coniectis lapidibus remoratus esset, donec periculo cognito, sexaginta equites Marieburgo, & septuaginta pedites Gdano missi aduenere. Ibi tunc hostes recessere suburbanis direptis. Sed nihilominus omnem eam oram usque ad Gdanensium suburbana subitarijs excursionibus subinde infestabant. Excurrerant & in ditionem Henrici Stolpensium Pomeranorum ducis trecenti equites, quòd is tunc unà cum episcopo Camenensi, cunctis'que suis denuò socius & fœderatus regis factus erat. Sed ibi minus prospera fortuna usi, profligati à duce ac deleti sunt, perpaucis uiuis seruatis, & in carcerem compactis. Cum igitur è Starigrado siue Stargarta, potissimum ij qui regiarum erant partium in Pomerania, infestarentur, eò duxit Iasenius exercitum iussu regio, duabus'que turribus excitatis, ad oppidum id assedit, ita ut pateret nihilominus obsessis liber exitus & reditus.

Masouiorum clades apud Cechanouiam.

Naues Torunensium & Gdanensium captæ.

Cruciferorum res prosperæ in Pomerania.

Martinus Brzenius Gneuum defendit.

Stolpensium dux cum Polonis sentit, & Crucifericos milites profligat.

Starigradum Pomeraniæ obsessū à Polonis.

reditus. Quo factum est, ut Iasenius eorum insidijs exciperetur. Sexaginta enim equites clàm urbe egressi, cum sub uesperam nostrorum specie & habitu assimulato ad mœnia accederent, contra'que ij, qui in oppido erant, ex composito erumpentes, quasi in hostes impetum facerent, Iasenius fortè tunc obequitans rem conspicatus, mittit ad eos, qui nostrorum speciem præ se ferebant unum de suis comitibus sciscitatum, quinam essent: Respondent illi, se Dersauienses esse, & ex hostico reuerti. Id uerum esse credens Iasenius, gratulabundus ad eos procurrit: comprehensus'que cum duobus comitibus, in oppidum ductus, & in custodia asseruatus est. Tanta'que hostes eo capto lætitiæ signa dedère tympanorum nolarum'que crepitu ac sonitu, ut debellasse sibi uiderentur. Sed uana fuit ea exultatio. Extemplò enim Gothardus Radlinius in locum eius suffectus à nostris, obsidionem continuauit. Interea uerò conuentum rursus à nostris in Neringa cum Cruciferis pridie Calendas Septembres, ac de pace, Paulo Legendorsio Varmiensi episcopo electo, qui neutrarum erat partium, arbitro tractatum quinque dies, sed re infecta discessum est. Illud modò conuenit Magistro postulante, ut post alterum mensem denuò eodem in loco, uel inter Marieburgum & Stumam conueniretur, ea quidem lege, ne quam Marieburgi mentionem Cruciferi facerent. Tametsi recipiebant ij, si Marieburgum sibi redderetur, se cum tota Prussia & Liuonia in fide & clientela regis Poloni fore, & non contemnendam pecuniam continuatis aliquot annis ei annumeraturos esse. Verùm non accipiebant nostri hanc conditionem, siue quòd permagno sibi arx ea constitisset, empta à militibus: siue quòd inde perfacilè Cruciferi, quamuis leui occasione arrepta, bellum renouaturi esse uiderentur, quòd & permunita & peropportuno loco ea sita esset. Sic igitur è Neringa discessum tunc est. Conuentum deinde suorum Kynixbergæ Magister habuit. Vbi cum nobilitas & Kynixbergenses ciues grauis ac diuturni belli pertęsi, nō solum ei sumptus in bellum deinceps negarent, uerumetiam nisi pacem tandem cum Polonis faceret, ab eo se defecturos significarent, sex & uiginti ex eis, quos maximè aduersari uoluntati suæ cognouerat, in arcem euocatos comprehendi, & sex primarios interfici iussit: cæteros uerò per præsidia distribuit asseruandos, donec pergrandi ære sese redimerent. Nec postea quenquam ad constitutum cum nostris conuentum misit. Nec tamen interea de belli studio cura'que utrinque remissum quicquam fuerat. Cuius tota ferè moles ad Starigradum sese collegerat, nostris, ut suprà memoratum est, oppidum id obsidentibus, hostibus uerò nauiter & impigrè defendentibus, ita ut angustiore propè annona obsidentes, quàm obsessi uterentur, propterea quòd è uicinis agris neque frumentari, neque pabulari nostri poterant, omni frumento & pabulo cum re pecuaria tempestiuè in oppida è remotioribus quoque locis comportato & coacto. Et excipiebantur autem ab hostibus, qui circumiacentia oppida, nimirum Choiniciam, Fridelandiam, Hamersteinum, Bythouiam, Lemburgum, Osecum, Keissouum præsidijs tenebant. Quo factum est, ut Gothardus dux exercitus cum non exiguo expeditorum militum numero, comparandi commeatus

Paulus Iasenius captus à Cruciferis.

Gothardus Radlinius, dux à militibus creatus.

Paulus episcopus Varmiensis pacis arbiter.

Pacis conditiones à Polonis repudiatæ.

Prußi à magistro Cruciferorum puniti ob desideriū pacis.

Res gestæ apud Stargartam.

tus causa Dersauiam proficisci necesse haberet. Id ubi obsessi è transfuga quodam Gdanensi cognouere, eruptione facta castra semiuacua oppugnare adorti sunt. Sed ea nostri egregiè defenderunt, ita ut eos longè superantes multitudine quater uallo ac turribus ligneis magno cum impetu succedentes, uix tandem permultis amissis, longè pluribus sauciatis, in oppidum recipere sese cogerent. Nihilo tamen minus infestabant ij deinceps quoque uias, & ne quid rerum uenalium in castra Polonica importaretur, prohibebant: sępe'que inter occursantes sibi mutuo particularia certamina committebantur. Quin cum bruma quoque, ac intemperie cœli hyberni Polonis confligendum fuit. Sed uicit omnem eam difficultatem ipsorum constantia, ne ab obsidione discederent. Quę quidem in sequentem æstatem usque perdurauit.

Cruciferi castra Polonorum oppugnantes repelluntur.

Dum hæc ita geruntur in Prussia, Cazimirus rex Inouuladislauia Calissiam se recepit sub finem Septembris, ibiq; cum Conrado Olessnicensium duce & Margarita uxore eius per Iodocum Vuratislauiensem episcopum, & Vilelmum Risemburgium iuniorem arbitros à rege Boemorum rogatu disceptantium missos, transegit ea conditione, ut ille quatuor annorum spacio uiginti millia aureorum numûm à se acciperet: successione omni in Masouia & Belsensi unà cum uxore sua sese abdicaret, dotem'que post mortem Annæ Vuladislai Masouiorum ducis defuncti uxoris, ne repeteret.

Transactio Cazimiri cũ duce Olessnicensium.

His ita constitutis, Posnaniam rex, Conrado & uxore eius comitantibus profectus est, dimissis'que ijs Prussorum legationem audiuit. Petebat ea, ut arx Marieburgensis gubernatoris & nobilitatis fidei committeretur. Responsum: Regem id sine comitiorum regni decreto, & consilio ciuitatum Prussicarum, quæ plurimum ad emendam eam arcem contulissent, rectè facere non posse.

Prussicæ nobilitatis legatio ad regem.

His dimissis, Posnania discedens ad medium Nouembris Coli quinque dierum comitia cum maioribus Polonis habuit: deinde per Lenciciam & Radomiam in Lituaniam profectus est.

Conuentus maiorum Polonorum Coli.

Conuenit eum ibi Ludouicus patriarcha Antiochenus ab Ezigere Tartarorum principe, apud quem pontificis maximi & Imperatoris Romani legationem obierat, reuertens. Summa autem legationis illius hæc fuit, ut Ezigeres Mahometem Turcarum Cæsarem à bello Christianis inferendo reuocaret: si id non posset, bellum ipsi inferret, Pontifice & Imperatore stipendia pollicentibus, ac tunc quoque perampla dona mittentibus.

Ludouicus Patriarcha Antiochenus legatus ad Tartaros.

Quoniam autem eiusmodi responsum à barbaro acceperat, ut is in bello Turcis inferendo è consilio & uoluntate Cazimiri fœderati & amici sui pendêre se ostenderet, literas'que ad Cazimirum ea de re daret, quibus ei faciebat potestatem, quicquid ipsi uideretur de bello Turcico constituendi suo nomine cum illis Principibus, contendebat à Cazimiro Ludouicus, ut rex Christianus Christianos adiutos uellet, quando id in potestate eius esset. Debere hoc eum communi religioni atque pietati erga Deum. Rex dilata re ad regni comitia, quæ ad medium mensem Martium Petricouiam edicebat, hominem sine certo responso dimisit: ac de more uenationibus uacauit.

Ezigeris Tartari amicitia cum Cazimiro.

1466 ann.

Anno insequenti post medium Ianuarium Archiepiscopus Gnesnensis synodum apud Lenciciam habuit. Ibi Sēdiuoio Lenzenicio palatino Siradiensi,

Siradiensi, & Michaeli Lasocio præfecto Lenciciensi oratoribus regijs petentibus decretum est, subsidium regi ad bellum Prussicum è tributo sacerdotum, in Cracouiensi quidem diœcesi senûm grossorum, in cæteris uerò duodenûm in libram siue marcam argenti, secundum usitatam æstimationem. Varietatis autem causa fuit, indulgentior in alijs diœcesibus, quàm in hac, æstimatio redituum sacerdotalium.

Sacerdotaliũ redituum inæqualis æstimatio.

Mense Februario Liuones septingenti equites pariter et pedites Cruciferis suis in Prussiam suppetias euntes, cum Samagitiam attigissent, nec progredi per syluas possent, impedita à Samagitis deiectione arborum locis opportunis uia, uersus mare iter instituêre. Quod Samagiti euenturum cum prouidissent, foueas præaltas iam antè in ea parte foderant, sarmentis'que contexerant. In eas igitur Liuones inedia, frigore & pauore urgentibus, imprudentes præcipitati, contrucidati sunt. Pauci cum ex insidijs ad lacum euasissent, rupta fragili glacie nihilominus periêre. Duo tantùm ex omni numero uiui seruati: è quibus cognitum est, quadraginta naues refertas militibus è Germania in Prussiam nauigantes, non ita multo antè naufragio perisse.

Liuonum clades in Samagitia.

Iisdem diebus Paulus episcopus Varmiensis cum animaduerteret res Cruciferorum inclinatas esse, & à pace tamen eos abhorrere, partium regiarum se deinceps fore professus, arcium & oppidorum suorum adeundorum potestatem fecit regijs militibus, qui Passeneimi, Nideburgi, & Vormithæ in præsidijs erant, ut non solùm ea tuerentur, sed etiam communem iam hostem inde infestarent. Quæ res Magistro peracerba accidit, magis'que seriò deinceps is de pace cogitare cœpit.

Paulus Varmiensis episcopus in partes regias concessit.

Ad medium mensis Martij rex Petricouiæ comitia habuit. Ibi rursus actum est cum Conrado Varsauiensium duce, et matre eius Anna, ac matertera Catharina. Sed cum pactionibus transigi res non posset, Conrado Belsensem modò tractum remittente, rege uerò nihil præter Visnensem concedente, iudicium uerò Prussico bello durante intempestiuum fore uideretur, reiecta res est ad alia comitia.

Comitia Petricouiæ.

Actum est & de Ioanne Penansco Archidiacono, Gnesnensi, Nicolai Penansci succamerarij & præfecti Cracouiensis filio. Qui cum Dorothea Ioannis Rogalæ, qui palatinus Varsauiensis fuerat, filia, Iacobi Bogleuij uxore, stupri consuetudinem habuisse, ea'que conscia & adiutrice maritum eius dormientem crudeliter necasse arguebatur: literæ'que eius ad mulierem, quibus patrandi sceleris ratio descripta erat, à Ioanne Bogleuio palatino Varsauiensi fratre interfecti proferebantur. Causa uerò cur ad comitia referretur ea de re, fuit facinoris atrocitas, & impunitas. Nam mulierem quidem apprehensam occisi frater palatinus dimiserat, Franciscanorum obseruantium precibus uictus: de Penansco uerò cum Archiepiscopus Gnesnensis ex synodi, ubi etiam hæc res acta fuit, sentētia supplicium sumere causa cognita debuisset, uel remissior fuerat, uel prehendere eum non potuerat. Placuit igitur toti conuentui, ut negocium daretur præfectis regijs prehendendi & Archiepiscopo sistendi Penanscum. In mulierem uerò ut moribus & legibus animaduerteretur. Sed ei mulier in Prussiam ad Menzicum Boemum profugit, & Penanscus apud necessarios delituit. Sacerdotijs quidem à pontifice maximo priuatus est.

Ioãnes Penanscus Archidiac. Gnesnensis adulterij et homicidij reus.

Penanscus sacerdotijs priuatus.

Penanscus latrocinatus captus à patre, & episcopo in carcerē traditus.

Nec multo pòst, facta aliquanta manu nobilium quidem genere, sed moribus & luxu perditorum iuuenum, cum latrocinari cœpisset, ab ipso patre, maius aliquod dedecus labem'que generis metuente, captus: & quoniam presbyter erat, episcopo Cracouiensi in custodiam traditus, in arce Ilsensi aliquandiu in carcere asseruatus est. Ita tunc infamia & calamitate filij pater expendit supplicium sacerdotibus, in quos immerentes manus iniecerat. Quin ipse quoque præfectura Cracouiensi amotus est. quod non sine ignominia fieri potuit. Ad extremum duodenûm grossorum in iugera tributum in comitijs scitum est.

Penanscus pater supplicium expēdit sacerdotibus.

Prussorum legatio ad regem.

Affuere autem legati Prussorum, petentes ut rex Marieburgum cum aliquantis copijs quamprimum ueniret, hac ratione facilimè bellum confecturus, quòd pleræque ciuitates subiectæ Cruciferis ad eum defecturæ esse dicerentur. Et eius rei causa duûm grossorum pensionem & accisam, ut uocant, in unum annum ei deferentes. Itaque peracto quindecim diebus conuentu, Breste rex Archiepiscopo Vuladislauiensi, episcopo Posnaniensi, & Siradiensi palatinis, & Petro Gaio Calissiensi Castellano occurrentibus ac deducentibus, contendit. Per id tempus Ioannes Scalius facta aliquanta manu præsidiariorum equitum & peditum, Melsacum oppidum Crucifericarum partium intercepit: milites'que sexaginta, qui erant in præsidio, uiuos in potestatem suam redegit.

Melzacum captū à Polonis.

Perturbauit ea res Magistrum, ut quæ maximè, ita ut de Kynixberga is iam periclitari uideretur. Certior enim factus erat, Gdanenses transportatis classe copijs, Sambiam adoriri & infestare statuisse: eo'que copias & ipse suas Kynixbergam contraxerat, quas hostibus opponeret. Ex his itaque tria millia peditum pariter & equitum Henrico Plauenio duce celeriter ad recuperandum Melsacum misit, ratus Polonos paruo præsidio relicto inde discessisse: & uerò non ignorans eos, rebus præsertim secundis, securos esse solere, ita ut qua id arte, quáque facilitate cępissent, eadem rursus amittere posse uiderentur.

Poloni rebus secundis securi.

Plauenius à Melsaco & Holandia repulsus.

Plauenius igitur silenti agmine profectus, nocte intempesta oppidum diuersis quatuor locis aggreditur: iámque una porta refracta, signa inferebat. Sed cum Poloni partim aduersi nauiter obsisterent irrumpentibus, partim supernè in subeuntes saxa deijcerent, ducentis amissis, in tutum se recepit. Postero die ut acceptam ignominiam corrigeret, fremens frendens'que ad Holandiam duxit. Verùm ibi quoque nihilo meliore fortuna usus, plures etiam milites amisit. Nec magis prosperæ tunc erant res Cruciferorum in Pomerania.

Polonorum uictoria apud Osecū.

Osecum castellum obsidebant Poloni, ligneo castello eregione excitato: hostes succurrere suis laborantibus uolentes, non contemnendam manum Choinicia & Starigrado emisere: cui aduenienti obuiam progressi Poloni, pugnę copiam fecere. Nec mora, in fugam acti hostes, perpauci tamen euasere, pluribus in fuga quàm in prælio trucidatis. Cæsorum spolijs nostri potiti sunt. Id ubi uiderunt obsessi, incenso castello natando profugerunt. Nostri uerò accurrentes incendium restinxerunt, castellumq́ in potestatem suam redegerunt.

Osecum incēsum

Cruciferorū strages apud Reslā.

Fortè etiam ij qui Vartemburgi in præsidio fuerunt hostes, cum nostris, qui Reslam tenebant, congressi, non leui strage profligati sunt. At Ludouicus Magister quoniam magnam earū cladium

dium partem Pauli Varmiensis episcopi transitioni ad regias partes acceptam ferebat, ut eum ulcisceretur, cum sexcentis equitibus, ac totidem peditibus, agros oppidorū eius, Brunsbergę, Vormithæ, Elsbergę, Reslæ, Gutestadię, & Melsaci percursat, et segetes conculcat, nō sine acerbo dolore oppidanorum, & fremitu in episcopum, quòd cum pacati in medio belli strepitu ad eam diem fuissent, transitione eius ad regem irritatis Cruciferis hostilia pati cogerentur.

Cruciferi uastant Varmiam.

Erat quidem in præsidijs eorum oppidorum & aliarum uicinarum munitionum, non exiguus regiorum militum numerus cum Adamo Vilcanouio, Ioanne Scalio, & Ioanne Zaco: sed exacerbatis præsenti & insueta calamitate oppidanorum animis, mœnibus ij sese continebant, ueriti ne prodeuntes excluderentur. Increpiti uerò regijs literis atque nuncijs, prodiere tandem constituto ad conueniendum loco. Quo cognito, Magister Bartensteinū se cum copijs suis recepit. Ibi nostri quoque liberius hostiles agros peruagati, segetes & ipsi conculcarunt, & in uillas igne desæuierunt.

Rudolphus episcopus Lauātinensis legatus apostolicus.

His diebus Cazimirus rex cum accepisset literas à Rudolpho episcopo Lauantinensi, qui scribebat, se uenire legatum à pontifice maximo ad componendam pacem inter ipsum & Cruciferos, misit ad eum Vuratislauiam, ubi substiterat, Ioannem Dlugossum Secretarium suum, indicans pacem se non abnuere, modò ille bona fide pacificatorem sese interponeret: neque imitaretur Hieronymum Cretensem Archiepiscopum qui regi, ac si filius eius esset, operam suam pollicitus, cum ad Cruciferos profectus esset, redemptus ab ijs calice aureo, Cretensis, ut est in prouerbio, Cretissauisset, bellum'que non modò non restinxisset, uerùm etiam ultrò iam ferè conquiescens resuscitasset, cùm alijs factis, & improbis ac uersutis consilijs suis, tum quòd Prussis regiarum partium interdictum non relaxasset. Si nihil eorum hic haberet in animo, ueniret bono omine, fauere se ei, ut præclaram compositæ pacis gloriam referret. Prolixè ille omnia pollicitus est, se dissimilem Cretensis illius fore.

Hieronymi Cretensis archiepiscopi ingeniū & fides.

Fridericus Imperator cū Mathia rege Vngar. recōciliatus.

Inter Fridericum quoque Imperatorem & Mathiam regem Vngarorum non ita pridem pacem se fecisse, in ea'que conficienda incorruptum se præstitisse, ita ut incusaretur ab Imperatore, quasi homo Germanus in Vngaros quàm in suos propensior fuisset.

Prussorū legatio ad regem.

Venerunt ijsdem diebus ad Regem Sciborius gubernator Prussię, & Gabriel palatinus Culmensis, Baseni fratres, cum legatis nobilitatis Prussicæ & trium ciuitatem, orantes, ut Rex Marieburgum tandem accederet, ac tam diuturno bello, quo ipsi penitus iam exhausti essent, finem imponeret. Fore enim, cum eò accesserit, ipsi'que hostium metropoli Kynixbergæ propius bellum ostentarit, ut ad eum ciuitates quędam deficiant, & Cruciferi ad quasuis pacis conditiones perducantur. Repetebant & priora postulata de Marieburgo & alijs arcibus fidei suæ committendis. Non debere minus certam & probatam esse regi fidem suam, quàm externorum: & minore autem impendio eas arces seruari à se posse, quàm ab externis, quorum insatiabili auaritiæ explendæ, neque ærarium, neque facultates suæ sufficiant, & uerò negligi propter eos culturam agrorum. Hæc uoce & gestu asperiori exaggerantes, addebant minas: Nisi ratio precum suarum duceretur, fore ut ali-

ter sibi prospicere cogerentur. Offendit ea legatio Regem, et quotquot ipsi aderant in consilio, quòd quorum uindicandorum causa tantum cùm pecuniæ, tum sanguinis profunderetur, ij liberatoribus suis etiam leges ferrent. Sed dissimulata tamen temporis causa offensione, comiter eis responsum est: Regem maturè affuturum esse Marieburgi, ibique de illis & omnibus rebus cum Prussis constituturum. Ante messem autem cum exercitu eò proficisci commodè non potuisse, propter annonæ & pabuli penuriam. Ita dimissis Prussis, rex Inouuladislauiam profectus est, quo magis accelerent iter milites, cum Regem in itinere esse audirent. Ibi eum conueniunt legati Stolpensium ducis Henrici. Gratulabantur ij Regi saluum aduentum in eas oras: auxilia permagna ad bellum pollicebantur: ipsum'que adeò ducem præsentem affuturum, si Rex ipse foret in exercitu. Deinde percontabantur, Choiniciámne & alias Pomeranicas munitiones Rex oppugnaturus esset, an Marieburgum profecturus. Postremò postulabant apertè quidem, ut redimere duci Lemburgum & Bythouiam munitiones à Cruciferis sibi ademptas liceret: cupere hoc eius subditos, & pecuniam in eam rem contulisse. Ipsum uerò cum hostibus decidisse iam octo millibus florenorum, & captiuis eorum reddendis. Tectius uerò & obiter agebant. Si fortè dux de Choinicia, Stargartha, siue alia quapiam munitione Pomeranica decidere cum hostibus regijs aliqua conditione posset, ut ipsi cum bona Regis gratia habere eas munitiones liceret, in fide & clientela Polonorum futuro. Ad tam uafram legationem, quippe quæ non obscurè indicaret Henricum toti Pomeraniæ inhiare, nihil aliud responsi datum est, quàm ut dux ipse post quintamdecimam diem Bydgostiam ad Regem ueniret, de illis quæ postulabat coràm acturus. Ne quam tamen pecuniam interim hostibus numeraret, ne'ue captiuos redderet. Ferret potius aliquantisper adhuc detrimentum amissarum munitionum. Id autem prouidebatur, ne uires hostium receptis captiuis, conductis'que illa pecunia nouis militibus, reficerentur. Bydgostiam deinde Rex peruenit. Vbi de Slochouiæ arcis interceptione nuncium accepit. Præfectus eius arcis Georgius Dambrouius Martinum Sissouicium nobilem & copiosum Pomeranum, è ditione Henrici ducis, domi ipsius captum, in arce asseruabat, quoad se magno ære redimeret. Insinuarat is se in familiaritatem præfecti ita, ut liberius in arce diuersaretur. Erant ibi in præsidio Pomerani Polonis intermixti. Cum his igitur Sissouicius clàm de proditione pactus, cum cognitam haberet angustiam rei frumentariæ in arce, ultrò pollicitus est domo aliquantam uim farinæ. Dimissus eam ob rem à credulo præfecto, quatuor currus farina onustos adduxit. His uerò quaternos expeditos pedites quasi custodiæ & præsidij causa adiunxerat. Cum quibus in arcem intromissus, præfectum arcis, & quos de militibus fidos ipsi esse arbitrabatur, adiuuantibus ex condicto Pomeranis præsidiarijs, comprehendit, & in imam turrim detrusit, arcem'que in potestatem suam redegit. Vehemens erat suspicio, si non iubente, certè non

Stolpensium ducis legatio ad Regem.

Slochouia fraude intercepta.

insciente Henrico duce facinus illud ab ipsius hominibus patratum esse: eo'que spectasse uidebatur pars illa legationis eius, qua petebat, ut sibi habere liceret per Regem munitiones, si quas pacto aliquo in potestatem suam redegisset. Itaque increpiti legati eius, qui nondum dimissi erant. Missus'que ad ipsum legatus à Rege, qui de fraude et perfidia cum eo expostularet: minas'que adijceret, ni Slochouia Regi redderet. Ad ipsum quoq; Martinum Sissouicium missus alius de restituenda arce, nil nisi bona uerba retulit. Quo tempore Choinicia quoq; duces hostiū aderant, pecuniā Martino grandem pollicentes, si sibi arcem traderet. Atq; ij reuerti alio tempore iussi sunt. Venerat & Dinis, primarius Friderici Marchionis Brandeburgensis consiliarius, cum quadraginta equitibus, quasi socium se Martino ad defendendam arcē offerens, ut intromissus arce potiretur: uerùm intromissus non est. At Rex cum conuocasset consilium, omisso Marieburgo & Kynixberga, Choiniciam adoriri, necquicquam reclamantibus Prussis, statuit, quo militibus hostium, qui è Germania & Boemia deducebantur, transitum intercluderet, Poloniam'que maiorem ne hostilibus excursionibus exponeret. Ad hæc autem Slochouiam quoque facilius se recuperaturum esse sperabat, si propius exercitum admoueret. Hostes qui Starigradi in præsidio erant, ubi cognouerunt Regem in ea ora tunc bellum gerere decreuisse, diuturna obsidione defatigati, & fame iam laborantes, relictis rebus omnibus, quà patebat exitus, noctu silenti agmine excesseˆre: & equites quidem sparsim Choiniciam contendêre: parúmque abfuit, quin in mercenarios Regis milites, qui cum Felice Panieuio seu Pniouio, quemadmodum habet Vapouius, ad Choiniciam præmissi erant, inciderent. Pedites uerò in Zantiram uicum se recepere, templúmque Vistulæ imminens, unde nauigantes infestarent, muniuêre. Postero die oppidani, dilapsis defectionis authoribus, compotes sui facti, Gothardo Radlinio sese dedidêre: quo nuncio exhilaratus Rex, alacrior ad obsidendam Choiniciam comitatum suum aulicum, Dunino & Synouecio ducibus, misit: quibus & proceres, qui aderant Bydgostiæ, suos comitatus adiunxerunt: ipsi Bydgostiæ cum Rege manserunt. Ludibrio primùm fuit hostibus ea obsidio, abundante oppido defensorum multitudine, & quòd nostri uno in loco, cæteris partibus oppidi liberis, castra metabantur. Vbi uerò fossis atque sepibus cingi oppidum cœptum est, erumpere frequentes, & inuadere operi intentum militem, globos'que bombardis & omne telorum genus è mœnibus eiaculari. Ad extremum imbutis ueneno sagitis uti, ac temerè uagantes, ut solent, Polonos, insidijs excipere. Nec paruis incommodis nostros afficiebant, donec submissis à Rege Lituanis ac Tartaris equitibus, liberiores eorum excursiones inhiberentur. Interea Slochouiam Rex fortuna adiuuante, sexto, postea quàm amiserat, die recuperauit. Excurrerant eò quadraginta pedites Ioannis Coscelecij palatini Inouuladislauiensis, siue ut fortunam tentarent, siue ut aliquid è subiectis agris raperent. Eos Martinus Sissouicius ex arce conspicatus, omnibus

Zantira.

Starigradum deditum.

Choinicia à Polonis obsessa.

Slochouia recuperata à Polonis.

militibus, quos in præsidio habebat, deductis persequi instituit. Sacerdotes tantum duo cum ludimagistro & aliquot scholasticis adolescentibus in arce remanserãt: qui quamuis Pomerani, tamen benignioribus usi Polonis, permoleste ferebant eos per dolum arce excidisse. Hi ergo solitudinem nacti, occasionem referendi gratiam bene meritis, non negligendam sibi esse rati, portas arcis superioris occlusere: ostioq; turris refracto, Georgiũ Dambrouium cum sexdecim socijs cassibus uenatorijs submissis extraxere, & cum his pariter clamorem sustulere: quo consternati Pomerani, cum in arcem se recipere uellent, subeuntesq; saxis supernè deiectis arcerentur, foris uerò à quadraginta illis peditibus, significatione eorum qui in arce erant, animatis peterentur, correptis & conscensis celerrimè equis Dambrouij, qui in inferiori arce stabulabantur, in Stolpensem ditionem profugerunt. Remunerati à rege sacerdotes & scholastici. His cognitis Fridelandenses & Hamersteinenses, eiectis hostium præsidijs, regi sese & oppida sua dedidere: qui propter sæuitiam & asperitatem præfecti sui Vuladislai Damoborij Castellani Naclensis defecerant. Deiecerunt hæc magnopere Magistri & Cruciferorum animos, qui in spem potiundæ Slochouiæ, quæ amplitudine & munitione Marieburgo non multum cedit, uenerant: & Germanis principibus, à quibus ad eam diem uanis auxiliorum promissis lactati erant, inter se dissidentibus, nihil spei sibi reliquum esse in posterum uidebant, metuebantq;, ne id quicquid haberent reliqui in Prussia, per uim aut per uoluntariam deditionem Prussorum amitterent. Itaque conuentu Kynixbergæ habito, cum non satis tutum esset aliorum cuiquam pacis mentionem facere, nonnullis ob id, quemadmodum superius dictum est, supplicio affectis, primus ipse Magister Ludouicus sententiam dixit: in quam ab omnibus itum est, nimirum ut pax cum Polono conficeretur, si minus æquis, at tolerabilibus duntaxat conditionibus. missus'que euestigio ad regem Bernardus Sumbergius, tempus locum'que colloquio de pace habendo petiuit. Nihilo ferociorem secundæ res regem fecerant, & iam antè ostenderat legato apostolico, non abhorrere se à pace. Sed non placebat ei tamen, inconsultis suis, cum hoste quicquam constituere. Ad quintamdecimam ergo diem iussus redire Sumbergius, responsum accepturus. Eo sic dimisso, cœpit mox regem finiendi belli cupidum pœnitere, quòd rem integram ad Prussorum arbitrium retulisset. Posse enim eam infici. Itaque mutata sententia, missi ad Sumbergium, qui assentiri regem eius petitioni indicarent, locumq; ac tempus certum colloquij cum eo constituerent. Inde'que rectà Marienburgum ad counentum Prussorum ire pergerent, causas mutati consilij regij de eo quòd is Marieburgum, ut promiserat, non ueniret, redderent: de tempore & loco constituti colloquij certiores eos facerent, & ad id colloquium inuitarent. Conuenit, ut ad diem natalem Dei matris Mariæ Rex Toruniæ, Magister cum suis Culmæ essent, ij uerò qui de conditionibus collocuturi ac tractaturi erant, Culmeseæ, medio ferè utrinque spacio, conuenirent. Accitus'que est ad eam rem Rudolfus legatus pon,

Sacerdotum & scholasticorum gratitudo erga Polonos.

Fridelandenses & Hamersteinenses regi sese dedidere. Damoborij sæuitia.

Cruciferi pacem petunt.

tus pontificius. Nihilo tamen segnius continuabatur obsidio Choiniciæ: & quo celerius ea operibus circumuallaretur, spesq; omnis auxiliorum, & facultas euagandi obsessis præcideretur, euocatæ à rege è maiore Polonia & Cuiauia operæ ac rustici homines cum ligonibus, securibus, & alijs eiusdem generis instrumentis, non parcebant diurno ac nocturno operi. Non leuiter autem ad id extimulabat Polonos obsessorum, qui ferè Silesij erant, ferocia, eo pertinacior, quo minus eis aduersus progenitores suos Polonos, quàm Cruciferis & Germanis conueniebat. Neque uerò leue momentum addidit Henrici Stolpensium ducis perfidia. Qui cum Bydgostiam ad regem illis diebus uenisset, & cum omnia socij & fœderati officia, tum operam suam efficacem ad conficiendam deditionem Choiniciæ regi sanctè pollicendo detulisset, honorificè habitus, donatus, dimissus, et Choniciam profectus, longè diuersum egerat. Indeq; discedens, misso denuò ad Choinicienses præfectos nuncio sacerdote quodam, non regi, sed sibi Choiniciam tradi aliqua mercede postulabat. Verùm is sacerdos excussus à nostris, ad oppidum admissus non est. His igitur de causis festinabant & satagebant nostri. Et faciebat eis potiundi spem, quòd nullo flumine importari in oppidum commeatus poterat. Dum hęc geruntur in Prussia, Georgius Boemorum rex misit aliquantam manum equitum pariter atque peditum contra Vuratislauienses, qui ipsi dicto audientes non erant, duce Sciborio Touazouio Morauo: qui siue iussu regis sui, qui successibus Polonorum angebatur, suaq; interesse putabat, ut ij quamplurimum haberent negocij, siue propria temeritate, excursione facta in Poloniam, Zenstochouiam oppidum & monasterium, circumiacentesq; pagos diripuit, falso prætextu, quasi rex Polonus Boemis quibusdam, qui tunc in illo exercitu militabant, emerita in Prussia stipendia non exoluisset. Præmonitus ea de re fuerat à nonnullis Morauis & Silesijs æmulis Touazouij, Iacobus Dembenius præfectus Cracouiensis. Cui rex absente se curam minoris Poloniæ commiserat: sed malo consilio usus, ipse quidem cum parte copiarum, quas raptim coegerat, Osuencimi se continuit: Prædislaum uerò Dmosicium præfectum Scepusiensem cum expeditis ad reprimendum Touazouium misit. Qui tardius molitus, occasionem opprimendi hostem incautum, & securè apud Dornouicium pagum ex labore diurno, & nocturna compotatione indormientem amisit. Ita Touazouius incolumis sese cum suis recepit, & Namyslouiensem agrum diuexauit. Nec ausus adoriri Vuratislauiam, in Morauiam reuertit. Expostulauit ea de re cum Georgio Cazimirus per internuncium Castellanum Malogestensem. Sed ille negauit quicq; eius suo iussu factũ esse. Conuentus deinde inter reges per internuncios constitutus, ubi de iniurijs & controuersijs transigeretur, Bythomię ad diem S. Andreæ memoriæ sacrum. Hoc igitur tumultu motus Rudolfus legatus, rescripserat regi: Se uenire ad diem statutam non posse: uerùm discessione Boemorũ repentè præter opinionẽ solutus metu, ad uicesimã sextam diẽ Augusti Toruniã paucis post regẽ horis uenit. Cruciferi aliquãdiu expectati sunt, quòd legatũ in Silesia impeditũ, non uenire acceperãt. Interim legatus

Silesij malè animati in Polonos.

Henrici Stolpensis perfidia.

Boemorũ excursio in Poloniam.

Zenstochouia direpta.

Legatus pontificius.

legatus die natali Mariæ, rege cum proceribus suis præsente, apud sodales Franciscanos, ritu solenni sacra fecit. Postridie uerò mandata pontificis exposuit, regem'que ad pacem cohortatus est. Resposum est: Regem, quamuis iustum bellum satis prospero successu gereret, uictoriamq; penè in manibus haberet, facilem tamen fore ad faciendam pacem, & in æquis conditionibus acquieturum esse. Vbi Magister quoque cum suis aduenit, placuit, apud Nessouiam potius, quàm apud Culmeseam conuentum agere sub papilionibus. Nam Toruniam Cruciferos intromittere nostris uisum non est, superioris temporis periculo admonitis. Per eos dies hostile præsidium, quod Zantiræ erat, à Tomezone & Petro Rabelinio Burgrabio Marieburgensi expugnatum est. Ad medium uerò Septembris apud Choiniciam, cum ex oppido erupissent hostes, commisso cum nostris prælio, in oppidum reiecti sunt. Nec multo pòst prandentibus nostris rursus erumpentes, cum aliquot horis strenuè dimicassent, multis amissis terga uerterunt. Instare nostri fugientibus. Hostes ueriti ne cum suis nostri simul irrumperent, clausis celeriter portis, permultos de suis excluserunt: qui partim cæsi, partim capti, partim cũ in fossam aquæ plenam armati sese præcipitassent, submersi sunt. Nec multo pòst nostri sagittis ignem iaculati noctu oppidum incenderunt, ita ut quarta pars eius cum frumento conflagraret. Quo uicta tandem est hostium pertinacia, missisq; in castra Vlrico Eiseneño magno Cõmendatore et Ioanne Zalio, uitam fortunasq; pacti, neq; unquam contra Polonos arma se sumpturos esse sanctè iurati, redditis receptisq; uicissim captiuis, inter quos erat Paulus Iasenius, oppidũ cum bombardis & omni apparatu ac instrumento bellico ad quartum Calendas Octobris, dediderunt: & lachrymantes Lemburgum profecti, post octauum diem illud quoq; oppidum atq; Bythouiam Henrico Stolpensi, acceptis ab ipso octo millibus florenorũ, captiuisq; receptis, reddiderũt. Victor exercitus Toruniam ad regem ueniens, facta mutua gratulatione benignè & liberaliter habitus est. Choiniciam rex impunitate donauit, quamuis cuncti solo eam æquandam esse suaderent. Iisdem diebus mons Nesco supra Vecram amnem, quem hostes præsidio firmarant, profligatis quadraginta militibus, qui inde in Masouiam populabundi excurrerant, à comitatu aulico Conradi ducis expugnatus est. Hæc nunciata Cruciferis, incredibilia uideri primò, terrendiq; sui causa à nostris conficta. Sed ubi uera esse comperêre, pronioribus animis ad pacem inclinari cœpere, ueriti ne Prusia cuncta à se deficeret. Post multorum igitur dierum colloquia tractatusq; cum nostris habitos, legato pontificio summa fide, cura, studioq; adnitente, & rege nihil de sua facilitate remittente, & peste, quæ Toruniæ inualescebat, celerem discessionem suadente, tandem decimanona die mensis Octobris optata diu pax confecta: in scriptum redacta: legati ac trium tabellionum manibus subscripta: a Rege, Magistroq; Toruniam accito, & utriusq; consiliarijs obsignata est, & in domo publica quam Geldam uocant, Rege & Magistro cum suis congregatis, à legato quidem Germanica, à Vincentio uerò Kelbassa secretario regio Polonica lingua publicata, & utriusq; partis assensu

Zantiræ præsidiũ expugnatũ.

Cruciferorũ aduersæ res apud Choiniciam.

Choinicia Polonis dedita.

Lemburgum & Bythouia Stolpensium duci dedita.

Choinicienses impunitate donati.

Nesco mons expugnatus à Masouijs.

Pax inter Polonos & Cruciferos Toruniæ facta.

assensu & solenni iureiurando approbata est. His autem conditionibus ea conuênit, ut Polonos Culmensem & Michalouiensem ditionem, & Pomeraniam omnem, ad hæc Marieburgùm, Stumam, & Cristiburgum arces & oppida, Elbingam ac Tolchemitam oppida cum suis territorijs, & munere syluatico, quod Valdampt Teuthonicè uocatur, & sex pagis qui ad arcem Holandiã pertinuerunt, iure sempiterno obtineret. Tres modò pagi in Neringa Cruciferis propter commodiorem in Habo lacu piscationem relicti, dimidiaq; piscatura lacus Kestel: reliquum quicquid est in Prussia, ut Magister cum suis Cruciferis sibi haberent, ea quidem lege, ut semper sint in fide & clientela regum Polonorum: idq; solenni iureiurando, quicunq; Magister ordinis deinceps unquam creatus esset, intra sextum mensem per se ipse ad Regem ueniens profiteretur: seruaturus omnia quæ tunc conuenissent, neque ulla tergiuersatione aut relaxatione cuiusquam siue absolutione à iureiurando, ne ultrò quidem oblata usurus: esset'que is princeps & consiliarius regni, et ad læuam Regis primum locum in consilijs & consessibus publicis haberet. Primos quoque Commendatores quos Magister ederet, ut & ipsi consiliarij Regis essent: atque ita Magister, ordo, ac tota Prussia, & quicquid ij postea bello, uel quouis alio modo de barbaris quærerent, cum Polonia arctissimo uinculo coniungerentur, & in unum corpus coalescerent, neque cuiusquam omnino in terris, præterquam regis Poloni maiestatem, authoritatem, ac iurisdictionem, salua pontifici maximo sua iurisdictione, agnoscerent. Ei uerò contra quemuis hostem adessent, nec eum in aduersis iuxtà ac in prosperis desererent. Ad professionem ordinis ut patêret aditus Polonis, & alijs regiæ ditionis hominibus, dummodo ij dimidiam partem ne excederent, eorùmque etiam in magistratibus & curationibus mandandis ratio haberetur. Magister uerò ne Rege inscio quauis de causa amoueretur. Quòd si quæ munitiones intra fines utriusuis ab altero adhuc tenerentur, ut ante octauum Calendas Iulij bona fide redderentur. Sin à quoquam alio, tamen alterius ope recuperarentur. Donationes, uenditiones, & aliæ quæuis alienationes bonorum ab occupatore, incommodo ac damno alterius bello durante factæ, ne ratæ essent. Profugis & exulibus equestris ordinis possessiones ademptæ ut restituerentur: Plebeis uerò eæ modò, quæ ante initium conuentus illius uenditæ non essent. Cæterùm pro uenditis liceret precium renumerare. Omnibus autem ut perduellionis ac defectionis noxa remitteretur. Culmensis ecclesia amotis religiosis Cruciferis, ut ad ius matricis suæ Gnesnensis metropoleos rediret, eiúsque episcopam Vincentius Kelbassa, simúlque Pomesaniensem haberet. Eo uerò mortuo, Pomesaniensis ecclesia in Cruciferorum ditionem recideret. Arces, oppida, pagi, et quæuis bona ecclesiastica utrinq; suis ecclesijs redderentur. Captiui item utrinque dimitterentur: uiæ publicæ ut essent liberæ more ueteri. Telonia siue portoria noua ne qua utrinque alteris imperarentur. Hæc ita rata firmaq; esse ut omnes episcopi, duces, palatini, Castellani, commendatores, equites, ciuitates iureiurando interposito iu-

Valdampt.

Cruciferi in fide & clientela regis Poloni.

Magister Crucif. princeps & consiliarius Polon. cũ primoribus commendatoribus.

Prußiæ cum Polonia cõiunctio.

Poloni recipiendi inter Cruciferos.

Culmensis episcopa Gnesnensi metropoli subiecta.

Pomesaniensis relicta Cruciferis.

 berent,

berent. Et quamuis authoritate legati pontificij confecta, constituta, & stabilita essent, mitterent tamen nihilominus Rex & Magister oratores ad pontificem, & ab ipso approbari & confirmari pacta illa cum omnibus conditionibus peterent, adiectis in uiolatores pœnis. Hunc igitur tunc exitum bellum Prussicum, tredecim annis uaria fortuna gestum, habuit. Omnibus ritè peractis, ad ædem Virginis matris nomine nuncupatam itum est, Deo'que actæ gratiæ: reliquum diei festis epulis & conuiuijs datum. Rudolfus legatus tam pulchræ pacis confectæ meritam apud omnes laudem tulit: qua contentus, amplissima dona à Rege missa refutauit. Consiliarij modò regij titulum honoremque cum pensione siue salario ducentorum florenorum in singulos annos, quoad uiueret, in salinis Bochnensibus attributam accepit, & Vuratislauiam se recepit. Magistro item Ludouico, & ijs qui cum eo erant primarijs uiris, Henrico Plauenio, Gerardo Melengrado, Vilelmo Epingio, Vlrico Regiomontano siue Kynixbergensi, Bernardo Sumbergio, Georgio Sliuenio, ac duobus Cruciferis cubicularijs Magistri, perampla pro cuiusque conditione ab eodem Rege data munera. Cúmque is egere admodum Magistrum comperisset, præter priora dona, quindecim millia florenorum ei ultrò dono promisit in emerita stipendia militum, quo facilius Prussia excedentibus illis recrearetur. Remisit etiam ipsi in uiginti annos necessitatem mittendorum ex pacto auxiliorum, excepto tamen bello Turcico, si id Polonis inferretur. Vicissim autem Magister Polonis in ditione sua fundos & possessiones habentibus, tributa, operas, & quæuis alia onera in uigintiquinque annos remisit. Missi deinde oratores Romam: à Rege quidem, Vincentius Kelbassa designatus episcopus Culmensis, & Pomesaniensis, & Ioannes Ostrorogius iureconsultus & Castellanus Medirecensis: à Magistro uerò, Ioannes Vinclerus iureconsultus: quibus mandatum, ut pontifici gratias agerent, Rudolfi industriam, fidem, integritatem, studium, atque diligentiam commendarent, & apicem honoris Cardinalitij pro meritis ei peterent. Sic igitur ille uberrimum est uirtutis & laborum suorum fructum consecutus: quos eo alacrius exhausit, quòd Vuratislauia in Prussiam proficiscens uiso religiosę cuiusdam uirginis Veronicę Cracouiensis apud basilicam Vuratislauiensem per multos annos commorantis animatus erat: quem illa uidere sibi uisa est coram throno Dei gladium utraque parte acutum confringentem: quo significabatur, eum bello Prussico finem impositurum esse. Id quod euentus rei comprobauit. Non omnibus tamen ea pax grata & iucunda fuit. Nam & Prussi molestè ferebant, tantum relinqui Cruciferis in Prussia, ut facilè resumptis uiribus bellum instaurare possent: & Poloni proceres, qui ei paci conficiendæ non erant adhibiti, multa in eam cauillabantur: & milites spem stipendiorum faciendorum sibi præcisam esse molestè ferebant. Et Lituani dolebant, se occasionem recuperandæ, quemadmodum existimari uolebant, Podoliæ, dum Poloni Prussico bello distinentur, amisisse. Iam uerò Georgius rex Boemus, qui magnam

Rudolfi integritas.

Rudolfus consiliarius regius.

Cazimiri munificentia in Magistrum & Cruciferos.

Legatio ad pont. max.

Rudolfi episcopi laus.

Visum religiosæ fœminæ.

Pax quibus ingrata accidit.

retinendi, & ad posteros suos transmittendi regni Boemici, spem in eo bello collocarat: eo finito, impensius sibi liberis'que suis metuere à Cazimiro rege incipiebat, quòd eius regni hæreditatem ad ipsum filiosque ipsius per Elizabetham uxorem Regis Vngarorum atque Boemorum filiam & sororem pertinere intelligebat: se'que exosum esse apud suos, eos præsertim qui in recta religione permanebant, nō obscurè animaduertebat: neque ignarus erat, Cazimirum ad bellum sibi inferendum cùm ab alijs Christianis principibus, tum à pontifice maximo incitari. À quo etiam per id tempus ipse iudicio Romæ instaurato, hæreseos & perfidiæ damnatus, omni regio, ducali, & marchionali honore non in præsens modò, sed etiam in futurum tempus unà cum liberis suis priuabatur: & subditis eius indulgebat, ut ei parère necesse nō haberent. Et egerat quidē cum Cazimiro de suscipiendo regno Boemico Rudolfus legatus quàm diligentissimè Torunia discessurus: pollicebaturque ipsi non solum subsidium pontificis, uerùm etiam Silesiæ & Luzaciæ deditionem, quamprimùm arma contra Boemos sumpsisset, aut aliquem de filijs suis cum exercitu misisset. uerùm Cazimirus eam consultationem ad comitia regni reiecit. Ridiculè hic de Cazimiro atque omni dissidio regum de regno Boemico fabulatur Antonius Sabellicus, scriptor alioqui diligens, solam, ut arbitror, famam popularem & rumores Riui alti secutus. Quem res ipsa satis refellit. Nobis id obiter admonuisse sufficiat. Dimisso legato & Magistro, Cazimirus ad quintum Calendas Nouembris Torunia profectus, quoniam pestis totam ferè Poloniam peruaserat, apud Cozinicios saltus aliquandiu uenationi uacauit. Interea Ioannes Srancus collectis duobus millibus mercenariorum militumne, nihil ageret, finitis stipendijs, Pelciniciam oppidum in tractu Stolpensi occupauit: nec multo pòst Drahimum, arx regia ab eo qui Pelciniciæ pręfuerat, intercepta est. Regis deinde iussu ex pacto restitutio utrinque facta.

Georgius rex à Cazimiro liberis suis metuit.

Georgius rex damnatur hæreseos, & regno priuatur.

Cazimirus ad bellum Boemicum incitatur.

Antonij Sabellici error multiplex.

Pelcinicia à Polonis occupata, Drahimum à Pomeranis.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XXVII.

1467. ann. Sigismundus filius Cazimiro natus.

NSEQVENTIS anni initio, ipsis adeò Cal. Ianuarijs natus est Regi apud Cozinice Sigismundus filius pacata Prusia, bono quodam omine conficiendarum reliquiarum belli Prusici, quod Cruciferi successu temporis renouarunt. Sub finem uerò eiusdem mensis rex in Lituaniam profectus est: duobusq; penè mensibus ibi exactis, in Poloniam reuertens, ad tertiam diem Maij Petricouiæ comitia habuit.

Comitia Petricouiæ.

Ibi postulantibus legatis Cruciferorum, quorum Magister Ludouicus paucis illis diebus obierat, pax reliquorum procerum, qui Toruniæ non adfuerant, solenni iureiurando confirmata est. Constitutæ etiam res reliquæ Prusiæ quæ in Regia ditione erat: & mutata nonnihil magistratuū atq; honorum ratio, nobilitatis atq; ciuitatū legatis flagitantibus.

Gubernator Prußiæ sublatus.

Nā gubernatione extincta, & palatinatu Elbingensi in Marieburgensem cōmutato, Sciborius Basenus eo honore cohonestatus est: Castellanus uerò eiusdē loci, Fabianus Maulius factus: palatinus Gdanensis, siue, ut nūc usus obtinuit, Pomeraniæ: Otto Maquicius, Castellanus autem Nicolaus Pilauius: deniq; Castellanus Culmensis, Ludouicus Mortangius creati.

Culmensis Palatini in Prußia eminentia.

Palatinus enim eiusdem loci, qui secundum episcopos primus est in senatu Prusico, Gabriel Basenus uiuebat adhuc.

Tartarorum legatio & fœdus cum rege.

Audita est etiā Nurduuuladi noui Tauricanorum Tartarorū principis, qui Ezigeri patri ante septem menses extincto successerat, legatio, fœdus & amicitiam paternam cum Cazimiro eiusq; ditionis hominibus cōfirmans, & auxilia contra quosuis hostes pollicens.

Transactio cum militibus de emeritis stipendijs.

Consultatum deinde de exoluendis stipendijs militū toto Prusico bello meritis, quorum permagnus numerus cum coniugibus & liberis aduenerat. Decisum cum equitibus quidem octonis florenis in singulos annos, cum peditibus uerò quaternis. Quæ summa ad bis centū & septuaginta millia florenorū perueniebat: eaq; intra duos annos & semis exolui promissa. Tunc quidē bini modò aurei numerati in militem: quaterni intra mensem promissi. Neq; quicq; operæ precij tunc factū est per totos septendecim dies, propterea quòd nobilitas pleraq; omnis in Corcinensi & Sredensi conuentibus renuerat tributum agrarium in eam rem petitum. Itaque placuit nouos conuentus, Coli quidem ad diem sancti Iacobi, Corcini uerò ad diem sancti Laurentij, quò ex Colensi maiores Poloni aduenirent, institui.

Vuladislai Damoborij improbitas, & cædes.

Ægrè autem milites in eo acquiescebant, Vuladislao Damoborio Castellano Naclensi, homine turbulento & seditioso, in primis animos eorum sollicitante: qui dudum Slochouiam intercipere adortus, & spe sua frustratus, ex agro arci illi subiecto prædam egerat: milites eius arcis præsidiarios, fide data euocatos, perfidè trucidarat: Naclensi territorio peccuniam imperarat: Gnesnensis ecclesię

bona

bona populatus erat: & adulterinum numum cudere instituerat: nec in futurum tempus quieturus esse uidebatur. Is igitur quamuis clara Topororum familia, patre Inouuladislauiensi palatino ortus, & senator regius esset, tamen sponsores dare iussus de quiescendo: cum non daret, captus, & Petro Samotulio Castellano Posnaniensi & præfecto maioris Poloniæ traditus: Calissiamq; ductus, eius iussu capitali pœna affectus est. Ita unius supplicio repressa tamen sunt utcunque latrocinia, quæ iam increbescere cœperant,

Ioannes Ressouius præfectus Corcinensis captus.

ita ut Ioannes Ressouius canonicus Cracouiensis, & præfectus Corcinensis Petricouia domum reuertens, in itinere, direpta, quam secum uehebat, supellectili sua & regia, caperetur.

Georgij regis legatio ad Cazimirum

Adfuit & Georgij Boemi legatio, cuius princeps erat Ioannes Hicinius Morauus, fœderis apud Glogouiam icti Cazimirum admonens, ne proceribus Boemis & Vuratislauiensibus perduellibus contra Georgium faueret.

Boemorum procerū consilia contra regem Georgium.

Conuenerant enim unum in locum proceres Boemi nobilissimi quique, & cum his Budeouicensis, Pelsnensis, & omnium ferè Morauiæ ciuitatum legati: Georgium'que, si iureiurando promissa de religione non præstaret, pro rege deinceps non habituros se esse constituerant: & in aliquem de filijs Cazimiri, utpote de stirpe regum suorum natis, animis inclinati esse uidebantur. Itaque anteuertens eos Georgius, quod fit plerunque, diligentius ut curentur ea quæ ab uno, quàm quæ à multis curantur, pactorum conuentorum Cazimirum admonebat. Huic responsum: A'Cazimiro quidem fœdus seruari, & seruatum esse: à Boemo uerò id uiolatum uideri. Satisfieri ab eo de damnis datis & iniurijs oportere, si deinceps quoque fœdus integrum esse uellet. Ita spes tamen aliqua ostensa trepidanti.

Boemorum legatio ad Cazimirū.

Nec multo pòst, solutis iam comitijs, adfuere & aduersariorum, hoc est orthodoxorum Boemorum legati, quorum Stenco Conopiscius siue Sternbergius Burgrabius Pragensis princeps erat, petentes ut Cazimirus regni Boemici, quod ipsi liberis'que ipsius certa quadam successione deberetur, curam susciperet: neque id à scelerato, perfido & hæretico inuasore occupari pateretur. His responsum: Nihil iam tunc de re tanta statui rectè posse, conuentu dimisso. Cauebat nimirum Rex, ne nouo bello implicaretur, pertæsus Prussici ut qui maximè. Nec tamen successionis iure se & liberos suos abdicare uolebat: uerùm spectabat, quò fortuna dissidentium Boemorum inclinatura esset.

Boemici motūs.

Erat enim in armis Georgius, & rebellium munitiones in Boemia oppugnabat: & illi Buzeouice insigne secundum Pragam oppidum, quinque consulibus, qui cum Georgio sentiebant, de medio sublatis, sibi adiunxerant.

Vuratislauiensiū clades apud Franchesteinum.

Et uerò Vuratislauienses, quo Georgium distinerent, facta è mercenario milite & urbana multitudine manu, oppida & munitiones sibi uicinas, quæ in fide illius manebant, infestabant, Franchesteinum'que cæperant. Sed uicissim in eo ipso oppido obsessi à Boemis & Saxonibus auxiliaribus, oppido per scalas inter tumultum temerè inter milites coortum capto, exciderunt. Ac equites quidem fuga euaserunt: pedites uerò ad quatuor millia,

partim cæsi, partim capti. Miserant autem Georgio Vilelmus Misnensium ac Turingorum dux, & Albertus Marchio Brandeburgensium nō contemnenda equitum auxilia. Hæc igitur tunc circumspiciebat Cazimirus. Peractis autem comitijs, Petricouia profectus, Nepolomiciam diuertit. Ibi oratores suos responsum pontificis maximi referentes audiuit. Nihil ab eo tunc impetratum, præter quòd Culmensis ecclesia amotis Cruciferis in pristinum statum restituta, & Gnesnensi Archiepiscopo denuò addicta est: Confirmatio uerò pacis Prussicæ, & relaxatio interdicti in Prussos regiarum partium promulgati, Rudolfo Lauantinensi episcopo mandata. Qui ad quintum Calendas Augusti Vuratislauia Cracouiam adueniens cum Gabriele Veronensi Franciscano, hæreseon inquisitore, & Petro Ercleo decano Aquensi cubiculario pontificio, recens Roma missis, regem ad suscipiendum, & à nefario & hæretico occupatore uindicandum regnum Boemicum exhortabatur: & Pontificis, Imperatoris, Germanorum, & aliorum Christianorum principum opem & subsidia promittebat: diplomata'que pontificia proferebat, quibus ea demum conditione interdictum relaxare, & pacem Prussicam confirmare uidebatur. Et commodùm proceres Boemi qui Georgio aduersabantur, miserant & ipsi ad Cazimirum è conuentu Iglauiensi Heliam administratorem Lutomysliensis episcopæ, orantes ut aut ipse regnum id sine longiore comperendinatione susciperet, aut aliquem de filijs uel cum mille equitibus regem sibi mitteret. Suis uiribus regnum se ipsi uindicaturos esse. Ad extremum tergiuersante Cazimiro, postulabat Rudolfus, ne tamen pro fœderato, nec pro Rege haberet Georgium, priuatum regio honore à pontifice: sed pateretur piam crucis militiam contra eum in ditionibus suis promulgari. Offendit ea legatio Regem & proceres Polonos, qui tunc ipsi aderant in consilio, propterea quòd pax cum Cruciferis in dubium reuocari, prætextus'que renouandi belli ipsis præberi uidebatur, propter adiectam in diplomatis conditionem. Itaque res integra ad consultationem conuentus Corcinensis, qui tunc instabat, reiecta: conuentus'que ipse propter incommoditatem loci, & pestem circumquaque sæuientem, Cracouiam translatus: & ad eum maioris Poloniæ proceres propter nouam illam causam euocati, uix ad medium Augusti tandem, non omnes tamen, conuenere. Quindecim ferè diebus consultatum. Ad extremum placuit gratias agi pontifici, & Boemis proceribus de oblato regno, quod Cazimiro liberisq; eius iure optimo deberetur. Sed acceptare id eum tunc propter infrequentiam senatus, cuius consilijs et auxilijs usurus esset, rectè non posse: differri rem ad alia comitia oportere: curæ autem Regi fore, ut bellum ciuile inter Boemos gliscens dirimatur: Georgius in uiam redeat, & in potestate sit pontificis maximi. Quo minore uerò negocio ea confici possint, operæprecium esse, ut aliquantisper à publicando pontificio decreto, quo Georgius regno priuabatur, & militia crucis abstineatur. Cum hoc responso dimissus Rudolfus, Vuratislauiam reuertit. Petro uerò Ercleo Romam reuertenti adiunctus Ioannes Sempinius eques

Culmensis episcopa in pristinū statum restituta.

Legatio pontificis Max. ad Cazimirum regem.

Boemorum procerum legatio.

Comitia Cracouiæ.

Cazimiri responsum.

eques Polonus, qui de confirmatione pacis Prussicæ sine conditione rursus ageret. Cui mandatum & illud est, ut peteret, quo Vincentius Culmensis episcopus Paulo Varmiensi per eos dies peste, seu ueneno, ut creditum est, extincto, successor daretur: quamuis Nicolaus Tungenus canonicus eius ecclesiæ, Vormitha ortus, qui Romæ tunc erat inter scriptores apostolicarum literarum, ritè à collegio basilicæ illius electus esset. Sed ne Sempinius quidem quicquam impetrauit. In Boemiam uerò missi legati, Stanislaus Ostrorogius palatinus Calissiensis, Iacobus Dembenius thesaurarius & præfectus Cracouiensis, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis. In Prussiam autem ad constituendas res, Iacobus Sennenius Vuladislauiensis, Vincentius Kelbassa Culmensis episcopi, & Ioannes Coscelecius palatinus Inouuladislauiensis. Qui subortas cum Cruciferis nonnullas controuersias diremerunt: & quamuis ægrè, perfecerunt tamen, ut de promissis Magistro à Rege quindecim millibus florenorum, duodecim millia ciuitates exoluerent. Rex tribus mensibus exactis Cracouiæ, in Lituaniam secessit. Iam enim totam ferè Poloniam, Russiam, & Masouiam pestis popularis peruaserat. Ibi Nicolao Vilnensi episcopo sub finem Septembris defuncto, Ioannem Iossouicium Vilnensis ciuis filium, qui tunc erat Lucensis episcopus: huic uerò Martinum Cressouicium gente Gryphium successorem destinauit. Nicolao uerò Camenecensi, qui et ipse ad medium Octobris peste extinctus erat, Nicolaum Golambicum gente Gryphium: sed cum is paulo pòst in itinere à latronibus interfectus esset, Nicolaum Prochnicium gente Cuslium suffecit. Legati regij in Boemiam profecti, multa agendo & suadendo eò rem perduxere, ut Georgius negaret se quicquam aduersus pontificem & pacta cum antecessore eius & cum concilio Basileensi conuenta admisisse: correcturum autem, si quid fortè eiusmodi esset. Componendarum uerò Boemicarum rerum arbitrum Cazimirum non recusaret. Cæterùm alterius factionis proceres, conuentu apud Vuratislauiam habito, negarunt, se illum arbitrum accipere posse inconsulto pontifice maximo, cuius iussu bellum suscepissent. neque uerò habendam esse fidem Georgij uerbis atque promissis: quin susciperet Cazimirus oblatum & iure sibi debitum regnum, aut uerò aliquem de filijs, quos tam multos haberet in spem plurium regnorum susceptos, regem sibi mitteret. Factæ sunt tamen inter eos & Georgium quinq; mensium induciæ: sequentis anni, qui fuit, millesimus quadringentesimus sexagesimus octauus, initio nihil memorabile actum in Polonia, præter quòd pestem latè grassantem annonæ caritas excepit, ex hyberni cœli intemperie, et intempestiuo calore ac siccitate, coorta ingenti multitudine murium: qui horrea depasti, cum se in agros effudissent, segetes quoq; hybernas uirescentes radicitùs arroserunt. Nihilo tamen minus primo uere Cazimirus rex cum uxore Cracouiam è Lituania reuertit. Ibi conuenit eum Protasius Olomucensis episcopus: & ad uindicandam Boemiam, & socia cum Imperatore Friderico, & Mathia rege Vngarorum arma contra Georgium coniungenda exhortatus est. Secretò uerò, quinque modò consiliarijs adhibitis, suasit ut rex fœdus cum utroque principe noua

Legatio Cazimiri ad pontificem.

De Varmiensi episcopa controuersia.

Legatio Polon. ad Boemos.

Legati in Prussiā.

Pestis in Polonia.

Georgij regis responsum oratoribus Polonis.

Boemi catholici recusarunt arbitrum Cazimirū.

Induciæ.

1468 ann.

Annonæ caritas.

Protasius Olomucensis episcopus ad Cazimirū uenit.

noua affinitate ſtabiliret, collocatis in matrimonium Mathiæ & Maximiliano Friderici filio duabus filiabus natu maximis: conſultius fore, ut per filias certam Vngarici & Boemici regni hæreditatem nomine uxoris ſuæ adiret, quàm ad filios eam peruenturam expectaret, aut uerò armis eam uindicaret. Non recuſaturos eſſe principes illos cum conſiliarijs ſuis, quin ſi ipſi liberos nullos relinquerent, ad Cazimiri liberos ex pacto ſecundum ipſos ſucceſſio pertineret. Attingebat quidem Georgium propinquitate Protaſius, et magna fiducia et libertate ſubinde eum officij ſui admonuerat.

Rochezana Georgio formidabilis.

Sed cum plus apud eum ualeret authoritate, ſiue adeò terrore minisq; Rochezana, Protaſius cum rectè ſentientibus Boemis ſeſe coniunxit. Et cum Cazimirus oblatum ab eis regnum non acciperet, Mathias uerò Vngarorum Rex, quamuis gener & fœderatus Georgij, tamen põtificis max. hortatu & authoritate adductus, miſſa ad eos legatione ultrò id expetiuiſſet, non grauatè ſuſceptus eſt ab eis.

Mathias rex à Boemis orthodoxis ſuſceptus.

Et fortè is tunc nihil habebat negocij cũ Turcis, qui reiecti à Iaize arce, quam recuperare nixi erant, in Aſiam ad ſubiugandũ Trapezontinũ imperium, & contra Syros & Ægyptios arma cõuerterant.

Turcæ à Iaize reiecti in Aſia belli geruntur.

Quo magis autem Mathias res ſuas contra Georgiũ ſtabiliret, fœdus cum Imperatore Friderico percuſſit, quo eum ſibi ſucceſſorem aſſentientib. Vngaris deſignauit.

Mathiæ fœdus cum Friderico Imperatore.

Cumq; prouidendum ſibi eſſe exiſtimaret, ne Cazimirus impedimento ſibi eſſet, Protaſium, nõ inſcio, ut credibile eſt, Friderico ſubmiſit, per quem uel affinitate Cazimirum ſibi adiungeret. Aliquanto enim antè uiduus factus erat. Id igitur tunc egit Protaſius. Relata re ad conſilium regium, reſponſum eſt Protaſio, Cazimirũ ius ſuum ad regnum Boemicum tam hæreditarium, quàm delatum ab ipſis Boemis, non repudiaſſe: uerùm reieciſſe eam cõſultationem ad comitia, quæ inſtarent. Quòd ſi quis interim id regnum uſurpare uellet, curæ ipſi fore, ne id impunè ferret. Cum Mathia rege eum fœdus icere, & affinitatem ſtatuere non poſſe, niſi ille iniurias & damna data Polonis exolueret. Bis ab eius hominibus infeſtatam eſſe Scepuſienſem oram, quæ in ditione ſua eſſet: Valachiam item, quæ in fide & clientela item ſua eſſet, anno ſuperiori ab eo uexatam eſſe. Cum hoc reſponſo Protaſius, quamuis ſplendidè donatus à Cazimiro, non admodum lætus in Vngariam, unde uenerat, redijt.

Reſponſum à rege Protaſio.

De Valachiæ dominatu contentio.

Quod autem de uexatione Valachiæ memorauimus, ita ſe res habuit. Tres de principatu ſiue palatinatu Valachiæ aliquandiu certarant, Stephanus, Petrus, & Berendeius: ad extremum à Stephano reliqui duo eiecti, ad Cazimirum confugerant. Sed cum is nihil opis ipſis afferret, atq; adeò Stephanum principem eſſe iuberet, Berendeius in Vngariam profectus, Mathiæ regis opem implorauit. Qui ſubigendæ Valachiæ occaſionem non amittendam ſibi eſſe ratus, comparato exercitu quadraginta millium hominum, per montes atque ſyluas, Vngariam ac Tranſyluaniam claudentes, cum in Valachiam penetraſſet, crudeliter eam ferro & igni uaſtarat.

Mathiæ regis expeditio in Valachiam.

Stephanus uerò quamuis ipſe quoque exercitum collegiſſet, auxiliaq́ue à Polonis accepiſſet, tamen aperto marte hoſtem adoriri non auſus, quòd ſe imparem eſſe uiribus eius cerneret, neque magnopere ſuis fideret, inſidijs eum appetebat, donec Mathias in oppido Bania caſtra

metatus, rei bene gerendæ occaſionem ei præbuit. Summiſſis enim hominibus prima noctis uigilia, nihil tale expectantibus Vngaris, oppidum pluribus locis incendit, ipſeq́ue ſtatim cum expedito peditatu affuit, & re inopinata perturbatis, nocturna caligine omnia maiora & formidabiliora faciente, colligendi ſeſe ſpacium non dedit.

Stephani Valachi uictoria de Mathia rege Vngarorum.

Itaque Vngari ancipiti periculo ferri & incendij conſtricti, omiſſa defendendi ſui cura, quà quiſque poterat, ex oppido ſeſe eijciebant. Nec ullus planè ab his quidem fugæ, ab illis uerò cædis modus fiebat, quoad in Tranſyluaniam peruentum eſt. Deſiderata tunc eſſe dicuntur Vngarorum ad decem millia. Rex tribus uulneribus acceptis, cum reliquijs diſſipati exercitus, relictis impedimentis, per ignotos montium tramites, Valacho quodam duce, euaſit.

Mathias rex uulneratus fugit.

Vias enim Stephanus ſucciſis arboribus impedierat, & obſederat. Hic tunc belli illius exitus fuit. Miſerat autem Valachus Cazimiro regi Vilnam dona de hoſtium ſpolijs, uictoriæ ſuæ argumenta: & in poſterum conſilium & auxilium ab eo petebat. Neque enim quieſcebat poſt tam inſignem illam cladem Mathias. Verùm quater centenis millibus aureorũ è mulcta Tranſyluanienſium coactis, nouum exercitum comparabat.

Trãſyluanienſes multati à Mathia.

Sed eum contra Boemos comparari Protaſius, neque id falſo, aſſeuerabat. Per eos autem dies, quibus is fuit Cracouiæ, regina Elizabetha ſextum filium nono partu edidit. Cui Friderici nomen, Protaſij rogatu inditum eſt.

Friderici filius Cazimiro natus.

Poſteaquàm autem diſceſſit Protaſius, poſtridie aduenit Albertus Coſtca Poſtupicius orator à Georgio Boemo, gratias agens Cazimiro de fide & conſtantia in ſeruando fœdere, ac de ſtudio & opera nauata reconciliandis Boemorum animis: pergeret porrò inchoatum opus perficere, quoad durarent induciæ.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Georgium eius arbitrio cuncta permittere. Orabat etiam de reconciliando ipſi pontifice maximo, à quo non modò Boemi, & Mathias rex Vngarorum, ſed & alij Chriſtiani principes aduerſus eum concitabantur. Purgaturum eum eſſe ea de quibus inſimularetur, & Cazimiri arbitratu ſatisfacturum: cuius etiam filium aliquem de ſententia Boemorum procerum ſucceſſorem ſibi, præteritis filijs ſuis deſtinaret, non hæreditario iure, quod nullum eſſet regni apud liberam gentem, ſed ſingulari quadam omnium Boemorum in Cazimirum propenſione, & linguæ cum Polonis communione. Eaq́ue de re conſtituenda & conficienda mitteret Cazimirus legatos ad proxima Boemorum comitia. Atque hæc non ſyncerè, neque ex animo fiebant & mandabantur à Georgio: ſed ſumma neceſſitate exprimebantur, quo Cazimirum à ſuſcipiendo ab aduerſarijs ſuis oblato regno, & à ſocietate Mathiæ regis retardaret. Iam enim duxerat Mathias exercitum in Morauiam, & ciuitatibus eius oræ pleriſque omnibus ultrò ſeſe ipſi dedentibus, in Boemiam infeſta ſigna inferebat.

Morauia in poteſtatem Mathiæ regis uenit.

Nec minus comiter Georgij legationi reſponſum eſt poſtridie: Cazimirum libenter omnia Georgij cauſa facere, deincepsq́ue facturum eſſe, modò ille uerè & bona fide ageret. Rectè autem & ex officio ſuo facturos, & ſuis rebus conſulturos eſſe Georgium & Boemos, ſi non niſi de filijs Ca-

Legatio Polonorum ad Boemos.

zimiri regem ſibi ſumant. Cum hoc reſponſo dimiſſus legatus Georgij. Nec mora, legati ijdem qui ſuperiore anno fuerant, ad componendas res Boemicas iterum proficiſci iuſſi ſunt, Dlugoſſo excepto: cui quod rex liberorum ſuorum curam & inſtitutionem mandarat, Nicolaus Scopus Oſuencimenſis Caſtellanus ſuffectus eſt. Verùm ij feruente maximè contra Georgium bello, quod in Auſtria quidem à Friderico Imperatore depellebatur, in Boemiam uerò à Mathia Vngaro maximis uiribus inferebatur, tentata, ſed refutata à legatis pontificijs (Nam ad Rudolſum paulo antè Vuratiſlauienſem epiſcopum factum, Laurentius Ferrarienſis epiſcopus acceſſerat) pacificatione, caſſo labore fatigati reuerterunt. Ad Stephanum uerò in Valachiam miſſi Dobeslaus Biſſouius Caſtellanus Belſenſis, & Stanislaus Tencinius Ioannis Caſtellani Cracouienſis filius, ut eum pollicitatione auxilij regij confirmarent, & locum tempus'que cum eo conſtituerent, ubi is præſens ſolenne fidelitatis iuſiurandum regi daret. Conuenit: Renouatum eſt fœdus cum promiſſione mutuorum auxiliorum. adiectis his conditionibus: Ne Valachus inſciente & inuito Rege cuiquam bellum faceret: Rex uerò ne receptaret hoſtes eius, qui ad palatinatum adſpirarent.

Ioannes Dlugoſſus regiorum liberorū præceptor.

Rudolſus Vuratiſlauienſis epiſcopus.

Legatio ad Stephanum palatinū Valach.

Fœdus Polon. cū Steph. Valacho.

Ipſe Rex dimiſſis legatis ſub finem Iunij Cracouia profectus, Pruſſis, ut ad ſe accederet, orantibus, Viſliciam diuertit: conuentum minorum Polonorum egit: ſubſidium ad exoluenda Pruſſica ſtipendia poſtulauit. Quod non abnuebat quidem nobilitas, uerùm ſine maioribus Polonis ſciſcendum ſibi eſſe non putauit. Quare placuit binos è ſatrapijs ſiue palatinatibus legatos ad comitia Petricouienſia mitti, qui decernendi in commune cum cæteris Regi moderati tributi poteſtatem haberent. Atq; hoc tunc primùm fieri cœptum, ſic inoleuit poſterioribus temporibus, ut ſine ijs legatis ſeu nuncijs terrarum (ſic enim uocantur) nulla comitia legitima haberentur, neq; tributum decerni, ac ne lex quidem ulla ferri poſſe uideatur: auctúsque eſt, & ſubinde etiamnum augetur eorum numerus. Poteſtas uerò eorum adinſtar Tribunitiæ apud Romanos, uel Ephororum apud Lacedæmonios eſſe cœpit. Nam tantum ij noſtra tempeſtate arrogare ſibi cœperunt, ut nullam rem maiorem iniuſſu ſuo decerni à Rege & ſenatu, aut fieri uellent, & in ſenatum, atque adeò in Regem ipſum ius atque cenſuram grandi ſupercilio ſibi ſumerent. Ad extremum creſcente indies inſolentia, de religionis quoque Chriſtianæ dogmatibus, ritibus, ac ceremonijs diſceptare, & non accipere, ſed ferre leges aggreſſi, Sigiſmundi Auguſti regis, quo regnante hæc ſcribebamus, diuina & ſupra ætatem ſeſe exerente ſapientia & authoritate repreſſi tamen ſunt aliquantiſper. Aluerunt autem hanc eorum licentiam, eóque magnitudinis ſenſim prouexerant partim reges ſuperiores multa ipſis indulgendo, ſiue inopiæ fiſci ſui releuandæ gratia, ſiue quieti & ocio ſuo conſulentes: partim potentiores & factioſi nonnulli proceres, certatim eos prehenſare & epulis largitione'que corrumpere, & quócunque libuiſſet incitare, & quaſi tibias inflare adorti, id'que ſiue ut gratificarentur, ſiue ut ægrè facerent regibus, ſiue ut potentiam

Legati ſiue nuncij terreſtres ad comitia mitti cœpti.

Nunciorum nimia poteſtas.

Sigiſmundus Auguſtus rex nunciorum poteſtatem repreßit.

Nunciorum infinitæ poteſtatis cauſæ & periculum.

tiam ſuam ſtabilirent, æmulóſque ſuos deprimerent, aut ulciſcerentur: ſeu denique ut per eos ſubornatos, quo iure, qua iniuria quiduis perficerent, quod apertè per ſe ipſi uel aggredi non auderent, uel efficere non poſſent. Eſt quidem ſalutare admodum in republica, eſſe cuſtodes libertatis communis. Cæterùm prouidendum eſt etiam atque etiam, ne quod ad ſalutem comparatum eſt, abuſu uertatur in perniciem. Metuendúmque eſt, ne infinita illa poteſtas, & in licentiam erumpens libertas, non tam publicam fortaſſis utilitatem ſpectans, quàm priuatæ alicuius unius, uel paucorum libidini, cupiditatibus, uel denique auræ populari ſeruiens, & regere magis, quàm regi ſatagens, proſtrata & euerſa regia maieſtate, & authoritate ſenatoria, ſummam reipublicæ confuſionem, & barbaram quandam exitialémque ἀναρχίαν, ut Græci uocant, Polonis pariat: aut certè graui & acerba tyrannide finiatur. Quorum utrumuis, eo quidem propius impendêre uidetur, quo iuniores & imperitiores rerum, eóque audaciores id ad minus obenudum legi, ſiue adeò ipſi ſeſe ultrò ingerere cœperunt, cedentibus impudentiæ & importunitati eorum natu maioribus, ut quiſque grauitate, uſu rerum, & ſapientia maximè pollet. Quod utinam non in conſultando quoque uſuueniret, ut non id plerunque obtineat, quod grauiſſimis, aut plurimis duntaxat, ſed quod loquaciſſimis, clamoſiſſimis, & minaciſſimis placuit. Sic Romana reſpublica ampliſſima quondam & florentiſſima, Tribunitijs furoribus exagitata, primùm in licentiam multitudinis intolerabilem effuſa: deinde ſeditionibus, ciuilibúſque bellis quaſſata, cum in paucorum dominatum, ac mox ſub unius tyrannidem recidiſſet, nobilitate exciſa, ſenatus authoritate ſublata, oppreſſa omnium libertate, omni calamitate foris domíque afflicta, ad extremum barbarorum inundatione à fundamentis euerſa, corruit. Sed nos à diuerticulo ad inſtitutum curſum reuertamur.

Romana reſpub. tribunitijs furoribus euerſa.

Conuentu Viſlicienſi dimiſſo, Rex Colum profectus, maiorum quoque Polonorum conuentum egit. Verùm nihilo magis ibi profecit. Reiecta res ad alium conuentum, eodem loco ad uiceſimam diem Septembris inſtituendum. Itaque Rex cœptum iter per Pomeraniam peragens, ad tertium Idus Auguſti Gdanum ingreſſus, magno populi obuiam ſeſe effundentis ſtudio & lætitia exceptus eſt: & lautè atque honorificè habitus, quoad ibi manſit per totos ferè triginta dies. Et purgarant iam ipſi Gdanenſes literis atque nuncijs crimen, cuius apud eum ab Henrico Plauenio Vilnam profecto inſimulati erant, quaſi ad Burgundionum ducem deficere ſtatuiſſent. Inſtituto autem ea in urbe, ac deinde Marieburgi conuentu Pruſſorum, ciuitatibus egeſtatem cauſificantibus, uix eò rem perduxit, ut in octo annos tributum, quod Ciſam uocant, ſciſceretur. Ac de eo quidem, quod in primarijs tribus ciuitatibus colligeretur, primis quatuor annis, quarta pars illis ipſis ciuitatibus, reliquæ uerò tres Regi in ſtipendia militum cederent. Deinceps uerò ciuitates illæ tres, quicquid apud quamque redactum eſſet, ſibi haberent: aliunde autem

Gdanenſium ſtudium et liberalitas erga regem.

Gdanenſes inſimulati cogitatæ defectionis.

Pruſſi tributum in octo annos ſciuerunt.

quicquid prouenirẽt,Regi annumeraretur. Sed Gdanẽses præterea quin
Regis & Gdanẽsium mutuæ donationes.
que millia florenorũ de regio prouentu detrahere permissi, quæ tunc Re
gi mutua dederãt: triginta quoque millia eis remissa sunt, quę anniuersa-
rijs pensionibus per quindecim illos annos non soluerant. Ipsi uerò con
trà Gdanense, Dersauiense, & Puscense territoria,quæ oppignerata tene
Legatio Casimiri ad Marchionẽ Brãdeburgensẽ.
bant,regi condonarũt. Misit autem inde Rex legatos ad intercipiendum
bellum inter Fridericũ Marchionẽ Brandeburgensem & Pomeranorũ
ducem Henricũ paulò antè exortũ. Henricus enim cum ei Fridericus au-
xilijs Misnensis,Mechelburgensis,& Brunsuicẽsis ducũ,& archiepiscopi
Magdeburgensis adiutus grauis esset,oratores primùm,deinde uxorẽ ad
regẽ miserat,opem eius implorãs,& subiectionẽ suam cum suis omnibus
ipsi deferẽs,si fœdus eum nõ moueret. Fortè dimiserat exercitũ Marchio,
cum ad eum legati regis uenere. Itaq; facilè inducias inter dissidentes con
fecerunt,illi'que Cazimirum regem arbitrum controuersiæ suæ sumpse-
runt. Marieburgum deinde se rex contulit,Henricum Plauenium Magi-
Cruciferi primarij ad regẽ ueniunt.
stri uices gerentem cum Marsalco & aliquot cõmendatoribus Crucifero
rum ad se uenientes benignè accepit: quæ postulabant pleraque omnia
Nideburgum Cruciferis redditũ.
concessit: Nideburgum oppidum,quod ad eam diem retinuerat,ex pacto
reddidit: anniuersarios conuentus cum Cruciferis Elbingæ agendos,
quibus duodeni utrinque delecti uiri controuersias ultrò citrò'que subo
rientes disceptarent, ac deciderent, constituit:de non acceptando regno
Boemorũ,si absque bello id adipisci non posset,consilium ab eis accepit:
denique ad maturandum noui Magistri electionẽ eos hortatus, quinque
millibus florenorum donatos dimisit.Deinde magistratus in comitijs re
gni dudum creatos stabiliuit,aliosq; insuper adiecit: tres regundorum fi-
Succamerarij in Prussia pars senatus.
nium pręsides,quos Succamerarios uocant,qui & ipsi locum & sententię
dictionem in senatu habent.Iudicia quoq; nobilitatis cõstituit,creatis sex
Iudices nobilitatis in Prussia.
iudicibus totidem territoriorum, nimirum Culmensis, Marieburgensis,
Dersauiensis, Succensis, Slochouiensis, atque Gdanensis. Itaque consti-
tutis rebus Prussicis Marieburgo discedens, per Culmensem oram ac
Toruniam, Petricouiam contendit, quò ad nonam diem Octobris co-
mitia edixerat. Per eos autem dies, quibus Gdani & Marieburgi com-
Cometæ duo.
moratus est,cometes inter orientem solem & Septentrionem quindecim
diebus apparuit.Quo extincto, statim alter illustrior etiam totidem die-
bus ad Occasum uisus est, insignium malorum mortalibus impenden-
tium prodigia. Et sanè permultũ sanguinis humani hoc anno profusum
Leodiũ euersum.
est in inferiore Germania,cum Carolus dux Burgundionũ Leodiẽses qui
dominum suum episcopum Caroli sororis filium cæperant, & in uincula
cõiecerãt,expugnasset:amissisq; in oppugnatione quadraginta millib. ho
Caritas annonæ.
minũ, urbem eam penitus excidisset, & solo æquasset. Plurimis autem in
locis maximę inũdationes aquarũ permagnã annonæ caritatẽ effecerunt.
Comitia Petricouiæ.
Comitijs institutis Petricouiæ, primũ omniũ de Vuladislao Damoborio
ab uxore & propinquis eius,qui complures erant in senatu regio,actum.
Querebãtur eum per iniuriã indicta causa cęsum esse, eiusq; facti inuidia
omnis,

omnis, rege asseuerãte iniussu suo cęsum,in Petrum Samotuliũ absentem
conferebatur. Data enim opera ob eam ipsam causam is nõ uenerat. Itaq;
citari ad futura comitia iussus est. Ita tunc turba conquieuit. Introductus
Legatio Rudolfi legati pontificij ad regem.
deinde in senatum Baltasar canonicus Vuratislauiensis à Rudolfo epi-
scopo & legato pontificio missus oratum, ut Rex interdictum contra Ge
orgium Boemum,& crucis militiam promulgari in ditionibus suis pate-
retur. Hunc subsecutus est Georgij legatus, iustam illius contra rebelles
Georgij regis legatio ad Cazimirum.
causã defensans, & q; summisse is pontifici max. sese exhiberet,quamq;
libenter desiderio consilióque Cazimiri in faciẽdis inducijs obsecundas
set,cõmemorans.Ex eo longe deteriore loco res illius esse cœpisse. Orare,
ne Cazimirus amicum, eiusdémque cum suis Polonis linguæ regnum,
diripi & euerti sineret: sed magis ferret opem, pontificémque Georgio
reconciliaret. Vtrique responsum: Regem oratores ad pontificem de re-
bus illis missurum esse, eis'que mandaturum ut ad Rudolfum Vuratisla-
uiam,ac deinde in Boemiam diuerterent,& utrique sententiam eius renun
ciarent. Instauratum est etiam ibi iudicium inter Regem & Conradum
ducem Masouiorum natu maximum, & amitam eius Catharinam, quæ
cum Michaluscone nupta fuerat, apud recuperatores, siue iudices à Rege
editos, Prussici belli intuitu eousque dilatum, adiudicatáque sunt Regi
Sochassouiense, Vyskicense, Viznense, Plonense, Plocense, & Za-
Masouia regi adiudicata.
uucrense territoria. Tractatum item de subsidio publicè in Prussia sti-
pendia conferendo. Sed nuncijs nobilitatis negantibus mandata ea de
re se habere, nouos rursus conuentus Coli & Corcini mense Decem-
bri institui placuit.Ibi demùm ægrè perfectum est, ut Iugerale tributum
Tributum iugerale partim agrestibus, partim dominis impositum.
duodenũm grossorũ sciscceretur: cuius dimidium agricola,tantundẽ do-
minus eius solueret. Laborabatur enim passim magna inopia & caritate
Annonæ caritas.
annonę propter anni intemperiẽ.Perpauci tamẽ fuere de nobilitate,qui o-
neris illus partẽ cum suis hominibus sustineret. Insequẽti anno Cazimi-
rus rex sub finẽ Ianuarij Cracouia discedẽs in Russiã cõtendit, mensemq;
unũ et semis Leopoli exegit,Stephanũ Valachię palatinũ expectãs,ut ab
eo fidelitatis iuramentũ ex cõstituto acciperet. Verũ ille cũ alia multa, tũ
Turcicę & Vngaricę incursionis metũ causificatus,re uera autẽ falsò nõ-
nullorũ regiorũ consiliariorũ indicio,ne à rege caperetur, deterritus, tũc
Stephanus palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Poloni.
nõ uenit: iusiurandũ tamẽ Ioanni Muziloni palatino Podoliæ,& Spitco-
ni Iaroslauio succamerario Premisliẽsi,legatis regijs ad se missis dedit,re-
cepitq; postea se Cameneciã, uel Colomeiã, uel Sniatinũ ad regẽ uenturũ
esse,modò ut duobus mensibus,antè de tẽpore certior fieret. Adfuit autẽ
Tartarorum principis legatio.
Mẽgligeris noui Tartarorũ principis,qui Nurdulabo seu Nurduulabo
maiori natu fratri à suis eiecto successerat,legatio, fœdus & amicitiam &
Boemorũ orthodoxorum legatio ad Cazimirum regem.
auxilia cõtra quosuis hostes regi deferẽs. His de more cum donis & gra-
tulatione dimissis,constitutisq; pro tẽpore rebus Russicis,Rex ad finẽ A-
prilis Cracouiã redijt:stipẽdiorum Prussicorũ partem ex pacto dissoluit:
legationẽ procerum Boemorum,Morauorum, ac Silesiorum cum Eccle-
sia catholica, contra Georgium sentientium, cuius princeps erat Ioannes

Zaiecius

Zaiecius, audiuit. Erat iam grauis Georgio Mathias rex Vngarorum, in Morauia habens exercitum. Cui Bauarorum dux Otto ualida cruce

Cruce signati contra Boemos.

signatorum militum auxilia adduxerat è Germania. Itaque postulante Georgio, de pace inter eos agi cœperat: & fortassis ea conuenisset sine arbitris apud uillam Orsiciam prope Olomuciam congressos, nec quic-

Mathiæ & Georgij regum cõgressus.

Induciæ.

quam intercedentibus oratoribus Polonis, quos Romam & in Boemiam missos esse suprà memorauimus, nisi legati pontificij & proceres Vngari atque Boemi pio zelo incitati, Mathiam auertissent. Induciæ modò ad finem anni illius inter reges factæ. Nec mora, Mathias Boemorum

Mathias Boemiæ rex renunciatus.

regem se renunciari Olomuciæ passus est: profectusq; in Silesiam ac Luzaciam, fidelitatis iusiurandum à ducibus & ciuitatibus partim ultrò oblatum, partim terrore expressum, accepit. Hoc igitur factum suum Boemi proceres Cazimiro tunc excusabant, cunctatione eius & necessitate adactos id se fecisse: simulq; rogabant, ut Rex rectè de religione sentiens, sibi potius faueret idem sentientibus, quàm Georgio hæretico. Vtiliorem ipsi Polonisque amicum fore Mathiam, quàm illum perfidum. Ad hanc legationem nihil tunc aliud responsum est, quàm Cazimirum relata re per primam occasionem ad amplissimum consilium, cuius copiam tunc non haberet, Boemis responsurum esse. Neque enim placebat regi in utram-

Vuladislaus Cazimiri filius rex Boemorum designatus.

uis partem tunc sententiam suam aperire. Non dissimulauit is tamen lætitiam, cum ei renunciatum esset, filium suum natu maximum ingenti fauore & acclamatione Boemorum, qui cum Georgio sentiebant, successorem Georgio destinatum esse, oratoribus suis Stanislao Brezio, & Gregorio Lubrantio, quos ad eum de conditionibus induciarum cum Mathia factarum sciscitatum miserat, ipsóque Georgio cum tribus filijs præsenti-

Ioannes Zaiecius fauet Cazimiri liberis.

bus, nec reclamantibus. Quod ne Zaiecio quidem principi legationis Boemicæ auditu iucundum accidit. Fauebat enim Cazimiri liberis, suadebátque ei, ut si ipsi Praga & Carlosteinum mox à Georgio traderetur, acceptaret oblatam conditionem. Fieri enim posse, ut cum Mathia æquis conditionibus transigeret. Dimissa legatione Boemica, Rex in Lituaniam cum uxore iter habuit, Radomiǽque de ratione depellendi belli, si quod fortè sibi à rege Vngarorum inferretur, cum consiliarijs, qui frequentes eò

Legatio Georgij et Boemorum ad Cazimirum.

conuenerant, cõsultauit. Ibi eum consecuta est legatio Georgij & Boemorum, qui in partibus eius erant. Recensebat autẽ ea, quicquid per illud tẽpus cum Mathia rege actum esset, & ad Cazimiri legationes responsa referebat. Deinde Vuladislao regio filio natu maximo, regnum secundum

Conditiones oblatæ à Boemis regni Vuladislao.

Georgium deferebat, his conditionibus: ut id Georgius quoad uiueret, retineret, Cazimirus eum in gratiam pontificis maximi reponeret, & contra quosuis hostes tueretur: uxori eius bona dotalia, filijs principatus, proceribus magistratus & honores attributi ut salui essent: Ludimilam Georgij filiam Vuladislaus uxorem duceret. Quibus de rebus cum ad consilium relatum esset, uariabant sententiæ Senatorum. Plures tamen erant, qui regnum armis & sanguine parandum, societatémque & affinitatem hominis hæretici non probarent. Cuius sententiæ

princi-

principes erant episcopi: quibus etiam sacrorum interdicto uti placuit pro-

Interdictũ sacris ob hæreticos.

pter legatos hęreticos pręsentes: uerùm de hac sententia cõtentione aliorum facilè se deduci passi sunt. In quo constantius fuit collegium basilicæ Cracouiensis, cum ijdem oratores redeuntes Cracouiam diuertissent: Tota enim urbe à sacris cessatum est, quoad Boemi discesserunt. Visum est deinde sena-

Legati in Boemiam.

tui, cum Rege denuò legatos mittere in Boemiam de conditionibus suscipiendi regni. Ioannes Tarnouius Voiniciensis, & Stanislaus Vantropca Sandecensis Castellani ire iussi. Ad controuersias uerò cum Vngaris disce-

Legati ad conuentum cum Vngaris.

ptandas & componendas designati: Ioannes episcopus Cracouiensis, Ioannes Tencinius Castellanus Cracouiensis, Derslaus Rithuianius Sendomiriensis, Stanislaus Ostrorogius Calissiensis palatini, & Ioannes Dlugossus Canonicus Cracouiensis, bis casso labore defatigati sunt, non uenientibus Vngaris. In Prussiam uerò Iacobus Sennenius Vuladislauiensis, & Vincentius Kelbassa Culmẽsis episcopi, & Petrus Duninus Succamerarius Sendomiriensis delegati ad res constituendas, & componendas controuersias, ne qua Cruciferis noui belli ansa relinqueretur. Dicebantur enim à Fride-

Frid. imp. et Mathiæ regis consilia cõtra Cazim. & Polonos.

rico Imperatore & Mathia Rege clàm ad res nouandas incitari. Contendit sanè Fridericus siue in gratiã Mathiæ, siue aliqua alia de causa, tum per literas atq; oratores, tum per se ipse Romã ꝓfectus, ne pontifex max. pacẽ inter Polonos & Cruciferos Torunię compositã approbaret. Mathias uerò satagebat Cazimirũ quauis ratione à Boemicis rebus auertere, cũ ipse minus secundo rerũ successu contra Georgiũ tunc uteretᷣ, post captum per proditio-

Mathiæ regis aduersæ res.

nem Victorinum eius filium. Erat enim ab Henrico capti fratre insigni clade in Morauia profligatus: & plerorumq; Boemorũ animos à se abalienarat: nonnulli etiam ex ijs qui cum eo sentiebant, extincti erant. Et uerò Ste-

Stephani Valachi excursiones prosperæ in Transyluaniam.

phani Valachorum palatini geminata excursione in Transyluaniam non modò ignominiam & calamitatem, sed cladem quoque duplicem acceperat. Cazimirus ita constitutis rebus Polonicis Radomiæ, per Volyniam & Luscum in Lituaniam cœptum iter peregit, & apud Grodnum cum Li-

Tartari Zauolgenses Lituaniã, Podoliam, & Valachiam populantur.

tuanis conuentum egit. Per quos dies Tartari Zauolgenses, hoc est, qui ultra Volgam siue Rha fluuium habitant, Maniaco duce cum Borysthenem transmisissent, tribus agminibus factis in Lituaniam, Podoliam, & Valachiam sese insuderunt. Ac in Lituania quidem siue Podolia Lituanicæ ditionis, & Volynia omnem oram circum Cremeneciam, Zithomiriam, Cusminios, Zudouiam, & Vuladimiriam impunè depopulati, ad decem millia hominum abegerunt, Lituanis propter paucitatem resistere non ausis. Præmonuerat quidem Regem de aduentu eorum Mengligeres dux Tauricanus amicus & fœderatus: uerùm pauci tamen Lituani quamuis iubente Rege, accurrerant. In Podolia Polonicæ ditionis nihil ferè incommodi acceptum retrocedentibus Tartaris, cum ad Trebouuliam iustus Polonorum & Russorum exercitus, Raphaele Iaroslauio Leopoliensi, & Paulo Iasenio Belsensi & Chelmensi præfectis ducibus præstò esset. In Vala-

Tartari ter à Stephano in Valachia profligati.

chia uerò ter, opportunitate locorum utentibus Valachis cum Stephano palatino, profligati Tartari retrocesserunt, filio ducis amisso. Quem ca-

ptum

Stephani crudelitas in legatos Tartar.

Comitia Petricouiæ.

ptum cum à patre minaci legatione repeteretur, Stephanus præsentibus centum legatis dissecari, & mox ipsos quoque legatos palis suffigi iussit, uno excepto, quem truncato naso & auribus nuncium rei gestæ ad Maniacum remisit. Ad comitia deinde Petricouiensia ad initium mensis Octobris edicta Rex profectus, iuri dicundo & legationib. exterorum principum audiendis ac dimittendis uacauit. Auditi primùm Iacobus Dembenius & Paulus Glouinius, commodùm à pontifice maximo reuersi, expectationi hominum, literis suis ex itinere scriptis, quasi omnia rectè cõfecissent, de se concitatæ non responderunt. Nam neque pacem Prusicam pontifex confirmauit, neque Vincentium Kelbassam Varmiensem episcopum esse iussit. Quin etiam questus est de Zazimiro, quòd hæreticis fauere uideretur, eo quòd neque interdictum, neque crucis militiam contra eos in ditionibus suis promulgari pateretur. De regno uerò Boemico, cum Mathiæ Regis legati sese opposuissent, legatum pontifex missurum se esse dixit, qui causam utriusque diligenter cognosceret.

Pontifex non satis propitius Cazimiro.

Legatio Boemorum.

Introducti deinde Boemi oratores Georgianæ factionis, superius expositas conditiones iterum occinentes. Quibus responsum est: Regem nihil nisi de sententia pontificis maximi de regno Boemico statuere uelle, cuius legatum indies operiretur. Post hos auditi quinque legati Friderici Marchionis Brandenburgensis, quorum princeps erat Fridericus episcopus Lubussensis: & Henrici Stolpensium ducis unus, uerùm catus & uafer. Contendebant illi, Stolpensium duces Marchionibus Brandeburgensibus esse obnoxios, et ut uulgo loquunt, uasallos seu feudatarios, proferebantque Imperatoria diplomata, quibus id confirmabat: Ex aduerso negabat hîc, cuiquam esse aut fuisse obnoxios, exceptis Polonorum regibus. Poloniæ namque fuisse partem uniuersam Pomeraniam. Eius aũt controuersiæ principes illi Cazimirnm regem arbitrum sumpserant. Verùm is audita causa, in aliud tempus arbitrium distulit, difficultatem & perplexitatem causatus: Doctoribus uerò academiæ Cracouiensis mandauit, ut eam diligenter examinarent, iudiciũmque suum explicarent. Videtur autem magis offensionem utriusque uitasse, eóque Sciborium Chelmium iudicem tractus Posnaniensis ad eos allegauit, qui uel amicè dissidium illud componeret, uel induciis bellum inter eos gliscens interciperet. Voluit etiam tunc Marchio Cazimiri filiam filio suo ex altera uxore nato per eosdem oratores uxorem accipere. Nec is abnuit, sed negocium id in aliud tempus reiecit.

Marchionis Brandeburg. cum duce Pomeran. cõtrouersia.

Pomeraniæ duces Polonis obnoxii.

Cazimirus arbiter cõtrouersiæ.

Comitia 40. dierum.

Cruciferorum Magister H. Plauenius iurat in uerba regis Polon.

Legationes Polon. ad externos principes.

Sub finem uerò comitiorum, quæ in quadragesimum diem extracta erant, aduenit Henricus Plauenius Magister Cruciferorum Prusicorum recens creatus, cum duobus Commendatoribus, & iusiurandum fidelitatis Regi solenni ceremonia dedit, proximusque Regi ad læuam assedit. Honoratúsque à Rege peramplis muneribus, cum in Prusiam rediisset, paucis diebus apoplexi extinctus est. Postremò designati in senatu legati ad externos principes. Ad Fridericum quidem Imperatorem, Stanislaus Vislicius: in Boemiam, Stanislaus Vantropoca Sandecensis, & Nicolaus Scopus Osuiencimensis Castellani: in Vngariam ad proceres, Ioannes Vantopca canonicus Cracouiensis: in Valachiam, Ioannes Rithuianius Marsalcus

salcus

salcus regni: ad Tartarorum uerò principem Zborouius. Peractis comitiis initio Decembris, Rex cum Regina in Lituaniam profectus est.

Turcæ Vngariam & Slauoniã populantur.

1470 ann.

Per id tempus, concretis glacie fluminibus & paludibus, Turcæ Vngarorum & Slauorum fines, usque ad Ciliam atrociter depopulati sunt, neque Vngaro rege, neque Imperatore sua defendentibus. Primis autem diebus anni sequẽtis, nẽpe 1470, Cazimirus eadẽ illa hyemis cõmoditate usus, Ploscum, Vitepscum, & Smolenscum, quæ loca totos sexdecim annos non uiserat, plerisque Lituanis proceribus comitantibus adiit: constitutísque rebus Lituanicis, primo uere in Poloniam reuertit: & Corcini Alexandrum Foroliuiensem episcopum legatum pontificium ad se uenientem audiuit.

Legatio põtificis ad Cazimirum regem.

Excusabat autem is pontificem, quòd Boemiam Cazimiro attribuere non posset, propter Mathiam Vngarum, cuius insignia extarent merita in sedem apostolicam, & rempublcam Christianã, arcendis Turcis, & oppugnandis hæreticis. Ei ius quæsitum auferri non oportere: sed iungeret cum eo Cazimirus affinitatem filiæ matrimonio, pariterque contra Georgium hæreticum & hostem ecclesiæ arma sumeret. Addebat etiam, habere se in mandatis, ut ad Mathiam quoque adiret, si quid commodare Cazimiri rationibus posse uideretur. Venit eódem legatus Imperatoris Friderici, Raphael Lescinius, eques Polonus: uerùm complures annos in ministerio Imperatoris uersatus, eique inter paucos charus. Homo nauus & magni animi, qui parui fecerat difficultatem itineris, pericula, & insidias à Mathia rege comparatas: quarum ergô Theutoni legationem illam defugerant.

Friderici Imperatoris legatio ad Cazimirum.

Raphael Lescinius.

Is igitur commemorata Friderici in Mathiam singulari, & penè paterna beneuolentia, compluribúsque officiis & beneficiis, inter quæ & illud erat, quòd eius opera & commendatione, cum nonnulla Cazimiri suggillatione coniuncta, pontifex Mathię regnum Boemorum detulisset, de ingratitudine & superbia questus est, quòd is, dum Fridericus abest, Italiã obiens, Baumkircherũ, & quosdam alios Austrios, ad rebellionem & infestandam Austriam concitarat, eósque in fidem ac defensionem suam susceperat. Proinde nihil commune deinceps Imperatorem cum eo habere uelle: monere autem Cazimirũ, ut & ipse ab eo sibi caueret, utpote uafro homine, fraudulento, & cupido.

Friderici Imperatoris cum Mathia dissidium.

Mathiæ regis ingenium.

Porrò qua de re Cazimirus Stanislaum Vislicium oratorem ad Fridericum misisset, hoc est, de fœdere & amicitia, ipsum quoque Fridericum idem cupere: quin etiam ad affinitatem cum eo iungendam propendere. Mitteret igitur Cazimirus his de rebus ad ipsum oratores cum luculento mandato. Iucunda fuit ea legatio regi. Nec mora, Derslaus Rithuianius Sendomiriensis, & Stanislaus Ostrorogius Calissiensis palatini ad Fridericum proficisci iussi, ut accipienda Vuladislao regis filio Kunegundi filia Friderici uxore, dandáque uicissim ipsi, aut certe filio ipsius Maximiliano una de regiis filiabus, affinitatem ultro citroque & fœdus cõtra Mathiam iungerent: quo fœdere disertè cautum esset, ut Fridericus adiuuaret Cazimiri liberos, in consequendis Vngarorum & Boemorum regnis. Verùm ii fœdus modò reportarunt. Quod tamen Rex cum sena-

Legatio Cazimiri ad Fridericum Imperatorem.

Fœdus Friderici imperatoris cum Cazimiro Polon. rege.

natu non probauit, propterea quod in eo Fridericus se Regem Vngariæ scripserat. Cautum autem erat, ne uterque ad alterius regna ac dominatus aspiraret. Quæ res regiorum liberorum iuri derogatura esse uidebatur. Reportarunt etiam promissionem Imperatoris, de exoluenda tertia parte dotis, quæ Elizabethæ Cazimiri uxori ex Austria debebatur. Ad Georgium item missi, Iacobus Dembenius Cancellarius regni, & Stanislaus Sidlouecius Castellanus Zarnouiensis, postulaturi, ut is Vuladislao Cazimiri filio uiuens regnum traderet. Iussi etiam ijdem cum proceribus Boemis, Mathiæ partes sequentibus, agere de reconciliatione, cum Georgij partes meliore loco iam essent tunc. Habebat enim is non contemnendum exercitum, & Gradisci diuturnam obsidionem soluerat, in Tirnauiensem agrum Vngariæ uicissim excurrerat, Mathiam cum equitatu Boemiam circum Kuthuos montes uexantem, raptim sese non sine ignominia & incommodo recipere compulerat: & uero Silesiam præsidijs uacuam, quippe quę diuturno bello iam exhausta esset, longe late'que infestabat, ita ut Silesiorum duces atque ciuitates uastationem agrorum suorum magno redimere cogerentur: & Mathiæ denunciarent, se rebus suis aliter prospicere oportere, ni ille sibi maturè opem ferret. Vndecim autem septimanis Corcini commoratus Cazimirus, relicto ibi legato pontificio, in Prussiam cum iusto propè exercitu trium millium hominum contendit, ut à Stephano Moldauo promissum iusiurandum exigeret. Verùm is bellum cum Radulone Transalpinæ Valachiæ palatino causificatus, non uenit: sed missis oratoribus atque literis suo & procerum suorum signis signatis, ad Calendas Maias anni sequentis uenturũ se esse promittebat. Interim autem ut Rex bellum suum cum Radulone interciperet, orabat. Quę quidem res fuit curæ Cazimiro, uerenti ne Radulo implorato Turcarum auxilio, mali aliquid Moldauię conciliaret. De aduentu quoque Stephani constitutum, ut sine omni excusatione adesset intra sextum mensem ex quo à Rege acciretur. His ita actis, Corcinum Rex rediit, & minorum Polonorum conuentum egit. Inde Petricouiam ad comitia ad uicesimamoctauam diem Octobris edicta, ire perrexit. Ibi cum subsidium ad exoluenda stipendia poposcisset, quod erat caput comitiorum, obiecta est maiorum Polonorum infrequentia, & Russorum petitio, ut sibi contra Tartarorum incursionem prospiceretur: denique quòd ad eam diem Rex iura regni & prærogatiuas ordinum à maioribus suis datas, diplomate suo non confirmasset. Recusabat enim id Rex, seu uerius tergiuersabatur, in gratiam Lituanorum, ne recuperare ab ijs, quæ detracta de Polonorum regno possidebant, cogeretur. Eò namque spectabat illa diplomatis exactio, & hoc erat eius caput potissimum. Verùm ubi ille diploma quod poscebatur, consignatum exhibuit, siue adeò promisit, colonis quidem duodenum grossorum in iugera, oppidanis autem in domos pro portione tributum impositum est. Nouus deinde Magister Prussicorum Cruciferorum Henricus Richtembergius, Henrico Plauenio repentina morte

Legatio Cazimiri ad Georgium & Boemos.

Georgij res meliores.

Gradiscum.

Tirnauia.

Valachorum Moldaui atque Transalpini bellum.

Comitia Petricouiæ.

Priuilegia Polo. à Cazimiro confirmata.

Cruciferorum magister Henricus Richtebergius iurat in uerba regis Poloniæ.

morte extincto apud Montem regium suffectus, Petricouiam cum uenisset, in senatum introductus, in uerba Regis iurauit. Cum Varsauiensibus etiam ducibus, tractatum de Plocensi, Rauensi, & Gostininensi dominatu. Ac Plocensis quidem eis concedebatur, si à Rege eum iure clientelæ, siue feudi, ut uocant, acciperent, & uiginti millia florenorum, quæ Conrado Olesnicensium duci Rex numerarat, renumerarent. Sed cum ij conditiones hasce non acciperent, in alia comitia res dilata est. Datum etiam est responsum legato pontificio, petitum'que, ne pontifex priorem de regno Boemico sententiam, qua id Cazimiri liberis iure successionis legitimæ detulerat, mutaret: neu quid denique præcipitanter ageret, donec Regij legati cum nouis mandatis ad eum uenirent. Iussi'que eò proficisci Michael Abbas Lyssecensis siue Caluimontanus, & Iacobus Dembenius Cancellarius regni & præfectus Cracouiensis. His mandatum, ut confirmationem pacis Prussicæ, & regnum Boemicum Vuladislao regis filio iterum atque iterum peterent. Ad Georgium ex itinere diuerterent, eum'que cum suis hortarentur, ut resipisceret ab hæresi, & in potestate pontificis esse uellet, ac de regni sui successore staret promissis. Videbatur enim is mutata sententia, Mathiæ id destinare. In Prussiam uerò missi, Iacobus Vuladislauiensis episcopus, Stanislaus Ostrorogius Calissiensis, & Ioannes Coscelecius Inouuladislauiensis palatini, exortas controuersias disceptarunt. Solutis comitijs, Rex cum regina Posnaniam, uoti à Regina nuncupati, apud ædem Corporis Christi exoluendi causa, iter fecit. Inde Colum profectus ad conuentum maiorum Polonorum, ut Tributum agrarium & ipsi sciscerent, perfecit. Inde porrò Radomiam se contulit, & ad finem anni ibi substitit. Initio uero noui anni in Lituauiam cum Regina de more secessit. Vbi solito diutius immoratus est, rebus componendis uacans. Nam & Liuones, Magistro suo uita functo, sexdecim Lituanorum pagos diripuerant, & apud Kiouienses post mortem Simonis Olelcouitij ducis, non satis quietæ res erant. Etsi enim reliquerat Simon filium & filiam, eos'que paruulos moriens Regi per nuncios commendarat, cum ei equum & arcum, quibus contra Tartaros bella pro ipso gerens usus erat, dono misisset: Rex tamen Lituanorum suasu in formam prouinciæ Kiouiam redegit, & Martinum Gastoudum Lituanum Kiouiensibus præfectum, siue palatinum dedit. At illi indignum ducentes, parère homini neque illustri, neque consentienti secum de religione, & Lituano, quæ gens tributaria maioribus suis fuisset, Gastoudum aduenientem bis non recipiebant: à Rege autem petebant, ut Michaelem Simonis fratrem, qui Nouogrodensibus tunc Regis nomine præerat, aut aliquem duntaxat Græcæ sectæ, denique uel de filijs suis aliquẽ sibi præficeret. Ad extremum tamen cum Regem à proposito non dimouerent, Gastoudũ acceperũt. Liuones uerò creato nouo magistro, Lituanis missa ad regem legatione satisfecerũt, pacemq; instaurarunt. His ita peractis,

Cũ Masouijs tractatus.

Legatio Cazimiri ad pontificem.

Ad Georgium regem.

1471. ann.

Liuones Lituaniam infestant.

Kiouiensium motus.

Kiouiensis principatus in formam prouinciæ redactus.

Liuones pacẽ petunt à Cazimiro.

Cazimirus reditum in Poloniam maturauit, ut liberorum suorum rebus in Boemia consuleret. Varij namque sensus animorũ & motus in Boemis tunc erant. Nam Silesij duces, Polonis finitimi, bello ciuili inter se decertabant. Cæteri uerò, cùm ob reprobam monetam & sæuitiam, tum quòd à Georgij exercitu impunè uexabantur, Mathiam odisse cœperant. Boemi uerò alterius factionis, grandibus promissis & muneribus à Mathia inescati, diuturni'que belli pertæsi, in eum propendebant, celeriorem finem belli, faciliorem'que indulgentiam pontificis maximi per eum sperantes, q̃ si regis Poloni filium regem accepissent. Quin & Georgius ipse Mathiam successorem iam non abnuere uidebatur, quòd ei quoad uiueret, Mathias regnum concedebat, Victorinum filium liberum dimittebat, & Silesiæ uel Morauiæ Marchionem facere destinabat. Ad hæc, quoniam Mathias nullos habebat liberos, spes ostentabatur eius morte ad Georgij liberos regnum Boemorum rediturum esse. Ad has autem conditiones, necessitate magis, quàm uoluntate Mathias pertrahebatur, propterea quòd & Vngarorum suorum animos Strigoniensi archiepiscopo & Quinqueecclesiensi episcopo authoribus à se alienatos esse intelligebat: & Turcæ subacta superiori anno Eubœa insula (quam Necropontum siue Nigropontum nunc uocant, ab urbe primaria, quæ Chalcis olim fuit) feroces, Transalpinam Valachiam & Vngariam, usque ad Zagrabiam & Croaciam ter excurrentes, immaniter depopulati erãt. Idemq; identidem, ni reprimerentur, facturi esse uidebant, ita ut uereri Mathias cogeretur, ne dum alienum regnum appetit, suum amitteret. Quocirca permittente Georgio, Boemi utriusque factionis Polnam conuenerant: confecissent'que rem, inclinatis ad pacem utrinque animis, nisi Iacobus Dembenius, & Michael abbas, oratores Cazimiri Romam proficiscentes, fortefortuna interuenissent: admonito'que Georgio cum suis fidei & constantiæ, ut res integra in reditum suum differretur, persuasissent. Quibus uix Boemiam egressis, Georgius, tumore pedum in reliquum corpus peruadente, uitam cum morte commutauit. Eius morte cognita, Mathias cum nouem ferè millibus armatorum Posonio Bernam accurrit: Stenconem Conopiscium cum duobus millibus in Boemiam præmisit, ut Boemos suadendo ac territando in partes suas pertraheret. Verùm inter eos, comitijs Pragæ creandi noui Regis causa institutis, neutiquam conueniebat. Nam alij Polonum, alij Vngarum, alij Cæsarem cupiebant, nonnulli Henricum Georgij defuncti filium malebant: ij potissimum, qui ab externo rege hæresi suæ metuebant. Pollicebantur autem ij sibi Alberti Marchionis Brandeburgensis auxilia: quicum soror Henrici nupta erat. Erant, qui ad regem Francorum spectarent, quòd redimi ab eo regia & ecclesiastica bona posse existimabant. Ludouici quoque Bauari mentionem nonnulli faciebant. Iam uerò Albertus Misnensis Marchio sibi non deerat. Aduenerat enim cum quinque millibus militum, quasi opem laturus Boemis, si quis uim facere eis uellet, re uera autem suum negocium gerebat. De his omnibus rebus Ca-

Boemicarum rerũ status uarius.

Georgij regis inconstantia.

Vngarorum procerũ animi alienati à Mathia rege.

Turcæ Eubœam subigunt, Vngariam infestant.

Poloni oratores Mathiæ res inficiunt.

Georgij regis mors.

Boemorum dissensio in creando rege.

zimirus

zimirus partim adhuc in Lituania, partim in Poloniam reuertens, certior factus, Paulum Balicium, mox Martinum Vurorimouicium, deinde Dobeslaum Curozuancium equites ad Boemos allegauit, iuris sui promissiq; ipsorum eos admonens. Aderant & Mathiæ oratores, episcopus Agriensis, & palatinus Transyluaniensis. Re diu Pragæ agitata, & ad extremũ ad Cuthuos montes comitijs, quo liberiora essent, translatis, uicesima quinta die Maij Vuladislaus Cazimiri Polonorum regis filius rex à Boemis renunciatur, quamuis reclamantibus Ioanne Rosembergio, Stencone Conopiscio, & Henrico Gradecio proceribus, qui Mathiæ studebant. Mox delecti complures legati de primoribus, nobilitate, & Pragensi ciuitate utraque præstantes uiri, qui Vuladislaum primo quoque tempore accirent è Polonia. Frustratus enim spe sua Mathias, nullo crudelitatis genere à Boemis & Morauis abstinebat. Quin & Albertus Marchio Misnensis exercitus, quem habebat, fiducia grauis esse Boemis cœperat. Nec desperabat adhuc de regno, propterea quod Vuladislaus id suscepturus esse negabatur. Verùm is coorto in se Boemorum tumultu, in quo nonnullos milites amisit, incenso oppido cum metallis, raptim sese cum suis recepit. His ergo de causis Vuladislaus maturare profectionem suam in Boemiam rogatus, acceptis à patre septem millibus equitum, ac duobus peditum, ductores'que exercitus Paulo Iasenio, uicesimaquinta die mensis Iulij Cracouiã egressus est, deductus à patre bidui itinere. Fuere autem in comitatu eius insignes, Nicolaus episcopus Camenecensis, Vincentius Ennensis, & Paulus Laodicensis, à quibus Pragæ diadema ritu solenni suscepit: Stanislaus Ostrorogius Calissiensis, & Nicolaus Cutenius Lenciciensis palatini, & Ioannes Dlugossus præceptor. Proficiscenti uerò sex duces Silesiorum sese adiunxere. Apud Closcum uerò obuiam uenientibus Boemis proceribus, & omnium ordinum permagna multitudine, in leges Boemorum iurauit: & omne æs alienum, quod Georgius contraxerat, (quod quidem ad trecenta millia florenorum ascendebat) imprudentius in se suscepit: pacatam'que regni possessionem adijt, Mathia domesticis incommodis, & motibus Vngarorum procerum reuocato. Nam ij, posteaquam Vuladislaum regis Poloni filium, Mathia præterito, regem creatum esse acceperunt, quod secretis consilijs aliquandiu agitauerãt in apertum proferentes, miserunt & ipsi legatos ad Cazimirum, alterum eius filium Cazimirum regem sibi dari petentes: q; ferre diutius Mathiæ tyrannidem non possent. Quod ni faciat Cazimirus, uel à Turcis auxilium sese petituros esse. Sumptus autem belli se præbituros esse pollicebantur. Nec spreuit eorum postulata Cazimirus, Cazimirumq; filium cũ non contemnendo exercitu Petro Dunino duce in Vngariam misit, Derslaum Rithuianium palatinũ & præfectũ Sendomiriensem, Ioannẽ Tarnouiũ Voiniciensem, Stanislaum Vantropcã Sandecensem, Stanislaũ Sidloueciũ Zarnouiensem castellanos, & alios quosdam præstantes uiros comites ipsi adiunxit, et Paulo Iasenio è Boemia reuertẽti mandauit, ut è Morauia rectà in Vngariã contenderet, & cũ Cazimiro

Legationes Cazimiri ad Boemos.

Vuladislaus Cazimiri filius rex Boemorũ creatus.

Boemia uexatur.

Misnensis Marchio fugatus à Boemis.

Vuladislaus in Boemiam proficiscitur.

Paulus Iasenius dux exercitus.

Vngarorum procerum defectio à Mathia rege.

Vngari Cazimirum Cazimiri filium accersunt.

Cazimiri profectio in Vngariã.

copias

copias suas coniungeret. Ipse eum pater Sandeciam usque deduxit. Maturè de his procerum suorum consilijs factus erat certior Mathias apud Bernam statiua habens. Itaque nihil sibi reliqui fecit ad festinationem, & quascunque habuit in Morauia Silesiaq; copias, in Vngariam contraxit: primores nonnullos à se alienatos, partim terrore exercitus, partim ingentibus promissis ad se reuocauit. Eos secuti cæteri, dum tardius molitur & uenit Cazimirus, uacillare & ipsi, ut est mos gentis, fidem'que mutare. Itaque adueniens Cazimirus præterita Cassouia siue Cossicia, quæ à Palatino Transyluaniensi & Emerico Diaco Scepusiensi Comite occupata iam erat, ad Otfanum oppidum diuertit. Inde profectus, apud Nitriam, quæ in ditione Strigoniensis Archiepiscopi erat, statiua habuit. Neque quisquam Vngarorum procerũ per omne id tempus ad eum uenit, præter Quinqueeclesiensem episcopũ, qui & ipse statim Strigoniũ, unde uenerat, se recepit. Mathias uerò cum sexdecim millia hominũ in exercitu haberet apud Budã, occurrens aduentanti Cazimiro, triũ milliarium spacio ab eo castrametatus est. Nec tamen pugnæ copiã Polonis faciebat, propterea quòd Vngarorum iuxtà ac Polonorũ, quorũ non paruus erat numerus in castris eius, fidẽ suspectã haberet: in agrestibus uerò, quæ maxima pars erat exercitus, exiguã fiduciã collocaret.

Legatio pontificis ad Cazimirũ regem Polon. Sixtus papa.

Dum sic utrinq; tempus teritur, uenit ad Cazimirũ Polonorũ regem Tilemãnus Slechtus canonicus Coloniẽsis, cubicularius et nũc ius Sixti, eius nominis quarti põtificis max. qui per illud tempus Paulo secundo uita defuncto successerat. Hortabatur aũt regem ad pacem cum Vngaro faciendam. Id adeò, siue quod Mathiæ põtifex consultũ ire cupiebat, ne regno excideret, siue quòd eum à Turcico bello auerti molestè ferebat, ad quod suscipiendum Paulus secundus eum incitarat, permotus amissione Eubœæ, Transyluaniæq;, &

Turcarum excursiones.

Vngariæ Transistranæ, Croacię siue Liburniæ, Carniolę, Ciliæ, Illyrici, & Istriæ, usq; ad portas Labaci & Goritiæ dira & miserabili populatione, incendijs, & innumerabiliũ hominũ in barbaricã seruitutẽ abactione: cui nullũ neq; modũ, neq; finem faciebat Isaacus Turca Bosnæ pręfectus, quem ipsi Sendiacum Slauico, ni fallor, uerbo uocant.

Sendiacus.

Non difficilẽ aũt in eo se Cazimirus pontifici præbuit, & utriusq; partis proceribus pacis arbitrium permittebat, non ignarus, non respondere spei suæ & pollicitationibus Vngarorum procerum, filij sui res in Vngaria. Et cum hoc reponso dimisit Tilemannũ, in Vngariamq; proficiscenti, Ioannem Vantropcam canonicũ Cracouiensem cum ijsdem mandatis ad filiũ & Vngaros proceres, comitem adiunxit. Interim autem dũ hæc fiunt, mercenarij milites, qui externi ferè erant, è castris Cazimiri apud Nitriam positis dilabi cœpere, ob non soluta stipendia. Quorũ discessione moti primores exercitus, persuaserũt Cazimiro, ut relicto ad pręsidiũ Nitriæ Iasenio cũ quatuor millibus, ipse cũ reliquis copijs in tutũ se reciperet, prius q; ab hoste, qui auctis copijs adesse nunciabatur, obsideretur.

Cazimiri receptus ex Vngaria.

Qui quidẽ receptus effusę fugę fuit similimus. Non enim cõstitere nostri, donec Gilauiã peruenere. In itinere ad sexaginta quadrigas, quæ sequebãtur fugientes amisere,

sere, ab agrestibus interceptas. Eius autẽ ignominię culpa penes Derslaũ Rithuianiũ potissimũ fuisse dicitur.

Polonorum licentia.

Sed meritò tunc ea Polonis diuinitùs accidisse credita est, propterea quòd ij proficiscẽtes in Vngariam, soluta prorsus disciplina militari, nõ modò à ui & rapinis sacrorũ iuxtà ac profanorũ, sed etiam à stupris puellarum & matronarũ, & omnis generis iniurijs & contumelijs sibi non temperauerãt. Atq; hęc extremis anni diebus acta sunt. Extincti autem sunt eo anno duo episcopi, Sciborius Plocensis, & Ioannes Cracouiensis: nam Mathias Mednicensis siue Samagitiæ uno anno hos præcesserat.

Ioannes Ressouius episcopus Cracouiensis.

Ac Ioanni quidem Ioannes Ressouius Russus, à collegio basilicæ Cracouiensis per cõpromissum electus, successit: Sciborius uerò, propter collegij Plocensis dissensionẽ, tardius successorem accepit.

Plocensis collegij dissensio in eligendo episcopo.

Quatuor & uiginti erant, qui ferebant suffragia. Ex his duodecim Sciborium Belscium archidiaconũ, sex Cazimirum Boleslai Varsauiensium ducis filium canonicum, totidem Andreã Opporouiũ iureconsultũ, ipsum quoque canonicum, & Gnesnensem Archidiaconum, quem Rex per Nicolaum Chranstouium uexilliferum Cracouiensem cõmendabat, episcopum edebant. Sed Sciborius precibus & minis uictus, in gratiam Cazimiri competitoris iure suo, quod erat potissimum, cessit. Opporouius ut idem faceret, impetrari à Rege non potuit. Quare controuersia inter duos disceptanda Romam delata est.

Cazimirus dux episcopus Plocẽsis.

Ibi uerò Rege pro Opporouio, Friderico autem imperatore pro Cazimiro contendentibus, secundũ Cazimirũ decẽ & octo annos natũ, pronũciatur: Opporouio uerò in gratiã Regis Varmiẽsis episcopa, summoto & in Camenensẽ translato Nicolao Tungeno, attribuit.

Andreas Opporouius Varmiensis designatus.

Sed post quatuor demũ annos Cazimirus sacris episcopalibus initiatus est, homo nihili, & ministri cuiusdã obscurę cõditionis arbitrio cũcta gerẽs.

1472. ann. Cometes.

Insequens annus millesimus quadringentesimus septuagesimus secũdus, à cometę siue Pogonie apparitione sumpsit exordiũ: qui paruus quidẽ in se, uerũ longã & illustrẽ post se caudã trahẽs, uago & incerto cursu, nũc ad septentrionẽ, nunc ad meridiẽ, nũc ad occidentem solẽ, caudã quoq; nunc huc, nunc illuc obuertens, totos duos menses perdurauit, magnorũ malorũ, quę cunctã ferè Europam proximis tribus annis peruaserũt, & maxime pestilentię per populos & gentes grassaturę prodigiũ.

Petri Comorouij liberalitas erga regẽ Cazimirũ.

Cazimirus iunior dies aliquot Gilauię cõmoratus, Rosembergę item aliquot apud Petrũ Comorouiũ, nõ eã tantũ arcẽ, sed et Licauã, & Orauã & Gradecũ, quas obtinebat in extremis Vngarię finibus, ipsi concedentẽ, nusq; securè pedẽ figens in Poloniã se recepit, iussusq; à patre Dobessicię tertio à Cracouia milliario subsistere, aliquãtisper ibi quasi in secessu mansit, pudore acceptę ignominię lucẽ et conspectũ hominũ fugitãs, et ne patris dolorẽ, quẽ ille peracerbũ hauserat, aspectu suo exacerbaret.

Cazimiri uerecũdia.

Iasenij receptus ex Vngaria.

Iasenius uerò nec ipse multũ Nitrię cõmoratus, per tẽpus induciarum quas quindecim dierũ cũ Mathia pepigerat, trecẽtis modò militib., in arcis pręsidio relictis, inde excessit. Quẽ Mathias uiolata fide insecutus, adoriri tamẽ ausus nõ est cautè incedentẽ, et ad pręlij dimicationẽ paratũ obfirmato ad honeste moriendũ animo prius, quàm turpiter fugeret, aut se

se dederet. Atque is cum Vngaria excessisset, Mathias quatuor loca, quæ Polonorũ præsidijs tenebantur, per deditionem facilè recuperauit. Sropcouia sola propter uicinitatem à Polonis retenta. Hæc omnia peracerba Cazimiro regi accidebant. Huc & illa cura accedebat, quòd non habebat unde militibus ex Vngaria reuersis, & merita stipendia flagitantibus, dissolueret: non modò ærario in Prussicum bellum, & sumptuosas illas duorum filiorum in Boemiam & Vngariam expeditiones exhausto, uerumetiam plerisq; prædiorum, præfecturarũ, metallorum, & uectigalium fructibus ac reditibus oppigneratis & alienatis, ita ut ne in quotidianum quidem uictũ sumptus ei suppeterent.

Cazimiri regis Polon. egestas.

Eo factum est, ut milites, quibus non numerabantur stipendia, uias publicas latrocinijs infestarent, & in bona sacerdotum inuaderent, non solum obuia quæq; agentes & ferentes, uerumetiam abstrusa perscrutantes.

Milites latrocinantur.

His incõmodis Rex ut obuiam iret, ad medium mensis Martij comitia Petricouiæ habuit. Sed de subsidio in stipendia nihil impetrauit. Reiecta res ad Colensem & Corsinensem conuentus. Ibi demũ duodenũm grossorũ in iugera tributũ ei constitutũ. Sacerdotalis uerò ordo Gnesnensis, Cracouiensis, Vuladislauiensis, & Posnaniensis, diœcesiõn, haud cõtemnendo subsidio ipsum iuuit, omnibus dimidios reditus secundũ ueterem æstimationẽ conferentibus, pręter Cracouiensem diœcesim, in qua propter exquisitiorem æstimationem octonideni grossi in marcas collati sunt.

Ecclesiastici ordinis benignitas erga regem.

Missus deinde à consiliarijs regijs Castellanus Sandecensis ad Vngaros proceres, de pace siue inducijs inter reges conficiendis.

Polonorum legatio ad Vngaros.

Quanquam autem insolescebat prosperis rerum successibus Mathias, eosq; ipse apud exteros quoquouersus missis literis in immensum gloriosus attollebat, & archiepiscopo Strigoniensi & Quinqueeclesiensi episcopo, contra datam fidem mortem accelerauerat, annuas tamen inducias, per quas de pace ageretur, concessit, Turcici belli metu. Quod tamen impendens Husancassanus Persarũ rex, & ipse Turcica gente ortus, illato Turcis graui bello, auertit. Nam Trapezontem & Sinapolim urbem cepit, & Asiã minorem penè omnem, ferro & igni uastauit. Oblatas autem ab Vngaro inducias rex Polonus, refutatis iniquioribus quibusdam conditionibus, breuiori spacio temporis terminauit, non nisi ad diem D. Ioãnis Baptistæ natalẽ duraturas, ut interim de pace inter reges, nõ excluso etiam Boemo, Olomuciæ per legatos ageretur. Quod tamen, ob temporis breuitatem fortassis, factum non est.

Episcopi à Mathia contra fidem datã morte mulctati.

Induciæ inter Vngarum & Polonum.

Turcæ bello uexati à Persarum rege.

Interim aduenit in Poloniã legatus põtificius Marcus Venetus presbyter Cardinalis, adhortans regem ad pacem cum Vngaro faciendam, & ad suscipiendum bellum contra Turcas: ad quod & ipse Husancassanus eum per oratores suos incitabat. Nec abnuebat lõgiores inducias & pacẽ Cazimirus: uerũ Mathias cognita eius inopia, nactusq; ipse per uim atq; tyrannidẽ (captis nõnullis proceribus, nõnullis uerò sublatis) permagnas diuitias, & solutus in eum Turcici belli metu, difficiliorem sese prębebat. Quin & pax cũ Friderico Imperatore ipsi cõstituta ferociorẽ eum fecerat. Itaq; legatus pontificius cũ aliquandiu Cracouię, deinde Corcini, quo rex Cracouia peste fugiẽs secesserat, ac Sandeciæ hęsisset, in Vngariãq; inter nuncios suos missitasset, re infecta, siue adeò dilata, Vuratislauiã discessit.

Legatus pontificius Cardinalis ad regem Polon.

Husancassani legatio ad Polon.

Pax inter Fridericum & Mathiam.

Rex uerò cõuentu minorum Polonorum Corcini acto, Petricouiã profectus, comitia regni totius ad Calend. Nouemb. habuit: magistratus & honores nonnullos distribuit: subsidium senum grossorum in iugera impetrauit, nouem de primoribus consiliarijs legatos ad conuentum Nyssæ cum Vngaris & Boemis de pace ad initium Februarij instituendum (sic enim inter reges denuò conuenerant) designauit: oratoribus Vuladislai Boemorum regis auditis, quingentorũ militum auxilia ad Cuthnorũ metallorum præsidium ei misit. Inuasurus enim ea Mathias Vngarus ferebatur, Colino oppido per deditionem Victorini Georgij filij potitus, ubi mille equites & octingentos pedites habebat, Victorinum'que cæteras munitiones quascunque is obtineret, ex pacto propter donatam libertatem reposcebat.

Mathiæ exercitus in Boemia.

Victorinus dux à Mathia dimissus.

His peractis, Posnaniam rex cum regina uoti soluendi gratia profectus est. Inde in Prussiam, ad res nouas spectantem, contendit. Etenim Nicolaus Tungenus, quem amotum Varmiensi episcopa, ad Camenensem translatum esse à pontifice maximo, superius diximus, partim sua ipsius cupiditate, atque dolore præreptæ episcopę incitante, partim alijs Prussis, qui Polonis honores in Prussia mandari permolestè ferebant, subornantibus, animum uerò ei addentibus aduersis Cazimiri rebus in Vngaria, facta quingentorum peditum mercede conductorum manu, & magno agrestium numero ad eos confluente, episcopam Varmiensem inuaserat, partim expugnatis non sine cæde hominum, partim per deditionem acceptis munitionibus. In Elsbergæ quidem oppugnatione hæsit, & propè quingẽtos homines de suis, quos ebrietas audaciores fecerat, amisit. Hinc factum est, ut faciliùs bellum illud à legatis regijs Iacobo Vuladislauiensi episcopo, & Nicolao palatino Lenciciensi interciperetur, ea lege, ut de controuersa episcopa staretur sententiæ pontificis maximi. Nec tamen præterea quicquam operæprecij tunc fecit rex in Prussia. Contendebant enim Prussi, ut non nisi sibi arcium præfecturæ mandarentur: nec id abnuebat rex, sed pecuniam eos poscebat, qua his qui eas obtinebant, debita stipendia dissolueret. Quod cum Prussi recusarent, ad Pentecosten futuram res dilata est.

Prussici motus.

Nicolaus Tungenus episcopam Varmiensem inuadit.

Venerunt autẽ Toruniam ad regem oratores Christierni Danorum regis, postulantes ut Cazimirus filiam marchionis Mantuani è sorore uxoris ipsius Christierni, & Alberti marchionis Brandeburgensis susceptam, filio suo Vuladislao regi Boemorum desponderet. Res ad ipsum Vuladislaum reiecta.

Danica legatio ad regẽ Polonorum.

Vexata est hoc autumno tribus Turcarum excursionibus omnis ea ora Illyrici, quæ est circa Sauum flumen, item'que marchia Slauonica, Histria, & Forum Iulij, usque ad castellum sancti Danielis, nemine resistente.

Turcarum excursiones.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER VICESIMVSOCTAVVS.

1473 ann.

OST INITIVM uerò noui anni Cazimirus rex cum Elizabetha regina Torunia discedēs, per Gostininum & Varsauiam in Lituaniam iter fecit: ad mediū Quadragesimę Vilnę Lituanorum conuentum egit: ubi senum grossorum Pragensium tributum in aratra ipsi decretum est. Per id tempus Poloni, Boemi & Vngari proceres cum Marco cardinali apud Nyssam conuentum egerunt: tametsi Mathias rex uir inquieto ingenio, & indignè ferens, quòd Stropcouia regis Poloni præsidio teneretur, inde'que uicinus circumquaque ager Vngariæ uexaretur, magis ad bellum quàm ad pacem spectare uidebatur. Apud Bernam enim Morauiæ cum quatuor millibus militum statiua agens, Boemorum animos è propinquo sollicitabat, Silesios'que duces inter se committebat: & perfecerat, ut Ribnicensi à cæteris bellum inferretur, Ribnichi oppidum expugnatum adimeretur, Zarchi uerò oppugnarentur: capti'que fuissent, nisi Iacobus Dembenius cancellarius regni, & præfectus Cracouiensis, regis iussu cum tumultuaria manu in ditiones obsidentium impetum fecisset: quo factum est, ut pacto res inter duces componeretur, ea lege, ut obsessum quidem oppidum in Dembenij, captum uerò in Cropacij iunioris, qui homo equestris in ditione ducis Ribnicensis erat, potestate esset, quoad inter reges dissidium componeretur. Sed tamen magna legati pontificij cura ac diligentia uix eò res perducta est post sex septimanarum disceptationem, ut ad medium Augusti mensis alius conuentus Opauiæ inter proceres, Vngaros quidem & Polonos octonos, Boemos uerò senos ex utraque parte institueretur, Polonus rex Stropcouia præsidium deduceret, Vngarus & Boemus suarum uterque partium Boemis iusiurandum relaxaret: ipsi reges in propinquo essent, Polonus quidem apud Osuencimum, Boemus apud Closcum, Vngarus uerò Olomuciæ, quo facilius de omnibus è conuentu ad eos referri posset: quòd si qua de re inter delegatos & inter ipsos reges non conuenisset, Carolus Burgundionum dux, aut si is nollet, uel non posset, Francorum rex arbitrio suo controuersiam dirimeret. Ita tunc discessum. Quo liberius autem uacaretur ei conuentui, Marcus cardinalis inducias inter reges authoritate pontificia, pœnis in uiolatorem adiectis, prorogauit. Quæ ubi Cazimirus è Lituania reuertens cognouit, comitia Petricouiam ad primam diem Maij edixit. Verùm de minoribus Polonis nemo ferè procerum affuit: offensi enim erant distributione honorum superioribus comitijs iniquius, quemadmodum ipsis uidebatur, facta: in qua Ioannes Tarnouius castellanus Voiniciensis, Dobeslaus Cmitha Lublinensis, & Stanislaus Vantropca Sandecensis, immerito præ-

Conuentus Polonorū, Vngarorū et Boemorum procerum Nyssæ.

Mathiæ regis conatus.

Ribnicensis dux à cæteris Silesijs bello petitus.

Pacta inter reges Nyssæ conuenta.

Induciæ prorogatæ.

Comitia Petricouiæ.

ritò præteriti esse existimabantur. Itaque Radomiæ ad Pentecosten alia comitia instituta sunt: ubi delinitis offensorum procerum animis, de actis conuentus Olomucensis disputatum est. Nec magnopere ea cuiquam probabantur. Sed cum inopia Cazimiri, & aliquanto maior etiam Vuladislai, ita ut pater ei tamen decem millibus aureorum missis subuenire necesse habuerit, perpenderetur, & uerò Boemi ea, referente Alberto Socolouio Vuladislai legato, approbasse dicerentur, ne sibi quidem repudiandas esse eas conditiones duxerunt. Itaque designati ad Opauiensem conuentum legati, Ioannes Cracouiensis, & Iacobus Vuladislauiensis episcopi, Lucas Gorcanus Posnaniensis, Stanislaus Ostrorogius Calissiensis palatini, Dobeslaus Cmitha castellanus Lublinensis, Ioannes Rithuianius regni marsalcus, Sbigneus Olesnicius procancellarius, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis. Stropcouia deducto præsidio, Nicolao Perenæo reddita. Ad Prussos missus quispiam, qui regem excusaret, quòd ad constitutum tempus in Prussiam non ueniret. Ad Fridericum uerò Imperatorem allegatus Adam decanus Posnaniensis, ut ab eo regni Boemorum, quod iure feudi, ut uocant, imperatori Romano est obnoxiūm, confirmationem Vuladislao filio regis peteret, ea'que lege societatem cum Friderico contra Mathiam utriusque nomine sanciret: adderet'que, Valachum quoque ei bello pro sua parte non esse defuturum, dummodo ipse quoque Imperator Mathiam summa ui adoriretur. Quanquam enim icerat non ita multo antè Imperator fœdus cum Mathia, sed id necessitate quadam adductus, nec satis æquis conditionibus fecisse uidebatur: propterea quòd ad Mathiæ nutum acephalus exercitus, qui se fratres uocabant (erant autem ij cruce signatorum militum reliquiæ) Austriam grauiter infestabat: & rebelles Austrij, quorum princeps erat Baumlcircheri, à Friderico necati, filius, ab eodem adiuuabantur. Itaque occasionem ulciscendi Mathiæ captare Fridericus existimabatur. Et grata quidem ei fuit legatio. Sed dilata res est ad Imperialia comitia Augustam Vindelicorum ad Calend. Septembris edicta. Ad quæ missi oratores, à Polono quidem Paulus Iasenius, & Stanislaus Curozuancius canonicus Cracouiensis: à Boemo uerò Burianus supremus cubicularius, & alij duo: cum neque Imperatorem, neque principes electores Augustæ reperissent, sex propè menses Tadelsbergæ apud Albertum Marchionem Brandeburgensem, benignè ab eo habiti, expectarunt, donec Imperator ex inferiore Germania rediret. Ibi enim is cum Carolo Burgundionū duce fœdus & affinitatem sanciebat, unica filia eius Maria filio suo Maximiliano cum successionis pacto despōsa. Tametsi in irritum tunc omnia illa pacta reciderunt, propterea quòd Carolus Mathiam Vngarum fœdere illo comprehendere contenderat. Aliquanto tamen pòst, Carolo ab Heluetijs in pugna interfecto, Maximilianus Flandrensium, ad quos Maria se contulerat, fauore & studio, nequicquam inficiente rem Gallorum rege Ludouico, optatis potitus est nuptijs: & Burgundiam accisam tamen à Gallo, Flandriam, Brabantiam, Limburgum, Geldriam, Lucem-

Vuladislai regis egestas.

Legati Poloni ad Opauiēsem conuentum.

Stropcouia Vngaris reddita.

Legatio Cazimiri ad Imperatorem Fridericum.

Boemia imperio Rom. obnoxia.

Fratres, siue acephalus exercitus.

Austria infestata Mathiæ regis opera.

Friderici Imp. conuētus cum Carolo duce Burgundiæ.

Carolus Burgūdiæ dux occisus.

Maria Maximiliani uxor.

Burgūdia, Flādria, &c. quādo ad Austriacam familiam peruenerint.

burgum, Hannoniam, Hollandiam, Selandiam, & Artesium in dotem accepit. Hac igitur de causa Friderico diutius commorante in inferiore Germania, & comitia differente, oratores Poloni uix ad Pascha insequentis anni optatum responsum referentes, reuerterunt. Cæterùm Cazimirus appropinquante die conuentui Opauiensi præstituta, Osuencimum cum sex millium ferè hominum comitatu sese contulit. Conuenerant enim ad eum complures uoluntarij de Polonis & Lituanis proceribus, & mille Tartari Lituanici. Vuladislaus quoque Boemorum rex apud Closcum non contemnendum comitatum habebat. Plurimorũ enim studia & uoluntates integritate & benignitate sua iam ad se allexerat, præsertim cum non grauatè eos iureiurando soluisset, ostendens pluris se publicam pacem atque tranquillitatem, quàm priuata sua cõmoda facere. Quod quidem eo plausibilius erat, quòd Mathias cum idem, quemadmodum conuenerat, suis fecisset, mox pœnitẽtia ductus, grauius iusiurandum ab eis exigebat: & recusantibus extrema quæque minabatur, palamque testabatur, se eorum fidei negocium suum non esse crediturum. Quare cum Poloni & Boemi partium Vuladislai maturè Opauiam conuenissent, à Mathia præter Albertum episcopum Vesprimiensem Vngarum, & Albertum Costcam Boemum, nemo affuit. Vngaros autẽ alia quoque res remorata est. Ad paucos redacti fratres acephali in Austria, & partim Ecingeri armis fracti, partim calce sali & farinæ immixta extincti, in Vngariam sese receperant, & siue quòd emeritis apud Mathiam stipendijs fraudabantur, siue ut egestatem suam releuarent, eam oram Vngariæ, quæ ad Poloniam uergit (Poloni enim ferè erant) armis longè latéque infestabant, munitis & præsidio firmatis Modragora & Bucouecia arcibus siue castellis. Iam uerò & Nicolaus Perenæus Stropcouiam eis concesserat. Post uicesimam demum diem Vngari proceres expectati aduenere. Aduenit & Rudolfus Vuratislauiensis episcopus, cum tribus consulibus eiusdem ciuitatis. Nec tamen quicquam operæprecij in eo quoque conuentu factum est, cum duriores conditiones ab Vngaris proponerentur. Optatum tamen Polonis & Boemis accidit, quòd res ad Caroli Burgundionis arbitrium, cui se staturos esse inconsultò promiserant, peruentura non esset, & quòd reliquorum Boemorum animi à Mathia deinceps alieniores fore uiderentur. Ita tunc Opauia pace infecta discessum est. Nec cessabant fratres, de quibus superius diximus, Vngariam uexare: ad quos reprimendos Mathias cum parua manu profectus, Modragoram non difficulter siue per uim, siue per proditionem in potestatem suam redegit, milites præsidiarios in uincula coniecit: Ioannes quidem Suchodolius, qui fuerat præsidij præfectus, euasit in Poloniam, fuga'ne elapsus, an dimissus, nõ constat. Nõ multo quidem pòst is Crosnæ interfectus est, & interfector eius Cazimiri regis decreto siue iussu à supplicio & reatu absolutus est. Bucoueciam deinde adortus Mathias, ea quoque per deditionem Barzorum trium fratrũ, qui præerãt præsidio, potitus est: milites præsidiarios arma ad se in castra deportare, & fustibus ignominiæ causa armari iussos (ita proditores armari debere memorans) cum singulis modò uestibus emisit, sponsione ab nobilioribus accepta, ne unquam contra se, ne pro rege quidem suo & patria militarent. Quocirca comprehensi hi sunt postea Cazimiri iussu, & in carcerem compacti ob tam indignã sponsionem. Neque hoc solum incommodum eo anno Polonia pertulit: sed æstu quoque & ardore uexata est usque adeò, ut aluei fluminum plerorumque arescerent: Vistula etiam apud Toruniam esset uadabilis: syluæ saltusque radicitùs arderent: segetes, uernæ præsertim, squalerent: pecudes & iumenta oblitis limo cum herba uorato intestinis interirent: incendia quoque urbium, oppidorum & uillarum crebra extitere. Stradomia quidem ad uicesimamsextam diem Iulij penitus conflagrauit: postridie uerò coorto in cœnobio uirginum apud sancti Andreæ incendio, tota ea platea, quæ Arcensis dicitur, & proxima canonicorum arsit: arx ægrè defensa. Conflagrarunt etiam Velicia, Coninum, Belsum, Chelma, Lubomlia, præterea basilica Lencicіensis, cum uicinis domibus archiepiscopi & sacerdotum, item'que Mogilense monasterium: obijt uerò Ioannes Gruscinius archiepiscopus Gnesnensis, cum Cracouiam à rege euocatus uenisset, repentina correptus amentia, ita ut ne procuraretur quidem sacris mysterijs, consentaneum exactæ uitæ exitum consecutus. Fuit enim in omne libidinum & audaciæ genus proiectus: cuius ambitione Cracouiensis diœcesis grauiter, ut suprà memoratum est, diuexata erat. Auaritiæ uerò & immoderati in euehendis & locupletandis fratribus studij, seu uerius cupiditatis fructum, qualẽ oportuit, uiuens nõ decerpsit. Nam eo demum defuncto, de Cosmino, quod grandi pecunia mercatus erat, inter Bartholomeũ castellanum Sendomiriẽsem, & Nicolaũ cognomento Cosmidrũ, fratres eius germanos, certatũ est. Exequias quidẽ non admodũ honorificas habuit, dedignantibus eum hoc honore sacerdotibus tam Cracouiensis, quàm Gnesnensis basilicæ, in qua sepultus est. Successor autem ei rege postulante à pontifice designatus est, priusquã dies electioni præstitutus aduenisset, nõ sine infamia cupiditatis, Iacobus Sennenius. Huic uerò in Vuladislauiensi episcopa suffectus Sbigneus Olesnicius procancellarius regni. Clemens quoque Kiouiensis episcopus, homo plebeius, sed probus, eo anno defunctus, Albertum Narbuthum equestri apud Lituanos familia ortum, successorem accepit. Tartari uerò Mescenecense territorium Kiouiæ uicinum depopulati, ad septingentos homines captiuos abegerunt. Per idem tempus Turcæ è Bosna excurrentes, omnem ferè Styriam & Carinthiam depopulati sunt. Cæterùm in Asia minore siue Armenia bis collatis cum Husancassano signis, insigni strage uicti, ad quinquagintasex millia militum, & centum quinquaginta tribunos militares, qui Subbasse uocantur, amisere. Nox prælium diremit: cuius caligine tectus Mahometes imperator, fuga euasit. Mox saniori usus cõsilio, munitis inter montiũ angustias castris, obiectu bombardarũ, hostiũ ferociã nõ sine magna eorũ strage repressit. ubi & Husancassani filius desideratus est. Nec insequens annus quietior Polonis fuit. Mathias enim rex, cum contra acephalos siue fratres prosperè rem gessisset, quẽadmodum

Cazimiri regis comitatus. — *Vuladislai regis Boemiæ indoles.* — *Mathias rex pacta cõuenta non seruat.* — *Conuentus Opauiensis.* — *Fratres Austria eiecti.* — *Fratres acephali Vngariã infestant.* — *Mathias rex fratres acephalos bello persequitur.* — *Modragora et Bucouecia potitur.* — *Barzi fratres.* — *Proditores quomodo habiti à Mathia.*

Spõsio turpis. — *Aestus & siccitas.* — *Oppidorum in Polonia conflagratio.* — *Ioannis Gruscinij archiepiscopi mors & uitia.* — *Grusciniorum dissidium.* — *Iacobus Sennenius archiepiscopus Gnesnẽsis.* — *Tartari Russiã uexarunt.* — *Styria & Carinthia à Turcis uastatæ.* — *Turcæ à Persis bis uicti.* — *Mahometis fuga.* — *1474 ann.*

paulo antè memorauimus, quòd eos à Cazimiro subornatos contra se fuisse suspicabatur, siue adeò compertum habebat, nihil moratus hy-

Vngari submõtana Poloniæ populantur.

bernum anni tempus, exercitum sex millium hominum duce Thoma Tarcio in submontanam Poloniæ oram immisit, collocato in syluis Poloniam ab Vngaria disiungẽtibus præsidio, ut sese tutò inde recipere possent. Præmoniti quidem nostri fuerant tempestiuè de hostium consilio,

Smigrodum captum.

sed nihilo magis sibi prospexerunt. Itaq; Vngari turmatim excurrentes, omnia ferro & igni uastabant, Smigrodum oppidum noctu scalis admotis cæperunt: arcem uerò ictibus bombardarum quassatam, per deditionem acceperunt, & nouis propugnaculis fossis'que munierunt. Dire-

Oppida submontana incensa.

pti sunt ea excursione & incensi uici siue oppida, Iaslum, Brostecum, Colazice, Fristatum, Debouecia, Ducla, & Pilsna (quæ tunc opulenta erãt) & propè ducẽti pagi: indé que captiuorũ ingens numerus in Vngariam

Crosna.

abactus. In senes uerò & pueros ferro sæuitũ est. Crosna oppidũ, quamuis parum abfuerit, quin proderetur, nauiter tamen defensum, item'que arx Golessia Tinecensis abbatis. Mussina uerò episcopi Cracouiensis, propter paucitatem defensorum, ex pacto dedita. Inspectabat ferè hanc

Comitia Visliciæ.

regni sui uastationem Cazimirus rex, Visliciæ conuentum agens, ac de bello Vngarico, quod sibi suis'que ingruere didicerat, depellendo cõsultans. Vbi fenum grossorum tributum in iugerum impetrauit: militiã siue

Bellicæ expeditionis ratio. Homicidij pœna aucta.

expeditionem bellicam, quæ libera & arbitraria nobilitati tunc erat, pro modo facultatum siue redituum cuiusq; fieri debere decreuit: homicidij pœnam, increbescentibus iam tunc cædibus mutuis inter equites, auxit, ut qui eques uolens ac data opera equitem interfecisset, tetrum carcerem in ima turre toto anno perferret, ac centũ & uiginti marcas proximis agnatis interfecti lueret. Dum autem submontana quidẽ Polonia ab Vngaris ita uexatur, Visliciæ uerò à rege & senatu de repub. cõsultatur, ad-

Stephani Moldaui uictoria de Transalpinis parta.

uenerunt à Stephano palatino Moldauiæ nuncij de re bene gesta contra Radulonem Transalpinæ palatinũ: quẽ Stephanus illis dieb. profligarat, & cùm alias quasdã munitiones, tum Dambrouiciã arcem primariam de eo cæperat, thesaurumq; & uxorẽ cum duabus filiabus ipsius inde asportarat. Attulerunt autem ij nũcij regi uigintiocto militaria signa de hoste capta. Hos uerò triduo consecutus est alius: qui celerem regis opem implorabat, quòd diceret Radulonem à Turcis adiutum, munitiones amissas recuperasse, Valachiamq; ingressum, obuia quæq; ferro & igni uastare. Itaque celeriter missi oratores, Dobeslaus Bissouius castellanus Belsensis, & Aegidius Suchodolius, qui inter eos bellum pace uel indu-

Auxilia Valachis à rege Polonis missa.

cijs dirimerent. Michaeli uerò Buzacio pręfecto Sniatinensi mandatum, ut sine mora cum Podolica nobilitate Stephano iret suppetias: Polonica uerò omnis nobilitas ad arcendum bellũ Vngaricum apud Opatouecium præstò esse iussa. Verùm segnius ea cõueniebat, mãdata lenis, ne dicã lẽti regis paruipendẽs: solutaq; disciplina militari, partim tardius domo

Polonæ nobilitatis licentia.

sese expediebat, partim in uicinis sacerdotũ possessionib. immorabatur, nõ modò cõsumens reposita, uerùm etiã domo asportãs, ita ut nõ minus incommodi à suis, quàm ab hostibus acciperetur. Expectabat rex Opatouecij,

touecij, cunctantes'que crebris nuncijs dimissis frustra conuocabat. Interim Poloni & Vngari proceres internuncijs ultro citro'que missis, conuentum inter se de componenda pace instituerunt. Disceptatum aliquandiu de loco, eo quòd neutri sese alteris credebant: & Mathiæ fides

Mathiæ regis tyrannis, & suspecta fides.

non modò nostris, sed ipsis etiam Vngaris suspecta erat: quippe qui aliquot ductores ordinum in suo exercitu, & Osualdum Zagrabiensem episcopum, unũ de pacificatoribus, per eos dies Liuocię siue Liblij, quasi impẽsius fauẽtes Polonis, cæpisset. Ad extremũ, cum Vngari ex antiqua

Induciæ inter Vngaros et Polonos ac Boemos.

uilla, Poloni è Sramouice cõuenissent, uicesima prima die Februarij pacẽ fecere his conditionibus, ut munitiones interceptæ & captiui utrinque redderentur, damnorum datorum neutrobi mẽtio fieret: Vngaro cum Polono & Boemo, ut triennes induciæ essent: quas si quis regum uiolare uellet, subditi eius ne ei dicto audientes essent: aliorũ uerò quisquis eiusmodi quicquã tentaret, ab omnibus pro hoste & perduelli haberetur, nihilo tamen minus firmæ essent induciæ. Hoc uerò facilior fuit Mathias

Transyluanienses ad Cazimirum deficiẽtes non suscepti.

ad æquas cõditiones, quòd Trãsyluanienses à se alienatos, Cazimiro sese dedere uelle acceperat. Et misere ij quidẽ ad eum legationem, se suaq; dedentes, & pecuniam, equos, ac milites contra tyrannum pollicentes: sed tunc demum ea aduenit, cum regi de pace confecta renunciatum est. Quocirca infectis rebus mœrens ea discessit. Ad hæc Mahometes Tur-

Turcæ ab obsidione Iaize repulsi.

carum imperator cum ualido exercitu Bosnam inuaserat, & Iaize arcem acerrimè oppugnabat. Sed repulsus cum ignominia, demersis in profluente bombardis, abscessit, de aduentu Mathiæ factus certior. His tunc de causis Mathias cum Polonis & Boemis pacem siue inducias accelerauit. Quæ tamen firmæ ac diuturnæ non fuerunt. Nihilomi-

Mathiæ regis doli.

nus enim hostilem aduersus utrunque regem animum retinuit. Et in Cazimirum quidem Tungenum episcopum atque Prussos ac Silesios incitauit: in Vuladislaum uerò quosdam subornasse creditus est, qui eum ueneno extinguerent. deprehensum uenenum, confessi sontes cum quæstionibus subiecti essent, & capitali pœna affecti. Et Morauos autem, quorum pars magna cum Vuladislao sentiebat, infestare & subigere non intermisit. Sed hęc paulo pòst animaduersa: tunc autem pace facta, Polona quidem nobilitas dilapsa est, de sacerdotũ & monachorum, atq; adeò regiorũ quoque & suorum colonorũ gallinis, anseribus & gregibus triumphãs: & expugnatis euersisq; magna uirtute eorum cellis & horreis, præclaras manubias & opima spolia ferens. Vngarus uerò rex nihilo magis quiescebat cum ijs copijs, quas habebat: sed Petrum Como-

Petrus Comorouius septem arcibus à Mathia rege spoliatus.

rouium, locupletem in primis hominem, qui Cazimirum regis Poloni filium receptauerat, ulcisci instituit: nulloq; negocio septem arces eius, in Vngaria quidem sitas, uerùm Poloniæ & Silesiæ finitimas, ex inopinato adortus, in potestatem suam redegit, ultrò dedẽte eas ipso Comorouio, & in Poloniam excedente cum omni familia, acceptis à Mathia octo millibus florenorum: erant enim eæ uacuæ defensoribus. Ita Comorouius quàm facilè bona illa in Vngaria quæsiuerat, tam facilè rursus amisit. In

Silesij duces commissi.

Silesiam uerò duo millia cum Ioanne Bielico Silesio misit in auxiliũ Venceslao

ceslao duci Ribnicensium,qui ab Henrico Georgij Podiebradij filio du-
ce Cozlensium bello uexabatur. Ac recessit quidem Henricus ab obsi-
dione Plesnæ, siue Pelcinæ, Vngarico exercitu aduentante: cæterùm
Venceslaus quoque,cum non fideret Vngaro,portas oppidi copijs eius
clausit,& Osuencimum ad Iacobum Dembenium palatinum Sendomi-
riensem & præfectum Cracouiensem,qui ibi erat cum pręsidio,perfugit.

Pelcina in Mathiæ potestatē redacta.

Bielicus iritatus facto Venceslai,Pelcinam oppugnare adortus, per de-
ditionem eam accepit,ea lege,ut liceret Venceslao ad Mathiam adire,&
admissi ueniam petere. Excurrerāt autem ex eo exercitu trecenti milites

Latrunculi Vngarici à Polonis profligati.

in territorium Osuencimēse populabundi,qui à Polonis profligati sunt.

Legatio Venetorum ad Persas et Moschos.

Per id tempus uenêre ad Cazimirum duo legati Veneti,alter ad Persas,
alter ad Moschos transitum petentes.Non grauatè concessus est. Ab Hu

Persica legatio ad regem Polonorum.

sancassano uerò Persarū rege Catharinus Zenus,& ipse Venetus, trien-
nio apud eum legatione functus, affuit, incitans regem ad bellum con-
tra Mahometem Turcam suscipiendum. Atque id quidem publicè. se-

Husancassani promissa.

cretò uerò filiam Husancassani natu maiorem, è Catharina filia Impera-
toris Trapezuntij susceptam, uni alicui de Cazimiri filijs uxorem defe-
rebat, dotalem'que Græciam cum Constantinopoli promittebat, ipsius
Husancassani armis uindicandam, & cum filia uxore simul tradendam.
Contra Vngarum quoq; copias & impendia belli pollicebatur. Sed ua-
na & leuis ea legatio uisa est: neque aliud quicquam ei responsum est,
quàm, regem per suos legatos Husancassano responsurum esse. Exarsit
mox aliud bellum in maiore Polonia, subornante, ut creditum est,Ma-

Zeganensium dux Ioannes bellum infert Polonis.

thia excitatum.Ioannes enim Zeganensium dux & natura amēs, & post
interfectum fratrem Henricum furijs exagitatus, Zeganensem quidem
dominatum Misnensibus marchionibus uendidit. alieni uerò appetens,
collectis quatuor millibus militum è promiscua opificum & agrestium
colluuie, transmisso Odra fluuio,ad Vuschouam, quam Freistadiā Ger-
mani uocant, duxit, bonæ spei plenus, propterea quòd & bombardas à
Vuratislauiensibus iussu Mathiæ regis commodatas habebat: & prodi-

Vuschoua incēsa ac defensa.

tionem in oppido instruxerat. Ac incensum quidē est sub eius aduentum
duodecim locis oppidum:sed oppidanorum uirtute ac diligētia strenuè
defensum,restinctaq; incendia. Quo facto,Zeganensis dux omisso oppi-
do,in quo capiendo euetus spei eius nō responderat, totum territorium
frequentibus & bene ędificatis uillis atq; pagis cultum percursans,ferro
& igni uastauit. Deinde castris à Glogouia non longè positis, prædas a-
gebat è uicinis oris Poloniæ. Neq; quisquam Polonorum inhibere hosti
les illas excursiones satagebat,ne priuata quidem sua calamitate iritatus,
aut periculo excitus. Ita torpor & ueternus quidam omnes occuparat.

Petrus Gunicius uir fortis.

Vnus omnium Petrus Gunicius gente Prussus,maiore animo quàm cō-
silio,cum triginta modò familiaribus in trecentos pabulatores impetum
fecit:fusos'q; & fugatos cum improuidè ad castra usq; persecutus esset,co
ortis undiq; hostibus conclusus in medio,& oppressus,uti forti & gene-
roso uiro dignum erat,non inultus tamen, cum omnibus suis socijs ceci-
dit. Coadunauerant quidem Lucas Gorcanus Posnaniēsis, & Stanislaus
Ostrorogius

Ostrorogius Calissiensis palatini,& Mathias Mossinius præfectus ma-
ioris Polonię,duodecim millia hominum de maioribus Polonis: sed in-
ertes apud Costenum & Vuschouam desidebāt, fumantes quoquouer-

Costenum oppidum.

sus pagos inspectantes,& ploratus ululatus'q; captiuorum tantum non
exaudientes. Nec modò non ibat obuiam hostibus tanta illa multitudo,
uerùm etiā hostilia & atrociora propemodum quàm hostes ipsi in suos
patrabat. Nam & direptionibus sacrorum iuxtà & prophanorum, pul-
sationibus agrestium, incendijs, uirginum & nuptarum stupris, deniq;
nullo scelere sese abstinebat. Quo factum est,ut sexcenti pagi in Polonia
tunc exurerentur. Supramemoratorum tamen procerum possessionib.
hostes pepercerunt:inde'q; orta suspicio,aliquid eos commune cum illis
clàm habuisse. Nullus autem fuisset hostilium illarum excursionum mo-

Zeganensis dux ambustus. Copanicia arx.

dus neq; finis,nisi dux Zeganensis in oppugnatione Copaniciæ, dum te
merè sese incendio munitionis miscet, ambustus & semianimis sublatus
esset:unde postea neq; ualetudinem,neq; uigorem animi recuperare po-
tuit. Eo demùm casu ducis sui exercitus ille cōsternatus,dilapsus est. erat
eo tempore Cazimirus rex Toruniæ, componendis rebus Prussicis in-

Tungeni episcopi conatus.

tentus. Nicolaus enim Tungenus, fauentibus & incitantibus, & clàm
adiuuantibus Prussis cùm alijs, tum consulibus Gnadensibus, quibus
permolestum erat, Polonum sibi præfici episcopum, cum plerasque
alias episcopales munitiones obtineret, reliquas quoque, nempe Els-
bergam & Seburgum per dolū in potestatem suam redegerat:nihil mo-
ratus promissa sua de expectando iudicio pontificis max. cuius etiam di-
ras appellationibus & alijs artibus homo uafer eludebat:nec se sistebat,
à rege euocatus,neq; dimittebat exercitū. Sed priusq; operępreci quic-
quam faceret rex in Prussia, in Poloniam sese recipere coactus est, cùm
propter pestem Toruniæ & in omni ea ora inualescentem,tum ut Silesi-

Comitia Petricouiæ. Boemica legatio.

orum uim reprimeret. Quamobrem ad medium mensis Iunij Petricouię
comitia habuit. Affuerunt ibi oratores Vuladislai Boemorum regis,Po
lonorum opem contra Vngarum, Morauiam & Silesiam infestare non
cessantem,implorantes. Itaq; missa sunt filio à rege uigintiquatuor millia
aureorum in subsidium belli. Contra Silesios uerò,qui & Poloniam sub-

Silesij in Mathiam propensi.

inde uexabant, & pleriq; à Vuladislao alieni, Mathiæ partes sequeban-
tur,ei'q; post creatum à Boemis regem Vuladislaum, Vuratislauiensib.

Bellum Silesicum.

authoribus nouo sacramento sese obstrinxerant: placuit rem geri totius
regni expeditione, iussæ'q; omnes copiæ ad medium Augusti mensis a-

Mestouia opp. Lublinensis palatinatus instituitur.

pud Mestouiam conuenire. Instituta etiam tunc est noua satrapia siue pa
latinatus in tractu Lublinensi, qui ad eam diem nullus fuerat, detracta
parte de Sendomiriensi, cuius iurisdictio amplior esse uisa est, quàm ut
cius moles commodè ab uno palatino sustineri posset. Rex conuentu so-

Tartari Podoliam & Russiā depopulantur.

luto Corcinum diuertit, ad bellū sese apparaturus. Interim ei nunciatur,
Podoliam atq; Russiam à Tartaris duce Aidoro Ecigeris filio popula-
bundis peti. Nihil tamen rerum utilium prouidit,ac ne præmonuit qui-
dem Podolios,ut sibi prospicerent. Itaq; factum est, ut à septem ferè mil-
libus Tartarorum, & eorum quidem malè armatorum, omnis circum

Cameneciam, Haliciam, Glinianos, Dunaiouiam, Gologoros, & Sbaraſſum tractus, cētum ferè milliarium longitudine, latitudine uerò triginta, cædibus & incendijs miſerabiliter, nemine reſiſtente, uaſtaretur: plurimi mortales ſegetibus demetendis uacantes opprimerentur, & in barbaram ſeruitutem pecudum in morem abigerētur: Lituinouia munitio exureretur: Sbaraſsum arx expugnaretur: in qua dux Iuanus, ſiue Ioannes incendio perijt: uxor uerò eius capta, & in ſeruitutem abducta eſt, & unus de tribus filijs, natu minimus. Dunaiouiā oppidum ſuum, Gregorius archiepiſcopus Leopolienſis ſtrenuè tutatus eſt. Pomorzanos uerò Suinca uir generoſi animi cum ſex modò ſocijs defendit. Diſcedentes barbaros cum ingenti præda ferè centum millium hominum, inſecuti quidem ſunt noſtri facta tumultuaria manu: ſed nihil aliud perfecerunt, quàm ut Tartari trucidatis plurimis captiuis, qui per ætatem aut ualetudinem ſequi feſtinantes non poterant, miſerabilius ſpectaculum inſequentibus exhiberent. Habebant quidem dux Zartoriſcius, & Martinus Gaſtoudus præfectus ſiue palatinus Kiouienſis, non contemnendas Lituanorum copias: uerùm eæ Polonis non expectatis, dilapſæ ſunt. iactatum'que uulgò eſt, Tartaros à Lituanis proceribus, miſſo ad eos cum muneribus Glincio duce, excitos fuiſſe, id'que etiam ipſum Tartarorum principem aſſeueraſſe, affirmantem iniuſſu ſuo id factum eſſe. Et comiter autem ipſos acceptos eſſe à Lituanis, cum ſe per eorum fines præda onuſti domum reciperent. Rex ad Sileſicum bellum intentus, ad conſtitutum tempus apud Meſtouiam affuit: ſed copias tardius conuenientes, totas ſex ſeptimanas expectauit, ita ut commodum belli gerendi tempus præterlaberetur, & fruges oræ illius direptæ abſumerentur, ac ne incendijs quidem domeſticis parceretur. Ita tunc ſoluta atque adeò profligata erat omnis diſciplina militaris. Fuit autem & illa moræ cauſa, quòd nobilitas Cracouienſis oræ Stanislao, Nicolao, & Ioanne Tencinijs fratribus, Ioanne Rabſtinio, & Spitcone Melſtinio ducibus, negabat ſe ad externā militiam eſſe profecturam, niſi ſibi præſcriptum legibus ſtipendium numeraretur: quorum pertinacia ægrè uicta, ſexta demùm & uiceſima die Septembr. rex caſtra mouit, aucto etiam exercitu Tartaris & Lituanis, ita ut ad ſexaginta millia armatorum in eo eſſe crederentur. Ingreſſus Oppolienſem tractum, Cruciborgum & Bycinam oppida cæpit, præſidijs'que firmauit, agros populationibus quoquouerſus permiſsis diuexauit: transmiſſo'que apud Chrapouice Odra, uadabili tunc propter ſiccitatem, omiſſa Oppoliæ oppugnatione, Vuratislauiam contendit, ubi à Mathia expectari ſe acceperat: Bregum & Olauiam obiter in poteſtatem ſuam redegit. Occurrerunt autem ei oratores Vngari atq; Boemi, inducias poſtulantes: uerùm in congreſſum Vuladislai filij res dilata eſt. Herneſti quoque Marchionis Miſnenſium legati de pace inter reges tractantes, pertentato prius Vngari animo, affuere. Nec abhorrebat à pace Cazimirus: ſed Mathias ad omnem rei bene gerendæ occaſionem attentus, pacis conſilia turbauit. Apud Olauiam Polonus caſtra habebat, quarto à Vuratis-

Lituinouia exuſta. *Sbaraſſum captum.* *Dunaiouia.* *Pomorzani.* *Suinca.* *Tartari à Lituanis contra Polonos exciti.* *Polonorum diſciplina militaris ſoluta.* *Nobilitatis Polonicæ contentio.* *Mathiæ regis legatio ad Cazimirum.* *Miſnenſium Marchionis legatio.*

ratislauia milliario: nec ignorabat Mathias eū cùm aliàs minus cautum eſſe, tum ſpe pacis componendę ſecurius ac remiſsius agere. Sub noctem igitur equitatum & peditatum omnem emittit Vuratislauia, ut Polonum pabulationi intentum adoriretur. Et arridere quidem ei prima facie fortuna uiſa eſt. Cum enim tota nocte exercitus ille ambulaſſet, oriente ſole apud Suanouice pagū pabulatores Polonos nullo ordine diſcurſantes partitis copijs excepit, & facilè in fugam uertit. accurrunt Tartari è propinquo: quibus uiſis, redit & fugientibus uirtus in præcordia: inſtauratur prælium. Rex Polonus re cognita (haud longè enim à caſtris hæc gerebantur) ſummittit ſuis auxilio comitatum ſuum aulicum cum Paulo Iaſenio theſaurario: ipſe cum reliquo exercitu ſubſequi feſtinat. hoſtes ubi aſpexêre uires Polonorum augeri, retrocedere ad ſuos in inſidijs latitantes incipiunt: ſed illi quoque fuga ſuorum conſternati, fugæ & ipſi mandarunt prēſidium: nec prius conſtitêre, quàm Vuratislauiam peruenêre. Debellatum tunc fuiſſet proculdubio, niſi Ioannes Rituianius caſtellanus Sendomirienſis & Marſalcus regni, ductor'que uniuerſi exercitus Polonici noſtros in hoſtium tergis hęrentes, prępropere ſiue inſidiarum metu, ſiue inſcitia & imperitia rei militaris, reuocaſſet. Quin & ab hoſte corruptum eum fuiſſe iactatum eſt, uere'ne an falſò, non liquet: niſi quòd in re utrinq; tam inopinata non uidetur locus fuiſſe corruptioni. Ceciderunt autem in eo conflictu de hoſtium exercitu mille: capti præter gregarios milites ſexaginta nobiliores, in quibus fuere Vilelmus Perſtenius Boemus, Petrus Huguicius Sileſius, & Paulus Caruatus Vngarus. Poſt hoc prælium ad duodecimum diem Octobr. commiſſum, oratores Miſnenſes non diu commorati in caſtris Polonicis, quòd intempeſtiuum eſſe putarent de pace tunc agere, rebus infectis diſceſſerunt: illud ſolum à Cazimiro impetrarunt, ne is Zeganenſe territorium infeſtari à ſuis pateretur. Quarta demùm & uiceſima die Octobris Vuladislaus rex Boemorum aduenit: uiginti millia pugnatorum habebat is in exercitu, maxima ex parte peditum. Salutatione & gratulatione mutua inter reges & conſanguineos exercitus peracta, ad Vuratislauiam itum eſt: & in conſpectu urbis ambo exercitus fixis tentorijs coniunctiſq; caſtris aſsedere. Communierat autem & Mathias caſtra ſua ad urbem apud monaſterium ſancti Vincentij, ut è re nata poſſet conſilium capere. Inde tacitus ſpeculabatur, quid reges incœptarent, cum ſuſpirijs & uulſione capillorum dictitans, facilè ſe totum orbem terrarum imperio ſuo ſubiugaturum eſſe, ſi tantas taleſq; haberet copias, quantas & quales contra ſe hoſtes ſui adduxiſſent. Cæterùm ij deſides & inertes tempus terere, & nihil in medium conſulere. Suadebant quidem nonnulli, ut reges alueum fluminis, aqua paucorum dierum labore alio deriuata, ſiccarent, traductaq; parte copiarum undiq; urbem obſidione cingerent. Sed & hoc, & omnia ſalubria conſilia in irritum cadebant unius cuiuſpiam conſiliarij, à Mathia, ut creditum eſt, corrupti ſtudio & opera, in cuius conſilijs maximè reges acquieſcebant, cum ipſi conſilio iudi-

Mathiæ regis exercitus fuſus fugatusq;. *Ioannes Rituianius dux copiarum Polonicarum.* *Boemorū exercitus.* *Mathiæ generoſus animus.* *Regū inertia.*

cio'que non multum ualerent: atque is qui'nam fuerit, Dlugossus nõ memorat. Agri modò & pagi uastabantur, discursantibus quoquouersus Polonis Boemis'que sine certo duce ac ordine. Cum'que in eodem loco diutius castra essent, & uillæ ac moletrinæ circumquaq; improbè exurerentur, duplex malum exercitum inuasit, pestis, & frumenti penuria. Subuehebantur quidem è Boemia panis & cereuisia, sed permagno ueniebant. Nec tamen ueniebat in mẽtem Polonis, Velunia frumentum petere, cuius ibi permagnam uim paratam habebant: aut si ueniebat, nemo erat, qui eam curam susciperet, cum omnes uie calles'q; à Polonis, qui in Vngari exercitu stipendia contra regem & populares suos faciebant, insiderentur: à quibus permulti de Polonico & Boemico exercitu pabulatum aut frumentatum temerè procurrentes excipiebantur, ita ut plenæ essent captiuorum turres & ergastula Vuratislauiensia. Creuerat autem illa Polonorum licentia, & contemptus imperij regij atque magistratuum, ex quo se cum Boemis coniunxerunt.

Sacrilegi puniti.

Antè enim aliquid tamen disciplinæ supererat, cum tres homines equestris ordinis, ob raptam è templo cum uase argenteo sacrosanctam eucharistiam, iussu regio, inspectante uniuerso exercitu, cremati sunt. Sed id quoque iam deprauantibus nostros Boemis, pro piaculo haberi desierat. Quanquam autem cessabant humana iudicia, diuinitùs tamen haud impunita mansere tam barbara & abominanda sacrilegia.

Castrorum Polon. & Boem. incendium.

Exortum enim fortuitu incendium non exiguam castrorum partem absumpsit, nequicquam satagente & opem ferente tanto exercitu. Quo quidem incendio plurimi mortales, & equi, & quingenti currus hausti sunt: reperta'que sunt in semiustulatis curribus fercula siue uascula sanctissimorum religionis Christianæ mysteriorum. Mathias ubi animaduertit tantum illum Polonorum & Boemorum cum suis regibus torporem & inscitiam, despicere eos, quos initiò plurimum reformidarat, cœpit: missis'que in Poloniam expeditioribus copijs,

Polonia diuexata Mathiæ copijs.

cum quibus Oppoliensis quoq; & Cozuchouiensis duces suas coniunxerunt, Siradiensem oram omnem, & maiorem Poloniam infestauit, & uehementer afflixit, nemine repugnante. Agrestes quidem apud Boleslaueciam opponere sese uenienti hosti ausi, paruo negocio fusi ac dissipati sunt.

Oppoliẽses fusi apud Clobuscum.

Medirecia arx in Mathiæ potestatem redacta.

Sendiuoius Zidouius bonis multatus.

Apud Clobuscum tamen, qui eò excurrerant ex Oppoliensi ditione, ab agrestibus & oppidanis profligati sunt. Arx Medirecia excursione illa in hostium potestatem uenit, dedente eam Sendiuoio Zidouio burgrabio, nulla necessitate ad id adacto. Ob quod facinus is post finitum bellum patrimonio multatus est à rege. Hæc cum ita fierent, & pestis fames'que in castris Polonorum & Boemorum ingrauesceret, & ineptum bello gerendo tempus hybernum urgeret, de pace inter reges agi cœptum est.

Conuentus regum.

Congressi bis in patenti campo tres reges, uicesimaprima demùm die Nouembris, nihil aliud inter se constituêre, quàm ut delecti ab unoquoque consiliarij quaterni Vuratislauiæ conuenirent. Quod cum factum esset, re inter delectos agitata, pax quidem

quidem perpetua non conuenit. Quæ satis æquis conditionibus conuenire potuisset, nisi Elizabethæ reginæ Poloniæ fastus, & pertinax odium obstitisset.

Elizabetha regina filiam suã Mathiæ nuptui dare noluit.

Nam ea Mathiam affinitate bellum finire cupientem, quòd neq; regio, neq; ducali genere ortus esset, generum aspernabatur: & quòd patrui sui fratris'q; inimicus fuisset, auersabatur, ita ut nullis persuasionibus de sentẽtia dimoueri posset: & indulgebat ei plusculum Cazimirus.

Cazimiri erga uxorem indulgentia.

Induciæ.

Cæterùm induciæ triginta mensium constitutæ inter reges: captiui & munitiones interceptę, utrinq; redditæ. Nicolaũ quoq; Tungenum Mathias in eo fœdere cũ sua causa coniunxit. Finito bello Cazimirus Vuladislaũ filium dimisit: ipse per Posnaniam iter faciens Lenciciam profectus, Ludouici Bauarorũ ducis oratores, quorũ princeps erat Henricus Ratisponẽsis episcopus, Velunia acciuit.

Bauarorum ducis Ludouici legatio ad Cazimirum.

Ibi enim aliquandiu, quoad ipse ex Silesia rediret, expectare eos iusserat. Petebant ij Georgio ducis sui filio Heduigim filiam Cazimiri in matrimonium. Nec abnuit generũ Cazimirus: sed Radomiæ demùm, quò rex ad natalẽ Christi diem festinabat, res confecta est.

Mathiæ regis uanitas.

Mathias uerò dimissis ad Christianos principes & Põtific. max. literis, solita uanitate de Polonis & Boemis triumphauit: ac delere se funditùs maximos exercitus potuisse iactauit, nisi Christianus Christianorum misertus esset.

Mathiæ acerbitas.

In Vuratislauienses uerò & nonnullos Silesiorum duces maiore licentia mox debacchatus est. Indulsit enim militibus, ut non modò ex agris sociorum liberè prædas agerent, uerùm etiam in Vuratislauiensium facultates grassarẽtur, uxores'q; & liberos eorum secum abducerent.

Gliuicensis & Ribnicensis duces capti & multati à Mathia.

Gliuicensium uerò ducem captum in custodia habuit, ac ditionis parte multauit: item'q; Venceslaum Ribnicensem. Inuasit & Olessnicensem dominatum: idem'que Cessinensi fecisset, nisi Præmislus dux consilio eius maturè explorato, Polonorum præsidio sese pręmunisset.

Mathias inducias uiolauit.

Firstesteinum.

Neq; uerò induciarũ tenax fuit. Statim enim Firstesteinũ munitionem in Silesia oppugnare adortus: uerùm inde ab aulico Vuladislai comitatu fœdè repulsus est. In Morauia uerò tres munitiones, redemptis auro defensoribus earum, in potestatem suam redegit. Sub finem eius anni Nicolaus Blazcouius Silesius episcopus Præmisliensis, cum illi ecclesiæ tribus & uiginti annis præfuisset, sacris eo die operatus, quòd se languere sentiret, in lectum se composuit, & obdormiuit in CHRISTO.

Præmisliensis episcopæ uacatio.

Cui cum collegium sacerdotum eius ecclesiæ legitimè institutis comitijs successorem dare uellet, à rege per Spitconem Iaroslauium palatinum Leopoliensem uetitum est: fuit'que sine episcopo ciuitas illa fermè tres annos, donec Andreæ Opporouio Varmiensi episcopo, rege petente, commendata est à Pontifice, ut inde se tamen ille sustentaret, qui Varmiensi episcopa potiri per Nicolaum Tungenum non potuit.

Transpalpina in potestatem Turcarum uenit.

Valachia uastata à Turcis.

Per idem tempus Mahometes Turcarum imperator, cum Radulonem palatinum Transalpinæ Moldauiæ, quem contra Stephanum Moldauum adiuuerat, pulsum'que restituerat, in fidem suam accepisset, tributarium'que fecisset, missis in Moldauiam ingentibus copijs, Stephanum quoque subigere adortus est, nihil

1475 ann.

Stephani Palatini Valachiæ uictoria de Turcis.

Cæculi à Stephano subacti.

moratus hyemis asperitatem. Verùm is exercitus anni sequẽtis initio ad sedecimum Calendas Februarij à Stephano palatino, qui uix quadraginta, uel ut alij uolunt, triginta millia habebat ex omni suorum hominum, agrestium ferè, Transyluaniensium item, atq; Cæculorum, quos paulo antè ui & armis ab Vngarorum regno auerterat: multitudine coacta, insigni & omni æuo memorabili clade apud Barladum amnem & Racoueciam paludem profligatus est. Centum uiginta millia in eo exercitu fuisse dicuntur. Nec prius fugam stitere Turcæ, quàm Danubium transmiserunt, persequentibus fugientes Valachis, & usque ad lassitudinem trucidantibus, uel in paludem ac Danubium impellentibus. Itaque ex tanto numero pauci euasere. Quin & ij, qui uiui in potestatem hostium uenerant, Stephano iubente omnes, præter paucos insigniores, interfecti sunt. Bassæ quatuor in eo prælio desiderati, signa militaria capta centum & amplius. Nec tamen Valacho incruenta cessit uictoria: quippe cuius acies multitudine hostium prægrauata inclinare iam cœperat, nisi ipse inter primos animose pugnans pugnam restituisset. Permagnum autem cùm ad uictoriam, tum ad maiorem hostium stragem momentum ipsi attulit, quòd omnem circumcirca regionem longè lateq; in primo Turcarum ingressu ipse exusserat. Hinc enim factum est, ut in magna commeatus & pabuli penuria, Turcę iuxtà ac equi ipsorum debilitarentur.

Stephani moderatio animi.

Moderatè autem Stephanus illa sua fortuna usus est, soli Deo uictoriam acceptam referens, ac toto quadriduo deinceps, omni præter panem & aquam cibo abstinens. Ad Cazimirum deinde in Lituaniam, quò is post initium anni sese receperat, nuncios cum quatuor primoribus captiuis, sex & triginta militaribus signis, & parte manubiarum misit: & quoniam facilè intelligebat, non esse quieturum Mahometem, petiuit ut rex cum exercitu in Russiam propius accederet, uel solo nominis sui terrore Turcam repressurus, & iusiurandum fidelitatis eousque dilatum à se accepturus. Plurimos autem agrestium Stephanus fortitudinis ergò in equestrem ordinem transtulit.

Stephani Valachi legatio ad Mahometem Turcam.

Ad Mahometem quoque ipsum legationem cum donis misit questum, ditiones suas à latrunculis ex Turcia profectis infestatas esse, eam'que manum à se profligatam, meritas pœnas sibi dedisse: petitum'que, ut reliquos ex eo numero, qui euasissent, ad supplicium sibi Mahometes dederet: quandoquidem credibile esset, iniussu eius factum esse, quicquid factum esset. Quin & Pontifici maximo, & Vngarorum regi dona misit de manubijs, opem eorum contra tam potentem & communem Christiani nominis hostem implorans.

Mathiæ uanitas & iactantia.

Vngari à Stephano profligati.

Adnixus est tamen Mathias gloriam illius uictoriæ in se transferre, dimissis quoquouersus literis, quibus iactabat à præfecto suo Stephano palatino Turcas profligatos esse: nec multo antè tamen ipse non contemnendam cladem ab illo ipso præfecto, quemadmodum uideri uolebat, suo acceperat, cum sex millia Vngarorum Maierbalasso duce ad uastandam Valachiam misisset: ita nihil pudebat hominem

uanitatis

Persica legatio ad regem Polon.

uanitatis suæ. Nec ita multo pòst, aduenit ad Cazimirum Isaacus Trapezuntius, Husancassani legatus, ad suscipiendum contra Mahometem bellum, regem cohortans: inde cum benigno respõso dimissus, ad cæteros principes Christianos eadem de re acturus profectus est. Nec intermisit Stephanus, nuncijs alijs post alios ad regem missis, auxilia petere contra Mahometem, quem Adrianopoli ingentem belli apparatum facere, ab exploratoribus didicerat.

Consilium Lituanorum & Polonorum

Et suadebant quidem Lituani, ut rex tam insigne Poloniæ & Lituaniæ contra Turcas propugnaculum, Valachiã, summa ope defenderet potius, quàm ea amissa, seu uerius prodita, de reliquo suo dominatu dimicaret: nihil tamen id regem mouebat: nihil ne Polonici quidem senatus preces atque monita idem suadentis, cum ad quintam diem Iunij Lublinum ad eum non infrequens conuenisset, & quindecim diebus ea de re consultasset:

Rithuianij in regem inuecti.

ubi Derslaus Rithuianius palatinus Cracouiensis, & Ioannes Rithuianius castellanus Sendomiriensis, & Marsalcus regni, approbantibus cæteris, grauiter in regem inuecti sunt, quòd per ipsius, patris'q;, & fratris eius desidiam, negligentiam & conniuentiam, Polonorum regnum, quod ipsi florentissimum accepissent, nõ modò ab hostibus, uerùm etiam ab ingratis socijs, & male fœderatis Lituanis, quos ipsi in potestate haberent, miserabiliter afflictum & accisum esset.

Cazimiri legatio ad Mahometem Turcarum Imp.

Nihil tamẽ aliud ijs clamoribus & hortationibus tunc effectum est, quàm ut mitteretur ad Mahometem orator Martinus Vurocimouicius, dapifer Cracouiensis, postulatum & monitum pro uetere amicitia, quæ inter Polonorũ ac Turcarum reges constaret, ne ille Valachiæ, quæ in ditione regis Poloni esset, bellum facere pergeret. Aliter, coactum iri Cazimirum bellum suis illatum summa ui propulsare, qui nunquam quorumuis principum precibus & cohortationibus adduci se passus esset, ut Turcas bello lacesseret. Si quid Stephanus in Mahometem peccasse uideretur, communium consiliariorum arbitrio causam cognosci oportere: nec defuturum esse Cazimirum, quin subditum dominus ad satisfaciendum lęso adigeret. Cum his mandatis & munere, ueste uidelicet sabellina, cuius oram margaritæ exornabant, missus Vurocimouicius, & uarijs impedimentis usus in itinere, uix intra uertentem annum ad Mahometem peruenit.

Capha à Turcis capta.

Interea uerò Mahometes septuaginta nauium classe in Tauricam Chersonesum missa, Tartaris uerò cum equestribus copijs præstò esse iussis, Capham siue Caphatam urbem maritimam munitissimam, Genuensium ditionis, celeberrimo emporio nobilem, terra mari'que obsedit: & quamuis reiecti essent ab oppidanis Tartari, tamen intra sextum diem in potestatem suam redegit, proditione primorum ciuium Italorum totis quinque annis instructa.

Tartarorum Tauricanorũ princeps captus cum fratribus.

Capta urbe, nobilitas cum uxoribus & liberis, ipsis'q; proditoribus, & Mengligere Tauricanorũ Tartarorum principe, ac duobus fratribus eius, qui siue fortuito eò tunc uenerant, siue seruandi sui causa ex agro in urbem se receperant, Constantinopolim translata. plebs dimidia parte facultatum multata, in suis sedibus aliquandiu relicta est: postea tamen & ipsa in seruitutem abacta. Valachi

merca-

mercatores, legati, & exploratores centum ſexaginta, omnes trucidati. Vna tamen nauis, quæ centum quinquaginta ephebos Caphenſium formoſiſsimos, contumeliæ & libidini barbari tyranni deſtinatos, & luculentam ſupellectilem ex præda coactam ferebat, præfecti, qui Græcus erat, opera à cæteris ſegregata, ac Turcis uigintiquatuor, qui præſidij cauſa in ea fuere, partim per ſpeciem aquandi emiſsis, partim interfectis, Kiliam appulſa, in Stephani poteſtatem dedentibus remigibus, uenit. Capha & arcibus caſtellis'que circumiacentibus potitus Turcicus exercitus, ad Moncaſtrum ſiue Bialogrodum nauigauit, eam'que urbem ad oſtia Tyre ſiue Neſtri fluuij in pontum Euxinum ſeſe exonerantis ſitam, adiuuantibus à terra Tartaris, expugnauit, ut uult Bernardus Vapouius: quam non multo pòſt Turcis ac Tartaris diſcedentibus, Stephanus recuperauit. Tametſi Dlugoſſus, cuius ætate hæc acta ſunt, imminere tantum ei urbi tunc Turcas cœpiſſe, memoriæ prodidit. Stephanus quidem palatinus per omne id tempus, quamuis haberet exercitum, tamen imparem ſe eſſe hoſtium uiribus ſentiens, in montium & ſyluarum latebris ſeſe continuit: munitiones uerò, quo diſtineret hoſtem, præſidijs firmauit. Hæc cum celeri nuncio ſcribę cuiuſdam regij, qui ad Mengligerem Tartarum alligatus erat, in Poloniam perlata eſſent, pauor ingens & trepidatio mentes hominum inuaſit, non ſecus ac ſi ipſa iam Podolia & Ruſsia uaſtaretur. Conſultatum'que eſt aliquandiu de bello Turcico in comitijs Corcini, ad initium Iulij menſis inſtitutis. Verùm omnia prius experiri, quàm arma ſumere, ac tam potentem hoſtem laceſſere, & reditum Vurocimouicij expectare placuit. Spes tamen auxiliorum Stephano per Stanislaum Vantropcam palatinum Belſenſem, & Andream Boriſſouium præpoſitum Lencicienſem & canonicum Cracouienſem legatos regios facta eſt, exactum'q; ab eo nouum fidelitatis atq; ſubiectionis iuramentum: id uerò ea de cauſa potiſsimum, quòd Vngarus ultrò auxilia pollicens, pellicere eum ad ſe ſatagebat. Per eos dies cum ingens uis imbrium decidiſſet, tantum inundauit Viſtula, ut Cazimiriam & Stradomiam aqua operiret, & ad altaria templorum pertingeret, pontes abrumperet: hortis, agris, & pomarijs magnam calamitatem inueheret. Quod quidem eo portentoſius fuit, quòd toto ſuperiori triennio tanta fuerat ſiccitas, ut nõ modò apud Ploſcum, ſed etiam apud Toruniam uadabilis eſſet pediti Viſtula. Pridie uerò Calendas Aprilis eiuſdem anni centum domus Cracouiæ inter nouam & S. Nicolai portas nocturno incendio conflagrarant. Porrò Siradienſem & Lencicienſem oram atq; Maſouiam per idem tempus locuſtarum uis ingens ex Vngaria, Morauia & Sileſia profecta, peruagata, non modò ſegetes atq; prata, uerùm etiam arborum frondes depaſta eſt, continuatis ad ſeſquimilliarium in latitudinem, & alterum tantum in longitudinem examinibus, concurrẽtibus inter ſe nonnunquã, et ſolis aſpectum denſitate ſua terræ adimentibus. Vilis tamen eo anno fuit annona in Polonia. Cazimirus ſex ſeptimanis apud Corcinum de repub. conſultando exactis, quinq; cõſiliarios de primoribus utriuſq; ordinis, et quatuor ſecreta-

Bialogrodum ſiue Moncaſtrũ expugnatum uel tentatum.

Polonorum pauor ob ſubactã à Turcis Beſſarabiam.

Comitia Corcini.

Legatio regis ad Valachum.

Stephanus Valachus iurat in uerba regis Polon.

Inundatio.

Cracouiæ incendium.

Locuſtæ.

ſecretarios canonicos Cracouienſes miſit in Scepuſiũ, ad regundos fines cum Vngaris, & controuerſias diſceptandas ac dirimendas, quo fœdus antiquum inter Vngaros & Polonos per tempus induciarum redintegraretur, atque adeò induciæ quoq; ipſæ ſtabilirentur. Neq; enim ſatisfaciebat conditionibus earum, & pactis cõuentis ſuperioris anni Mathias. Verùm Vngari Turcici belli excuſatione uſi, ad eum conuentum non uenêre. Et fecit quidem Mathias rex tunc expeditionem cum decem millibus mercenariorum militum contra eum hoſtem, extremam oram Vngariæ ingreſſum: ſed tamen perſequi eum longius auſus non eſt, ne à fronte pariter & à tergo impeteretur. Firmauerãt enim Turcæ munitionem, in citeriore ripa Saui excitatam, quinq; millium militum præſidio, unde liberius in Sirmienſem agrum poſſent excurrere. Eam igitur modò munitionem Vngarus non ſine magna ſtrage ſuorũ expugnauit, & mox in interiorem partẽ regni ſui cum exercitu ſe recepit. Nec multo pòſt reuerſi Turcę, uſq; ad Varadinum populabundi excurrerunt, oppidum id incenderunt: & omni illa latè patenti ora trans Tybiſcũ ferro igni'q; peruaſtata, ingentem cùm aliarum rerum, tum hominum prædam aſportarunt & abegerunt. Sed ad noſtra reuertamur. Dimiſſo igitur conuentu Corcinenſi, legatiſq; ad Scepuſienſem conuentum iterum deſignatis, Cazimirus ad decimumoctauum Calend. Octob. Cracouiam egreſſus unà cum regina, Heduigim filiam natu maximã, quam Georgio Bauarorum duci Ludouici filio deſponderat, Poſnaniam deduxit: & adiunctis ei comitibus Caliſsienſi atq; Lencicienſi palatinis, & compluribus alijs claris & ſplendidis uiris atq; matronis, ad ſponſum miſit. Dos ei triginta duûm millium aureorum fuit, ſed tunc promiſſa duntaxat, non etiam exoluta. Aduenienti non modò ſponſus cum amicis, uerùm etiam Fridericus imperator cum nonnullis principibus electoribus, & mille equitum comitatu obuiam profectus eſt. Siradiæ deinde Cazimirus rex conſiliariorum conuentum egit ad diem diuo Martino ſacrum, ea potiſsimum de cauſa, ut ſibi publicè ſubſidium in dotem filiarum (nam & Sophiam Alberto Friderici Marchionis Brandeburgenſis filio deſpõderat) & apparatum nuptialem conferretur. Ac nõ eſt quidem negatum: ſed reiectum ad arbitrium minorum Polonorum, qui nõ conuenerant: ne denuò quidem ad diem diuo Nicolao ſacrum euocati, uenêre, non ignari quamobrem accerſerentur. Ita nihil tunc perfectum eſt de ſubſidio. Rex quod reliquum erat anni, partim Pyſdris, partim Coli commoratus, cum de Sochazouienſi arce & territorio cum Anna, quæ Vuladislai Maſouiorum ducis defuncti uxor fuerat, tranſegiſſet, ſub initium Februarij inſequẽtis anni, cum non contemnendo procerum & mercenariorum militum comitatu eò contendit, arcem'q; tradente Anna in poteſtatem ſuam redegit. Anteuerterant quidẽ eum Ioannes & Boleslaus duces Varſauienſes, fauente pleraque omni nobilitate eius oræ, arcem occupaturi: ſed eos archiepiſcopi familia, quæ prior in arcem peruenerat, aditu prohibuit. Cum igitur cogitatum facinus eis non ſucceſsiſſet, orare regem inſtituerunt, ne ſe hæreditate ſua defraudaret: ſed nihil impetrarunt. Atq; ex eo

Vngarorũ expeditio in Turcas.

Turcæ Vngariã populãtur.

Heduigis Cazimiri filia Georgio Bauarorũ duci nupta.

Conuentus conſiliariorum Siradiæ.

Sochazouia in poteſtatem regis Poloni uenit.

1476 ann.

Maſouij duces Sochazouia repulſi.

tempore Sochazouia in ditione regis permanet. Vngari uerò & Poloni proceres cum apud antiquam uillam cōgressi essent, inducias inter reges suos redintegrarunt, cum inter eos conuenisset, ut Mathias Cazimiro Smigrodum, episcopo autem Cracouiensi Mussinam redderet: episcopus uerò ne prædones ibi receptaret: Cum Valachorum palatino uterq; rex duorum annorum inducias ut seruaret. Ad utrum autem regem Valachia pertineat, ut alio cōuentu inter proceres disceptaretur.

Induciæ inter Vngaros & Polonos.

Prussici motus.

Ad res deinde Prussicas rex animum intendit, permolestè ferens, Nicolaum Tungenum inuito se in Varmiensem episcopam inuasisse, & cum Vngaro ex professo sentire. Videbaturq; res ad rebellionē totius Prussiæ spectare, quòd & proceres nonnulli Prussi, & Gdanenses ciues, in primis Tungeno non obscurè fauebant: & uerò magister Cruciferorum cum eo fœdus icerat, & cum legatis Vngari secreta colloquia habuisse ferebatur. Itaque Cazimirus maturè Sochazouia profectus cum duobus millibus mercenariorum militum, Breste, Nessouiæ, Toruniæq; nullo operæprecio tempus triuit, minoris Poloniæ proceres diutius expectans. Interea uenit ad eum Toruniā Vlricus magistri marsalcus & legatus, suspiciōe magistrū purgans.

Henrici magistri Cruciferorum suspecta fides.

Ipse deinde magister Hēricus Richtēbergius ad mediū mensis Maij Marieburgū, quò rex iam ad finē Aprilis uenerat, accessit: acceptus perhonorificè, prodeuntib. obuiā ac deducentibus duob. episcopis, aliquot palatinis, & omni aulico comitatu regio: factaq; audientia, denuò se regi purgare instituit, & nouum iusiurandū, si posceretur, obtulit: cōtra Tungenum consilio & auxilio se regi non defuturū esse promisit. Sed tamen benignè dimissus à rege, quod promisit nō præstitit, uarias moras & excusationes nectens.

Gdani seditio.

Gliscebat tunc Gdani seditio inter senatum atq; populū: eam rex, missis illuc Iacobo archiepiscopo, & Ioanne Rithuianio marsalco, sedauit. Elbingæ deinde conuentū Prussorū contra Nicolaum Tungenum instituit. Sed infecere consilia eius Gdanēses: & res Valachicæ & Podolicæ eum in Poloniam reuocabāt.

Mahometis responsum legato Cazimiri datum.

Redierat enim à Mahomete Turcarum imperatore Martinus Vurocimouicius, renunciabatq;, in Bulgaria apud Varnam se eum cum ingentibus copijs in Valachiam contendentem reperisse: expositisq; mandatis regijs, responsum ab eo accepisse, illū postulata regis facturū fuisse, si ea apud Adrianopolim in procinctu, ac non iam in expeditione & itinere accepisset: Transalpinensium Tartarorumq; sibi uectigaliū querelis & precibus excitum, bellum illud suscepisse, eis deesse non posse: daturū tamē etiamtum pacē Valacho, si is tributum ipsi pēderet, captiuos remitteret, Kiliā urbem ad ostia Danubij sitam (quæ nescio an Achillea sit integro uocaculo) Besserabibus restitueret.

Turcæ ac Tartari Valachiā infestarunt.

Stephani legatio ad regem Polonum.

Quas conditiones cum Stephanus palatinus Valachiæ non acciperet, Mahometē nauibus transmisso, & ob dubiam fortunā belli quinq; pontibus iuncto Danubio, Valachiæ infesta signa intulisse. Ab alia uerò parte Tartaros quoq; eam infestare: quibus dum obuiam it cum suis copijs Stephanus, spacium transmittendi per ocium Danubij Turcis dederit. Hæc ferè Vurocimouicius referebat. Consequebantur autem eum ipsius Stephani nuncij alij post alios, nunciantes regi, Tartaros quidem ingenti

Tartari profligati à Stephano palatino.

ingenti clade ab eo profligatos, fugatosq; usque ad Boristhenem, præda omni, impedimentis, & uestibus atque armis etiam abiectis, perpaucos tranato flumine euasisse. Contra Turcas uerò non satis uirium eum habere, nec audere eis aperto Marte resistere. Ipsum ditionem suā longè lateq; urere, ne progredi longius hostis possit, propter pabuli & cōmeatuum inopiam: pabulatores & frumentatores necessariò lōgius à castris progredientes, ex insidijs carpere & excipere: uerùm à fronte pariter & à tergo ab hostibus circundatū, diffugientibus suis, ipsum quoq; melioribus rebus seruare se coactum esse.

Turcarum strages in Valachia.

Et quamuis propè triginta millia hostium trucidata sint, tamen leuiculum uideri id detrimentum in tanto exercitu. Valachos uerò non pluribus quàm ducentis eo conflictu amissis: tamen siue diffisos uiribus suis, siue aduersa fortuna alienatos à Stephano, sibi quemque priuatim prospicere, nihil in commune consulere. Sed facilè eorum animos & sanari & recreari posse uel mediocribus Polonorum auxilijs. Quòd si fortè Valachia regi minus esset curæ, at de Podolia & Russia esset sollicitus. Periculum enim esse, ne Turcæ peruastata Valachia, in eas oras continuata populatione excurrerent. Quod quidem ita accidit.

Turcæ orā Podoliæ uexarūt.

Russorum expeditio in Turcas.

Percursata enim omni Valachia, Sozauia & Chozimo, alijs'que munitionibus frustra tentatis, Podoliæ quoque fines ij attigerunt, & aliquot uicos ignobiles atque pagos exusserunt. His igitur cognitis Cazimirus, Russiam omnem, Podoliam, & Belsensem tractum arma sumere, & cum paulo Iasenio thesaurario, & Belsensi Chelmensiq; præfecto, ad Valachiæ fines sine mora adesse iubet: ipse omissa in præsens rerum Prussicarum cura, sorore'que Elizabetha uidua, quæ cum Henrico Stolpensium Pomeranorum duce nupta fuerat, & illis ipsis diebus cum filio Bogusalo siue Boguslao uisendi ipsius gratia Marieburgum aduenerat, honorificè dimissa, reditum in Poloniam maturauit:

Cazimiri soror.

Bogusalus Pomeraniæ dux.

Comitia Petricouiæ.

& ad medium Augusti mensis Petricouiam, quò edixerat comitia, accessit. Ibi consumptis nequicquam in consultatione de republica ac defendenda seu uindicanda Valachia tribus hebdomadibus, nihil utile constitutum est. Neque enim accommodatum esse uidebatur expeditioni bellicæ anni tempus autumnale:

Podolia à Russis diuexata.

& Rusi cum Iasenio, cum diutius apud Cameneciam & alijs in locis Podoliæ statiua habuissent, neque transgredi sine rege fines regni ad opem ferendam Valachis implorantibus uellent, neque domos iniussu regio discedere honestum putarent, non minoribus damnis omnem eam oram affecerant, quàm si hostilis exercitus eam peruasisset. Noui deinde conuentus minorum quidem Polonorum Corcini, maiorum uerò Coli ad medium Septembris instituti. Et Corcini quidem, rege ipso per se postulante, quaternorum grossorum tributum iugerale scitum est: maiores uerò Poloni labefactationem iuris publici caussificati sunt, quòd Mathias Mosinius præfecturam maioris Poloniæ, & palatinatum Calissiensem pariter obtineret.

Præfectura maioris Poloniæ cū palatinatu.

Cazimirus Corcino Lublinum profectus, salutata regina, quæ Radomia illuc uenerat, in Russiam ad Belsum usque progressus est, ut fama aduentus sui suos recrearet, Turcas'que reprimeret. Nec mora excesserunt ij Valachia, siue

metu regis Poloni aduētantis, siue peste pariter & fame afflicti, siue quòd
hyems appropinquabat. Non parum uerò momenti illud quoq; Maho-
meti ad maturandum reditum attulit, quòd classem quæ supplementum
militum & machinas ad expugnandas munitiones ipsi subuehebat, tem-
pestate disiectam amisit. Aliquanto autem plus per omne illud bellum
Transalpini, quàm Turcæ ipsi Valachis incommodarunt: quippe qui &
locorum periti essent, & lingua eadem uterentur. Iidemq; Turcarū ino-
piam cōmeatu de suis agris supportādo subleuarūt. At Mathias rex Vn-
garorum, ubi cognouit Mahometē se cum exercitu è Valachia recepisse,
hinc quoq; uanam gloriam cōpendiumq; apud Italos aucupatus est, ab-
usus hominum credulitate. A' se enim pulsum Turcam, turpiter fugam
cæpisse, literis diuulgauit, excidium'que eius pollicebatur. Quam uani-
tatem eius alebant apud exteras gentes uiri literati, munificentia eius de-
liniti, res gestas eius scriptis suis in immensum attollentes. Qua quidem
illud sanè perfecit, ut pontifex max. cum omnibus principibus & com-
munitatibus Italiæ, præter ducem Mediolanensium, qui imponi sibi
passus non est, bis centum millia aureorum ipsi in subsidium conferret.
In quo Ferdinandi Neapolitani regis opera & studium Vngaro ma-
ximè adiumento fuit. Filiam enim eius regis notham Beatricem illis ipsis
diebus Mathias alteram uxorem duxerat. Sed non multo pòst Vnga-
ri uanitas redarguta est. Ad medium enim Octobris Turcæ facta è Bos-
na excursione Carniolam, Carinthiam & Styriæ partem uehemen-
ter uastarunt, prædam'que ingentem & plurimos mortales captiuos
abegerunt: & mox munitiones ligneas ab ipso Mathia supra Danu-
bium paulo infra Smiderouiam extructas, & quinque millium mili-
tum præsidio firmatas, quatuor quidem expugnarunt, quintam uerò
per deditionem acceperunt, ipso Mahomete cum maioribus copijs
haud longè successum rei expectante. Porrò Fridericus Romanorum
imperator, suspicatus Turcas à Mathia in ditiones suas immissos esse, si-
mul'que ratus oblatam sibi occasionem perduelles suos, illius fœde-
ratos, quorum princeps erat Grosnicher, siue ut alij habent, Gros-
nikel, hoc est comes Nicolaus, ulciscendi, delectu suorum habito, &
quatuor millium Boemorum auxilijs à Vuladislao rege acceptis, nihil
retardatus hyemis asperitate, munitiones ipsorum perduellium partim
per uim, partim per deditionem recep[illegible]t. In æstatem uerò maius bel-
lum contra Vngarum apparabat: missoq; ad Cazimirum Raphaele Le-
scinio Polono oratore, ad societatem belli eum contra cōmunem hostem
inuitabat. Huic Boemorū rex suam & ipse legationem eadem de re adiun
xit: quæ Vilnam prosecutæ Cazimirum, quò se, non plus quindecim
diebus apud Belsum commoratus, receperat, mandata exposuere. Ha-
bebat autem is exploratum de hostili Mathiæ contra se animo, & subdo-
lis machinationibus: nimirū quòd ille Valacho, abalienandi eius à Polo-
nis causa, auxilia contra Transalpinenses misisset: Nicolaum Comoro-
uium fratrem Petri patruelem, cum Alexandro filio ad se accitos, de Ber-
ualdi, Ziueciæ, & Seslari munitionum Polonicarum deditione, promit-
tens eas,

Classis Turcicæ naufragiū.

Mathiæ regis uanitas.

Mathias literatos coluit.

Subsidium ab Italis Mathiæ regi missum.

Beatrix altera Mathiæ regis uxor.

Turcæ Carniolā, Carinthiā & Styriā populantur.

Vngaria infestata.

Fridericus Imp. bello perduelles suos persequitur.

Friderici legatio ad Cazimirum.

Mathiæ hostilis animus in Cazimirum et Polonos.

Comorouius ad defectionē solicitatus à Mathia.

tens eas, quas ipsis in Vngaria ademerat, se redditurum esse sollicitasset:
cum Cruciferis Prussiensibus fœdus clandestinum pridem inchoatum,
in nuptijs suis confecisset, promissisq; auxilijs, ad uiolandam pacem &
bellum faciendum eos concitaret, atque in eam rem mercenariū militem
in Silesia conscriberet. Hæc igitur cum explorata haberet Cazimirus, ad
medium Aprilis anni insequentis comitia Petricouiam Polonis edixit,
ipse'que subsequentibus Imperatoris & Boemorum regis oratoribus
in tempore affuit. Re ad senatum relata, placebat quidem auxilia mitti
Imperatori: sed quo'nam id modo fieret, non expediebatur, propterea
quòd inane erat ærarium: nobilitas uerò neque militare gratis ultra fines
regni uolebat, neque tributum sciscebat. Itaque responsum est orato-
ribus, regem domestici aduersus Turcas ac Tartaros, Cruciferos, atque
ipsos etiam Vngaros belli expectatione distentum, nulla in præsens au-
xilia Imperatori posse mittere. Et quo ęquioribus animis id principes illi
acciperent, ad Imperatorem quidem Andreas Opporouius Varmiensis
episcopus, ad Boemū uerò Ioānes Dreuicius scriba regius, oratores mis-
si. Ac Boemo quidē pater tria millia aureorū dono transmisit, in subsidiū
comparandorū ac Cæsari mittendorū auxiliorum gratia. In Prussiā uerò
ac Marieburgū præsidij causa misit idem Petrum Duninū castellanum
Siradiensem & præfectū Lencieiensem, & Ioannem Bialū, quo uerbo al-
bum Poloni uocāt, cum sexcentis equitibus, & quadringentis peditibus
mercenarijs, ut Prussos in officio cōtinerent, sustinerentq; Cruciferorum
impetum, si quem facerent in regiam ditionem, tantisper donec rex ipse
cum maioribus copijs subsequeretur. Non modò enim incertis rumori-
bus iactabatur, Cruciferos ad rebellionē spectare: cum Vngaro per cre-
bros internuncios fœdus & societatem inire: Marieburgensem & Cul-
mensem palatinos, Philippū Bissouiū consulē Gdanensem, & nonnullos
alios regiæ ditionis in eorum partes inclinare: sed certis etiam indicijs &
literis interceptis consilia eorū deprehensa erant. Sollicitabātur etiam ab
eis ad defectionem duces Masouij: nec admodum ij abhorrere à tam ne-
fario facinore uidebantur, nisi consiliarij quidam grauiores à conce-
pto scelere eos reuocassent. Nec sanè nihil actum est illa præsidij mis-
sione in Prussiam. Multorum enim animi sanati sunt, multi immatura
adhuc conspiratione à nouis rebus deterriti. Nobilitas quidem Prus-
sica cum ciuitatibus conuentu Marieburgi ad exitum mensis Iunij a-
cto, sacramento se obligarunt, à Polonis nunquam defecturos. Si quod
autem bellum exoriretur, se pro illis arma sumpturos: agrestes quin-
tum quemque expedituros: ciuitates uerò singulæ militum certum nu-
merum promiserūt. Iam uerò & ij qui in ditione Cruciferorū erant, con-
uentu instituto statuerūt inter se, non sequi eorum temeritatem, si quod
bellum Polonis ij facere uellent. Itaque non commouerunt sese tunc Cru
ciferi, præsertim quòd neq; Vngarus quicquā eorum quæ cōuenerant,
pręstabat. Coegerat is quidem in Silesia quinq; millia mercenariorū mili
tum: atq; is exercitus, priusquā educeretur quópiam, permagna licentia
in socios circumquaq; non modò prædis agendis, uerùm etiā incendijs,

Mathiæ fœdus cum Cruciferis.

1477 ann.

Comitia Petricouiæ.

Legationes Polonicæ.

Legati cū exercitu in Prussiam missi.

Prussi ad res nouas spectāt.

Masouij ad rebellionem solicitati.

Nobilitatis & ciuitatū Prussicarum studium erga Polonos.

Mathiæ regis exercitus fugatus è Silesia.

 stupris,

stupris, cædibus, & omni genere crudelitatis debacchabatur. Sed ei Boemus, siue ut sua tueretur, siue ut quosuis Mathiæ conatus impediret, non multo minores copias è Boemia trāsmissas opponebat. Quarū aduentū cum nō sustineret ille Silesiorū exercitus, in Vngariā sese raptim euoluit, siue ut sibi cōsuleret, siue (quod credibilius est) quòd à Mathia accersere tur. Perduelles'ne aūt Imperatoris fœderatos suos dudum ab Imperatore eiectos, uindicare is cupiuerit, an sibi & Vngariæ finitimæ ab illo metuerit, incertū est. Duxit quidē & Vuladislaus ipse exercitum illū suum è Silesia reuocatū, in Austriam, ab Imperatore accitus: uerùm non diu ibi moratus est, siue quòd satis habebat Cæsar Austriā pacasse, siue quòd deerat pecunia in stipendiū tanto exercitui: octo enim millia Boemorum habebat. Accepto igitur Viennæ ab Imperatore solēni ceremonia uexillo, quo se clientē & pincernam Imperatoris Romani profitebatur, in Boemiam se cū omnibus copijs suis recepit. His igitur cognitis Cruciferi quiescebant. Nec parū & illud inquieta eorum cōsiliatur bauit, quòd Magistrum per id tempus amisere. Ac suffecerunt ij quidem defuncto Martinum Truchsessum, quē interdum Tresler ū Dlugossus uocat, cōmendatorem Osterrodensem, pridie Nonas Augusti habitis Regiomōte comitijs: nec abhorrebat is à bello, sed eum Fridericus imperator minacib. literis deterruit. Sic igitur quietæ fuerūt hoc anno res in Prussia: non item in Polonia. Nouo enim cōuentu post comitia Petricouiensia Corcini instituto, fremere nobilitas & proceres in regem, nec uelle tributū ab eo petitum sciscere, aut omnino ad consiliū de repub. accedere, propterea quòd rex Derslao Rithuianio palatino Cracouiensi post obitum Ioannis Pilecij ad castellaniam eiusdem urbis prouecto, Ioannem Rithuianium castellanum Sendomiriensem, & marsalcum regni, successorem in palatinatu Cracouiensi dederat contra leges: quibus cauetur, ne uni plures magistratus honores'ue mandentur. Iam uerò de Nicolai Comorouij defectione ad Vngaros constans fama increbescebat. Et res minimè contemnenda esse uidebatur, propterea quòd arces & possesiones eius in faucibus Carpathi montis, qui Poloniam ab Vngaria dirimit, sitæ, si ab Vngaro occuparentur, faciliorem ipsi aditum in Poloniam patefacturæ, & propter salsarum aquarum abundantiam, reditus regios è salinis imminuturæ essent. Inde enim salem Vngaris suppeditari posse, quem ad eum diem è Polonia petere necesse haberent. Subornati igitur, à rege qui ægrum Comorouij animum sanarent: ad extremum Spitco Iaroslauius Leopoliensis siue Russiæ, & Stanislaus Vantropca, Bellensis palatini, ad eum profecti, persuadere ei conati sunt, ut arces illas cum possesionibus regi Polono traderet, pecunia, qua eas addictas ipse tenebat, accepta: damnorum, quæ se Polonæ reipublicæ causa accepisse prætexeret, æstimationem, bonorum uirorum arbitrio permitteret. Quib. rebus cum nihil apud eum proficeretur, missus Iacobus Dembenius palatinus Sendomiriensis, & præfectus Cracouiensis, cum tumultuaria manu, arces eas intra quinquagesimum diem expugnauit. Ac Berualdum quidem diruit, Ziueciam incendit, Seflaros uerò

Vuladislaus rex Boemiæ à Friderico Imp. inuestitus.

Martinus Truchsessus Magister Cruciferorum.

Cruciferos imperator à bello Polonico deterruit.

Fremitus minorum Polonorum in regem.

Nicolaus Comorouius ad defectionē spectat.

Salinæ in faucibus Carpathi.

Berualdum & Ziuecia arces destructæ.

Marco

Marco Ratoldo addictos restituit. Tūc demū Comorouius Cracouiam ad regem accurrit, facinus'qꝫ suum purgare, & priorum meritorum commemoratione diluere conatus est. Et eò quidē usqꝫ inflexerat regis clemētiam, ut ipsi alia bona in territorio Chelmensi pro ademptis illis dare uellet: uerùm ille superbè eam conditionē aspernatus, & in Vngariā profectus, Mathiæ regis opem implorauit: ea uerò destitutus, in Poloniam redijt, & Crasnostauiense territoriū à Cazimiro ægrè impetrauit. Mathias enim tunc iritatus à Friderico, cum eum exercitum dimisisse cognouisset, nequicquam dissuadentibus ac deprecantibus Vngaris, & contra Turcas potius, qui Vngariam tunc populabantur, ire cohortantibus, in Austriam fecit expeditionem, eam'qꝫ totam quanta quanta est, ad fines usqꝫ Bauariæ peruastauit: oppida pleraque omnia & munitiones, ipsis Austrijs ferè dedentibus, in potestatem suam redegit: Viennam obsedit & oppugnauit: sed ab ea crebris Haugi comitis, qui intus erat cum non contemnendo militum præsidio, eruptionibus non sine magna strage repulsus est, Friderico Imperatore apud Styriam urbem se continente, & Boemorum Polonorum'qꝫ opem frustra implorante. Iam enim hyems appetebat. Misit quidem ei Cazimirus in subsidium decem millia aureorum per Andream Borissouium cognomento Rosam, præpositum Lenciciensem: sed ea Cæsar non accepit, ob spem pacis: cui componendæ non modò pontificij & Venetorum oratores, uerùm etiam Vngarorū proceres nauabāt operam: id'qꝫ hoc enixius, quòd triginta millia Turcarū per id tempus excursione facta in forum Iulij, omnem eam oram usqꝫ ad Cuniglianum Venetiæ oppidū, miserandum in modum uastarunt, deleto Venetorum præsidio, quod ipsis ad Sontium siue Lisontium amnē duce Hieronymo Nouello opposuerant. Tardius tamen ea pax, nec nisi Vngaro tēpestatibus hybernis & niuibus reiecto ex Austria, conuenit: & quidem non satis honestis Friderico conditionibus: nempe, ut se omni iure ac titulo regni Vngarici abdicaret: Boemici uerò fasces, & quod uocant Feudum, Mathiæ conferret: eidem'qꝫ pro munitionib. interceptis in Austria centum octoginta millia florenorum numeraret. Quarum cōditionum postremæ nō fecit satis. Quo factū est, ut Mathias diutius munitiones Austriacas, non inuitis Austrijs, qui Fridericum oderant, retineret. Sic igitur cum alio bello occupatus fuisset Mathias, quietiorem, quàm expectarant, eum annum Poloni habuerunt. Stephanus autem Valachiæ palatinus, ultrò sumptis armis, Transalpinam infestauit, Radulonem siue Draculam palatinum eius oræ à Brassouiensibus ciuibus proditum cæpit: eiectis'que Turcarum præsidijs, Cipulissam unum de suis purpuratis genti præfecit. Quin & Totrusiense territorium, quod in ditione Turcarum erat, ferro & igni uexauit, salinas'qꝫ fructuosissimas incendit. Sub huius anni principium Gregorius archiepiscopus Leopoliēsis, uir in studijs humanitatis & bonarū literarū non mediocriter uersatus, uerùm libidinosus, cum sanus apud Rohatinū degeret, in cubiculo pronus distensis manibus mortuus repertus est: cuius uitā Philippus Callimachus Florentinus descripsisse dicitur. Post quem plus quàm

Comorouius bonis exutus, Crasnostauiam à rege accepit.

Mathias rex Austriam ferè subegit.

Viēna obsessa.

Cazimirus subsidiū Friderico imperatori misit contra Mathian.

Turcæ forū Iulij infestarunt, & Venetorum copias profligarunt.

Pax inter Fridericū & Mathiam.

Stephani res gestæ contra Transalpinenses ac Turcas.

Gregorij archiepiscopi Leopoliēsis mors.

Archiepiscopæ Leopoliensis uacatio.

duobus

duobus annis urbs illa caruit archiepiscopo. Boleslaus Masouiorũ dux Annam uxorem, Pauli Hunouij palatini quondam Belsensis filiam, exagitatus à fratribus & proceribus, quòd imparem duxisset, eadem leuitate qua duxerat, repudiauit. Quod quidem coniugium longè tamen minus indignitatis habuerat, quàm fratris eius Conradi, qui prius Cracouia abductam à uiro plebeio uxorem, nefario matrimonio sibi coniunxerat: eaq; defuncta, ac ducali pompa sepulta, alteram non minus obscurã puellam, Alexij cuiusdam filiam, uxorem sibi adsciuit.

Masouiorũ ducum disparia coniugia.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER VICESIMVSNONVS.

AZIMIRVS rex plus quatuor mensibus Cracouiæ præter morem commoratus, ad exitum Nouẽbris inde discedens, & lignum crucis Christi apud monasterium Calui montis de more ueneratus, Radomiæ reliquum anni tempus, & sequentis principiũ exegit. Ibi uerò regina cum duobus filijs natu maximis, ac totidẽ filiabus relicta, Petricouiam, quò ad duodecimã diem Ianuarij comitia edixerat, se contulit. Nec tamen operæprecij quicquam ibi fecit, cùm propter tardiorem aduentum & infrequentiam cõsiliariorum, tum quòd ne nouus quidem magister Cruciferorum, quamuis accitus promisisset, ueniebat, ut secundum pacta in uerba regis iuraret. Quin ad rebellionẽ planè spectare is referebatur. Cumq; ad depellendum bellum, quod ab Vngaro iuxtà atque Cruciferis impendebat, & ad cõtinendos in officio Prussos, sumptu opus esset, & in eum usum tributum agrarium sciscendum esse plerisq; omnibus uideretur, aliquot temerarij iuuenes de nobilitate maioris Poloniæ rem infecerunt. Priuilegium aũt ibi tunc rex edidit, ne cui Sendomiriensem præfecturam oppigneratam, aut quouis modo obligatam habere liceret, nisi pro hoste publico, & læsæ maiestatis reo haberi mallet. Id aũt Ioannes Rithuianius palatinus Cracouiensis perfecit, cum ex testamento Derslai fratris castellani Cracouiensis paulo antè mortui, præfecturam illam à Vuladislao tertio rege illi oppigneratam, liberam regi reddidisset. Conuentu dimisso, rex in Prusiam contendit: Lenciciæ Vngarorum procerum legationem secretam, defectionem à Mathia pollicentem, sola regina arbitra & interprete audiuit. Nec tamen ei quicquã certi respondit, iam antea fidem gentis dubiam & fluxã expertus. Breste deinde in Cuiauia Prussorum cõuentum egit, eoq; magistrum rursus frustra euocauit: Prussorum suorum animos confirmauit, Sbigneũ Vuladislauiensem episcopum gubernatorem eis dedit: Marieburgensem præfecturam à Ioanne Coscelecio in Petrũ Duninum Siradiẽsem castellanum transtulit. Inde uerò profectus, Lituanicum Breste adijt: ibiq; conuentu Lituanorum ad medium Martij mẽsis instituto, principatus illius rebus prospexit: uicarium uerò pro se de duobus filijs præsentibus utrumuis,

1478 ann. Comitia Petricouiæ.

Sendomiriẽsis præfecturæ priuilegium.

Vngari proceres defectionẽ à suo rege meditantur.

Vngarorũ fluxa fides.

Vuladislauiensis episcopus gubernator Prusiæ.

Petrus Duninus præfectus Marieburgensis.

petẽtibus illis relinquere noluit, quãuis Albertus tacitis lachrymis cupere id se non dissimularet. Venit ad eum illuc Mahometis Turcarum imperatoris orator cum ingentibus donis, Tartarorum quoq; principis Nurduuuladi legationem secum ducẽs, amicitiam & societatem petitum amborum nomine, adijciens Tartarum Mahometis authoritate eò adductum esse. Quibus responsum est, regem libenter accipere, quæ sibi deferrentur, suosq; oratores ad utrunq; confirmandi fœderis caussa missurum. Quid autem Mahometem ad ineundum cum rege Polono fœdus tunc adduxerit, non reperio: nisi fortè res aduersę, cladesque superiori bello Valachico terra mariq; acceptæ, & quòd non solum eius, quem Stephani clientis sui iniuriam ultum ire credebat, sed plerorumq; omnium Christianorum principum socia arma, coniunctasque uires metuebat. Audiebat enim eos dudum dissidentes, in gratiam redijsse, studio belli communi consilio & iunctis uiribus sibi faciẽdi. Turcarum ac Tartarorum legatis dimissis, Petricouiam rex redijt ad comitia denuò ad Pentecosten edicta. Interim episcopus Vuladislauiensis, conuentu Prussorum Grudenti post pascha instituto, nouo eos iureiurando, ultro ab eis oblato, regi & regno obligauit. Id bisne, hoc uidelicet atq; superiore anno (quasi semel satis non esset) factum sit, an Dlugossus lapsu memoriæ repetierit, nescio. Ad Magistrum uerò quinque legati missi, qui eum fœderis admonerent. Verùm ille nihil moratus salubria monita, non modò non uenit Petricouiam ad comitia, sed etiam bellum contra regem adornabat, non tam suis uiribus fretus, quàm Vngari & nonnullorum Germanorum principũ uanis pollicitationibus, ac spe defectionis quarundam regiarum ciuitatum erectus. Et quò maiorem haberet belli faciendi opportunitatem, Brodniciam, & Culmam oppida, & Starigrodum arcem terræ Culmensis, Althausum ni fallor, Germani uocant, de Ioanne Schumbergio Bernardi defuncti fratre redemit, persolutis stipendijs, quæ Bernardus bello superiore meruerat, quæ rex iam prior soluere cœperat. Eas igitur munitiones militũ præsidijs firmauit, ipse cũ exercitu ex agresti ferè multitudine coacto, apud Osterrodam aliquandiu castra habuit, ab Vngaro promissa expectans auxilia. Hæc Petricouiam renunciata, fecerunt ut sine difficultate & cõtrouersia duodenûm grossorum tributũ decerneretur in stipendia mercenariorũ militum, per quos tunc in Prusia rem geri placuit. Nec aliud ferè quicquam memorabile actũ in illis comitijs, nisi quòd importatio salis exotici in Poloniam uetita est, propterea quòd apud Pincũ in maiore Polonia nouæ salinæ extitissent. Ad Mathiam uerò missus est Stanislaus Vantropca palatinus Belsensis postulatum, ne ille rebelliũ contra regem suum Tungeni & Cruciferorum defensionem susciperet, fœderi, quod antiquitùs inter Vngaros & Polonos constitutum, nec ita pridem renouatum intercedat, repugnantem. Porrò ad pontificẽ max. Ioannes Goslubius iurecõsultus & Canonicus Posnaniensis allegatus est, questum de Balthasare de Piscia nuncio ipsius, qui apud Vratislauiam degens, Vuladislao quidem Boemo ut hæretico, Cazimiro

Turcica & Tartarica legatio ad Cazimirum de pace.

Prussi denuò iurant in uerba Poloni.

Cruciferi bellũ in Polonos renouant.

Brodnicia, Culma, & Starigrodum à Cruciferis redẽpta.

Salinæ Pincenses in Polonia.

Legatio Cazimiri ad Mathiã regem.

Ad pontificem max.

Cazimiro & Vuladislao regibus interdictum sacris.

autem ut fautori hæreticorum, in gratiam Mathiæ sacris interdixerat.

Pax Bernensis inter Vng. & Boem. irrita.

Etsi enim ineunte uere pax inter Mathiam & Vuladislaũ per utriusq; consiliarios apud Bernam Morauiæ conuentu acto facta erat, Mathias tamen re apud Pelsinam, quam cum Budeouice retinebat, per præfectos

Res Boemicæ.

præsidij sui contra Burianum Vuladislai copiarum ducem prosperè gesta elatus, simulq; tumultu Pragensis ciuitatis cõtra legatos suos Varadinensem episcopum, & palatinum Transyluaniensem temerè concitato irritatus, bellum instaurabat, pacem illam irritam esse dictitans, quippe quę nec suo iussu, nec authore pontifice, aut legato eius cõfecta esset:

Legatus pontificius belli incensor.

cui & legatus ipse Gabriel monachus, episcopus Agriensis, & recẽs cardinalis creatus, frigidam suffundebat, & insanientem sua sponte, magis etiam concitabat: frustra retinentibus Vngaris & Silesijs proceribus, quibus pax exoptata affulserat. Reuertens autem ex Vngaria palatinus Belsensis, Budensi præposito comitatus, illud responsum à Mathia retu-

Mathiæ responsum legato Cazimiri.

lit, cum fœderatis suis deesse rectè nõ posse. Sed si Cazimirus bello contra Cruciferos abstineret, habere Mathiã uias, quibus Cruciferi ad officium reuocentur, & ipse fœderis iureiurando cum eis sanciti religione soluatur. Hac igitur de causa missi ad eum denuò legati Ioannes Dlu-

Legatio Cazimiri ad Mathiam.

gossus, & Stanislaus Marsalcouicius, qui exquirerẽt, quę'nã illa essent, quæ Mathias tectius significasset. Ac nihil ij quidem eiusmodi compererunt: pernegbat enim Mathias, se tale quicquam Cazimiro renunciari mandasse. Cum autem animaduerterent magnas copias ab eo comparari, quibus partim Poloniam infestaret, partim Cruciferos adiuuaret, constituerunt cum eo, ut ad initium Februarij mensis regum uterq; cõsiliarios suos Olomuciam, omnium controuersiarum componendarum, pacis'que instaurandę causa mitteret, interea uerò utrinque ab armis discederetur: retineret tamen Polonus munitiones, quas de Tungeno in Varmiensi ditione cæpisset. Verùm displicuere uehemẽter hęc pacta Polonis, iniussu suo conuenta. Iam enim Cazimirus exercitum in

Bellũ Prussicũ.

Prussiam miserat: atque is Cruciferos quiescentes adhuc lacessere uetitus, Varmiensem oram infestabat. Prestò tamẽ fuit Tungeno Magister cum aliquantis agrestium magis quàm militum copijs. Sed nostris nullam dimicandi moram facientibus, mox in tutum se recepit. Quo facto liberius uastata est Varmia: ac ne Sambiensi quidem agro pepercit miles: munitiones'que aliquot de Tungeno receptæ. ad hæc auxiliares

Mathiæ regis copiæ bis à Marchiõe Brãdeburgensi fusæ, & aditu in Prussiam prohibitæ.

Vngari copiæ septem millium militum, quæ ductu Zeloni Boemi sub specie ferendæ opis Ioanni duci Zeganensium contra Albertum Marchionem Brandeburgensem per Pomeraniam ad Cruciferos penetrare nitebantur, bis à Marchione magna strage profligatæ erant. Atque ijs rebus perculsi Tungenus ac Magister, de pace cum Sbigneo Vladislauiensi episcopo, Paulo Iasenio thesaurario regni, & Petro Dunino præfecto Marieburgensi, regijs magistratibus, tractare cœperant. Sed statim cœpto destiterunt, ubi de ictis inter reges inducijs, quibus ipsi quoque nominatim comprehendebantur, audierunt. Non tamen destitit regius exercitus à populatione Varmiæ, munitionum'que oppugnatio-

gnatione. Per id tempus Tartari domestica egestate penuria'que adacti, in Podoliam incursionem facere tentarunt.

Tartarorum excursio in Podoliam.

Sed cum exceptorum per insidias hominum indicio comperissent, adesse Spitconem Iaroslauium Leopoliensem, & Ioannem Odrouanzum Podoliæ palatinos, cum non contemnendo equitatu, discessione simulata in syluis aliquandiu delituere, & mox securis nostris ad Braslauiam excurrerunt, oppidum incenderunt, parum'que abfuit, quin & arce potirentnr: sed reiecti tamen, cum magna præda sese receperunt. Eodem'que tempo-

Turcarum excursio in Carinthiam.

re Turcæ in Carinthiam inuecti, eam oram, quæ est inter Malburgettum, Villacum, & Salisburgum, acerbè depopulati sunt: longiusq; progressi fuissent, nisi eius oræ homines ad pontem Draui fluminis

Drauus fl.

concursu facto eis obstitissent, pontem'que interrupissent, ubi mille trecenti ferè Christiani cæsi sunt. Per omne autem id tempus post solutum conuentum Petricouiensem Cazimirus cum uxore partim Radomiæ, partim Sendomiriæ, partim Corcini & Cracouiæ commoratus est. Insequentis demum anni die duodecima Petricouiam rursus

1479 ann.

Comitia Petricouiæ.

ad comitia profectus est. Illuc uenit ad eum legatus Mathiæ regis Ia-

Mathiæ legatio ad Cazimirum.

roslaus Zarnohorius, postulans, ut conuentum de pace redintegranda ad initium Februarij Olomuciam condictum, ad Maium differret, ad eum'que ipse ueniret. Fore id ex re ipsius pariter & Vuladislai filij, minore'que negocio res Prussicas componi posse. Quod si tempus illud locus'que ipsi non placeret, mutaret arbitratu suo. Sed bellum tamen Prussicum interim intermitteret. Quod quidem identidem repetitis legationibus Mathias urgebat. Iam enim receptis cæteris munitionibus, Elsbergam primariam episcopi arcem permunitam Poloni obsidebant: Tungenus uerò rebus suis diffisus, ad Magistrum

Tungeni aduersæ res in Prussia.

in Sambiam profugerat. Grata hæc fuit legatio Cazimiro. itaque licet Tungenum propediem debellatum iri speraret, nec sibi expedire uideret aliquid ei laxamenti concedere, iussit tamen exercitum suum ab Elsbergæ obsidione discedere, & omni bello abstinere. Ad Ma-

Cazimiri legatio ad Mathiã.

thiam uerò tres legatos, Raphaelem Iaroslauium marsalcum, Paulum Iasenium thesaurarium regni, & Andream Rosam præpositum Lenciciensem, cum summa potestate misit, ut de conuentu cum illo constituerent, & spem ipsi facerent: facilè & Magistrum uenturum esse, & Tungenum aliam episcopam, duas'ue pro una impetraturum esse, si pax coiret.

Episcoporum mortes.

Decesserat enim paulo antè de statione uitæ Vincentius Kelbassa Culmensis episcopus, & perpetuus administrator Pomesaniensis, nobilis Polonus gente Nalencia: quem Andreas Bninius Posnaniensis, & Paulus Grabouius Chelmensis propè continuatis funeribus secuti sunt: hic quidem plus quàm quatuordecim, ille uerò duobus & quadraginta annis & sex mensibus in episcopa exactis. Ac de Posnaniensi quidem fuere competitores Vriel Gorcanus, Lucæ palatini Posnaniensis filius, Gnesnensis & Posnaniensis præpositus, & cancellarius regni, cui collegium Posnaniense administrationem episcopæ uacantis

Kkk 2 commi-

commiserat, & Stanislaus Curozuancius procancellarius. Sed Iacobo archiepiscopo interueniente, collegium Posnaniense regiam authoritatem in eligendo Vriele secutum est: qui etiam promissum regis aliquanto antè habuisse dicitur. Reliquæ aliquandiu sine antistitibus fuêre. Obtulerat igitur sese occasio transigendi de Varmiensi episcopa. Cum his mandatis profecti oratores regij, multis'cum Mathia & consiliarijs eius colloquijs habitis, tandem constituerunt, ut ad Pentecosten Mathias duos episcopos, ac totidem alios proceres Siradiam ad conuentum cum Polonis instituendum mitteret: Magister uerò Cruciferorum, & Nicolaus Tungenus ipsi adessent, & communi Vngarorum & Polonorum placito Cazimiro reconciliarentur. Exoptabant enim & Vngari pacem, quo facilius asiduas Turcarum incursiones reprimere possent: nec deerat suadendo & orando Gabriel cardinalis legatus pontificius, Italicarum rerum & pontificiarum partium iuuandarum studio. Ardebat enim tunc intestino bello Italia, scissa in duas factiones: quarum in altera erant, Sixtus pontifex maximus, Ferdinandus rex Siciliæ & Neapolis, & respublica Senensium: in altera uerò Veneti, Florentini, & Mediolanensium dux: quæ Gallorum quoque regem in suas partes pellexerat, & quinquaginta ferè castella pontifici ademerat: tanto'que odio inflammata in id bellum incumbebat, ut Veneti, ne Turcico bello impedirentur, pacem à Turcis redimerent, Scutara siue Scodra urbe Epiri, siue Albaniæ, in qua defendenda permultum pecuniæ sanguinis'que profuderant, eis tradita. Quo uerò debilior erat altera factio, hoc ardentius Mathiæ opem expetebat. E' Florentinæ autem urbis scintilla tantum illud incendium coortum est. Duæ fuerunt ibi familiæ facilè principes, Medicium & Paciorum. Sed penes Medices principatus reipublicæ per complures annos continuabatur. Id ægrè ferentes Franciscus & Iacobus Pacij, re cum Gabriele cardinali tituli sancti Georgij ad uelum aureum, Hieronymo comite Sixti pontificis fratris filio, Francisco archiepiscopo Pisano comitis filio, & paucis alijs communicata, Iulianum & Laurentium Medices in templo sacris uacantes inuadunt. & Iulianum quidem obtruncant: Laurentius uerò famuli unius manu protectus, saucius euasit. Pisanus archiepiscopus interim, ut conuenerat, in curiam, ubi octo delecti de republica consultabant, impetum fecit: sed concursu multitudinis oppressus capitur, confessus'que conceptum facinus laqueo suspenditur, & strangulatur: & mox cadauer eius proiectum, immaniter conciditur. Pacij fratres, & cum eis propè trecenti contrucidantur: Cardinalis captus aliquandiu fuit in custodia. Has igitur ob causas, nimirum ob captum Cardinalem, trucidatum'que archiepiscopum, Pontifex, conscius alioqui (quemadmodum creditum est) eorum quæ à suis acta erant, Florentinos diris deuouit, Laurentium Medicem cum posteris ipsius ad quartam usque progeniem omni honore ac dignitate priuauit. Sequenti tamen anno culpam

Vriel Posnaniensis episcopus.

Italici motus.

Veneti à Turcis pacem rediмunt.

Florētinæ ciuitatis tumultus.

Pisanus archiepiscopus laqueo necatus.

Sixti pontificis diræ in Florentinos.

pam deprecantibus Florentinis, & non contemnenda parte agri cum aliquot munitionibus multatis, pacem dedit. Hæc igitur belli illius semina fuere: cuius intuitu Mathias ad pacem cum Cazimiro faciendam propensior tunc esse uidebatur. Interea Cazimirus peractis comitijs, Sophiam filiam, quam Friderico Alberti marchionis Brandeburgensis filio natu minori desponderat, Francofordiam, quæ ad Odram est, ad sponsum cum splendido sexcentorum equitum comitatu & apparatu transmisit: ipse nouis conuentibus maiorum & minorum Polonorum separatim institutis, duodenûm grossorum tributum impetrauit: Radomiam'que ad reginam profectus, usque ad Pentecosten ibi mansit. Inde Petricouiam redijt, Siradiam'que nonnullos consiliarios misit: ubi Magister quoque Cruciferorum, & Nicolaus Tungenus, & regiæ Prussiæ consiliarij affuere. Sed cum ad uicesimam diem frustra Vngaros expectassent, Petricouiam ad regem uenerunt. Ac Tungenus quidem ad pedes regis prostratus, ueniam impetrauit: permissus'que habere Varmiensem episcopam, cum rege ipse pariter, & quæ præsens aderat legatio collegij, sacri illius ecclesiæ pacto sempiterno constituit, ut omnes deinceps episcopi, primores siue prælati, ut uocant, & Canonici illius basilicæ intra certum tempus postea quam electi, aut in collegium id cooptati fuerint, conceptis uerbis fidem suam regi Poloniæ obstringant, & præstò sint regi quoties opus erit contra Cruciferos: aduocatus quoque episcopalis, ut & ipse in uerba regis iuret: nec præficiatur quisquam ei muneri, nisi regis Poloni, aut ecclesiæ eiusdem subditus. Cæteri uerò homines, qui sunt in ditione episcopi & collegij, decimo quoque anno idem faciant. Prouocationem ad regem ut habeant: collegium sacrum, ut non nisi gratum regi episcopum sibi deligat. Quod tamen ita postea mutatum est, ut rex quatuor de collegio illo indigenas, Prussos idoneos ederet, de quibus collegium, quem uellet, episcopum eligeret. Hæc ita tunc conuenêre. Nec multo pòst ipse Tungenus cum toto collegio in arce Marieburgensi, quemadmodum conuenerat, promissum impleuit. Magister uerò uanis Mathiæ promissis, clandestinis'que literis & nuncijs lactatus, difficiliorem se præbebat, affirmans, Cutem sibi detrahi se passurum prius, quàm in uerba regis Poloni iuraturum. Confirmabat autem eum Mathiæ legatio, quæ ad Cazimirum uenerat, de differendo in aliud tempus conuentu Siradiensi, & inducijs cum Magistro ac Tungeno prorogandis: propterea quòd distineretur tunc Mathias alio cōuentu cum Vuladislao Boemorum rege apud Olomuciam agendo. Quo quidē cōuentu pax, quę dudum inter absentes conuenerat, à præsentibus regibus approbata & stabilita est, maiore eorum qui in Vuladislai ditionem ueniebant, quàm alterorum lætitia. Miti enim, & benigno erat ingenio Vuladislaus: Mathias contrà ferox, fastuosus, grauis'que suis. Eius autem pacis hæ fuerunt conditiones

Sophia Cazimiri regis filia Friderico marchioni Brandeburgēsi nupta.

Nic. Tungenus in gratiam à rege recipitur.

Varmiensis ecclesiæ pacta cum rege Pol.

De episcopa Varmiensi.

Mathiæ & Vuladislai regum conuentus Olomuciæ.

Diuersa Mathiæ & Vuladislai ingenia.

Pacta cõuenta inter reges.

nes potiſsimæ, ut uterque regis Boemiæ titulum uſurparet. Boemiæ totius ius & adminiſtratio cum iure eligendi Cæſaris penes Vuladiſlaum: Sileſiæ uerò, Morauiæ & Luſaciæ dominatus penes Mathiam eſſet. Quod ſi hic prior decederet, in Vuladiſlai Boemorum'que ius & poteſtatem ea omnia reciderent, exolutis tamen regno Vngarorum quadringentis millibus aureorum: ſin prior Vuladiſlaus obiret, Mathias ei ſuccederet in Boemia, regnum'que id redintegraret, haberent neceſſe Boemi illa quadringenta millia ſoluere. Proceribus autem & ciuitatibus ne fraudi eſſet cum alterutro ſenſiſſe: uerùm amiſſa quoque bello bona ipſis redderentur. Hæc ita tunc conuenêre. Hac igitur excuſatione uſus Mathias, prorogationem conuentus & induciarum à Cazimiro poſtulauit. Nec ſanè difficilem hic ſeſe in eo, quod poſtulabat ille, præbuit: miſsis'que ad eum Paulo Iaſenio Sendomirienſi, & Ioanne Baſeno Marieburgenſi, quem nunc Elbingenſem uocant, caſtellanis oratoribus, ad diem diuo Bartholomæo ſacram conuentum & inducias prorogauit: ipſe interim Radomiam, ubi regina erat cum liberis, ſeceſsit, Magiſtro relicto Petricouiæ. Ibi enim conuentum Siradienſem expectare ipſi uiſum eſt, non auſo ad ſuos in Pruſſiam pace infecta reuerti. Sed cum ne ad illud quidem tempus Vngari uenirent, Magiſter cum ſuis Cazimirum Corcinum ſecutus eſt. Eò tandem ſub initium Octobris Stephanus comes Scepuſienſis, & Venceſlaus Becicouius Boemus, legati à Mathia uenerunt, regem'que ſuum excuſarunt, quòd bello Turcico implicatus, Siradiam conſiliarios ſuos ad conſtitutam diem non miſiſſet.

Conuentus & induciæ prorogatæ.

Mathiæ legatio ad Cazimirum.

Satagebant autem ij magnoperè Magiſtrum cum rege Polono in gratiam reducere, renitentem admodum, quòd ſe in uerba regis Poloni nunquam iuraturum eſſe, Deo & homini (Mathiam ſignificans) fidem dediſſe diceret: proferebat autem non pauca, quibus à Cazimiro læſus eſſe uideretur. Quæ cum omnia clariſsimè refutata eſſent, oratores Vngari eum à pertinacia reuocabant, denunciabant'que apertè, non oportere eum deinceps ullam rerum ſuarum ſpem in Mathia collocare: Barbarico bello illum diſtineri, neque commiſſurum eſſe, ut iniuſtam cauſam tueretur. Iam uerò ſui quoque eum obteſtabantur, ne ſeſe & ipſos iret perditum: ac ne minis quidem abſtinebant. His igitur non tam flexus, quàm fractus, deceſsit tandẽ de pertinacia: & nona die Octobr. pacẽ & fœdus cũ Polonis redintegrauit, & in arce Corcinenſi fidelitatis & ſubiectionis iuſiurandum regi ſolenni ceremonia dedit, prǫeunte uerba Ioanne Craco uienſi epiſcopo. Idem fecere, qui cũ eo uenerãt, primores Cruciferorũ, & cum his ſex alij de nobilitate, ac tres conſules Regiomontani. De cæteris uerò omniũ ordinũ, qui tũc aberãt, promiſſum, quòd & ipſi idem iuraturi eſſent legatis regijs præſentibus. Iurarunt & regij cõſiliarij, qui recens in ſenatum allecti erant, ſe fœdus initum ſeruaturos eſſe.

Magiſter Cruciferorum Martinus cum ſuis iurat in uerba regis Poloni.

Tranſactio regis cum Magiſtro.

De Brodnicia uerò, & Culma, & Starigrodo à Magiſtro interuerſis cõuenit, ut

nit, ut

nit, ut is eas munitiones ad diem diuo Martino ſacrum regi redderet, octo millibus florenorum ab eo acceptis: de damnis eo bello, quod cum Nicolao Tungeno geſtum eſt, Magiſtro & ordini datis quaterni à rege Magiſtro'que, & nonus ab ambobus communiter, delecti arbitrarentur: ſoluit'que eo nomine poſtea rex Magiſtro mille quingentos aureos Vngaricos. Porrò de literis fœderis inter Vngarum & Magiſtrum icti placuit, ut utrinque ad diem poſtridie Calendas Februarij ad Rudolfum Vuratislauienſem epiſcopum tranſmitterentur, & ab eo pręſente Ioanne Laſocio Scholaſtico Gneſnenſi, ſcriba & nuncio regio, nemini lectæ concerperentur.

Fœdus Magiſtri cum Mathia cõcerptũ.

Nam cum Mathia quoque & Vngaris pax conuenerat. His ita peractis magna omnium lætitia, Vngari oratores & Magiſter cum ſuis honorificè à rege accepti ac donati, diuerſi diſceſſere.

Pax inter Vngar. & Polon.

Nec ita multo pòſt rex in Lituaniam cum regina & liberis feſtinauit, Ioanni epiſcopo, Iacobo Dembenio caſtellano & præfecto Cracouienſi, & Paulo Iaſenio caſtellano Sendomirienſi, commiſſa cura tranſigendi cum mercenarijs militibus, qui ob non exoluta Pruſsica ſtipendia, paſsim, & maximè in eccleſiaſtica bona hoſtiliter graſſabantur, à nullo ſcelere & flagitio ſibi temperantes.

Militum graſſatio ob non exoluta debita ſtipendia.

Is enim tunc erat Lituanicarum rerum ſtatus, ut regis præſentiam uehementer requireret. Nam Ioannes Moſchorum dux, ſubacto Nouogrodo magno, & compluribus arcibus atque caſtellis finitimæ Ruſsiæ, quæ Alba dicitur, & magno Lituanorum duci parebat, in poteſtatem ſuam redactis, reliquæ Ruſsiæ & Lituaniæ uehementer imminebat.

Moſchorũ dux Nouogrodum & magnã partem Albæ Ruſſiæ ſubigit.

Moſchi Tartarorum tributarij & ſerui.

Amplum quidem is principatum à maioribus ſuis acceperat: uerùm Tartaris, qui trans Rha ſiue Volgam fluuium incolunt, obnoxium ac tributarium uſqueadeò, ut legatis Tartaricis, atque etiam ueredarijs tributum petentibus, uel alia quauis de cauſa uenientibus, cum equis ueherentur, dux ipſe pedeſter obuiam prodiret, & lactis equini (qui potus eſt Tartaris gratiſsimus) poculum uenerabundus porrigeret: ſi qua gutta inde in iubam equi deſtillaſſet, eam lamberet: interpreti legenti literas imperatoris ſelectam ueſtem ſabellinam ſubſterneret, ipſe cum proceribus eas legi auditurus, genua flecteret: nec ullum tyranni imperium detrectaret, etiamſi bellum contra Chriſtianos, fœderatos, aut neceſſarios ſuſcipere iuſſus eſſet.

Equini lactis uſus apud Tartaros.

Hanc tam duram ſeruitutem Ioannes uir magni animi & acer cum ferre non potuiſſet, uxore Græca magis etiam hominem incitante, ſumptis armis excuſſerat: finitimos etiam Ruſſorum principes conſanguineos ſuos aſtu magis quàm armis ſubiugarat: & longius ad occidentem ſolem prouectus, Nouogrodum magnum, ciuitatem ampliſsimam & opulentiſsimam, ac totius Septentrionis emporio celeberrimam, quæ Alexandri Vitoudi armis adacta, centum millia aureorum numûm, quemadmodum uult Vapouius, ſiue ciclorum, ut ſcribit Dlugoſſus, quos Rublos uulgò uocant, magno Lituanorum duci quotannis ad illud tempus pendere erat ſolita, Lituanorum ope deſtitutam oppugnarat, & in deditionem acceperat: trecentos ciuium primores interfecerat, eorum'que

Ioãnis Moſchorum ducis res geſtæ.

Ruſsi finitimi ſubacti à Moſchis.

Nouogrodum magnum Lituanorum magno duci tributarium.

Nouogrodum captum à Moſchis.

copias

Nouogrodensis prædæ magnitudo.

copias omnes abstulerat: reliquis uerò ciuibus tertia modò parte facultatum relicta, quicquid erat reliquum ademerat: denique archiepiscopi ærarium auro, argento, gemmis, margaritis, & omni genere opum per multos annos congestarum refertissimum ac ditissimum spoliarat: solumq; aurum, argentum, & gemmas, atq; uniones trecentis curribus asportarat. nam qui ceteram supellectilem portabant currus, fuerunt innumerabiles. Inde igitur auctus opibus & animis Moschus, totas prouincias Lituanis, dum Cazimirus Polonicis rebus diuersa parte orbis terrarum distinetur, ademerat, omnemq; adeò Russiam & Lituaniam animo complexus erat. His ergo rebus prouisurus Cazimirus, in Lituania tunc solito diutius commoratus est.

Cazimirus à Moschico bello abhorruit.

Et quamuis Lituani proceres bello repetere amissa optimum factu esse censerēt, maluit ille tamen quietis consilijs cum feroci Moscho rem componere, quòd eum tanta accessione diuitiarum atq; prouinciarum, numerosis, & bellandi assiduitate exercitatis, & memoria partarum uictoriarum præfidentibus copijs abundare, suos uerò longa desuetudine armorum imbelles & effœminatos esse diceret: mercenario milite cōtra tam potentem hostem bellũ geri oportere, cuius è Polonia & uicinis gentibus tam celeriter educendi sibi copia non esset.

Lituani imbelles facti.

Induciæ Lituanorum cum Moschis.

Itaq; aliquot annorum inducias cum eo pactus est. Hæc tunc in Lituania.

Turcæ Transyluaniã infestant.

Bassa.

Per id tempus autumni Turcarũ centum millia cum quinque ducibus, quos ipsi Bassas uocant, deductis secum Transalpinorum auxilijs, Transyluaniã ingressa, ad Sobinouiam siue Cibinium urbem castra posuere. Præsenserant eorum aduentum Vngari, & ad defendenda sua tripartito cum totidem ducibus accurrerant: fortè in unum agmen, cui Stephanus Bathorus præerat, Turcę incidêre. Stephanus ubi se in arcto positum pugnã detrectare, & cum reliquis duobus suorũ agminibus coniungere se non posse animaduertit, facit tamen eos certiores de necessitate dimicandi sibi obiecta: & militibus suis uoluntario iureiurando sese obstringentibus, quòd morituri prius, quàm fugituri essent, arma expedit.

Prælium Vngarorum cum Turcis.

Committitur acre præliũ tribus fermè horis. Iamq; Vngari prægrauãte Turcarum multitudine referre pedem cœperant, & ægrè eos sistebat Bathorus, obtestans pariter & obiurgans, & recentis iurisiurandi admonens: cum ecce duo reliqua agmina, in quibus erant aulici regij & Rascij, citato cursu inuecta, in latus hostium impetum fecerunt.

Turcæ uicti ab Vngaris.

At illi re improuisa consternati aliquandiu, tamen conuersis equis restiterunt: ad extremũ uerò cōturbati & impulsi, fugam fecerunt. Ibi tunc magna fugientium strages edita. Neminem enim, præter quinquaginta insigniores captiuos, Vngari uiuum seruabant. Nec tamen incruēta cessit eis uictoria: cecidêre multi fortes uiri, in quibus nobiles in primis Paulus Knes, quo nomine Slaui ducem & sacerdotem appellãt, & Iaxitius Rascius ductores agminũ: quorum opera maximè uictoriam illam tam præclaram & omni æuo memorabilem Bathorus, quanquam & ipse saucius, Mathiæ retulit.

Knes.

Mathias podagricus.

Ille enim graui pedum dolore impeditus, in Vngaria decumbebat, usqueadeò afflictus, ut passim diuulgaretur, eum extremum clausisse diem, ue-

Austria uexata à Mathia & Vngaris.

neno sublatum. Sed probauit is anno sequenti se uiuere, Austriam per Thomam Tarciũ populatus, & Rachesburgo oppido per uim potitus: cum à Turcis ad alia bella, quemadmodum statim exponemus, auersis, ocium & quietem nactus esset, cum Polonis aũt & Boemis pacem fecisset. Causam autem eius belli fuisse uolunt quidam repetitionem coronæ Vngaricæ, quam Bernardus archiepiscopus Strigoniensis cum thesauro regio fugiens in Germaniam asportauerat. Verùm id bellum mox inducijs interceptum est.

1480 ann.

Eum uerò annum & consequentes aliquot Cazimirus rex iam grandæuus, cum uxore & liberis in Lituania uenationibus uacans consumpsit: neq; memoratu dignum quicquam tunc in Polonia, pace per circuitum parta, accidit, præter quòd Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis, non multo antè designatus archiepiscopus Leopoliensis, uiuere pariter & annales Polonicos scribere desijt, uir nobilis de gēte Vienauia, uirtute & constantia summa, eruditione & facundia, ut illis temporibus, non uulgari, & industria ac dexteritate in rebus gerendis singulari præditus: quas ob res quamuis Cazimirum regem Sbignei, ac deinde rursus Iacobi Senneniorum ornamentis impensius studēdo, grauiter offendisset, ita ut sacerdotiorum fructibus spoliaretur, Cracouia à præfecti apparitoribus contumeliose eijceretur, proscriptusq; de uita periclitaretur: postea tamen idem rex plurimum eius opera in obeundis legationibus maximi momenti atq; dignitatis, & in erudiēdis liberis suis usus est: unde ditatus, insignia reliquit beneficētię suę pietatisq; monumēta. Sed quoniam extat uita eius, siue à Philippo Callimacho, siue à quoquam alio disertè ac diligenter conscripta, satis sit obiter hæc paucula de eo perstrinxisse.

Ioannes Dlugossus historicus, & archiepiscopus Leopoliensis designatus, obijt.

1482 ann.

Pestis dira.

Anno dehinc tertio ad medium mensis Iunij pestis atrox ex Vngaria proserpens, Cracouiam cunctam'que minorem Poloniam inuasit: sequenti uerò anno maiorem quoque Poloniam, Masouiam, & Prussiam, ac Boemiam quoque peruasit, & plurimos mortales absumpsit. Inter quos insignis fuit Simon Lipniciensis, ecclesiastes disertus, Bernardiniani sodalitij ad meridianã portam Cracouiæ degentis, homo plebeius quidē, & obscuro loco natus, sed probitate & sanctimonia uitæ clarus, ita ut ęgroti cōplures ad sepulchrũ eius pristinæ sanitati restituti esse memorētur.

Simon Lipniciensis.

Cazimiri sancti principis mors & castitas.

Quod quidē de Cazimiro quoq;, Cazimiri regis filio, nō modò constanti fama, sed etiam certis grauibusq; testimonijs affirmatur: qui Simonem hunc intra uertentem annum consecutus est, apud Vilnã tabe consumptus, & in basilica eius urbis à patre solenni pompa sepultus: clarus & ipse sanctitatis opinione. Fertur autem is tam castè & continenter uixisse, ut medicis concubitum suadentibus, si sanus esse uellet, mortem oppetere, quàm legem pietatis Christianæ transgredi maluerit: longè aliter sentiens, quàm plerique mortales corruptissimo hoc nostro seculo, qui neque pœnitendum, neque pudendum sibi esse ducunt in cœno libidinum uolutari. Creuerat interim in Polonia licentia hominum & audacia, cœperantq; nonnulli nobiliores etiam rapto uiuere. In quibus Christophorus Safranecius, nobili genere ortus, & non contemnendis opibus præditus, facta manu perditorum hominum è

Pescouascala arce, uias publicas infestabat, mercatoresq́; Cracouienses
complures copiosos & honestos Lublinū ad nundinas proficiscentes di-
ripuerat & trucidarat. Hac igitur de causa proscriptus, & cū proscriptio-
nem cōtemneret circumuentus & captus, Cracouiæ iussu regio capitali
pœna affectus est. Ita pacatiores tamen factæ sunt uiæ. Nec Boemia inte-
rim, & Praga præsertim, à domesticis motibus quieta fuit, schismaticis &
profligatis sacerdotibus atq; cōcionatoribus in absentes episcopos, Car-
dinales, & pontificē max. mox in presentes monachos, & magistratus ur-
banos, ac in regem deniq;, populū concitantibus. Nec profuit indulgētia
& patientia regis, ac ne coercio quidem seditiosorum, quo minus probra
& cōtumeliæ in eum iactarentur, ac de uita is quoq; Prage, & apud Cuth
nos montes, quò secesserat, periclitaretur. Senatus quidem ueteris & no-
uæ Pragæ à furente multitudine cōtrucidatus est, & monasteria direpta.
Sed eam culpam Henricus & Hinco Podiebradij duces, a Pragensibus
redempti, apud regem mitissimū, & uires suas expendentē, facilè depre-
cati sunt. Valde quidem Vuladislaum pœnituit suscepti tam turbulenti
& egeni regni: cuius reditus plerosque omnes Georgius Podiebradius
distraxerat, & insuper trecenta millia aureorum filijs suis debere se pro-
fessus erat, quæ Vuladislaus rex factus, exoluturum se ipsis promiserat.
Et soluit sanè, cum Boemi publicè ingens tributum in eam rem contulis-
sent. Sed nos nostra prosequamur. In Russiam deinde Cazimirus rex
iter fecit, ut à Stephano Valachorum palatino pridem promissum ac diu
dilatum fidelitatis iusiurandum ritu solenni acciperet, ipsomet palatino,
qui ad eam diem uarijs causificationibus id extraxerat, inuitante, ex hu-
iusmodi causa. Imminebant tunc toti orbi Christiano Turcarum arma.
Afflixerat Rhodum graui bello Mahometes, & metropolim eius insulæ
uehementissimè oppugnarat: sed non expugnarat tamen, magna cum
ignominia & strage reiectus. In Appulia uerò Bestiam, & alia quædam
ignobilia oppida ui cæperat ac deleuerat: Hydruntum aūt presidio firma
uerat, indeq́; eam oram omnē lōgè lateq́; ferro & igni uastabat. Vtrum-
que hoc bellum per legatos, quos illi Bassas uocant, gesserat, ipse eodem
tempore cum tertio exercitu in Syriā profectus erat. Sed in itinere pro-
pe Nicomediam extinctus, laxamentū ijs quibus terrori fuerat, attulisse
morte sua uidebatur, propterea quòd Turcæ scissi in duas factiones, par
tim Baiazeti natu maiori, partim Zizimo minori filio eius fauebant, bel-
loq́; ciuili impediti erant: ita ut ij qui Hydrunti erant in præsidio, cum ab
Italis, ad restinguendū illud quasi cōmune incendium duce Alfonso Fer-
dinandi regis Neapolitani filio, principe Calabriæ, accurrentibus preme
rentur, omni ope suorū destituti, deditionem facerent. Vbi præclaram
Christianis operam Vngari, quos Mathias rex affini suo in auxilium mi-
serat, nauarunt, utpote exercitati bellis Turcicis. Videbatur itaq; respira
tura esse aliquantisper respub. Christiana, ipsis inter se Turcis belligeran
tibus, cum Zizimus, quem alij Selimum uocant, à Baiazete prelio supera
tus, ad Sultanū Aegypti se recepit: cumq́; opibus & auxilijs eius fretus,
bellum atque prælium instaurasset, iterum uictus, Rhodum profugit: à
Rhodiensium

Christophorus Saffranecius ob latrocinium capite plexus.

Boemia et Praga ab improbis concionatoribus turbatur.

Vuladislai regis pericula.

Pragensis senatus trucidatus à plebe.

Vuladislai pœnitentia.

Boemici regis egestas.

Turcarū uaria huius temporis bella.

Turcæ à Rhodo reiecti.

Appulia uastata.

Hydruntum captum.

Bassa.

Mahometis mors.

Turcarum ciuile bellum.

Hydruntum receptum.

Vngarorum uirtus.

Zizimi Turcæ fuga, captiuitas, & mors.

Rhodiensium uerò militum magistro ad Innocentium octauum ponti-
ficem max. qui Sixto sucesserat, Romam transmissus, & à Carolo octauo
rege Gallorum Neapolim cum exercitu contendente receptus, in itinere
uitam finiuit, ueneno, ut creditum est, extinctus Alexandri sexti ponti-
ficis opera, qui tunc Innocentio defuncto successerat. Ita Baiazetes pa-
cem domi nactus, ut ignominiam & clades paternas à Stephano acce-
ptas ulcisceretur, anno post Christum natum 1484, in Bessarabiam &
Valachiam terra mariq́; expeditionem fecit: Kyliam, quam Litostomon
Græcis ueteribus dictam esse quidam autumant, & Moncastrum siue
Bialogrodum, urbes munitissimas, illam ad Danubij, hanc uerò non ad
Boristhenis, ut uult Paulus Iouius, sed ad Tyræ siue Nestri ostia sitam,
non sine magna strage suorum in potestatē suam redegit, Moldauiamq́;
omnem eo ipso & sequenti anno peruastauit: subegisse Iouius memorat,
sed falso: quod statim planum fiet. Cessit quidem tunc Stephanus poten-
tiæ Turcicæ, cum ei longè imparem se esse animaduerteret: tutioribusq́;
& impeditioribus locis, ut est montosa & syluosa ea regio, sese conti-
nuit. Cazimiri autem regis opem implorauit, promittens in uerba eius
iuraturum se tandem esse. Non putauit Cazimirus negligendam sibi esse
illam occasionem deuinciendi & subiungendi sibi eius principis, qui
Tartaros, Turcas, Vngaros uicisset, magnis'que incommodis affecisset,
suum autem imperium ad illud tempus detrectasset. Quamuis autem fa-
cilè conijceret, stabile firmumq́; non fore id, quod non uerè & ex animo
ageretur, sed temporis modò causa simularetur, cōsultius tamen & cum
minori periculo suo suorum'que coniunctum esse ducebat, cum illo &
per illum deuotos uniuersi Christiani nominis hostes à finibus suis arce-
re, quàm proditis quodammodo Valachis, omnem grauissimi belli mo-
lem in semet deriuare. Quamuis enim nullam ipse Turcis inferendi si-
bi belli occasionem daret, non temperaturos tamen eos sibi esse ab in-
uadenda & infestanda Russia, Podolia & Lituania, si Valachiam sub-
egissent, & illum quasi intermedium parietem diruissent: ac uel ipsos
Valachos infestissimos sibi fore, quòd ope sua destituti, in barbari ty-
ranni potestatem redigerentur: denique uel sola fama aduentus sui Vala
chis quidem redditum iri animos ad defendendū sese suaq́;, Turcis uerò
terrorem incussum iri, ne longius progrederentur, aut diutius in muni-
tionibus Valachiæ subigendis immorarentur. Formidabile enim tunc
erat Turcis nomen Polonorū. Igitur sub initium autumni anno Christi
1485, Leopolim rex contendit, eoq́; Russica & Podolica nobilitas omnis
euocata ipsi præstò fuit. Permulti etiam de Polonis & Lituanis uolunta-
rij partim officij, partim spectaculi gratia illuc ad eum cōfluxêre, equis ar
misq́; bene instructi, ita ut uiginti millium equitum bello aptorū nume-
rum comitatus ille expleret. Cum eo porrò Nestro seu Tyra amne apud
Haliciam transmisso, Colomeiam ad constitutam cum Stephano diem
sese contulit, & in latè patenti campo castrametatus est. Nec multo pòst
Stephanus quoq; cum insigni procerum equitumq́; caterua affuit. Subli
me solium in papilione regio præparatum erat: in eo rex ornatu regio
LII 2 sedebat,

Innocentius octauus papa.

Alexāder sextus papa.

Baiazetes Imp. Turcarū. 1484 ann.

Kylia & Bialogrodū urbes captæ à Turcis.

Pauli Iouij error.

Moldauia peruastata à Turcis.

Valachiæ situs.

Cazimiri consilium de rebus Valachicis.

1485 ann.

ſedebat, adſtantibus conſiliarijs. Stephanus, ubi appropinquauit, equo
præſtanti uectus, ſolus excluſis omnibus receptus eſt in medium ab equi
tatu regio cingente papilionem: deſiliensq;, à primoribus regij conſilij
obuiam prodeuntibus ad regem introductus eſt, uexillum ſigno terræ
Valachiæ exornatum manu tenens: & adorato, ut mos eſt gentis, rege,
uexilloq; ad pedes ſedentis abiecto, in genua procidit. Interea ſolutis ex
compoſito funiculis, qui papilionem ſuſtinebant, quæ fiebant intus cun-
ctis longè lateq; patuêre. Ibi tunc Stephanus nihil ea re motus, ſolenni ce
remonia conceptis uerbis iuſiurandum dedit, ſe cum uniuerſa Valachia
in fide & clientela Cazimiri & ſucceſſorum eius regum Poloniæ ſemper
fore, nec alium quenquã, præter ipſum, dominum agniturum eſſe: contra
quoſuis hoſtes ipſi ſummis uiribus prҿſtò futurũ: nullum cum quoquam
fœdus cõtra ipſum initurũ, neq; hoſtile quicquã contra eum & Polonos
moliturum: præmoniturũ etiam, ſi quē moliri quicquã eiuſmodi præſen
ſerit: pacem deniq; bellũq; cum nemine iniuſſu regis facturũ eſſe: quibus
quidem uerbis extremis Mathias rex Vngarorũ, qui & ipſe Valachiҿ do
minatum ſiue patrociniũ ſibi uēdicabat, tacitè deſignabatur. Extat ea de
re in Archiuio regis diploma Stephani, ab ipſo & quatuordecim cõſilia-
rijs eius conſignatũ. Ita tũc ferox ille & acer bellator, & ſuperbus multo-
rum populorũ regumq; uictor, nõ niſi extrema neceſsitate adactus, regi
Polono collum ſubdidit. Subleuatus deinde à rege, & ad oſculum admo
tus, menſæq; adhibitus cum tredecim ſuæ gētis primoribus, & perhuma
nè acceptus, deniq; hoſpitalibus donis ornatus, in Valachiam ſe recepit,
tribus millibus equitum auxiliariorũ ex omni numero delectorum à re-
ge acceptis, quibus Ioannes cognomento Polacus præfuit. Poſt quod tē-
pus Stephanus Polonicorũ auxiliorum ope fretus, ad diſcrimē quidē uni
uerſæ dimicationis cum Turcis nõ uenit, ſed particularib. certaminibus
eos uehemēter exercuit, & ſæpe nõ ſine ſtrage fudit, fugauitq;, Valachis,
qui & ipſi ҿquè ac Turcҿ leuiore armatura utebãtur, animoſe in eos pro-
currentibus: & cũ premerētur, ad Polonorũ ſigna agmenq; extremũ ſeſe
recipiētibus, & cum ijs pariter hoſtē ferocius in ſe inuehentē reprimenti
bus. Ita retinuit tamen principatũ ſuũ Stephanus, quãuis mutilũ. Exceſſe
re enim Turcæ Valachia, Kyliã tamen & Bialogrodũ præſidijs firmarũt:
tractumq; illũ maritimũ, quem Beſſarabiã uocant, in poteſtatē ſuam tunc
redactum, in hãc uſq; diem obtinent. Per hoc tēpus Fridericus imperator
Maximilianũ filiũ, aſſentientib. principib. electoribus, Cҿſarē ſiue regem
Romanorũ appellauit, & ritu ſolēni Aquiſgrani inaugurari curauit. Nec
ita multo pòſt aliquot res aduerſæ Maximilianũ exceperũt. Primũ enim
inſequēti anno captus is eſt à Flandrēſib. ſuis, re à Gallis inſtructa, & Bru
gis in cuſtodia habitus aliquandiu. Liberatus tandē à patre, aliquãto pòſt
Brugenſes inſigniter ultus eſt. Deinde Carolus Gallorũ rex, qui cũ Mar-
garita filia Maximiliani paruula etiãtum nupta erat, Annã ſpõſam, ducis
Britannorum filiam, quã defuncta Maria uxorem ducebat Maximilia-
nus, ei prҿripuit, Margaritamq; repudiauit. Maximilianus autem poſtea
Blancam Mariam Galeacij Mediolanenſium ducis filiam uxorem du-
xit. Sed

Stephanus pal. Moldauiæ cũ ſuis iurat in uerba regis Cazimiri.

Polonorum auxilia Stephano Valacho data. Ioannes Polacus.

Turcæ à Stephano fatigati.

Beſsarabia.

Maximilianus Cæſar coronatus.

Maximilianus Cæſar captus.

Brugenſes puniti.

Maximiliano ſponſa præerepta.

Blanca Maria Maximiliani uxor ſecunda.

xit. Sed hæc poſterius. Tunc autem Cazimirus conſtitutis rebus Vala-
chicis, in Poloniam redijt: & Cracouiæ aliquaudiu quietus, & quaſi uaca
tione ætatis utens, manſit: Fridericum filium natu minimum ſtudio &
opera ſua ad epiſcopam Cracouienſem ſecundum Ioannem Reſſouium
tunc mortuum euexit. quod quidem anno Chriſti 1488 factum eſt. Tar-
taricum autem bellum per Ioannem Albertum filium geſsit. Infeſtabat
ea gens crebris incurſionibus, magnisq; incommodis afficiebat Podo-
liam atq; Ruſsiã, ſiue ultro, egeſtatisq; ſuҿ ſubleuandæ gratia, ſiue à Tur-
cis in Valachia iritatis, incitata. Fumabant longè lateq; non modò uilla-
rum & pagorum, ſed etiam uicorum & oppidorũ incendia: abduceban-
tur in fœdam ac barbaricam ſeruitutem agreſtes iuxtà ac nobiles uiri, ma
tronæ & puellæ: ſenes uerò ac pueri, longioris atq; celerioris itineris la-
bori ferendo impares, immaniter trucidabantur: & miſerabilis erat om-
nino rerum facies. Excitus tandem ſuorum querimonijs, clamoribus,
conuicijs, & commiſeratione Cazimirus anno Chriſti 1489, cum celeri
nuncio Tartaros, tranſmiſſo apud Tauane Boriſthene, Podoliæ & Ruſ-
ſiæ imminere accepiſſet, Ioannem Albertum cum expeditis copijs au-
lici comitatus ſui contra eos miſit: ac Ruſsicæ & Podolicæ nobilitati,
ut cum eo ſeſe coniungeret, imperauit. Et fuit ea dicto audiens. Cum au-
tem cognouiſſet Ioannes Albertus, Tartaros ſolita celeritate uſos, rapta
præda raptim recedere, curriculo ſecutus eorũ ueſtigia, per nota uiarum
ac tramitum cõpendia ducentibus Podolijs, ad Copeſtrinũ uicum perue
nit: ibi certior fit ab exploratoribus & captiuis, Tartaros bipartito agmi
ne cum duobus ducibus, quos Cҿſares ſiue Zaros illi uocãt, reuertentes,
partim ante ſe haud longè abeſſe, partim aliquanto interuallo ſubſequi.
Relictis igitur cum exiguo præſidio ſarcinis, & ijs equitibus, qui debilita
tis curſu equis ſequi non poterant, in id agmen hoſtiũ quod anteceſſerat,
maiori animo quàm conſilio à tergo impetum fecit. Tartari à longè, ut in
patenti planicie, noſtros aduentantes conſpicati, diduxere agmen con-
uerſis equis, ut eſt mos gentis: denſoq; ſagittarum imbre, ſurſum uerſus
eiaculati, equos pariter & equites ſupernè conſauciabant, donec præpe-
ti curſu inuectis noſtris res cominus gladijs geri cœpit: ibi uerò impa-
res noſtris armatioribus, in fugam conuerſi ſunt: quam tamen obiecta
cœnoſa palus impediebat. Itaque multi in prælio, longè plures in fuga ce
cidere, capti multi: pauci ex eo agmine, quod quindecim millibus equi-
tum conſtitiſſe memoriæ proditum eſt à Vapouio, cum duce abiectis e-
quis in palude hҿſitãtibus, pedeſtres euaſere. Prҿda omnis à noſtris recu
perata, & captiuis exuuijsq; hoſtiũ cumulata. Nec mora ad cҿteros qui
ſequebantur noſtri retrò contendere: fortefortuna ij improuiſo adueni-
entes, impedimentis noſtrorum apud Copeſtrinũ relictis potiti erant. &
cum ibi aquæ mulſҿ, qua ferè in potu utũtur Ruſsi & Podolij, aliquantũ
reperiſſent, ex itinere ſitientes largius ſeſe ingurgitabant, diffugiſſe no-
ſtros rati. Id cum noſtri cognouiſſent, in comeſſabundos & ebrios facto
derepentè impetu, quaſi in pecudũ cæde ad laſsitudinē uſq; uerſati ſunt.
Dux quoq; hoſtiũ alter correptis armis, tētatoq; nequicquã cum paucis

Fridericus epiſcopus Cracouienſis.

1488 ann.

Tartarorũ excurſiones in Podoliam & Ruſsiam.

1489 ann.

Tauane.

Copeſtrinum.

Zari.

Polonorum de Tartaris gemi nata uictoria ductu Ioannis Alberti.

Aqua mulſa.

inordinatis Marte cecidit. decem millia equitum in hoc agmine fuisse Vapouius prodidit, & ex eo numero paucos euasisse. Sũt qui ad Sauoranũ, siue Safranũ flumen, quod in Bogũ influit, hæc gesta esse memorẽt. Non quieuêre tamen postea Tartari: sed cum rursus in Podoliã populabundi hyberno tẽpore excurrissent, niuibus, quæ plurimæ tunc deciderant, impediti, rursus insigni strage à nostris tumultuariè coadunatis profligati sunt. Verùm hæc uictoria de nouem millibus Tartarorũ, posterius, neq; Ioannis Alberti ductu parta est. Tunc aũt Ioannes Albertus re bene gesta, & lectis hostiũ spolijs, uictor ad patrẽ reuertit: ex eo clarus charusq; cunctus haberi cœptus, militibus pariter & captiuis reducib. uirtutem, dexteritatem & prudentiã eius prædicantibus. Quę res magno ipsi adiumento fuit ad regnum Vngarorũ adipiscendum, nisi fortuna nouerca in medio cursu eũ destituisset: quod mox persequemur, si paucis prius attigerimus, quæ hoc ipso anno acta sunt: nẽpe quòd Cazimirus rex fœdus icit cum Baiazete Turcarũ imperatore, per oratorẽ suum Nicolaũ Firleium gente Leopardiũ, qui postea castellanus Cracouiẽsis, & dux exercitus Polonici fuit, hac lege, ne quid alter alterius ditioni incõmodaret. Cũ Vuladislao quoq; filio Boemorũ rege idem societatẽ contra Mathiã Vngarorum regẽ inijt. Erat enim Mathias quietis impatiẽs: & cum plurima de Vuladislao partim bello, partim iniquo fœdere quæsiuisset, plura tamen indies appetebat: ducesq; Silesios Ioannẽ Zeganensem, & Henricũ Munsterbergensem durissimis pactis ad dedẽdas sibi munitiones Zeganum, Sprotauiã, Cozuchouiam, Suebodinũ, Grunbergã, Polcouiciam, Vartembergam, & Franchesteinum, adegerat: contra Fridericum imperatorẽ, cui Vuladislaus cliẽs imperij, rectè deesse nõ poterat, bellũ instaurabat: Austriã infestabat, & multas eius munitiones in potestatẽ suã redigebat: quin Boemiæ quoq; imminere uidebatur, & in Vuladislai caput Boemos quosdã sicarios cõparasse dicebatur. Vuladislaus igitur omnia domi forisq; suspecta habẽs, & in paupere regno, tamẽ alieno quoq; nomine ualde obæratus, cum se Mathię uiribus imparẽ esse, Fridericũ uerò non modò nihil opis afferre sibi posse, uerùm etiam ope sua indigere cerneret, ad patris arma recurrendũ sibi esse putauit. Nec ille abnuit societatem, cùm filij, tum sua ipsius causa. Nouerat enim inquietũ Mathiæ ingenium. Sed insequẽti anno is omnes eos periculo & metu liberauit. Et intulit is quidẽ bellum Austrijs, exercitũ Friderici imperatoris fudit, munitiones Austriæ plerasq;, & in his caput gentis Viennam, in potestatem suam redegit, Nouam urbẽ obsedit: uerùm dum ea obsidetur, ipse Viennæ apoplexi extinctus est. Funus eius raptim & minimè regali pompa Albam regiam, ubi regum Vngarorum sepultura fuit, ab Vngaris elatum. Quo cognito Maximilianus Cæsar, Friderici imperatoris filius, cum exercitu aduolans, Viennam & omnem Austriam in potestatem suam redegit, & patri reddidit: nigram legionem, reliquias Mathiani exercitus, fudit ac dissipauit: mox Tirolensem comitatum, qui à Venetis infestabatur, donatione Sigismũdi patrui sibi adiunxit. Mors Mathiæ regis, noui, quanquam non diuturni, nec atrocis belli inter Vngaros &

Sauoranus siue Safranus fl.

Tartari rursus fusi.

Ioannes Albertus Cazimiri filius clarescit.

Cazimiri fœdus cum Baiazete.

Nicolaus Ferleius.

Polon. et Boẽ. regum societas cõtra Mathiã.

Mathiæ regis inquietudo.

Austria infesta ab Vngaro.

Mathiæ res gestæ in Austria. Vienna capta.

Mathiæ regis mors.

Vienna & Austria recuperata à Maximiliano.

Tirolensis comitatus.

garos & Polonos causa fuit. Quod quidem ex intestino Vngarorũ procerum inter se dissidio coortũ est. Nam ij diuersis studijs partim ad Vuladislaum regem Boemorum, partim ad Ioannem Albertum alterum Cazimiri filium, de quo dudum mentionem fecimus, regnum detulerunt: nec deerant qui Maximilianum Cæsarem regnare uellent: erant etiam, qui externos reges fastidientes, Ioannem defuncti Mathiæ nothum filium, quem blandè Hanselicum uocabant, regem appellabant. Non repudiauit Ioannes Albertus oblatum regnum, inuitantibus & orantibus qui ipsi studebant Vngaris, patre uerò suadente, & sumptus præbente. Sed Vuladislaus accitus à suis fautoribus, celeriter cum tumultuarijs Boemorum copijs adfuit: & Budam caput regni, fauore Beatricis reginæ, spe noui matrimonij illectæ, quæ aspectu eius Olomucij capta erat, pulso Hanselico occupauit. Id cum didicisset Ioannes Albertus, accepto à patre exercitu, in quo duodecim millia hominũ mercede conductorũ censebantur, sub signis in Vngariam ingressus est: & Sobinouiam, Aperiassum, & alia quædam oppida, quæ ipsi Budam contendenti in itinere occurrebant, in deditionem accepit. Cassouia uerò urbs & arte munita, & ualido aduersariorũ pręsidio munitior, & cõmeatu bene instructa, uenieti portas clausit. Nõ uisum est eam Ioãni Alberto pręterire, ne hostis à tergo relinqueretur, néue cæteræ munitiones, eius exẽplo, noui regis imperium detrectarent. Itaq; obsideri ea, & bõbardis è Polonia aduectis oppugnari cœpta est, sed nullo operęprecio: ab extrema ęstate in mediam hyemẽ extracta obsidio. Interim tẽtata est pax inter fratres ab Ioanne Varadinẽsi, eodemq; Olomucẽsi episcopo, uiro prudente & docto, qui ea de re in Poloniam ad Cazimirũ, ex quo Ioannes Albertus dependebat, excurrit: sed nihil impetrauit. Vuladislaus uerò, cũ primores Vngaros plerosq; omnes opera & largitione Beatricis, quæ thesaurũ regium in potestate sua habebat, ad se pellexisset, exercitum ad reprimẽdos fratris conatus misit. Cum autem in propinquo essent duo exercitus, cœptum est ab Vngaris de pace agi, nolentibus regnum dubiæ Martis aleæ committere. Constitutæ ad certum tempus induciæ, per quas illi Vuladislaum, Ioãnes Albertus uerò patrem consuleret, ac de conditionibus pacis inter dissidentes conueniret. Interea Ioannes Albertus soluta obsidione, Aperiassũ se recepit, & Vngari diuersi abiere. Erat Cazimirus tunc in Lituania, ad repetenda bello sua, quæ Moschi interuerterant, sese comparans. Etenim post Nouogrodum magnum subactum, Russorum Seueriensium principes ultro ad Moschos defecerant, non maxima re offensi: nempe quòd cum Vilnam uenissent, ad regem quodam tempore intromissi non sunt: cum'que unus quispiam ex ijs importunius urgeret, ianitor digitum eius foribus pressit & confregit. Et luit quidem capite pœnam ianitor, non fuit tamen eo satiata ira principum: quin ij profecti rectà ad Moschorum ducem, eius imperio se sua'que omnia subiecerunt. Siue autem hæc fuit causa defectionis, siue illa potius, quòd despicatui se esse Lituanis animaduerterent, ac de religione ritu'que sacrorum ab illis quidem dissentirent, cum Moschis uerò consentirent, illa tamen occasione permoti, meditatum

Vngarorũ dissidium in creãdo rege.

Bellum inter fratres.

Beatrix regina Vuladislao fauet.

Ioannis Alberti expeditio in Vngariam.

Cassouia obsessa à Ioanne Alberto.

Seueriensium Russorum defectio ad Moschum.

meditatum fortaſsis iam antè facinus maturarunt. Hęc igitur Cazimiro
Moſchici belli cauſa fuit:& tamen maiore euehendi filij,quàm recuperan
di amiſſa ſtudio incenſus:ira etiam in alterum filium,uelut nimio plus cu-
pidum,& in ſe ingratum,ſtimulante, pacem Ioanni Alberto diſſuaſit, ac
proſequi eum cœptum bellũ iuſsit:adfuturum ſe ipſi cum ualidis ſuorum
copijs,ac Tartarorum auxilijs,cum primùm res Lituanicas cõpoſuiſſet,
pollicens. Valde erant diminutæ Ioannis Alberti copiæ,plurimis militi-
bus ad mentionẽ pacis,& quòd per inducias anguſtiore annona & pabu
lo utebantur,dilapſis:& tamẽ ei patris authoritatem ſecuto, inchoatum

1491 ann.

bellũ proſequi in hoſtico placuit. Finitis igitur inducijs, cum primũ per
tempus anni ſequẽtis potuit,proxima queꝗ is populabundus uexabat,
uaſtabatꝗ:donec Vuladislaus querelis ſuorum,quorum agri uaſtaban-
tur,motus, octodecim millia peditum pariter & equitum ex Vngaris at-
que Boemis coadunauit. Maturandum autem is ſibi eſſe duxit, quò pa-
tris aduentum pręuerteret,quem ſibi infeſtum,graue bellum comparare
audiebat. Vix quatuor millia bellatorum Ioannes Albertus habebat, di-
lapſis, ut ſuprà memorauimus, cæteris: nihil tamen territus hoſtilis e-
xercitus aduẽtantis magnitudine,turpe eſſe ducebat & inutile,intra mu-
nitiones ſeſe continentem,obſidionis incommoda tolerare, & patris cen
tum quadraginta ferè milliaribus Germanicis abſentis & ægrè molientis
opem expectare. Itaꝗ cohortatus ſuos,ut pugnantes,& non inulti, ſicuti
uiros fortes decet, mortem oppeterent potius, quàm ignauè fugientes,
aut latitantes pecudum in morem trucidari ſe paterentur, in aciem eos

Prælium inter fraternos exercitus.

eduxit. Dato utrinꝗ ſigno pugnę,ad manus uentũ eſt:ſtrenuè ſe gerebãt
Albertiani,primosꝗ hoſtiũ loco mouerant:ſed prægrauãte multitudine
repreſsi,multis fortib. uiris amiſsis,ceſſere tandem. Dux ipſe cum fruſtra
aliquandiu inſtaurare præliũ conatus eſſet, duobus equis in ardore pu-

Ioannis Alberti fortitudo & fuga.

gnæ amiſsis,tertio quoꝗ grauiter ſub uentrẽ ſauciato, uix tandẽ Aperi-
aſſum euaſit. Parum aũt abfuit,quin à duobus Boemis inſequentibus ca-

Crupſcius.

peretur,cum fracto gladio,quo ſe tueretur non haberet:ni Crũpſcius e-
ques Polonus accurrens,ſuum ipſi gladium porrexiſſet,quo quidem ille

Vuladislai regis pietas.

utrunꝗ hoſtem tranfixit. Vuladislaus de euentu pugnæ certior factus à
ſuis,non obſcurè præ ſe tulit,magis lætari ſe de ſalute fratris,quàm de ui-
ctoria ſua:miſsisq́ue ad eum legatis,pacem cum eo fecit his conditioni-

Pacta inter fratres.

bus:ut Vngariã is deinceps miſſam faceret: Vngaris, qui in uerba ipſius
iuraſſent, iuſiurandum remitteret: acciperet autem in Sileſia Glogo-

Glogouienſis, Opauienſis, & Carnouienſis dominatus in Sileſia Ioanni Alberto cõceſsi à fratre.

uiam maiorem,Cozuchouiã,Sprotauiam,Zelonagorã,Suebodinũ,Giu
ram,Croſnã,Scenauiã,Opauiam,Carnouiã,Toſcum,Bythomiã,Suirch-
leneciã,& Cozle,eaꝗ omnia ditione teneret,unà cũ liberis ſuis maribus,
ſi quos habiturus eſſet,tãtiſper quoad rex factus nõ eſſet:uerùm ut ferrẽt
tamẽ homines eorum locorũ onera publica ex ęquo cũ Vngaris,dux aũt
ipſe Ioannes Albertus liber & immunis prorſus ab ijs eſſet. Interea uerò
dum hæc præſtantur, Aperiaſsum is & Sobinouiam retineret. Quòd ſi
Vuladislaus nullis relictis liberis decederet,Ioãnes Albertus poſt eũ re-
gnaret apud Vngaros. Nemini aũt fraudi eſſet,cum eo cõtra Vuladislaũ
ſenſiſſe.

ſenſiſſe. ad hæc, ut ijs qui Mathiæ regis tempore exulaſſent, liber ad
ſuos patêret reditus. Deniꝗ captiui utrinque ut redderentur, itemꝗ
munitiones captæ. Hæc ita tunc inter fratres conuenta, conſcripta, ac
Vuladislai regis,& quindecim procerum Vngarorum ſignis conſigna
ta,extant in Archiuio Cracouienſi. Extant & aliæ literæ, quibus idem
rex tributa ſiue exactiones,quæ ſibi publicorum onerum nomine ex ijs
ditionibus pendi debebant,eidem fratri condonauit. Quibus peractis
Ioannes Albertus in Poloniam ſe recepit. Vuladislaus anteꝗ dimitte-
ret exercitum, Hanſelicum quoꝗ cũ non contemnendis Valachorum

Hanſelicus, & Maximilianus Cæſar uicti à Vuladislao.

copijs Budam contendentem, & mox Maximilianum etiam Cæſarem,
qui & ipſe ex pacto Friderici patris,quod ille tamen Mathię armis ada-
ctus repudiauerat,regnum Vngariæ ſibi uendicabat,& Albam regiam
cæperat, profligauit. Sic ille tunc Vngariam pacauit. Nec tamen Bea-
tricem uxorẽ duxit. Porrò Cazimirus Polonorum rex in Lituania cer-
tior factus de aduerſa Ioannis Alberti pugna,et quòd is ſaluus tamen e-

Induciæ Cazimiri cum Moſcho.

uaſiſſet, bello Moſchico inducijs in aliud tẽpus dilato,maturabat redi-
tum in Poloniam,ut acceptam in Vngaria ignominiam inſtaurato bel-
lo deleret:id adeò ſiue quòd nihil dum de tranſactione filiorum inter i-
pſos cognouiſſet, ſiue quòd eam tranſactionẽ nõ probaret:tametſi abſ-

Anna filia Cazimiri Boguſlao Pomeran. duci nupſit.

que eo nõ deerant ei cauſę redeundi in Poloniam, ut Annę filiæ Boguſ-
lao Scecinenſium Pomeranorum duci deſponſę nuptias faceret,eamꝗ
honoris gratia deduceret, & Ruſsis opẽ ferret. Nã ruſticanus quidã ho

Mucha Ruſsiã infeſtat.

mo,cognomento Mucha, collecto è Valachis & Ruſsis Pocutienſibus
decem milliũ hominũ exercitu,Ruſsiam infeſtabat,ſi nõ concitante,cõ-
niuẽte quidẽ certè Stephano palatino Moldauiæ. Tametſi Muchã tunc

Nicolaus Chodecius.

Nicolaus Chodecius,cognomẽto Zemelca,uir fortis,et rei militaris pe
ritus,cum mercenario milite Polonorũ ære conducto,cui præerat, fu-
dit & repreſsit, multitudinemꝗ illã promiſcuã diſsipauit. Cœperat ta-
men Mucha poſterius Ioanne Alberto iam regnante exercitũ reparare.
Sed cũ ad mulierẽ quandam Ruſſam,in quam deperibat, clanculũ ſub-

Mucha captus & extinctus.

inde cõmearet, obſeruatus & captus à Ruſsis nobilibus,Cracouiam ad
regẽ miſſus eſt,ibiꝗ in cacere uitã finiuit. Vilna igitur profectus rex Ca

Cazimiri regis mors.

zimirus,cũ Troccos unius diei itinere perueniſſet, lãguere cœpit:et in-
ualeſcente morbo, ubi animaduertit ſupremũ uitę diẽ ſibi inſtare,teſta
mentũ condidit,quo Vuladislaũ filium exhæredauit. Deinde ſacroſan-
ctis Chriſtianæ religionis myſterijs ritè perceptis,menſe Iunio animam

1492 ann.

exhalauit,anno Chriſti 1492. Inde funus eius in Poloniam ſolenni pom-

Cracouiæ incendium.

pa elatum,in baſilica Cracouienſi ſepultum eſt. Nec multo pòſt pars ur
bis ad occidentem ſolem uergens, cum ea domo Academiæ, quam col-

Peſtis.

legium maius uocant, fortuito incendio conflagrauit, diraq́ue lues &
peſtis pecudum atꝗ pecorum Poloniam peruaſit. Aliquanto autem an
te mortem regis,poſt mediũ decembrem,tres ſoles in meridie uiſi ſunt:
deinde cometes duûm ferè menſium ſpacio poſt occidentem ſolem ap-

Prodigia.

paruit,prodigia, ut creditum eſt,mortis regiæ. Regnauit autem is an-
nos quadragintaquinꝗ,uixit ſexagintaquatuor. Per hoc tẽpus Turcæ

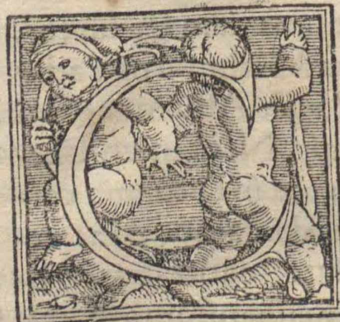
cum Vngariæ fines infeſtarent, & Sabaciam arcem, quam rex Mathias de ipſis receperat, obſiderent, Vuladiſlai noui regis auſpicijs ab Vngaris & Boemis reiecti & fugati ſunt.

Turcæ reiecti à Sabaciæ obſidione.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER TRICESIMVS.

IOANNES ALBERTVS REX.

AZIMIRO ſepulto, ad medium Auguſtum Petricouiam noui regis creandi cauſa itum eſt. Ibi uaria fuere ſtudia procerum & equitum in regis defuncti filios abſentes partita. Ioanni Alberto fauebant pleriq; propter ætatis prærogatiuam, & ſpecimen uirtutis bello Tartarico editũ. Nonnulli, elatiore animo et ſupercilio eius offenſi, parte de Tartaris uictoriæ Vngaricum bellũ aduerſo euentu geſtum opponebant: illam uirtuti militum & fortunæ, hoc imperitię ducis acceptum ferẽtes. Hi uerò partim Alexandro natu proximo, ſuauioribus moribus & liberalitate prędito, partim Sigiſmundo iuniori regnum deſtinabant. Pro Alexandro erat fœdus, quo Poloni et Lituani Iagellonis regis opera coniuncti, ſub unius imperio ſemper ſe fore promiſerant, & expedire id maximè regno uidebatur. Iam autem Lituani, patris morientis iuſſu, quemadmodum dictitabant, Alexandrum ducem ſibi creauerant. Refellebant hoc alij: Lituanos contra pacta conuenta ueniſſe, qui incõſulto ſenatu Polonico ducem ſibi creaſſent: indignum eſſe Polonos in rege creando eorum ſequi ſententiam, quibus ipſi præire deberent. Haberet ſibi Alexander Lituaniã, Ioannes Albertus, Sileſiam à Vuladislao fratre, aſſentientibus Vngaris & Boemis proceribus, pacto promiſſam cum ſpe regni Vngarici: Sigiſmundum fato quodam aut prouidentia diuina Polonis regem relictum ac deſtinatum eſſe: & uegetioris autem animi eum eſſe, & generoſioris indolis. Huius autem ſententiæ authores erant Raphael Iaroslauius Marſalcus regni, ac Tencinij, quos ſequebatur cuncta Topororum familia. Idẽ ſentire uidebaᵗ Sbigneus Oleſſnicius archiepiſcopus Gneſnenſis. Tametſi creditũ eſt, eum hoc quidem præ ſe tuliſſe, re uera autem Ioanni Maſouiorum duci ſtuduiſſe: cum quo fixis in patenti campo tentorijs ſtatiua habebat. Nõ obſcurè enim Ioannes, uelut uetuſto regum Polonorum ſanguine oriundus, regnum ambire uidebatur: & mille equitibus comitatus, unà cũ fratre Conrado ad comitia uenerat. Res ad uim ſpectare uidebaᵗ, inſolentius & ferocius ſeſe gerentibus Maſouijs. Quo comperto regina Elizabetha mille ſexcentos equites ære ſuo Cracouiæ raptim conductos, ad Fridericum filium epiſcopum Cracouienſem, & cæteros qui Ioannis Alberti partes tuebantur, præſidij cauſa miſit. Ex his complures erant, qui ſub Ioanne Alberto in Vngaria ſtipendia meruerant.

Polonorum procerum diſſidium in creãdo rege.

Ioannis Alberti indoles.

Alexander magnus dux Lituanorum factus.

Sigiſmundi indoles.

Ioannes dux Maſouiorum ad regnum Polon. adſpirat.

Elizabethæ reginæ ſtudium erga Ioannem Albertum.

ruerant. Ibi tunc ſuperiores eſſe cœperũt Ioannis Alberti partes. Cũq; frequẽs ſenatus in aulã regiam, ubi Fridericus diuertebat, cõueniſſet, & Fridericus archiepiſcopo nõ ueniẽte, comitijs præſideret, uiceſimaſeptima die mẽſis Auguſti Ioannes Albertus rex renunciatus eſt, nõ magis procerũ ſuffragijs, quàm populi foris circũ comitiũ ſtantis clamore adiutus. Cracouiã deinde reditũ eſt: ibiq; de more nouus rex à Sbigneo archiepiſcopo ritu ſolẽni unctus, diadema ſuſcepit. Et quoniam nõ ſatis ſecurus erat ab ijs, qui ſibi in adipiſcẽdo regno aduerſati erant, ſiue adeò quòd ulciſci ipſe eos cogitabat, & potẽtiam tamen eorũ reformidabat, cum Vuladislao fratre Vngarorũ & Boemorũ rege ſecretò fœdus icit per oratores: quo diſertè cautũ eſt, ut mutuã ſibi opẽ ferrent reges contra rebelles ſubditos. Verùm non ita multo pòſt, nẽpe poſt inſequentis anni principiũ, Raphael Iaroslauius marſalcus, & Sbigneus Oleſſnicius archiepiſcopus, principes eorũ qui Ioanni Alberto aduerſati erant, obiere, angore animi, quemadmodũ creditũ eſt, confecti. Tametſi Sbigneus grandęuus aqua intercute, qua iam inde ante comitia laborare cœperat, extinctus eſt. Ei ſucceſſor Fridericus epiſcopus Cracouienſis, rege fratre poſtulante, ab Alexandro ſexto pontifice max. datus eſt, ita ut idem epiſcopam Cracouienſem retineret, Cardinalitio quoq; honore cumulatus. Adeò uerò mites fuere ſoles anni illius initio uſq; ad mediũ Februariũ, ut arbores turgerent gẽmis, aues nidificarẽt, nouoſq; fœtus excluderent. Subſecutũ eſt aũt frigus intenſum diebus 15, quod omnia illa corrupit. Solenni inauguratione peracta, rex paucos menſes Cracouiæ cõmoratus, maiorẽ Poloniã mille ſexcentorũ equitũ aulicorũ comitatu toto ferè anno obiuit. Quò uenerũt ad eũ legati Venetorũ, & Baiazetis Turcarũ principis, utriq; regnũ ei gratulãtes. Ac Veneti quidem præterea, quib. Baiazetes Albania per illud ipſum tẽpus peruaſtata, captoq; Dyrrhachio urbe maritima, è propinquo imminebat, ad bellũ in Turcas ſuſcipiẽdũ regẽ cohortabanᵗ. Turca uerò peramplis donis oblatis, pacẽ & amicitiã ei deferebat, ſiue q uires Polonorũ eo bello, quod cũ Valachis geſsit, exploratas reformidabat: ſiue q prouidebat, ne pluribus ſimul bellis diſtinereᵗ. Facilè enim conijciebat, Ioannẽ Albertũ, niſi fœdere & iuriſiurãdi religione adſtringeretur, non defuturũ eſſe Vuladislao fratri & Vngaris: quorũ ditiones uti proximas, ipſe tunc infeſtandas ac ſubigendas ſibi propoſuerat. Nec multo pòſt ſanè eo ipſo anno excurrerũt Turcę populabũdi duce Cadumo Baſſa in Croatiam, & uſq; ad Zagrabiã peruenerunt: & Vngaros cũ Slauis & Croatis obuiã ſibi progreſſos, inſigni ſtrage profligarunt. Hęc igiᵗ tunc Baiazeti pacis à rege Polono petendæ cauſa fuiſſe uideᵗ. Diu fuit anceps Ioannes Albertus quid faceret, Venetiſne an Turcis gratificareᵗ. Huc eũ pacis cõmoda inuitabãt, illuc inſitũ gloriæ regniq;. propagandi ſtudiũ, & ulciſcendi patrui apud Varnã à Turcis interfecti libido impellebat. Ad bellũ autẽ procliuior, cũ Turcicas uires ſecũ perpenderet, animaduertebat apparatu maiori, & ſocijs auxilijſq; ſibi opus eſſe. Occurrebant animo eius in primis Vngari, qui tunc à Turcis uexabanᵗ, & Vuladislaus fra-

Ioannes Albertus rex Polo. creatus.

Fœdus Ioannis Alberti & Vuladislai fratrũ regum.

1493 ann.

Sbignei archiepiſcopi Gneſnenſis mors.

Fridericus Cardinalis archiepiſcopus, & epiſcopus Cracouienſis.

Intemperies cœli.

Regius comitatus aulicus.

Venetorum legatio ad regem Polon.

Albania uaſtata à Turcis.

Turcica legatio pacẽ petit à rege Polon.

Turcæ Croatiam depopulati, Vngaros profligarunt.

Ioannis Alberti ingenium.

ter. Cum his igitur primū redire prorſus in gratiā,ac de bello Turcico
Friderici Imperatoris mors.
cō municare ſtatuit.Nam Fridericus imperator ſenio morbo'q;, quem
Cancrū uocāt medici,cōfectus,reſecto crure, per idipſum tēpus Vien-
næ obierat.His ita maturo cōſilio apud ſe cōſtitutis,uix tandē intra uer
Induciæ cum Turcis.
tentē annum legationē Turcicā rex dimiſit, triū annorū inducias cum
Baiazete pactus,iureiurando utrinq; interpoſito. Deinde cū Vuladiſ-
Congreſſus regum fratrum apud Liblium Scepuſij.
lao fratre apud Liblium ſiue Leuociā, Vngarorum id in Scepuſio op-
pidum eſt, conuentum egit, Sigiſmundo & Friderico fratribus natu
minorib. & Friderico marchione Brandeburgenſium, ſororis filio co-
Fœdus & pacta regum.
mitatus.Ibi publicè quidem redintegrata eſt inter reges germanos be-
neuolētia, fœdus'q; inter Vngaros & Polonos.Secreto uerò actum eſ-
ſe dicitur inter ſolos fratres ſemotis arbitris de ratione belli gerēdi con
tra Turcas,ac de eijciendo Stephano palatino è Valachia,ac Sigiſmun
do in locū eius ſurrogando. Sed rumor deinde ſiue uerus,ſiue celandi
conſilij gratia confictus,uulgò ſparſus eſt, infectis rebus diſceſſum eſſe.
Soluto fratrum conuētu, Cracouiā ſe Ioannes Albertus recepit:ibiq; le
gationem Turcicam alteram,quę tunc forte oblatas inducias approba-
Cracouiæ incendium.
tura aduenerat, audiuit. Per quos quidē dies , ultima die Iunij atrox in
cendiū ad eam portam quæ Noua appellatur , poſt occaſum ſolis graſ-
ſatum , maximam urbis Cracouiæ partem , quæ ad Septentrionem &
occidentem ſolem uergit , cum tectis turrium & mœnium atq; templis
Iudæorum domicilium Cazimiriam translatum.
abſumpſit. Poſt quod tempus Iudæorum domicilium , qui eouſque
ſparſim in urbe habitarant,graſſante'q; incendio illo à militibus excuſſi
erant,Cazimiriam translatum eſt in ripam Viſtulæ:quem locum Cazi-
mirus magnus gymnaſio deſtinarat,& exædificare cœperat:ubi etiam-
Tartari Podoliam & Volyniam populantur, & Polonos ſuperant apud Viſnoueciam.
num frequentes admodū degunt. Sub finem Septembris Tartari Tau-
ricani, ſiue Præcopenſes, in Podoliam & Volyniam populabundi ex-
currerunt. Qua de re maturè certior factus rex, aulicum ſuum comi-
tatum ad reprimendos eos miſit:qui quum ſe cū mercenario milite,qui
tunc paucus publico ſtipendio ad præſidium regni conductus erat,
coniunxiſſet,impigrè Tartaros cum grandi hominum , iumentorum,
pecudum,et omnis generis pręda reuertentes perſecutus eſt,& ad Viſ-
nouecíam caſtellum Volyniæ aſſecutus, hoſtem non fefellit. Excepere
enim Tartari incurrentium in ſe noſtrorum impetum , celeriter'q; pau-
cos pugnæ intentos circumuecti, ad manus quidem non temerè uenie-
bant, uerùm ſagittis eminus equos pariter & homines configebant,&
plena ad extremum uictoria potiti ſunt, multis claris & fortibus uiris
Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius occiſi.
cæſis : in quibus præſtantes fuere , Henricus Camenecius,ac Derslaus
Glouinius.Per eos autem ipſos dies duo portenta Cracouiæ extiterūt.
Monſtra, ſeu portenta.
Mulier enim quædam in platea, quæ à ſancto ſpiritu nomen habet, in-
fantem exanimem peperit,cuius dorſo ſerpens uiuus inhærebat , arro-
dens ac depaſcēs cadauer. Altera uerò in ſuburbana uilla, cui Nigrę no
men eſt,ad decimum Cal.Nouembr. monſtrum edidit: cætera quidem
humana figura,ſed collo & auribus leporinis,& uno grandiore inteſti-
1495 ann.
no totum uentrem occupante, diducto rictu ſpirans. Sequenti anno
nihil

Ioannes Maſouiorum dux obijt.
nihil memorabile accidit in Polonia,præter quòd Ioannes ſiue Ianuſsi-
us,Maſouiorum Plocenſium dux cœlebs,in humanis eſſe deſijt. Secun
Plocenſis ditio Poloniæ adiuncta.
dum quem Ioannes Albertus rex tractum Plocenſem iure feudi, ut uo-
cant,ad ſe deuolutū,regno adiunxit.De reliqua uerò Maſouia,Cirnen-
ſi, Varſauienſi, Viſſegradenſi,Zacrocimenſi,Cechanouienſi,Lomzen-
De Maſouia trāſactio regis Polon.
ſi, & Nouidvuorenſi territorijs,cum Conrado fratre eius ſuperſtite ſe-
quenti anno ita tranſegit , ut is Cirnenſem quidem dominatū,ſocius &
fœderatus regum Polonorum,unà cum poſteris ſuis maſculis tantum
iure ſempiterno obtineret:regi contra quoſuis hoſtes præſtò eſſet:ipſo
inſcio cum nemine fœdus iceret,aut pecuniam ullam ſubditis ſuis impe
raret: reliquas uerò ſatrapias ſiue præfecturas ipſe modò, quoad uiue-
ret,haberet,pòſt obitum eius ad regem regnum'q; redituras.Id'q; ita ra-
tum forè,ipſe pariter cum proceribus & nobilitate , oppidorum'q; pri-
moribus Lublinum ueniens, ſolenne iuſiurandum regi daret. Verùm
id uix tandē poſt alterum annū elapſum pręſtitit.Inundauit eodē anno
ſu pra modum Viſtula fluuius æſtate media, ualidis imbribus auctus.
1496 ann.
Ne ſequens quidē annus habet quicq; magnopere memorabile,pręter
Barbara Cazimiri filia Georgio duci Saxoniæ nupta.
nuptias Barbarę Cazimiri regis filiæ,quā Ioannes Albertus frater uir-
ginē Georgio Alberti Saxonię ducis filio in matrimoniū collocauit: &
tranſactionem regis cum Conrado Maſouiorum duce in comitijs Pe-
tricouienſibus factam , quemadmodū dudum memorauimus. Obijt e-
Philippus Callimachus.
tiam eo anno Philippus Callimachus:cuius mors non ingrata Polonis
accidit . Fuit is natione Tuſcus , orator & poeta non inelegans, & acri
ingenio præditus, uerſatus aliquandiu in miniſterio Pij ſecundi pon-
tificis max. Deinde uerò cum ſucceſſor Pij Paulus ſecundus Pompo-
nium Lætū , Platinam, & quoſdam alios uiros eruditos , amicos Cal-
limachi,ſiue quòd de religione malè ſentirent,ſiue quòd in ſe conſpiraſ-
ſe dicerentur,prehendi iuſsiſſet,Callimachus,Cazimiro adhuc regnan-
te,in Poloniam profugit, & pro præceptore regijs filijs fuit.cum aūt in
familiaritatem Ioannis Alberti ſeſe inſinuaſſet, plurimum apud eū gra-
tia & conſilio ualuit,uſq; adeò,ut cū is rex factus eſſet, Callimachi arbi-
trio magiſtratus & honores mandarētur, & res pleręq; omnes publicę
& priuatæ regis gererentur.Qua re ingentē ſibi inuidiā apud Polonos
Callimachus conflauit: quæ tamen metu potentiæ eius occulta aliquan
Callimachus legatione functus regio nomine.
diu,quodam tempore,cum is legationem regis nomine apud Venetos
& pontificem max.obiens,rediturus eſſe in Poloniam nō putaretur, in
apertum erupit: ſed rurſus eo reuerſo tam reſedit, quàm diſſimulata
eſt,quoad ille uixit.Ad tyrannidem inuitare regem , & beneficia decre-
ta'q; eius uendere,ſiue creditus,ſiue inſimulatus eſt.Et ita ſanè hoc fit,ut ‹‹
ij qui principem,aut aliquem tamen gratiæ locū apud reges & monar- ‹‹
chas obtinent, difficulter inuidiam & obtrectationes hominum uitare ‹‹
poſsint:quib. nonnunq; perculſi,è ſummo gradu in imū decidūt.Neq; ‹‹
enim facere poſſunt,quin multos offendāt,dum quibuſdā prodeſſe ſtu ‹‹
dēt.Et illos aūt quos euexerūt, ęmulos plerūq; experiunt̄,præſertim ſi ‹‹
uel externi ſint,uel genere opibus'ue inferiores,uel auari d eniq;. Perijt ‹‹

autem Callimachus, fluxu uentris exinanitus, initio mensis Nouembris,
Pestis.
quo tempore pestis ex Vngaria & Silesia proserpēs, Cracouiā & mino-
Hyems acerrima.
rem Poloniā inuasit: quę cū hyeme, quæ fuit asperrima, conquieuisset, ę-
state sequenti maiorem in modum recruduit, & ad hyemem usqꝫ longè
latèqꝫ grassata, plurimos mortales absumpsit. Cōmodùm tamen rex no
bilitatem, ac de plebe quicunqꝫ militiæ nomina dederunt, ei subduxit:
nisi ꝙ ijs qui pestē effugerant, gladius tamen hostilis nō usquequaqꝫ pe-
Valachicū bellum.
percit. Erat Ioannes Albertus, quemadmodū etiam superius indicaui-
mus, gloriæ & imperij propagandi percupidus. In primis aūt Turcas,
Christianis omnibus formidabiles, hostes sibi destinabat, id'qꝫ siue pio
reipub. Christianę iuuandæ studio, siue ut Vuladislai patrui necē uindi
caret. Tametsi iactatū est uulgò, & creditū, eum Valachiā subigere me-
ditantē, fallendi Stephani palatini gratia, Turcicū bellū prę se tulisse: &
ne ultrò tam potētem hostē lacessere uideretur, curasse per subornatos
homines, ut sibi renunciaretur è Podolia, Turcas infesto exercitu Va-
lachiam & Podoliā petere: quod quidē credibile faciebat inquietū gen-
tis ingeniū, & quod induciarū finis iam instabat. Cū igitur apparatum
Conradus Masouiorum dux iurat in uerba regis Polon.
belli permagnū fecisset, & à Conrado Masouiorū duce Lublini, quem-
admodum conuenerat, solēne fidelitatis iusiurandum accepisset, ipsum
quidē expeditione bellica tunc instante liberauit: Alexandrum aūt ma-
Ioannes Tiſenius Magister Cruciferorū.
gnū ducem Lituanorum, & Ioannē Tisenium Magistrū Cruciferorum
Prusiensiū, qui Martino defuncto successerat, è formula fœderis euo-
cauit: nobilitatem omnem regni Maio mense ad Leopolim sibi præstò
Legatio regis ad palatinum Valachiæ.
esse iusit: ad Stephanum quoqꝫ palatinum Valachorum legatos misit,
qui ipsum ad societatem pij belli contra barbaros cùm ex formula fœde
ris euocarent, tum Kyliæ & Bialogrodi recuperandi spe inuitarent. Ipse
cum Sigismundo fratre & peditatu mercede conducto maturè profe-
ctus, Præmisliæ substitit aliquandiu, dū copiæ conueniunt. Ibi eū Cres-
Creslaus Curozuancius episcopus Vuladislauiensis.
laus Curozuācius cancellarius, & illo ipso tēpore post obitū Petri Mo
sinij, siue Bninij, episcopus Vuladislauiensis designatus, suo & Frideri-
ci cardinalis nomine conuenit, ab instituto eū reuocans. Quē rex duri-
Ioannis Alberti tyrannicum dictum & consilium.
us increpitū abire, & sacerdotem sacrorū, nō belli curā gerere iussit. Se
uel subuculam suā concrematurum esse, si eam consilij sui consciam esse
sciret. Hinc sanè nati sunt, uel confirmati dūtaxat sermōes hominū, qui-
bus iactatū est postea seu uero, seu falso rumore, usqꝫ ad nostra tēpora,
expeditionē illā suasu Callimachi à rege susceptā fuisse, quo feroces mi-
nus morigerę sibi, diuina'qꝫ et humana iura contēnentis nobilitatis Po-
lonæ spiritus, incōmodis belli, aut etiā clade aliqua retunderet. Porrò ij
qui in Valachiā missi erāt, renunciarūt regi, exoptatissimū id bellū Ste-
Stephani Palatini responsū.
phano cōtra barbarū, cùm totius Christiani nominis cōmunē, tū suū pe
culiarē hostē accidere: itaqꝫ nō defuturū eum esse cōmeatu exercitui re-
gio suppeditando: quin & uires eum suas cū rege coniuncturū esse, ubi
is ad hostiū fines & Danubiū peruenerit. Nā ut prius id faciat, minimè
expedire, ne Turcas & socios eorū Transalpinēses intēpestiuè in se pro-
uocaret. Vere'ne autem hoc ita existimarit, an cauere sibi hoc prætextu
uoluerit,

uoluerit, ne à rege circumueniretur, incertum est. Iam quidem & ipse
senserat partim fama renunciante, partim Vngaris proceribus per lite-
ras & nuncios submonentibus, contra se exercitū illū à Polono rege du
ci, ut se amoto Sigismundū fratrē Moldauiæ præficeret: sic enim Liblij
clàm inter fratres conuenisse. Quod quidē eo studiosius uulgabant Vn
Vngari Stephanum cur contra Polon. regem incitarunt.
gari, quo magis Stephanum aduersus regem Polonū iritarent: id'qꝫ par-
tim quòd molestè ferrent, secretiori consilio se à regibus exclusos fuisse,
partim quòd Moldauiā bello illo à sua clientela prorsus abstractam iri
Moldauorum defectiones ad Vngaros.
uidebāt. Venerat enim usu superiori tēpore aliquoties, ut Valachi Mol
daui, posteaqꝫ semel ab Vngaris ad Polonos defecerunt, in dissensione
domestica de principatu, uel Turcici belli necessitate adducti, uel deni-
que, ut est dubia gentis fides, Vngarici regis cliētelæ denuò sese addice-
rent. His igitur monitoribus Stephanus cautius obseruabat, quid consi
lij Ioannes Albertus caperet: quem ubi comperit recensitis copijs, mo-
tis'qꝫ à Leopoli sub finem Iunij castris, non uersus Cameneciam, quà
compendiosior uia est ad Kyliam & Bialogrodum, Turcarum'qꝫ ditio-
nem, iter instituere, sed ad Pocutiam oram deflectere, ibi magis etiam
Stephani legati ad regem.
cœpit sibi prospicere: misit'qꝫ tres legatos, uiros gentis suæ primarios,
ad regem sciscitatum, amicus'ne an hostis Valachiam peteret. Si Turcis
bellum facere decreuisset, posse eum longe maiori compendio & expe-
ditiore uia ad fines Turcarum peruenire: se'qꝫ exercitum eius & comme
atu adiuturū, & ubi hostiū fines atigisset, copijs suis aucturū esse: sin si-
Legati uiolati
bi bellum inferret, daturū se esse operam, ut eū illati pœniteat. Hac tam
superba & minaci legatione cōmotus rex, legatos contra ius gentium
comprehensos, Leopolim asseruandos misit: ipse non expectatis Litua-
norum, Prussorū & Masouiorū auxilijs, cum infestis signis Moldauiā
ingressus est: & omnibus rebus postpositis, interiora & caput gētis So-
Ioannis Alberti consilium.
zauiam potissimum petiuit, sperans, Valachos non modò terrore tan-
ti exercitus, uerùm etiam acerbum Stephani dominatum pertæsos, &
alioqui dominos crebrò mutare solitos, ultrò ad se defecturos esse: eo'qꝫ
captiuos omnes quicunque à pabulatoribus excipiebantur, liberaliter
Sozauia nequicquam obsessa & oppugnata.
dimittebat. Cæterùm cum Sozauia Stephani præsidio firmata, uenien-
ti portas clausisisset, quaternis castris in conspectu arcis positis, & cur-
ruum obtentu munitis, oppugnare eam adortus est. Nec tamen profi-
Polonicus exercitus.
ciebat quicquam, quamuis abundante multitudine. Nam ad octoginta
millia pugnatorum in exercitu habere ferebatur, exceptis lixis & auri-
gis, qui dimidiū eius numeri expleuisse existimati sunt, cum currū es-
sent ferè triginta millia. Ne bombardæ quidē nostris defuère: sed quan
tumcunqꝫ eę muri interdiu deiecerāt, noctu Valachi impigrè roborib.
limo fimo'qꝫ oblitis reficiebant. Itaqꝫ cū in longū duceretur obsidio, Ste
phanus collecto è suis non contemnendo exercitu, obuiā ire conatibus
Stephani Palatini conatus.
regijs instituit. Nec tamen in apertū prodibat usqꝫ è nemoribus, sed ex
insidijs modò carpebat regium exercitum, & in pabulatores, nec im-
punè tamen ferè, impetum faciebat: maiores copias, atqꝫ Transyluano-
rū, Cęculorū, Transsalpinēsiū, Bessarabū, Turcarū ac Tartarorū, quos
partim

partim prædę,partim subiectionis suę spe inuitabat,partim etiam mercede conducebat,auxilia expectans. Cauerat etiã, infessis itineribus, ne cõmeatus nostris è Rusia & Podolia subueheret. Spe defectionis Moldauorũ frustrati nostri, cũ difficultatẽ belli circumspicerent, penuriãq; annonæ & pabuli,ut in tanta multitudine hominum & iumentorũ, sentire inciperent,nec Valachi ad prælij dimicationem uenirent,minus alacres esse,& fremere in regem: reputare secum signa & ostenta, quæ aduersum belli exitum portenderent: nempe quòd boues ducenti, qui à Leopoli motis castris post exercitũ agebantur, subita tempestate disiecti, recolligi omnes non potuere: equus candidus regi charus, qui ad manum ducebatur,in transitu modici fluminis collapsus,mersusq; perijt. His igitur de causis nostri misionem flagitabant. Permouebat eos & illud, quòd neq; Lituani, neq; Masouij ueniebant: Prussorum uerò Magister Tisenius Leopoli ęgrotus decumbebat,ubi etiã extremũ uitę diem clausit. Accedebat eò,quòd ipse quoq; Stephanus pacem petebat, Vuladislao rege Vngarorũ deprecatore & pacificatore utens. Nec tamẽ constat,uere'ne id fecerit, an simularit,quo nostros tantisper,dũ copiæ suæ conueniunt, duceret, & ab oppugnatione Sozauiæ auerteret, quam in extremo discrimine uersari didicerat. Misit quidem Vngarus legationem ad Polonum regem,suadens & postulans, ut is pacem daret Moldauo,ne desperatione salutis & rerum suarum,ad opem Turcarum confugere cogeretur,eorumq; uires accesione copiarum suarum augeret. Tametsi suam in eo rem Vngari proceres agere uidebantur, quo Stephanum omnia pollicentem,cum tota gente sibi potius adiungerent. Facilè tamen Ioannes Albertus, in illo præsertim statu rerum, cum febri etiam tẽtari cœpisset,persuaderi sibi ab Vngaris legatis passus est. Et cum de cõditionibus pacis non conueniret,induciæ constitutæ sunt, per quas liberius de pace ageretur. Publicatis inducijs confestim soluta est obsidio, quemadmodum conuenerat, pronunciatumq; iter in certum diem. Cum autem cognouisset Stephanus,alio itinere Polonos recedere uelle quàm uenissent, siue quòd breuior ea uia esset in Poloniam,siue quòd agri à populationibus intacti,faciliorem commeatum exercitui præbituri esse uiderentur,admonuit regem per internuncios,consultius facturum,si eadem uia qua uenerat, exercitum reduceret:non tam planam esse illam alteram,quæ ad lęuam uergeret,sed syluarum densitate,& montium asperitate, & angustioribus callibus impeditam. Vereri se,ne homines sui agrestes, feri & indomiti, quiq; difficulter in officio continerentur, in angustijs negotium facesserent discedentibus. His monitis fides habita non est,quòd homo uafer & infidus,sibi suisq; hoc consilio prospicere putabatur, ut integra ea sibi loca ab incommodis belli manerent. Itaq; itum est quà placuerat, nullo ordine: nec abstinebant nostri manus rapinis & iniurijs obuiorum. Quartis castris ad Bucouinam peruentum est. Sylua est fagina densa, duûm miliarium spacio lata: Bucouinam ab arborum genere uocant: angustam habens & præruptam inter aspera saxa montesq; uiam. Quam cum una die

Polonicus exercitus detrectat bellum.
Ostẽta cladis.
Tisenius Magister Crucíferorum, Leopoli mortuus.
Legatio Vngarica ad regem Polon.
Ioannis Alberti aduersa ualetudo.
Induciæ cum Stephano.
Moldaui feri & indomiti.
Bucouina sylua.

die cunctæ copiæ transire non posse uiderentur, ad introitum eius rex castra metatus substitit. Ac maiores quidem Poloni cum impedimentis suis præire iussi, syluam sine ullo impedimento emensi sunt. Altera die rex præmissis bombardis & curribus suis, ipse cum aulica sua cohorte subsecutus est,carpento uectus propter aduersam ualetudinem. Ponè sequebantur minores Poloni cum Rusis incompositi,inermes, & quasi in pacato securi. Extremũ agmen tenebant milites mercenarij. Ad medium syluæ impedimenta regia peruenerant, cum ecce agrestes Valachi pedites undiq; ex insidijs coorti,impetum in ea faciunt,percellunt currus,ac diripiunt:& facilè impulsis,quas in hoc iam ante succiderant,arboribus,uiam impediunt,ne progredi extrema agmina,ne'ue regredi prima ad ferendam suis opem possent. Nec mora,ipse Stephanus cum ualidis equitũ peditumq; copijs improuisus adest, & ingenti cum clamore extremum nostrorum agmen à tergo & à lateribus adoritur. Tumultuantur nostri,re inopinata perturbati: & expediunt quidẽ arma,& uim hostium certatim pro se quisq; animose sustinent: sed sine signis,sine ducibus,& sine ordine res gerebatur: nec exaudire quisquam alterum poterat præ clamore, strepitu, & fragore armorum, quem syluæ latè resonantes magis etiam sonorũ atq; terribilẽ reddebant. Ad extremũ urgente hoste nostri in castra sua, à quibus non procul abscesserant,sese recepere. Ibi quoq; premente hoste, constipati & conglobati nihilo magis sese expediebant,desperataq; salute,cœlitùs opem inconditа & indice trepidationis uociferatione implorabãt. Hoc acrius instabant hostes: donec rex cognito suorũ periculo, aulicum equitatũ suum armis uirisq; florentem suppetias ire laborantibus iussit. Qui cum nihil sibi reliquum ad celeritatẽ diligentiamq; recurrendi fecisset, syluam egressus,tympanorum, tubarumq; clangore, & fulgore armorum hostem in se conuertit. Instauratur prælium. Interim ij qui in castra compulsi in extremo periculo fuerant,spacium nacti, qua quisq; poterat elapsi,relictis impedimentis trepidè per syluam ad primum agmen euasere:quò rex quoq; iã peruenerat. Nec diu sustinuere Valachi impetum equitatus regij. Verùm repulsi disiectiq; terga dedere. Nostri summotis fortiter, nec sine strage hostibus,absq; ullo impedimento cœptum iter per syluam peregerunt,uictoresq; ad regia castra peruenerunt. Postero die rex cum toto exercitu in ijsdem statiuis mansit, expectans si quis fortè de suis in sylua delituisset, uel aberrasset. Recognitis copijs complures de nobilitate Polonica & Rusica desiderati sunt,partim cæsi, partim capti. Et Stephanus quidem plusquam barbarica crudelitate usus, quotquot in potestatem suam redegerat, omnes in conspectu suo trucidari iussit:quos autem Turcæ aut Tartari cęperant,in seruitutem abegerunt. E quibus Ioannes Tencinius,Petrus Prochnicius, & nonnulli alij postliminio aliquanto pòst reuersi sunt. De Odrouanzo palatini Rusiæ filio dubitatum est à plerisq;, etiam dum uixit. Pòst decimumoctauum annum is demùm redijt,& à matre,ad nomen filij reducis temerè, ut creditum est, lætitia gestiente receptus, & ad possesionem

Polonorũ clades apud Bucouinam syluam.
Stephani crudelitas.
Ioannes Tencinius & Petrus Prochnicius capti.
Odrouanzus subditicius.

nem paternorum bonorum admiſſus, ignauam ac degenerem uitā dein
ceps in crapula & compotationibus aſsiduis egit, ne figura quidem &
habitu corporis uero illi Odrouanzo, quemadmodum multi memoria
recolebant, ſimilis. Compoſito deinde agmine noſtri motis à Bucoui-
na caſtris progreſsi ſunt, pridiano periculo admoniti: nec ſanè quieue-
runt hoſtes, quin opportunis locis carptim eos laceſſerēt, uexarentq́ꝫ,
nō modò pabulantes & ad aquantes, uerùm etiā in caſtris quieſcentes.

Moldaui infeſtant Polonicū exercitum.

Nocte quadā obſeruato uenti uehementioris flatu, herbas arentes cum
frutetis haud procul à caſtris ſuccenderunt. coorta flamma uento im-
pellente magis ac magis caſtris propinquabat: affeciſſetq́ꝫ noſtros gran
di aliquo incommodo, ni correptis celeriter falcibus proximas caſtris
herbas deſecuiſſent & ſummouiſſent. Semper autem plus incommodi
ipſi accipiebant Valachi, quàm inferebant: præterquam quòd ſexcen-
tos equites Maſouios ad internecionem penè delerunt. Tunc primùm
ij ueniebant à Conrado duce, ex fœdere in auxilium regi miſsi. Quod
ubi cognouit Stephanus, tria millia delectorum equitum ad opprimen
dos eos miſit, priuſquam cum rege ſeſe coniungerēt. Apud Sepnicium
uicum in eos impetum fecerunt hoſtes: nec Maſouij, quamuis impares
numero, detrectarunt pugnam. Pugnatum eſt acerrimè: ſed pręualente
hoſtium multitudine circumuēti Maſouij, & conciſi ſunt. Secundo hoc
prælio Stephanus ferocior factus, ripam Pruti fluminis ad Zarnoue-
cium, cum omnibus copijs ſuis inſedit, ut noſtros tranſitu prohiberet.
Quò cum perueniſſent noſtri, commiſſa pugna dimicatum eſt utrin-
que totis uiribus. Sed uirtute Polonorum repulſi, & non contemnenda
ſtrage affecti hoſtes, in auia nemora ſeſe abdidêre. Nec deinceps tenta-
runt quicquam. Rex autem cum minus commodè ualeret, iactationem-
que itineris grauiter ferret, apud Zarnouecium triduo ſtatiua habuit:
per quos dies noſtri longè lateq́ꝫ quoquouerſus prædas egerunt. Inte-
rea rumor caſtra peruaſit, ingētes hoſtiū copias aduentare, regeq́ꝫ clàm
deſerto exercitu ſubducer ſeſe uelle. Quæ res temerè credita, ingenti
formidine omnes impleuit. Maiores Poloni in primis tumultuaban-
tur, & raptim ſarcinas componebant, equorumq́ꝫ dorſis alligabant: tur
pem fugam, relictis curribus & impedimētis cæteris, parantes. Nox in-
ſtabat, omnia formidabiliora perturbatis redditura, tecturaq́ꝫ ignaui-
am ad fugam ſpectantium. Itaqꝫ neceſſe habuit rex, quamuis ęger & lan
guens, & ipſe hominum conſpectui ſeſe repræſentare, & Sigiſmundum
fratrem circum primores mittere, falſum illum rumorem diluturus, &
fluctuantium, & iam penè fugitantium animos confirmaturus. Quod
quidem Sigiſmundus impigrè fecit, totam illam noctem accenſis funa-
libus caſtra obequitans: & cùm obuios quoſqꝫ benignè cōpellans, tum
ad procerum tentoria adiens. Ita ſedatus tamen eſt tumultus, repreſſa-
que fuga. Sequenti die cum caſtra iam rex mouere uellet, ſuperuenerūt
aliquot millia equitatus Lituanici, ab Alexandro magno duce eius gen
tis miſſa, regemq́ꝫ & exercitum omnem ſpe meliore & lætitia impleue-
runt. Quid autem cauſæ fuerit, cur ipſe Alexander cū fratre, ſicuti con-
uenerat,

Maſouij cæſi à Valachis.

Prutus fl.

Rumor tumultu complet caſtra regia.

Sigiſmundi diligentia.

Lituanorum aduentus.

uenerat, ſocia arma non coniunxerit, aut equitatum illum auxiliarem
duntaxat tēpori nō miſerit, diuinare nō poſſumus. Ipſe quidē cū exerci-
tu ualido apud Braslauiā arcē ad Bogū flumen per omne illud tempus
belli Valachici hęſit, arcem inſtaurans & muniēs. Petiuerunt aūt à rege
Lituani, ut ſe in Moldauiam populabundos excurrere pateretur: ſed
ille non permiſit, aduerſam ualetudinem ſuam cauſatus, propter quam
maturare reditum cogeretur: cumq́ꝫ Snatinū copias reduxiſſet, tranſ-
miſſo Neſtro amne dimiſit exercitum: ipſe Leopolim lento itinere ue-
ctus, tantiſper ibi acquieuit, donec morbo liberatus eſt. Inde poſtea
Cracouiā reuerſus, quaſi rem bene geſsiſſet, conuiuijs & compotationi
bus, amoribusq́ꝫ mulierum & choreis impenſius indulſit. Ferturq́ꝫ quo
dam tempore, cum noctu in urbe uno aut altero fortaſsis miniſtro co-
mitatus, abſqꝫ lucerna obambularet, & in ebrios iuuenes incognitus
fortè incidiſſet, exorto temerè iurgio uulnus accepiſſe: ex quo laboraue
rit aliquandiu, ita ut immemor conditionis ac dignitatis ſuæ, plaga illa
non ſine dolore & rubore, officij ſui diuinitùs admoneretur. Nihilo ta-
men magis utilium rerum ſuis quicquam prouidit, negligens acceptæ
in Moldauia ignominiæ, cladiſque: nec memor, quòd Stephanum a-
nimoſum & ferocem hominem iritaſſet. Quæ res grauium incommo-
dorum et magni luctus Polonis atqꝫ Ruſsis deinceps cauſa fuit. Etenim
Stephanus acceptam ab ipſo iniuriam, bellumq́ꝫ ſibi immeritò illatum
ulciſci ſatagens, primo uere inſequentis anni cum expeditis ſuorum
Valachorum, Turcarumque, ac Tartarorum copijs, in Podoliam &
Ruſsiam inuaſit: & prætergreſſus Leopolim arcem urbemque mu-
nitam ad Canizugam oppidum, & Vislocum amnem longè latéque
populabundus excurrit, & ingentem cunctæ Poloniæ terrorē incuſsit,
nemine ad arcendum hoſtem neqꝫ parato, neque animato: ſed cunctis
ad fugam ſpectantibus, & non modo in munitiones, uerùm etiam in a-
uios montes atqꝫ ſyluas ſeſe abdentibus. Vnde tamen plurimi mortales
utriuſqꝫ ſexus, & omnis ætatis atqꝫ ordinis, à perſcrutātibus cuncta ho-
ſtibus & fugentiū ueſtigia perſequentib. extracti, in miſerabilē ſeruitu-
tē abducti ac diſtracti ſunt, ita ut Thracia, Macedonia, Scythia & Aſia
Ruſsis mancipijs implerentur. Supra centum millia hominum abacta
eſſe tunc feruntur, cum innumerabili gregum, armentorū, & omnis ge-
neris præda. Præmislia, Radimnum, Iaroslauia, Præuorſcum, & com-
plura alia ignobiliora oppida cū innumerabilib. pagis direpta et incēſa.
Vnū operæ preciū tunc à noſtris factum eſt, quòd Cracouia metu pro-
pinqui periculi à latere Septētrionali turribus, propugnaculis, pinnis,
uallo, foſſaq́ꝫ, Rudaua flumine in eam inducto, munitior & magnificen-
tior effecta eſt, ſubmotis etiam longius pleriſqꝫ ſuburbanis ædificijs,
quæ mœnibus urbis è propinquo imminebant. Neque uerò hic tunc
Ruſsiæ & Podoliæ malorum finis fuit. Nam Tartari præda apud Tau-
ricam depoſita, mēſe Iulio iterum immani excurſione eaſdem regiones
diuexarunt. Quibus incommodis & cōuicijs hominum rex motus, no-
bilitati uniuerſæ Polonæ arma ſumere, & apud Sendomiriam celeriter

Braslauia inſtaurata.

Ioannes Albertus amoribus deditus.

Ioannis Alberti periculū nocturnum.

Valachi Rußiam populati. 1498 ann.

Canizuga opp.

Vislocus fl.

Captiuorum ingens numerus.

Oppida incenſa.

Cracouiæ munitio.

Rußia à Tartaris uaſtata.

Sigismundus in Vngariam profectus.

sibi presto esse iussa, ipse Cracouia relicta eodem sese contulit. Sigismundus enim frater in Vngariam ad Vuladislaum regem paulo antè profectus erat. Dum ægrè moliuntur & conueniunt nostri, hostes præda onusti ad sua se recepêre. Quo cognito, nostri quoq; dilapsi sunt, cū non

Poloni sua populati.

multo minore quàm hostes damno & incommodo Sendomiriensem tractum affecissent: præter quòd abigendis hominibus abstinuêre. Rex

Portentum.

quoq; Cracouiam rediit: per quod tempus Cazimiriæ apud Iudæos uitulus biceps natus esse memoratꝰ, altero capite in loco caudæ, cauda uerò in medio dorsi existente, ac duobus tantum pedibus à dextro latere prominētibus. Mali portentū id esse creditū est. Nec ita multo pòst sub

Turcæ Rußiã uastantes hyberna tempestate deleti.

finē Nouemb. septuaginta millia Turcarū per Valachiam in Russiam sese effuderunt, omnē eam orā, quæ ad Nestrū & circū Haliciam Zidazouiam, Drohobiciam & Samboriā est, ferro & igni uastantes, & prædas agentes. Neq; progrediēdi ac debacchandi modum ullum barbari sibi statuissent, nemine sese ipsis obiiciente: nisi cœlitùs Deo, sicut creditum est, miserante populū suū, repressi, atq; adeò oppressi essent. Derepentè enim intensum frigus & gelu extitit, et nix tanta decidit, ut circunsepti undiq; Turcæ neq; progredi, neq; regredi possent. Et insolens id nouumq; hominib. illis pariter & iumētis, mitiore cœlo natis & educatis, accidebat. Ita iumentis plerisq; omnibus frigore & fame confectis, hominū quoq; supra quadraginta millia alsisse & obriguisse memorantur. Multi reperti postea, qui interfectis equis, in uteros eorū exenteratos, calentes etiamnum, sese illatebrauerant, sed nullo operæprecio. Statim enim calor artus, uita & sanguine destitutos, deserebat. Reliqui cū sese utcunq; tamen explicassent, & in Moldauiam euasissent, à Stephano palatino & Valachis, Polonorum insequentium habitum mentitis, & locorū opportunitate utentibus, diuexati & contrucidati sunt, ita ut uix decem millia Istro transmisso salua euaserint. In religionem hæc res cessit Turcis, ita ut sibi persuaderent, gentem Polonam atq; Russam diuinitùs defendi & uindicari. Itaq; non temerè deinceps eam gentem bel

1499 ann.

lo sibi lacessendam & infestandam esse existimauerunt. His tot tantisq; malis expiato hominum nostrorum fastu, nequitia, cultusq; diuini neglectu, magis propitiū deinceps numen affulsit Poloniæ. Nonnihil simultatis siue adeò dissidii Ioanni Alberto cum Vuladislao rege Vngarorum, & Alexandro magno duce Lituanorum, nec scio an etiam Sigismundo fratribus intercessisse uidebatur. Nec tamen memoriæ proditum est, quæ fuerit causa dissidii. Ac ne dissidiū quidem Bernardus Vapouius memorat. Siue autē hereditas paterna in causa fuit, siue bellum Valachicum, in quo Alexander quidem preter fœderis perpetui legem promissumq; suū Ioanni Alberto defuit, Vuladislaus uerò fauisse etiā

Fœdus inter Cazimiri regis filios.

Valachis uidebatur: fœdus quidē certè inter Vuladislaum, Ioannem Albertum, & Alexandrum, per legatos ultrò citroq; missos ictum est, quo cauebatur de auxiliis mutuis, & societate contra Turcas, & alios quosuis hostes, qui alicui de ipsis fœderati non essent: de periculis imminentibus, ut inter se præmonerent, neque unus quispiam ceteris inconsultis

consultis cum Turcis pacem faceret, bellumue gereret: qui contra fecisset, ei ne deberentur auxilia: Moldauus ut in clientela Vngarorum esset: Transalpinensi palatino contra Turcas fœderati ne deessent: de aliis conditionibus fœderis ipsi inter se principes congressi constituerent. De controuersiis autem dirimendis consiliarios suos delegarent. Extat etiam mandatum Vuladislai, legatis de redintegranda cum Ioanne Alberto concordia datum. Vnde rectè colligitur, diruptam inter ipsos fuisse concordiam, quæ redintegrabatur. Extat & renouatio

Pactorum inter Polonos et Lituanos renouatio ac declaratio.

pactorum inter Polonos & Lituanos, tam per ipsos Ioannem Albertum & Alexandrum dudum, quàm per Iagellonem & Vitoudum olim conuentorum, adiecta declaratione de electione regis ac magni ducis: nempe ut neutri alteris non uocatis principem sibi eligerent & crearēt.

Sigismundus dux Glogouiæ et Opauiæ, & utriusq; Silesiæ præfectus, & Marchio Lusaciæ.

Quod quorsum attinebat fieri tunc, nisi cōtrouersia & offensio quædā inter principes ac populos interuenisset? Sigismundo uerò Vuladislaus Glogouiensem & Opauiensem ditiones in Silesia concessit iisdem ferè conditionibus, quibus Ioanni Alberto prius concesserat, & inferiori superioriq; Silesiæ eum præfecit: ubi præclaram is operam uicinis po-

Sigismundus latrocinia sustulit è Silesia.

pulis in extirpandis eius gentis latrociniis nauauit. Aliquanto aūt pòst etiā inferioris Lusaciæ Marchionatum idem Vuladislaus ipsi adiecit, et portionē suam paternæ hereditatis ipsi donauit. Ita tūc res inter fratres

Stephani palatini cum Polonis & Lituanis fœdus.

compositæ. Cū Stephano quoq; palatino Valachorū, & filio eius Bogdano pax tunc facta est: fœdusq; ictum, Ioannis Alberti regis, Alexandri & Sigismūdi, ducum nomine: quo professus est Stephanus, omnem culpam & iniurias à rege sibi clementer condonatas, ac dominatum Valachiæ relictum esse: & contra quosuis hostes totis uiribus semper præstò se ipsi futurū esse promisit. Cautum est etiam eo fœdere, ne profugi & exules alterorum ab alteris receptarentur: Palatino autem ipsi si exulare contingeret, ut tutus patêret receptus in Polonia, & Lituania: & liber inde discessus, auxiliaq; darent, recuperare sua cupienti: ipse aūt Vngaro iuxtà ac Polono contra Turcas bellū gerenti præstò ut esset, aut si non posset per se ipse, filiū cū copiis mitteret: Turcis uerò contra ipsos ne opitularentur, nisi extrema ui adactus, ipse autem contra eos à fœderatis defenderet: de hostibus & periculis præmonerent se inuicē principes. De iniuriis mutuis subditorū, et controuersiis, Camenecēsis, Cernechouiēsis, & Chocimensis præfecti simul cognoscerēt: de grauiorib. uerò controuersiis inter ipsos præfectos, iudices à principibus delegarentur: cōmercia utrobiq; ut essent libera. Hæc ita, ut tunc cōuenêre, literis

Moschorū dux Ioannes amicitiam & societatem iungit cū rege Polono.

mandata, extāt in Archiuio arcis Cracouiēsis. Quin & Ioannes Moschorū dux de pace, amicitia & societate tūc ad regē Polonū misisse & impetrasse, à Vapouio memoratur. Quid aūt in eo spectarit, tanto spacio terrarū disiunctis Polonia & Moschouia, non intelligo: nisi fortè cum Lituanis bellum inferre cogitaret, Polonorū auxilia ipsis eo fœdere detrahenda esse homo uafer existimauit. Nec multo pòst ipse etiam Turcarū

Baiazetes Turcarū imperator de pace ad Ioannē Albertum misit.

imperator Baiazetes, cū de cōfœderatione tot ac tantorū principū cognouisset, insignē legationē ad Ioannē Albertū regem de pace uel indu-

 ciis

ciis prorogandis misit. Prouidebat enim prudens & cautus bellator, ne pluribus ac diuersis bellis eodē tempore implicaretur. Nam Venetos bello terra marique adortus erat: & classe quidem Ægeum & Ionium mare & Peloponnesum, quæ in ditione eorum erat, infestauit: Venetisque nusquam pugnæ copiam faciētibus, Metonam, Iuncum & Coronam, urbes obsessas, et oppugnatas aliquandiu per uim ademit. Terrestri autem itinere ad octo millia equitum in ditionem eorum immisit: qui cum secundum mare per Istriam & Forum Iulii populabundi in Venetiam procurrissent, omnem eam oram quæ est circum Goriciam, S. Danielem, ac Teruisium siue Taurisium crudeliter uastarunt: & præter agrestes eius oræ, plurimos Venetos nobiles messis & uindemiæ gratia rusticātes, multos itē Germanos, Vngaros, Polonos, Boemos, Prussosque utriusque sexus, religionis ergô Romam ad Iubilæū à pontifice max. in sequentem annū edictum, illàc proficiscentes exceperunt, & in miserabilem seruitutem, nullo accepto incommodo, abduxerunt. Quibus malis adacti Veneti, pacem à Baiazete petiuerūt, & ad spacium centū annorū & unius diei certis conditionib. tributoque promisso impetrarunt. Sed id posterius actum est. Tunc aūt dubio adhuc euētu belli, cum nō ignoraret Baiazetes Venetos rerū suarum satagere, & cùm ab iis, tum à cæteris Christianis principibus, atque etiam à pontifice max. regē Polonū & Maximilianum Cæsarem contra se concitari, consilio & comitate, missa ad Ioannem Albertum legatione, Polonicum bellū auertendum sibi esse duxit. Totum autem annum Turcica illa legatio responsum regis Poloni expectauit. Neque enim explicabat is, quid faceret: propterea quòd ad bellum Turcis inferendum cùm ipse ultrò prono animo ferebatur, tum ab aliis etiam incitabatur: cęterùm magnitudinem eius belli ac domesticas quasdam difficultates, & præsertim inopiam ærarii, & res Prusicas, de quibus mox dicemus, secum expendebat. Nec ignorabat, consultasse quidem Germanos cum Cæsare in comitiis Vormaciensibus de bello contra eundem hostem suscipiendo: sed eorum conatus domi cōflato cum Heluetiis bello, & Italicis motibus prępediri. Ardebat enim tunc bellis intestinis iuxta atque externis uniuersa Italia: Pontifex, Neapolitani, Veneti, Florentini, Mediolanenses, Genuenses uariè inter se belligerabantur, & externa auxilia circumspiciebāt: Galli Hispanos regno Neapolitano, Ludouicū uerò Sphortiā, quē Cęsar ducem appellarat, Mediolani dominatu eiecerāt. Ab hoc aūt & sociis eius Maximilianus Cæsar in auxiliū euocabāt. Hęc tunc secū reputabat Ioannes Albertus: & uerò gemina Tauricanorū Tartarorū incursione distractus, cōsultandi cū proceribus spaciū non habuit. Tartari enim sub tempus messis hybernarum frugum magno impetu per Volyniam effusi in Rusiam & Poloniam, circū Belsum, Crasnistauiā, Turobinū, Crasnicum & Lublinum, usque ad Vistulam immaniter omnia uastabant, prædas agentes, & in imbecillam senum puerorumque ętatem ferro, in tecta autem igni sæuientes. Quo commotus rex, aliquanta manu ex aulico comitatu suo & uoluntariis tumultuariè coadunata, ad hostem contendit.

Turcarum bellum cum Venetis.

Iubilæus annus

Pax Venetorum cum Turcis.

1500 ann.

Maximiliani bellum cū Heluetiis.

Italici motus.

Galli regno Neapolitano, & Mediolani dominatu potiti.

Tartari Rusiā & Poloniam uastant.

Sed cum eū præda onustum raptim abeuntem assequi non posse uideretur, Cracouiā Augusto mense rediit. Quo tempore superuenit Caspar Calliensis episcopus, legatus Alexandri sexti eius nominis pontific. max. ad Turcicum bellū regem cohortans, & pię militię, quam Crucis seu Cruciatam uocant, facultatem ad id bellum ipsi pariter & Vngaro regi afferens: simulque Iubilęum, & potestatem decimę, de cunctis ecclesiasticis reditibus in suo utriusque regno in subsidium eiusdem belli exigenda. Tardius autem is uenit, quòd prius in Vngariam cum iisdem mandatis diuertisset. Ac decima quidem à nostratibus episcopis & collegiis sacris negata, sed usitata cōtributio pro ea decreta est, quæ tunc ad tria millia florenorum uix peruenit: Iubilæus uerò promulgatus, triginta ferè millia florenorum regi reddidit. Nec ita multo pòst Tartari pręda deposita, illecti eius dulcedine, mense Septembri reuersi sunt: effusiusque etiam non modò easdem oras, sed Rusię quoque Australis & Lituaniæ partem depopulati sunt, circum Landishutam, Lezeiscum, Zauichostum, Opatouiā, & Breste Lituanicum prędis actis: nulloque accepto incōmodo, ingentem hominum, pecudū, & iumentorum uim cum omnis generis præda abegerunt: quæ eo maior & opulentior fuit, quòd intacta aliquandiu ea loca ipsorum incursionibus fuissent. Erant in Rusia nonnullæ mercenariorū militum copiæ cum Petro Myscouio præfecto Leopoliēsi, publico stipendio, quòd è tributo agrario cereuisiarioque, & censu oppidorū collatum erat, merentes: quæ locis opportunis uel à tergo abeūtem hostē carpere ac differre, quoad rex cum maioribus copiis consequeretur, potuisse uidebantur. Sed nusquam eæ hosti sese ostentarunt. Rex quidem cum paucis equitibus, quos raptim ad manum habere potuit, egressus Cracouia, milites Cruce signatos à Calliensi episcopo, qui nondum discesserat, subsequi se iussit. Verùm ii post discessum regium correptis armis, bacchantium in morem, ducib. religiosis & monachis, quorum non exiguus erat in ea turba numerus, in Iudæorum domicilia Cazimiriæ impetum fecere, & fortunas eorum diripuere & uiginti plus minus Iudæos trucidauere. Inde cum sub signis per pontem Cracouiam tenderent, clausis portis urbis exclusi, regem secuti sunt. Ne tunc quidem operæpretii quicquam factum. Rex enim ubi excessisse cum præda hostes cognouit, ipse quoque è Rusia inglorius Cracouiam se recepit. Insigni calamitate & uastitate tunc illæ barbarorum excursiones Rusiam & Poloniam affecere. Portenderat autem hæc mala cometa, decem & octo diebus ante primam Tartarorum incursionem conspectus. Quin & arcis Cracouiensis ea pars, quæ à pede galli Curzanoga nomen habet, paulo antè fortuito incēdio conflagrarat. Et fuit sanè æstas illa tam calida & arida, ut ad medium Iunii fruges in Polonia passim demeterentur. Ne Lituania quidem eo anno meliore fortuna usa est. Etenim Ioannes magnus dux Moschorum, quamuis Helenam filiam Alexandro magno duci Lituanorum in matrimoniū collocasset, augendi tamen imperii cupidior, quàm fœderum obseruantior, Rusiæ totius dominatum Berezina flumine tenus auito

&

Legatio Pontificia ad regem Polon.

Decima negata regi.

Contributionis ecclesiasticæ summa.

Iubilæi pecuniæ summa.

Tartarorum altera excursio.

Petrus Myscouius.

Iudæorum bona direpta à cruce signatis militibus.

Cometa.

Cracouiensis arcis incendiū.

Messis præmatura.

Helena Moscha Alexandri ducis Lituani uxor.

Moschus Lituano bellum infert.

& pro auito quodã,ut uideri uolebat,iure à genero repetebat,elatus ac
cesſione earũ ditionũ, quas Cazimiro regnãte à Lituanis partim bello,
partim defectione Ruſſorũ abalienarat. Coadunato igitur ingenti exer
citu, cùm alia quædã territoria,per deditionẽ acceptis magis,quàm ex-
pugnatis eorum munitionibus,in poteſtatem ſuam redegit, tum Smo-

Smolenſcenſis ager uaſtatus.

lenſcenſem oram uaſtauit. Alexander cum neq; uirium, neq; animo-
rum ſatis contra tam potentem hoſtem in ſuis eſſe animaduerteret,miſ-
ſo Poſnaniam theſaurario cum pecunia, non contemnendas equitum
& peditum copias è Polonis,Sileſijs, Boemis & Morauis mercede con

Lituania à mercenarijs militibus uexata.

ductis conſcripſit,eiſq; Ioannem cognomento Polacum præfecit. Quę
cum ſub finem autumni demùm, & pluuijs increbeſcentibus, & frigo-
re geluq; iam inualeſcẽte, ad Smolenſciorum fines perueniſſent, nec ho
ſtem ibi reperiſſent, nulla re memorabili geſta dimiſſæ, Lituania hoſti

Sigiſmundus Herberſteinus.

lem ferè in modum diuexata exceſſerunt. Sigiſmundus Herberſteinus,
Slauus genere, uir plurimarum rerum & regionum in obeundis lega-
tionibus peritiſsimus, ac diligentiſsimus indagator, cum paucis annis
pòſt,legatus à Maximiliano Cæſare ad Baſiliũ principem, Ioannis hu-
ius, de quo nunc ſcribimus, filium in Moſchouiam penetraſſet, paulò
aliter hæc in commentarijs rerum Moſchouiticarum memoriæ prodi-
dit,Moſchorũ,ut uidetur,ſermone cõperta. Memorat is,Moſchum in-
iuria generi commotũ,quòd is filiæ ſuæ Helenę Ruſsici ritus delubrum
in arce Vilnenſi, quemadmodũ conuenerat in pactis ſponſalibus, non
extruxiſſet,tres exercitus tribus diuerſis locis in ditionem eius immiſiſ-

Lituani à Moſchis uicti. Vedroſſus fl. Conſtantinus Oſtrogius dux captus. Munitiones à Moſchis in poteſtatem redactæ. Seuerienſiũ deditio.

ſe:Lituanos uerò,cum uni ex his duce Conſtantino Oſtrogio Ruſſo oc
curriſſent,commiſſo ad Vedroſſum amnem prælio,in inſidias præcipi
tatos diſsipatoſq; eſſe, ac ducẽ exercitus & complures de primoribus
Lituanis captos, in tetro carcere aliquãdiu aſſeruatos: Drohobuſſum,
Toropezum & Bielam arces à Ruſsis hoſti deditas: Branſcum quoq;,
palatino eius loci forte fortuna à Tartaris Caſanẽſibus, qui Moſcho mi
litabãt,excepto,in poteſtatẽ,redactũ:ad extremũ duos duces Seuerien
ſiũ Baſilios patrueles, qui magno Lituanorum duci ad illud uſq; tẽpus
paruiſſent,Moſcho ſe et ſua dedidiſſe. Alexandrũ deinde captiuis tantũ

Pax cum Moſcho.

ex pacto receptis,cũ ſocero pacem feciſſe. Hæc ille,non uno,ut uidetur,
anno acta,aliud agens,non habuit neceſſe temporibus diſtinguere, ac
diligẽtius omnia perſequi. Nõ abhorret aũt à uero, Alexandrũ ſuas ho-
ſtileſq; uires metientẽ,uel aduerſo prẹlio duntaxat admonitũ,mercena
rium militẽ conduxiſſe:et hoſtibus ad ſua reuerſis,inſtante hyeme ad ge
rendũ bellũ inepta,dimiſiſſe. Vapouius quidẽ noſter, & Mathias Mie-
chouiẽſis, illius tẽporis ſcriptores,ita de hoc mercenario milite ſcriptũ
reliquerũt. Sic tunc Lituania diuexata eſt. Iã uerò Ioannes Albertus rex
in Pruſsiã iter & expeditionẽ parabat, quo ordinẽ Teuthonicorũ Cru-

Fridericus Magiſter Cruciſerorum detrectat iuſiurandum.

ciferorũ cũ ſuo Magiſtro ad officiũ reuocaret. Quãuis enim eius ope-
ra,regina matre poſtulãte,Fridericus Saxonũ ducis filius Ioãni Tiſenio
Leopoli mortuo in magiſtratu ſuffectus eſſet, detrectabat is tamen iu
rare in uerba regis,quemadmodũ debebat ex pacti et fœderis formula.

His

His igitur omnibus rebus ac difficultatibus diligẽter expenſis,rex,cum

1501 ann. Comitia Petricouiæ.

comitia Petricouiam ad initium ſequentis anni edixiſſet, de ſentẽtia am

Induciæ quinquennes cum Turcis.

pliſsimi conſilij inducias quinque annorum Baiazeti conceſsit, legatio-
nemq; eius magnificè donatam tandem dimiſit. Venerunt ad eadem co

Valachica legatio.

mitia oratores Stephani palatini Moldauorum, & Sachmati principis
Tartarorum Zauolgenſium. Ac illi quidem Heliam, Petri, qui ante Ste
phanum palatinus fuit, filium profugum, ex fœdere depoſcebant: quòd

Tartarica legatio.

is affectare dominatum diceretur. Tartari uerò nunciabant, principem
ſuum, legatione regis & Alexãdri magni ducis Lituanorum euocatum
contra Mahometkereium Præcopenſium ſiue Tauricanorum princi-
pem, adeſſe cum centum millibus equitum: traiectiſq; Rha atq; Tanai
maximis fluuijs non ſine magno labore, apud Meotim paludẽ primùm
conſediſſe: deinde longius progreſſum ad Boriſthenem fixis tentorijs
expectare Polonos & Lituanos, ut inter ſe icto fœdere, & iunctis uiri-

Fœdus regis Polon. cum Tartaris. Tartarorũ iuſiurandum.

bus cõmunem hoſtem adorirẽtur. His actę gratię, fœduſq; ictum mul-
ta ceremonia, & iureiurãdo interpoſito: quod quidẽ Tartari more ſuo
dederunt, aqua ſtrictis frameis infuſa & ſorpta, mala imprecãtes ei qui
fœdus uiolaſſet. Miſſa principi à rege munera, et inita belli ſocietas. Sed

Tartarorum inter ipſos bellũ.

dum noſtri atq; Lituani moras nectunt, Mahometkereius coactis ma-
gnis copijs, cum nõ multum Sachmati uiribus cederet, exercitatiorem

Tauricani Tartari uicti.

aũt aliquanto militem haberet, ultro hoſti obuiam iuit. Cõmiſſo acri &
cruento prælio, uictus Mahometkereius, & in Tauricam reiectus eſt.
Nec noſtri poſtea uictorem ſociũ iuuandũ ſibi eſſe duxerunt, ſiue quòd
ipſe per ſe id bellum confecturus eſſe uidebatur, ſiue ut barbari ipſi ſeſe
mutuò ancipiti bello conficerent, uel debilitarẽt, propterea quòd ne ſo-
cijs quidem ipſis barbaris fides habenda eſſe uiderẽt. De Stephani aũt
poſtulatis cum aliquandiu conſultatum eſſet, dedere quidem inſontem
& ſupplicem, durũ & immane uidebatur: ſeruare aũt ęmulum inſidi ſo-
cij, quẽ is metuere et cauere neceſſe haberet, nõ inutile quidem Polonis
erat, ſed fœderi dudum icto repugnabat: ac bello eum Stephanus repe-
titurus eſſe putabaẽt, atq; adeò legati id minabantur. nolebat autem rex,

Petrus profugus capite plexus.

ad Pruſsiam ſpectans, illum à tergo hoſtem relinquere. His ita diſputa-
tis, deditus quidẽ non eſt Petrus, uerùm capite plexus inſpectãtibus le-
gatis. Et ne iniuſtè id factum eſſe exiſtimaretur, uulgatum eſt, crimẽ fal-
ſi in literis regijs eum commiſiſſe. Dimiſsis legatis, & conuentu ſoluto,
rex cum nonnihil temporis apparatui Cracouię dediſſet, poſt medium

Legatio regis ad Magiſtrum Cruciſerorum.

Aprilem in Pruſsiam contendit. Toruniam cum perueniſſet, ad Fride-
ricum Magiſtrum legatos miſit, hortatum, ut is ſua ſponte officium fa-
ceret potius, quàm Polonorũ uim & arma experiretur. Non apertè is
quidem negabat, ſed uarijs excuſationibus rem extrahebat, quo ſe inte-
rim Maximiliani Cęſaris, & aliorũ Germanorum principũ, omnia pro-
lixè pollicẽtiũ, & ad rebellionẽ cohortantiũ, auxilijs confirmaret. Dum

Ioannis Alberti mors, mores, & ingenium.

eunt redeuntq; legati, Ioãnes Albertus rex apoplexi uitam finiuit. Cor-
pus eius reuectum Cracouiam, in baſilica arcis honorificè ſepultũ eſt,
matre funus proſequente, quæ quidem marmoreum monumentum fi-

lio ponendum curauit. Fuit Ioannes Albertus ſtatura proceriore, colore ſubfuſco, capillo nigro & raro, ingenio magno, literarum & præſertim hiſtoriæ ſtudioſus, liberalitate erga militares homines, & magnitudine animi non uulgari: aulicum comitatum non infra mille ſexcentos equites alere ſolitus: in uenerem procliuior, cœlebs tamẽ extinctus eſt, cum ferè nouem annos regnaſſet.

ALEXANDER REX.

Comitia Petricouiæ.

VSTIS funeribus Ioanni Alberto peractis, itum eſt Petricouiã ad comitia, creandi noui regis gratia de more à Friderico archiepiſcopo Gneſnenſi, qui idem epiſcopus Cracouienſis, & presbyter Cardinalis erat, indicta. Conſultatum'que aliquandiu uariantibus procerum ſententijs, & ſtudijs in reliquos Cazimiri filios diuiſis.

De rege creando uariæ ſententiæ.

Complures enim de minoribus Polonis ad Vuladislaum Vngarorum & Boemorum regem regnum deferebant, quòd eum opibus externorum regnorum paternum & auitum regnum aucturum & ornaturum, & maiore ui coniunctis trium populorum uiribus contra barbaros, Turcas ac Tartaros, & quoſuis alios hoſtes defenſurum eſſe dicerent. Et præmiſerant iam ij priuato conſilio, Petro Cmitha marſalco regni authore, Petrũ Myſcouium palatinũ Lencicienſem, & Nicolaum Vuroblouium canonicum Cracouienſem, ad ipſum Vuladislaum, qui ſtudia ſua ipſi deferrent, & ad ſuſcipiendum regnũ eum inuitarent.

Petrus Kmitha marſalcus regni.

Alij uerò Sigiſmundo Glogouienſium & Opauienſium duci fauebant. Sed uicit eorum ſententia, qui Alexandrum magnum ducem Lituanorum regẽ edebant. Nam & rationibus certis & exemplis ij refellebãt eos qui Vuladislao ſtudebant: oſtendebant'q́ꝫ, neqꝫ Vuladislai prioris, neqꝫ Ludouici tẽpore expediuiſſe Polonis, eũdem cũ Vngaris regẽ habere.

Non expedire eundẽ eſſe Vngar. & Polon. regem.

Negocioſum eſſe in primis regnũ Vngarorũ, partim propter inquieta gentis ingenia, partim propter uicinos Turcas, ita ut rex diutius ab eo regno abeſſe rectè non poſsit: ſibi item præſenti rege opus eſſe: magnis'q́ꝫ incõmodis atqꝫ cladibus maiores ſuos affectos eſſe ob regis abſentiam. Contrà, Lituaniam perpetuo fœderis nexu olim à Iagellone & Vitoudo cum Polonia conſociatam, & quaſi in unum reip. corpus redactam, ab ea diſiungi, & quaſi amputari, prorſus inutile eſſe.

Lituanorũ coniunctio cũ Polonis, utriſqꝫ utilis.

Omnibus bellis priſcis iuxtà ac recentioribus Lituanos multum momenti Polonorum uiribus attuliſſe. Et quemadmodũ ij ſine Polonis nihil pręclari unquam geſsiſſent, gerantúe: ſic à Polonis quoqꝫ, ſicubi Lituani abfuiſſent, non multũ operæprecij factum eſſe, ex quo ij ſe cũ ipſis coniunxiſſent, uel nuper Valachico bello id ſatis animaduerſum eſſe. Cõmodùm aũt Lituani proceres, Albertus Tabor epiſcopus Vilnenſis, Ioãnes Zabrezinius princeps marſalcus, & Nicolaus Radiuilus pincerna ducalis, & alij quidã duo aduenerant cũ mandatis Alexandri ducis, ac totius ſenatus Lituanici, ad eligendũ cum Polonis ſecundũ pręſcriptũ fœderis regem, & iurandum in uerba eius, confirmandum'q́ꝫ & renouandum antiqua fœdera. Qui & priuatim primores Polonici ſenatus prenſarũt, rumore'q́ꝫ ſparſe-

Lituanica legatio ad comitia Polonorũ.

ſparſerunt, Alexandrum cum exercitu aduentare: & publicè renouationem fœderum, cùm à ſe, tum ab ipſo Alexandro, conſentientibus proceribus Lituanis conſcriptã & conſignatã exhibuerunt. Extat utrunqꝫ diploma, ſimul & mãdata ipſius Alexandri, & uigintiquinqꝫ procerũ Lituanorum, in Archiuio regio Cracouienſi. Adhibita eſt aũt in fœdere moderatio quędã nonnullorum capitum: nempe ꝙ è Polonis & Lituanis unus deinceps debet eſſe populus ſub uno rege: rex autem in Polonia creetur, Lituanis etiam proceribus ſuis locis in eo conuentu ſuffragia ferentibus: conſilium unũ ſit ambobus populis, & ſocietas in ſecundis iuxtà ac aduerſis rebus: moneta par atqꝫ ſimilis: fœdera antiquitùs ab utriſqꝫ icta ſeruentur ab ambobus, quoad alteris non incõmodabũt: Magiſtratus, ſenatores, pręfecti, nobilitas, & alij quiuis Lituani iurent in uerba regis non ſemel tantum, ſed quoties à cõſiliarijs Polonis admoniti fuerint: iura & pręrogatiuę utriuſqꝫ populi ſimul, & eodem cõtextu literarum à nouis regibus confirmentur: ceterùm iudicia more antiquo utrobiqꝫ exerceantur: nulla uerò utrinqꝫ occaſio dirimendæ cõiunctionis captetur.

Fœdus Lituanorum cũ Polonis renouatum.

His igitur actis & conſtitutis, Alexander rex renunciatus eſt, miſsi'q́ꝫ ad eũ Breſte oratores principes ſenatus, Andreas Roſa archiepiſcopus Leopolienſis, Ioãnes Lubrãcius epiſcopus Poſnaniẽſis, Andreas Samotulius Poſnanienſis, & Ioannes Tarnouius, cognomẽto Sramus Lublinenſis, palatini, iuſiurandũ ab eo & proceribus Lituanis de ſeruandis pactis conuẽtis exegerũt, & regnũ ei detulerũt.

Alexãder rex creatus.

Polonorum legatio ad Alexandrum.

Iuramentũ Alexandri regis electi.

Nec longa mora interpoſita, maturauit is iter Cracouiã cũ mille quadringentis equitibus, ſuſcipiẽdi diadematis gratia. Verebaẽ enim, ne quid Vuladislaus frater fautorũ ſuorũ conſilio molireẽ. Ac dimiſerat quidẽ Vuladislaus nuncios cum literis ad pleroſqꝫ principes Chriſtianos, de oblato ſibi à Polonis regno, fretus pollicitatione illorum, quorũ ſuperius mẽtionem fecimus: ſed eos nũcios celeriter reuocauit, cum accepiſſet, Alexandrum regem à Polonis creatum eſſe, factum'q́ꝫ moderatè tulit: collaudauit'q́ꝫ etiam Polonos, quòd Lituanos, gentem magnã & bellicoſam denuò ſibi adiunxiſſent.

Vuladislai modeſtia.

Dum autem præſtitutum coronationi diem Cracouiæ nouus rex expectat, aduenit ad eũ legatio Sachmatis Zauolgenſium Tartarorum principis. Quæ introducta in ſenatũ, adorato de more gentis rege, incuſauit Polonos iuxtà ac Lituanos, quòd cum ij Sachmatem cum ingentibus copijs tam longo ac difficili itinere in auxilium contra Tauricanos Tartaros euocaſſent, ipſi tam diu cunctarẽtur cum eo ſeſe coniungere, & communem hoſtem non tam uiribus ſuis, quàm natura loci, & peninſulę latibulis fidentem adoriri: paterentur'q́ꝫ ſocios & amicos uaſtis & incultis locis hęrentes, hyberni cœli inclementia, pabuli & commeatus inopia, & fame unà cum equis confici. Verendum eſſe, ne Tartari, gens alioqui ferox, nec ſatis morigera ſuis principibus, mala conſultrice fame ſtimulante, in officio contineri non poſsint. Hæc ita breuiter prolocuti, reſponſum accepere: regẽ celebritate coronationis peracta, maturaturum eſſe expeditionem, & cum Polonis & Lituanis ad Boriſthenẽ pręſtò futurũ, operam'q́ꝫ daturum, ne Sachmatẽ cum

Tartarorũ Zauolgenſium legatio ad Polon. regem.

suis tam longinquæ ac diuturnæ expeditionis pœniteat. Hac spe onerati legati, additis hospitalibus donis, quæ domino suo ferrent, dimissi sunt sine mora.

Tartarorum à suo principe defectio.

Interea uerò Sachmatis uxor, inediæ & frigoris impatiens, cum maiore parte copiarum eius in Tauricam transfugit. Qua uirium accessione fretus Tauricanus princeps Mengligeres, siue Mendlikereius, qui Mahometkereio fortè defuncto, uel superiore pugna cæso successerat, duxit in hostem: commisso'que in patentibus campis sub Kiouia prælio, uictum ingenti strage Sachmatem in fugam uertit.

Zauolgenses Tartari à Tauricanis profligati.

Sachmatis Tartari fuga & captiuitas.

Sachmates dissipatis suis, cum trecentis modò equitibus Bialogrodum siue Moncastrum profugit. Vbi cum substitisset aliquandiu inops consilij, & à Turcis in gratiam Mengligeris insidias parari sibi persensisset, per uastas Podoliæ solitudines Kiouiam sese recepit. Sed ne ibi quidem tutus fuit. Circumuentus enim à palatino siue præfecto loci, Vilnam trāsmissus est. Ibiq́; regis aduētum operiri iussus, cum aliquoties fugere conatus esset, retractus è fuga, diligētius asseruatus est. Hunc exitum Tartaricum illud bellum habuit.

Alexāder rex coronatus.

Alexander duodecima die Decembris à Friderico fratre in basilica Cracouiensi ritu solenni inunctus & coronatus est. Nec multo pòst Sigismundus frater ipsi gratulaturus aduenit, itemq́; Ioannes Baduarius Venetorum legatus.

Venetorum legatio.

1502 ann.

Helena regis uxor non coronata.

Mense autem Februario sequentis anni Helena regis uxor è Lituania uenit. Nec tamen diadema de more reginarum ipsi impositum est, propterea quòd Græcorum schismati dedita, ab instituto ecclesiæ Romanæ & catholicæ abhorreret.

Fridericus cardinalis gubernator Poloniæ.

In Lituaniam deinde rex initio mensis Maij cum ea se recepit, Friderico cardinali fratre uicario, gubernatoreq́; regni pro se constituto. Acceperat enim, Moschos bellum contra Lituanos reparare.

Smolenscū oppugnatum à Moschis.

Nec ita multo pòst, Demetrius Ioannis magni ducis filius, affinis Alexādri, cum ualido exercitu adfuit, & ad Smolenscum castra metatus est: frustraq́; tentata arcis expugnatione, reduxit exercitum, cum Alexādrum regē cum magnis copijs aduentare accepisset.

Induciæ.

Pax deinde, siue adeò sex annorum induciæ inter socerum & generum constitutæ ea lege, ut captiui modò redderentur.

Constantini ducis reditus.

Constantinum tamē ducem Sigismundus Herbersteinus memorat ante pacem factā elapsum esse, dimissum è uinculis, cum simulatè fidem suam Moscho obstrinxisset, agrosq́; & possesiones in Moschouia ab eo accepisset.

Tartarorū excursio in Poloniam.

Per idem ferè tempus Tartari Tauricani cum Podoliam, Rusiam & Sendomiriensem tractum populabundi peruagati, Ressouiam, Iaroslauiam, Radimnum, Belsum, Dauniciam, transmissoq́; Vistula flumine, Opatouiam, Lagouiam & Cunouiā oppida diripuissent & exussissent, ad Pazanouiā usq; peruenêre.

Ioannes Vapouius.

Inde cum Ioannes Vapouius, qui erat in ministerio Friderici cardinalis, aliquāta manu sagittariorū in aditu eius uici siue oppidi ipsis sese opposuisset, & nō contēnendi exercitus speciē ostendisset, reuocarunt gradum onusti præda omnis generis: & ferro igniq́; in obuia quęq;, quę abigere uel asportare cōmodè non poterāt, crudeliter debacchati. Processit quidem ipsis obuiam Fridericus gubernator cum quingentis equitibus, & peditum aliquanta manu tumultuaria, cætera nobilitate Corcinū se sequi iussa:

iussa: uerùm dum ea tardius molitur, Tartari in tutum se cum præda recepêre. Triginta millia equitum fuisse perhibentur.

Induciæ cum Turcis firmatæ.

Eo ipso anno induciæ, uiuente adhuc Ioanne Alberto cum Baiazete Turcarum imperatore dudum constitutæ, per Nicolaum Firleium Dambrouicium, qui tunc præfectus Lublini erat, confirmatæ sunt.

Turcæ uicti ab Vngaris apud Iaice.

Infestauit autem tunc ea gens Bosnam, & regiam gentis Iaice obsedit, & acriter oppugnauit. Contra quem exercitum quum Vuladislaus rex Vngarorum expeditas copias misisset, commisso prælio, cum æquo Marte aliquandiu dimicatum esset, ad extremum Turcæ fusi & fugati sunt. Nec tamen Vngaris incruenta cessit uictoria.

Vuladislai regis Vngar. & Boem. uxor.

Nec ita multo pòst idem Vuladislaus nexu matrimonij, quo se cum Beatrice regina constrinxisse dicebatur, Pontificis maximi authoritate solutus, cum Anna puella de Candale Vasconum, quæ illustris est in Gallis familia, solenni pompa nuptias celebrauit.

Turcarum ditio ab Vngaris uastatur.

Mox Turcas ulturus, Petro Ioza palatino Transyluaniæ, & Ioanne siue Hanselico Mathiæ regis notho filio, ducibus, exercitum in Rasciam siue Bosnam Turcicæ ditionis uicissim immisit, multis'que uicis & oppidis ad Bodon usque, nobile emporium in ripa Danubij situm, uastatis, & luculenta prēda abacta, incolumem eum recepit.

Persarum ac Turcarum bellum.

Enimuerò Persico tunc bello distinebatur Baiazetes: quod tamen per legatos siue Bassas non satis prospero successu gerebat, ipse propter pedum dolorem Adrianopoli & Constantinopoli mansitans.

Baiazetes à Selimo filio pulsus regno, & extinctus.

Quas ob causas inuisus factus militibus, facilè posterius à Selimo filio natu minimo regno eiectus est: ueneno'q;, ut creditum est, extinctus. Sed nos nostra persequamur.

1503 ann.

Friderici cardinalis mors & mores.

Insequens annus Friderici cardinalis & regij fratris, Creslai Curosuancij Vuladislauiensis episcopi, & Conradi ducis Masouiæ continuatis propè funeribus memorabilis est. Fuit Fridericus procera statura, aspectu decoro, ac dignitatis pleno: cæterùm ingenio nullo, iners, ignauo ocio, crapulæ, & assiduis compotationibus in fumo & sordibus cum gregalibus suis quibusdam marcescens: & ad extremum morbo Gallico confectus est, teste Mathia Miechouiensi medico. Vnum illud nominis sui monimentum in basilica Cracouiensi reliquit, quòd thecam caluæ diui Stanislai martyris auream, & multis preciosis gemmis, quas Academiæ præsidibus ademerat, distinctam contulit.

Andreas Rosa archiepiscopus Gnesnen.

Bernardinus Vilzicus Leopoliensis.

Ioannes Conarius episcopus Cracouiensis.

Ei suffecti sunt uoluntate Alexandri regis, in metropolitana quidem Gnesnensi sede, Andreas Borissouius cognomento Rosa, archiepiscopus Leopoliensis, Bernardino Vilzico successore accepto: in Cracouiensi uerò, Ioannes Conarius, qui procurator Friderici fuerat, in gratiam reginæ matris, quam homo nulla doctrina, neque ingenio præditus, probus tamen, uulgaribus officijs & caponibus subinde præbitis demeruisse dicitur.

Vincentius Prērebius episcopus Vuladislauien.

Ioannes Lascius cancellarius Polon.

Porrò Creslaus in episcopa quidem Vincentium Prērembium episcopum Prēmisliensem: in munere aūt cancellarię Ioannem Lasciū præpositum Scarbimiriensem, & canonicum Cracouiensem: quē rex in Lituaniam proficiscens, cum neq; cancellarius, neque procancellarius sequeretur, secum duxerat, & dato ipsi annulo suo à secretis habebat, pro-

pterea quòd scriba primùm, deinde cancellarius Creslai episcopi cum fuisset, in cãcellarię negocijs bene exercitatus haberetur. Pręrembio uerò in episcopa Præmisliensi Mathias Dreuicius succesit, qui & in procancellarij munere antè successerat. Conradus uerò Masouiorum dux Ioannem & Stanislaum filios impuberes hæredes reliquit. Sed hi in Cirnensi tantum ditione ius succedendi patri habebant. Cæteræ, quas Conradus à Ioanne Alberto rege precariò obtinuerat, ad regem ex pacto deuoluebantur: nec tamen reddebantur, Anna uxore defuncti cum proceribus eas retinente. Quod quidem rex facilè passus est, pactus cum Anna & proceribus, ne id sibi regnoq; fraudi esset, donec controuersia decreto comitiorum decideretur. Verùm sequenti anno transacta res est amicè in comitijs Petricouiẽsibus: indultumq; pueris, ut quibus finibus pater eorum Masouiam tenuisset, ipsi quoq; retinerent, & posteris suis masculis tantum relinquerent, orbi autem, ipsi inter se succederent: ubi masculi hæredes defecissent, tum demum rex Polonorum totam Masouiam reciperet, gentem'que suis legibus uiuere permitteret: puellis, si quæ superessent è ducum genere, pro dignitate dotem daret. Vbi ad pubertatem pueri peruenissent, tum demum ut pacta hęc diplomatis suis approbarent, & in uerba regis iurarent: interim autem mater dominatum omnem administraret. Sed hæc sequenti demum anno, quemadmodum perstrinximus, conuenêre. Illa autem æstate Tartari Tauricani Podoliam & Rusiam rursus hostili incursione uexarunt, à Stephano palatino Valachorum, ut creditum est, concitati. Ipse quidem immisso in Rusiam finitimam exercitu, tractum omnem inter Nestrum amnem, & Sarmaticos montes, quem Pocuce uocamus, nemine repugnante, ac ne expectante quidem quicquam eiuimodi, subegit: siue, ut ipse dictitabat, de sua ditione iniustè prius detractum, recepit. His rebus, atque adeò crebris Polonorum procerum literis & nuncijs excitus rex è Lituania, Lublinum extremis diebus mensis Octobris uenit, ibi'que comitia procerum habuit. Placuit, ut in æstatem proximam, milite mercenario res contra Valachos gereretur, & Pocuce repeteretur. Eiusdem autem exercitus metu Tartarorum excursiones repressum iri uidebantur. In stipendium uerò decreto comitiorum imperata est pecunia oppidanis & agrestibus, usitato more. Rex deinde peracto conuentu Cracouiam se contulit, & ibi hybernauit. Vere proximo exercitum è mercenario milite conscriptum in Rusiam misit: ipse uerò, posteaquam pluuiæ, & insolitæ fluminum inundationes remiseruut, in Prusiam profectus, iusiurandum fidelitatis à ciuitatibus exegit. Fridericus uerò Magister Prusiæ orientalis, cognito aduentu regio, ad consanguineos suos in Saxoniam & Germaniam se recepit, ne uel iurare in uerba regis, uel improuisi belli molem imparatus sustinere necesse haberet. Sed ne Germania quidem tunc domestico & intestino bello uacabat. Etenim inter Maximilianum Cæsarem, & Rupertum Philippi palatini Rheni filium, bellum conflatum est propter ereptam Alberto duci Cæsaris affini

Mathias Dreuicius episcopus Præmisl. & procãcell.

Conradi Masouiorũ ducis mors et liberi.

Transactio regis cum Masouijs ducibus.

Tartari Rußiam populati.

Pocuce à Valachis interceptum.

Comitia Lublini.

1504 ann.

Prußi iurãt in uerba regis Alexandri.

affini Bauariam: celeriter tamen confectum, cum infestæ acies apud Ratisponam ad prælij dimicationem uenissent: Rupertusq; duobus millibus Boemorum desideratis, & septingentis captis, uictus & castris exutus, paternus uerò dominatus eius à cęteris principibus Germanię cum Cæsare sentientibus diuexatus & accisus esset. Ibi enim Philippus cum filio pacem & ueniam à miti Cęsare supplex petijt, æquisq; conditionibus impetrauit. Quin aliud quoq; bellum Maximiliano cum Ludouico rege Gallorum, & Venetis de principatu Mediolani, tunc exortum est, cum Gallus capto Ludouico Sphortia duce, dominatum illum, Venetis non tam socium regem adiuuantibus, quàm suam rem agentibus, iterum in potestatem suam redegisset, siue adeò cum Venetis partitus esset. Recuperarat enim eũ prius amissum Sphortia, Gallis eiectis. His igitur de causis Magister Cruciferorum apud Germanos suos nihil tũc opis inuenit. Per id tempus Moldauia infestata & uexata est à nostris, ita ut Stephanus è munitionibus Procutiensibus præsidia deducere coactus sit, præsertim cum ipse grauissimo pedũ dolore affligeretur: quo ad extremum confectus, haud ita multo pòst extinctus est, uir magnitudine animi, astu, peritia rei militaris, & rebus contra Turcarum, Vngarorum, & Polonorum reges, ac Tartaros feliciter gestis, omni æuo memorabilis. Cui Bogdanus filius Luscus in dominatu succesit. Nostri enim satis habuerunt Pocuce recuperasse. Tartari uerò cum non ignorarent in propinquo esse regium exercitum, quieuerunt eo anno. Maturè igitur exercitus ille exautoratus est, siue quòd eo nihil opus erat, Valachis atque Tartaris quiescentibus, & ut uidebatur, deinceps etiam quieturis: siue quòd deerat pecunia, ita ut ne emerita quidem stipendia militibus exoluerentur. Quo factum est, ut ij agminatim in Cracouiensem oram reuecti, cum ne Cracouiæ quidem spes ulla pecuniæ è thesauro regio numerandæ ostenderetur, in bona & possesiones episcopi & abbatum hostilem penè in morem inuaderent, & inde rapto se se sustentarent, donec rex è Prusia redijt: quod quidem sub finem ęstatis factum est. Quo tempore Cazimiria, quæ Cracouię ponte iungitur, à meridie ad noctem usque rege ex arce inspectante arsit, & cum turribus & pinnis mœnium penitus conflagrauit. Eodem autem anno, mense Nouembri, Turcæ Croatiam regis Vngarorum prouinciam, acerbè depopulati sunt. Peractis Petricouiæ Polonorum comitijs, constitutis'que rebus Polonicis, & Masouiticis, Alexander rex insequentis anni initio Breste, quo Lituanis conuentum edixerat, contendit, ut eius quoque gentis res turbatiores componeret. Principem gratiæ locum ex ea gente apud eum obtinebat Michael Glinscius dux Russus, uir elati animi, magnas'que in Lituania opes & potentiam atque clientelas, Russorum præsertim eiusdem linguæ & religionis hominum, sibi compararat. Ægrè id ferebant Lituani proceres, alioqui etiam Rusis non satis æqui: formidabant'que, ne per occasionem is Alexandri orbitate contempta Lituaniæ dominatum inuaderet, & ad suos Rusos transferret. Quin etiam iactabatur uulgò, uere'ne

Maximiliani Cæsaris uictoria de palatino Rheni.

Mediolanensis belli initium inter Germanos, Gallos & Venetos.

Moldauia infestata à Polonis, & Pocuce receptum.

Stephani palatini mors, & res gestæ.

Bogdanus palatinus Valachiæ.

Cracouiensis ora infestatur à militibus.

Cazimiria cõflagrauit.

Croatia uexata à Turcis.

1505 ann.

Michaelis Glinscij ducis potentia & inuidia.

Lituanici motus.

uere'ne an falso,incertum est,Michaelem principatum affectantem Alexandro insidias struere. Non latebant hæc Michaelem: & homo gratia principis impotentior sui,non modo nõ dissimulabat quicquam,sed apertas cum æmulis suis inimicitias gerebat, & in odiũ principis eos adducebat.nec defuit ipsi occasio. Forte Alexander præfecturam Lidensem, Lituano quodam amoto, Andreæ Drosdæ Michaelis consanguineo contulerat, & ad primores Lituanorum absens mandata dederat, ut eum in possessionem eius præfecturæ mitterent:id illi odio Michaelis ad regium aduentum reiecerunt. Hinc igitur arrepta occasione Michael,cum alios Lituanos proceres, tum in primis Albertũ Taborum episcopum Vilnensem, Ioanem Zabrezinium palatinum Trocensem, Stanislaum Zarnouecium præfectum Samagitiæ, & Stanislaũ Kiscam ducem exercitus,quasi contumaces rebellesq́;, subinde apud regem criminari,donec eo regem perpulit,ut is secretis consilijs de nece ipsorum agitaret. Cum autem in media Lituania nihil eiusmodi propter magnas eorum clientelas, & communem gentis Lituanę dolorem tuto aggredi posse uideretur, Breste, quod oppidum in confinio Poloniæ situm est, eos ad conuentum euocauit. Non ignorabant illi quidem, regem sibi iratum esse:& erat res plena suspicionis,quod Lituanica comitia in eum locum præter morem edicta essent. aduenêre tamen, sed ingressu arcis abstinuere. Tandem suasu Ioannis Lascij cancellarij Polonici rex aliquantisper mitigatus, Zabrezinium quidem palatinatu Trocensi amouit, dato ei successore Nicolao Radiuilo: Albertum uero episcopum Vilnensem, cum cæteris qui idem sentiebant, senatus ingressu exclusit, tantisper donec se placarent. Adductus deinde Vilna Sachmates Zauolgensium Tartarorum princeps: cui rex magna & splendida equitum caterua stipatus, ad quinq; millia passuũ obuiam progressus est:& comiter ac laute eum accepit, compositisq́; rebus Lituanicis, ad conuentum Polonorum Radomiam secum duxit. Vbi introductus in senatum, grauiter & magna libertate regem & consiliarios eius Polonos iuxta ac Lituanos incusauit,quod ab ijs contra Tauricanos Tartaros in auxilium pene ab Hircano usq; mari ingentibus pollicitationibus euocatus,destitutus deinde, ac plane proditus, amissis partim per defectionem, partim aduerso prælio maximis, quas adduxerat,copijs, nihilo tutiorem apud socios & fœderatos,quàm apud Turcas fugæ locum inuenerit:sed contra iurisiurandi religionem pro captiuo habitus, & ad illud usq; tempus in custodia, & quasi in carcere detentus sit. Sed Deus (inquit, sublatis in cœlum manibus) bonorum omnium & malorum remunerator,meam regisq́; causam aliquãdo iudicabit, & grumnas meas, iusq; iurandum uiolatum ulciscetur. Ad extremum orabat, ut sibi libere discedere, & ad suos reuerti liceret. Responsum est regio nomine, immerito ipsum de rege & consilio eius queri: ipsum sibi sua culpa,quicquid illud mali esset,conciliasse: quippe qui cum ualidum & florentem exercitum haberet,hostem'que uiribus longe inferiorem secundo prælio fudisset fugassetq́;, in campis Kiouiensibus ignauus desidere,&

Ioannes Zabrezinius palatinatu Trocensi amotus.

Sachmates Tartarus in Poloniam ductus.

Comitia Radomiæ.

Sachmatis libertas in dicendo.

dere,& sociorum agros,fœdere & iurisiurandi religione neglecta, rapinis uexare:quàm urgere uictoriam,expulsoq́; hoste, Tauricæ imperium sibi adiungere, aut certe traiecto rursus Boristhene, e Moschi ditione prædas agere, & exercitum inopem sustentare,tantisper dum Poloni & Lituani aduenirent,maluerit. Ne fœminam quidem uxorẽ ipsius,nedum exercitum,domini & uiri ignauiã illam ferre potuisse. Seipsum igitur potius,quàm quenquam alium incusaret. Adhæc plurimũ eum Polonis & Lituanis incõmodasse,quod sua culpa, neglectis eorum consilijs,de infestanda Moschouia,defectione suorum,uires hostium auxerit. Sic refutatæ Sachmatis querelæ,retorta in eum culpa. Obnixius deinde is rogare, ut in Scythiam remitteretur:reparaturum se esse exercitum, & reliquias profligati recollecturum : trãsfugas quoq;, ubi se incolumem esse cognouerint,ad se reuersuros. Ita fore,ut plus regi commodare dimissus,quàm retentus posset. Non satis consultum fore nostris uidebatur,dimittere ferocem hominem,detentione tam diuturna & retractione ex fuga iritatũ, qui tunc etiam, cum sui iuris non esset, libere tamen & acerbe de iniuria quereretur. Sed Tauricano tamen principi iratior esse, & infestior fore, non immerito credebatur. Ita acquieturos tamen esse nostros, barbaris inter se commissis. Placuit igitur,ipso assentiente,fratrem quidẽ eius Cozacum Soltanũ in Scythiam mitti, nouas copias Sachmati adducturum, & Nogaienses Tartaros consanguineos suos contra Tauricanos concitaturum:ipsum uero Sachmatẽ Troccos remitti,expectaturũ donec frater cum copijs reuerteretur,& rex in Tauricam expeditionẽ faceret. His ita constitutis,Kozacus accepto à rege uiatico in Scythiam contendit:Sachmates uero à Lituanis proceribus Troccos reductus, liberiore uiuendi ratione uti permissus est,cum dedisset fidem,se inde fugiturum non esse. Aduenerant autem Lituani proceres ad Radomiensia comitia, ut opera Polonorum regẽ sibi reconciliarent. Sed nõ potuere tamen ij quicquam aliud impetrare, quàm ut rex data ipsis repulsa publice,secreto Polonis polliceretur,se illos in gratiam recepturum esse,cum ad Lituaniam accederet. Dimissis Lituanis atq; Tartaris,reliquum tempus comitiorum iudicijs & consultationibus de defensione regni contra subitarias hostium incursiones datum est. De equestribus quibusdã.qui latrocinia exercuerant, sumptum supplicium. Ac Osuchouius quidem & Misouius gladio percussi:Rusinouia uero fœmina cum ocreis, calcaribus,& cultu corporis uirili,ut erat prehensa, suspẽdio necata est. Ad defensionẽ uero regni minores quidem Poloni tributũ agrarium duodenũm grossorum in stipendium mercenariorum militum sciuere: maiores autem id abnuere. Per quod tempus,decimanona die Maij tempestas horrẽda circum Crac ouiam coorta,tonitruis perpetuo terribiliter crepitantibus,& coruscantibus inter densas nubes fulguribus,grandinem instar oui gallinacei demisit,qua frondes arborum crassiores etiam decussæ,tectaq́; domorum perfracta sunt: turris una arcis fulmine percussa, tecti & muri parte abrupta,prodigij loco fuit. Nec multo post rex Alexander uigore membrorum in una parte soluto,quem morbum paralysin Græci uocant, Rado-

Nogaienses Tartari.

Lituani supplices regi reiecti.

Rusinouia ob latrocinium suspẽdio necata. Tributum à minoribus Polonis scitum.

Tempestas ingens.

Alexander paralysi affectus.

Bogdani Valachi legatio.

mia Cracouiam post medium Iunium apportatus est. Quo subsecuta est eum legatio Bogdani Valachorum palatini, quæ tunc Radomiam aduenerat. Postulabat autem Bogdanus coniugium Elizabethæ sororis regiæ: & quo facilius id impetraret, Thysmeniciam & Cesibessos territoria regi reddebat. Ipse'ne autem ea post mortem patris Polonis ademerit, ut memorat Vapouius, an à patre adempta, quemadmodum uult Miechouiẽsis, retinuerit: an uerò quę nõ habuerit quidẽ in potestate, sed quasi sua repetere posse & uelle uidebat, donãda sibi esse duxerit, nõ satis constat. Ea quidẽ certè donabat, quę retinere ipse nõ poterat: ut benignitate illa, quæ nihilo ipsi cõstabat, regis & Polonorũ studia promererẽt. Abnuebant puella & mater barbaricũ fœdi ac lusci hominis connubiũ: nec tamen repulsa iritari placebat hominẽ, & ex amico hostẽ facere. Itaq; pro munere quidẽ gratiæ actæ Bogdano, de coniugio uerò ambiguũ responsum datũ.

Nogaiẽses Tartari.

Per idem tẽpus legati Nogaiensiũ ducum, (neq; enim unũ principẽ hi habẽt) octoginta equitũ comitatu in Lituaniã aduenêre, qui Sachmatẽ domum reducerẽt, magnas copias ad ulciscendũ hostem Tauricanũ ipsi pollicentes.

Tauricanorũ Tartarorum legatio.

Nec multo pòst Mẽdligeri siue Mẽglikereij Tauricani principis legatio subsecuta est, suadẽs & postulãs, ne Lituani proceres Sachmatẽ hostem suum dimitterent, sed asseruarẽt in custodia: quemadmodũ patruum suũ, quoad uixit, asseruassent. Percussurũ se esse fœdus cum rege, nec unquã deinceps in ditiones eius inuasurũ. Vtiliorẽ autem fore Lituanis & Polonis amicitiã suam quàm Sachmatis, à quo & propter longinquitatẽ sera, & propter debilitatas atq; adeò afflictas uires infirma auxilia essẽt expectãda. His utrinq; auditis, Lituani proceres neutram in partẽ quicquam statuerũt, sed rem integrã ad regis aduentũ reiecerunt. Patebat interim liber aditus ad Sachmatẽ legatis Nogaiensibus. Qui cum duci se pollicitationibus Lituanorũ suspicaretur, cõsilium fugæ cum legatis & equitatu, quẽ circum se habebat, clàm iniјt, effusoq; cursu dies & noctes iter cõtinuabat: sed occurrentibus per cõpendia uiarum Lituanis, retractus ex fuga, ac diligẽtius deinde asseruatus est.

Sachmates è fuga retractus.

Tartarorũ excursio.

Nihilo tamẽ magis Tauricani per eos dies Lituaniæ uexatione abstinuerunt. Nam è Minscensi territorio prædas extremis diebus Augusti mẽsis egerunt: quo factũ est, ut Lituani anno sequẽti Vilnam muro cingerẽt.

Minscum.

Vilna muro cincta.

Elizabethæ reginæ mors & pietas.

Sub excursionem aũt illam Tartaricã tertio Cal. Augusti, Elizabetha regina Cracouiæ extremũ uitæ diem clausit: fœmina lectissima, & insigni pietate ac munificentia in cultum diuinum. Cuius præclara & regalia donaria extant etiamnum cùm alibi, tum in basilica Cracouiensi, ubi sepulta est, honorificentissimo funere ab Alexandro & Sigismundo filijs elata, in delubro sanctæ Crucis, quod uiuens à fundamentis exædificarat, omni'que apparatu ad cultum diuinum accommodato magnificè ornauerat, & censibus domoq; in octo presbyteros & nonum ministrum collatis dotauerat. In diui quoque Michaelis templo in eadem arce sito totidem presbyteris, qui cantando & sacris operando assiduo cultui diuino insisterent, census attribuit. Quamuis enim dotem nullam apportauisset, indulsit ei tamen rex filius, ut non modò tantum in cultum diuinum

uinum elargiretur, sed etiam filiæ Elizabethæ natu minimæ Lenciciensem, Radomiensem & Prædecensem præfecturas, partem bonorum, quæ nihilo minus donatione propter nuptias à marito rege utenda fruenda acceperat, quadraginta millibus Vngaricorum aureorum obligaret & cõcederet, quo illa bonis ijs matre uiuente uteretur frueretur quoad nuberet, uel cœlebs decederet: post mortem uerò matris, ad ius regni libera ea reuerterentur. Iustis funebribus matri peractis Alexander, cum ope medicorũ à morbo releuatus esset, Calendis Octobribus Lublinum profectus est, & anni sequẽtis, qui fuit à Christo nato 1506, initio comitia Polonorum habuit.

1506 ann.

Comitia Lublini.

Certatum ibi, ac disceptatũ est inter proceres profani ordinis, & episcopos, de ordine & ratione sedẽdi in senatu regio, ac de expeditionibus bellicis.

Contẽtio procerum cum episcopis de prærogatiuis loci & immunitatis.

Contendebant proceres, ut episcopi alterum latus regis sibi concederent, alterum uel dextrũ sanè ipsi tenerent: deinde ut bona ecclesijs addicta, perinde ac ea quæ nobilitatis essent, publica belli onera sustinerent. Tuebantur episcopi prærogatiuas suas, quòd utrique regio lateri assidendi ius ipsi, & militiæ uacationem ecclesiastica bona antiquitùs haberent.

Ecclesiastici ordinis prærogatiuæ regio decreto confirmatæ.

Post longam altercationem rex tandem controuersiam ita diremit, ut episcopis & ecclesijs prærogatiuæ suæ saluæ manerent. Constitutum deinde, ut à rege noua moneta argentea cuderetur, & usitatum tributum ab agrestibus & oppidanis in stipendia militum, qui ad fines Russiæ & Podoliæ defendendos, ac depellendum Pocuciensi territorio Bogdanum mittebantur, conferretur. Etenim Bogdanus nuptiarum Elizabethæ regiæ sororis compos non factus, quòd regina puellæ mater ipsi aduersata esse diceretur, ubi cognouit reginam esse mortuam, iterum ea de re ad regem oratores miserat: sed cum puella negaret se ipsi nupturam, ira percitus, quòd contemni se putaret, Pocuce cum infesto exercitu inuaserat: & cum nullum ibi esset regium præsidium, nec ualidæ munitiones, paruo negocio in potestatem suam redegerat.

Pocuce Bogdanus palatinus Val. in suã redigit potestatẽ.

Igitur quatuor millia mercenariorum militum decreto comitiorũ in Russiã missa, Pocuce sub signis ingressa sunt: profligatisq; ac depulsis sexcentis Valachis præsidiarijs, territorium omne non multo maiore negocio, quàm erat amissum, recuperarunt. Deinde Valachiæ fines infestis incursionibus uexarunt.

Strußi fratres interfecti.

Vbi duo Strussi fratres, adolescentes nobiles & bellicosi, decus Russicæ nobilitatis, cum ala quinquaginta equitum longius prouecti, cum in longè plures Valachos fortè incidissent, audacius quàm par erat cum eis congressi, à multitudine hostium oppressi sunt. Ac Felix quidem in prælio fortiter dimicans cecidit: Georgius uerò dum fratri laboranti per medios hostes animose inuectus fert opem, suffosso equo ad terram defluxit, ibi'que captus, & ad palatinum deductus, cum octo alijs tyranno inspectante capite plexus est. Sed non inulta mors eorum Valachis mansit. Postridie enim eius diei nostri hostem uictoria recenti exultantem consecuti & adorti, magna strage ulti sunt.

Valachi fusi à Polonis.

Cæsus præfectus Chocimensis: Copacius uerò dux exercitus Valachici fuga elapsus est. Nec tamen memorant Miecho-

uiensis & Vapouius, qui'nam belli huius Valachici exitus fuerit. Sed nos icto fœdere finitum esse coniicimus, argumento literarum Alexandri regis, quæ extant in Archiuio. Inde enim apparet, Bogdanũ tres oratores ad regem denuò misisse, ipsis'que cum eo conuenisse, ut Elizabetha Bogdano nuberet his legib. ut is ad Romanæ & catholicæ ecclesiæ ritus cum aulico suo comitatu accederet: in Valachia item ut templa, sacerdotes, & unus episcopus Romani ritus instituerentur: Romanus pontifex Bogdano postulante matrimonium id approbaret: Bogdanus regijs ditionibus fœderatus ut esset, & cum cęteris Christianis principibus cõtra barbaros bellum susciperet. Nec tamen hæc pacta rata fuere. Adactusq́ postea bello Bogdanus, Sigismundo regi Alexandri literas illas reddidit. Sed hæc postea. Tunc autem Alexander comitijs Lublinensibus, quemadmodum suprà dictum est, peractis, in Lituaniam contendit. Expectabant enim eum ibi Nogaiensium atque Tauricanorum Tartarorum legati: & acceperat, Ioannem magnum ducem Moschorum è uiuis excessisse, gentemq́ in motu esse, ita ut ipsi commoda occasio recuperandi ea, quæ Ioannes Lituanis ademerat, oblata esse uideretur. Felicissimus fuerat Ioannes: Tartarorum iugum excusserat: complures & magnos principatus paruo uel nullo negocio imperio suo adiunxerat, cum Stephano illo magno Valachorum palatino affinitatem & amicitiam contraxerat: Casanenses, Permios, Sibiros, Lapos, Iugros Vngarorum progenitores, Bulgaros Asiaticos partim subiugarat, partim tributarios sibi fecerat: cum uicinis Sueonibus siue Suetijs, Liuonibus atque Finnis prospero successu bella gesserat: Lituanis supra septuaginta arces & castella ademerat. Quanquam autem pleraque hæc omnia per legatos gesserat, formidabilis tamen Lituanis fuerat. Instituto gentis maximus natu filius in principatu patri succedit: sed cum is uiuente adhuc patre obijsset, susceptum ex eo nepotem Demetrium, quemadmodum Herbersteinus prodidit, Ioannes grauis annis successorem sibi designarat. Deinde uerò suasu secundæ uxoris Græcæ mutato consilio, Gabrielem filium ex ea susceptum, qui postea Basilius appellatus est, ei prætulerat, ipsum uerò Demetrium in uincula coniecerat. Moriens autem rursus Demetrio è carcere producto prærogatiuam suam restituerat, culpam admissam deprecatus. Maiores motus hinc inter Moschos expectabantur: sed eos rex in Lituaniã ueniens, celeriter compressos esse cognouit. Gabriel enim, siue Basilius Ioannis defuncti ducis filius, compacto in carcerem Demetrio, dominatum occupauit. Omissa igitur, siue in aliud tempus dilata rerum Moschicarum cura, Alexander cum Mengligeri gratificari statuisset, quo eum sibi amicum faceret, Sachmatem cum omni comitatu & legatis Nogaiensibus Vilnam adduci ad se iussit: instaurato'que iudicio, uiolati fœderis reum damnauit, & Cauunam diligentius asseruandum misit, necquicquam deprecantem, & contestantem minimè placatum iri Lituanis & Polonis sua captiuitate & miseria Mengligerem: cæteri Tartari per

pacta Alexandri regis cum Bogdano.

Ioãnis Moschorũ ducis mors, & res gestæ.

Moschi Tartarorum iugum excussere.

Casanenses. Permij. Sibiri. Lapi. Iugri. Bulgari. Sueones. Finni.

Moschicus principatus hæreditarius.

Basilius Moschorum dominatum inuasit.

Sachmates Tartarus carcere damnatus ab Alexandro rege.

munitiones

munitiones & castella Lituaniæ distributi. Nec malè diuinauit Sachmates. Paulo pòst enim, legatis Mengligeris domum reuersis, mense Maio quinque millia expeditorum Tartarorum è Taurica eruperunt, & Podoliam, Russiam atque Lituaniam longè late'que crudeliter uastarunt: & præter aliam prædam ingentem, ad centum millia hominum in barbaricam seruitutem abegerunt: plurimos uicos atque pagos exusserunt, & in imbecilliorem senum ac puerorum multitudinem immaniter ferro sæuierunt. Languebat rex, ab empirico quodam medico, seu uerius impostore, qui se, Polonus cum esset, Græcum mentiebatur, balneis & sudoribus magis etiam debilitatus. Proceres uerò mutuis odijs certantes, regia'que indignatione prouocati, suum quisque negocium agebant, nec ullam habebant curam reipublicæ. Tartari tam felici successu illecti, distracta præda quam retulerant, paruo interuallo quieti dato, mox auctis uiribus mense Augusto denuò in Lituaniam irruperunt: & cum ad Clescum oppidum haud longè à fontibus Nemeni fluuij situm, constipati peruenissent, relictis ibi duobus Soltanis (sic illi Cæsaris siue principis filios uocant) cum decem millibus equitum, ad quos ipsi receptum habituri essent, cæteri ad uiginti millia turmatim quoquo uersus populabundi excurrerunt. Vilnæ rex languens iacuerat. Inde uerò discedens cum uxore & supellectili sua uniuersa, Lidam, quæ arx duodecim milliarijs à Vilna abest, peruenerat. Ac Miechouiensis quidem eum aduentu Tartarorum excitum, cum negarentur Lituani, nisi rex ipse loco se mouisset, ad arma concursuri esse, nequicquam dissuadentibus medicis, eò se uehi iussisse memorat, ne uel in extremo halitu suis deesset: Vapouius uerò eum in Poloniam iter habuisse scribit, quò iam Sigismundum fratrem è Silesia euocauisset, ut concessis ei habenis regni, ipse rebus gerendis propter ingrauescentem & insanabilem morbum minimè idoneus, in ocio reliquum tempus uitæ transmitteret. Sed quocunque tandem consilio Vilnam reliquit, Lidæ cum esset, ecce adest unus quispiam nuncians, Tartaros populabundos uix unius diei itinere abesse: se sagitta ictum in faciem, equi pernicitate manus eorum ægrè effugisse. Parum fidei habitum est nuncio. Proinde Michael Glinscius, qui regem comitabatur, Rascios equites aliquot, quos ad manum habebat strenuos, dimisit, certius omnia exploraturos. Nec longè hi abierant, cum in turmam Tartarorum inciderunt, conserta'que intrepidè pugna, nouẽ ex ijs interfecerunt, cæteros in fugam uerterunt, & pręfixa pilis occisorum capita ad dominum suum attulerunt. Trepidatũ est circa regẽ uehemẽter. Placuit deinde, ut rex molestia itineris & quassatione maiorem in modũ afflictus, lectica Vilnã reportaretur: Glinscius uerò cum Stanislao Kisca duce exercitus, & Lituana nobilitate, quæ aduentu Tartarorum audito ad regem confluebat, hosti obuiã iret. Missus etiam, qui Sigismundum regis fratrẽ celeriter acciret. Siue enim uiueret rex, siue moreretur, & siue uincerẽt Lituani, siue uincerẽtur, pręsente eo uide-

Tartari Russiam, Podoliam & Lituaniam populati.

Alexandri aduersa ualetudo.

Lituanorũ intestina odia.

Tartari iterũ Lituaniam uastant.

Nemeni fl. fontes.

Soltanus.

Lida.

Sigismundus à fratre ad regnum accitus.

batur opus

batur opus esse. Ac rex quidem continuato die nocte'que itinere, Alberto episcopo Vilnensi, Ioanne Zabrezinio, & Ioanne Lascio cancellario Polono, cum regina deducentibus, uix trahens spiritum, Vilnam reportatus est. Michael uerò Glinscius, cum Kisca subito morbo correptus esset, non ignarus moris Scythici, quamuis non plus septem millibus equitum aggregasset, accelerandum sibi ratus est in hostem ad Clescum desidentem, priusquam cuncta agmina, quæ diuersa & palantia prædas agebant, eò sese recollegissent. Erat propè statiua hostilia, quà Lituani ueniebant, amnis non magnus, neque profundus, sed limosus, & ob id ægrè uadabilis. Eius ripam ulteriorem Tartari, cum Lituanos contra se aduentare cognouissent, insederant, ac denso sagittarum imbre Lituanos transitu prohibebant. Habebant Lituani secum bombardas aliquot: eas cum exonerassent, hostem à ripa summouerunt: & comportatis è uicino frondibus ac uirgultis, amne'que constrato in ulteriorem ripam cum euasissent, magno impetu in hostes irruerunt. Peropportunè autem in primo agminum congressu, equites Poloni trecenti ex aulico regis comitatu, duce Sendiuoio Zarnicouio palatini Posnaniensis filio, Vilna accurentes è propinquo colle Tartaris sese ostendêre: cum'que armis fugientes frontem latius diduxissent, ac tympanis atque tubis uehementius insonuissent, & longè maioris quàm pro numero exercitus speciem præ se tulissent, Lituanis quidem animum addidere, hostibus uerò terrorem incussere. Itaque statim ij terga dedêre. Nec segnius instabant Lituani fugientibus, nec ullum recolligendi sese spacium ipsis dabant. Fortè palus erat cœnosa, qua barbari constipati adhuc fugiebant: in eam cum urgentibus à tergo Lituanis compulsi essent, plurimi cœni uoragine hausti sunt: nec pauciores restitantes ab insequentibus contrucidati: Soltani, duces exercitus, equis in palude relictis, ægrè euasêre. Glinscius magnam non solum egregij ducis, uerùm etiam strenui militis laudem ex ea uictoria reportauit, tribus equis sub eo confossis. Neque tamen hac ille uictoria contentus fuit: sed reductis ad hostium statiua copijs, tacitus ibi consedit, operiens donec cæteri hostes, qui prædatum longè late'que excurrerant, casus suorum ignari, ad statiua, quemadmodũ inter eos conuenerat, reuerterentur. Nec eum fefellit coniectura & successus. Post quartum enim diem, eos turmatim reuerti incipientes, ut qui'que primi uenerant, excepit, & magna strage concidit: ita ut uiginti millia barbarorum tunc cæsa, totidem equi capti, memorentur. præda omnis excussa, & ingens captiuorũ numerus liberatus. Iam Alexander rex desperata salute, & testamẽto condito, sumptis'que ritu Christiano sacris mysterijs, animam agebat, cum ei de uictoria suorum nunciatum est. Sublatis igitur in cœlum manibus, & oculis lachrymas stillantibus, tacitus amisso iam usu linguæ gratias agere Deo uisus est: nec mora animam exhalauit, die decimanona mensis Augusti, quadragesimumsextum annum agens, cum non totos quinq; annos regnasset in Polonia. Cuius obitum cometes

Poloni aulici. Sendiuoius Zarnicouius.

Tartari à Lituanis apud Clescum profligati.

Glinscij uirtus.

Cæsorũ numerus.

Alexandri regis mors, figura, & mores.

cometes paucis antè diebus ad Septentriones conspectus portendit. Quin & globus igneus clarissimus quadam nocte super turrim curiæ senatoriæ Cracouiæ decidisse uisus est. Fuit Alexander statura mediocri, facie oblonga, capillo subnigro, uiribus corporis atque lacertis ualidis: uerùm ingenio hebetiore, atque ob id taciturnus. Liberalitate fratres omnes superauit, non sine uoluptate sua fortibus uiris & militaribus, atque aulicis benignè facere solitus: cantoribus etiam, citharœdis, atque tibicinibus impendiò delectatus est. Prodigum potius quàm liberalem fuisse multi existimauere, ita ut in tempore eum decessisse dicerent, priusquam Poloniam & Lituaniam omnem prodigeret. Bonorum quidem regiorum magnam partem oppignerauit. Erasmum Ciolcum, hominem plebeium, quemadmodum creditum est, iam inde ex quo Lituaniæ dux factus erat, ualde familiarem habuit: eumq; ad episcopam Plocensem euexit, & opera eius fideli & industria in obeundis apud Pontificem max. & Cæsarem legationibus semel atque iterum usus est. Certatum est de funere Alexandri. Ioannes enim Lascius cancellarius, Cracouiam id efferre satagebat, asseuerans ita ipsi quoque regi placuisse. Contrà Lituani proceres Vilnæ, iuxta Cazimirum fratrem sepelire regem uolebant. Nec iniustam eius consilij sui causam habere uidebantur. Cum enim abesset Sigismundus regis defuncti frater, uerebantur, ne dum ipsi funus honoris gratia Cracouiam deducentes eunt & redeunt, interea Michael Glinscius, homo factiosus, & recenti uictoria magis etiam elatus, Lituaniæ dominatum, adiuuantibus Rusis suis, inuaderet. Dum hæc fiunt, & pompa funeris apparatur, Sigismundus dux, cum de morte fratris in itinere nuncium accepisset, accelerauit iter. Venienti primus omnium procerum Glinscius cum septingentis equitibus gratulabundus occurrit. Plenus iam ante erat Sigismundi animus suspicionum, non modò ex rumore uulgari, sed etiam delationibus procerum Lituanorum de Glinscio, quasi principatum affectaret. Auxerat ipse etiam tunc suspicionem occursu suo, & comitatu illo tam numeroso. Nec plures ducentis equitibus Sigismundus secum habebat: sed non poterat commodè & cum dignitate congressum eius declinare. Itaque aduenienti longius è cubiculo obuiam progressus, comiter & benignè eum accepit, & in cubiculũ suum deduxit. Ibi Glinscius non ignarus, suspectum se esse principi, luculenta oratione sese purgauit, & studium obsequium'que suum ipsi detulit. ac deleuisse omnem suspicionem ex animo eius sibi uisus est: cum ille ei uicissim, seu uerè, seu temporis causa, omnia de se pollicéretur. Frequentes deinde affuere cæteri proceres, magnis & splendidis equitum cateruis stipati, Vilnam'que principem deduxere. Nec multo pòst funus regium superba pompa elatum est, & in basilicæ delubro iuxta Cazimiri corpus sepultũ: per quod tempus Vuladislao Boemorum & Vngarorum regi Ludouicus filius ex Anna uxore, quę statim post id puerperium obijt, natus est, anno uno post Elizabetham sororem: quã pater postea, propter desiderium uxoris amissæ, Annam uocari uoluit.

Sed nos

Cometes.

Alexãdri prodigalitas.

Erasmus Ciolcus episcopus Plocensis.

Sigismundi cũ Glinscio congressus.

Sed nos emensi, id quod nobis proposueramus, curriculũ, hic cursum inhibeamus: postea fortaſsis per ociũ, id quicquid ſupereſt ſpacij, ſi Deo placuerit, ad metam decurſuri, aut, quod malimus, alij lampada tradituri. Interim uiſum eſt nobis hic apponere panegyricum, ſiue funebrem orationem, Sigiſmundo regi, qui Alexandro fratri ſucceſsit, à nobis poſt obitum eius conſcriptam: qua uitam & regnum eius regis compendioſe complexi ſumus, ut ſit ea commentarij uice ijs qui res geſtas Polonorum poſterioris temporis utcunque noſſe, aut ipſi accuratiore ſtylo & ordine hiſtorico perſequi uolent.

LIBRI TRIGESIMI ET VLTIMI FINIS.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI gratia Regi Poloniæ, magno Duci Lituaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samagitiæ, &c. Domino & hæredi, Domino ſuo clementiſsimo, MARTINVS Cromerus.

IN publico & acerbiſsimo omnium noſtrûm luctu, quem tecum pariter, Sigiſmunde Auguste Rex inclyte, morte ſanctiſsimi Regis noſtri SIGISMVNDI, patris tui, nuper hauſimus, nulla eſt (mea quidem ſententia) maior & efficacior doloris leuatio, quàm honeſtiſsimè & laudabiliter in primis ab eo actæ, & religioſe exactæ atq; poſitæ uitæ: beneq; & feliciter, ſapienter & cum approbatione omnium bonorum adminiſtrati Regni huius, recordatio. Qua in parte cum ego pro meo de multis bene merẽdi ſtudio, opis aliquid nõ tibi, neque maioribus natu (qui multos annos in Rep. hac noſtra, & in aula eius Regis uerſati, exactius omnia norunt, & memoria tenent) ſed minoribus & imperitis afferre cuperem, prius quàm abs te orator ad Pont. max. Paulum eius nominis tertium proficiſcerer, ſcripſi ei funebrem orationem, ſiue laudationẽ: qua uitam eius, penè omnem, reſq; geſtas illuſtriores, nudè & ſuccinctè, quoad fieri potuit, exponendo, non uerbis amplificando (quod perlongum, & non mearum ſanè uirium opus futurum erat) cõplexus ſum, ut eſſet commentarij uice interim, dum ſiue à nobis ipſis in inſtituta hiſtoria gentis noſtræ: ſiue, quod malim, à doctiori atq; diſertiori quopiam diligentius omnia pertractentur. Nec ſanè deſunt in hoc tuo regno, quod multo florentius & belli et pacis artibus pater tuus reddidit, quàm acceperat: qui, ſi tua benignitas acceſſerit, & libenter id opus ſuſcepturi ſint, & cum dignitate perſecuturi. Equidẽ, ſi nihil aliud hoc labore meo aſsequar, certè doctiorũ ceſsantiũ adhuc ſtudia excitabo, & perſequi hæc accuratè & ornatè uolẽtib. materiã ſubminiſtrabo. Tibi uerò in primis inclyte Rex, orationẽ hãc dicare uolui, cui meipſum non ita pridem addixi, & ad quem hæreditas paternæ gloriæ maximè pertinet: ut ſi quidẽ placebit, nonnulla, ſi non cum uoluptate, certè cum leuatione deſiderij paterni, domeſtica decora recognoſcas: & noſtri ſiue ocij, ſiue negocij fructum, & quaſi primitias quaſdam delibes: ſin diſplicebit (quod magis credo) melioribus des id negocium, ut ne cum eorum qui nunc uiuũt, mortalium memoria, ſapientiſsimi & optimi patris tui laudes intermoriãtur.

Historia Polonica ab authore conſcripta.

Quanquam uiuent eæ (niſi me uanum fallit augurium) æuo ſempiterno, eaſq; poſteri noſtri longè etiam quàm nos gratiore & iucundiore memoria proſequentur. Quod reliquum eſt, Deum precor, ut fauſta tibi nobiſq; omnibus Regni tui initia eſſe uelit, & lætioribus indies ſucceſsibus id cumulet, ac diutiſsimè incolume fortunatumq; præſtet.

Cracouiæ IX. Calend. Aug. M.D.XLVIII.

SIGISMVNDVS I. REX POLONIAE, MAGNVS DVX LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, MASOVIAE, SAMAGITIAE, &c. Dominus & hæres, belli artibus pacisq; clarus, uictorijs celebris, pietate & religione insignis, iustus, clemens, benignus: Anno ætatis LXXXI, Regni uerò sui XLI obijt: Anno à Christo nato M. D. LIIII. Aprilis I. die.

SANCTI POLONIAE, ETC. Regis Sigismundi Primi Epitaphium.

Sigismundus in hoc iacet sepulchro,
Quod uiuens sibi prouidè parauit.
Primus Sarmatiæ potens feracis
Hoc Rex nomine, quem Iagielliana
Ex magnis Ducibus uetus propago,
Gestis, iustitia, fideq; clarum,
Produxit: quibus & diu Polonos
Rexit magnanimos, eosq; multis
Auxit diuitijs, honoribusq;,
Et tot magnificis ubiq; passim
Structuris, ut in hac patescit arce,
In templis & item Deo dicatis.
Armis atq; toga probè per omnes
Insignis procul inde nationes,
Veri cultor erat, tenax honesti,
Et prudens, sapiens, pius, modestus.
In cunctis ratione semper usus,
Non præceps, neq; concitus notatus.
Tandem transijt hinc, bis octo lustris
Ex hoc pondere corporis, peractis:
Sanctè sicut in hoc agebat, hoc sic
Est iam tempore mortuusq; sanctè,
Christus quo tumulum die reliquit,
Coniunctus superûm beatitati.

Natus anno Domini 1467. prima Ianuarij. Electus 1506. octaua Decembris. Coronatus 1507. uigesima quarta Ianuarij. Mortuus 1548. prima Aprilis.

Ioannes Dantiscus Episcopus Varmiensis, Domino suo benemerenti non sine lachrymis posuit.

SIGISMVNDVS REX IPSE de se.

Ciuibus externisq; mea est clemẽtia nota,
Consilium, grauitas, relligio, atq; fides.
Pax mihi chara fuit: tamen haud me impunè lacessit
Teutho, Liuo, Moschus, Turca, Scytha atq; Getes.

Mart. Crom.

MARTINI CROMERI ORATIO IN *FUNERE OPTIMI ET MAXIMI PRINCIpis, Sigismundi, eius nominis primi, Polonorum, Lituanorum, Russorum, Prussorum, & Masouiorum regis, &c. M. D. XLVIII. Calend. April. defuncti.*

Ntemperantius fortasse, Sigismunde Auguste Rex inclyte, & uos Patres amplissimi, ac cæteri uiri undequaqꝫ ornatissimi, abuti facilitate & patiẽtia uestra uideor, qui locũ hũc augustũ, apud uos hoc tẽpore dicturus, cõscẽderim: nihil neqꝫ cõspectũ cõsessum'qꝫ istũ uestrũ amplissimũ grauissimũ'qꝫ reueritus: neqꝫ rei, de qua dicẽdũ est, magnitudine deterritus. Neqꝫ ego ita sum hebes, ut nõ intelligã, quid & quãtũ sit, quod nunc à uobis expectetur: neqꝫ ita mihi ipse placeo, ut non perspiciã, quid à me præstari posit. Quod si Alexander ille magnus, rex Macedonũ, qui res maximas mira celeritate, & rara fœlicitate gesit, neqꝫ pingi se nisi ab Apelle, neqꝫ fingi nisi à Lysippo, prętãtissimis suę ętatis artificibus, passus est: quanto acumine, quàm uaria doctrina, quàm solido iudicio, qua memoria, quàm ubere deniqꝫ & illustri eloquẽtia esse oportet eũ, qui de optimi, fortissimi, sapientissimi, clemẽtissimi & pientissimi regis SIGISMVNDI, cuius nunc exequias Polonia, Lituania, Rusia, Prussia, Samagitia, & Masouia omnis, mœsta & pullata celebrat, laudib. & uita omni, uerè & pro meritis eius dicere uelit? Et effigiẽ quidẽ cuiusquã aptè seu pingere, seu fingere, nõ maximi est ingenij, neqꝫ laboris, ac ne operę precij quidẽ. Patent omniũ obtutib. corporis lineamẽta: neqꝫ magnopere cuiusqꝫ refert, quo colore, qua figura oris, quo corporis totius habitu, qua'ue statura quisqꝫ fuerit, qui inter homines esse desijt: animorũ habitudines uitã'qꝫ omnẽ, nõ cuiusuis est neqꝫ exactè perspicere, neqꝫ dicẽdo aptè & ad uiuum exprimere. Magnorũ autẽ uirorũ, & excellenti uirtute prędito rũ laudes celebrare, apprimè utile est uitæ hominũ, & necessariũ: ut & illis, quoad fieri potest, pro meritis suis gratia referatur: & cęteri habeant, unde uirtutis & laudis exẽpla petant, & quo ad benemerendũ de suis incitẽtur. Tantę sunt autẽ huius optimi regis uirtutes, ut summis pariter ac imis abundè exemplorũ, ad uitã rectè & honestè instituendam suppeditent: tanta in nos & in patriã hanc nostram communẽ merita & beneficia, ut ea sempiterna immortalitatis laude consecrari à nobis oporteat.

Alexandri Magni delectus pictorum & sculptorum.

Propositio.

Animorum habitudines exprimere difficile.

Vtilitas ex laude bonorum.

Sigismundi regis uirtutes.

Neqꝫ tamen is ego sum, qui id me rectissimè & cum excellentibus sanctissimi illius regis uirtutibus, tum perpurgatis uestris auribus, dignè facere posse confidã. Absit hęc à me arrogãtia. Nõ adeò effrons demens'qꝫ sum: intelligo nullã in me esse doctrinã, nullum dicendi usum & exercitationem, nullum excellens ingenium, nullam deniqꝫ memoriã. Quæ'nam uerò tanta est cuiusquam eloquẽtia? in quo tantũ flumen lectissimorum uerborum?

Authoris modestia.

uerborũ? in quo tãta uis, & ut ita dicã, fulmen sententiarũ? in quo deniqꝫ tanta memoria & pronũciandi dignitas, ut clarissimis optimi regis uirtutib. atqꝫ meritis par esse posit? Sed si lautis & delicatis epulis deficimur, an ne cibariũ quidẽ panẽ hospitib. apponemus? Et, si auro, gẽmis, precio sa'qꝫ ueste caremus, ne malo quidẽ cotoneo, uel scypho aquę ex præterlabẽti amne haustę, gratitudinẽ animorũ nostrorũ sanctissimę huius regis animę ostẽdemus? Vetus est prouerbiũ, eos qui thura non habent, mola salsa litare. Certè uel cũ periculo priuatę temeritatis & impudẽtię, nõ est prodẽda causa publica: neqꝫ cõmittendũ est, ut dũ singuli pudori nostro cõsulimus, cuncti, hoc extremo laudationis officio in funere talis ac tam bene meriti regis prętermisso, ingratitudinis (ne dicã impietatis) reprehensionem apud hos ornatissimos magnorum principum oratores, & apud omnes gentes, quæ humanitatem colunt, meritò incurramus. Audendum est igitur, & eo quidẽ maiore fiducia, quòd ijs de reb. dicendum est, quę uobis plęrisqꝫ omnib. ęquè ac mihi notę, nõnullis etiam notiores sunt: nẽpe quas uidistis ipsi ferè, & meministis, & quarũ (ut ait Poeta quidã) pars magna fuistis. Ita enim futurũ est, ut me rudi & inculto, sed plano tamẽ sermone, capita modò rerũ attingẽte, cętera uos ipsi diligentius mecũ recognoscatis, & grata iucũda'qꝫ, ut par est, memoria recolatis. Ac de trib. bonorũ generib. quę sola sunt laudabilia, primùm externa, deinde corporis, postremò animi eius bona succinctè persequar. Quod dũ facio, uos mihi quęso, uiri prętãtissimi, benignos uos & attẽtos prębeatis.

Excusatio insufficientiæ.

Iusta laudandi causa.

Vergil.

Partitio.

GEnus paternũ Sigismũdi à Cazimiro est, Vuladislai Iagellonis filio. Nemo est autẽ sic hospes in Polonia, ac in toto fermè Septentrione, cui nõ sit auditũ de Iagellonũ familia, quę iã supra cẽtũ & quinquaginta annos apud nos regnat, à uetustis Lituanorũ ducib. ducens originẽ. Cuius princeps Iagello, cui Vuladislao nomẽ, bono uero'qꝫ omine, quasi qui gloria potens esset, maiores nostri indiderũt. Huius auus, tuus autẽ Sigismũde Auguste proauus, cũ Lituanię & magnę partis Rusiæ dominatu potiretur, expetitus à Polonis, & ad regnũ unà cũ cõiugio religiosissimę uirginis Heduigis, demortui Ludouici regis Vngarorũ & Polonorum filiæ, repudiatis quibusdam alijs procis, accitus: religioni Christianæ sese, & cunctam simul Lituaniam addixit, ditiones'qꝫ suas omnes Poloniæ fœdere sempiterno adiunxit: in curãda, & à prodigiosis dęmonũ superstitionib. ad ueri Dei cultũ cõuertẽda gẽte sua agresti & barbara, per multũ laboris, operæ, sumptuum'qꝫ impẽdit. Nec indecorũ sibi duxit prępotens rex, doctoris & apostoli munere fungi apud rudẽ & uilẽ plebeculã, cũ nostri sacerdotes eius linguæ penitus essent imperiti. In Boemis quoqꝫ ad sanitatem priscam'qꝫ religionẽ à multiplici errore, quo se authore Ioã. Husso implicarant, reuocãdis, nõ parũ operæ sumpsit: cũ'qꝫ pertinaciores eos esse animaduertisset, regnũ ab eis delatũ repudiauit. Silesios quosdã, & Russos duces domuit. Cruciferos Germanos nõ modò Lituanię inhiantes, uerùm etiã Poloniã ipsam, parẽtẽ & nutricẽ suã crudeliter & impiè laniãtes, clarissimis aliquot uictorijs represit: uictis fractis'qꝫ pacẽ æquis cõditionib. dedit. Erat em̃ singulari lenitate & mãsuetudine, ad remittẽdas offẽsas perfacilis, & supra modũ credulus: quippe q fallere ne

Iagellonum uetus stirps.

Vuladislaus Iagello.

Vuladislai etymon.

Heduigis regina Ludouici filia.

Lituanorũ ad Christum conuersio.

Iagellonis studium in propaganda religione.

Boemi.

Vuladislai regis gesta.

Iagello credulus & cãdidus.

Suitrigellonis. — Iagellonis filij. — Vuladislaus rex Vngar. & Pol. apud Varnam à Turcis occisus.

minem ipse consueuisset. Quo magis obnoxius & opportunus fuit dolis & iniurijs cùm Sigismundi Cæsaris, tũ Vitoudi & Suitrigellonis proximorũ suorũ, de quibus erat bene meritus: per quos factum est, ut in administrando regno plusculum haberet negocij. Huic decrepita ualde ætate, cum duodequinquaginta annos regnasset, uita defuncto, de duob. filijs impuberibus, quos è quarta uxore Sophia Russa Kiouiẽsium ducis filia susceperat, maior natu Vuladislaus in regno successit: is qui Vngarorum quoq; regno suscepto, & profligatis summa cũ gloria aliquot Turcarũ exercitibus, cum prius ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines, hosti pacem petenti formidabilis, cum animosiore quàm ualidiore exercitu penetrasset, apud Varnam inter confertissimos hostes incautius dimicans, certam propemodum uictoriã cum uita pariter amisit: cũ undecim fermè apud nos, apud Vngaros uerò non totos quinq; annos regnasset.

Cazimirus rex — Prussia per deditionem Polonis adiuncta. — Cruciferi iurarunt in uerba regis Poloni. — Valachus cliẽs Polon. — Vxor & filij eius sex, & filiæ septem. — Vuladislaus Vng. & Boem. rex. — Ludouicus rex — Anna soror eius, & uxor Ferdinandi regis Rom. &c. Ferd. Cæs. liberi. — Cazimirus filius Cazimiri sanctus. — Ioannes Albertus rex Polon. — Alexander rex Polon.

Post hunc Cazimirus natu minor frater, tuus Sigismunde Auguste auus, regnum hoc suscepit: cui peruastata à Tartaris (tametsi profligatis semel atq; iterum) Podolia & Russia, & amissus per defectionẽ ad Moschos dominatus Seueriensis, ac domestici motus, seu uerius offensæ uoluntates multorum, propterea quòd Lituanis plusculum indulgeret, malisq; consultoribus uteretur, nõ parum de paterna fœlicitate detraxêre. Prussiam tamen & Pomeraniam per dedititionẽ recepit. Cruciferis fœderum non tenacibus post tredecim annorum bellum supplicibus, & iureiurando in uerba sua & posterorum suorum regum Poloniæ adactis, relicta parte Prussiæ pacem dedit. Valachorum palatinum bellicosissimum Stephanum, in clientelam accepit, & in consilio suo locum ei dedit, ac magno ei ad profligandos Turcas adiumento fuit: cũ Vngaris & Boemis uario Marte bella gessit. Filios sex, & septem filias ex Elizabetha Alberti Cæsaris filia, Ladislai Vngarorum & Boemorum regis sorore, fœmina honestissima & religiosissima, suscepit. Ex his uiuens Vladislaum natu maximum Boemis, Cazimirum ac deinde Ioannem Albertum Vngaris, reges dedit. Sed utroq; hoc dissensione partium deserto, Vngariam quoq; Vladislaus obtinuit. De quo nati, Ludouicus quidem filius, bimulus uiuente patre coronatus, cum ei exacta ætate mortuo, in utroq; regno successisset, iuuenis admodum, Turcico bello ante unum & uiginti annos apud Mohatium miserabiliter perijt. Anna uerò filia cum Ferdinando Cæsare, qui post Ludouicum apud Vngaros & Boemos regnat, nupta, tribus filijs præclaræ indolis, & nouem filiabus superstitibus relictis, anno abhinc altero parturiens, diẽ clausit extremum. De suprà memoratis uerò duob. filijs Cazimiri regis Cazimirus quidẽ, iuuenis castissimus atque religiosissimus, in Lituania immaturam mortem obijt, non sine celebri sanctimoniæ fama, quam complura miracula ad sepulchrum eius edita confirmarunt. Ioannes Albertus post patrem octo & amplius, deinde hunc secutus Alexander, quinque annos regnarunt: ille quidem maximi animi, sed ante susceptum regnum, quàm regnans, fœlicior: hic à Moschis apud Vedrusios uictus, eosdem apud Oposcam, Tartaros uerò Tauricos apud Clecicum paucis ante mortẽ die-

bus

Fridericus cardinalis.

bus insignibus prælijs profligauit: uterq; extincti properè, credo ut digniori cederent: post hos Sigismundus hic noster natus est. Hunc secutus Fridericus, sacris initiatus, archiepiscopus Gnesneñ. simulq; episcopus Cracouiensis, & S. Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis fuit.

Filiarum Cazimiri desponsatio. — Educatio Sigismundi. — Linguarum peritia. — Pius usus sacrarum literarũ. — Educationis bonæ utilitas. — Adolescentia Sigismundi. — Fauor Sigismũdi apud Vngaros & Boemos. — Glogouiẽsis & Opauiensis dominatus, & suprema præfectura Silesiæ.

Porrò filiarum Cazimiri duæ immaturè mortuæ: Heduigis Georgio duci Bauarorum, Sophia Friderico Marchioni Brandeburgensi, Anna Boguslao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonum, Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legniciensium & Bregensium Ducibus matrimonio iunctę fuere: & omnẽ penè Germaniã affinitatibus & propinquitatibus illustrium uirorum & mulierum, quas enumerare perlongum esset, nobis deuinxere. Sed ad institutum nostrum reuertamur. Hoc igitur Sigismundi genus compluribus, quemadmodum uidetis, præclaris principibus ac regibus fœcundum fuit. Atque is ab ineunte primùm pueritia, unà cum alijs fratribus, ab honestissima & religiosissima matre sanctè ac temperanter educatus, & à præceptoribus, uiris eruditis, bonis, grauibus & pijs, ad uirtutem in primis & pietatem, cultumq; diuinum institutus, in literis quoque non contemnendos progressus fecit: ita, ut latinè scribentes & loquentes sine interprete intelligeret, nec incommodè ipse ea lingua uteretur. Germanicam uerò, cuius propter finitimos atque etiam incolas Germanos, non exiguus est usus apud nos, exactius didicit. Porrò in diuinis scripturis ita fuit exercitatus, ut multa inde senior meminisset: ac sæpe eas in ore haberet, non ad scurrilem iocum, aut ad curiosam disceptationem, ut nunc improbus, ne dicam impius, mos inoleuit, sed seriò, & ad moderandas actiones, uitamq; omnem: eoq; timorem Dei, iustitiam & uirtutem maximè semper præ oculis habuit. Permultum enim refert, quibus rebus quis ab ineunte ætate assuefactus fuerit. Nec scio, an ad uitam sic uel sic degendam longe plus faciat, quo modo quis à puero eductus & institutus, quàm quo modo natus sit. Solent enim plerunq; etiam bonæ & generosæ indoles, praua, atq; adeò negligentiore quoq; educatione deprauari: uitiosam uerò naturam sępe bona educatio corrigit. Sic igitur educatus Sigismundus, adolescens singulari indole, modestia, comitate, grauitate & industria, quę res maximè ętatem illã cõmendant, magnam sibi non modò nostrorum hominum, sed etiam externorum, Vngarorum inquam, Boemorũ, Silesiorum & Germanorum, cum quibus uixit, beneuolentiã adiunxit. Nam cũ regnante Ioanne Alberto fratre post patrẽ, iuuenis in Vngariam ad Vuladislaum alterum fratrẽ se contulisset, ibi ea dignatione fuit, ut Vngari & Boemi magis eum propemodũ, quàm regem suum, reuererentur: per eum, quæ cuperent, publicè & priuatim à rege peterent: eius authoritati & iudicio libenter starent. Vsque adeò maiorem uim habet ad tenendos in officio etiam feroces homines, æquitatis, grauitatis, constantię & sapientiæ opinio, quàm regium sceptrum, quàm etiam carcer, bonorum confiscatio, proscriptio, uirgæ deniq; & secures. Itaque magno omnium fauore, Glogouiensem & Opauiensem dominatum, & summam utriusq; Silesiæ præfecturam à Vuladislao fratre obtinuit: adeòque charus ac

uenerandus

uenerandus fuit Silesijs, ut hodie etiam eius imperium grata & iucunda memoria prosequantur. Quid illud, non'ne ingens est bonæ existimationis & beneuolentiæ hominum erga eum documentum? quòd cum regnaret iam in Polonia, à Suetijs post eiectum Christiernum regem, & item ab Vngaris atq; Boemis, post miserabilem Ludouici fratris filij interitum, ut illa quoq; regna susciperet, expetitus est? Neq; deterrebat Suetios tanta terræ marisq; intercapedo, quanta à nobis disiunguntur: ac ne Vngaros quidem & Boemos pacta conuenta cũ Maximiliani Cęsaris liberis, aut Caroli & Ferdinandi maximorum principum potẽtia, si Sigismundus delatum sibi regnum suscipere uoluisset. Apud suos uerò q̃ gratiosus fuerit, uel illud permagno argumento est, quòd Ioanne Alberto rege mortuo, prælatus fuisset proculdubio in regno, maiori natu fratri Alexandro cunctorum suffragijs, nisi plus publica quies atq; tranquillitas, & uetusta cum Lituanis, quos iam Alexander ditione tenebat, fœdera ualuissent. Iam uerò quantum ei honorem summi quique Principes habuerint, redite quæso mecum paulisper in memoriã. Primũ enim Maximilianus Cæsar, non minoris animi quàm prudẽtiæ princeps, dudum hostis acerrimus, post celebrem illũ congressum Viennensem, eo ipsum honore prosequutus, ea charitate complexus est, ut in loco fratris deinceps eum haberet: eius gratia fœdus cum Basilio magno Moschorũ duce ictum respueret, ac non modò non defenderet contra Sigismundum Cruciferos in Prussia, quos defendendos susceperat, uerùm etiam auxilia ei contra illos, si quid noui molirentur, suo, nepotumq; suorum nomine promitteret. Qua de re extat apud nos diploma eius.

Regna ei oblata, sed non acceptata.

Gratiosus apud Polonos.

Amicitia & fœdus cum Maximiliano Imp. Viennẽsis cum Cæsare cõgressus.

Huius uerò nepos Carolus, qui nunc latè & fœliciter imperat, non'ne hunc Sigismundo honorem habuit, ut inclytę huic reginæ Bonæ, uxori eius coniunctissimæ, Barensem principatum, quem post obitum matris eius in potestatem suã redegerat, redderet? ipsum societate sua, & aureo uellere ultro dignaretur? sæpe honorificetissimam eius mentionem faceret? neq; unquam Cruciferis & alijs Germanis bellum contra eum flagitantibus indulgeret? Adest hic uir clarissimus Stanislaus Lascius palatinus Siradiensis, haud ita pridem apud illum potentissimum Imperatorem legatione functus. Adsunt item uiri prętantes, Petrus Opalenius castellanus Gnesẽ. Stanislaus Borgius Decanus Cracouiensis, Nicolaus Myscouius regiæ mensæ structor. Vellẽ adesset etiam uir eruditissimus Ioannes Dantiscus, episcopus Varmiẽsis: qui omnes idem munus apud eundem Imperatorem cum laude superioribus tẽporibus obierunt. Ex his cuiq; licet discere, quantopere ille princeps maximus & grauissimus Sigismundum regem obseruarit. Quid frater eius, Ferdinandus Cęsar & rex potentissimus? non'ne plurimùm eum & amauit, & coluit? non'ne eius arbitrio controuersiam suam cum Ioanne rege de regno Vngarorum permisit? Non dico, quibus uerbis & rebus præterea sæpenumero idem rex quanti Sigismundum faceret, declarauit. Possem autem non uano rumore accepta referre, sed quæ cùm de grauibus uiris accepi, tum ipse explorata habeo, cum nuper ad illum à te rex Sigismũde Auguste cum Nicolao

Amicitia cum Carolo V. Imperatore.

Stan. Lascius.

Petrus Opalenius, Stan. Borgius.

Nicolaus Myscouius.

Ioannes Dantiscus episcop.

Amicitia cum Ferdinando rege & Cæsare.

Nicolao Radiuilo, uiro illustri & acuto, Lituanię summo marsalco missus essem. Ne illud quidem commemoro, quãto animi dolore idem nuper Sigismundi nostri mortem prosecutus, quantoq; studio pariter & apparatu exequias ei in maxima principũ Germaniæ celebritate fecisse dicitur. Vt autem & Gallorum regem Franciscum, qui anno superiore decessit, Iulium secũdum, Leonem decimum, Clementem septimum: & hunc, qui nunc præsidet, sapientissimum Paulum tertiũ, Pontifices maximos prætercam, quorum illustria habiti huic Regi honoris documenta commemorare possem: ut magnorum item & grauium quorundam Germaniæ principũ perhonorifica de ipso elogia, quæ ipse his auribus audiui nuper, omittam. Barbari non'ne eum præ cęteris regibus & monarchis reueriti sunt? Quo enim rege cultior & populosior fuit Russia & Podolia? hoc est, quo rege quietiores fuere Tartari, prædis & rapto alioqui uiuere soliti? Quid ego dicam de Turcis, qui fœlicitate sua elati, omnes homines atq; gentes præ se contemnunt? An non Solimannus, bellicosissimus & fœlicissimus eorũ Imperator, cũ eo perpetuum fœdus percussit, & religiose coluit? negare id alijs postulantibus, aut ad tempus modò concedere, nec admodũ superstitiose seruare solitus. An non Valachis ac Tartaris uectigalibus suis, ne Sigismundi Regis ditiones infestarent, edixit? An non idem, huic etiã eius filio Sigismundo Augusto, per Petrum Opalenium, & Ioannem Ocesium castellanum Biecensem, uiros ornatos, pacem & amicitiam in gratiam patris promisit? An non eiusdẽ intuitu, filiam eius Isabellam reginam uiduã, nepotemq;, hactenus incolumes esse barbarus tyrannus passus est? qui ne ad Valachiam quidem adspirasset, nisi eum intempestiuæ, ne quid aliud dicam, dissensiones nostræ animassent. Quid Selimus Solimanni huius pater, ferox, & in patrem etiã suum impius, an non Sigismundi amicitiam splendida legatione olim expetiuit? Nimirum admirabantur in eo cuncti uirtutem, grauitatem & constantiã singularem: reuerebantur etiam nonnihil eius fœlicitatem. Quis enim tot annorũ spacio, in tanta orbis terrarum perturbatione fœlicius eo regnauit? quis regnũ, superiorum regum infœlicitate diuexatum ac deformatum, aut pacatius administrauit & retinuit, aut florentius & opulentius reliquit? Quis tot ac tam difficilia bella tã secunda fortuna, tantaq; celeritate confecit? Commemorantur à ueteribus scriptoribus, Cyrus Persarum, Alexãder Macedonum, Mithridates Ponti, Carolus magnus Germanorum, maximi & fortunanissimi Reges. Celebrantur Alcibiades, Conon, Themistocles, atq; Timotheus Atheniensium: Agesilaus, Pausanias, Lysander Lacedęmoniorũ: Pelopidas, & Epaminundas Thebanorũ: Hãnibal & Asdrubal Carthaginensium: Romanorum uerò (ut multos omittam) Fabij, Scipiones, L. Lucullus, Gn. Pompeius, & C. Cæsar, clarissimi Duces & Imperatores. Ne nostrorum quidem Boleslaorũ & Vuladislaorũ obscura est gloria. Verùm illi omnes partim cum imbellibus populis rem habuerunt: partim bello felices, cæteris rebus infortunati fuerunt: partim cladibus uictorias propemodũ adæquarunt: partim etiam

Nicolaus Radiuilus & Mart. Crom. oratores ad Ferdinand.

Amicitia cũ maximis Regibus & Pontificibus Rom.

Barbari Sigismundum reueriti.

Cũ Solimanno.

Ioannes Ocesius orator ad Solimannum Turc. imper.

Isabella regina Vngar.

Regnum florẽs & pacatum.

Reges & duces inclyti.

aliquousq; à fortuna euecti, in medio cursu destituti, & ad extremum suis eiusdem procellis obruti sunt. At Sigismundum nostrum ab initio ad finem usq; secundo flatu fortuna prosecuta est.

Comparatio Sigismundi cum clariss. principibus.

Cum quibus uerò bella is gessit? Nempe cum potentissimis Moschis, ferocissimis Tartaris, acerrimis Valachis, fortissimis Germanis, cum Turcis denique, uel ipsa uictoriarum perpetuitate formidabilibus.

Bella Sigismundi.

Quarum gentium ualidos exercitus uel insignibus prælijs uicit & profligauit, atque adeò deleuit etiam, uel castris exuit, uel denique regiones earum impunè uastauit. Quasdam etiam domuit.

Victi ab eo Tartari diuersis prælijs.

Constantinus Ostrogius dux.

Atque ut à Tartaris, perpetuis nostris hostibus incipiam: horum quidem non contemnendos tres exercitus apud Sluscum tribus prælijs duce Constantino Ostrogio, principe omnium sæculorum memoria dignissimo, ad internecionem penè cæcidit. Deinde apud Visnoueciam uigintiquatuor millia, cum se per Russiam populabunda diffudissent, sexies fusa leuibus & particularibus prælijs, ad extremum tota acie in abeuntes facto impetu, Nicolao Camenecio palatino Cracouiensi, & eodem Constantino, ducibus profligauit, cum nostri sex milliũ equitum numerũ non excederent, de quib. uix centũ eo prælio desiderati sunt. Hostiũ uerò multo minor pars pernici fuga euasit.

Nicolaus Camenecius.

In Valachia quoque ante multos annos à Bogdano Palatino, huius Regis auspicijs & armis ijdem hostes graui prælio uicti sunt.

Valachi uicti.

Ne illæ quidem ignobiles uictoriæ sunt, quæ apud Voronouiam Ioanne Camenecio, apud Buscum Stanislao Lanscoronio, apud Zincouiam arcem Iacobo Sencignouio, atque iterum palatino Kiouiensi, in Volinia Constantino & Ostaphęo ter, apud Ossacouiam hostilem arcem eodem Ostaphęo & Prædislao Lanscoronio ducibus, & quæ in Podolia Trebinij, quę que apud Camenecia & Verestatincium pagum, & compluribus alijs in locis Nicolai Senauij uiri fortis & magnanimi, qui nunc palatinus Belsensis est, ductu, & fratrum eius Alexandri & Procopij, ac Bernardi Prætificij Silesij opera partę sunt. Nam leuiora cum his apud Treboualiam, Podhaiciam, Medibozum, & multis alijs in locis prosperè item gesta certamina, sciens uolens que prætereo, ne sim longior. Tot enim ferè sunt, quot excursiones ea gens rapacissima & famelica, & uel è flamma, quod dicitur, cibum petere solita, in ditiones eius ipso regnante fecit. Perrarò enim impunè id abstulit. Quid illa apud Caniouiam in Lituania ante unum & uiginti annos, nõne omnibus seculis est memorabilis uictoria, qua uiginti sex millia Tartarorum eodem illo Constantino duce parua manu profligata sunt?

Ioannes Camenecius.

Stan. Lanscoronius.

Iacobus Sencignouius.

Ostaphæus.

Prædislaus Lanscoronius.

Nicolaus Senauius.

Bernard. Prætificius.

Cum Turcis nullum hic rex apertè bellum gessit: sed tamen aduersus eos, cum uel Tartaris intermixti è Podolia prędas agerent, uel Valachis opem ferrent, uel deniq; nostros circum Bialogrodum, quod & Moncastrum uocant, populabundos insequerentur, cùm ab alijs, tum à Prędislao Lanscoronio regis huius auspicijs prosperè dimicatum est. Bis contra eosdem in Vngariam Ludouico regi missa auxilia: quo quidem utroq; tempore, utinam prius quidem uiro illustri & incomparabili Ioãni Tarnouio, earum copiarum ductori, posterius uerò Gnoinio obtem-

Bella cum Turcis gesta.

Præd. Lansc.

Ioannes Tarnouius Comes.

Gnoinius.

obtemperatum esset. Vterq; Turcica arma uiresq; periclitatus erat in Podolia: cũ illi inde, irritati à nostris, aliquoties prędas egissent. Sed magis comes Tarnouius, cuius pręclara uirtus enituit, quo tẽpore Turcæ ad tredecim millia, Podoliã & Russiã ad Leopolim usq; & fines Vngarię ferro igniq; uastantes, tria millia, plus minus, de suis, particularibus aliquot pręlijs fusi, amisère. Quod si idẽ robur animi fuisset in eo, penes quẽ tunc erat militare imperiũ, potuerat exercitus ille cũctus deleri. Taceo duodecim millia Turcarũ in Austria, ante quindecim nisi fallor annos, nostratium triũ millium opera & uirtute in primis penè ad internecionẽ deleta. Nam ij tunc, quãuis Sigismundo regnãte, tamẽ nõ publicè, neq; Sigismundi auspicijs, sed Caroli Cæsaris & Germanorũ stipendijs militarunt. Iam Valachos dolis atq; artibus usitatis fretos, & clade nostrorum Ioanne Alberto regnante apud Bucouinã syluã accepta, Turcarumq; ac Tartarorũ auxilijs tumẽtes, quanta nõ modò felicitate, uerùm etiã celeritate uicit, ac domuit: cæsisq; eorũ copijs, uastatis longè lateq; agris, senatu penè omni capto, Bogdanũ regulũ gẽtis, quẽ Voieuodam & Palatinum uocant, restituentẽ prędã, quam paulo antè in Russia cæperat, in uerba sua iurare coegit: & amissam maiorũ suorũ culpa Pocutiã ab eo recepit. Nostra uerò memoria, cum Petrus palatinus rebellasset, Pocutiãq; rursus inuasisset, primùm sex millia hostium apud Guosdeciã arcẽ, ac mox uiginti duo millia apud Obertinũ pagum uix à quatuor millibus nostrorũ, duce hoc Ioanne comite Tarnouio, uiro clarissimo & primario bellatore, insigni & inopinata clade profligata sunt, erepta cum bõbardis cętera impedimẽta, Palatinus ipse saucius uix fuga euasit. Nec tamẽ ad officiũ redijt, donec postea in arce Chocimẽsi obsessus, & ad extrema redactus, solenne unà cum proceribus et cuncta nobilitate sua regi iusiurandũ dedit.

Tarnouij laus.

Bogdanus Valachus uictus.

Petrus Valachus ductu Tarnouij uictus.

Porrò cum Germanis Prussiã sibi uendicantibus, quo tẽpore tu Sigismunde Auguste natus es, bellatum quidem uariè, sed nunquam, nisi prosperè à nostris dimicatum est. Nempe apud Prusmarcum, Zeburgam, Gutestadiam, Brunsbergam, Reslam & Rastemburgum, à Iacobo Sencignouio: apud Pissiã à Stanislao Masouiorũ duce: in sinu Varmiensi, siue Habo lacu nauali pręlio à Gdanẽsibus, bis apud Bartensteinã, sępius à Prędislao Lanscoronio & Ioanne Zarẽba palatino Calissiensi multis in locis: apud Heilisbergam ab Alexandro Ilouio, Gdani & Elbingę, cum eas urbes adorti essent, à ciuibus fusi & profligati: ad extremum tot cladibus & inedia, uigilijs & iugi nostrorũ equitum uexatione fracti, & ad paucos redacti, Prussia excessere.

Bella cum Crucifferis Teuthonicis gesta in Prussia.

Iacobus Sencignouius.

Lanscoron.

Ioannes Zaremba.

Alexander Ilouius.

Quid ego de Moschis loquar? qui uel præcipuam gloriæ & uictoriarum materiam huic regi præbuere? Apud Poloscum, olim quidem septẽ millia hostiũ à Ioanne Boratinio, uiro acri & animoso, interfecta: deinde uerò tredecimo abhinc anno, cum ij Lituaniam non amplius decẽ & octo milliarijs à Vilna metropoli, hyberna excursiõe depopulati, reuerterentur, mille extremi agminis, quos solos Lituana nobilitas cũ aulico regis comitatu, tumultuariè accurrens, assequi potuit, trucidati. Superiori etiã quodã tempore in interiore Lituania prædabundi, magnũ

Victoriæ de Moschis partæ.

Ioannes Boratinius.

suorum numerum,& prædã,quam abigebant,Lituanis insequentibus, amisère. Iam apud Starodubum Radogostiam,& apud Smolenscum ali quoties ante tredecim annos, ductu Georgij Radiuili castellani Vilnẽsis,nõ sine magnis cladibus profligati. apud Orsam uerò cum primùm Sigismundus regnare cœpisset,ne expectare quidem nostros,dum Boristhenem tranarent,sustinuère,experti uim eorum in una & altera turma,quæ primo impetu incredibili audacia traiecerant: uerùm dilapsi, cum uastari sua ultra Vesmã etiam atq; Drohobusum cernerẽt, denuò coadunati ad centum millia,ne adoriri quidem ter mille nostros merce narios milites, cum paucis Lituanis longius à castris regijs ad Smolenscum positis progressos,ausi sunt. Magnis uerò incõmodis affecti,Mosiro,Turouio,& alijs quibusdam munitionibus, quas dudum Michael Glinscius ad eos perfugiẽs interceperat, redditis, cõmutatisq; captiuis quinquaginta nobilioribus ac senatorij ordinis, quos de Lituanis Alexandro rege uicto apud Vedrusios cẽperãt,pacẽ accepère. Nec maiore ij fuere fiducia longe pòst, cũ Radogostiã, ac deinde Ioanne Tarnouio nostros ducente,Homiã & Starodubũ arces à nostris partim ui captas, partim in deditionẽ acceptas amisère. Et Starodubum quidẽ, cum amplius quindecim millibus armatorũ, qui fuerunt in eius arcis præsidio: qui soli nostrorum numerum longè superabant, uirtute perpaucorum militum nostrorum, & sulfurati pulueris ignisq; adiumento expugnatũ & euersum. Neq; uerò ij tanto tẽporis,hoc est,plus quàm uiginti annorũ interuallo,quantũ inter Orsensem pugnã,de qua iam dicã, & hoc extremũ Starodubẽse bellũ intercessit, abiectos semel spiritus recipere potuere. Orsensem uerò illã celeberrimã, & cum omnib. ferè omnium gentium atq; seculorum uictorijs cõparandã uictoriam, quid hic pluribus commemorare attinet? Eadem opera soli lumen adderem. Quis enim est qui nesciat,illo prẽlio, Constantino Ostrogio principe & Ioanne Suirzouio ducibus,octoginta millia Moschorum bellatorũ,qui om nem nostrum exercitum nõ modò proterere posse uidebant, uerùm etiam Boristhenem tranare pasi,pecudum in modum flagris abigere in Moscouiã destinarant,ingenti strage interfecta esse:ita,ut desideratorũ numerus ad quadraginta ferè millia peruenisse,uel certè duo & triginta millia superasse dicat? Ductores eius exercitus,uiros illustres,omnẽq; senatum gentis,& supra quater mille captiuos uiuos in potestatem uenisse, direpta castra opulentissima: ducem ipsum Basilium bellatorem exercitatum, & contra Tartaros & alias gentes finitimas uictoriosum, usq; ad regiam suam Mosquam profugisse: atq; ibi amplius centum & uiginti milliaribus bene longis à loco conflictus,tamen uix tutò se subsistere posse credidisse. Tantus uerò tunc pauor Moschorũ animos occuparat,ut Smolenscum,Seueriense Nouogrodum,& complures alias munitiones,quæ ferè fraude & perfidia Russorum, partim hoc ipso rege regnante,partim superioribus temporibus in potestatem hostiũ uenerant,desertas tunc ac uacuas defensoribus, nullo negocio recuperare nostri potuerint, si prosequi statim uictoriã per tẽpus anni quiuissent. Atq; hæc

Georgius Radiuilus. *Orsensis de Moschis memorabilis uictoria.* *Ioannes Suirzouius.* *Basilius Moscouitarum princeps.*

Atq; hæc quidem sunt bellica huius regis decora prẽcipua (nam leuiora multa prẽtereo,ne anxiè & minutatim cuncta exquirere & persequi uidear) quæ quidem hoc sunt admirabiliora,quo magis inopinata: utpote in summa ẽrarij inopia,& pleraq; omnia longè imparibus uiribus gesta:ita,ut bene cum nostris agi uideret, quoties nõ plus duplo hostiũ multitudo excederet. Has tot ac tãtas uictorias, tanta imparitate copiarum quẽsitas,nihil mirum est(ut est rerũ humanarum conditio uaria & instabilis)si quẽ clades interpolarunt. Sed quot'nã,& quantulẽ sunt eẽ? Vna apud Socalum à Tartaris, temeritate Russicæ nobilitatis accepta, ubi quatuor fortasse millia nostrorũ à quadraginta millibus Tartarorũ loci opportunitate usorũ,defatigata uerius quàm superata,non incruẽtam hostibus uictoriã cõcessère. Nostri mille ducenti desiderati,barbarorum uerò cẽsa quatuor millia. Itaq; raptim ij cum prẽda,quàuis uicto res,retrocessère. Altera apud Serethũ amnẽ,cum perpauci nostri in hostico palantes,à Valachis circumfusis oppresi sunt:ubi tamen non plu res,ducentis nostris periere. Nam eum peruastata longè lateq; circũ Pescouiã,siue Plescouiã Moscouia,ab oppugnatione Oposcæ à ualido ho stium prẽsidio reiecti sumus,ignominia illa uerius quàm clades fuit, du ctorũ inscitia & incuria (nolo dicere ignauia) accepta. Amissa uerò magna pars Albẽ Russiẽ Michaelis Glinscij, hominis ambitiosi, & Alexãdri regis gratia inflati,proditioni,& Russorum atq; præsidiariorũ militum perfidiæ imputanda est. Porrò apud Ozacouiam, cum uir in primis strenuus,Nicolaus Senauius eò usq; cũ mille,opinor,equitibus pri uato consilio populabundus excurrisset,priuata illa, nõ publica clades fuit,credulitate eius & perfidia Tartarorum contracta. Hẽ sunt uniuersæ clades, quas Sigismundo regnante accepimus: quæ omnes una aliqua ex his quas superius percurrimus, uictorijs abundè expiatæ & cõpensatæ sunt:nec scio,an quasi nẽuuli quidam formosum corpus,uel nu beculẽ meridianum solem, tot illas clarissimas uictorias illustriores red didère. Bello'ne autem tantum clarus,an etiã pace Sigismundus fuit? Imò uerò pace,quam semper expetiuit,clarissimus. Testantur id tantẽ opes & facultates hominum nostrorum,tam opulenta cùm externis commercia,tantus splendor,ne dicam luxus, tanta elegantia cum in ædificijs & uictu, cultuq; corporis, tum in sermone & moribus, quanta nunquã ante hunc regem in Polonia fuit. Loquuntur leges diligentius aliquãto cõscriptẽ,clamãt tot arces instauratẽ,tot exornata templa Dei opt.max. Tam splendidè & magnificè exædificata publicis iuxtà ac priuatis ẽdificijs Cracouia,Posnania,Leopolis, Varsouia,Lublinum,Gdanum,& aliæ quẽdã urbes atq; emporia:tã deniq; culta & habitata Russia,Prussia,Lituania & Podolia,quẽ regiones antea syluestres & incultẽ,aut superiorũ temporum cõditione desertẽ magna ex parte iacuerãt. Quid ego priuatos Sigismundi thesauros,& ẽrarium sine ulla cuiusquã iniuria,in extremos reip. usus asseruatum? quid tot ac tantas possessiones à maioribus eius oppigneratas, ab hoc uerò redẽptas, cõmemorẽ? Hẽc eo sunt maiora,& magis honorifica,quo fœdius fuit ac deformius,

Clades paucæ & paruæ in tot bellis. *Michael Glinscius.* *Nicolaus Senauius.* *Pacis studia.* *Splendor & elegantia Polonorum.* *Leges.* *Arces instauratæ, & templa.* *Vrbes opulentæ sub Sigism.* *Regiones bene cultæ.* *Thesauri regis.*

quoſdam ante eum reges quotidianis quoque ſumptibus interdum de-
fectos eſſe. Iam uerò non minima eſt & illa felicitatis acceſsio, quòd

Zatoria et Maſouia recuperatæ.

eo regnante Zatorienſis ditio, & Maſouia poſt quadringenteſimum fe
rè annum ad corpus & compagem Polonię rediuerunt: Pruſsia recuſa-

Pruſsia & Pomerani in clientelam accepti.

tum diu, & aliquoties excuſſum iugum accepit: Pomerani Stolpenſes
ad intermiſſam aliquandiu huius regni ſocietatem & clientelam, iureiu-
rando adacti, reuenêre: in qua tamen noſtra conniuentia non diu per-
manſere.

Coniugia.

Porrò in cōmemorandis coniugijs & liberis, quę nō exigua
felicitatis humanę pars eſt, diutius me immorari neceſſe nō eſt. Permul-

Barbara uxor religioſiſs.

ti ſunt in hoc cœtu, qui priorē eius uxorem, Barbarā, Stephani comitis
Scepuſienſis, ac Tranſyluanienſiū palatini, cuius ductu nōnunquā cum
Turcis Vngari fortiter dimicarunt, filiam, Ioannis poſtea regis Vnga-
rorū ſororem, fœminam ſanctiſsimam & pientiſsimam, nouerunt: quæ
quidem maximam illam Orſenſem de Moſchis uictoriam aſsiduis, diur
nis ac nocturnis precibus, cū lachrymis, & profuſa in egenos beneficen-
tia, aſperioreꝗ; cultu corporis & ieiunio coniunctis, à Deo impetraſſe
exiſtimata eſt. Quæ quàm coniunctè cum uiro uixerit, magno & longo
mœrore, & uberi fletu, ac penè muliebri eiulatu poſt mortem eius in-

Altera uxor Bona Sphortia.

dulgētiſsimus rex teſtatus eſt. Hac immaturè intra tertiū annū amiſſa,
alterā ſuaſu Maximiliani Cæſaris duxit, Bonam Sphortiam, Ioannis Ga
leatij Sphortię Mediolanenſiū ducis & Iſabellæ Arragoniæ filiā: cuius

Alfonſus rex Aragonum.

auus maternus, Alfonſus eius nominis ſecundus, Neapolitanorū rex, &
ſtirpis Aragoniorum ac Siculorum regum, de qua Carolus quoque
& Ferdinandus ſummi monarchæ maternum genus ducunt, antiquita-

Franciſcus Sphortia dux Mediolani.

te & ſua uirtute fuit clariſsimus. Paternus uerò proauus Franciſcus
Sphortia, Sphortiæ, qui primus eam familiam rebus magnis geſtis fun-
dauit, filius, cum plurima et grauiſsima bella cum maximis principibus,
potentiſsimis populis, & præſtantiſsimis bellatoribus per omnem Ita-
liam proſperè geſsiſſet, nominisꝗ; ſui gloria ac terrore eam impleſſet, à
Philippo Maria Mediolanenſium duce, Blancæ Mariæ filiæ coniugio,
dotaliꝗ; Mediolanenſium principatu dignatus eſt. Hoc igitur tali ge-
nere prognatam Bonam, alteram uxorem Sigiſmundus rex accepit. De
qua, quoniam præſens adeſt, graui dolore & mœrore amiſsi dulciſsimi
mariti, quemadmodum cernitis, proſtrata, nihil dicā amplius: niſi quòd

Bonæ reginæ fides & obſequium.

triginta fermè annos cum eo nupta, tāti ea fecit maritum regē, ut his ex-
tremis aliquot annis ęgrotantē, & uiribus planè deſtitutū, nō coniugali
charitate, ſed ancillari planè miniſterio ſine omni faſtidio curaret. Quo

Sigiſmundus plurimū indulſit Bonæ.

factum eſt, ut plurimum ei uiciſsim rex amantiſsimus indulgeret. Harū
uerò duarum uxorum è Barbara quidem Heduigim filiam ſuſceptam,

Heduigis filia.

fœminam lectiſsimam, Ioachimo Marchioni Brandeburgenſi, Electori
Rom. imperij, matrimonio iūxit, & nepotibus ex ea uiuēs adhuc auctus

Quatuor filiæ Sigiſm. è Bona. Iſabella regina Vng.

eſt. E' Bona uerò maximā natu filiā Iſabellam, fœminam excelſo & re-
gio animo præditam, Ioanni regi Vngarorum, affini iam prius ſuo,
nuptui tradidit: nepotemꝗ; ex ea, regia, quemadmodum fertur, indole
puerū ſuſcepit. quæ mulier complures iam annos poſt mariti mortem,
in præ-

in præcipua laceri & afflicti regni parte regnat. Reliquas uerò tres, So-
phiā, Annā & Catharinā, uirgines ſpectatiſsimas, magnorumꝗ; regum
connubijs dignas, quas hic dolore immaturè amiſsi patris miſerabiliter
lamentantes, & humi abiectas uidetis, elocari ipſi, ita ut optabat, datum

Filius Sigiſm. Aug. puer coronatus.

non eſt. Filius uerò unicus hic Sigiſmundus Auguſtus, puer etiādum
decimum agens annum paterno regno, ipſius opera ſtudioꝗ; ante decē
& octo annos inauguratus, pòſt iuuenis factus, uxorē accepit uolūtate

Elizabeth prima Sigiſ. Aug. uxor. Eliſabethæ laus.

patris, Elizabetham, Ferdinādi Cæſaris & Vngarorum ac Boemorum
regis filiam natu maximā. In qua muliere genus cum forma, forma cum
comitate & manſuetudine, hæc cum probitate, probitas denique cum
pietate (quæ ipſi patria uirtus fuit) certabat: ita ut neſcires, quid in ea
potiſsimùm admirareris. Quæ utinam uixiſſet diutius, & editis ſocero
optatis ac ſui ſimilibus nepotibus, fœlicitatem eius perfeciſſet, tranquil
litatem'que huius regni ſtabiliuiſſet. Sed non merebantur hæc, opinor,

Nobilitas Sig. regis & felicitas.

noſtra ſcelera. Nunc ad Sigiſmundum redeo. Non'ne igitur hoc ſin-
gularis cuiuſdam felicitatis fuit, rege patre, patruo, auo'que, matre uerò
Cæſaris filia, & magni regis ſorore ortum eſſe: tres fratres, & unius ex
his filium, reges uidiſſe: regem & ipſum ſupra unum & quadraginta an-
nos tranquillè feliciter'que regnaſſe? Summis Principibus uenerabi-
lem, hoſtibus formidabilem, cæteris admirabilem fuiſſe? regnum le-
gibus, opibus, ædificijs, humanitate, elegantia & gloria longè floren-
tius, quàm acceperat, reliquiſſe? Filiam reginam, alteram uerò regina
non inferiorem, & ex his nepotes & neptes habuiſſe? Filium denique
regem ſecum, & poſt ſe feciſſe? morientem, permagnum ſui deſide-
rium bonis omnibus reliquiſſe? Non'ne hæc (inquam) ei præclariſsi-
ma, & longæ poſteritati memorabilia in hac uita contigerunt? Atque
hæc tamen pleraque omnia, externa ſunt bona, in quibus fortuna plu-
rimum ſibi uendicat: ſed ab eo tamen ratione & conſilio moderata

Bona corporis forma.

ſunt. Quid ego nunc formam & ſtaturam eius, robur cuiuſuis honeſti
laboris patiens, dignitatem oris, dignam'que, ut ait Poeta ſummus, im-
perio faciem, depingam? Quod ſi facere maximè uelim, non poſsim.
Prius enim ferè hæc in eo ætate ingraueſcente marceſcere cœperunt,
quàm ego in hanc lucem prodij: ſed tamen permanſerunt in eo etiam af-
fecta iam ætate, non obſcura earum rerum ueſtigia. Roboris uerò & ui-

Robur et uires.

rium eius argumenta, fractæ inter manus non ſemel florentiore ætate
ferreæ equorum ſoleæ, rupti funes canapei craſsiores, intenſę manu ba-
liſtæ, diſcerpti luſoriarum chartarum faſciculi, à maioribus natu, qui
hęc fieri ab eo uiderunt, prædicant. Atꝗ; hæc leuiora fortaſſe cuiquam

Sanitas.

uideantur. Illa quidem non in poſtrema bonorū parte numerāda ſunt,
ſanitas, quę ipſi perpetua ferè ante extremam ſenectutē fuit: integritas,
& ſolida compago membrorum, quæ afflictas morbo uires facile recu-
perabat: uigor ſenſuū, qui ad extremū uſꝗ; eū non deſtituit: firma, melio

Ingenium.

ribus preſertim annis, memoria: deniꝗ; acumen ingenij, quo fratres ma
ioresꝗ; ſuos longo interuallo anteiuit. Sed & hæc omnia, ut ſint magis
propria hominis, quàm illa ſuperiora, tamē ad corpus ferè, quę deterior
pars

pars hominis eſt, pertinẽt, nec magna laude & admiratione digna ſunt, quippe cum quibus naſcamur, quæq; in poteſtate noſtra non ſint, & ingenuo cum ſeruis, urbano cum ruſticis, nobili cum plebeis, regi cũ mediaſtinis & baiulis, deniq; bono uiro cum improbis ſint communia.

Vigor ſenſuum in quibuſdã pecudibus.

Tametſi ne mutæ quidem pecudes, penitus horum bonorũ expertes ſunt. Quin pleraq; in illis, quàm in nobis, maiora & illuſtriora ſpectãtur. Viribus quidem ab urſis & leonibus, agilitate à ceruis & biſontibus, longęuitate ab ijſdem ceruis, ſpecie fortaſsis ab equis & pauonibus, ſanitate à piſcibus, ſenſuum uigore à lyncibus, aquilis, canibus, uulturibus: induſtria & ingenio quodam modo ab elephãtis, uulpibus, & apibus, ſic

Bona animi.

Laus propria hominis eſt in bonis animi.

» alijs rebus ab alijs fortaſſe ſuperamur. Cæterùm in animo uera hominis » & propria laus eſt. Corpus enim partim inſtrumentum, partim domicilium, partim etiam carcerẽ & ergaſtulum animi, ſapiẽtiſsimi homines eſſe uoluerũt. Animũ ferè hominis appellatione dignati ſunt. Qui uerò molliſsimè ſenſerunt, partẽ quidem hominis, ſed longè deteriorẽ, corpus dixerunt: in animo omnẽ hominis excellentiã & principatũ collocarunt. Quocirca his quę externa, quęq; corporis bona dicunt, ita obiter trãſcurſis, ad eas quæ ſunt propriæ hominis, atq; adeò magni & excellentis Principis laudes, tranſeamus. Quas dum, quanta maximè breuitate poterimus, perſequimur, quæſo, ut benignè & attẽtè, quod feciſtis adhuc, audiatis.

Virtus, & eius partes.

Laus Sig. à uirtutibus.

Virtutem, ſummam animi, atq; adeò hominis perfectionem, quicunq; rectè philoſophati ſunt, dixerunt: eiuſq; uirtutis prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atq; iuſtitiã, quatuor partes, & quaſi fontes quoſdam, unde officium, & omnis honeſta & laude digna actio manaret, eſſe uoluerunt. Quę nam ergo ex his in hoc pręſtantiſsimo Rege

Prudentia.

deſiderata eſt? Prudentia ne? quæ ex præteritis & præſentibus, ea quæ deinceps euentura ſint, colligit: cauſas rerum uidet, rectè de rebus iudicat, ſibi ſuiſq; in longum proſpicit, impendentia mala ſapienter auertit. at ea ſumma & admirabilis in eo fuit. Argumento eſt, bene & cum approbatione cunctorum, quoad ei per ętatem atq; morbum licuit, adminiſtrata, & inter tot undiq; imminentes hoſtes per tot annos incolumis

Gentes & leges uariæ.

conſeruata Reſpublica. Nam quis ſapientius eo, ſiue ex legibus & moribus noſtris, ſiue ex æquo & bono ius dixit? Nihil eum uarietas legum atq; morũ, quibus alijs equeſtris ordo, alijs oppidani, alijs agreſtes, deinde diuerſis Poloni, Lituani, Maſouij, Pruſsi, Sileſijq; utuntur: nihil diuerſa & pugnantia nonnunquam ſenatorũ iudicia, quo minus ius ſuum cuiq; tribueret, perturbarunt. Accidit interdum, ut poſt dictas à ſenatu ſententias, ultima ipſius, ab omnibus diuerſa, & tamẽ omniũ eſſet ęquiſſima. Porrò in cõſilijs de repub. nihil temerè & inconſultè faciebat, cuncta ad publicam, non partis, aut ordinis huius uel illius, ſed omnium utilitatem referens, fortunæ quàm minimum ſeſe ſuaq; permittens: ac tuta

Conſilia quieta.

cõſilia lubẽtius, quàm callida & periculoſa ſemper ſecutus. Bella, in quibus fortuna plurimùm dominatur, nunquam appetiuit: nec niſi neceſſariò, & graui iniuria prouocatus, ſuſcepit, & ita quidem, ut ab illa comici » Poetę ſentẽtia nõ diſcederet: Omnia prius experiri, quàm armis, ſapientem de-

tem decet. Itaq; à quietis conſilijs nunquam, ne inter media quidem arma, & rebus ad nutum fluentibus, abhorruit.

Regna oblata repudiata.

Regna à Suetijs, Vngaris & Boemis (quemadmodum ſuperius dixi) delata recuſauit, ne ſe patriam'que ſuam nouis & periculoſis bellis implicaret.

Valachi cur nõ ſubacti.

Valachos ſubiugare, ſiue adeò exterminare, ob rupta crebrò fœdera cum poſſet, noluit: ne uel illi deſperatione adducti, Turcis ſeſe dederent: uel redacta in prouinciæ formam Valachia, & amoto quaſi obice, ipſe difficilimum cum potentiſsimis Turcarum tyrannis bellum de finibus gerere cogeretur.

Bellum contra Turcas cur deuitauit.

Non quòd à pia contra barbaros ac deuotos Chriſtiani nominis hoſtes expeditione penitus abhorreret: ſed quòd ſuas illorum'que uires iuſta lance metiretur. Sic enim iudicabat, neque ſuum eſſe, neque unius planè cuiuſquam principis, tam ualidum hoſtem, qui Aſiæ, Aphricæ, Europæ'que magnam partem ditione teneret, florentiſsimum Græciæ imperium euertiſſet, Caramannos, Cilicas, Syros, Aegyptios, & neſcio quas præterea gentes una æſtate ſubiugaſſet, denique latiſsimè dominanti Perſarum regi grauis eſſet, debellare. Coniungenda eſſe Chriſtianis principibus arma, ſi hoſtem illum à ceruicibus ſuis uellent depellere.

Diſſuaſor belli Turcici.

Conſilium Sigiſmundi à Ludouico rege Vng. neglectũ.

Cum ergo animaduerteret, cæteros principes feralibus odijs inter ſe digladiari, ac totum penè orbem Chriſtianum plus quàm ciuilibus bellis ardere, omni honeſta ratione ſemper Turcicum bellum declinauit: & Ludouico, fratris filio, Vngarorum & Boemorum regi ſedulò idem ſuaſit: qui iuuenis ſi patrui, quàm ferociorum quorundam conſiliariorum ſuorum, conſilijs obtemperare maluiſſet, oblatamq; à Turcis pacem accepiſſet, ſeu uerius ipſis expetitam dediſſet, uiueret fortaſsis adhuc, neque munitiſsimum Chriſtianorum regnorum propugnaculum Vngariã ſecum unà perdidiſſet.

Pontificũ exhortationes ad bellum Turcicum.

Hæc ſanè fuit cauſa, cur apud pientiſsimum & Chriſtianiſsimum regem Sigiſmundum nihil ualuerunt Iulij ſecundi, Leonis decimi, Adriani ſexti, & Clementis ſeptimi Pontificum maximorum preces & exhortationes, ad ſuſcipiendum contra Turcas bellum incitantiũ.

Bellum Turcis cõmuni Regum cõſilio & ope inferendũ.

Optabat quidem ſapientiſsimus rex tempus illud, cum Chriſtiani principes reſtinctis inteſtinis bellis, reconciliatiſq; inter ſe animis, ad inferendum Turcis bellum conſpirarent: plurimum'que in id operæ, laboris, & ſumptuum impendit, ſiue quando cum Maximiliano Cæſare congreſſus eſt: ſiue cum miſsis non ſemel ad diſsidentes principes, & ad Pontifices maximos, ueluti pręſides & moderatores Reip. Chriſtianę legationibus, accuratè ac diligenter ea de re egit.

Baiazetes pacem petiuit à Sigiſmundo.

Et cum initiò nõnulla eius rei ſpes ei affulſiſſet, nõ niſi annuas inducias Baiazeti, Solimãni huius auo, petẽti dare uoluit. Ea uerò ſpe fruſtratus, ſæpe diuinauit, nunquã id ſe uiuẽte euenturum eſſe, ut Chriſtiani principes aduerſus cõmunem illum hoſtẽ uires coniungerent. Intelligebat enim, quouſq; nonnullarũ nationũ mutua inter ipſas odia proceſsiſſent: nec defore Turcis, quos à cæterorũ conſenſu, ad impediendos pios conatus, auellerẽt.

Bellum contra Carolum Imp. ſemper diſſuaſum.

Quid illud? cum principes Chriſtiani cõplures, quos nominare neceſſe nõ eſt, ſub Clemente pontifice, in ſuum fœdus, contra Carolum Cæſarem, partim inuidentia fœlicitatis eius, partim potentiæ metu initum, pertrahere eum non potuerunt?

Smalcaldense foedus.

Aut cum nuper primarij Germaniæ principes, affines ferè ipsius, & præpotens illa tot opulentorum populorum contra eundem Imperatorem & fratrem eius conspiratio, pellicere eum in societatē suam nequiuit? ne eatenus quidem, ut uel pecuniæ nonnihil mutuò daret affinibus & cognatis, uel conatus illos tacitè approbaret, uèl denique, ne suos homines stipendijs eorum militare prohiberet? Cuius tamen rei non leuem ei excusationem dabant apud Cæsares, libertas & instituta nostra. Non modò autem nihil eorum fecit, sed etiam dissuadere conatus illos, & pacificatorem sese interponere conatus est. Atque utinam ei obsecundatum esset: non tam uasta quibusdam locis, neque tam exhausta passim esset pecunijs iuxtà ac uiris Germania: & liberi adhuc principes quidam, retinerent dominatus suos amplissimos. Sed fortasse sic Deo uisum, ut fastum & contumaciam, prætextu libertatis Euangelicæ, contra sanctissimas leges & instituta maiorum, contra antiquissimum uniuersi Christiani orbis consensum, & contra legitimos magistratus suos impiè sese efferentem, retunderet. Cum igitur hæc uel faceret, uel recusaret optimus rex Sigismundus, non'ne magna fuit illa eius prudentia, cum fide amicitiæ & constantia coniuncta? Quid? cum Ioanni regi, bis affini suo, ne regnum Vngarorum Ferdinando Maximiliani nepoti iam prius destinatum, susciperet, dissuadere frustra studuit? aut cum ei profugo, exilij quidem locum apud se indulsit, ut aliquid necessitudini & calamitati eius tamen daret, auxilia uerò contra eundem Ferdinandum negauit? aut cum pacem inter eos componere magna cura instituit? Cernebat nimirum sapientissimus princeps à longè, quantum mali intempestiua illa Ioannis ambitio Vngaris aduectura, quantis'que malis & calamitatibus non modò florentissimum illud regnum, uerùm etiam finitimas ei regiones inuoluturum esset bellum illud, inter duos de regno conflatum. Iam in reuocandis ad officium Gdanensibus quodam furore multitudinis ad rebellionem concitatis, & in eijciendis è Prussia Cruciferis Marianis tam cupidis, tamq; contumacibus, ut nunquam ab eis Polonia & Lituania quietæ esse possent, an non magno & exquisito consilio usus est? Ne illud quidem eius consilium sapientia uacauit, quo, cum hinc à Moschis graui bello distineretur, inde Cruciferi non leuius bellum ei ostentarent: Maximilianus uerò Cæsar, infensus ipsi adhuc, & hos, & omnes, quoscunque posset, in eum, & in perniciem Polonorum concitaret: Tartaris donatiuum, siue stipendium constituit, non modò ut ab assiduis eorum incursionibus ditiones suas, alijs, quemadmodū dixi, bellis impeditas, liberaret, uerùm etiam ut eorum opera in uexandis ac distinendis Moschis, & alijs hostibus suis, paruo redempta uteretur. Qua re tantū profecit, ut & Moschos ad petendā pacem adigeret: & tam culta & habitata sit, quàm nunquā sub fratribus, patre & patruo eius fuit, Podolia. Quàm solidum uerò fuit eius iudicium in mandandis honoribus & magistratibus, & in allegendis in senatum uiris idoneis, quoties id ei arbitrio suo facere per quosdam importuniores, quibus impensius indulgebat, licuit? Atque hoc id admirabilius est, quod difficile est non peccare in hac

Clades Ligæ Smalcaldicæ.

Germanorum cōtumacia prætextu libertatis Euangelicæ.

Erga Ioannem regem Vngar. quomodo se gesserit.

Intempestiua Ioannis ambitio ad regnum.

Gdanum pacatum.

Cruciferi eiecti è Prussia.

Stipendiū Tartaris sapienter datum.

Iudicium in distribuendis honoribus & magistratibus.

in hac parte maximis quibuscq; regibus & principibus, propterea quòd alienis ferè & oculis cernunt, & auribus audiunt. Iam peculiaris illa eius in omnibus dictis & factis cunctatio, ne ipsa quidem sua commendatione caret. Nimirum sapientis est, nihil temerè, nihil præcipitanter, sed omnia consultò ac deliberatè agere. Sic enim cauemus, ne cuius nos dicti aut facti unquam pœniteat. Itaque celebratur etiamnum literarum monumentis, non ignobilis populi Rom. Imperator, Fabius Maximus, de quo uulgatus est ille Poetæ cuiusdam uersiculus:

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Cunctator Sigismundus.

Atque hactenus quidem de prudentia Sigismundi regis nobis dictum sit modò. Cuius quidem ipsi causa fuit timor Dei, cum lacte nutricis, ut ita dicam, imbibitus. Initium enim sapientiæ, quemadmodum sapientissimi reges Dauid & Salomon inquiunt, est timor Domini. Fortitudine uerò, & magnitudine animi, quanta hic rex præditus fuerit, quàm impiger ad propulsanda & suscipienda pro salute & incolumitate suorum bella, quàm contemnens earum rerum quæ maximè in hac uita expetendæ esse uideantur (qualia sunt, regna & imperia) satis iam, opinor, intellexistis ex his quæ superius diximus. Quin ex illo quoque magnitudinem animi eius intelligere licet, quòd Prussico bello, cum terrore non modico aduentantium è Germania auxiliorum, meliore rursus loco res Cruciferorum esse cœpissent, nihil de conditionibus pacis, hosti prius à se oblatis, mutare uoluit: aut quòd, cum ipsi Lituaniæ possessionem post mortem Alexandri fratris adeunti, ne nouis quorundam Lituanorum motibus renunciaretur, non est deterritus, quo minus institutum cum pauco comitatu aulico iter prosequeretur. Et cum deinde Michaelem Glinscium, ducem Russum, qui ad dominatum adspirare dicebatur, cum ualido equitatu aduentare, in balneo tunc fortè sese abluens, cognouisset, neutiquam turbatus est animo. Venientem cum tranquillo uultu & comiter accepisset, cuncta ei scelerata consilia (quod Michael ipse postea fassus esse fertur) è pectore excussit. Tantū eius animi magnitudo, in graui & constanti aspectu relucens, apud hominem Alexandri regis nimia gratia insolescentem, ac dominandi cupiditate incensum, ualuit. Sic feroces alioqui canes ad molossorum aspectum proijcere sese, & adulari cauda solent. Quid illud? quòd Vngaris & Boemis, cum suis regibus Viennam ad Maximilianum Cæsarem proficisci, fide'que eius, quem Posonij in constituto congressus loco diu frustra expectarant, credere sese ob non leues suspiciones dubitantibus: ipse, nō sanè amicum ad eam diem expertus Cęsarem, permagna fiducia ire ad eum perrexit, ac cæteris idem faciendi, data fide pro Cæsare, author fuit? Porrò æquabilitate animi in utraque fortuna, tanta fuit, ut neque secundis rebus diffueret, neque aduersis frangeretur: à superbia & fastu semper alienus, aditu & affatu facilis fuit. Aestus, frigoris, inediæ, & laboris patientissimus: quippe qui ab ineunte ætate molliciei delicijs'que minimè assuefactus esset: crassioribus cibis, & pannis, & caprinis pellibus, quod iactitare ipse solitus erat, innutritus. Morbos, & alia uitæ in-

Timor Dei principium sapientiæ.

Fortitudo & magnitudo animi.

Constantia.

Michael Glinscius.

Fiducia.

Animus in lætis & aduersis constans. Tolerantia. Educatio minus delicata.

commoda admodum æquo animo ferebat. Quodam tempore ad sectionem digiti pedis, sacro, ut medici dicunt, igne inflammati, nihil est planè commotus. Porrò cum arx hæc conflagrasset, illa de re tantum angebatur animi, quod dubitaret, tantisper se deinceps uicturum esse, donec eam instauraret. Publica suorum incommoda depellere, damna'que uindicare non libenter neglexit.

Iniuriarum obliuio.

Priuatas uerò suas iniurias, obtrectationes, conuicia, & maledicta insolentiorum hominum ita contempsit, ut nunquam uindicaret, nec esset ob id deinceps ad beneficentiã in huiusmodi homines restrictior.

Temperãtia.

Iam uerò temperantia & moderatione non modo cum laudatissimis omniũ gentium regibus & principibus, uerùm etiam cum priscis philosophis, quorũ seuerior & accuratius instituta fuit uita, certare potuit. Nihil ab eo leuius, nihil cupidius, nihil insolentius, nihil dissolutius & flagitiosius unquam dictum aut factum. Fuit in eo uultus æquabilis, & ad seueritatem compositus, incessus lenis, sermo perpaucus & grauis, sale tamen & lepôre non inurbano neque petulanti nonnunquam temperatus. A' sordibus semper abhorruit: sed frugali tamen uictu & cultu corporis elegantiore, quàm splẽdidiore usus est, nisi quando externos homines & legatos ad se admissurus erat. nam tunc augustiore habitu commendare Maiestatem suam studebat. Eadem'q; de causa splendidius, quàm quisquam maiorùm suorũ, habitare instituit.

Ciuilitas Polonorum.

Cuius exemplo & imitatione eliminata magna ex parte è uita nostrorum hominum pristina barbarie, ciuilitatem, mundiciã, elegantiam & splendorem cum dignitate consectari passim cœpimus. Itaq; longè alia nunc est facies rerum in Polonia, quàm ante hunc regem fuit.

Sobrietas.

Sobrietatem uerò rex idem magni fecit, & ab infantia quidem ad senectutem usque patris aui'que instituto, planè abstemius, & aquæ potor fuit: ingrauescente uerò ætate, medicorum suasu uinum bibere didicit, sed ita tamen, ut nunquam eum quisquam ebrium uiderit.

Abstemius Sigismundus.

Edacitas.

Edacior quidem, & libidinosior natura fuit, uerùm in utroque tamen magnopere sibi imperabat: cum prægrauatum se sentiret, ipse sibi cibum subducere solitus.

Libidines moderatæ.

Quod uerò ad uenerem attinet, cœlebs quidem uiridiore ætate laxius aliquanto uixit, & liberius: nec tamen alienos thoros contaminauit, nec uim cuiquam honestæ & pudicæ intulit: neque fœdius quicquam, quod honestæ aures abhorreant, admisit: & ueros illos lubricæ ætatis lapsus multis clarissimis uirtutibus compensauit atque contexit.

Pudicitia.

Maritus uerò, coniugij fidem sanctè seruauit.

Verecundia.

Verecundia summa, & penè uirginali, quoad uixit, fuit. Nudum se, aut necessitati naturæ satisfacientem, non nisi à perpaucis interioris cubiculi ministris, conspici passus.

Modestia.

Obiurgare & admonere officij eos, qui aliqua dignatione essent, non sine rubore solitus. A' probris, maledictis, & acerbioribus uerbis, quamuis iratus, omnino sibi temperauit. Quanta uerò fuit huius optimi regis modestia? qui cũ acri & solido esset cùm in iudicãdo, tum in cõsultando iudicio: & neq; gratia, neq; odio facilè deduci se ab æquo & bono pateret, tamẽ nihil ferè maius unquã sine cõsilio senatus fecit, aut statuit: ac nonnunquã de recta sentẽtia sua cõsensu senatus adductus decessit, ne pertinax esse uideretur: quod

quod ingens est & perniciosum plerunq; in principe uitium. Fiunt enim multa interdum iniustè & inutiliter, atq; etiã temerè, & cum multorum exitio, ab ijs qui sibi plus quàm cæteri sapere uidentur, dum iudicio suo freti, aliena consilia aspernantur.

Confidẽtia caruit.

Iam illud, non'ne magnæ fuit modestię simul & grauitatis, quòd aduersantẽ sæpe desiderijs suis, uel utilibus, uel certè non perniciosis Reipublicæ nobilitatem, æquo & moderato animo pertulit: neq; ui quicquam inuitis extorquere aggressus est, neq; intemperantiorem cuiusquam in se petulantiam acerbius ultus est: ne tum quidem, cum apud Leopolim concitatæ multitudinis conatus prodigiosa tempestate diuinitùs disturbati, ferociorem eum facere potuerunt?

Moderatio erga nobilitatẽ.

Leopolienses turbæ.

Ac ne eblandiri quidem pręter dignitatem aliquid, quod extorquere nollet, uoluit. Non pauca tamen aliquando extra ordinem & præter debitum huic eius modestiæ cõsensu & obsequio multitudinis atq; consiliariorũ concessa sunt.

Studiũ nobilitatis erga eum.

Ita nimirum sæpe plus impetrat modestia, quàm exprimit imperium & uiolentia, præsertim ab hominibus ab humanitate & libertate non alienissimis.

Constantia.

Ab eo uerò, quem sibi in omni uita proposuerat, modo, neq; cupiditate ulla, aut metu, neq; ira aut odio, neq; aduersitate & ægritudine animi, neq; lætitia deniq; & uoluptate (quę res transuersos ferè rapiunt homines) facile unquã auocatus est, & abstractus.

Quales animi recreationes,

Porrò si quando animum grauibus & continentibus reipub. occupationibus lassum, & quasi fatiscentẽ recreare & relaxare uoluisset, equitationibus, ac ceruorum, onagrorũ, aprorum, ursorũ & bisontiũ uenationibus (quod studium ipsi gentilicium atq; hæreditarium fuit) nõ sine utili & salubri corporis & uirium, atq; etiã industriæ exercitatione id facere solitus est: interdum etiam equestrium certaminum atq; ludorum spectaculis. Scurrilibus quidem iocis, & leuioribus sordidis'ue lusibus, mimis item, & histrionibus, & morionibus non libenter, præsertim integrioribus adhuc uiribus, uacauit. Nec plura nunc de regis huius temperantia & modestia dicam.

Iustitia.

Reliqua est nobis una maxima & præclarissima uirtus eius, quæ eiusmodi est, ut neque uesperugo, neque aurora sit magis admirabilis, quemadmodum inquit Sapiens quidam: Iustitia, inquam, qua firmantur solia, ut ait sapientissimus rex Salomon, stabiliuntur'que regna: quæ quidem uel maximè in hoc rege resplẽduit. Itaq; ergo iure optimo firmatum est solium eius, regnum'q; stabilitum.

Prou. 16.

Aequitas in iure dicendo.

Nam siue æquabilitatem & æquitatẽ eius in dicẽdo iure, tam diuerso & uario, q̃ est in hoc regno, spectes, siue grauitatẽ & constantiã inter diuersas plerunq; senatorũ, & nonnunquam pugnantes inter se sententias, studiaq; ad gratiã uel odium (ut fit) inclinantiũ, siue laborem & patientiã in exercendis iudicijs, quoad ei per ualetudinem licuit, & audiendis etiam infimorum hominũ querimonijs, est quòd admireris, nedum laudes.

Labor.

Continentia Sigis.

Admiranda est & illa eius cõtinentia, quòd nemini unquã, eo regnãte, quamuis luculentas, quãuis amœnas possessiones regijs uicinas habere obfuit: quin illum uicinũ, quàm proceres quosdã, cũcti maluistis.

Fides eius in promißis et fœderibus.

Quid ego fidẽ eius cũ in promissis, tum in fœderib. & amicitijs, inimicis iuxtà ac amicis spectatã, prędicẽ? Cõmemoraui nõnulla superius, quę ad hanc rem pertinẽt: nẽpe, quòd ad dissoluen-

diſſoluendam cum Cæſaribus Carolo & Ferdinando amicitiam adduci
ſe nunquam paſſus eſt, ne à neceſſarijs quidem & affinibus. Promiſsi ue-
rò quàm tenax fuerit, poſſem hic, ſi neceſſe eſſet, locupletiſsimos eius rei
teſtes citare, nonnullos uiros ampliſsimos, qui partim hic adſunt, & hæc
taciti audiunt, partim iam è uiuis exceſſerunt: quibus quo minus præſta-
ret ſemel promiſſa, neq; gratia, neq; odio, neq; precibus, neq; conuicijs,
Sinceritas.
neq; lachrymis cuiuſquã flecti potuit. Nihil in eo fallax aut multiplex:
aperti uerò & ſimplices fuere mores, pariter & oratio. Et quoniam ea
quæ Reſpub. continet, tuetur, & florentes facit, iuſtitia, pœna & pręmio,
ſeueritate & clementia maximè conſtat, de his quoq; pauca dicamus. V-
Seueritas & lenitas.
trunq; ille quidem coluit: nec dum alterũ ſequitur, neglexit alterum. ſed
cum intelligeret, liberis & minimè malitioſis populis ſe imperare, & ſa-
tis magnam pœnam ſceleri & ignauiæ, inſtitutis maiorum noſtrorum
eſſe propoſitam, infamiam inquam, & odium bonorum uirorum: ad ſe-
ueritatem quidem, & expetendas de ſontibus pœnas fuit remiſsior: nec
niſi neceſſariò, quemadmodum ad ſecandum urendumq; medici, ad hoc
Cazimirienſes puniti.
deſcendebat. Vt, cum Cazimirienſes aliquot decuriones ob cædem no
bilium quorundam, tumultu concitatæ multitudinis patratam, ſupplicio
capitali affecit, ne quod maius malum inde exiſteret, & ut illi exemplo
eſſent in poſterum magiſtratibus, multitudinem temerè concitantibus,
Gdanenſes ſeditioſi puniti.
concitatam'ue nõ refrenantibus: uel, cum Gdani de capitibus ſeditionis
Purgata à latrocinijs Sileſia.
urbanæ ſupplicium ſumpſit. Vel deniq;, cum dux adhuc Sileſiæ, regio-
nem illam omnem latrocinijs, quibus infamis erat, iam inde ex quo tem-
pore bella ibi à Boemis & Vngaris, Mathia & Georgio ac mox Vuladiſ-
lao regnantibus, geſta ſunt, penitus repurgauit. Quod factum eius cùm
finitimi omnes laudant, tum Sileſij quoq; etiamnum grata memoria pro-
Clementia Sigiſ.
ſequuntur. Ad clementiam uerò fuit propenſior, ita ut cum aliquando
eam ob rem, neſcio à quo uiro ſenatorio reprehenderetur, urbaniori re-
ſponſo repreſsiſſe illã eius acerbitatẽ feratur: Qui ſcis, inquiẽs, à quo'nam
ſeueritatem iſtã exordirer? Illud opinor innuẽs, neq; illũ culpæ exortem
eſſe, & ad multa nonnunquã conniuendum eſſe Rempub. adminiſtranti.
Proinde multos capitis reos uita donauit, nõnullis inuſtã iure infamiam
ſuſtulit: nullius propemodũ bona cõfiſcauit: confiſcata etiã ijs, quorum
fuerant, reddidit. Exules & proſcriptos reuocauit, ſine accuſatore quidẽ
Clementia erga Gdanenſes.
& indicta cauſa neminem damnauit. Gdanẽſibus uilis plebeculæ impetu
ab officio diſcedentibus, nihil ferè de priſtina libertate & immunitate, ni
hil de commodis, quæ perampla ſunt ciuitati illi publicè & priuatim, de-
traxit. authores modò ſeditionis paucos inuitus partim interfecit, partim
exilio multauit. Hoſtibus ſupplicibus libentiſsimè ueniã dedit, ita, ut uel
de medio uictoriarum curſu nõ grauatè retrahi ſe ad ueniã reconciliatio-
In Cruciferos clementia.
nẽq; pateret. De Valachis quidẽ iam diximus. In Cruciferos uerò debel-
latos iam ferè, quàm clemẽter ſe geſsit? Quòd niſi fidẽ eorum ſuſpectã ha
Albertus Marchio Brãdeburgen. dux in Pruſsia factus.
buiſſet, nõ modò ſiuiſſet eos retinere quę habebãt adhuc, ſed ablata quo-
que, ni fallor, eis reddidiſſet. Magiſtrũ quidẽ eorum, Albertũ marchio-
nem Brandeburgẽſem, ſororis ſuę filiũ, expectatione & aduentu auxilio-
rum è

rum è Germania, uariè tunc, ut quàm leuiſsimo uerbo utar, ſecum agen-
tem (dabit mihi ueniam princeps ampliſsimus, uulnus ſuum neceſſariò
refricanti: & beneficentiſsimi in ſe auunculi memoriæ hoc non inuitus,
uti ſpero, donabit) retinere ea quæ ante bellum illud habuerat, & par-
tim iure belli amiſerat, partim amiſſurus eſſe uidebatur, omnia iuſsit: &
Pruſsia in feudum conceſſa Marchionibus.
honore auxit, Magiſtri appellatione in Ducis nomen, quo omnem dein-
ceps rebellandi occaſionẽ tolleret, commutata: denique hæreditarium ei
fratribus'que eius Cazimiro & Georgio, in mares duntaxat liberos, prin
cipatum illum conſtituit. Hæc an non maxima ſunt documenta clemen-
tiæ, hoſtem, quem minimè eſſe decuerat, & hoſtem pertinacem, penè de-
uictum & fortunis ſpoliatum, meliore quàm fuiſſet dudum, conditione,
Clemẽtia in uictos Germaniæ milites.
in ſocietatem & amicitiam recipere? Quid illud eodem bello, quòd Ger
manos milites contra ſe militantes, uelitationibus & leuibus noſtrorum
prælijs exagitatos, & labore, inopia, inedia, uigilijs, uulneribus'que con-
fectos, delere, cum poſſet, noluit? Captiuos, quorum plenæ erant tur-
res & ergaſtula in maiore Polonia & Cuiauia, ſine ullo precio liberos, at-
que adeò ueſte & uiatico donatos, dimiſit? Cuius clementiæ benignita-
tis'que ſuæ maximum, niſi fallor, fructum cępit: nempe, quòd per tot an-
nos deinceps eo regnante, in Pruſsiam Germani, & contra Polonos,
quamuis ſedulò ſollicitantibus Cruciferis, arma non ſumpſerũt: non tam
uiribus & fortuna regis, ut equidem credo, deterriti, quàm beneficentia
uicti. Sæpenumero enim ij qui aliquando uicti fracti'que ſunt, contra ui-
ctores ſeſe recolligunt. At quos uictos ſeruaris ac iuueris, eos beneficij
pariter & fortunæ ſuæ recordatio, priſtinos ſpiritus recipere nõ tam faci
lè ſinit. Neq; illud minus eſt, nec ſcio an longè maius clemẽtiæ Sigiſmũdi
Libertas in repub.
argumentũ, quòd cum permagna libertate, cui reges atq; monarchæ ple
rique omnes infenſi & infeſti ſunt, reſpublica noſtra conſtituta ſit, nun-
quam eam infringere conatus eſt: quamuis impellentibus ad id quibuſ-
dam, & maiore nonnullorum licentia aliquando prouocante. Verùm ce
dere furori paucorum, quàm detrahere aliquid propter eos de commu-
ni libertate, rex optimus maluit. Quòd ſi qui reprehendũt, ijdem ſanè re-
prehendant, quòd amari à ſuis, quàm timeri: & patrem ſe, quàm domi-
num haberi maluit. Huc & illud pertinet, quòd procerum ſimultates
Simultatũ ſedator.
atq; diſſenſiones ſemper ſedauit, quoad potuit: quas alere tyranni, & qui
priuata commoda ſua, quàm Rempub. pluris faciunt, ſolent. Nec eæ tan
Simultates procerum.
tum (proh dolor) his extremis eius temporibus inter quoſdam inualuiſ-
ſent, magno iuſtitiæ & iuris dicundi impedimẽto, ſcelerũ impunitate, &
periculo maloq; Reipub. dum ea quaſi plauſtrum diſparibus ac diuerſis
iumentis, auriga ceſſante, aut nec quicquã laborante, diſtrahitur ac diſcer
pitur: non inualuiſſent, inquã, diſſenſiones tam peſtilẽtes, ſi ſeniũ & per-
petuus ferè morbus conſuetudinẽ & authoritatẽ priſtinam retinere eum
ſiuiſſet. Quo fit, ut ipſi iure quodã ſuo uenia dãda ſit, ſi nõ per omnia eum
Senium Sigiſmundi.
quem debuit, quemq; florentiore ipſius ætate tenuerat, curſum Reſpub.
priſtino illo ſenſuum, animi & memoriæ uigore in eo deficiente, tenuit.
Aetatis hæc, uiri Poloni & Lituani, non illius culpa eſt. Ille quidem præ
claris uir-

claris uirtutibus suis, atq; superioris temporis administratione & fœlicitate hæc, si qua fuerũt, extremi corporis incõmoda, penitus (si modò uos æquiores & gratiores, quàm maligniores haberi mauultis) obscurauit. Neminem unquam mortalem inuenietis, qui omnes numeros fœlicitatis absoluat. In charissimis quoque parentibus, suauissimis uxoribus, dulcissimis liberis, atque adeò in seruis quoque uestris multa quotidie uos ferre necesse est, nisi humanitatem exuere prorsus uelitis. Quæ enim ista esset iniustitia & immanitas, atque adeò impietas, si liberi parentem suum, à quo progeniti, liberaliter educati & instituti, semper indulgenter habiti, & omni ratione adiuti & ornati, summa deniq; omnia consecuti essent, ad extremùm propter olentem animam, mucidasq; nares, addo etiam, si libet, propter neglectam rem familiarem, abominarentur, aut etiam grauius incusarent, superiorum omnium beneficiorum obliti? Non est hoc uestri moris, neque ingenij, uiri Poloni: qui non penitus malos reges, nedum bonos & bene meritos, grata memoria prosequi soletis. Verùm ad institũ nostrũ reuertamur. Fuit igitur in Sigismundo, quemadmodũ uidetis, singularis clementia & priuatim & publicè.

Senio condonandum aliquid.

At fuit is restrictior in benemerentes de se ac repub. Fuerit sanè ita. Sed quis hoc ei uitio uertat? si bene secum reputet, inane ante eum regem ærarium: oppigneratas à maioribus eius possessiones plerasque & bona regia: egentes quosdam reges, ne in quotidianos quidem sumptus pecunia suppetente: non solutas à patre, ab ipso uerò exactas omnium, nisi fallor, sororum dotes: dotatas duas filias, tres etiam reliquas dotandas, & pro dignitate sua regniq; elocandas: persoluta militibus suis & externis supra ducenta millia florenorum, emeriti apud Ioannem Albertum & Alexandrum fratres stipendij nomine debita: denique complura bella non sine magnis impendijs gesta, & alia præterea impendentia. Hæc quisquis rectè secum perpendit, simulq; cogitat, quò indignitatis illa ærarij inopia, patrem, fratresq;, atque etiam maiores eius nonnunquam impulerit, æquior multo in hac parte Sigismundo erit.

Cur minus largus fuit.

Sumptus.

Et tamen nihil is prætermisit, quod ad splendorem regni & patriæ, dignitatem'que suam & magnificentiam pertinere existimauit. Vt enim illa quæ modò attigi, non repetam, ut redemptos à barbaris captiuos: restitutas res, ne belli causa essent, potenti hosti à nostris prædabundis ablatas: senas nuptias magnificentissimo apparatu factas: constructas aliquot locis, & pro ueteribus tugurijs regali magnificentia exornatas domos. Vt hęc, inquam, præteream, arces quidem, Camenecensis in Podolia, Leopoliensis, Sendomiriensis, Corcinensis, Vilnensis, Cracouiensis, & hæc quidem bis, & aliæ quædam instauratæ & munitæ: comparatæ & instructæ permultæ & magnæ bombardæ: frequentes legationes ad externos principes missæ, & ab eis uicissim uenientes splendidè ac liberaliter acceptæ atque dimissæ, permagno ei constiterunt. Sumptuosus uerò & ille fuit, splendidissimusq; cum Cæsare Maximiliano, & Vuladislao ac Ludouico regibus apud Viennam congressus, quo Polonorum & Lituanorum nomen, obscurius antehac, & inopiæ, inertiæ, barbarieiq; opinione cõtemptibile

Magnificentia Sigis.

Arces ab eo extructæ, aut instauratæ.

Bombardæ.

Legationes.

Regũ conuentus Viennæ.

ptibile apud externas gentes, illustrius & admirabilius esse cœpit. Post hos tot tantosq; sumptus, nõ in luxum, delicias & uoluptates priuatas profusos, sed ad utilitatem, salutem, decus & ornamentum reip. factos, non est sanè reprehendendum, nec scio an ualde laudandum, quòd ærarium non inane reliquit, filij hæredis necessitati, & futuris reip. usibus, ut filiarum dotes taceã, utiliter seruiturum: belliq;, si quod alicunde nobis inferretur, neruum futurum.

Aerarium non inane.

Et tamen cum hoc sibi proposuisset, ne in priuatos quidem benignitatẽ & munificentiã suam clausit: & fortes, doctos, ac sapiẽtes uiros, aut quauis alia ratione utiles reip. cùm donis, tũ honoribus & alijs beneficijs prosequutus est. Vt enim literatos homines, nostrates pariter & externos, quorum uel opera honorificè in rebus magnis uti se posse existimabat, uel scriptis & præconijs suum populorumq; suorum nomen illustratũ iri sperabat, ut eos igitur omittam, ac de fortibus uiris aliquot modò insigniores cõmemorem, nõ'ne Constantinũ Ostrogiensem ducẽ peramplis beneficijs auxit? nõ'ne Ostapheio plebeio, aut obscuro duntaxat homini, sed in Tartaricis bellis exercitatissimo & uigilantissimo, cùm aliàs, tum post obsessam aliquandiu, & oppugnatã à Turcis atq; Tartaris, ab eo uerò strenuè defensam arcem Cercassiam, permagnum honorẽ habuit, & multa largitus est? multa sępe delinquenti indulsit? Quid Nicolaum Senauium, scientia & usu rei militaris præstantem, excellentis uirtutis ergò collocupletatum, & ad eum, in quo nunc est, honoris gradum euectum? Quid'ue uirum omni laude cumulatissimum, Ioannem comitem Tarnouium, cùm alijs nõ obscuris beneficijs ornatũ, tũ ad summũ dignitatis fastigiũ euectum, euidentibusq; grati animi indicijs, & pręclaris elogijs, cũ siue à Moschico bello & Starodubo euerso, siue à deuictis apud Obertinũ Valachis reuerteretẽ, ab ipso ornatũ, & honorario munere, publico totius Poloniæ consensu binis grossis collatis, cohonestatum, cõmemorem? Viuũt hi duo, & adsunt, & hęc mea dicta nutibus renidentes approbant. Tametsi longè maximum hi uirtutis præmium, sempiternam rerum à se gestarum gloriam, quæ eos nunquam destituet, arbitrantur. Taceo Bielscium & Lacium Moschos transfugas perhonorificè ab eo acceptos, & luculentis possessionibus donatos, ingenij, fidei & scientiæ rei militaris ergò. Non fuit ergo, non fuit Sigismundus, ne in hac quidem parte restrictior. Aut si quando tandem fuit, non sua uoluntate, sed necessitate, id'que ingrauescente maximè ætate fuit.

Beneficentia.

Constantinus dux.

Ostapheius.

Senauius.

Tarnouius.

Honorariũ publicè decretum Tarnouio.

Bielscius et Lacius Moschi transfugæ.

Quoniam autem illa quoque uel potissima pars est iustitiæ, quæ cum cœlitibus hominum quasi societatem quandam tuetur, pietas inquam, & religio, de hac quoque iam tandem postremo loco mihi dicendum est. Consultò autem in hunc eam locum seruaui, ut quæ reliquas omnes uirtutes in se continet, & quasi germina quædam ex se emittit, hominisq; felicitatem perficit, eadẽ nobis huius optimi regis perficiat laudationẽ. Absq; hac enim cęterę uirtutes, imagines uirtutũ & umbrę sunt uerius, quàm uirtutes: neq; omnino laudabiliter & beatè, quãuis rebus ad uota fluentibus,

Pietas & religio Sigism.

bus, uiuitur. Qua autē pietate fuerit, quamq; sanctè & religiosè Deum optimum maximum Sigismundus hic rex coluerit, si alia nulla essent, ea quæ hactenus persecuti sumus, satis magno essent argumēto. neq; enim ita se ille tum in administrando regno, tum in omni uita gessisset, neque tantus euasisset, neq; tot bonis & fœlicitatibus, quot percurrere obiter uix potuimus, aut ipse, aut ditiones eius cumulatæ fuissēt, nisi Deũ propitium habuisset. Verissimum enim illud est, quod est in Epistola diui Iacobi Apostoli: Omne munus bonum, & omne donum perfectum supernè descēdere, à patre luminum. Eum uerò nemo propitium habere potest, nisi qui agnoscit, reueretur & colit, omnemq; fiduciam suam in eo collocat. Sic enim canit Dauid rex & propheta: Inquirentes Dominum, non deficientur ullo bono. Et alibi: Qui confidunt in Domino, erunt sicut mons Sion, qui non commouetur in æternum. Cum igitur Sigismundo tot illa tantaq; bona in omni uita suppetierint, quis negabit eum Deo curæ fuisse? Vt enim non fallit, ita neq; fallit Spiritus sanctus, qui per Dauidem olim locutus est: Quoniã rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi, nō cōmouebitur. & quę precedũt: Desideriũ cordis eius tribuisti ei: præuenisti eũ in benedictionibus dulcedinis. Et alibi: Propè est Dominus omnib. inuocantibus se, omnibus inuocãtibus se in ueritate: uoluntatē timentium se faciet, & preces eorũ exaudiet, & saluos faciet eos. Custodit Dominus omnes diligentes se. Sed quoniã impijs quoq; nonnunquã prosperè multa in hac uita cadũt, eluceatq; in eis etiam aliquando nonnulla imago uirtutis atq; probitatis, age uideamus, num qua alia ratione pietatem huius regis ostendere possimus. Et ecce occurrunt nobis templa Dei opt. max. partim instaurata, partim à fundamentis excitata, & multis magnisq; donarijs, & preciosis utensilibus, ad splendorē simul & usum cultus diuini, regali munificentia exornata. Atq; ut Vilnensem basilicam, & Rupense siue Scalcense fanum, & quædam alia, quæ nunc in mentem non ueniunt, prætercam: hoc quidem certè delubrum pulcherrimum & sumptuosissimum basilicæ huic adiunctum, seu uerius iniunctum, quod sepulchrum & monumentum suum ille esse uoluit, cum instituto iugiter & concinnè Deum colentiũ sacerdotum collegio, ferit oculos nostros, & quodam augusto splendore perstringit. Huic uerò basilicę quàm multa, & quàm ampla donaria contulit? Iam quis nescit, quàm sedulò is, dum per ætatem & morbum potuit, & quàm religiosè sacris cultuique diuino operam dederit, nulla neq; temporis, neq; loci incommoditate, neq; occupationibus retractus? Quid ego precum eius assiduitatem, quid festorum dierum ieiuniorumque intemeratam obseruantiam commemorem? in quibus omittēdis uix ualetudinis gratia, atq; id extremis demũ aliquot annis, medicorũ suasu, & episcoporũ permissu, ne dicã hortatu, sibi indulsit. Quę enim à teneris annis cum lacte quodammodo materno imbiberat, ad extremũ usq; halitũ cōstanter & mordicus ea retinebat. Externi hi sunt cultus ritusque, fateor, neque in his cardo religionis nostræ uertitur: uera &

Regni felicitas ex cultu Dei.

Psal. 33.

Psal. 124.

Psal. 20.

Psal. 144.

Impiorum prosperitas.

Templa magnificè culta, extructa & ornata.

Sedulitas in templis.

Obseruantia institutorum ecclesiasticorum.

Externus cultus Dei.

uera & interior pietas in mentibus & uoluntatibus nostris penitus inclusa est. Ita sanè. Sed cum ea soli Deo perspecta & explorata sit, tamen his externis sese nobis prodit & exerit: ut sic luceat, secundum authorē salutis nostræ Christum, lux nostra hominibus, ut ij uidentes opera nostra bona, celebrent & glorificent patrem nostrum cœlestem. Bona est enim, ait angelus ad Tobiam, oratio cum ieiunio, & eleemosyna. Ipse quoq; CHRISTVS IESVS apud Matthæum magnoperè hęc tria commendat, dum quomodo fieri debeant, præcipit. Quid uerò prolixam Sigismundi in egenos, quorũ uictus uestitusq; parãdi rationes uel morbus, uel ętas, uel calamitas aliqua, uel deniq; arctioris et addictioris Deo uitę professio impediuisset, beneficentiã & liberalitatē persequar? Eadē opera lucē hãc diurnã accensa lucerna illustrare coner. Cernitis eorum ipsorum turmas, non modò templum hoc, uerùm etiam uias & plateas complentium, & orbitatem suam, tam benefico rege amisso, miserabiliter deplorantium. Illa uerò eius in receptis antiquitùs Dei placandi ritibus & cæremonijs, sacrosanctè retinendis ac defendendis, & in propugnandis Dei ministrorum commodis, pręclara uoluntas & constantia, in ista præsertim nostri temporis licentia, & isto nouarum rerum, quo nunc leuissimi quiq; homines flagrant, studio, seu uerius pruritu, nonne maximum est singularis pietatis argumētum? Vidit enim sapientissimus rex, in religione nostra nihil melius, nihil exactius hoc tempore à quoquam inueniri posse, quàm ab ipsis Christi seruatoris nostri discipulis, eorumq; successoribus proximis, sanctissimisq; patrum Cōcilijs constitutum, & publico Christiani orbis consensu tot seculis retentum esset. Didicerat non hic, aut illic, & in angulis omnino Christum quęrendum esse: neq; uniuscuiusq; esse, arbitratu suo uerba & instituta Dei interpretari: sed ecclesiam, ecclesiam inquam, in qua certa esset ac perpetua, ut inquiunt uetustissimi, sanctissimi & grauissimi doctores, Irenæus, Cyprianus & Augustinus, tot seculis continuata, uerorũ episcoporum successio, columnam esse, quemadmodum ait diuus Paulus, & firmamentum ueritatis. In ea sola dari spiritum ueritatis, qui ut author, ita interpres quoque sit sacræ scripturæ: non dissensionis, uerùm pacis Deus. Quo quidem illis carere necesse esset, quibus inter ipsos nō conueniret: & qui ne ipsi quidem singuli sibi constarent, sed omni uento doctrinæ, quasi nebulæ turbine exagitatę, circumferrentur. Iam uerò illa, quòd moribundus sacra Christi mysteria ritu Christiano expetiuit, & uenerabundus accepit, quòd se totum Deo religiosis uerbis & suspirijs commendabat, quòd in eius clementia & misericordia fiduciam suã omnem collocabat, quæ & isti euidentissima, nisi fallor, uerę pietatis indicia iudicant, nonne certa sunt piè & religiosè exactæ uitę testimonia? Cum igitur tanta pietate, quanta genere illo inclyto, & educatione optima digna fuit, præditus fuerit Sigismundus, nihil mirum, si iustus quoque, clemens, magnificus & benignus: si temperans, moderatus, pudicus, & modestus: si fortis, constans, patiens, & excelso animo: si pręteri-

Tob. 12.

Matth. 6.

Eleemosynæ Sigism.

Constantia in fide et religione Catholica.

Ecclesia & doctores antiqui.

Matth. 24.

1. Timot. 3.

1. Corinth. 14.

Ephes. 4.

Ritus Christiani in moriente.

Virtutes Sig. in speculum Principibus positæ.

torum memor, præsentium sagax indagator, futurorum acutus coniector, & utilium publicè priuatim'que diligens & sapiens prouisor fuit.

Aetas 82. annorum.

Non mirũ, si in hac breuitate uitę humanæ, magnis'q; laboribus uiuendo octogesimũ secundum annũ attigit, si uiribus & ualetudine plerũq; firma fuit, si sensuum ingenij'q; uigorem ad extremũ penè retinuit. Non mirum, si gratia & authoritate apud suos pariter & externos, summos iuxtà ac infimos ualuit: si amplissimum regnum, elatis post patrẽ duob. fratribus, maturè adeptus, bellis felix & uictoriosus, pace multa beatus, uxoribus & liberis non infortunatus, ditionum aliquot accessionibus locupletior, tam bene, tam quietè, tam feliciter, tanto'q; bonorum omnium fauore uno & quadraginta annis id administrauit: & florentius multo, quàm acceperat, nõ degeneri, uti confidimus, filio reliquit.

Pater patriæ Sigism.

Non mirum deniq;, si sempiternum optimi & fortunati principis, & patris patriæ nomen atq; gloriam, nisi me uanum fallit auguriũ, apud longam posteritatem celebris inclytus'q; rex retinebit: quippe, qui superiores omnes principes & reges nostros nõ modico interuallo post se reliquisset. Nam quæ in singulis illis singula laudabilia fuerunt, ea hic unus omnia cõplexus est.

Poloniæ regis uirtutes.

Boleslai Chrobri, ut ab hoc potissimũ ordiar, solertiã & magnificentiã: Cazimiri monachi, pacis & instaurandæ patriæ, superiorum temporũ iniuria afflictæ, studium: Vuladislai eius filij mãsuetudinem, Boleslai Criuousti uictorias, Crispi prouidentiam, Miezislai senis grauitatem, Cazimiri horum duorum fratris iustitiã, Lesci albi excelsum animum, Boleslai pudici religionem ac temperantiam, Lesci nigri moderationem animi: Vuladislai Loctici fortitudinem, & in tolerandis aduersis patientiam: Cazimiri magni, in ornando & muniendo regno studium atq; diligentiam: Iagellonis aui, si non in propagando, certè in amplificando cultu diuino, pietatem, laborem & munificentiã: Vuladislai patrui magnanimitatẽ & clementiã: Cazimiri patris facilitatem, & offensarum perbreuem memoriam: denique Ioannis Alberti fratris ad res magnas gerendas, quanquam meliore fortuna, alacritatem.

Sigis. omnibus excellentior.

Has, inquam, omnes omnium, illorum uirtutes solus Sigismundus non modò æquauit, sed superauit etiam: ita, ut nulla cuiusquam eloquentia, nedum infantia nostra, satis dignè & pro meritis eum laudare possit. Sed iam ipsum ex augusto illo mausoleo, in quo heri reconditus est, nos, quibus præfuit, alloquentem audiamus.

Oratio Sig. ad Polonos.

Quam iustè, quam'que moderatè, uobis uiri Poloni (liceat enim mihi uos omnes, imperio coniunctos, uno nomine appellare) imperauerim, & quanta felicitate regnum hoc auxerim, ornauerim & cumulauerim, uos ipsi probè nostis: aut si qui per ætatem intelligere & iudicare adhuc non potuistis, è maioribus natu, bonis & grauibus uiris, discere potestis. Pro his meritis meis, iure meo illud à uobis postulo, ut si quid unquam imprudens offendi, id uel humanæ imbecillitati, uel ætati meæ condonetis: quam uerò mihi debetis gratiam, eam liberis meis dulcissimis referatis, morte mea pupillis.

Pathetica filij conmendatio.

Filium hunc meum unicum, quem ipsi uobis regem, mihi successorem, me uolente & postulãte, iampridem designastis, eodem quo me, aut maiore etiam, si potestis, studio prosequamini, consilijs adiuuetis, consentientibus animis atq; uiribus protegatis, ætati eius nonnihil etiam indulgeatis. Ne audiatis eos, qui dum suam rem agunt, uestram agere uideri uolunt: & tamen aliud alibi præ se ferunt, utrinq; ut gratiã ineant, & opes potentiam'q; suã augeant & stabiliãt. Cernitis qualia nunc sint tẽpora, quousq; domi progressa sit multorũ audacia, quãta huic regno & cõmuni patrię pericula à barbaris impendeant. Maturè uobis prouidendũ est, ne nõ modò imperiũ uestrũ et resp. uerùm etiam libertas & uita uestra uestrorum'q; in extremum discrimen ueniat.

Consiliũ regis.

Id uerò ita demum rectè prouidebitis, si sublatis omnino quorundã factionibus, dissidijs & simultatibus mutuis, amore & officio erga uos inuicẽ, erga regem uerò uestrum studio & beneuolentia certabitis. Sic enim fiet, mihi credite, ut qui nũc formidolosi nõnullis uidemini, formidabiles uicinis uestris, hostibus'q; sitis.

Verba Sigism. ad filium.

Ad te uerò, fili charissime, hæc mea est oratio. Illo aũt habitu, illo'q; uigore, hęc tu Sigismunde Auguste patrem tecũ loqui existimato, quo fuit, cum tibi huius regni habenas sceptrũ'q; traderet. Nihil est q; te unà cum matre, & sororibus tuis, puellis lectissimis, propter mortẽ meam tantopere excrucies. Mihi quidem ego meo tempore, annorum, uitæ, gloriæ'q; satur, non dico mortuus sum, sed ad beatiorem uitã regnum'q; melius migraui. Vt aũt uestro quoq; & horũ omniũ tempore id factum esse uideatur, secũdum Deum in te, fili, maximè sitũ est. Tibi mi fili deinceps, & mater, & sorores, & uerò resp. maximè curę esse debebunt. In te spes omnes omniũ, quas frustrari te ęquum non est, sitæ sunt. Nonnihil quidẽ nobis debet Polonia, quemadmodũ audisti: sed nos illi multo plus. Quippe quę nos sibi, maiores'q; nostros, posthabitis quibusdam illustrioribus & elegantioribus, atq; etiam potentioribus fortasse, reges assumpsit, & summa fide, studio, obsequio'q; coluit. Te, quemadmodum ipse nosti, puerulum etiamtum, regio diademate insigniuit.

Aurea pij patris monita.

Ad eius igitur salutem atq; dignitatem, uicissim te uoluntatem tuam, studia & conatus omnes adiũgere in primis æquum est. Id uerò ita demum rectè facies, si omnibus te ęquabilem, familiarem uerò non nisi grauissimis & sapientissimis quibusq; prębebis: si nullius ius & innocentiam neq; gratia, neque odio cuiusquam opprimi sines: & in iudicijs exercendis, non cuius cognatus, necessarius aut cliens quisque sit, sed quàm iustã causam habeat, attendes: si tenuiores à ui & iniurijs potentiorũ uindicabis: si honestatẽ uoluptati, publica cõmoda tuis priuatis antepones: si nulla in re leuior, aut præceps eris, neque de maioribus rebus absq; consilio senatus quicquã statues: cum iuuenibus uerò & iuuenili ardore præditis, cõsilia nõ temerè cõmunicabis: si assentatoribus aures nõ accõmodabis (" Blandũ enim est malũ, sed pestilẽs in " primis regnis atq; regibus, assentatio) si dissensiones ordinũ, & simultates procerũ, inter ipsos authoritate tua penitus extirpabis: si deniq; pietatẽ atq; religionẽ sanctissimã sedulò & ex animo coles: neq; ab institutis maiorũ, & iam inde ab exoriẽte religione Christiana apud oẽs gẽtes

recepto, & ad nostra usque tempora transmisso retento'que cultu Dei opt. max. uenerandis'que cæremoniјs atque dogmatibus, te cuiusquam uel insidiosis blanditijs, assentationibus & illecebris auocari, uel impor tunitate auelli sustinebis. Harum rerum omnium exempla domestica habes, satis, nisi fallor, illustria. Non ignoras fili, quo successu, qua fœ licitate, quanta'que gloria nos tam diu regnauimus: id nos totum Deo opt. max. quem sedulò rite'que coluimus, acceptum referimus. Existi-
» mare autem debes, neque regnum, neque quicquam omnino sanctum
» & inuiolabile esse posse, ubi religio labefactatur. His tibi uijs, fili suauis- sime, ad laudem, ad beneuolentiam hominum, ad salutem tranquillitatem'que ditionum tuarum, denique ad decus & immortalitatem grassandum est. Hac certus est, & exploratus pijs principibus ad cœlum aditus. Hęc tecum Sigismunde Auguste, pater: illa rex uester uobiscum, uiri Poloni. Reliquum est, utrique ut sanctissimis & saluberrimis moni tis eius obtęmperetis, eius'que præclara erga uos merita, assidua pietate & grata memoria semper prosequamini: omnes'que pariter eum, uti debemus, uiuorum & mortuorum Deo, apud quem nemo satis iustus & insons est, assiduis precibus commendemus. Vicissim ille in cœlis, uti speramus, pro nobis orabit: & quorum saluti & incolumitati omni ratione, quoad uixit, consuluit, ijs ne nunc quidem, omni iam rerum terrenarum cura & molestia solutus, studium suum in placando Deo opt. max. deesse patietur.

FINIS.

ERRATA, OPERARUM INCURIA COMMISSA, SIC EMENDABIS.

Pag.14.uers.33. in marg. adijciend. Polonorum nomen ante Christum natum non extitisse. 35.34. Lusaria 46. 10. Lambertus 47. 11. educasset 49. 28. inferret 58. 35. Stopolcum uictum 62. in marg. 2. Culmensis Ead.19. preciosiss. quaque & ult. à nostris memoriæ 70.39. Dei cultu 77. in marg. Cracouiensi diœc. 101. 1. Bardum arcem 136. in marg. Cristinæ 152. 35. Boleslai 160. 20. retinuit 163. in marg. Breste Lituanicum recep. 180.42. fortè legend. recusare, pro refutare 193. in marg. Suentopelci 198. 12. profugit. 199. in marg. Henrici ducis 201.22. Constantiam 203. in marg. Vuladis. Sputator 210. 19. fuere 224. penult. facilius 225. in marg. Poloniæ maioris 229. 38. aliquandiu 230. in marg. Cazimiri ducis 231. penult. autem 233.19. Lituanis 243. in marg. Griffina ibid. Ladislaus 268. in marg. Ottomanus 275. in marg. Gdanenses nundinæ 302. in marg. Zarnouecia arx 331. Lib. XIII. 336. in marg. Carolum fratris fil. 344.25. fuit 346. in marg. Siradiæ 383. in marg. Vecra fl. 384.10. Virgini 389.4. cum rege 396. antepen. fecere 401. 28. siue siclis 413.23. iudicis 422. 11. Columnensi 455. ult. impediretur 461. in marg. Palatini 496. in marg. Philippi Burg. legatio ad 522.9. pecunia 530. 9. uestitum

RERUM ET UERBORUM IN HISTORIA
Polonica præcipuè memorandorum INDEX.

B

INDEX.

C

Mar-

Xxx 2 Gneu-

Ioan.

K

Kio-

Nicolaus

Ploche

polo-

T

Turcæ

 Vendali

X

Z

FINIS.

SERIES CHARTARUM.

α a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz.

Omnes duerniones, præter Yy ternionem: E, F, singula folia; Zz quaternionem.

BASILEAE, EX OFFICINA IOANNIS OPORINI, ANNO SALVTIS PER CHRISTVM partæ M. D. LV.
Mense Augusto.

